COMMENTARIVS
R. P. CORNELII CORNELII A LAPIDE
SOCIETATIS IESV
IN
IOSVE, IVDICVM, RVTH, IV. LIBROS REGVM ET II. PARALIPOMENON.

COMMENTARIVS
IN
IOSVE, IVDICVM, RVTH,
IV. LIBROS REGVM
ET
II. PARALIPOMENON.

AVCTORE
R. P. CORNELIO CORNELII
A LAPIDE
E SOCIETATE IESV.
S. Scripturæ olim Louanij, posteà Romæ Professore,

Cum triplici Indice.

Tomus I. continens lib. Iosue, Iudicum, Ruth & 1. Regum.

ANTVERPIÆ
Apud IACOBVM MEVRSIVM.
ANNO M. DC. LXIV.

ADMODVM REVERENDO
NOBILI AC CLARISSIMO

DOMINO D. FRANCISCO DINGENS

IVRIS VTRIVSQVE DOCTORI,
PROTONOTARIO APOSTOLICO,
DECANO ANTVERPIENSI,
DOMINO DE WESTORP, &c.

ADMODVM REVERENDE DOMINE,

Ostquam honore, quem merebaris, auctus es; neque Te tantùm honos à maioribus acceptus, Virtusque propria; sed & noua Clarissimi Decanatûs in Cathedrali huius vrbis nostræ Ecclesiâ acquisita dignitas illustrem fecit, non diu deliberandum fuit, cui hunc P. Cornelij à Lapide Societatis IESV posthumum fœtum consecrarem. Siue enim proli iam patre orbatæ Tutor quærendus est & Patronus, nullius mihi beneuolentia ac benignitas adeò perspecta est quàm Tua; siue congratulandum Tibi, & exhibendum aliquod voluntatis in Te meæ argumentum, nullum certè aut testatius est aut magis perpetuum, quàm hoc typis meis excusum opus, quod & in omnium manus veniet & cum auctoris sui famâ perennabit. Nec hîc ego meo solius studio indulgeo: scio quis in Te Societatis IESV animus, quæ Tua in illam beneuolentia sit: sed hanc ipsa veneretur & prædicet. Ego certè & ingratus sim & Magnorum Virorum amicitiâ indignus, si vnquam animo meo excidant ea officia, quibus me cùm semper complexus es, tùm ex eo potissimùm tempore, quo Cathedralis Ecclesiæ, cuius modò amplissimam Decani dignitatem suscepisti, ego in bonis ad Dei

honorem conquirendis, conseruandis, & distribuendis, cum aliis vrbis huius Clarissimis viris præfecturam administraui, Te Thesaurarij munus obeunte. Vt tum amicè, vt tranquillè, vt iucundè egimus! vt me frequenter, vt amanter excepisti! sed dum eius ego temporis memoriam recolo, & suauissimo adhuc amicitiæ nostræ fructu perfruor, Tu hoc meæ meorumque in Te liberorum obseruantiæ pignus admitte. Quod vbi factum intellexero, erit sanè, quod mihi meisque congratuler; simul ad maiora aliquando audenda stimulus magnopere addetur. In hac nostrâ Antuerpiâ VI. Kalend. Decembr. CIↃ. IↃC. XLI.

Admodùm Reuerendæ Dominationi Vestræ

æternùm deuotus

IOANNES MEVRSIVS.

FACVLTAS R.P. PROVINCIALIS
PER FLANDRO-BELGICAM.

EGo infra-scriptus Societatis IESV per Flandro-Belgicam Præpositus Prouincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Admodùm R. P. Nostro Gosvvino Nickel Societatis eiusdem Præposito Generali, do facultatem Iacobo Meursio Typographo Antuerpiensi typis mandandi Commentaria R. P. CORNELII CORNELII A LAPIDE, eiusdem Societatis Sacerdotis, in Iosue, Iudicum, Ruth, IV. libros Regum, & II. Paralipomenon. In quorum fidem has manu meâ subscriptas, & sigillo officij mei munitas dedi Bruxellis XXVIII. Aprilis, anno M.DC.LIII.

IOANNES BAPTISTA ENGELGRAVE.

APPROBATIO CENSORIS ORDINARII.

COmmentarij R. P Cornelij à Lapide Societatis IESV *Theologi, & sacrarum litterarum in Collegio Romano Professoris in libros Iosue, Iudicum, Ruth, Regum & Paralipomenon; quia omnium hominum regimen & moderationem concernunt, quo tam iuxta hominis Christiani, quàm officij sui debitum quisque viuat ad promptiùs Deo seruiendum in sanctitate & iustitia vtiliter lucem videbunt. Actum Antuerpiæ die 23. Nouemb.* 1641.

GASPAR ESTRIX
Pleb. & lib. Censor.

COPIA PRIVILEGII SOCIETATIS IESV
pro ſacro Romano Imperio.

CVm ex mandato Sacræ Cæſareæ Maieſtatis, omnibus & ſingulis Typographis, Bibliopolis, atque alijs quibuſcumque librariam negotiationem exercentibus, ſeriò ſtrictéq; inhibeatur, ne quis libros illos à Societatis noſtræ Patribus hactenus editos, aut edendos in poſterum, intra Sacri Rom. Imperij, regnorumq; & dominiorum Sacræ Cæſareæ Maieſt. hereditariorum fines, ſimili alióve charactere aut formâ, ſiue in toto, ſiue in parte excudere vel recudere, vel aliò recudendos mittere, aut alibi etiam impreſſos inuehere, vendere, aut diſtrahere clàm, ſeu palàm, citra ſupradictorum Patrum conſenſum ac teſtimonium audeat vel præſumat; ego Ioannes Baptiſta Engelgraue Societ. IESV *per prouinciam Flandro-Belgicam Præpoſitus Prouincialis, concedo Iacobo Meurſio Typographo Antuerpienſi facultatem recudendi R. P. Cornelij Cornelij à Lapide, Societatis noſtræ Theologi, Commentarium in Ioſue, Iudicum, Ruth,* IV. *libros Regum &* II. *Paralipomenon duobus Tomis comprehenſum. In cuius rei fidem litteras manu meâ ſubſcriptas, & ſigillo officij mei munitas dedi Bruxellis anno* M. DC. LIII. *die* XXVIII. *Aprilis.*

IOANNES BAPTISTA ENGELGRAVE.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS Dei gratiâ Hiſpaniarum, Indiarumque, & Rex Catholicus, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſſimus Belgarum Princeps diplomate ſuo ſanxit, ne quis Commentaria in Ioſue, Iudicum, Ruth, IV. libros Regum, & II. Paralipomenon, Auctore R. P. CORNELIO CORNELII A LAPIDE, Societatis IESV, in Collegio Romano Sacrarum litterarum Profeſſore, præter IACOBI MEVRSI Typographi Antuerpienſis voluntatem vllo modo in Belgio intra decem annos proximos imprimat, aut alibi terrarum impreſſa in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaliáve habeat. Qui ſecùs faxit, confiſcatione librorum, & pro ſingulis exemplaribus peregrinis huc illatis triginta florenorum penſione multabitur: vt latiùs patet in litteris datis Bruxellæ, die XVIII Octobris M. DC. LXI.

Signat

LOYENS.

COMMENTARIA IN IOSVE,

PROLOGVS ET ARGVMENTVM.

IEsus Naue, ait S.Hieron.Epist.ad Paulinum, *typum Domini non tantùm gestis, sed & nomine præfert: Iordanem transit, hostium regna subuertit, diuidit terram victori populo, & per singulas vrbes, viculos, montes, flumina, torrentes atque confinia (* Allegoricè*) Ecclesiæ (* Anagicè*) cælestisq; Ierusalem spiritualia regna describit.*

AB Euangelijs (quibus toti nouo Testamento coronidem imposui) redeo Anspice Deo ad vetus Testamentum, ab antitypo ad typum, à Iesu inquam ad Iosue, qui Mosi eiusq; Deuteronomio (vbi Pentateuchum finiui) successit. Vbi ergo mannam de tabula amoui, illic rursum admoueo, ac à Iosue vsque ad Psalmos veterem historiam psalmosque pertexo, itaque pariter toti veteri Testamento duobus tomis (si Deus vitam viresque dederit) coronidem imponam. Olim ante 40. annos hæc ipsa Louanij in publicis prælectionibus dictaoi & docui. More meo solito breuis, imò solito breuior ero, ne tomi in S.Scripturam nimis excrescant, & quia libri hi sunt historici qui planam, facilem & iucundam à Iosue vsque ad Danidem prisci æui historiam enarrant, ideoque commentatione tanta non egent, quanta Prophetæ, Euangelia & Epistolæ. Sensui litterali moralem subiungam, quoties eum in S.Hieron. August. Origen. Theod. Rabano, Roberto, ceterisque Patribus reperero litterali insistentem & accommodum.

Quæritur ergo primò: Cur liber hic inscribitur Iosue? Resp. quia gesta Iosue describit, quibus ille Chananæam bello subegit, illamque duodecim tribubus diuisit, ac Rempub. Israelis in eadem cōstituit, eandemq; tam in pace quàm in bello prudentissimè gubernauit. Voluit enim Deus in Iosue dare exēplar optimi Imperatoris, Ducis & Principis, multò excellentius quàm Xenophon descripserit in Cyro, Plato in Repub. Aristot. in Politicis: quod proinde meritò omnes Christiani Principes sibi ob oculos ponere, ac iugiter intueri & imitari debeant. Adde Iosue videri libri huius auctorem, de quo mox plura.

Quæritur secundò: An liber hic sit Canonicus S.Script. Resp. non tantùm esse Canonicum, sed

A proto (primò) canonicum, adeoque inter primos S.Scripturæ libros, de quorum auctoritate nemo vnquam orthodoxus dubitauit censeri. Porrò Hebræi hunc librum in suo canone collocant inter Prophetas primum. Hebræi enim, teste S. Hieron. in Prologo Galeato (qui quasi galea S. Scripturæ præfigitur) S.Script. tripliciter partiuntur, illamque diuidunt in *Thora*, id est legem siue Pentateuchum Mosis; in *Nebiim*, id est Prophetas; & *Ketubim*, id est Hagiographa. Prophetas autem alios nuncupant priores, alios posteriores. Inter priores primum statuunt Iosue; secundò, librum Iudicum, tertium, Samuelis, siue librum primum & secundum Regum: quartum, Regū nimirum librum tertium & quartum coniūdem. Posteriores recensent Isaiam, Ieremiam, Ezechielē, & duodecim Minores Prophe-B tas: priores verò illos, licèt historici sint, Prophetarum tamen ordine & nomine numerant, siue quia à Prophetis conscripti sunt, siue quia omnis ista illorum historia, futura Messiæ tēpora mutuo quodam vaticinio adumbrabat.

Quæritur tertiò: Quis sit libri Auctor? Resp. Theod. hic q.13. Abulens. q.5. & Andreas Masius, illum longè post mortem Iosue ex antiquis diariis & annalibus (qui c.10. v.13 vocantur *liber iustorum*) ab aliquo spiritu Dei afflato siue Propheta fuisse C collectū, putà ab Esdra, vt sentit Masius; à Samuële, vt Abulen. idque verisimilius esse patebit ex libri decursu; maximè cap. 10. vers. 12. & 13. cap. 19. 47. cap. 11. 16. ac ex fine libri. Porrò diaria hæc ab ipso Iosue primitus fuisse conscripta censent Hebræi, qui ipsum Iosue huius sui libri faciunt Auctorem, idque satis significatur cap. vlt. vers. 26. *Scripsit*, inquit, *omnia verba hæc in volumine legis Domini*. Sicut enim Moses sua gesta scripsit in Pentateucho, sic & Iosue Mosis discipulus & successor sua hic describit; perinde ac Iulius Cæsar sua acta & bella in ipsis castris sigillatim conscripsit, indeque librum vocauit Commentarium de bello Gallico, &c. Diariis autem hisce à Iosue vel eius Amanuensi conscriptis, nonnulla in hoc libro addita sunt ab eorum collectore, quæ post

 mortem

mortem Iosue contigerunt; vti sunt ea quæ ca.15. A de Axa filia Caleb, & c.19.47. de filijs Dan narrãtur, ipsa denique mors Iosue c.vlt.

Porrò quis, qualis & quantus fuerit Iosue, patebit ex libri decursu. Audi Ecclesiasticum cap. 46. 1. eius velut Heroum Herois elogia & magnalia recenseotem. *Fortis in bello Iesus Naue, successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus secundùm nomen suum, maximus in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, vt consequeretur hereditatem Israël. Quam gloriam adeptus est in tollenda manus suas, & iactando contra ciuitates rhomphead? Quis ante illum sic restitit? Nam hostes ipse Dominus perduxit. An non in iracundia eius impeditus est sol, & vna dies facta est quasi duo? Inuocauit Altissimum potentem in oppugnando inimicos vndique, & audiuit illum magnus & sanctus Deus in saxis grandinis virtutis valde fortis. Impetum fecit contra gen-* B *tem hostilem, & in descensu perdidit contrarios: Vt cognoscant gentem potentiam eius, quia contra Deum pugnare non est facile.* Vide ibi dicta. Fuit ergo Iosue Dux, Princeps & Imperator Israëlis; fuit Propheta Deo familiaris, zelator legis cultusque diuini; fuit victor & triumphator, qui expulsis Chananæis populum fidelem in terram promissam reduxit, ideoque expressus fuit typus Iesu Christi, qui suos fideles facit triumphare de carne, mundo & dæmone, itaque eos in terram viuentium & in cælis regnantium reducit. Hinc & Iosue præter morem illius æui fuisse cælibem & virginem, imò ante Eliam ceterosque omnes primum vexillum virginitatis erexisse docet S.Ignatius Epistol. ad Philadelph. S.Hieron. lib.1. contra Iouin. & S. Chrysost. serm. de Martyribus, quem audi: *Ab ori-* C *gine mundi Innocens Abel occiditur, Henoch Deo placens transfertur, iustus Noë inuenitur, Abraham fidelis probatur, Moses mansuetus dignoscitur, Iesus castus, Dauid lenis, Helias acceptus, Daniel Sanctus, tres pueri victores redduntur.*

Denique Hebr. *Iehoua*, & crasi *Iosua*, siue *Iesua*, Græcè Ἰησοῦς, Latinè *Iesus*, idem est quod *Saluator*. Hæc ergo omnia vnum idemque sunt nomen, quo primùm Iosue noster, deinde eius antitypus Iesus Christus appellatus est. De hoc nomine multa habet hic noster Serarius, ego quoque plura de eodem dixi Num.13.v.17. Matth.1.21. & Philipp. 2.10. Narrat B. Gregor. Turon. libr. de gloria Confess. cap.40. Florentium patrem suum grauibus febribus & doloribus afflictum, cælesti monitu nomen Iesu Naue hastulæ inscriptum capiti supposuisse, itaque illico omni morbo & dolore liberatum.

Porrò ad hæc omnia Iosue à Mose, iubente D Deo electus, & impositione manuum ordinatus, auctoratus, & quasi consecratus est dux populi. Num.27.v.18. ac Rursum ab eodem ad tam heroica opera animatus est. Deuteron. 31.7. *Confortare, ait, & esto robustus: tu enim introduces populum istũ in terram, &c. Dominus ipse erit tecum.*

Quæritur quartò: Quæ sit libri huius materia & argumentum? Resp. Argumentum est prosequi historiam Mosis, eamque pertexere vsque ad finem vitæ Iosue. Moses enim in Genesi conscribit historiam mundi incipiens ab eius creatione, illamque pertexit vsque ad mortem Ioseph Patriarchæ, vbi Genesim finit. Deinde in Exodo, Leuit. Numer. & Deuter. prosequitur historiam Israëlis à morte Iosephi, ac præsertim gesta sua vsque ad mortem. Iosue verò hic Mosi succedens, sua & Israelis post mortem Mosis heroica facta recenset, ac præcipuè bella quibus Chananæam deuicit, eamque inter Israëlitas possidendam distribuit. In hoc ergo libro clarissimum diuinæ prouidentiæ, & fidei in promissis seruandis exemplũ resplendet; vtpote in quo liquet, quòd Deus post promissionem Abrahæ de Chananæa possidenda datam anno 470. qui fuit annus à creatione mundi 2494. & ab egressu Hebræorum ex Ægypto 40. omnes duodecim tribus à Iacob, Isaac & Abraham progenitas, saluas in terram promissam eiusque possessionem induxerit. Hoc est quod dicitur Exodi 12. 40. *Habitatio autem filiorum Israel, qua manserunt in Ægypto, fuit 430. annorum.* Adde nunc numer. 40. annos peregrinationis in deserto, qui fluxerunt ab egressu ex Ægypto vsque ad ingressum in terram Chanaan, habebis 470. annos iam dictos.

Itaque causa litteralis scribendi huius libri fuit, vt creationis mundi historia à Mose cœpta, vt Ecclesiæ veteris continua propagatio ordine temporum non interrupto pertexeretur; vtque diuinæ prouidẽtiæ fides in promissis præstandis toti mũdo testata fieret.

Moralis causa fuit, vt in Iosue daretur Idea perfecti Principis, optimè tam in bello quàm in pace Rempublicam gubernantis. Cicero Pompeium laudans quatuor dotes in Imperatore requirit, scilicet scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, & felicitatem. Hæ omnes in Iosue mirificè elucent. Vnde Tertul. lib.3. contra Marcion. c.16. censet Iosue esse Angelum illum ac ducem quem promisit Deus Exodi 23. dicens: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam qui te custodiat in via, & introducat in terram, quam paraui sibi: intende illi & exaudi eum, ne inobaudieris eum: Non enim celauit te, quoniam nomen meum super illum est. Angelum quidem eum dixit, ob magnitudinem virtutum quas erat editurus, & ob officium Prophetæ, nuntiantis scilicet diuinam voluntatem: Iesum autem, ob nominis sui futuri Sacramentum.*

Allegorica, vt in Iosue pingeretur Iesus Christus debellãs peccatum & omnem inferorum potestatem. Vnde de Iosue ita canit Tertul. lib.3 cõtra Marcion. in carm. cap.3.

Spiritus hunc sanctus socium sibi nomine iunxit, &c.

Nominis exemplum, Christi virtutis imago.

Vide nostrum Salianũ tomo 2. anno mundi 2600. vbi omnia Iosue facta Christo adaptat.

Tropologica & Anagogica, vt in eodem repræsentaretur, qua ratione fidelis quisque eo miles septem non gentibus, sed vitijs capitalibus animæ debellatis, victor in terram viuentium vincentibus promissam contendere debeat. Ita Origen. Theodor. Rupertus. Hac de causa Iosue, vti fide sua Iordanem diuisit siccauitque, ac solem stitit, sic innocẽtia sua Mosen superauit. Moses enim Deum offendit ad aquas contradictionis, adeoque à terra promissa exclusus fuit, vt in eam Israëlem induceret innocens Iosue Num. 20. nil enim in Iosue culpatum fuit, sed laudata omnia, ac præsertim eius erga Deum fides, fiducia, obedientia, religio, charitas, zelus, fortitudo, integritas, iustitia, politia, paupertas, &c. quibus ipse meruit in Sanctorum catalogum referri in Martyrol. Romano ad diem primum Septembris, quo hæc

scribo,

scribo. Denique audi S. August. lib. 18. ciuit. cap. 11. *Moysi successit Iosue Naue: & in terra promissionis introductum populum collocauit ex auctoritate diuina, debellatis gentibus, à quibus eadem loca tenebantur. Qui cùm populum rexisset post mortem Moysi viginti & septem annos, etiam ipse defunctus est: Regnante apud Assyrios octauodecimo Amynta, apud Sicyonios sextodecimo Corace, apud Argiuos decimo Danao, apud Athenienses quarto Ericthonio.*

Quintò quæritur: Quot annorum gesta complectatur hic liber? Resp. Omnes ferè consentiunt Iosue per septem annos gessisse bella ad subigendam Chananæam, quæ omnia hîc describuntur: B Inde secuta est pax, in qua quot annis superstes fuerit, & populum gubernarit Iosue, non omnino constat. Variant enim Interpretes & Chronologi. Rabbi Moses enim censet Iosue mox post bella obiisse; alij Iosue post bella, pacis annos dant decem vel vndecim, ita vt vniuersim præfuerit populo annos septemdecim, vel octodecim. Ita Genebrard. lib. 5. Chronol. Salianus, Torniellus, Adrichom. Arias & Lucidus: Iosephus verò lib. 5. antiquitatum cap. 1. in fine, Iosue vniuersim attribuit annos viginti quinque, Beda & Bellarminus 26. C Hebræi autem, quos sequuntur Patres, vt Eusebius lib. 10. Præpar. Clemens Alex. lib. 1. Strom. S. Aug. lib. 18. de ciuit. cap. 11. Sulpitius lib. 1. sacræ histor. Magalianus & Masius in cap. vlt. Iosue eidem dant annos viginti septem. Quare cùm Iosue mortuus sit anno ætatis 110. vt patet c. vlt. v. 29. sequitur eũ Ducatum populi suscepisse, anno ætatis 83. Deme enim annos 27. Ducatus eius ab annis 110. vitę eiusdem, incides in annum initi Ducatus 83. Quæ harum sententiarum sit verior, indicabo c. vltimo.

Porrò Moses Genesim orditur à creatione Adæ & mundi, finit verò eam in morte Ioseph, quæ A contigit anno mundi 2310. à diluuio 633. ab Abraham 361. A morte verò Ioseph vsque ad exitũ Hebræorũ ex Ægypto, & Ducatum Mosis fluxere anni 144. Moses autem præfuit populo 40. annis. Ergo Iosue ei immediatè succedens cœpit imperare anno à creatione mũdi 2494. à diluuio anno 837. ab Abraham 545. à Repromissione 470. à morte Ioseph 184. qui fuit ante natiuitatem Christi anno 1436. Vide Chronotaxim quam præfixi Pentateucho.

INTERPRETES.

B SCripsit in Iosue Origenes homilias 26. qui more suo moralis est. Ad litteram scripsit Theodoretus, Procopius & S. Aug. quæstiones triginta. Extant tom. 4. post quæstiones in Genesim totumque Pentateuchum.

Posteriori sæculo scripsit Rupertus, Lyran. Hugo Cardinalis, Dion. Carth. Caietanus, ac fusè & exactè Alphonsus Tostatus Episcopus Abulensis. Nostro sæculo doctè ac piè scripsit Andreas Masius Consiliarius Ducis Cliuiæ, & linguarum apprimè peritus; sed hoc habet quòd subinde vulga- C tum interpretem carpat, licèt ferè in rebus minutis. Habet etiam nonnulla minùs sana vel sanè sonantia, vt de cruce non adoranda, & de imaginibus in altari non collocandis, quæ cautè legenda & intelligenda sunt. Notauit ea D. Ioannes Molanus in limine operis posteriori editione. Masius excellit in Geographia, & locis singulis terræ sanctæ graphicè describendis.

Masium secutus est Arias Montanus, qui in elegantia styli excellit. E nostris copiosè commentatus est Cosmus Magalianus, doctè & reconditè Nicolaus Serarius, accuratè Iacobus Bonfrerius.

C A P V T P R I M V M.

SYNOPSIS CAPITIS.

PRimò, Deus apparet Iosue, eumque corroborat ad inuadendam Chananæam. Secundò, v. 10. Iosue iubet populum parari in tertium diem vt Iordanem transeat, ac Rubenitis & Gaditis præcipit, vt cæteras tribus armati præeant, vti se facturos promiserant.

1. ET factum est post mortem Moysi serui Domini, vt loqueretur Dominus ad Io-
sue filium Nun, ministrum Moysi, & diceret ei: 2. Moyses seruus meus
mortuus est: Surge, & transi Iordanem istum tu, & omnis populus tecum, in Ter-
ram, quam ego dabo filiis Israel. 3. Omnem locum, quem calcauerit vestigium
pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi. 4. A deserto & Libano vs-
que ad fluuium magnum Euphraten, omnis terra Hethæorum vsque ad mare ma-
gnum contrà solis occasum erit terminus vester. 5. Nullus poterit vobis resiste-
re cunctis diebus vitæ tuæ: sicut fui cum Moyse, ita ero tecum: non dimittam, nec
derelinquam te. 6. Confortare, & esto robustus; tu enim sorte diuides populo
huic Terram, pro qua iuraui patribus suis, vt traderem eam illis. 7. Confortare
igitur, & esto robustus valdè; vt custodias, & facias omnem legem, quam præcepit
tibi Moyses seruus meus: ne declines ab ea ad dexteram, vel ad sinistram, vt intel-
ligas cuncta quæ agis. 8. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo: sed me-
ditaberis in eo diebus ac noctibus, vt custodias & facias omnia quæ scripta sunt in
eo: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. 9. Ecce præcipio tibi, confortare
& esto robustus. Noli metuere, & noli timere: quoniam tecum est Dominus Deus
tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris. 10. Præcepitque Iosue principi-
bus populi, dicens: Transite per medium castrorum, & imperate populo, ac dicite.

11. Præparate vobis cibaria : quoniam post diem tertium transibitis Iordanem. &
inrrabitis ad possidendam Terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis.
12. Rubenitis quoque & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse ait: 13. Memen-
tote sermonis, quem præcepit vobis Moyses famulus Domini, dicens : Dominus
Deus vester dedit vobis requiem, & omnem terram. 14. Vxores vestræ, & filij,
ac iumenta manebunt in Terra, quam tradidit vobis Moyses trans Iordanem : vos
autem transite armati ante fratres vestros, omnes fortes manu, & pugnate pro eis,
15. donec det Dominus requiem fratribus vestris, sicut & vobis dedit, & possi-
deant ipsi quoque Terram, quam Dominus Deus vester diturus est eis : & sic reuer-
temini in Terram possessionis vestræ, & habirabitis in eâ, quam vobis dedit Moy-
ses famulus Domini trans Iordanem contra solis ortum. 16. Responderuntque ad
Iosue, atque dixerunt : Omnia, quæ præcepisti nobis faciemus: & quocumque mise-
ris, ibimus. 17. Sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi: tantùm
sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse. 18. Qui contradixerit ori
tuo, & non obedierit cunctis sermonibus quos præceperis ei, moriatur. Tu tantùm con-
fortare, & viriliter age.

Vers. 1. T FACTVM EST, &c. VT LOQVERETVR.] Hebr. *Et factum est & locutus est*, hoc est: *& locutus est*. *vau* enim *factum est* redundat more Hebræo. Vnde Noster clarè vertit: *Et factum est vt loqueretur.* *vau* & copulat hunc librum cum fine Deuteronomij : illius enim acta ordine prosequitur, licet alioqui Hebræis *vau* siue & sit initiale, tantumque notet libri exordium, vti dixi Ezech. 1. 1. ad illa: *Et factum est in trigesimo anno.* A

POST MORTEM MOYSI,] post expletos triginta dies luctus, quibus Hebræi planxerunt mortem Mosis, Deut. vlt. 8. illis enim lugendum & quiescendum erat. Ita Abulen. Serarius & Caietanus, licet contrarium autumet Lyran. Salianus & Masius Talmudicos secuti, de quo c. 3. Quare cùm Moses mortuus sit sub diem tertiam Februarij, ac deinde cum planxerint Hebræi per 30. dies, vti patet Deuter. vlt. v. 1. & 8. ac statim post planctum Iosue sumpserit imperium populi vice Mosis, auctoratus & roboratus hic à Deo; hinc sequitur hanc apparitionem & confortationem ei factam sub diem tertium mensis primi Nisan, cuius decimo die Hebræi transierunt Iordanem, vt patet ca. 4. 19. ac 14. die celebrarunt Pascha vt patet c. 5. 10. B

VT LOQVERETVR DOMINVS] Per Angelum vices Dei gerentem, sicut & per Angelum locutus erat Mosi, eique legem dederat in Sina, vt patet Galat. 3. v. 19. Angeli enim sunt administratorij Dei spiritus Hebr. 1. 14. Quocirca quoties in veteri Testamento Deus dicitur apparuisse vel locutus esse, non ipse per se, sed per Angelum id præstitit, vti in Pentateucho ostendi. Porrò Angelus hic locutus est Iosue, vel locutione spiritali obiiciendo menti eius notiones verborum horum, eo modo ac si Iosue Deum ipsum præsentem loquentem audisset; aut locutione corporali in assumpto corpore apparens & oretenus loquens ad Iosue: Vtrumlibet enim est probabile. Iosue ergo hic immediatè à Deo per Angelum constituitur & auctoratur dux populi, ideoque ab eo per omnia eruditur, dirigitur prosperatur victoriis, decoratur spoliis, & regnis locupletatur; cùm cæteri Reges & Principes à Deo non immediatè, sed mediante electione populi vel optimatum constituantur. C

S. Hieron. in illud Apostoli : *Constituas per ciuitates presbyteros sicut & disposui tibi.* Ad Tit. 1. 5 *Moyses*, inquit, *amicus Dei potuit vtique successores principatus filios suos facere, & posteris propriam relinquere dignitatem sed extraneus de alia tribu eligitur Iesus, vt sciremus principatum in populos non sanguini deferendum esse, sed vitæ. At nunc cernimus plurimos hanc rem beneficium facere; vt non quærant eos, qui possunt Ecclesiæ plus prodesse, & in Ecclesia erigere columnas : sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequiis deliniti; vel pro quibus maiorum quispiam rogauerit : & vt deterius taceam qui vt clerici fierent, muneribus impetrarunt.*

SVRGE,] id est, eia age. Est enim vox hortantis, excitantis & animantis, non autem iubentis, vt in pedes se erigat. Vers. 2.

QVAM EGO DABO] Hebr. *do*, q. d. ita certò dabo ac si iam darem, imò iã hoc ipso momento dare incipio.

OMNEM LOCVM QVEM CALCAVERIT VESTIGIVM PEDIS VESTRI, VOBIS TRADAM. Vers. 3.
(Hebr. נתתי *natatti*, id est dedi, tradidi, hoc est iam iam certissimè tradam) SICVT LOCVTVS SVM MOYSI.] *Omnem locum*, id est totam Chananæam, in quê pergebant Hebræi, promisit Abrahæ, Moysi & Hebræis Genes. 15. 18 Exodi 23. 31. Deuter. 11. 9. & alibi sæpè. Nunc Deus promissa præstat, ac per Iosue Hebræis eam possidendam tradit, quia summus illius undique totius est Dominus: *Domini enim est terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo.* Psal. 23 1. *Calcare terram quid?*

Tropol. Origen. hom. 1. Chananæa nostra est concupiscentia, puta motus superbiæ, iræ, libidinis, gulæ, impatientiæ, acediæ, auaritiæ: quos si generose pugnando calcauerimus, nobisque subiecerimus eis dominabimur duce Iosue, id est per gratiam Iesu Christi. *Tropolog.* 1.

Rupertus verò hîc cap. 6. Omnis locus, ait, est omne cor, vel omnis conscientia, quam calcat pes Iesu, id est quæ se calcandam subiicit pedibus Iesu instar Magdalenæ; hæc ergo est ipsius Iesu, hæc est Saluatoris & sempiternæ saluationis, vt eam Iesus, id est Saluator & salus possideat. E contrario quos non calcauit vestigium pedis Iesu, id est, qui non sunt ei traditi & subditi, hi diabolo dati sunt, ac proinde non populus acquisitionis, sed perditionis filij sunt. 2.

Sanctus Bernardus autem subtiliter & piè ser. 15. in Psalm. *Qui habitat: Sperate, ait, in Domino omnis cõgregatio populi: quemcumque enim locum calcauerit pes vester, vester erit: pes vester vtique spes vestra est, & quantum [illegible] que illa processerit, obtinebit: si tamen in Deum to-* 3.

ta

ei figatur, vt firma sit & non titubet. Qui ergo spetat in Deū, omnia ab eo obtinebit, quia Deus id passim in Script. & Euangeliis promisit: quare cùm ipse sit fidelissimus promissa præstabit, cumque sit clementissimus & liberalissimus non patietur vinci se spe nostra, sed eam superare satagete. Vnde idem S. Bernardus serm. 3. de Annuntiat. *Sola*, ait, *spes apud te*) Domine) *miserationis obtinet locum, nec oleum misericordiæ nisi in vase fiduciæ ponit.*

Anagog. Anagog. Origen. per omnem locum accipit cœlum, cæliq; gloriam & felicitatem: *Lucifer*, ait, *sedem habebat in cælis, postea verò quàm factus est Angelus refuga; si eum vincere potero & subycere pedibus meis, si meruero vt Dominus meus Iesus conterat Satanā sub pedibus meis, consequenter locū Luciferi accipere merebor in cælis.*

Symbol. Denique S. Franciscus: Calcare, ait, est contemnere: contemnit autem omnia, calcatque paupertas spiritus. Ipsa ergo est omnium Domina & mundi Regina, iuxta illud: *Fideli totus mundus diuitiarum est.* Ita refert Lucas Waddingus in dictis & scriptis S. Francisci: Auarus enim, ait S. Bernard. Terrena esurit vt mendicus, pauper spiritu cōtemnit vt Dominus. Causam dat S. Cyprian. in orat. Domin. dicēs: *Qui renuntiauit iam sæculo maior est honoribus eius & regno & ideo qui se Deo & Christo dedicat, non terrena sed cælestia regna desiderat.* Et S. Chrysost. hom. 15. ad populum: *Sunt*, inquit, *è summo montis vertice prospectantibus omnia pusilla, ac non solùm homines & arbores, sed etiam vrbes integræ & magni exercitus, formicarum instar super terram ire videntur: sic qui animo erecto in cælestia quasi in sublimi commorantur, iis omnia humana, potentia, gloria, opes ita minuta & exigua apparent, vt ne digna quidem iudicent quibus hanc immortalis animi nobilitatem applicent.*

Talis igitur est aquila, quæ vt ait Iob c. 39. 27. *In arduis ponit nidum suum*, &c. *Inde contemplatur escam, & de longè oculi eius prospiciunt*: Nimirum, *mens fixa in cælo mundi ludibria videt.* Talem se fuisse fatetur S. Gregor. cùm religiosam vitam in monasterio ageret. Scribens enim ad Theoctistem sororem Imperatoris lib. 1. epist. 5. *Nihil*, inquit, *in hoc mundo appetens nil pertimescens, videbar mihi in quodam rerum vertice stare, ita vt in me penè impletum crederem, quod pollicente Domino ex Propheta didicissem: Sustollam te super altitudines terræ. Super enim altitudinem terræ sustollitur qui & ipsa quæ alta & gloriosa præsentis videntur sæculi, per mentis despectum calcat.*

Vers 4. A DESERTO ET LIBANO VSQVE AD FLVVIVM MAGNVM EVPHRATEM, OMNIS TERRA HETHÆORVM VSQVE AD MARE MAGNVM CONTRA SOLIS OCCASVM, ERIT TERMINVS VESTER] Circumscribit hîc Deus terram promissam trans Iordanem à tribus mundi plagis, indeq; ternos ei assignat terminos: ipsa enim Arabiam desertam habet ad Meridiem; Libanum & Euphraten ad Septentrionem; mare magnum, id est Mediterraneum ad Occidentem. Omittitur quartus Orientalis plagæ terminus, videlicet Iordanis. quia non longè ab eo consistebat Iosue, indeque Deus terram hanc ipsi ostendebat.

LIBANO] Septuag. *Antilibano*: sed idem est mōs, qui versus mare Mediterraneum velut laxiore valle diuiditur. & apud Tripolim Libanus, apud Sidonē Antilibanus dicitur, ait Strabo lib. 16. Græcè Ἀντίλιβανος propriè idem est quod, *mons Libano oppositus*: Antilibanus enim apud Sidonem ita curuatur, vt Libano opponi videatur. Vnde S. Hieron. In locis Hebr. Omnis regio, ait, quæ est supra Libanum ad Orientem respiciens circa regionem Damasci, quæ cecidit in sorte tribus Manasse, Antilibanus appellatur.

Porrò Libanus Hebr. dicitur à לבן *Laban*, id est *album* quòd niue semper albeat in summitate; Item à לבנון *lebanon*, id est *thus*, quòd Libanus cedrorū, pinorum, cypressorum, aliarumque resinosarum & thuriferarum arborū ferax sit, ait Masius & Adrichom. Libanus enim est omnium Syriæ montium maximus, altissimus, fertilissimus, amœnissimus, pulcherrimus. Hinc patet cur Ecclesiasticus ca. 39. 18. dixerit, *Quasi Libanus odorem suauitatis habete, florete flores quasi lilium & date odorem, & frondete in gratiam*, id est ad gratiam gratis & amœnis frondibus: *Et collaudate Dominum, & benedicite Dominum in operibus suis.* Item cur gloria Ecclesiæ decori vel odori Libani comparetur Isaiæ 60. 13. *Gloria Libani* ait, *ad te veniet, abies & pinus & buxus.* Et c. 35. 2. *Gloria Libani data est ei, decor Carmeli & Saron.* Et Osee 14. 7. *Germinabit sicut lilium, erumpet radix eius vt Libani, erit quasi oliua gloria eius, & odor eius vt Libani.* Et Cāt. 4. 8. *Veni de Libano sponsa mea.* — Libani etymon.

OMNIS TERRA HETHÆORVM,] id est Chananæorum. Est synecdoche. Ex vna enim gente ceteras sex terram promissam incolentes intelligit, sicut alibi easdem vocat Amorrhæos, qui ex hisce septem gentibus vna tantùm gens erat. Sic Genes. 27. vlt. Rebecca non vult vt Iacob filius suus accipiat vxorem de filiabus Heth, siue Hethæam, id est Chananæam, vti explicatur cap. 28. vers. 1. ita Abulens. — Hethæi qui

Porrò Hethæi progeniti & appellati sunt ab Hethæo, filio Chanaan, filij Chā, filij Noë Genes. 10. 15. & incoluerunt locum, qui ab ipsis dictus est Heth in regione Hebronis. Vnde ab Hethæis hisce Abraham emit speluncam duplicem in Heth ad sepeliendam Saram. Genes. 22. 26. Erāt autem Hethæi viri fortes, bellicosi & formidabiles, vt & nomen ipsorum indicat. Hethæi enim Hebr. dicuntur חתים *Chittim*, id est conterentes & pauorem incutientes. Vnde apud Hethæos erant gigantes terribiles dicti Enacim, incolæ Hebronis. Numer. 13. 34. Hethæus quoque erat Vrias miles fortissimus, quem Dauid occidit gladio filiorū Ammon, vt vxore eius potiretur. 2. Reg. 12. 9 Hethæos ergo hic præ ceteris gentibus Chananæis nuncupat, quia hi ob robur suum erant formidabiles Iosue & Hebræis q. d. Ne timeas Hethæos, licet giganteos & pugnacissimos: ego enim illos domabo, tibique subigam. Ita Masius.

VSQVE AD MARE MAGNVM, &c. ERIT TERMINVS VESTER.] Nota. Hi fuere ampli & vasti limites Chananeæ à Deo Hebræis promissi, sed eos omnes reipsa non obtinuere Hebræi, partim ob suam ignauiam; partim quia Deum suis sceleribus offenderunt, seque eius promissis indignos reddiderunt, vt patebit Iudic. 2. v. 20.

SICVT FVI CVM MOYSE, ITA ERO TECVM] te adiuuans, pro te pugnans, Chananæos percellens, tibique subigens; ac diuidens siccansque Iurdanem sicut Moses diuisit siccauitq; mare rubrū. Chald. vertit: *Sicut verbum meum fuit auxilio Moysi sic erit verbum meum auxilio tibi*, itaque passim ipse vertit, quando in Script. dicitur Deum mortalium rebus interesse, ad eásve descendere, vt eis opituletur, idque facit ad insinuandam, vt videtur, generationem verbi à Patre æterno. Vnde & Patres, vt S. Iustin. dialog. contra Triphon. Tertull. lib. 2. cō-

tra Marcion.& alij quos in Genesi citaui, docent in Apparitionibus Dei quæ narrantur in veteri Testamento, semper apparuisse Filium, non Patrē, nec Spiritum sanctum, hoc est Angelum in illis apparentem gessisse personam Filij, vt significaret eum quandoque in terram descensurum, & carnē assumpturum ad saluandum homines.

NON DIMITTAM NEC DERELINQVAM TE] nisi tu vel tui me priùs derelinquant, vti dereliquit me Achan rapiens spolia è Ierichunte contra meū præceptum, ideoque vos dereliqui ad tempus, ac cædendos tradidi Chananæis incolentibus vrbem Haï cap.7. Porrò quod Iosue, hoc omnibus fidelibus, iustisque Iesu Christi filijs promittitur. Vnde Apostolus Hebr.13.5. *Sint mores*, ait, *sine auaritia, contenti præsentibus: ipse enim dixit: Non te deseram neque derelinquam.* Hinc etiam S.Aug. & Conc.Trident. sess.6.c.11. docent hunc esse stimulum iustis, *Vt magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeant. Deus namque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis priùs deseratur.*

B

VERS. 6. TV ENIM armis subiges, & subiectam SORTE DIVIDES POPVLO HVIC TERRAM] vt sis typus Iesu Christi, qui cælum aperuit, illudq; electis suis distribuit.

Audi S.Chrysost. homil.8. in Acta sub finem: *Educite*, inquit, *in bellum centum myriades, & vnū sanctum; scimus quia plura operetur. Exijt Iesus Naue in bellum, & solus omnia operatus est strenuè, & ita alij nihil proficiunt: multitudo quando voluntatem Domini non facit, nihil differt ab his, qui nō sunt.* Et post pauca: *Vellem*, inquit, *vt multitudine ornetur Ecclesia; sed multitudine probata: si autem hoc fieri nequit, saltem pauci illi probati sint: non videtis quòd melius sit habere vnum lapidem pretiosum, quàm mille obolos.*

C

VERS. 7. CONFORTARE IGITVR, ET ESTO ROBVSTVS VALDE] Hebr. מאד *meod*, id est omnis, hoc est valde, oportet enim pro lege & Deo vltra naturæ vires conari, vt legem Dei supernaturalē impleamus: quod ergo nimis est naturæ, hoc satis est gratiæ & charitati. Ingenti ergo & cælesti robore opus est, vt concupiscentias, tentationes, omniaque legi Dei aduersantia vincamus, itaque totam Dei legem exequamur. Qua de causa ter hic repetit Deus τὸ *Confortare & esto robustus*, vt patet v.6.7.9. vt indicet eum trino summoq; robore sanctissimæ Trinitatis indigere.

VT CVSTODIAS mente, ET FACIAS opere, OMNEM LEGEM QVAM PRÆCEPIT TIBI MOSES] Intelligit legem generatim latam, datamque toti populo à Mose in Sina, quæ Deuteronomio ceterisque quatuor Pentateuchi libris continetur; non autem legem aliquam specialem Iosue traditam, vt patet v.8. dicit tamen speciatim: *Quam præcepit tibi*, vt sciat Iosue legem communem sibi præcipuè, vt duci esse impositam & commendatam à Deo, ac proinde illam sibi præ ceteris cordi & curæ esse debere, vt eam ipse primus seruet, ac deinde ab alijs seruandam curet, idque faciat non tam verbis & minis, quàm vita & gestis, vt videlicet ipse dux populo animata & oculata sit lex, vti Cyrus ait apud Xenophontem.

NE DECLINES AB EA AD DEXTERAM VEL SINISTRAM.] Primò, declinare ad dexteram, est addere aliquid legi; ad sinistram verò, est aliquid ab ea demere, aiunt Hebræi & Vatabl. Secundò, Serarius: declinare ad dexteram, inquit, est legem ob spes & commoda prænaticari; ad sinistram verò,

A ob metum & minas eamdem transgredi.

Verùm dico esse Hebraismum, qui non aliud significat quàm recta legis via incedendum esse, vt ab ea neutram in partem quis declinet, si ad cælū pertingere velit; sicut viatores rectam regiamque viam tenent, vt ad terminum viæ perueniant, ne semitis vel diuerticulis in speciem planioribus & breuioribus se ab ea abduci sinant, ne in auia abducantur, ac à termino aberrent, vt volentes tendere In Ierusalem eant in Iericho. Sic enim peccatores volentes pergere in cælum, à via legis aberrantes, in fine vitæ inueniunt se in gehenna & tartaro. Pro *ab ea* Hebr. est ממנו *mimmenuu*, id est *ab eo*, quod scilicet lex præcipit: sed *mimmenuu*, ponitur pro ממנה *mimmenna*, id est, *ab ea*, scilicet תורה *thora*, hoc est lege. Est enallage generis.

VT INTELLIGAS CVNCTA QVÆ AGIS.] Hebr. *Vt intelligas omnia in quibus incedis*, id est omnia quæ agis. Actiones enim & opera Hebr. vocantur viæ, quia per illas quasi per vias tendimus ad felicitatem, cælum & Deum, *Vt intelligas*, id est vt prudenter agas; hoc enim est Hebr. השכיל *haskil*: sic sæpè in Prouerbijs prudentia vocatur intellectus, scientia, doctrina, sapientia practica, scilicet quæ hominem ducit ad salutem, ideoque beat.

Hinc patet Iosue à Deo electum in successorem Moysi, & ducem populi ob suam fidelitatem, probitatem & obedientiam, qua tum legi Dei, tum Mosi Domino suo obediebat. Vnde S.Ephrem tract. de virtut. cap. 2. *Iesus*, ait, *filius Naue perfecta sua obedientia tantum donum promeruit, vt Moysis successor fieret:* Nimirum qui benè suo superiori paret, ritè aliis imperat, ideoque imperare meretur.

NON RECEDAT VOLVMEN LEGIS HVIVS (Deuteronomij & Pentateuchi, quæ dedi Moysi) AB ORE TVO: SED MEDITABERIS IN EO DIEBVS AC NOCTIBVS, VT CVSTODIAS ET FACIAS OMNIA QVÆ SCRIPTA SVNT IN EO.] q. d. Legem Dei assiduè animo oreque versato: Hebr. enim הגה *haga*, significat meditari ita sæpè & feruidè vt ex feruida meditatione verba legis quasi susurrando in ore nascantur & ebulliant, vtque illa populum tibi subditum doceas. Hinc illud *Os iusti meditabitur* (id est meditatò vel ex meditatione) *loquitur sapientiam*. Innuit Principis esse, populum docere legem Dei, vti fecit Moses in Deuteronomio, ac Iagello princeps Poloniæ, qui ore suo catechisando & concionando Polonos docuit fidem legemque Christi. Sanè hæc pietas & hoc legis studium Iosue ad tot tantasque victorias viam strauit, vt verè dixerit Rab.Simeon: *Exemplum legis fuit vexillum Iosue.* VERS. 8.

D

DIEBVS AC NOCTIBVS] Scilicet per vices interpolatas, hoc est frequenter, diligenter, assiduè: continuò enim & semper meditari in lege Dei homini in hac vita est impossibile, vtpotè qui dormire, comedere, laborare debet. Quare nimis strictè R. Ismaël rogatus à sororis suæ filio, nū post Mosen euolutum liceret sibi Græcorum scripta legere, respondit licere, dummodo id non faceret die vel nocte: Omne enim diei & noctis tempus dandum esse legi, iuxta hoc Dei præceptum.

TVNC DIRIGES, Hebr. תצליח *tasliach*, id est prosperabis, fortunabis, felicē facies VIAM TVAM, id est vitæ tuæ actiones; ET INTELLIGES EAM] Hebr. תשכיל *taskil*, id est prudenter dispones eam,

siue

siue intelligens & prudens eris, vti dixi v. 7. Nota hic iunctam esse prudentiam cum prosperitate & felicitate, quasi matrem cum filia: prudentia enim actiones prosperat sæpè in hac vita, & semper in futura; nam eas semper dirigit ad felicitatē æternam.

VERS. 9. NOLI TIMERE, QVONIAM TECVM EST DOMINVS DEVS TVVS IN OMNIBVS AD QVÆCVMQVE PERREXERIS.] Quis enim timeat Deo comite, imò duce? Quare hoc singulis imitandum est, vt satagant in omnibus quæ agunt & destinant, Deum habere studij operisque sui ducem, ideoque eius opem initio operis humili prece efflagitent, vti sæpè monui. *Si enim Deus pro nobis quis contra nos?* Roman. 8. Præclarè S. Ambros. libr. 2. Offic. cap. 1. *Vitam beatam efficiunt*, inquit, *tranquillitas conscientiæ & securitas innocentiæ.* Idem lib. 2. de Iacob & vita beata cap. 6. *Perfecta*, ait, *virtus habet mentis tranquillitatem, & stabilitatem. Perfectorum est enim non facile mundanis moueri, non turbari metu, non exagitari suspicione, non terrore concuti, non dolore vexari, sed quasi in littore tutissimo, aduersus insurgentes fluctus secularium procellarum mentem immobilem fida statione placidare.*

VERS. 11. PRÆPARATE VOBIS CIBARIA] Non manna; hoc enim quotidie cadebat è cælo, & quotidie colligendum erat, nec in alterum diem seruari poterat; si enim seruabatur putrescebat, Exodi 16. Sed pulmenta & carnes ex præda regnorum Og & Basan, v. g. oues & boues ibidem captos mactate, coquite, salite, & in vasa condite.

Hebræi cū manna edebant carnes. Nota: adhuc pluebat Hebræis manna è cælo, nam manna defecit demum 15. die mensis, cùm fruges nouas Chananææ gustarunt & possederunt Hebræi, vt patet cap. 5 vers. 12. Hinc ergo patet Hebræos in deserto præter manna (quod multi gulosiores fastidiebant, præsertim cùm per 38. annos assiduè illud comedissent) alijs quoque cibis, vt carnibus, quibus deliciosa illa gens inhiabat, vt patet Numer. 11. 13. vsos fuisse, quos manna velut pani quasi obsonium adhibebant. Id patet ex eo quòd cibos hosce emerint à vicinis Idumæis & Moabitis. Audi Deum Deuter. 2. 6. *Cibos emetis ab eis pecunia & comedetis:* Et vers. 27. Hebræi aiunt Sehon Regi petentes ab eo transitum: *Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via*, &c. *Alimenta pretio vende nobis, vt vescamur.* Hinc & Deuter. 29. 6. non de carne, sed de pane dumtaxat & vino dicitur: *Panem non comedistis, vinum & siceram non bibistis.* Prentiores verò ex Hebræis, æquè ac pauperiores in deserto ex solo manna viuebant, atque in eo gustabant carnes, pisces, oua, & quicquid gustare vellent, iuxta illud Sapient. 16. 20. *Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti illis, sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem.*

QVONIAM POST DIEM TERTIVM TRANSIBITIS IORDANEM.] Quæritur quomodo hoc sit verum? nam cap. sequenti Iosue misit exploratores in Iericho, qui præter tempus itus & reditus per triduum latuerunt in montanis, vt dicetur cap. sequent. vers. 22. quibus ad Iosue regressis, eius iussu Hebræi mouerunt castra ad Iordanem, ibique hæserunt tres alios dies, vt patet cap. 3. 1. Vnde vt minimum sex dies intercesserunt transitum Iordanis. Quomodo ergo dicitur: *post tertium diem?*

S. Aug. hic q. 1. putat Iosue tempus tridui hîc præstituisse non ex reuelatione & certitudine diuina, sed ex spe humana, sperabat enim eo tempore transitum fieri posse, si exploratores citò reuertissent; sed eis tardantibus & non redeuntibus mutata fuisse Iosue consilia.

Verùm facilior & commodior responsio est, si dicamus hîc esse Hysteron proteron, missionemque exploratorum, adeoque totum caput secundum anteponendum esse huic præcepto Iosue, voluit enim Script. promptam obedientiam & executionem Iosue verbis iussuique Domini proximè subnectere; quomodo videlicet ipse mox totum populum ad transitum Iordanis à Domino præceptum & prædictum comparare se iusserit, ac deinde cap. secundo redit ad ea quæ præcesserunt, quibus scilicet Iosue transitum hunc particulari ratione præmuniuit. Igitur hi tres dies, de quibus hîc fit mentio, ijdem sunt cum illis c. 3. v. 1. vbi dicitur Iosue commoratus cum Hebræis apud Iordanem per tres dies, ac postero die transisse Iordanem. Ita Abulensis. Et sanè hæc sententia nouo duci Iosue maiorem conciliat auctoritatem & gratiam apud suos populares, quæ multum imminuta fuisset, si in primo ductu eum falsum vel spe sua frustratum vidissent; ac meliùs respondet promissioni Dei hîc v. 9. & ceteris.

Hic ergo fuit rei gestæ ordo: Iosue peracto trigenario luctu mortis Mosis, die tertia mensis primi Nisan, id est Martij, excitatus roboratusque à Deo, capessit populi ducatum. Vnde eodem die ex Setim, vbi degebat, mittit duos exploratores, qui explorent Iericho, quæ à Setim, teste Iosepho, distabat sexaginta stadijs, id est septem milliaribus Italicis, quæ faciunt duas leucas Gallicas cum dimidia. Milliare faciunt mille passus: Leuca est iter vnius horæ. Exploratores in Iericho excepti à Rahab, proditi, & quæsiti ab incolis, à Rahab occultè dimissi latuerunt in montanis per triduum: quare reuersi sunt ad Iosue sub finem diei sextæ eiusdem mensis Nisan; quibus auditis Iosue nocte proximè sequente mouet castra ex Setim ad Iordanem, vbi tres dies commorans iubet populum parare cibaria, ceteraque ad transitum Iordanis; Vnde postera die qui fuit decimus Nisan, diuisum à Deo Iordanem sicco pede cum Hebræis transit, vt patet toto cap. 3. & cap. 4. 19. sequenti verò vndecimo Nisan, Iosue populum circumcidit in Galgalis, cap. 5. vers. 2. Mox 14. die ad vesperam ibidem celebrant Pascha cap. 5. vers. 10. cumque iam fruges terræ sufficerent alendo populo, deficit manna ningere, ibidem vers. 12. die 15. Nisan; Iosue iussus à Deo circuit muros Iericho per septem dies, ac tandem die septimo, qui fuit 21. Nisan, clangentibus tubis corruunt muri Iericho. Hebræi eam ingressi succendunt, statuuntque æternum anathema, saluant Rahab, quam Salmon filius Nahasson princeps tribus Iuda sibi in vxorem adsciscit cap. 6. vers. 20. & sequ.

Mysticè, S. Aug. serm. 106. de Temp. *Quid est aliud*, inquit, *dicere: parate vobis cibum ad diem tertium, nisi Trinitatis suscipite Sacramentum? Post hæc Iordane transito, quasi Baptismi completo mysterio, populus Israel terram repromissionis ingreditur.*

Et Rupertus hîc cap. 8. censet hæc allegor. impleta esse in Iesu Christo, quando die tertia resurgēs Apostolis dixit: *Euntes docete omnes gentes baptizātes eos in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti*, q. d.

Ego d'e tertia resurrexi à mortuis; idcirco vos in morte vnica terna mersione baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt quomodo ego surrexi à mortuis per gloriam patris, ita & vos in nouitate vitæ ambuletis.

ET INTRABITIS AD POSSIDENDAM TERRAM.]Hebr. לרשת *laresset*, id est *ad hereditandum*, velut auita prędia & hereditatem suam, vt scilicet terram Chanaā à Deo vobis datam iure quasi hereditario possideatis. Addit S. August. serm. 105. de Temp. Deum reddidisse Hebræis Chananæā quasi iure debitam eò quòd illa, vt habet traditio, in diuisione orbis obtigerit Sem filio Noë; sed eius posteros ex illa expulerunt Chananæi. Vnde Hebræi ex Sem prognati rursus eam hic repetunt, quasi sibi ex proauo suo debitam.

VERS. 12. RVBENITIS QVOQVE ET GADITIS, ET DIMIDIÆ TRIBVI MANASSE, AIT:] Hæ tres tribus petierant à Mose portionem terræ cis Iordanē sitæ, illamq; ab eo obtinuerunt ea lege, vt ipsi cùm cęteris tribubus pergerent trans Iordanem easque armati præirent ad debellandam Chananæam reliquam, vt eam inter se cęteræ tribus diuiderent. Promiserunt id tres tribus Mosi; Iosue ergo hic promissum ab eis reposcit. Vide dicta Num. 32.

VERS. 13. MEMENTOTE]Hebr. זכור *zacher*, id est *memento*. ô trina tribus, vel *meminisse*, scilicet vos oportet. Est enallage, vel temporis vel numeri.

ET OMNEM TERRAM. [Hanc scilicet cis Iordanem, in qua consistimus, quæ fuit Og & Sehon Regum Amorrhæorum, quàm vobis Moses possidendam dedit.

VERS. 14. IVMENTA.]pecora & pecudes. Hæc enim Hebr. vocant מקנה *mieno*, Septuag. κτήνη, id est possessio, opes, substantia, quæ olim consistebat ferè in pecoribus.

TRANSITE ARMATI ANTE FRATRES VESTROS,]*Ante*, id est coram alijs tribubus, ait Masius. Simpliciùs alij *ante*, scilicet vt cęteras tribus præcedatis, vt vertit Noster cap. 4. vers. 12. Sic enim eis animum addetis ad inuadendam & possidendam terram trans Iordanem, sicut vos eam iam possidetis cis Iordanem.

OMNES FORTES MANV.] Licet enim Moses ab omnibus viris harum trium tribuum exegerit promissionem præcedēdi cęteras tribus trans Iordanam; tamen permisit Iosue successori suo libertatem euocandi ex eis quos vellet, & quotquot forent vtiles, vel necessarij. Iosue ergo ex eis fortiores dumtaxat euocauit, quia cęteris non indigebat, ac cęteri relinquendi erant domi, ad tutelam terræ cis Iordanem sitæ, ne à Chananæis alijsque vicinis inuaderetur.

SICVT OBEDIVIMVS IN CVNCTIS MOYSI, ITA OBEDIEMVS ET TIBI.] Patres horum sæpè rebelles fuerant Moysi, ideoque exclusi fuēre terra promissa, ac mortui in deserto; filij verò eorum obedientiores fuere Moysi, ideoque in terrā hanc inducti sunt. Aut certè id dixerunt illi, qui in cunctis obedierant Moysi; si alij idē dixerint, qui subinde Mosi rebellarant, mentiūtur quidem, sed fatentur tamē se in cunctis Moysi obedire debuisse, ac simili modo sese deinceps obedituros Iosue quasi nouo duci spondent. VERS. 17.

TANTVM SIT DOMINVS DEVS TVVS TECVM, SICVT FVIT CVM MOYSE.] Hæc vota sunt populi, fausta nouo suo imperatori succlamātis, non verò conditiones imperij, q. d. quod ad nos attinet, obediemus tibi in omnibus: cæterùm optamus vt Deus, qui te Mosis successorem delegit, omnia tua secundet, sicut cum Mose eum fecisse scimus. Ita factum. Vnde Iosue Hebræis fuit quasi alter Moses.

Dux ergo & præses vni Deo nitatur, eique per orationem & pietatem, innocentiam, obedientiam sit gratus & familiaris. Audi Leonem Imper. aurea suo duci hac de re præcepta dantem in Tacticis, in Epilogo: *Primùm, quidquid dicturus facturusve es, à Deo principium habeat, nihilq; sine illius commemoratione ac deprecatione agatur. Cur enim non principium rerum agendarum à Deo capiendum sit, cùm Deus Pater noster, factor, & inspector dictorum factorumq; omnium, index cogitationum omnium motionumq; cordis, nullaq; creatura abdita coram eo sit, sed omnia nudata & explicata ante oculos eius sint, quemadmodum diuinissimus Paulus loquitur? Itaque præter sententiam eius nihil à nobis agendum est.*

Aliam deinde causam diuiniorem subijcit: *Cognatio enim quadā nobis cum illo est, talisq; affectus qualis erga patrem esse debet; Nam illius munere in lucem aspectumq; venimus, pro illo & viuere & mori debemus, benignitate illius alimur, in ipso viuimus, mouemur & sumus, tantùm illi obedimus, quantùm subiecti præfecto, serui Domino, magistratus regi: Omnes illius sumus, qui omnium habet imperium, nobis per illum omnia subiecta sunt, tum animata, tum inanima, nos verò illum colimus: vniuersa bestiarū natura à nobis gubernatur, nos verò ab illo pascimur principe pastorum, qui nostra causa nostram naturam induit.* Vide plura, quibus idem stabilit & inculcat, ac demum sua Tactica ita de Deo & cum Deo concludit: *Vnde par est te Imperator, supplici mēte semper Deo preces adhibere, & in omnibus auctori salutis, pro ijs quæ maximè salutaria sunt supplicare.*

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iosue mittit exploratores in Jericho; illos excipit, abscondit, dirigitque Rachab: Ierichuntini rem odorati illos persequuntur: illi v. 9. cum Rachab supplice pacti fidem silentij, eius domui salutem promittunt, eiusque signum dant funiculum coccineum. Dimissi ergo ab ea per funem fugiunt v. 15. latentque in montibus tres dies, ac demum v. 27. ad Iosue redeunt, narrant pauorem Ierichuntinorum, ac spondent de eis victoriam.

1. MIsit igitur Iosue filius Nun de Setim duos viros exploratores in abscondito: & dixit eis: Ite, & considerate Terram, vrbemque Iericho. Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, & quieuerunt apud
eam.
2. Nuntiatumque est regi Iericho, & dictum: Ecce viri ingressi sunt huc

per

per noctem de filiis Israël, vt explorarent Terram. 3. Misitque Rex Iericho ad
Rahab dicens: Educ viros, qui venerunt ad te, & ingressi sunt domum tuam: explo-
ratores quippe sunt, & omnem Terram considerare venerunt. 4. Tollensque
mulier viros, abscondit, & ait: Fateor, venerunt ad me, sed nesciebam vnde essent:
5. Cumque porta clauderetur in tenebris, & illi pariter exierunt, nescio quo abie-
runt: persequimini citò, & comprehendetis eos. 6. Ipsa autem fecit ascendere vi-
ros in solarium domus suæ, operuitque eos stipula lini, quæ ibi erat. 7. Hi autem
qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam quæ ducit ad vadum Iordanis: illisque
egressis statim porta clausa est. 8. Necdum obdormierant qui latebant, & ecce
mulier ascendit ad eos, & ait; 9. Noui quòd Dominus tradiderit vobis Terram: et-
enim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores Terræ. 10. Audi-
uimus quòd siccauerit Dominus aquas Maris ad vestrum introitum, quando egressi
estis ex Ægypto: & quæ feceritis duobus Amorrhæorum Regibus, qui erant trans Ior-
danem, Sehon & Og, quos interfecistis. 11. Et hæc audientes pertimuimus, & elan-
guit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum: Dominus enim
Deus vester, ipse est Deus in cælo sursum, & in terra deorsum. 12. Nunc ergo iura-
te mihi per Dominum, vt quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita & vos fa-
ciatis cum domo patris mei: detisque mihi verum signum, 13. Vt saluetis patrē
meum, & matrem, fratres ac sorores meas, & omnia quæ illorum sunt, & eruatis ani-
mas nostras à morte. 14. Qui responderunt ei: Anima nostra sit pro vobis in mor-
tem, si tamen non prodideris nos. Cumque tradiderit nobis Dominus terram, facie-
mus in te misericordiam & veritatem. 15. Demisit ergo eos per funem de fene-
stra: domus enim eius hærebat muro. 16. Dixitque ad eos: Ad montana conscen-
dite, ne fortè occurrant vobis reuertentes: ibique latitate tribus diebus, donec redeāt,
& sic ibitis per viam vestram. 17. Qui dixerunt ad eam: Innoxij erimus à iura-
mento hoc, quo adiurasti nos: 18. Si ingredientibus nobis Terram signum fuerit
funiculus iste coccineus, & ligaueris eum in fenestra, per quam demisisti nos: & patrē
tuum ac matrem, fratresque & omnem cognationem tuam, congregaueris in domum
tuam. 19. Qui ostium domus tuæ egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput eius,
& nos erimus alieni. Cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo fuerint, redun-
dabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit. 20. Quòd si nos prodere volue-
ris, & sermonem istum proferre in medium, erimus mundi ab hoc iuramento, quo ad-
iurasti nos. 21. Et illa respondit, sicut locuti estis, ita fiat. dimittensque eos vt per-
gerent, appendit funiculum coccineum in fenestra. 22. Illi verò ambulantes per-
uenerunt ad montana, & manserunt ibi tres dies, donec reuerterentur qui fuerant
persecuti: quærentes enim per omnem viam, nōn repererunt eos. 23. Quibus vr-
bem ingressis, reuersi sunt, & descenderunt exploratores de monte: &, transmisso Ior-
dane, venerunt ad Iosue filium Nun, narraueruntque ei omnia quæ acciderant sibi.
24. Atque dixerunt: Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, &
timore prostrati sunt cuncti habitatores eius.

VERS. 1. MISIT IGITVR IOSVE FILIVS NVN (Septuag. *Naue*, sed corruptè: ex affinitate enim litteræ Græcæ ν cùm η, pro νῦν corruptum est *ναυὴ*) DE SETIM DVOS VIROS EXPLORATORES] Hæc verba nectenda sunt versui 9. c. 1. ac ponenda ante vers. 10. Est enim hic hysteron proteron, vt ibi dixi, Iosue enim excitatus & corroboratus à Deo ad inuadēdam Chananæam, illicò id fecit, misitque exploratores in Iericho Iordani vicinam, ad eam primò subigendam. Quare: *Misit igitur* hoc est *miserat igitur*, scilicet antequàm iuberet Hebræos parare se ad transitum Iordanis post tres dies c. 1. v. 10. Ponitur enim præteritum perfectum pro plusquàm perfecto.

Mysticè S. August. serm. 106. de Temp *Iesus*, ait, *duos exploratores mittit, quia verus Iesus daturus erat duo præcepta dilectionis. Quia & reuera quid nobis aliud quos mittit verus Iesus nisi vt diligamus Deum, diligamus & proximum? Dixit ergo Iesus: Præparate vobis cibum, &* A *estote parati ad diem tertium. Sicut enim tunc preparatis cibis die tertio ventum est ad Iordanem fluuium, ita & nunc in Ecclesia Catholica assumptis spiritualibus cibis fidei, spei & charitatis, perueniunt ad Trinitatis mysteriū, & ad Baptismi Sacramentum.*

DE SETIM.] Setim erat in campestribus Moab iuxta Iordanem & montem Nebo, vbi ante mensem mortuus erat Moses. Deuter. 34. In Setim fornicatus est populus cum filiabus Moab & Madian, ibique Phinees Israëlitam cum Madianitide fornicantem pugione confodit. Num. 25. Et hoc loco dictæ sunt arbores Setim, quarum ligna sunt omnium leuissima, splendidissima & pulcherrima, & quæ putredinem non sentiūt: vnde ex iis cunctæ tabulæ arcæ, tabernaculi & templi factæ sunt.

DVOS.] Rabbini dicunt, vel potiùs fabulantur hos duos fuisse Phinees & Caleb; sed quis credat Phinees iam Pontificem à Deo designatū, & Caleb auctoritate & annis grauem, ad tātum periculum electos? Præsertim cùm Septuag. Romæ cor-

recti

recti eos vocent *veavíscus*,id est iuuenes,& ita vocantur c.6 v.23.in Hebræo.

In absconDITO.] Hebr. חרש *cheres*,id est tacitè,occultè; ita Chald. tum ne eos incarcerarent & occiderent hostes Ierichuntini; tum ne id scitēt sui Hebræi,qui vti ante 38. ob missos exploratores murmurarant; ita nunc rursum facilè murmurare potuissēt. Adde in rebus arduis,præsertim bellicis, summa expeditionis sæpè cōsistit in secreto arctissimo. Facilè enim à ciuibus res secreta ad hostes emanat.Ita Caiet: Masius & Serarius.

Rabbini *tò cheres* interpretantur *mutum* vel *surdum* aut *figulum*,quasi iusserit Iosue exploratoribus vt se simularent surdos & mutos, vtpote linguæ Chananæorum ignaros, vel vt alij figulos, quodque ferrent vasa fictilia,quasi ea venditum in Iericho. Sed hæc sunt Rabbinorum commenta & fabulæ. Verisimilius dicerēt eos simulasse se esse rusticos. Sic enim exploratores solent vt rustici, qui liberè vrbes ingrediūtur,incedere, ac machinationes suas simulatione rusticitatis obtegere;Nam radix חרש *charas* per *scin* significat non tantùm tacere & obsurdescere,sed etiam arare & fabricare: חרש,*heres* verò per *sin* significat testā & vas fictile.

Considerate terram] non totam Chananæam,sed Iordani vicinam,quam proximè transito Iordane inuadere destino;an scilicet munita sit, an incolæ sint bellicosi, an animati & parati ad prælium nobiscum ineūdum, &c. Sic Leo Imper. suo Belli duci ita præscribit in Tacticis c.13. nu.2. *Exploratoribus & speculatoribus sedulò hostium statū exquires,qui motus illorum quanta multitudo, qualis acies: itaque te aduersum eos preparabis, vt ut subitò at de improuiso inuadare ab illis.* Et c.20.num.178 *Si quid clam hostes facere volueris,vel castra mouere, vel aliquid aliud gerere, nulli hoc consilium,nisi vni alicui ex præfectis credas: Talibus enim temporibus permulti sunt,qui remunerandi cupiditate consilia tua hostibus proditur i sunt.* Eodemque c.n.216. *Quoniam venator bonus lupos & vulpes artificio venatur,sic & tu hostium speculatores solertia capies. Si enim extra vallum tuum custodias locaueris,deinde iusseris,vt vnumquemque ignotum teneant,& interrogent,neque dimittant priusquàm præfecti nomen & cōtubernij vnde sit, & tesseram eius contubernij commemorauerit, & eos qui hæc facere nequiuerint exploratores quinam sint facilè speculatores illorum inuenies.*

Solerter quoque Vegetius lib.3. de re milit. c. vlt. hunc exploratores deprehendendi modū suggerit: *Cùm explorator hostium*, inquit, *latenter oberrat in castris, omnes per diem ad tentoria sua redire iubeantur,& statim deprehenditur explorator*; quia non habet tentorium.

Vrbemqve Iericho] q.d. Præcipuè & præ alijs locis lustrate vrbem Iericho.Id iubet,quia Iericho in regione illa erat, vrbs primaria, Iordani vicinissima,& munitissima.Similes phrases sunt 3. Regum 11.1.*Rex Salomon amauit mulieres alienigenas, &* (id est,sed præcipuè)*filiam Pharaonis.* Psal.17.2. *Eripuit eum de manu hostium,& de manu Saul*, scilicet præcipui & acerrimi sui persecutoris. 2. Reg.2. 30.*Defuerunt de pueris Dauid decem & nouem viri, excepto Istaële*,omnium primario.Marci.16.v.7.*Dicite discipulis,&* (id est,præcipuè) *Petro.*

Ierichuntis descriptio. Porrò Iericho olim vrbs fuit magna, populosa (vnde & suum Regē habuit,vt patet vers.sequenti) sita in regione campestri & pinguissima. Ibi balsamum,quod est liquor odoratissimus,præstantissimum prouenit,nusquam alibi.Abundat rosetis, cannis mellis,palmetis, vnde & ciuitas palmarum appellata est: vt videatur fuisse mundi paradisus. Distat teste Iosepho libr.5. belli cap.4. à Iordane sexaginta stadijs,hoc est septem milliaribus Italicis cum dimidio,quæ leucas Gallicas vnius horæ duas cum media efficiunt:distat à Ierusalem stadijs 150. hoc est milliaribus Italicis octodecim cum dimidio,quæ faciunt leucas Gallicas sex cum quadrante.In Iericho hospitatus est & habitauit Elisæus 4. Reg.2. Ibidem Christus Zacchæum è Sycomoro vocauit.Lucæ 19.

Dicta est Iericho vel à ירח *iareach*,id est Luna, quòd Lunæ nascentis formam habeat planities illa, quæ ambit Ierichuntem, ita Arias Montanus; vel à רוח *rauach*, id est dilatare,quod in latissimo sita sit campo; vel à ריח *reach*, id est odor, quod suauissimum balsami,mellis, rosarum, &c.expiret odorem.Ita Iosephus, Masius,Pagnin.

Symbolicè: Iericho typus est mundi,qui instabilis est,& mutatur vt Luna;ac latissimus est,& odoratas delicias suis amatoribus exhibet, sed quæ illico instar odorum & vaporum euanescunt. Vnde Iesus ex ea Zacchæum ad se aduocauit, docens contemnere mundana, & ambire cælestia vtpote præstantissima,& in æternū duratura. Ita S.Gregor.Rupert.&alij.

Qvi pergentes, (vel natatu, vel vado,vt innuitur v.7. vel scapha Iordanem transmittentes) ingressi svnt Domvm mvlieris meretricis nomine Rahab] Pro *meretricis* Hebr. est זונה *zona*,quod & cauponariam siue tabernariam, vt vertit Chald.& Rabbini, & meretricem significat.Meretricem hic vertunt Septuag.& cùm talem eam nuncupet S.Paulus Hebr.11.30.fieri potest vt Rahab & cauponaria & meretrix fuerit. Sæpè enim feminæ marito carentes, quæ publicis hospitijs dant operam,fornicationis subeunt periculum,aut certè suspicionem: licèt noster Serarius in Tobiæ 6.c.t.q.3. multis contendat illo æuo nō fuisse in vsu cauponas,nec hospitia publica.Quare certum est Rahab meretricem fuisse,incertum an fuerit cauponaria. Prudenti sanè consilio, Deique ductu exploratores hi domū Rahab adierunt, vbi occultissimè latitarent, vtpote portæ vicinam, & muro vrbis adhætētem. Erat ergo illa eis ad quiescendum & latendum æquè ac ad effugiendum, si res posceret,opportunissima.Ita Arias, Vatabl.Masius,& alij.

Nomine Rahab] *Rahab* Hebr.idem est quod *dilatatio*, vel *se dilatauit*, vti fecit hæc,cū nupta Salmon, Dauidis, Salomonis, Regum omnium.ipsiusq; Christi effecta est mater de quo paulò pòst plura.Porrò Rahab hoc tēpore fuisse inquit Torniellus 14.vel 15.annorum,æquè ac eius maritum Salmonem: nam sub annum ætatis centesimum genuerunt Boos proauum Dauidis, vt patebit in fine libri Ruth, sed hoc difficile est creditu, vnde illud examinabo cap.6 25.Notat S.Hiero. in cap. 1.Matth.in genealogia Christi non nisi infidelitate, vel luxuria infames nominari feminas, scilicet Ruth, Thamar & Rahab, vt qui inquit propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens omnium peccata deleret.Ita quoque S.Ambr.Chrysost.Euthym.& alij.

Excepit Rahab exploratores Hebræorum,illuminata & impulsa à Deo, quasi diuini consilij in Chananæa fideli populo subigenda procuratores. Intellexit enim Deum in hac re velle vti sua ope-

ra

ꝛa, ac proinde velle vt ipsa eos exciperet, absconderet & dirigeret: quare ipsa debuit parere Deo, & ciues impios, patriamque suam Dei populo tradere, & vt ita dicam prudere; sicut Abraham debuit Deo iubenti immolare suum Isaac.

Vers. 3. MISITQVE REX IERICHO AD RAHAB.] *Rex*, id est regulus, Dux, princeps vrbis Iericho. Tunc enim singulæ vrbes suos habebant Reges, id est Rectores & Duces. Vnde c. 12. 9. triginta vrbium triginta nominantur Reges, quos Iosue deuicit. Rex ergo hos duos peregrinos censuit esse Hebræos & exploratores: pauidis enim tempore belli omnes sunt suspecti; suspicionem auxit peregrina illorum vestis, lingua & mores.

Vers. 4. TOLLENSQVE MVLIER VIROS ABSCONDIT] Ex Hebræo clarè cum Vatablo sic vertas: *Acceperat autem mulier duos illos viros, & abdiderat illum*, (id est vnumquemque illorum seorsim, ait Arias) abdiderat autem illos Rahab, antequam Regij nuntij eos quæsituri aduenirent, cùm audijt mussitare vicinos, duos illos peregrinos ad se diuertentes esse exploratores, aut alio indicio, vel certè probabili suspicione coniecit, duorum horum ad se aduentum Regi nuntiandum fore. Quare coniiciens delationem hanc, metuensque inquisitionem & scrutinium domus suæ, prudenter illud præuenit, & exploratores abscondit: ac fortè regijs nuntiis ad scrutinium aduentantibus, ipsa adhuc occultandis exploratoribus occupabatur, idque insinuat Noster dum vertit: *Tollensq́, mulier viros abscondit.*

Porrò Rabbini quod est in Hebræo, *Abdidit illum*, in singulari, sic explicant, quòd Rahab vnum dumtaxat absconderit, scilicet Caleb; Phinees enim ei responderit: *Ego sum sacerdos: sacerdotes verò, quippe Angelorum similes, si volunt, aspectabiles sunt, si nolunt, cerni nequeunt*: Itaque solum Caleb, non verò Phinees à Rahab fuisse absconditum arbitrantur: Sed hæc Rabbinorum commenta, solita sunt fabulonum istorum figmenta. Probabilius Philo, non ille celebris, sed Biblicarum antiquitatum scriptor obscurus (Hebræus tamen) ait hos exploratores fuisse duos filios Caleb, scilicet Cenez & Seeniamian. Vnde id habeat ignoro.

Vers. 5. NESCIO QVO ABIERVNT.] Mentitur vafra mulier. Caluinus hîc ei id vitio tribuit, sed ita vt virtuti hospitalitatis admistum, ei non fuerit ad culpam imputatum. Sed hîc est error in Deum blasphemus. Facit enim Deum quasi cæcum, qui sinat sibi obduci velarique oculos, vt vitium non videat; aut malorum Symmystem & socium, qui vitia non censeat esse vitia, neque ea vitio vertat. Fuit tamen mendacium hoc non perniciosum, sed officiosum, ideoque veniale, præsertim in femina rudi & pagana, quæ sibi persuadebat mendacium hoc casu esse licitum, imò honestum, vtpote necessarium ad saluandos hospites. Nec id mirum; cùm olim Plato, Origen. S. Hieronym. Chrysost. Theodoret. Theoph. Cassian. aliique plures tam Christiani, quàm Gentiles censuerunt mendacium subinde esse licitum, illoque vtendum esse quasi helleboro, vti ostendi in mendacio obstetricum. Exodi 1.

Aliquorū veterum opinio de mendacio.

Porrò Abulen. hîc quæst. 30. censet Rahab à Deo motam fuisse ad peccatum veniale, scilicet ad mendacium hoc officiosum, Deus enim, inquit, potest mouere hominem ad peccandum venialiter, propter magnum bonum, quod inde sequitur, & ne in maiora peccata incidat. Simili modo, inquit, si quis alterū quærat ad mortem iniustam, & alius simplici mendacio eius vitam conseruare possit debet conseruare, & si mentiri recusauerit, alius iniustè peribit.

Abulensis opinio de Deo mouēte hominem ad peccatū veniale.

Verùm hæc sunt falsa & paradoxa. Deus enim nullius peccati potest esse auctor, cùm sit summa puritas, veritas & sanctitas. Rursum mentiri non licet, etiamsi inde totius mundi salus sequeretur. Non enim sunt facienda mala vt eueniant bona, ait Apost. nec mendacium necessarium est ad saluandam alterius vitam; potest enim quis in tali casu vti amphibologia: & si necessarium esset, non tamen mentiri liceret, quia mendacium intrinsecè malum & peccatum est, quod nullo casu facere licet.

Reprobatur.

Dices: Hoc mendacium erat in exitium suæ gentis, quam prodebat Hebræis hostibus, ergo erat perniciosum. Resp. mendacium hoc fuisse quidem damnosum Chananæis & Ierichuntinis; tamen quia Rahab Dei instinctu certò sciebat, illos ob sua scelera à Deo esse proscriptos & exitio addictos, adeoque Hebræis cum suis possessionibus deditos, non debuit illa, nec potuit nisi improbè patrocinari causæ iniustæ Ierichuntinorum, & causæ, belloque iusto & pio Hebræorum aduersari, ac Deo ipsi reluctari. Quin verò vt Deo obediret, cordata admodum fide & pietate, mortis discrimini fortissimè & sanctissimè se obiecit, vt ab ea meritò eam laudet Apostolus Hebr. 11. 31. & operibus hisce iustificatam esse asserat S. Iacobus cap. 2. 25. Quare ipsa illuminata tactaque à Deo, à libidine sua per pœnitentiam & castitatis propositum ad Deum sese conuertit, factaque est Hebræa & sancta, adeoque hoc generoso hospitalitatis actu, quo Hebræis ingressum in Chananæam patefecit, se nobilitauit, Hebræosque sibi adeò deuinxit, vt ob hanc eius beneficētiam Salmon princeps tribus Iuda eam in coniugem acceperit, ex eaq; prognati sunt omnes Principes & Reges Iuda, ac tandem Christus ipse, vt patet Matth. 1. vbi ipsa nominatur, & præ alijs feminis ponitur in Genealogia Christi; quia videlicet fuit alienigena & meretrix, & quia de populo Dei optimè merita. Licet enim esset alienigena, tamē iam conuersa ad Iudaismum duci potuit in vxorem à Iudæo Principe. Talium enim connubia non vetantur Deuter. 7. v. 3. sed alienigenarum dumtaxar persistentium in idololatria, vt patet ibidem v. 4.

Hebræi tradunt Rahab hac fide & pietate promeruisse, vt octo Prophetæ & Sacerdotes ex eius stirpe procrearentur, scilicet Ieremias, Helcias, Saraias, Maasias, Baruch filius Nerie, Hanameel, Sellum, Ezechiel & Huldam. Fuit Hanameel filius Sellum patruelis Ieremiæ. Rursum ijdem numerant nouem feminas gentiles, quæ maritis Hebræis nubentes, vel Hebræis adhærentes, ab iis conuersæ fidelem magnamque subolem procrearunt; scilicet Agar Ægyptiam vxorem Abrahæ, Aseneth vxorem Ioseph, Sephoram Madianitidem vxorem Mosis, Sephoram & Phuam obstetrices, quæ infantes Hebræorum à cæde Pharaonis seruarunt. Exodi 1. 15. Pharaonis filiam, Rahab, Ruth & Iahel. Porrò S. August. lib. contra mendacium cap. 15. *Quod scriptum est*, inquit, *Deum benefecisse cum Hebræis obstetricibus, & cum Rahab Ierichuntina meretrice, non ideo factum est, quia mentitæ sunt,*

suat, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed beneuolentia: benignitas mentis, non iniquitas mentientis.

Vers. 6. In solarium] Hebr. גג *gag*, id est tectum, vt vertit Chald. & Septuag. quod in Iudæa erat planum, vt in eo ambulare, cubare, sedere liceret. Vide dicta Deuter. 22.8. Dictum solarium, quia soli expositum. Tropolog. Origen. homil. 3. in Iosue: *Hoc*, inquit, *susceptos eos in superioribus collocat, atque in editis & excelsis fidei constituit sacramentũ. Nemo enim qui à Iesu mittitur inuenitur deorsum & humi iacens sed in superioribus permanet.*

Opervitqve eos stipvla lini] Hebr. in *linis ligni*, sed Hebræi lina ligni vocant lina lignea, siue quæ lignescunt, puta lina, quæ integra canna constant, quod Latinè Latinus interpres claré expressit, vertens *stipula lini*. Nam ligni nomen Hebræi tribuunt etiam plantis, vt iunco, hyssopo, lino, quæ calamo suo sensim durescunt & lignescunt, vt patet 3. Reg. 4. 33. Temerè ergo Masius hîc carpit nostrum interpretẽ. Illi enim fauent Chald. & Iosephus, qui vertunt *lini fasciculos*. Et Pagnin. vertens *calmos lini*, & Tigur. vertens *cauliculo lini*. Hic versus explicat vers. 4.

Vers. 9. Novi qvod Dominvs tradiderit vobis terram.] *Tradiderit*, id est tradere decreuerit, assignarit, donarit, ac reipsa mox traditurus sit. Nouerat hoc Rahab partim ex miraculis & portentis, quę Deus pro Hebræis pugnans operatus erat: partim ex Dei ipsius instinctu & reuelatione.

Quæres, qua lingua Rahab cum Hebræis exploratoribus collocuta sit? Resp. sua, id est Chananæa. Hanc enim calluisse, videntur exploratores; imò hæc ipsa Hebraicæ erat affinis & vicina, vt patet ex nominibus, quibus Chananæi suas vrbes & homines vocitarũt, qualia sunt Salem, Sichem, Iericho, Cariatharbe, Bethlehem, Melchisedec, Adonisedec, Rahab, Abimelech, &c. Hęc enim Hebręa sunt. Pluribus id probat Serarius hîc q. 25.

Elangvervnt.] Hebr. נמוגו *namoggum*, id est instar ceræ *liquefacti sunt*, dissoluti & tabefacti sunt: pauor enim ingens liquat, eneruat & dissoluit omne robur, omnesque animæ & corporis vires. Chald. *fracti sunt*. Vatabl. *Consternati sunt metu vestri*. hoc est panico terrore acti quasi colliquescunt. Septuag. v. 11. vertunt ἐξέστημεν, id est obstupuimus, extatici facti sumus, extra nos rapti defecimus, emoti sumus è mente nostra. Pauor enim facit inopes consilij, emotæ mentis, & quasi amentes.

Vers. 10. Qvos interfecistis.] Hebr. החרמתם *hecheramtem*, id est anathema fecistis, anathematisastis, id est velut anathema, id est hostiam Deo & iustitiæ vindictæque diuinę consecratam immolastis & occidistis. Vide dicta Leuit. 27. 28.

Vers. 11. Dominvs enim Devs vester ipse est Devs in cælo svrsvm, et in terra deorsvm.] q.d. Deus vester solus est Deus verus, qui cælum & terram æternis regit imperiis, & vbiuis locorum operatur ea quæ voluerit. Hebr. enim est *Elohim*, quæ vox significat Deum quà gubernatorem rerum omnium. Sẽsus est. q.d. Cum Deus verus pro vobis pugnet, nec Chananæi, nec quis alius illi vobisque obsistere poterit, aut vos possessione terræ huius arcere, vti sat arguit illis iniectus à Deo pauor, qui eos alioqui fortissimos, imbelles & eneruès reddidit, Chald. vertit: *Et quòd Dominus Deus vester sit Deus, cuius diuinitas est in cælo supra, & dominatur super terram subter*. Hoc est quod ait Moses Deut. 33. 26. *Ascensor cæli auxiliator tuus. Magnificentia eius discurrunt nubes, habitaculum eius sursum, & subter brachia sempiterna: eijciet à facie tua inimicum, dicetq́ue: Conterere*; vbi plura hac de re dixi. Rahab ergo partim ex miraculis & prodigiis, partim ex Dei illustratione, cognouit idola Chananæorum esse Deos, falsos fictosque, solum autem Deum Hebræorum esse Deum verum (Hebr. enim est *Iehoua*) ideoque in eum credidit, sperauit, dilexit, ac pœnitens peccatorum suorũ veniam ab eo flagitauit, itaq́; iustificata est, vti docet Apostolus Hebr. c. 11. 31. & Iacob. c. 2. 25.

Anima nostra sit pro vobis in mortem.] hoc est pereat anima nostra, id est, pereamus nos, Deus nos perdat, vel terra nobis dabiscat, si vobis Hebræi nocuerint. Iurant enim, vti pe- Vers. 14.
ierat Rahab, iuramento execratorio, vt patet vers. 17. Sciebant enim id Iosue & Hebræos ratum habituros, imò illi pro tanto hospitalitatis, qua aditus in terram promissam pandebatur, officio, gratias acturos, ac maiora beneficia illi relaturos. Sciebant pariter legem Dei iubentis omnes Chananæos occidi, non intelligi de ea quæ tam amicè Hebræos exceperat, eisque viam in Chananæam ad tot victorias aperuerat. Hoc enim eis epiikia dictabat Chald. vertit: *Anima nostra tradita sunt pro animabus vestris*. Clarè Vatabl. *Animas nostras pro vobis morti deuouemus præstituros nos beneficium & fidem tibi*; quod sic explicat. q.d. *Seruabimus vos etiam si nobis sit moriendum*. Sed prior explicatio est germanior.

Faciemvs in te misericordiam et veritatem. [*Veritatem*, id est æquitatem & fidelitatem, vt vertit Vatabl. officium scilicet officio reddendo, & fidem salutis quam tibi dedimus reipsa præstando. Est enim veritas iustitiæ, vti est loquelæ vt bonum quod verè promisimus verè præstemus, de qua ait Ioannes in Euang. cap. 8. *Ille* (diabolus) *in veritate*, id est in fide & obedientia Deo promissa *non stetit*. Et in epist. 3. *In veritate ambulas*. Et alibi: *Dominus aspiciet veritatem*. Et: *Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas*.

Demisit ergo eos per fvnem de fenestra] Sicut Paulus Damasci è fenestra demissus est in sporta, cuius hi exploratores fuêre typus & figura. Actor. 9. 25. Vers. 15.

Domvs enim eivs hærebat mvro] Septuag. *Quoniam domus illius erat in muro, & in muro ipsa habitabat*. Quod Romæ quoque & alibi fit, vbi summa est pax: nam tempore belli id periculosum est: per domos enim muro hærentes exploratores, hostesque ipsi securè in vrbem ingredi & egredi possunt.

Ad montana conscendite] Quasi ad auia & semota. Mysticè Origen. Apostolis, ait, iussit Christus cælestia prædicare, quasi dicat: Nolite per valles incedere, humilia & deiecta refugite, excelsa & sublimia docete. Vers. 16.

Innoxii erimvs a ivramento hoc qvo adivrasti (ita iurare fecisti, siue ad quod nos adegisti. Ita Pagnin. & Vatabl.) nos. Vers. 17.

Si ingredientibvs nobis terram, signvm fverit fvnicvlvs ipse coccinevs] Ita legunt Hebræa, Chald. Septuag. & Roman. sine negatione. Complut. tamen & alij legunt Vers. 18.

gunt cum negatione: *Signum non fuerit.* Sensus ergo est. q.d. Innoxios nos præstabimus, fidemque nostram liberabimus ab hoc iuramento, quo iurauimus te tuosque seruare, si funiculum istum alligaris ad fenestram, vt ex eo quasi signo domum tuam omnes Hebræi à ceteris internoscant, sciantque illam esse, quam seruaturos nos iurauimus. Ita Vatabl.

Verùm quia Hebr. נקיים *nekiim*, id est innoxij, potiùs significat immunes, & obligatione iuramenti solutos, siue vt vulgo dicunt deobligatos, vt patet vers. 19. & 20. hinc ex Hebræo hic videtur esse sensus. q.d. iuramento nostro liberi solutique erimus, si duo quæ iure exigimus non seruaueris. Exigimus enim primo, vt funiculum istum nobis pro signo des, tuam esse domum; Secundò, vt tuos cognatos omnes in tuam domum congreges. itaque sciamus esse tuos non alienos; si hæc duo non seruaueris, iuramento nostro nos soluti erimus: Sin seruaueris, eo obligatos nos censebimus, illudque sanctè seruabimus. Vnde Complut. alijque vt dixi per negationem legunt: *Innoxij erimus, &c. Si signum non fuerit funiculus iste.*

FVNICVLVS (Hebr. funis) COCCINEVS:] *iste* scilicet qui hic se oculis nostris offert. Alij: *iste*, scilicet quo nos per murū demisisti, vt idem funis crassior quo exploratores è manu Chananæorum liberat, Rahab quoque eorum liberatricem de manu Hebræorum liberaret. Exploratores dant signū funis, quod petierat Rahab vers. 12. quodque antequàm è muro demitterentur dare debuissent, sed id eis ob periculum turbatis animis tum non occurrebat, cùm omnes ad periculi fugam per securam è fenestra demissionem toti intenderent.

COCCINEVS.] Dei prouidentia id factum, vt per eum, vtpote rubeum Christi sanguis repræsentaretur. Vnde S. Ambros. l. 5. de fide cap. 5. censet Rahab hoc coccineo fune significare voluisse passionem Christi, cuius fide & meritis liberabatur à morte animæ & corporis. Audi eum l. 5. de fide cap. 4. sub finem: *Vidit hoc meretrix & quia in excidio ciuitatis remedia desperaret salutis quia fides vicerat, signa fidei atque vexilla Dominicæ Passionis attollens, coccum in fenestra ligauit, vt species cruoris mystici, quæ foret mundum redemptura, vernaret. Ita foris* IESV *nomē fuit prælian tibus ad victoriā, intus species Dominicæ Passionis periclitantibus ad salutem. Vnde quia intellexit Rahab cæleste mysterium, dicit Dominus in Psalmo: Memor ero Rahab & Babylonis scientibus me.*

Sic & S. August. in Psal. 86. *Memor ero*, inquit, *Rahab. Quæ est ista? Meretrix illa in Hiericho, meretrix quæ suscepit nuntios, & alia via eiecit, quæ præsumpsit in promissione, quæ timuit Deum cui dictum est vt per fenestram mitteret coccum, id est, vt in fronte haberet signum sanguinis Christi. Saluata est ibi, & Ecclesiam gentium significauit. Vnde Dominus superbientibus Pharisæis dixit; Amen dico vobis, publicani & meretrices præcedunt vos in regno cælorum. Præcedunt, quia vim faciunt. Impellunt credendo, & ceditur fidei, nec obsistere potest quisquam, quia qui vim faciunt diripiunt illud.* Sic & Hieron. epist. 2. ad Nepotian. multis docet coccinum esse symbolum sanguinis Christi, æquè ac charitatis ignitæ, qua ardebat Rahab. Et Origen. hic homil. 4. sanguis Christi est signum redemptionis, inquit in domo Rahab, id est in Ecclesia.

ET OMNEM COGNATIONEM TVAM.] putà non solùm parentes, sed auunculos, materteras, patrueles, imò & affines, scilicet cognatorum vxores &

A cognatarum maritos; hi enim per vxores & maritos pertinebant ad Rahab, eiusque censebantur cognati. Negat hoc Abul. quæst. 55. eò quòd vers. 13. Rahab solos fratres suos & sorores petierit liberari. Sed immeritò, nam nomine fratrum & sororum nepotes & cognati apud Hebr. intelliguntur; quos enim ibi fratres vocauit, hîc cognatos vocat.

SANGVIS IPSIVS ERIT IN CAPVT EIVS.] VERS. 19
Sanguis, id est culpa sanguinis sui effusi in ipsummet recidet. q.d. ipse sua culpa peribit, non nostra, quia pacta non seruauit.

MVNDI,] id est liberi, & iuramenti obligatio- VERS. 20
ne soluti.

DIMITTENSQVE.] Putà valedicens eis v. g. di- VERS. 21
cendo: *Ite in pace*, vel *Pax vobiscum*: iam enim funiculo eos per murum dimiserat: hic ergo dimissis valedicit.

PERVENERVNT AD MONTANA, ET MANSE- VERS. 22
RVNT IBI TRES DIES,] non integros, sed dimidia-
B tos vel inchoatos. Nam die tertio mensis Nisan, siue Martij, missi à Iosue lustrarunt Iericho, & hospitati sunt apud Rahab, sed cùm illicò eorum aduentus nuntiatus esset regi, illeque eos inquiri iuberet, Rahab, eadem nocte eos per murum demisit: Demissi & dimissi latuerunt in montanis ad tres dies, scilicet die quarta, quinta & sexta Nisan, sed inchoatis; nam die sexto ad vesperam redierunt ad Iosue. Quare non videtur verum, quod scribit Iosephus: eos post ingressum suum in Iericho sequentem diem totum insumpsisse in explorando Iericho: sic enim proditi & capti fuissent, & satis ex Rahab intellexerunt metum statumque vrbis, vt tanta lustratione non esset opus, præsertim in tanto periculo, omnium oculis in eos intentis. Nam ob viciniam Hebræorum omnes Iericho-
C chuntini erant consternati, & quasi exanimati, vt ait Rahab: quare vrbem suam clauserunt & arctissimè custodierunt, singulos ingredientes exactè inspiciendo & examinando, ac nominatim peregrinos, eorumque nomina ad Regem deferendo, vti fieri solet, singulis diebus ad vesperam in vrbibus, quæ vicinum hostem metuunt. Si quis nolit hisce temporis angustijs arctari, malitque tres dies integros latebrarum accipere, dicat exploratores à Iosue fuisse missos, venisseque in Iericho non tertio die Nisan, post expletos 30. dies luctus ob mortem Mosis; sed antè eos expletos die primo Nisan, ita vt secundo die Ierichuntem explorarint, tertio die redierint, latuerintque in montibus tres integros dies, ac die sexto reuersi sint ad Iosue. Ita ex Lyrano & Masio Salianus.

D ET TIMORE PROSTRATI.] Hebr. *Timore lique-* VERS. 24
facti. Vide dicta vers. 9.

Allegoricè S. August. Origen. Rupertus: Ra- *Rahab typus Ecclesiæ.*
hab, inquiunt, repræsentat Ecclesiam Gentiū. Pri-
mò, quia sicut ipsa, ait Rupert. c. 10. priùs erat pro-
stibulum dæmoniorum & lupanar idolorum, sed 1.
ex infideli & incesta per receptionem explorato-
rum Hebræorum facta est fidelis & casta; sic gen-
tes idololatræ & impuræ per receptionē Aposto-
lorum, factæ sunt Christianæ & sanctæ. Secundò, 2.
sicut Rahab per funiculum coccineū, sic Ecclesia
per sanguinem Christi saluata est. Tertiò, Rahab 3.
seruauit omnes cognatos, itaque, vt videtur, omnes
ad fidem & cultum veri Dei Hebræorum addu-
xit; vnde & Rahab Hebr. idem est quod dilata- 4.
tio: sic Ecclesia per omnes gētes se dilatauit. Quar-

tò, extra domum Rahab omnes occisi sunt: sic extra Ecclesiam omnes pereunt, nullique salus
5. conceditur. Quintò, Rahab iustificata est per fidem & hospitalitatem, sic & Ecclesia per fidem & charitatem.

Tropol. Rahab est omnis peccatrix & pœni- A tens instar Magdalenæ, quæ per Iosue & exploratores, id est per IESVM & viros Apostolicos, ex luxuriosa, fit casta & sancta, ideoque ab excidio gehennæ seruatur, imò & alios seruat, dum eisdem pœnitentiam & puritatem suo verbo & exemplo persuadet.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iordanem miraculosè diuisum, duce arcâ fœderis præeunte, sicco pede transeunt Hebræi.

1. IGitur Iosue de nocte consurgens mouit castra; egredientesque de Setim, venerunt ad Iordanem ipse & omnes filij Israël, & morati sunt ibi tres dies. 2. Quibus euolutis, transierunt præcones per castrorum medium, 3. & clamare cœperunt: Quando videritis arcam fœderis Domini Dei vestri, & sacerdotes stirpis Leuiticæ portantes eam: vos quoque consurgite, & sequimini præcedentes: 4. sitque inter vos & arcam spatium cubitorum duûm millium, vt procul videre possitis, & nosse per quam viam ingrediamini; quia priùs non ambulastis per eam: & cauete ne appropinquetis ad arcam. 5. Dixitque Iosue ad populum: Sanctificamini: cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia. 6. Et ait ad sacerdotes: Tollite arcam fœderis, & præcedite populum. Qui iussa complentes, tulerunt, & ambulauerunt ante eos. 7. Dixitque Dominus ad Iosue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Israël: vt sciant, quòd sicut cum Moyse fui, ita & tecum sim. 8. Tu autem præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, & dic eis: Cùm ingressi fueritis partem aquæ Iordanis, state in ea. 9. Dixitque Iosue ad filios Israël: Accedite huc, & audite verbum Domini Dei vestri. 10. Et rursum: In hoc, inquit, scietis quòd Dominus Deus viuens in medio vestri est, & disperdet in conspectu vestro Chananæum & Hethæum, Heuæum & Pherezæum, Gergezæum quoque & Iebusæum, & Amorrhæum. 11. Ecce, arca fœderis Dei omnis terræ antecedet vos per Iordanem. 12. Parate duodecim viros de tribubus Israël, singulos per singulas tribus. 13. Et cùm posuerint vestigia pedum suorum, sacerdotes qui portant arcam Domini Dei vniuersæ terræ, in aquis Iordanis, aquæ quæ inferiores sunt, decurrent atque deficient: quæ autem desuper veniunt, in vna mole consistent. 14. Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, vt transiret Iordanem; & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis, pergebant ante eum. 15. Ingressisque eis Iordanem, & pedibus eorum in parte aquæ tinctis (Iordanis autem ripas aluei sui tempore messis impleuerat,) 16. steterunt aquæ descendentes in loco vno, & adinstar montis intumescentes apparebant procul ab vrbe, quæ vocatur Adom vsque ad locum Sarthan; quæ autem inferiores erant, in Mare solitudinis (quod nunc vocatur mortuum) descenderunt, vsque quò omnino deficerent. 17. Populus autem incedebat contra Iericho: & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis Domini, stabant super siccam humum in medio Iordanis accincti, omnisque populus per arentem alueum transibat.

VERS. I. IGITVR IOSVE DE NOCTE CONSVRGENS MOVIT CASTRA.] scilicet finiente, puta in crepusculo matutino. Hebr. enim est: *Manicauit manè.* Ita Septuag. vel vt Chald. *in aurora.* Ita noster quoque accipit noctem c.6.v.12. Non enim nox obscura, sed aurora lucifera apta est mouendis castris & expeditionibus bellicis. Discat hic princeps & belli dux, non stertere in multam lucem, sed ante solem, in aurora surgere, iuxta illud Homeri:

οὐ δεῖ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα.

Non decet noctem totam dormire virum consiliarium.

Hebræi censent hanc noctem siue auroram fuisse nona die Nisan, siue Martij. Asserût enim Moseo mortuum fuisse die septima Februarij, & die septima Martij sequentis, nempe sub finem tri- B giota dierum luctus, Dominum allocutum Iosue, & eodem die promulgationem factam populo de parandis cibis: Quinta verò die eiusdem mensis missos fuisse exploratores, & octauo die ipsos reuersos: nona autem die filios Israël profectos à Setim venisse ad ripam Iordanis, ac decima die Iordanem transisse.

Verùm aptior est ordo, si dicamus Mosē mortuū sub diē tertiā Februarij, inde post 30. dies luctus, sub diem tertiā Martij Deum excitasse Iosue ad Chananæam inuadendam. Quare Iosue eodem die misisse exploratores, qui post triduū, die sexto Martij, ad vesperam redeūtes ad Iosue, illum animarunt ad Chananæos perculsos aggrediendum. Iosue ergo postero manè diei septimæ castra mouit ad Iordanem, ac per præconē edixit, vt omnes pararent se ad transitum Iordanis, post tres dies futurum,

turum. Pararunt se ergo per dies tres, scilicet septimum, octauum & nonum, ac decimo die Iordanem transierunt, vti dixi c. 1. v. 11.

ET MORATI SVNT IBI TRES DIES.] iam dictos parantes se ad transitum. Hæc verba non sunt in Hebr. Septuag. & Chald. hoc versu, sed sequenti, ex quo noster Interpres ea huc transtulit claritatis causa.

VERS. 2. QVIBVS EVOLVTIS,] id est, ad finem tendentibus, putà sub vesperam diei nonæ.

VERS. 3. QVANDO VIDERITIS ARCAM FOEDERIS,] in qua Deus residebat super propitiatorium & Cherubim, indeque dabat oracula Exodi 25, 20. Deus ergo hic in arca residens præibat castra, & Iordanem diuisit, ac populum sicco pede per eum traduxit.

ET SACERDOTES STIRPIS LEVITICÆ (ex Leui Patriarcha prognatos) PORTANTES EAM.] Licet enim in peregrinatione per desertum arcã portarent Leuitæ, puta Caathitæ, vti iusserat Deus Num. 4. 15. tamen in re graui & miraculosa portabant eam sacerdotes, vti hic ad findendum Iordanem, & c. 6. ad prosternendos muros Iericho, & ad inferendum eam cum maiestate in magnificum Salomonis templum recens ab eo ædificatum. 3. Regum 8. Perperam ergo Sigonius l. 5. de Repub. Hebr. c. 4. per sacerdotes stirpis Leuiticæ hic intelligit Leuitas. Minus rectè quoque Chald. vertit *Sacerdotes & Leuitas.*

VOS QVOQVE CONSVRGITE ET SEQVIMINI PRÆCEDENTES.] Hebr. Chald. Septuag. *ibitis post eam*, scilicet arcam, sed arca portabatur à sacerdotibus: eos ergo sequendo sequebantur pariter arcam.

VERS. 4. SITQVE INTER VOS ET ARCAM SPATIVM CVBITORVM DVVM MILLIVM,] seu pedum trium millium, qui efficiunt quinque stadia, hoc est medium milliare Italicum, & insuper 125. passus, quod est iter Sabbathi, ait Iosephus l. 20. Antiq. c. 6. stadium enim est octaua pars milliaris: milliare autem faciunt mille passus; quare quinque stadia continent 625. passus.

Cur post arcam bis mille cubitis? Resp. 1. Quæres: cur tantum interstitium inter arcam & populum præcepit Deus? Resp. primò, religionis & reuerentiæ causa: arca enim Deum repræsentabat; imò eum quasi gestabat, qui iter in terram promissam Hebræis pandebat, ac quasi dux præibat. Secundò, vt omnes commodiùs arcam, 2. & miraculum diuisi per eam Iordanis eminus cum admiratione, exultatione, & gratiarum actione Deum glorificantes conspicerent, quomodo scilicet à sacerdotalibus pedibus aquæ diffugerent, exaresceret alueus, medias per vndas via sterneretur, ait Serarius: atque vt ait S. August. quæst. 3. ne si tam grande populi agmen post arcam proximũ pergeret, non eam omnes præeuntem viderent, neque nossent quà sequerentur. Vtramque hanc causam assignat Iosue dum statim subdit: *Vt procul videre possitis, & nosse per quam viam ingrediamini*, &c. *Et cauete ne appropinquetis ad arcam.* Ex hoc autem præcepto factoq; intelligendum relinquitur, *Columna nubis quæ solebat castra præcedere euanuit.* quòd columna illa nubis, quæ mouendis castris solebat signum dare, illaque motu suo præire, iterũ ostendere, iam euanuerat, nec amplius apparebat: alioqui enim ipsa more suo castra hic præiuisset, non arca. Ita S. August. Abul. Hugo, Lyran. Caietan. Arias. Dion. & alij. Mysticè in Iosue, id est Iesu Christi ducatu nulla est nubes, nulla caligo vmbratica, sed aperta veritas, quam attulit arca fœderis, id est lex noua.

Alia causa. Alias causas addit Masius, nimirum quod Alueus Iordanis esset duorum millium cubitorum, vt arca alueum hunc in aduersa ripa egrederetur, cùm Iudæi eumdem in citima ripa ingrederentur. Verùm Geographi terræ sanctæ asserunt, Iordanem circiter triginta cubitos dumtaxat in latitudine continere.

Rursum, vt significaretur duo millia annorum effluxura ab hoc Iordanis transitu vsq; ad natiuitatem Christi; sed errat in computu; nam fluxere tantùm anni 1456. vt patet ex Tabula Chronographica, quam Genesi præfixi.

Porrò. R. Salomon censet hic duas fuisse arcas; scilicet arcam fœderis, & arcam continentem ossa Ioseph, eò quòd Hebr. sit בינו *benau* plurale; sed errat; tum quia in Hebræo legendum est alio puncto בינו *beno*, in singulari, id est *inter eam*, scilicet arcam, vti legit Noster. Septuag. & Chald. tum quia etiamsi legas *benau*, illud quidem est affixum nominis pluralis, sed significans rem singularem; alioqui enim dicendum fuisset ביניהם *benehem*, id est, *inter eas*, scilicet arcas, vti norunt Hebræi. Mysticè arca significat humanitatẽ Christi à cuius præstantia & perfectione nos peccatores longissimè distamus.

DIXITQVE IOSVE AD POPVLVM: SANCTIFICAMINI,] lotione vestium & secubitu. q. d. lauando vestes, & abstinendo ab vxoribus mundate vos, & religiosè comparate ad traiectionem Iordanis tam admirabilem & diuinam. Hæc enim sanctificatio, siue lustratio corporalis fuit rudis illius sæculi prisciq́ue populi, quæ typus fuit lustrationis spiritualis per contritionem & pœnitentiam à Christo inducendæ. Hinc eadem lustratio præcepta fuit Hebræis, cùm eis Deus daturus esset legem in Sina. Exodi 19. 10. & cùm prostraturus esset muros Iericho hic cap. 7. 13. & cùm Dauid à Samuële in Regem deligendus foret. 1. Regum 16. 5. & alibi. Interiùs verò *sanctificamini*, excitando firmam fidem, & spem obtinendi à Deo ea quæ ipse promiserat. Vnde subdit: *Cras enim Dominus faciet mirabilia.* VERS. 5.

Disce hic continentiam & castitatem vocari sanctitatem, quia ipsa purificat animam & corpus. Hinc Apostolus ait 1. Thess. 4. 4. *Vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione*, Et 1. Corinth. 7. ait de Virgine: *Vt sit sancta corpore & spiritu.*

CRAS ENIM FACIET DOMINVS MIRABILIA.] scilicet Iordanem diuidet, siccabit, sistet, attollet, vt vos traducat. Loquitur Iosue æquè ac Moses instinctu & iussu Dei, nõ vt princeps, sed vt Propheta, ac vt talis à Deo auctoratus imperat sacerdotibus res sacras vers. sequenti, vt scilicet arcam tali ritu transferant, quod vt merus princeps licitè facere non potuisset. *Iosue vt Propheta sacerdotibus imperat, non vt princeps.* Nam, vt docet S. Ambros. epist. 13. ad Marcellinam sororem, Imperatori cura murorum; Episcopo cura sacrorum à Deo commissa est. Sed audi eum generosè Valentiniano Imperatori, Ecclesiam pro Arrianis petenti intonantem: *Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum.*

VERS. 8. CVM INGRESSI FVERITIS PARTEM AQVÆ IORDANIS STATE IN EA.] Pro *partē*, Hebr. est קצה *katse*, id est finem, extremitatem, per quam Masius intelligit vlteriorē ripam. q. d. cùm transgressi fueritis Iordanē cōsistite in eius extremitate iuxta aduersam ripam, donec populus transeat, & seniores lapides è Iordane tollant, ponantque in monumentum huius transitus. Vnde & Pagnin. vertit: *Cùm veneritis ad finem aquæ Iarden, in Iarden stabitis.*

Serarius verò accipit citeriorem (hanc enim significat קץ *kets*, v. 12.) ripam. q. d. cùm primùm attigeritis aquas Iordanis, ibi subsistite, donec diuisò Iordane sensim defluat aqua, ac relinquat alueum siccum, per quem transeatis ad aduersam ripam, vt dicitur v. 13.

Ego inter vtrumq; medius incedo, ac cum Serario citeriorem quidem ripam accipio, verùm ita vt non in ea, sed in medio Iordanis subsistere sacerdotes iubeantur. Nā non in ripa, sed medio Iordanis constitisse sacerdotes, disertè asseritur v. vlt. & c. 4. v. 10. Hebr. enim *katse*, propriè significat sectionem & partem à toto præcisam; hæc enim iam est totius finis & extremitas, atque hac de causa Noster & Septuag. semper hîc *katse* vertunt *partem*, nam radix קצה *katsa* significat præcidere, abscindere, detruncare, extrema succidere. Sensus ergo est. q.d. cū veneritis ad *katse*, id est ad sectionem Iordanis, vbi scilicet Iordanis sectus iam finitur, atque vtrimque sua extremitate iam secta terminatur, ingredimini hanc eius sectionē, siue partem iam sectam, atque in medio eius subsistite, tum vt populus fidenter transeat, videns arcam & sacerdotes in medio Iordane iam fisso siccoque intrepidos consistere, nec metuat aquarum post arcæ transitum in alueum suum reduum & reuolutionem; tum vt ibidem lapides 12. erigantur, & alij 12. tollantur erigendi in Galgalis, ad monumentum perpetuum miraculosi huius transitus. Vnde Hebr. ad verbum est: *Cùm veneritis ad sectionem Iordanis, in Iordane (medio) subsistite.* Rationem dat noster Serarius: Congruum erat, inquit, vt arca eo loco subsisteret, vbi maximum erat periculum, vt tantò fidentiùs totus populus pertransiret. Si enim arca in alterutra ripa substitisset, vereri potuissent timidiores, ne sublata arca, ipsi in medio alueo aquis in suum locum redeuntibus obruerentur.

In medio Iordanis fluens arca.

Hic igitur rei gestæ fuit ordo: Sacerdotes cum arca præcesserunt agmen populi per duo cubitorum millia versus Iordanem, cumque ipsi ad eum peruenissent, aquasque pedibus tangerent, illicò aquæ quasi arcam, vel potiùs Deum in arca residentem venerantes fugerunt; Angelus enim eas illicò dissecuit, alueumque siccauit: per eum ergo perrexere sacerdotes vsque ad medium aluei iam siccati, ibique constiterunt, donec totus populus transiret, & lapides iam dicti tollerentur, & in monumentum engerentur: populus enim per alueum tutò securèque transibat, non dubitans se fore ab aquis immunem, vbi ab iisdem immunes esse videbat sacerdotes & arcam.

Comparatio diuisionis Iordanis & maris rubri.

Diuisio ergo Iordanis facta per Iosue, partim similis fuit diuisioni maris rubri factæ per Mosen Exodi 14. 22. vt ibi ostendi, partim dissimilis & maior: Nam primò, illa facta est per virgam Moysi super mare extensam, hæc verò per arcam Deū vehementem, quæ proinde nobilior erat virga Mosis. Secundò, ibi Angelus diuisit mare sub initium noctis; sed ventus ab eodem inductus, illius iam diuisi alueum tota nocte flando siccauit, vt sub auroram illud sicco pede transirent Hebræi: hîc verò Angelus diuidens Iordanem, illico eumdem siccauit, præsertim quia is exiguus erat & arenosus. Tertiò, ibi aquæ maris ab Angelo diuisæ, in montes quasi erectæ constiterunt immotæ, quia mare ipsum non fluit, sed in eodem loco immotum cōsistit: hîc verò Iordanis fluens assiduè aquas in Iordanem diuisum defluebat: quare Angelus illas colligere, & in montes altiores erigere debebat, ne alueum iam siccatum inuaderent & obruerent.

STATE IN EA.] Intrepidi, quia Deum in arca præsentem habetis protectorem, vt hac animositate reliquum populum animetis, & corroboretis ad transitum: state ergo, quia vobiscum stat Deus.

IN HOC SCIETIS QVÒD DOMINVS DEVS VIVENS (Hebr. אל חי *el chai*, id est, *fortis viuens*,) IN MEDIO VESTRI EST] Qui scilicet viuus, agilis, vegetus, omnia viuificans, vegetans & roborans, diuina sua industria, prouidentia & omnipotentia vos per Iordanem transuehet, traducetque illæsos, saluos & incolumes. VERS. 10.

ET CVM POSVERINT VESTIGIA PEDVM SVORVM SACERDOTES, QVI PORTANT ARCAM DOMINI DEI VNIVERSÆ TERRÆ IN AQVIS IORDANIS, AQVÆ QVÆ INFERIORES SVNT DECVRRENT, ATQVE DEFICIENT. (Hebr. יכרתון *iccaretun*, id est *excindentur*, hoc est ita defluent & deficient, ac si funditùs excisæ essent) QVÆ AVTEM DESVPER VENIVNT (de nouo affluunt) IN VNA MOLE CONSISTENT. Hebr. *In vno aceruo stabunt*, hoc est in vnum aceruum, & quasi montem sensim ex nouæ semper aquæ affluxu crescentem, & intumescentem attollentur. Hinc patet sacerdotum pedibus quasi repulsas Iordanis aquas sese diffecuisse, vt ijs aditum panderent. Sacerdotibus autem hæc vis data fuit à Deo, propter arcam quam portabant: arca enim erat scabellum pedum Dei sedentis super Cherubim & propitiatorium, quod erat quasi operculum arcæ, super illam instar sedis & throni expansum, ita vt arca subiecta esset quasi scabellum pedum eius, iuxta illud: *Adorate scabellum pedum eius*: id est adorate & veneramini arcam. Psal. 97. v. 5. Vide dicta Exodi 25. 10. vbi dixi arcam allegoricè significasse humanitatem Christi, propitiatorium verò eius diuinitatem: Symbolicè verò arcam repræsentare B. Virginem & Sanctos. Hi enim sunt quasi arca Deum in se continens, ac proinde ab eis fugiunt aquæ tum deliciarum, tum tribulationum huius mundi. VERS. 13.

IORDANIS AVTEM RIPAS ALVEI SVI TEMPORE MESSIS IMPLEVERAT] Hebr. *Tempore messium frugum.* Erat enim tunc dies decimus mensis primi Nisan, qui partim Martio, partim Aprili respondet, quo in Palæstina, vtpote regione calida maturescunt segetes aliquæ, præsertim hordeaceæ, adeoque tempus messis ibidem à Nisan incipere paret Leuit. 23. 10. Exodi 13. 4. Deuter. 16. 1. Iosue 5. 11. VERS. 15.

RIPAS SVAS IMPLEVERAT.] Septuag. *Iordanis autem implebatur secundùm totam ripam suam.* Verùm quia Hebr. על *al*, & *secundùm* & *supra* significat, hinc secundò vertas: *Et Iordanis implebatur*, id est, *exundabat super omnes ripas suas*, vti vertit Masius & Vatabl. & ita vertit Noster 1. Paral. 12. 15. q. d. Iordanis tunc erat maximus, nec poterat capi alueo suo. Solet enim Iordanis tempore messis exundare, siue quòd ea singularis fluminis istius

sit

A fit natura, siue quod vt communis habet opinio, è montibus Iordani vicinis niues per æstum solis liquatæ, eoq; ipsam in eum aquam effundant. Ita Abulens. Masius, Arias. Idem accidere Tigri æquè ac Nilo docet Eccles. cap. 24. 35.

Tempus hoc exundationis Iordanis elegit Deus huic traiectui Hebræorum, vt tantò singularius esset beneficium, quantò admirabilius erat miraculum.

Vers. 16. STETERVNT AQVÆ DESCENDENTES IN LOCO VNO] Hebr. *in aceruo vno.* Chald. *in vtre vno* Septuag. πῆγμα ἕν, id est, *concretio vel congelatio vna.* Aquę enim stabant quasi cōglaciatę instar montis crystallini) ET AD INSTAR MONTIS INTVMESCENTES APPAREBANT PROCVL AB VRBE QVÆ VOCATVR ADOM (ita Hebr. Septuag. Roman. malè ergo Complut. & alij legunt *Edom*) B VSQVE SARTHAN:] id est ab Adom (quæ *vsque ad Sarthan*, scilicet pertingit & fines suos extendit) vsque ad Bethabara, vbi Hebræi Iordanem transibant. Nam Hebr. est *ab Adom vel in Adom* (Hebr. enim quædam legunt באדום *beadom*, id est in Adom, quædam מאדום *meadom*, id est ab Adom) *vrbe quæ est à latere vel ad latus Sarthan.* Sic & Septuag in Regijs & Complut. Vnde mirum est in Roman. pro *Sarthan* legi *Cariathiarim*, id est vrbs syluarum; nisi dicas ita dictam quoq; fuisse Sarthan ob vicinas syluas. Sensus ergo est, q.d. Aquæ Iordanis arcæ Dei præsentia repulsæ, cùm continuò nouæ affluerent, adeò intumuerunt & quasi in montem excreuerunt, vt mons ille in altū sublatus à loco traiectus, qui inde dictus est *Bethabara*, id est domus trāsitus, remotè & procul appareret illorum locorū incolis vsque ad vrbem Adom ignobilem, siue vsque ad C locum Sarthan tam celabrem (Sarthā enim est ad latus vrbis Adom) hoc est vsque ad lacum Genesareth, siue mare Galilææ, quòd & Tiberiadis dicitur, vt fusè probat hîc Masius ex 3. Regum 4. 12. vbi Sarthan dicitur opposita esse Iezrahel, quę vicina erat ciuitati Bethsan, siue Scytopoli: mare autem Galilææ terminabat Scytopolim.

Apparuit ergo hic aquarum mons ex Bethabara vsque ad Sarthan & mare Galilææ, quod est spatium viginti leucarum siue horarum.

Imò ex Hebræo videtur hic esse sensus, quòd aquæ hæ Iordanis intumescentes non tantùm apparuerunt, sed & continua serie intumuerint à Bethabara vsque ad Sarthan, q.d. aquæ Iordanis arcę Dei aspectu repulsæ, cùm assiduè nouæ affluerēt, & hæ rursum mox ab Angelo retrorsum repellerentur, ipsa hac repulsa refluxerunt, atque hoc refluxu suo tam longo tractu intumuerunt, quantus D est à Bethabara vsque ad Sarthan, puta per viginti leucas, siue quantus ferè est à mari mortuo, hoc est à lacu Asphaltite (iuxta illum enim est Bethabara) vsque ad mare Tiberiadis. Vnde Hebr. & Chald. habent: *Steterunt aquæ vsque ad Sarthan:* Ita Masius. Nimirum Deus omnium opifex, qui terminum ponit aquis, easdem quouis muro adamantino fortiùs hîc retinebat.

Minùs rectè Adrichom. hîc fingit aliud Sarthā iuxta Bethabara, in quo scilicet Hebræi Iordanem traiecerunt, indeque mons ille aquarum Iordanis visus intumuerit vsque ad Adom.

Symbol. Rupertus censet hîc repręsentari spatium temporis, quo Hebræi possessuri erant terrā promissam, scilicet à traiectu Iordanis sub Iosue in Bethabara, vsque ad Adom & Sarthan, id est vsq; A ad Titum & Romanos, qui eos ob occisum Iesum Christum mactarunt, afflixerunt, expulerunt. *Adom* enim Hebr. idem est quod *rubra; Sarthan* verò idem, quod *tribulatio eorum.*

Tropol. Fidelis à transitu Iordanis, id est à baptismo, debet intumescere, id est crescere in patientia & virtute vsque ad *Adom*, id est effusionem sanguinis & martyrium, ac *Sarthan*, id est arctationem & tribulationem extremam. Cùm ergo tribularis, ô Christiane, animos sume ac dilata: nondum enim vsque ad Adom, id est vsque ad sanguinem restitisti, vt fecit Christus & Martyres. Cogita quanta passi sint S. Laurentius, S. Vincentius, S. Euphemia, S. Febronia, cęterique Martyres & parum tibi videbitur quicquid pateris.

QVÆ AVTEM INFERIORES ERANT, IN MARE B SOLITVDINIS (in lacum Asphaltitem, in quem conuersa fuit Sodoma & Pentapolis post cæleste incendium) QVOD NVNC VOCATVR MORTVVM (eò quòd nullum animal viuum alat, sed omnia viuentia in illud illata illicò moriātur) DESCENDERVNT.] Iordanis enim rectè labitur in hoc mare, eoque absorbetur & quasi euanescit.

Vers. 17. POPVLVS AVTEM INCEDEBAT CONTRA IERICHO] (malè nonnulli legunt *contra Iordanem:* nam *contra Iericho* habent Hebr. Chald. Septuag. & Roman. Hic locus, in quo Hebræi sicco pede transierunt Iordanem à Deo diuisum, Hebr. dictus est *Bethabara*, id est *domus*, hoc est locus *transitus*, vbi S. Ioannes Baptista baptizabat. ibique Christus ab eo baptizatus est Ioannis 1. 28. (vide ibi dicta) nimirum vt quo loco Baptismus primùm isto Hebræorum traiectu fuerat adumbratus, eodem quoque C primùm perficeretur à Ioanne. Transitum enim Iordanis Baptismum præfigurasse docet S. August. serm. 106. de Temp. sicut enim Iosue Hebræos per Iordanem traduxit in terrā promissam; sic Iesus suos fideles per baptismum traducit in cęlum. Hinc & S. Hieron. in locis Heb. litt. B. *Bethabara*, inquit, *vbi Ioannes in pœnitentiam baptizabat: vnde & vsque hodie plurimi de fratribus, hoc est de numero credentium ibi renasci cupientes, vitali gurgite baptizantur*, vti S. Basilius ex Cappadocia profectus est ad Iordanem, in eoque baptizatus.

Porrò Arias pag. 265. censet *Bethabara* eumdem esse locum cum *Bethbera* (de quo Iudic. 7. 24.) id est domus frumenti vel comestionis, id est locus fertilis ob aquarum Iordanis viciniam & irrigationem, vnde iuxta illum Hebræi fruges terræ comederunt cessante manna. Iosue 5. v. 11. & 12.

ET SACERDOTES QVI PORTABANT ARCAM D FOEDERIS DOMINI, STABANT SVPER SICCAM HVMVM IN MEDIO IORDANIS ACCINCTI.] donec totus populus securè & sine metu transiret, vt ostenderetur populo miraculum hoc transitus fieri virtute Dei, qui Dominus & princeps erat fœderis (tabularum duarum Decalogi) arca contenti, cuius fœderis compos populus, non tantùm pernio, sed & sicco omnino vteretur Iordanis alueo. Hoc est quod canit Psaltes Psalm. 114. v. 7. *Quid est tibi mare quod fugisti, & tu Iordanis quia conuersus es retrorsum? A facie Domini* (supra arcam residentis) *mota est terra, à facie Dei Iacob.*

Moral. Origen. hom. 4. *Sacerdotum ministerio*, inquit, *deducitur populus ad terram repromissionis. Et quis hodie in sacerdotibus tantus ac talis est, qui in illo ordine mereatur adscribi? Si enim sit aliquis talis, cedent ei flumina Iordanis, & ipsa elementa verebuntur; pars aqua-*

rum fluminis retrorsum resiliet; pars verò in mare salsum rapido cursu effugiet. Et inferiùs : *Beati qui appropinquant arcæ, id est Deo : sed memento quod scriptum est: Qui approximant mihi, approximant igni pios illuminanti, impios adurenti.*

ACCINCTI.] הָכֵן Hebr. *hachen*, id est *firmando*, scilicet se in eodem vestigio, hoc est firmiter, pede fixo. Chald. *fixi.* Aut *rectè*, & sic vti cœperant. Ita Arias. Tigur. *de industria.* Septuag. Aquila & Symmach. *paratè*, ad transeundum, Masius : *parando*, scilicet populo transitum : Licet enim *hachen*, sit verbum infinitiui Hiphil, tamen apud Hebræos hæc verba sæpè capiuntur pro aduerbijs, vt patet Osee 5 vers. 2. & cap. 9. 9. Ionæ 4. 4. Isaiæ 31. 6. in Hebræo.

OMNISQVE POPVLVS PER ARENTEM ALVEVM TRANSIBAT.] Hebr. *Et omnis Israel transibat per aridum, vsque dum absoluisset omnis populus transire Iordanem.* Sic & Septuag. Chald. Vatabl. Masius & alij.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iubet Iosue duodecim lapides erigi, tum intra, tum extra Jordanem, ad perpetuum transitus Hebræorum memoriam.

1. Quibus transgressis, dixit Dominus ad Iosue : 2. Elige duodecim viros singulos per singulas tribus : 3. Et præcipe eis, vt tollant de medio Iordanis alueo, vbi steterunt pedes sacerdotum, duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorum, vbi fixeritis hac nocte tentoria. 4. Vocauitque Iosue duodecim viros, quos elegerat de filijs Israël singulos de singulis tribubus, 5. & ait ad eos : Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Iordanis medium. & portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris, iuxta numerum filiorum Israel, 6. vt sit signum inter vos : & quando interrogauerint vos filij vestri cras, dicentes : Quid sibi volunt isti lapides ? 7. respondebitis eis : Defecerunt aquæ Iordanis ante arcam fœderis Domini, cùm transiret eum : idcircò positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israel vsque in æternum. 8. Fecerunt ergo filij Israel sicut præcepit eis Iosue, portantes de medio Iordanis alueo duodecim lapides, vt Dominus ei imperarat, iuxta numerum filiorum Israel, vsque ad locum in quo castrametati sunt, ibique posuerunt eos. 9. Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alueo, vbi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis : & sunt ibi vsque in præsentem diem. 10. Sacerdotes autem, qui portabant arcam, stabant in Iordanis medio, donec omnia complerentur, quæ Iosue, vt loqueretur ad populum, præceperat Dominus, & dixerat ei Moyses. Festinauitque populus, & transijt. 11. Cumque transissent omnes, transiuit & arca Domini, sacerdotesque pergebant ante populum. 12. Filij quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, armati præcedebant filios Israel, sicut eis præceperat Moyses : 13. & quadraginta pugnatorum millia per turmas, & cuneos, incedebant per plana atque campestria vrbis Iericho. 14. In die illo magnificauit Dominus Iosue coram omni Israel, vt timerent eum, sicut timuerant Moysen, dum adviueret. 15. Dixitque ad eum : 16. Præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, vt ascendant de Iordane. 17. Qui præcepit eis, dicens : Ascendite de Iordane. 18. Cumque ascendissent portantes arcam fœderis Domini, & siccam humum calcare cœpissent, reuersæ sunt aquæ in alueum suum, & fluebant sicut antè consueuerant. 19. Populus autem ascendit de Iordane, decimo die mensis primi, & castrametati sunt in Galgalis contra Orientalem plagam vrbis Iericho. 20. Duodecim quoque lapides, quos de Iordanis alueo sumpserant, posuit Iosue in Galgalis, 21. & dixit ad filios Israel : Quando interrogauerint filij vestri cras patres suos, & dixerint eis : Quid sibi volunt lapides isti ? 22. docebitis eos, atque dicetis : Per arentem alueum transiuit Israel Iordanem istum, 23. siccante Domino Deo vestro aquas eius in conspectu vestro, donec transiretis : 24. sicut fecerat priùs in mari rubro, quod siccauit donec transiremus : 25. vt discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum, vt & vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore.

VERS. 3.

RÆCIPE EIS VT TOLLANT DE MEDIO IORDANIS ALVEO, VBI STETERVNT PEDES SACERDOTVM] non præcisè ex loco pedum, sed ex loco vicino. Nam vers. 4. dicitur : *Ite ante arcam*, &c. *Et portate inde singuli singulos lapides* nimirum duodecim. vt significet duodecim tribus Israël iuxta eos Iordanem siccum transisse. Hebr. addunt הָכֵן *hachen*, id est *firmando*, siue stato fixoque pede, vt dixi cap. 3. v. vlt. Septuag. τὸ *hachen* referunt ad lapides. Vnde vertunt *parietes*, scilicet *durissimos*, qui durent ad multa sæcula, vt Noster transtulit.

QVOS PONETIS IN LOCO CASTRORVM.] In Galgalis, vt patet vers. 19. & 20.

VT SIT SIGNVM; & trophæũ victi à vobis vin-
ctique

& quę quasi Iordanis, indeque totius Chananææ, quod scilicet 12. tribus Deo duce flumen hoc, indeq; totam terram promissam miraculosè superarint. Secundò, vt hoc sit signum easdem tribus à Deo conscriptas esse ciues & incolas, adeoque heredes eiusdem terræ. Tertiam causam dat vers. 25. *Vt discant omnes terrarum populi fortissimam Dei manū.* Quartam ibidem; *Vt & vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore,* ac posteros vestros doceatis Deum timere, amare & colere, qui tanto prodigio vos in hanc terram induxit, & inductos conseruabit, quamdiu in eius fide & cultu perstiteritis: quādo autem ab eo defeceritis, ab ea expellet, vti illos expulit per Babylonios, ac deinde per Titum & Romanos. Disce hic quàm rigidè Deus exigat beneficiorum suorum memoriam, & gratos ijs pręmiet, ingratos ijs priuet & puniat.

CRAS,] id est deinceps futuris sæculis. Hebræi enim per *cras* significant tempus futurum, sicut per heri & nudiustertius præteritum. Est synecdoche & Catachresis.

VERS. 9. ALIOS QVOQVE DVODECIM LAPIDES POSVIT IOSVE IN MEDIO IORDANIS ALVEO.] Hinc patet hos lapides non fuisse positos in vlteriori ripa Iordanis, vt contendit Masius, sed in medio Iordane. Ita enim constanter vertit Noster & Septuag. Positi autem sunt ijsdem de causis, quibus priores extra Iordanem in Galgalis, vt scilicet Dei gloria & rei gestæ veritas omnibus sæculis testata fieret, ac lapides hi ferientes assiduè oculos Hebræorū, mentibus eorum Dei beneficentiam, omnipotentiam, timorem & reuerentiam iugiter repræsentarent. Positi autem videntur Dei, si non iussu, vt priores in Galgalis, certè instinctu, licet id Script. non exprimat. Poterant verò lapides isti esse monumentum, ac conspici notarique ab ijs qui in ripa consisterent, præsertim decrescentibus aquis, quia erant lapides grandes, & Iordanis aquæ purissimæ maximeque perspicuæ esse perhibentur, ait Abul. & Arias. Denique non videntur lapides hi præcisè in medio Iordanis collocari; ibi enim ægrè videri potuissent, sed versus ripam, vbi conspici poterant. Nam τὸ *in medio* idem est quod sub medium, versus medium, non longè à medio.

Hos lapides designasse videtur S. Ioannes Baptista, dicens Matth. 3. 9. *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Ioannes enim baptizabat in Bethabara, vbi Iordanem transierant Hebręi. Erāt enim hi lapides figura gentium, ignorantiâ Dei & errorum fluctibus obrutarum; sed tandem de imo vitiorum & tenebrarum alueo ad Ecclesiam, & filiorum Dei gloriam, à Ioanne & Christo per baptismum suscitandarum. Ita Rupertus, Abul. Magalianes hîc, ac Remigius, Anselm. & alij in cap. 3. Matth. & Pineda in Iob 1. vers. 1. n. 38.

Denique Caietan. opinatur hos 12. lapides in vnum aceruū fuisse congestos. Verisimiliùs Abul. Serarius & Magalianes censent seorsim singulos fuisse erectos, vt innuit hîc Script. idque ad repręsentandum 12. tribus Israel, quæ per Iordanis alueum sicco pede transierant.

Porrò iussit Deus statui hoc monumentum diuisi Iordanis, quia fuit opus admirabile & diuinum. Celebrant historici Euphratis diuisionem, quam primò fecit Semiramis; secundò, Cyrus; tertiò, Alexander Magnus. Cyrus enim Babylonem expugnauit, Euphraten, qui eam interluit, in fossas plurimas deriuando, ac per siccum Euphratis alueum in vrbem milites immittendo, teste Herodoto lib. 1. & Xenophonte l. 7. At quot mensibus in his fossis effodiendis laboratum est? quantis impendijs? à quot hominum millibus? Iosue verò Iordanem, inferendo dumtaxat in eum arcam fœderis, illicò diuisit, siccauitque, ac per eum tricies centena millia hominum, cum tot millenis gregibus ouium, boum, asinorum, camelorū, equorum, curruum, &c. paucis horis traduxit, ac eodem die cum omnibus perrexit in Galgala; qui locus distat à Iordane quinquaginta stadijs, teste Iosepho l. 5. Antiq. c. 1. hoc est sex milliaribus Italicis, id est sex millibus passuum, & insuper 250. passibus.

Simili modo Elias pallio suo percutiens Iordanem eum diuisit, ac per diuisum sicco pede transijt: idem fecit Eliseus 4. Reg. 28. & 14. Vide hîc quanti Deus faciat suos fideles & sanctos, vtpote qui in eorum gratiam flumina secet, & elementa cætera commutet. Simili modo sub finem mundi Angelus siccabit Euphraten, vt reges per eum transeant. Apocal. 16. 12.

Allegoricè, transitum Iordanis apposite Origen. Rupert. & Theodor. ac S. Greg. hom. 26. in Euang. applicant Sacramento Baptismi & Pœnitentiæ, ac morti cuiusq; fidelis, de quo plura in fine capitis. Hinc & 12. lapides in Iordane positos 12. Patriarchas repræsentasse, alios verò in Galgalis locatos figurā gessisse 12. Apostolorum asserit Rupertus. Sic & S. August. serm. 106. de Tempor. qui & causam addit: *Post mortem enim Moysis, sepultis Patriarchis Apostoli surrexerunt: sic & in Psalmo legimus. Pro patribus inquit, tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram; Sic sepultis Patriarchis Apostoli nascuntur, quomodo sepulto seniore populo, iunior populus Iesu duce in terram repromissionis inducitur.*

Quin & Tertul. lib. 4. contra Marc. c. 13. *Deprehendo,* inquit. 12. *lapides ab Iesu de Iordane electos, & in arcam testamenti conditos. Totidem enim Apostoli portendebantur, proinde vt fontes & amnes, rigaturi aridum retro & desertum à notitia orbem nationum, sicut & per Isaiam: Ponam in terra inaquosa flumina. Proinde vt gemmæ illuminaturi sacram Ecclesiæ vestem quam induit Christus Pontifex patris. Proinde vt & lapides solidi fide, quos de lauacro Iordanis Iesus verus elegit, & in sacrarium testamenti sui recepit.* Vbi aduerte Tertul. lapsum videri memoria, cùm ait, 12. hos lapides conditos in arcam testamenti: nil enim tale habet hîc Iosue, imò hoc erat impossibile; arca enim parua tot tantosque lapides capere non poterat. Fortè Tertul. per *in arcam* intellexit *ante arcam,* vel *coram arca,* licet hoc non sat respondeat eius antitypo de Apostolis, dum typum explicans subdit: per 12. lapides in arca significatum esse, 12. Apostolos in sacrarium Ecclesiæ à Christo fore recipiendos.

VERS. 10. SACERDOTES AVTEM QVI PORTABANT ARCAM STABANT IN IORDANIS MEDIO, DONEC OMNIA COMPLERENTVR, QVÆ IOSVE, VT LOQVERETVR AD POPVLVM, PRÆCEPERAT DOMINVS, ET DIXERAT EI MOYSES. FESTINAVITQVE POPVLVS ET TRANSIIT.] *Quæ Iosue, vt loqueretur ad populum præceperat Dominus,* scilicet vt tollerent 12. lapides, eosq; secum deferrent in Galgala, in perpetuum transitus monumentum, vtque securè transirent per Iordanē in terram promissā, memores se Deum habere in arca præsentem & ductorem. Videtur ergo Iosue Mosis imitatione & iussu, intra alueum Iordanis iuxta arcam & sacerdotes consistens, transeunti & circumfuso populo

A beneficij illius memoriam inculcasse, legisque & præceptorum Dei summam repetijsse, ac eorum custodiam acri exhortatione commendasse. Iosue enim quasi ducem præcessisse populum cum arca patet Deuter. 3. vers. penult. vbi id ei Deus per Mosen præcepit, ac mox c. 4. v. 1. & sequ. mandata sua populo inculcat. Idem ergo hic videtur fecisse Iosue. Ita Arias & alij. Est autem hoc versu Anacephalæosis siue recapitulatio iam dictorum, sternens viam sequenti narrationi.

FESTINAVITQVE POPVLVS ET TRANSIIT;] tum quia omnes eodem die paucis horis transire debebant Iordanem, & pergere in Galgala, ipsamque Chananæam. Erat autem populi turba copiosa & quasi innumera, tum quia infirma erat eorum fides, & pro se quisq; verebatur ne horribilē illum aquarum Iordanis montem à dextris extantē, & in aëre quasi pendulū nō sat citò effugeret. Festinabat B ergo quilibet & alius alium præoccurrere conabatur.

VERS. 11 CVMQVE TRANSISSENT OMNES, TRANSIVIT ET ARCA DOMINI, SACERDOTESQVE PERGEBANT ANTE POPVLVM.] Hæc fuit rei gestæ series & ordo. Sacerdotes cum arca præcesserunt populū per bis mille cubitos, primique ingressi Iordanem, deinde in medio eius constiterunt, ac populus iuxta arcam transijt, interim Iosue eum exhortante ad Dei cultum & obedientiam stetit arca, donec totus populus cum omnibus armentis & impedimentis transiret, vt eis fiduciā transeundi daret. Cumque omnis populus transisset, arca quoq; reliquum Iordanis transijt, ac rursum tota Hebræorum agmina præiuit per bis mille cubitos vsque ad Galgala, vbi figenda erant castra, vt esset itineris dux, populi propugnatrix, & hostium terror. Ita Abul. Serarius & Salianus. Arcam sequebantur tribus Ruben, Gad, & dimidia Manasse, deinde ceteræ nouem tribus. Arca ergo quæ prima transitum Iordanis cœperat, eoque fisso iter siccum patefecerat, vltima absoluit, rursumque populum præcedens illi se ducem præbuit, illi amelata velut solium regis Dei, vectaque humeris sacerdotum, quorum officium est exemplo suo alijs anteire. Audi Leonē Imper. in Tacticis duci belli in itineribus præcepta dantem c. 9. num. 12. *Sin admodum lubrica & difficilia loca fuerint, teipsum oportet primum eò transire deinde ibi consistere & commorari, donec omnes sine offensione transierint.* Et n. 13. *Hoc enim patrem nostrum Regem Basilium fecisse cognouimus, quādo contra Germanicā Syria ciuitatem copias duxerat, & Paradisum fluuium anticiparat, qui lampadibus in medio constitutus, ipse sua ipsius præsentia atque ope vniuersum exercitum facilè & D sine offensione traduxit, qui sæpè manum illis afflictis porrexerat & quosdam ex periculis eripuit.*

VERS. 13 ET QVADRAGINTA PVGNATORVM MILLIA.] τὸ *&* significat, *id est*. q. d. Ex Rubenitis, Gaditis & Manassensibus 40. millia præcesserunt castra Hebræorum in Chanaan. Vnde Heb. & Chald. carent τὸ *&*, sic enim habent. *Circiter 40. millia transierunt ante Dominum* (id est ante arcam, vel potiùs coram arca cōsistente in medio Iordanis. Chald. *ante populum Domini*) *ad bellum versus campos Iericho*. Sic alibi quoque accipi τὸ *&* ostendi Leuit. 6. t.

DIXITQVE AD EVM.] Scilicet Deus ad Iosue.
VERS. 15 Ex Hebræo clariùs vertas cū Masio: *Dixerat enim, vel dixerat antē ad eum.* Est enim hîc repetitio, siue enarratio clarior versus vndecimi qui præcessit, vt quomodo in suum alueum reuolutus sit Iordanis; aptè recenseat, scilicet cùm vltima arca, quæ suspē-derat, suspensumque detinuerat Iordanem, donec populus transiret, Iordanem transijt, illico aquæ quasi officio suo circa arcam venerandam perfunctæ, in alueum suum redierunt.

ET FLVEBANT SICVT ANTE CONSVEVERANT.] VERS. 18
Hebr. addunt *per omnes ripas suas*, hoc est alueo pleno, imò exundante. Vide dicta c. 3. 15. Fluxit autem Iordanis vti priùs, quia Deus molem illam aquarum in alto suspensam sensim demisit, vt per alueum suum deflueret suo cursu in mare mortuum, siue in lacum Asphaltitem. Nam si Deus totam aquarum molem simul laxasset, illa omnia longè lateque obruisset, quin & castra Hebræorum saltem vltima mersisset.

POPVLVS AVTEM ASCENDIT DE IORDANE VERS. 19
DECIMO DIE MENSIS PRIMI.] Hinc patet Hebræos integros 40. annos peregrinatos fuisse in deserto, B ac finiente anno quadragesimo transijsse Iordanem, & ingressos esse terram promissam, detractis quinque diebus. Exierunt enim ex Ægypto 15. die mensis primi, quo Pascha celebrarant, & agnum Paschalem immolarant, ingressi vero sunt terram promissam decimo die eiusdem mensis, eò quòd ibidem circumcidi deberent ad celebrandū Pascha 15. die. Porrò fallitur Torniellus, qui in Annal. scribit Hebræos transisse Iordanem nona die mensis primi, ac in ripa Iordanis pernoctasse, mox sequenti manè diei decimæ perrexisse in Galgala. Nam ascendere de Iordane hic idem est quod transire Iordanem, & pergere in Galgala. Vtrumque ergo factum est eadem die decima, non nona mensis primi. Porrò fuit hic annus à creatione C mundi 2494. à diluuio 837. ab Abraham 543. quo Hebræi transmisso Iordane ingressi sunt Chananæam, vti dixi in fine procemij, iuxta chronotaxim quam Genesi præfixi.

CASTRAMETATI SVNT IN GALGALIS.] id est in loco, qui postea dictus est Galgala. Est Prolepsis siue anticipatio; necdum enim huic loco inditum erat nomen Galgal, sed paulò pòst cap. 5.

Porrò in Galgalis ob loci opportunitatem diutissimè mansere Hebræorum castra, ibique depositi fixique sunt 12. lapides sublati è Iordanè. Hinc patet lapides hos non fuisse positos in arca, vti ait Tertul. lib. 4. contra Marcion. cap. 12.

Minùs rectè quoque R. Leui censet eos iuxta arcam collocatos, cum eaque transferri solitos: depositi enim fixique sunt in Galgalis, ibiq; perpetuò manserunt, vt patet ex hoc versu, & ex versu 3. imò S. Hieron. in Epitaphio Paulæ, asserit lapides D hos à S. Paula visos in Galgalis. Quare falsū quoque videtur quod ait Iosephus, ex lapidibus hisce erectum fuisse altare, in eoque Iosue sacrificasse.

SICCANTE DOMINO DEO VESTRO AQVAS:] VERS. 23
eas scilicet diuidendo & suspendendo, vt siccus vobis ad transeundum maneret alueus: vel siccauit aquas Iordanis, id est siccauit Iordanem ipsum, alueumque Iordanis. Nam aquæ propriè non fuerunt siccatæ, sed pars defluxit, pars altera in altum erecta fuit suspensaque.

VT ET VOS TIMEATIS DOMINVM,] id est, Deū VERS. 25
quasi Dominum vestrum rerumque omnium agnoscatis, ametis, veneremini, omnique reuerentia & studio colatis. Hoc enim est σέβησθε, vt vertunt Septuag. Rectè enim aduertit Masius timoris nomine omnem religionem & cultum, piumque affectum erga Deum significari in veteri Testamento. Erat enim lex illa vetus timoris, sicut

ngua

noua est amoris; nimirum vt ille ait, *Primus in orbe*
Deos fecit timor. Sic Leuit. 18. 14. dicitur: *Non male-*
dices surdo sed timebis Dominũ Deum tuum, id est obe-
dies Deo præcipienti ne maledicas surdo. Deuter.
6. 13. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies,*
illum amando, reuerendo, colendo, laudando, gra-
tias agendo, &c. Deut. 10. 12. *Et nunc Israel quid Do-*
minus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deũ
tuum, vt timeas, id est, vt illum ames & colas 1. Reg.
12. 14. *Si timueritis Dominum & seruieritis ei.* Timet
ergo Deum, qui illi debitam seruitutem, id est la-
triam, obedientiam, cultumque omnem exhibet.
Tobiæ 4. vlt. *Multa bona habebis, si timueris,* id est co-
lueris *Deum.* Psalm. 2. 11. *Seruite Domino in timore, &*
exultate ei cum tremore. Psal. 33. 10. *Timete Dominum*
omnes sancti eius, timore non seruili, sed filiali, sicut
filij timent offendere parentes, ne eis displiceant,
scilicet ex amore, non ex timore; *Quoniam non est*
inopia timentibus eum. Psal. 118. 38. *Statue seruo tuo e-*
loquium tuum in timore tuo. Ibidem v. 120. *Confige*
timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui.

Allegoricè, sicut transitus prior Hebræorum,
qui duce Moyse transierunt mare rubrum, repræ-
sentat Baptismum, in quo sanguine Christi candi-
damur à peccatis antè commissis, sic transitus po-
sterior Hebræorum, quo duce Iosue transierunt
Iordanem, figurat pœnitentiam eiusq; Sacramen-
tum, quo abluimus peccata post Baptismum ad-

Iordanis typus pœnitentiæ.

1. missa. Primò, Iordanis est fluuius populi fidelis, qui
ad radices Libani oritur, crescitque ex confluxu
duorum fluuiorum scilicet Ior & Dan (vnde Ior-
danis est dictus) indeque per amœnissimos cam-
pos labitur, ac tandem efficit lacum Genesareth,
siue mare Galileæ, ex quo rursum egrediens fertur
in mare mortuum, eoque absorbetur: quare Ior-
danis Iudæam & Iudæos disterminabat ab Arabi-
bus, Moabitis, cęterisque Gentilibus: Sic Baptismus
suscipitur ab infideli, eumque facit fidelem; pœni-
tentia verò suscipitur à fideli, eumque perficit fa-
citque sanctum. Secũdò, sicut Hebræi post transi-
2. tum Iordanis, celebrarunt Pascha; sic post pœni-
tentiam sumitur Eucharistia, in qua Christũ quasi
Agnum Paschalem manducamus. Tertiò sicut
3. per Iordanem Hebræi ingressi sunt terram promis-
sam, sic per pœnitentiam ingredimur vitam san-
ctam, quæ nos ducit in cælum. Quartò, *Iordanis,*
4. Hebr. idem est quod *fluuius iudicij*: talis est pœni-
tentia, in qua pœnitens est accusator sui, & sacer-
dos iudex, iuxta illud Pauli: *Si nosmetipsos diiudicare-*
mus, non vtique iudicaremur: dum iudicamur autem, à
Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.
1. Corinth. 11. 31. Quintò, per Iordanem ibatur in
5. desertum, vti per eum in eremum iuit Ioannes Ba-
ptista pœnitentiæ dux & præco, ac Christus post-
quam baptizatus fuit à Ioanne, iuit in desertum,
ibique ieiunauit 40. diebus orationi & contempla-

A tioni vocans. Sic S. Maria Ægyptiaca transito Ior-
dane iuit in solitudinem, ibiq; in summa abstinen-
tia, sanctitate & oratione vixit per 47. annos. Hinc
ibidem frequentia magna exstitit Monasteriorũ,
sanctorumq; Monachorũ, Ascetarum & Anacho-
retarum, quorum duces & primipili fuêre Elias,
Elisæus, & filij Prophetarum. Sextò, sicut Iorda-
nis hic à Deo actus intumuit, & conuersus est re- 6.
trorsum, sic pœnitens vitam commutat, vt qui priùs
terrena ambiebat, iam ambiat cælestia (vti expli-
cat S. August. illud Psalm. 113. *Iordanis conuersus*
est retrorsum) quæ reipsa, si perseueret, conseque-
tur, ac tum dicet cum Iacob: *In baculo meo transiui*
B *Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior.*
Genes. 32. 10. Septimò, Naaman leprosus lauans 7.
septies in Iordane lepram abluit. 4. Reg. 5. sic pec-
cator per pœnitentiam expurgat lepram peccati.
Rursum hic adapta septem mirabilia Iordanis, quę
recensui Num. 34. 12.

Denique Iordanis fluuius nos tacitè admonet 8.
omnia vitæ huius, tam prospera quàm aduersa
fluere, & illicò præterfluere: quare illa humiliter,
hæc fortiter esse superanda, vt vtraque generosè
calcantes in cælum contendamus, ac mentem in
beata æternitate figamus; alioqui enim si fluxum
Iordanis, id est huius mundi sequamur, illa nos
secum vehet in mare mortuum, vbi fuit Sodoma,
C id est in Tartara. Rursum, sicut Hebræi transito
Iordane cum Chananæis assiduè bella gesserunt,
donec ijs expulsis terram possederunt; sic & nos
post pœnitentiam & mutationem vitæ, assiduè
cum septem vitijs capitalibus confligamus opor-
tet, donec quietem terræ, id est animæ nostræ hîc
in terris, ac tandem in cælis obtineamus.

Quocirca Origen. hic hom. 5. Transire Iorda-
nem, inquit, est omnia implere, quę mandantur in
Euangelio, vt omnibus terrenis nudati ad terram
viuentium in cælis tendamus, ac præsertim serue-
mus illa, quæ octo beatitudinibus cõtinentur, scili-
cet: *Beati pauperes spiritu, beati mites, beati qui lugent,*
&c. Hinc S. Gregor. lib. 33. Moral. cap. 6. expli-
D cans illud Iob 4. *Et habet fiduciam quòd influat Ior-*
danis in os eius, illud attribuit sanctis, quos diabolus
deuorare conatur: *Iordanis,* ait, *Hebræo vocabulo de-*
scensio eorum dicitur. Et sunt nonnulli qui viam veritatis
appetentes, semetipsos abijciunt, atque à vita veteris ela-
tione descendunt: cumq; æterna cupiunt, valdè se ab hoc
mundo alienos reddunt, dum non solùm aliena non appe-
tunt, sed etiam aliena dereliquunt, & non solùm in eo
gloriam non quærunt, sed hanc cùm se obtulerit etiam
contemnunt, Claudat agmen, S. Bernard. qui serm.
ad milites templi cap. 9. ait: *Quid in fluminibus isto*
(Iordane) *eminentius, quod ipsa Trinitas sibi quadam*
euidenti præsentia dedicauit. Pater auditus, visus Spiritus
sanctus, Filius est baptizatus, Matth. 3.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Circumciduntur Hebræi in Galgalis. Mox vers. 10. celebrant Phase, Deficit manna, cùm fruges terræ comederunt. Denique vers. 13. Angelus armatus apparens Iosue eum animat, iubetque vt soluat calceos, eò quòd in terra sancta consistat.

1. POstquam ergo audierunt omnes Reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem ad Occidentalem plagam, & cuncti Reges Chanaan, qui propin-

propinqua possidebant magni maris loca, quòd siccasset Dominus fluenta Iordanis
coram filijs Israël donec transirent, dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis
spiritus, timentium introitum filiorum Israël. 2. Eo tempore ait Dominus ad Iosue:
Fac tibi cultros lapideos, & circumcide secundò filios Israël. 3. Fecit quod iusserat
Dominus, & circumcidit filios Israël in colle præputiorum, 4. Hæc autem causa est
secundæ circumcisionis: Omnis populus, qui egressus est de Ægypto generis masculini,
vniuersi bellatores viri, mortui sunt in deserto per longissimos viæ circuitus.
5. qui omnes circumcisi erant, Populus autem qui natus est in deserto, 6. per quadraginta
annos itineris latissimæ solitudinis, incircumcisus fuit: donec consumerentur
qui non audierant vocem Domini & quibus antè iurauerat vt non ostenderet eis
Terram lacte & melle manantem. 7. Horum filij in locum successerunt patrum, &
circumcisi sunt à Iosue: quia sicut nati fuerant, in præputio erant, nec eos in via aliquis
circumciderat. 8. Postquam autem omnes circumcisi sunt, manserunt in eodem
castrorum loco, donec sanarentur. 9. Dixitque Dominus ad Iosue Hodie abstuli
opprobrium Ægypti à vobis. Vocatumque est nomen loci illius Galgala, vsque
in præsentem diem. 10. Manseruntque filij Israël in Galgalis, & fecerunt Phase,
quarta decima die mensis ad vesperum, in campestribus Iericho; 11. & comederunt
de frugibus Terræ die altero, azymos panes, & polentam eiusdem anni. 12.
Defecitque manna postquam comederunt de frugibus Terræ, nec vsi sunt vltrà cibo
illo filij Israël, sed comederunt de frugibus præsentis anni Terræ Chanaan. 13.
Cùm autem esset Iosue in agro vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum stantem
contra se, euaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noster es,
an aduersariorum? 14. Qui respondit: Nequaquam: sed sum princeps exercitus
Domini, & nunc venio. 5. Cecidit Iosue pronus in terram. Et adorans ait: Quid
Dominus meus loquitur ad seruum suum? 16. Solue, inquit, calceamentum
tuum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, sanctus est. Fecitque Iosue vt sibi fuerat
impetatum.

Vers. 1. REGES AMORRHÆORVM, &c. ET REGES CHANAAN] Septuag. *& Reges Phœniciæ.* Sub his duobus populis omnes septem gentes habitantes in terra promissa intelliguntur per synecdochen, scilicet Heuæi, Iebusæi, Hethæi, Pherezæi & Getgezæi. Deuter. 7. 1. Porrò Amorrhæi vocabantur, qui versus Iordanem habitant; Chananæi, qui versus mare Mediterraneum, quos Septuag. hic vocant Phœnices, alibi passim vocantur Palæstini siue Philisthini: imò subinde non solùm Philisthini, vti sunt Gazæi, Azotij, Accaronitæ, sed & omnes Iudæi & Idumæi vocantur Phœnices, vti ex Dion. Afro, & Strabone lib. 16. docet Masius. Hinc mulier quæ à Matthæo cap. 15. 22. vocatur Chananæa, à Marco vocatur Syrophœnissa. Et sanè Tyrum & Sidonem, quæ erant Phœniciæ metropoles, olim ad Chananæam, siue ad terram Iudæis à Deo promissam pertinuisse omnes cõsentiunt, etsi Hebræi ob suam ignauiam numquam ijs potiti sint. Pulchrè & fusè idipsum confirmat hîc Masius & Arias, & Pererius in Exodum pag. 186. in fine.

Chananæi erant Phœnices.

DISSOLVTVM EST COR EORVM, ET NON REMANSIT IN EIS SPIRITVS.] Est hyperbolè q. d. ita Chananæi & cęteri, ob Hebræorũ per Iordanẽ sicco pede transitum animo sunt perculsi, ac si vita & spiritus eos exanimes defecisset. Septuag. *Liquefacta sunt mentes eorum, & consternati sunt & non erat in eis prudentia vlla.* suggerens consilium conueniens ad resistendum Hebræis.

Porrò, cor. vocata est ea pars animi, in qua fortitudo & cõstantia est posita: Spiritus verò illa animi vis quâ, sapimus, & quid agendum sit despicimus & deliberamus: nam corde liquescente & fatiscente, scilicet cùm per metum labascit fortitudo, perturbari simul ac fatiscere sapiendi facultatem necessum est.

Vers. 2. EO TEMPORE AIT DOMINVS AD IOSVE: FAC TIBI CVLTROS LAPIDEOS, ET CIRCVMCIDE SECVNDO FILIOS ISRAEL.] *Lapideos*, Septuag. *petrinos*. Masius, *saxeos*. Hebr. est צורים *tsurim*, quod Chald. Caietan. Arias, Pagnin. & Vatabl. vertunt *acutos*. Alij *cote exacutos* Melius Noster, Septuag. S. August. Theod. Origen. Rupert. Masius & alij vertunt *lapideos*. Hebr. enim צור *tsur* passim petrã, lapidem & saxum significat. Vnde & *tsor* (indeque *Tor & Tyrus*) dicta est vrbs illa potens Phœniciæ, eò quòd in rupe maris esset ædificata, ideoque inexpugnabilis Sic & Sephora vxor Mosis, cultro lapideo filios circumcidit. Exodi 4. Et multi censent Christum circumcisum fuisse cultro petrino.

Quæres: Cur Iosue iusserit Hebræos circumcidi cultro petrino? Resp. litteralis causa fuit, quã dat Theodor. quòd eo loci petrarum erat copia, ferri verò & chalybis inopia. Versabantur enim Hebræi circa Arabiam, quæ à copia petrarum dicta est Petræa, vbi petras exacuunt instar ferri ex eisque cultros faciunt acutissimos, Sic & alibi olim ferrum erat rarum, ideoque carum magnique pretij. Vnde Lycurgus apud Spartanos monetam cudi iussit ex ferro, vt eius grauitate & pondere furta arceret, teste Plutarc. in eius vita. Et Catellus Atyn castratum scribit silice:

Cur cultris lapideis circumcisi.

Causa litteralis.

Deuoluit, ait, *ipse acuto sibi pondera silice.*

Quin & Græcos olim silice calamos acuisse scribit Iunianus l. 6. Epigr. *lapidem*, ait, *qui obtusam acuit genam calami.*

Allegor. causa fuit, vt hi cultri petrini essent, typus & figura Christi, qui spiritualis est petra, & spirituali circumcisione non carnem à præputio, sed mentem à vitijs circumcidit, & corpus à mor-

Allegor.

bis

bis & morte circumcidet in colle præputiorum, id est in resurrectione mortuorum, ait Rupert. hic cap. 16. sic & Theod. quæst. 3. Origen. Procopius & alij.

Porrò S. August. ser. 141. de Temp. S. Bern. ser. 1. de Circumc. & Magister sent. in 4. agens de circũcisione, censent circumcisionem debuisse fieri cultro lapideo, eò quòd idipsum hic iubeat Deus: sed hoc præceptum soli Iosue datum est, non cęteris. Vnde Genes. 17. 10. vbi circumcisionis institutio & præceptum à Deo sancitur, nulla lapidei cultri fit mentio. Quocirca etiamnum Iudæi se suosque circumcidunt cultro ferreo, non lapideo. Ita Abulen. Hugo Victor. S. Thomas. Lyran. & disertè S. Iustinus (qui fuit Iudæus putà Samaritanus) dial. contra Triphonem: *Prima, ait, illa vestra circumcisio olim fiebat ferro, & etiamnum fit, ideoq́ permanet in vobis cordis duritia; at nostra quæ est secunda, fit per acutos lapides, puta per Christum & Apostolos, qui vitia cordis circumcidunt.*

Circumcisio secunda quæ? CIRCVMCIDE SECVNDO FILIOS ISRAEL.] Cur secundò? An semel circumcisi recrescense, vel attracto præputio (quod olim fecit Symmachus S. Script. Interpres, & alij à Iudæis ad Samaritas transfugientes, vti ostendi 1. Corinth. 7. v. 18.) secundò illud circumcidere iubentur? Minimè gentium.

Resp. 1. Primò ergo Theodor. quæst. 3. & Masius putát hanc circumcisionem dici secundam, respectu primæ, quæ facta est ab Abraham, qui iussu Dei primus se cum tota familia circumcidit Genes. 17. Verùm respectu Abrahæ hæc non secunda, sed plusquam decima, imò centesima erat circumcisio: Nam post Abraham per 400. annos vsque ad Mosen omnes eius posteri fuere circumcisi.

2\. Secundò, Vatabl. secũdam dici censet respectu primæ, quæ facta est à Mose, qui populum ex Ægypto eductum in Sina circumcidit. Sed de hac Mosis circumcisione nec Script. nec Philo, nec Iosephus, nec alius quis meminit.

3\. Tertiò R. Dauid Kimchi & Caiet. τὸ *secundò* interpretantur vicissim, siue per vices. q. d. Non simul omnes circumcide, ne circumcisi omnes langueant, sintque inualidi ad resistendum Chananæis; sed duabus vicibus eos circumcide, vt dum hi circumciduntur, alij adhuc incircumcisi sint validi ad pugnandum cum Chananæis. Verùm hoc remotum & alienum est.

4. genuinè. Dico ergo cum S. August. hic quæst. 6. & Abulensi non iuberi hîc eumdem hominem secundò circumcidi, sed eumdem populũ, qui primò in parentibus suis circumcisus fuerat in Ægypto, idque nutu & hortatu Mosis, vti sentit Tertul. lib. contra Iudæos, R. Leui & alij: Idem verò populus secundò iubetur circumcidi in filijs, qui incircumcisi manserant per 40. annos, quibus peregrinati fuerant in deserto; hi ergo intermissam tot annis circumcisionem resumpserunt in Chanaan. Hunc genuinum esse sensum patet ex ijs quæ sequuntur, præsertim v. 5. & 6. Idem enim hîc fuit populus, qui à Mose eductus ex Ægypto, & à Iosue inductus fuit in terram promissam, qui primò fuit circumcisus in Ægypto tempore Mosis, imò omnes necdum circumcisi, fuere circumcisi paulò ante exitum ex Ægypto. In exitu enim celebrarunt Phase, & comederunt Agnum Paschalem; hunc enim nemo comedere poterat nisi circumcisus. Exodi 12. Cessauit deinde populi circumcisio ob peregrinationem in deserto per 40. annos: finita verò hac peregrinatione, cùm iam Israël ingressus esset in Chanaan, omnes eousque incircumcisi fuêre à Iosue circumcisi, ideoque vocatur hæc secunda populi circumcisio. Ita Masius, Lyran. Pererius, Serarius, & alij.

Tropol. Noster Iacobus Aluarez tract. de mortificatione. Prima, ait, circumcisio in Ægypto facta externam mortificationem designat; Secunda verò in transitu Iordanis effecta internam mortificationem significat, quæ meritò fit in colle præputiorum, quoniam qui interiora mortificare audet, iam collem, id est aliquem gradum perfectionis ascendit. Harum prima exterior, si sola accipiatur nulla habita ratione secundæ, non multi momenti est, quippe quæ animum incircumcisum ac vitijs subiectum relinquit. *Tropolog.*

CIRCVMCIDIT EOS IN COLLE PRÆPVTIORVM.] id est in loco & colle ita dicta à circumcisione præputiorum ibidem facta à Iosue, sicut idem eadem causa dictus est Galgala v. 9. *Vers. 3.*

QVI OMNES CIRCVMCISI ERANT.] Hinc verisimiliter à contrario nonnulli colligunt, aliorum qui circumcisi non erant, neque murmurando rebelles Deo fuerant, neminem in deserto mortuum esse; idque insinuat Psaltes, Psalm. 105. v. 37. & Moses Deuter. 29. 5. *Vers. 5.*

POPVLVS AVTEM QVI NATVS EST IN DESERTO PER QVADRAGINTA ANNOS ITINERIS LATISSIMÆ SOLITVDINIS INCIRCVMCISVS FVIT.] Quæritur qua de causa in deserto omissa fuit circumcisio, cùm à Deo esset præcepta? Genes. 17. *Vers. 6.* *Cur Hebræi incircumcisi in deserto? Resp. 1.*

Primò, Thalmudici Tract. de iure Leuiri, & ex eis R. Dauid hîc asserunt per 40. annos, quibus Hebræi peregrinati sunt in deserto, non spirasse Aquilonem, siue Boream ventum nubibus inimicum, idque ne columnam nubis ducem itineris dissiparet. Atque hac de causa Hebræos abstinuisse à circumcisione, eò quòd illum ventum sibi putent obseruandum, quòd plagis medeatur. Verùm hæc sunt fabulonum istorum commenta, imò meræ nugæ & nœniæ.

Secundò, Theodor. hîc quæst. 2. S. Hieron. l. 1. in Epist. ad Galat. Damasc. l. 4. de fide c. 27. & alij hanc dant causam, quod in deserto populus Israël per se & loci naturâ sat distinctus, & separatus erat à cęteris gentibus, ideoq; non opus erat eum circumcidi. Circumcisio enim ea de causa fuit instituta, vt per eam Israël distingueretur à cæteris. Hæc ratio cõgrua est, sed insufficiens. Nam & in Iudæa diuisi erant Iudæi à cęteris gentibus, & tamen debebant circumcidi ob alios fines potiores, scilicet ob præceptum Dei, atque vt hac ratione nomen darent Synagogæ, fierentque filij Abrahæ & populus Dei, sicut nunc fit per baptismum. 2.

Tertiò, S. August. hîc quæst. 6. censet omissam fuisse circumcisionem per populi inobedientiam, quare illum eam omittendo peccasse; Verùm hoc peccatum in populo suo redarguisset Moses & Script. quod tamen nusquam facit. 3.

Quartò, Gabriel Vasquez in 3. p. disp. 164. c. 2. suspicatur filios hosce mansisse in deserto incircũcisos ob culpam & murmur parentum ob hoc enim Deum ipsos parentes puniuisse morte, eorum verò filios incircumcisione. Idem hîc suspicatur Masius & Peret. in c. 17. Gen. Sed nil tale innuit Script. imò contrarium insinuat, scilicet Deum patribus rebellibus reiectos surrogasse filios, cum 4.

ijsque

ijsq; nouum fœdus (cuius symbolum erat circumcisio) pepigisse, eosque induxisse in terram promissam à qua parentes ob rebellionem excluserat. A

5. genuina. Dico ergo vera omissæ in deserto circumcisionis causa fuit, quòd Hebræi ab ea excusarentur per assiduam peregrinationem: quia in eo nullam stabilem certamq; habebant quietem, sed quoties mouebatur columna nubis viæ dux, toties eam sequi & castra mouere debebant Hebræi. Hoc autem facere nequiuissent, si eo die, vel paulò antè fuissent circumcisi. Circumcisio enim graue vulnus infligebat corpori acremque dolorem, vt nec pugnare nec ambulare posset, vt patet in Sichimitis, idcirco à Simeone & Leui cæsis ad vindicandū Dinæ stuprum. Genes. 34. Quare ob crebrum incertumque motum castrorum Hebræi fuere excusati à circumcisione, ne per eam in vitæ periculum incurrerent. Ita Abulens. Lyran. Masius, Serarius & S. Thomas 3. p. q. 70. art. 4. B

In Chanaan verò, vbi figenda erat sedes, circumcisi fuere, mox in ipso eius ingressu, putà in Galgalis; idque primò, quia lex erat conditio fœderis inter Deum & Abraham eiusque posteros initi de danda eis Chananæa: legis autem inchoatio & quasi ianua erat circumcisio, vti Christianismi est Baptismus: per circumcisionem ergo eos capessere terram promissam par erat. Secundò, quia paulò pòst, scilicet 14. die mensis ad vesperam iussu Dei comedendus erat Agnus Paschalis v. 10. hunc autem nemini comedere fas erat, nisi priùs circumciso, itaque in familiam Abrahæ & Synagogam Israëlis cooptato. Tertiò, quia in ipso limine Chananææ Resp. Hebræorum tum ciuilis, tum sacra statim instituenda erat, ac consequenter omnes leges Dei etiam cæremoniales (inter quas prima erat circumcisio) & iudiciales ab Hebræis erant obseruandæ. Vnde statim celebrarunt Phase, vt sanctè & religiosè auspicarentur possessionem terræ promissæ. Decimo ergo die mensis primi Nisan transiere Iordanem & castra fixerunt in Galgalis, ac sequenti die vndecimo ibidem circumcisi ob plagam vulneris quieuere tres dies, atque quarto demum die, qui fuit 14. Nisan, ad vesperam celebrauere Pascha. C

Moraliter discant hîc fundatores & gubernatores Rerumpubl. suum regimen ordiri à Deo, eiusque lege & cultu, vti orditur hîc Iosue: Deus enim propitiatus illud secundabit. Discat & quisque fidelis sua officia & actiones inchoare cum Deo, & à Deo, iuxta illud: *A Deo incipe.*

Porò mendosè hic & Num. 14. 33. Septuag. pro 40. annis peregrinationis deserti habent 42. annos. Constat enim præcisè tantùm fuisse 40. Rursum mendosè habent *μαδϐαρίτιδι* pro quo per Metathesin litteræ δ cum β legendum *μαϐδαρίτιδι*, quod nomen ex Hebr. מדבר *midbar*, id est desertum mutuati ad Græcum idiotismum inflexerunt. Eremum ergo madbaritidem vocant eremum Hebræorum, siue quam Hebræi vocitarunt suum *midbar*, id est desertum. D

Deniq; potuit hæc populi circumcisio vno die, scilicet vndecimo Nisan peragi, quia circumcidere poterat quiuis circumcisus, etiamsi non esset sacerdos vel Leuita, sed laicus: vnus autem poterat per diem multos circumcidere. Circūcisi autem tunc erant & superstites viuebant, qui circumcisi egressi fuerant ex Ægypto, cùm necdum attigissent annū vigesimum: qui enim eum attigerant, hi omnes ob murmur mortui sunt in deserto. Rursum qui primi die vndecimo hîc circumcidebantur hi mox alios plures circumcidere poterant.

VT OSTENDERET EIS TERRAM LACTE ET MELLE MANANTEM.] Corrige cum Roman. Hebr. & Septuag. *Vt non ostenderet.* Iurauerat enim Deus se omnes murmuratores occisurum in deserto. Numer. 13.

HODIE ABSTVLI OPPROBRIVM ÆGYPTI A VOBIS, quia hodie à vita & moribus incircumcisorum per circumcisionem in gentem, Synagogam, legem & religionem meam sanctam transtuli. Idcirco VOCATVM EST NOMEN LOCI ILLIVS GALGALA.] id est *amotio*, scilicet præputij & consequenter opprobrij Ægyptiorum: גלל *galal* enim significat voluere, deuoluere, remouere, auferre: à *galal* geminata prima syllaba fit *gigal* & *galgala*. Vnde hic locus dictus est *Gigal, Galgal, Galgala*, à S. Hieron. *Golgal*, quæ olim fuit ciuitas inclyta in recto itinere à Iordane in Iericho; à Iordane distans stadijs quinquaginta, à Iericho decem: in Galgalis Saul à Samuële vnctus est in primum Regem. 1. Regum 7. 10. Ibidem fixi sunt 12. lapides, testes transitus Hebræorum per Iordanem diuisum. In Galgala quoque versatus fuit Elisæus Propheta. 4. Reg 4. 38. Rursum S. Hieron. Beda & Lyran. *Galgala* vertunt *rotam, reuolutionem, circulationem.* Vnde à *galal* & *gilgal* formatum est *thagulgolet*, & Chald. *gulgolta*, indeque *Golgotha*, id est Caluaria siue cranium, ita dictum à conuolutione, quia rotundum: Hinc mons Caluariæ, ita dictus, à cranijs reorum ibi plexorum, in quo crucifixus est Christus. Quare Iosephus *Galgala* interpretans *libertatem*, consulere voluit pudori Hebræorum more suo, ac Vespasiani & Romanorum auribus blandiri, si non adulari. Vers. 9. — Galgala vnde dicta — Et Golgotha.

Trop. Orig. hom. 5. *Si*, inquit, *post remissionē* (quasi circumcisionē) *peccatorū, vltrà non pecces, verè ablatum est à te opprobrium Ægypti. Si verò iterū peccaueris, iterū in te vetera renouantur opprobria, idque eò magis, quò multò maioris criminis est filiū Dei conculcare, & sanguinem testamēti pollutum ducere, quàm legem Moysi negligere.* Ægyptij enim tēpore Iosue erant incircūcisi, gentiles, idolis & vitijs addicti. Postea tamen circumcisionem acceptarunt, vt docet Ierem. cap. 9. vers. vlt. vide ibi dicta. Illam eos acceptasse nonnulli autumant tempore Salomonis, cum is duxit vxorē filiam Pharaonis Regis Ægypti 3. Reg 10.

Rursum, Noster Aluarez tract. de mortificatione, opprobriū accipit actiuè, quo scilicet Ægyptij Hebræis ex Ægypto exeuntibus improperabant illos ire ad famem & mortem. q. d. certè vidistis quia siccato Iordane in hanc regionē transiuistis, & terram vobis promissam occupastis, & in ea tamquam in terra vobis pacifica circumcisi estis, & per tres dies sine vllo timore donec sanaremini quieuistis: non ergo ad mortem eduxi vos ex Ægypto, vt vestri oppressores dicebant, sed vt liberi & securi viueretis. Ita & à nobis spiritalem circumcisionem, id est mortificationem colentibus, mundi opprobrium auferetur; quia mundani videbunt nos per abnegationem nullo modo vitam perdidisse, sed vitam carnalem & Deo inuisam pro vita spiritali & Deo grata commutasse.

ET FECERVNT PHASE QVARTADECIMA DIE MENSIS (primi Nisan) AD VESPERVM.] ob causas datas v. 6. fuit hoc tertium Pascha Hebræorum. Primum enim celebrarunt pridiè quàm egrederentur Vers. 10.

rentur ex Ægypto. Exodi 12. secundum anno sequenti post acceptam legem, & erectum Tabernaculum in Sina. Numer. 9. 2. Tertium hîc. Alleg. Iosue hîc nouum primumque in terra sancta Pascha celebrans, repræsentat Iesum Christum nouũ Pascha, id est Eucharistiam in vltima cœna instituentem.

VERS. 11. ET COMEDERVNT DE FRVGIBVS (de frumento) TERRÆ DIE ALTERO AZYMOS PANES, ET POLENTAM EIVSDEM ANNI] *De frugibus*, siue hornis & preteriti anni, vt vult. R. Dauid & Vatabl. eóque alludit vox Hebr. עבור *abar*, à rad עבר *abar*, id est transiuit, præterijt; siue potiùs nouis præsentis anni, vti exprimunt Septuag. Porrò Hebr. *abur*, & Chald. *ibbura*, quaslibet fruges significat anni tam præsentis, quàm præteriti. Ita Masius.

B DIE ALTERO] Hebr. *crastino Pascha*, id est postridie primæ diei azymorum, putà secundo die azymorũ, siue die 16. mensis Nisan; illo enim primum Deo offerre debebant manipulum spicarũ, antequàm vescerentur frugibus præsentis anni, iuxta legem Leuit. 23. 14.

R. Dauid verò per crastinum Paschæ accipit primum diem azymorum, siue 15. Nisan. Pridie enim illius, putà 14. ad Vesperã comederunt Agnũ Paschalem. Ipse enim vt dixi fruges accipit hornas id est anni præteriti, quibus vesci licebat ante oblatum manipulum spicarũ die secundo azymorum; hic enim offerebatur quasi primitiæ nouarum frugum anni præsentis, non præteriti.

POLENTAM.] Hebr. קלי *kalui*, id est tostas fruges. Vide Leuit. 2. 14.

VERS. 12. *Manna defecit, cur.* DEFECIT MANNA. scilicet pluere vel ningere C è cælo. Deus enim qui Hebræis ob alimenti inopiam manna fuerat largitus, oblata alterius cibi copia manna subtraxit, perinde vt aues afferunt cibum pullis in nido dum teneri sunt, at cùm crescendo validiores facti sibi sufficere possunt, eos sibi relinquunt, vt sibi annonam parent: Deus enim vti non deest in necessarijs, sic nec redundat in superfluis.

Illustre exemplum est apud Theodor. in Philotheo c. 10. Theodosius Abbas, inquit instar Mosis orans, & virga petram percutiens, ex ea fontem aquæ perennis elicuit, qui monasterium à se in loco arido ædificatum irrigaret. Hic fons extructo postea in monasterio lauacro exaruit, sed eo destructo rursus fluere cœpit, quasi necessitati succurrens & cum ea cessante cessans.

Tropolog. Tropol. qui voluptates terræ ambiunt & gustant, priuantur cælestibus: Deus enim spiritum orationis & contemplationis in deserto manenti- D bus tribuit, carnis nimirũ voluptates & sæculi ambitionem relinquentibus, & ab illis qui corde in sæculum redeunt abscondit. Hi paulatim ex spiritualibus carnales fiunt, & huius mannæ suauitatem gustare desinunt: illi verò quotidie magis puri & spirituales euadũt: gustato enim spiritu desipit omnis caro Et vice versa, cui sapit caro, huic desipit spiritus. Audi S. Bernard. epist. 3. ad Fulconẽ: *Quomodo ignis & aqua simul esse non possunt; sic spirituales & carnales deliciæ in eodem se non patiuntur. Vbi crapulam ructantis inter pocula senserit Christus; vina sua dulciora super mel & fauum menti propinare non dignatur. Vbi curiosa ciborũ diuersitas, vbi diuitis supellectilis distolor varietas oculos pariter pascit & ventrem, cælestis panis ieiunam deserit mentem.* Idem serm. 6. de Ascens. *Errat Cornel. in Iosue.*

A *omnino, inquit, si quis cælestem illam dulcedinem huic cineri, diuinum illud balsamum huic veneno, charismata illa spiritus misceri posse huiusmodi illecebris arbitretur.* Audi & S. Hieron. Epist. 34. ad Iulianum: *Difficile, imò impossibile est, vt præsentibus quis & futuris fruatur bonis, vt hic ventrem & ibi mentem expleat, vt de delicijs transeat ad delicias, vt in vtroque sæculo primus sit, vt in cælo & terra appareat gloriosus.*

Anagog. Anagogicè Rupertus hîc cap. 17. manna, sit, terrestre, id est Eucharistia deficiet, cũ fruges solidas cæli nobis exhibebit Christus. Ibi enim ipse seipso, quasi pane vitæ nos pascet, & quasi vino diuino inebriabit, iuxta illud: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrẽte voluptatis tuæ potabis eos.* Psal. 35. 9.

Audi Rupert. *Pascimur mente legendo vel audiendo verbum Dei, pascimur & ore manducando de mensa Domini panem vitæ æternæ, & bibendo calicem salutis perpetuæ. At vbi venerimus ad illam terram viuentium, in illam beatam Sion vbi in sua specie videbitur Deus deorũ neque verbo doctrinæ indigebimus, neque in istis speciebus panis & vini, sed in propria substantia videndo panẽ Angelorũ manducabimus. Igitur postquàm comederunt terræ fruges defecit manna; quia videlicet postquàm venerit quod perfectum est euacuabitur quod ex parte est.*

Allegor. Allegoricè manna defecit, id est bona legis veteris defecerunt, cùm IESVS eis substituit Eucharistiam, qui verè est panis Angelorum, & manna cælorum. Ita Nyssenus in vita Mosis.

CVM AVTEM ESSET IOSVE IN AGRO VRBIS IERICHO] Hebr. *Cùm esset in Iericho*, id est in ditione vel agro vrbis Iericho, nisi malis propositionem *in* pro *apud* per Enallagen Hebræis vsitatam sumi. Simile est cap. 10. 10. VERS. 13.

Siue ergo ex Galgalis Iosue castra mouerit in agrum Iericho, siue castris manentibus in Galgalis (Galgala enim à Iericho tantùm decem stadiis, id est vix media leuca distabant) Iosue dux peruigil de Ierichunte primò obuia excidenda sollicitus, deque excidij eius ratione & modo consilia animo versans, Deumque orans, in agrum Ierichuntis exierit, aut etiam locum oppugnandæ vrbi opportunum speculatum iuerit; ibidem hæc ei obiecta est visio, quæ illi ad rem peragendam animos adderet: Ita dum magna sanctaque animo machinamur, Deus se consilijs nostris insinuat, viresque & modos ea exequendi demonstrat.

VIDIT VIRVM STANTEM CONTRA SE] Hebr. בנגדו *benegdo*, id est coram se, è regione, & ex aduerso sui. Erat hic Angelus specie גביר *gebir*, id est, viri. Vnde nonnulli eum Gabrielem fuisse putant.

EVAGINATVM TENENTEM GLADIVM.] Instar præliantis, ideoque galea quoque, thorace & baltheo accinctus, vti opinatur Serarius. Solet Deus vel Angelus congruam personæ & rei de qua agitur, & ob quam apparet, formam, speciemque & habitum assumere. Strictus ergo fulminansque gladius in viri fortis manu, Dei potentiam & vindictam repræsentat Iosue quasi militi ducique suo assistere, eique præsentem & paratam esse ad bellum tam cruentum contra Ierichuntem conficiendum. Ita Rupert. Sic Christus apparuit Magdalenæ in horto vt hortulanus, duobus discipulis peregrinantibus vt peregrinus, Stephano stanti certantique stans Act. 7. 55.

PERREXITQVE AD EVM.] Septuag. *Aggressus est eum.* Nota hic intrepidos Iosue animos, quibus solus solo armato occurrit, ijsque verbis salutat,

quæ planè : aut duellum aut amicitiam decernant.

Et ait ei · Noster es an adversariorum] Putant aliqui Iosue putasse virum hunc esse hominem, non Angelum, eique dixisse: Ex nostrisne es, an ex Chananæis? Vnde Angelus subiicit:

Vers. 14. Neqvqvam Non sum vester vel ex vestris castris egressus, neque ex aduersariorum, sed sum Angelus Dei. Ita Abulens. Serarius & alij. Ex aduerso videtur Iosue ex tam augusta viri forma cognouisse, vel certè suspicatus esse eum esse Angelum tutelarem vel Hebræorum, vel Chananæorum, ideoque rogasse: *Noster es an aduersariorum?* Ita Origen. hic hom 4. qui ait Iosue dubitasse an bonus an malus esset hic Angelus. Sic & S. Gregor. Arias Montanus & alij. Fauet Chald. qui vertit: *Opitulatum nobis venisti, an hostibus nostris?*

B Porrò à Iosue Angelum quidem cognitũ fuisse & an ipse custos esset amicorum, an hostium, internoscere voluisse, Iobius Monachus apud Photiũ in sua Bibliotheca cum multis alijs, in hũc ferè modum scribit. Multa enim Iosue docebant neque aliquem esse hunc ex hostili acie, ac neque ex proprio exercitu, vt quòd subitò astitisset, quòd nemo aduersariorum auderet vel per medias hostium copias transire, vel in conspectum Imperatoris venire; quin & quòd tanta vsus audacia; nihil omnino hostile fecisset; alioqui nec sapientissimi Imperatoris erat ignorare, qualis contribuliũ esset habitus atque apparatus, qualis item alienigenarum. Verùm nouerat quidem Iosue visum illud, vnum intelligentium spirituum esse; sed hoc cognoscere auebat, vtrùm quòd apparuisset ex hostibus esset, an de illo exercitu qui protegebat Israel.

C Tropol. Simili modo cum instinctibus & impulsibus animæ agendum, rogandumque: *Nostri estis an aduersariorum?* vt si ab Angelo bono immittantur, admittantur; si à malo, repellantur.

Hinc & S. Gregor. l. 33. Moral. cap. 22. ait Iosue timuisse hic illusionem diaboli: Ipse enim *Satanas transfigurat se in Angelum lucis.* 2. Corinth. 11. *Hanc transfigurationem*, inquit, *Iosue timuit, quando videns Angelum, cuius esset partis inquisiuit dicens: Noster es an aduersariorum? vt videlicet si aduersæ virtutis esset, eo ipso se suspectum cognosceret, ab illusione resiliret.*

Idem habet B. Petrus Damiani lib. 2. epist. 7. quæ ordine est 28.

D Moral. S. Antonius apud S. Athanasium ex hoc dicto factoque Iosue docebat, nos idem facere debere in quouis timore, tentatione, horrore, præsertim cùm spectra vel phantasmata nos percellunt, vt audacter ea inuadamus, rogemusque qui sint, & vnde veniant: Hac enim audacia metum omnem & dolos diaboli discutiemus. Audi S. Antonium: *Cùm aliqua se vobis obtulerit visio, audacter requirite, quis sit ille, & vnde venerit, ac sine mora si sanctorũ fuerit reuelatio, angelica consolatione timor vertetur in gaudium. Si verò diaboli fuerit tentatio, fidelis anima percunctationibus euanescit: quia maximũ est securitatis indicium interrogare quisnam est & vnde? Sic & Naue filius auxiliatorem suum interrogando cognouit: nec Danielem percunctantem latere potuit inimicus.*

Vers. 14. Qvi respondit : Neqvaqvam (sum aduersariorum) sed svm princeps exercitvs Domini.] tam cælestis (q. d. sum princeps omnium Angelorum) quàm terrestris, putà fidelis populi siue Israelitarum, hoc est: Ego sum Michael, qui præsum Ecclesiæ tam Angelicæ in cælis triumphanti, quàm vestiæ hic in Chananæa militanti. Ita Theod. Lyran. Abul. qui addit hunc Angelum fuisse eumdem cum illo, qui castra Hebræorum in columna nubis quasi dux viæ præibat; & alij passim. Nam Michael Daniel. 10. vocatur Princeps gentis Iudæorum, & confligit cum Angelo Persarum, vt Iudæos fideles è captiuitate Babylonica liberet. Vide ibi dicta. Audi nostrum Franciscum Suarez tract. de Angelis lib. 6. cap. 19. nu. 22. *Hinc nonnulli putant illum Angelum fuisse Michaelem, qui princeps populi Israel dicitur Daniel. 10. Abul. verò q. 71. credit fuisse Gabrielem qui etiam curam habebat populi Iudaici, vt ex Daniele cap. 8. 9. & 10. constat: fortasse Michael habebat superiorem curam, & Gabriel propriam totius exercitus bellatorum. In quo sensu etiam probatur inde, dari angelos custodes exercituum, præsertim fidelium, & qui causam Dei agunt. Quod etiam confirmari potest ex illo. Psalm. 33. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Quo etiam testimonio ad hoc Patres communiter vtuntur.* Hucusque Suarez.

Michael ergo fuit olim præses synagogæ Iudæorum; sicut nunc est præses Ecclesiæ Christianorum, ac vt talis ab ea inuocatur, vt eam contra dæmonea, contra infideles, & quoslibet impios tueatur & propugnet. Sic quælibet regna & Prouinciæ suum habent Angelum præsidem, æque ac singuli exercitus fidelium, vti habuit Iudas Machabæus Angelum equitem in veste candida hastam auream vibrantem, qui castra præibat. 2. Machab. 11. 8. & Ezechias rex. cuius Angelus occidit vna nocte 185. millia Assyriorum. Hoc est quod canit Psaltes Psalm. 35. 8. *Immittet*. Hebr. חנה *chone*, id est castra metabitur) *Angelus Domini in circuitu timentium eum.* Quare dux & milites in prælijs assiduè suum hunc Angelum inuocent, orentque cum Iuda Machabæo: *Dominator cælorum mitte Angelum tuum bonum ante nos, in timore & tremore magnitudinis brachij tui, vt metuant qui cum blasphemia veniũt aduersus sanctum populũ tuũ.* 2. Machab. 15. 33. Ad hoc Deo militant Virtutes, Potestates, Principatus & Dominationes. Sic Angelus in columna nubis præiuit castra Hæbræorum in deserto per 40. annos, eisque plurimas victorias contra Amalec. Og, Sebon, &c. dedit.

Et nvnc venio.] vti singulari mea præsentia, licet inuisibili vobis assistam, ac pro vobis muros Ierichuntis prosternam, itaque vos in vrbem inducam, indeque cæteros Chananæos debellem, ac eorum ciuitates & arces vobis tradam.

Et adorans.] non latria vt Deum, sed dulia vt Angelum Præsidẽ. Adoratio enim siue vt Hebr. השתחוה *hishtachaue*, id est incuruari, & incuruatio in Script. non soli Deo datur, sed Angelis quoque & hominibus, quomodo Iapones, Sinæ, aliiq; Orientales se incuruantes, & fronte humum ferientes suos Reges adorant, id est venerantur. Et hoc significat Græcum προσκυνεῖν. Vers. 15.

Moral. notanda hic prompta & demissa animi Iosue religio, & deuotio erga Angelum.

Solve calceamentvm.] q. d. memineris te coram Deo, cuius vices ego gero, quemque vt legatus repræsento, stare, itaque quæ vides, & deinceps audies voluntatem consiliumque summi numinis tibi declarari, cui proinde reuerentiam exhibere par est depositione calceorum; locus enim Vers. 16.

hic

hic Dei per me apparētis præsentia sanctus sacerque est. Idem iussit dixitque Angelus Mosi in rubo ardente apparens, ac fortè idem fuit vtrobique. Vide dicta Exodi 3. 5. Porrò plura hîc Angelus dixit Iosue de modo expugnandi Ierichuntem, quæ audiemus cap. sequenti v. 2.

A Disce hîc qua religione & reuerentia in templis versandum sit, vt non fabulis, sed orationi vaces, quamque Deus non tantùm interiorem, sed & exteriorem cultum cæremoniamque requirat. Vnde pro *locus in quo stas sanctus est*. Hebr. est *sanctitas est*, id est sanctissimus est ob Dei præsentiam.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iosue arca per septem dies circumductu, Ierichuntem ruentibus muris expugnat, statuit & anathema, & delet funditus, solam Rahab cum suis seruat, ac eius readificatori Dei maledictionem imprecatur.

1. Iericho autem clausa erat atque munita, timore filiorum Israel, & nullus egre-
di audebat aut ingredi. 2. Dixitque Dominus ad Iosue: Ecce dedi in manu tua
Iericho, & regem eius, omnesque fortes viros. 3. Circuite vrbem cuncti bellato-
res semel per diem: sic facietis sex diebus. 4. Septimo autem die sacerdotes tol-
lant septem buccinas, quarum vsus est in iubileo, & præcedant arcam fœderis: se-
ptiesque circuibitis ciuitatem, & sacerdotes clangent buccinis, 5. Cumque in-
sonuerit vox tubæ longior atque concisior, & in auribus vestris increpuerit, con-
clamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri funditus corruent ciuita-
tis, ingredienturque singuli per locum contra quem steterint. 6. Vocauit ergo
Iosue filius Nun sacerdotes, & dixit ad eos: Tollite arcam fœderis: & septem alij sa-
cerdotes tollant septem iubileorum buccinas, & incedant ante arcam Domini.
7. Ad populum quoque ait: Ite, & circuite ciuitatem, armati, præcedentes arcam
Domini. 8. Cumque Iosue verba finisset, & septem sacerdotes septem buccinis
clangerent ante arcam fœderis Domini, 9. omnisque præcederet armatus exer-
citus, reliquum vulgus arcam sequebatur, ac buccinis omnia concrepabant.
10. Præceperat autem Iosue populo, dicens: Non clamabitis, nec audietur vox
vestra, neque vllus sermo ex ore vestro egredietur: donec veniat dies in quo di-
cam vobis; Clamate, & vociferamini. Circuiuit ergo arca Domini ciuitatem
semel per diem, & reuersa in castra, mansit ibi. 12. Igitur Iosue de nocte
consurgente, tulerunt sacerdotes arcam Domini, 13. & septem ex eis septem
buccinas, quarum in iubileo vsus est: præcedebantque arcam Domini ambulantes
atque clangentes: & armatus populus ibat ante eos: vulgus autem reliquum seque-
batur arcam, & buccinis personabat, 14. Circuieruntque ciuitatem secundo die
semel, & reuersi sunt in castra. Sic fecerunt sex diebus. 15. Die autem septimo,
diluculò consurgentes, circuierunt vrbem, sicut dispositum erat, septies. 16. Cum-
que septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Iosue ad omnem Israel:
Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus ciuitatem: 17. sitque ciuitas hæc
anathema: & omnia quæ in ea sunt, Domino. sola Rahab meretrix viuat, cum vni-
uersis qui cum ea in domo sunt, abscondit enim nuntios quos direximus. 18. Vos
autem cauete, ne de his, quæ præcepta sunt, quippiam contingatis, & sitis præua-
ricationis rei, & omnia castra Israel sub peccato sint atque turbentur. 19. Quid-
quid autem auri & argenti fuerit & vasorum æneorum ac ferri, Domino consecre-
tur, repositum in thesauris eius. 20. Igitur omni populo vociferante, & clangen-
tibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illicò
corruerunt: & ascendit vnusquisque per locum, qui contra se erat: ceperuntque
ciuitatem, 21. & interfecerunt omnia quæ erant in ea, à viro vsque ad mulierem,
ab infante vsque ad senem. Boues quoque & oues & asinos in ore gladij percusse-
runt. 22. Duobus autem viris, qui exploratores missi fuerant, dixit Iosue: Ingre-
dimini domum mulieris meretricis, & producite eam, & omnia quæ illius sunt, sicut
illi iuramento firmastis. 23. Ingressique iuuenes, eduxerunt Rahab, & parentes
eius, fratres quoque, & cunctam supellectilem ac cognationem illius, & extra castra
Israel manere fecerunt. 24. Vrbem autem, & omnia quæ erant in ea, succende-
runt; absque auro & argento, & vasis æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini con-
secrarunt. 25. Rahab verò meretricem, & domum patris eius, & omnia quæ
habebat, fecit Iosue viuere, & habitauerunt in medio Israel vsque in præsentem
diem: eò quòd abscondecit nuntios, quos miserat vt explorarent Iericho. In tem-

 pore

pore illo, imprecatus est Iosue, dicens 26. Maledictus vir coram domino, qui suscitauerit & ædificauerit ciuitatem Iericho. In primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissimo liberorum ponat portas eius. Fuit ergo Dominus cum Iosue, & nomen eius vulgatum est in omni terra.

Vers. 1. IERICHO AVTEM ERAT CLAVSA ET MVNITA.] Hebr. סגרת ומסגרת *fogeret vmisgeret*, quod Masius, Vatabl. Pagnin. vertunt: *Iericho erat claudens se & clausa*, id est diligentissimè erat clausa, planè obserata & occlusa. Vnde Noster & Septuag. id explicantes vertunt: *Iericho erat clausa & munita*. Et clarè Chaldæus: *Erat autem Iericho occlusa foribus ferreis, & munita vectibus æneis ante filios Israel. Non erat qui exiret ex eo, neque qui intraret in eam. Non erat qui exiret ex ea ad pugnandum, neque qui intraret in eam ad pacificandum.*

Hic versus inseritur quasi per Parenthesin, vt meliùs intelligantur mira illa, quæ deinceps Angelus præcipit Duci Iosue ad vrbis tam munitæ expugnationem. Vnde Pagninus versum hunc collocat vltimum capitis præcedentis.

Vers. 2. DIXITQVE DOMINVS AD IOSVE: ECCE DEDI IN MANV TVA IERICHO] *Dominus*, id est Angelus legatus Dei, eiusque personam repræsentans. Vnde Hebr. vocatur IEHOVA, quod est nomen Deo proprium. Deus enim per Angelum loquitur, sicut Rex loquitur per legatum. Sic Angelus vice Dei promulgās eius legem in Sina vocatur IEHOVA, exodi 19. 20. Pergit enim hic loqui Angelus, qui in fine capitis præcedentis Iosue iusserat, vt se excalcearet, & excalceatus audiret iussa Dei, hic ergo illa pandit & promit, docetque modum quo Deus velit expugnari Ierichuntem, scilicet non fragore armorum, sed clangore tubarum.

Vers. 3. CIRCVITE VRBEM (ita remotè ab ea, vt sitis extra teli iactum, ne quis ex ea illud in vos iaciat) CVNCTI BELLATORES SEMEL PER DIEM: SIC FACIETIS SEX DIEBVS. Hebr. addunt: *Et sacerdotes tollant buccinas quarum vsus est in Iubilæo, & præcedant arcam fœderis*; quæ Noster reiecit in versum sequentem. Vnde liquet primis quoque sex diebus sacerdotes clanxisse buccinis, sed semel dumtaxat per dies singulos: septimo autem die septies.

SEPTIMO AVTEM DIE SACERDOTES TOLLANT SEPTEM BVCCINAS QVARVM VSVS EST IN IVBILEO] scilicet in anno quinquagesimo, qui totus erat festus & lætus. Erant hæ buccinæ ex cornu, non arietum, vt habet Chald. sed boum, vt ex S. Hieron. & alijs ostendi Leuit. 25. v 10.

Vers. 4. SEPTIESQVE CIRCVIBITIS CIVITATEM ET SACERDOTES CLANGENT BVCCINIS.] scilicet septies; cùm cæteris sex diebus semel tantùm circuirent, ideoque semel tantùm clangerent, vt dixi vers. 1. itaque reipsa factum esse patet ex ipsa præcepti huius executione, quæ narratur vers. 13. Ita Abulens.

Sed cur iubet Deus Sacerdotes clāgere buccinis Iubilei, iisque expugnari Ierichuntem? Resp. vt significaretur tēpus instare, quo terra sancta à Chananæis, tamquam iniquis & iniustis possessoribus, ad Deum quasi communem verumq́, Dominum & Principem vindicata, aliis iisque iustis & fidelibus traderetur colonis, putà Hebræis Abrahæ posteris, quibus à Deo erat addicta. In Iubileo enim prædia & possessiones venditæ, vel quouis modo alienatæ, ad primos redibāt heros & dominos, Leuit. 25. Iudæi autem in Patre suo Sem, filio

A Noë possederant Palæstinam, sed posteri eius ex illa à Chananæis fuere expulsi. Iure ergo hîc quasi in Iubileo eorum posteros, scilicet Hebræos, quasi primos pristinosque heros in illam reduxit Deus, ideoque buccinis Iubilei eos clangere iussit.

Aliam causam dat Procopius: *Cur*, inquit, *tubis corneis ac iubilæi classicum canere iussit? Eò quòd animalibus cornigeris cornua murorum vice sunt. adeoq́, nobis loco cornu Dominum esse debet, iuxta illud: Protector meus cornu salutis meæ.* Psalm. 17. 3.

Tertiam causam dat S. Ambros. in cap. 10. Lucæ vers. 30. dicens: *Religionis insignia arma sunt sacerdotis.* q. d. Sacerdotum arma sunt non galeæ capitis, sed buccinæ Iubilei, quia his suam religionem
B & sacerdotium testantur, quo prostrauere Ierichuntem.

Porro hæc ceremonia pompaque per septem dies circumeundi Ierichuntē & buccinis clangendi, speciem habebat obsidionis & oppugnationis, sed vmbratilem, videlicet, vt Hebræorum fides exerceretur, & à timore excitaretur clāgore tubarum, ac vt manifestissimè pateret non humana arte, sed Dei vnius voluntate & potentia vrbem superari. Ita Abulens. Arias. Masius & alij.

Hoc est quod ait Apostolus Hebr. 11 v. 30. *Fide muri Iericho corruerunt circuitu septem dierum*, Fide qua scilicet Iosue & Hebræi crediderunt Deo id ipsum promittenti, ideoque ei obedierunt vrbem circumeundo & clangendo.

Hic autem fuit ordo totius pompæ. Hebræi bellatores armati præibāt circumeuntes vrbem quasi
C se ostentantes vrbi ad eam inuadendam: illam mox sequebatur arca fœderis cum sacerdotibus baiulis & Duce Iosue. Claudebat agmen vulgus imbelle. Arca ergo erat in medio, & anterius armatis, posteriùs cætero populo cingebatur, ne à Ierichuntinis erumpentibus intercipi posset. Vnde arca hic nō præcessit, nec ab armatis distabat duobus millibus passuum, vti factum erat in transitu Iordanis, sed eos immediatè sequebatur. Primis sex diebus semel circuiere vrbem clangendo; septimo verò die septies, ac tum vltimo circuitu, & clangore ac clamore horrisono totius populi corruerunt muri Ierichuntis, atque Hebræi eam cingentes suo quisque loco ingressi illam vastarunt & concremarunt, fecerunt que anathema.

Huc pertinet præceptum Leonis Imper. datum ab eo suis ducibus & militibus in Tacticis cap. 20. n. 188 *Quando*, inquit, *in acie, sole contra lucente cum hostibus conflicturus es, priusquam prælium committatur,*
D *iube milites sursum arma, nudos gladios, ferrea scuta & illustria, & hastarum cuspides tollere: hæc enim si admodum fulgeant, in aliquam perturbationem hostes conijcient. Quando verò iam manus conserturus es magno cum clamore vocis & armorum contra hostes contendāt, itaque prælium cum hostibus ineant.*

Moral. discant hîc Duces & Præsides suos subditos semper labore aliquo occupare, ne marcescāt otio. Vnde Leo Imperator ducibus suis ita præcipit in Tacticis cap. 20. num. 17. *Si exercitum tuum ad labores assuefacias, paratos & obedientes eos tibi sēper habebis, & aciem seruantes, & corpore robustos. Otium enim lāguida & infirma facit corpora, timidas effeminatasq;*

taſq; mentes reddit: exercitatio autem & labores corpora ſtrenua ac robuſta, mentes viriles atque alacres facit. Ante tempus igitur omnia ad res agendas idonea præparantur, vt neceſſarijs temporibus omnia in promptu ſint.

Anagog. *Iericho*, id eſt *Luna*, typus eſt mundi mutabilis & perpetuò ſeſe mutantis, qui in die iudicij canente tuba Archangeli euertetur, & igne conflagrationis comburetur. Ita Origen. hîc hom. 7.

Tropol. ſicut tunc clangentibus buccinis muri Ierichuntis corruerunt, ita nunc in lege noua, perſonante prædicatione Apoſtolorũ & ſucceſſorum, cadit mundi ſuperbia cum ſuis turribus & vitijs. Vnde S. Chryſoſt. hom. 21. in Epiſt. ad Ephеſ. Iſraelitæ, ait, Ierichuntē euerterunt, choreas agentiũ & cantantium more potiùs, quàm bellatorum. Audi Origen. *In aduentu* IESV (Ioſue) *inquit, muri Iericho ſubuerſi ſunt, in aduentu Domini mei* IESV *mundus vincitur: ſi tubam prædicationis eius audis & ſequeris, tibi deſtructus eſt mundus.* Subditque IESVM deſtruxiſſe mundi muros, id eſt firmamenta; ſcilicet idolorum cultum, diuinationem dæmonum, commenta augurum, aruſpicum & magorum, ac oratorum eloquentiam, & Philoſophorum ſapientiam, rationes & argumenta. Clanxit autē Chriſtus tubis quatuor Euangeliorum, ac Epiſtolarum S. Petri, Pauli, Iacobi, Ioannis & Iudæ.

B

Audi S. Auguſt. ſerm. 106. de Temp. *Sicut tunc canentibus tubis muri illi ceciderunt, ita & nunc oportet vt ciuitas mundi id eſt ſuperbia cum ſuis turribus, auaritia ſcilicet, inuidia atque luxuria, ſimul cum populo, id eſt omnibus concupiſcentiis malis, aſſidua ſacerdotum prædicatione deſtruatur atque diſpereat. Non ergo oportet vt ſacerdotes in Eccleſia taceant, ſed audiant Dominum dicentem, Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo ſcelera eorum.* Iſaiæ 58. Et poſt nonnulla: *Tuba itaque peccatoribus neceſſaria eſt, quæ non ſolùm aures eorum penetret, ſed & cor concutiat, nec delectet cantu, ſed caſtiget auditu, & ſtrenuos quoſq; hortetur in bonis, & remiſſos terreat pro delictis. Nam ſicut in prælio tuba formidoloſi militis mentem deijcit, & animum fortis accendit; ita & ſacerdotalis tuba mentem peccatoris humiliat, animos viri ſancti corroborat, nec parcit voci, vt parcat ſaluti, & vno eodemq; ſono iſti adhortationem dat, quemadmodum ſit fortior ad vincendum, illi terrorem incutit, quemadmodum ſit tardior ad peccandum.* Cauſam inferiùs ſubiicit: *Nam ſacerdotales illius temporis tubas quid aliud præfiguraſſe, credimus, quàm huius temporis ſacerdotum prædicationes, per quas non ceſſant peccatoribus terribili ſono auſterum iudicium nuntiare triſtem gehennæ interitum prædicare & quodã comminationis ſtrepitu aures delinquentium verberare? Sicut enim tunc tubarum clangor deſtructis cæmentarum muris ad populi interiora peruenit; ita nunc prædicatio ſacerdotum deſtructis prauis cogitationibus ad animæ media pertranſit: Et ſicut ſacra vocis ſonus contumacem populum deſtruxit & captiuauit, ita & nunc ſacerdotalis prædicatio populum peccatorem ſubiugat.*

C

D

Sed cur ſeptenario circuitu & clangore ruit Iericho? Reſp. quia ſeptenarius in Script. ſacer eſt ob feſtum ſeptimæ diei ſiue ſabbathum; atque ſignificat vniuerſitatem, quia ſex diebus Deus creauit mundum, & ſeptimo quieuit. Hinc ſeptē hîc fuerē buccinæ, ſeptem ſacerdotes, ſeptem clangores, ſeptem dies circuitus & clangoris. Vide dicta Leuit. 23. 24. & Num. 10. v. 3. Audi S. Auguſt. loco citato: *Septenario numero nunc per ſacerdotes Dei non tam vna ciuitas deſtruitur, quàm totius mundi iniquitas diſſipatur. Nã ſicut in ſingularis vrbis nuncupatione vni-*

A

uerſi mundi habitus figuratur; ita ſeptem dierum circulo totius mundi ſpatia diſtinguuntur, per quæ ſacerdotalium prædicationum tubæ ipſi ſæculo excidium annuntiant, & iudicium comminantur, ſicut ſcriptum eſt. Quoniam mundus peribit, & omnia quæ in mundo ſunt. Qui autem facit voluntatem Dei manet in æternum, ſicut & Chriſtus in æternum manet. Myſticam ſeptenarij circuitus ſignificationem & cauſam aſſignabo, verſ. 15.

Denique S. Chryſoſt. homil. 5. de pœnitentia, & Procopius hîc notant ſeptem dierum circuitum præcepiſſe Deum, vt Ierichuntinos percelleret, & ad pœnitentiam peccatorum induceret. Hoc enim ſpatium pœnitendi ex ſua clementia iis dediſſe, vt excidium euaderent, ſicut tres dies dedit Niniuitis prædicante Iona cap. 4. qui & per eam excidium euaſerunt.

CVMQVE INSONVERIT VOX TVBÆ LONGIOR ATQVE CONCISIOR] Hebr. *Cùm trahent in cornu iubilei.* Maſius: *Cùm eorum iubili inſtabunt ſono productiore*, ideoque conciſiore, vt rectè addit Noſter, tum quia trahere vocem eſt vocem concidere & frangere. Sic enim dum terram trahis, eam ſerrãdo incidis: tum quia diu halitus hominis tubam inflare nequit, quin inflationem hanc retrahat, infringat & incidat, vt reſpiret, & halitum ſpiritumque ad inflandum reſumat. Vers. 5.

ARMATI PRÆCEDENTES ARCAM DOMINI.] Vers. 7.
S. Chryſoſt. in Pſal. 43. quærit: Si muri erãt caſuri, cur armis induuntur? Ac reſpondet, vt faciliùs Hebræi crederent vrbem à ſe expugnandã: armantur ergo quaſi reuera bellaturi. Planiùs dicas, velle Deum vt nos ſibi in miraculis cooperemur, ac faciamus id quod eſt ex parte noſtra; tunc enim faciet Deus id quod ſuum eſt. Deus enim ab otioſis abeſt, negotioſis adeſt, & conans iuuat conantem, q. d. Armate vos, ô Hebræi, & cum armis circuite vrbem; tunc ego vobis adero, ac muros proſternam, vt armati vrbem ingredientes, armis veſtris ciues omnes mactetis, & ciuitatem euertatis.

Porrò Ioſue hîc accuratè ſeruat præcepta militaria, quæ aſſignat Vegetius lib. 3. de re militari cap. vlt dicens: *Exercitus labore proficit, otio conſeneſcit. Numquam ad certamen publicum producas militem, niſi tùm eum videris ſperare victoriam. Subita conterrent hoſtem, vſitata vileſcunt. Nulla conſilia meliora, quàm illa quæ ignorauerit aduerſarius antequam facias. Quid facturus, tracta cum paucissimis & fideliſſimis, vel potiùs ipſe tecum.*

BVCCINIS CLANGERENT.] Harum ergo clãgore, ſine baliſtis, ſine arietibus, corruêre muri Iericho. Vers. 8.

Diſce hîc Tropologicè quàm infirma, exilis & vana ſit Iericho, id eſt, mundi gloria, vtpote quæ ſolis tubarum flatibus ruit & euaneſcit. Audi S. Gregor. 20. Moral. 24 *Præſentis vitæ gloria quaſi in alta cernitur, ſed nulla ſtabilitate ſolidatur.* Audi & S. Chryſoſt. hom. 1. in Epiſt. 1. ad Corinth. *Non vidistis pueros, quando ludentes ſtruxerint aciem & ordinarint milites; & eos præcedunt lictores, & præcones, & puer incedit in medio, loco Imperatoris, quàm ſint ea quæ ſiunt puerilia? talis ſunt res humanæ, vſq; viliores & abiectiores, vt quæ ſint hodie, cras non ſint.*

RELIQVVM VVLGVS ARCAM SEQVEBATVR.] Vers. 9.
Hebr. eſt מאסף *meaſſaph*, propriè Idem eſt quod *congregans* ſiue *colligens*, ſcilicet præeuntem turbam, hoc eſt *claudens agmen*, vt vertit Maſius, Vatabl. Pagnin. & alij. Septuag. *extremum agmen*, ſcilicet ſeruorum, famulorum, proſelytorum, puerorum, femi-

A narum, reliquique imbellis vulgi, quod arcam sequebatur. Prima enim acie præibant bellatores, in media erant sacerdotes cum arca & buccinis, in vltima erat reliquum hoc vulgus. Porrò Chal. vertit: *Et tribus stirpis Dan ibat post arcam*: Quin & Masius vertens: *Claudentes agmē*; Per hos intelligit Danitas, Asertaa, & Nephtalianos: hæ enim tres tribus solebant claudere agmen castrorum in deserto. Verùm in deserto arca erat in medio castrorum & duodecim tribuum, nam sex tribus antecedebant arcā, scilicet Iuda, Issachar, Zabulō, Ruben, Simeon & Gad: sex verò sequebantur arcam, scilicet Ephraim, Manasse, Beniamin, Dan, Aser & Nepthali, vt patet Numer. 10. v. 13. 21. & sequens. Hîc verò omnium tribuum bellantium armati præibant arcam, vt patet hoc versu; vulgus verò B imbelle sequebatur arcam. Quare minùs rectè Caietan. censet tribum Ruben, Gad & dimidiam Manasse præcessisse arcam, reliquas verò nouem tribus post arcam incessisse.

AC BVCCINIS OMNIA CONCREPABANT.] Hinc collige non solùm sacerdotes, sed & reliquum populum buccinas suas inflasse: sed hæ diuersæ erant à buccinis sacerdotum, quæ erant iubilei; populi verò erant vulgares & populares. Voluit enim Deus populum non esse otiosum, sed Deo & sacerdotibus in clangendo consentire & cooperari, vt horrisono omnium clangore Ierichuntini percellerentur. Negat id Masius, Lyranus & alij; sed clarè id significat Noster, & Septuag. hic; & clariùs vers. 13. vbi dicitur: *Vulgus autem reliquum sequebatur, & buccinis personabat*, quæ verba ita manifesta sunt, vt sine violentia ad sacerdotes torqueri nequeant. Quod ergo vers. sequenti Iosue populo imperat si- C lentium, fuit hoc vocis & clamoris, non buccinarum & clangoris. Ait enim:

VERS. 10. NON CLAMABITIS, NEC AVDIETVR VOX VESTRA, NEC VLLVS SERMO EX ORE VESTRO EGREDIETVR.] Ecce hîc nulla clangoris & buccinarum fit mentio, aut vetatio. Causam dat Procopius & Chrysost. hom. 5. de Pœnitentia. Iussit, inquit, vulgus in cauda consequi, vt doceret neminem Dei aciem deserere debere, verùm pro virili aduersis copiis resistere, siue in eadem stent acie, siue decertantes sequantur.

DONEC VENIAT DIES (septimus) IN QVO DICAM VOBIS, CLAMATE ET VOCIFERAMINI.] Hebr. & Septuag. *Clamate & tunc clamabitis*, Masius: *Vlulate, & vlulabitis*, quod Noster significantiùs eodem sensu vertit, *Clamate & vociferamini*, quasi communi omnium voce vos inuicem co- D hortantes ad prælium, ac quasi communibus animis armisq; Ierichuntem inuasuri. Hebr. est הריעו *tariu* quod Noster & alij in Psalmis vertūt *iubilate*. Vnde Varabl. hic vertit: *Vociferamini, tum iubilū edite*, hoc est triumphum canite, quasi certi de victoria & vrbis expugnatione. Et Origen. hic hom. 7. vertit: *Iubilate*: *Beatus populus*, inquit, *qui scit iubilationem. Quare vociferatio populi concors & vnanimis iubilatio quadam fuit, & victoria acclamatio per modum hymni aut gratiarum actionis, vt meritò dici beatus hic populus valeat, quippe qui sciat iubilare*. Et inferiùs: Si iubilationis consensum de teipsu exigas, id est si cogitationum & sensuum tuorum populus concordem semper & consonam proferat vocem, vt in verbis & factis verax sis & constans, ac spiritus carni dominetur, iubilationis emitte vocem, quia tibi victus est mundus. Hæc Origen. fusiùs, sed ego A breuitatis studio plūra eius verba in pauca contrax

CIRCVIVIT ERGO ARCA.] Hebr. יסב *iasseb* in Hiphil, id est *circumduxit*. Sed hiphil sæpè pro Cal sumitur: vnde omnes hîc vertunt *circuiuit*. VERS. 11.

IGITVR IOSVE DE NOCTE CONSVRGENTE.] Hebr. הבוקר *babboker*, id est in aurora, manè, siue in crepusculo matutino cùm diesceret, quando finitur nox, & incipit lux cum die. VERS. 12.

DIE AVTEM SEPTIMO] Tradunt Hebræi ex Thalmud Babylonico tract. de sabbato c. 1. Septimum hunc diem fuisse sabbatum, eoque muros Iericho corruisse (ad religionem cultumque sabbathi populo persuadendum) septima vrbis circuitione septimoque clangore; ita vt primus dies circuitus fuerit Dominicus. Sic & Lyran. Serarius & alij. Hinc Marcion blasphemabat Deū veteris B Testamenti fuisse sibi contrarium, vtpote qui sabbati quietem Iudæis præcepisset, & tamē hîc illos in sabbato vrbem circuire iuberet. Sed respondet Tertull. lib. 2. contra Marcionem c. 21. Deū in sabbato prohibuisse opera humana dumtaxat, nō diuina, seu quæ Dei iussu fiunt, quale hic erat circuire vrbem: Deus enim erat Dominus sabbati, nec tantùm in eo dispensare, sed & illud abolere poterat, vt priùs illud instituerat. Iudæis ergo fixit legem sabbati Deus, non sibi ipsi, quia ipse semper etiam sabbato operatur in cælo & in terra omnia, quæcumque generantur & fiunt. VERS. 13.

Porrò Iosephus scribit primum diem circuitus Ierichuntis fuisse diem Pascatis, siue 15. Nisan. *Seder Olam rabba*, id est Chron. Hebr. magnum, & Serarius censent fuisse primum diem post octauam Paschæ, qui erat 22. Nisan. Verùm nihil hic certò C statui potest, cùm Scriptura nil de eo tradat.

Mysticè Ambrosiaster (nam S. Ambrosium non esse auctorem, patet ex eo quòd meminit Longobardorum Italiam inuadentium, quæ inuasio diu post mortem S. Ambrosij contigit) in c. 1. Apocal. hos septem Ierichuntis circuitus, ad septem Ecclesiæ & iustorum sæcula refert: *Iericho namque* inquit *omne corpus reproborum, quod est ciuitas diaboli, significat: per filios vero Israel electi significantur: per sacerdotes prædicatores: per tubas doctrina prædicationis: per populum verò qui eos sequebatur omnes iusti designantur, qui eorum doctrinam sequebantur, & actus imitabantur: per arcam autem quam ferebant, Christus intelligitur, qui in sanctis cordibus eorum habitans portabatur.* Circuitus septem Ierichuntis ad quid.

Et paulò inferiùs: *Prima igitur circuitio ad eos iustos qui ante diluuium fuerunt, pertinet, qui & filij Dei dicti sunt: ciuitatem igitur Iericho tamdiu circuierunt, quamdiu à societate reproborum se sequestrauerunt.* D

Secunda dies circuitus ad eos, qui post diluuium vsque ad Moysen fuerunt, pertinet: Qui & ipsi ciuitatem Iericho circumierunt, quia ab iniquitatibus reproborum se separauerunt.

Tertius vero circuitus ad eos, qui sub lege fuerunt pertinet, qui quanta sollicitudine à societate iniquorū se secernere debeāt ipsa lex manifestat. Prophetæ verè ad quos quartus circuitus pertinet, in tantum peccata principum hominumq; impiorum spreuerunt atque reprehenderunt, vt propter hoc quidam eorum lapidati, quidam interfecti, quidam vero in occasione gladij mortui sint. Apostoli vero & hi, qui ex Iudæis crediderūt ad quos quintus circuitus pertinet, quanto studio se ab infidelium Iudæorum consilio atque operibus segregauerint, Lucas in Actibus Apostolorum narrat. Gētes vero ad quas sextus circuitus pertinet, quāto ardore se à societate impiorum disiunxerint, martyres requisiti dicant. Septimus vero circuitus ad eos, qui temporibus

ribus Antichristi futuri sunt, pertinet sed & illi quomodo Antichristi ministrorumq́, eius refutabunt perfidiam, hic liber manifestat. Septima ergo die circumeuntibus sacerdotibus cum arca Iericho, atque vociferantibus, muri Iericho ceciderunt, omnisq́, populus cum rege suo interfectus est, quia prædicantibus in fine mundi prædicatoribus veritatis finemq́, mundi annuntiantibus subitò finis mundi aduenit, omnisq́, ciuitas diaboli destruetur, atque cum ipso capite suo diabolo perpetua morte damnabitur.

VERS. 16. DIXIT IOSVE AD OMNEM ISRAEL: VOCIFERAMINI.] Vox Iosue non poterat audiri à toto populo, vtpote qui constabat tribus hominum millionibus. *Dixit* ergo id iis qui sibi vicini erant, & hi idem dixerunt proximis, & hi sequentibus, & ita deinceps vsque ad vltimos. Aut certè *dixit*, id est per præcones edixit, vti solet fieri in castris. Aut denique *dixit*, duodecim principibus duodecim tribuum, quisque ex eis idem dixit singulis capitibus familiarum in sua tribu, & hi vicissim singulis patribus, & hi omnibus suis filiis & famulis.

VERS. 17. SITQVE CIVITAS HÆC ANATHEMA.] Hebr. חרם *cherem*, id est res Deo soli deuota, & in eius honorem (vt de sceleratis qui eum læserunt, iusta sumatur vindicta, itaque per eam diuinæ iustitiæ hoc piaculū litetur quo honos Dei ablatus quasi restituatur) morti & excidio, vel reali, vel ciuili addicta. Tā enim *cherem* & anathemata sunt quæ Deo in perpetuum dicantur, & ad profanos vsus redire nequeant, vti hic erat aurum, argentum æs, ferrum, &c. quàm quæ Deo in holocaustum adolentur, aut per ferrum ignemque abolentur. Vide dicta Leuit. 27. v. 28. & Num. 21. v. 2. & 3.

Cur Iericho combusta? Quòd verò præter legem Deuter. 20. 16. v. qua solùm iubetur ne vlli Chananæorum parcant, sed omnes occidant, hîc insuper iubetur ipsa vrbs Iericho concremari, quod in aliis Chananæorum vrbibus deinceps à Iosue expugnatis factum non legimus, causæ fuerunt tres. Prima, quòd Deus Ierichuntē primā hostilem vrbem, sibi quasi primitias Chananææ deposceret: primitiæ autem integræ Deo persolui debebant. Ita Ioseph. Theod. qu. 6. & Hebræi. Secunda, quòd solius Dei vi hîc parta esset victoria & Iericho expugnata, cùm in cæteris vrbibus subigendis Hebræi acriter decertarint, & eas insultu militari superarint. Tertia, quòd Deus voluerit exemplum seueræ vindictæ cæteris Chananææ vrbibus in prima Ierichunte statuere, eisque terrorem incutere, & simul ad pœnitentiam sceleratissimæ vitæ prouocare.

Porrò hæc Iosuæ gessisse Dei instinctu, vel Angeli monitu, licet Script. non exprimat, par est credere ex dictis cap. 1. & cap. 5. in fine, & cap. 6. v. 2. Sic Romani vrbes hostiles diris & anathemati, certa verborum formula deuouebant. Liuius l. 8. narrat Decium consulem in bello contra Latinos se vnà cum hostibus anathemati deuouisse, hac prece: *Iane, Iupiter, Marspiter, Quirine, Bellona, Lares, vos precor vti populo Romano vim victoriamq́, prosperetis; hostesq́, populi Romani terrore, morteq́, afficiatis; sicut verbis nuncupaui ita pro Republicâ, populoq́, Romano legiones auxiliaq́, hostium mecum diis Manibus tellurią́, deuoueo.*

VERS. 18. VOS AVTEM CAVETE NE DE HIS QVÆ PRÆCEPTA SVNT QVIPPIAM CONTINGATIS, ET SITIS PRÆVARICATIONIS REI.] Hebr. *Tantùm seruate vos ab anathemate, ne fortè anathematizetis* (anathematis culpam & pœnam vobis imponatis *& capiatis de anathemate* (clariùs vertit Masius: *Ne fortè anathematizata*, id est *capiatis de anathemate*: τὸ enim *&* est ἐξηγητικὸν, id est explicatiuum, idemque valet quod *id est*,) *& ponatis castra Israel in anathema*, vt propter anathema per sacrilegium Deo sublatum, castra ipsa fiant anathema, id est excidio à Deo per iustam vindictam addicantur, quod Noster vertit: *Et omnia castra Israel sub peccato sint atque turbentur*; ne scilicet vnus qui aliquid ex Iericho suffurabitur, peccati & anathematis sui contagio & communione, omnia castra inuoluat & contaminet peccato, æquè ac pœna peccati furtique sui. Castra enim censebantur esse vnū corpus politicū, siue vnus populus; quare quæ vnus ex eis peccasset, Deus occulto iudicio in omnes vindicare, omnesque anathemati, id est excidio subijcere decreuerat. Sensus est q. d. cauete ne ex Ierichunte anathemati addicta quicquam suffuremini, ne sitis causa anathematis & perditionis non tantùm vestræ, sed & totorum castrorum Israel. Similis phrasis est cap. sequ. v. 1. & 11. Matth. 26. 8. Ioannis 12. 4. Deuter. 21. 8. Hac quoque de causa toties in Script. ingeminatur: *Auferte malum de medio vestri*, de quo plura cap. sequenti.

Porrò pro תחרימו *tacharimu*, id est *anathematizetis*. Septuag. vertunt ἐνθυμηθῆτε, id est in animum inducentes, *cogitantes*, quasi pro ר legentes affine ד puta pro *tacharimu*, legerint תחמודו *tachmodu*, id est desideretis, concupiscatis, ait Masius, aut certè vt Serarius, Septuag. nouè acceperunt τὸ ἐνθυμηθῆτε pro ἐν θυμῷ θῆτε, id est in ira ponentes, scilicet iræ & vindictæ Dei subiicientes, eamque in vos accersentes: θυμὸς enim non tantùm animum, sed & iram significat.

VERS. 19. QVIDQVID AVTEM AVRI ET ARGENTI FVERIT, ET VASORVM ÆNEORVM AC FERRI DOMINO CONSECRETVR.] Hebr. *Sanctitas est ipsi Domino*, id est quasi res sancta & sacra Deo consecretur: Vnde vt talis sit, *repositum in thesauro eius*. Chald. *In thesaurum domus sacrarij Domini inferatur*, putà in Tabernaculum quod erat quasi templū mobile Hebræorum, ad eius vsum & ornatum. Iericho enim facta erat *cherem*, id est anathema: tota ergo Deo soli cedere debebat, scilicet vrbs per incendium, aurum verò, argentum & æs (sub quibus stannum, chalybem, plumbum cæteraq́; metalla, quorum rarior erat vsus in Tabernaculo, intellige) per oblationem in Tabernaculo: nil verò ex ea in priuatos vel profanos vsus conuerti poterat.

Tropol. Procopius: Viros Dei, inquit, non diuitiarum, non gloriæ, non potentiæ, non sapientiæ secularis cupidos esse decet. Est autem aurū diuitiarum figura seu imago: argentum gloriam repræsentat, æs sapientiæ loquacitatem, ferrum robur & potentiam. Deus simul cum Achan propinquos ipsius perdidit, quòd facinoris ipsius conscij fuissent, Ipse quidem pœnas dat; populus autem ad pietatem redditur instructior, cautione sacrilegij tanquam rei pestiferæ eis subeunte.

VERS. 20. IGITVR OMNI POPVLO VOCIFERANTE ET CLANGENTIBVS TVBIS.] Hebr. est, *Et clamauit populus, & clangauerunt tubis*. Priùs sacerdotes clanxerunt tubis, deinde populus hoc clangore excitatus clamorem suum clangori iunxit. Vnde Vatabl. vertit: *Conclamauit igitur populus, postquam clanxerunt tubis*. Sic & Masius. Ac clarè Septuag. in edit. Roman. *Et clanxerunt tubis Sacerdotes vt verò audiuit populus tubas, iubilauit vniuersus populus*

iubilatione magna. Hebr. enim תריעו, *tariu*, quod Noster vertit, *Clamauerunt, vociferati sunt.* Septuag. vertunt ἠλάλαξε, id est iubilauit: ἀλαλάζω, enim est iubilo, vociferor, clamo, vlulo. Vide dicta v. 10. vbi aduerte ἀλαλάζειν, duo significare: Primò, clamorem edere militarem ad congrediendum; qualem edunt milites ante pugnam instructa acie conflicturi, vt animos iramque in hostes exacuant. Vnde Masius vertit: *Vlulate:* Secundò, iubilare, siue exultare & canere triumphum parta iam victoria; quanquam Varro asserat iubilare propriè significare querelam, siuè quiritationem rusticorū aliorum opem implorantium. Vtrumque huic loco congruit. Nam Hebræi clamabant ante pugnam, quasi inuasuri Ierichuntem; & simul iubilabant, quasi ex Dei promissione certi de victoria & eius excidio. Porrò Leo Imper. in Tacticis c. 20. n. 204. de clamore militum ita sancit; *Vt robur exercitui inferas, præcipe vt si hostes cum clamore contra tuos veniant, tui statim cum silentio & taciturnitate procedant: sin illi silentes ac taciti ambulauerint, tum clamore ac stridore armorum tui illos inuadant.*

B

Mvri corrvervnt.] Hebr. *Ceciderunt mœnia subter se.* Chald. *Labebatur murus vrbis, & absorptus est subter se.* Audi Caiet. *Dicendo sub ea, manifestat quod vel in fossam circumcirca, vel maiori miraculo sub terrā casurus erat murus, vt Israelita non impedirentur à ruinis muri, sed liberum haberent ingressum circumcirca in ciuitatem.* Septuag. *Cecidit murus circumquaque*, impellentibus scilicet ad hoc signum sonumque murum Angelis, vel Deo concursum suum muro subtrahente ad stādum substrahente. Sicut enim sole subtrahente radios suos lux euanescit, sic Deo subtrahēte concursum suum res corruit & euanescit. Porrò potest Deus subtrahere cōcursum suum rei ad

C

consistendum erectæ, itaque facere vt res erecta non consistat, sed corruat, & non subtrahere ad existendum, sed rem in sua existentia conseruare. Ita fecit hic: Subtrahendo enim concursum erectioni muri, fecit eum labi & ruere, conseruando vero eundem existentiæ muri, fecit vt lapides muri ruentis in suo esse permanerent, & non abirent in nihilum, vtique in nihilum abituri, si Deus ab existentia eorum concursum suum subduxisset. Præter hunc Dei concursum necessarius fuit alius, quo Deus concurrit cum muri casu, vt scilicet is ex alto in terram caderet & rueret.

Omnis enim res sicut in sui creatione, sic & in sui conseruatione intimè pendet à Deo; conseruatio enim est quasi continua creatio. Sic Christi vox deiecit armatam cohortem in monte Oliueti, & Paulum in campo Damasci: vox Domini confregit cedros Libani, vox Petri deiecit Ananiam

D

& Saphiram, & Britannos hæreticos iussu S. Germani decantatum Alleluya, vt Beda testatur lib. 1. histor. cap. 20. Et Albigenses illud ex Haymo, *Hostem repellas longius*, vti narrat historia Simonis Montisfortij.

Quin & Robertus Franciæ Rex psallens cum sacerdotibus, vrbis Auellonis quam obsidebat muros deiecit, suisque iu eam aditum patefecit, vti narrat Lipsius in exem. polit. c. a.

Vers. 21. Et interfecervnt omnia qvæ in ea erant.] Hebr. ויחרימו *iaharimu*, id est anathematizarunt, perdiderunt, exciderunt. Iericho enim erat *cherem*, id est anathema & excidio addicta.

Mysticè Lyran: *Iericho, ait, significat ciuitatem cul-*

pæ, quam fecit amor sui vsque ad contemptum Dei. Hæc ciuitas triplici muro clauditur, muro scilicet carnalis concupiscentiæ, temporalis affluentiæ, & mundialis excellentiæ. Et paulò pōst: *Triplex hic murus subuertitur sonitu sanctæ prædicationis, clamore deuotæ orationis, circuitu propriæ discussionis; qui circuitus debet fieri septem vicibus id est perfectè, quia perfectio numero septenario designatur. Qui enim conuertitur de culpa ad gratiam, debet diligenter & perfectè discutere propriam conscientiam. Quidquid autem in hac ciuitate reperitur saluti contrarium, debet interimi. Quod autē ibi inuenitur auri philosophicæ sapientiæ, argenti eloquentiæ, vasorum æneorum id est naturalis industriæ, quæ valet ad multa, fiat & vasa ferri, id est corporalis & temporalis potentiæ, debet Domino consecrari, id est de cætero bonis actibus applicari. Rahab cum suis propter opus pietatis saluatur, quia secundum dictum Saluatoris.* Matth. 5. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

Prodvcite eam (Rahab) et omnia qvæ illivs svnt. Hebr. הוציאו *hotsiu*, id est educite illam, scilicet extra domum suam. Hæc enim tota vrbe conflagrante pariter conflagraurt. Tota enim Iericho erat anathemati & incendio addicta. Aliqui tamen vers. 25. censent domum Rahab ab incendio communi seruatam, ac Rahab eductam extra castra, de quo vers. sequenti. Notet hic dux belli fidem hosti datam à suis seruare, sicut Iosue seruauit fidem datam Rahab ab exploratoribus. Vnde S. Ambros. in cap. 10. Lucæ vers. 30. *Iste (Iosue) ait, sollicitius magis fidem seruare quàm vincere, meretricis priùs mandat salutem quàm excidium ciuitatis.* Vers. 22.

Porrò perperam Masius Rahab hanc censet esse diuersam à Rahab, quæ ponitur in genealogia Christi Matth. 1. eodem inclinat ibidem Theoph. Nam S. Hieron. & alij passim docēt esse eādem.

Ingressiqve ivvenes] Hebr. *iuuenes exploratores.* Vnde patet eos fuisse non senes, sed iuuenes, vtpote ad tale facinus aptissimos. Perperam ergo Rabbini censent exploratores hos fuisse Caleb & Phinees, qui (aiunt ipsi) hac ætate essent senes, robore tamen & vigore erant iuuenes. Vers. 23.

Extra castra Israel;] quia illa sancta erant per circumcisionem, per publicum Dei veri cultum, per arcam fœderis, per Iosue, sacerdotes, &c. Rahab verò erat è gente infideli & impia, ac necdum publicè Iudaismo nomē dederat: cognati quoque eius & affines erant adhuc infideles & idololatræ, sed paulò pōst à Iosue & Hebræis ad fidem cultumque vnius Dei, & ad Iudaismū fuere conuersi, ideoque intra castra Israelis admissi. Ita Abulens. Masius, Salianus, & alij.

Et domvm patris eivs.] Per *domum*, non materialem, sed familiam intellige, purà fratres, cognatos & affines Rahab. Vnde R. Simeon: Rahab, ait, sua fide tantam apud Deum consecuta est gratiam, vt etiamsi ducentos homines cognatos sibi coniunctos habuisset, atque illi cum ducentis alienis prosapiis affinitatem contraxissent, omnes illius gratia saluati fuissent. Vers. 25.

Porrò nupsit posteà Rahab Salmō Principi tribus Iuda, si non vt primaria, certè vt secundaria vxor, erat enim polygamia tunc licita. Torniellus & Salmeron putant Rahab nupsisse Salmon anno ætatis suæ 14. Hebræi quinquagesimo; verisimiliùs Salianus censet Rahab fuisse 25. vel 20. annorum (fuerat enim meretrix) Salmonem verò ferè 40. annorum extitisse.

Fecit

FECIT IOSVE VIVERE] id est sanum & incolumem cum omnibus suis præstitit, in vita conseruauit, hoc enim significat Hebr. החיה *hecheie*. Minùs rectè ergo Hebræi exponunt; alimenta ad vitam necessaria ei suppeditauit, licet & hoc fecisse Iosue non sit dubium.

VERS. 26. IMPRECATVS EST IOSVE, DICENS: MALEDICTVS VIR, &c. QVI ÆDIFICAVERIT IERICHO] Dira hæc imprecatio Iosue facta est Dei instinctu, vt par est credere, idque eo fine, vt æternum in ruderibus Ierichuntis extaret monumentum diuinæ potentiæ, & vindictæ in impios eius ciues; ac benignitatis, veritatis & fidelitatis in pios Israelitas, quod omnibus sæculis terrorem incuteret, omnesque ad Dei timorem & cultum prouocaret. Ita Masius, Arias & cæteri.

IN PRIMOGENITO SVO] Masius, *in primogenitũ suum iaciat ipsius fundamentum, & in minimum suum collocet illius valuas*, quasi lapides iaciendo in fundamentum Ierichuntis, eosdem iaceret in suos, iisque eos lapidaret & occideret. Sensus est q.d. ait Masius, quisquis vnquã per futura sæcula ausus fuerit instaurare Ierichuntem à Deo statutã anathema, hic cùm prima vrbis fundamenta iecerit, maximum natu ex filijs suis amittat, deinde inter ædificandum cæteros omnes ex ordine, postremò autem minimum omnium, cùm iam opere absoluto ad ianuarum locationẽ deuenerit. Ita Rupert. hic c.16. qui & culpę congruã hanc fuisse pœnã ostendit, dicens: *Vt ambiendo conditoris nomen, totum cum effectu perderet genitoris honorem.* q.d. iustum est vt conditor ventæ vrbis desinat esse genitor sobolis. Ita has diras reipsa incurrit inobediẽs Hiel, qui Ierichuntem reædificans filios amisit, vt patet 3. Reg. 16.34. vbi dicitur: *In diebus eius ædificauit Hiel de Bethel, Iericho: in Abiram primitiuo suo fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius: iuxta verbũ Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue filij Nun.*

Tropol. destruit Iericho, qui abrenuntiat Satanæ: & mundi pompis: reædificat verò qui vertitur ad vitia: hic amittit primogenitum in fundatione, & nouissimum in portarum positione, quia & fundamenta fidei, à quibus bona virtutum ædificia inchoantur, & claustra bonæ actionis perdit. Ita Beda, & ex eo Angelomus, & Eucherius in 3. Reg. 16.34.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Achan furatur ex spolijs Ierichuntis, ideò cæduntur Hebræi ab Haiensibus; mox vers. 7. orante Iosue Deus furtum Achan sortitione detegit, ideoq; ipse furtum confessus vers. 20. cum suis igne consumitur.

1. Filij autem Israel præuaricati sunt mandatum, & vsurparunt de anathemate.
Nam Achan filius Charmi, filij Zabdi, filij Zare de tribu Iuda tulit aliquid de
anathemate: iratusque est Dominus contra filios Israel. 2. Cumque mitteret
Iosue de Iericho viros contra Hai, quæ est iuxta Bethauen, ad Orientalem plagam
oppidi Bethel, dixit eis: Ascendite, & explorate Terram. Qui præcepta complen-
tes explorauerunt Hai, 3. Et reuersi dixerunt ei: Non ascendat omnis populus,
sed duo vel tria millia virorum pergant, & deleant ciuitatem: quare omnis po-
pulus frustra vexabitur contra hostes paucissimos? 4. Ascenderunt ergo tria
millia pugnatorum. Qui statim terga vertentes, 5. percussi sunt à viris vrbis
Hai, & corruerunt ex eis triginta sex homines, persecutique sunt eos aduersarij de
porta vsque ad Sabarim, & ceciderunt per prona fugientes: pertimuitque cor popu-
li, & instar aquæ liquefactum est. 6. Iosue verò scidit vestimenta sua, & pronus ce-
cidit in terram coram arca Domini vsque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes
Israel: miseruntque puluerem super capita sua, 7. & dixit Iosue: Heu Domine Deus,
quid voluisti traducere populum istum Iordanem fluuium, vt traderes nos in manus
Amorrhæi, & perderes? vtinam vt cœpimus, mansissemus trans Iordanem. 8. Mi
Domine Deus quid dicam, videns Israelem hostibus suis terga vertentem? 9. Au-
dient Chananæi, & omnes habitatores Terræ, & pariter conglobati circumdabunt
nos, atque delebunt nomen nostrum de terra: & quid facies magno nomini tuo? 10.
Dixitque Dominus ad Iosue: Surge, cur iaces pronus in terra? 11. Peccauit Israel.
& præuaricatus est pactum meum: tuleruntque de anathemate, & furati sunt atque
mentiti & absconderunt inter vasa sua. 12. Nec poterit Israel stare ante hostes suos,
eosque fugiet: quia pollutus est anathemate, non ero vltrà vobiscum, donec contera-
tis eum qui huius sceleris reus est. 13. Surge, sanctifica populum, & dic eis: Sanctifica-
mini in crastinum: hæc enim dicit Dominus Deus Israel: Anathema in medio tui est
Israel: non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc contami-
natus est scelere. 14. Accedetisque manè singuli per tribus vestras, & quamcum-
que tribum sors inuenerit, accedet per cognationes suas, & cognatio per domos, do-
musque per viros, 15. Et quicumque ille in hoc facinore fuerit deprehensus,
comburetur igni cum omni substantia sua: quoniam præuaricatus est pactum
Domini, & fecit nefas in Israel 16. Surgens itaque Iosue manè applicuit

Israel

Israel per tribus suas,& inuenta est tribus Iuda. 17. Quæ cùm iuxta familias suas esset oblata , inuenta est familia Zare. Illam quoque per domos offerens , reperit Zabdi 18. cuius domum in singulos diuidens viros , inuenit Achan filium Charmi, filij Zabdi,filij Zare de tribu Iuda. 19. Et ait Iosue ad Achan : Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas. 20. Respondítque Achan Iosue, & dixit ei : Verè ego peccaui Domino Deo Israel , & sic & sic feci. 21. Vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos siclos argenti, regulamque auream quinquaginta siclorum: & concupiscens abstuli , & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei , argentumque fossa humo operui. 22. Misit ergo Iosue ministros : qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abscondita in eodem loco , & argentum simul. 23. Auferentesque de tentorio tulerunt ea ad Iosue , & ad omnes filios Israel, proieceruntque ante Dominum. 24. Tollens itaque Iosue Achan filium Zare,argentumque & pallium, & auream regulam , filios quoque & filias eius, boues & asinos, & oues,ipsumque tabernaculum, & cunctam supellectilem: (& omnis Israel cum eo) duxerunt eos ad Vallem Achor : 25. vbi dixit Iosue: Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidauitque eum omnis Israel : & cuncta quæ illius erant , igne consumpta sunt. 26. Congregaueruntque super eum aceruum magnum lapidum , qui permanet vsque in præsentem diem. Et auersus est furor Domini ab eis. Vocatumque est nomen loci illius, Vallis Achor , vsque hodie.

Vers. 1. Filii autem Israel prævaricati sunt mandatum, et vsurpaverunt de anathemate] id est de spolijs Ierichuntis, quæ anathemati, id est exitio & incendio à Deo erat addicta. Nota: Vnus Achan id fecerat; illius tamen vnius peccatum per Synecdochē toti societati & corpori, putà populo Israel, cuius ipse pars erat tribuitur, vt ostendatur primò, quà Deo res exosa & inuisa sit peccatum, vtpote quod ab vno admissum tam multos iræ & vindictæ Dei subiecerit. Secundò, quantum valeat bona vel mala societas, vtpote in qua fit vt communis vitæ & conditionis, sic & vitiorum virtutumque & actionum omnium communio. Tertiò, quam præsides & superiores debeant singulis in congregatione sua , cui præsunt inuigilare , ne vnius peccatum in totam congregationem redundet, imò suo contagio proserpat. Sicut enim ouis oui affricat suam scabiem: sic vicinus vicino affricat suum scelus. Ita Origen. hîc hom. 17. Audi S. Chrysost. hom. 1. in verba Isaiæ Vidi Dominum: *Lues quadam*, inquit, *est peccatū, per vltionem eualgetur ac traducatur apud omnes , ne corrumpat omnes, vt vbi cognorint quantas minas vna peperit transgressio, fugiant vltionem; de multis alioqui sumendam æternam vindictam.* Quartò, quàm singuli de locis suis ex charitate debeant esse solliciti; vtpote quorū virtus vel vitium non solùm in ipsos, sed & in totam congregationem à Deo præmietur vel vindicetur. Quocirca Sanctus Mathias Apostolus, teste Clemente Alex. lib. 3. Strom. dicere solebat: *Si electo vicinus peccauit, peccauit electus. Nam si ita se gessisset, vt iubet verbum vel ratio , eius vitam ita vicinus esset reueritus, vt non peccasset*, Hinc toties ingeminat Script. *Auferte malum de medio vestri.*

Nam Achan &c. tulit aliquid de anathemate] Septuag. *Achan*, vocant *Achar* , & ita ab omnibus vocatur 1. Paral. 2. 7. *Achan* ergo fuit *Achar*, id est turbator , quia suo furto turbauit tota castra Israel, vt ab Haieotibus hostibus cæderentur. Vnde 1. Paral. 27. causa cur vocetur *Achar* additur, dum dicitur, *qui turbauit Israel*. Radix enim עכר *achar* significat turbare. Vnde locus supplicij Achar vocatus est vallis *Achor*, id est vallis turbationis, vt patet vers. vlt. Porrò hæc Achan tentatio fuit humana; difficile est enim militem victorē à spolijs hostium cohibere; vnde idem sæpè victoriam quam peperit perdit. Audi S. Ambros. lib. 1. Offic. cap. 39. *frequenter pulsis hostibus, inclinata in fugam aduersariorum acie , dum exuuiis cæsorum capitur præliator, inter ipsos quos strauit, miserandus occubuit, & triumphis suis allecta legiones dum spoliis occupantur, hostem in se reuocarunt qui fugerat.* Quoties id vidimus in Christianis Turcas sternentibus?

Filii Zabdi.] 1. Paralip. 2. 7. vocatur filius Zamri. Auus ergo Achan fuit binomius , tamq; Zabdi quàm Zamri vocabatur. Hæc ergo fuit eius genealogia : Iudas genuit Phares & Zare de Thamar, Zare genuit Zabdi , Zabdi genuit Charmi, Charmi genuit hunc Achan , qui proinde fuit quartus à Iuda, à Iuda autē vsque ad furtū Achan fuere anni vt minimum 250. quare quisque eorū generare debuit anno vt minimum 65. nã quater 65 faciunt 260. sed hoc illa ætate erat frequens.

Vers. 2. Cumque mitteret Iosue viros contra Hai.] Vrbem hanc ex S. Hieron. Iosepho & alijs ita describit Adrichom. in descript. terræ sanctæ: *Hai quæ & Chai & Iosepho Ada & Aina, Hieronymo Agai & Ai ciuitas quoniam pulcherrima & in montanis vt ait Bredenb. capta à Iosue succensa , Rege suspenso & caso populo. In Isaia Aiath appellatur , vt notat Benedictus per quam Sennacherib Rex transit oppugnaturus Ierusalem Isaia 10 fit eiusdem mentio.* Ierem. 49. 1. Esdr. 2. 2. Esdr. 7. *Eius Hieronymi tempore vix parua ruina residebant, & locus tantummodo monstrabatur. Est ad Occidentalem plagam Bethelis , non multum ab ea distans.*

Quæ est iuxta Bethaven , ad Orientalem plagam oppidi Bethel] Hinc patet Bethauen distinctum fuisse locum à Bethel. Ipsa tamen Bethel, id est domus Dei , dicta est quoque Bethauen ab Osee c. 4. & seq. id est domus idoli & iniquitatis, ob collocatos in ea à Ieroboam vitulos aureos, quos quasi idola Israel adorauit.

Vers. 5. Et corrvervnt ex eis triginta sex homines.] Ecce vnius Achan furtum punit Deus cæde 36. hominum, & fuga trium millium , qui

quo-

quoniam, ait Procopius, deteriores fortè alijs fuerunt, opportunè suorum delictorum luerunt supplicium. A

PERSECVTIQVE SVNT EOS ADVERSARII DE PORTA (vrbis Hai) VSQVE AD SABARIM.] Masius censet hunc locum dictum fuisse Sabarim ab hac strage & contritione Hebræorum: שבר *scabar* enim significat frangere, confringere, conterere. Porrò Septuag. & Chald. pro *Sabarim* alijs punctis legentes חשבירום *hubirum* vertunt: *vsque dum contriuerunt eos*. Caietan. *Sabarim* interpretatur *saxa fracta*, quod locus esset saxosus, confragosus & præruptus.

PERTIMVITQVE COR POPVLI]Hebr. *Liquefiebat cor populi, & euadebat in aquã*, fiebat fluidum solutum, trepidans & languidum instar aquæ.

Vers. 6. IOSVE VERO SCIDIT VESTIMENTA SVA.] ex publico calamitatis sensu & dolore, quem ipse velut Dux præ omnibus, imò pro omnibus acerrimum sentiebat. B

Porrò scissio vestium erat cæremonia olim vsitata in luctu, vel in rei & sceleris alicuius atrocitate. Sic Iacob ob filium Ioseph amissum scidit vestes suas. Genes. 37. 34. Idem fecit Caiphas ob speciem blasphemiæ, vt ipse putabat. Matth. 26. 65.

MISERVNTQVE PVLVEREM SVPER CAPITA SVA.] Hoc alterum est signum luctus, humilitatis & pœnitentiæ, datum primitus Adæ post lapsum: *Memento quia puluis es, & in puluerem reuerteris*. Gen. 3. 19. sic Iob c. vlt. v. 6. *Ago pœnitentiam*, ait, *in fauilla & cinere*. Et Dauid: *Quia cinerem tamquam panem manducabam*. Psal. 36. Et Daniel c. 9. 2. cœpit *Dñũ deprecari in ieiunijs, sacco & cinere*. Sic Rex Niniue prædicante Iona cap. 3. 6. pœnitens *indutus est sacco & sedit in cinere*. Iudith quoque c. 9. 1. itura ad Holophernem, *induens se cilicio posuit cinerem super caput suum*. Idem fecit Esther itura ad Assuerum c. 14. 2. & Mardochæus c. 4. v. 1. Hinc multi Sanctorum, vt S. Martinus, S. Carolus Borromæus, S. Franciscus morientes, cilicio & cinere aspersi animam Deo reddiderunt. Idem etiamnum faciunt multi fideles & religiosi. C

Vers. 7. ET DIXIT DOMINVS: HEV DOMINE DEVS.] Iosue, quia dux populi, eius cladem in se suscipit, pro eoque plangit coram Domino, vt veniam obtineat, & toti populo salutem victoriamque impetret. Idem faciat Princeps & Prælatus in publica calamitate: hæc enim à publica persona & Principe deprecanda & amolienda est.

VTINAM VT COEPIMVS MANSISSEMVS TRANS IORDANEM,] videlicet in Galaad commorantes, putà in regnis Regũ Og, & Basan. Sic enim euasissemus cladem hanc, quam transito Iordane apud vrbem Hai accepimus. D

Vers. 8. MI DOMINE. Hebr. בי יהוה *bi Adonai*, id בי est, *in me Domine*, scilicet respice, vt benignis misericordiæ oculis me totumque populum intuearis, nobisque reconcilieris. Est placida & fidens Dei compellatio, quam noster optimè vertit: *Mi Domine*.

Vers. 9. DELEBVNT NOMEN NOSTRVM DE TERRA, ET QVID FACIES MAGNO NOMINI TVO?] q. d. parui momenti est nostrum (qui viles homunciones & peccatores sumus) nomen exile deleri de terra, sed eo deleto delebitur quoque de terra nomen tuũ Domine, quod magnum est. Nos enim ferè soli illud nouimus & colimus. Ratio est, quia tu promisisti te terram hanc nobis daturum: Iam autem cùm permittis nos ab eius incolis cædi, dicẽt gentes te promissa tua præstare non potuisse, itaque adiment tibi nomen & titulum omnipotentis; vel certè noluisse, itaque tibi tollent nomen sancti & fidelis in promissis. Rursus cùm nomen tuum magnum (IEHOVA) ceteris Gentibus non indicaris, illudque soli Mosi & Israelitis reuelaris, vt ab illis solis adoretur, si Israelem perdis, quis nomen tuũ celebrabit & colet? si nobis iustè irasceris ob scelera nostra, nosque vis castigare, consule saltem gloriæ tuæ & sanctificationi nominis tui, vt nos non perdas, sed more tuo protegas, ac in Chananææ possessionem vti pollicitus es inducas, vt omnes gentes nomen tuum glorificent, teque omnipotentem, fidelem & benignum erga tuos fideles agnoscant, timeant & venerentur. Efficax est hæc oratio, quæ Deum quasi stringit & cogit ad miserendum, ne nomen eius sanctum à gentibus rideatur & blasphemetur. A B

SVRGE, CVR IACES PRONVS IN TERRA?] Prostrauerat ergo totum se Iosue pronum in terra, vt summè coram Deo se humiliaret, summamque ei reuerentiam æquè ac pœnitentiam exhiberet. Iacens enim pronus quasi dorsum suũ Deo ad verbera offerebat. q. d. En ego pro populo tergum meũ tibi offero: quod ille peccauit ego exsoluam. Amoue ergo ab eo flagella tua, illaque in dorsum meũ conuerte & reciproca quantũ lubet. Vnde Deus exoratus, *Surge, ait, quid iaces?* quasi dicat: Surge, noli te diutiùs affligere, scio quid velis, faciamque vt scias quid facto sit opus, ad cladem à tuis acceptã resarciendam: Ego enim cor tuum contritum & humiliatum despicere nequeo, sed benignè aspicere à mea pietate quasi cogor. Vers. 10.

PECCAVIT ISRAEL;] vnus ex Israel, scilicet Achan, qui noxam dedecusque suum toti Israeli afflauit. C Vers. 11.

MENTITI SVNT.] Mentitus est Achan: Professus est enim se seruaturum pactum meum, legemque & sententiam anathematis in Ierichuntem à me fulminatam: porrò non verbo, sed facto mentitus est, anathemata mea sibi suffurans & rapiens.

SVRGE, SANCTIFICA POPVLVM,] id est iube, vt populus se sanctificet, hoc est lustret & purificet lotione vestium præsertim & secubitu, vt scilicet lauet vestes, & ab vxoribus abstineat, itaque excitetur ad luctum & pœnitentiam. Vide dicta c. 3. v. 5. & Exodi 19. 10. vt hac lustratione cõparetur ad anathema hoc occultum deprehendendũ & vindicandum, itaque mihi reconcilietur. Vers. 13.

ANATHEMA IN MEDIO TVI EST ISRAEL, quasi dicat: O Israel! tu officij tui pactique es proditor, vtpote qui anathemata mea fureris, habeasque & abscondas in medio tui. Quare *non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scelere*. Audiant hoc Principes & Prælati, vt anathemata, hoc est sacrilegia & scelera auferant è populo, si Deum placare, publicasque bellorum, famis & pestis clades ab eo immissas auertere satagunt. Audiant Leonem Imperat. suo duci de die belli mandantem in Tacticis cap. 14. n. 1. *Hoc ante omnia præcipiendum est vt purus ac sanctus exercitus tuus sit, & pridie vesperi preces efficaces ac diuturnæ adhibeantur, omnesq; Deo consecrentur, verbis factisq; persuadeantur se Deum adiutorem habere. atque hoc modo ad bellum puros, synceros, alacresq; procedere.* D

ACCEDETISQVE MANE SINGVLI PER TRIBVS VESTRAS, ET QVAMCVMQVE TRIBVM SORS INVENERIT, ACCEDET (illa tribus inuenta rea) PER Vers. 14.

COGNA-

COGNATIONES SVAS ET COGNATIO PER DOMOS DOMVSQVE PER VIROS. Primò ergo iacta fuit sors per 12. tribus, ac inuenta est rea tribus Iuda. Secūdo, iacta fuit per omnes cognationes descendentes à Iuda, & inuenta est rea cognatio Zare. Tertiò, iacta fuit per omnes domos & familias primogenitas à Zare, & inuenta fuit domus siue familia Zabdi. Quartò, iacta fuit sors inter omnes qui erant è familia Zabdi, & deprehensus est Achan reus anathematis; siue furti & sacrilegij, vt patet v. 16. & sequent.

QVEM SORS INVENERIT] id est qui sorte data vel iacta fuerit deprehensus. Hebr. est *quem ceperit Dominus*; quod primò Hebræi explicant de Arca fœderis. Talmudici enim affirmant omnes Israëlitas iuxta Arcam transire iussos; & reliquis impunè ac liberè abeuntibus, solū criminis reum veluti iniecta manu ab Arca ita retentum, vt ne pedem quidem vlteriùs mouere potuerit. Ac si ante sanctitatem illius arcæ clarissimè radiantem, occultari non posset illius furti ac sacrilegij turpitudo: Et quod de Deo cecinit Dauid: *Non habitabis iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* Psalm. 5. n. 6. hoc ipsum de arca dici possit, quę nemini apud se maligno patrocinetur.

Secundò, R. Salomon censet Achan fuisse deprehensum per Rationale Pontificis, in quo erant duodecim gemmæ, inscriptæ duodecim nominibus duodecim tribuum Israel; putat enim omnes tribus transisse iuxta Rationale, & cùm transiret tribus Iuda, gemmam smaragdi (vt dicitur Exodi 28. vers. 17.) in qua scriptum erat nomen Iudæ, offuscatam fuisse, suaque fuscedine & nigredine tribum Iuda ream esse denotasse, sed deinceps quæ cognatio, & quæ domus, quæ persona in tribu Iuda rea foret, per sortes fuisse exploratum. Verùm tunc dici solet Deum consultum per Ephod vel per *Vrim & Tummim* respondisse, quod hîc non dicitur.

Tertiò, verè Achan deprehensus fuit per sortem, quæ hoc vel simili modo peracta est, vt chartulis singulis singula nomina eorum qui erant in domo Zabdi inscriberentur, illaque in vrnam imponerentur, vt cuius chartula priorò educeretur, ille haberetur reus, ac deinde Iosue educēs chartulam primam, inuenit in ea nomen Achan, qui proinde reus est habitus. Probatur id primò, quia Noster disertè ait eum sorte fuisse deprehensum. Secundò, idem asserit Iosephus, R. Leui Ben Gerson, & interpretes.

Tertiò, quia capi à Domino, est capi à sorte imperata & directa à Domino, vt patet 1. Reg 10. 20. vbi Saul sorte electus est in Regē. ibidē c. 14. v 42. sorte deprehensus est Ionathas violasse iuramentum Patris de ieiunio: atque vtroque loco Hebr. est idem verbū quod hic, scilicet לכד *nilcad* id est *captus est*, Ionathas & Saul. Sanè vtrobique Hebræa expendenti, & cum hoc loco conferenti liquet idem vtrobique dici. Ergo cùm ibi capi à Domino sit capi à sorte, vt vertit Noster, Septuag. & alij, idem hic quoque de sorte accipiendum est. Nam *sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperātur.* Prouerb. 16. vlt. Denique eo tempore communis vsus erat sortium, & per illas rem conficere erat facillimum & expeditissimum. Hinc Ionas c 1. captus est sorte, S. Matthias in Apostolum electus est per sortem Act. 1.

Nota ex Diuo Thoma 2. 2. quæst. 95. artic. 8. triplicem esse sortem. Prima, est diuisoria, qua res aliqua, v.g. hæreditas inter hæredes sorte diuiditur: Sic milites inter se diuiserunt vestes Christi per sortem. Ioannis 19. v. 24. Secūda sors est consultoria, cùm per illam in dubijs, quid faciendum sit deciditur, v.g. vtri subuenias, si vterque æquè indigeat, & vterque tibi æquè sit proximus, nec vtrique subuenire valeas. Tertia sors est diuinatoria, qua quæritur veritas rei arcanæ vel futuræ. Duæ primæ sortes licitæ sunt, vt docet S. Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana cap. 28. & Epistol. 180 ad Honoratum. Tertia sors, scilicet diuinatoria, illicita est & superstitiosa, nisi Deo palàm iubente, vel interiùs instigante mittatur, vti hîc factum: tuncque non tantùm est licita, sed & certa ac diuina: Deus enim iubens vel instigans ad sortem, hoc ipso promittit se sortem directurum, vt in eum verè cadat qui quæritur. Vide dicta Ionæ 1. & Actor. 1. in sorte Ionæ & Matthiæ, & Prouerb. 16.

Vers. 16. SVRGENS ITAQVE IOSVE MANE APPLICVIT ISRAEL PER TRIBVS SVAS: *Applicuit*, id est admouit sorti, siue sortes eis dedit, idque coram Domino, id est coram arca fœderis, quia Dei iussu fiebat hæc sortitio, & quia à Deo expectabatur promissa sortis directio in eum, qui sacrilegij occulti commissi verè erat reus.

Vers. 19. ET AIT IOSVE AD ACHAN: FILI MI DA GLORIAM DOMINO DEO ISRAEL] q.d. Da veritatis siue veracitatis honorē primæ & æternæ veritati, id est iudicio diuino sorte hac ostenso, confitendo scilicet rectum verumque esse hoc Dei de te iudicium, teque verè esse sontem, nocentem, & reum sacrilegij, vt tam nobis totique Israëli, quàm tibi tuæque saluti æternæ per pœnitentiam & confessionem consulas & prosis: confitere ergo veritatem, quæ Deum minimè latet, ac mihi Dei vices gerenti, teque iuridicè interroganti & constringenti indica quid feceris: Sic enim si veritatem verumque tuum sacrilegium, quod latet confitendo manifestaris, Deū glorificabis: Ostendes enim Deum verè te per sortem reum designasse, & ab eo facilè veniam culpæ & pœnæ æternæ impetrabis. Ostendes pariter Deum verè esse iustum & sanctum, ideoque sacrilegiorum & scelerum vindicem, æque ad fidelem in promissis, quæ omnia cedent in magnam Dei gloriam, facientque vt omnes eum metuant & revereantur. Confessio ergo rei glorificat Deum quem offendit. Audi S. Bernard. epist. 113. ad Virginem Sophiam: *Ama*, inquit, *confessionem si affectas decorem. Confessioni iungitur decor, iungitur pulchritudo. Confessionem & decorem induisti. Psal. 103. 2. Reuerà vbi confessio ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata sunt, in confessione lauantur: si bona opera, confessione commendantur. Bonum animæ ornamentum confessio, quæ & peccatorem purgat, & iustum reddit purgatiorem. Absque confessione iustus iudicatur ingratus, & peccator mortuus reputatur. Confessio igitur, peccatoris est vita, iusti gloria.* Audi & S. August. in Psalm. 94. *Quare maximè pertinet ad laudem Dei, quando confiteris peccata tua? Quia tantò plus laudatur medicus, quantò plus desperatur ægrotus. Confitere itaque peccata tua: tantò enim maior est laus ignoscentis, quantò maior exaggeratio est peccata confitentis.*

Vers. 20. VERE EGO PECCAVI DOMINO; in Dominum, eius mandatum de cauendo anathemate violando, ET SIC, ET SIC FECI,] enarrādo ea quæ

ex

ex Iericho suffuratus erat vt sequitur. Videtur ergo Achan pœnituisse, ac per pœnitentiam & satisfactionem lapidationis, euasisse pœnam æternam, & ad salutem peruenisse; incendio enim corporali & temporali redemit æternum animæ incendium in gehenna, instar Ananiæ & Sapphiræ. Actor.5. Noluit enim se occultare, & incendium hoc effugere, sed ad illud animosè se obtulit. Quare licet eum damnatum asserat Cassianus, & Concil. Aquisgran. sub Pipino; saluatum tamen eum censent Rabbini, Caiet. Masius, Serarius, Magalianes & Abulens. quæst. 55. quem audi: *Non videtur, inquit, quòd iste fuerit æternaliter damnatus, quia pro peccato suo condignam pœnam hic tulit, non ergo videbatur quòd post mortem puniendus foret, potissimè quia videtur de peccato suo doluisse Achan, & illud confessus est humiliter dicens: Verè ego peccaui Domino Deo Israel.*

Achan saluus.

Dubitat tamen S. August. cuius verba citabo vers. 25.

Vis pœnitentiæ. Moral. disce hic quanta sit vis pœnitentiæ, de qua Tertull. lib. de Pœnit. cap. 9. *Tantum, ait, releuat confessio delictum quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consilium est, dissimulatio contumaciæ. Satisfactionis confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentiâ Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis, disciplina est conuersationem iniungens misericordia illicem.*

S. Ambros. in Psalm. 37. *Plurimum, ait, suffragatur reo verecunda confessio, & pœnam quam euitare non possumus pudore subleuamus.*

S. August. in Psalm. 66. *Vt nobis peccatorum vulnera numquã deesse possunt, sic & confessionis medicamenta deesse non debent. Nõ enim ideò vult Deus vt confiteamur peccata nostra, quòd ea ipse scire non possit: sed quia diabolus hoc desiderat, vt inueniat quod nobis ante tribunal Iudicis æterni obijciat. Ideò vult vt magis defendere, quàm accusare peccata nostra velimus. E cõtrario autem Deus noster, quia misericors est, vult vt ea confiteamur in hoc sæculo, ne pro illis confundamur in futuro. Si enim nos confitemur ille parcit: si nos agnoscimus ille ignoscit.*

S. Chrysost. serm. de Pœnit. & Confess. *In externis, ait, iudicijs post confessionem confusio & pœna: in diuino vitium, iustitia, merces & absolutio; idcircò Psaltes suspirans istud ipsum, ne quis veritus pœnam post confessionem, neget peccata, Confitemini, ait, Domino, quoniam*

Psal. 117. *bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. Et Propheta, Dic tu prior iniquitates tuas vt iustificeris.*

Origen. homil. 2. in Psalm. 37. *Sicut hi, inquit, qui habent intus inclusam escam indigestam, aut copiam humoris vel phlegmatis stomacho grauiter & molestè imminentem, si vomuerint releuantur: ita etiam hi qui peccauerunt, si quidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati; Si autem ipse sui accusator fiat, dùm accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam.* Sic Serapion confessione expiauit non tantùm furtum suum, sed & furandi cupiditatem, vti narrat Cassian. coll. 2. c. 11.

Vers. 21. VIDI ENIM INTER SPOLIA PALLIVM COCCINEVM.] Hebr. *Pallium Senaar*, id est Babylonium. Babylon enim erat in terra Senaar. Genes. 10. 2. Ita Chald. Masius, Caietan Vatabl. & alij Noster & nonnulli Hebræi coccineum vel purpureum vertunt. Nam Persarum, finitimarumque gentium luxum eo se ostentare solere vel ex eo constat, quòd captis ab Alexandro Magno Susis, illic inuenta fuerint 10. millia pondo, siue talenta

A puræ Hermionicæ, teste Plutarcho in Alexandro; Iosephus vocat chlamidem regiam, totam auro contextam. Vestis enim regum erat purpura.

REGVLAMQVE AVREAM QVINQVAGINTA SICLORVM] Hebr. *Linguam auream 50. siclorum*, hoc est laminam auream, in linguæ formam fusam vel extensam, quæ ponderabat & valebat ducentos aureos. Siclus enim aureus appendebat quatuor drachmas Atticas, hoc est quatuor aureos, siue dimidiam vnciam auri; sicut siclus argenteus appendebat quatuor drachmas argenti, siue quatuor Iulios Romanos, vel quatuor regales Hispanicos. Quare siclus aureus valebat duodecim siclos argenteos, vt colligitur 1. Paralipom. 21. 25. collato cum 2. Reg. vlt. 24. Nam aurum argenti esse duodecuplum, siue vnam vnciam auri valere 12. vn-

B cias argenti docet Plato in Hipparcho. Ergo tota sacrilegij Achan materia quadringentorum aureorum non excedebat pretium, & tamen tantam Deo offensionem & iram, tantamque publicis rebus calamitatem attulit.

Porrò quòd noster Villalpando in Apparatu, parte 2. lib. 2. disp. 4. cap. 23. opinatur, & multis contendit regulam siue laminam hanc fuisse gladium idoli cuiusdam, v.g. Martis: ideoque Deum tam acriter puniuisse Achan eum suffurantem, coniectura est leuibus & incertis subnixa indicijs.

Moral. disce hic quàm cupida, auidaque & effrænis sit auaritia, adeoque quàm Iosue facilius

C fuerit sistere Solem & Lunam, quàm cobibere auaritiam. Audi S. Ambros. lib. 2. Offic. cap. 26. *Iesus Naue*, inquit; *qui potuit solem sistere, ne procederet, auaritiam hominum non potuit sistere ne serperet. Ad vocem eius sol stetit, auaritia non stetit. Sole itaque stante confecit Iesus triumphum; auaritia procedente penè amisit victoriam.*

CONTRA MEDIVM TABERNACVLI MEI.] Hebr. *In medio tabernaculi mei.*

PROIECERVNTQVE ANTE DOMINVM] id est ante arcam & tabernaculum, quod erat quasi domus & solium Dei inter Hebræos habitantis. Ibi ergo proiecerunt hæc sacrilegia, vt Domino redderentur, quæ Achan sacrilegè abstulerat, sibique vendicarat. Vers. 23.

AD VALLEM ACHOR] quæ scilicet paulò pòst dicta est *Achor*, id est turbationis, eò quòd Achan turbator Israelis ibi è vita exturbatus sit; vt patet vers. vlt. Vers. 24.

D QVIA TVRBASTI NOS, EXTVRBET (Hebr. *exturbabit.*) TE DOMINVS] è castris Israel, æquè ac è vita, hoc est te reum plectat, lapidet & comburat. Loquitur Iosue vt Iudex sententiam in Achan reum & confessum pronuntians, non vt exitium imprecans. Vnde videtur limitare eam ad mortem præsentis vitæ, vt vitet æternam in gehenna. Vers. 25.

LAPIDAVITQVE EVM OMNIS ISRAEL.] Quæres, quomodo Hebræi lapidarunt sacrilegum Achan, cum eum Deus vers. 15. iusserit igne comburi velut anathema? S. August. hic quæst. 9. per ignem intelligit lapidationem, quòd per illam velut ignem expiaretur omnis sacrilegij culpa. *Duæ, ait, causæ mihi occurrunt, propter quarum alteram Iosue non combussit hunc Achan. Aut enim verè pœnituit, & ita dignus non erat igne gehennæ, idcircò nec igne voluit eum Iesus comburere; aut non pœnituit verè, & ita fuit æterno igne torquendus. Ideò illam pœnam ignis*

refernauit Iosue Domino,& ipse aliam pœnam,scilicet lapidationem inflixit.

Verùm faciliot & planior responsio est Achan & lapidatum fuisse & combustum. Dum enim rogus ille iussu Dei struitur, incenditur, consceditur, populus sceleri & scelesto indignans, ac placandi numinis auidus, vt Achan quasi catharma & communem Israelis perniciem à se propelleret à lapidibus manus continere non potuit, quin cum vt sacrilegum & anathemati addictum lapidaret, lapidatum deinde igni tradiderunt (licet noster Serarius censeat Achan priùs viuum combustum, deinde cineres eius lapidibus obrutos fuisse.) Vnde sequitur.

ET CVNCTA QVÆ ILLIVS ERANT IGNE CONSVMPTA SVNT.] *Cuncta*, scilicet boues, oues, asini, tabernaculum, suppellex, quin & filij & filię,
B
hos, omnes enim nominauit vers. 24. Vnde patet cum Achan filios quoque & filias; Adde & vxorem (licet id neget Abulens.) hæc enim cum marito cẽsetur esse vna caro, vnaq; persona (sic enim factum est vxoribus Core, Dathan, & Abiron, Numer. 16. 27.) fuisse combustos. Achan enim erat Israelis anathema, quod totum cum omnibus suis perimendum erat. Ita Abulens. hic quæst. 68. licet ipse eos non igne, sed lapidibus obrutos putet.

Dices: quo iure peccante patre cum eo plectũtur filij & filiæ? Nam Deus Ezech. 18. sanxit: *Filius non portabit iniquitatem patris* Resp. verisimile est filios & filias Achan grandiores furto paterno consensisse & cooperatos esse, abscondendo res ab eo furto sublatas ex cupiditate & auaritia. Ita Procopius. Si qui eius filij & filiæ paruuli fuerũt & infãtes: adeoq; furto immunes & innocentes, hi ta-
C
mẽ iustè quoque à Deo cum patre nocente occidi iussi sunt, quia Deus est absolutus vitæ necisque omnium, etiam innocentium Dominus, atque ob culpam saltem originalem, mortis reatu & debito quandocunque & quomodocumque (id est quocumq; mortis genere) Deus volet, soluendo, omnes etiam infantes illi obstringuntur; sic igitur hic quoque Deus filios Achan paterni criminis non cõscios pari cùm patre pœna damnauit, vt eò grauior esset patris pœna, quò ipse ob suam culpam videbat infantes quoque suos secum plecti; ac vt tali supplicio, taliq; anathemate omnia castra metu Dei percellerentur, ne quis deinceps tale quid attentare auderet. Vide Deuter. 13. 15. vbi iubetur vrbs tota perimi, statuiq; anathema, ex qua egressi sunt idololatræ dicentes & docentes: *Seruiamus dijs alienis*. Sic Num. 31. 17. iubet Deus omnes Madianitas masculos, etiam paruulos interfici, eò
D
quòd ipsi Hebræos impulerint ad cultũ Beelphegor. Sic 2. Reg. 21. Nepotes Saulis ob eius scelus viui fuere crucifixi.

Porrò notat Abulen. quæst. 31. Deum nusquam iubere filios occidi ob culpam parentum post eorum necem, sed ipsis adhuc viuentibus, vt scilicet parentes viuentes filiorum cædem sentiant & doleant, itaque in filijs puniantur. *Solùm*, inquit Abulen. *puniuntur peccata patrum in filios, eis viuentibus, post mortem autem patrum quicquid accidat filijs, iam non est pro peccatis patrum, sed pro suis; quia pater non posset puniri in filijs post mortem, cùm pœnam illorum nõ agnoscat, cùm nesciat an nobiles, an ignobiles sint, vt dicitur* Iob. 14. de mortuo, *siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles non intelliget.*

Moraliter; Disce hic quam graue & tetrum
A
sit peccatum, quamque Dei oculos offendat, vtpote quod morte etiam innocentum expiandũ fuit, ac morte ignis: verisimile est enim eos omnes non priùs strangulatos, sed viuos fuisse combustos.

Grauitas peccati.

Audi S. August. hic quæst. 8. alia hic Dei iudicia expendentem, & tres huius supplicij causas assignantem. Prima est: *Non enim aliud, quantum attinet ad vniuersi mũdi administrationem, contingit mortalibus, cùm moriuntur quandoque morituri: & tamen apud eos qui talia metuunt disciplina sancitur, vt non se solùm quisque curet in populo sed inuicem sibi adhibeant diligentiam, & tanquam vnius corporis, & vnius hominis alia pro alijs sint membra sollicita.* Et nonnullis interiectis secundam causam assignat: *Simul etiam ostenditur, quanta connexa sit in populi societate ipsa vniuersitas, vt non in seipsis singuli sed etiam tãquam partes in toto existimentur: Per vnius igitur peccatum, mor-*
B
temq; paucorum admonitus est populus vniuersus, tanquã in corpore vniuerso quærere quod amissum est. Tertiam Denique subijcit: *Simul etiam significatum est quantũ mali fieret, si vniuersa illa congregatio peccasset, quando ne vnus quidem ita potuit iudicari, vt ab eo possent cæteri esse securi.* Subdit deinde August. id Iosue, vel alteri homini iudici non licere, sed soli Deo, *Qui potens est etiam post mortem, quod homo non potest, liberare vel perdere*; sed tamen Deum post mortem neminem perdere ob patris, sed solùm ob propriam eius culpam.

Et sacrilegij.

Moral. disce hic, quàm acriter Deus vindicare soleat sacrilegia. Sic Heliodorus templi pecuniam auferre satagens ab Angelis flagellatus, vix precibus Oniæ Pontificis mortem euasit. 3. Mach. 3. 26 lege horrendam Antiochi Epiphanis sacrilegi
C
mortem 2. Machab. 9. vers. 5. & seq.

Exempla sacrilegorum.

Leo Constantini Copronymi filius, religiosus quidem Imperator & pius ab initio; verùm vbi coronã Ecclesiæ à Mauritio donatam gestasset, carbunculi morbo percussus, ardenti febre tandem extinctus est, teste Zonara tom. 3. & Glyca 4. p. Annal.

Petrus Arragonum Rex Tarraconensem Ecclesiam inuadens, à S. Thecla eius protectrice sibi apparente alapa percussus sensim extabuit, ac moriens facti pœnitens iussit Tarraconæ Episcopum in pristinas possessiones restitui. Ita habet vita S. Theclæ, & Hieron. Suritæ. lib. 10. Annal. cap. 39.

Princeps Capuanus direptor bonorum Ecclesiæ cœnobij montis Cassini, anno Domini 1078. cæcitate percussus fuit, vti narrat Leo Ostien. li. 3. histor. montis Cassini c. 45.

Iulianus auunculus Iuliani Imper. Apostatæ, cũ
D
suis Quæstoribus Felice & Elpidio inauditis morbis lethalibus ictus, ob direptum magnum Antiochiæ templum miserrimè interijt, vti narrat Niceph. lib. 10. c. 29.

Magis horrendum est quod ex B. Petro Damiani narrat Baron. tom. 11. ad annum Christi 1055. Comitem quemdam Germaniæ ob occupata & distracta bona Ecclesiastica, ad inferos cum heredibus damnatum, ibi crepitantibus flammis exuri.

Religiosorũ.

Porrò eiusdem anathematis & sacrilegij rei sunt Religiosi, qui contra votum paupertatis bona monasterio communia surripiunt, & sibi appropriant: Religioso enim proprium habere non licet talesque vt anathemata exterminandi sunt, Sic S. Petrus Ananiam & Sapphiram, quòd contra

tra votum partem pretij ex agro venditto sibi retinuissent; morte puniuit. Actor.5. Narrat S.Hier. Epist.22. ad Eustoch. Monachum quendam morientem reliquisse centum solidos, quos texendo lino acquisierat, quos Macarius, Pambo & Isidorus, cæterique seniores decreuerunt infodiendos esse cum eodem dicentes: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Vnde tantus, inquit cunctos per totam Ægyptum terror inuasit, vt vnum solidum dimisisse sit criminis S. Gregor.lib.4.dial.c.55. narrat se, cùm Abbas esset, copiosum monachum, qui tres aureos occultauerat; morientem à nemine visitari. sed ab omnibus vitari iussisse, ac mortuum in sterquilinio sepeliri, eiq; ab omnibus acclamari: *Pecu-*

A *nia tua sit tecum in perditionem.* Auctor sermonum ad fratres in Eremo apud S. August.tom.10.serm. 5. iussit Ianuarium monachum, cum centum & vndecim siclis, quos in cellâ absconderat, sepeliri; omnesque flendo ei inclamare: *Pecunia tecum sit in perditionem.* Plura vide apud nostrum Iacobum Aluarez tract. de paupertate lib.5.p.1 c.5.

CONGREGAVERVNT SVPER EVM ACERVVM MAGNVM LAPIDVM.] Alia est hæc lapidatio ab illa, de qua vers.25. illa enim facta est viuo Achan, hæc mortuo; vt scilicet per eam aceruus lapidum erigeretur, in perpetuum lapidationis prioris & vindicati sacrilegij monumentum. Vers.26.

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iosue metum fugamq; simulans, Haienses ex vrbe Hai ad se insequendum elicit, quibus egressis; à tergo latentes in insidijs, in vrbem ciuibus vacuam immittit. Quare in Haienses egressos conuersus, eos trucidat, vrbemq; concremat, ac spolia inter suos diuidit. Secundo vers.30. fœdus populi cum Deo instaurat, ac benedictiones legis obseruatoribus promissas, & maledictiones eius transgressoribus comminatas in montibus Garizim & Hebal proclamari iubet, iuxta iussa Moysis, Deuteron.27.

1. DIxit autem Dominus ad Iosue: Ne timeas, neque formides: tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum, & consurgens ascende in oppidum Hai ecce tradidi in manu tua Regem eius, & populum, vrbemque & terram. 2. Faciesque vrbi Hai, & Regi eius, sicut fecisti Iericho, & Regi illius: prædam verò, & omnia animantia diripietis vobis: pone insidias vrbi post eam. 3. Surrexitque Iosue, & omnis exercitus bellatorum cum eo, vt ascenderent in Hai: & electa triginta millia virorum fortium misit nocte, 4. præcepitque eis, dicens: Ponite insidias post ciuitatem: nec longiùs recedatis: & eritis omnes parati. 5. ego autem, & reliqua multitudo quæ mecum est, accedemus ex aduerso contra vrbem. Cumque exierint contra nos, sicut antè fecimus, fugiemus, & terga vertemus: 6. donec persequentes ab vrbe longiùs protrahantur: putabunt enim nos fugere sicut priùs. 7. Nobis ergo fugientibus, & illis persequentibus, consurgetis de insidijs, & vastabitis ciuitatem: tradetque eam Dominus Deus vester in manus vestras. 8. Cumque ceperitis, succendite eam, & sic omnia facietis, vt iussi. 9. Dimisitque eos, & perrexerunt ad locum insidiarum, sederuntque inter Bethel & Hai, ad Occidentalem plagam vrbis Hai: Iosue autem nocte illa in medio mansit populi, 10. surgensque diluculò recensuit socios, & ascendit cum senioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pugnatorum. 11. Cumque venissent & ascendissent ex aduerso ciuitatis, steterunt ad Septemtrionalem vrbis plagam, inter quam & eos erat vallis media. 12. Quinque autem millia viros elegerat, & posuerat in insidijs inter Bethel & Hai, ex Occidentali parte eiusdem ciuitatis: 13. omnis verò reliquus exercitus ad Aquilonem aciem dirigebat, ita vt nouissimi illius multitudinis Occidentalem plagam vrbis attingerent. Abijt ergo Iosue nocte illa, & stetit in vallis medio. 14. Quod cùm vidisset Rex Hai, festinauit manè, & egressus est cum omni exercitu ciuitatis, direxitque aciem contra desertum, ignorans quòd post tergum laterent insidiæ. 15. Iosue verò & omnis Israel cesserunt loco, simulantes metum, & fugientes per solitudinis viam. 16. At illi vociferantes pariter & se mutuò cohortantes, persecuti sunt eos. Cumque recessissent à ciuitate, 17. & ne vnus quidem in vrbe Hai & Bethel remansisset qui non persequeretur Israel (sicut eruperant aperta oppida relinquentes,) 18. dixit Dominus ad Iosue: Leua clypeum, qui in manu tua est, contra vrbem Hai, quoniam tibi tradam eam. 19. Cumque eleuasset clypeum ex aduerso ciuitatis, insidiæ, quæ latebant, surrexerunt confestim: & pergentes ad ciuitatem, ceperunt, & succenderunt eam. 20. Viri autem ciuitatis, qui persequebantur Iosue, respicientes & videntes fumum vrbis ad cælum vsque conscendere, non potuerunt vltrà huc illucque diffugere: præsertim cùm hi qui simulauerant fugam, & tendebant ad solitudinem, contra perse-

persequentes fortissimè restitissent. 21. Videnśque Iosue & omnis Israel quòd
capta esset ciuitas, & fumus vrbis ascenderet, reuersus percussit viros Hai. 22. Si-
quidem & illi qui ceperant & succenderant ciuitatem, egressi ex vrbe contra suos,
medios hostium ferire cœperunt. Cùm ergo ex vtraque parte aduersarij cęderentur,
ita vt nullus de tanta multitudine saluaretur, 23. Regem quoque vrbis Hai appre-
henderunt viuentem, & obtulerunt Iosue. 24. Igitur omnibus interfectis, qui Is-
raelem ad deserta tendentem fuerant persecuti, & in eodem loco gladio corruenti-
bus reuersi filij Israel percusserunt ciuitatem. 25. Erant autem qui in eodem die
conciderant à viro vsque ad mulierem, duodecim millia hominum, omnes vrbis
Hai. 26. Iosue verò non contraxit manum, quam in sublime porrexerat, tenens
clypeum donec interficerentur omnes habitatores Hai. 27. Iumenta autem &
prædam ciuitatis diuiserunt sibi filij Israel, sicut præceperat Dominus Iosue. 28. Qui
succendit vrbem, & fecit eam tumulum sempiternum. 29. Regem quoque
eius suspendit in patibulo vsque ad vesperam & solis occasum, Præcepitque Iosue,
& deposuerunt cadauer eius de cruce: proieceruntque in ipso introitu ciuitatis, cō-
gesto super eum magno aceruo lapidum, qui permanet vsque in præsentem diem.
30. Tunc ædificauit Iosue altare Domino Deo Israel in monte Hebal. 31. sicut
præceperat Moyses famulus Domini filijs Israel, & scriptum est in volumine legis
Moysi: Altare verò de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit: & obtulit su-
per eo holocausta Domino, immolauitque pacificas victimas. 32. Et scripsit super
lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filijs Israel. 33. Om-
nis autem populus, & maiores natu, ducesque ac iudices stabant ex vtraque parte
arcæ, in conspectu sacerdotum qui portabant arcam fœderis Domini, vt aduena ita
& indigena. Media pars eorum iuxta montem Garizim, & media iuxta montem
Habal, sicut præceperat Moyses famulus Domini. Et primùm quidem benedixit
populo Israel. 34. Post hæc legit omnia verba benedictionis & maledictionis, &
cuncta quæ scripta erant in legis volumine. 35. Nihil ex his quæ Moyses iusserat,
reliquit intactum, sed vniuersa replicauit coram omni multitudine Israel, mulieri-
bus ac paruulis & aduenis, qui inter eos morabantur.

VERS. 1. TOLLE TECVM OMNEM MVLTITVDINEM PVGNATORVM.] vt totis viribus adoriaris Hai, & inde reliquas Chananææ vrbes, vtque Hebræis priore suorum clade consternatis animos addas, ne putent se ob paucitatem fuisse cæsos, ac denique vt omnes prædæ & spoliorum Haiensium participes efficias.

VERS. 2. FACIESQVE VRBI HAI ET REGI EIVS, SICVT FECISTI IERICHO ET REGI ILLIVS.] vt omnes domos vrbis comburas, & ciues omnes occidas vnà cum Rege, vti fecisti in Iericho.

VERS. 3. ET ELECTA TRIGINTA MILLIA VIRORVM FORTIVM MISIT NOCTE.]

VERS. 4. PRÆCEPITQVE EIS DICENS: PONITE INSIDIAS POST CIVITATEM.] Dices, vers. 12. dicitur Iosue posuisse in insidijs quinque millia virorum dumtaxat, quomodo ergo hîc insidijs dantur triginta millia? Resp. cum Abulensi insidias hasce vniuersim fuisse triginta millium, vti hîc dicitur, sed ex ijs deputata fuisse quinque millia dumtaxat, quæ Haiensibus vrbem egressis ad Hebræos persequendum, vrbem à tergo ingrederentur, eamque succenderent: reliqua verò 25. millia ad hoc destinata fuisse, vt se cum Iosue contra Haienses aperto iam marte pugnante lateraliter coniungerent, & vt insidijs quinque millium vrbem inuasuris, si illæ detegerentur, aut inuaderentur, essent auxilio: vnde ijs præcepit dicens:

NEC LONGIVS RECEDATIS, ET ERITIS OMNES PARATI,] ad insidias quinque millium, si inuadantur, defendendum, vel si id non fiat, ad mecum contra Haienses pugnandum. Denique vt Haienses vndique cingatis, & fugientes excipiatis & occidatis, ne quis effugiat.

CVMQVE EXIERINT CONTRA NOS, SICVT ANTE FECIMVS (reuera fugiendo) FVGIEMVS ET TERGA VERTEMVS] fugam simulando. VERS. 5.

DONEC PERSEQVENTES AB VRBE LONGIVS PROTRAHANTVR.] Fuga ergo hæc materialis erat dumtaxat, non formalis, vti fuerat prior ob stragem ab Haiensibus editam. *Fugiemus* ergo, hoc est vt sequitur *terga vertemus*, & retrorsum curremus, quasi territi, & cædi metuentes vti priùs. Quare erat hîc simulatio fugæ potiùs, quàm fuga. Estque hoc stratagema familiare militibus in prælijs. Simulant enim fugam vt hostem ex vrbe extrahant, ac extractum cingant & cædant. VERS. 6.

Quærit hic S. August. An hæc simulatio sit licita? Videtur enim esse mēdacium, quod semper est turpe & illicitum: sicut enim mendacium fit verbis, sic & factis, ac tum dicitur simulatio, quæ non est aliud quàm mendacium in actionibus vitæ; scilicet cùm quis per has intendit aliud significare, quàm interiùs in animo sentit, vti faciunt hypocritę, qui simulant sanctitatem, vt alios decipiant, eorumque gratiam sibi concilient. Resp. esse licitam, quia vt rectè notat Caietan. mendacium non tam facilè committitur factis, quàm verbis: Verba enim propriè instituta sunt ad significandum mentis conceptus, non facta; vnde verba determinatam & præcisam habent significationem, quæ si mentis conceptui aduersetur, est mendacium; facta autem latam & indeterminatam, imò dubiam & ambiguam sæpè habent significationem. Quare etiamsi videantur mentis conceptui aduersari, reuera tamen non aduersantur, ac proinde nec continent

An simulatio fugæ sit mendacium?

tinent mendacium. v. g. Si Iosue hîc verbis dixisset Haiensibus: Nos metu vestri fugimus, quia timemus à vobis cædi; mentitus fuisset. Iam autem hoc non dixit verbis, sed factis hoc visus est dicere, sed reuera nō dixit. Fugit enim, hoc est retrocessit, nō vt significaret se metuere Haienses, ideoque fugere, sed vt eos ex vrbe eliceret ad se insequendum, ac insequētes cingeret & mactaret. Hoc enim verè intendebat, non aliud, & hoc verè significabat hæc materialis eius fuga, id est retrocessio: nō ergo mentiebatur, quia quod facto significabat, hoc corde intēdebat. Sciebat tamen Haienses aliter suam hanc fugam interpretaturos, scilicet se fugere metu cædis, itaque decipiendos, sed hanc eorum deceptionem ipse facto suo non significauit, nec formaliter intendit, sed tantùm fieri permisit ob suum commodum, vt scilicet eos ex se deceptos ipse caperet & occideret. Idem quotidie fit in prælijs: vnde communis militum hominumq; est sensus in huiusmodi stratagematibus bellicis nil esse vitiosum, nullumque mendacium, sed ingeniosam industriam ad hostes superandum, parandamque victoriam. Quare talis fuga communi militum æstimatione non censetur esse fuga, sed simulatio fugæ, atque simulationem facto ipso præ se ferre & significare, non autem veram fugam. Nullum ergo in fuga hac est mendacium, quia ipsa ex communi hominum vsu & æstimatione nō fugam, sed simulationem fugæ dumtaxat indicat & significat. Simulatam enim fugā aliter significare nequeunt milites, quàm simulatè fugiendo, quod dū faciunt significant id quod in corde intendunt, ac proinde non mentiuntur, licet hostes putantes eos verè fugere fallantur & decipiantur; sed id fit nō ex significatione militum, sed ex suspicione & imprudenti temerarioque iudicio hostium, cuius culpam & pœnam ipsi sibi imputent, non alijs. Celebre est Platonis dictum: *Hostes industria magis & arte vinci, quàm viribus*, quorum alterum Ducis est, alterum militum.

Audi Leonem Imper. in Tacticis cap. 20. n. 185. *Insidiæ omnes vehementiores habent impetus, quàm cæteræ incursiones: eæ tamen quæ à tergo fiunt, longè vehementissimæ. Nam huiusmodi insidias aliquando si comparaueris, longè meliores efficacioresq; videbis esse ijs quæ à latere fiunt.* Et num. 8. *Alia*, inquit, *inimicis dicito, alia ipse facito. Res graues atque secretas cum multis ne communices, sed paucis ijsque fidelioribus amicis tuis. Ita enim hostes decipere sæpè necessarium esse diximus.* Et num. 53 *Ad omnes vitæ partes, præterquam in bello, incallidum te esse præcipimus, ibi autem, & in ijs in te imperatoris consilijs dolus adiuuat, vbi hostes eo decepturus es.* Iuxta illud

Dolus, an virtus quis in hoste requirat?

Ratio est, quod hîc nulla iniustitia interuenit, nec fides data hosti frāgitur, sed solertiā & prudētia militari res geritur, quā fit vt & hostibus belli consilia occultentur, ac victoria certior securiorq; fit, & minori militum iacturâ comparetur. Quocirca Xenophon in Hipparcho, *Nihil*, ait, *in bello vtilius dolis.* Antigonus rogatus quomodo essent hostes aggrediendi, dixit: *Aut dolo, aut vi; aut apertè, aut insidijs.* Lysander: *Si*, inquit, *in prælijs leonina pellis sufficere non possit, induenda certè vulpina est.* Ammianus lib. 17 refert ex Rege Sapore, *Esse quosdam qui prosperos belli euentus, seu viribus, seu insidijs contigissent, maximè laudabant.* Agesilaus apud Plutarch. *Hostes*, dicebat, *in bello fallere, non iustum solummodò valdeq; gloriosum, sed etiam suaue & lucrosum esse.* Prasidas in-

Cornel. in Iosue.

A signis Dux, apud Thucydidem lib. 5. asserebat: *Illa belli furta pulcherrimam laudem habere, per quæ hostes maximè decipiuntur, & amici plurimùm iuuantur.* Generosior tamē est pugna & victoria, si aperto marte confligatur & hostis superetur. Vnde cùm Alexandro Magno Dux quidam suaderet, vt noctis occasione contra Darium vteretur: *Absit*, inquit, *meum non est suffuratas quærere victorias.* In eadem sententia erat Virgilianus ille Turnus, Æneid. 9. ibi detestatus veteres Græcorum insidias, & apertas Latinorum pugnas Troianis comminatus, sic inculcat:

——— Tenebras & inertia furta
Palladij, cæsis summæ custodibus arcis,
Ne timeant: nec equi cæca condemur in aluo.
Luce palàm certum est igni circumdare muros.

B Antiochus illustrem victoriam de Galatis per insidias consecutus, illacrymauit dicens, vt habet Alciatus. Embl. 123.

Vt superasse iuuat, sic superasse pudet.

Nemo, inquit, *mentis alta clanculùm velit occidere hostem.*

IOSVE MANSIT IN MEDIO POPVLI.] Rex ergo fit in medio regni, quasi centrum in circulo, vt omnia circumcirca æquè circumlustret, curet, dirigat, administret, sicut cor est in medio hominis, & sol in medio mundi. Vide Iulium Frontonem libris quatuor quos scripsit de stratagematibus; ac lib. 2. c. 5. multa insidiarum exempla recenset. Accipe pauca è multis. Tomiris Scytharum Regina *Insidiarum exempla.*
C Cyrum Persarum ducem æquo marte certantem, simulato metu elicuit ad notas militi suo angustias, atque ibi repentè conuerso agmine naturâ loci adiuta deuicit.

Vers. 9.

Ægyptij conflicturi acie, in eis campis, quibus iunctæ paludes erant, alga eas contexerunt, commissoque prælio fugam simulantes, hostes in insidias seuocauerunt; qui rapidiùs vecti per ignota loca, limo inhæserunt, circumuentique sunt.

Mahatbal vinum infecit mandragora, quæ soporem infert; nocte deinde intempesta, relictis intra castra quibusdam sarcinis, & omni vino infecto, fugam simulauit: cumque barbari occupatis castris in gaudium effusi medicatum auidè merum hausissent, & in modum defunctorum strati iacerent, reuersus cepit eos ac trucidauit.

Hannibal cùm sciret sui & Romanorum castra in eis locis esse quæ lignis deficiebantur, ex industria in regione deserta plurimos armentorū greD ges intra vallum reliquit: qua velut præda Romani potiti, in summis lignationis angustijs insalubribus se cibis onerarunt? Hannibal reducto nocte exercitu, securos eos & semicruda graues carne maiorem in modum vexauit.

Alexander Macedo, cùm hostis in saltu editiore castra communiisset, seducta parte copiarum, præcepit his, quos relinquebat, vt ex more ignes excitarent, speciemque præberent totius exercitus: ipse per auias regiones circumducta manu, hostem superiore aggressus loco depulit.

Iapyges P. Licinio Proconsuli pagos quoque sub specie deditionis obtulerunt, qui recepti, & in postrema acie collocati terga Romanorum ceciderunt.

Scipio Africanus cùm aduersa haberet bina hostium castra, Syphacis & Carthaginensium, statuit Syphacis, vbi multa alimenta erant, aggredi nocte, ignemque inijcere, vt ex ea re Nu-

midas quidem ex suis castris trepidantes cęderet, Pœnos autem, quos certum erat ad succurrendū socijs procursuros, insidijs dispositis exciperet. Vtrumque ex sententia cessit. Hæc omnia hisce Iosuanis insidijs sunt persimilia, ac ducum magnorum stratagemata.

Vers. 10 RECENSVIT SOCIOS;] tum vt ex eis ordinaret aciem per centurias militum contra Haienses pugnaturas; tum vt ex inito numero postea constaret, num quis in pugna futura occubuisset, & quot illi forent; tum denique vt paucas militum turmas præmitteret, maiorem verò partem exercitus longiusculè subsequi iuberet, ne ab Haiensibus conspici posset. Si enim Haienses totum exercitum Hebræorum, qui erat sexcentorum millium vidissent, consternati fuissent, nec ausi vrbe egredi: iam autem videntes paucitatem eorum, qui præmittebantur, ausi fuere eos inuadere, vti fecerant B prius.

Vers. 12. QVINQVE AVTEM MILLIA VIROS ELEGERAT, ET POSVERAT IN INSIDIIS INTER BETHEL ET HAI.] Eo ordine & fine, quo dixi vers. 3. scilicet ad vrbem ciuibus egressis vacuatam inuadendam & occupandam. Pro *Bethel* perperam Septuag. habent *Bethauen*. *Bethel* enim legendum cum Hebr. Chald. & Roman. æquè ac vers. 9.

Vers. 13. OMNIS VERO RELIQVVS EXERCITVS AD AQVILONEM (vrbis Hai) ACIEM DIRIGEBAT, ITA VT NOVISSIMI ILLIVS MVLTITVDINIS OCCIDENTALEM PLAGAM VRBIS ATTINGERENT.] Pro *nouissimi*. Hebr. est עקבי *icbe*, quod Chald. Masius, Pagnin. & Vatabl. vertunt *insidias*. Radix enim עקב *ekeb*, significat calcaneum, inde עקב *akab*, est supplantare, insidiari, decipere: vnde *Iacob* idem est C quod *supplantator*. Verùm Noster, Septuag. Arias & alij meliùs vertunt *extremi* vel *nouissimi*. Hebr. enim עקב *ekeb*, quia significat calcaneum, quæ extrema hominis est pars, hinc significat rei extremum & nouissimum. Sensus ergo est, q.d. Iosue direxit aciem exercitus sui ad Aquilonarem vrbis Hai partem, ita tamen vt vltimum agmen, siue nouissimi ad Occidentalem vrbis partem, vbi latebant insidię, se dilatarent, vt scilicet insidijs se iungere, & si opus esset auxilium ferre possent. Eodem ergo redit sensus, siue vertas insidias, siue vertas nouissimos; insidiæ enim erant ad Occidentem, ibi pariter erant nouissimi eò se dilatantes.

ABIIT ERGO IOSVE NOCTE ILLA (cum totò reliquo exercitu) ET STETIT IN VALLIS MEDIO.] Videtur hic versus pugnare cum v. 9. vbi dicitur: *Iosue autem nocte illa mansit in medio populi*. Sed resp. non pugnare. Est enim hîc Anacephalæosis, siue recapitulatio. Hic ergo fuit rei gestæ ordo: Iosue D noctu præmissis insidijs, eas cum toto populo eâdem (non sequenti, vt vult Masius) nocte subsecutus est ad dimidium vallis, quæ media erat inter ipsum & vrbem Hai; sed ita vt maior exercitus sui pars non ita foret conspicua, ac vel colle, vel fossis, curribus aut syluis tegeretur, ne Haienses tantam multitudinem cernentes terrerentur, nec vrbe egredi auderent. Mansit ergo Iosue nocte illa in medio populi siue castrorum, sed sub finē noctis, puta summo manè paucis secum delectis socijs versus vrbem contendit, vt Haienses foras pelliceret. Quod ergo hîc ait, *Nocte illa*, intellige finiente, hoc est in aurora, siue summo manè in crepusculo. Haienses igitur videntes eum cum paucis, illico in eum ex vrbe eruperūt, ac à multitudine Hebræo- A rum sensim se aperiente circumuenti, omnes ad vnum cæsi sunt.

Discat hîc dux belli à Iosue esse vigil & matutinus, atque audiat Leonem Imper. in Tacticis c. 2. num. 4. *Sobrium autem & vigilantem esse decet, vt in maximo acierum apparatu animo quasi excubet. Nocte enim quando animus maximè requiescit Imperatoris sæpè sententia versando mutatur, sæpè cogitando confirmatur.*

Vers. 14. CONTRA DESERTVM,] id est contra aciem Iosue, quæ veniebat ab Aquilonari vrbis parte, vbi pariter erat desertum, vel vt alij vertunt locus campestris: vtrumque enim significat Hebr. ערבה *araba*. Hebr. addunt למועד *lammoed*, id est ad tempus constitutum, scilicet illa hora, quæ eruptioni à Rege erat indicta.

Vers. 15. IOSVE VERO ET OMNIS ISRAEL CESSERVNT LOCO SIMVLANTES METVM,] id est fugam ex metu, quasi fingerent metuentes cædi ab Haiensibus vti priùs ab eis cæsi fuerant. Hebr. est ינגעו *innagem*, id est *percussi sunt*, hoc est simularunt se percuti, vel ita se gesserunt ac si percuterentur & fugarentur. Sic enim Hebræi sua verba sæpè per videri vel apparere exponunt.

Vers. 16. AT ILLI VOCIFERANTES PARITER, ET SE MVTVO EXHORTANTES PERSECVTI SVNT EOS.] Fideliter Interpres reddit sensum, etsi non verbum verbo. Ad verbum enim Hebr. est: *Et euocati vel exciti sunt omnis populus in ciuitate, persequendo eos*. q.d. Haienses vrbe egressi, videntes Hebræos fugere, suo clamore exciuerunt omnes qui in vrbe manserunt, ad persequendum eos, ita vt nullus in vrbe remaneret.

Vers. 17. ET NE VNVS QVIDEM IN VRBE HAI ET BETHEL REMANSISSET.] Vide hîc temeritatem & stoliditatem Haiensium, ortam ex præsidentia prioris victoriæ. Debuerant enim ad vrbis tutelā aliquos relinquere, ac portas eius claudere, ne per insidias Hebræi illam occuparent; sed excæcati à Deo volente eos tradere Hebræis, neutrum fecerunt.

Vers. 18. DIXIT DOMINVS AD IOSVE: LEVA CLYPEVM, QVI IN MANV TVA EST CONTRA VRBEM HAI.] Pro *clypeum*, Hebr. est כידון *kidon*, quod Iosephus quoque Symmach. & Theodor. vertunt *clypeum*. Septuag. verò Chald. & recentiores vertunt *loricam*, vel *telum*, aut *hastam*, aut *vexillum*. Verisimile est Iosue clypeum hasta in altum sustulisse, vt ab insidijs à tergo vrbis à se dispositis conspici posset; illudque eis signum à Iosue fuisse datum (licet Script. id non exprimat) quo admonerentur, vrbem ciuibus egressis vacuam à tergo inuadere.

Erat secundò hæc clypei à Iosue eleuatio, signū præsentis opis, virtutis & vltionis diuinæ, sicut & eleuatio manuum Mosis contrà Amalec, dum Iosue cum eo pugnaret; vnde & altare à se in victoriam erectum vocauit: *Dominus exaltatio mea*, vel *Dominus vexillum meum*. Exodi 17. 12. & sequenti. Vide ibi dicta. Hinc clypeum eousque in altum eleuatum tenuit Iosue, quousque omnes Haienses cæderentur, vt dicitur vers. 26.

Porrò S. Hier. (si tamen ipse est auctor) quæst. in libros Regum, asserit locum hunc in quo clypeum extulit Iosue, esse aream illam, in qua arcam nutantem tangens tenensque Oza à Deo percussus occubuit. 2. Reg. 6. vnde Paral. 13. 9. vocatur area *Chidon*. *Eleuatio clypei fuit signū Christi crucifixi.*

Allegor. Origen. Iosue siue Iesus protendit manus versus Hai, id est mundum à dæmone vastatum

tum

tum ac vastationi (hãc enim significat Hebr. Hai) & excidio ob scelera à Deo addictum, quando IESVS CHRISTVS manus suas cruci affixit, & affixas tenuit, donec omnis contra dæmonem & mundum victoria consummaretur.

Audi S. August. serm. 93. de Temp. extensionem manuum Mosis contra Amalec (quòd multò magis Iosuanæ hîc eleuationi hastæ competit) extensioni manuum CHRISTI in cruce contra diabolum allegoricè adaptantem: *Aduertite fratres: Moyses manus quidem leuat, non tamen extendit; Cui ergo seruabatur vt manus extenderet, nisi Domino nostro* IESV CHRISTO, *qui extentus in cruce vniuersum orbem complexurus, brachia pietatis expandit? Moyses ergo leuauit manus, & licet non expandit, tamen ista eleuatione mysterium crucis ostendit. Videte, fratres, iam tunc per sacramentum crucis superatas esse aduersarias gentes: Et nos fratres dilectissimi, si adiuuante Domino manus erigimus, diabolum superamus. In manibus opera debemus accipere: Si ergo talia sunt opera tua, vt illa possis in altum in conspectu Domini leuare, potes etiam & tu in teipso aduersarios tuos extinguere. Quis bene manus leuat, nisi qui per eleemosynam iugiter in cælo thesaurizat?*

Porrò aptè clypeus in hasta repræsentat crucem CHRISTI, quia crux nobis est clypeus & hasta: ipsa enim omnia arma tam defensiua quàm offensiua subministrat. Ipsa enim est clypeus nobis ad repellendum omnes tentationes carnis & dæmonis, ipsa est hasta ad carnem configendam & domandam.

Vers. 19. SVCCENDERVNT EAM.] Ignem inijcientes in aliquas Haiensium domos, vt fumum excitarent, quo signum darent Iosue & Hebræis à se captam iam esse vrbem. Nam postea Iosue rursum totam vrbem iussit cremari vers. 28.

Vers. 20. VIDENTES FVMVM VRBIS AD CÆLVM VSQVE CONSCENDERE.] *Ad cælum*, id est altissimè. Est hyperbole. Sic Poeta ait: *It clamor cælo*. Et: *Aurea feriunt perstringit sidera clamor.*

NON POTVERVNT VLTRA HVC ILLVCQVE DIFFVGERE.] Habebant enim à tergo vrbem suam Hai iam ab hoste incensam, à sinistra alteram insidiarum triginta millium partem, à fronte vero & à dextera totum reliquum Israëlitarum exercitũ, qui ab ortu ad meridiem se distendentes fugam paulò ante simularant. iam verò conuersi eos inuadentes vndique cingebant, quod fuit consilium Iosue, vt nemo hostium euaderet.

Hebr. habent. *Non erant eis ad fugiendum*, ידים *iadaim*, id est *manus*, id est *locus*; Ita Masius & Pagnin. vel *facultas*. Ita Chald. & Vatabl. Vtrumque enim significat *iadaim*, scilicet & locum, & vires siue facultatem.

Vers. 27. PRÆDAM CIVITATIS DIVISERVNT SIBI FILII ISRAEL. In Iericho præda omnis fuit combusta, quia Deus eam statuerat anathema ad terrorem ceterarum vrbium. In Hai verò Deus prędam dedit Hebræis, vt eos pauperes ditaret, & animaret ad secutura prælia.

Vers. 28. QVI SVCCENDIT VRBEM, ET FECIT EAM TVMVLVM SEMPITERNVM.] Hebr. *Excussit Iosue Hai, redegitq́; eam in aceruum perpetuum, & in desolationem vsque ad diem hanc*; Chald. *Fecit eam cumulum desolatum in perpetuum ad vastitatem.* Pro *sempiternum*, Hebr. est עולם *olam*, quæ vox sæpè non æternum nec perpetuum significat, sed longum tempus, quod tamen insigni quapiam rerum conuersione interrumpatur. Sic Hai hîc iuxta nomen suum à Iosue vastata & vasta, rursum post mille annos ædificata & habitata fuit tempore Esdrę & Nehemiæ c. 11. 31. quando videlicet noua post captiuitatem Babylonicam videbatur esse ætas, nouumq́ue sæculum.

In Hai ergo impletum fuit illud Isaiæ 24. 10. *Attrita est ciuitas vanitatis; deserta est omnis lætitia, translatum est gaudium terræ.* Vide ibi dicta.

REGEM QVOQVE EIVS SVSPENDIT IN PATIBVLO Septuag. *in ligno gemino*. In cruce enim & patibulo duo sint ligna oportet; vnum erectum, alterũ transuersum, siue instar crucis, siue instar litteræ Grææ Γ aut Hebręæ ך. quod Origen. hîc homil 8. Alleg. de CHRISTI cruce interpretatur. CHRISTI crux, ait, gemina fuit, hoc est gemina & duplici ratione cõstat: quia visibiliter in cruce crucifixus est CHRISTVS inuisibiliter verò ipse diabolus, iuxta illud Coloss. 2. *Chirographum quod erat nobis contrarium, tulit illud de medio affigens cruci suæ, exuens principatus & potestates traduxit, libere eas triũphans in ligno crucis.* Sic enim habet Græcus. Pro quo Latini habent *in semetipso*: Crux ergo fuit tropheum diaboli, in qua ipse crucifixus est & triumphatus. Hinc aiebat Paulus: *Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri* IESV CHRISTI, *per quem mihi mũdus crucifixus est, & ego mundo.* Galat. 6. Nos enim mundo crucifigimur tunc, cùm veniens princeps mundi in nobis non inuenit quicquam; & nobis mundus crucifigitur, cùm peccati concupiscentias non recipimus. Huc vsque Origen. Vers. 29.

Porrò Iosephus more suo hæc omnia narrat ad pompam, vt gratiora sint auribus Vespasiani & Romanorum, vtque apud eos famæ & honori gentis suę, putà Iudæorum consulat. Vnde plura habet S. Script. dissona, imò contraria, vt quod ait Hebræos cepisse & seruasse paruulos, fœminas & seruos vrbis Hai, cùm disertè Script. c. 8. vers. 25. asserat omnes eius incolas à viro ad mulierem fuisse occisos.

TVNC ÆDIFICAVIT IOSVE ALTARE DOMINO DEO ISRAEL IN MONTE HEBAL.] *Tunc*, scilicet sub illud tempus, quo deuicta Iericho & Hai securè poterat Iosue cum Hebręis pergere in Sichem, ad montes Garizim & Hebal, vt cùm iam terra à Deo promissa potirentur, confirmarent fœdus olim cum Mose initum cum Deo in monte Sina, idq́ue in eodem loco, in quo Patriarcha Abraham, cùm primùm relicta Chaldęa terra sua, vocante Deo Chananæam esset ingressus, altare Deo erexerat, Genes. 12. 7. Vide dicta Leuit. 11. 30 Porrò hos montes Garizim & Hebal sitos esse iuxta Sichem, non iuxta Iericho, vt vult Euseb. siue Hieron. in locis Hebręis, disertè docet Ioseph. lib. 4. Antiq. cap. vlt. S. Hieron. in Epitaph. S. Paulæ, Adrichom. & alij. Vers. 30.

ET PRIMVM BENEDIXIT. Clarè Noster seiungit ac diuidit, quæ in Hebræo commiscentur hoc modo: *Sicut præcepit Dominus Mosi ad benedicendum populum Israel.* Subaudi; sic fecit Iosue iuxta formam benedicendi à Deo præscriptam Numer. 6. Vers. 33.

POST HÆC LEGIT.] hoc est legi iussit à Leuitis. Ita enim pręceperat Deus per Mosen, Deuter. 27. vbi totum hunc ritum benedicendi & maledicendi explicui; quare hic ea non repetam. Vers. 34.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Gabaonitæ simulantes se exteros & remotos, pacem à Iosue & Hebræis dolosè impetrant. Quare incautè eis iurantes Hebræi, dolo, licet cognito, parcunt: sed ob fraudem lignationi & aquationi eos addicunt.

1. QVibus auditis, cuncti Reges trans Iordanem, qui versabantur in montanis & campestribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quoque qui habitabant iuxta Libanum, Hethæus, & Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus, & Heuæus, & Iebusæus, 2. congregati sunt pariter, vt pugnarent contra Iosue & Israël vno animo eademque sententia. 3. At hi qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta quæ fecerat Iosue, Iericho & Hai: 4. & callidè cogitantes, tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis imponentes, & vtres vinarios scissos atque consutos. 5. calceamentaque perantiqua quæ ad indicium vetustatis pittacijs consuta erant, induti veteribus vestimentis: panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant, & in frusta comminuti: 6. perrexeruntque ad Iosue, qui tunc morabatur in castris Galgalæ, & dixerunt ei, atque simul omni Israëli: De terra longinqua venimus, pacem vobiscū facere cupientes. Responderuntque viri Israël ad eos, atque dixerunt: 7. Ne fortè in terra, quæ nobis sorte debetur, habitetis, & nō possimus fœdus inire vobiscum. 8. At illi ad Iosue: Serui, inquiunt, tui sumus. Quibus Iosue ait: Quinam estis vos? & vnde venistis? 9. Responderunt: De terra lōginqua valdè venerunt serui tui nomine Domini Dei tui. Audiuimus enim famam potentiæ eius, cuncta quæ fecit in Ægypto, 10. & duobus Regibus Amorrhæorum qui fuerunt trans Iordanem, Sehon Regi Hesebon, & Og Regi Basan, qui erat in Astaroth: 11. dixeruntque nobis seniores, & omnes habitatores Terræ nostræ: Tollite in manibus cibaria ob longissimam viam, & occurrite eis, & dicite: Serui vestri sumus, fœdus inite nobiscum. 12. En, panes quando egressi sumus de domibus nostris, vt veniremus ad vos, calidos sumpsimus, nunc sicci facti sunt, & vetustate nimia comminuti. 13. vtres vini nouos impleuimus, nunc rupti sunt & soluti, vestes & calceamenta quibus induimur, & quę habemus in pedibus, ob longitudinem longioris viæ trita sunt, & penè consumpta. 14. Susceperunt igitur de cibarijs eorum, & os Domini non interrogauerunt. 15. Fecitque Iosue cum eis pacem, & inito fœdere pollicitus est quòd non occiderentur: principes quoque multitudinis iurauerunt eis. 16. Post dies autem tres initi fœderis, audierunt quòd in vicino habitarent, & inter eos futuri essent. 17. Moueruntque castra filij Israel, & venerunt in ciuitates eorum die tertio, quarum hæc vocabula sunt, Gabaon, & Caphira, & Beroth, & Cariathiarim. 18. Et non percusserunt eos, eò quòd iurassent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Israel. Murmurauit itaq; omne vulgus contra principes. 19. Qui responderunt eis: Iurauimus illis in nomine Domini Dei Israel, & idcircò non possumus eos contingere. 20. Sed hoc faciemus eis: Reseruentur quidem vt viuant, ne contra nos ira Domini concitetur, si peierauerimus: 21. sed sic viuant, vt in vsus vniuersæ multitudinis ligna cædant, aquasque comportent. Quibus hæc loquentibus: 22. vocauit Gabaonitas Iosue, & dixit eis: Cur nos decipere fraude voluistis, vt diceretis: Procul valdè habitamus à vobis, cùm in medio nostri sitis? 23. Itaque sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cædens, aquasque comportans in domum Dei mei. 24. Qui responderunt: Nuntiatum est nobis seruis tuis, quòd promisisset Dominus Deus tuus Moysi seruo suo, vt traderet vobis omnem Terram, & disperderet cunctos habitatores eius. Timuimus igitur valdè, & prouidimus animabus nostris, vestro terrore cumpulsi, & hoc consilium iniuimus. 25. Nunc autem in manu tua sumus: quod tibi bonum & rectum videtur, fac nobis. 26. Fecit ergo Iosue vt dixerat, & liberauit eos de manu filiorum Israel, vt non occiderentur. 27. Decreuitque in illo die eos esse in ministerio cuncti populi, & altaris Domini, cędentes ligna, & aquas comportantes, vsque in præsens tempus, in loco quem Dominus elegisset.

VERS. 1. QVIBVS AVDITIS.] Refer ad stragem ab Hebræis editam in Iericho & Hai, non ad fœdus in Hebal cum Deo initum, quod proximè pręcessit: Illud enim obiter tantùm inseritur, nam posterius contigit post expugnatas vrbes intermedias, vt securè omnes pergere possent in Sichem & Hebal, vti iam dixi. A

LITTORE MAGNI MARIS.] putà maris mediter-

terranei, quod erat magnum respectu maris Galilææ & maris mortui, quorum vtrumque est in Iudæa. Porrò iuxta mare mediterraneum habitabāt Tyrij, Sidonij aliįque Phænices, qui gente & genere erant Chananæi, item Philistini, qui Chananæis expulsis eorum vrbes occuparant. Quare hi omnes (eorumq; regiones) traditi erant Hebræis, etsi ipsi sua ignauia eas re ipsa non occuparint.

Vers. 3. At hi qvi habitabant in Gabaon.] Gabaon vrbs erat magna & potens, habebatque incolas robustissimos, vt dicitur cap. 10. 2. distabat à Ierusalem itinere duarum circiter horarū versus Occidentem, sita erat in tribu Beniamin in monte, vnde dicta Gabaon, id est mons vel collis. Audi Adrichom. in descript. terræ sanctæ pag. 17. *Gabaon metropolis olim & regia vrbs Heuæorum, qui orti ab Heuæo filio Chanaan; distat ab Ierusalem stadijs plus minus quinquaginta, in monte Sila sita, vt author est Broc. Vnde & ibi dicitur fuisse excelsum maximum. Habuit sub se ciuitates Caphira, Beroth & Cariathiarim: post verò attributa est filijs Aaron Leuitis. Nunc verò, ait Hieron. ostenditur villa eodem nomine in quarto milliario Bethelis contra Orientalem plagam, iuxta Rama & Remmon, vbi Salomon obtulit victimas. Huius incolæ Gabaonitæ induti vestibus tritis & vetustatem præ se ferentibus in dolo supplices ad Iosue venerunt in Galgala, & callidè fœdus inierunt: deprehensa fraude in aquarios & lignarios templi perpetuò mancipati sunt, dicti Nathinæi, id est dati vel donati ad seruiendum templo: quos cùm Saul postea delere voluisset, ob hoc tota terra tribus annis fame afflicta est. Hic Salomon in tabernaculo Moysi (erat quippe hic tabernaculum* 1. Paral. 16. 21. & 2. Paral. 1.) *immolatis super altare æneum mille hostiis sapientiam à Deo petijt & obtinuit.* Reg. 3. 9.

Vers. 4. Et callide cogitantes.] Hebr. *Fecerant etiam ipsi in calliditate*, vel astutia astutaque prudentia; videlicet callidè & prudenter cogitantes quomodo sibi prospicerent, vti faciebant alij Amorrhæi: sed hi belli inibant consilia, vnde victi cæsique sunt, at Gabaonitæ prudentiores simulatione semotioris habitationis vitam ab Hebræis petierunt, & impetrarunt. Videbant enim se licet bellicosos & fortissimos, Deo pro Hebræis pugnante, resistere non posse. Quare hac in re non peccarūt, sed piè & prudenter egerunt. Videbant enim se excidium euadere non posse, nisi per hanc simulationem supplices fierent Hebræis, in qua licet mēdacia nonnulla miscuerint, tamen bona fide putasunt in articulo tantæ necessitatis licitum esse mētiri, quod olim putauit Plato, Cassianus, aliįque viri sapientes.

Tvlervnt sibi cibaria] Sic quoque vertit Chald. quin & Septuag. si apud eos vti ex Syro vult Masius legatur ἐπεσιτίσαντο, non autem ἐπεσκευάσαντο id est *instituerunt* vti legunt Complut. sic & Hebræa, si pro ר legatur affine ד scilicet יִצְטַיָּדוּ *iitstaiadu*, pro יִצְטַיָּרוּ *iitstaiaru*. Radix enim צֵידָה *tseda* significat victum vel annonam. Masius verò, Caiet. cęterique recentiores quia per ר legunt *iitstaiaru*. hinc vertunt *legatos egerunt*, vel *legatos se simularunt* צִיר *tsir* enim significat legatum, inde in Hitpaël הִצְטַיֵּר *hitstaier* significat legatum agere vel simulare. Ita Marinus in Lexico.

Saccos (cibarijs, aliįsque rebus ad iter necessarijs plenos) veteres asinis imponentes.] Ita legendum cum Hebr. Chald. Rom. & cæteris. Irrepsit ergo mendum in Septuag. qui pro ὄνων, id est asinis, habent ὤμων, id est humeris.

Vers. 5. Qvæ ad indicivm vetvstatis pittaciis consvta erant.] *Pittacijs*, id est varijs frustis resarta. Hebr. enim טְלֻאוֹת *talu* significat varium vellus diuersis particulis consutum, quod S. Franciscus dicere solebat, *vestes* & calceos rappeciatos paupertatis esse indices, ideoque eos suis affectis commendabat: Hinc Masius vertit: *Quorum sola frustis suppacta erant.*

Panes qvoqve, &c. dvri erant, et in frvsta comminvti.] Hebr. vocantur panes נִקֻּדִים *nikudim*, id est *punctorum*, scilicet qui præ ariditate in frusta & micas, ceu puncta comminuerentur, aut comminui facilè possunt. Vnde Arias vertit, *panes punctatos*. Vatabl. mucidos, Septuag. *situ obsitos & cortosos*. Masius *mucore maculosos*; mucidus enim habet mucoris maculas quasi puncta. Chald. *crustulas*. Alij *adustos*, à rad. יָקַד *iacad*, id est vrere.

Vers. 6. Perrexervntqve ad Iosve, qvi tvnc morabatvr in castris Galgalæ:] Verisimile est enim Iosue post euersam Ierichuntem & Hai, redijsse ad prima castra in Galgalis, adeoque in Galgalis fixisse & muniuisse castra cōtra incursus Chananæorū, Galgala enim erat iuxta Iordanem, trans quem morabantur in vrbibus munitis tribus Gad, Ruben & dimidia Manasse, quas ad se euocare, vel ad eorum vrbes se recipere poterat, si à Chananæis premeretur. Quare ex Galgalis processit ad expugnationem Ierichuntis, Hai & cæterarum vrbium, relictis impedimentis & imbelli turba in Galgalis, vtpote loco & natura & arte munitissimo, præsertim ob viciniam Iordanis, atque expugnatis euersisque vrbibus redibat ad castra in Galgalis, ibique manebat donec Dei monitu in alias expeditiones euocaretur, vt colligitur ex cap. 10. 7. & v. 43. 14. 6.

Modus figendi castra. Audi Leonem Imper. de loco castrorum præcepta suis ducibus dantem in Tacticis, siue de ordinanda acie c. 11. n. 5. *Aplicta igitur siue fossatum* (nam aplictum propriè fossatum totius exercitus est) *valdè quantum potes munies. Si in locis spatiosis, laxisq; commodè castra ponere poteris, ita facias: sin minus non negligenter, sed seduló, firmiter & densè castra pones. Illa autem loca imprimis fugies, quæ aliquid præpecelsum ac eminentius habent, ne illud inimici nostri & confertim anticipantes, multa mala vobis ex eo loco inferant.* Et c. 20. n. 27. *Castra munire semper tutum est & amicitiæ pacisq; tempore. Si propè hostes fuerit fossatum circumducite vel ex lapidibus, vel ex lateribus circumuallatum, & ita castra tua in tuto ponas. Si enim aliquid aduersum contingat, minùs imperatorium erit dicere aliquando: non putaram.* Idem præceptum dat Vegetius, Ælianus, Cyllenius, Lipsius, Valturius & alij, qui de re militari scripserunt. Subiungit Leo non expedire vt castra diù eodem loco consistant, ob sordes & immunditias, quæ à singulis quotidie in loco arcto egeruntur, ideoque aërem inficiunt, ac morbos & pestem generant, vti in Italia & alibi experti sumus, & in dies experimur per aduentum exterorum pestem inuehentium.

De terra longinqva venimvs.] Mentiuntur, sed id sibi licitum putant ad saluandam suam suorumque vitam, & licet mendacium hoc mox ab Hebræis deprehendendum scirent, tamen ob religionem iuramenti quod extorserunt sibi parcendum sperabant.

Vers. 7. Ne forte in terra qvæ nobis sorte debetvr habitetis.] Hebr. tantùm est:

Fortè

Fortè in medio mei (id est terræ meæ, mihi scilicet à Deo promissæ, & inter nos sorte diuidendæ) *ha-bitas*. Tangunt rei punctum & veritatem q. d. Si terra vestra nobis à Deo promissa est, nolumus eã à vobis occupari & nobis adimi. Vnde Deus vetuerat Hebræis ne cum incolis Chananææ fœdus inirent, sed omnes mactarent. Deut. 6. 2. Exodi 34. 12 & alibi.

Vers. 8. At illi ad Iosve: Servi, inqvivnt, tvi svmvs.] Dicunt hoc non tantùm per aulicismum, vt aulici dicere solent sibi inuicem: Seruus tuus sum; sed verè & sincerè. Sciebant enim sibi ab Hebræis parcitū non iri, nisi eis se subiicerent & seruos efficerent. Cupiebant ergo seruitute vitam redimere. Vnde & Iosue mortem naturalem eis in ciuilem, id est in seruitutem conuertit. Ita Serarius & alij. Id magis patebit ex eorum dictis v. 9. & seq.

Vers. 9. Responderunt.] Hebr. *Et dixerunt vir Israel*, id est quisque Israelita *ad Heuæum* (Gabaonitæ er-

B go erant Heuæi) *forsitan in medio mei tu sedes* (habitas) *& quomodo feriam tecum fœdus?* Hoc enim vetuerat Deus, Deut. 7. 2.

De terra longinqva valde venervnt servi tvi in nomine Domini Dei tvi.] Hebr. *Ad nomen Domini Dei tui*, hoc est excita fama potentiæ & prodigiorum Dei tui, quibus ipse in deserto Og & Sehon Reges, vestros hostes percussit. Tacent excidium Iericuntis & Hai, quia illud nouum & recens erat, nec poterat ad longinquos (quales se fingunt) tam citò peruolare. Vide hîc eorum astutiam artemq; fallendi. Vnde nõnulli censent à Gabaon & Gabaonitæ deriuatum Italicum *gabare* & *gabatore*, id est decipere & deceptor. Hinc patet Gabaonitas, metu potentis Dei vindictæ in hostes Hebræorũ exercitæ perculsos, eius maiestatem, potentiam & diuinitatem agno-

C uisse, ac in eum vt solum Deum verum credidisse, vel vt in eum credāt eumq́ue colant promptos & paratos se offerre: Ideoque Deus eos præ cæteris Chananæis in sua idololatria obstinatis seruauit, ac Iosue & Hebræos impulit vt eis parcerent, proselytos facerent, & suæ Ecclesiæ vnirent. Aiunt ergo: *Venimus in nomine Domini*: Hebr. *Ad nomen Domini*. q. d. Venimus excitati per nomen & famam gestorum admirandorum Dei tui, vt vobiscum in eandem societatem coniungamur. Ita S. August. Lyran. Caiet. Arias. Alibi venire in nomine Domini est venire Dei ope, potentia & virtute, vt Psalm. 117 *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Et Ioan. 17. *Pater sancte serua eos in nomine tuo*, id est virtute tua. *Cùm essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo*, id est virtute à te mihi data. Sed *ambulare in nomi-*

D *ne Domini*, est eum colere, inuocare, & in eum sperare, ac rem quampiam aggredi.

Vers. 14. Svsceperunt igitur de cibariis eorvm] Non vt ex eis ederent; habebant enim recentes ex frugibus terræ panes; sed vel in symbolum amicitiæ & fœderis vt volũt Lyran. Arias, Vatab. & Caiet. cibos enim accipere, & prægustatos ab aliis degustare, antiquū & vulgatissimū fuit mutuæ communicationis, fidei, amicitiæ, hospitalitatis symbolum apud omnes olim nationes, & hodie quoque ab Orientalibus, æque ac ab Hibernis obseruatur; vel vt Masius explorandi causa, vt nimirum explorarent an vera dicerent; an scilicet verè panes essent vetustate aridi & mucidi, vt ipsi asserebāt. Opponit enim hoc eis quod sequitur:

Et os Domini non interrogavervnt.] q.

A d. Veracitatem legatorum ac longinquitatem explorarunt suis oculis & manibus, non autem consulendo Dominum per Pontificem Rationali, in quo erant Vrim & Tummim, induto. Vide dicta Exodi 28. 30. ideoq; errarũt & decepti fuere. Fuit ergo hîc aliquod Hebræorum peccatum: Primò, inconsiderationis, quòd cùm Deum haberēt præsentem, diligentem & respondentem, eum in re tam graui non consuluerint. Secundò, temeritatis & præcipitationis, quòd tam citò cum peregrinis & incognitis, imò de mendacio suspectis fœdus inierunt, illudq; iuramento firmarint, nec priùs rem tantam magis examinarint, an quis dolus in ea lateret, vti verè latebat; sed Deus id permisit, lumẽque suum eis subduxit, vt Gabaonitas iã se agnoscentes & metuentes tã in vita, quàm in sui agnitione metuque & cultu seruaret & promoueret. Quocirca Leo Imp. suo belli Duci ita præcipit in Tacticis c. 20. n. 9. *Tardè ac circumspectè deliberato & ea quæ deliberata constitutaq; sūt aliqua cũctatione aut formidine non reijcere, necessarium cùm primum est: timor enim non solum tuta res non est, sed etiam rebus bonis inactum aduersissima est.*

Moraliter disce hîc in rebus dubiis & arduis Deum consulere, eiusque lumen implorare, ac viros doctos & religiosos, præsertim Confessarios ac Superiores, qui locum Dei tenent adire & audire. Si sapis ergo nil magnum incohato, nisi priùs Deo consulto & propitiato. Ita Iudas Machabæus semper ante prælium legitur Deũ inuocasse, ideoque eius ope tot tantasq; victorias obtinuisse excepto vltimo prælio, in quo non legitur orasse, ideoque licet fortiter pugnans occubuit.

Fecitqve Iosve cvm eis pacem, et inito foedere pollicitvs est qvod non occi- Vers. 15.
C derentvr.] Hebr. *Ad viuificandum eos*, id est quòd vitam eis conseruaret; nec eos occideret. Hic enim erat finis pacis & fœderis à Gabaonitis expetiti. Audi S. Ambrosium lib 3. de officiis. *Iosue inquit quia adhuc erat ignarus locorum, atque incolarum inscius, nō cognouit fraudes eorum, neque Dominum interrogauit, sed citò credidit.* Adeò sancta erat illis temporibus fides, vt fallere aliquos posse non videretur, quis hoc reprehendat in sanctis, qui cæteros de suo affectu æstimant? Et quia ipsis amica est veritas, mentiri neminem putant, fallere quid sit ignorant. Libenter credunt quod ipsi sunt, nec possunt suspectum habere quod non sunt.

Quæres: an Iosue licitè potuerit fœdus inire cũ Gabaonitis, eisque vitam dare, cum Deus vetuisset Hebræis fœdus cũ Chananæis (quales erant Gabaonitæ) inire, iussisseq; eos omnes occidi? Exodi 23. 32. Resp. licitè potuisse Iosue fœdus cum eis inire positis duabus conditionibus. Prior erat, vt Gabaonitæ suas vrbes, agros & ditiones cederent Hebræis: ipsis enim à Deo datæ erant; ac proinde eis se vt seruos subiicerent. Posterior, vt fierēt proselyti, ac relictis idolis suis, fidem cultumque veri Dei susciperent, itaque in vnam cum Hebræis Ecclesiam ac Rempubl. transirent. Causa enim cur Deus eos iusserat occidi erat, quòd ipsi essent idololatræ & scelerati, ac periculū erat, ne Hebræos ad sua idola & scelera pertraherēt. Hāc enim causam dat Deus Exodi 23. 32. & 33. Deuter. 7. v. 4. Hoc autem periculo cessante permittebat Deus, vt eis parceretur & vita condonaretur. vtrumque autem præstitere Gabaonitæ; nam & seruos se obtulere He-

Fœdus cum Gabaonitis licitum.

Hebræis, & eorum Deum agnouere, paratosque se obtulere ad eius religionem capessendam; ergo Iosue eis parcere poterat. Id ita esse patet primò, *Prob. 1.* quia simili modo Hebræi dedere fidem Rahab Chananeæ, quòd ipsam omnesque eius cognatos & affines seruarent, ac fidem datam præstiterunt; quia scilicet Rahab cũ suis se subiecerat Hebræis, ac parata erat fidem & religionem eorum capessere. Cur non simili modo poterat Iosue vitam condonare Gabaonitis?

2. Secundò, quia Iosue de facto pepercit Gabaonitis, postquàm dolo eorum detecto cognouit eos esse Chananæos, voluitque fidem eis datam & iuratam seruari. Hoc autem facere non potuisset, si hoc fœdus fuisset illicitum & à Deo vetitum. Nulla enim promissio, etiam iurata rata est & valida, quæ Deo Deiq; legi & iussui aduersatur. Nemo enim potest se obligare aut promittere se legem Dei violaturum, vel contra eam facturum.

3. Tertiò, quia Deus seuerè puniuit posteros Saul, eosque iussit crucifigi 2. Reg. 21. 1. & sequ. eò quòd Saul Gabaonitas contra fidem à Iosue datam occidisset. Voluit ergo Deus fidem eis datam esse ratam, ac sanctè seruari.

4. Quartò, quia Deus Deuter. 20. 10. iubet Hebræis vt hostibus offerant pacem, ac si eam acceptent, cum eis fœdus ineant. Sub his autem etiam Chananæos comprehendi censent Interpretes. Nam quòd Deus ibidem vers. 15. & 18. differentiam facit inter Chananæos propè, & alias gentes longinquè habitantes, in eo tantùm facere videtur, quòd velit Chananæos omnes omnino occidi, ne Hebræos ad idola sua pertrahant, in cæteris autem gentibus velit parci mulieribus & infantibus. Magis idipsum patebit ex dicendis vers. 19.

VERS. 17. GABAON ET CAPHIRA, ET BEROTH, ET CARIATHIARIM.] Videntur illis Chananæorum vrbibus nomina indicta varijs de causis, petitis à loci situ, natura & ingenio, item à commodis & incommodis, quæ illis certæ res vicinæ afferebãt. Sic *Gabaon* Chananæum vocabulum *culmen* significat, quia vrbs hæc sita erat in monte; *Caphira* significat *leunculum*, quia fortes instar leonũ habebat incolas, *Beroth* significat *puteos*, qui ibi erant excellentes & copiosi: *Cariathiarim* idem est quod *vrbs syluarum*, ob earum ibidem copiam. Ita Arias. Propriè Gabaon idem est quod collis iniquitatis & doloris, ait S. Hieron. in nomin. Hebr. quia Gabaon ante Iosue erat vrbs scelerata, ideoq; doloribus plena, donec eam seruauit & saluauit IESVS.

VERS. 19. *An iuramentum obligauit?* IVRAVIMVS ILLIS IN NOMINE (per nomen DOMINI DEI ISRAEL, ET IDCIRCO NON POSSVMVS EOS CONTINGERE.] Quæritur, an iuramentum hoc Principum datum Gabaonitis de vita eis seruanda, illos obligauit ad fidem quam eis dederant præstandam? Obligasse negant Abulens. Masius, Arias, Magalianes, Serarius & S. August. hîc quæst. 13.

Negant nonnulli. Ratio est prima, quia hoc fœdus & iuramentum fraude & dolo Gabaonitarum fuit extortũ. Secundò, quia in eo interuenit error personæ: putabant enim Iosue & Principes se nõ cum vicinis Chananæis, sed extraneis & remotis, putà Arabibus vel Syris, quales se mentiebantur Gabaonitæ, fœdus inire & iurare, ijsque tantùm se obligare intendebant. Iuramentum enim, vt docet Syluester, Lessius & cęteri, sequitur naturã sui actus vel contractus, atque intelligi debet, secundùm conditio- A nes & restrictiones quæ in tali actu vel contractu intelliguntur. Hic autem intelligitur illa conditio: *Si non estis Chananæi.* Quare cùm Gabaonitæ essent Chananęi, Hebræi intẽdebant quòd cùm illis nollent paciscì, nec fœdus inire, ac consequenter illis iuramento se non obligare. Tertiò, quia ipsum factum erat cõtra legem Dei, iubentem omnes omnino Chananæos deleri. Num. 33. 52. Deut. 20. 16. Putarunt tamen Principes se hoc iuramento obligari: ex quo errore colligas, quanta ea ætate fuerit nominis diuini reuerentia & religio: permisitque Deus, quem consulere neglexerant eos errare, vt inde Gabaonitarum salutem eliceret, in eosque suam clementiam ostenderet. Fuerunt tamen obligati Israelitæ renouata pactione, quia fraudem paulo pòst cognoscentes, prius pactum fidemque B eis datam ratam habuerunt, ad hoc Deo eos impellente; nam Deo placuisse vt illis pacem vltro petentibus parceretur, fidesque data seruaretur, conniuendo in lege mortis contra Chananæos lata, patet ex eò quòd fœdus hoc à Saule violatum grauissimè Deus sit vltus 2. Reg. 21. 1. Hæc sententia est probabilis.

Probabilior tamen est cõtraria, scilicet hoc fœdus & iuramẽtum obligasse Iosue ac Hebræos ad fidem, & vitam Gabaonitis datam præstandam, *Melius alij affirmant.* vti censent Lyran. Hugo, Dionys. Caiet. S. Ambr. lib. 3. Offic. c. 10. Gratianus 22. q. 4. cap. finali, ac fusè solideque Suarez lib. 2. de iuramento cap. 18. qui citat S. Thomam, Bonau. Richard. Ratio est prima, quia Deus permiserat, imò quasi iusserat parci Chananęis, si ipsi pacẽ peterent, ac suas vrbes cederent Hebræis, eorumque religionem capesse- C rent, vti ostendi vers. 15. Omnia autem hæc pręstitere Gabaonitę. Ergo poterat, imò ex charitate debebat eis parci, fœdusq; cum eis iniri. Idipsum satis significat Script. cap. 11. vers. 19. vbi ait: *Non fuit ciuitas, quæ se traderet filijs Israel, præter Heuæum qui habitabat in Gabaon; omnes enim bellando cepit. Domini enim sententia fuerat vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent sicut præceperat Dominus Moysi.* q. d. ideò iussit Deus deleri Chananæos, quia ipsi obstinatè restiterunt Hebræis, quia verò id nõ fecere Gabaonitæ qui erant Heuæi, sed pacem petierunt, idcirco illam eis dari voluit Deus.

Secunda, quia dolus hic Gabaonitarum nõ erat *Prob. 2.* circa substantiam rei, aut circa id quod iuramentum requirebat vt esset validum, sed circa accidẽs duntaxat, scilicet circa proximitatem vel longin- D quitatem habitationis eorum; Ergo non vitiabat nec irritabat iuramentum, nec fœdus iuratum. Fuisset circa substantiam, si ipsi voluissent suas vrbes suamque idololatriam retinere, itaque fœdus inire cum Hebræis; hoc enim erat à Deo vetitum, ideoque Hebræi nullo ad hoc iuramento se obligare poterant: Iam autem cùm offerant sua prædia Hebræis, & eorum religionem cupiant amplecti, substantiam fœderis à Deo permissi, imò iussi præstant: nec dolus illã violat aut elidit. Quare non fuit hic error personæ, sed alicuius accidẽtis personæ. Volebant enim Hebræi cum præsentibus Gabaonitis contrahere fœdus, sed errabant in accidente, putantes eos remotè, non propinquè habitare, quod fœdus, non vitiat: sicut si quis contrahat matrimonium cum fœmina præsente, validè contrahit; esto erret, putetque eam esse Italam, cùm sit Germana.

Dices:

Dices: Iosue non intendebat contrahere cum Gabaonitis, nisi hac conditione, quòd non essent Chananæi. Resp. adde, vel non manerent Chananæi, si scilicet vellent persistere in hostilitate, infidelitate & impietate Chananæorum. Iam autem Gabaonitæ hæc tria à se abdicarunt, cupieruntq; in amicitiam, religionem & pietatem Hebræorum transire. Quare iam non Chananæi, sed potiùs Hebræi & proselyti censendi sunt, cum qualibus Iosue optabat fœdus inire.

3. Tertia, quia dolus hîc non erat noxius, sed cōmodus Hebræis. Quid enim profuisset eis cædes & mors Gabaonitarum, nisi ad opinionem & infamiam crudelitatis barbaræ, quòd petentes pacē mactassent apud omnes gentes conciliandam. Vita autem eorum multùm Hebræis profuit, quia eis vsi sunt quasi seruis ad lignationem & aquationem. Ergo dolus hic nō vitiabat fœdus, nec faciebat Hebræos inuoluntarios; nā paulò pòst cognito dolo voluntariè fœdus initum approbarunt.

4. Quarta, Gabaonitæ supplices petebant vitam dumtaxat, offerentes se ad omnem seruitutem; quis nisi barbarus id eis negasset, eosque trucidasset? Sanè id non fecit Tamerlanes, nec Amurathes, nec Ottomannus, nec quis alius quantumlibet crudelis & tyrannus.

5. Quinta, Iosue potuisset & debuisset, ac proinde voluisset eis parcere, si ipsi sine dolo fatendo se Chananæos sē ipsi subiecissēt, & in seruos addixissent, Hęc enim erat mens Dei, vt iam ostendi. Ergo cum ipsi idem nunc faciant, eis parcere debuit, esto dolus aliquis interueniat: vnde & de facto dolo cognito eis pepercit.

6. Sexta, id disertè ipsi hîc fatentur & asserunt: *Iurauimus*, inquiunt, *illis in nomine Domini Dei Israel* (cuius fidem & cultum ipsi agnoscūt & suscipere cupiunt) *& idcirco nō possumus eos contingere.* Et mox: *Ne contra nos ira Dei concitetur si peierauerimus.* Nota *τὸ iurauimus*, scilicet in prǽterito: loquūtur ergo de iuramento non post dolum agnitum renouato, sed primitus ante doli cognitionem præstito, eoque se obligari asserunt. Idem patet ex violatione huius iuramenti, quam Deus vltus est crucifixione posterorum Saulis, 2. Reg. 21. Hinc patet respōsio ad argumenta contrariæ sententiæ. Denique verisimile est Eleazarum Pontificem cognito dolo Deum cōsuluisse. (Hoc enim iusserat Deus Num. 27. 21.) Quid in re tam graui & perplexa facto foret opus, aut certè Iosue Deum orasse, & ab eo audisse vt Gabaonitis parceret, eorumque tam corpora quàm animas per veræ religionis professionem seruaret.

Dices: Chananæi erant homines sceleratissimi & corruptissimi, ideoque Deus omnes deleri iusserat, ne sua vitia affricarent Hebręis. Ergo licèt Gabaonitę metu mortis promitterent morum & vitiorum emendationem, tamen eis Hebręi credere non debebant, sed metuere ne paulò pòst in pristina scelera relaberentur, ideoque illos omnes delere, vti iusserat Deus. Resp. communiter id verum erat, at nō in Gabaonitis, qui tam seriò se in seruos ad omnia paratos & ad veri Dei cultum offerebāt. Adde eorum mentem & constantiam fuisse probandam, eisque adhibendos fuisse religionis magistros, æquè ac inspectores & custodes, qui si deprehenderent eos ad sua idola relabi, ad Iosue idipsum referrent cuius erat eos castigare & exterminare, vti iā fit Maranis & Iudæis ad Christum conuersis: nec dubium Iosue idipsum præstitisse. Verùm euentus docuit Gabaonitas in fide & Iudaismo fuisse constantes, ideoque Deus eorum cędem in Saulis posteris adeò grauiter vindicauit. Rebellionis hîc non erat periculum, quia Gabaonitæ erant pauci, exarmati, & inter Hebræos distributi, vt inter se coire, & contra eos conspirare non possent.

Disce hîc quàm sanctè fides, præsertim iurata, sit seruanda hosti, etiam impio & infideli, quales erant Gabaonitæ. Idem disertè docet sancitq; Leo Imper. in Tacticis, tit. de acie ordinanda. Fide enim sublata euertitur omnis hominum contractus & societas, quæ fidei quasi basi innititur, vt homines iam non homines, sed leones, tygrides & feræ esse videantur.

SED SIC VIVANT, VT IN VSVS VNIVERSÆ MVLTITVDINIS LIGNA CÆDANT, AQVASQVE COMPORTENT.] Principes hîc Gabaonitas vitâ donant, sed seruitute damnant, idq; iustè; tum quia vitam dumtaxat eis promiserant & iurarant; tum quia Gabaonitæ dolum fecerant, & fraude iuramentum extorserant; tum quia ipsi erant Chananęi, quos Deus volebat occidi, & si quibus ob deditionem parceretur, eos seruituti addici. Mitis ergo fuit hæc eorum pœna, quæ tandem facta est honorata sors & conditio seruiendi templo, vti patebit vers. vlt. Vers. 21.

QVIBVS HÆC LOQVENTIBVS VOCAVIT GABAONITAS IOSVE,] vt Principum sententiam approbans, eamdem quasi summus Princeps & Iudex promulgaret Gabaonitis. Rectè quoad sensum vertit Interpres, quod in Hebræo sic ad verbum sonat: *Cùm locuti essent de illis Principes, vocauit eos Iosue*, &c. Hebr. enim כַּאֲשֶׁר *caascer* non tantùm *sicut* sed & *cum*, vel *quando* significat.

ITAQVE SVB MALEDICTIONE ERITIS,] puta sub seruitute & onere lignandi & aquandi. Seruitus enim onerosa est species quædam maledictionis, id est maleficentiæ & castigationis. Vers. 23.

DECREVITQVE IN ILLO DIE EOS ESSE IN MINISTERIO CVNCTI POPVLI, ET ALTARIS DOMINI.] Duplex ergo fuit onus & officium Gabaonitarum. Prius, comportare ligna & aquam totis Hebræorum castris. Vnde à Iosepho lib. 11. Antiqu. cap. 4. & 5. vocantur *δημόσιοι*, id est publici serui. Vers. 27.

Posterius, eadem comportare tabernaculo, & postea templo, cui ferè soli addicti fuere post diuisionem castrorum & tribuum, terræque promissæ possessionem, præsertim tempore Salomonis, idq; ex præscripto & distributione exactiore officiorū templi facta à Dauide, quem verisimile est eos vocasse Nathinęos, quorum crebra est mentio Esdrę c. 2. 43. & 50. c. 8. 20. Nehem. 3. 26. & 31. 1. Paral. 9. 2. Nā Gabaonitas hos esse Nathinęos non tantùm recētiores docent, vt Lyran. Masius, R. Salomon, Sigonius de Repub. Hebræorum lib. 5. cap. 7. Ribera li. 3. de Templo cap 4. Vilalpando in Apparatu part. 1. lib. 2. cap 7. sed & S. Hieron. (si tamen ipse est Auctor.) in Tradition. Hebr in lib. 1. Paralipom. *Nathinæi*, inquit, *id est donati* (à rad. נתן *nathan*, id est dedit) *sunt Gabaonitæ, eò quòd ad seruiendū dati sint ad templum Domini:* donati, scilicet primùm à Iosue hîc. Vnde Hebr. est וַיִּתְּנֵם *iittenem*, id est *dedit eos* (vnde Nathinei nomen) *Tabernaculo*; deinde à Dauide; donati inquam, vt subseruirent Sacerdotibus & Leuitis, nō proximè tanquam Subdiaconi

ni Diaconis, vt vult Sigon. sed remotè, vt laici, & exteri personis sacris ex Leui oriundis, idq; indicat Script. Esdræ 8. 20. & 1. Paral. 9. 2. Vnde & valdè verisimile est Gabaonitas sacris Iudaicis fuisse initiatos, ac per Circumcisionem in Iudaismum transisse, vti benè probat Abulens.: Atque hac de causa Iosephus eos vocat sacros seruos, id est seruos sacri templi. *Nathinæus*, ergo Hebr. idem est quod *Deodatus*. Sic apud Carthusianos & alios Religiosos fratres laici vocantur donati vel oblati, scilicet ordini & Deo. Hi ergo Nathinæis priscis sunt similes, ac rectè Nathinæi vocari queunt.

Dices: Salomon in templo fabricauit mare æneum aquis refertum, item aquæ-ductus plures, quibus aqua influeret in templum. Erat insuper probatica Piscina iuxta templū ad abluendas victimas Deo sacrificandas. Hebræi quoque ligna offerebant templo, & ad illud connehebant: Ergo ad neutrū munus opus erat Nathinæis. Resp. negando conseq. Nam Salomon tot aquæ-ductibus alleuiauit quidem onus Nathinæorum, non tamen omnino sustulit: Nam ex aquæ ductibus Nathinæi aquam deportare debebant, non tantùm ad altare, sed etiam ad omnes sacerdotum culinas altari vicinas. Idem dico de lignis. Insuper sacerdotes Nathinæis vtebantur ad quoslibet templi vsus, A vti nos vtimur sacristanis eorumque ministris. Templum enim erat vastissimum instar vrbis, ac quotidie plurimæ, & subinde millenæ (vti fecit Salomon) in eo oues, vituli, & boues sacrificabantur, ad quorum ablutionem, coctionem & cremationem ingens vis aquarum requirebatur. Quare sicut Sacerdotes & Leuitæ per vices seruiebant templo, tumque habitabant in templo, sic & Nathinæi: alioqui verisimile est eos sparsim habitasse in vrbibus sacerdotibus assignatis, eisque seruiisse. Denique Salomon in fabricando templo inter alios operarios vsus fuit Nathinæis, vti docet Vilalpando & alij.

B IN LOCO QVEM DOMINVS ELEGISSET,] ad collocandum in eo Tabernaculum cum arca fœderis, Cherubim & Propitiatorio, & consequenter ad sui venerationem, cultum, sacrificia & adorationem. Hic locus primò fuit in Galgalis, deinde in in Silo, tertiò in Nobe, quartò in Gabaa, denique in templo, cùm illud Salomon extruxit. Porrò arca mansit in Galgalis toto septennio, quo Iosue Chananæos debellauit: arca enim erat in castris, castra autem erant in Galgalis, vt patet c. 10. vers. vlt. Bellis septennalibus finitis, octauo anno ducatus sui, Iosue transtulit arcam è Galgalis in Silo, vt patebit cap. 18. vers. 1.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

QVinque Reges Chananæi oppugnant Gabaonitas quasi transfugas; sed eis Iosue succurrit, hostes fugat, qui lapidibus è cælo pluentibus conteruntur. Mox vers. 12. Iosue sistit Solem & Lunam, donec hostes omnes profligaret. Deinde vers. 22. quinque Reges in spelunca latentes pedibus calcari & suspendi iubet. Denique vers. 28. plures vrbes expugnat, quo facto reuertitur ad castra in Galgalis.

1. QVæ cùm audisset Adonisedec Rex Ierusalem, quòd scilicet cepisset Iosue Hai, & subuertisset eam (sicut enim fecerat Iericho & Regi eius, sic fecit Hai & Regi illius) & quòd transfugissent Gabaonitæ ad Israel, & essent fœderati eorum, 2. timuit valdè. Vrbs enim magna erat Gabaon, & vna ciuitatum regalium, & maior oppido Hai, omnesque bellatores eius fortissimi. 3. Misit ergo Adonisedec Rex Ierusalem ad Oham Regem Hebron, & ad Pharam Regem Ierimoth, ad Iaphia quoque Regem Lachis, & ad Dabir Regem Eglon, dicens: 4. Ad me ascendite, & ferte præsidium, vt expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Iosue, & ad filios Israël. 5. Congregati igitur ascenderunt quinque Reges Amorrhæorum, Rex Ierusalem, Rex Hebron, Rex Ierimoth, Rex Lachis, Rex Eglon, simul cum exercitibus suis, & castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes eam. 6. Habitatores autem Gabaon vrbis obsessæ miserunt ad Iosue, qui tunc morabatur in castris apud Galgalam, & dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas ab auxilio seruorum tuorum: ascende citò, & libera nos, ferque præsidium: conuenerunt enim aduersum nos omnes Reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis. 7. Ascenditque Iosue de Galgalis, & omnis exercitus bellatorum cum eo, viri fortissimi. 8. Dixitque Dominus ad Iosue: ne timeas eos: in manus enim tuas tradidi illos: nullus ex eis tibi resistere poterit. 9. Irruit itaque Iosue super eos repentè, tota nocte ascendens de Galgalis. 10. Et conturbauit eos Dominus à facie Israël: contriuitque plaga magna in Gabaon, ac persecutus est eos per viam ascensus Beth horon, & percussit vsque Azeca & Maceda. 11 Cumque fugerent filios Israël, & essent in descensu Beth horon, Dominus misit super eos lapides magnos de cælo vsque ad Azeca: & mortui sunt multò plures lapidibus grandinis, quàm quos gladio percusserant filij Israël. 12. Tunc locutus est Iosue Domino, in die qua tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum Israël, dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon.

13. Steteruntq; Sol & Luna, donec vlcisceretur se gens de inimicis suis. Nonne scriptum est hoc in libro iustorum? Stetit itaque Sol in medio cæli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei. 14. Non fuit antea nec postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israël. 15. Reuersusque est Iosue cum omni Israël in castra Galgalæ. 16. Fugerant enim quinque Reges, & se absconderant in spelunca vrbis Maceda. 17. Nuntiatumque est Iosue, quòd inuenti essent quinque Reges latentes in spelunca vrbis Maceda. 18. Qui præcepit sociis, & ait: Voluite saxa ingentia ad os speluncæ, & ponite viros industrios, qui clausos custodiant: 19. Vos autem nolite stare, sed persequimini hostes, & extremos quosque fugientium cædite: nec dimittatis eos vrbium suarum intrare præsidia, quos tradidit Dominus Deus in manus vestras. 20. Cæsis ergo aduersariis plaga magna, & vsque ad internecionem penè consumptis, hi qui Israël effugere potuerunt, ingressi sunt ciuitates munitas. 21. Reuersusque est omnis exercitus ad Iosue in Maceda, vbi tunc erant castra, sani & integro numero: nullusque contra filios Israël mutire ausus est. 22. Præcepitque Iosue dicens: Aperite os speluncæ, & producite ad me quinque Reges qui in ea latitant. 23. Feceruntque ministri vt sibi fuerat imperatum; & eduxerunt ad eum quinque Reges de spelunca, Regem Ierusalem, Regem Hebron, Regem Ierimoth, Regem Lachis, Regem Eglon. 24. Cumque educti essent ad eum, vocauit omnes viros Israël, & ait ad principes exercitus qui secum erant: Ite, & ponite pedes super colla Regum istorum. Qui cùm perrexissent, & subiectorum colla pedibus calcarent, 25. rursum ait ad eos: Nolite timere, nec paueatis, confortamini & estote robusti: sic enim faciet Dominus cunctis hostibus vestris, aduersum quos dimicatis. 26. Percussitque Iosue, & interfecit eos, atque suspendit super quinque stipites: fueruntque suspensi vsque ad vesperum. 27. Cumque occumberet sol, præcepit sociis vt deponerent eos de patibulis. Qui depositos proiecerunt in speluncam, in qua latuerant, & posuerunt super os eius saxa ingentia, quæ permanent vsque in præsens. 28. Eodem quoque die Macedam cepit Iosue, & percussit eam in ore gladij, regemque illius interfecit, & omnes habitatores eius: non dimisit in ea saltem paruas reliquias. Fecitque Regi Maceda, sicut fecerat Regi Iericho. 29. Transiuit autem cum omni Israël de Maceda in Lebna, & pugnabat contra eam: 30. quam tradidit Dominus cum Rege suo in manus Israël: percusseruntque vrbem in ore gladij, & omnes habitatores eius, non dimiserunt in ea vllas reliquias. Feceruntque Regi Lebna, sicut fecerant Regi Iericho. 31. De Lebna, transiuit in Lachis cum omni Israël: & exercitu per gyrum disposito oppugnabat eam. 32. Tradiditque Dominus Lachis in manus Israël, & cepit eam die altero, atque percussit in ore gladij, omnemque animam quæ fuerat in ea, sicut fecerat Lebna. 33. Eo tempore ascendit Hotam Rex Gazer, vt auxiliaretur Lachis: quem percussit Iosue cum omni populo eius vsque ad internecionem. 34. Transiuitque de Lachis in Eglon, & circumdedit. 35. atque expugnauit eam eadem die: percussitque in ore gladij omnes animas quæ erant in ea, iuxta omnia quæ fecerat Lachis. 36. Ascendit quoque cum omni Israël de Eglon in Hebron, & pugnauit contra eam: 37. cepit eam & percussit in ore gladij, Regem quoque eius, & omnia oppida regionis illius, vniuersasque animas quæ in ea fuerant commoratæ: non reliquit in ea vllas reliquias: sicut fecerat Eglon, sic fecit & Hebron, cuncta quæ in ea reperit consumens gladio. 38. Inde reuersus in Dabir, 39. cepit eam atque vastauit: Regem quoque eius atque omnia per circuitum oppida percussit in ore gladij: non dimisit in ea vllas reliquias: sicut fecerat Hebron & Lebna & regibus earum, sic fecit Dabir & regi illius. 40. Percussit itaque Iosue omnem Terram montanam & meridianam atque campestrem, & Asedoth, cum Regibus suis: non dimisit in ea vllas reliquias, sed omne quod spirare poterat, interfecit, sicut præceperat ei Dominus Deus Israël, 41. à Cadesbarne vsque Gazam. Omnem Terram Gosen vsque Gabaon, 42. vniuersosque Reges, & regiones eorum, vno impetu cepit atque vastauit: Dominus enim Deus Israël pugnauit pro eo. 43. reuersusque est cum omni Israel ad locum castrorum in Galgala.

VERS. 1. QVÆ CVM AVDISSET ADONISEDEC REX IERVSALEM.] quæ à Gabaon tantùm distabat duabus leucis siue horis; ideoq; eius Rex inuasit Gabaonitas, quòd ad Hebræos transissent, quodque sibi vicini panderent Hebræis iter ad suam Ie- A rusalem expugnandam. Videtur Adonisedec hoc nomen assumpsisse à Melchisedec, qui in eadem ante 400. annos regnarat, eamque iustis suis legibus, moribus, & exemplis fecerat sedem צדק *tsedec*, id est iustitiæ, vt scilicet in ea vigeret iustitia, Dei cultus,

cultus, veraque religio. Audi Masium: Vocabantur priscis illis téporibus omnes Reges Ierosolymæ (vt autumant Iudæi) vel Melchisedec, vel Adonisedec, quorum illud Regem Iustitiæ, hoc dominũ Iustitiæ significat. Vnde conijcitur vrbem illam primùm *isedec*, id est iustitiam (quam in ea plantarat primus iustus sanctúsque eius Rex Melchisedec) fuisse nominatam: postea verò *salem*, id est pacem, quòd in ea securè & pacificè habitaretur (nam nomen Iebus, quod aliquando illi à vulgo attributũ est 1. Paraliponem. 11. 4. incolarum, non vrbis proprium erat) ac deinde Ierosalem, idque factum est siue à Dauide, vt innuit Iosephus l. 7. Antiq. cap. 3. siue ab aliquo alio, per coniunctionem siue combinationem duarum vocum. Nam cùm Abraham eodem loco sacrificaturus filium suum, loco nomen dedisset אֲדֹנָי יִרְאֶה *Adonai iire*, id est videbit vel prouidebit Dominus sibi victimam, ex illo *iire*, id est prouidebit, & vetustiore nomine *salem*, conflatum est nomen *Ierusalem*, id est prouidebit, aut videbit pacem, siue visio pacis. Hæc Masius. Vide dicta Genes. 22. 14. Falluntur ergo Iosephus l. 7. belli cap. 18. & Hegesippus l. 3. cap. 9. dicentes Melchisedec vrbis conditorem posuisse hoc nomen Ierusalem, eò quòd ipse ad vetus nomen *salem* addiderit *τὸ ἱερὸν*, id est *sacrum* propter ædificatum ibidem à se templum, quasi Ierusalem idem sit quod *ἱερὸν*, id est sacrum templum vrbis *salem*. Alij cum Euseb. l. 9. Præpar. cap. 4. Salomoni id tribuunt, quasi Ierusalem idem sit quod *ἱερὸν*, id est sacrum templum Salomonis. Verùm nec Melchisedec, nec Salomon Græcè locutus est, sed Hebraicè.

Errat pariter Stephanus Byzantius lib. de vrbibus asserens à Solymis montibus Solymos dici & salem, quæ postea dicta est Ælia ab Ælio Adriano Imper. eius restauratore.

A vero quoque alienum videtur quod scribit noster Christoph. à Castro in c. 4. Baruch. sub finem, Ierusalem dictam à Iebosæis incolis, q.d. *Ierusalem*, id est *timete* vrbem nostram *salem*, vt vel ipso vrbis nomine vicinis ciuitatibus terrorem incuterent. Alienum pariter videtur quod indicat S. Hieron. de locis Hebr. litt. I. Ierusalem dictam à *Iebus* filio Chanaan & pronepote Noë, ac salem (Iebusæi enim incoluere Ierusalem) commutata scilicet littera s in r, euphoniæ causa, quasi Ierusalem idem sit quod Iebussalem.

Diuinitus autē hæc nomina vrbi data sunt, propter œconomiæ Passionis, crucis & mortis mysterium in ea peragendum, in quo mysterio iustitia, pax, & felicitas totius orbis posita fuit, iuxta illud Thren. 2. *Hæccine est vrbs perfecti decoris gaudium vniuersæ terræ?* Et illud Psal. 73. *Deus autē rex noster ante sæcula, operatus est salutē in medio terræ.* Et illud Isaiæ 2. *De Sion exibit lex, & verbũ Domini de Ierusalem.* Et Apocal. 21. 2. *Vidi sanctam ciuitatem Ierusalem nouam descendentem de cælo, à Deo paratā, sicut sponsam ornatam viro suo.* Vide Tobiam c. 13. 15. & sequent. in elogiis Ierusalem exultantem. Audi Adrichom. in descript. Ierusalem: *Ierusalem ciuitas Dei electa, sancta & gloriosa, fundata in mōtibus sanctis, loci eminentia, cæli*
Ierusalem qualis & quanta. *soliq; felicitate cunctas mundi vrbes superans, in totius orbis & Iudææ medio, ceu centrum & vmbilicum terræ sita est: & tanquam regia inter omnes accolas, velut caput in corpore eminet, splendidisq; ædificiis sicut sol præ cæteris lucet. Tantaq; gloria illustratur, vt singulari quodā priuilegio vnicus olim electus à Deo locus: ac non tantùm fidelis cuiusque animæ, verùm etiam militantis Christi in terris Ecclesiæ denique & beatæ illius in cælo triumphantis extiterit figura. Vrbs perfecti decoris, gaudium & exultatio vniuersæ terræ. Hæc circa annum à mundo creato 2023. tempore Abrahami à Melchisedec Rege condita, Hebraicè Salem, Græcè verò Solyma vocata est: atque ab eo quinquaginta annis possessa videtur. Quam deinde Iebusæi à Iebusæo filio Chanaan prognati occupauerunt: à quibus Iebus & Iebusæum aliquando dicta est: quo tempore eius Regem Iosue occidit. Tenuerunt autem eam Iebusæi annos octingentos & viginti quatuor, tantumq; vrbis fidebant firmitati, vt Dauide Rege ipsam oppugnaturo per contemptum cæcos claudos & mutilos in manibus collocarint, dictitantes hos ad arcendum hostem sufficere.* Hucusque Adrichom.

Cornel. in Iosue.

Denique S. Hieron. epist. 17. ad Marcellam, inuitans eam vt Româ migret Ierusalem: *In tribus nominibus, ait, Trinitatis demonstrat fidem. Iebus, Salem, Hierusalem appellatur. Primum nomen calcata, secundum pax, tertium visio pacis. Paulatim quippe peruenimus ad fidem, & post conculcationem ad pacis visionem erigimur: ex quo Salomon, id est pacificus in ea natus est, & factus est in pace locus eius. Et in figura Christi sub etymologia vrbis, Dominus dominantium & Rex Regum nomen accepit.*

VRBS ENIM MAGNA ERAT GABAON, ET VNA Vers. 2
CIVITATVM REGALIVM.] Hebr. *Sicut vna ciuitatum Regni.* q. d. Gabaon erat vna ex præcipuis regni Chananæorum ciuitatibus. Septuag. *Vna præcipuarum ciuitatum Regum.* Masius: *Quanta vlla vrbium regni.* Chald. *Regnorum.*

QVARE TRANSFVGERIT.] impunè scilicet *ad* Vers. 4
Iosue. q. d. Quare permittemus impunitũ hoc Gabaonitarum à nobis ad Hebræos transfugium? q.d. Puniamus hanc eorum à nobis apostasiam, & excindamus eos, ne quis audeat eos imitari, & ad Hebræos transfugere, *quia pacem fecit cum Iosue.*

IRRVIT ITAQVE IOSVE SVPER EOS REPENTE Vers. 9
TOTA NOCTE ASCENDENS DE GALGALIS.] q.d. Iosue tota nocte proficiscens de Galgalis, summo manè peruenit ad Gabaon, ac subitò, & ex improuiso in castra hostium eam obsidentium irruit, itaque eos somno sopitos, turbatos, pauidosque oppressit. Nota hìc nouũ stratagema Iosue, quo celeritate & matutina irruptione hostium castra turbauit & superauit. Prudenter enim, ait Themistocles magnus Græcorum in prælijs dux, *Amicos patientia, hostes celeritate superandos esse.* Et Iulius Cæsar: *Veni, vidi, vici,* quod imitatus Carolus V. pientiùs dixit: *Veni, vidi, vicit Christus.* Celer & peruigil fuit Hannibal, æquè ac Vespasianus Imper. Vide dicta Apoc. 3. v. 3. Sic Troia à Græcis capta est, qui vt ait Virgil. Æneid. 2.

Inuadunt vrbem somno vinoq; sepultam.

Noctu ergo summè contra hostes tam corporis quàm animæ excubandum est. Noctu enim dæmones perambulant vt turpia, scelesta & infanda concitent. Quare contra eos sub noctem, vt opem Dei & angelorum imploremus, recitamus Psal. 90. *Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur.* &c. *Non timebis à timore nocturno,* &c. *A negotio perambulante in tenebris.* Chald. *Non timebis à timore dæmonum, qui ambulant in nocte, in tenebris ambulante.*

IN GABAON.] in agro Gabaon obsidebant e- Vers. 10
nim Gabaon. Vide simile cap. 5. 3.

PERSECVTVS EST EOS,] scilicet Israël Amorrhæos, vel Deus per Israëlem quasi militem suum.

Hebræi enim sæpè subticent verbi suppositum, illudque ex circumstantiis, quasi obuium lectori intelligendum supplendumque relinquunt.

Vers. 11 DOMINVS MISIT SVPER EOS LAPIDES MAGNOS DE CÆLO.] Lapides grandinis intellige. Addit Iosephus l. 5. Antiq. c. 2. tonitrua & fulmina; quare non solùm lapidosa & inusitatæ magnitudinis grandine, sed etiam tonitru & fulminibus terribilem fuisse hanc tempestatem, æquè ac fuerat illa Ægyptiaca, Exodi 9. 23. Similia fulminum auxilia à Deo fuisse immissa legioni Christianæ (quæ inde fulminatrix est appellata) sub Marco Aurelio Imperat. narrat Euseb. l. 5. Histor. c. 5 ac Theodosio Imper. contra Eugenium præliantí narrat Claudianus, dum ita canit:

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Sic ad Samuëlis preces Deus Philisthæos per tonitrua perculit, & Hebræis percutiendos obiecit, 1. Reg. 7. 10.

Vers. 12 TVNC LOCVTVS EST IOSVE DOMINO.] Chald. *Tunc Iosue laudauit Dominum*, & laudando eum rogauit fiducia plenus, vt sisteret solem, donec plenam de hostibus cæsis obtineret victoriam: qua prece ad Deum præmissa, Iosue fidens omnino diuinæ virtuti opique imperauit soli quietem & solstitium. Ecclesiast. c. 46. 4. docet Iosue id fecisse ex zelo & iusta ira contra hostes populi Dei, vtique impellente eum Spiritu sancto. Vide hîc, quàm potens sit fides magna in Deum; sed hanc nobis suggerat & inspiret Deus oportet, vti eam inspirauit Iosue; alioqui enim temerarius fuisset imperando soli stationem. Hoc est quod Christus promisit Matth. 21. 22. dicens: *Omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis.* Quantum ergo credis & speras, tantum à Deo accipies. Quis ergo non summa speret à Deo, vt summa accipiat?

SOL CONTRA GABAON NE MOVEARIS, ET LVNA CONTRA VALLEM AIALON.] Hebr. est: *Sol tace*, Quod R. Salomon intelligit de Pythagorico cælorum concentu. q. d. Sol ne canas vti soles, sed tace & audi vocem iussumque meum, ac siste gradum. Verùm hoc ridiculum est & futile: *Sol tace*, ergo idem est quod *Sol quiesce*, ne loco mouearis Septuag. *Sol apud Gabaon stato, & Luna apud vallem Ælom*. Sensus ergo est. q. d. Tibi, ô Sol, in virtute Dei omnipotentis iubeo, imperoque vt non mouearis, sed immotus fixusque ex aduerso vrbium Gabaon & Aialon consistas, vt lucem nobis præbeas, donec hostes nostros persequamur, omnesque ad internecionem deleamus. Nam vrbs Aialun vicina erat vrbi Gabaon, & inter eas vallis erat media, in qua prælium hoc gerebatur. Vnde apparet illo die fuisse circa nouilunium, lunamque soli fuisse coniunctam. Quòd verò lunam nomines Iosue, facit hoc, non quasi id necessariũ esset ad præbendum suis lumẽ (hoc enim aliunde præstabat solus Sol) sed quia poëtica copia ludit in Sole & Luna, sicut in Gabaon & Aialon: hic enim versus æquè ac duo sequentes sunt Hebraici rythmi, deprompti vt videtur ex libro Iustorum. Vnde appares eos nõ esse compositos à Iosue, sed hic inseri ex lib. Iustorũ, siue Esdras restaurator librorum sacrorum, siue quis alius eos hîc inseruerit, nisi quis dicat librum Iustorum hîc vocari annales publicos, in quibus quolibet anno vel æuo iustorũ, præsertim Heroum illustria facta scribebãtur, quasi eos citet hîc Iosue.

Secundò, nominat Lunam, vt innuat non tantùm Solem, sed & Lunam, omnesque cælorum orbes iussos fuisse gradum sistere: Sol enim & Luna, quæ astra sunt nobilissima, ac diei & nocti præsũt, omnia reliqua cælestia astra & corpora significãt: alioqui enim statio Lunæ ad lumen & ad victoriã hîc non requirebatur: significat ergo Deum tunc omnes cælorum orbes cohibuisse, ne videlicet cõstitutus ab eo à mundi creatione perpetuus inter orbes hos ordo, tenor & consensus vnius aut duorum inæquabili progressione perturbaretur, vti fusè docet Abulen. & Masius, ac Conimbricenses in l. 2. de cælo qu. 2. art. 3. in fine. Simile accidit Isaiæ c. 38. 8. vbi Isaias ad preces Ezechiæ Regis solem decem gradibus retrocedere iussit.

Hoc ergo Iosuano die non fuit tempus, cuius mensura est motus primi mobilis (hic enim motus illo die cessabat) sed fuit duratio quæ rem quamuis existentem & perdurantem naturaliter comitatur, & cuius mensura poterat esse duratio primi mobilis, etiam dum ipsum quiescit. Atque hæc duratio mensurari poterat per horologia non solaria, sed arenaria vel ferrea, quæ suis temporibus librata stato tempore decurrunt, singulasque horas suo indice vel sono pulsuque indicant. Simili modo cessante motu Solis & Lunæ cessauit reciprocatio siue fluxus & refluxus maris; hic enim à motu Lunæ causatur. Ita Conimbr.

Vers. 13 NONNE SCRIPTVM EST HOC IN LIBRO IVSTORVM?] Fuit hic liber quasi sanctorum Catalogus, in quo præclara virorũ fide & religione illustrium facta erant descripta. Quis & qualis fuerit nescitur. Nam planè intercidit. Ita Theodor. & alij. Vide Sixtum Senensem in Catalogo sacrorum librorum, varias de hoc libro virorum sententias referentem.

STETIT ITAQVE SOL IN MEDIO CÆLI,] id est in ipso cælo magno & vasto: Est Hebraismus frequens; vel in hemisphærio nostro, quod dimidium est respectu alterius hemisphærij, quod respicit Antipodes.

Stetit Sol quamdiu.

ET NON FESTINAVIT OCCVMBERE SPATIO VNIVS DIEI.] Hinc videtur quòd Iosue imperarit stationem soli sub vesperam, cùm is occumberet, ideoque vereretur Iosue ne hostes per tenebras imminentes effugerent. Iustinus Martyr dialog. cõtra Tryphonem opinatur diem hunc Iosuanum fuisse 36. horarum. Nam præter duodecim horas naturales, addit illi 24. horas supernaturales, quibus Solem stetisse putat; nam dicitur hîc Sol stetisse spatio vnius diei, quod ipse de die naturali viginti quatuor horarũ accipit. Veriùs id accipias de die artificiali; hæc enim sola lucem præbet; idque innuit Ecclesiasticus c. 46. 5. dicens: *Vna dies facta est quasi duo.* q. d. Dies quæ solet esse duodecim vel 14. horarum, facta est 24. vel 28. horarum. Stetit ergo hîc sol per 12. vel potiùs 14. horas. Hæc enim pugna contigit sub solstitium æstiuum, quando in Iudæa dies est 14. horarum.

Plura de hac statione solis litteralia & mystica dixi Ecclesiastici 46. 5. quibus adde Tropol. In Luna cognitionem intellectus, quæ in hac via semper minùs clara est, & in sole ardorem affectus considera. Hæc interdum in vno summo bono intuendo & diligendo absque varietate subsistunt, donec vlciscatur se homo de inimicis suis. Nihil enim ita imperfectiones nostras domat & absumit, ac donum istud perfectissimæ contemplationis,

plationis, qua homo beneficio Domini nouit angelicos spiritus æmulari.

Physicè. Physicè & bellicè Leo Imper. in Tacticis in Epilogo num. 51. *In acie instruenda, ait, solem à tergo & ventum habeas, & in hostium oculis vtrumque collocabis.* Idem dicas de puluere, vt eum à tergo, & à fronte hostium colloces, vt in eorum oculos inuolet, eosque excæcet, vt præliari nequeant; nimirum puluis sequitur ventum.

Anagog. Anagog. Rupertus in hac statione solis, ait, est figura iudicij extremi: quando enim Christus iudicaturus adueniet, tunc stante sole longus erit dies, donec vlciscatur se de inimicis suis: *iuxta est*, ait Sophon. cap. 1. *dies Domini magnus, dies iræ, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis, & miseriæ.* Imò post diem iudicij cessabit omnis cælorum motus, ac sol, luna & stellæ consistent eodem loco in æternum, vti docent Theologi.

Allegor. Allegoricè Iusue hîc typus fuit IESV CHRISTI: *Sicut enim pugnante Propheta* (Iusue) *sol stetit, ita dum Saluator noster morte sua mortem dissolueret, sol meridie continuit radios suos, & tenebris repleuit terram*, ait Theod. quæst. 15.

Denique Hebræi, ob impetratam hanc à Iosue solis stationem, sepulchro eius insculpserunt solem, ad perennem tanti miraculi memoriam, quòd ipse fuisset solis stator, ac instar solis nocte & die fuisset peruigil: nam *vigili stant bella magistro*, de quâ re rursum dicam cap. vlt. 30.

Vers. 14. NON FVIT ANTEA NEC POSTEA TAM LONGA DIES.] Nam dies Ezechiæ ab Isaia prolongatus fuit dumtaxat 15. horarũ. Decem enim horis diei Isaias adiecit quinque; hic verò Iosuanus dies fuit 28 horarum. Nam 14. horis diei Iosue adiecit alias horas 14. Vide dicta Ecclesi. 45. 5. & Isaiæ 38. 8.

C OBEDIENTE DOMINO VOCI HOMINIS, ET PVGNANTE PRO ISRAEL.] Portentum est quòd Deus obediat homini, sicut Deus obediuit Iosue petenti vt sisteret solem, quia Iosue in omnibus obediebat Deo. Vis vt Deus te audiat audi tu Deum, eique obedi; sic faciet tibi obedire omnia à se creata, tibique quasi omnipotentiam suam communicabit. Scriptum est enim: *Voluntatem timentium se faciet.* Ita S. Dominicus dicebat se à Deo impetrare quicquid ab eo postularet. Idem etiamnum experiuntur viri sancti: *Ex quo intelligitur Deum seruorum suarum precibus obedire, & ad eorum necessitatem creaturas suas opportunè gubernare*, ait Auctor. de mirabil. S. Script. apud S. August. tom. 3. l. 2. cap. 4.

D Miratur S. Bernard. Deum natum ex Virgine illi quasi filium obediuisse; at magis mirũ Deum obedire Iosue. Christus enim matri obediuit, non quà Deus, sed quà homo & filius; hic verò Deus vt Deus obediuit Iosue. O prodigium, ô stupor, ô dignatio numquam in cælis vel terris audita, quòd Creator creaturæ, Deus homini obedit. Exclamat S. Bernard. Erubesce cinis Deus se humiliat, & tu te exaltas. Erubesce puluis, Deus obedit homini, & tu nec homini, nec Deo obedis?

Sanctus ergo Iosue imperat cælis, ac quasi rex illis leges figit, atque Solẽ & Lunã in medio cursu sola voce & imperio, tanquam habenis mirabiliter detinet & frænat. Sic sancti imperant vitæ & morti, cælo & inferno, dum mortuos suscitant, & animas gehennæ addictas conuertendo in cælum transferunt. Cui enim Creator obedit, illi & Angeli, & dæmones, & homines, omnesque creatu-

A ræ obediant oportet. Vide hîc quanta sit vis orationis, quæ Deum nobis facit obedire. Vnde Iacob in oratione luctans cũ Deo, illumq; volentem vincens vocatus est *Israël*, id est *dominans Deo*. Gen. 32. 28. Orans ergo Deum fit Israël, Deoq; præualet. Vide dicta Iacob. 5. v. 16. & seq. Vnde Chald. hîc vertit: *Vt exaudiretur corã Deo oratio hominis quia per verbum suum pugnabat Dominus pro Israële.* Sic & Masius, Pagnin. Arias & Vatabl. Audiatur S. Hieron. in c. 28. Isaiæ: *Fiducia habitantis in se Dei, locutus est* IESVS: *Stet Sol.* S. Ambros. l. 1. Offic. c. 40. IESVS *Naue cùm aduersum Gabaonitas surgeret prælium, & vereretur ne nox impediret victoriam, magnitudine mentis & fidei clamauit; Stet Sol; & stetit dum hæc victoria consummaretur.* D. Bernardus apud eius vitæ auctorem l. 2. c. 7. cùm aduersus Leoninos schismaticos constanter agendum ardenterque precandum suaderet: *Iosue*, ait, *pugnat & vt ad consummationem victoriæ dies sufficiat protelata, soli vt stet non*

B *tam orat quàm imperat, & meretur fides tam solis obedientiam, quàm de hoste prostrato victoriam.*

REVERSVSQVE EST IOSVE CVM OMNI ISRAEL IN CASTRA (in locum pro castris munitum) GALGALA.] *Reuersus est*, scilicet confectu prorsus bello, quo Deus miraculosè pugnabat pro Israële solem sistendo, donec omnes hostes cæderentur, vti præcessit. Hic ergo versus per anticipationem hîc ponitur, & quasi per parenthesin interiicitur; nam proprio loco collocandus esset in vers. vltimo capitis. Ita Masius: Aut planiùs & magis connexè cum vers. sequenti q. d. *Reuersus est*, hoc est reuerti incipiebat Iosue, quia fugerant quinque Reges hostium duces, & videbantur effugisse; absconderant enim se in spelunca Maceda: quod cùm audisset Iosue, reflexit iter, ac speluncam custodiri iussit, donec sui cæteros eorum asseclas persequerentur & cæderent, vti sequitur. Vnde Vatabl. vertit. *Et Iosue adornabat reditum.* Vers. 15.

FVGERANT ENIM] iuxta sensum iam datum. Masius & alij vertunt: *Fugerant autem*, vt hic versus nectatur cum v. 13. & vers. 14. per parenthesin inseratur. Vers. 16.

PERSEQVIMINI HOSTES.] Audi quid de hostes fugientes insequendo sanciat Leo Imper. in Tacticis c. 20. num 202. *Victoria tibi à Deo concessa ne statim turbulentè & confusè illos insequaris, sed inter insequendum ne conuersi te rursus adoriantur prouidebis: nam effusa & intemperans insectatio opportunos ad offensionem facit eos, qui insequuntur.* Vers. 19.

Et Vegetius l. 3. cap. vlt. *Qui dispersis suis*, inquit, *inconsultè insequitur, quam acceperat, aduersario vult dare victoriam.* Vnde Iosue iubet, vt totus Hebræorum cuneus hostes persequatur.

IN MACEDA VBI TVNC ERANT CASTRA] Iusserat enim Iosue custodire quinque Reges absconditos in Maceda, ibique castra figere, donec pars vna exercitus fugientes persequeretur & cæderet: quæ hoc peracto ad cæteros in Maceda rediit. Castra ergo hic vocantur potior & munitior exercitus portio. Et Maceda deinde cæsis quinque Regibus, rediere ad pristina plenaque castra sita in Galgalis, vt patet vers. vltimo. Vers. 21.

NVLLVSQVE CONTRA FILIOS ISRAEL MVTIRE AVSVS EST.] Hebr. *Nemo contra filios Israël acuit linguam suam.* Masius: *Nec canis acuisset linguam suam in quemquam filiorum Israël.* q. d. Israël nil passus est mali, fuitque omnibus circumcirca gentibus

formidabilis; quare nemo ausus fuit ipsum allatrare, ne canis quidem, animal alioqui cumprimis irritabile, sed dentibus, non lingua metuendum; canes enim multùm lingua latrantes vix dentibus mordent. Est Prouerbium.

Vers.24 PONITE PEDES SVPER COLLA REGVM ISTORVM. Non fuit hoc insolentis animi, aut victoria elati. Iosue enim optimè callebat illud Aristidis tomo 2. Orat. 2. de pace: *Vsus victoria honestus, non minorem quàm victoria laudem affert.* Iussit ergo suis colla Regum calcare; Primò, vt suis fiduciam, & animos ad cæteros Chananæorum reges debellandos adderet, ostenderetq; Deum implere promissa per Mosen. Deuter. 33. vlt. vbi dicitur: *Negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis.*

Secundò, vt meritas de impiissimis tyrannis sumeret pœnas.

Tertiò, vt suos longiùs ab infandis eorum sceleribus & communione cum scelestis Chananæis abdicaret, vtpote quos tam Dei vindictâ, quàm Iosue sententia calcari, necari, necatosq; in cruce agi ostentarique viderent. Allegor. *Fuit hæc non crudelitas, sed humanitas*, ait Origen. homil. 11. *Christi sacramentum designans, quod Dominus IESVS adumbratum priùs à filio Naue per singulas ciuitates, nunc in veritate per singulas animas credentium complet: vt quæ possidebantur à pessimis regibus, secundùm principem mundi huius, expulsis iis & peremptis, facere eas dignetur habitaculum fidei & sancti Spiritus templum.*

Symbol. S. Hieron. lib. 1 contra Iouin. per quinque Reges accipit quinque sensus, qui in homine regnant, sed à IESV pugnante superantur. *Significatur*, inquit, *quòd antequàm Dominus populum suum educeret de Ægypto, & circumcideret eum, visus, odoratus, gustus, auditus tactusq; regnauerint, & his quasi principibus fuerint vniuersa subiecta, quos IESVS ad speluncam corporis confugientes & ad tenebrosum locum, id est ipsum ingredientes corpus interfecit, vt per id occiderentur per quod antè regnabant.*

Vers.35 DE LEBNA TRANSIVIT IN LACHIS.] Vide vt Iosue sapienter vtatur victoria, ac regibus cæsis vrbes omnes consternatas capiat, & instar fulminis peruadat. Peccauit ea in re Hannibal; si enim cæsis Romanis ad lacum Thrasimenum Romam pertexisset eam cepisset: Vnde de eo dictum: *Vincere scit Hannibal, sed victoria vti nescit.*

Vers.37 CEPIT EAM] Iosue ergo cepit Hebron, sed peruolando. Vnde nonnulli gigantes eam rursus occuparunt quos in eadem postea deleuit Caleb, vt patet cap. 15. 14. de quo cap. sequ. vers. 21.

ET PERCVSSIT IN ORE GLADII,] id est in A acie gladij, quod Galli dicunt *au fil de l'espée.* Hac phrasi significatur omnes gladio fuisse trucidatos; quod enim homini est os, hoc gladio est acies. Sicut enim homo cibum quem ore contingit, deuorat; sic gladius quicquid acie sua ferit, consumit.

REGEM QVOQVE EIVS.] scilicet iam antè percusserat gladio, ac percussum suspenderat in patibulo, vti dixit vers. 26. Repetit enim Regis cædem, quia recenset stragem communem vrbi eius Hebron illatam, cùm Rex cæsus sit non in Hebron, sed in Maceda.

PERCVSSIT, &c. ASEDOTH] Ita legendùm cum Roman. non *Aseoth*. Sic & Septuag. Hebræum nomen vt proprium regionis retinuerunt, tam hic quàm cap. 12 8. & cap. 13. 20. sed & Euseb. in locis Hebr. asserit, *Asedoth* esse nomen proprium vrbis. Masius tamen & alij hoc nomen accipiunt non B vt proprium, sed vt appellatiuum, vertuntque *effusiones*, siue loca deuia & conualles; vbi scilicet montes collésue in valles camposque se porrigunt & effundunt. Noster Deuter. 4 27 vertit *radices montis*, et Numer. 21. 15. vertit *scopulos*, qui in flumine se protendunt & effundunt. Vers.40

OMNE QVOD SPIRARE POTERAT INTERFECIT.] Hebr. *omnem animam*, id est omnem hominem, qui spiritu & halitu vitaque fruebatur, *interfecit*: Nam pecora non esse cæsa, sed in prædam abacta patet cap. sequenti 14. Nusquam enim Deus iussit pecora occidi, nisi in Iericho cap. 6. 21. quia ipsa statuta fuit anathema. Ita Abul. quæst. 98.

A CADESBARNE VSQVE GAZAM] Vide hic fortitudinem, felicitatem, celeritatem, victorias Iosue, quibus quasi fulmen transuolando omnia C strauit & subegit, licet munitissima, qualis erat Gaza vrbs Philisthinorum fortissima, adeò vt Alexander Magnus spatio bimestri eam oppugnarit antequam caperet, teste Diodoro lib. 17. Hinc & à robore nomen accepit. Geza enim Hebr. עזה *Azza* vel Geza (nam litteram *Ain* sæpè pronuntiant vt g. sic עמרה pronuntiant *Gomorrha* עמר *gomor*, &c.) Hoc tamen nomen alia de causa eidem vrbi cõfirmatum est postea à Cambyse filio Cyri, quam recenset Pomponius Mela lib. 1. cap. 11. *In Palæstina, ait, est ingens & munita admodum Gaza. Sic Persæ ærarium vocant. Et inde nomen est quod cùm Cambyses armis Ægyptum peteret, huc belli opes & pecuniam intulerat*, vt illa in Gaza, vtpote munitissimâ, esset tutissima. Hinc & paulò post Iosue transitum, gigantes receperunt Gazam, eamque munitiorem effecerunt, vti narratur cap. sequ. vers. 22. Vers.41

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iosue prælio superat Iabin Regem Asor præpotentem cum Regibus sibi fœderatis, ac Chananæam penè totam subiugat, itaque à prælijs cessat. Huc vsque audiuimus bellum Australe Iosue, nunc audiemus Aquilonare: ipse enim subacta Chananæa Australi, arma iam vertit ad Aquilonarem.

1. QVæ cùm audisset Iabin rex Asor, misit ad Iobab regem Madon, & ad regem Semeron, atque ad regem Achsaph: 2. ad reges quoque Aquilonis, qui habitabant in montanis & in planitie contra meridiem Ceneroth, in campestribus quoque & in regionibus Dor iuxta mare: 3. Chananæum quoque ab Oriente & Occidente, & Amorrhæum atque Hethæum ac Pherezæum & Iebusæum in montanis: Heuæum quoque qui habitabat ad radices Hermon in Terra Maspha.

4. Egres-

4. Egressique sunt omnes cum turmis suis, populus multus nimis sicut arena quæ est
in littore maris, equi quoque & currus immensæ multitudinis. conueneruntque om-
nes reges isti in vnum ad Aquas Merom, vt pugnarent contra Israël. 6. Dixitque
Dominus ad Iosue: Ne timeas eos: cras enim hac eadem hora ego tradam om-
nes istos vulnerandos in conspectu Israël: equos eorum subneruabis, & currus igne
combures. 7. Venitque Iosue, & omnis exercitus cum eo, aduersus illos ad A-
quas Merom subitò, & irruerunt super eos, 8. tradiditque illos Dominus in manus
Israël. Qui percusserunt eos, & persecuti sunt vsque ad Sidonem magnam, & A-
quas Maserephoth, campumque Masphe, qui est ad Orientalem illius partem, Ita
percussit omnes, vt nullas dimitteret ex eis reliquias: 9. fecitque sicut præceperat
ei Dominus, equos eorum subneruauit, currusque combussit igni. 10. Reuersus-
que statim cepit Asor: & regem eius percussit gladio: Asor enim antiquitus inter
omnia regna hæc principatum tenebat. 11. Percussitque omnes animas, quæ
ibidem morabantur: non dimisit in ea vllas reliquias, sed vsque ad internecionem
vniuersa vastauit, ipsamque vrbem peremit incendio. 12. Et omnes per circui-
tum ciuitates, regesque earum cepit, percussit atque deleuit, sicut præceperat ei
Moyses famulus Domini. 13. Absque vrbibus, quæ erant in collibus & in tu-
mulis sitæ, cæteras succendit Israël: vnam tantùm Asor munitissimam flamma con-
sumpsit 14. Omnemque prædam istarum vrbium ac iumenta diuiserunt sibi filij
Israël, cunctis hominibus interfectis. 15. Sicut præceperat Dominus Moysi ser-
uo suo, ita præcepepit Moyses Iosue, & ille vniuersa compleuit: non præteriit de
vniuersis mandatis, nec vnum quidem verbum quod iusserat Dominus Moysi. 16.
Cepit itaque Iosue omnem Terram montanam, & meridianam, terramque Gosen,
& planitiem, & Occidentalem plagam, montemque Israël, & campestria eius: 17.
& partem montis quæ ascendit Seir vsque Baalgad, per planitiem Libani subter
montem Hermon: omnes reges eorum cepit, percussit, & occidit. 18. Multo
tempore pugnauit Iosue contra reges istos. 19. Non fuit ciuitas quæ se traderet filiis
Israël, præter Heuæum, qui habitabat in Gabaon: omnes enim bellando cepit 20.
Domini enim sententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra
Israël & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent, sicut præce-
perat Dominus Moysi. 21. In illo tempore venit Iosue, & interfecit Enacim
de montanis, Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni monte Iuda & Israël, vr-
besque eorum deleuit. 22. Non reliquit vllum de stirpe Enacim, in Terra filio-
rum Israël: absque ciuitatibus Gaza, & Geth, & Azoto, in quibus solis relicti
sunt. 23. Cepit ergo Iosue omnem Terram, sicut locutus est Dominus ad Moy-
sen, & tradidit eam in possessionem filiis Israël secundùm partes & tribus suas. quie-
uitque Terra à præliis.

VERS. 1. IABIN REX ASOR:] Asor erat totius Chananææ metropolis, inter omnia eius regna tenens principatum: cessit tribui Nephtali, distat à Cæsarea Philippi sex milliaribus, à mari mediterraneo nouem. Ita ex Iosepho & alijs Adrichom.

VERS. 2. CONTRA MERIDIEM CENEROTH] hoc est ad meridiem stagni Genesareth, quod alio nomine mare Tiberiadis siue Galilææ dicitur.

VERS. 4. POPVLVS MVLTVS NIMIS, SICVT ARENA QVÆ EST IN LITTORE MARIS] id est magna & innumerabilis hominum multitudo. Est enim hyperbole in Script. vsitata, pertinens ad amplificandam victoriam, ac simul terræ promissæ fœcunditatem (vtpote quæ tantam multitudinem alere potuerit) commendandam. Iosephus lib. 5. Antiq. c. 2. asserit fuisse trecenta millia peditum, decem equitum, & duo millia curruum.

VERS. 6. VVLNERANDOS] Alii vertunt *occidendos*; vtrumque significat Hebr. חללים *chalalim*, & vtrumque hic factum: iusserat enim Deus omnes Chananæos occidi.

EQVOS EORVM SVBNERVABIS,] hoc est equis neruos vel suffragines aut crura incides, vt videlicet inutiles reddantur, ne posthac illis vtaris in bello, & fiduciam ponas in eis me neglecto, Hac

A enim de causa equorum copia à Deo fuit improbata, & vetita Hebræis Deut. 17. 16. Psal. 147. 10. Psal. 20. 8. Vide dicta Exodi 13. 13. Eadem de causa iussit & currus comburi: reliquâ verò prædâ camelorum, asinorum, boum, ouium, &c. Hebræis frui permisit. Ita Abul. Masius, Arias, Vatabl. Vide dicta Exodi 13. 13.

Tropol. Origen. cum dæmone pugnantes, inquit arma ei eripiamus necesse est: equum ergo eneruamus, cùm lasciuum corpus ieiunio frangimus: corpus enim est quasi equus lasciuiens, cui animus quasi eques insidet & præsidet, vt illud domet, & flagello disciplinæ quasi auriga moderetur & regat.

VERS. 8. VSQVE AD SIDONEM MAGNAM] nō quòd alia B fuerit Sidon minor, sed quòd Sidon vicina Tyro cognomen habuerit *magna*. Sidon enim artificum industria, nauium nautarumq; copia, & maxima potius commoditate ab omnibus celebrata fuit. Dicta est Sidon à Sidone filio Chanaan conditore, vt vult Iosephus 1. Antiq. cap 6. & S. Hieron. in quæst. in Gen. vel vt Iustinus histor. lib. 18. Strabo lib. 12. & alij à piscium copia. Phœnices enim piscem vocant *said* (quod Hebr. significat venari) vnde & hodie Sidon vulgò à Turcis & Syris voca-

tur *ſaid*, vel *ſaida* Eſt autem hæc vrbs in Phœnicia, adeoque videtur olim fuiſſe Metropolis Phœniciæ. Vnde Iſaiæ 23. 12. Tyrus illa mercibus opibuſque & viribus inclyta vocatur filia ſidonis. Sita eſt in littore maris mediterranei ſub Antilibano. Ita Maſius.

ET AQVAS MASEREPHOTH. Hebr. Et מִשְׂרְפוֹת *miſrepot aquarum*, hoc eſt, *Et vſtrinas aquarum?* vt vertit Maſius, vel vt alij *adustiones vel incendia aquarum*. Tigur. *Calefactiones aquarum*: per quas Vatabl. & R. Dauid intelligunt aquas calidas, quales ſunt Aquiſgrani ad balnea. Alij ſalinas intelligunt, quòd ſcilicet ibidem aqua ex mari per canales deducta, ſolis radiis excocta, & quaſi exuſta in ſalem durabatur. Ita Chald. Lyran. R. Salomon, Adrichom. & alij. Tertiò, Maſius fornaces vitrarias intelligit: arenam enim vi ignis excoctam & liquatam, ex qua conflatur vitrum, hic vocari aquam: omne enim liquidum ſubinde aqua vocatur.

Vers. 10. ASOR ENIM ANTIQVITVS INTER OMNIA REGNA HÆC PRINCIPATVM TENEBAT.] Hinc liquet Aſor fuiſſe Metropolim Chananææ, vt dixi verſ. 1. ideoque Iabin Regem Aſor hos omnes Reges & vrbes Chananææ, quæ hic nominantur, non tantùm habuiſſe fœderatas, ſed etiam ſibi quaſi Principi ſubditas.

Vers. 11. NON DIMISIT RELIQVIAS.] Nonnullos tamen fuga, vel tum, vel antea euaſiſſe qui paulò poſt mortem Iosue vires receperint, vrbeſque reſtaurarint, ac nouos Reges ſibi crearint, qui Hebræos vexarũt & afflixerũt, patet Iudic. 4. 2. vbi poſt 130. annos Iabin Rex Aſor dicitur per viginti annos dominatus Hebræis. Vnde veriſimile eſt, Iabin fuiſſe commune nomen Regum Aſor, vt Regum Ægypti commune nomen fuit Pharao, deinde Ptolemæus; ac Regum Syriæ nomen erat Antiochus. Ita Maſius. Simile accidit in Madianitis, qui exciſi à Moſe Num. 31. rurſũ ſuccreuerunt, ac iterum bella mouerunt Iſraëlitis. Vnde à Gedeone proſtrati ſunt Iudic. 6. Sic & Hebronitæ à Ioſue ſucciſi, rurſum vires, vrbemque Hebron receperunt, ac à Caleb deuicti ſunt, vt patet v. 21. conferendo cum Iudic. 1. verſ. 10.

Porrò Procopius l. 4. de bello Wandalorum, & ex eo Euagrius l. 4. hiſt. c. 18. aſſerunt multos Chananæorum cernentes ſe Ioſue non poſſe reſiſtere, ex Chananæa profugiſſe in Ægyptum, Libyam & Africam, ibique nouas ædificaſſe vrbes, nonnullos quoque in Germaniam, aliaſque Europæ prouincias peruenisſe tradunt Rabbini, ac imprimis Aben-Ezra, & ex ijs Genebr. in Chronol.

Vers. 13 ABSQVE VRBIBVS QVÆ ERANT IN COLLIBVS ET IN TVMVLIS SITÆ CÆTERAS SVCCENDIT ISRAEL.] Hebr. *Tantùm vrbes quæ erant in tumulo ſuo non ſuccendit*. Vnde rectè infert noſter Interpres, aſſeritq; cæteras vrbes, quæ non erant in collibus, à Ioſue fuiſſe ſuccenſas. Dicuntur verò vrbes in tumulis ſitæ, quæ eminentiore ſunt loco, vel in collibus, ideoque loci natura munitæ. Vnde Theod. Chal. & Vatabl. vertunt *vrbes fortes*. Maſius, *Aggeribus munitas*. Sẽſus eſt, q. d. Ioſue vrbes non munitas ſuccendit, eò quòd timeret ne illæ ſe abeunte rurſum à Chananæis hoſtibus occuparentur, cùm ipſe pauciores haberet milites, quàm vt omnes vrbes quas capiebat valido præſidio firmare poſſet: vrbes verò in collibus munitas non ſuccendit, vtpotè quas facilè paruo præſidio tenere & tutari poterat: excepta tamen vrbe Aſor, quæ caput erat & metropolis aliarum: hanc enim exuſſit: quia ſi illa manſiſſet integra, fuiſſet continua belli materia, Chananæis ad regiam hanc vrbem repetendam, & ſibi vendicandam perpetuò intentis & excubantibus. Ita Abulenſ.

Vers. 16. MONTEMQVE ISRAEL.] Quæres, quis ſit hic mons. Maſius & Arias cenſent montem hic vocari loca montoſa circa Samariam. Mons enim Samariæ dictus eſt mons Iſraëlis, poſtquam decem tribus facientes ſchiſma à Iuda & Roboam Rege, nomen Iſraëlis ſibi appropriarunt, regnique ſui caput fecerunt Samariam, ac Regem ſibi crearunt Ieroboam. Hinc colligit Maſius hunc librum non à Ioſue, ſed diu poſt eum ex Diariis à Ioſue relictis fuiſſe conſcriptum.

Alij per montem Iſraëlis accipiunt montem Sion, in quo ædificatum fuit templum, vt ille ob templum Antonomaſticè vocetur mons Iſraëlis. Alij accipiunt montem Bethel, vbi Iacob, qui alio nomine dictus eſt Iſraël, vidit ſcalam è terra in cælum porrectam, Deumque ſcalæ innixum, ac ab eo promiſſionem Chananææ à poſteris ſuis poſſidendæ accepit. Gen. 28. 12. Alij cum Caiet. & Saliano intelligunt montem Garizim, vel ſimilem iuxta Sichem, ſitum in agro, quem Iacob ibidem emerat. Gen. 33. 19.

Vers. 17. ET PARTEM MONTIS QVÆ ASCENDIT SEIR.] id eſt in Idumæam. Rectè vertit noſter Interpres, ſi in Hebræo moderna puncta à Rabinis ſubſtituta commutes, ac loco הֶחָלָק *hehalac*, legas הַחֵלֶק *hachelec*, id eſt iſtam partem. Aquila quoq; Chald. & Vatabl. vertunt *montem diuiſionis*, id eſt diuiſum & diuidentem; quia Chananæam diuidit & diſterminat ab Idumæa. Recentiores cum Symmacho & Maſio vertunt λεῖον, id eſt leuem, publicum, glabrum, id eſt nudum & arboribus vacuum. Septuag. retinuerunt nomen Hebræum quaſi proprium.

Vers. 18. MVLTO TEMPORE PVGNAVIT IOSVE CONTRA REGES ISTOS.] Ioſeph. l. 5. Antiq. c. 2. aſſerit Ioſue quinquennio ſubegiſſe Chananæam. Verius eſt eum id feciſſe ſeptennio, ſaltem inchoato. Id enim diſertè tradunt Chronologi Hebræorum in Seder Olam, ac Theod. Abul. Maſius, Serarius, Torniellus & alij, idque ſatis colligitur ex annis Caleb cap. 14. 7. vt ibi oſtendam.

Vers. 19. NON FVIT CIVITAS QVÆ SE NON TRADERET.] Corrige cum Roman. *Quæ ſe traderet*. Hebr. enim eſt *quæ pacem faceret*, vel offerret, aut oblatam acceptaret. Tradunt enim Rabbini, quos ſequitur Maſius, Ioſue obtuliſſe pacem ſingulis vrbibus Chananææ, ſed omnes pacem abnuiſſe, quòd nollent conditionem pacis ſcilicet ſubiectionem & ſeruitutem Hebræorum ſubire. Alij tamen negant Ioſue obtuliſſe eis pacem, eò quòd Deus vellet omnes occidi. Locus enim Deuter. 20. 10. vbi iubetur vt pax offeratur vrbibus hoſtilibus, ambiguus eſt & dubius, an ad exteros dumtaxat, an verò etiam ad Chananæos pertineat.

Vers. 20. DOMINI ENIM SENTENTIA FVERAT, VT INDVRARENTVR CORDA EORVM.] Hebr. *A Domino erat vt indurarẽt cor ſuũ*. Ita Maſius. Ipſi ergo Chananæi ſe indurabant, vt nollent cum Hebræis paciſci, non verò, vt ait Caluinus hic, ipſe Deus qui veniam Chananæis negari iuſſerat, eos in cæcum furorem impulit, ne locũ darent miſericordiæ. Id tamen Domini ſententia & iudicio factum eſt, ob nefaria eorum ſcelera, factum inquam, non actiuè

&

& impulsiuè, sed permissiuè & obiectiuè; illa nimirum prouidentia, quàm circa peccata, sanctissima Dei maiestas habet: quæ qualis & quanta sit explicui Exodi 7. 3.

Hinc elicitur, quòd si Chananæi pacem à Iosue & Hebræis petiissent, ac pœnitentes in votus veri Dei castum cultum cum Hebræis transire voluissent, Deum decretum suum de de illis occidendis reuocaturum fuisse, aut potiùs declaraturum illud non comprehendere Chananæos pœnitentes, sed tantùm impœnitentes, & in sua impietate obduratos. Ita Abulens. Masius & alij.

VERS.21. INTERFECIT ENACIM.] id est gigantes posteros Enac gigantis.

Quæritur: quomodo Iosue gigantes, eorumq; vrbes Hebron, Dabir & Anab deleuerit, cùm post mortem Iosue id fecerit Caleb & Othoniel, vt dicitur cap. 14. 12. & Iudic. 1. v. 10. 11. & 12. Abulens. quæst. 85. respondet esse hîc Anticipationem, tribuitque hîc Iosue illa quæ ipse inchoauit, sed posteri eius perfecerunt. Meliùs respondet Masius vtrumque contigisse: gigantes enim à Iosue partim cæsos, partim pulsos esse ex Hebron, Dabir & Anab, cùm ipse illas vrbes victor percurreret, partim verò ac profugus, qui scilicet Iosue manus euaserunt, fugisse, & sese recepisse in Gazam, Geth & Azotum, quæ erant vrbes Philisthinorum. Vnde post mortem Iosue viribus resumptis, maiorum suorum sedes, scilicet Hebron, Dabir & Anab recuperarunt, rursumque occuparunt, donec tandem à Caleb & Othoniele funditus fuere deleti. Id insinuat versus sequens.

Porrò *Enacim*, Hebr. idem est quod *Torquati*, torque ornati. Sic Manlius apud Romanos cognominatus est Torquatus, quòd Gallo in prælio torquem ademisset. Porrò torques aurei militibus A ob rem strenuè gestam donari ab Imperatoribus solebant: vnde torquati dicti, qui duorum generũ erant, simplares duplaresque. Vegetius l. 2. Torquati, inquit, duplares, torquati simplares erant, quibus torques aureus solidus virtutis præmium fuit: quem qui meruisset, proter laudem interdum duas consequebatur annonas, duplares duas, simplares vnam. Torquati tamen hodie vocitari debent equites, qui vulgò cochleati dicuntur, quos Rex noster gestamine suo regioque insigniuit, quique ordinem regium gestare dicuntur. Ita Budæus. Sic tradunt Rabbini gigantes hosce bellipotentes, vasta sua corpora torquibus impleſse & ornasse. Enacim enim erant Colossæi gigantes & monstra hominum.

CEPIT ERGO IOSVE OMNEM TERRAM] Chananææ. *Omnem*, id est potiorem & quasi omnem; pauca enim intacta reliquit; vel *omnem*, scilicet quã bello tentauit, quam adire & expugnare voluit; B nullam enim adiit, quam nõ expugnarit, vti Deus illi promiserat c. 1. 3. Aliquas tamen in Chananæa vrbes non adiit, intactasque reliquit æquè ac Gazam, Geth, Azotum, & cæteras vrbes Philisthinorum perinde ac Tyrum, Sidonem, cæterasq; Phœniciæ vrbes, quæ tamen ambitu terræ à Deo Hebræis promissæ continebantur. Cur id fecerit causas afferam Iudic. 2 11. VERS.23

SECVNDVM PARTES ET TRIBVS.] *&* significat *id est*. q. d. secundùm partes, id est secundùm tribus. Hebr. *iuxta partitiones eorum*, *ad tribus eorum*, id est prout Hebræi per suas tribus erant diuisi & dispertiti.

QVIEVITQVE TERRA,] id est habitatores terræ à Iosue vel occisi vel suppressi subactique nullum Israëli bellum mouerunt. Ita Arias, Vatabl. & alij.

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Numerantur 31. Reges à Josue in Chananæa cæsi.
Vide hîc vt Josue Regum omnium fuerit terror, imò iudex & vindex.

1. HI sunt reges, quos percusserunt filij Israël, & possederunt Terram eorum trans Iordanem ad solis ortum, à torrente Arnon vsque ad montem Hermon, & omnem Orientalem plagam, quæ respicit solitudinem. 2. Sehon rex Amorrhæorum, qui habitauit in Hesebon, dominatus est ab Aroër, quæ sita est super ripam torrentis Arnon, & mediæ partis in valle, dimidiæque Galaad, vsque ad torrentem Iaboc, qui est terminus filiorum Ammon. 3. & à solitudine vsque ad mare Ceneroth contra Orientem, & vsque ad Mare deserti, quod est mare salsissimum, ad Orientalem plagam per viam quæ ducit Betsimoth: & ab australi parte, quæ subiacet Asedoth, Phasga. 4. Terminus Og regis Basan, de reliquiis Raphaim, qui habitauit in Astaroth, & in Edrai, & dominatus est in monte Hermon, & in Salecha, atque in vniuersa Basan, vsque ad terminos. 5. Gessuri, & Machati, & dimidiæ partis Galaad: terminos Sehon regis Hesebon. 6. Moyses famulus Domini, & filij Israël percusserunt eos, tradiditque Terram eorum Moyses in possessionem Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse. 7. Hi sunt reges Terræ, quos percussit Iosue, & filij Israël, trans Iordanem ad Occidentalem plagam, à Baalgad in campo Libani, vsque ad montem cuius pars ascendit in Seir: tradiditque eam Iosue in possessionem tribubus Israël, singulis partes suas. 8. tam in montanis quàm in planis atque campestribus. In Asedoth, & in solitudine, ac in meridie Hethæus fuit & Amorrhæus, Chananæus, & Pherezæus, Heuæus & Iebusæus. 9. Rex Iericho vnus: rex Hai, quæ est ex latere Bethel, vnus: 10. rex

Ieru-

Ierusalem vnus, rex Hebron vnus : 11. rex Ierimoth vnus, rex Lachis vnus, 12.
rex Eglon vnus, rex Gazer vnus, 13. Rex Dabir vnus, rex Gader vnus, 14.
rex Hered vnus, rex Bethel vnus, 15. rex Lebna vnus, rex Odullam vnus, 16.
rex Maceda vnus, rez Bethel vnus, 17. rex Taphua vnus, rex Opher vnus, 18.
rex Aphec vnus, rex Saran vnus, 19. rex Maldon vnus, rex Asor vnus, 20. rex
Semeron vnus, rex Achsaph vnus, 21. rex Thenac vnus, rex Mageddo vnus,
22. rex Cades vnus, rex Iachanan Carmeli vnus, 23. rex Dor, & prouinciæ Dor
vnus, rex Gentium Galgal vnus, 24. rex Thersæ vnus : omnes reges triginta
vnus.

VERS. 2. DOMINATVS EST, &c. MEDIÆ PARTIS IN VALLE.] Hebr. *Dominatus est in medio vallis.* Ita & Septuag. quasi dicat, Dominatus est per dimidiã vallem, quæ diuiditur fluuio Arnon, ita vt medietas fluuij & vallis adiacentis esset Sehon Regis Amorrhæorum, altera verò dimidia pars esset Moabitarum. Vide Deut. 3. 16.

VERS. 4. RAPHAIM] Ita vocabantur gigantes prognati ex Rapha, sicut Enakim prognati ex Enac. Vide dicta Gen. 14. 5.

QVI HABITAVIT IN ASTAROTH.] Ita dicta est hæc vrbs & regia Og regis Basan, ab Astarte idolo Dianæ siue Iunonis hoc est lunæ quæ ibi colebatur; vnde & cognominabatur *carnaim*, id est duorum cornuum, quia luna dum nascitur bicornis est. Vide dicta Gen. 145. sic & *Baalgad*, ait Arias, ex nomine Fortunæ, quæ ibi colebatur nomen accepit: *Gad* enim est fortuna, vt dixi Gen. 30. 11. *Baal est Deus.*

VERS. 9. REX IERICHO VNVS.] *Rex*, id est regulus, siue princeps Singulæ enim vrbes cum suis municipiis suos habebant Reges, id est Rectores & Principes, vt patet ex sequ. olim enim singularum vrbium Domini vocabantur Reges, teste Aristot. libr. 3. Polit. Strabone lib. 16. & Plinio l. 6. cap 9. Hinc collige quanta fuerit illius æui simplicitas, cùm Reges suis contenti vrbibus alias non ambirent, sed cum eis contra communes hostes, v. g. Hæbræos conspirarent. Iam autem non rarò videmus tantam esse hominum ambitionem, vt ei satiandæ totus mundus non sufficiat. Vnde de Alexandro C Magno cecinit Poëta:

Vnus Pelleo iuueni non sufficit orbis,
Sarcophago contentus erit.

Quid miseri mortales terram ambitis? quid agros agris, vrbes vrbibus, regna regnis adiicere satagitis? quid tota vita vosmetipsos in fundorum dilatatione excruciatis cras morituri? Deo iudici vindicique ambitionis, iniustitiæ & tyrannidis exactam rationem reddituri? in tumulo terræ octopedali sepeliendi? in gehenna per omnem æternitatem arsuri? Hoc est terræ punctum, quod inter A mortales ferro & igni diuiditur. O quàm angusti sunt mortalium termini! O quàm angusti cæcique mortalium animi! itáne terræ punctum vastissimis, pulcherrimis, opulentissimis cælorum orbibus regnisque antefertis?

VERS. 23. REX GENTIVM GALGAL VNVS] Hebr. ad *Gal gal* additur articulus *Lamed.* q.d. *Rex Gentium Galgala*, vel in Galgala *vnus*. Certũ est Galgal hîc non esse Galgala, vbi Iosue trãsito Iordane fixit castra: ibi enim nulla erat ciuitas, nullus rex. Quare verisimiliter Masius & alij censent Galgal esse Galilæam. Hæc enim Hebr. dicitur גליל *Galil.* *Galgal* autem idem est quod *Galil*, geminata dũtaxat littera *Gimel*, quod frequens est Hebræis. Vnde Septuag. in editione Romana *Galgal* vertunt *Galilaã*, nec vsquam aliam inuenimus *Galgal* quàm Gali- B læam. Hæc vocatur *Gentium*, tum quia vicinos habebat Tyrios, Sidonios, aliosque Gentiles; tum quia in ea habitabant, & permistæ erant variæ Chananæorum aliorumque populorum Gentes, inquit Abul. tum quia ad illam ob maris emporia & mercimonia magnus erat aliarum gentium cõcursus, ait Masius. Accessit postea quarta causa, quòd Salomon Hiram regi Tyri Gentili, ob præstitam in fabrica templi operam, in Galilæa dederit viginti vrbes, vt notat S. Hieron. Verùm hæc donatio Galilææ primitus non indidit cognomen *Gentium*, sed iam inditum roborauit & confirmauit. De Galilæa plura dicam cap. sequ. v. 2.

VERS. 24 OMNES REGES TRIGINTA VNVS.] Notat S. Hieron. epist. ad Dardanum, terram Hebræis à Deo promissam datamque in longitudine à Dan vsque ad Bersabee continere tantùm 160. millia passuum, siue 160. milliaria Italica, latitudinem verò, quam à Ioppe ad Iordanem metimur, complecti sexaginta passuum millia; ergo angustior erat Italiâ, imò & Belgio. Quare tot in terra tam angusta dominari regulos, totque alios in ea superesse populos, de quibus cap. sequenti, arguit admirabilem olim fuisse soli illius vbertatem, meritoque vocari terram lacte & melle manantem.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IVbet Deus Iosue, vt reliquis nouem tribubus Chananæam trans Iordanem, tam bello subactam quam subigendam distribuat, sicut Moses distribuerat eamdem cis Iordanem sitam tribus tribubus, scilicet Ruben, Gad & dimidiæ Manasse. Vnde v. 15. recenset & repetit sortem & terminos à Mose datos tribui Ruben, ac v. 24. datas tribui Gad, & v. 29. datos tribui Manasse.

1. IOsue senex, prouectæque ætatis erat, & dixit Dominus ad eum : Senuisti, &
longæuus es, terraque latissima derelicta est, 2. Quæ necdum sorte diuisa est:
omnis videlicet Galilæa, Philisthiim & vniuersa Gessuri, 3. A fluuio turbido, qui
irrigat Ægyptum, vsque ad terminos Accaron contra Aquilonem : Terra Chanaan,
quæ

quæ in quinque regulos Philisthiim diuiditur, Gazeos, & Azotios, Ascalonitas, Gethæos, & Accaronitas. 4. Ad meridiem verò sunt Heuæi, omnis Terra Chanaan, & Maara Sidoniorum, vsque Apheca & terminos Amorrhæi, eiusque confinia. 5. Libani quoque regio contra Orientem, à Baalgad sub monte Hermon, donec ingrediaris Emath. 6. Omnium qui habitant in monte, à Libano vsque ad Aquas Maserephoth, vniuersique Sidonij. Ego sum qui delebo eos à facie filiorum Israël. Veniat ergo in partem hereditatis Israël, sicut præcepi tibi. 7. Et nunc diuide terram in possessionem nouem tribubus, & dimidiæ tribui Manasse, 8. cum qua Ruben & Gad possederunt terram, quam tradidit eis Moyses famulus Domini, trans fluenta Iordanis ad Orientalem plagam. 9. Ab Aroër quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in vallis medio, vniuersaque campestria Medaba, vsque Dibon. 10. & cunctas ciuitates Sehon, Regis Amorrhæi, qui regnauit in Hesebon, vsque ad terminos filiorum Ammon. 11. & Galaad, ac terminum Gessuri & Machati, & omnem montem Hermon, & vniuersam Basan, vsque ad Salecha, 12. omne regnum Og in Basan, qui regnauit in Astaroth & Edrai, ipse fuit de reliquiis Raphaim: percussitque eos Moyses, atque deleuit. 13. Nolueruntque disperdere filij Israël Gessuri & Machati: & habitauerunt in medio Israël vsque in præsentem diem. 14. Tribui autem Leui non dedit possessionem: sed sacrificia & victimæ Domini Dei Israël, ipsa est eius hereditas, sicut locutus est illi. 15. Dedit ergo Moyses possessionem tribui filiorum Ruben iuxta cognationes suas. 16. Fuitque terminus eorum ab Aroër, quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in valle eiusdem torrentis media: vniuersam planitiem, quæ ducit Medaba, 17. & Hesebon, cunctosque viculos earum, quæ sunt in campestribus: Dibon quoque, & Bamothbaal, & oppidum Baalmeon, 18. & Iassa, & Cedimoth, & Mephaath, 19. & Cariathaim, & Sabama, & Sarathasar in monte conuallis. 20. Bethphogor & Asedoth, Phasga & Bethiesmoth, 21. & omnes vrbes campestres, vniuersaque regna Sehon regis Amorrhæi, qui regnauit in Hesebon, quem percussit Moyses cum principibus Madian: Heuæum, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe duces Sehon habitatores Terræ. 22. Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filij Israël gladio cum cæteris interfectis. 23. Factusque est terminus filiorum Ruben Iordanis fluuius. Hæc est possessio Rubenitarum per cognationes suas vrbium & viculorum. 24. Deditque Moyses tribui Gad & filiis eius per cognationes suas possessionem, cuius hæc diuisio est: 25. Terminus Iaser, & omnes ciuitates Galaad, & dimidiam partem terræ filiorum Ammon, vsque ad Aroër, quæ est contra Rabba. 26. & ab Hesebon vsque Ramoth, Masphe & Betonim: & à Manaim vsque ad terminos Dabir. 27. & in valle quoque Betharam, & Bethnemra, & Socoth, & Saphon reliquam partem regni Sehon regis Hesebon: huius quoque finis, Iordanis est, vsque ad extremam partem maris Cenereth trans Iordanem ad Orientalem plagam. 28. hæc est possessio filiorum Gad per familias suas, ciuitates & villæ earum. 29. Dedit & dimidiæ tribui Manasse, filiisque eius iuxta cognationes suas possessionem, 30. cuius hoc principium est: à Manaim vniuersam Basan, & cuncta regna Og regis Basan, omnesque vicos Iair, qui sunt in Basan, sexaginta oppida. 31. & dimidiam partem Galaad, & Astaroth, & Edraï, vrbes regni Og in Basan: filiis Machir, filij Manasse, dimidiæ parti filiorum Machir iuxta cognationes suas. 32. Hanc possessionem diuisit Moyses in campestribus Moab trans Iordanem contra Iericho ad Orientalem plagam. 33. Tribui autem Leui non dedit possessionem: quoniam Dominus Deus Israël ipse est possessio eius, vt locutus est illi.

VERS. 1. QVÆ NECDVM SORTE DIVISA EST] Hebr. *Superest terra ad possidendum eam*, videlicet per sortis iaciendæ diuisionem à te, ô Iosue, faciendam, vt Noster claré exprimit, idque siue ea iam à te occupata sit, vt Galilæa, siue occupanda restet, vt terra Philistina.

VERS. 2. OMNIS VIDELICET GALILÆA] Chald. Septuag. Recentiores Hebr. nomen גלילות *Geliloth*, accipiunt non vt proprium, sed vt appellatiuum, vertuntque *limites vel littora Philisthinorum* (simile dixi Ioëlis 3.4.) indeque Galilææ nomen est inditum, ait Masius, vel propter sinuosos littorum & A riparum recessus, vel quia fluctus illic ventis aut æstu reciprocantur volutatirque ludunt (גלל *galal*, enim significat voluere, reuoluere, conuoluere,) vel denique à congestis conuolutisque ibidem passim arenarum tumulis. Duplex enim est Galilæa, & vtraq; mari adiacet, ideoque in Hebr. est nomen plurale גלילות *Gelilote*, q. d. *Galilæas*. Galilæa enim alia est inferior circa Tyberiadem & stagnum Genesareth, quam occuparunt tribus Zabulon & Issachar: alia est superior circa Capharnaum, Tyrum & Ptolemaida, quam occuparunt tribus Aser & Nephtali: hæ enim

Galilæa duplex.

enim dicta est Gentium, quòd à Gentilibus circumquaq; vicinis frequentaretur; vti dixi c. 13. vtraq; optima erat & fertilis, fontibus aquæ perennis, ac torrentibus irrigua, totaq; frumenti, vini, olei, & cunctorum fructuum ferax, ideoque vniuersa erat habitata & exculta: hinc in ea erat magna ciuitatum & vicorum multitudo, ac incolæ plurimi, illiq; fortes & pugnaces. Iosephus Dux Galilæorũ contra Romanos, in vita sua narrat, in Galilæa fuisse 204. vrbes & vicos, quorum minimus continebat quindecim hominum millia. A

Denique Galilæam nobilitauit, tum Iosue, tum potiùs eius antitypus IESVS CHRISTVS. Hic enim ipse conceptus & educatus est: hic vt plurimùm habitauit & versatus est. hîc Euangelicæ prædicationis semen primùm spargere cœpit, ac promulgandi Euangelij gratia, vnà cum Apostolis qui pleriq; B Galilæi erant Galilæam totam bis circumiuit, singulasque eius ciuitates & vicos peragrauit, docens vbique in Synagogis, eiciens dæmonia, & curans omnem morbum & omnem languorem in populo. Atque ob hanc educationem & conuersationẽ suam, quam in Galilæa duxit, Christus Galilæus vocatus fuit. Præter quam rationem, Apostoli, quòd plerique hîc nati essent, etiam Galilæi appellati fuere. Quapropter & Imperatori Iuliano Apostatæ, vt Eusebius & alij sæpe memorant, solemne erat, vt Christum Galilæum, & tum à Christo, tum ab Apostolis Christianos omnes Galilæos nominaret. Ita Adrichom. in descript. Galilææ.

Tropol. Galilæus princeps est, & cum Iosue Galilæam subiugat, qui carnem domans, passionesque fortiter subiugans, regnorumque & regum statuumque circulationes, reuolutiones, mutatio- C nes, procellas & turbines despicit & quasi pede calcat. Galilæa enim Hebr. idem est quod tornatilis, volubilis, ait Pagnin. in nomin. Hebr. Hoc est quod orat Ecclesia Dominica quarta post Pascha: *Vt inter mundanas varietates ibi nostra fixa sint corda, vbi vera sunt gaudia.* Nam vt ait Paulus: *Nostra conuersatio in cælis est.* Philipp. 3. 20. ideoq; non sumus *hospites & aduenæ, sed ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Iesu.* Ephes. 2. 19.

VERS. 3. A FLVVIO TVRBIDO.] Is est Nilus, hic enim Hebr. vocatur שִׁיחוֹר *sichor*, id est turbidus, quia aqua eius limo quem vehit est turbida & nigra. Vnde & à Græcis *μέλας*, id est niger cognominatur. Hinc & Ægyptus *μελάμβωλος*, id est *nigrigleba* dicitur, ideoque pinguis & fertilis. Quapro- D pter *Nilus* dicitur *νέα ἰλὺς*, id est *nouus limus.* Vnde Mantuanus.

Limifer Ægyptum toto semel irrigat anno,

Videlicet in æstate, dum Sol est in Cancro: tunc enim Nilus exundans agros Ægypti oblimat, impinguat & fœcundat. Audi Tibullum.

Fertilis æstiua Nilus abundat aqua.

Ita Lyran. Vatabl. Arias & S. Hieron. epist. ad Dardan. Vide dicta Ierem. 2. 18.

Dices: terra promissa non extendebatur vsque ad Ægyptum, nec eius terminus meridionalis erat Nilus, sed riuus quidam Nili, siue torrens de eremo veniens, qui inter Rinocoluram & Pelusium vrbem Ægypti in mare ingreditur: Vnde alibi in Script. vocatur torrens Ægypti, alibi torrens deserti. Resp. ita est, vti rectè ostendit Ribera Amos 6. n. 43. Hic tamen Nilus ponitur quasi limes

A & terminus terræ promissæ, tum quia torrens ille deserti, qui terræ est limes, est riuus Nili. Vnde multi per Nilum hîc accipiunt riuum istum Nili, qui torrens deserti dicitur: tum quia inter torrentem hunc vsque ad Rinocoluram & Pelusium est desertum, terraque inutilis & inhabitata, quæ proinde nõ computatur, nec illius habetur ratio: quare rectè dicitur Nilus, iuxta quem terra est culta & fertilis, esse terminus terræ promissæ. Porrò Rinocoluram versus meridiem esse terminum Iudææ docet Plinius lib. 5. c. 13. & Strabo lib. 16 & S. August. lib. 16. de ciuit. c. 24. Dicta est vrbs hæc Rinocolura à naribus reorum amputatis (*ῥὶν* enim est nasus) quòd scilicet, vt ait Strabo, homines malefici præcisis ob scelera naribus à Rege quodam Æthi-
B opum, qui in Ægyptum venerat, in ea collocati sint, quasi in exilio ad terrorem cæterorum. Hodie Pharamicam dici nonnulli asserunt.

Porrò Nilus sua exundatione ita fœcundat Ægyptum, vt pluuia non egeat, sitque omnium regionum fertilissima. Audi Ciceronem lib. 2. de natura deorum. *Irrigat Ægyptum Nilus, & cùm tota æstate obrutam oppletamq; tenuit, tum recedit, mollitosq; & oblimatos agros ad serendum relinquit.* Augetur enim Nilus certis diebus mirum in modum, & per totam spatiatus Ægyptum, fœcundissimus innatat. Vnde vnica spes Ægyptiis in Nilo, ait Seneca lib. 4. Natur. quæst. cap. 2. Audi Claudianum, qui Epigram. 6. 1. de Nilo ita canit.

Ægyptus sine nube ferax, imbresq; serenos
Sola tenet, secura poli, non indiga venti,
Gaudet aquis quas ipsa vehit Niloq; redundat.

Quocirca Pharao superbiens æstimabat se non
C tam Regem, quàm Deum Ægypti, ideoque audiuit à Deo: *Ecce ego ad te Pharao Rex Ægypti draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum & dicis: Meus est fluuius, & ego feci memetipsum: & ponam frænum in maxillis tuis.* &c. Ezech. 29. 3.

Meminit ergo Nili hîc Script. vt indicet Iudæam illi vicinam, illoque limitatam, eius fertilitatem participare, vt sit terra fœcunda, lacte & melle manans.

TERRA CHANAAN, QVÆ IN QVINQVE REGVLOS PHILISTHIIM DIVIDITVR, GAZÆOS ET AZOTIOS, ASCALONITAS, GETHÆOS ET ACCARONITAS.] Pro *terra Chanaan*, Hebr. est *Chananæo censebitur.* Chald. *Chananæorum terra annumerari debet.* q.d. Licet Philistini nunc has quinque Palæstinæ vrbes & satrapias occupent, illæ tamen sunt Chananæorum, qui ibi primi habitarunt, in-
D deque sedibus suis pulsi sunt à Philistinis, siue à Caphtorim, id est Cappadocibus. Deuter. 2. 23. ideoque vrbes hæ limitibus Chananææ Hebræis à Deo promissæ continentur: quanquam Hebræi sua segnitie, sceleribus & culpa illas, vti & plures alias, numquam vel certè exiguo tempore sub Dauide & Salomone occuparint. Ita S. Hieron. ad Dardanum.

QVINQVE REGVLOS.] Hebr. *Quinque Sarnim.* Est vox Palæstina significans Satrapas, Præfectos, Principes: consentit cum Hebr. רֹזְנִים *rozenim*, per Metathesin litteræ r cum s. Chald. vertit *turnais* (Chald. enim litteram z in t cõmutant) vnde tyranni nomen, quo olim censebantur Reges, deductum videtur, ait Arias: Nam vt ait Iustinus lib. 1. Histor. *Quæque ciuitas & gens Rerumpublicarum imperium ab initio penes Reges* (quasi rectores) *habebat quos ad huiusmodi fastigiũ maiestatis non ambitio popularis,*

laris, sed spectata inter bonas moderatio prouehebat, qui & tyranni ob fortitudinem vocabantur. Vnde Virg. 7. Æneid.

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Qui ergo Hebr. *rozenim* Palæstinè *sarnim*, hi Persicè *Satrapa*, id est Præfecti, (vnde Satrapia est regio siue præfectura) Chald. *turnaia* dicebantur. Quinque igitur erant Philisthinorum vrbes, quarũ quælibet suam habebat Satrapiã siue præfecturã, suumque satrapam siue præfectum quasi regulum nimirum Gaza, Azotus, Ascalon, Geth & Accaron, quæ perpetua cum Hebræis gessere bella.

VERS. 4. AD MERIDIEM VERO SVNT HEVÆI, OMNIS TERRA CHANAAN.] id est Phœnicia, ait Masius. Vide dicta c. 5. initio.

ET MAARA SIDONIORVM.] Recentiores τὸ *Maara* accipiunt non vt nomen propnum, sed vt appellatiuum, vertuntq; cum Masio, *vsque ad prata* vel campus *Sidoniorum*. Hinc & ex v. 6. clarè patet, Sidonem, æquè ac Tyrum, terminis Chananææ cõprehensam fuisse, ac ad terram Iudæis promissam pertinuisse, etsi Iudæi sua segnitie nunquam eam occuparint. Meliùs noster τὸ *Maara* retinuit vt nomen proprium. *Maara* enim Hebr. speluncã significat, vti vertit hic Chald. Pagnin. & alij, quæ apud Sidonem extat, estque municipium admirabile & inexpugnabile, quod postea *cauea Syrea* dictum est, quod post CHRISTVM anno 1167. præsidiarij milites Christiani pecuniã corrupti Saracenis tradiderunt, ait Tyrius lib. 19. Belli sacri c. 11. & ex eo Adrichom.

VERS. 5. EIVSQVE CONFINIA.] Hebr. וְהָאָרֶץ הַגִּבְלִי *vehaarets haggibli*, quod recentiores cum Masio & Vatabl. accipiunt vt nomẽ proprium, vertuntque, *Et terra Gebalæorum*, id est Bybliorũ, Byblus enim vrbs est in Pœnicia non procul à Sidone. Vnde Septuag. vertunt, *Et omnem terram Gabli*. Verũ noster propter articulum alijs punctis legit הַגְּבוּלִי *haggebuli*, id est terminalis terra, puta terræ fines siue cõfinia. Articulus enim apud Hebræos crebriùs apponi solet nominibus communibus quàm proprijs: quanquam vtraque versio eodem redeat, Byblus enim erat confinis Sidoni, vti dixi.

DONEC INGREDIARIS EMATH.] Duplex, ait S. Hieron. in c. 6. Amos sub initium, erat Emath; scilicet maior, quæ postea ab Antiocho dicta est Antiochia; & minor, quæ Epiphania est appellata, vtraque est in Syria. Posterior in Script. ponitur terminus terræ sanctæ Iudæis promissæ versus Syriam, sed exclusiuè, vnde additur, *ad introitum Emath*. Iudæa enim pertingebat ferè vsque ad Epiphaniam.

VERS. 7. ET NVNC DIVIDE TERRAM IN POSSESSIONEM NOVEM TRIBVBVS, ET DIMIDIÆ TRIBVS MANASSE;] Nam alteri parti dimidiæ tribus Manasse, æquè ac duabus cæteris tribubus Ruben & Gad, Moses iam dedit suam sortem & partẽ Chananææ cis Iordanem. Restant ergo nouem tribus cum dimidia tribu Manasse, quibus tu, ô Iosue, Chananæam trans Iordanem sitam diuidas. Vnde sequitur:

VERS. 8. CVM QVA RVBEN ET GAD POSSEDERVNT TERRAM, QVAM TRADIDIT EIS MOYSES.] *Cum qua*, scilicet dimidia tribu Manasse, non illa, quæ cum nouem tribubus trans Iordanem suas sedes re sortiente accipiet, sed altera, quæ iuncta est Rubenitis & Gaditis cis Iordanẽ. Sunt enim verba hæc non Dei, sed auctoris libri historiam suam prose-

quentis. Hic enim finiũtur verba Dei iubentis, nouem tribubus cum dimidia Manasse à Iosue distribui Chananæam trans Iordanem, atque incipiunt verba auctoris historicè narrantis, quomodo Moses alteri parti tribus Manasse, vnà cum Rubenitis & Gaditis suas terræ portiones cis Iordanem iam antè distribuerit, vt simili modo de cęteris tribubus à Iosue distributis narret, vnde pro *cum qua*, Heb. est עִמּוֹ *immo*, id est, vt Vatabl. exponit *cum alia dimidia tribu Manasse*. q. d. Tu, ô Iosue, diuide terram trans-Iordaninam nouem tribubus & dimidiæ tribui Manasse, quia Moses alteri dimidiæ tribui Manasse & duabus reliquis tribubus (omnes enim tribus numero sunt duodecim) scilicet Ruben & Gad iam diuisit terram cis-Iordaninam; sic fiet vt omnes duodecim tribus suam in Chananæa partem sortemque occupent. Hebræi enim confusè loquuntur, multaque simul conuoluunt, quæ lectori ex circumstantiis, vel alibi dictis, aut aliunde notis euoluenda, secernenda & distinguenda relinquunt. Porrò sortes hæ à Mose distributæ Gaditis Rubenitis & Manassensibus recẽsentur, Numer. 32. 33. hic verò eadem repetũtur & minutiùs explicantur.

NOLVERVNTQVE DISPERDERE FILII ISRAEL GESSVRI] Non quasi Moses cum suis à Deo iussus eos disperdere, id facere renuerit, eùm ipse Deo fuerit obedientissimus; sed quòd ad collocandas primùm in cis-Iordanina regione duas tribus cum dimidia, satis tunc agrorum oppidorũque erat, ac cum toto exercitu traijciendum erat in terram promissam trans Iordanem ad eam expugnandam. Hac de causa duæ illæ gentes Chananææ, scilicet Gessuri & Machati, relictæ fuere posteris expugnandæ. VERS. 13.

ET OMNES VRBES CAMPESTRES, VNIVERSAQVE REGNA SEHON.] q. d. Hæ campestres & mõtanæ vrbes vniuersæ pertinebant ad regna Sehon; non ergo vult dicere quòd soli Rubenitæ vniuersa regna Sehon occuparint. VERS. 17.

QVEM PERCVSSIT MOYSES CVM PRINCIPIBVS MADIAN: HEVEVM, ET RECEM, ET SVR, ET HVR, ET REBE DVCES SEHON HABITATORES TERRÆ] Moses primò percussit Sehon Regem Amorrhæorum Num. 21. 21. deinde percussit quinq; hos Principes, Heuæum, Recem, Sur, Hur, & Rebe in bello Madianitico, Num. 31. Erant enim ipsi Madianitæ, hic tamen dicuntur Duces Sehon, eo quod eius fuerint vectigales vel stipendiarij, ideòque illi suppetias tulerint contra Hebræos, sed ipso cæso redierunt in Madian, vbi paulò post ipsi quoque à Mose occisi sunt.

DIMIDIAM PARTEM TERRÆ FILIORVM AMMON] Videtur hoc pugnare cum Deuter. 2. vers. 19. vbi dicitur: *Non dabo tibi de terra filiorum Ammon*. Resp. cum Abulens. Sehon Regem bellicosum Ammonitis partem ditionis suæ bello ademisse, quam profligato Sehon cum alijs eius vrbibus, iure belli sibi vendicarunt Israelitæ; ideòque Iudic. 11. 13. Rex Ammonitarum expostulauit cum Iephte, volẽs eam sibi restitui, sed immeritò; Deus enim concesserat dederatque Hebræis omnia regna quæ parebant Amorrhæis, inter quæ erant & hæc. Nam illo loco Deuter. tantùm excipit illa loca, quibus tunc dominabantur Ammonitæ: hæc enim eis vult relinqui. Tantùm enim vetat Hebræis ne Ammonitas inuadant, & cum eis bello decernent, idque in gratiam Lot eorum parentis, VERS. 25.

viriq́ue fusti, qui erat nepos Abrahæ Hebræorum Patriarchæ. Hanc ergo Ammonitarum regionem Sehon subegerat, cuius ditionem dimidia ex parte possederunt Gaditæ, alteram verò dimidiam tenuerunt Rubenitæ.

QVÆ EST CONTRA RABBA,] id est, quæ est è regione siue opposita ciuitati Rabbæ, quæ postea à Philadelpho dicta est Philadelphia.

Vers. 30. ET CVNCTA REGNA OG REGIS BASAN,] quæ fuere tria, Argob, Basan, & pars Galaad. Sæpiùs tamen Og vocatur Rex Basan, & sub Basan cætera duo intelliguntur. Vide Deuter. 3. vers. 13. & sequent.

Vers. 31. ET DIMIDIAM PARTEM GALAAD,] scilicet

A dedit Moses Manassensibus, nam alteram dimidiã dedit Gaditis. Porrò τὸ & est ἐξηγητικόν, siue explicatiuum; explicat enim quæ fuerint regna Og Regis Basan, aitq́ue inter ea fuisse potiora dimidiã partem Galaad, Astaroth & Edrai.

DIMIDIÆ PARTI FILIORVM MACHIR.] Solus Machir filius Manasse fuit patri superstes, quare idem est tribus Machir, quod tribus Manasse: Machir enim, vtpote solus filius, ex asse fuit heres patris sui Manasse: Machiro tamẽ additus fuit Iair eius ex filia nepos, cùm alioqui Iair ob patrem esset de tribu Iuda: vnde posteri Iair in Galaad cum posteris Machir habitarunt. 1. Paral. 2. vers. 21. & seq.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PRæparatur diuisio Chananææ per sortes in duodecim tribus; vnde ei quædam præmittit, nimirùm debere tribum Leui ab ea excipi, ac tribũ Ioseph in duas diuidi, scilicet in Ephraim & Manasse, atque Calebo extra sortem dandam esse illam terræ portionem, quam ipsi ob merita olim Deus per Mosen assignarat.

1. HOc est quod possederunt filij Israël in Terra Chanaan, quam dederunt eis E-
leazar sacerdos & Iosue filius Nun, & principes familiarum per tribus Israël
2. sorte omnia diuidentes, sicut præceperat Dominus in manu Moysi, nouem tri-
bubus, & dimidiæ tribui. 3. Duabus enim tribubus, & dimidiæ, dederat Moyses trãs
Iordanem possessionem: absque Leuitis, qui nihil terræ acceperunt inter fratres suos:
4. sed in eorum successerunt locum filij Ioseph in duas diuisi tribus, Manasse & E-
phraim; nec acceperunt Leuitæ aliam in Terra partem, nisi vrbes ad habitandum, &
suburbana earum ad alenda iumenta & pecora sua. 5. Sicut præceperat Dominus
Moysi, ita fecerunt filij Israel, & diuiserunt Terram. 6. Accesserunt itaque filij Iuda
ad Iosue in Galgala, locutusque est ad eum Caleb, filius Iephone Cenezæus: Nosti quid
locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me & te in Cadesbarne. 7. Qua-
draginta annorum eram quando misit me Moyses famulus Domini de Cadesbarne,
vt considerarem Terram, nuntiauique ei quod mihi verum videbatur. 8. Fratres au-
tem mei, qui ascenderant mecum, dissoluerunt cor populi: & nihilominus ego secutus
sum Dominum Deum meum. 9. Iurauitque Moyses in die illo, dicens: Terra, quam
calcauit pes tuus, erit possessio tua, & filiorum tuorum in æternum: quia secutus es Do-
minum Deum meum. 10. Concessit ergo Dominus vitam mihi, sicut pollicitus est
vsque in præsentem diem. Quadraginta & quinque anni sunt, ex quo locutus est Do-
minus verbum istud ad Moysen, quando ambulabat Israël per solitudinem: hodie o-
ctoginta quinque annorum sum, 11. sic valens, vt eo valebam tempore quando ad
explorandum missus sum: illius in me temporis fortitudo vsque hodie perseuerat, tam
ad bellandum quàm ad gradiendum. 12. Da ergo mihi montem istum, quem polli-
citus est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, & vrbes magnæ atque mu-
nitæ: si fortè sit Dominus mecum, & potuero delere eos, sicut promisit mihi. 13. Be-
nedixitque ei Iosue: & tradidit ei Hebron in possessionem. 14. Atque ex eo fuit He-
bron Caleb filio Iephone Cenezæo vsque in præsentem diem: quia secutus est Domi-
num Deum Israël. 15. Nomen Hebron antè vocabatur Cariath-Arbe: Adam ma-
ximus ibi inter Enacim situs est: & Terra cessauit à prælijs.

Vers. 1. QVAM DEDERVNT EIS ELEAZAR SACERDOS (summus scilicet Pontifex) ET IOSVE FILIVS NVN, ET PRINCIPES FAMILIARVM (id est tribuum) PER TRIBVS ISRAEL.] q.d. Et duodecim principes iuxta duodecim tribus Israël: quæque enim tribus suum habebat principem. Hebr. *Capita Patrum* (id est principes) *tribuum filiorum Israel.* Igitur tres hic ponuntur diuisionis & sortitionis

B præsides & executores, scilicet primus Eleazar Pontifex, secundus Iosue populi princeps, tertium ordinem faciunt duodecim principes tribuum, quorum quisque suam tribum repræsentabat, eiusque curam gerebat, ne quæ eis iniuria aut fortis imminutio fieret, vt principibus tribuum contentis, omnes tribus contentæ, sortitioni acquiescerent.

Porrò

A Porrò præponitur hîc Eleazar Iosue, quia dignior: Dignior enim est Pontifex Principe & Rege. Negat id Abulensis, censetque Iosue digniorē fuisse Eleazaro, sed contrarium ostendi ex ipsis Script. verbis Num. 27. 21.

Vers. 3. ABSQVE LEVITIS, QVI NIHIL TERRÆ ACCEPERVNT INTER FRATRES SVOS,] quia Leuitarum portio erat Dominus, id est oblationes; oblationes enim & victimarum Deo immolatarū pars cedebat Leuitis.

Vers. 4. SED IN EORVM SVCCESSERVNT LOCVM FILII IOSEPH IN DVAS DIVISI TRIBVS, MANASSE ET EPHRAIM.] Carpit hic Masius vulgarū Interpretem, quòd Hebræo nonnulla adiungat. Nam in Hebr. tantùm est: *Quia filij Ioseph fuerunt duæ tribus, Manasse & Ephraim.* Verùm Resp. Nostrum id clariùs interpretari vertendo: *Sed in eorum locum successerant filij Ioseph.* q. d. quia seclusā tribu Leui tantùm restabant vndecim tribus Chananæam diuisuræ, hac de causa tribus Ioseph diuisa est in duas, vt numerum duodenarum tribuum Israel expleret, itaque acciperet duas terræ promissæ portiones, vnam pro tribu Ioseph, alteram pro tribu Leui, quam scilicet illa acceptura fuisset, si inter duodecim fuisset computata: iam autem ea exclusa, successit illi altera pars tribus Ioseph, ac duodecimam tribum constituit, itaque duodecimam partem terræ promissæ obtinuit. Volebat enim Deus duodecim tribubus distribui Chananæam, ideoque eam in duodecim portiones diuidi, atque hac ratione tribus Ioseph successit quoque tribui Ruben in iure primogenituræ, quod erat vt primogenitus (qualis erat Ruben) duplicem portionem hereditatis paternæ obtineret, ceteri verò fratres simplicem. Hoc iure excidit Ruben propter incestum cum Bala nouerca sua commissum, ideoque illud datum est castu Ioseph. Vnde ipse per duos filios suos, scilicet Ephraim & Manasse, duas tribus constituit, & duplicem sortem terræ sanctæ adeptus est.

Vers. 6. AD IOSVE IN GALGALA.] Ibi enim erant castra & statua Iosue & Hebræorum, quare ibidem hæc omnia gesta sunt, factaque hæc prima diuisio Chananææ in quinque tribus, nam posterior diuisio in septem reliquas tribus facta est in Silo ca. 18. v. 1.

LOCVTVSQVE EST AD EVM CALEB FILIVS IEPHONE CENEZÆVS.] Caleb hic explorauerat terram sanctam, missus à Mose cum Iosue & ceteris decem exploratoribus, hisque illam calumniantibus & murmur populi excitantibus, Caleb cum Iosue restitit, murmurque repressit, terram promissam laudando, eamque Dei ope facilem expugnatu ostendendo. Quare Deus illi in præmium iussit dari extra sortem, Hebronem eiusque confinia. Num. c. 13. & 14. quæ proinde ipse hic à Iosue sibi assignari deposcit. Quocirca alius est hic Caleb à Caleb, qui fuit atauus Beseleel, & filius immediatus Esron filij Phares, filij Iuda, de quo 1. Paral. 2. 18. vti cōtra R. Salomonem probant Exodi 31. 2. Esto hic quoque Caleb descēdat de Iuda & fortè à Phares & Esron, sed mediantibus auis & abauis, *Caleb*, Hebr. idē est quod canis, idq; appositè, quia ipse vt canis allatrauit exploratores terræ sanctæ detrahentes, murmurq; populi repressit. Rursum *Caleb* idē est quod quasi cor, quia ipse corde generoso & magnanimo tutus est caulam fidēq; Dei, cōtra ceteros exploratores & populū murmurātē,

FILIVS IEPHONE] Nonnulli *Iephone* accipiunt non vt proprium, sed vt appellatiuum significans oculatum, sagacem: פנה *pane*, quod significat aspicere, inspicere, perspicere. Verùm certū est Iephone esse nomen proprium patris Caleb, cuius tamē etymon vni datum apprimè conuenit Calebo, vtpote oculatissimo & prudentissimo.

CENEZÆVS.] Cur Caleb vocatur Cenezæus? Numerantur Cenezæi inter ceteros Chananææ populos Genes. 15. v. 19. Sed certum est Caleb inde non vocari Cenezæum: fuit enim ipse gente & genere Hebræus, non Chananæus. Rursum fuit alius Cenez ab Esaü progenitus (vnde teste S. Hier. in locis Hebr. Idumæi nōnulli dicti sunt Cenezæi) de quo Genes. 36. 15. & 42. sed certum pariter est nec ab eo Caleb dici Cenezæum: constat enim eum fuisse Iudæum, non Idumæum, atque à B Iacob, non ab Esau progenitum.

Dico ergo Caleb vocari Cenezæum ab auo vel proauo, qui fuit Cenez, fuitque vir eximius, ideoque nomen suum posteris communicauit, vt ab eo vocarentur Cenezæi; id ita esse colligimus ex eo quòd nomen hoc Cenez frequens & celebre fuerit in familia Caleb; nam & frater Calebi, qui fuit pater Othonielis iudicis, vocatus est Cenez: nepos quoque Calebi ex filio nuncupatus est Cenez, vt patet cap. seq. v. 13. Iudic. 1. 13. 1. Paral. 4. 13. & 15. idq; ex auo vel proauo suo viro illustri, qui dictus erat Cenez, vt videtur. Quare non est verisimile Cenez hunc fuisse vitricum vel patruum Calebi, vti nonnulli volunt. Cenez ergo genuit Iephone, Iephone genuit Caleb, inde Caleb dictus est Cenezæus. Vnde Cenezæus Hebr. idem est quod *possessio mea iste*, vel *nidus meus iste*, ait Pagnin. in nomin. C Hebr. q. d. Caleb fuit verè nepos & heres aui sui Cenez viri illustris, ac eum possessione & hereditate simul eius virtutes heroicas possedit & hereditauit: quare verè fuit, dicique potuit Cenezæus, æquè ac Israelita & filius Abrahæ.

TERRA QVAM CALCAVIT PES TVVS ERIT POSSESSIO TVA.] Quæ fuerit hæc terra non explicuit Moses Numer. 14. v. 24. sed hinc liquet fuisse Hebronem quam adijt Caleb, dum terram cum alij exploratoribus lustraret, cùm illi eam adire non auderent ob metum gigantum eam incolentium. Vers. 9.

QVADRAGINTA ET QVINQVE ANNI SVNT, EX QVO LOCVTVS EST DOMINVS VERBVM ISTVD AD MOSEN QVANDO AMBVLABAT ISRAEL PER SOLITVDINEM; HODIE OCTOGINTA QVINQVE D ANNORVM SVM.] Hic locus magnam lucem affert toti huic libro. Caleb enim hisce verbis totam istius temporis Chronologiam complectitur, ex quò certò colligitur bellasse Iosue cum Chananæis per sex annos, ijsque subactis anno septimo diuisisse eorum terram per duodecim tribus Israël. Hæc ergo est Periocha & Synopsis gestorum Iosue. Vers. 10.

Iosue anno sui ducatus suæque gubernationis primo, die decima mensis primi, traduxit populum Israel per Iordanem cedentibus aquis, in terram Chanaan, vt audiuimus cap. 3. & 4. Pascha verò celebrauit in Galgalis die 14. mensis primi in planitie Hierichuntis, sequenti die populus comedit de frumēto terræ, quo facto, mox postero die manna desijt, vt dictum est cap. 5. Hinc patet Iosue & Hebræos mox ab obitu Moisis, anno scilicet incunte 41. ab exitu ex Ægypto, ingressos esse *Chronolog. gestorum Iosue.*

esse Chananæam, & euersa Iericho cum cæteris gentibus bellum gessisse, idque per sex annos. Septimo enim anno omnibus subactis, diuisit Iosue Chananæã Hebræis. Id ita esse patet ex collatione historiæ recensitæ hoc cap. cum iis quæ narrãtur Num. 13. & Deut. 2. Nam cùm Iosue inchoaret hanc diuisionem, Caleb ait ei hoc versu, se cùm inter alios ad explorandam terram Chanaan de Cades Barne Numer. 13. emitteretur, fuisse 40. annorum, & ab eo tempore ad præsens fluxisse 45. annos, seque iam 85. esse annorum. Certùm est autem eum cum aliis exploratoribus fuisse missum anno secundo ab exitu ex Ægypto. Numero & 13. & Iosue 14. à quo anno vsque ad annum 40. ab exitu ex Ægypto, quo mortuus est Moses, & Iosue dux constitutus, fluxerunt anni 38. iam cõputa ab anno 38 ad 45. habebis septem annos, quibus sex prioribus bello domitis & cæsis Chananæis, septimo eorum terram diuiserunt, cùm scilicet iam Caleb esset 85. annorum. Diuisio ergo hæc terræ acta est anno 47. ab exitu ex Ægypto qui fuit ducatus Iosue septimus, saltem inchoatus. Ita Theodor. hic quæst. 16. Abulens. in cap. 13. q. 3. & in c. 22. q. 2. vbi refutat Iosephum quinquennio, & Lyranum sexennio tempus belli definientem. Sic & Masius Magalianes & alij hic. Denique hæc est communis Hebræorum sententia.

Vers. 11. SIC VALENS] Deus Calebi seruauit in senecta robur pristinum, tum in præmium suæ fidelitatis, vt terra promissa, pro qua contra murmuratores steterat, vigens valensque potiretur & frueretur; tum vt testis esset oculatus omnium quæ gesta erant à Mose in deserto, eaque narraret iunioribus Hebræis: omnes enim murmuratores à Deo morte puniti fuere in deserto, eorum ergo filij iuuenes, qui non murmurauerant, ingressi sunt terram promissam, His igitur Caleb senex testatus est & prædicauit mira, quæ Deus Patribus præstiterat in deserto. Sic mox post Christum longæui fuere S. Ioannes S. Simeon, S. Dionysius Areopagita, S. Polycarpus, aliique plures, vt posteris essent oculati vel auriti testes gestorum Christi. Similis fuit Paulus Concordiensis, cuius validam senectam, ita describit S. Hieron. Epist. 21. ad eumdem: *Ecce, inquit, centenus ætatis circulus voluitur, & tu semper præcepta Domini custodiẽs, futuræ beatitudinem vitæ per præsentia exempla meditaris. Oculi lumine vigent, pedes imprimunt certa vestigia, auditus penetrabilis, dentes candidi, vox sonora, corpus solidum & succi plenum, cani cum rubore discrepant, vires cum ætate dissentiunt: Non memoria tenacitatem, vt in plerisque cernimus, antiquior senecta dissoluit; Non callidi acumen ingenij frigidus sanguis obtundit; Non contractam rugis faciem arata frons asperat; Non denique tremula manus per curuos ceræ tramites errantem stylum ducit: futuræ nobis resurrectionis virorem in te Dominus ostendit: vt peccati sciamus esse, quòd cæteri adhuc viuentes præmoriuntur in carne; iustitiæ, quòd tu adolescentiam in aliena ætate mentiris.*

TAM AD BELLANDUM,] cum gigantibus in Hebrone mihi à Deo data degentibus, vt eos expellã & Hebronem expugnem mihique vendicem. Vnde sequitur.

Vers. 12. DA ERGO MIHI MONTEM ISTVM, QVEM POLLICITVS EST DOMINVS TE QVOQVE AVDIENTE, IN QVO ENACIM SVNT.] *Montem istum*, in quo sita est Hebron, Dabir & Anab vrbes: has enim Deus promisit Calebo Numer. 14. 24. licet enim Script. eas ibi nominatim non exprimat; ta-

A men Moses viua voce idipsum declarauit, vt patet ex hoc loco, scilicet terram eo loco à Deo promissam Calebo, esse montana Hebron. Causa, cur Deus hæc præ aliis assignarit Calebo fuit prima, inuicta & excelsa virtus ac fortitudo Calebi, qua paulò antè dixi se iam 85. annorum tam esse validum animo & corpore, quàm cum esset 40. annorum. Secunda, quia montana Hebronis ab Enacim, id est gigantibus insidebantur, quos cæteri Hebræi mirè formidabant, nec ausi fuissent eos aggredi, vti aggressus est Caleb. Tertia, quia ante annos 40. Caleb ingressus fuerat hæc montana, eaque cum gigantibus lustrarat, populoque dixerat illa facile per Deum posse expugnari, cùm cæteri exploratores meticulosi id negarent, populumque metu gigantium ab ingressu in terram

B promissam absterrerent. Voluit ergo Deus ostendere verùm esse quod dixerat Caleb, ac per eum gigantes debellare. Ita Deo duce fortissimos quosque & quæque ardua superamus, si Deo nixi rem fidenter & animosè aggrediamur. Deus enim opem quam promisit præstat, & incipientes adiuuat, roborat, promouet, vt rem aliàs difficilem facilè expediant. Sic Dauid carneam illam turrim, vt ait Chrysost. putà Goliath lapillo prostrauit, quia Deo confisus magno animo cum eo duellum iniit. S. Antonius, teste S. Athanas. vidit quandoque diabolum specie gigantis caput inter nubila attollere & condere, sed eius fraudem agnoscens: Frustra, inquit, me terrare conaris ista mole corporis. Age, si quid habes in me potestatis & virium, exere: *Dominus illuminatio mea, & salus mea*

C *quem timebo? Dominus protector vitæ, à quo trepidabo?* Quo dicto larua illa gigantea euanuit. Tales difficultatum laruas singulis obiicit dæmon, sed si Deo nixi eas spernamus, ac contra eas conemur, in fumum ibunt.

IN QVO ENACIM SVNT,] putà gigantes prognati ab Enac gigante: licet enim gigantes hos Hebrone expulerit Iosue cap. 11. 12. tamen hinc liquet nonnullos cladem istam euasisse, ac profugisse ad Philistinos, indeque reparatis viribus rediisse Hebronem, eamque quasi auitam sedem insedisse, ideoque Calebum rursus eos expulisse.

SI FORTE] Non quòd Caleb dubitet de promissis Dei, sed quòd modestè de se sentiat, vereaturque ne Dei opem sibi promissam sua culpa vel socordia auertat.

BENEDIXITQVE EI IOSVE.] q.d. Iosue prospera Vers. 13.

D omnia apprecatus est Calebo, ac præsertim felicem expugnationis montanarum vrbium, quas insidebant gigantes, exitum. q.d. Deus te fortunet. Deus tibi benedicat, Deus gigantes tibi subijciat. Ita Abulens. Aliter Arias & Vatabl. Benedixit, inquiunt, id est collaudauit animos & virtutem Calebi. Masius verò: *concessit* (Calebo) *ea quæ audiebat.*

QVIA SECVTVS EST DOMINVM DEVM ISRAEL.] Hebr. *Quia complenit post Dominum Deum Israel*, id est, quia plenè secutus est Deum, sicut eũdem olim secutus fuerat Israël, siue Iacob Pater & Patriarcha suus. Septuag. *Eò quòd ipse secutus esset mandatum Dei Israëlis.* Iidem verò vers. 8. vertunt: *Ego verò adhæsi Domino Deo meo.* Sensus est q.d. Caleb non solùm priuatim piè sanctèque vixit, sed Dei etiam gloriam, ac proximorum, putà Hebræorum prosperitatem & salutem quibus fieri poterat modis, ad vltimum vsque vitæ actum Vers. 14.

sedulò

sedulò & constanter procurauit,& omnino munere illo,cui eum Deus præfecerat, grauiter, attentè & constanter perfunctus est. Ita Masius.

Vers. 15. NOMEN HEBRON ANTE VOCABATVR CARIATH ARBE: ADAM MAXIMVS IBI INTER ENACIM SITVS EST.] Ostendit Enacim, id est gigantes fuisse in Hebron vt dixit v. 12. ex eo quòd Hebron olim sit dicta Cariath, id est ciuitas *Arbe* gigantis.

Nota: Primò, hæc ciuitas dicta est Hebron: nam de ea dicitur Num. 13. 23. *Hebron septem annis ante Tanim vrbem Ægypti condita est.* Deinde Hebron occupata fuit ab Arbe gigante cum suis posteris, indeque cognominata est *Cariath* id est ciuitas *Arbe*, qui fuit *Adam*, id est homo *maximus inter Enacim*, qui Antonomasticè cognominatus est *Adam*, quia homo erat maximus inter gigantes, ac in Hebron sibi sedem sepulchrumq; delegerat. Vnde ex Hebræo sic propriè elareque vertas: *Hebron antea vocata est Cariath-Arbe; is homo maximus fuerat inter Enacim.* Ita Chaldæus, Masius, Caietan. Vatabl. Arias, Pagnin. & alij. Hunc genuinum huius loci esse sensum patet ex Hebræo, & ex eo quòd hic Arbe fuerit pater Enac, vt dicitur cap. 15. 13. & ca. 12. v. 11. Ab Enac autem prognati sunt Enacim gigantes. Hinc Arbe hic vocatur maximus, tum vastitate corporis, tum principatu & impetio, tum rerū gestarum gloria, tum dignitate, vt qui fuerit pater, imò Patriarcha Enacim, à quo scilicet omnis hæc gigantum soboles est proseminata, ideoq; nomen eius inditum fuit Hebroni, in qua gigantes hi habitauere. Idē liquet ex Septuag. qui vertunt: *Nomen Hebronis olim vrbs Arbe* (perperam nonnulli legunt Argob) *Metropolis ipsorum Enacim ista.*

Aliter hæc interpretatur S. Hieron. in cap. 27. Matth. & quæst. in Paralipom. ac Hebræi in. Beresch Rabba, id est in Genesi maiori, atque eos secuti Lytan. Hugo, Dion. Carthus. Abulens. videlicet q.d. Hebron priùs vocata est *Cariath-Arbe*, id est *ciuitas quatuor*, scilicet virorū illustrium, quia in ea sepulti sunt quatuor Patriarchæ, nimirū Adam, Abraham, Isaac & Iacob cum vxotibus suis. De tribus vltimis patet ex Genesi 47. 30. & alibi, de Adamo patet ex hoc loco. Idcirco enim S. Hieron. hic nomen Adam protoplasto proprium retinoisse videtur, vt indicaret eum in Hebron esse sepultū, ideoque expressit τὸ *situs*, id est sepultus est, quòd in Hebræo nō extat, sed subintelligi potest. Porrò S. Hier. licèt in hanc sententiam videatur pronior, tamen eam non planè pleneque astruit. Audi enim in Epitaph. S. Paulæ: *Ascendit Hebron, hæc est Cariath-Arbe, id est oppidum virorum quatuor, Abraham, Isaac, Iacob & Adam magni, quem ibi conditum iuxta librum Iesu Naue Hebræi autumant: licèt plerique Caleb quartū putent, cuius ex latere memoria monstratur.* S. Hieron. sequuntur Isidorus, Rupertus, Marianus Scotus, & alij iam citati. Fauet nomen *Hebron*, quòd Hebr. significat societatem, coniunctionem, copulationē, nimirum in ea sepulturæ societatem acceperunt quatuor summi Patriarchæ.

Porrò quod Ioannes Lucidus li. 1. de Emēdat. temp. cap. 4. censeat Adamum fuisse gigantem, ex eo quòd hic vocatur *Adam maximus inter Enacim,* improbabile est: Sic enim fuisset homo mōstrosus à Deo cōditus, ac naturæ monstrum. Dicitur ergo *maximus inter Enacim* nō proceritate, sed dignitate, quia fuit primus homo creatus à Deo, & parens cęterorum omnium, item dotatus magna scientia,

A sapientia, gratia, positusque in paradiso. Illud autē *inter Enacim* tantùm significat eum in Hebrone inter Enacim esse sepultum. Rursum S. Hieron. suam sententiam accepit ab Hebræis, qui in Beresit Rabba scribunt, ideo nomen *Arba*, quod significat quatuor, illi vrbi esse impositum, quia priscis sæculis quatuor illic viri habitauerunt, Anet, Escol, Mamre & Abraam; iidem illic sint circūcisi, quatuor item matronæ celeberrimæ ibidem sepultæ fuerūt, Heua, Sara, Rebecca & Lia: & quatuor Patriarchæ Adam, Abraham, Isaac & Iacob; & quòd ex eo loco Abraam quatuor Reges insecutus percusserit. Verùm vt plurima quæ sunt in illis Commentarijs fictitia esse constat, sic hæc parum firma & probabilia esse debent.

B Audi nunc Abulensem: Iste est verior & communior sensus, quem omnes ferè Catholici tenent. Nam Adam vixisse perhibetur apud vrbem Hebron, & ibi finiuisse dies suos, ibique sepultus est cum Eua coniuge: ibi quoque eum à Deo formatum esse perhibent. Nā extra paradisum eum plasmatum constat. Eua autē formata est in paradiso ex costa Adæ, Genes. 2. sic quoque testantur Gentes, quæ nunc habitant apud vrbem Hebron, quæ ab incolis Vallis lachrymarū dicitur, eò quòd Adam ibi Abelem à Caino occisum luxerit centum annis. Hæc Abulens. Eadem tradunt Salignacus, Predenbachius, Brochardus, & ex ijs Adrichom. in descript. tribus Iuda num. 7. 90. 91. 100. & 145. Hinc & Dauid rex inauguratus est, & regnauit in Hebron, quasi in anita patrum & auorum vrbe. 2. Regum. 2. 3. Ibi quoque fuit domus Zachariæ, in

C qua natus & educatus est S. Ioannes Baptista. Hinc & Masius in c. 15. 13. asserit vicinas Hebroni vrbes fuisse nuncupatas *Dabir*, id est sacrum penetrale, & quasi oraculum; ac *Cariath-sepher*, id est ciuitas litterarum, quòd in illa quasi in archiuo seruarentur monumenta Patrum antiquorum.

Verùm hæc omnia accepta videntur ex S. Hieron. cuius auctoritatem posteri Latini vulgo secuti sunt. Nam ceteri antiquiores & doctiores asserunt Adamum habitasse in Iudæa ac Ierosolymis, ibique mortuum & sepultum esse, non in Hebron, sed in Golgotha, siue monte Caluariæ, vbi crucifixus est Christus, imò à caluaria Adæ nomen accepisse montem Caluariæ. Ita Origen hom. 35. in Matth. S. Epiphan. hæresi 46. quæ est Tatianorū, S. Athanas. tract. de Passione Domini, S. Cyprian. serm. de Resurrectione, S. Ambros. lib. 5. epist. 19. & in Lucæ cap. 23. Theoph. & Euthym. in c. 27.

D Matth. quin & ipse S. Hiero. epist. 17. ad Marcell. S. Cyrillus, Moses Ber-Cepha lib. de Paradiso, S. Germanus Patriarcha Constant. Anastasius Sinaita lib. 6. Hexam. & alij quos citant & sequuntur Suares 3. p. quæst. 46. art. 10. & Sixtus Senen. li. 6. Biblioth. Annotat. 132. Hos priscos sequuntur recentiores, scilicet Baronius, Pererius, Tornielius, Feuard. qui ait hanc esse cōstantem Ecclesiæ sententiam, Salianus, & alij.

Conantur nonnulli vtramque sententiam conciliare, dicendo Adamum primò fuisse sepultū in Hebron, deinde in Golgotha. Ita Honorius Augustodun. in Chron. Vilalpandus in Appar. lib. 1. cap. 9. Delrio, & fauet Serarius, idque ob traditionem incolarum Terræ sanctæ, quam recenset Borchardus, Adrichō. & alij; Genebrard. verò li. 1. Chronol. ait Adamum iuxta Hebræos sepultum in Hebrō, iuxta Patres verò in Golgotha. Vtut est, mihi

certum est id de Hebron hoc loco nō significari. Nam *Adam* hic non est nomen propriū, sed appellatiuum, significans hominem; nec protoplastum, sed Arbe gigantem denotat. Sic 2. Reg. 7. 19. dicitur: *Ista est lex Adam* (id est hominis) *Domine Deus.* Et Osee 11. 4. *In funiculis Adami trahani eos. Adam*, id est hominis, quibus scilicet trahi solent homines, & sæpè alibi, præsertim in Hebræo. *Adam* enim dicitur ab אֲדָמָה *Adama*, quę vox significat terram rubram, sicut *homo* ab *humo*, Genes. 2. Explicat enim quis fuerit *Arbe*, scilicet Adam, id est homo *maximus*, tum mole corporis, tum potentia, dignitate & auctoritate. Vnde videtur quòd *Arbe* idē sit quod רַב *Rab*, id est magnus, potens, princeps, à radice רָבָה *raba*, id est multus, id est magnus fuit, vt Aleph in Arbe non sit radicale, sed Heemanticum, siue formatiuum nominis; nisi malis *Arbe* propriè accipere, vt significet quatuor, & quartū vel quadratum, quasi Arbe hic fuerit quartus primorum gigantum & principum, aut vnus ipse quatuor alijs par & æquipollens extiterit.

Porrò Deus propter Caleb, cui dedit Hebronē, ita in sortitione tribuum sortes direxit, vt sors tribus Iuda caderet iuxta Hebronem, ne Caleb eam possideus à sua tribu Iudæ diuelleretur. Denique Calebi sepulchrum iuxta Hebronem assignat S. Hier. Adnchom. & alij.

ET TERRA CESSAVIT A PRÆLIIS.] Clausula hæc more Hebręo referenda est ad antecedentia, non proximè, sed remotè, scilicet ad bella à Iosue confecta, de quibus actum est superioribus capitibus, q. d. bellis confectis, suppressisque Chananæis, cùm sorte diuidenda esset eorum terra duodecim tribubus Israël, cumque suam in ea sortem à Iosue petijsset & impetrasset Caleb, terra ista quieuit à prælijs, vtpotè victoribus Hebræis iam subdita.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOsue per sortes diuidit Chananeam duodecim tribubus. Igitur hoc cap. primò, narrantur regiones quæ sorte obtigere tribui Iudæ. Deinde v. 13. quomodo Caleb armis obtinuerit Hebronem locaque vicina. Tertiò, v. 21. numerantur ciuitates quæ in hac sortitione tribui Iuda obuenerunt.

Porrò sors tribus Judæ maior fuit sortibus aliarum tribuum, tum quia tribus Iuda erat maior & numerosior cæteris omnibus, vt patet Num. 2. 3. & seq. tum quia Caleb extra sortem in tribu Iuda iussu Dei obtinuit confinia Hebronis.

1. IGitur sors filiorum Iudæ per cognationes suas ista fuit: A termino Edom, desertum Sin contra Meridiem, & vsque ad extremam partem Australis plagæ. 2. initium eius à summitate maris salsissimi, & à lingua eius, quæ respicit Meridiem. 3. Egreditur contra Ascensum Scorpionis, & pertransit in Sina: ascenditque in Cadesbarne, & peruenit in Esron, ascendens ad Adar, & circuiens Carcaa, 4. atque inde pertransiens in Asemona, & perueniens ad torrentem Ægypti: eruntque termini eius mare magnum. Hic erit finis meridianæ plagæ. 5. ab Oriente verò erit initium, mare salsissimum vsque ad extrema Iordanis: & ea quæ respiciunt ad Aquilonem, à lingua maris vsque ad eumdem Iordanis fluuium. 6. Ascenditque terminus in Beth-Hagla, & transit ab Aquilone in Beth-Araba: ascendens ad lapidem Boën filij Ruben. 7. & tendens vsque ad terminos Debera de Valle Achor, contra Aquilonem respiciens Galgala, quæ est ex aduerso Ascensionis Adommim, ab Australi parte torrentis: transitque aquas, quæ vocantur Fons solis: & erunt exitus eius ad Fontē Rogel. 8. Ascenditque per conuallem filij Ennom ex latere Iebusæi ad Meridiem, hæc est Ierusalem: & inde se erigens ad verticem montis, qui est contra Geennom ad Occidentem in summitate vallis Raphaim contra Aquilonem, 9. pertransitque à verticè montis vsque ad fontem aquæ Nephthoa: & peruenit vsque ad vicos montis Ephron: inclinaruntque in Baala, quæ est Cariathiarim, id est, vrbs siluarum. 10. & circuit de Baala contra Occidentem, vsque ad montem Seïr: transitque iuxta latus montis Iarim ad Aquilonem in Cheslon: & descendit in Bethsames, transitque in Thamna. 11. & peruenit contra Aquilonem partis Accaron ex latere: inclinaturque Sechrona, & transit montem Baala: peruenitque in Iebneel, & magni maris contra Occidentem fine concluditur. 12. Hi sunt termini filiorum Iuda per circuitum in cognationibus suis. 13. Caleb verò filio Iephone dedit partem in medio filiorum Iuda, sicut præceperat ei Dominus: Cariath-Arbe patris Enac, ipsa est Hebron. 14. Deleuitque ex ea Caleb tres filios Enac, Sesai & Ahimam & Tholmai de stirpe Enac. 15. Atque inde conscendens venit ad habitatores Dabir, quæ priùs vocabatur Cariath Sepher, id est, ciuitas litterarum. 16. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath Sepher, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem. 17. Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb iunior: deditque

ei

ei.Axam filiam ſuam vxorem. 18. Quæ, cùm pergerent ſimul, ſuaſa eſt à viro ſuo
vt peteret à patre ſuo agrum,ſuſpirauitque vt ſedebat in aſino. Cui Caleb: Quid ha-
bes, inquit? 19. At illa reſpondit: Da mihi benedictionem: Terram auſtralem &
arentem dediſti mihi,iunge & irriguam. Dedit itaque ei Caleb irriguum ſuperiùs & in-
feriùs. 20. Hæc eſt poſſeſſio tribus filiorum Iuda per cognationes ſuas. 21. E-
rantque ciuitates ab extremis partibus filiorum Iuda iuxta terminos Edom à Meri-
die: Cabſeel & Eder & Iagur, 22. & Cyna & Dimona & Adada, 23. & Cades
& Aſor & Iethnam, 24. Ziph & Telem & Baloth, 25. Aſor noua & Carioth,
Heſron,hæc eſt Aſor, 26. Amam,Sama,& Molada, 27. & Aſergadda & Haſſe-
mon & Bethphelet, 18. & Haſerſual & Berſabee & Baziothia, 29. & Baala &
Iim & Eſem, 30. & Eltholad & Ceſil & Harma, 31. & Siceleg & Medemena &
Senſenna, 32. Lebaoth & Selim & Aën & Remon. omnes ciuitates vigintinouem,
& villæ earum. 33. In campeſtribus verò: Eſtaol & Sarea & Aſena. 34. & Zanoë
& Ængannim & Taphua & Enaim, 35. & Ierimoth & Adullam, Sochò & Azeca,
36. & Saraim & Adithaim & Gedera & Gederothaim: vrbes quatuordecim, &
villæ earum. 37. Sanan & Hadaſſa & Magdalgad. 38. Delean & Maſepha & Ie-
cthel, 39. Lachis & Baſcath & Eglon, 40. Chebbon & Letheman & Cethlis
41. & Gideroth & Bethdagon & Naama & Maceda: ciuitates ſedecim,& villæ ea-
rum. 42. Labana & Ether & Aſan, 43. Iephtha & Eſna & Neſib, 44. & Ceila
& Achzib & Mareſa: ciuitates nouem & villæ earum. 45. Accaron cum vicis & vil-
lulis ſuis. 46. Ab Accaron vſque ad mare: omnia quæ vergunt ad Azotum & vicu-
los eius. 47. Azotus cum vicis & villulis ſuis. Gaza cum vicis & villulis ſuis,vſque
ad torrentem Ægypti,& mare magnum terminus eius. 48. Et in monte: Samir &
Iether & Socoth, 49. & Danna & Cariathſenna,hæc eſt Dabir: 50. Arab & Iſtemo
& Anim, 51. Goſen & Olon & Gilo: ciuitates vndecim & villæ earum. 52. A-
rab & Ruma & Eſaan, 53. & Ianum & Beththaphua & Apheca, 54. Athmatha,
& Cariatharbe, hæc eſt Hebron,& Sior: ciuitates nouem,& villæ earum. 55. Maon
& Carmel & Ziph & Iota, 56. Iezraël & Iucadam & Zanoë, 57. Accain,Gabaa,&
Thamna: ciuitates decem,& villæ earum. 58. Hahul, & Beſſur,& Gedor. 59. Ma-
reth,& Bethanoth,& Eltecon: ciuitates ſex & villæ earum. 60. Cariathbaal, hæc eſt
Cariathiarim vrbs ſiluarum,& Arebba: ciuitates duæ & villæ earum. 61. In deſerto
Betharaba,Meddin,& Sachacha, 62. & Nebſan, & ciuitates ſalis, & Engaddi: ciui-
tates ſex,& villæ earum, 63. Iebuſæum autem habitatorem Ieruſalem non potuerunt
filij Iuda delere: habitauitque Iebuſæus cum filijs Iuda in Ieruſalem vſque in præſen-
tem diem.

VERS. 1. IGITVR SORS FILIORVM IVDÆ PER COGNATIONES (familias) SVAS ISTA FVIT.] A

Quali ſorte diuiſa ſit terra? Reſp. 1. Quæres: quis fuerit modus harum ſortium, & quali ſortitione Chananæa per 12. tribus earumq; familias ſit diuiſa. Primò, Arias Montanus cenſet, ſortitionem hanc factam per Vrim & Tummim, & quæ erant in Rationali Pontificis: Pontificis enim illis amicti, Deumque conſulentis animo, inquit, atque oculis à Deo imago obijciebatur eius rei de qua reſponſum quærebatur. Exod. 28. v. 30. Verùm hoc erat oraculum, non ſors, quare non ſortitione, vt ait Script. ſed prophetia & reſponſo Dei facta fuiſſet hæc diuiſio.

2. Secundò, Andreas Maſius opinatur, Chananæam in duodecim æquales partes fuiſſe deſcriptam, & ſchedulis ex vrna caſu eductis, ſimilíve ſortiendi modo cuiq; tribui ſuam terræ portionē, alteri cuiuis tribui æqualem obtigiſſe. Verùm hoc rectè refellit Abulenſ. quæſt. 5. in c. 18. qui cum Lyrano inæquales fuiſſe putat regionis portiones. Et meritò: nam tribus valdè erant inæquales: aliquæ enim erāt numeroſiſſimæ, vti tribus Iuda erat dupla ad tribum Manaſſe & Beniamin, vt patet Numer. 2. Quare iniquum fuiſſet tribum Dan æquari tribui Iuda in portione poſſeſſionis. B

3. Tertiò, Abulenſ. cenſet, luſtratores & deſcriptores Chananææ illam in duodecim partes inæquales diuiſiſſe, ac cuique tribui ſuam partem maiorem vel minorem pro ſui amplitudine vel exiguitate aſſignaſſe: iuiſſe deinde ad ſortes, ac diuiſionem ſorte iam ab eis factam confirmaſſe & approbaſſe. Verùm hoc nō ſatis congruit cū Script. quæ hic & Num. 26: 55. & 56. ac Num. 33. 54. disertè iubet ſorte diuidi terram, vt quod ſortitione cuique obtigerit, hoc illi cedat, ac quiſque illud capiat quod ſorte ei ceciderit. Vnde liquet, quòd ſors primò diuiſionem hanc peregerit, non verò deſcriptorum partitio.

Quartò, Ioſephus lib. 5. Antiq. c. 2. tradit, ſorte educta eſſe ex vrna nomina ſingularum tribuum, 4.
ac illam, quæ primò educta fuit, primam optione elegiſſe ſibi illam Chananææ partē, quam præ alijs optabat. Simili modo & optione illam quæ ſecundo loco educta fuit partem Chananææ ſibi delegiſſe, ac deinde illam quæ tertio loco educta fuit, & ita de cæteris. Verùm hæc mutila & manca eſt ſortitio, ſcilicet ſolarum tribuum, nō autem regionum; nec tam ſortitio eſt, quàm optio & electio: Script. autem dicit terram ipſam ſorte fuiſſe diuidendam, ac reipſa diuiſam, atque cuique tribuendam portionem prout ſors ceciderit, non quam optio cuiuſque elegerit.

Quintò, veriſimiliùs Rabbini lib. de Pactis ſeu contract. p. 1. c. 3. tradūt, duas fuiſſe ſortium vrnas. 5.

A &c in vnam coniecta fuisse nomina duodecim tribuum sortientium, in alteram verò nomina descriptarum regionum, ac deinde Eleazarum Pontificem vrnam coram omnibus quassasse, sursumque & deorsum agitasse, deinde ex vna extraxisse nomen tribus sorte casuque occurrentis, ex altera verò nomen regionis primò in manum incidentis; atque hanc regionem tribui isti sortitione hac attribuisse.

Dico ergo, probabilius videri, totam Chananæam descriptam fuisse in duodecim partes, non tam magnitudine quàm æstimatione, puta bonitate & fertilitate (huius enim maximam habitā fuisse rationem in æstimatione harum sortium, tradit Iosephus) æquales, illasque rursum in alias minores fuisse subdiuisas, vt sans colligitur ex oppidorum per singulas regiones descriptione hoc cap. vers. 31.41.44.57.62. deinde descriptores hosce dispe- B xisse magnitudinem vel paruitatem singularum tribuum, earumque inter se proportionem iniysse, quædam quarta parte, quædam media, quædam tertia, &c. alijs tribubus erant maiores, quædā minores, quædā æquales, ac proinde minores ex duodecim Chananææ portionibus iam distributis vel quartam portionis vnius partem, vel dimidiam, vel tertiam dumtaxat pro sua paruitate sibi deposcebant. Aliæ verò maiores pro sui amplitudine præter vnam integramque duodecimam Chananææ portionem, insuper aliam quartam alterius portionis partem, vel dimidiam, vel tertiā sibi adiungi suo iure postulabant: quod enim vni minori demebatur, hoc alteri maiori accedebat, & vice versâ. Hoc facto, chartulas nominū duodecim tribuum in vnam vrnam, duodecim verò portionum C regionis cum suis subdiuisionibus iam dictis in alteram vrnam coniecerunt, tumque primò ex vrna vna eduxerunt nomen tribus, ac ex altera nomen portionis terræ primò occurrentis, illamque tribui eductę assignarunt; sed proportione Geometrica, iuxta cuiuslibet tribus magnitudinem vel exiguitatem; ita scilicet vt iuxta eam educerent chartulas regionis, quæ ad integrā, vel dimidiam, vel sesquialteram, aut aliam portionis proportionem cuique tribui debitam continerent. v. g. Si ponamus tribum Iuda fuisse duplam ad cæteras, dicendum est per sortes datam illi fuisse duplam terræ portionem, sed vicinam & contiguam, vt tota tribus simul in eadem regione habitaret, nec vna pars ab alia seorsim habitando diuelleretur. Rursum simili sorte portio tribus cuiusque subdiuisa fuit in singulas eius familias. Hunc fuisse sortis & sortitionis D modum, indicat Script. Num. ca. 26. & c. 37. & hic cap. 18. & c. 19. vbi pariter clarè significatur, illam tribum, cuius nomen primò ex vrna sorte educebatur, primam ex altera vrna regionis & portionis sibi cessuræ sortem eduxisse, ac deinde illam quæ secundò, tertiò, quartò, & c. educebatur, quamque scilicet ordine sortis & vices suę. Vnde c. 19. v. 1. dicitur: *Et egressa est sors secunda filiorum Simeon.* Et v. 10. *Ceciditq; sors tertia filiorum Zabulon.* Et v. 17. *Issachar egressa est sors quarta.* Et v. 24. *Ceciditq; sors quinta tribus filiorum Aser,* &c.

Porrò videntur descriptores regionum Chananææ in prima eius descriptione errorem commisisse, in designatione portionis quæ Iudæ obuenit, aut certè in magnitudine & proportione tribus Iuda cæteris tribubus æstimanda: nam nimis magnam tribui Iuda partem obuenisse, liquet ex eo, quòd hæc tribus aliquam suæ regionis partem postea cesserit tribui Simeonis, vt patet c. 19. v. 1. imò & tribui Dan, vt patet de Saraa & Estaol, quæ hoc cap. v. 33. Iudæ assignantur, cùm tamen ca. 19. 41. tribui Dan attribuantur, indeque ortus sit Samson, qui fuit Danita. Atque hac de causa, scilicet de errore commisso subdubitans Iosue, vt eum corrigeret cap. 18. misit nouos descriptores, qui secundò & tertiùs septem tribubus in indiuisa adhuc terra, vel si ea iusto sit minor, etiam in terra iam diuisa septem sortes describant.

Denique aduerte: plures in Chananæa fuere vrbes idem habentes nomen, vt non mirum sit idē nomen vrbis diuersis tribubus ascribi. Sic vna fuit Bethlehem Iudæ, in qua natus est Christus, altera Bethlehē data Zabulonitis c. 19. v. 15. Sic vna Samaria attributa fuit tribui Ephraim, quæ postea Sebaste dicta est, fuitque metropolis regū Israël, altera data tribui Zabulon cap. 19. 15. Sic Bethoron alia fuit in tribu Ephraim, dicta superior c. 16. 5. alia inferior in tribu Beniamin c. 18. 3.

INITIVM EIVS A SVMMITATE MARIS SALSISSIMI.] id est, ab extremitate maris mortui siue lacus Asphaltitis, in quem conuersa est Sodoma & Pentapolis. Vers. 2.

ET A LINGVA EIVS.] Ligua maris mortui, ait Masius, est sinus maris, quo scilicet eius pars angustior in connectem excurrit in speciem linguę, vbi videlicet hoc mare definit iuxta Idumæam. Graphicè hoc repræsentat Adrichom. in suis tabulis Geographicis terræ sanctæ. Sic Isaiæ 11. lingua maris Ægypti vocatur pars sinus Arabici, quę linguæ figurā Ægyptum alluit.

MARE MAGNVM,] id est mediterraneum, quod magnum est respectu maris Galilææ & maris mortui. Alioqui absolutè mare magnum est Oceanus. Vers. 4.

ASCENDITQVE TERMINVS IN BETH HAGLA] Beth Hagla nunc, qui olim dicebatur Area Athad, locus est trans Iordanem, vbi Ioseph & filij Israel planxerunt Iacob patrem suum, quando eum tulerunt de Ægypto, vnde etiam *Bethagla*, hoc est *locus gyri* dictus est, eò quòd ibi more plangentium circumierunt in funere Iacob. Ita S. Hieron. in locis Hebr. Botchardus, Adrichom. & alij. *Hagla* enim Hebr. circulum & gyrum significat. Vide dicta Genes. 50. v. 10. Vers. 6.

RESPICIENS GALGALA, QVÆ EST EX ADVERSO ASCENSIONIS ADOMMIM.] Alia est hæc, vt videtur, Galgala à Galgala iuxta Iordanem, vbi Iosue sua habuit castra. Nam hæc longè distabant ab Adommim, Galgala huius versus c. 18. 18. in Hebr. vocantur גלילות *geliloth*, vbi S. Hieron. vertit *tumulos*. Masius opinatur Galgala huius versus esse eadem cum Galgalis, in quibus erant idola tépore Aod Iudicis, Iudic. 3. 19. Porrò *Adommim* locus erat in via Ierichuntis infestus latronibus. Vnde dictus est *Adommim*, id est *rubedines*, ob crebram sanguinis effusionem, quę ibi fiebat, hincque locū notat Christus in Parabola Samaritani, cùm ait: *Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, & incidit in latrones.* Lucæ 10. 30. Vers. 7.

AB AVSTRALI PARTE TORRENTIS,] non Carith, vt vult quidam, sed Cedrō, qui per vallem Iosaphat iuxta Ierusalem fluit, & tandem labitur in mare mortuum. Ita Adrichom.

ET ERVNT EXITVS EIVS AD MONTEM ROGEL] q. d. idemque exit & terminatur *ad fontem Rogel*.

A *Regel*, id est ad fontem Fullonis, qui Hebr. dicitur *regel* è רֶגֶל *regel*, id est pes, eò quòd Fullo pedibus suis calcans pannos abluat. Erat hic fons iuxta Ierusalem, hortosque regios irrigabat, iuxta quem Isaias, Achaz regi Christum ex Virgine nasciturum prædixit. Isaiæ 7.36.

Vers. 8. *Gehennom quid*

ASCENDITQVE PER CONVALLEM FILII ENNOM.] Puta per Gehennom: גֵיא *ge* enim vallem significat. Porrò Gehennom, ait Adrichom. quæ & Benhennom, id est vallis filiorum Ennom, locus erat in suburbanis Ierusalem, contra Orientem sub monte Offensionis, iuxta piscinam Fullonis, vt Tempe amœnissimus, fontibus Siloë, ac fluxu torrentis Cedron irriguus, viridariis & hortis cōsitus, totusque nemorosus ac deliciis plenus.

B In hac valle parentes immolabant & cremabāt suos infantes idolo Moloch, & ne eiulatus eorum audirentur, pulsabant תֹּף *toph*; id est tympanum. Vnde locus dictus est *Tophet*. Fuit hoc præludium & viua species inferni, qui inde dictus est gehenna. Vide dicta Leuit. 18.21.

HÆC EST IERVSALEM.] Dices quomodo Ierusalem hic numeratur in sorte tribus Iuda, cum alibi dicatur esse in tribu Beniamin? Resp. Abulens. c.18 in fine, Ierusalem propriè pertinuisse ad sortem Beniamin, vt patet cap. 18. vlt. & Iudic. 1. v. 21. fuisse tamen tribui Iudæ confinem, vt hoc loco significatur: vnde factum est sequentibus annis, vt conniuentibus Beniamitis, vel etiam eis inuitantibus Iudæi ex Iuda oriundi Iebusæos validissimos, Ierusalem occupantes, ex ea expulerint, vrbemque iure belli sibi vendicarint, ac caput regni effecerint. C Sicut Dauid vrbem Siceleg. quæ hic Simeonitis annumeratur, Philistinis extorsit, suæque tribui Iuda adiunxit. 1 Reg. 27.6. Sic & Iosephus Ierusalē Beniamitis attribuit lib. 5. Antiq. ca. 1. & 2. Hinc & Moses Deuter. 33.12. prædicit in sorte Beniamin, id est in Ierusalem ædificandum fore templum, in quo Deus habitet. Aliqua tamen Ierusalem pars pertinuit ad tribum Iuda, vt patebit ex verbis proximè sequentibus.

ET INDE SE ERIGENS AD VERTICEM MONTIS (Sion siue Moria, in quo Salomon ædificauit templum) QVI EST CONTRA GEHENNOM AD AQVILONEM IN SVMMITATE VALLIS RAPHAIM (id est gigantum, qui à Rapha oriundi dicti sunt Raphaim) CONTRA AQVILONEM.] Sensus est q.d. Sors tribus Iudæ Aquilonaris, postquā à valle Ennom pertigit ad sedes Iebusæi, in radice montis Moria sese attollit, indeque protenditur vsque ad verticem montis eiusdem, qui mons est è regione vallis Ennom, eamque habet ad Orientē; D idem deinde mons flectitur ad occidentē Ierosolymæ, ibiq; desinit in extremitate vallis Raphaim, quæ respicit Aquilonem. Hinc patet aliquam partem vrbis Ierusalem pertinuisse ad tribum Iuda, aliam & potiorem ad tribum Beniamin. Vnde Esdræ 11.4. tam filij Iuda quàm Beniamin dicuntur habitasse in Ierusalem; nimirum, vt hîc dicitur, funiculus Iuda ducebatur per verticem montis Moria ad latus Iebusæi, qui arcem occupabat, ita vt eū relinqueret ad Austrū: quare Australior pars modica montis Moria ad Iuda pertinebat, ita vt reliquam montis partem Borealem, in quo ędificatum est templum, reliquamque vrbem inferiorem Beniamitis relinqueret. Consentiunt enim Hebræi & Christiani templum fuisse in sorte tribus Beniamin, non Iuda.

ET PERVENIT CONTRA AQVILONEM PARTIS ACCARON.] Hinc & magis ex vers. 45. 46. & 47 patet Accarō & ceteras quatuor Satrapias Philistinorum, puta, Azotum, Ascalonem, Geth & Gazam primitus pertinuisse ad tribum Iuda, postea tamen partem eorum cessisse tribui Dan, vt patet c. 19.43 quæ enim ibi Acron vocatur est Accaron, vt manifestum est in Hebræo, licet enim eam deinde expugnarint bellatores tribus Iuda Iudic. 1; tamen id fecerunt non quòd Accaron ad se pertineret, sed quòd eius incolæ sibi essent infesti, vtpote vicini. Denique Philistini omnes hasce quinque Satrapias tādem occuparunt, & perpetua cum Iudæis bella gesserunt. Vers. 11.

CALEB VERO FILIO IEPHONE DEDIT (Iosue) &c CARIATH ARBE PATRIS ENAC.] id est ciuitatem Arbe, qui fuit pater Enaci gigantis, ex quo prognati sunt Enacim gigantes. *Ipsa est Hebron.* Vers. 13.

ATQVE INDE CONSCENDENS VENIT AD HABITATORES DABIR, QVÆ PRIVS VOCABATVR CARIATH SEPHER, ID EST CIVITAS LITTERARVM.] Videtur ergo hæc fuisse Academia Chananæorum, in qua litteras litteras librosque quoslibet docebant. Porrò hæc vrbs tria habuit nomina, nam primò, dicta est דְּבִיר *Dabir*, quasi oraculum sapientiæ; aut à דָּבַר *dabar*, id est loqui, quòd in ea eloquentia recteque loquendi ars doceretur. Secundò, dicta est *Cariath Sepher*, id est ciuitas litterarum. Tertiò, eadem, vt patet ex v. 49. dicta est *Cariath Senna*. id est vrbs acuminis, in qua scilicet acutè de rebus singulis disserebatur: שָׁנַן *Scanan* enim (littera *Samech* in vicinam *Schin* commutata) est acuere. Vnde *Scenina* apud Chald. significat *acumen ingenij*, & *Scinan* acutè disserere. Hinc Septuag. ibidem vertunt: *ciuitas litterarum*. Hæc ergo fuit antiquissima & prima orbis academia, quam in Script. legimus. Vide hic antiquitatem Academiarum. Hæc enim Academia erat celebris & vetus tempore Iosue, qui Christum præcessit annis 1456. Vide Middendorpium l. de Academiarum origine. Ita Lyran. Abulen. Serarius, Arias & alij hîc ac Driedo lib. 4. de Dogmat. variis pag. 238. Sic Metropolis Hispaniæ olim Mantua nūcupata, à Mauris occupata Africanè vocata est *Madrid*, id est *mater scientiæ*, quòd Mauri in ea Scholas & Academiam suam erexerint, vti ex Hispan. archiuis refert Serarius in c. 1. Iudic. v. 12. Talis quoq; posteriore æuo fuit Thecua, vnde sapiēs illa mulier Thecuitis vocat eam matrem in Israël, ideoque rogat Dauidem vt ei parcat. 2. Reg. 14.2. Talis quoque fuit vrbs Theman apud Idumæos, ex qua prodijt Eliphaz Themanites amicus Iob. Vnde Themanitici Sophi & Sapientes celebrantur, Baruch 3.23. Tales quoque fuere Athenæ in Græcia, Mēphis & Heliopolis in Ægypto. Masius ex Chald. *Cariath sepher* vertit vrbem archiorum siue tabulariorum, quòd in ea esset Archiuum, scilicet in ea multa vetustatis monumenta post orbis diluuium reposita fuerint. Arias vocat *Bibliothecam publicam*.

CEPITQVE EAM OTHONIEL FILIVS CENEZ FRATER CALEB IVNIOR] *Frater*, id est cognatus, puta fratris filius, siue nepos Calebi: nam Caleb non fuit filius Cenez, sed Iephone, ac proinde non potuit esse frater germanus Othonielis, qui fuit filius Cenez. Cenez ergo fuit Frater Calebi, & pater Othonielis. Vnde Septuag. Vatican. & Roman. habent

bent ἀδελφῷ (Regia tamen habent ἀδελφὸς) id est fratris. Chald. quoque & Vatab. vertunt in genitiuo: *Filius Cenez fratris Caleb*, siue filius Cenez qui fuit frater Caleb iunior. Hebræi enim sæpe subticent pronomina relatiua & verbum *est*. Itaque hic videtur genuinus sensus filius Cenez. Qui (Cenez) fuit frater Caleb iunior.

Masius tamē & alij cēsent Caleb verè fuisse fratrem germanum Othonielis, sed vterinum duntaxat, quòd vterque eandem habuerit matrem, ex qua Iephone genuerit Caleb, Cenez verò genuerit Othonielem. Poterat autem licitè Othoniel, licet patruus ducere neptem suam ex fratre, puta Axam, quia Leuit. 17. v. 9 vetatur duntaxat coniugium amitæ cum nepote, non autem neptis cum patruo. Hæc sententia est probabilis, valdéq; conformis versioni vulgatæ.

Porrò Deus rem hanc totam direxit, quia destinabat Othonielē successorē Iosue in principatu. Dedit ergo ei animos & vires, vt Cariath Sepher à viris fortissimis & gigāteis infessam expugnaret, vt eximiæ suæ virtutis & fortitudinis specimen daret, ob quam mereretur fieri princeps. & auctoritatem Principe dignam apud populū nancisceretur, ideoque Caleb ei filiam suam Axam vxorem promisit, vtpote conscius eius virtutis, & præsciens non alium quàm ipsum rem tantam attentaturū.

Vers. 18. QVA, CVM PERGERENT SIMVL] q.d. cum Axa quasi sponsa deduceretur in domum Othonielis sponsi sui. Moris enim tunc erat (vti etiamnum est multis in locis) vt sponsæ nuptæ ex parentum domo ad ædes mariti magnâ cognatorum turbâ comitante deducerentur, quæ si longiùs abessent, asinis vel mulis, vel equis vel camelis (vti Rebecca Genes. 24. 64.) pro regionis consuetudine, honoris causâ vehebantur. Atq; adeo, ait Arias, apud montanos illos viros qui rupi nostræ in Aracenæ agro (in Hispania) vicina colunt, nouam nuptam ad templi vsque limen asello vehi honestum putatur.

Porrò Rabbini hoc dant etymon Axæ. Asa, inquiunt Hebr. idē est quod ira vel irascens, eò quòd Axa adeo esset pulchra, vt quicumque intueretur eam irasceretur vxori, eò quòd præ Axa videretur esse deformis. Hæc illi carnales & crassi. Longè meliùs Pagnin. & alij: Axa, inquiunt, idē est quod eleganter calceata, adornata, & composito gradu incedens. Isaiæ 3. 16. iuxta illud Cant. 7. 1. *Quàm pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis!* vi deibi dicta. Talis Tropol. est anima modesta, quieta, composita, & passionibus suis dominans.

SVASA EST A VIRO SVO.] Hebr. contrariè habent: *impulit ipsa eum*, scilicet Axa virum suum: sed Resp. Axam impulisse maritum, vt vel ipse peteret à Patre suo Caleb terram irriguam, vel sibi permitteret eandem ab eo petere, ac suaderet quid in ea re foret melius: maritum autem annuendo respondisse & suasisse vt ipsa peteret. Suasu ergo mariti ipsa illam petiit, vt sagaciter & breuiter vertit noster Interpres; idque innuunt Septuag. dum vertunt: *Consuluitq; cum eo, petam à Patre meo agrum.*

SVSPIRAVITQVE] Hebr. תצנח *tisnach*, quod Masius, Vatab. Pagnin. & passim Hebraizātes vertunt: *dimisit se*, vel *defecit se in terram*. Nam & noster Iudic. 4. 21. vertit *defixit*; Septuag. & alij *infixit*.

Verùm nostro cōsentiunt Septuag. qui hic vertūt ἐβόησεν, id est *clamauit*, & Iudic. 1. 14. ἐγόγγυσεν

A id est *murmurauit*; siue quia tam Noster quàm Septuag. pro תצנח *tisnach* legerūt תאנח *tteanach*, id est ingemuit, suspirauit; nam א & צ sunt litteræ vicinæ: siue quia צנח *tsanach* subinde pro affini אנח *anach* capi sciebant, quod nos iam scire non possumus, eò quòd verbum *tsanach* nusquam alibi reperiatur. Et sanè suspirasse Axam, ac suspirio permouisse Patrem ad cōcedendum ea quæ postulabat, valdè est verisimile. Hic enim est feminarum mos, hæc earum est ars.

AT ILLA RESPONDIT: DA MIHI BENEDICTIONEM.] Vers. 19. Acutè & appositè, ait Arias; prudens sagaxque puella vsa est voce Hebr. ברכה *beracha*, quæ & benedictionem. & faustitatem, & bonas preces, & singulare beneficium, priuilegium, fertilitatem, atque etiam aquæ copiam significat.
B Omnia enim hæc vnica voce *beracha* postulabat Axa.

Alleg. Rupert. in lib. Iudicum c. 2. *Othoniel* ait, *est Christus, Saluator noster & iudex, qui Cariath Sepher, id est ciuitatem litterarum percussit, quæ prius Dabir, id est loquens siue loquela vocabatur, quando manifestata veritate Euangelij loquacem scribarū & Pharisæorum Synagogam in littera legis gloriantē redarguit*, &c. Et paulò inferiùs: *Proposito sibi præmio vt acciperet Axam coniugem, id est nouam de gentibus Ecclesiam: Cuius pater per fidem factus est Caleph, quod interpretatur quasi cor, scilicet Deus qui nobis factus est quasi cor, dicendo: Cōuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Hinc ipse qui factus est ei vir Saluator mundi suasit vt peteret à patre suo agrum. Docuit enim Ecclesiam suam orare, & petere à Deo Patre regnum cælorum. Quæ cum suspirasset sedens in asina, dixit ei Caleph: Quid habes? Axa sedens asino suspirat, quando conuersa ad Christum Ecclesia, primā iam*
C *gratia, id est peccatorum remissione percepta secundam gratiam, id est Sancti Spiritus illustratione regni cælestis desiderium postulat.*

TERRAM AVSTRALEM ET ARENTEM DEDISTI MIHI. IVNGE ET IRRIGVAM.] Licet enim Auster in Europa sit pluuius & fœcundus ideoq; terra Australis sit fœcunda: Iudæis tamen Auster, vtpote à vasta Arabiæ solitudine spirans, est calidus vrens & siccus, ideoque humorem terræ exsugens, eam facit aridam & sterilem, ventus verò Occidentalis, vtpote è mari veniens, Iudæis est pluuius & fœcundus, vt patet 3. Reg 18. 44. Amos 5. 8. Lucæ 12. 54.

DEDIT ITAQVE EI CALEB IRRIGVVM SVPERIVS ET INFERIVS.] Hebr. גלות מים *gulloth maim*, id est, ait Masius, vortices aquarum, siue scatebras vel scaturigines, quibus quasi terræ venis
D ebullientes aquæ volutatim (גלל *galal* enim significat voluere, conuoluere) protrudi videntur, easque duplices; scilicet superiores quibus cliuosa; & inferiores, quibus planiora loca & campi irrigari, itaque fœcundari possint. Cum scatebris fundos quoque earum accipe, vti mox dicam. Ita quoque Theodor. quæst. 2. in lib. Iudic. & Procopius, qui addit Symmachum vertisse *possessionem in superioribus, & possessionem in inferioribus*. Per quæ Tropol. ait Procop. innuit facultatem cælestis ac sublimis cogitationis, æquè ac humiliationis, quare possessio superior est oratio & meditatio, inferior humiliatio & mortificatio.

Planiùs & pressiùs S. Gregor. (quem sequitur Rupert.) lib. 3. Dial. c. 24. & li. 6. Registri Epist. 23. ad Theoctistam, docet duplicem hic notari compunctionem: *Axa*, inquit, *super asinum sedet, cùm irratio-*

rationabilibus carnis suæ motibus anima præsidet. Quæ suspirãs à patre terram irriguam petit: quia à creatore nostro cum magno gemitu quærenda est lacbrymarum gratia. Sunt namque nonnulli qui iam in dono perceperunt libere pro iustitia loqui, oppressos tueri, indigentibus possessa tribuere, ardorem fidei habere, sed adhuc gratiam lacbrymarum non habent. Hi nimirum terram australem & arentem habent, sed adhuc irriguâ indigent, quia in bonis operibus positi, in quibus magni atque feruentes sunt oportet nimiũ, vt timore supplicij aut amore regni cælestis mala etiam quæ anteà perpetrauerunt deplorent. Quocirca mox subiungit: *Sed quia vt dixi duo sunt compunctionũ genera, Dedit ei pater suus irriguum superius & irriguum inferius. Irriguum quippe superius accipit anima, cũ sese in lacbrymis cælestis regni desiderio affligit: irriguum verò inferius accipit, cùm inferni supplicia flendo pertimescit. Et quidem priùs inferius, ac pòst irriguum superius datur. Sed quia compunctio amoris dignitate præeminet, necesse fuit vt priùs irriguum superius, & pòst irriguũ inferius commemorari debuisset.* Vndè paulò antè dixit: *Sicq; fit vt perfecta compunctio formidinis tradat animũ cõpunctioni dilectionis.* Audi S. Aug. l. Medit. c. 36. *Da mihi,* inquit, *euidens signum amoris tui: irriguum lacrymarum fontem, iugiter emanantem, vt ipsæ quoque lacrymæ tuum in me testentur amorem: ipsæ prodant, ipsæ loquantur, quãtum te diligit anima mea, dum præ nimia dulcedine amoris tui nequit se à lachrymis continere.*

IRRIGVVM.] Perperam in Septuag. legitur λύτρωσιν, id est, *redemptionem.* vti legunt Theodor. S. August. Procop. pro λύτρωσιν, id est, *ablutionem.* irrigationem, vt vertit Theodotion. Caiet. per irriguum superius accipit fontes in montibus erumpentes, per inferius puteos. Alij per irriguum superius accipiũt agrum pluuijs irriguum, siue qui pluuijs rigari solet, per inferius, fontes. Alij meliùs intelligunt agros & fundos montanos, & decliues fontibus aquisque irriguos: poterant enim filiæ fundorum esse hæredes, si nuberent viro suæ tribus & familiæ; tunc enim non transferebantur ad aliam tribum & familiam, quod tantùm vetatur Num 36.6.

Vers. 32. OMNES CIVITATES VIGINTI NOVEM] Sunt 37. si singula nomina numeres, sed inter eas vici quidam celebriores cõmemorati sunt, vt propriè vrbes fuerint 29. dumtaxat. ita Masius.

Vers. 62. ET CIVITAS SALIS.] Ita dicta, eò quòd vicina sit mari mortuo siue salso; aut quòd iuxta eam vxor Lot respiciens retrò versa sit in statuam salis; aut quod in ea essent salinæ, in quibus aquæ è vicino mari mortuo siue salso calore solis decoquebantur, ex ijsque fiebat sal. Nonnulli suspicantur hanc esse Segor, in quam fugit Lot, Genes. 19. 23. Adrichom. tamen & alij illam à Segor distinguũt, & propriam per se ciuitatem salis constituunt.

Vers. 63. IEBVSÆVM AVTEM HABITATOREM IERVSALEM NON POTVERVNT FILI IVDA DELERE.] Ob suam socordiam & peccata, quibus irritatus Deus opem suam eis subtraxit, vt dicitur Iudic. 2. 20.

Quin & Dauidis tempore Iebusæos habitasse inter Israëlitas, adeoque Dauidem eis eripuisse arcem Sion, nec tamen eos omnino eliminasse, sed subiugasse dumtaxat, ac Iebusæos vt in ius ditionemque, sic & in sacra, religionemq; Israelitarum transisse, colligitur ex 2. Reg. 42. 22. vbi Dauid ab Areuna Iebusæo emit aream in qua Deo immolaret. ita Masius. Est Prolepsis. Nam hæc post felicia Iosue tempora sub Iudicibus contigerunt: Igitur Iosue cepit Ierusalem, eiusque regem Adonisedec cum alijs quatuor regibus occidit, vt audiuimus c. 10. arcem tamen Ierusalem non cepit, sed eam tenuere Iebusæi: inde factum, vt ijdem post obitum Iosue sensim vrbem totam rursum occuparint, vti occuparunt Hebron & Dabir à Iosue antè expugnatas; hinc necesse fuit vt filij Iuda Ierosolymã expugnarent, quod fecerunt post mortem Iosue, vt audiemus Iudic. 1. Perperam ergo R. Dauid ait non licuisse Iudæis expugnare Ierusalem, eò quòd eam tenerent Iebusæi oriundi ex Abimelech, cum quo Abraham fœdus inierat Genes. 21. sed id fecisse Dauidem, cùm fœdus hoc longinquitate temporis esset extinctum. Hæc enim mera sunt figmenta.

Tropol. Iebusæus Hebr. idem est quod calcator (בוס *bus* enim significat calcare) hic significat, nostram concupiscentiam, eiusque motus, qui Iudæum, id est rationem & mentem fidei & pietatis erga Deum professorem, quotidie exagitant, vexant, proculcant, nec viribus nostris expelli possunt, sed Dauide opus est, is est Christus ex Dauidis sanguine ortus; sed neque hic illos prorsus exterminat, sed subigit, vt assiduè cũ eis luctando, eosque supprimendo, perpetuum habeamus bellandi & vincendi exercitium.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describuntur fines limitesque regionis, quæ sorte tribui Ephraim obuenit.

1. CEcidit quoque sors filiorum Ioseph, ab Iordane contra Iericho & aquas eius
ab Oriente: solitudo quæ ascendit de Iericho ad montem Bethel: 2. &
egreditur de Bethel Luza: transitque terminum Archi, Atharoth, 3. & descen-
dit ad Occidentem iuxta terminum Iephleti, vsque ad terminos Beth horon in-
ferioris, & Gazer: finiunturque regiones eius mari magno: 4. possederuntque
filij Ioseph Manasse & Ephraim. 5. Et factus est terminus filiorum Ephraim
per cognationes suas: & possessio eorum contra Orientem Ataroth addar vsque
Beth horon superiorem. 6. Egrediunturque confinia in mare; Machmethath ve-
rò Aquilonem respicit, & circuit terminos contra Orientem in Thanathselo: & per-
transit ab Oriente Ianoë. 7. descenditque de Ianoë in Atharoth & Naaratha:
& peruenit in Iericho, egrediturque ad Iordanem. 8. De Taphua pertransit
contra

bent ἀδελφῦ (Regia tamen habent ἀδελφὲτ) id est *fratris*. Chald. quoque & Vatab. vertunt in genitiuo: *Filius Cenez fratris Caleb*, siue filius Cenez. qui fuit frater Caleb iunior. Hebræi enim sæpe subticent pronomina relatiua & verbum *est*. Itaque hic videtur genuinus sensus filius Cenez. Qui (Cenez) fuit frater Caleb iunior.

Masius tamē & alij cēsent Caleb verè fuisse fratrem germanum Othonielis, sed vterinum dumtaxat, quòd vterque eandem habuerit matrem, ex qua Iephone genuerit Caleb, Cenez verò genuerit Othonielem. Poterat autem licitè Othoniel, licet patruus ducere neptem suam ex fratre, puta Axam, quia Leuit. 17. v. 9. vetatur dumtaxat coniugium amitæ cum nepote, non autem nepris cum patruo. Hæc sententia est probabilis, valdeq; conformis versioni vulgatæ.

Porrò Deus rem hanc totam direxit, quia destinabat Othonielē successorē Iosue in principatu. Dedit ergo ei animos & vires, vt Cariath Sepher à viris fortissimis & gigāteis insessam expugnaret, vt eximiæ suæ virtutis & fortitudinis specimen daret, ob quam mereretur fieri princeps, & auctoritatem Principe dignam apud populū nancisceretur, ideoque Caleb ei filiam suam Axam vxorem promisit, vtpote conscius eius virtutis, & præscius non alium quàm ipsum rem tantam attentaturū.

Vers. 18. Qvæ, cvm pergerent simvl] q.d. cum Axa quasi sponsa deduceretur in domum Othonielis sponsi sui. Moris enim tunc erat (vti etiamnum est multis in locis) vt sponsæ nuptæ ex parentum domo ad ædes mariti magnâ cognatorum turbâ comitante deducerentur, quæ si longiùs abessent, asinis vel mulis, vel equis vel camelis (vti Rebecca Genes. 24. 64.) pro regionis consuetudine, honoris causa vehebantur. Atq; adeo, ait Arias, apud montanos illos viros qui rupi nostræ in Aracenæ agro (in Hispania) vicina colunt, nouam nuptam ad templi vsque limen asello vehi honestum putatur.

Porrò Rabbini hoc dant etymon Axæ. Axa, inquiunt Hebr. idē est quod ira vel irascens, eò quòd Axa adeo esset pulchra, vt quicumque intueretur eam irasceretur vxori, eò quòd præ Axa videretur esse deformis. Hæc illi carnales & crassi. Longè meliùs Pagnin. & alij: Axa, inquiunt, idē est quod eleganter calceata, adornata, & composito gradu incedens. Isaiæ 3. 16. iuxta illud Cant. 7. 1. *Quàm pulchri sunt egressus tui in calceamentis filia Principis?* vide ibi dicta. Talis Tropol. est anima modesta, quieta, composita, & passionibus suis dominans.

Svasa est a viro svo.] Hebr. contrariè habent: *impulit ipsa eum*, scilicet Axa virum suum: sed Resp. Axam impulisse maritum, vt vel ipse peteret à Patre suo Caleb terram irriguam, vel sibi permitteret eandem ab eo petere, ac suaderet quid in ea re foret melius: maritum autem annuendo respondisse & suasisse vt ipsa peteret. Suasu ergo mariti ipsa illam petiit, vt sagaciter & breuiter vertit noster Interpres; idque innuunt Septuag. dum vertunt: *Consuluitq; cum eo, petam à Patre meo agrum.*

Svspiravitqve] Hebr. תצנח *tisnach*, quod Masius, Vatab. Pagnin. & passim Hebraisātes vertunt: *dimisit se*, vel *defixit se in terram*. Nam & noster Iudic. 4. 21. vertit *defixit*; Septuag. & alij *infixit*.

Verùm nostro cōsentiunt Septuag. qui hic vertūt ἐβόησεν, id est *clamauit*, & Iudic. 1. 14. ἐγόγγυσεν

A id est *murmurauit*; siue quia tam Noster quàm Septuag. pro תצנח *tisnach* legerūt תאנח *teenach*, id est ingemuit, suspirauit; nam א & צ sunt litteræ vicinæ: siue quia תצנ *tsanach*, subinde pro affini אנח *anach* capi sciebant, quod nos iam scire non possumus, eò quòd verbum *tsanach* nusquam alibi reperiatur. Et sanè suspirasse Axam, ac suspirio permouisse Patrem ad cōcedendum ea quæ postulabat, valdè est verisimile. Hic enim est feminarum mos, hæc earum est ars.

At illa respondit: Da mihi benedictionem.] Acutè & appositè, ait Arias; prudens sagaxque puella vsa est voce Hebr. ברכה *berecha*, quæ & benedictionem, & faustitatem, & bonas preces, & singulare beneficium, priuilegium, fertilitatem, atque etiam aquæ copiam significat. Vers. 19.

B Omnia enim hæc vnica voce *berecha* postulabat Axa.

Alleg. Rupert. in lib. Iudicum c. 2. *Othoniel*, ait, *est Christus, Saluator noster & iudex, qui Cariath Sepher, id est ciuitatem litterarum percussit, qua prius Dabir, id est loquens siue loquela vocabatur, quando manifestata veritate Euangelij loquacem scribarū & Pharisæorum Synagogam in littera legis gloriantē redarguit*, &c. Et paulò inferiùs: *Proposito sibi præmio vt acciperet Axam coniugem, id est nouam de gentibus Ecclesiam: Cuius pater per fidem factus est Caleph, quod interpretatur quasi cor, scilicet Deus qui nobis factus est quasi cor, dicendo: Cōuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Hinc ipse qui factus est ei vir Saluator mundi suasit vt peteret à patre suo agrum. Docuit enim Ecclesiam suam orare, & petere à Deo Patre regnum cælorum. Quæ cum suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleph: Quid habes? Axa sedens asino suspirat, quando conuersa ad Christum Ecclesia, primā iam*

C *gratia, id est peccatorum remissione percepta secundam gratiam, id est Sancti Spiritus illustratione regni cælestis desiderium postulat.*

Terram Avstralem et arentem dedisti mihi. ivnge et irrigvam.] Licet enim Auster in Europa sit pluuius & fœcundus ideoq; terra Australis sit fœcunda: Iudæis tamen Auster, vtpote à vasta Arabiæ solitudine spirans, est calidus vrens & siccus, ideoque humorem terræ exsugens, eam facit aridam & sterilem, ventus verò Occidentalis, vtpote è mari veniens, Iudæis est pluuius & fœcundus, vt patet 3. Reg. 18. 44. Amos 5. 8. Lucæ 12. 54.

Dedit itaqve ei Caleb irrigvvm svperivs et inferivs.] Hebr. גלות מים *gulloth maim*, id est, ait Masius, vortices aquarum, siue scatebras vel scaturigines, quibus quasi terræ venis e-

D bullientes aquæ volutatim (גלל *galal* enim significat voluere, conuoluere) protrudi videntur, easque duplices; scilicet superiores quibus cliuola; & inferiores, quibus planiora loca & campi irrigari, itaque fœcundari possint. Cum scatebris: fundos quoque earum accipe, vti mox dicam. Ita quoque Theodor. quæst. 2. in lib. Iudic. & Procopius, qui addit Symmachum vertisse *possessionem in superioribus, & possessionem in inferioribus*. Per quæ Tropol. ait Procop. innuit facultatem cælestis ac sublimis cogitationis, æquè ac humiliationis, quare possessio superior est oratio & meditatio, inferior humiliatio & mortificatio.

Planiùs & pressiùs S. Gregor. (quem sequitur Rupert.) lib. 3. Dial. c. 24. & li. 6. Registri Epist. 23. ad Theoctisten, docet duplicem hic notari compunctionem: *Axa*, inquit, *super asinum sedet, cùm irratio-*

rationabilibus carnis suæ motibus anima præsidet. Quæ suspirãs à patre terram irriguam petit: quia à creatore nostro cum magno gemitu quærenda est lachrymarum gratia. Sunt namque nonnulli qui iam in dono perceperunt libere pro iustitia loqui, oppressos tueri, indigentibus possessa tribuere, ardorem fidei habere, sed adhuc gratiam lachrymarum non habent. Hi nimirum terram australem & arentem habent, sed adhuc irriguã indigent, quia in bonis operibus positi, in quibus magni atque feruentes sunt oportet nimis, vt timore supplicij aut amore regni cælestis mala etiam quæ anteà perpetrauerunt deplorent. Quocirca mox subiungit: *Sed quia vt dixi duo sunt compunctionis genera, Dedit ei pater suus irriguum superius & irriguum inferius. Irriguum quippe superius accipit anima, cũ sese in lachrymis cælestis regni desiderio affligit: irriguum verò inferius accipit, cùm inferni supplicia flendo pertimescit. Et quidem prius inferius, ac pòst irriguum superius datur. Sed quia compunctio amoris dignitate præeminet, necesse fuit vt prius irriguum superius, & pòst irriguũ inferius commemorari debuisset.* Vndè paulò antè dixit: *Sicq; fit vt perfecta compunctio formidinis tradat animũ cõpunctioni dilectionis.* Audi S. Aug. l. Medit. c. 36. *Da mihi*, inquit, *euidens signum amoris tui: irriguum lacrymarum fontem, iugiter emanantem, vt ipsæ quoque lacrymæ tuum in me testentur amorem: ipsæ prodant, ipsæ loquantur, quãtum te diligit anima mea, dum præ nimia dulcedine amoris tui nequit se à lachrymis continere.*

IRRIGVVM.] Perperam in Septuag. legitur λύτρωσιν, id est, *redemptionem*. vti legunt Theodor. S. August. Procop. pro λύτρωσιν, id est, *ablutionem*. irrigationem, vt vertit Theodotion. Caiet. per irriguum superius accipit fontes in montibus erumpentes, per inferius puteos. Alij per irriguum superius accipiũt agrum pluuijs irriguum, siue qui pluuijs rigari solet, per inferius, fontes. Alij meliùs intelligunt agros & fundos montanos, & decliues fontibus aquisque irriguos: poterant enim filiæ fundorum esse hæredes, si nuberent viro suæ tribus & familiæ; tunc enim non transferebantur ad aliam tribum & familiam, quod tantùm vetatur Num 36.6.

Vers. 32. OMNES CIVITATES VIGINTI NOVEM] Sunt 37. si singula nomina numeres, sed inter eas vici quidam celebriores cõmemorati sunt, vt propterè vrbes fuerint 29. dumtaxat. ita Masius.

Vers. 62. ET CIVITAS SALIS.] Ita dicta, eò quòd vicina sit mari mortuo siue salso; aut quòd iuxta eam vxor Lot respiciens retrò versa sit in statuam salis; aut quod in ea essent salinæ, in quibus aquæ è vicino mari mortuo siue salso calore solis decoquebantur, ex ijsque fiebat sal. Nonnulli suspicantur hanc esse Segor, in quam fugit Lot, Genes. 19.23. Adrichom. tamen & alij illam à Segor distinguũt, & propriam per se ciuitatem salis constituunt.

Vers. 63. IEBVSÆVM AVTEM HABITATOREM IERVSALEM NON POTVERVNT FILII IVDA DELERE.] Ob suam socordiam & peccata, quibus irritatus Deus opem suam eis subtraxit, vti dicitur Iudic. 2.20.

Quin & Dauidis tempore Iebusæos habitasse inter Israëlitas, adeoque Dauidem eis expulisse arcem Sion, nec tamen eos omnino eliminasse, sed subiugasse dumtaxat, ac Iebusæos vt in ius ditionemque, sic & in sacra, religionemq; Israelitarum transisse, colligitur ex 2. Reg. 42.22. vbi Dauid ab Areuna Iebusæo emit aream in qua Deo immolaret. ita Masius. Est Prolepsis. Nam hæc post felicia Iosue tempora sub Iudicibus contigerunt: Igitur Iosue cepit Ierusalem, eiusque regem Adonisedec cum alijs quatuor regibus occidit, vt audiuimus c. 10. arcem tamen Ierusalem non cepit, sed eam tenuere Iebusæi: inde factum, vt ijdem post obitum Iosue sensim vrbem totam rursum occuparint, vti occuparunt Hebron & Dabir à Iosue antè expugnatas; hinc necesse fuit vt filij Iuda Ierosolymã expugnarent, quod fecerunt post mortem Iosue, vt audiemus Iudic. 1. Perperam ergo R. Dauid ait non licuisse Iudæis expugnare Ierusalem, eò quòd eam tenerent Iebusæi oriundi ex Abimelech, cum quo Abraham fœdus inierat Genes. 21. sed id fecisse Dauidem, cùm fœdus hoc longinquitate temporis esset extinctum. Hæc enim mera sunt figmenta.

Tropol. Iebusæus Hebr. idem est quod calcator (בוס *bus* enim significat calcare) hic significat, nostram concupiscentiam, eiusque motus, qui Iudæum, id est rationem & mentem fidei & pietatis erga Deum professorem, quotidie exagitant, vexant, proculcant, nec viribus nostris expelli possunt, sed Dauide opus est, is est Christus ex Dauidis sanguine ortus; sed neque hic illos prorsus exterminat, sed subigit, vt assiduè cũ eis luctando, eosque supprimendo, perpetuum habeamus bellandi & vincendi exercitium.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describuntur fines limitesque regionis, quæ sorte tribui Ephraim obuenit.

1. CEcidit quoque sors filiorum Ioseph, ab Iordane contra Iericho & aquas eius
ab Oriente: solitudo quæ ascendit de Iericho ad montem Bethel: 2. &
egreditur de Bethel Luza: transitque terminum Archi, Atharoth, 3. & descen-
dit ad Occidentem iuxta terminum Iephleti, vsque ad terminos Beth horon in-
ferioris, & Gazer: finiunturque regiones eius mari magno: 4. possederuntque
filij Ioseph Manasse & Ephraim. 5. Et factus est terminus filiorum Ephraim
per cognationes suas: & possessio eorum contra Orientem Ataroth addar vsque
Beth horon superiorem. 6. Egrediunturque confinia in mare; Machmethath ve-
ro Aquilonem respicit, & circuit terminos contra Orientem in Thanathselo: & per-
transit ab Oriente Ianoë. 7. descenditque de Ianoë in Atharoth & Naaratha:
& peruenit in Iericho, egrediturque ad Iordanem. 8. De Taphua pertransit

contra

contra mare in Vallem arundineti, suntque egressus eius in mare salsissimum. Hæc est possessio tribus filiorum Ephraim per familias suas. 9. Vrbesque separatæ sunt filijs Ephraim in medio possessionis filiorum Manasse, & villæ earum. 10. Et non interfecerunt filij Ephraim Chananæum, qui habitabat in Gazer: habitauitque Chananæus in medio Ephraim vsque in diem hanc tributarius.

Vers. 1. CECIDIT QVOQVE SORS FILIORVM IOSEPH.] scilicet Ephraim Manasse, qui, vt andiuimus cap. 14. v. 4. duas tribus constituerunt. Iam dimidia tribus Manasse portionem regionis suæ à Mose acceperat cis Iordanem; restabat ergo altera dimidia cum tota tribu Ephraim, quæ hîc à Iosue trans Iordanem partem suam sorte accipiunt, sed ita vt sors Manasse vicina esset & cõtigua sorti Ephraim. Hoc capite ergo describitur sors Ephraim, sequenti verò cap. sors dimidiæ tribus Manasse: vtrique deinde lateralis & contigua erat sors tribus Beniamin. Graphicè singularum tribuum sortes, vrbes, montes & fluuios describunt S. Hieron. & Euseb. in locis Hebr. Masius hîc, & Arias in Apparatu Biblior. Regior. libro Caleb, atque easdem in tabulis Geographicis oculatim spectanda exhibet Adrichom. etsi nonnulla in eis desiderentur. Eas adeat Lector: spinosum enim esset & operosum, ac Lectori tædiosum parumque vtile, si ea hic commentando persequerer.

Vers. 8. IN VALLEM ARVNDINETI.] Masius & alij: *In torrentem arundinis.* Valles enim, per quas labuntur torrentes & aquæ, fertiles sunt arundinũ; hæ enim nascuntur in locis paludosis & humectis.

SVNTQVE EGRESSVS EIVS IN MARE SALSISSIMVM.] id est in mare quod natura sua est salsum. Hebr. *mare salis*, quod noster vertere solet *mare salsissimum.* Significat mare mortuum, siue lacum Asphaltitem, vt patet c. 18. 19. Num. 34. v. 3. & alibi. Verũ hic illud accipi nequit: ab eo enim longè A abest tribus Ephraim: quare hîc accipi debet mare Mediterraneum. Vnde Serarius opinatur τὸ *salsissimum* hic irrepsisse: nam eo carent Hebr. Chald. & Græca, illudq; noster omittit c. seq. v. 9. vbi mare (scilicet Mediterraneum) assignat terminũ tribus Manasse, quæ contermina erat tribui Ephraim.

Vers. 9. VRBESQVE SEPARATÆ SVNT FILIIS EPHRAIM IN MEDIO POSSESSIONIS FILIORVM MANASSE, ET VILLÆ (id est pagi vel vicini suburbani, ait Masius) EARVM.] q. d. Cùm sors vrbium quæ ceciderat tribui Ephraim, non sufficeret tantæ multitudini Ephraimitarum, adiunctæ sunt eis aliquæ vrbes ex tribu Manasse, quæ tribui Ephraim erat cognata & contermina.

HABITAVITQVE CHANANEVS IN MEDIO EPHRAIM VSQVE IN DIEM HANC TRIBVTARIVS.] B Factum hoc ex ignauia Ephraimitarum, iusserat enim Deus Chananæos exterminari, nec fœdus cum eis iniri etiam sub pacto tributi.

Tropol. S. Gregor. lib. 4. Moral. c. 22. *Quid Chananæus, inquit, gentilis videlicet populus nisi vitium significat? & sæpè magnis virtutibus terram repromissionis ingredimur quia spe intima de æternitate roboramur: sed dum inter acta sublimia vitia quædam parua retinemus, quasi Chananæum viuere in terra nostra concedimus. Qui tamen nobis tributarius efficitur, quia hoc ipsum vitium, quod subigere non possumus, ad vsum nostræ vtilitatis humiliter retorquemus, vt eo de se mens & in summis vilia sentiat, quo suis viribus etiam parua quæ appetit non expugnat.*

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM

SYNOPSIS CAPITIS.

DEscribuntur fines dimidiæ tribus Manasse cis Iordanem, & alterius dimidiæ trans Iordanem v. 5. quæ pariter reliquit in sua sorte nonnullos Chananæos, eosque fecit sibi tributarios. Denique v. 14. conquerentibus filiis Ioseph de habitatione angusta, Iosue respondit vt armis sibi spatia laxent, eijciendo Chananæos ex montibus.

1. CEcidit autem sors tribui Manasse: (ipse enim est primogenitus Ioseph) Machir primogenito Manasse patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habuitque possessionem Galaad & Basan: 2. & reliquis filiorum Manasse iuxta familias suas, filijs Abiezer, & filijs Helec, & filijs Esriel, & filijs Sechem, & filijs Hepher, & filijs Semida. Isti sunt filij Manasse filij Ioseph, mares, per cognationes suas. 3. Salphaad verò filio Hepher filij Galaad filij Machir filij Manasse, non erant filij, sed solæ filiæ quarum ista sunt nomina: Maala & Noa & Hegla & Melcha & Thersa. 4. Veneruntque in conspectu Eleazari sacerdotis, & Iosue filij Nun, & principum, dicentes: Dominus præcepit per manum Moysi, vt daretur nobis possessio in medio fratrum nostrorum. Deditque eis iuxta imperium Domini possessionem in medio fratrum patris earum. 5. Et ceciderunt funiculi Manasse, decem, absque Terra Galaad & Basan trans Iordanem. 6. Filiæ enim Manasse possederunt hereditatem in medio filiorum eius. Terra autem Galaad cecidit in sortem filiorum Manasse qui reliqui erant. 7. Fuitque terminus Manasse ab Aser, Machmethath quæ respicit Sichem: & egreditur ad dexteram iuxta habitatores Fontis Taphuæ. 8. Etenim in sorte Manasse ceciderat Terra Taphuæ, quæ est iuxta terminos Manasse filiorum Ephraim. 9. Descenditque terminus Vallis arundineti in Meridiem

dicem torrentis ciuitatum Ephraim, quæ in medio sunt vrbium Manasse: terminus
Manasse ab Aquilone torrentis, & exitus eius pergit ad mare: 10. ita vt possessio
Ephraim sit ab Austro, & ab Aquilone Manasse, & vtramque claudat mare, & con-
iungantur sibi in tribu Aser ab Aquilone, & in tribu Issachar ab Oriente. 11. Fuit-
que hæreditas Manasse in Issachar & in Aser, Bethsan & viculi eius, & Ieblaam cum
viculis suis, & habitatores Dor cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum
viculis suis: similiterque habitatores Thenac cum viculis suis, & habitatores Ma-
geddo cum viculis suis, & tertia pars vrbis Nopheth. 12. Nec potuerunt filij
Manasse has ciuitates subuertere, sed cœpit Chananæus habitare in terra sua.
13. Postquam autem conualuerunt filij Israel, subiecerunt Chananæos, & fece-
runt sibi tributarios, nec interfecerunt eos. 14. Locutique sunt filij Ioseph ad
Iosue, & dixerunt: Quare dedisti mihi possessionem sortis & funiculi vnius, cùm
sim tantæ multitudinis, & benedixerit mihi Dominus? 15. Ad quos Iosue ait:
Si populus multus es, ascende in siluam, & succide tibi spatia in Terra Pherezæi &
Raphaim quia angusta est tibi possessio montis Ephraim 16. Cui responderunt
filij Ioseph. Non poterimus ad montana conscendere, cùm ferreis curribus vtan-
tur Chananæi; qui habitant in terra campestri, in qua sitæ sunt Bethsan cum vicu-
lis suis, & Iezrael mediam possidens vallem. 17. Dixitque Iosue ad domum Io-
seph, Ephraim & Manasse: Populus multus es, & magnæ fortitudinis, non habebis
sortem vnam, 18. sed transibis ad montem, & succides tibi, atque purgabis ad
habitandum spatia: & poteris vltrà procedere cùm subuerteris Chananæum, quem
dicis ferreos habere currus, & esse fortissimum.

Vers. 1. [Pse enim est primogenitus Ioseph.] Dat causam cur tribus Manasse fuerit vna e tribubus quæ Chananæam sorte diuiserunt, nimirum quia licet Manasse nõ esset filius Iacobi Patriarchę, sed nepos, tamen quia filius erat Iosephi, Iacob eum sibi in filium adoptarat, & pari iure cum cæteris filijs suis immediatè Chananæam diuidere & hereditare iusserat. Genes. 48.

Machir primogenito (imò vnigenito) Manasse.] Hic enim nõ alium reliquit filium quàm Machir, qui fuit pater Galaad. *Qui* (Galaad) *fuit vir pugnator*, non in Chananæa, sed in Ægypto sub Pharaone in bellis Ephraimitarum, qui cæsi narrantur 1. Paral. 7. 21. Galaad enim natus est in Ægypto viuente adhuc Iosepho auo; quare Pharaoni in bellis seruire potuit ante cœptam eius in Hebræos persecutionem. Exodi 1. Videtur Galaad mortuus in Ægypto, vel certè in deserto, nam in egressu Mosis & Hebræorum ex Ægypto, ipse si adhuc vixit fuit 140. annorum, in ingressu verò Hebræorum in Chanaan fuisset 180, annorum, quæ ætas nulli illo æuo contigit.

Vers. 4. Dominvs præcepit.] Numer. 27. Vide ibi dicta.

Vers. 5. Et ceciderunt funiculi Manasse decem, absque terra Galaad et Basan trans Iordanem.] *Funiculi*, id est portiones, siue sortes hereditariæ: olim enim funiculis dimetiebantur limites & hereditates, sicut iam metiuntur virgis vel baculis mensorijs, esto hæc tantæ terræ dimensio non sit facta funiculis (hoc enim nimis lõgum & operosum fuisset) sed oculari inspectione & spatij æstimatione. Est ergo Catachresis.

Porrò tribus Manasse diuisa fuit in duas partes. Dimidia enim tribus obtinuit Galaad & Basan cis Iordanem, altera dimidia obtinuit suas sortes trãs Iordanem, easq; decem, quia decem familijs Manasse dãdæ erant decem sortes nimirum quinque filijs, scilicet Abiezer, Helec, Esriel, Sichem & Semida v. 2. & quinq; filiabus Salphaad, scilicet Maala, Noa, Hegla Melcha & Thersa: nam sextus filius Hepher nullos genuit filios nisi Salphaad, qui hac quinque filias dumtaxat post se reliquit, sibique substituit, v. 3.

Vers. 8. Etenim in sorte Manasse ceciderat terra Taphuæ, quæ (terra Taphua) est iuxta terminos Manasse, estque filiorum Ephraim.] Vnde ex Hebræo sic clarè vertas: *Ipsius Manasse fuit terra Taphua, Taphua verò in termino Manasse, fuit filiorum Ephraim.* Sensus est, q. d. Terra vicina vrbi Taphuæ fuit filiorum Ephraim: vnde v. sequenti dicitur, ciuitates aliquas Ephraim (vti erat Taphua) fuisse in medio vrbiũ Manasse. Idem dixit cap. 6. vers. 9. Causa erat, quòd tribus Ephraim esset copiosior & numerosior, quàm in regione, quæ sorte sibi obtigerat, tota commodè habitare posset; quare terminos eius nimis arctos laxare oportuit, vt aliquas in sorte Manasse vrbes occuparet & incoleret, relictis tamen agris vicinis ipsi tribui Manasse, eò quòd agri, qui tribui Ephraim obtigerant, adeò fertiles essent, vt toti tribui alendæ sufficerent. Ita Masius & alij.

Vers. 11. Fvitqve hæreditas Manasse in Issachar et in Aser.] *In*, id est iuxta, vel in confinio & quasi complexu tribuum Issachar & Aser, quomodo Hebr. dicitur vrna aurea habẽs manna, & virga Aaron fuisse in arca, id est iuxta arcam; nã in arca erant dumtaxat tabulę legis. Hebr. 9. 4. vide ibi dicta.

Bethsan, quæ posteà dicta est Scytopolis, id est Scytarum ciuitas, quòd à Scytis habitata sit, vti indicat S. August. quæst. 8 in lib. Iudic. Iosephus lib. 5. Antiq. c. 1 Herodotus lib. 1. & alij.

Vers. 14. Locvtiqve svnt filii Ioseph (puta Manassenses & Ephraimitæ) ad Iosve et dixervnt: Qvare dedisti mihi possessionem sortis et fvnicvli vnivs, cvm sim tantæ mvltitvdinis et benedixerit mihi Dominvs?] q. d. Cur nobis qui facimus duas tribus, scilicet Ephraim & Manasse, iam angustos dedisti limites, vt vnius funiculi, id est vnius sortis & tribus esse videatur, quia vix vni soli tribui sufficiunt; cùm tamen Deo nobis benedicente in magnam multitudinem excreuerimus. Dicunt hoc, non quòd regio-

regiones eis forte assignatæ vtrique tribui nō sufficerent, sed quòd pleræque possiderentur à Chananæis, quos ipsi expellere se posse diffidebant, eò quòd arces & vrbes in montibus & rupibus occuparent situ & arte munitas. Sperabant ipsi se à Iosue, vtpote suo cōtribuli (erat enim Iosue ex tribu Ephraim) obtenturos vt ex alijs tribubus regiones aliquę pacificę sibi assignarentur. Sed stetit Iosue fortis, noluitque alijs tribubus quidquam adimere, quod suæ tribueret. Nihil ergo dedit carni & sanguini, sed totum iustitię, iustamque distributionem iam factam confirmauit. Vnde ait:

Vers. 15. Si populus multus es, ascende in siluam, et succide tibi spatia in terra Pherezæi et Raphaim.] q.d. Si abundas hominibus, & quæris laxiora ad habitandum spatia; noli ea postulare in alijs tribubus cum illorum iniuria, sed spatia tibi assignata in terra Pherezæi & Raphaim, ijs expulsis, & instar siluæ excisis, occupa, excole, ædifica. Est Metaphora: terram enim à Chananæis occupatam vocat siluam, eò quòd sicut silua excindi debet, vt locus arari possit; sic excindendi erant Pherezæ, vt eorum terram occuparent Iosephitæ.

Vers. 16. Non poterimus ad montana conscendere, cum ferreis curribus vtantur Chananæi.] Erant hi falcati currus, qui falcibus

A & gladijs armati, in hostes immissi, homines & obuia quæque secabant, & quasi demetebant. Talibus vsus est Darius Rex Persarum pugnans contra Alexandrum Magnum. Audi Curtium lib. 4. *Ipse ante se falcatos currus habebat, quos signo dato vniuersos in hostem effudit. Ruebant laxatis habenis aurigæ, quò plures nondum satis prouiso impetu obtererent. Alios ergo hastæ multum vltra temonem eminentes, alios ab vtroque latere dimissæ falces lacerauere.*

Xenophon lib. 6. Cyropediæ, Cyrum horum curruum facit inuentorem; sed hinc liquet, tempore Iosue, qui Cyrum nongentis annis antecessit, talibus curribus vsos fuisse Chananæos. Porrò terror iste curruum mox euanuit: nam ijs opposuere
B milites longis hastis densatos, qui equorum ventres suffoderent, itaque ijs occisis vel cæsis currus eorum inutiles redderent. Adinuenit hoc Alexander Magnus, teste Curtio lib. 4. & Diodoro Siculo lib. 17. *Pedites*, inquit, *omnis phalangis commouit, quando propiùs impulsi fuissent currus, vt clypeos coniungerent, sarissisque eos vehementer pulsarent, eo strepitu consternatos equos quadrigas retrorsum rapturos, quod ita accidit.*

Dixitque Iosue.] Iosue nil Manassensium replica motus stat firmus, nec aliud eis responsum dat, quàm id quod iam dedit, scilicet vt armis sibi spatia laxent. Vers. 17.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sortitio tribuum cœpta in Galgalis, sed intermissa iussu Iosue restituitur in Silo. Mittit ergo ipse mensores, qui reliquam Chananæam adhuc indiuisam exactiùs dimetiantur, & in septem regiones pro septem reliquis tribubus partiantur. Quocircà tribus Beniamin prima vnam ex septem sorte occupat, v. 11. cuius deinde vrbes & limites describuntur.

1. Congregatique sunt omnes filij Israel In Silo, ibique fixerunt tabernaculum
testimonij, & fuit eis Terra subiecta. 2. Remanserant autem filiorum Israel
septem tribus, quæ necdum acceperant possessiones suas. 3. Ad quos Iosue ait: Vsquequò marcetis ignauia, & non intratis ad possidendam Terram, quam Dominus
Deus patrum vestrorum dedit vobis? 4. Eligite de singulis tribubus ternos viros, vt
mittam eos, & pergant atque circumeant Terram, & describant eam iuxta numerū
vniuscuiusque multitudinis: referantque ad me quod descripserint. 5. Diuidite vobis Terram in septem partes: Iudas sit in terminis suis ab Australi plaga, & domus Ioseph ab Aquilone. 6. mediam inter hos terram in septem partes describite: & huc
venietis ad me, vt coram Domino Deo vestro mittam vobis hic sortem: 7. quia non
est inter vos pars Leuitarum, sed sacerdotium Domini est eorum hereditas, Gad autem & Ruben, & dimidia tribus Manasse, iam acceperant possessiones suas trans Iordanem ad Orientalem plagam: quas dedit eis Moyses famulus Domini. 8. Cumque surrexissent viri, vt pergerent ad describendam Terram, præcepit eis Iosue, dicens: Circuite Terram, & describite eam, ac reuertimini ad me: vt hic coram Domino, in Silo, mittam vobis sortem. 9. Itaque perrexerunt: & lustrantes eam, in septem
partes diuiserunt, scribentes in volumine. Reuersique sunt ad Iosue in castra Silo.
10. Qui misit sortes coram Domino in Silo, diuisitque Terram filijs Israel in septem
partes. 11. Et ascendit sors prima filiorum Beniamin per familias suas, vt possiderent
Terram inter filios Iuda & filios Ioseph. 12. Fuitque terminus eorum contra Aquilonem à Iordane: pergens iuxta latus Iericho Septemtrionalis plagæ, & inde cōtra Occidentem ad montana conscendens, & perueniens ad solitudinem Bethauen. 13. atque pertransiens iuxta Luzam ad Meridiem, ipsa est Bethel: descenditque in Atharoth
addar, in montem qui est ad Meridiem Beth horon inferioris: 14. Et inclinatur circuiens cōtra mare ad Meridiē montis qui respicit Beth horon cōtra Africum: suntque
exitus eius in Cariath baal, quæ vocatur & Cariathiarim, vrbem filiorum Iuda. Hæc

est

est plaga contra mare, ad Occidentem. 15. A Meridie autem ex parte Ca-
riathiarim egreditur terminus contra mare, & peruenit vsque ad fontem aqua-
rum Nephtoa. 16. Descenditque in partem montis: qui respicit Vallem filio-
rum Ennom: & est contra Septemtrionalem plagam in extrema parte Vallis
Raphaim. Descenditque in Geennom (id est, Vallem Ennom) iuxta latus Ie-
busæi ad Austrum: & peruenit ad Fontem Rogel. 17. transiens ad Aquilonem,
& egrediens ad Ensemes, id est Fontem solis: 18. & pertransit vsque ad tumu-
los, qui sunt è regione Ascensus Adommim: descenditque ad Abenboen, id
est, lapidem Boen filij Ruben: & pertransit ex latere Aquilonis ad campestria:
descenditque in planitiem, 19. & prætergreditur contra Aquilonem Beth
hagla: suntque exitus eius contra linguam maris salsissimi ab Aquilone in fine
Iordanis ad Australem plagam: 20. qui est terminus illius ab Oriente. Hæc est
possessio filiorum Beniamin per terminos suos in circuitu, & familias suas.
21. Fueruntque ciuitates eius, Iericho & Beth hagla & Vallis Casis, 22. Beth
Araba & Samaraim & Bethel. 23. Et Auim & Aphara & Ophera, 24. Villa
Emona & Ophni & Gabee: ciuitates duodecim: & villæ earum. 25. Gabaon &
Rama & Beroth, 26. Et Mesphe & Caphara, & Amosa. 27. & Recem, Iare-
phel & Tharela, 28. Et Sela, Eleph, & Iebus, quæ est Ierusalem, Gabaath & Ca-
riath: ciuitates quatuordecim, & villæ earum. Hæc est possessio filiorum Beniamin
iuxta familias suas.

Vers. 1. CONGREGATI SVNT OMNES FILII ISRAEL IN SILO, (Silo est mons altissimus, & ciuitas in monte) IBIQVE FIXERVNT TABERNACVLVM TESTIMONII;] in quo scilicet erat testimonium, id est tabulæ legis cum Arca & Cherubim. Hinc patet, Arcam, & cum Arca castra Hebræorum è Galgalis fuisse translata in Silo, quæ erat in tribu Ephraim, ex qua erat dux Iosue. Par enim erat vt Arca esset in tribu Ducis, ac Ducem populus sequeretur, præsertim quia Silo erat iuxta Ierusalem (ab ea enim distabat duabus leucis siue horis duntaxat) in qua Deus sibi sedem templumque statuere decreuerat. Mansit Arca in Silo 350. annis & amplius, puta à Iosue vsq; ad Samuelem, 1 Reg. 14. 3. Rabbini putant hanc Arcę è Galgalis translationē factam anno 14 Ducatus Iosue, indeque computant annos Iubilæos, quos ipsi numerant 17. puta 850. annos, quibus Hebræos terrā promissam occupasse ipsi asserunt; sed hallucinantur in multis. Verius Tornielius & alij censent, hanc Arcæ translationem factam post septem annorum bella, puta anno octauo Ducatus Iosue.

Tunc enim Iosue Chananæam à se debellatam pacificè possedit, eamq; inter 12. tribus distribuit; quare tunc singuli domos incolere vineasque & agros excolere cœperunt. Tunc ergo pariter leges & ceremoniæ à Deo præscriptæ per Mosen in praxin inductæ sunt, ac consequenter ritus anni septimi, pariter & quinquagesimi, siue Iubilæi.

Igitur annus octauus Iosue (non primus, quo ingressus Chananæam expugnauit Ierichuntem, vti nonnulli volunt) fuit exordium horum annorum. Ab illo enim numerari cœperunt anni tam Sabbathici, quàm Iubilei, iuxta legem à Deo sancitam Leuit. 25. 2. & seq. vti ibidem ostendi.

Vers. 2. REMANSERANT AVTEM FILIORVM ISRAEL SEPTEM TRIBVS, QVÆ NECDVM ACCEPERANT POSSESSIONES SVAS. Id factum est partim ex torpore & ignauia septem tribuum, hâc enim eis obijcit Iosue v. sequēti: partim quòd eis oborta fuerit suspicio, priorem terræ sanctæ dimensionem non

Cornel. in Iosue.

A satis æquè esse factam, in eaq; à mensoribus commissum esse errorem: nam vt is emendetur, Iosue denuò mittit nouos descriptores, qui septem tribubus exactiùs restantem terram dimetiantur, & in septem regiones distribuant.

AD QVOS IOSVE AIT: VSQVEQVÒ MARCETIS SIGNAVIA? &c.] Solet labore fessus corripere sopor & torpor: sic hic Israelitas bello septennali fatigatos inuasit ignauia ad mittendum Geometras, qui Chananæam reliquā in septem partes æquè septē tribubus partirentur. Non ergo significat hic Iosue, multum temporis, scilicet septem annos inter priorem & posteriorem hanc Chananææ diuisionem intercessisse, vt volunt Rabbini, & eos secuti Masius & Magalianes: Tantā enim morā & ignauiam nec tulisset Iosue, nec Hebræi. Quis enim eos

B tam numerosos (erant enim plusquam decies centena millia hominum in septem hisce tribubus) alu isset, nisi ipsi singuli terram, quæ sortitione sibi obuenerat, arassent, seminassent, coluissent? Tantùm ergo vrget eos, vt illicò missis agrimensoribus terram diuidant; vt diuisa septem tribubus sortitione distribuatur: ipsæ cæteris tribubus, quæ iam suas sortes possidebant, litem moueant, aut eorum limites inuadant & deprædentur. Otium enim est causa indigentiæ, indigentia est causa furti & rapinæ.

DESCRIBANT EAM IVXTA NVMERVM VNIVSCVIVSQVE MVLTITVDINIS.] Id est iuxta numerum tribuum, vt scilicet pro septem tribubus terram describant & diuidant in totidem portiones siue regiones, sed ita vt numerosiori tribui maior vel fortior terræ portio assi- Vers. 4.

C gnari queat. Ita se explicat v. sequenti. Iaciebantur enim sortes pro quantitate tribus, vt si illa esset magna, regio sorte dilatari; si parua, regio sorte arctari posset.

MEDIAM INTER HOS TERRAM IN SEPTEM PARTES DISTRIBVITE:] *τὸ mediam inter hos* non est in Hebræo, Chald. & Septuag. nam etiam vltra sortem tribuum Ephraim & Manasse, sors septem tribuum extendebatur vsque ad Libanum. Vnde Vers. 6.

aliqui suspicantur hic esse mendum, & corrigen- A
dum sic, *reliquam inter vos*. Et sanè τὸ *medium* exponendum est *reliquum*. Reliqua enim terræ pars erat media, vel inter Iudæos & Iosephitas, vel inter Iosephitas & Libanum, vel inter Iudæos & Idumæos. Hi enim erant limites terræ Hebræis promissæ, à Deo statuti.

Vers. 7. SED SACERDOTIVM DOMINI EST EORVM HEREDITAS.] *Sacerdotium*, id est Sacerdotalis prouentus, puta oblationes, victimæ, primitiæ, vota, quę Sacerdotibus ex lege dari debebāt, erant quasi hereditas Leuitarum; inde enim viuebant, quia non habebant portionem terræ, vt cæteræ tribus. B

Vers. 9. REVERSIQVE SVNT AD IOSVE IN CASTRA SILO.] Iosephus ait eos septem mensibus occupatos fuisse in hac terræ descriptione, ac septimo mense ad Iosue in Siluntem reuersos.

Vers. 14. ET INCLINATVR.] Hebr. תָּאַר *taar*, id est delineatur, figuratur cum aliqua inclinatione & flexu, Vnde Masius vertit, *gyrabat*; Tigur. *reflectit*.

DESCENDITQVE IN PARTEM MONTIS, QVI RESPICIT VALLEM FILIORVM ENNOM.] *Montis*, scilicet Mona, vt dixi cap. 15. 8. Vers. 16.

ET PERTRANSIT VSQVE AD TVMVLOS.] Hebr. *Vsque ad Geliloth*, quod noster vertit *Tumulos*. τὸ *Tumulos* ergo hic est nomen proprium vrbis, vel loci ita dicti ab aceruis vel tumulis arenarum vel lapidum, &c. Vide dicta suprà cap. decimo quinto, versu septimo. Vers. 18.

VALLIS CASIS. Hebr. קְצִיץ *kasis*, quæ vox significat excisionem vel finem. Est nomen proprium vallis & vrbis in ea sitæ, quod illa diuisa & quasi discissa foret. Vnde Masius vertit, *valla abrupta*, vel *planities discissa*. Alij vertunt, *vallis incisionis*, quod in ea balsamum non ferro, sed acuto vitro, osse vel lapide incideretur; si ferro enim incidatur, frutex emoritur, ait Plinius lib. 12. 25. & Iosephus libro decimo quarto Antiq. c. 7. Erat enim vallis hæc non procul à Ierichunte, quę sola ferebat balsamum, vt docet Iosephus ibidem. Vers. 21.

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sorte datur v. 1. tribui Simeon sua Chananæa portio, ac tribui Zabulon v. 10. mox Issachar v. 17. deinde Aser v. 24. ac Nephthali v. 31. & Dan v. 40. Denique v. 49. ipsi Iosue datur Thamnath Sare, quam petierat.

1. ET egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognitiones suas: fuitque he-
reditas. 2. eorum in medio possessionis filiorum Iuda: Bersabee & Sabee
& Molada. 3. & Hasersual, Bala & Asem. 4. & Eltholad, Bethul & Harma. 5. &
Siceleg & Bethmarchaboth & Hasersusa, 6. & Bethlebaoth & Sarohen: ciuitates
tredecim, & villæ earum. 7. Ain & Remmon & Athar & Asan: ciuitates quatuor,
& villæ earum: 8. omnes viculi per circuitū vrbium istarum vsque ad Baalath Beer
Ramath contra Australem plagam. Hæc est hereditas filiorum Simeon iuxta cogna-
tiones suas, 9. In possessione & funiculo filiorum Iuda: quia maior erat, & idcir-
cò filij Simeon possederunt in medio hereditatis eorum. 10. Ceciditque sors ter-
tia filiorum Zabulon per cognationes suas: & factus est terminus possessionis eorum
vsque Sarid. 11. Ascenditque de Mari & Merala, & peruenit in Debbaseth, vsque
ad torrentem qui est contra Ieconam. 12. Et reuertitur de Sared contra Orientem
in fines Ceseleththabor: & egreditur ad Dabareth, ascenditque contra Iaphie,
13. Et inde pertransit vsque ad Orientalem plagam Gethhepher & Thacasin: &
egreditur in Remmon, Amthar & Noa. 14. Et circuit ad Aquilonem Hanathon:
suntque egressus eius Vallis Iephtahel, 15. & Careth & Naalol & Semeron & Ieda-
la & Bethlehem: ciuitates duodecim, & villæ earum. 16. Hæc est hereditas tribus
filiorum Zabulon per cognationes suas, vrbes & viculi earum. 17. Issachar egressa
est sors quarta per cognationes suas. 18. fuitque eius hereditas, Iezrael & Gasaloth
& Sunem. 19. & Hapharaim & Seon, & Anaharath. 20. & Rabbath & Cesion,
Abes, 21. & Rameth, & Engannim, & Enhadda, & Bethpheses. 22. Et peruenit
terminus eius vsque Thabor & Sehesima & Bethsames: eruntque exitus eius Iorda-
nis: ciuitates sedecim, & villæ earum. 23. Hæc est possessio filiorum Issachar per co-
gnationes suas, vrbes & viculi earum. 24. Ceciditque sors quinta tribui filiorum
Aser per cognationes suas: 25. fuitque terminus eorum Halcath & Chali & Beten
& Axaph. 26. Et Elmelech & Amaad & Messal: & peruenit vsque ad Carmelum
maris & Sihor & Labanath. 27. Ac reuertitur contra Orientem Bethdagon: &
pertransit vsque Zabulon & Vallem Iephthaël contra Aquilonem in Bethemec
& Nehiel. Egrediturque ad læuam Cabul, 28. Et Abran & Hohob & Ha-
mon

mon & Cana, vſque ad Sidonem magnam. 29. reuertiturque in Horma vſque ad ci-
uitatem munitiſſimam Tyrum, & vſque Hoſa eruntque exitus eius in mare de funi-
culo Achziba: 30. & Amma & Aphec & Rohob, ciuitates viginti duæ, & villæ ea-
rum. 31. Hæc eſt poſſeſſio filiorum Aſer per cognationes ſuas, vrbeſque & viculi ea-
rum. 32. Filiorum Nephthali ſexta ſors cecidit per familias ſuas: 33. & cœpit ter-
minus de Heleph & Elon in Sanaim, & Adami, quæ eſt Neceb, & Iebnael vſque
Lecum: & egreſſus eorum vſque ad Iordanem: 34. reuertiturque terminus contra
Occidentē Azanothabor, atque inde ingreditur in Hucuca, & pertranſit in Zabulon
contra Meridiem, & in Aſer contra Occidentem, & in Iuda ad Iordanem contra or-
tum ſolis, 35. ciuitates munitiſſimæ, Aſſedim, Ser, & Emath, & Reccath & Cenereth,
36. & Edema & Arama, Aſor, 37. & Cedes & Edrai, & Enhaſor. 38. & Ieron & Ma-
gdalel, Horem & Bethanath & Bethſames. ciuitates decem & nouem, & villæ ea-
rum. 39. Hæc eſt poſſeſſio tribus filiorum Nephthali per cognationes ſuas, vrbes &
viculi earum. 40. Tribui filiorum Dan per familias ſuas egreſſa eſt ſors ſeptima:
41. & fuit terminus poſſeſſionis eius Sara & Eſthaol, & Hirſemes, id eſt, ciuitas ſo-
lis. 42. Selebin & Aialon & Iethela, 43. Elon & Themna & Acron, 44. El-
thece, Gebbethon & Balaath, 45. & Iud & Bane & Barach & Getbremmon: 46. &
Meiarcon & Arecon, cum termino qui reſpicit Ioppen, 47. & ipſo fine concludi-
tur. Aſcenderuntque filij Dan, & pugnauerunt contra Leſem: ceperuntque eam: &
percuſſerunt eam in ore gladij, & poſſederunt, & habitauerunt in ea, vocantes no-
men eius Leſem Dan, ex nomine Dan patris ſui. 48. Hæc eſt poſſeſſio tribus filio-
rum Dan, per cognationes ſuas, vrbes & viculi earum. 49. Cumque compleſſet ſorte
diuidere Terram ſingulis per tribus ſuas, dederunt filij Iſrael poſſeſſionem Iosue filio
Nun in medio ſui, 50. iuxta præceptum Domini, vrbem quam poſtulauit, Tham-
nath Saraa in monte Ephraim: & ædificauit ciuitatem, habitauitque in ea. 51. Hæ
ſunt poſſeſſiones, quas ſorte diuiſerunt Eleazar ſacerdos & Ioſue filius Nun, & prin-
cipes familiarum ac tribuum filiorum Iſrael, in Silo, coram Domino ad oſtium taber-
naculi teſtimonij, partitique ſunt Terram.

Vers. 1. FVITQVE HEREDITAS EORVM (Simeonitarū) IN MEDIO POSSESSIONIS FILIORVM IVDA.] R. Salomon aſſerit; Simeonitas in ſortitione 12. tribuum fuiſſe prætentos, eò quòd Iacob maledicens Simeoni dixerit de eo & Leui: *Diuidam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſrael*, Geneſ. 49. 7. quare Simeonitas fuiſſe exſortes hereditatis, ſed reliquas tribus iecisſe ſortem, quænam illos in ſe reciperet; ac ſortem cecidiſſe ſuper tribum Iuda: hæc ergo eos intra ſe recepiſſe: ſed ęgrè & coactè, ideoq; eos à ſe expuliſſe ſub Dauide. Idque colligi ex 1. Paral. 4. 31. Verùm hęc ſunt mera commenta, imò erronea S. Script. repugnantes, quæ hic expreſſè aſſerit, Simeonitis æquè ac alijs tribubus ſorte portionē ſuam in Chananęa obtigiſſe. Quòd ergo hic dicuntur ipſi ſortem recepiſſe in medio filiorum Iuda, ſic accipe, quòd ſors eorum cōterA mina fuerit ſorti tribus Iuda, illiq; immiſſa; quodque tribus Iuda, cùm nimis laxa haberet terrarum ſpatia, quàm vt omnia excolere, & cōtra feras tueri poſſet, partē eorum ceſſerit tribui Simeonis. Hęc enim cęteris tribubus erat minor, minuſq; numeroſa. Nam in vltimo cenſu in ea dumtaxat numerati ſunt 22200. Porrò oraculum Iacob non fauet R. Salomoni, ſed aliud intendit, vti oſtendi Geneſ. 49. 7. Ita Maſius & alij.

B

Vers. 11. AD TORRENTEM QVI EST CONTRA IECONAM. Veriſimiliter Maſius opinatur torrentem hunc eſſe iuxta limites Sidoniorum, quem Pagida vel Belum Hiſtorici nominant, qui arenam vehit, ex qua optima conflantur vitra, teſte Plinio lib. 5. cap. 19. & lib. 36. cap. 26. Ioſepho lib. 2. Belli cap. 9 Tacito lib. 5. Strabo. lib. 16. & Guiliel. Tyro lib. decimò tertio Belli ſacri, cap. 3.

AMTHAR.] Sic & Septuag. vocem Hebr. הַמְּתֹאָר *hammetoar*, vt nomen proprium vrbis accipiunt. Symmach verò accipit vt nomē appellatiuum, & epithetum *Remnon*, vnde vertit *Remnon inclytam*. Chald. Maſius, Vatab. Pagnin. Arias R. Dauid & Rabi Salomon vertunt *Quæ gyratur vel circumflectitur in Noa*. Vers. 13.

ET PERVENIT VSQVE AD CARMELVM MARIS.] Additur τὸ *maris*, quia duo erant montes Carmeli in terra Sancta, vnus in tribu Aſer adiacens mari mediterraneo, alter in tribu Iuda, cuius incola fuit Nabal maritus Abigail. Vers. 26.

BETH DAGON.] Id eſt domus Dagon. quia ſcilicet in hac vrbe colebatur Dagon forma piſcis, vel potiùs Sirenis. Vnde Serarius in Iudic. c. 16. q. 23. opinatur Dagō fuiſſe Venerē de quo plura 1. Reg. 5. 2. Vers. 27.

CENERETH.] Ab hac vrbe nomen accepit lacus Geneſareth ſiue mare Galilææ illi adiacens. Maſius & Arias cenſent Cenereth eſſe illā quę poſteà in gratiam Tiberij Cæſaris dicta eſt Tiberias. Alij volunt eſſe Capharnaum. Vers. 34.

ASCENDERVNTQVE FILII DAN, ET PVGNAVERVNT CONTRA LESEM.] Id poſt mortem Ioſue factum, vt fusè narratur Iudic. 18. 1. & ſequen. Hinc patet hunc librum nō eſſe ſcriptum à Ioſue; vel potiùs, ab eo qui illum digeſſit & edidit, multa illi fuiſſe inſerta & addita, vti ſunt illa cap. 15. verſ. 14. & vltim. & cap. 17. verſ. 12. & 13. &c. Vers. 47.

DEDERVNT FILII ISRAEL POSSESSIONEM IOSVE.] Nota hîc & mirare modeſtiam Ducis Ioſue; nam qui primò omnibus alijs ſortes diuiſit, ſuam vltimus accepit. Rurſum ipſe noluit ſortem ſibi iaci vti alijs, ſed datam à populo ſuſcepit. Nimirum Ioſue fuit typus Ieſu Chriſti, qui Vers. 49.

cùm primus esset omnium, imò α & ω, pro nobis factus est virorum nouissimus. Isaiæ 53.3.

VERS 50. IVXTA PRÆCEPTVM DOMINI.] Hoc præceptum Num. 14.24. non exprimitur, sed hic suppletur. Hinc ergo liquet, Deum præcepisse, vt Iosue daretur illa portio terræ, quam ipse optaret. Si enim Deus ibidem iussit dari Calebo Hebronem, cur non & socio eius Iosue, qui Calebum superauit, fuitque dux & princeps populi? idq; satis insinuat Caleb, cùm hic c.14 v.6. ait ad Iosue: *Nosti quid locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me & te in Cadesbarne.*

VRBEM QVAM POSTVLAVIT, THAMNATH SARAA IN MONTE EPHRAIM.] Petijt Iosue hanc vrbem, tum vt inter contribules suos in tribu sua Ephraim habitaret, tum modestiæ causa. Nã vrbs hæc Thamnath cognominata est *Saraa*, ab ariditate B ne & inutilitate loci: *Thamnath Saraa* enim Hebr. idem est quod *figura diffluens* vel *inutilis*; vel vt alij, *imago superfluitatis* aut *fætoris*; vel vt Pagnin. *numerabis residuũ*; quasi Iosue occuparit id, quod alijs omnibus erat residuum & inutile; sicut S. Ludouicus, S. Hedwygis, S. Elisabeth humilitatis & deuotionis studio, sæpè comedebant reliquias mensæ pauperum, quos alebant. Elegit ergo Iosue vltimus omnium, vrbem deteriorem & incultam, inter montana & aspera loca sitam, ducibusque ac magistratibus insigne continentiæ & paupertatis exemplum reliquit, fecitq; illud monitum Ecclesia-

A stici c. 32. 1. *Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Curam illorum habe, & sic cõside, & omni cura tua explicita* (id est finita) *recumbe.* Sanè S. Hieron. in Epitaph. S. Paulæ, scribit ipsam, cùm Iosue monumẽtum viseret, demiratam fuisse, quòd ipse possessionum omnium distributor sibi montosa & saxosa loca delegisset. Atque hac in re Iosue fuit typus Iesu Christi, qui cùm diues esset, & Rex gloriæ, pro nobis minor & pauperior fieri voluit, vt nos sua paupertate ditaret, & sua vilitate exaltaret. Ita Origen. Hom. 24. Theodor. quæst. 17. Masios, Arias, & alij.

Notent & imitentur hoc Iosue exemplum Principes, Principumque consiliarij, Præfecti & Præsides, uti nostro æuo fecit Thomas Morus Angliæ Cancellarius, qui à prima ætate magnis in Repu- B blica muneribus perfunctus, cùm familiam haberet amplam, tamen tota vita annuum censum non auxit vltra septuaginta aureos, vti narrat Stapleton in eius vita c.3. & 8.

ET ÆDIFICAVIT CIVITATEM.] Id est, iam ædificatam instaurauit, auxit, ornauit.

PARTITIQVE SVNT TERRAM.] Id est, partiri desierunt, partitionem finierunt: Hebr. enim est: *Et finierunt à diuidenda terra.* Septuag. pro ויכלו *vaiecalu*, id est, *& finierunt*, alijs punctis, per Metathesin legentes וילכו *vaielechu*, vertunt, *Et abierunt à diuidenda terra*, ad eam incolendam & excolendam. Omnia ergo eodem redeunt. VERS. 51.

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iosue designat sex vrbes refugij, tres cis, & tres vltra Iordanem.

1. ET locutus est Dominus ad Iosue, dicens: Loquere filijs Israel, & dic eis:
2. Separate vrbes fugitiuorũ, de quibus locutus sum ad vos per manus Moysi;
3. vt confugiat ad eas quicumque animam percusserit nescius: & possit euadere iram
proximi, qui vltor est sanguinis: 4. cùm ad vnam harum confugerit ciuitatum, stabit ante portam ciuitatis, & loquetur senioribus vrbis illius ea quæ se comprobent
innocentem: sicque suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum. 5. Cumque
vltor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus eius: quia ignorans percussit proximum eius, nec ante biduum, triduumve, eius probatur inimicus. 6. Et ha-
bitabit in ciuitate illa, donec stet ante iudicium causam reddens facti sui, & moriatur
sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore: tunc reuertetur homicida, & ingredietur ciuitatem & domum suam de qua fugerat. 7. Decreueruntque Cedes in Ga-
læa montis Nephtali, & Sichem in monte Ephraim, & Cariatharbe, ipsa est Hebron,
in monte Iuda. 8. Et trans Iordanem contra Orientalem plagam Iericho, statuerunt Bosor, quæ sita est in cãpestri solitudine, de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad
de tribu Gad, & Gaulon in Basan de tribu Manasse. 9. Hæ ciuitates constitutæ sunt
cunctis filijs Israel, & aduenis qui habitabant inter eos: vt fugeret ad eas qui animam
nescius percussisset, & non moreretur in manu proximi, effusum sanguinem vindicare cupientis, donec staret ante populum expositurus causam suam.

VERS. 2. SEPARATE VRBES FVGITIVORVM.] Hebr. *vrbes refugij*, ad quas scilicet confugiat, qui inuoluntariè & fortuitò aliquem occidit, vt iussit Dominus Numer. 35. & seq. vbi fusè hæc explicoi.

VERS. 6. DONEC STET ANTE IVDICIVM, CAVSAM C REDDENS FACTI SVI.] Vt si probet suam innocentiam, scilicet se casu & inscium occidisse, reducatur ad ciuitatem refugij, ibique maneat donec Pontifex moriatur: sin autem pateat eum voluntariè & studio occidisse, occidatur & ipse.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Aßignantur Leuitis triginta octo ciuitates in varijs tribubus ad habitandum.

1. ACcesseruntque principes familiarum Leui ad Eleazarum sacerdotem, & Io-
sue filium Nun, & ad duces cognationum per singulas tribus filiorum Israel,
2. Locutique sunt ad eos in Silo Terræ Chanaan, atque dixerunt: Dominus præce-
pit per manum Moysi, vt darentur nobis vrbes ad habitandum, & suburbana eorum
ad alenda iumenta, 3. Dederuntque filij Israel de possessionibus suis iuxta Impe-
rium Domini, ciuitates & suburbana earum. 4. Egressaque est sors in familiam
Caath filiorum Aaron sacerdotis, de tribubus Iuda, & Simeon, & Beniamin, ciui-
tates tredecim: 5. Et reliquis filiorum Caath, id est, Leuitis qui superfuerant, de
tribubus Ephraim, & Dan, & dimidia tribu Manasse, ciuitates decem. 6. Porrò
filijs Gerson egressa est sors, vt acciperent de tribubus Issachar & Aser & Nephtha-
li, dimidiaque tribu Manasse in Basan, ciuitates numero tredecim. 7. Et filijs Me-
rari per cognationes suas, de tribubus Ruben & Gad & Zabulon, vrbes duodecim.
8. Dederuntque filij Israel Leuitis ciuitates & suburbana earum sicut præcepit Do-
minus per manum Moysi, singulis sorte tribuentes. 9. De tribubus filiorum Iuda
& Simeon dedit Iosue ciuitates: quarum ista sunt nomina, 10. filijs Aaron per fa-
milias Caath Leuitici generis (prima enim sors illa egressa est) 11. Cariatharbe pa-
tris Enac, quæ vocatur Hebron, in monte Iuda, & suburbana eius per circuitum.
12. Agros verò & villas eius, dederat Caleb filio Iephone ad possidendum. 13. De-
dit ergo filijs Aaron sacerdotis Hebron confugij ciuitatem, ac suburbana eius: &
Lobnam cum suburbanis suis: 14. & Iether, & Esthemo, 15. Et Holon, & Da-
bir: 16. & Ain, & Ieta, & Bethsames, cum suburbanis suis: ciuitates nouem de tri-
bubus, vt dictum est, duabus. 17. De tribu autem filiorum Beniamin, Gabaon, & Ga-
bae, 18. & Anathoth & Almon, cum suburbanis suis: ciuitates quatuor. 19. Om-
nes simul ciuitates filiorum Aaron sacerdotis, tredecim, cum suburbanis suis. 20. Re-
liquis verò per familias filiorum Caath Leuitici generis, hæc est data possessio.
21. De tribu Ephraim vrbes confugij, Sichem cum suburbanis suis in monte E-
phraim, & Gazer, 22. Cibsaim & Beth horon, cum suburbanis suis, ciuitates
quatuor. 23. De tribu quoque Dan, Eltheco & Gabathon, 24. & Aialon & Ge-
thremmon, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. 25. Porrò de dimidia tribu Ma-
nasse, Thanach & Gethremmon, cum suburbanis suis, ciuitates duæ. 26. Omnes
ciuitates decem, & suburbana earum, datæ sunt filijs Caath inferioris gradus.
27. Filijs quoque Gerson Leuitici generis dedit de dimidia tribu Manasse confugij
ciuitates, Gaulon in Basan, & Bosram, cum suburbanis suis, ciuitates duas. 28. Por-
rò de tribu Issachar, Cesion, & Dabereth, 29. & Iaramoth, & Engannim, cum sub-
urbanis suis, ciuitates quatuor. 30. De tribu autem Aser, Masal & Abdon, 31. &
Helcath & Rohob, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. 32. De tribu quoque
Nephthali ciuitates confugij, Cedes in Galilæa, & Hammoth Dor, & Carthan, cum
suburbanis suis, ciuitates tres. 33. Omnes vrbes familiarum Gerson, tredecim,
cum suburbanis suis. 34. Filijs autem Merari Leuitis inferioris gradus per familias
suas data est de tribu Zabulon, Iecnam & Cartha 35. & Damna & Naalol, ciui-
tates quatuor cum suburbanis suis. 36. De tribu Ruben vltra Iordanem contra
Iericho ciuitates refugij, Bosor in solitudine, Misor & Iaser & Iethson & Me-
phaath, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. 37. De tribu Gad ciuitates con-
fugij, Ramoth in Galaad, & Manaim & Hesebon & Iaser, ciuitates quatuor cum
suburbanis suis. 38. Omnes vrbes filiorum Merari per familias & cognationes
suas, duodecim. 39. Itaque ciuitates vniuersæ Leuitarum in medio possessionis
filiorum Israel fuerunt quadraginta octo 40. cum suburbanis suis, singulæ per
familias distributæ. 41. Deditque Dominus Deus Israëli omnem Terram, quam
traditurum se patribus eorum iurauerat: & possederunt illam, atque habitauerunt
in ea. 42. Dataque est ab eo pax in omnes per circuitum nationes: nullusque eis

hostium resistere ausus est, sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt. 43. Ne vnum quidem verbum, quod illis præstiturum se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

VERS. 1. ACCESSERVNTQVE PRINCIPES FAMILIARVM LEVI. Nota, Iacob Patriarcham morientem Genes. 49. 7. filio suo Leui, eiusque posteris Leuitis in castigationem cædis Sichimitarũ irrogasse pœnam dispersionis inter fratres suos: sed Deus, qui diues est in temperanda vindicta & in clementia, pœnam hanc ob merita posterorum in laudem & gloriam conuertit, voluitque vt Leuitarum ac sacerdotũ cœtus & collegia per omnes tribus spargerentur, vt omnes ex sacerdotiu tam dignitatem quàm vtilitatem sanæ doctrinæ legisque diuinæ cognoscendæ acciperent. Erant enim hæc collegia quasi seminaria religionis & pietatis, ex quibus ciuitates vicinæ cælestis disciplinæ semina, sanctiorisque vitæ exempla petere possent. Sic pollicetur Deus Osee 2. 23. quòd per vniuersam terram seminabit *Iezrael*, id est *semen Dei*, scilicet sacerdotes, quasi Apostolos & viros Apostolicos. Sic S. Basil. teste S. Greg. Nazianz. orat. 20. monasteria construxit iuxta vrbes, vt vtrorumque incolæ commoda sua inter se communicarent, vti faciunt terra & mare, terræ idcirco immixtum; vt scilicet monasteria ab vrbibus alerentur, vrbes verò à monasterijs, quasi gymnasijs pietatis, sanctiorem vitam addiscerẽt. Hac de causa passim in Germania, alijsque in locis iuxta vrbes celebriores ædificata sunt monasteria antiquissima, imò vrbibus ipsis antiquiora, ac quæ vrbibus ipsis occasionem & initiũ dederunt, vt rectè aduertit Thomas Bozius in signis Ecclesiæ.

Sacerdotes sparsi per duodecim tribus, vt omnes docerent Dei cultum.

Quocirca S. Chrysost. hom. 59. ad Populum, cũ hortatur vt crebrò monasteria & monachos inuisat. *Sunt enim*, inquit, *omnia ibi illecebris vacua, & ab omni interpellatione & inquietudine libera: insuper sunt portus tranquillissimi, quos qui inhabitant, veluti ignes sunt, qui cum è loco editiori emicent, lucem eminùs exhibent aduenientibus, cumque in portu resederint, cæteros ad suam alliciunt tranquillitatem: neque eos qui se intuentur pati naufragium sinunt; vel in tenebris esse qui ad se oculos intenderint. Adi igitur viros tales, vtere eorum contubernio; accede, inquam, sanctos tange pedes; multò enim honestius est illorum pedes amplexari, quàm aliorum caput. Dic enim mihi, si quidam statuarum, pedes apprehendunt, quoniam regis tantùm imaginem habent, tu si eum tenueris, qui in seipso Christum habet, non saluus eris? Sancti igitur sunt pedes tales, vel si vilissimi fuerint.*

VERS. 3. DEDERVNTQVE FILII ISRAEL.] Nota: hæc vrbium distributio à duodecim tribubus facta Leuitis, contigit paulò post sortitionem & diuisionem terræ, antequàm singulæ tribus sortis suæ possessionem adirent; idque ne primi possessores suis sedibus à Leuitis exturbarentur. Reliqua dixi Num. 35. 1. & seq.

Porrò plures vrbes datæ Leuitis hic numerantur, quàm cæteris tribubus, idque tum ad honorẽ sacerdotij, vt sacerdotes & Leuitæ de domibus nõ soliciti, totos se darent Dei cultui, ait Philo lib. de sacerd. honor. tum quia cæteræ tribus, præter vrbes habebant multos pagos & vicos; Leuitæ autẽ non, sed tantùm suburbana ad mille passus. Ita Abulens. Deinique Leuitis per totam Iudæam sparsis sacerdotibus obtigerunt vrbes Ierosolymæ & templo futuro vicinæ, vt illud, æquè ac illius ciues & principes, faciliùs adire possent, ac cum tribu Iuda coniugia contrahere, quia has duas tribus voluit Deus permisceri, *eò quòd Christus, qui ex tribu Iuda nasci debebat, non rex solùm futurus erat sed & Pontifex*, ait Theodor.

CARIATH-ARBE PATRIS ENAC.] Hoc est, vrbs Arbe gigantis, qui fuit pater Enac, à quo prognati sunt Enacim gigantes. VERS. 11.

VRBES CONFVGII SICHEM.] Hebr. Chald. & multa Latina manuscripta cum Abulensi legunt *vrbem* in singulari. Nam vna dumtaxit fuit hîc ciuitas refugij, scilicet Sichem, cæteræ verò, scilicet Gazer, Cibsaim & Bethoron, cessêre Leuitis ad habitandum dumtaxat, non homicidis ad confugiendum. Idem est v. 29. 31. 35. 36. omnibus enim hisce versibus pro *ciuitates refugij*. Hebr. Chald. & manuscripta cum Abul. legunt in singulari *ciuitatem refugij*, ob causam iam dictam. Vide Franc. Lucam hic Annot. 36. VERS. 21.

DE TRIBV RVBEN, &c.] Totus hic versus in Hebræo iã deest: noster videtur eum ex Septuag. transtulisse. Vide Franciscum Lucam Annot. 37. Olim videtur extitisse in Hebræo; nam nonnulli Codices Hebraici eum habent, æquè ac Chaldæus, qui pro *Iaser* & *Iethson* legunt *Iassa* & *Cademoth*. Ita quoque legit Noster 1. Paral. 6. 78. & 79. quare videntur hæ vrbes duo habuisse nomina. VERS. 36.

DEDITQVE DOMINVS DEVS ISRAEL OMNEM TERRAM QVAM TRADITVRVM SE PATRIBVS EORVM IVRAVERAT, ET POSSEDERVNT ILLAM, ATQVE HABITAVERVNT IN EA.] Dices: Videtur hoc repugnare ijs quæ dicta sunt hîc versu 4. & quæ dicẽtur Iudic. 1. vbi asseritur Hebræos multis in locis non potuisse exterminare Iebusæos & Chananæos: quare multa adhuc ab Hebræis necdum possessa, sed possidẽda supererant. Resp. primò, Deum dedisse Hebræis omnem Chananæam, quoad ius & dominium, quod ipsi in eam totam habebant, vnde & eã vel eis per sortes distribuit. Rursum quoad eius possessionem, sed cum limitatione, quam ipse expressit Exodi 23. 19. dicens: *Non ejiciam eos à facie tua anno vno, ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiæ: paulatim expellã eos de conspectu tuo, donec augearis & possideas terram.* Hoc enim commodius & vtilius erat Hebræis. Dedit ergo Deus omnem terram à se promissam, non totam simul & semel, sed sensim & pedetentim, expellendo ex ea Chananæos, ne illa iaceret inculta, feræque eam occuparent, donec Hebræi eam totã incolere & excolere possent. Hæc enim est cõditio, quam promissioni suæ addiderat, quæ cõditio, non onerosa, sed commoda erat Hebræis. Ita Abulens. Masius, & alij. Similem phrasim audiuimus cap. 11. vers. vlt. VERS. 43.

Subtiliùs respondet S. August. quæst. 21. totam terram promissam Hebræis à Deo esse datam, quia etiã illæ portiones quas ipsi non possederunt datæ sunt eis ad quandam exercitationis vtilitatẽ, vt scilicet discerent cum hostibus confligere.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ioſue Rubenitas, Gaditas, & dimidiam tribum Manaſſe ad ſedes ſuas cis Iordanem benedicendo remittit. Illi altare ibidem ædificant: vnde cetera tribus conuertuntur ad bellum, ſed miſſis legatis excuſationem eorum accipiunt, quòd ſcilicet altare ædificarint, non ad ſacrificium, ſed ad monumentum ſocietatis.

1. EOdem tempore vocauit Ioſue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Ma-
naſſe. 2. dixitque ad eos: Feciſtis omnia quæ præcepit vobis Moyſes famulus
Domini: mihi quoque in omnibus obediſtis, 3. nec reliquiſtis fratres veſtros lon-
go tempore, vſque in præſentem diem, cuſtodientes imperium Domini Dei veſtri.
4. Quia igitur dedit Dominus Deus veſter fratribus veſtris quietem & pacem, ſicut
pollicitus eſt: reuertimini, & ite in tabernacula veſtra, & in terram poſſeſſionis, quam
tradidit vobis Moyſes famulus Domini trans Iordanem: 5. ita dumtaxat, vt cuſto-
diatis attentè, & opere compleatis mādatum & legem quam præcepit vobis Moyſes
famulus Domini, vt diligatis Dominum Deum veſtrum, & ambuletis in omnibus
vijs eius, & obſeruetis mandata illius, adhæreatiſque ei, ac ſeruiatis in omni corde,
& in omni anima veſtra. 6. Benedixitque eis Ioſue & dimiſit eos. Qui reuerſi ſunt
in tabernacula ſua. 7. Dimidiæ autem tribui Manaſſe poſſeſſionem Moyſes dederat
in Baſan: & idcircò mediæ quæ ſuperfuit, dedit Ioſue ſortem inter cæteros fratres
ſuos trans Iordanem ad Occidentalem plagam. Cumque dimitteret eos in taberna-
cula ſua, & benedixiſſet eis, 8. dixit ad eos: In multa ſubſtantia atque diuitijs re-
uertimini ad ſedes veſtras, cum argento & auro, ære ac ferro, & veſte multiplici: di-
uidite prædam hoſtium cum fratribus veſtris. 9. Reuerſique ſunt, & abierunt filij
Ruben, & filij Gad, & dimidia tribus Manaſſe, à filijs Iſrael de Silo, quæ ſita eſt in
Chanaan, vt intrarent Galaad Terram poſſeſſionis ſuæ, quam obtinuerant iuxta im-
perium Domini in manu Moyſi. 10. Cumque veniſſent ad tumulos Iordanis in Ter-
ram Chanaan, ædificauerunt iuxta Iordanem altare infinitæ magnitudinis. 11. Quod
cùm audiſſent filij Iſrael, & ad eos certi nuntij detuliſſent, ædificaſſe filios Ruben,
& Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe, altare in Terra Chanaan, ſuper Iordanis tumu-
los, contra filios Iſrael: 12. conuenerunt omnes in Silo, vt aſcenderent & dimi-
carent contra eos. 13. Et interim miſerunt ad illos in Terram Galaad Phinees
filium Eleazari ſacerdotis, 14. & decem principes cum eo, ſingulos, ſingulis tribubus.
15. Qui venerunt ad filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe, in Terram
Galaad, dixeruntque ad eos: 16. Hæc mandat omnis populus Domini: Quæ eſt
iſta tranſgreſſio? Cur reliquiſtis Dominum Deum Iſrael, ædificantes altare ſacrile-
gum, & à cultu illius recedentes. 17. An parum vobis eſt quòd peccaſtis in Beel-
phegor, & vſque in præſentem diem macula huius ſceleris in nobis permanet? mul-
tique de populo corruerunt. 18. Et vos hodie reliquiſtis Dominum, & cras in
vniuerſum Iſrael ira eius deſæuiet. 19. Quòd ſi putatis immundam eſſe terram
poſſeſſionis veſtræ, tranſite ad terram, in qua tabernaculum Domini eſt, & habita-
te inter nos: tantùm vt à Domino, & à noſtro conſortio non recedatis, ædificato
altari præter altare Domini Dei noſtri. 20. Nónne Achan filius Zare præterijt
mandatum Domini, & ſuper omnem populum Iſrael ira eius incubuit? Et ille erat
vnus homo, atque vtinam ſolus perijſſet in ſcelere ſuo. 21. Reſponderuntque fi-
lij Ruben & Gad, & dimidia tribus Manaſſe, principibus legationis Iſrael: 22. For-
tiſſimus Deus Dominus, Fortiſſimus Deus Dominus, ipſe nouit, & Iſrael ſimul in-
telliget: ſi præuaricationis animo hoc altare conſtruximus, non cuſtodiat nos, ſed
puniat nos in præſenti: 23. & ſi ea mente fecimus, vt holocauſta, & ſacrificium,
& pacificas victimas ſuper eo imponeremus, ipſe quærat & iudicet: 24. Et non
ea magis cogitatione atque tractatu, vt diceremus: Cras dicent filij veſtri filijs no-
ſtris: Quid vobis & Domino Deo Iſrael? 25. Terminum poſuit Dominus inter
nos & vos, ô filij Ruben, & filij Gad, Iordanem fluuium: & idcircò partem non ha-
betis in Domino. Et per hanc occaſionem auertent filij veſtri filios noſtros à timo-
re Domini. Putauimus itaque melius, 26. & diximus: Extruamus nobis altare,
non in holocauſta, neque ad victimas offerendas, 27. ſed in teſtimonium inter

nos

nos & vos,& ſobolem noſtram veſtramq́, progeniem, vt ſeruiamus Domino, & iuris noſtri ſit offerre,& holocauſta,& victimas,& pacificas hoſtias:& nequaquam dicant cras filij veſtri filijs noſtris: Non eſt vobis pars in Domino. 28. Quod ſi voluerint dicere, reſpõdebunt eis: Ecce altare Domini, quod fecerunt patres noſtri, non in holocauſta, neque in ſacrificium, ſed in teſtimonium noſtrum ac veſtrum. 29. Abſit à nobis hoc ſcelus, vt recedamus à Domino, & eius veſtigia relinquamus, extructo altari ad holocauſta, & ſacrificia, & victimas offerendas, præter altare Domini Dei noſtri, quod extructum eſt ante tabernaculum eius. 30. Quibus auditis, Phinees ſacerdos, & principes legationis Iſrael, qui erant cum eo, placati ſunt: & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe, libentiſſimè ſuſceperunt. 31. Dixitq́ue Phinees filius Eleazari ſacerdos ad eos: Nunc ſcimus quòd nobiſcum ſit Dominus, quoniam alieni eſtis à præuaricatione hac, & liberaſtis filios Iſrael de manu Domini. 32. Reuerſuſq́ue eſt cum principibus à filijs Ruben & Gad, de Terra Galaad, finium Chanaan, ad filios Iſrael, & retulit eis. 33. Placuitq́ue ſermo cunctis audientibus. Et laudauerunt Deum filij Iſrael, & nequaquam vltrà dixerunt, vt aſcenderent contra eos, atque pugnarent, & delerent terram poſſeſſionis eorum. 34 Vocaueruntq́ue filij Ruben, & filij Gad, altare quod extruxerant, Teſtimonium noſtrum, quòd Dominus ipſe ſit Deus.

Vers. 3. NEC RELIQVISTIS FRATRES VESTROS LONGO TEMPORE.] Hebræi in Seder Olam dicunt fuiſſe duo ſeptennia, ſiue 14. annos: ſeptem enim annis pugnatum eſſe ante primam ſortitionem, vt colligitur cap. 14. 10. ac totidem exactos à prima ſortitione vſque ad ſecundam, qua completa eſt diuiſio terræ promiſſæ cap. 15. & ſequ. Hebræos ſequitur Maſius, Magalhanes & alij. Sed verius eſt vnum dũtaxat fuiſſe ſeptennium, quo ſcilicet bellatum eſt: hæ enim tres tribus non niſi ad bellandum venerant: bellis ergo ſeptennio confectis domum redierunt, vti dixi cap. 18. 1 & ſeq.

Magnam ſanè fidem, obedientiam & patientiam hæ tres tribus præſtiterunt, dum per ſeptem annos à domo, liberis, vxoribus abſuerunt, vt fratribus bellando præirent, eoſq́ue in Chananæa trans Iordanem collocarent.

Vers. 4. IN TABERNACVLA VESTRA.] In domos veſtras: militum enim domus caſtrenſes ſunt tabernacula. Hi autem fuerant, erantq́ue milites.

Vers. 6. BENEDIXITQVE EIS IOSVE] Hoc eſt, bona & fauſta eis apprecatus eſt.

Vers. 8. IN (id eſt cum) MVLTA SVBSTANTIA ATQVE DIVITIIS REVERTIMINI.] Eſt imperatiuus, nõ indicatiuus, vt patet ex Hebræo שׁוּבוּ *ſcubu*, pro quo Septuag. alio puncto legentes שָׁבוּ *ſcabu*, vertunt, *reuerſi ſunt*.

DIVIDITE PRÆDAM HOSTIVM CVM FRATRIBVS VESTRIS.] Non conſulit, ſed præcipit, ait Abulẽſ. Serarius & Maſius. *Diuidite*, ſcilicet in duas partes æquales, vt dimidium prædæ cedat vobis qui ad pugnã exiſtis, dimidium verò fratribus veſtris, qui in Galaadite ad ſarcinas mãſerunt, illaſq́; tutati ſunt: ſed in hoc dimidio plus ceſſit ijs qui ad pugnam exierũt, quàm ijs qui in Galaadite remãſerunt; nam pauci erant qui exierant, multi qui remanſerant. Exierant enim duntaxat quadraginta millia, manſerant ad octoginta millia. Secutus eſt Ioſue exẽplum & mãdatum Moſis, qui Num. 31. iuſſit ſpolia Madianitarum ex æquo diuidi inter pugnantes & reſtantes ad ſarcinas. Vnde idipſum poſteà ſecutus Dauid lege perpetua firmauit, ſanxitq́ue: *Aequa pars enim deſcendentis ad prælium, & remanentis ad ſarcinas, & ſimiliter diuident*. 1. Reg 30. 24.

DE SILO, QVÆ SITA EST IN CHANAAN, VT INTRARENT GALAAD TERRAM POSSESSIONIS SVÆ.] Chanaan hic ſignificat terram trãs

A Iordanẽ ſitam vſq; ad mare mediterraneum, quã occuparũt nouem tribus: Galaad verò terram cis Iordanem, quam poſſederunt tres tribus, ſcilicet Ruben, Gad, & dimidia Manaſſe, quæ proinde iam confectis bellis ex Silo & Chanaan reuertuntur ad ſedes ſuas in Galaad. Alias tota terra duodecim tribuum alibi ſæpe vocatur Chanaan.

CVMQVE VENISSENT AD TVMVLOS IORDANIS IN TERRAM CHANAAN] Id eſt, cùm veniſſent ad fines Chanaan, puta ad tumulos Iordanis, vbi ſcilicet Iordanis arenarum tumulis & tumulis coërcetur, ne alueũ ſuum egrediens exundet. Vnde Ioſephus li. 5. Antiq. vertit, *ripam Iordanis*; Symmachus, *limites*; Maſius *aggeres Iordanis*. Septuag. Vers. 10.

B Hebr. vocẽ *Galiloth* retinuerunt, quaſi nomen proprium loci. Hinc ergo patet, tres tribus hoc altare erexiſſe non in Galaadite, ſed in Chanaan, hoc eſt in ripa citeriore Iordanis, quæ pertinebat ad Chanaan, non verò in ripa vlteriore quæ ſpectabat ad Galaaditem. Ratio erat, quia hoc altari teſtari volebãt ius ſuum priſtinum, quod habebant in Chanaan, præſertim ad ſacrificandum in altari templi cæteris nouem tribubus communi.

ALTARE INFINITÆ MAGNITVDINIS.] hoc eſt vaſtiſſimum & maximum. Eſt hyperbole.

CONTRA FILIOS ISRAEL. Non quaſi contra nouem tribus habentes ſuum altare in Silo, nouũ ſibi altare in ripa Iordanis erecturi; hoc enim erat

C lege vetitum, ideoq́; ſchiſmatis initium, vti interpretabãtur nouem tribus: ſed *contra*, id eſt è regione, ex oppoſito; ita ſcilicet vt altare hoc medium eſſet inter Galaaditas & Chananæos, ſiue inter tres tribus & cæteras nouem, ac has illis ſociaret, & in religione iureq́ue ſacrificandi connecteret.

VT DIMICARENT CONTRA EOS.] Quaſi apoſtatas & ſchiſmaticos, qui ſcilicet à lege & tabernaculo; altariq́ue Moſaico deſciſcerent: & nouam ſibi legem cum nouo altari cõderent. Vide hic zelum Phinees & nouem tribuum in propugnanda auita lege & fide, ne diuerſa religio in vnam ſuam Synagogam & Rempublicam irreperet, itaq́ue in vniuerſum populum, omneſq́ue tribus id permittentes ira Dei deſæuiret. Omnes enim duodecim tribus faciebant vnam Rempubl. vnamq́ue Eccleſiam: quare potior pars, ſcilicet nouem tribus, tenebantur curare vt reliquæ tres in eadem permanerent, Vers. 12.

nerent, nec schisma facerent, nouamque Ecclesiam sibi conderent.

Vers. 17. An parvm vobis est qvod peccastis in Beelphegor?] Idolum hoc adorantes, & fornicantes cum filiabus Moab. Num. 25.

Et vsqve in præsentem diem macvla hvivs sceleris in nobis permanet.] Macula tum infamiæ; tum culpæ; erant enim multi, qui eam pœnitentia necdum deleuerant, imò fornicationem istam adhuc desiderabant: tum pœnę; Deus enim adhuc tam enormis idololatrię & fornicationis pœnas ab Hebræis exigebat.

Vers. 18. Et cras in vniversvm Israel ira eivs desæviet.] *Cras*, id est mox. Deus enim tam enorme & publicum sacrilegium indignans, illicò acerrimè vindicabit, tam in vos velut eius auctores, quàm in nos velut eius permissores.

Vers. 19. Qvod si pvtatis immvndam esse terram,] ob idola & scelera priorum incolarum, quæ per sacrificia vobis expiare non liceat, vt licet nobis qui altare Dei habemus in Silo. Septuag. pro *immunda* habent μικρὰ, id est *parua*, sed legendum μιαρὰ id est *immunda*. *Habitate inter nos*, partem terræ nostræ vobis cedemus, nostro dispendio vobis locum in terra nostra dabimus, nosque coarctabimus vt vos à scelere auocemus; & in auita fide seruemus. Vide hic veram charitatem.

Vers. 20. Atqve vtinam.] Legit Interpres לוּא *lu*, id est *vtinam*, iam alio puncto legunt לֹא *lo*, id est *non*; vnde vertunt: *Et ipse vnus homo non mortuus est in scelere suo* (sicque legunt Septuag. in Complut. etsi in Roman. desit τὸ *non*) sed cum eo plures alij, qui ob scelus eius cæsi sunt ab Haiensibus, cap. 7.

Vers. 22. Fortissimvs Devs Dominvs, &c. ipse novit.] Contestantur Deum se innocenti pioque animo altare erexisse; vnde dant ei tria nomina huic loco congrua, eaque repetunt. Primum est אֵל *el*, id est, fortis: secundum אֱלֹהִים *elohim*, id est Deus omnium gubernator, iudex & vindex. Tertium, *Iehoua*, id est ὁ ὤν, id est *qui est*, siue *ipsum ens*. Sed quia Hebræi ex reuerentia pro *Iehoua*, quod est nomen Dei proprium, legunt *Adonai*, hinc noster eos secutus vertit *Dominus*. Contestātur ergo tria præcipua Dei attributa, scilicet potētiam, iustitiam & maiestatem. q. d. Contestamur Deum, Deique fortissimi robur & omnipotentiam, vt ipse illam in nos exerceat, si idipsum machinati sumus. Contestamur tertiò Dei essentiam & maiestatem immēsam, à qua omne nostrū esse seu radius à sole pendet, vt illud à nobis adimat, nosque annihilet, si ab eo, sine quo esse non possumus, separare nos volumus. Ex hisce verbis Hebræi prisci opinati sunt Phinees esse Eliam; eosque sequitur B. Petrus Damiani epist. 12. vel vt alij diuidunt 11. cap. 2. ad Nicolaum II. Pont. quē audi: *Elias interpretatur Dominus Deus, quod ex hac occasione ei impositum creditur, quia cùm legatus à populo ad Ruben & Gad, qui nouum altare construxerant, mitteretur hoc ab eis responsum excusationis accepit: Fortissimus Deus Dominus ipse nouit, si præuaricationis animo hoc altare construximus. Inde ergo Phinees vocatus est Elias; vt illorum responsum eius videatur esse vocabulum.*

An Phinees sit Elias.

Quare censet ipse quòd Phinees, vtpote Elias, adhuc viuat, & victurus sit vsque ad finem mundi, quando prædicans contra Antichristum ab eo occidetur, & martyr occumbet. Verùm hanc sententiam vt paradoxam confutaui Num. 25. vers. 13.

Vers. 23. Et sacrificivm.] Hebr. מִנְחָה *mincha*, id est sacrificium farris & farinæ, de quo Leuit. 2. vnde distinguitur hîc ab holocaustis & victimis pacificis, quæ carnea erant, non farrea.

Ipse qværat et ivdicet.] q. d. Ipse vt iudex inquirat, & si nos reos sacrilegij inuenerit, *iudicet*, id est damnet, puniat & vindicet.

Vers. 24. Atqve tractatv.] Hebr. דְּאָגָה *deaga*, id est cura, solicitudine, quæ animum multa versare, secumque & cum socijs tractare & voluere cogit.

Cras dicent filii vestri filiis nostris, &c. partem non habetis in Domino,] id est, Vos nō estis populus Domini particularis, vt nos, ipsius peculiaris cultus participes, ac promissionum Abrahę & Iacobo patribus nostris de Messia, deque cura populi Israëlitici à Deo factarū hęredes huius, quia Iordane à nobis diuisi estis: quare ad vos nō pertinet Deus noster, nec noster Deus est vester Deus; abite ergo ad vestros gentium Deos. Sic 2. Reg. 20. 8. aiunt decem tribus ad Roboam: *Non est vobis pars in Isai.* q. d. Nolumus tecum participare, qui es filius Isai siue Iesse, ex eo per Dauidem & Salomonem progenitus, nolumus te tam crudelem nobis dominari, nolumus tibi esse subiecti. Sic & Christus ait Ioan. 13. 8. *Si non lauero te, nō habebis partem mecum.* Sensus est. q. d. Nolumus desciscere à Domino nec à vobis; altare autem à nobis fabricatū non ereximus ad proprium altaris vsum scilicet ad sacrificādum in eo, quale solum in lege vetitum est à Domino, sed tantùm ad æternum auitę religionis & professionis nostræ monumentum, vtq; omnibus testatum maneat, nos ad cultum, altare & sacrificia, quę trans Iordanem in Silo & Ierusalem apud vos peraguntur pertinere, ac ius habere cum reliquis nouē tribubus trans Iordanem, victimas nostras Deo in templo vestro offerēdi. Esto ergo Iordanis nos à vobis diuidat, religio tamen, Ecclesia & Respubl. non diuidet, sed vobis socij & contribules in omnibus erimus, vti hactenus fuimus. Ita Abulens. Malius, & alij.

Nota hic modestiam, æquè ac zelum trium tribuum, quo planè sedarunt nouem tribuum animos contra se ira accensos.

Zelus ergo religionis impulit eos ad ædificandū hoc altare potiùs quàm aliud quoduis monumētum, quia altari hoc in Chanaan finibus erecto testabantur se velle colere Deum quem colebāt cæteræ tribus habitantes in Chanaan, adeoq; se cum illis conspirare in vnam eandemque religionem: hæc enim maximè consistit in sacrificio quod fit in altari. Quare altare est symbolū sacrificij, æquè ac fidei & religionis. Ita Abulen.

Sed in testimonivm inter nos et vos;] Vers. 27.
quòd scilicet nos ius habeamus in altari vestro sacrificandi, & vos non habeatis ius nos impediendi.

Et liberastis filios Israel de manv Vers. 31.
Domini,] Abstinendo à schismate & noua religione, ob quam Deus vniuersum Israel acriter castigasset.

De terra Galaad finivm Chanaan.] Vers. 32.
Ita legunt Roman. q. d. De terra Galaad, quæ est in finibus Chanaan, siue quæ finit & terminat Chananæam, inquit Hugo & Abulens. Verùm Biblia, Complut. Regia, aliaque legunt sic: *De terra Galaad in terram Chanaan.* sic enim habent Hebr. Chald. & Septuag. quæ lectio planum clarumque exhibet sensum.

Voca-

Vers. 34. VOCAVERVNTQVE FILII RVBEN ET FILII GAD ALTARE QVOD EXSTRVXERANT TESTIMONIVM NOSTRVM QVOD IPSE SIT DEVS.] Septuag. Rom. asserunt, ipsum Iosue hoc nomẽ imposuisse altari, Sed Latina, Hebr. & Chald. asserunt Rubenitas & Gaditas id fecisse. Quare videtur in Septuag. irrepsisse mendum, nisi dicas Iosue nomen hoc à Rubenitis altari impositum confirmasse, eique suum calculum addidisse. Nomẽ ergo altaris erat hoc: *Testimonium nostrum quòd ipse sit Deus.* q. d. Exeximus hoc altare, vt testemur Deum verum Israelis tam esse nostrum quàm ceterarum nouem tribuum Deum, ideòque nos nullo modo ab eo velle recedere, & aliũ Deum inuocare, sed illi firmiter adhærere, illum solum colere, & ab eo promissa Abrahæ & posteris eius bona sperare: testamur igitur huc altari illum æquè esse Deum nostrum A ac vestrum, ô nouem tribus: nos enim sumus filij Abrahæ, & Israel siue Iacob, æquè ac vos. Quare Deus ipsorum tam est Deus noster quàm vester, ac promissa eius ipsis facta tam ad nos quàm ad vos pertinent. Quocirca altare hoc vocamus isto nomine; *Testimonium nostrum quòd ipse sit Deus.* Sic cùm Iosue debellasset Amalec, *ædificauit Moses altare, & vocauit nomẽ eius, Dominus exaltatio mea, dicens: Quia manus solij Domini, & bellum Domini erit contra Amalec à generatione in generationem.* Exodi 17. 15.

Simili modo Iacob altare Deo erexit in titulum Gen. 28. 18. Vnde colligit Bellarm. tract. de Imag. Vasquez lib. de Adoratione, & Serarius hic, rectè & sanctè imagines, titulos, statuas fabricari, quæ Dei, Christi, & Sanctorum memoriam nobis renouent, ac eorum beneficia refricent, itaque deuotionem & pietatem exacuant.

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iosue hortatur Israelitas ad Dei vericultum, & ad legis eius custodiam, vtq́ gentilium societatem & connubia vitent: id si fecerint, promittit eis omnem Dei benedictionem; si non fecerint, sed ad Chananæorum idola & vitia deflexerint, comminatur eis Dei maledictionem, omneq́ malum.

1. EVoluto autem multo tempore, postquam pacẽ dederat Dominus Israeli, sub-
iectis in gyro nationibus vniuersis, & Iosue iam longæuo, & persenilis ætatis:
2. vocauit Iosue omnem Israelem, maioresque natu, & principes ac duces, & magi-
stros, dixitque ad eos: Ego senui, & progressioris ætatis sum: 3. vosque cernitis om-
nia, quæ fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum nationibus, quomodo
pro vobis ipse pugnauerit: 4. & nunc quia vobis sorte diuisit omnem Terram, ab
Orientali parte Iordanis vsque ad mare magnum, multæq; adhuc supersunt natio-
nes: 5. Dominus Deus vester disperdet eas & auferet à facie vestra, & possidebitis
Terram, sicut vobis pollicitus est. 6. tantùm confortamini, & estote solliciti, vt cu-
stodiatis cuncta quæ scripta sunt in volumine legis Moysi: & non declinetis ab eis
neque ad dextram neque ad sinistram: 7. ne postquam intraueritis ad Gentes, quæ
inter vos futuræ sunt, iuretis in nomine deorum earum, & seruiatis eis, & adoretis
illos: 8. sed adhæreatis Domino Deo vestro: quod fecistis vsque in diem hanc.
9. Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas & robustissi-
mas, & nullus vobis resistere poterit. 10. Vnus è vobis persequetur hostium mil-
le viros: quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est.
11. Hoc tantùm diligentissimè præcauete, vt diligatis Dominum Deum vestrum.
12. Quòd si volueritis gentium harum, quæ inter vos habitant, erroribus adhærere,
& cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare: 13. iam nunc scitote quòd
Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram, sed sint vobis in foueam
ac laqueum, & offendiculũ ex latere vestro, & sudes in oculis vestris, donec vos au-
ferat atque disperdat de Terra hac optima, quam tradidit vobis. 14. En ego ho-
die ingredior viã vniuersæ terræ, & toto animo cognoscetis, quòd de omnibus ver-
bis, quæ se Dominus præstiturum vobis esse pollicitus est, vnum non præterierit in-
cassum. 15. Sicut ergo impleuit opere quod promisit, & prospera cuncta venerunt:
sic adducet super vos quidquid malorum comminatus est, donec vos auferat atque
disperdat de Terra hac optima, quam tradidit vobis, 16. eò quòd prætereritis pa-
ctum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, & seruieritis dijs alienis, & ado-
raueritis eos: citò atque velociter consurget in vos furor Domini, & auferemini ab
hac Terra optima, quam tradidit vobis.

Vers. I. VOCAVIT IOSVE OMNEM ISRAELEM.] Principes scilicet & primores omnium tribuum, ac cæteros qui commodè venire poterant. Voca- B uit autem eos in Thamnath Sare, ait Serarius, aut potiùs in Silo, vt censet Masius, in Silo enim erat tabernaculum cum arca, in qua residebat Deus.

Ne,

Vers. 7. Ne, &c. ivretis in nomine deorvm earvm.] Per iuramentum hic & alibi Scriptura intelligit cæterum Dei cultum: quem enim quisque colit Deum, per hunc & iurat, idque crebrò: multi enim proni sunt ad iurandum per nomen Dei sui. Hebr. præmittunt? *Et nomen deorum eorum non commemoretis*; quod etiamnum Iudæi religiosiores tam strictè obseruant, vt nunquam idola vel deos, Iouem, Venerem, Martem, &c. nominare audeant. Audiant & imitentur hoc Christiani, in quorum ore crebrò sonat Hercules, Iupiter, Venus, &c. sentiant hoc esse piaculum.

Vers. 13. Sed sint vobis in foveam.] Legit S. Hieron. פַּחַת *pachat*, id est foueam; iam legunt פַּח *pach*, id est laqueum, sic enim habent Hebr. *Erunt vobis in laqueum, offendiculum & flagellum ex latere vestro, & spinæ in oculis vestris*: quæ omnia non tantum de scandalo pœnæ & vindictæ diuinæ, sed & culpæ accipi possunt. Laqueis enim, ait Masius, & retibus societatis cum impiis, præsertim idololatris, A ac illecebris blandæ voluptatis peccati primò impeditur cultus Dei; secundò, vbi illâ semel deuinctus est animus, faciliè ad omne flagitium ab ea velut flagro impellitur: mox verò vsque eò occæcatur, vt veritatis splendorem deinde intueri ampliùs nequeat.

En ego hodie ingredior viam vniversæ terræ,] id est, vniuersorum mortalium in terra degentium. Est Metonymia; quod alibi per synecdoken dicitur, *ingredior viam vniuersæ carnis*, id est viam mortis; ad eam enim tendit omnis caro, id est omnis homo. q.d. En propero ad mortem, en sensim emorior, mors mihi imminet; spiritus enim & vita me destituunt. Pro *ingredior* Septuag. vertunt ἀποτρέχω, id est percurro, excurro. vita enim nostra continuus est ad mortem cursus, præsertim in senio & ætate vltima. Vers. 14.

Et toto animo cognoscetis.] id est, plenè & planè cognoscetis, vel q.d. toto animo aduertite & recognoscite.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iosue in Sichem ardenti concione populum ad Dei timorem extimulat, mox v.25. eumdem nouo fædere Deo astringit, ac tandem v.29. moritur, & sepelitur in Thamnathsare.

1. Congregauitque Iosue omnes tribus Israel in Sichem, & vocauit maiores natu,
ac principes, & iudices, & magistros: steteruntque in conspectu Domini: 2. &
ad populum sic locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Trans fluuium habita-
uerunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham & Nachor: seruieruntque diis a-
lienis. 3. Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamiæ finibus: & adduxi
eum in Terram Chanaan: multiplicauique semen eius, 4. & dedi ei Isaac: Illique
rursum dedi Iacob & Esau. E quibus, Esau dedi montem Seir ad possidendum: Iacob
verò, & filij eius descenderunt in Ægyptum. 5. Misique Moysen & Aaron, & per-
cussi Ægyptum multis signis atque portentis. 6. Eduxique vos & patres vestros de
Ægypto, & venistis ad mare: persecutique sunt Ægyptij patres vestros cum curribus &
equitatu, vsque ad Mare rubrum. 7. Clamauerunt autem ad Dominum filij Israel:
qui posuit tenebras inter vos & Ægyptios, & adduxit super eos mare, & operuit eos.
Viderunt oculi vestri cuncta quæ in Ægypto fecerim, & habitastis in solitudine mul-
to tempore: 8. & introduxi vos in Terram Amorrhæi, qui habitabat trans Iordanē.
Cumque pugnarent contra vos, tradidi eos in manus vestras, & possedistis Terram eo-
rum, atque interfecistis eos. 9. Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, &
pugnauit contra Israelem. Misitque & vocauit Balaam filium Beor, vt malediceret vo-
bis: 10. & ego nolui audire eum, sed è contrariò per illum benedixi vobis, & libe-
raui vos de manu eius. 11. Transistisque Iordanem, & venistis ad Iericho. Pugna-
ueruntque contra vos viri ciuitatis eius, Amorrhæus, & Pherezæus, & Chananæus, &
Hethæus, & Gergezæus, & Heuæus, & Iebusæus: & tradidi illos in manus vestras.
12. Misique ante vos crabrones: & eieci eos de locis suis, duos reges Amorrhæorū,
non in gladio nec in arcu tuo. 13. Dedique vobis Terram, in qua non laborastis,
& vrbes quas non ædificastis, vt habitaretis in eis: vineas & olìueta, quæ non planta-
stis. 14. Nunc ergo timete Dominum, & seruite ei perfecto corde atque verissimo:
& auferre deos, quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia & in Ægypto, ac serui-
te Domino. 15. Sin autem malum vobis videtur vt Domino seruiatis, optio vo-
bis datur: eligite hodie quod placet cui seruire potissimùm debeatis, vtrùm diis,
quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia, an diis Amorrhæorum, in quorū Ter-
ra habitatis: ego autem & domus mea seruiemus Domino. 16. Responditque popu-
lus, & ait: Absit à nobis vt relinquamus Dominum, & seruiamus diis alienis. 17. Do-
minus Deus noster ipse eduxit nos, & patres nostros, de Terra Ægypti, de domo serui-
tutis: fecitque videntibus nobis signa ingentia, & custodiuit nos in omni via, per quam

ambulauimus, & in cunctis populis, per quos transiuimus. 18. Et eiecit vniuersas
gentes, Amorrhæum habitatorem Terræ, quam nos intrauimus. Seruiemus igitur Do-
mino, quia ipse est Deus noster. 19. Dixitque Iosue ad populum. Non poteritis ser-
uire Domino, Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris
atque peccatis. 20. Si dimiseritis Dominum, & seruieritis diis alienis, conuertet se,
& affliget vos, atque subuertet postquam vobis præstiterit bona. 21 Dixitque popu-
lus ad Iosue: Nequaquam ita vt loqueris, erit, sed Domino seruiemus. 22. Et Iosue
ad populum, Testes, inquit, vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum vt seruiatis ei.
Responderuntque Testes. 23. Nunc ergo, ait, auferte, deos alienos de medio vestri,
& inclinate corda ad Dominum Deum Israel. 24. Dixitque populus ad Iosue: Do-
mino Deo nostro seruiemus, & obedientes erimus præceptis eius. 25. Percussit er-
go Iosue in die illo fœdus, & proposuit populo præcepta atque iudicia in Sichem.
26. Scripsit quoque omnia verba hæc in volumine legis Domini: & tulit lapidem
pergrandem, posuitque eum subter quercum, quæ erat in Sanctuario Domini: 27. &
dixit ad omnem populum: En lapis iste erit vobis in testimonium, quòd audierit om-
nia verba Domini quæ locutus est vobis: ne fortè postea negare velitis, & mētiri Do-
mino Deo vestro. 28. Dimisitque populum, singulos in possessionem suam. 29. Et
post hæc mortuus est Iosue filius Nun seruus Domini, centum & decem annorum:
30. sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ in Thammathsare, quæ est sita in
monte Ephraim, à Septemtrionali parte montis Gaas. 31. Seruiuitque Israel Do-
mino cunctis diebus Iosue, & seniorum qui longo vixerunt tempore post Iosue, & qui
nouerunt omnia opera Domini quæ fecerat in Israel. 32. Ossa quoque Ioseph, quæ
tulerāt filij Israel de Ægypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri, quem emerat Iacob
à filiis Hemor patris Sichem, centum nouellis ouibus, & fuit in possessionem filiorum
Ioseph. 33. Eleazar quoque filius Aaron mortuus est: & sepelierunt eum in Gabaath
Phinees filij eius, quæ data est ei in monte Ephraim.

Vers. 1. IN SICHEM.] Ita Hebr. Chald. Roman. Dices: Septuag. habent *in Silo:* ibi enim erat sanctuariū, purà tabernaculum repræsentans Deum, coram quo Iosue fœdus hoc iniit. Resp. Serar. hæc contigisse in Silo, sed Silō fuisse in agro Sichem. Verū Sichē decē milliaribus distabat à Silo, teste S. Hier. in locis Hebr. Dico ergo, in LXX. legēdum esse *in Sichem*, vti legunt LXX. in Biblijs Compl. & Reg. A

Causa, cur Iosue in Sichem potiùs quàm in Silo hac concione fœdus renouauerit, fuit, quòd Deus per Mosen iusserat in Sichem ad Garizim & Hebal montes sanciri hoc fœdus, repetiq; primum fœdus initum in Sina Exod. 19. idque Iosue executus erat c. 8. 30. Ibidē ergo hoc fœdus iam renouat, vt prius fœdus ibidem, æquè ac in Sina initum populo in memoriam reuocet, ad illudque eum prorsus astringat. In Sichem enim Abrahā Chananæam ingrediens primum Deo sacrificium obtulit, Gen. 12. v. 6. & 7. In Sichem quoq; Ioseph, cæteriq; Patriarchæ eius fratres sepulti sunt, vt patet hic vers. 32. & Actor. 7. 16. Voluit ergo Iosue eodē loco, paulò ante mortem, legis & fœderis cū Deo repetitione suis Israelitis vltimùm valedicere: qua B in re imitatus est suum magistrum Mosen, qui idē fecerat toto Deuter. maximè cap. 32. idque in Sichem, vt vbi Abraham hæres Chananææ à Deo institutus est Gen. 12. ibi posteri eius, hæreditate eius adita, in Dei legem solemniter iurarent, ibique æternum religionis & iuramenti sui haberent monumentum, de quo plura v. 26.

IN CONSPECTV DOMINI] Id est coram arca quæ erat quasi scabellum Dei sedentis supra alas Cherubim in Propitiatorio. Arcam enim Iosue ex Silo transferri fecit in Sichem, vt coram eo fœdus hoc sanciret, vt patebit v. 23.

Vers. 2. TRANS FLVVIVM (Euphratem in Mesopotamia) HABITAVERVNT PATRES VESTRI AB INITIO, THARE PATER ABRAHAM ET NACHOR (frater Abrahæ) SERVIERVNTQVE DIIS ALIENIS,] scilicet Thare & Nachor, hi enim coluerunt idola, non verò Abraham, qui semper extitit verus vnius Dei cultor, vti ex S. August. Abulens. Pererio & alijs ostendi Genes. 11. 31.

Vers. 4. ESAV DEDI MONTEM SEIR] Puta Idumæam.

Vers. 6. ET VENISTIS AD MARE] rubrum, siue ad Sinū Arabicum, qui Arabiam ab Ægypto diuidit.

Vers. 9. SVRREXIT AVTEM BALAC FILIVS SEPHOR REX MOAB, ET PVGNAVIT CONTRA ISRAELEM] *Pugnauit*, non effectu & armis, vtpote qui se videns Hebræis inferiorem & imparem, bello abstinuit, sed affectu, conatu, & consilijs, magicisque artibus Hebræis exitium per Balaam ariolum intentando. Nam Balaam, rogante Balac maledicere volebat Hebræis, quæ maledictio si euentum suum sortita fuisset, Balac eos inuasisset & deleuisset; sed videns Deum maledictiones Balaam in benedictiones conuertere, exterritus Hebræos aggredi non est ausus. Vide Num. 22. 11. Paulò aliter S. August. *Pugna*, ait, *fuit armata defensio.*

Vide hîc vt Hebræorum verba sæpè significent actum non perfectum, sed inchoatum, imò affectum & conatum dumtaxat, nō effectum. Sic v. 11. dicuntur Iericuntini pugnasse, id est parasse se ad pugnam cōtra Hebræos. Sic Amos 9. 3. dicitur: *Si se celauerint ab oculis meis*, id est, si se celare tentarint. nam reipsa nemo ab oculis Dei lucidissimis se abscondere potest Ps. 33. 4. *Magnificate Dominum mecum.* Lucæ 1. 47. *Magnificat anima mea Dominum*, id est magnificare gestit & optat; nam reuera Deū magnificare vel exaltare non possumus.

Vers. 12. MISIQVE ANTE VOS CRABRONES ET EIECI EOS DE LOCIS SVIS. DVOS (Septuag. Roman. habent δώδεκα, id est duodecim, sed Complut. & Regia habent δύο, id est duos, puta Sehon

&c.

& Og) REGEM AMORRHÆORVM, NON IN GLA-
DIO NEC IN ARCV TVO] Id est, non viribus &
virtute gladij & arcus tui, sed crabronum à me
præmissorum. Crabrones enim ita attriuerunt A-
morrhæos, vt eos sequentes Hebræi facilè ipsos
suis gladijs trucidarint, & sagittis cõfixerint. Vide
dicta Exodi 23.28. & Sapient. 12.8.

Vers. 15. OPTIO VOBIS DATVR: ELIGITE HODIE QVOD
PLACET. CVI SERVIRE POTISSIMVM DEBEATIS]
q.d. In vestro arbitrio est eligere Deum verum, vel
deos falsos gentium: sed si hos eligatis, certa acris-
que vos excipiet Dei vltio & vindicta; sin autem
Deum eligatis, omnibus bonis ipse vos cumulabit.
Quare non veram optionem eligendi Deum vel
deos hîc Iosue concedit Hebræis, qui c. præcedēti
eos adegit ad verum vnius Dei cultum, sed artifi-
cio Rhetorico vtitur, ac tot commoda affert cul-
B tus veri Dei, tot incommoda verò cultus idolorũ,
vt non nisi amens sit, qui neglecto Deo vero, si
deos falsos sibi colendos eligat.

Vers. 16. NON POTERITIS SERVIRE DOMINO.] Ag-
grauat difficultatem seruiendi Deo, vt magis He-
bræos incitet ad seruiendum q.d. Deus vult solus
coli, sibique seruiri exactè & constanter ex toto
corde; vos autem propensi estis in idola ac vitia,
estisque animo vario & inconstanti, quare non po-
teritis ei seruire, nisi nouos, magnosque & cõstan-
tes animos induatis ad idola vitiaque respuendum,
ac ad Deum toto corde sanctè amandum, iugiter-
que colendum, illos ergo induite. Id patet ex ra-
tione quam subdit:

DEVS ENIM SANCTVS] Hebr. כִּי אֱלֹהִים קְדֹשִׁים הוּא *ki elohim kedoscim hu*, id est,
C *quia Dij sancti ipse.* τὸ *sancti* est numeri pluralis. V-
titur autem plurali adiectiuo, tum ad innuendam
personarum in Deo & S. Trinitate pluralitatem, vt
multi volunt: tum quia nomen Dei *elohim* apud
Hebræos est plurale; tum quia numerus pluralis
hoc loco ad comparationem cum multis diis gen-
tium est opportunior; q.d. Dij gentium sunt im-
puri & scelerati, at nostri sunt puri & sancti (amat
enim Deus noster, puta Pater, Filius & Spiritus
sanctus sanctitatem, odit scelera,) tum denique ad
omnigenam & absolutissimam Dei sanctitatem si-
gnificandam. Sanctitas enim Dei omnem sancti-
tatem omnium Angelorum & hominum comple-
ctitur, & in immensum transcendit. Vide Ribera
Michææ 5.n.37.

Vers. 23. AVFERTE DEOS ALIENOS DE MEDIO VE-
STRI.] S. August. q. 24. putat nulla tunc fuisse idola
inter Hebræos, idque colligit ex v.31. vbi dicitur:
D *Seruiuitque Israel Domino:* quare per deos alienos si-
ue idola S. Aug. accipit cogitationes à Deo Deique
maiestate alienas, puta vana phantasmata, quæ quis
sibi de Deo fingit, cùm Deum alium esse imagi-
natur, quàm reuera sit. Sic Tropol. idolum auari
est aurum, superbi honor, gulosi deliciæ, luxuriosi
Venus. Verũ Iosue omnino videtur loqui de ido-
lis propriè dictis, siue quæ tum in populo fuerint,
siue quæ paulò pòst posteri erecturi erãt; nam ad
posteros quoque sua hæc verba dirigit Iosue. De-
nique licet tempore Iosue nullum publicum fuerit
idolum, quod significatur v.31. verbis iam citatis,
tamen priuatim Hebræos idola coluisse etiam in
deserto, patet Amos 5.26. & Actor. 7.45. Vide ibi
dicta. Ita Masius, Serarius, & alij.

Vers. 25. PERCVSSIT ERGO IOSVE IN DIE ILLO FOE-
DVS] Fœdus hoc erat, quòd populus promitte-

A ret se vnum Deum culturum, eiusque leges à Mo-
se latas seruaturum, vti audiuimus v.21. Iosue verò
vicissim ex parte Dei promitteret populo, quòd
Dominus ipsi foret Deus, id est protector, proui-
sor, promotor, eumque in terra promissa conserua-
ret, aleret, exaltaret.

Porrò ritum sanciendi fœderis recẽsui Gen. 15.
vers. 17. & 18. Exodi 24 v.6. & sequ. Sanciebatur
enim fœdus per victimas fœderales, quæ tunc cæ-
debantur & immolabantur, indeque dicebantur
icere vel percutere fœdus, quia percutiebant victi-
mam, tacitè imprecantes similem percussionem il-
li qui fœdus violaret. Vnde illud?

Stabant, & cæsâ firmabant fœdera porcâ,

Quare omnino videntur in hoc fœdere victimæ
illæ fuisse immolatæ, erat enim hoc solemne fœ-
dus, quo Iosue moriturus populũ vniuersum Deo
astrinxit.

ET PROPOSVIT POPVLO PRÆCEPTA ATQVE
IVDICIA.] Id est, curauit per sacerdotes legi ex
Deuteronomio præcepta Dei tam moralia & cæ-
remonialia, quàm iudicialia, vt eorum memoriam
populo refricaret & inculcaret.

SCRIPSIT QVOQVE OMNIA VERBA HÆC IN Vers. 26.
VOLVMINE LEGIS DOMINI.] q.d. Ad perpetuam
memoriam Iosue scripsit ritum & rationem huius
fœderis verbis conceptis vtrimque sanciti, in libro
Deuteronomij, puta ad calcem libri: hunc enim li-
brum Moses iusserat in latere arcæ collocari. Deu-
ter. 31. v.24. & 26. eò quòd hic liber contineat o-
mnia Dei præcepta, quæ sunt conditio fœderis in-
ter Deum & populum per Mosen initi, & per Io-
sue hîc renouati.

C ET TVLIT LAPIDEM PERGRANDEM] vt eum
erigeret in signum & perenne monumentum fœ-
deris initi, quod Hebræos iugiter moneret, eorum-
que oculos verberaret, vt sanctè hoc fœdus cole-
rent, & præcepta Dei obseruarent.

POSVITQVE EVM SVBTER QVERCVM, QVÆ
ERAT IN SANCTVARIO DOMINI] quæ erat in
atrio Tabernaculi, quod cum arca Iosue ex Silo in
Sichem per Sacerdotes & Leuitas transferri cura-
uerat, vt coram eo, quasi coram Deo in eo residen-
te, fœdus hoc sanciretur. Hebræi, quos sequitur
Masius putant hanc ilicem siue quercum esse ean-
dem cũ illa, sub qua Iacob defodit idola, Gen. 35.
4. imò eandem esse cum ea, iuxta quam Deus pri-
mò apparuit Abrahæ, eique terram istam promisit
Gen. 12.6. vt vbi Abraham heres terræ à Deo fue-
rãt institutus, ibi Hebræi iam terram possidentes
fœdus cum Deo renouarent, ideoque locum hunc
D hîc vocari sacrarium, siue sanctuarium Domini;
quia scilicet in eo Abraham primus Deo aram sa-
crauerat, in quo Iacob & alij postea Deum inuo-
carunt.

Dices: Quercus illa non poterat tam diu viuere
& esse superstes, nam ab Abraham vsque ad Iosue
fluxere anni 545. quercus autem communiter tã-
tum trecentos annos viuunt: primis enim centum
annis crescunt in iustam altitudinẽ & crassitiem,
secundis centum annis in ea & robore suo se fir-
mant & durant, tertiis centum annis sensim defi-
ciunt & emoriuntur. Resp. Hoc cõmuniter verum
est, sed tamen nonnullæ quercus sunt annosiores,
& diutiùs viuunt: lignum enim habent durissimũ,
vnde & robora appellantur. Adde, quercum hanc
fuisse quercetũ, vt vertit Chald. quod semper du-
rat, dum vna quercus emoriens per glandes in ter-

ram decidentes sese proseminat, vt ex ijs alia quercus enascatur, & ex hac alia & alia, ita vt semper perennent.

Septuag. pro *quercum* vertunt *terebinthum*, quia Hebr. vox אֵלָה *alla*, vel אֵלוֹן *elon*, quamuis arborem glandiferam significat. Vnde S. August. per eam accipit crucem Christi, per quam nouum Testamentum & fœdus sancitum est. Audi ɔum hic quæst.vlt. *Iam verò quòd sub terebintho statutus est lapis, hoc significat quòd virga ad petram vt aqua profflueret, quia neque hic sine ligno statutus est lapis. Ideò autem subter, quia non fuisset in cruce exaltatus, nisi humilitate subiectus: vel quòd illo tempore quo illud agebat Iesus Naue, adhuc obumbrandum mysterium fuit. Terebinthi enim lignum medicinalem lachrymam exsudat, quæ arbor a Septuag. Interpretibus hoc loco posita est, quamuis secundum alios interpretes quercus legatur.*

Dices Deus iussit Deut.16 21 dicens: *Non plantabis lucum & omnem arborem iuxta altare*, quomodo ergo hæc quercus fuit in tabernaculo iuxta altare? Resp. vetat Deus plantari arborem, nō autem erigi tabernaculum & arcam iuxta arborem iam antè plantatam. Adde, vetari arborem, id est arbores quæ faciunt lucum siue syluam more Gentilium. Vnde Hebr. & Septuag. habent: *Non facies ex omni arbore*, id est ex omni arborum genere.

Vers. 27. ET LAPIS ISTE EXIT VOBIS IN TESTIMONIVM, QVOD AVDIERIT OMNIA VERBA DOMINI, QVÆ LOCVTVS EST VOBIS.] *Audierit*. Ita legendum cum Hebr. Septuag. & Roman. Malè ergo quidam scioli scripserunt *audieritis*. Est prosopopœia: tribuitur enim lapidi insensibili, quasi testi propter inscriptionem, auditus ad neruum orationis: reuerà autem non aliud significatur, quàm lapidem, coram quo hæc acta sunt, esse testem & memoriale fœderis inìti. Sensus ergo est, q.d. Si lapis sensum haberet, fœdus hoc audisset & testari posset, nunc cùm sensum non habeat, testis erit inanimis. q.d. Si vos non audieritis verba Dei, hic lapis erit testis mutus, vos hæc pacta audisse & violasse. Vnde Chald. vertit: *Ecce lapis iste erit nobis vt duæ tabulæ lapidis fœderis; nam eum fecimus ad testimonium: nam verba quæ scripta sunt super ipsum, ex aculo omnium verborum Domini, quæ locutus est nobiscum, & erit vobis in memoriale.* Hinc patet, lapidi inscripta siue incisa fuisse verba vel signa huius fœderis.

Simili modo ad pathos, vt Iudæos duros & insensibiles confundat, pungat & exstimulet Moses Deuter.32.1. inuocat cęlum & terram, vt ipsa, licet insensibilia, sentiant & audiant verba Dei, quæ populus sensu & ratione præditus audire nō vult. *Audite cæli*, inquit, *quæ loquor, audiat terra verba oris mei.* Et Isaias c.1.2. *Audite cæli, & auribus percipe terra quoniam Dominus locutus est. Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.* Et Ierem. cap.2.12. *Obstupescite cæli super hoc & portæ eius desolamini vehementer, dicit Dominus: duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ*, &c.

Vers. 29. ET POST HÆC MORTVVS EST IOSVE FILIVS NVN, SERVVS DOMINI, CENTVM ET DECEM ANNORVM.] Quoto anno principatus sui mortuus sit Iosue, incertum est, variant enim Chronologi. Serarius hic duodecim eorum sententias recēset, è quibus duæ sunt probabiliores & probatiores, pluresq; habent Auctores. Prior dat Iosue ducatui 17. vel 18. annos posterior 27. & vtraque cōciliari potest, si quis dicat, Iosue præcisè præfuisse annis 18. dumtaxat, illoq; anno mortuum, sed librum Iosue extendi ad gesta post mortē ipsius, scilicet hīc vers.31. narrare quòd Israel multis annis seruierit Domino, quādiu scilicet vixit Eleazar, & seniores qui viderant opera & prodigia Dei pugnantis pro Israele, ac tandem mortuum esse Eleazarum, quod fortè contigit sub annum 27. ab inchoato principatu Iosue: quamquam hi anni seniorum post mortem Iosue excurrentes contineantur in annis Othonielis, qui successit Iosue, vt patebit Iudic. ca. 1. & seq.

CENTVM ET DECEM ANNORVM.] Hinc patet Chronologia gestorum Iosue. Si enim ponamus eum præfuisse populo 18. annis, hæc erit annorū series. Moses mortuus est ab exitu Hebræorum ex Ægypto anno 40. qui fuit mundi 2494. Eodem anno Mosi successit Iosue, populumq; deduxit in terram promissam, ac deinde septē annis bellādo Chananæam subiugauit: vixit posthæc adhuc vndecim annos, scilicet ad annum 18. sui ducatus. Mortuus est ergo ab exitu Hebræorū ex Ægypto anno 58. mūdi 2512. post mortem Ioseph (cui fuit ætate par: nam & Ioseph vixit 110. annos) 184. *Chronologia ætatis Iosue.*

Hinc sequitur, Iosue natum esse anno mundi 2402. qui fuit post mortem Ioseph 92. quare Mose fuit iunior 27. annis. Nam in exitu Hebræorum ex Ægypto Moses erat 80. annorum, Iosue verò 53. Calebo verò Iosue fuit senior 15. annis: nam Caleb post septennium belli, quo subacta est Chananæa, erat 85. annorum, vt ipse ait ca.14.10. tunc autem Iosue erat centum annorum.

Nota tres partes, totidemque status annorum vitæque Iosue. Ipse enim in Ægypto natus, ibidem dixit annos 53. deinde in deserto annos 40. vbi anno secundo debellauit Amalec, Exodi 17.10. item Og, Sehon, cęterosq; hostes Israëlis. Denique terram promissam ingrediens subiugansque, in ea vixit annos 17. vel 18. Primos egit in seruitute, secūdos in peregrinatione, tertios in principatu, è quibus priores septem in bellis, vltimos decem in pace & ordinanda Republica exegit, in quo diem obiit anno ætatis 110. qui fuit ante Christi natalem annus 1448.

SEPELIERVNTQVE EVM IN FINIBVS POSSESSIONIS SVÆ IN THAMNATH SARE.] Hebr. *in Thamnath sarach*, sed vltimum *cheth*, quia asperæ pronunciationis, Septuag. & noster solent omittere, vnde pro *Noach* vertunt *Noë*, pro *Corach Core*, pro *Terach Thare*. Vers. 29.

Iam Hebræi in Seder Olam tradunt, *Thamnat serach*, per Metathesin poni pro *Thamnat cheres*, id est תְּמוּנַת חֶרֶס *temuna cheres*, id est *imago vel statua solis*, eò quòd illam Israëlitæ collocarint super sepulchrum Iosue, ad conseruandam memoriam illius prodigij, quo solem stiterat. Idem asserūt R. Salomon, Masius, Ariss, Caiet. Magalianes, Serarius, Adrichom. & alij. *Iosue sepulchro imposita imago solis.*

Vnde & Iudic.2.8. *Thamnat serach*, in Hebr. Septuag. & Latinis nōnullis vocatur *Thamnat chares*, id est imago solis. Plinius lib.34.cap.7. præ omnibus colossis celebrat colossum solis. *Ante omnes*, inquit, *in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lyndius, Lysippi supra dicti discipulus. Septuaginta cubitorum altitudine fuit. Hoc simulachrum post quinquagesimum sextum annum terræ motu prostratum, sed iacens quoque miraculo est. Pauci pollicem eius amplectuntur. Maiores sunt digiti quàm pleræque statuæ. Vasti specus hiant defractis membris. Spectantur intus magna*

vngis

nobis saxa, quorum pondere stabiliuerat constituens. Duodecim annis tradunt effectum CCC. *talentis, quæ contulerant ex apparatu Regis Demetrij relicto more regio.*

Sed hic colossus nihil est, si comparetur cum statione solis & colosso hoc Iosuano.

Addunt Septuag. in edit. Romana: *Illic posuerunt cum eo in monumento, in quo sepelierunt eum, gladiolos saxeos, quibus circumciderat filios Israël in Galgalis Iesus, cùm educeret eos ex Ægypto, sicut mandarat Dominus; & illic sunt vsque ad hodiernam diem.* Quam narrationem expendens Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Ioannē cap. 5. *Non absque causa*, inquit, *cultri cum illo eodem in loca positi sunt; verùm vt nos discamus circumcisionis spiritualis gratiam (quæ bonorum cælestium nobis est pronuba) Saluatoris morti esse affixam.*

Duo miracula Iosue defuncti.

Addit Gregor. Turon. libr. 1. Mirac. siue de gloria Martyrum, cap. 28. duo alia mira, imò miracula Iosue. *Primò sunt*, ait, *ad Leuidam ciuitatem aquæ calidæ, in quibus Iesus Naue lauare solitus, vbi similiter leprosi mundantur. Est autem ab Hiericho 12. millibus. Secundò propè Hiericho habentur arbores quæ lanas gignunt. Exhibent enim poma in modum cucurbitarum, testas in circuitu habentia duras, intrinsecus autem plena sunt lana. Et de his enim ferunt ipsi Iesu Naue solere fieri indumenta. Sed & hodie tales exhibent lanas: ex quibus nos à quibusdam delatas vidimus, & admirati sumus vel candorē, vel subtilitatem earum.*

A SEPTEMTRIONALI PARTE MONTIS GAAS] S. Hieron. Masius, Adrichom. & alij asserunt montem Gaas esse partem vel appendicem montis Ephraim. Hinc & Hebræi in Seder Olam tradunt Iosue defunctum esse 26. Nisan, quæ quasi coincidit cum die 25. Martij, qua Iesus Christus eius antitypus in cruce pro mundi salute mortem obijt: quanquam in Romano Martyrologio Iesus Sanctis adscriptus legatur die prima Septembris.

Tradunt Hebræi in Seder Olam, & in Midras Ruth, magnum, cùm sepeliretur Iosue in monte Ephraim, extitisse terræ motum ex eoque mōtem vocatum *Gaas*, id est commotionis ac tremoris: געש *gaas* enim commoueri & tremere significat, Ridet hoc Masius vt fabulam, sed vt historiam defendit Serarius, aitq; hac in re Iosue fuisse typū Iesu Christi, in cuius morte *terra mota est, & petræ fissæ*. Matth. 27. 51.

Porrò Hebræos mortem Iosue æquè ac Mosis planxisse solemni pompa, non est dubium, nulla tamen hic planctus fit mentio, quod ad mysteriū referunt Patres, scilicet eo significari, in veteri lege sub Mose plāgendos fuisse defunctos, eò quòd in infernum ad limbum patrum descenderent; in noua verò lege in morte fidelium esse gaudēdum, quòd IESVS moriendo eis cælum reserarit, vt ipsi eò conscendant, quò ipse primus introiuit, viamq; præiuit.

Denique liberorum Iosue nulla fit mentio, quia ipse fuit cælebs & virgo, vt ex S. Ignatio, Chrysost. est & alijs dixi in proœmio. Audi S. Hier. lib. 1. contra Iouin. *Iesus*, ait, *sepelitur in Thamnat Sare, id est in perfectissimo principatu, siue in numero operimenti noui, vt virginum significaret greges Saluatoris auxilio copertos: in monte Ephraim, hoc est in monte frugifero, ab Aquilone montis Gaas qui interpretatur commotio. Mons enim Sion, latera Aquilonis, ciuitas Regis magni, quæ apposita semper inuidia est, per singulas tētationes dicit: Mei verò penè moti sunt pedes.* Et inferiùs: *Quamobrem & Moyses moriens plangitur à populo Israel, Iesus antē quasi victurus non plangitur. Nuptiæ enim finiuntur in morte, virginitas post mortem incipit coronari.*

Porrò mira & lepida narrant Rabbini in libro suo *Iuchasin*, de bello quod Iosue gesserit cum 45. regibus Armeniæ, Persidis & Mediæ, quæ hic ad longum recenset Serarius, ac deinde vt fabulosa confutat q. 13. pag. 474.

SERVIVITQVE ISRAEL DOMINO CVNCTIS DIEBVS IOSVE,] quia scilicet Iosue eum verbo & exemplo in Dei cultu & pietate continebat. Audi Tullium lib. 1. epist. ad Lentulū: *Sunt hæc apud Platonem nostrum scripta diuinitus: Quales in Republ. Principes essent, tales reliquos solere esse ciues.* Vers. 31.

ET SENIORVM, QVI LONGO VIXERVNT TEMPORE POST IOSVE.] Seniores hi erāt Eleazar Pontifex, Caleb, cæterique qui tempore exploratorum terræ sanctæ necdum annum vigesimum ætatis attigerant, nec murmurarant: cæteri enim omnes ob murmur in deserto mortui sunt, nec Chananæam viderunt, Num. 13. & 14.

OSSA QVOQVE IOSEPH, QVÆ TVLERANT FILII ISRAEL DE ÆGYPTO, SEPELIERVNT IN SICHEM.] Id enim iusserat Ioseph, vt non in Ægypto inter infideles & impios, sed in Chanaan inter fideles & pios, cum auis & abauis suis Patriarchis sepeliretur; præsertim quia sciebat Christum in Chanaan nasciturum, passurū, resurrecturum, ac se cum eo & per eum resurrecturum spectabat, quod & contigisse est verisimile. Fuit & alia causa vt scilicet Ioseph animaret Hebræos ad exitum ex Ægypto, & ad ingressum in terrā à Deo promissam. Vide dicta Gen. 23. in fine, & Genes. 50. 23. & Exodi 13. 29. vbi Moses votis vltimis Ioseph satisfaciens, eius ossa egrediens ex Ægypto secum extulit. Vers. 32.

Simili modo Noë ossa Adami in arcam religiosè suscepit, & post diluuiū illa inter tres filios suos distribuit, ac Sem, quem cæteris duobus anteferebat, dedit Adæ cranium, cum eoque Iudæam, vti narrat Iacobus Orro Haïta, siue Edessenus qui fuit magister B. Ephrem, & ex eo Masius, qui eius librum in Latinum transtulit. Tanta in priscis fuit cura honorque sepulchri, ob fidem quam habebant de animæ immortalitate, & ob spem Resurrectionis ex meritis Christi, in Chanaan victuri & morituri.

IN PARTE AGRI QVEM EMERAT] Vide dicta Genes. 33. 19.

ET FVIT IN POSSESSIONEM FILIORVM IOSEPH.] Id est cessit Ephraimitis, qui ex Ephraim filio Ioseph prognati sunt. Vide dicta Genes. 48. 22.

ELEAZAR QVOQVE FILIVS AARON MORTVVS EST, ET SEPELIERVNT EVM IN GABAAT PHINEES FILII EIVS, QVÆ DATA EST EI IN MONTE EPHRAIM] An Gabaa primitus fit data Eleazaro, vt vult Masius & Abulens. an verò eius filio Phinees, vt vult Vatab. & insinuat S. Hieron. in Epitaph. S. Paulæ, incertum est. Certum est, *Gabaa* cognominatam esse *Phinees*, siue quòd is diutissimè in ea habitarit, siue alia de causa. Porrò Eleazar Pontifex dirigebat Iosue, præ eoque Deum in rebus ambiguis consulebat, vt iusserat Deus per Mosen Numer. 27. 21. vnde *Eleazar* Hebr. idem est quod Dei *auxilium*, hoc enim ipse exhibuit Principi Iosue, totisque Castris Hebræorum. Successit Eleazaro patri in Pontificatu Phinees, filius magni vir zeli, vt patet Num. 25. 11. Vers. 33.

In monte Ephraim] Hinc patet. Gabaa fuisse A in tribu Ephraim ; mirum ergo est, quòd S.Hier. vel potiùs Euseb. in locis Heb. eam ponat in tribu Beniamin: licèt enim pleraque vrbes Leuitis assignatę ca.21. essent in tribu Iuda vel Beniamin; tamen Gabaa extra ordinem datá est Eleazaro & Phinees, tum ob eorum merita, tum vt Eleazar Pontifex vicinus esset Principi Iosue in sua tribu Ephraim habitanti, ac eum consilijs omnique ope adiuuaret & dirigeret.

Denique Septuag. in editione Romana nõnulla addunt, quæ etiam agnoscit Theodor. & Syrus (vnde colligas Syrum ex Græco Septuag. translatum esse, non ex Hebræo, vti aliàs monui) teste Masio. Ea sunt hæc: *In illa die sumentes filij Israël arcam Dei circumdederunt in seipsis* (Syrus, *in Israele*) *& Phinees functus est sacerdotio pro Eleazaro patre suo quoadusque mortuus est, & defossus in Gabaa, quæ ipsius. Filij autem Israel abierunt vnusquisque ad locum suum, & ad suam ciuitatem. Et coluerunt filij Israel Astarten & Astaroth, & deos gentium, quæ in circuitu ipsorum. Et tradidit eos Dominus in manus Eglon regis Moab, & dominatus est eorum annos decem & octo.*

Verùm hæc huc transcripta videntur ex libro Iudicum, vbi ea audiemus. Vnde & Syrus ait, hæc notari obelisco, quasi additia. Nam in Hebr. Chald. Latino, Septuag. Complut. & Regio desunt hoc loco.

COM-

COMMENTARIA IN LIBRVM. IVDICVM.

ARGVMENTVM.

DICITVR hic Liber Iudicum, populi Israël, qui scilicet eum à Philisthinis, Moabitis, Ammonitis, Madianitis &c. afflictum, & seruitute oppressum, ab eorum iniuriis vindicarent, & in libertatem assererent. Deus enim ob idololatriam aliaque scelera populum his gentibus castigandum tradebat, vt is ad cor & ad Deum rediret: quod dum faceret, submittebat eis Iudicem qui eos à tyrannide & tyrannis opprimentibus liberaret. Vnde cap. 3. 9. dicitur: *Suscitauit saluatorem eis, & liberauit eos, Othoniel videlicet.* Quocirca iudicare in hoc libro, vti & alibi sæpè, significat punire, defendere, vindicare. Hebraicè hic liber dicitur שופטים *sophetim*, id est Iudices. Inde magistratus summus apud Pœnos nomen accepit, qui *Suffetes* dicitur, vt ait Liuius lib. 8. Decade 3. Pœnos enim & Phœnices multas ab Hebræis voces accepisse, docet S. August. lib. contra Epist. Petilian. c. 104. Fuit verò inter Iudices & Reges differentia, quam assignat Lactant. li. 4. de Sapientia c. 10. *Primò, ait, non dominio regum subiecti fuerunt Iudæi, sed populo ac legi ciuiles iudices præsederunt. Non tamen in annum constituti sunt, sicut Romani consules, sed perpetuâ iurisdictione subnixi.*

Iudices populi vindices.

Horum ergo populi Iudicum, id est vindicum gesta liber hic prosequitur, idque hoc fine, vt pateat Dei liberalitas in fideles & pios, ac eiusdem vindicta in infideles & impios. Vnde notat Procopius, ex hoc libro clarè perspici, quòd è vera fide ac religione retenta, diligenterque culta, omnis Rerum publicarum salus & amplitudo pendeat: contrà verò quemadmodum ex ea deserta & neglecta fœdum earumdem sequatur exitium, ruina & dedecus. D. Aug. lib. 16. de Ciuit. c. 43. *Temporibus, ait, Iudicum sicut se habebant peccata populi, & misericordia Dei, alternauerunt prospera & aduersa bellorum.* Et li. 18. c. 13. *Post mortem Iesu Naue, populus Dei Iudices habuit, quibus temporibus alternauerunt apud eos & humilitates laborum pro eorum peccatis, & prosperitates consolationum propter miserationem Dei.* S. Cælestinus Epist. ad Theodos. Imper. *Maior, ait, vobis fidei causa esse debet, quàm regni, ampliusque pro pace Ecclesiarum clementia vestra debet esse sollicita, quam pro securitate omnium terrarum. Subsequuntur enim omnia prospera, si primitus quæ Deo sunt chariora seruentur.*

Quæres primò, Quænam Iudicum horum fuerunt officia? Resp. Primum fuit, populum è seruitute liberare, vti iam dixi. Secundú, bello præesse, erãt enim hi Iudices quasi belli Duces & Imperatores. Vnde Iosephus eas vocat στρατηγὰς id est Imperatores, & ὑποστρατηγὰς, id est subimperatores, sub Deo videlicet summo populi bellique Duce. Tertium, propriè iudicare, id est ius populo dicere, eorumque lites iusta sententia dirimere, vti fecit

Officia.

A Samuel & Heli. Vnde nonnulli Iudices, vt Thola, Abesan, Ahialon, Abdon, nulla leguntur gessisse bella, sed tantùm populo præfuisse & ius dixisse. Hinc licet ipsi non haberent absolutum ius necis & vitæ, reos tamen iuxta legem morti adiudicabant & plectebant.

Quæres secundò: Quale fuit horum Iudicum regimen? Scitum est, triplex esse Reipubl. regimen, scilicet Democraticum, cùm δῆμος id est populus, seipsum regit, in quo pluralitas vocum præualet, remque dubiam definit, vti fit apud Heluetios; Aristocraticum, in quo ἄριστοι, id est optimates imperant, vti erant olim Romæ Consules & Senatores, ac etiamnum sunt Venetiis, Genuæ, & aliis in locis; Monarchicum, in quo μόνος, id est vnus solus imperat, vti Monarchæ in regnis suis sunt Reges & Principes absoluti, ac Cæsares.

B Dico ergo, Iudices hos habuisse regimen non Democraticum, nec Aristocraticum, sed Monarchicum. Vnus enim solus Iudex suo tempore præerat populo. Monarchiam ergo obtinebat, at non regiam regum: nam nec nouas leges condere, nec tributa populo imponere poterat, vti possunt reges, nec diademate & sceptro vtebatur, nec satellitio regio vtebatur, nec vngebatur vti vnguntur reges, nec hereditario iure succedebat, vt faciunt filij regum, sed electione Dei vel populi creabatur. Electus tamen per omnem vitam manebat Iudex, id est princeps: quare non erat Dominus, sed conseruator dumtaxat & curator Reipub. Ita Abulens. Erat ergo potestas Iudicum valdè limitata & restricta. Fuit igitur hic magistratus apud Hebræos similis magistratui Dictatorum apud Romanos; in eo tamen dissimilis, quòd hic temporaneus esset, ille verò perpetuus. Porrò monarchia hæc Iudicum mixta erat Aristocratiæ. Nam Iudices in rebus difficilioribus supremi Consilij, quod

C Sanhedrim dicebatur, sententiam exquirere, eiusque decretis stare debebant: in ceteris verò legem Dei sequi, ac iuxta eam populum gubernare: vnde non tam ipsi, quàm Deus Deique lex populum regebat. Hoc est quod Deus dixit Samueli Iudici: *Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* 1. Reg. 8. Iudicibus similes erant ἄρχοντες apud Athenienses, & nunc sunt Duces apud Venetos.

Quæres tertiò, Quot fuerunt Iudices, quot annis regnarũt? Resp. fuisse quindecim, ac imperasse per annos 356. si Samueli demus annos 18. dũtaxat, iuxta chronologiam quam Pentateucho præfixi, sin cum Saliano & alijs Samueli des annos 22. fient anni Iudicum 360. Primus enim Iudex fuit Othoniel, qui imperauit annis quadraginta: secundus Aod annis 80. tertius Samgar per paucos mẽses: quartus Barac cum Debbora annis 40. quin-

Anni Iudicum 356. vel 360.

tus Gedeon pariter 40. sextus Abimelech annos tres: septimus Thola annis 23.octauus Iair annis 22.nonus Iephte annis sex.decimus Abesan annis 7.vndecimus Ahialon annis 10. duodecimus Abdō annis nocto:decimus tertius Samson annis 20. decimus quartus Heli annis 40. decimus quintus Samuel ānis 22. Vltimus ergo Iudex fuit Samuel, nam post eum populus petiit regem, ac Dei iussu Samuel Saulem eis regem creauit. Hoc tamen libro duorum vltimorum, scilicet Heli & Samuelis acta non narrantur, sed in libro primo Regum, eò quòd filij Heli petendi regis & regni occasionem B sua improbitate populo dederint, ac Samuel reipsa regem ei dederit. Quare restant tredecim priores quorum gesta hoc libro narrantur. Complectitur ergo hic liber Chronologiam gestorum ipsorum per 298. annos, scilicet ab anno mundi 2512. quo mortuus est Iosue, & mox successit ei Othoniel Iudicum primus, vsque ad annum mundi 2810. quo mortuus est Samson, cui successit Heli & Samuel, quorum duorum gesta non hoc libro, sed in primo Regum recensentur.

Iudices Sancti. Quæres quartò: An omnes hi Iudices fuerunt Sancti? Resp. fuisse, excepto Abimelech, qui non fuit Iudex, sed tyrannus: ipse enim principatum vi inuasit, occisis fratribus omnibus qui erant filij Gedeonis. Iudex enim cōstituebatur à Deo, quòd si id nō fieret, populus sibi eligebat & creabat Iudicem, modò ex vna modò ex alia tribu. Porrò A Iudices hos esse Sanctos patet ex S. Paulo, qui eos vt Sanctos celebrat Hebr 11. *Deficiet me tempus, inquit, enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Iephte, David, Samuel & Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterūt exterorum.* Et Ecclesiasticus c.46.v.13. *Et iudices, inquit, singuli suo nomine, quorum non est corruptum cor: qui non auersi sunt à Domino, vt sit memoria eorum in benedictione, & ossa eorum pullulent de loco suo, & nomen eorum permaneat in æternum, permanens ad filios illorum virorum sanctorum gloria.*

Auctor. Quæres quinto. Quis hunc librum conscripsit? Resp. Id incertum est. Verisimile est Esdram, vel Prophetam aliquem posteriorem, aut potiùs Samuelem, eum ex antiquis diarijs & annalibus, quæ Iudex quisque aut alius eius tempore conscribebat, collegisse, & in hunc librū scribendo redegisse. Ita Theodor. hic q.1. Idem dico de libro Ruth, & simile dixi de libro Iosue.

Denique Auctores qui in librum Iudicū commentaria scripserunt, sunt hi: Origen. S. August. Theod. Procopius, Isidor. Hugo de S. Victor. Lyra. Hugo Card. Dion. Carth. Abul. Caiet. Ioannes Feros, Arias Montanus, & è nostra Societate Nicolaus Serarius, & Cosmas Magalianes, & Iacobus Bonfrerius.

CANONES
LIBRO IVDICVM PROPRII.

PRIMVS. Crebrò hic numerantur varij temporibus varij seruitutis & oppressionis Hebræorum anni, quibus scilicet ipsi ab Eglon, Iabin, Madianitis, Philisthinis, alijsque regibus & gentibus vexati & oppressi fuere. Verùm omnes hi anni non seorsim in Chronologia ponendi computandi sunt, sed intra tempora & annos proximè præcedentium vel sequentium iudicum includuntur. Id ita esse, ostendam c.4.v.3.

SECVNDVS. S. Script. annorum numerum consignans subinde intelligit eorum terminum, non quòd integrè in tali loco vel actione exacti sint, sed quòd actiō ibidē sit terminata. Sic Exodi 12. 40. dicitur: *Habitatio filiorum Israel in Ægypto fuit 430 annorum*, id est 430. anno terminata est, ait S. August. libr. 16. de Ciuit. cap. 24. in Ægypto enim habitarunt tātùm 215. annos. Sic Iudith ca. vlt. 28. dicitur permansisse in domo viri sui 105. annos, id est vsque ad annum vitæ suæ 105. nam puellares annos egit in domo parentum, non viri. Sie Iudic. 44.17. dicitur Dalila septem dies conuiuij, fleuisse, id est vsque ad septimam diem: nam flere cœpit post tertium conuiuij diem.

TERTIVS Respubl. Hebræorum (vt & multæ aliæ) post singulos 400. annos mutauit suum statum & formā ex Aristocratia in Monarchiam vel Democratiam; hæc enim est periodus multarum Rerumpubl. Id liquet ex tabula Chronol. quam Pentateucho præfixi.

QVARTVS. In hoc libro nonnulla narrantur, quæ à Iudicibus non sunt gesta, sed tempore Iudicum contigerunt. Quocircà duæ sunt libri huius C partes. Priore gesta Iudicum narrantur, additis initio eorumdem præambulis. Id fit à c. 1. vsq; ad cap. 16. inclusiuè: posteriore recensentur historiæ quædam, quæ sub Iudice quopiam, qui, non nominatur, euenerunt. Id fit à cap. 16. ad finem libri. Nam ca. 17. & 18 narratur historia Michæ & idoli collocati in Dan; tribus verò vltimis capitibus recensetur historia vxoris Leuitæ, ob cuius violationem tota tribus Beniamin penè ad internecionem cæsa.

QVINTVS. Omnes hi Iudices fuere typi & figura Christi. Sicut enim ipsi fuere saluatores Israelis, sic Iesus Christus est Saluator mundi, de quo plura c. 3.9.

SEXTVS. Spiritus Domini dicitur induisse Gedeonē, & irruisse, in Samsonē, quoties aliquid ardui aggressurus erat? qua phrasi significatur primò, spiritū Dei illū præuenisse, & ad tantū opus impulisse: secundò significatur copia & abūdantia spiritus & fortitudinis illi indita, qua rem omnem supra vires naturæ facilè & feliciter confecit. D

SEPTIMVS. Sunt in hoc libro nonnulla insignia symbola & hieroglyphica, vti est ros in vellere Gedeonis cap. 6. & stratagema militum Gedeonis lagenas complodentium facibus emicantibus, quo perculsi & prostrati fuere Madianitæ c. 7. & septē cincinni Samsonis c. 16.

Item Apologi, vti est ille arborum in regem sibi Rhamnum eligentium c. 9. 8.

Item Ænigmata, quale est illud Samsonis de leone habente fauum mellis: *De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo*, c. 14. v. 14.

CA-

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

POst Iosue, tribus Iuda prima bellum init, & reliquas Chananæorum vrbes expugnat. Secundò, v. 12. Caleb Othonieli ob captam Cariath Sepher vxorem dat Axam filiam suam, eique postulanti dat irriguum superius & inferius. Tertiò, v. 21. & seq. cæteræ tribus non exterminant Chananæos, vti iusserat Deus, sed eos faciunt tributarios, ideoque ab eis afflictæ fuere.

1. POst mortem Iosue consuluerunt filij Israël Dominum, dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? 2. Dixitque Dominus: Iudas ascendet: ecce tradidi Terram in manus eius. 3. Et ait Iudas Simeoni fratri suo: Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananæum, vt & ego pergam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon. 4. Ascenditque Iudas, & tradidit Dominus Chananæum ac Pherezæum in manus eorum: & percusserunt in Bezec decem millia virorum. 5. Inueneruntque Adonibezec in Bezec, & pugnauerunt contra eum, ac percusserunt Chananæum & Pherezæum. 6. Fugit autem Adonibezec: quem persecuti comprehenderunt, cæsis summitatibus manuum eius ac pedum. 7. Dixitque Adonibezec: Septuaginta reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Ierusalem, & ibi mortuus est. 8. Oppugnantes ergo filij Iuda Ierusalem, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladij, tradentes cunctam incendio ciuitatem. 9. Et posteà descendentes pugnauerunt contra Chananæum, qui habitabat in montanis, & ad Meridiem, & in campestribus. 10. Pergensque Iudas contra Chananæum, qui habitabat in Hebron, (cuius nomen fuit antiquitus Cariath Arbe) percussit Sesai, & Ahiman, & Tholmai: 11. atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir, cuius nomen vetus erat Cariath Sepher, id est, ciuitas literarum. 12. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath Sepher, & vastauerit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem. 13. Cumque cepisset eam Othoniel filius Cenez frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam suam coniugem. 14. Quam pergentem in itinere monuit vir suus vt peteret à patre suo agrum. Quæ cùm suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleb: Quid habes? 15. At illa respondit: Da mihi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi: da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius, & irriguum inferius. 16. Filij autem Cinæi cognati Moysi, ascenderunt de ciuitate palmarum, cum filiis Iuda, in desertum sortis eius, quod est ad Meridiem Arad, & habitauerunt cum eo. 17. Abiit autem Iudas cum Simeone fratre suo, & percusserunt simul Chananæum qui habitabat in Sephaath, & interfecerunt eum. Vocatumque est nomen vrbis, Horma, id est, anathema. 18. Cepitque Iudas Gazam cum finibus suis, & Ascalonem, atque Accaron cum terminis suis. 19. Fuitque Dominus cum Iuda, & montana possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant. 20. Dederuntque Caleb Hebron, sicut dixerat Moyses, qui deleuit ex ea tres filios Enac. 21. Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non deleuerunt filij Beniamin: habitauitque Iebusæus cum filis Beniamin in Ierusalem, vsque in præsentẽ diem. 22. Domus quoque Ioseph ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis. 23. Nam cùm obsiderent vrbem, quæ priùs Luza vocabatur, 24. viderunt hominem egredientem de ciuitate, dixeruntque ad eum: Ostende nobis introitum ciuitatis, & faciemus tecum misericordiam. 25. Qui cùm ostendisset eis, percusserunt vrbem in ore gladij: hominem autem illum, & omnem cognationem eius, dimiserunt. 26. Qui dimissus, abiit in Terram Hethim, & ædificauit ibi ciuitatem, vocauitque cã Luzam: quæ ita appellatur vsque in præsentem diem. 27. Manasses quoque non deleuit Bethsan, & Thanac cum viculis suis, & habitatores Dor, & Ieblaam, & Mageddo cum viculis suis, cœpitque Chananæus habitare cum eis. 28. Postquam autem confortatus est Israël, fecit eos tributarios, & delere noluit. 29. Ephraim etiam non interfecit Chananæum, qui habitabat in Gazer, sed habitauit cum eo. 30. Zabulon non deleuit habitatores Cetron, & Naalol: sed habitauit Chananæus in medio eius, factusque est ei tributarius. 31. Aser quoque non deleuit habitatores Accho, & Sidonis, Ahalab,

Ahalab,& Achazib,& Helba,& Aphec,& Rohob: 32. habitauitque in medio Cha-
nanæi habitatoris illius terræ, nec interfecit eum. 33. Nephthali quoque non de-
leuit habitatores Bethsames, & Bethanath: & habitauit inter Chananæum habitato-
rem Terræ, fueruntque ei Bethsamitæ & Bethanitæ tributarij. 34. Arctauitque Amor-
rhæus filios Dan in monte,nec dedit eis locum vt ad planiora descenderent: 35. ha-
bitauitque in monte Hares,quod interpretatur testaceo,in Aialon & Salebim. Et ag-
grauata est manus domus Ioseph,factusque est ei tributarius. 36. Fuit autem termi-
nus Amorrhæi ab Ascensu Scorpionis,petra, & superiora loca.

VERS. 1. POST MORTEM IOSVE CONSVLVERVNT FILII ISRAEL. DOMINVM, &c. QVIS ERIT DVX BELLI?] q.d.Cùm mortuo Iosue Duce nostro nullum habeamus, qui ei in ducatu succedat, sed principes tribuum & Cōcilium Sanedrim Rēpublicam administrent, iamque tribus omnes succreuerint,vt sufficiant reliquam Chananæam expugnare, incolere & excolere, quod anteà eis ob paucitatem non licuit, iuxta decretum Domini Exodi 23.29.quis nobis erit dux belli,hoc est,quę tribus prima bellum à Iosue contra Chananæos cœptum prosequetur, vt eos qui in sorte sua reliqui sunt expugnet,ac cęteris tribubus exemplum, & initium det Chananæos in sorte sua residuos exterminandi? Patet ex Hebræo. Non enim quęrunt ducem, qui toto exercitui omnibusque tribubus præsit, sed qui partiale bellum inchoet in sua tribu cuius victoria, fama & gloria cæteros Chananæos consternet, vt cæteræ tribus singulæ partiali bello Chananæos in terra & sorte sua adhuc residentes, similiter adorientes facilius superent & extrudant.

VERS. 2. CONSVLVERVNT.] De oraculum & respōsum per Pontificem,siue Eleazarum,siue,si is mortuus erat,per Phinees,vt ait Iosephus lib.5.c.1.filium & successorem eius, Rationali ac *Vrim & Tummim* indutum,vti iusserat Deus Num.27.21. Id factum est in Silo, ibi enim adhuc residebat Tabernaculum cum arca Ita Iosephus, qui & addit,post Iosue Israelem caruisse principe per octodecim annos, post quos ob inuasionem Regis Mesopotamiæ,Deus principē designauit Othonielem. Tunc ergo maiores,scilicet Principes tribuum, & Concilium Sanedrim gubernabat Rempub. Idem tradunt Hebræi in Seder Olam. Hi tamen 18.anni interregni in annis 40.Othonielis includuntur, vt ostendam c.4 9.Ita Salianus & alij.

Tropol. Discant hic Principes cæterique, nec bellum,nec quid aliud arduum aggredi, nisi priùs C consulto Deo,vti fecere Dauid, Iosaphat, Iudas Machabæus, ac inprimis Moses & Iosue, vti dixi Iosue c.2.2.& 9.à Deo enim pendet victoria, felixque rei cuiuslibet progressus & exitus.

DIXITQVE DOMINVS: IVDAS ASCENDET] *Iudas* hic est nomen proprium non viri & ducis, vti nōnulli autumant,sed tribus. q.d. Tribus Iuda incipiet præliari. Ipsa enim erat omniū fortissima, generosissima, nobilissima & famosissima, ac in castris Israel primā tenebat aciem: vnde Iacob ei promiserat sceptrum & regnum. Genes.49.10. idque quia ex ea nasciturus erat Christus Dux, Rex, triumphator & debellator dæmonum,peccatorū, mortis & inferni. Porrò tribus Iuda sibi ducem belli creauit Caleb, vt videtur,cuius nota erat fortitudo,prudentia,virtus, auctoritas.

VERS. 3. ET AIT IVDAS SIMEONI FRATRI SVO.] Id est,Iudæi dixere Simeonitis,siue,tribus Iuda dixit A tribui Simeonis. Vocantur autem hîc fratres, peculiari ratione, quia scilicet tribus Simeon intra tribum & sinum Iuda sortem acceperat, Iosue 19. v.1. alioqui omnes duodecim tribus erant fratres, quia prognatæ ex duodecim Patriarchis filiis Iacob,qui inter se erant fratres.

ADONIBEZEC.] Alius est hic ab Adonisedec: VERS. 5. hic enim erat rex Ierusalem,ille rex Bezec vrbis in in tribu Iuda; hic cæsus à Iosue,ille à Iudæis; hic Hebr. significat Dominum iustitiæ,ille Dominum fulguris: בזק *bezec* enim est fulgur, coruscatio. Appositè ergo Adonibezec instar fulguris omnes præcellebat suo robore & sæuitia,adeoq; 70.regibus summitates manuum & pedum truncarat. Sic Poëta ait de vtroque Scipione:

— Duo fulmina belli Scipiadas.

Sic Iacobus & Ioānes à Christo vocantur *Boanerges*, id est filij tonitrui,puta fulmina,hæc enim ex B tonitru,quasi filij ex patre,nascendo prosiliunt.

CÆSIS SVMMITATIBVS MANVVM EIVS AC VERS. 6. PEDVM] Pro *summitatibus* Hebr. est בהונות *bhonoth*, id est *pollicibus*, vt vertunt Chald. Lyran. (Vatabl. Paguin Caiet.& noster Exodi 29.20. & alibi passim. Noster & Septuag. hîc vertunt summitates,quòd pollices in manu summi & potissimi sint. Vnde pollex ductus à pollendo, *quòd inter cæteros digitos virtute polleat*, ait Isidor. Hinc & Græcè *ἀντίχειρ* dicitur,quòd oppositus cęteris manus digitis, illis quasi æquipolleat. Iudæi ergo pollices manuum pedumq; amputarunt Adonibezec, iusto Dei iudicio & instinctu, ad pœnam talionis eius superbiæ & crudelitati reddendam, ipse enim 70.regibus pollices amputarat.

Porrò in hoc supplicio præter dolorem duo inerant, ait Serarius. Primum,vt qui mutilati sic erant,neque arma deinceps tractare possent,neque pedibus effugere,quemadmodum ostendit in Augusto c.24.Suetonius,dum refert: *Equitem Romanū duobus adolescentibus, causâ detrectati sacramenti, pollices amputasse.* Cicer. lib.3.Offic.dum ait,Athenienses Æginetis pollices præcidisse: *Vt classe*, inquit Valerius Maximus lib.9.c.2. *potens populus in certamen maritimarum virium secum descendere nequiret*, atque,vt adiicit lib.2.historiæ variæ Ælianus, *ne hastam ferre posset.*

Secundum,vt iis ignauiæ quædam velut exprobratio esset, quòd manu ignaui, pedibus verò fugaces extitissent. Vnde poltroni apud Italos,Gallos, & Belgas vocantur homines viles, desides, ignaui; quasi pollice trunci siue truncati. Audi Pierium Hierogl.36.c.10. *Id potiùs referemus, robur validasq; vires per pollicem significari, si fastigatus quatuor reliquis ad volam oppressis. Nam ea de causa ἀντίχειρ à Græcis dicitur, quòd pari cum reliqua tota manu robore contendat, alteriusq; manus vice fungatur, vt Galenus interpretatur. Apud Latinos autem, quòd præcipuè polleat, nomen habet: is enim dominatur in manu, nec in sinistra cessat*

cessat, quãuis ea tota sit ignauia, neque minùs quàm tota manus semper in officio est. Quin & veteres hunc præstare aliis intelligentes, Hallum eum appellabant, quòd in reliquorum dorsa vnus omnium insiliret: aspirationem enim loco s litteræ positam ab antiquis inuenias, & vice versa s pro h. Sed simplicius est hallum ab ἅλλω, vel ἅλλομαι, deducere, id enim salire est. Hominem bello inutilem ostendere qui volunt, manum abscisso pollice faciunt: digitus enim hic summotus hominem actionibus & præsertim bello inutilem reddit. Eaq; de causa legas grauiter animaduersum in nonnullos, qui bellum detrectandi causa, sponte sibi pollices amputassent, vt à Senatu in C. Vectienum, vel vt alibi loquitur Vetienum. Hos prisci murcos vocabant, ait Ammian. lib. 15. Itali poltronos. Sic Marcus Eremita (non Euangelista, vt quidam falsò putant) pollicem sibi amputauit, ne cogeretur fieri Sacerdos, vti legimus in Vitis Patrum.

A xerit, in captiuitatem vadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.* Et Genes. 9. *Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius* &c. Et Abacuc 2.8. alloquitur Deus regem Babylonis. *Quia*, inquit, *spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes qui reliqui fuerint de populis Israel.* Denique lex talionis extat Exodi 21.24. *Oculũ pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu pedem pro pede, &c.* Sic Constantino Imper. ab Irene matre oculi eruti sunt eadem die, qua ipse ante quinquennium Nicephorum patruum quasi imperium affectantem excæcauerat, vti narrat Zonaras tomo 3. qui & simile addit de Leõtio Imper. ipsum scilicet naso fuisse trũcatum & Imperio depulsum ab Absimaro, eò quòd ipse Iustinianum Rhinotmetum truncato naso Imperio exuisset.

Notant Thalmudici in Sutha c. 10. quinque viros, qui in illa re qua excellebant, plexi punitique sunt; scilicet primus Samson in suo robore; secundus, Saul in collo altiori; tertius, Absalon in capillo; quartus, Sedecias rex in oculis; quintus, Asa rex in pedibus. Sic diues epulo arsit in lingua, quæ arserat gulâ.

Simili modo fœdifragis, & falsariis, qui litteras Regias aut monetam manibus suis vitiant, manus præciduntur. Vnde Tertul. libro quinto contra Marcion. *De manibus*, ait, *hæretici præcidendis, non miror si syllabas subtrahat, cùm paginas totas subducit.* S. Valerianus serm. de bono disciplinæ, cùm ait: *Nemo cùm sanã dexterã videt falsitatis reo, debito iure supplicia indicet fuisse concessa.* In militia desertores eadem abscissione mulctati. Nam de Auidio Cassio Vulcatius Gallicanus; *Multis*, ait, *desertoribus manus excidit: aliis crura incidit ac poplites: dicens maius exemplum esse viuentis miserabiliter criminosi, quàm occisi.* Et posteà ex Æmilio Parthеniano: *Manus multis amputauit.*

Vers. 7. Septvaginta Reges, (reguli, id est Principes; quæque enim vrbs suum habebat Regem, vt vidimus Iosue c. 12. v. 9. & seq. amputatis manuum ac pedum summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias] Scilicet pollices eis amputarat, ne rebellare vel effugere possent: ex fastu verò eis quasi canibus ciborum reliquias sub mensa proijciebat, ideoque eã pœnam talionis irrogarunt Hebræi. Sic Valerianus Imperat. dum Christiana sacra conculcat, à Sapore Persa comprehensus, & quoties in equum ascenderet conculcatus fuit, teste Eusebio libro 7. Histor. c. 9. Idem contigit Baiazeto Turcarum Imperatori, qui Tamerlani sella canisque fuit. Cùm enim eum iam captum interrogaret Tamerlanes, Si in tuam potestatem venissem, quomodo tu in meam venisti, quid fecisses mihi? Ille, Fecissem, inquit, caueam ferream, & in ea te posuissem. Tu aduersus teipsum sententiam pronunciasti, inquit Tamerlanes. Itaque illi accidit quod ipse fecisset, & in cauea fuit ad diem vsque mortis.

Alexander Imperator, teste Lampridio, quendam impostorem fumo ex stipulis vstulari iussit, præcone clamante: *Fumo punitur qui vendidit fumum.*

Sicvt feci, ita reddidit mihi Devs.] Hoc est quod sancitur Sap. 11.17. *Per quæ peccat quis, per hæc etiam torquetur.* Eò pertinet illa Christi sententia Matth. 26. 52. *Omnes qui acceperint gladiũ gladio peribunt.* Et Apocal. 13. 10. *Qui in captiuitatem du-*

B Porrò videtur Adonibezec hac pœna humiliatus in se reuersus animum menteq; mutasse, nam & priorem suam crudelitatem cõfessus est, & Dei æquitatem prædicauit. Agnouit ergo pœnitens iustam Dei in se vindictam, ideoque vocat eum Elohim, id est iustum iudicem & vindicem, eumque vnum & solum, non plures, vnde & ductus fuit in Ierusalem, id est in agrum suburbanum Ierusalem, ait Iosephus, ideoque in ipsam vrbem Ierusalem, postquam eam expugnarunt Iudæi, ait Hugo Victor. ibique mortuus: idque apto symbolo, quasi à peccatis ad pœnitẽtiam, ab impietate ad veri Dei cultum, ex idololatriæ cæcitate ad fidei pacisque visionem, à fastu ad demissionem, à blasphemia ad Dei laudẽ traductus fuerit, ideoque Hebræi ei vitã condonarunt, ait Magalianes. Quare Adonibezec, C id est Dominus fulguris, itaq; fulgureæ factus est Adonisedec, id est Dominus iustitiæ, iustæque patientiæ & pœnitentiæ,

Symbolicè dæmon, ait Serarius, est verè Adonibezec, seu fulguris dominus: primò, quia de eo Saluator Luc. 10. 18. *Videbam*, ait, *satanam sicut fulgur de cælo cadentem.* Secundò, quia fulgur rectè superbiam vanamque gloriam significat, quæ claritatis aliquantulum spargit, sed ita vt subitò pertranseat, momento euanescat sæpeq; fulminum & grauissimarum tempestatum initium fit. Est verò *satan rex super vniuersos filios superbiæ*, Iob. 41. 25. Iste Adonibezec reges capit, & quidem 70. id est quàm plurimos. Ij verò sunt qui alijs potentia, dignitate, auctoritate, doctrina præstant.

Oppvgnantes ergo filii Ivda Ierusalem ceperunt eam] Vers. 8. Priùs Ierusalem capta fuerat à Iosue cap. 10. 1. qui & regem eius Adonisedec occiderat; sed posteà Iebusæi arcem Sion tenentes D vrbem recuperarunt. Vnde hîc rursum eam expugnauêre Iudæi, excepta arce Sion, quam diu pòst primus Iebusæis extorsit Dauid, 2. Regum 5. 7.

Porrò Ierusalem propriè pertinebat ad tribum Beniamin, hîc tamen dicitur expugnata à tribu Iuda, quia hæc in vrbe partem habebat, & quia Beniaminitæ viribus suis diffidentes eam expugnandam tradiderunt Iudæis, vti dixi Iosue capit 10.

Tradentes cvnctam incendio civitatem.] Eò quòd à Iosue & Iudæis subacta eis rebellasset, & quia Deus incendio volebat ab idololatria & sceleribus purgari vrbem, totamque renouari, in qua templum, & Reipubl. æquè ac Ecclesiæ caput collocare statuerat. Sic iussit incendi Iericho, Hai, aliasque nonnullas Chananæorum vrbes.

Vers. 11. CARIATHARBE] Hæc & sequentia vsque ad v.16.audiuimus Iosue 14.12.& c.15.13.& sequent. vbi ea explicui.

Vers. 16. FILII AVTEM CINAI COGNATI MOYSI, ASCENDERVNT DE CIVITATE PALMARVM, CVM FILIIS IVDA IN DESERTVM SORTIS EIVS, QVOD AD MERIDIEM ARAD, ET HABITAVERVNT CVM EO.] *Filij Cinæi*, id est filij Hobab, qui erat filius Iethro soceri Mosis: Moses enim Sephorãm filiam Iethro duxerat vxorem, inde Hobab Sephoræ frater (alio nomine dictus Cin & Cinæus, ait Hugo Victor.& Serarius) eiusque posteri Cinæi, cognati, id est affines Mosis, Mosi quasi cognato adhæserunt, factique proselyti secuti sunt castra Hebræorum per desertum, & cum eis ingressi sunt in terram promissam. Ad hoc enim eos inuitarat Moses, promittens eis id quod in ea erat optimum. Num.10.32. Quocircà Cinæis data est ab Hebræis ciuitas palmarum, id est Iericho, palmis & palmetis, æquè ac balsamo omnium rerum copia abundans, nõ quasi Iericho à Iosue solo æquata tam citò reædificata fuerit, sed quòd ciuitas hîc æquè ac cap.3.capiatur pro area ciuitatis & agro ciuitati vicino.

Cinæi qui?

Sed cur Cinæi relicta Iericbunte adeò amœna & fertili, inde migrarunt in sterile desertum Iuda? Rabbini causam dant, vt iungerent se tribui Iuda & Othonieli Principi, ac ab eo legẽ discerent; sed hæc discenda potius erat à Phinees Pontifice & Leuitis. Quare verisimiliùs credit Serarius, & ex eo Salianus, eos diuinitus solitudinis desiderio monasticæ vitæ atque anachoreticæ rudia quædã fundamenta iecisse, quæ deinde in Rechabitis aliquo modo propagata sit Ierem.35. vbi inter alia sine domo in tabernaculis dicuntur habitasse, quod de Haber Cinæo cap. 4. Iudicum etiam dicitur. Cinæi ergo fuere viri pij & religiosi, vnde eorum posteri fuere Rechabitæ, adeò laudati à Ieremia cap. 35. ac deinde Esseni, primi ferè monastices professores, tantopere celebrati à Philone, Iosepho, Eusebio & S.Hieronymo, vti docui Num.10.29. Hi ergo delicias carnis in Iericbunte, quasi mentis spiritusque rigorem & vigorem eneruantes aspernati, paupertatis amantes loca deserta & solitaria captarunt, vbi liberiùs & commodiùs contemplationi, virtutum exercitio & rebus diuinis vacarent. Hinc Cinæi Hebr. קינים *Kinim* sunt *lamentantes*, scilicet ab hoc exilio ad cælũ suspirãtes. Vnde Threni Ieremiæ Hebr. vocantur *Kinoth*. Præluserunt ergo ipsi Eliæ, Elisæo & filijs Prophetarum, qui ante Christum; Anachoretis & Monachis, qui post Christum ijsdem in locis vitam solitariam vel monasticam egerũt, versantes cum Deo & Angelis, velut Angeli terrestres & homines cælestes.

Fuere viri religiosi.

Vers. 18. CEPITQVE IVDAS (tribus Iuda) GAZAM CVM FINIBVS SVIS, ET ASCALONEM ATQVE ACCARON] Sic quoque habẽt Hebr.& Septuag. Complut. habent *Azotum*. Quare mirum est in Septuag Romæ emendatis contrariè legi, *Et non possedit Iuda Gazam, neque Ascalonem, neque Accaron.* Peiùs Iosephus lib.5.Antiq. ait Iudæos cepisse Ascalonem & Azotum, non verò Gazam & Accaron, eò quòd hæ duæ in planitie sitæ curribus bellicis pollerent, contrarium enim hîc asserit Script. Quare Iudæi hic vrbes has & satrapias Philisthinorũ ceperũt, sed mox Philisthini eas recuperarũt, & perpetua cum Iudæis bella gesserunt, vt audiemus cap 3. Porrò Accaron pertinebat ad tribum Dan, Iuda tamen hîc illam expugnauit conniuentibus Danitis, eò quòd sorti suæ contermina esset ac infesta, vt nisi eam caperet, quietè in sua sorte habitare non posset.

Vers. 19. QVIA FALCATIS CVRRIBVS ABVNDABANT] qui scilicet falcibus armati obuios & obuia quæque demetebant, vt dixi Iosue 17.16. Sic quoque habent Septuag. Complut. Vnde mirum in Roman. legi, *quia Rechab obstitit eis*, itaque legit Theodor. qui sic explicat, q.d. Hobab filius Iethro, alio nomine dictus Rechab, persuasit Iudæis ne vallis huius mari adiacentis incolas bello appeterent, eo quòd timeret, Iudæos, si maritima possiderent, per commercium nauale cum gentibus ab eis peruersum iri. Nimirum legit ipse pro רכב *recheb*, id est curius, alio puncto רכב *Rechab*, quasi nomen proprium viri. Porrò non peccarunt Iudæi sic Chananæos hos permittendo, quia eos ita videbant armatos, vt eos debellare se posse diffiderent; ceteræ verò tribus peccarunt, quòd cùm Chananæos debellassent, eos non occiderent, vti iusserat Dominus, sed tributarios facerent.

Vers. 21. IEBVSÆVM AVTEM HABITATOREM IERVSALEM NON DELEVERVNT FILII BENIAMIN. HABITAVITQVE IEBVSÆVS CVM FILIIS BENIAMIN IN IERVSALEM] q.d. Beniaminitæ cum Iudæis sociis & ducibus suis vrbem Ierusalem ceperunt quidem & incenderunt, vti dictum est v.8. exceptâ arce Sion, quam tenuerunt Iebusæi vsque ad Dauidem, 2.Reg.5. sed Iebusæi ex arce descẽdentes, vrbem quoque vnà cum Beniaminitis, ipsis permittentibus, sopito iam bello incolere cœperunt.

Tropol. S.Bernard.serm.58.in Cant. *Quantumlibet*, inquit, *in hoc corpore manens profeceris, erras si vitia putas emortua, & non magis suppressa. Velis nolis, intra fines tuos habitat Iebusæus, subiugari potest, sed non exterminari.* Mox remedium suggerit: *Vnum*, inquit, *in tãto discrimine consilium est, obseruare diligenter, & mox vt renascentium capita apparebunt, prompta seueritate succidere. Non potest virtus cum vitiis pariter crescere; ergo vt illa vigeat ista crescere non finantur. Tolle superflua, & salubria surgunt, vtilitati accedit, quidquid cupiditati demis. Demus operam putationi. Putetur cupiditas, vt virtus roboretur. Nobis, fratres, putationis semper est tempus sicut semper est opus.*

Vers. 22. DOMVS QVOQVE IOSEPH (puta tribus Ephraim, qui fuit filius Ioseph) ASCENDIT IN BETHEL.] Putat Adrichom. duas fuisse Bethel; vnã in tribu Ephraim, alterã in tribu Beniamin, vti dicitur Iosue 18.v.13.22. Meliùs Masius & alij censent vnam eamdemque esse Bethel, eò quòd illa quæ hîc vers.23. priùs vocata dicitur Loza, Luza quoque appellata dicatur Iosue 18.13. Fuit sita in confinio tribus Ephraim & Beniamin, ideoq; nunc vni nunc alteri tribuitur. Adde, videntur fuisse hæc duo loca vicina, scilicet Luza vrbs, quę posteà Bethel, vel Bethel Luza dicta est à visione scalæ quã ibidem habuit Iacob, & locus ipse visionis Iacob, quæ nomen dedit Luzę vrbi vicinæ; hic enim locus erat in tribu Beniamin, vrbs verò ipsa erat in tribu Ephraim. Hæc ergo est Bethel, vbi Iacob vidit Deum scalæ innixum, adeoq; Ieroboam postea in ea vitulum aureum quasi idolum collocauit. Vnde Bethel, id est domus Dei dicta est Bethauẽ, id est domus idoli. Vide dicta Genes.28.19.

VIDERVNT HOMINEM EGREDIENTEM DE CIVITA-

VITATE, DIXERVNTQVE AD EVM: OSTENDE NOBIS INTROITVM CIVITATIS.] Rabbini tradũt, Luzam non habuisse portam, sed introitum quendam occultum: fuisse enim ipsam instar nucis vndique clausam: לוז *luz*. enim Hebr. nucem significat: sed hæ sunt fabulunum næniæ, dicta est enim Luza, quòd *nux*, id est nucibus & amygdalis abundaret, ait S. Hieron. Per *introitum* hîc ergo non portam, sed aditum in vrbem facilem, ob muros humiliores vel dirruptos, intellige.

Vers. 24

ET FACIEMVS TECVM MISERICORDIAM] Id est, vitam tibi condonabimus. Poterant id licitè facere Hebræi, etsi enim Deus iussisset Chananæos omnes occidi, tamen ob tantum beneficium patefacti introitus in vrbem parcere ei poterant, vti pepercerunt Rahab excipienti exploratores Iosue c. 2. Adde, Hebræos non permisisse vt hic proditor vrbis in ea remaneret, hoc enim dumtaxat vetuerat Deus, ne Chananæi inficerent Hebræos suis idolis & vitijs.

Vers. 25

QVI CVM OSTENDISSET EIS, PERCVSSERVNT VRBEM IN ORE (in acie) GLADII.] Peccauit hic proditor ostendendo Hebræis aditum in vrbem, quia patriam suam eis prodidit; hoc enim est contra pietatem: licet enim patriam impiam & noxiam in bello iniusto propugnare non liceat, tamen eam hosti prodere pietas vetat; sicut patrem meum iustè à magistratu inuasum armis defẽdere nequeo, sed tradere & prodere non possum sine insigni nota impietatis. Minuit tamen proditionis crimen hic metus mortis illi ab Hebræis intentatæ. Quocirca Aurelianus Imperator, audiens eum qui sibi locum capiendæ Thyanæ vrbis indicarat, ea capta cum alijs incolis cæsum esse, lætatus est, dixitque: *Ego enim proditorem amare non potui, & libenter tuli quòd eum milites occiderent; neque enim mihi fidem seruare potuisset, qui patriæ non pepercit.* Ita Vopiscus in Aureliano.

Vers. 26. ABIIT IN TERRAM HETTHIM.] id est in Cyprum, ait Procop. Cyprus enim Hebr. dicitur Cethim. Isaiæ 23. 1. Verùm tunc Cethim scribitur per *Caph* hîc autẽ scribitur per *Chet*, quare alius est locus Hetthim à Cethim: quis autẽ ille sit ignoratur.

Vers. 27. MANASSES QVOQVE NON DELEVIT BETHSAN.] Septuag. addunt, *quæ est Scytharum vrbs*, vnde & Scythopolis dicta est.

Vers. 34. ARCTAVITQVE AMORRHÆVS FILIOS DAN IN MONTE, NEC DEDIT EIS LOCVM, VT AD PLANIORA DESCENDERENT] Danitæ præ alijs tribubus ab Amorrhæis fuere arctati, vt sortis suæ montes steriles dumtaxat occuparent, non verò valles frugiferas: qua de causa alias terras quærere

A sunt coacti, vti audiemus capite decimo octauo.

Vers. 35. HABITAVITQVE (non Dan, sed Amorrhæus, vt patet ex Hebr. & Septuag.) IN MONTE HARES, QVOD INTERPRETATVR TESTACEO, IN AIALON ET SALEBIM.] q.d. Amorrhæus Danitis non tantùm ademit vrbes vallium, sed & tres in monte sitas, scilicet Hares, Aialon & Salebim.

TESTACEO, Sic legendum, non *testatio*, vt legunt nonnulli. Nam *Hares* Hebr. est *testa*: mons ergo hîc vocatus est testaceus, vel quòd in eo vasa testacea à figulis formarẽtur, vel quòd illorum ruptorum fragmenta ibidem proijcerentur, vti Romæ factum videmus in monte ad portã S. Pauli, qui inde mons testaceus nominatur. Septuag. vertunt. *In monte Hares, vbi vrsæ & vulpes*, scilicet abundant. quare pro Aialon nonnulli videntur legisse דבים *dubbim*, id est vrsi; & pro *sabalbim* siue *salebim* legisse שועלים *sualim*, id est vulpes. Licet enim vrsi maiores & plures sint in regionibus frigidis & Septentrionalibus, tamẽ reperiuntur quo-

B que in calidis & Meridionalibus, vt in Iudæa; nam ibi Dauid occidit vrsum 1. Reg. 27. 34. & Elisæus per duos vrsos occidit 42. pueros sibi illudentes in Bethel, 4. Reg. 2. 24. Forte Samson, qui fuit Danita, ex hoc loco tribus suæ, scilicet ex *Salebim* vulpibus abundante, trecentas suas vulpes collegit, ad quarum caudas alligans faces, Philisthinorum segetes succendit, vt audiemus c. 15. 4.

ET AGGRAVATA EST MANVS DOMVS IOSEPH, FACTVSQVE EST EI TRIBVTARIVS.] q.d. Ephraimitæ posteri Ioseph vicini Danitis, grauiter oppresserunt Amorrhæos in sorte tribus Dan habitantes, eosq; iure belli quasi à se subactos sibi fecerunt tributarios. Igitur omnes ferè tribus peccarunt in hoc, quòd Chananæos à se subiugatos non occiderunt, vti iusserat Dominus, sed fecerint sibi vectigales, vti patebit initio cap. sequentis.

AB ASCENSV SCORPIONIS.] Septuag. & alij *super acrabbim*, id est, super locum scorpionum. Est Vers. 36.
nomen loci ita dicti, quòd *acrabbim*, id est scorpio-

C nibus abundaret, ait Lyran. Abulen. Dionys. Arias, & alij. Ab hoc *acrabbim*, id est loco scorpionum, dicta est Acrabatena vrbs, & Acrabatenæ regio, quæ fuit vna ex vndecim Iudææ toparchijs, eratque terminus Samariæ, & confinium Amorrhæorum. Vide de ea S. Hier. in locis Hebr. Iosephum lib. 2. belli c. 11. Adrichom. & alios Chorographos Terræ sanctæ.

PETRA.] Est nomen vrbis in petra sitæ, in confinio Iudææ & Amalec. Alia fuit Petra in Arabia quæ inde petræa est cognominata.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ARguuntur Hebræi ab Angelo, quòd idola colant. Inde vers. 11. recensetur causa institutionis Iudicum, scilicet quòd Hebræi post mortem Iosue coluerint idola, ideoq; Deus eos tradiderit Idumæis alijsq; hostibus: vnde ipsi pœnitentes ad Deũ redierint, eiusq; opem implorârint: qui proinde misit eis Iudices, vt ipsi Hebræos à seruitute & tyrannide gentium liberarent.

1. AScenditque Angelus Domini de Galgalis ad Locum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in Terram, pro qua iuraui patribus vestris & pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum:

2. ita dumtaxat vt non feriretis fœdus cum habitatoribus Terræ huius, sed aras eo-
rum subuerteretis: & noluistis audire vocem meam: cur hoc fecistis? 3. Quam ob
rem nolui delere eos à facie vestra: vt habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in rui-
nam. 4. Cumque loqueretur Angelus Domini hæc verba ad omnes filios Israel: ele-
uauerunt ipsi vocem suam, & fleuerunt. 5. Et vocatum est nomen loci illius: Locus
flentium, siue lacrymarum: immolaueruntque ibi hostias Domino. 6. Dimisit ergo
Iosue populum, & abierunt filij Israel vnusquisque in possessionem suam, vt obtine-
rent eam: 7. seruieruntque Domino cunctis diebus eius, & seniorum qui longo post
eum vixerunt tempore, & nouerant omnia opera Domini quæ fecerat cum Israel.
8. Mortuus est autem Iosue filius Nun, famulus Domini, centum & decem annorum,
9. & sepelierunt eũ in finibus possessionis suæ in Thamnathsare in monte Ephraim,
à Septemtrionali plaga montis Gaas. 10. Omnisque illa generatio congregata est
ad patres suos: & surrexerunt alij, qui non nouerant Dominum, & opera quæ fece-
rat cum Israel. 11. Feceruntque filij Israel malum in conspectu Domini, & seruie-
runt Baalim. 12. Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos
de Terra Ægypti: & secuti sunt deos alienos, deosque populorum, qui habitabant
in circuitu eorum, & adorauerunt eos: & ad iracundiam concitauerunt Dominum,
13. dimittentes eum, & seruientes Baal & Astaroth. 14. Iratusque Dominus contra
Israel, tradidit eos in manus diripientium: qui ceperunt eos, & vendiderunt hosti-
bus, qui habitabant per gyrum: nec potuerunt resistere aduersarijs suis: 15. sed quo-
cumque pergere voluissent, manus Domini super eos erat, sicut locutus est, & iura-
uit eis: & vehementer afflicti sunt. 16. Suscitauitque Dominus iudices, qui libera-
rent eos de vastantium manibus: sed nec eos audire voluerunt, 17. fornicantes
cum dijs alienis, & adorantes eos. Citò deseruerunt viam, per quam ingressi fue-
rant patres eorum: & audientes mandata Domini, omnia fecere cõtraria. 18. Cum-
que Dominus iudices suscitaret, In diebus eorum flectebatur misericordiâ, & au-
diebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium. 19. Postquam
autem mortuus esset iudex, reuertebantur, & multò faciebant peiora quàm fecerãt
patres eorum, sequentes deos alienos, seruientes eis, & adorantes illos. Non dimi-
serunt adinuentiones suas, & viam durissimam, per quam ambulare consueuerunt.
20. Iratusque est furor Domini in Israel, & ait: Quia irritum fecit gens ista pactum
meum, quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire contempsit:
21. & ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue, & mortuus est: 22. vt in ipsis ex-
periar Israel, vtrùm custodiant viam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt
patres eorum, an non. 23. Dimisit ergo Dominus omnes nationes has, & citò sub-
uertere noluit, nec tradidit in manus Iosue.

VERS. 1. A ASCENDITQVE ANGELVS DOMINI DE GALGALIS AD LOCVM FLENTIVM.] Primò ergo Angelus hic apparuit in Galgalis, vt ex loco Hebræos memores redderet professionis & obediẽtiæ Deo præstandæ, à se susceptæ & promissæ. In Galgalis enim se sacro Circumcisionis ritu initiauerant, & professi erãt se legem Dei à Mose latam seruaturos, sicut nos in Baptismo profitemur legẽ Christi. Ex Galgalis verò transtulit se Angelus ad locum, qui postea v. 5. ab euentu dictus est flentiũ, quò Israelitę, hostium & miseriarum suarum sensu pressi, suam calamitatem deplorantes conuenisse videntur, vel communi consilio, vt ibi de remedio inter se cõsultarent, vel potiùs monitu Angeli, qui apparẽs in Galgalis videtur monuisse Hebræos, vt ad Locum flentium se conferrent: habere enim se quod eis ibidem diceret, quodque calamitatis remedium suggereret.

Porrò Rabbini censent hunc Angelum fuisse Phinees Pontificem; sed certum est fuisse propriè dictum Angelum: probabile est fuisse S. Michaëlẽ, tum quia ipse erat præses & tutor Synagogæ, vti iam est Ecclesiæ, tum quia idẽ apparuit Iosue c. 5. v. 13. initio gubernationis suæ docens & dirigens eum. Vnde videtur idem hic apparuisse, modumque suggessisse Hebræis impetrãdi à Deo Iudices qui eos à seruitute liberarent. Quocircà hic Angelus loquitur in persona Dei, sicut legatus loquitur in persona sui Regis, ac populus putabat eum esse Deum, non Angelum, Ait enim: *Eduxi vos de Aegypto*, &c. Denique apparuit hic Angelus, atque hæc Hebręis dixit, non viuente adhuc Iosue, vt volunt Abulen. & Torniellus; nam viuente Iosue Hebræi colebant Deum verum, sed post eius mortem, cùm noua progenies succrescens, ac cum vicinis gẽtibus, præsertim Tyrijs & Sidonijs, conuersans, ab ijs vtpote diuitibus didicit colere eorum idola, Baalam & Astaroth. Ita Procop. Caiet. Serarius, & fauet S. August.

B ITA DVMTAXAT, VT NON FERIRETIS FOEDVS CVM HABITATORIBVS TERRÆ.] ne ipsi vos ad sua idola & scelera conuersando pellicerent. VERS. 2. Vetuit ergo Deus hæc fœdera quare illa Hebræis fuêre illicita, at non statim irrita. Hebræi enim ineuntes fœdus cum Chananæis, licet illicitè, post contractum tamen de eo initum tenebantur illud seruare, pręsertim si iuramento id confirmassent: tum quia hoc exigit ius naturę & gentium, alioqui enim tolleretur omne commercium, omnisq́; hominum societas, si fœdera & pacta violare liceret;

tum

tum quia hoc exigebat reuerentia nominis diuini in iuramento inuocati, ne peierare viderentur si illud violarēt, tum denique quia Chananæi nesciebant Deum vetuisse, multò minùs irritasse hęc cū eis fœdera; quare valdè scandalizati fuissent si Hebræi ea violassent, ac tam ipsos quàm Deum & religionem eorum blasphemassent. Postquam tamē eis palàm constitit Deum hæc fœdera vetuisse, scandalizari non potuerunt, si Hebræi Deo obedientes illa rescinderent. Vnde Esdras lib. 1. cap. 9. Irritauit & separauit matrimonia Hebræorum cū gentibus contra legem Dei contracta. Etsi enim vera erant, rataque, tamen in ea lege erant solubilia per libellum repudij à Deo eis concessum, si iusta subesset causa, vt hic erat disparitas cultus, & periculum peruersionis ab infidelis, quod subibat coniux fidelis.

Vers. 3. QVAMOBREM NOLVI (& etiamnum nolo, itaque statuo & decerno) DELERE EOS A FACIE VESTRA, VT HABEATIS HOSTES (qui vos pugnant, affligant, & ad Deum redire compellant) ET DII EORVM SINT VOBIS IN RVINAM.] Tò *vt* in hac posteriore parte consecutiuè accipiendum est, non causaliter. Nec enim Deus sanctissimus poterat intendere hanc Hebræorum ruinam, lapsumque in idololatriam, sed tantùm permittere ad puniendum præcedentia eorum peccata. q.d. Permisi vos à gentibus, quas contra meū iussum tolerastis, deduci ad colendos eorum deos, vt deinde vos castigarem & exterminarem: ruinā enim in culpam permittit Deus ob ruinam in pœnam: hac enim culpam castigare intendit. Non enim permittit Deus malum culpę, nisi hoc fine, vt ex eo eliciat bonum, vel miserēdi, vel si nolint vti misericordia, puniendi, puta ostendendi suam clementiam in condonando, vel iustitiam & vindictam in castigando, vt docet S. August. S. Thomas, cæterique Theologi.

Vers. 4. AD OMNES FILIOS ISRAEL.] Ad totum cætum Israëlitarum, siue ad omnes qui conuenerant.

Vers. 5. ET VOCATVM EST NOMEN LOCI ILLIVS LOCVS FLENTIVM SIVE LACRYMARVM.] Septuag. κλαυθμών, id est *locus plangentium*, ab euentu iam dicto, quia, vt dixi v. 4. filij Israel audita comminatione Dei per Angelum, *leuauerunt voces suas & fleuerunt*.

Quæres. Quis & vbi fuit hic locus flentium, siue κλαυθμών? Resp. Adrichom. fuisse iuxta Galgala, inde enim ascēderat Angelus. Alij putant fuisse Silo, ibi enim erat Arca, vnde eò confluebat populus ad sacrificandum, quod & hic fecit. Hinc sequitur: *Immolaruntque ibi hostias Domino*.

Verùm dico, locum flentium fuisse in tribu Iuda, iuxta Ierusalem à parte Occidentali, in sylua, sita vltra vallem Raphaim, quę à tergo habebat Philisthinos. Id ita esse, liquet ex eo, quòd Dauid in hac eadem sylua latuerit, cùm Philisthæos in valle Raphaim, ad motum cacuminum arborum syluæ, aggressus cecidit, 2. Reg. 5. 24. Hūc enim locum fuisse *in sylua, quæ loca flentium appellata sunt*, disertè ait Iosephus l. 7. Antiq. 4. & clarè Septuag. 2. Reg. 5. v. 23. *Accedes*, inquiunt, *ad eos prope Clauthmona*, id est locum flentium: *& erit cùm audieris vocem collisionis à sylua Clauthmonis, tunc descendes ad eos*.

Nimirum voluit Deus hunc locum flentium esse exemplum perpetuum Hebræis, ad agendam pœnitentiam in fletu & lacrymis, quoties ipsi ex

Cornel. in Iudicum.

A lege quotannis Ierosolymam ad templum oraturi & sacrificaturi pergerent.

Tropol. κλαυθμών, siue locus flentium est terra & vita hæc hominum, à Deo ob Adæ peccatum exulantium. Adam enim, & nos in eo è paradiso eiecti sumus in hanc vallem lacrymarum, vt pœnitentia peccatum omnem expiemus, ideoque damnati sumus ad mille labores, dolores, ipsamque mortem. Genes. 3. & Psal. 83. 5.

Rursum locus flentium est pœnitentia & compunctio, ad quam concionator instar Angeli huius populū excitare debet, *vt moueat planctum non plausum*, ait S. Bernard. nam vt idem ait serm. 39. in Cant. *lacrymæ pœnitentium vinum sunt Angelorum, quòd in illis vitæ odor, sapor gratiæ fit, indulgentiæ gustus, reconciliationis iucunditas, sanitas redeuntis innocentiæ, serenata suauitas conscientiæ*. Vide Climacum Gradu 5. de *Locus flentium est pœnitentia.*

B pœnitentia, vbi miram priscorum compunctionem & lacrymas recenset in loco flentium, quem carcerem vocabant. B. Antiochus hom. 107. *Rorulentæ, ait, adspergines lacrymarum, vt dulcor mellis sunt cordi, aut suauè fragrans thymiama apud Deū*. S. Chrysost. hom. 6. in Matth. *Sicut*, inquit, *post vehementes imbres mundus aër ac purus efficitur; ita etiam lacrymarum pluuias serenitas mētis sequitur atque tranquillitas, omnisque illa de peccatorum tenebris effusa caligo dissoluitur. Et sicut ex aqua & spiritu, sic rursus ex lacrymis & confessione purgamur*.

IMMOLAVERVNTQVE IBI HOSTIAS DOMINO.] Licet enim propriùs immolandi locus esset in Templo, & ante Templum in Tabernaculo, quod tunc erat in Silo; tamen graues ob causas Iudæi subinde alibi immolabāt, vti fecit Samuel in Bethlehem, 1. Reg. 16. v. 4. & 5. ac Dauid in area Areu-

C na Iebusæi, 2. Reg. 24. 25. Nā eo ipso quòd ibi apparebat Angelus, & populum ad Deum propitiādum hortabatur, videbatur locum sanctum indicare, simulque potestatem ibi sacrificia offerendi facere. Addunt correcti Septuag. ascendisse Angelum istum etiam ad Bethel & domum Israel: quo significatur, eum varias Israelitarum vrbes peruolasse, & incolas Siluntem coëgisse; vel per Bethel & domum Israel intelligendi Bethelitæ & Israelitæ, qui eò loci conuenerant, Ita Serarius.

DIMISIT ERGO IOSVE POPVLVM.] Est hic Hystereon proteron: repetit enim ex fine præcedētis libri Iosue gesta eius quædam, vt inde commodè & ordinatè ad Iudicum, qui ei successere, institutionem & originem trāseat. Hic enim liber connexus est libro Iosue, & historia Iudicum pendet ex historia Iosue, quasi à sui principio. Altiùs ergo à primo sui exordio, purà à Iosue, accersit hic Vers. 6.

D Iudicum primordia.

IN THAMNATH SARE.] Hebr. & Septuag. *In Thamnath cheres*, id est in imagine solis, quæ sepulchro Iosue insculpta est, eò quòd ipse steterit solē, ideoque vrbs eius *Thamnat sare* per Metathesin dicta est *Thamnat cheres*. Vide dicta Iosue 24. 30. Vers. 9.

ET SERVIERVNT BAALIM.] id est idolis, siue dijs Gentium; nam per *Baalim* significantur omnes dij masculi, sicut per *Astaroth* omnes deæ feminæ. Porrò *Baal* in singulari Hebr. significat Dominum, vnde Antonomasticè Deum suum vocarunt *Baal*, id est Dominum absolutè. Primus autē Baal fuit Nemrod, quem coluere Assyrij: Nemrod autē fuit Baal, siue Belus pater Nini mariti Semiramidis. Idem ergo sunt Baal, Bal, Beel, Bel, Belus, &c. Ab Assyrijs idolum & cultus Beli transijt ad Vers. 10.

Babylonios, vt patet Danielis decimo quarto 2. à Babylonijs ad Sidonios & Phœnices: inde omnia idola & dij Gentium, nomine dilatato, dicti sunt Baal Bel, Baalim. Vnde à Deorum, vel à locorum & euentuum varietate dicti Beelphegor, id est Priapus; Beelzebub, id est Deus muscæ; Beelsephon, id est Deus Aquilonis, vel Deus absconditus, puta Mercurius Baal, gad, id est Deus fortunæ; Baal semes, id est Deus sol, &c. Vide dicta Genes. 10. 10. Inde à Baal composita sunt nomina Punica (hæc enim lingua affinis est Hebrææ) Hannibal, id est Castrorum Dominus; Hasdrubal, id est villarum vel atriorum Dominus; Muthumbal, id est mortis Dominus, Adherbal, Maharbal, Ithobal, Ierobaal, &c. Ita S. August. hic quæst. 16.

Vers. 13. *Astaroth quæ?* SERVIENTES BAAL ET ASTAROTH.] *Astaroth.* Quæres primò, cuius linguæ sit hæc vox, vndéque dicta. Suidas in Astarte censet esse vocem Græcam, dictam ab astro: *Ab astro, inquit, cognomen fecerunt: ipsi enim esse luciferum fabulantur.* Et Phauorinus in Astarte: *Astarte, ait, astri simulacrum; ipsam astrum Luciferi,* quod Venerem nuncupant. Sic & Etymologicus, qui & causam addit: Præses enim astrorum est Dea hæc. Vnde nonnulli censent Astartem esse Asteriam Deam, filiam Phœbi & Cei, quam Perses in vxorem duxit, de qua Hesiodus in Theogonia.

Verùm errant. Astaroth enim est vox Syra, non Græca significans oues, præsertim feminas, cùm mammis turgent, & agnos suos lactant, ita dictæ ab עתר *athar,* id est multiplicare, quòd sint fœcundæ, & in Syria multos per annum pariunt agnos; atque ab עשר *ascar,* id est ditare, quòd caseo, lana, lacte, fœtu heros suos ditent. vnde veterum opes erant in ouibus, non in auro & argento.

Venus est. Quocircà multi censent Astartem esse *Venerem* cognomento πολύμαστον, id est *multimammeam,* vel potiùs μεγαλόμαστον id est *magnimammeã,* quòd magnas haberet mammas, quod symbolum erat fœcunditatis, qualis est in ouibus feminis. Inde ergo hæc Dea ab ouibus effecta est à Tyrijs & à Sydonijs, vt ab ea ouium fœcunditatem impetrarent, itaque ditarentur & bearentur. Hebr. enim עשר *ascar* tam beare quàm ditare significat, quia diues à mundo æstimatur beatus. Vnde Cicero lib. 3. de Natura Deorum. *Quarta, inquit, Venus Syria, Tyroq; concepta, quæ Astarte vocatur quam Adonidi nupsisse traditum est.* Sic & Herodot. libro primo. Diodor. li. 2. cap. 2. Theodor. lib. 3. Reg. 4. 14. ibique Procopius, Aquila & Scholastes Græcus capite septimo. Audi & S. Hieron. in vita S. Hilarionis: *Cum infinito agmine monachorum perueniret Elusam ea fortè die, quo anniuersaria solemnitas omnem oppidi populum in templum Veneris congregauerat. Colunt autem illam ob Luciferum, cuius cultui Saracenorum natio dedita est.* Scribit Epiphan. hæresi 55. matrẽ Melchisedech dictam Astaroth siue Asteriam. Quid si hæc à posteris culta fuerit vt Dea, indéque Deæ dictæ sint Astaroth?

Porrò *Astaroth* est numeri pluralis, tum ad emphasim, & honoris causa, vt hanc Deam plurium; imò omnium rerum dominam esse, significarent, quòd rebus omnibus homines ditare possit, indéque Deus Hebraicè vocatur Adonai, & Adonim, Elohim in plurali; tum quia Astartes nomen ad quaslibet Deas feminas translatum est. Erat enim Astarte Babyloniorũ, quam S. Epiphan. hæresi decima nona, Dianam vocat: alia Carthaginensium, quam S. August. hic quæst. decima sexta, asserit fuisse Iunonem. alia Essenorum, quam Lucianus ait fuisse Lunam. Hæc enim fœtus piscium, auium, ouium dum plena est multiplicat, itaq; homines ditat. Primitus enim prisci gẽtiles ignorantes Deum verum adorabant Solem & Lunam, à quibus omnis in terra fertilitas manat; vnde eos Romani vocabant Iouem & Iunonem; Ægyptij Osiridem & Isidẽ; Syri Baalim & Astaroth. Quia enim ipsi videbant in terra fœcunditatem prouenire præsertim à Sole & Luna, per calorem & pluuiam, quibus terram humectant & fœcundant; hinc eos vt Deos coluere: hæc enim sunt duo primaria astra in terram influentia. Accessit & tertium, scilicet stella Veneris siue Luciferi, quæ post Lunam cæteris stellis clariùs emicat. Vnde veteres dixere Venerem esse Lunam minorem, Lunam verò esse Venerem maiorem. Quocirca Herodianus libr. 5. Astartem vocat Ἀστροάρχην, *Astroarchen,* id est astrorum primatem & principem. Et Philo Bibliensis, Astarte, ait, imposuit proprio capiti regni insigne tauri caput, vt corniculatam Lunã significaret. Hinc & *Astaroth,* vrbs in qua Astarte colebatur, cognominatur קרנים *carnaim,* id est *bicornis.* ob duo Lunæ cornua, quare nonnulli suspicantur hanc esse illam vrbem, quam Plinius libro quinto, capite vigesimo, *Carne* nominat. Alludit quoque hoc nomen *Carnaim* ad cornua arietum & ouium, vt significetur cornu i gregis copia, ait Marinus in Lexico. Hebr. enim קרן *Keren,* id est *cornu* æquè ac שק *sac,* id est *saccus,* in plurimas gentium linguas manauit.

Porrò *Astaroth* propriè quidem significat oues, vt dixi; si tamen per diæresim legas עש תורות *as toroth,* significat *tineam legum* ait Pagnin. quia idola & idololatria instar tineæ consumunt omnes hominis facultates, leges, virtutes, opes & vires. Diabolus enim ita sui cultores ludificat, vt eis temporalia promittat, æterna adimat, sed tẽporalia modica quibus eos lactauit auferat. Ipse enim est tyrannus, ac sicut Deũ odit pessimè sic & Dei creaturas, præsertim homines, vt non nisi eorum damnum, noxam, exitium tam corporis quàm animæ sitiat.

Tropol. *Astaroth* cuique est sua concupiscentia, nam vt ait Origen. hom. 2. *Vnusquisque quod præ cæteris colit, quod super omnia miratur & diligit, hoc ei Deus est.* Sic guloso *Deus venter est,* ait Paulus Philip. 3. 19 & Virgil. 9. Æneid.

Sua cuique Deus fit dira cupido.

Et alter:

Ambitiosus honos, & opes, & blanda voluptas.
Hæc tria pro trino numine mundus habet.

Vers. 14. ET VENDIDERVNT HOSTIBVS.] Hebr. & Septuag. *Et vendidit,* scilicet Deus. q. d. Deus Israelitas quasi idololatras vẽdidit, id est tradidit hostibus, vt eos vexarent, spoliarent, in seruitutem redigerent, occiderent. Noster pro וימכרם *vaiimkerem,* id est *vendidit eos,* legit וימכרם *vaiimkerum,* id est *vendiderunt eos.*

Vers. 15. MANVS DOMINI SVPER EOS ERAT.] *Manus,* scilicet vindex, vindicans & flagellans. q. d. Vindicta Dei vbique eos insequebatur, exagitabat & malè mulctabat.

Vers. 16. VIAM DVRISSIMAM.] Quia erant inobedientes & duræ ceruicis: via ergo durissima erat eorum impia & obstinata, colendi idola, aliaque scelera patrandi, consuetudo.

Vt

VERS.22. VT IN IPSIS EXPERIAR ISRAEL.] Vt ſcilicet per experientiam oſtendam & palàm faciam an Iſraëlitæ me colant, meamq́; legem cuſtodiant, an verò Chananæorum idola. Nā Deus ipſe, vtpote cui omnia ſunt præſentia, quique omnia, etiam futura vnâ mentis cernit ictu, non eget experientiâ, quia ipſe omnia præſcit, & prænoſcit antequàm fiant. Porrò hæc Dei experientia conſiſtebat in permiſſione occaſionis & tentationis, quæ hic Hebræis obijciebatur. Nam Iudæi ſimul viuentes cū Chananæis vicinis, cum eiſque conuerſantes, ab eis ſollicitabantur, *vt* ſecum ſua idola colerent. Ita Abulen. Secundò, *vt experiar*, hoc eſt vt omnibus notum fiat, Iſraelitas me colere, quando ſubtrahentes ſe à communione & vita Chananæorum, me opitulante eos ſuperabunt: & vice verſa quòd me non colant, quando eis adhærentes, ab eis ſuperabuntur & dirè affligentur. Ita Lyran. & Dion. Tertiò & germaniùs, *vt experiar*, Hebr. נסות *naſſot*, id eſt, *vt tentem eos*, hoc eſt vt eos ſtimulem, pungā, affligam, atque hoc ſtimulo & afflictione probem & experiar (hoc eſt ita me geram ac ſi vellem experiri, & per experiētiam ignoti alicuius cognitionē exquirere. Eſt Catachreſis. Deus enim omnia nouit ab æterno, ſed experiri dicitur anthropopathῶs, cùm rem occultam probando vel tentando manifeſtam facit) *vtrùm ipſi cuſtodiant*, hoc eſt vtrùm ipſi cuſtodire velint *viam* (legem) *Domini*: hactenus enim cuſtodierunt viam, id eſt legem Baalim, id eſt idolorum quæ coluerunt, vti paulò antè dixit. Τὸ *cuſtodiant* ergo ſignificat actum non perfectum vel proficientem, ſed inchoantem, ac mutata mente deſtinatum & incipientem. q.d. Iſraëlitæ hactenus me relicto coluerunt idola, permittam ergo eos à Chananæis affligi, vt experiar an per hanc afflictionem ad cor redeant, & ad me meumq́ue cultū reuertantur, itaque incipiant cuſtodire meas leges à Moſe ſancitas. Quod ſi fecerint, ego eos à Chananæorū tyrannide & oppreſſione liberabo: ſi non fecerint, permittam eos grauius ab illis affligi, contundi & opprimi. Porrò multi inter Iſraelitas erant ſani in fide, nec deflexerant ad colendum Baal, ſed perſiſtebant in auita patrum religione, veroq́; vnius Dei cultu: hos Deus per Chananæos probare & experiri voluit, *vtrùm cuſtodiāt*, id eſt cuſtodire pergāt *viam* (id eſt legem) *Domini*; vtrùm ſcilicet minis & plagis Chananæorum territi, vel proſperitate, opibus & commodis eorumdem allecti, à Deo vero ad eorum idola diſciſcerent, cum eiſque commercia & connubia contraherent; an verò conſtanter hæc omnia contemnerent, ſoliq́; Deo ſuo fideliter firmiterq́ue adhærerent: quod ſi facerent, à iugo Chananæorum eos liberarē; ſin autem, eos illo duriùs premi permitterem; ſicq́; eos erudirem, docerémq́ue mihi ſeruire, nō idolis. Vnde Noſter Hebr. *naſſot*, more cap. ſequēti v.1 vertit, *vt erudiret in eis Iſraelem*: per Chananæos enim Iudæi experti ſunt, quàm Deus flagellet apoſtatas à Deo ad idola deſciſcētes, quamque liberet & tueatur, proſperetque eos qui in ſui cultu firmiter perſiſtunt, aut ab idolorum cultu pœnitentes ad Deum redeunt.

Huic ſenſui aptè inſiſtit Tropologia, quam affert S. Gregor. lib. 3. Dialog. c. 14. in fine: *Dominus*, inquit, *Chananæos diutiùs reſeruauit, vt in eis experiretur Iſrael: quia nonnunquā, vt dictum eſt, eis etiam quibus magna dona tribuit, parua quædam reprehenſibilia relinquit: vt ſemper habeant contra quod bellū gerant & deuicta magnis hoſtibus mentem non erigant, quando eos adhuc aduerſarij etiam minimi fatigāt. Fit itaque vt miro modo vna eademq́; mens & virtute polleat, & ex infirmitate laſſeſcat, quatenus & ex parte conſtructa ſit, & ex parte conſpiciat eſſe deſtructam: vt per bonum quod quærit & habere non valet, illud ſeruet humiliter quod habet.* Hinc & S. Bernard. *Iebuſæus*, inquit, *velis nolis in terra tua habitat* (ſcilicet concupiſcentia in carne) *ſubiugari poteſt, exterminari non poteſt.*

Permiſit ergo Deus Chananæos nonnullos, no- *Chananæi aliqui relicti Cur?*
luitque omnes à Ioſue excindi à Chananæa varijs
de cauſis. Primò, vt ipſi Hebræorum apoſtaſiam &
idololatriam ſua oppreſſione caſtigarent. Secūdò, *Cauſa 1.*
vt Deus experiretur an hac afflictione ad ſe redi- 2.
rēt, imò eos redire quaſi compelleret. Erant enim
Chananæi quaſi ſtimuli pungentes Hebræos, co-
genteſq́ue ad Deum colendum, eiuſque opem im-
plorandam, vt hoſtium oppreſſione ipſos libera-
ret. Tertiò, quia non ſufficiebant Hebræi ad om-
nem terram Chananæorum incolendam & exco- 3.
lendam. Chananæis ergo eius partem permiſit, vt
ipſi eam colerent, ne à lupis & feris illa occupare-
tur cum damno & noxa Hebræorum. Hanc ratio-
nem dat Deus Exodi 23. 29. *Non eijciam*, inquit, *eos
à facie tua anno vno, ne terra in ſolitudinē redigatur, &
creſcant contra te beſtiæ.* Quartam cauſam dat cap.
ſequenti verſ. 2. *Vt poſtea diſcerent filij eorū certare cum* 4.
hoſtibus & habere conſuetudinem præliandi, vt ſcilicet
vitarent otium, quod ignauiæ omniſque malitiæ
eſt cauſa, vtque bellis aſſueſcerent, quæ crebra
habituri erant cum vicinis gentibus, vti habuit
Dauid.

Simili de cauſa olim cùm ventilaretur Romæ in Senatu, an delenda eſſet Carthago iam quaſi ſubacta, ac Cato ſuaderet, vrgeretq́; delendam, vtpote Romanis tam periculoſam & infeſtam; Scipio Naſica ſuaſit & perſuaſit non eſſe delendā ob belli & bellandi exercitium, vt ſcilicet Carthago eſſet cos iuuentutis Romanæ, qua Romani diſcerent bella gerere, militiæ aſſueſcerēt, corda & corpora ad frigoris, æſtus, famis, omniſque incommodi tolerantiam obdurarent, idq́; rectè & ſapienter. nā deleta Carthagine virtus Romanorum otio, inertia & luxu elanguit & defluxit. Vnde Iuuenalis Satyra ſexta cauſam cur priſci Romani fuerint caſti, ſobrij, vigiles, hanc dat:

——— Proximus vrbi
Hannibal, & ſtantes collina in rupe mariti.
Nunc patimur longæ pacis mala, ſæuior armis
Luxuria incubuit, victumq́; vlciſcitur orbem.

Hinc & Spartani non permiſerunt ſuo regi delere vrbem hoſtilem, dicentes: *Noli abolere cotem iuuentutis noſtræ.*

Hinc viciſſim Lycurgus, teſte Plutarch. in eius Vita, ſanxit ne Lacedæmones cum ijſdem hoſtibus diu ſæpeque bellarent; ne videlicet docerent eos arma tractare, itaque ſua militari arte & induſtria tandem Lacedæmones ſuperarent & ſubiugarent. Idem principium & militare & politicum habet & obſeruat Turca. Quocirca Ageſilao Spartæ Regi aſſiduè cum Thebanis bella gerēti, & in pugna quadam vulnerato falsè dixit Antalcidas: *Pulchrā à Thebanis mercedem reportas, quos inuitos & neſcientes pugnare docuiſti.* Nam numquam bellicoſiores fuere Thebani, quàm dum à Spartanis ſiue Lacedæmonijs bello crebro fuere impetiti.

Cornel. in Iudicum.

Tropologicam causam dat Abbas Daniel apud Cassian. collat.4.c.6.dicens: *Quam vtique pugnam non inuidens Deus quieti Israelis, nec malè eidem consulens, sed sciens esse vtilissimam, reseruauit, vt dum gentium semper istarum impugnatione deprimeretur, numquam se* A *sentiret auxilio Domini non egere, & ob id semper in eius meditatione & inuocatione persistens, nec inertiâ solueretur, nec bellandi vsum & exercitia virtutum amitteret. Frequenter enim quos superare non potuerunt aduersa, securitas & prosperitas deiecerunt.*

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hebræi ob coniugia cum Chananæis inita, indeque secutum idolorum cultum, tyrannorum seruitute pressi, pœnitentes inuocant Dominum, qui eos liberat primò à Chusan Rege Mesopotamiæ per Othonielem, qui proinde fuit primus eorum Iudex & Princeps. Secundò, vers. 12. ab Eglon Rege Moab per Aod, qui fuit secundus Iudex. Tertiò, vers. 31. à Philisthinis per Samgar, qui fuit tertius Iudex.

1. HÆ sunt gentes quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & omnes
qui non nouerant bella Chananæorum: 2. vt posteà discerent filij eorum
certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi: 3. quinque satrapas
Philisthinorum, omnemque Chananæum, & Sidonium, atque Heuæum, qui habita-
bat in monte Libano, de monte Baal Hermon vsque ad introitum Emath. 4. Dimi-
sitque, eos, vt in ipsis experiretur Israelem, vtrùm audiret mandata Domini quæ præ-
ceperat patribus eorum per manum Moysi, an non. 5. Itaque filij Israel habitaue-
runt in medio Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebu-
sæi: 6. & duxerunt vxores filias eorum, ipsique filias suas filijs eorum tradiderunt,
& seruierunt dijs eorum. 7. Feceruntque malum in conspectu Domini, & obliti
sunt Dei sui, seruientes Baalim & Astaroth. 8. Iratusque contra Israel Dominus,
tradidit eos in manus Chusan Rasathaim Regis Mesopotamiæ, seruieruntque ei
octo annis. 9. Et clamauerunt ad Dominum: qui suscitauit eis saluatorem, & li-
berauit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem Caleb minorem: 10. fuit-
que in eo Spiritus Domini, & iudicauit Israel. Egressusque est ad pugnam, & tradi-
dit Dominus in manus eius Chusan Rasathaim, regem Syriæ, & oppressit eum.
11. Quieuitque terra quadraginta annis, & mortuus est Othoniel filius Cenez.
12. Addiderunt autem filij Israel facere malum in conspectu Domini: qui confor-
tauit aduersum eos Eglon regem Moab: quia fecerunt malum in conspectu eius,
13. Et copulauit ei filios Ammon, & Amalec: abijtque & percussit Israel, atque
possedit Vrbem palmarum. 14. Seruieruntque filij Israel Eglon regi Moab decem
& octo annis. 15. & posteà clamauerunt ad Dominum: qui suscitauit eis salua-
torem vocabulo Aod, filium Gera, filij Iemini, qui vtraque manu pro dextera vte-
batur. Miseruntque filij Israel per illum munera Eglon regi Moab. 16. Quifecit
sibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus,
& accinctus est eo subter sagum in dextro femore. 17. Obtulitque munera Eglon
regi Moab. Erat autem Eglon crassus nimis. 18. Cumque obtulisset ei munera,
prosecutus est socios, qui cum eo venerant. 19. Et reuersus de Galgalis, vbi erant
idola, dixit ad Regem: Verbum secretum habeo ad te, ô Rex. Et ille imperauit
silentium: egressisque omnibus qui circa eum erant, 20. ingressus est Aod ad eum:
sedebat autem in æstiuo cœnaculo solus, dixitque: Verbum Dei habeo ad te. Qui sta-
tim surrexit de throno. 21. Extenditque Aod sinistram manum, & tulit sicam de
dextero femore suo, infixitque eam in ventre eius. 22. tam validè, vt capulus se-
queretur ferrum in vulnere, ac pinguissimo adipe stringeretur. Nec eduxit gladium,
sed ita vt percusserat, reliquit in corpore: statimque per secreta naturæ alui sterco-
ra proruperunt. 23. Aod autem clausis diligentissimè ostijs cœnaculi, & obfirmatis
sera, 24 per posticum egressus est. Seruique regis ingressi viderunt clausas fores
cœnaculi, atque dixerunt: Forsitan purgat aluum in æstiuo cubiculo, 25. Expe-
ctantesque diu donec erubescerent, & videntes quòd nullus aperiret, tulerunt cla-
uem: & aperientes inuenerūt Dominum suum in terra iacentem mortuum. 26. Aod
autem, dum illi turbarentur, effugit, & pertransijt locum idolorum: vnde reuersus
fuerat. Venitque in Seirath: 27. & statim insonuit buccina in monte Ephraim:
descenderuntque cum eo filij Israel, ipso in fronte gradiente. 28. Qui dixit ad
eos:

eos: Sequimini me: tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus
nostras. Descenderuntque post eum, & occupauerunt vada Iordanis quæ transmit-
tunt in Moab: & non dimiserunt transire quemquam: 29. Sed percusserunt Moa-
bitas in tempore illo: circiter decem millia, omnes robustos & fortes viros. Nullus
eorum euadere potuit. 30. Humiliatusque est Moab in die illo sub manu Israel: &
quieuit Terra octoginta annis. 31. Post hunc fuit Samgar filius Anath, qui percussit
de Philisthijm sexcentos viros vomere: & ipse quoque defendit Israel.

VERS. 1. VT ERVDIRET.] Vt scilicet doceret eos tracta-
re arma, modumque pugnandi cum hosti-
bus per assiduum cum Chananæis bellandi exer-
citium. Rursum, vt doceret colere Deum, nō ido-
la; ob hæc enim traditi sunt Chananæis, à quibus
eos Deus liberauit. Hebr. est נסות *nassot*, id est, *vt
tentaret*, de quo dixi c. præcedenti v. 22. vbi noster
vertit, *vt experiar*. Porrò addit: *vt erudiret Israelem, &
omnes qui non nouerant bella Chananæorum*. Vbi τὸ *&*
est exegeticum significans, id est. q. d. Voluit Deus
per Chananæos erudire Israelem, hoc est omnes
iuniores Israelitas, qui non nouerant bella, quæ
patres eorum Duce Iosue gesserant contra Cha-
nanæos, itaque bellorum erant inexperti: quare vt
per experientiam discerent pugnare cum hosti-
bus, idcircò Deus reliquit Chananæos quasi anta-
gonistas, cum quibus assiduè bellarent. Vnde ex-
plicans subdit:

VERS. 2. VT POSTEA DISCERENT FILII EORVM CERTA-
RE CVM HOSTIBVS, ET HABERE CONSVETVDI-
NEM PRÆLIANDI.] Iuxta sensum iam datum, qui
clarus est & obuius, quem proinde tradunt Latini
plerique, licet Rabbini aliter explicent. q. d. Vt di-
scerent iuniores Israelitæ bellorum inexperti quid
sit præliari cum Chananæis; quàm scilicet noxia
sint bella, vtpote per quæ suis opibus, libertate, &
sæpè vitâ ab eis spoliabantur; ideoque cauerent
peccata, ob quę Deus hæc cum eis bella permitte-
bat. Scilicet dulce bellum inexpertis, expertis au-
tem amarum. Sic Adam, comedendo pomum
vetitum, per experientiam didicit bonum & ma-
lum, quàm scilicet bonū sit obedire Deo, & quàm
malum non obedire, vtpote per quod mortem &
tot ærumnas ipse cum omnibus posteris incurrit.

VERS. 3. QVINQVE SATRAPAS PHILISTHINORVM.] Id
est, quinq; Præfectos siue Principes Philisthino-
rum. Erant enim quinque vrbes eorum, scilicet
Ascalon, Accaron, Azotus, Geth & Gaza, quæ cū
suis vicis & pagis singulas constituebant satrapias
siue Præfecturas, quibus totidem præerant Satra-
pæ siue præfecti. Repete ex vers. 1. τὸ *Dominus de-
reliquit*, &c. *quò, quę satrapas Philisthinorum omnemq́;
Chananæū*. Iosue plurimos Chananæos deleuerat.
Hic ergo per Chananæum accipe Phœnices. hi
enim ex Chanaan oriundi sæpè etiam à profanis
scriptoribus vocantur Chananęi, vti dixi in Iosue,
& Prouerb. 31. 24. Vnde & mulier Chananæa,
Matt. 15. 22. à Marco vocatur Syrophænissa, quia
oriūda ex Phœnicia, puta ex finibus Tyri & Sido-
nis: Phœnices enim nunquam ab Hebræis fuere
subacti, multò minùs exacti, etsi eorum regio
comprehenderetur terminis terræ promissæ. Vn-
de explicans subdit: *Et Sidonium*. Sidon enim erat
caput Phœniciæ: hæc autem vrbs, nomen accepit
à Sidone filio Chanaan, Genes. 10. 15.

VERS. 7. SERVIENTES BAALIM ET ASTAROTH.] Ita le-
git Noster in Hebr. Alij cum Septuag. legunt
עשתרות *astaroth*, id est *lucis*. Luci erant syluædijs
dicatæ, in quibus erexerant aras ad ijs sacrifican-
A dum. Seruiebant ergo *lucis*, id est idolis quæ cole-
bant in lucis. Est metonymia.

TRADIDIT (Hebr. ימכרם *iimcherem*, id est ven- VERS. 8.
didit eos. *Vendidit*, id est tradidit, perinde ac si eos
ipsis vendidisset. Est catachresis, significās plenam
traditionem, talis enim est rei venditæ) EOS IN
MANVS CHVSAN RASATHAIM REGIS MESOPO-
TAMIÆ, SERVIERVNTQVE EI OCTO ANNIS.] Hęc
prima Hebræorum fuit seruitus, primaque idolo-
latriæ eorum in Terra sancta castigatio, qua traditi
sunt Regi Mesopotamiæ. Ita dicitur regio, quæ in
medio duorum ποταμῶν, id est fluminum, scilicet
Tigris & Euphratis, sita est, ijsque ambitur & cir-
cumdatur. Vnde Hebr. vocatur ארם נהרים *Aram
naharaim*, id est Syria duorum fluminum, siue
duobus fluminibus iam dictis intercepta; erat
enim multiplex Syria.

Porrò *Chusan Rasathaim* Hebr. idem est quod
Aethiops (Chusim enim sunt Æthiopes ita dicti à
Chus filio Cham. Genes. 10.) *duarum impietatum*,
B ait Pagnin. qualis erat hic tyrannus, quia Hebræos
tyrannide opprimebat, & quia eos ad suos deos
colendos alliciebat.

Talis Tropol. est diabolus, ait Origen. cui Deus
vexandos tradit homines, dum contra eum super-
biunt, vt eos humiliet, affligat & conterat, donec
resipiscant, & sub Deo se humilient. Talis quoque
est Turca, & quilibet hostis, ait Serarius Dupliciter
verò improbus est, qui nec Deū timet, nec homi-
nes veretur, qui & in animam & in corpus suum
peccat; qui iuxta superbus est & libidinosus, qui
suiq; deque fert mortales & veniales culpas. Du-
plici nos malo afficit, qui animum religione, cor-
pus libertate solitisque commodis spoliat: qui spi-
ritualia & temporalia eripit, qui à timore Dei nos
abducit, & vitijs nos seruire facit, qui & in præ-
sentis sæculi ærumnas, & in æterna futuri sæculi
supplicia nos conijcit.

Audi Anastasium Nicęnum post quęst. 92. p. 268
*Quomodo, ait, ciuitates nutriunt lictores, vt homicidas &
sepulchrorum effossores, & qui alia huiusmodi scelera ad-*
C *mittunt, per eos puniant, non laudantes quidem, sed valdè
etiam odio habentes eorum instituta, ferentes tamen pro-
pter vsum eorum ministerij: ita etiam mundi administra-
tor concedit vt sint tyranni tanquam quidam lictores, vt
per eos pœnas sumat de impijs & sceleratis. Posteà autem
eos quoque exactissimo tradit supplicio, quoniam non tan-
quam Deo ministrantes, sed sua improbitati seruientes,
grauia illa & intoleranda fecerunt. Sic Israelem, cùm pec-
casset, Assyriorum tradidit crudelitati; postquam autem
isti ne agnouerūt quidem fractum supplicij, vel potiùs sco-
pum & institutam, tunc eorum quoque fracta potentia co-
egit eos seruire alijs. vt docent etiam Prophetæ. A quibus
Plato, vt arbitror, sumpta occasionem, dicit eos qui sunt
incurabiles castigare ad aliorum vtilitatem.*

ET CLAMAVERVNT AD DOMINVM, QVI SVSCI- VERS. 9.
TAVIT EIS SALVATOREM, ET LIBERAVIT EOS,
OTHONIEL VIDELICET.] Aduertēdum, ait S. Au-
gust. quęst. 18. *Saluatorem etiā dici hominem, per quem*

Deus saluos faciat. Simile est 4. Reg. 13. 5. *Dedit*, ait, *Dominum Saluatorem Israeli.* Et 2. Esdræ 9. 27. Sic Plato lib. 5. de Republ. Principes vocari vult *Reipubl. Saluatores.* A

Fuere ergo Iudices Israelis saluatores, ideoque figuræ & typi Iesu Christi Saluatoris mūdi. Vide S. Hieron. ad Paulinū epist. 103. *In Iudicum libro*, ait, *quot principes populi, tot figuræ sunt.* Iudices saluarunt populum in corpore, Iesus sanat fideles in anima; Iudices profligarūt tyrannos, Iesus dęmones mūdum opprimentes. Quocirca nomen Iesus formidabile est dęmonibus, adeò vt eo audito diffugiāt. Audi S. Chrysost. Homil. 8. in Epist. ad Rom. *Sunt nobis incantationes spirituales, ipsum nomen Domini Iesu Christi, tum ipsius crucis potentia. Huiusmodi incantatio non solum draconem de spelunca abigit, atque ita in ignē conijcit, sed & vulneribus quoque medetur. Hæc tamen & dæmonibus terribile est, & perturbationibus & ęgritudinibus salutare. Hoc igitur ornemur ipsi: hac tanquam muro nos muniamus.* Et Origen. lib. 1. contra Celsum. *Tanta*, ait, *vis nomini Iesu inest contra dæmones, vt nonnunquam à malis nominatum sit efficax. Quod docens Iesus dicebat: Multi mihi dicent in die illa. In nomine tuo dæmonia eiecimus.* Et Theodor. in Epist. ad Philemonem, *Sufficit*, ait, *nobis nominis mentio ad efficiendum vt reuereatur vel maximè aduersarius*, &c. Mirum, sed multis comprobatum exemplis, quod Thyræus noster ait in libro de Dæmoniacis cap. 42. num. 22. *Sagis*, inquit, *& ijs qui se diabolo deuouerunt mandari & seriò præcipi scimus, vt si quando nocturnos conuentus habent, prorsus à nomine Iesu abstineant: quanquam Iesum abiurauerint. Scimus subitò & diabolum & præsentem turbam disparuisse, si quando collegarum alicui etiam præter intentionem nomen Iesu excidisset*, &c. B

Tropol. Saluatores Iesum Saluatorem imitantes sunt ij, qui animas in viam salutis dirigere satagūt. Audi Rupertum: *Si erga illos dixit Saluatores*, nempe Scriptura, *per quos Deus temporaliter liberauit Israel; quantò magis rectè illi dicuntur saluatores, quorum labor Saluatori nostro Deo ad nostram æternam salutem cooperatus est*, &c. C

Idcircò S. Ignatius fundator Societatis nostræ noluit nos vocari Ignatianos, sed Societatis IESV, vt hoc nomine nos extimularet ad strenuè procurandam animarum salutem. Valentinianus Imper. teste Vopisco, laudauit Probum (qui & postea Imperator extitit) quòd esset *vir sui nominis*, scilicet bonus & probus. Simus & nos viri nominis nostri, vt quasi socij Iesu saluare omnes contēdamus. Militi adolescentulo, qui Alexander vocabatur, dicebat magnus Alexander in Tyri expugnatione; *Animosè ô commilito, fac facinus nomine quod geris dignum.* &c. Huc spectat quod de Diadumeno puero narratur, cùm & imperio & Antonini nomine donaretur: *Ego*, inquit, *elaborabo ne desim nomini Antoninorum. Scio enim me Pij, me Marci, me Veri suscepisse nomen, quibus satisfacere perdifficile est.* D

Præclarè S. Aug. tract. 5. in Epist. 1. S. Ioannis: *Quomodo*, inquit, *te gloriaris esse Christianum? Nomen habes, & facta non habes. Si autem nomen secutum fuerit opus, dicat te quisque paganum, tu factis te ostende Christianum: nam si factis non ostendis te Christianum, quid prodest nomen, vbi res non inuenitur?*

Denique audi S. Hieron. in Abdiam sub finem: *Ipse*, inquit, *Petra Petro donauit vt petra sit. Pastor quoque bonus Apostolis pastorum largitus est nomina, & quodcumque dicitur de eo, seruis tribuit vt dicantur. Sic ipse Saluator Apostolos suos mundi esse voluit saluatores.*

FRATREM CALEB.] Vide dicta Iosue 15. 17. Porrò Philo Biblicus asserit Iosue morienti in principatu successisse Cenez, eumque præfuisse Israeli 57. annis, & multa miraque eius gesta dictaque enarrat. Post Cenez verò præfuisse Israeli Zebul per 25 annos, post hunc Debboram & Barac. Verùm hæc repugnant S. Script. quæ post Iosue primum Iudicem assignat Othoniel, secundum Aod, ternum Samgar, quartum Barac. Quare Philo iste non Biblicus est, sed errorū & nugarum Bibulus.

FVITQVE IN EO SPIRITVS DOMINI, ET IVDICAVIT (id est vindicauit & ab oppressione Chusan Rasathaim liberauit) ISRAEL.] *Spiritus Domini*, id est fortitudo, prudentia, & maximè impetus ad bellādum, ardorq; & zelus ad vindicandum suos populares in libertatem, à Deo Othonieli aspiratus & inspiratus. Omnis enim virtus & qualitas, siue naturalis siue supernaturalis, omnisque gratia, tam gratum faciens, quàm gratis data, vti est fortitudo bellica, in Script. vocatur spiritus, vt rectè aduertit Abul. Sic peritia fabricādi tabernaculum à Deo indita Beseleēli, vocatur spiritus, Exodi 31, 3. Vide ibi dicta. Vnde sequitur: *Et iudicauit Israel*, tū moribus & legibus bellicis Israelitas instruendo, tum potiùs sumendo de hostibus Mesopotamis vindictam, eosque supprimendo. Simili phrasi dicitur spiritus Domini induisse Gedeonem, id est eum incitasse & direxisse ad bellum Madianiticum. Sic sæpè dicitur spiritus irruisse in Samson cap. 14. 6. & seq. quotiescumque eum impulit ad heroica fortitudinis opera generosè aggrediendū. Sic spiritus Domini dicitur insilijsse in Saul, cùm eum incitauit ad liberandum Hebræos à tyrannide Naas Regis Ammon, 1. Reg. 11. 6. Vers. 10.

QVIEVITQVE TERRA QVADRAGINTA ANNIS, ET MORTVVS EST OTHONIEL.] *Quadraginta annis*, id est vsq; ad annum quadragesimum, quo officio Iudæis perfunctus & defunctus est Othoniel, primus Israelis post Iosue Princeps. Hebræi enim sæpè numeros cardinales pro ordinalibus sumunt, vti ostēdi Canone 1. & 2. ac Exodi 12. 40. Adde, terram Israel quieuisse (id est cessasse à prælijs, vti explicatur Iosue 14. 15.) per 40. annos, quia videlicet sub Othoniele pauca fuerunt bella: nam initio Hebræi à Chusan fuere suppressi deinde post victoriam de eo ab Othoniele habitā ita erecti & eleuati, vt hostes eorū omnino quiescerent, nec eos inuadere auderēt. Ita Ribera lib. 1. de Templo c. 1. Vers. 11.

Porrò Othonielis 40. in imperio annos ita probabiliter coniectando distribuit noster Salianus, vt primis 17. eius annis, quibus adhuc post Iosue vixere seniores Israel Deo vero seruierit, inde deflexerit ad colendum Baalim & Astaroth per annos circiter quinque: quocircà traditus Regi Mesopotamię ei seruierit per annos octo, scilicet ad annum trigesimum Othonielis, qui vltimis decē vitæ suæ annis eum debellauit, pacemque & quietem Israeli reddidit. Vnde appositè *Othoniel* Hebr. significat *tempus Dei*, vel *tēpus meum Deus*, ait Pagnin. fuitq; typus Christi Saluatoris, ait Rupert. qui tēpore à Deo præfixo in mundum per incarnationem descendit, vt eum à Chusan, id est Æthiope, puta diabolo oppressum liberaret & redimeret. Vers. 12.

QVI CONFORTAVIT ADVERSVM EOS EGLON REGEM MOAB.] Dices: Ergone Deus excitauit Eglon ad bellum iniustum contra Hebræos, vt tyrannicè eos opprimeret, ac consequenter ad peccatum & tyrānidem? Resp. Deus dicitur excitasse Eglon,

Deus confortat tyrannos. Eglon, Nabuchodonosor, Cyrum, Alexandrum, A
&c. ad bellandum contra Iudæos, aliasque gentes, quia ipsorũ scelera per illos castigare destinabat.
1. Fecit autẽ idipsum primò, augendo Eglon, Cyro, &c. vires & animos, consilium & dexteritatem prœliandi, itẽ socios fœderatos, arma, milites, quibus confortati inuaserunt Iudæos vel alias gentes.
2. Secundò ex aduerso infirmando vires, milites, arma Hebræorum, eisque animum eripiendo, ac terrorem & pauorem immittendo. Ita S. August. de gratia & lib. arbitr. c. 20. idque probat ex illo Iosue c. 7. 12. *Non poterit Israel stare ante hostes suos, eosq; fugiet.*
3. Tertiò, immittendo Eglon Regi cogitationem quòd terra Israel fertilis foret & diues, æquè ac inermis & à Deo deserta, Deumque velle grauia eorum scelera punire.
4. Quartò, omnia belli impedimenta submouendo, dandoque ei prosperos prœliorum successus & victorias, quibus omnibus B benè vel malè vti poterat Eglon. Sunt enim hæc bona adiaphora siue indifferentia, quibus quis benè vel malè vti potest pro suo arbitrio: præuidebat tamẽ Deus Eglon Regem ex mala sua voluntate, & imperij ambitu dominandique cupidine ijs malè vsurum, bellumque imperandi libidine Hebræis iniustè illaturum & prosecuturum, quod ipse permittere decreuit, vt per eum Hebræos peccantes castigaret. Vide dicta Exodi cap. 7. v. 3. & cap. 11 2.

Vlteriùs non poterat Deus directè Eglon Regem incitare ad bellum Hebræis inferendum, nisi iustam belli causam haberet Rex, quę nulla hîc liquet; vel nisi ipse Regi suam indicaret voluntatẽ, scilicet velle se punire scelera Hebræorum, ac ad hoc Rege vti quasi administro & castigatore, quod Nabuchodonosori Deum indicasse opinatur Abul. ex illo Isaię 5. 26. *Eleuabit signũ in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ*: cui Dei volun- C tati & instinctui si Eglon se conformasset, vtique bellum iustum auctoritate diuina contra Hebręos gessisset; fuisset enim quasi lictor, carnifex, & executor vindictæ & iustæ sententiæ à Deo contra Hebræos latæ. Verùm quia tyrannorum animi magis ad opes gloriam, dominatum, quàm ad Dei voluntatem attendunt hinc bella eorum plerumque sunt iniusta; nec Deus eis suam voluntatem reuelat, vt eis tribuat potestatem fideles inuadendi, sed eorum superbia & tyrannide vtitur, permittendo illam ad fidelium castigationem.

VERS. 13. ET COPVLAVIT (scilicet Deus vindex, vt patet ex Hebr. & Septuag.) EI FILIOS AMMON.]

POSSEDIT VRBEM PALMARVM.] Putà Iericho: hæc enim erat fertilissima & opulentissima, eratque iuxta Iordanem, vt ex Moab, sita trans Iordanem, facilis in Iericho esset transitus; vtque occu- D pato Iordane separaret tres tribus trans Iordanem sitas à cæteris nouem cis Iordanem sitis, ne sibi mutuò opem ferre possent.

VERS. 14. SERVIERVNTQVE FILII ISRAEL EGLON REGI MOAB DECEM ET OCTO ANNIS.] Nota: In hoc libro sæpiùs recensentur plures oppressionis & seruitutis Hebræorum anni; sed hi omnes intra pręcedentium vel sequentium Iudicum annos includuntur. *Anni seruitutis intra annos Iudicum includ.* Negat id Melchior Canus lib. 1. de locis ad 12. argum. sed constanter vno ore affirmant Hebræi, Græci; Latini, ac nominatim Eusebius. S. August. Orosius. Isidor. Beda in Chron. Lyran. Abulens. Dionys. Adrichom. Genebrard. Salianus, Torniellus, Ribera lib. 1. de Templo cap. 1. & alij A passim; idque satis colligitur ex cap. 15. vers. vlt. vbi *Prob. 1.* Samson dicitur iudicasse Israel viginti annis in diebus Philisthijm, quibus scilicet Philisthini oppresserunt Hebræos per 40. annos, vti dictum est c. 13. 1. Ergo eodẽ tempore quo Hebræi à Deo traditi sunt Philisthinis, saltem posterioribus annis Samson fuit excitatus à Deo, vt eos ab illis liberaret, vti cap. 13. vers. 2. & seq. narratur. Quare ex 40. illis annis viginti posteriores continentur intra viginti annos Samsonis, viginti autem priores inter annos Iudicum, qui Samsonem præcesserunt.

Secundò, idipsum liquet ex 3. Reg. 6. v. 1. vbi ab ingressu Hebræorum ex Ægypto vsq; ad annum quartum Salomonis, quo ipse cœpit fabricare tẽplum, numerantur pręcisè anni 480. ergo seruitutis anni non sunt computandi. Si enim illos com- B putes, inuenies centum & vndecim plures, puta 591. nõ 480. & licet id concedat Melchior Canus, ac noster Serarius eòdem incliner, quasi 480. illi anni tantùm sint anni quibus præfuerunt Iudices, non quibus oppressi à tyrannis Hebræi eis seruierunt; hos enim fuisse 591. tamen hoc directè aduersatur Script. quæ totum tempus ab exitu ex Ægypto vsq; ad annum quartum Salomonis numerans, præcisè consignat annos 480. Audi eius verba: *Factum est ergo quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Aegypti, in anno quarto mense Zib (ipse est mensis secũdus) regni Salomonis super Israel, ædificari cœpit domus Domino.* Sic enim vniformiter habent Hebr. Chald. Græca & Latina. Quare errat Iosephus, vel certè mendum est in Iosepho, dum ipse numerat annos 592. 2.

Porrò hos 480. annos licet varij variè numerẽt, verisimillimus tamen est computus Ariæ Montani in Daniele, quẽ ferè sequuntur Adrichom. Salia- C nus, Torniellus & alij: nimirum Hebræi ab egressu ex Ægypto tendentes in Chanaan peregrinati sunt in deserto annis 40.

Inde à Iosue vsque ad Othonielem primum Iudicem fluxere anni 17.

Othonieli Script. hîc assignat annos 40.

Aod qui successit Othonieli hîc v. 30. attribuit annos 80.

Samgar qui Aod secutus est omnes dant paucu- los menses, idque vers. 31. sat indicatur.

Barac & Debboræ cap. 5. vlt. memorantur anni 40.

Gedeonis pariter cap. 8. vers. 28. recensentur anni 40.

Abimelech Gedeonis filio cap. 9. 22. dantur anni 3.

Tholæ cap. 10. vers. 2. dantur anni 23.

D Iair cap. 10. vers. 3. anni 22.

Iephte cap. 12. vers. 7. anni 6.

Abesan cap. 12. vers. 9. anni 7.

Ahialon cap. 12. vers. 11. anni 10.

Abdon cap. 12. vers. 14. anni 8.

Samson cap. 15. vlt. anni 20.

Heli 1. Reg 4. 18. anni 40.

Samueli & Sauli Actor. 13. vers. 21. tribuuntur anni 40.

Dauidi 3. Reg. 2. 11. anni 40.

Salomoni 4.

Adde omnes hos annos, & inuenies pręcisè numerum prædictum 480. annorum.

Porrò de omnibus his res certa est, excepto Iosue, cui nõnulli dant annos non 17. sed 27. & Samsone.

A fone, cuius annos viginti aliqui includunt in 40. annis Heli, sed perperam: constat enim Samsonem fuisse Iudicem (dicitur enim cap. 15. 20. iudicasse Israël) distinctum ab Heli qui ei successit, quare cùm Script. Samsoni assignat annos 20. cap. 15. vlt. & c. 16. vlt. hi vtique eo seorsim ab Heli dandi sunt, Ex hoc computu collige, Iosue dandos esse annos 17. non 27.

Quæret, Quotnam sunt seruitutis Hebræorum anni hoc libro recensiti, siue quoties, quando, & quamdiu Hebræi seruierunt alijs gentibus? Resp. seruisse annis centum & vndecim, vt patet ex enumeratione quam subiungo. Hebræi seruierunt Chusan Regi Mesopotamię, vt patet c. 3. 8. annis 8.

Eglon Regi Moab, vt patet cap. 3. 14. annis 18.

Iabin Regi Chanaan, vt patet c. 4. 3. annis 20.

Madianitis, vt patet cap. 6. 2. annis 7.

Philisthæis & Ammonitis, vt patet cap 10. 18. annis 18.

B Rursum Philisthęis, vt patet cap. 13. 1. annis 40.

Adde hos omnes annos, inuenies annos seruitutis centum & vndecim, qui in Chronologia nō sunt computandi, quia in annis Iudicum includuntur, vti dixi.

Vers. 15. Et postea clamaverunt ad Dominum.] Vide hic quàm afflictio sit vtilis: docet enim imò cogit Deum prope inuocare, ideoque Deus illam immittit, vt compellat nos per creaturas vagantes ad se redire. Rursum tribulationes & flagella, sicut bonis & rectis corde sunt consolationes & materia cælestium præmiorum, sic malis sunt primitię gehennalium tormentorum, ait B. Petrus Damiani lib. 8. epist. 6. qui proinde addit: *Dum ergo verberibus cingeris, dum castigaris, non mentem desperatio deprimat, non querela murmurationis erumpat, non tristitiæ mæror absorbeat, non impatientem pusillanimitas reddat, sed semper serenitas in vultu, hilaritas* C *in mente, gratiarum actio resultet in ore.* Quia sicut signum est amoris & prędestinationis diuinę si peccatorem castiget, quòd scilicet velit eum saluare; sic vice versa signum iræ & reprobationis diuinæ est, quòd eum impunè agere sinat; quia scilicet vult eum perdere & cruciare in gehenna, vt ostendi Prouerb. 3. vers. 11. & seq.

Qui suscitavit eis Salvatorem vocabulo Aod.] Fuit hic secundus Israelis Iudex; primus enim fuit Othoniel. *Aod* Hebr. idem est quod *gloriabor* vel *gloriosus*: הוד *hod* enim est *gloria*: talis fuit Aod, quia Eglon, id est de vitulo (hunc enim Hebr. significat *Eglon*) hoc est de vitulante & petulāte Rege, magna cum gloria triumphauit.

D Filii Iemini.] Hugo Victor. per Iemini accepit Beniamin. Meliùs alij accipiūt virum illustrem oriundum ex Beniamin: nam & Semei, qui maledixit Dauidi, fuit filius Iemini de tribu Beniamin æquè ac Saul, vt patet 1. Regum 16. 5. & cap. 19. 18 & lib. 3. Regum 3. 8.

Qui vtraque manu pro dextera vtebatur.] Quem proinde Septuag. tam hic quam cap. 20. 16. vocant ἀμφοτεροδέξιον id est ambidextrum. Hebr. enim est אטר יד ימיני *itter iad iemina*, quod Vatabl. Arias, Pagnin. Caiet. & alij Hebraizantes vertunt, *clausam* siue *captū manu dextra*, qui scilicet manum dexteram habebat mancam, vel contractam & impotentem, ideoque sinistra pro dextra vtebatur, qualem Latini vocant scæuam, id est sinistrū (σκαιὰ enim est sinistra.) Vnde Mutius

A ille Romanus, qui dexteram coram Porsena rege Hetruriæ animosè exussit, ideoque deinceps sinistra vsus est pro dextera, cognominatus est Scæuola, id est sinister, quem Itali appellant *mancino*, Franci *gauchier*, Flandri *slincks*.

Verum S. Hieron. & Septuag. tam hic quàm cap. 20. 16. constāter vertunt *ambidextrum*, quibus vtique magis credendum est. Ambidexter ergo dicitur clausus, id est septus, cōclusus & cinctus manu dextera, quia vtraque manu vtens pro dextra, vndiq; ab vtroque latere, dextrâ quasi propugnatrice cingitur & protegitur. Vnde S. Hieronym. illud Psal. 68. 16. *Neque vrgeat super me puteus os suum*. vertit, *Non coronet super me puteus os suum*; os enim putei rotundi dum operculo circulari tegitur, eo quasi coronatur, vt Hebr. אטר *atar*, per *aleph* affine sit & cognatum cum עטר *atar*, per *ain*, id est *coronauit*, Chald. verò, & ex eo Marinus contra-B riè vertunt: Nō *aperiat super me puteus os suum*, vt scilicet me absorbeat. Sic hoc loco iuxta illos *apertus dextrâ* dicitur, qui dexteram ex vtroque latere habet apertam & expeditam ad pugnam, siue quia tam sinistra quàm dextera operatur & præliatur. Vnde Syrus vertit, *theri iemina*, id est, *qui duas habet dexteras*; Iosephus verò, *manu sinistra melior & ab ea omnem virtutem habens*. Sæpè enim ambidextri, qui sinistra pollent, minùs pollent dextera. Porrò magna cōmoditas æquè ac laus, præsertim militi, est, esse ambidextrum: vtraque enim manu pugnat in hostem, qui vna dumtaxat pręliatur. Vnde ab Homero Iliade 2. laudatur Asteropæus, quòd esset ambidexter; signum enim est magnæ virilitatis & fortitudinis. Nam vt ait Galenus in Aphoris. 7. Hippocratis, *viri quidem ambabus manibus vt dextris vtentes sæpè visi sunt, femina verò hactenus nulla*. Et Pli-C nius l. 7. c. 17. *Obseruatū est*, inquit, *vires dextra parte* (ob calorem cordis & iecoris) *maiores, quibusdam æquas vtraque, aliquibus læua manu præcipuas, nec id vnquam in feminis*. Vnde documentum fuit Platonis, quod recitat Arist. lib. 2. Politic. in fine, in Politica viros debere studere vt ambidextri euadant, quò aptiores reddantur bello. Id fit assuetudine: si quis enim sinistram exerceat, aptabit eam quasi dexteram. Vidi Romæ Patrem Societatis nostræ, qui sinistra assueuerat scribere, idque tam commodè quàm dextra. Hinc est illud Hipponactis apud Galenum; *Ambidexter sum, nec aberro percutiens*, sicut sæpè aberrant qui sola dextrâ feriunt. Vnde optimi milites vtraque manu digladiantur, & in orbem præliantur.

Ambidextri sunt fortes.

Tropol. vir sanctus est ambidexter: nouit enim vti tam aduersis quàm prosperis, tam desolatione D quàm consolatione, tam tentatione & humiliatione, quàm honore & exaltatione, ad suum commodum, vti fecit Iob, Dauid, & Paulus dicens: *Per arma iustitiæ à dextris & à sinistris*, 2. Corinth. 6. Vide Cassian. coll. 6. c. 10. vbi post multa hac de re dicta ita cōcludit: *Erimus igitur ambidextri, quando nos quoque rerum præsentium copia vel inopia non mutarit, & nec illa nos ad voluptatis noxiæ remissionem impulerit, nec ista ad desperationem attraxerit & querelam, sed similiter Deo grates in vtroque referentes, parem fructum de secundis aduersisq; capiemus, qualem se ille verus ambidexter doctor gentium fuisse testatur, dicens: Ego enim didici in quibus sum sufficiens esse, scio & humiliari, scio & abundare: vbique & in omnibus institutus sum, & saturari & esurire, & abundare & penuriam pati omnia possum in eo qui me confortat.*

Vers. 16. Qvi fecit sibi gladivm ancipitem.] Hebr. *Habentem duo ora*, id est duas acies, quem Septuag. vocant *δίστομον*, id est vtrimque acutum, vt vtrimque secare queat. Qualis hic fuerit, iam dicam.

Habentem in medio capvlvm.] Nil de hoc capulo habent Hebr. Chald. & Septuag. nec tamen id finxit aut temerè addidit S. Hieron. sed, vt aduertit Abulens. solerter, vidit hoc includi in τὸ *ancipitem*, siue *duorum orum*, hoc est acierum. Habuit enim hic gladius siue pugio duas acies siue mucrones, vt vtrimque Regem quomodocumque situm ferire posset; volebat enim eum ferire non apertè & cæsim, sed occultè & punctim, vt ictum declinare non posset. Quare necesse fuit vt gladius hic haberet capulum in medio, quo vtrimque, si opus esset, sua acie & mucrone Regem pungere & transfigere valeret.

Aliter Serarius: Fuit, ait, gladius iste latior, & in latitudinis huius medio fuit capulus, scilicet in longitudinis extremo, vt aliàs esse consueuit: sed si erat latior, ergo ad cædendum erat, hic autem fuit ad pungendum: erat ergo strictior, & acutus instar cuspidis & pugionis. Vnde noster vers. 21. vocat *sicam*, a qua dicti sicarij. Fuit ergò hæc noua species & forma gladij, id est gladioli siue pugionis, ideoque forte Aod ipse fuit faber, eumque sibi fabricauit. Sic Marius Romanus Dux fuit faber, vnde cùm ex insidijs interimeretur, dixit interemptor: *Hic est gladius quem ipse fecisti*, vti narrat Trebellius Pollio libro de triginta tyrannis cap. 7.

Palmus & spithama quomodo differant.

Longitvdinis palmæ.] Refer hoc non ad *capulum*, sed ad *gladium*, vt patet ex Hebr. Chald. & Septuag. Per palmam accipe palmum siue spithamam, vt vertũt Septuag. alioqui palma propriè est mensura exigua quatuor digitorum transuersim positorum, palmus verò siue spithama est spatium quod distentâ manu inter pollicem & vltimum digitum interiacet, continetque duodecim digitos transuersos. Hebr. est גומד *gomed*, quod passim Hebraizantes vertunt cubitum. Vnde *gammadim*, id est cubitales vocantur pygmæi, Ezech. 27. 11. Cubitus est sesquipes, continet vigintiquatuor digitos, siue duas spithamas: quare hic cubitus minor debet intelligi, qui æquatur spithamę, continetque duodecim digitos. Ita Serarius. Sed sicut olim digiti erant maiores modernis, sic & spithamæ: nisi quis dicat, palmum hic non simplicem, sed duplicem accipi; hic enim æquatur cubito, & solent gladioli siue pugiones esse cubitales, alioqui cultri sunt potiùs quàm gladij.

Et accinctvs est eo svbter sagvm (nota est hæc militum vestis) svb dextro femore;] tum vt gladium siue gladiolum & machinationem cædis occultaret: gladio enim solemus ad sinistrum femur accingi, non ad dextrum; tum vt eum faciliùs educeret manu sinistra, qua percussurus erat Regem incautum.

Vers. 17. Erat avtem Eglon crassvs nimis.] Instar vituli; *Eglon* enim Hebr. vitulum significat. Dicit hoc, vt eum ex multo adipe suo oppressum & suffocatũ significet, vt explicat vers. 22. Septuag. vertunt *ἀστεῖος*, id est festiuus, quia pingues solẽt esse festiui, hilares & Ioniales. Fortè pro *ἀστεῖος*, Septu. verterunt *παχὺς*, id est pinguis, obesus, vel *βαρύς*, id est ponderosus grauis. Vide hic vt gulosis obsit sua gula; gula enim occidit gulosum & obesum Eglon. Obesus enim nec se ab ictu surripere, nec eum inhibere potest, ictusque suo adipe suffocatur: macilentus verò sua gracilitate & agilitate ictum declinare vel infringere potest, ac læsus facilè curatur. Porrò, vt ait S. Hier. epist. 2. ad Nepotian. *Pulchrè dicitur apud Græcos, & nescio an apud nos æquè resonet: Pinguis venter non gignit mentem tenuem.* His ait Amos Propheta cap. 4. 1. *Audite verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ, quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes; quæ dicitis Dominis vestris, Afferte, & bibemus.* De his Moyses Deuter. 32. v. 15. *Incrassatus est dilectus & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.*

Vers. 19. Et reversvs de Galgalis, vbi erant idola.] Aod post oblata Eglon regi munera, vt facinus tegeret, ab eo & aula regia discessit cum socijs, eosque comitatus est vsque ad Galgala: inde solus reuersus est ad Regem; idque tum vt solus subiret discrimen vitę, socios que ab illo eximeret; tũ vt secretior esset cędes, & minùs suspicioni obnoxia; quod non fuisset, si statim oblatis muneribus eam attentasset, ait Abulens. Vnde legati Cæsaris & Regum ad Turcam, dum ei munera offerunt, à Bassis honoris specie ducuntur, itaque brachijs constringuntur, vt gladium ferrúmve stringere, Turcamque ferire nequeant: adeò tyrannis est formidolosa, & omnia tuta timet.

De Galgalis vbi erant idola.] Masius, vt dixi in libro Iosue, opinatur alia hæc esse Galgala à Galgalis in quibus circumcisi sunt filij Israel. Iosue 5. eò quòd ibi non essent idola. Dici tamen potest, illa à Moabitis ibi posita fuisse, tum vt Galgala & Circumcisionem Iudæorum profanarent, tum vt ipsi ibi deos suos inuocarent ad Terram promissam sibi subigendam: in eius enim ingressu erant Galgala: tum vt Iudæos initiari suis sacris idololatricis cogerent eò loci, vbi olim patres eorum initiati fuerant sacris Iudaicis.

Verbvm secretvm habeo ad te ô Rex.] Fingit se habere oraculum à Deo siue dijs acceptum in Galgala ad Regem perferendum, vel certè secretum aliquod in itinere à se cognitum, quod Regi indicandum foret; Mentitur ergo, sed olim tali casu & necessitate mentiri licitum esse censebant non tantùm plebei sed & Philosophi ac Theologi, vti iam sępè monui. S. August. tamen Aod excusat à mendacio, quòd per verbum intellexerit factum phrasi Hebræa. q. d. Habeo quod tibi dicam, hoc est faciam, scilicet vt te occidam, hoc enim mihi suggerit iubetque Deus. Ita loquitur, vt Rex ex Galgalis idolorum suorum sibi ab Aod oraculum afferri putet, itaque consurgat, accedatque ad reuerentiam verbo Dei exhibendam, vt stans stantem & vicinum silentissimè transfigat.

Hinc Anast. Nicænus quæst. 71. in S. Script. docet, licere subinde vti artificiosè simulatione, non tamen mẽdacio, atque id probat Sanctorum exẽplis. *Primum, inquit, exemplum sit Moyses: quoniam iussu Dei, apud Regem præ se tulit, quòd viam trium dierum abducturus esset populũ ad Deum colendũ.* Exod. 3. 18. & Exod. 5. 3. *quanquã eius esset propositum omnino Israeliticum populũ liberare, & traducere ex Aegypto in Iudæã. Tale est & quod fecit, qui ad vngendum Dauidem in Regẽ missus est à Deo præ se ferre quòd esset sacrificaturus, ne Saul cognosceret. quòd Regẽ pro se cõstituit, & ne periculum*

lũ venerit Samueli. 1. Regum. 16. 1. Et Paulò post alijs exemplis commemoratis. *Iam verò;* inquit, *ad sumẽdum iustam de inimicis vltionem sæpè doli sunt probati; cuiusmodi fuit Aod, qui interfecit Eglon; & Iahel, quæ occidit Sisaram; & Iudith, quæ interemit Holofernem. Propter hos ergo dolos non sunt sancti appellandi mẽdaces, sed sapiẽtes quidem ad bonum, sinceri autem ad malum.* Nec aliud vult S. Thom. 2. 2. quæst. 40. art. 3. dicẽs omnem dissimulationẽ esse peccatum; quia loquitur de illa simulatione, quæ ex intentione ipsius dissimulantis falsum significat, non autem de illa, quæ ex acceptione audientium tantùm ad falsum significandum detorquetur.

Et ille imperavit silentivm] Non famulis aulicis, sed ipsi Aod. Hebr. enim enimest, *tace.* q. d. tace secretum quod habes, ne illud aulici audiant, sed expecta donec omnes astantes emittam, itaque solus illud à te excipiam. Ita Interpretes. Abulensis tamen per silentium accipit secessum stipatorum.

Vers. 20. Verbvm Dei habeo ad te.] Quia scilicet iubet mihi Deus, vt te Israelis oppressorem occidam. Ita S. August. Dicit hoc vt rex è throno surgat, quasi reuerenter excepturus Dei oraculum & mãdatum, itaque faciliùs & occultiùs eum lethaliter ferire & occidere possit, vt dixi. Itaque factũ; nam Eglon *statim surrexit de throno*, vt reuerentiam exhiberet Deo, eiusque legato Aod, sicut nos assurgimus Euãgelio dum legitur. Sic Balaam ait Balac Regi: *Sta Balac, & ausculta.* Numer. 23. 22. Sic *viator*, ait Plinius lib. 18. c. 3. *Cincinnato nudo & arãti* dixit: *Vela corpus, vt proferam Senatus populiq; Romani mandata* Porrò Deus castigauit Valẽtinianum Imperatorem, quòd Arrianæ vxoris improbitate ac suasu S. Martino nõ assurrexisset venienti. *Regiam enim sellam operuit ignis, ipsumq; Regem ea parte corporis, quâ sedebat, afflauit incendium. Ita*, inquit Sulpitius Dialog. 2. cap. 6. *solio suo superbus excutitur, & Martino inuitus assurgit: multumq; complexus, quem spernere antè decreuerat, virtutem sensisse diuinam emendatior fatebatur.*

Vers. 21. Infixitqve eam in ventre eivs.] Punctim ergo eum ferijt, non cæsim, vt dixi. Fecit hoc Aod Dei instinctu, eoque hostem potiùs interemit, quàm populi rectorem tyrannum, ait S. Thom. lib. 1. de regim. Principum, cap. 6.

Troia condita sub Aod. Eusebius in Chron. tradit, tempore Aod Troẽm condidisse Troiam, regnasse Athenis Erichthonium, in Creta Minoẽm, in Lycia Rhadamanthum, apud Argos Pelopem, Thebis Cadmum, eiusque nepotem Bacchum in India. Quare tunc fuit Deorum ætas; tunc enim floruere duodecim viri & feminæ illustres, ideoque inter Deos relatæ, quos Cicero Tuscul. 1. ex Ennio his versibus comprehendit:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iupiter, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Tunc quoque floruit *Xamolxis* Gothorum in Scythia Legislator & Deus: Elysa Sibylla Lybica, ex Ioue & Lamia Neptuni filia. Danaus quinquaginta suarum filiarum operâ totidẽ Ægypti fratris filios interfecit, solo Lynceo, qui post eum regnauit, euadente. Crassus Argiuorum Rex, sub quo sacerdotio primùm functus est Calipias Pyrantis primi filius. Apud eosdem Hypermnestra, Danai filia sacerdotio fungitur.

Vers. 22. Stercora prorvpervnt.] Naturale enim est, vt dum violẽter mors infertur, ex angore animæ fugiente venter soluatur, & sordes per aluum vel vesicam egerantur, vt patet in ijs qui suspenduntur.

Vers. 24. Per posticvm egressvs est.] Perperam Lyran. legit, *per porticum*; Septuag. vertunt, *ordinatos*; S. August. quæst. 22. *milites obseruantes*, qui scilicet excubare solent ante Regis cubiculũ. Chald. vertit *exedram*, quales esse solent in Anticamera Regum & Principum, quò conueniunt aulici ceteri Regem adituri, expectantes donec à Rege euocentur. Verùm sequentia planè indicant, Aod non per Antecameram, ibi enim ab omnibus visus, notatus & captus fuisset, sed per posticum latenter fuisse egressum.

Vers. 28. Occvpavervnt vada Iordanis qvæ transmittvnt in Moab.] Vt scilicet præsidium Regis Moab, quod erat cis Iordanem in Iericho, trucidarent, ne per Iordanem in Moab effugere posset.

Vers. 30. Et qviebit terra octoginta annis.] Id est, vsque ad octogesimum annum à morte Othonielis, quo mortuus est Aod eius successor. Quare in his 80. annis includuntur 18. anni, quibus Hebræi subacti seruierunt Moabitis. Quis enim credat Aod 80. annis præfuisse Israeli, totidemque annis nullum in Israele fuisse bellum? Vide dicta vers. 11.

Vers. 31. Post hvnc fvit Samgar.] Hic ordine tertius fuit Iudex, sed modici temporis, & paucorum mensium. Hinc *Samgar* Hebr. idem est quod *peregrinatus est*. ait Origen. vel *admiratio peregrinantis*, ait Pagnin. Vnde iam liquet, quòd verum sit illud Eccles. 10. 11. *Omnis potentatus vita breuis*. Sic de Mario Imper. ait Trebellius: *Vna die factus est Imperator, alia die visus est imperare, tertia die interemptus est*: nimirum *Rex hodie est, & cras morietur*, ait Eccles. ibidem vers. 12. Idem Marius Vconsul, sex pomeridianis horis consulatum suffectum tenuit, vnde à Cicerone tali aspersus est ioco: *Consulem habuimus tam seuerum, tamq; censorium, vt in eius magistratu nemo pranderit, nemo cænauerit, nemo dormierit.* Ita Trebellius lib. de 30. Tyrannis cap. 7.

Qvi percvssit (per se solus, ait Abulens. non per socios, vt vult Lyran.) de Philistiim sexcentos viros vomere.] Sic & Septuag. Origen. & S. August. vertunt *vomere*; Chald. verò; Pagnin. Vatabl. & Rabbini vertunt *stimulo boum*. Vomer est ferrum siue cuspis aratri, quo terra finditur & proscinditur, quodque liras facit, & vtrimque terram subruendo quasi vomit, indeque dicitur vomer vel vomis. Videtur ergo Samgar fuisse agricola, & irruentibus Philisthæis ab aratro arrepto vomere subitò prosilijsse ad pugnam, vti etiamnum faciunt Hungari irruentibus Turcis, & olim fecerunt Hispani ingruentibus Mauris: in cuius rei signum etiamnum rustici Hispani, dum arant, gladiati incedunt, quasi parati ad resistendum hosti repentè inuadenti. Sic Samson maxilla asini occidit mille Philisthæos cap. 15. v. 16. nimirum in re subitanea, obuia quæque arripiuntur, cùm furor arma ministrat, iuxta illud Claudiani:

Pro telo geritur quidquid suggesserit ira.

Simili modo ab aratro ad Dictaturam vocati fuere prisci Romanorum Heroes, vt Camillus, Curius, Cincinnatus, Fabricius, &c. qui Romam à Gallis, Samnitibus, alijsque hostibus liberarunt. *Fortissimi*, ait Plinius lib. 18. cap. 5. *viri & milites strenuissimi ex agricolis gignuntur, minimeq; malè cogitãtes.*

Agri-

Agricola, inquit Maximus Tyrius orat. 24. *continuè labore exercetur, sub dio degit, amicus soli, domesticus ti-mibus, compactu membris discalceatus, manu promptus, peruigil, pedibus pernix, ad ferendum robustus: quem si pugnare oporteat, militē videas exercitatum in laboribus veris, quales expertus est Darius in Marathonia pugna.*

Hinc vetus prouerbium: *Insige plagam ab aratro*; siue *impinge vomerem*, dici solitum, cùm quis iubet strenuè pugnare, licet sine arte. Cuius originem recenset Pausan. lib. Eliac. 2. Glaucus, inquit, quidā Carystius, cùm terram aratro proscindenti vomer fortè fortunâ excidisset ab aratro, sublatum aptauit manu vice mallei. Quod vbi conspexisset pater Demylus, iuuenem produxit in Olympia ad pugilum certamen. Verùm vbi iam artis imperitus plagis afflictus penè deficeret, pater acclamauit: *Impinge vomerem*, admonens vt sic peteret hostem, sicut vomere solebat vulnerare terram. Hac voce rediit animus iuueni, vicitque. Idem posteà bis vicit Pythia, octies Nemeia, item octies Isthmia: nimirum validi & duri sunt rusticorum ictus; olim enim non sclopetis, sed lacertis certabatur.

Vomeris symbola. Tropolog. Glossa: Vomer, inquit, est Confessio; quia sicut vomere aperitur scinditurque terra, vt semen recipiat & fructificet; sic confessione re-

A scinditur terra cordis nostri, vt semen verbi & gratiæ Dei recipiat, per illudque fructus bonorū operum producat. Hac ergo percutiuntur Philisthæi, id est cadentes, id est peccata & vitia, quæ nos cadere faciunt in profundum inferni. Origen. per vomerem accipit simplicem monitionem, quæ etiā conuertit animas. Vomer quoque significat vim verbi Dei in anima, quo eradicantur spinæ vitiorum, & cordis duritia mollitur. Ita S. Hieron. in Isaiæ cap. 2. Vomer tertiò designat linguam prædicantium, Isaiæ 2. 4. Vomeres ergo Dei sunt prædicatores viri que zelosi, qui agrum Domini operibus charitatis verboque & exemplo scindunt & arant, quique, vt ait Tertull. mox citandus, sunt bonæ frugis operarij. Vomer denique significat affectum geminæ charitatis, vel sensum & animum probum. Ita Tertullian. lib. 4. contra Marc. cap. 1. Item studium pacis, modestiæ, concordiæ. Vomere enim terra aratur tempore pacis, non belli. Ita Tertull. lib. 3 contra Marc. c. 21.

Allegor. Samgar fuit typus Christi, qui vomere Euāgelicæ prædicationis percussit Philisthæos, id est dæmones, idololatras & impios, dum idololatriam & impietatem ex mentibus hominum sustulit.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Debbora & Barac Sisaram Ducem Iabin Regis profligant in monte Thabor. Sisara fugit, ac dormiēs clauo per tempora adacto à Iabel occiditur. Quartus ergo Israelis Iudex fuit, Barac, cuius gesta hic recensentur.

1. ADdideruntque filij Israel facere malum in conspectu Domini post mortem Aod, 2. & tradidit illos Dominus in manus Iabin Regis Chanaan, qui regnauit in Asor: habuitque ducem exercitus sui nomine Sisaram, ipse autem habitabat in Haroseth gentium. 3. Clamaueruntque filij Israel ad Dominum: nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppresserat eos. 4. Erat autem Debbora prophetis vxor Lapidoth; quæ iudicabat populum in illo tempore. 5. Et sedebat sub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rame & Bethel in monte Ephraim ascendebantque ad eam filij Israel in omne iudicium. 6. Quæ misit & vocauit Barac filium Abinoem de Cedes Nephthali: dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Israel, vade, & duc exercitum in montem Thabor, tollesque tecum decem millia pugnatorum de filijs Nephthali, & de filijs Zabulon: 7. ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison Sisaram principem exercitus Iabin, & currus eius, atque omnem multitudinem, & tradam eos in manu tua. 8. Dixitque ad eam Barac: Si venis mecum, vadam: si nolueris venire mecum, non pergam. 9. Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debbora, & perrexit cum Barac in Cedes. 10. Qui, accitis Zabulon & Nephthali, ascendit cum decem millibus pugnatorum, habens Debboram in comitatu suo. 11. Haber autem Cinæus recesserat quondam à ceteris Cinæis fratribus suis filiis Hobab, cognati Moysi: & tetenderat tabernacula vsq; ad vallem, quæ vocatur Sennim, & erat iuxta Cedes. 12. Nuntiatumq; est Sisaræ, quòd ascendisset Barac filius Abinoem in montem Thabor: 13. & congregauit nongentos falcatos currus, & omnem exercitum de Haroseth gentium ad torrentem Cison. 14. Dixitque Debbora ad Barac: Surge, hæc est enim dies, in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas: en ipse ductor est tuus. Descēdit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo. 15. Perterruitque Dominus Sisaram, & omnes currus eius, vniuersamque multitudinem, in ore gladij, ad conspectum Barac: in tantum, vt Sisara de curru deficiens, pedibus fugeret. 16. & Barac persequeretur fugientes currus, & exercitum, vsque ad Haroseth gentium, & omnis hostium multi-

tudo vsque ad internecionem caderet. 17. Sisara autem fugiens peruenit ad tento-
rium Iahel vxoris Haber Cinæi. Erat enim pax inter Iabin Regem Azor, & domum
Haber Cinæi. 18. Egressa igitur Iahel in occursum Sisaræ,dixit ad eum:Intra ad me
domine mi: intra,ne timeas.Qui ingressus tabernaculum eius, & opertus ab ea pallio,
19. dixit ad eam:Da mihi,obsecro,paululum aquæ,quia sitio valde.Quæ aperuit vtrẽ
lactis & dedit ei bibere,& operuit illum. 20. dixitque Sisara ad eam:Sta ante ostium
tabernaculi: & cùm venerit aliquis interrogans te,& dicens: Numquid hîc est ali-
quis? Respondebis:Nullus est. 21. Tulit itaque Iahel vxor Haber clauum tabernacu-
li,assumens pariter & malleum: & ingressa absconditè & cum silentio,posuit supra tẽ-
pus capitis eius clauum, percussumque malleo defixit in cerebrum vsque ad terram,
qui soporem morti consocians defecit,& mortuus est. 22.Ecce Barac sequens Sisarã
veniebat: egressaque Iahel in occursum eius, dixit ei: Veni, & ostendam tibi virum
quem quæris. Qui cum intrasset ad eam,vidit Sisaram iacentem mortuum,& clauum
infixum in tempore eius. 23. Humiliauit ergo Deus in die illo Iabin Regem Chanaã
coram filiis Israel. 24. qui crescebant quotidie,& forti manu opprimebant Iabin Re-
gem Chanaan,donec delerent eum.

Vers. 2. IABIN REGIS CHANAAN, QVI REGNAVIT IN ASOR.] Iosue c.12 v.11.& sequ. cepit & succendit Asor,sed mox Chananæi eam restaurarunt, adeoque in ea regnauit Iabin.

HABVITQVE DVCEM EXERCITVS SVI NOMINE SISARAM.] Iosephus lib.5.Antiq.c.6.eum vocat Susares & Sisares, *Sasares* Hebr. idem est quo *equum videns*. סוס *Sus* enim est *equus*, *Sisares* est *tineam videns*. Græcè enim σὴς, est *tinea*. Alcinius li.6.c.15.asserit Sisaram fuisse gigantem, ac Regem, id est regulum siue principem.

Tropol.Origen.homil.4.Sisara,inquit,interpretatur Visio equi;iste est enim animalis,nõ spiritualis,qui non videt nisi eà quæ animalis sunt: ipse est eius visio,ipse eius intuitus, donec animæ Deum inuocanti suscitetur Debbora, vt secundùm prophetiæ gratiam gubernetur, discatque sapere non ea quæ carnis,sed quæ spiritus sunt.

IPSE (Sisara potiùs quàm Iabin) AVTEM HABITABAT IN HAROSETH GENTIVM.] Vbi scilicet erat concursus & confluxus gentium, tum illarum quæ à Iosue sedibus suis pulsæ fuerant, ait Arias; tum aliarum quarumlibet, ait Serarius, הרשת *Haroseth*. Hebr.fabricam vel syluam(vti vertit Noster 1.Reg.23.15.& 2.Paral.27.4.)significat.Vnde Adrichom. eam censet à sylua vicina ita dictam, eamque collocat ad Samochonitem lacũ, qui valdè syluosus & amœnus erat. Alij verisimiliùs ita dictam censent à fabris & fabrefactione (חרש *chares* enim fabricare significat) quòd in ea fabricati fuerint nongenti currus falcati Sisaræ, illeque in ea suũ habuerit armamentarium. vnde Chald. vertit,*in munitione arcium gentium*.

Vers. 3. NONGENTOS ENIM HABEBAT FALCATOS CVRRVS.] de quibus dixi Iosue 17.16.

Vers. 4. ERAT AVTEM DEBBORA PROPHETIS VXOR LAPIDOTH QVÆ IVDICABAT POPVLVM IN ILLO TEMPORE.] Debbora Hebr. idem est quod *apis*, quia ipsa vt apis erat casta,industria, operosa,diuina. Sic de S.Cæcilia canit Ecclesia? *Cæcilia famula tua Domine tibi quasi apis argumentosa deseruit*. fudit enim mella piorum sermonum, quibus Valerianum sponsum,Tiburtium,Maximũ,aliosque 400. infideles ad Christum conuertit. Porrò apis symbolũ est sapientiæ,vt ostẽdi Prou.24.v.14.& seq.

Audi S.Hieron.epist.10.ad Furiam: *Nobis ad hoc nominabitur quòd Prophetissa fuerit, & in ordine iudicum supputetur. Et quia dicere poterat: Quam dulcia gutturi meo eloquia tua: super mel & fauũ ori meo; apis nomẽ accepit, scripturarũ floribus pasta, Spiritus sancti odore*

A *perfusa, & dulces ambrosiæ succos prophetali ore cõponens*.

Porrò Debbora fuit apis suis mellea, sed hostibus aculeata & fulminea,quia per Barac quasi fulmen in eos insiliens occidit. Sic S.Iacobus Episc. Nisibis, Persas Nisibin obsidẽtes oratione sua,immissis à Deo apibus.fugauit & perdidit, vt refert Theodor.in Philotheo:apes enim irritatę in furorem aguntur,& instar fulminis in hostes inuolant; suis ergo bombis quasi tonant, alis verò & aculeis fulminant. Ita hîc Debbora fulmineos belli ardores indidit Barac, quibus ipse fulminaret in Sisaram.nimirum,*Accendit faculas amala solis apis*.

PROPHETIS. *Præstat hoc*,ait Origen.hom.5.*consolationẽ mulierum sexui,vt non desperent prophetiæ gratiæ capaces se fieri posse: sed intelligant & credant, quòd meretur hãc gratiam puritas mentis, non diuersitas sexus*. Sic prophetiæ spiritum habuit Holda vxor Sellũ, 4.Reg.22.14 Maria soror Mosis,Exodi 15.Eliza-

B beth vxor Zachariæ & mater S.Ioannis Baptistæ, Lucæ 1.Anna filia Phanuel,Lucæ 2. S.Brigida,S.Hildegardis S.Machtildis,& plures aliæ, *Existimo*, inquit quæst.11. Theod. *Debboram in contumeliam virorũ prophetiæ donum adeptam esse. Nam cùm ex viris nullus inueniretur dignus,qui Spiritum sanctum promereretur, hac donum sanctissimi Spiritus est consecuta. In probrum*,inquit Cicero lib.1.Offic. *maximè in promptu est, si quid tale dici potest:*

Vos etenim iuuenes animum geritis muliebrem,
Illaq; virgo viri,

VXOR LAPIDOTH] Hoc erat nomen mariti Debboræ. Rabbini & Arias vertũt, *mulier Lychnaria*.quæ scilicet cõcinnabat elychnia tabernaculi, לפידות *Lapidoth* enim & לפידים *lappidim*, Hebr. significat lampades,faces,tædas? indeque deducta

C est Gręca & Latina vox lampas,ait Arias,qui vertit, *mulier lampadarum*, siue *splendorum*, eò quòd Debbora diuinis illuminaretur splendoribus & oraculis. Alij putant Lapidoth fuisse ipsum *Barac* Iudicem. Veriùs Serarius & alij cẽsent. Lapidoth fuisse maritum Debboræ, eumque alium à Barac: si enim idem fuisset,hoc non tacuisset hîc Script.

Porrò S.Ambros.lib.de Viduis, censet Debboram fuisse viduam. *Vidua*,ait,*populos regit,vidua ducit exercitũ,vidua duces eligit,vidua bella ipsa disponit, mandat triumphos*.Negat hoc S.Hier.Epist.10.quia hîc vocatur vxor. Vtrumq; conciliant Abul.Arias; & Serarius dicendo, Debborã eo tempore quo gratiam prophetię accepit separasse se à thoro mariti, sicque fuisse vxorem quoad vinculum cõiugij, viduã verò quoad cõtinentiã & thori separationem.

QVA

QVÆ IVDICABAT POPVLVM.] Ios dicebat populo. Quæres, An ergo Debbora fuerit iudex, & princeps populi. Affirmat S. Ambros. & S. Hieron. locis iam citatis. Meliùs Abulés. Arias, Genebrard. Caietan, Serarius & Rabbini censent eam abusiuè vocari iudicem, propriè tamen nō fuisse, nec enim id permisisset Iabin & Sisara dominātes Hebræis. Iudicauit ergo, id est iusdixit Debbora, ait Serarius, litesq; nonnullas cōposuit absque iurisdictione vlla, sed ex prophetia tantùm, & auctoritate quā hęc illi pariebat, sicut Deiocles initio, antequā Rex fieret, ex sola sapientia, & auctoritate hinc subsecutā, Iudicem apud Medos egit, vt narrat libro primo Herodotus: & sicuti de occultis dubiisque rebus ijs qui eum consulerent respondebat Samuël 1. Reg 9. Et sic quòd Scriptura, quòd Patres dicunt eam iudicasse, rexisse, populumque gubernasse, intelligendum, *Iudicabat*, inquit S. August. lib. 18. Ciuitatis c. 15. *apud Hebræos femina Debbora, sed per illam Dei spiritus id agebat nam & Prophetissa erat.* Iudex ergo tunc iussu Dei per Debboram factus est Barac, non verò ipsa Debbora.

VERS. 5. ET SEDEBAT (habitabat) SVB PALMA, QVÆ NOMINE ILLIVS VOCABATVR] Palma Debboræ. Appositè, quia ipsa palmam victoriæ de Sisara suis oraculis plectebat Barac & Hebræis: & quia *iustus vt palma florebit*, ait Origenes.

INTER RAMA ET BETHEL] *Rama*, ait Origen. homil. 5. *Interpretatur excelsa, Bethel, domus Dei. Videte in quibus locis residere dicitur prophetia, inter excelsa & domum Dei. Nihil enim humile, nihil deiectum, nihil vile erga prophetiæ sedem reperiri potest. Prophetia quæ nunc in Debbora describitur, inter excelsa & domum Dei dicitur habitare: non enim nos docet quæ super terram sunt quærere, sed quæ in cœlis sunt & in excelsis, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Illuc nos prophetia hortatur ascēdere, illuc discipulos molitur traducere.*

IN OMNE IVDICIVM] Ad omnes lites Debboræ sententiā & iudicio decidendas & terminandas.

VERS. 6. QVÆ MISIT ET VOCAVIT BARAC FILIVM ABINOEM.] S. Ambros. lib. de Viduis opinatur, Barac fuisse filium Debboræ, בר *bar* enim filium significat, quia Debbora c. 5. v. 7 vocatur mater in Israel, Genebr. censet Barac fuisse patrem, Rabbini nonnulli fuisse maritum Debboræ. Sed planè hic innuit Script. eum fuisse exterum, non consanguineum Debboræ. Nam Debbora fuit ex tribu Ephraim, Barac verò ex tribu Nephthali, vt patet vers. 5. & 6. Barac Hebr. significat fulmen, quia ipse instar fulminis insiliens, cœlesti vi prostrauit Sisaram eiusque castra validissima, vt patebit vers. 15. iuxta illud de vtroque Scipione Asiano & Africano dictum: *Duo fulmina belli Scipiada.*

Pater Barac fuit *Abinoem*, qui Hebr. idem est quod *pater pulchritudinis*, aut *patri pulcher*, amœnus, gloriosus. Audi Rupertum cap. 4. *Barac idem qui & Lapidoth* (quod iam refutaui) *vir Debboræ prophetes fuisse traditur. Interpretatur autem Lapidoth fulgur. Barach quoque fulmen. Fulgur idcircò, quia antequam vlcisceretur Israel de Chananæis, quasi fulgur splendebat in populo meritis scilicet & prærogatiua operum. Postquam verò vltus est Israel de Chananæis, fulmen, id est percutiens vocatus est.*

DVC EXERCITVM IN MONTE THABOR] Thabor mons est altissimus & amœnissimus, in quo transfiguratus est Christus, cuius Barac, id est fulgur fuit typus: Visa enim est tunc Christi facies fulgurea, & vestis eius fulgens. Græcè ἐξαστράπτων, id est effulgurans; ait Lucas cap. 9. 29. Hinc *Thabor* Hebr. idem est quod *puritas*, vel *electio*, vel *lumen veniens*, siue *adueniens lumen*.

VERS. 8. DIXITQVE AD EAM BARAC: SI VENIS MECVM, VADAM: SI NOLVERIS VENIRE MECVM, NON PERGAM.] Causam addunt Septuag. qui ex se addunt, vti legimus apud S. August. q. 26. *Nescio diem in qua prosperat Dominus Angelum mecum.* Apud S. Ambros. lib. de Viduis: *Non noui diem, in qua dirigit Dominus Angelum suum mecum.* Quod explicat S. Aug. q. d. *Nescio an Dominus faciet mecum prospera per Angelum.* Nescio an Dominus Angelorum mecum die tali fortunet, seu, an per eum mihi affuturus cœptumque fortunaturus sit.

Fuit Barac immo, audiens sibi à Deo tātum tam que arduum munus debellandi Sisaram imponi, tardus in credendo & obediendo; vnde Debborā comitem poposcit: mox tamen resumens animos, & à Debbora confortatus, magna fide & spe rem aggressus est, & feliciter cōfecit. vnde eius fidem celebrat Apost. Hebr. 11. 32.

VERS. 9. QVÆ DIXIT AD EVM: IBO QVIDEM TECVM, SED IN HAC VICE VICTORIA NON REPVTABITVR TIBI, QVIA IN MANV MVLIERIS (Debboræ, vel potiùs Iahel, vt patet v. 21.) TRADETVR SISARA.] Hebr. *Eundo ibo tecum: veruntamen non erit gloria tua in via, seu ob viam quam graderis. In manu enim feminæ vendet Dominus Sisaram*, pro *victoria* enim Hebr. est תפארתך *tiphartecha*. id est decus, laus, gloria tua. Septuag. vertunt προτέρημα, id est *præstantiam* siue *primas*, q. d. quia non statim credidisti, nec obedisti Deo, sed instar feminæ trepidasti, hinc gloriam victoriæ futuræ trāsferet à te Deus, facietq; vt non tu, sed Iahel femina occidat Sisaram. Vide quàm citò & fortiter sibi obediri velit Deus, in rebus etiam arduis & naturam superantibus. Audi S. Ambros. libr. de Viduis: Debbora ducem Barac: *quasi mater erudit, quasi iudex proposuit, quasi fortis instituit, quasi Prophetes victoriæ certa transmisit. Denique in mulieris manu summam fuisse victoriæ docet Barac filius, dicens, Nisi tu veneris mecum, non ibo, quia non noui diem, in qua dirigit Dominus Angelum suum mecum. Quanta ergo femina ista virtus, cui dux dicit exercitus. Nisi tu veneris non ibo?*

EN IPSE DVCTOR EST TVVS] Chald. *Nónne Angelus Domini exiens ad prosperandum ante te?* VERS. 14. Septuag. *Nónne Dominus ibit ante te?* Sic Angelus præcessit Iudam Machabæum, eumque fecit victorem.

PERTERRVITQVE (Hebr. המם *hamam*, id est conturbauit, contriuit, perdidit) DOMINVS SISARAM, ET OMNES CVRRVS EIVS, VNIVERSAMQVE MVLTITVDINEM.] Iosephus, & ex eo Abul. asserit fuisse trecenta millia peditum & decem millia equitum; Sisaram enim omnes Regis non tantùm subditos, sed & socios amicosque ad hoc prælium coegisse & conflasse. Fauet Chald. qui c. 5. 8. numerat 250. millia militum Sisaræ, præter nongentos currus falcatos. Addit Iosephus, partē eorum telis gladiisque Israëliticis cæsam, partem à semet ipsorum equitatu & peditatu terrore panico in eum à Deo immisso protritam, partem à Deo procellis, tonitrubus & fulminibus sideratam, ita interisse, vt ne vnus quidem cladi superfuerit, vt habent Hebræa vers. 16. Hoc est quod dicitur cap. seq. vers. 20. *De cœlo dimicatum est contra eos stellæ manentes in ordine & cursu suo aduersus Sisaram pugnauerunt.* VERS. 15.

uerunt Addit Iosephus, Barac ducentem exercitum ad Asor vrbem Iabin Regis, ipsum Regem obuium factum interfecisse, ipsamque vrbem solo æquasse.

Simili modo Deus Pharaonem procellis, tonitribus & fulminibus perculit & siderauit in mari rubro Exodi 14.24. & Chananæos, Iosue 10.10. & Philisthæos sub Samuele, 1. Reg. 7. 10. hi enim sūt currus, hæc arma quibus impios ferit, vti docet Psaltes Psalm. 17. 14 *Et intonuit de cælo Dominus*, & Psal. 14 6. 6. *Fulgura*, inquit, *coruscationem, & dissipabis eos: emitte sagittas tuas, & conturbabis eos.* Sic exercitu M. Aurelij Imper. ab hostibus circumsesso, Christiani milites oratione sua à Deo impetrarunt pluuiam, fulgura & tonitrua cum grandinibus, quibus hostes perculsi in fugā versi sunt. Vnde legio illa dicta est κεραυνοβόλος, id est fulminatrix, teste Tertul. Apolog. c. 5. & Eusebio lib. 5. histor. c. 5 Idē accidit Theodosio Imperatori contra Eugenium tyrannum pugnanti, quod pulchrè hisce versibus describit Claudianus in Panegyr. de tertio Consulatu Honorij:

Legio fulminatrix.

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduersas acies reuolutaq; tela
Vertit in auctores & turbine repulit hastas.
O nimiùm dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Idem recitat & celebrat S. August. lib. 5 de Ciuit. c. 26.

Vers. 16. OMNIS HOSTIVM MVLTITVDO VSQVE AD INTERNECIONEM CADERET.] Hebr. *Vt ne vnus quidem superesset.* Rara ergo, & nouo miraculo prodigiosa fuit hæc victoria, Philo Biblicus asserit è castris Sisaræ cæsa esse 997. millia, quod vix videtur credibile.

Vers. 17. SISARA AVTEM FVGIENS PERVENIT AD TENTORIVM IAHEL VXORIS HABER CINÆI. ERAT ENIM PAX INTER IABIN REGEM AZOR ET DOMVM HABER CINÆI.] *Erat enim pax*, vel coacta, metu videlicet potentissimi tyranni Iabin vicini, vt vult Abulens quæst. 24. vnde non obstante hac pace, Iahel iustè occidit Sisarā, velut hostem Reipublicæ. Vel certè erat pax non pacto certo inita, nec iuramento cōfirmata, sed quia Iabin Rex vexans Hebræos sinebat Cinæos intactos in pace viuere, eò quòd ipsi à bellis rebusque politicis abstinerent, sibique & Deo vacantes vacarent orationi & contemplationi: quare Iabin Regi fuere in veneratione, amore & honore. Fecit id Deus vt Hebræi discerent quantum valeat pietas, cùm viderent Cinæos pios pace frui, adeoque apud tyrannū auctoritate pollere, se verò ob idololatriam assiduè ab eo vexari & affligi.

Dices: Si pax erat inter Haber & Iabin, ergo Iahel occidens Sisaram Ducem Iabin violauit pacē, fuitque fœdifraga. Resp. Arias, pacem inter viros sanciri, quare eā non comprehendi feminas. Solidiùs alij respondent, pacē hanc vel fuisse coactam, vel liberam, vt vtrique parti pro suo commodo liberum esset eam violare. Adde, etiamsi fuisset pacta & iurata, potuisse tamen à Iahel violari, tum quia Deus per Debboram vers. 6. iusserat id fieri, bellumque contra Sisaram à Barac & Hebræis capessi. Cinæi autē, qualis erat Iahel, esto non essent Hebræi sanguine, erant tamen affinitate, quia Iethro filiam suam dederat vxorem Mosi. Quocircà Iahel cum alijs Cinæis in Hebræorum coloniam, hæreditatem & Rempubl. ac vt verisimile est, fidem & religionem transierat, vt dixi Numer. 10. 29. Poterat ergo imò debebat ipsa quasi membrū Reipublicæ Hebræorum Sisaram, velut communem & publicum eorum hostem, imò iam actu inuasorem populi sui, prodere aut perdere. Quisque enim tenetur patriam & Rempubl. defēdere, eiusque inuasorem publicum, talemque vel à Deo vel à Republica proclamatum & proscriptum arcere & tollere, vel aperto marte si potest, vel occulta arte, dolo & stratagemate, vti fecit Iahel simulans amicitiam cum Sisara, eique pallium & lac porrigens. Denique non est dubium, quin Iahel femina arcano Dei instinctu ad tantum facinus audendum acta & impulsa sit, vt populum suum tyrannide Sisaræ oppressum liberaret. Ita Abulen. Arias, & alij, quin & Iosephus.

Vers. 18. NE TIMEAS.] q. d. Nulli hîc sunt armati, nulli hostes, quorum gladios extimescas. Non mentitur, quia hoc erat verum.

OPERTVS AB EA PALLIO] Veste longiore, vel stragulo, vt eum absconderet, ne si quis Hebræorum domum ingrederetur, eum inueniret & occideret. Fecit astutè id Iahel, vt suspicionē fraudis, quam ipsa machinabatur, Sisaræ adimeret, vtque faciliùs eum sub stragulo iacentem occideret.

Vers. 19. QVÆ APERVIT VTREM LACTIS, ET DEDIT EI BIBERE.] Iahel Sisaræ poscenti aquam, præbuit lac, tū vrbanitatis causa, tum vt Sisara faciliùs obdormiret, itaq; secretò & securè ab ea necari posset: lac enim si à sitibundo largè bibatur, vapores & fumos excitat, qui ad caput ascendētes illi grauedinem somnumque conciliant, vt videre est in infantibus, qui lac sugētes vel comedentes crebrò dormiunt, atque idcirco biliosis & febre laborantibus lac à Medicis negari solet, vti docet Hippocrates, & ex eo Arias & Abul. quin & Origen. Homil 8. Vnde Iosephus ait: *Cùm Sisara lac auidiùs ingurgitasset, in somnum solutus est* hinc & c. 5. 25. Iahel benedicitur, *quia aquā petenti lac dedit.* Fortè etiam ipsa lacti miscuit opium, mandragoram, vel aliam herbam succūmve soporiferū, vti olim, & hoc etiam sæculo factū scimus ab iis, qui hostem somno vinoque vel lacte sepultum perdere destinabant.

Vers. 21. TVLIT ITAQVE IAHEL VXOR HABER CLAVVM TABERNACVLI.] Vnum scilicet è paxillis Ferreis, quibus in terra tabernaculum funibus extentum figitur, eumq; malleo per tempora & cerebrum Sisaræ adegit, itaque dormientem occidit: in temporibus enim & cerebro est vitalitas sensus & motus: quare illa si vulnerentur & transfigantur, statim homo deficit & emoritur. Verè S. Ambr. lib de Viduis, *Debbora*, ait, *prælij prophetauit euentum, Barac iussus produxit exercitum, Iahel cepit triumphum.*

Dices: Cur Iahel manu sua occidit Sisaram, & non expectauit Barac, vt eum illi traderet? Resp. quia periculum erat in mora, ne scilicet Sisara, si viueret, experrectus fugeret & effugeret, rursumque bellum renouaret. Prudenter ergo occasionē cædis arripuit, ne illa elapsâ frustrà eā requireret. *Sæpè in bello paruis momentis magni*, ait Cæsar lib. 1. Belli ciuil. *casus intercedunt. Itaque armatus intentusq; sis*, ait lib. 22. Liuius, *vt neque tuæ occasioni desis, neque suam hosti des.*

QVI SOPOREM MORTI CONSOCIANS DEFECIT ET MORTVVS EST.] Septuag. *Et ipse stupefactus*

(Basi-

(Basileens. Codex habet *palpitauit*(*obtenebratus &* *mortuus est*. Philo, vel potiùs Pseudophilo, quem aliqui putant Ioannem Annium Viterbiensem, in Tradit. Biblicis addit: *Et cùm moreretur dixit Sisara ad Iabel: Ecce dolor accepit me Iabel, & morior tanquam mulier. Et dixit ad eum Iabel: Vade gloriare apud patrem tuum in inferis, & dicito, quoniam incideris in manus mulieris*. Sed hæc ad verisimilitudinē dicta efficta-que, potiùs quàm à priscis historicis accepta videntur, imò repugnant Hebræo & versioni vulgatæ quæ ait: *Soporem morti consocians*: dormiens ergo Sisara in sopore suo mortuus est.

Allegor. Debbora & Iahel repræsentat Dei Ecclesiam, & Tropol. animam sanctam, fortem & pro Deo zelantem, Barac Synagogam, Sisara diabolum, lac orationem, quá diabolus, quasi consopitur & eneruatur. Audi S. Ambros. lib. de Viduis post medium: *Et ideò Sisara sitis, lactis poculo restinguitur, quia oratione superatur. Quod enim nobis salutare ad escam, hoc aduersariæ potestati letale ad infirmitatem. Arma Ecclesiæ fides, arma Ecclesiæ oratio est, quæ aduersarium vincit. Ergo secundùm historiam ad prouocandos animos feminarum, femina iudicauit, femina disposuit, femina prophetauit, femina triumphauit, & præliaribus intermixta copiis, imperio viros docuit militare femineo. Secundùm mysterium verò, fidei militia, Ecclesiæ victoria est. Non ergo habetis quod per naturam vos excusetis feminæ. Non habetis viduæ quod ad infirmitatem sexus, aut ad amissionem subsidij maritalis mobilitatem vestram referre possitis. Satis vnicuique præsidij est, si virtus animi non desit*. Et S. August. lib. 12. contra Faustum c. 33.

A *Quæ, inquit, est illa mulier plena fiduciæ, hostis tempora ligno transfigens, nisi fides Ecclesiæ cruce Christi regna diaboli perimens?*

Audi & Origen. Hom. 5. *Iahel interpretatur ascensio* (à rad. עלה *ala*, id est ascendit, alioqui *Iahel* Heb. idem est quod *damula* aut *ceruus*, ait Pagnin.) *quia reuera non est alia ascensio qua ascendatur ad cælū, nisi per Ecclesiam multiformis sapientiæ Dei. Ipsa est ergo, quæ dum à corporalibus ad spiritualia, & à terrenis ascendit ad cælestia, interfecit Sisarā, qui carnalium vitiorum, & animalis vel stolidi hominis tenet figuram: quia Sisara interpretatur visio equi, de quo ait Psal. 31. 9. Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intellectus. Palo* (paxillo siue clauo ferreo) *ergo eum interfecit, id est ligni crucis acumine & virtute eum prosternit. idq́, in*
B *maxilla, quia illud os quod de carnalibus loquebatur, ligno crucis confoditur & terebratur*. Crux enim docet carnis mortificationem æquè ac linguæ.

Denique Iahel fuit typus B. Virginis: de ipsa enim dicitur Cant. 8. 5. *Quæ est ista quæ ascendit de deserto delicijs affluens, innixa super dilectū suum*: Ipsa est damula gratiosa, imò omni gratia plena, ipsa est quæ contriuit caput serpentis, hoc est diaboli, Genes. 3. Audi S. Bernard. serm. 2. *Super missus est: Cui hæc seruata victoria, nisi Mariæ? ipsa procul dubio caput contriuit venenatum, quæ omnimodam maligni suggestionem tam de carnis illecebra, quàm de mentis superbia deduxit ad nihilum*. Et post pauca: *Hanc requirebat Salomon, cùm vehementer admirans dicebat: Mulierem fortē quis inueniet? & ita videbatur congruere, vt qui vicerat per feminam, vinceretur per ipsam*.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Debbora cum Barac de prostrato Sisara canit Epinicium.

Canticum hoc non tantùm poëticum, sed & propheticum spiritum redolet; quare à Debbora prophetissa compositum videtur, quæ deinde cum Barac illud publicè cecinit. Ita Abulens. Dion. Arias, Caiet. Serarius, Salianus & alij.

Quinque eius sunt partes. Prima, v. 3. laudat Deum velut primum tantæ victoriæ auctorem. Secunda, v. 9. laudat Nephthalitas, Zabulonitas, Issacharitas & alios, omnesq́ue creaturas, quæ Deo victori cooperatæ sunt. Tertia, v. 17. culpat Galaaditas, Danitas & cæteros, qui à bello hoc metu Sisaræ se subduxerunt. Quarta, v. 24. benedicit Iahel, quæ Sisaram occidit. Quinta, v. 28. poëticè repræsentat vlulatum Matris Sisaræ.

1. CEcineruntq́ue Debbora & Barac filius Abinoem in illo die, dicentes. 2. Qui
sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite Domino.
3. Audite Reges, auribus percipite principes: Ego sum, ego sum quæ Domino ca-
nam, psallam Domino Deo Israel. 4. Domine cùm exires de Seir, & transires per
regiones Edom, terra mota est, cæliq́ue ac nubes distillauerunt aquis. 5. Montes
fluxerunt à facie Domini, & Sinai à facie Domini Dei Israël. 6. In diebus Samgar
filij Anath, in diebus Iahel, quieuerūt semitæ: & qui ingrediebātur per eas, ambulaue-
runt per calles deuios. 7. Cessauerunt fortes in Israel, & quieuerunt: donec sur-
geret Debbora, surgeret mater in Israel. 8. Noua bella elegit Dominus, & portas
hostium ipse subuertit: clypeus & hasta si apparuerint in quadraginta millibus Israel.
9. Cor meum diligit principes Israel: qui propria voluntate obtulistis vos discrimi-
ni, benedicite Domino. 10. Qui ascenditis super nitentes asinos, & sedetis in iu-
dicio, & ambulatis in via, loquimini. 11. Vbi collisi sunt currus, & hostium suffoca-
tus est exercitus, ibi narrantur iustitiæ Domini & clementia in fortes Israel: tunc des-
cendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum. 12. Surge, surge Deb-
bora, surge, surge, & loquere canticum: Surge Barac, & apprehende captiuos tuos fili

Abinoem. 13. Saluatæ sunt reliquiæ populi,Dominus in fortibus dimicauit. 14. Ex
Ephraim deleuit eos in Amalec, & post eum ex Beniamin in populos tuos ô A-
melec,de Machir principes descenderunt, & de Zabulon qui exercitum ducerent ad
bellandum. 15. Duces Issachar fuere cum Debbora, & Barac vestigia sunt secuti,
qui quasi in præceps ac barathrum se discrimini dedit:diuiso contra se Ruben,magna-
nimorum reperta est contentio. 16. Quare habitas inter duos terminos,vt audias
sibilos gregum?diuiso contra se Ruben, magnanimorum reperta est cōtentio. 17. Ga-
laad trans Iordanem quiescebat,& Dan vacabat nauibus: Aser habitabat in littore ma-
ris, & in portubus morabatur. 18. Zabulon verò & Nephthali obtulerunt animas
suas morti in regione Merome. 19. Venerunt reges & pugnauerunt, pugnauerunt
reges Chanaan in Thanach iuxta aquas Mageddo, & tamen nihil tulere prædantes.
20. De cælo dimicatum est contra eos: stellæ manentes in ordine & cursu suo, ad-
uersus Sisaram pugnauerunt. 21. Torrens Cison traxit cadauera eorum,torrens Ca-
dumim,torrens Cison:conculca anima mea robustos. 22. Vngulæ equorum ceecide-
runt,fugientes impetu,& per præceps ruentibus fortissimis hostium. 23. Maledicite
terræ Meroz.dixit Angelus Domini: maledicite habitatoribus eius,qui non venerunt
ad auxilium Domini, in adiutorium fortissimorum eius. 24. Benedicta inter mulie-
res Iahel vxor Haber Cinæi,& benedicatur in tabernaculo suo. 25. Aquam petenti
lac dedit,& in phiala principum obtulit butyrum. 26. Sinistram manum misit ad
clauum,& dexteram ad fabrorum malleos,percussitq; Sisaram quærens in capite vul-
neri locum,& tempus validè perforans. 27. Inter pedes eius ruit:defecit,& mortuus
est: voluebatur ante pedes eius,& iacebat exanimis & miserabilis. 28. Per fenestram
respiciens,vlulabat mater eius: & de cœnaculo loquebatur: Cur moratur regredi cur-
rus eius?quare tardauerunt pedes quadrigarum illius? 29. Vna sapientior cæteris v-
xoribus eius,hæc socrui verba respondit: 30. Forsitan nunc diuidit spolia,& pulcher-
rima feminarum eligitur ei: vestes diuersorum colorum Sisaræ traduntur in prædam,
& suppellex varia ad ornanda colla congeritur. 31. Sic pereant omnes inimici tui
Domine: qui autem diligunt te,sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent. 32. Quie-
uitque Terra per quadraginta annos.

VERS. 1. QVI SPONTE OBTVLISTIS DE ISRAEL ANIMAS VESTRAS AD PERICVLVM, (eundo ad prælium formidolosum contra Sisaram potentissimum) BENEDICITE DOMINO,] qui nobis illlustrem hanc de Sisara dedit victoriam, Hebr. est בפרע פרעות *biphraa perahot*, quod Primò Pagnin.Caiet.Arias,& alij vertunt,*dum vlciscitur vltiones in Israel dum sponte se offert populus,benedicite Domino*. Ita Complut. Verùm,Romani Codices Septuag.habent:*Reuelata est reuelatio in Israel dum sponte efferret se populus, benedicite Dominum.* A

Chaldæus more suo paraphrasticè : *Quando rebellarunt domus Israel,venerunt super eos gentes,& expulerunt eos de vrbibus suis: & quando redierunt ad faciendum legem,fortificati sunt super eas.ita super vltione fractus est Zizzara,& super signum & liberationem,quæ facta est Israeli*, &c.

Genuinè tamen sic ex Hebræo vertas:*In liberando libertates in Israel, in spontaneè efferendo se populum*, hoc est, qui liberastis & plenè libertati restituistis Israel,spontaneè vos offerendo certamini cum Sisara, *benedicite Dominum*, qui vos de eo triumphare fecit.Hebr.enim פרע *para* significat nudare,soluere,liberare. B

VERS. 3. AVDITE REGES.] Mirabilia hæc Dei prælia,vt eum agnoscatis,timeatis,& collatis.

Tropol,Origen. hom.6. *Exulta popule Dei audiēs tua nobilitatis insignia.Tu vocaris ad audiendum verbum Dei,& non vt plebs,sed vt rex vocaris. Tibi enim dictum est: Genus regale & sacerdotale,populus in acquisitionem. Ideò quia vos reges estis, meritò Rex noster Christus Dominus Rex dicitur regum, & Dominus dominantium.* Modum deinde quo rex fias docet : *Rege in te omnium esse facit si regnet Christus in te. Rex namque à regendo dictus est. Si ergo & in te animus regnat & corpus obtemperat, si concupiscentias carnis sub iugum imperij tui mittas si vitiorū gentes sobrietatis tua frænis arctioribus premas meritò rex diceris,qui te rectè regere noueris. Cùm ergo talis fueris effectus, dignè vt rex ad audienda diuina verba vocaberis.*

DOMINE CVM EXIRES DE SEIR,ET TRANSIRES PER REGIONES EDOM,TERRA MOTA EST, CÆLIQVE AC NVBES DISTILLAVERVNT AQVIS] Seir idem est quod Edom, puta Esau,qui habitans in Idumæa illi nomen suum indidit. VERS. 4.

MONTES FLVXERVNT A FACIE DOMINI, ET SINAI A FACIE DOMINI DEI ISRAEL.] *Et Sinai* τὸ *&* significat *id est*,tantùm enim in Sina legimus visa fulgetra,tonitrua,pluuias, terræ motus. Vide dicta Exod.19.18. Vnde & Poëticæ elegantia mōtes fluxisse dicuntur. quia mons Sina fumans, & quasi tremens ex reuerentia & metu Dei ibidem legem dantis,Mosi & Hebręis videbatur quasi fugere,solui & colliquescere. Est Catachresis:Eadē phrasis est Ps.67.8.quæ ex hoc loco sumpta est. VERS. 5.

Alludit ad Numer.10.35. vbi Moses, cùm mouenda essent castra orabat Dominum supra arcam in propitiatorio residentem: *Surge Domine, & dissipentur inimici tui*,& Deuteron.32.2.*Dominus de Sina venit,& de Seir ortus est nobis*.Vide ibi dicta.

Sensus ergo est,q d. Quando nobiscum ô Domine, cum arca, super eam quasi solium tuum præsidens, perambulabas in deserto, cui adiacet Seir siue Edom,hoc est Idumæa, ac præsertim in monte Sina, tunc ibidem tuam Mosi & Hebræis patribus nostris præsentiam,potentiam, prouiden-

tiam

tiam & magnificentiam ostendisti per procellas, tonitrua, terræ motus & fulmina, quibus Idumæos, aliasque gentes vicinas ita perculisti, vt non auderent nobis resistere, eò quòd cernerent te pro nobis pugnasse contra Pharaonem in mari rubro, ac in dies pro nobis pugnare & nos protegere. Refricat Debbora pristina Dei beneficia, & portenta Israëli per Mosen exhibita, vt ostendat Deum illa nunc in hac victoria portentosa, renouasse, ideoque continuare suam erga Israelem curam & beneficentiam; quare dignum esse, vt ipse à se & à cæteris Israelitis omni æuo laudetur & glorificetur. Ita Lyran. Serarius. & alij, Abulens. tamen q. 2. hæc propriè vt sonant accipit, censetque illa ita prorsus vt hic dicitur contigisse, licèt in Pentateucho non sint scripta. Vide dicta Numer. 21. v. 14.

B

Vers 6. In diebvs Samgar filii Anath, in diebvs Iahel, qvievervnt semitæ, et qvi ingrediuntur per eas ambvlavervnt colles devios.] q. d. Ante hoc bellum cum Sisara feliciter confectum, omnia itinera erant ab hostibus infessa & infesta, ideoque per obliquas inuias & occultas semitas proficisci oportebat, ne quis in eorũ manus incideret. Licet enim Samgar dicatur fuisse Iudex, tamen exiguo is fuit tempore, & liberationem Israelis tantùm orsus est, sed eam perfecerũt Debbora & Barac hoc prælio & victoria. Vnde & tempus quo præfuit Samgar sub annis Barac cõplectitur hic v. vlt.

Sed cur Iahel iũgitur cum Samgar? Suspicãtur aliqui Iahelem fuisse vxorem Samgar, qui idem sit cum Haber: vnde eo mortuo Iahelem fuisse viduã, & præfuisse toti domui. Samgar enim videtur fuisse Cinæus, qualis erat Iahel. Vnde *Samgar* Hebr. idem est quod *aduena illic*, quales erãt Cinæi.

C

Verùm hoc planè incertum est. Vnde certius dicas, Iahelem hic induci, eò quòd primaria inter Cinæos erat femina, ad quam proinde Cinæi confluerent, sed difficulter & occultè ob vias ab hostibus infestas, vt dixi. Significat ergo, Iahelem non potuisse vias securas facere, & mala populi auertere, donec Debbora Prophetissa instinctu Dei Barac & Hebræos, ac consequenter Iahelem ad bellum hoc, & ad occidendum Sisaram excitauit. Ita Hebræi, Serarius & alij.

Vers. 7. Cessavervnt fortes.] Recentiores vertunt, *cessauerunt villæ*, scilicet rusticorum, ob grassationem hostium desertæ.

Donec svrgeret Debbora, svrgeret mater in Israel.] Hinc S. Ambros. lib. de Viduis censet Debboram fuisse matrem Barac Iudicis. *Quem*, inquit, *quasi mater erudiit, quasi iudex præposuit, quasi fortis instituit, quasi prophetes victoriæ certa transmisit.*

D

Verùm dico, Debboram hic vocari matrem Israelis ob charitatem maternam, qua quasi mater populum tanquam prophetissa curabat, dirigebat, tutabatur & liberabat, vti mater solet facere filio.

Vers. 8. Nova bella elegit Dominvs.] τὰ *bella* nõ est in Hebræo. Vnde Septuag. Theodor. August. Caiet. & alij vertunt, *Nouos deos elegit Israel*, ideoque à Deo traditus fuit Sisaræ. Hebr. enim *Elohim* tam Deum quàm Deos significat. est enim plurale. Verùm hic non est locus cõmemorãdi deos, vbi Deo vero canitur epinicium. Quare meliùs & aptiùs Noster, subaudiens *bella*, vertit, *Noua bella elegit Dominus*; quia scilicet ipse per Hebræos pau-

A

cos & inermes, vt sequitur, plurimas & armatissimas profligauit Sisaræ copias, & quia de cælo pro eis pugnauit, vt dicitur vers. 20. Denique quia non per viros, sed per imbelles feminas Debboram & Iahelem bellum hoc confecit.

Debbora typus B. Virginis.

1. Allegor. Debbora fuit typus B. Mariæ Virginis. Primò, quia *Debbora* Hebr. idem est quod *apis*, ita dicta à דבר *dabar*, id est *verbum, sermo*, eò quòd apis continuè susurrum quasi sermonem edat, ait Marinus in Lexico, q. d. *apis est debora*, id est *eloquens*. Sic B. Virgo edidit nobis Verbum diuinum, dum illud in visceribus suis carne humana corporauit peperitque. Rursum ipsa est Debbora, quia edidit illud Canticum sanctissimum, sonantissimum, suauissimum: *Magnificat anima mea Dominum*, &c. cui Debbora hoc suo Cantico prælusit. Ad hæc ipsa quasi prophetissa assiduè eructabat Dei verba & oracula. Hinc licet Hebræi moderni vocent eam Deboram per simplex b. Septuag. tamen & S. Hieron. vocant eam Debboram per duplex b. Dicitur ergo ipsa non Debora (vt quidam volunt) sed Debbora, quasi *debbera*, id est loquens & eructans continuò magnalia Dei, quod præ illa fecit B. Virgo.

Insuper *apis* dicitur *Debora* à דברה *dibra*, id est consuetudo, series, ordo, eò quòd ipsa suos fauos ordine pulcherrimo, mira arte & industria componat. Quid ordinatius B. Virgine, de qua ait Sapiens Prouerb. 8. 23. *Ab æterno ordinata sum?* Vnde tota eius vita fuit speculum ordinatissimæ virtutis, charitatis, omnisque perfectionis, adeoque ipsa, vt ait S. Ambr. fuit *norma probitatis, forma virtutis.*

2. Secundò, apis est castissima, manensque virgo generat suas apiculas. Sic B. Maria est Virgo virginum, quæ proinde non hominem, sed Deum generare meruit. Id de ape tradit Aristot. l. 9 Histor. anim. c. 4 & S. Ambros. lib. 1. de Virgin. *Digna*, ait, *Virginitas quæ apibus comparetur; sic laboriosa, sic pudica sic continens. Rore pascitur, nescit concubitus, mella componit.*

3. Tertiò, apis est sedula & operaria, conficitque duas res præstantissimas, ceram quã ad lumina in Ecclesia ad Deum colendum vtimur, & mel quod est suauissimum & sanissimum. Vnde *Debbora*, id est apis alludit ad דבש *debas*, id est *mel*, quod producit. Quocirca Prouerb. 6. 6. & seq. *Vade ad formicam ò piger*, &c. Septuag. addunt, *Vade ad apim, & disce quomodo operaria est, operationem quoque quam venerabilem facit.* Vide ibi dicta. Sic B. Virgo operatur assiduè opera religionis, pietatis, charitatis. vnde ab Ecclesia vocatur & inuocatur *mater misericordiæ mater pulchræ dilectionis, vita, spes, & dulcedo nostra.* Nam, vt ait S. Bernard. nullus, quantumuis miser vel sceleratus, ad eam confugit, qui non dulcissima eius misericordiæ viscera experiatur.

4. Quartò, Debbora fuit prophetissa. Sic & B. Virgo Prophetarum est regina. Rursum Debbora peperit victoriam de Sisara: B. Virgo de diabolo. Vnde Isaias c. 8. 3. *Accessi, ait, ad prophetissam* (B. Virginem) *& concepit & peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen eius, Accelera, spolia detrahe, festina prædari.*

5. Quintò, Debbora iussit Barac ire in montem Thabor, id est puritatis, ibique confligendo prostrauit Sisaræ copias. Sic B. Virgo genuit Christũ, qui quasi Barac, id est fulmen in eodem monte Thabor transfiguratus deuicit impietatem & impuritatem, hominesque docuit non carnales &

ſpurcas,ſed puras & cæleſtes voluptates ambire.

6\. Sextò, Barac noluit ire ad conflictum niſi comite,imò duce Debbora. Vnde S. Alcimus li.6. ca. 15 ait ipſam caſtra præiuiſſe:ſic enim de ea canit:

Et memori nunc mente tenes, vt Debbora quondam
Duceret inſtructas poſt ſortia claſſica turmas,
Et mulier ſumpto praecederet agmina ſigno,
Mirantes hortata viros: quos ipſa ferocem
Exemplo,verboq; monens accendit in hoſtem.
Quas poſtquam ducens Princeps animoſa cateruas
Impulit,accendens vegetata furoribus arma,
Barbarica ceciderr manus.

Sic B.Virgo quaſi Virginum,Apoſtolorum, Martyrum, Sanctorumque omnium anteſignana omnes præit,verboque & exemplo hortatur ad generosè cum carne, mundo & dæmone certandum, B Quare illa longè præſtantior eſt *Victorina*, ſiue *Victoria*,quæ olim mater caſtrorum dicebatur, vt ait Trebellius Pollio lib.de 30. Tyrannis. Hæc ſunt noua bella,quæ elegit Dominus.

7\. Septimò, Debbora fuit miſſa ad iuuādum legis Doctores,vti ex Chaldæo audiemus verſ.9. Sic B. Virgo eſt patrona, imò doctrix Apoſtolorum & Doctorum omnium.

PORTAS HOSTIVM IPSE SVBVERTIT.] *Portas*.id eſt omne robur hoc enim ſolet eſſe in portis Hebr.eſt אז לחם שערים *az lacham ſcearim*, id eſt *tunc comedit* vel *deuorauit portas*.Septuag.vertūt: *tunc pugnauerunt ciuitates Principū*,quia *lacham* ſignificat deuorare & pugnare: ſicut enim os deuorat panem,ſic gladius deuorat hominem.Rurſum Septuag.τὸ *ſcearim* acceperunt, vt.τὸ *ſce* ſit relatiuum ſignificans,*qui*,deinde, *arim* ſignificet vrbes. q.d. C *pugnarunt qui erant vrbium*,ſcilicet Principes. Porrò S.Aug.qu.30.& Theodor.ex alia verſione Septuag.legunt , *Elegerunt Deos nouos vt panem hordeaceum*,id eſt deteriorem;hordeum enim deterius eſt tritico:ſic Dij noui deteriores ſunt Deo vero:quia *lachem* quoque eſt nomen ſignificans panem ; & ſi pro *ſcearim* alijs punctis legas שערים *ſeorim* , ſignificat hordeum. Vnde *lachem ſeorim* ſignificat *panem hordei* ſiue hordeaceum.

CLYPEVS ET HASTA SI APPARVERVNT IN QVADRAGINTA MILLIBVS ISRAEL.]*Si*,id eſt *non*.q.d.Non erant in 40.millibus,id eſt in vniuerſo(numerus enim certus ponitur pro incerto) exercitu Iſrael clypei & haſtæ, ſed fundis, fuſtibus, vomeribus(vt Samgar)ligonibus armati cæterique inermes Iſraelitæ, hoſtes armatiſſimos Deo duce profligarunt.Nimirū Chananęi ęquè ac Philiſthęi aſtutè eripuerant Hebræis arma, imò curabant vt D non eſſet faber ferrarius in Iſrael qui ea fabricare poſſet,vt patet 1.Reg.13.19. Porrò Septuag hic vti & in ſeq. variant & ſunt corrupti; habent enim contrarium delendo τὸ *ſi*, ſed illud reſtituerunt Romani in correct.Septuag.

Vers. 9. COR MEVM DILIGIT PRINCIPES (Hebr. חוקקי *chokeke*, id eſt Principes,Legiſlatores.Doctores,Scribas) ISRAEL,quia eum regunt docentque legē Dei, præſertim eos qui vt ſequitur PROPRIA VOLVNTATE OBTVLISTIS VOS DISCRIMINI, ideoque iam triumphantes BENEDICITE DOMINO.] Diſce hic pro Deo nullum detrectare periculum, cùm ipſe ad illud vocat: nam vt ait S. Leo. *iuſte inſtat praecepto,qui praeuenit auxilio*: tunc enim Deus tacitè ſpondet felicem exitum & victoriam ſi periculum vltro & generosè capeſſamus. Porrò Chald. more ſuo paraphraſticè hæc accipit A de doctoribus & Scribis, *Dixit*, inquit, *Debbora in prophetia:Ego miſſa ſum ad laudandū Scribas Iſrael, qui quando fuit tribulatio illa,non ceſſarunt ab interpretanda lege:& ſic pulchrum illis, quod ſedentes in domo congregationis in capite aperto,& docentes populum verba legis, & benedicentes & confitentes populum.*

QVI ASCENDITIS SVPER NITENTES ASINOS, ET SEDETIS IN IVDICIO, ET AMBVLATIS IN VIA,LOQVIMINI.]Eſt Periphraſis virorum honoratorum, & magiſtratuum & iudicum. Hi enim apud Iudæos vehebantur aſinis vice equorum, vt patet cap.10.4 tum quia Deus eis vetuerat copiam equorum, tum quia aſini ibidē ſunt fortes,eximij & *nitentes*, Hebr.צחרות *tſechorot* , θηλαμπιδῶν, id eſt *fulgentes* Senſus eſt q.d.Vos ô primores & iu- B dices æquè ac plebei,qui per vias Iſraëlis olim periculoſas, nunc ſecuras inceditis, loquimini magnalia Dei,quæ ipſe nobis exhibuit in hoc prælio. Vers. 10.

Tropol.Origen.aſcendit ſuper aſinam, qui corporis ſui motus & deſideria fræno rationis moderatur,vt veniant ſub iugum verbi Dei,tuncque aſina, id eſt caro refulgere dicitur, cùm caſtitatis & pudicitiæ ſplendore fuerit decorata.

VBI COLLISI SVNT CVRRVS, nongenti falcati Siſaræ, ET HOSTIVM SVFFOCATVS EST EXERCITVS, in torrente Ciſon. Clarè vertit interpres Hebræa, quæ obſcura ſunt, & ad verbum ſic habent: *A voce ſagittantium inter haurientes aquas*,cùm ſcilicet Siſariam ſagittarij præcipitari in aquas Ciſon eas hauſerunt,& ab eis hauſti ſuffocatiq; ſunt. Ita Arias,Caiet. Vatabl. & alij : IBI NARRENTVR IVSTITIÆ id eſt iuſta vindicta, quam Deus ſumpſit de tyranno Siſara,ET CLEMENTIA IN FORTES C ISRAEL.] Quibus victoriam de eo dedit. Vers. 11.

TVNC DESCENDIT POPVLVS DOMINI AD PORTAS, ET OBTINVIT PRINCIPATVM.] q.d. quando occiſus eſt Siſara, Iſrael obtinuit portas & vrbes hoſtium.

SVRGE.] Hebr עורי *vri*,id eſt expergiſcere,euigila Barac, & apprehende captiuos quos in prælio cepiſti,eoſque & eorum ſpolia diripe, & inter cōmilitones diſtribue.Tu inquam ô Barac. Vers. 12.

FILI ABINOEM] *Abinoem*,Hebr.idē eſt quod *pater decoris* vel *pulchritudinis*, aut *pater meus pulchritudo vel decor*, aut *pater meus delectatio vel iucunditas. Noam* enim eſt decor,pulchritudo,delectatio, iucūditas. Huius ergo filius fuit victor & triumphator Barac.

SALVATÆ SVNT RELIQVIÆ POPVLI, DOMINVS IN FORTIBVS(cum fortibus,vel per fortes Iſraelitas)DIMICAVIT.]Hebr.neruoſiùs ad verbum D ſic habent:*Tunc dominabitur reliquum,vel reſiduum illuſtribus populi,dominus dominabitur mihi in fortibus.* Vers. 13.

EX EPHRAIM DELEVIT EOS IN AMALEC,ET POST EVM EX BENIAMIN IN POPVLOS TVOS Ô AMALEC.]Hebr.*De Ephraim radix eorum in Amalec poſt te Beniamin in populis tuis*.Sed Noſter meliùs pro שרשם *ſchoreſcam*, id eſt *radix eorum*,quæ nullum hic habet ſenſum, alio puncto legit שרשם *ſcereſcem*,id eſt *eradicauit*, ſiue *deleuit eos*. Nam & Septuag.vertunt ἐξεῤῥίζωσεν, id eſt *eradicauit*. Rurſum Noſter ſubaudit τὸ *ô Amalech* ex eo quod præceſſit,ac pro אחריך *acha.echa*,id eſt *poſt te*,legit אחריו *achvrau*,id eſt *poſt eum*. Vers. 14.

Senſus hic eſt difficilis & obſcurus ob hiſtoriæ tum peractæ ignorantiam, ac ob phraſis & ſtyli poëtici inuolutam obſcuritatem. Primò, communiter exponunt de bello, quo Ioſue proſtrauit Amalec, Exodi 17. q. d. Ioſue qui erat ex tribu

Ephraim

Ephraim prostrauit Amalecitas, & futuro tẽpore surget alius dux ex tribu Beniamin, puta Saul, qui amplius populos tuos affliget, ô Amalec. Vide historiã 1. Reg. 15. Ita Chald. Rabbini, Hugo de S. Victore, Abolens. Lyran. Dionys. Caietan. Arias, Vatab. & alij. Verùm quid Iosue facit ad Barac, & Amalec ad Sisaram, de quo hîc epinicium canitur?

Secundò ergo magis apposite, q.d. Barac cum suis fugientes Sisaræ copias ex monte Thabor, persecutus est vsque ad tribum Ephraim, & ei vicinam Beniamin: quare id videntes Ephraimitæ, & post eos Beniaminitæ, iunxerunt se Barac, & Sisarianos cum eo persecuti sunt vsque ad vltimos Iudææ fines, imò vsque ad Amalec illis contiguũ, itaque planè omnes ceciderunt & deleuerunt, vt nemo superesset.

Tertiò & planè, q.d. Amalecitæ quasi veteres Iudæorum hostes, audientes Sisaram tantis copiis Iudæos inuadere, decreuerũt ei mittere suppetias, quod intelligentes Ephraimitę, & Beniaminitæ eis vicini, eos inuaserunt & trucidarunt. Hoc exigere videtur *τὸ in Amalec*, & *τὸ in populos tuos ô Amalec.*

Porrò Septuag. hîc variant: Complut. enim & Regij Codices habent: *Ex Ephraim vlti sunt eos in valle* (pro *Amalec* enim videntur legisse עמק *emec*, id est valle) *frater tuus* (pro אחריך *acharecha*, id est *post te*, legerunt אחיך *achicha*, id est, *frater tuus*) *Beniamin in populis tuis.* Verùm Codices Romæ emendati habent vt Vulgatus: *Ex Amalec eradicauit eos in Amalec, post te Beniamin in populis tuis.*

De Machir principes descenderunt.] Machir fuit filius vnicus Manasse. Sẽsus ergo, q.d. Manassensium priores cum suis popularibus vicini monti Thabor; audientes in eo à socijs confligi contra Sisaram, accurrerunt, eisque opem tulerunt. Laudat enim hîc Manassenses, Zabulonitas & Issacharianos, quòd Nephthalitis opem contra Sisaram animosè tulerint, cùm id Rubenitæ, Galaaditæ & Gaditæ sibi metuentes facere detrectarent, quos proinde carpit & perstringit.

Septuag. pro *principes* vertunt *perscrutantes*, quod Procopius sic explicat, q.d. Manassenses fugientes Sisarianos, sesque in speluncis & cauernis abscondentes perscrutati sunt eosque extraxerunt & mactarunt.

Et de Zabulon (repete, *principes descenderunt*) qui exercitum ducerent ad bellandum] cum Barac contra Sisaram. Septuag. vertunt. *Et de Zabulon potentes in sceptro scriba*; Hebr. *trahentes in virga* vel *sceptro*, per quos significantur magistratus, primores & principes. Alij intelligunt Scribas & Doctores, quasi tantus fuerit seruor concurrentiũ ad bellum, vt etiam Doctores suos calamos & stylos scriptorios in arma & gladios commutarint, & ad prælium descenderint.

Vers. 15. Duces Issachar fuere cum Debbora, et Barac vestigia sunt secuti.] Laudantur Issachariani, quòd cum Barac & Debbora aleam prælij tam ardui & formidolosi generosè subierint.

Qui (Barac) quasi in praeceps ac barathrum se discrimini dedit.] Videbatur enim cum paucis & inermibus ruere in innumeras & armatissimas Sisaræ copias, quasi in certum exitium, sed Deus eius fidem & fortitudinem remuneratus, exitium vertit in triumphum. Heb. *In valle missus cum seruis suis.* Septuag. *in valle misit pedites suos.* q.d. Barac dant se suosq; prælij periculo, se cum eis videbatur pręcipitare in vallem, & profundam exitij sepulchrique fossam.

Diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio] Hebr. *In diuisionibus Ruben magnorum* vel *magnæ cogitationes cordis.* Vatabl. *discrepationes cordis.* Videtur laudari Rubẽ, ait Serarius, quòd gregum bonorumque suorum omissa cura, bello interfuerit. Verùm alij passim censent vituperari hîc Rubenitas, quòd studiis proprijs & commodis vacantes inter se diuisi fuerint, nec consentientes in illo bello, sed inter ouium suarum balatus & caulas desidere maluerint: vel quòd belli euentum expectarint, vt si vinceret Sisara, ei dicerẽt, Tui sumus, sin vinceret Barac, ei se iungerent, ait Chald. Sensus ergo est, q.d. Cùm Rubenitæ inter se disceptant, an bello Barac socios se iungere velint an verò domi se continere, ac proinde nullas Baraco suppetias mittũt: magnanimi illi milites, qui se Baraco ad discrimen socios obtulerunt, id vidẽtes mirati sunt, ac inter se disceptarunt, dixeruntque: Cur Rubenitæ domi se cõtinent? cur nobis auxiliares copias non mittunt? cur periculum commune, quod nos subimus, ipsi detrectant? Id magis patebit ex vers. sequenti. q.d. Rubenitæ ob suam desidiam facti sunt fabula & probrum Nephthalitis militibus & victoribus.

Quare habitas inter duos terminos, vt audias sibilos gregum?] q.d. Cur, ô Ruben, habitas & desides in terra tua, quæ sita est inter duos terminos, id est inter Moab & Chanaan cis Iordanẽ? Vel potiùs vt Chald. Quare, ô Rubẽ, tam mecum quàm cum Sisara pacem habere voluisti, ac, vt vulgò dicitur, cur inter duas aquas natas, vt audias sibilos gregum, q.d. mauis greges tuos pascere, eorumque balatus & pastorum sibilos audire, quàm buccinæ meæ sonitum: mauis quietem prædij, quàm laborem & discrimen prælij. Culpat ergo eorum inertiam, timorem & pusillanimitatem, quòd maluerint vacare rusticationi quàm præliationi. Vers. 16.

Diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.] Iam explicata v. 15. Repetitur hoc hemistichium velut carmen intercalare, ad elegantiam, mutata vna duntaxat littera, nam v. 15. habetur חקקי *chickeleb*, id est cogitationes, vel disceptationes cordis, hîc verò dicitur חקרי *chicte leb*, id est inuestigationes vel perscrutationes cordis. Sed eòdem redit sensus.

Galaad trans Iordanem quiescebat, et Dan vacabat navibus, Aser habitabat in littore maris.] Taxantur Galaaditæ, Danitæ, & Aseritæ, quòd sua priuata commoda sectantes in terra sua desidere maluerint, in eaque quietè vacare agriculturæ, nauigationi & mercimonijs, quàm commune belli periculum pro patria contra Sisaram subire; ignauia enim hæc erat non ferenda. Vers. 17.

Zabulon verò et Nephthali obtulerunt animas (vitas) suas morti, mortis periculo, in regione Merome.] Quæ adiacet monti Thabor, vbi commissum est prælium contra Sisaram. Ita Adrichom. Septuag. appellatiuè accipiũt *τὸ Merome*, vertuntq; *super altitudines agri*; quia scilicet in alta lataque planitie montis Thabor gestum est hoc bellum. Vers. 18.

Venerunt reges (reguli & principes confœderati Sisaræ & Iabin regi Asor) et pugnaverunt: pugnaverunt reges Chanaan in Tha- Vers. 19.

THANACH IVXTA AQVAS MAGEDDO] Hæc enim loca vicina sunt Thabor, siue loco prælij.

VERS. 20. DE CÆLO DIMICATVM EST CONTRA EOS: STELLÆ MANENTES IN ORDINE ET CVRSV SVO ADVERSVS SISARAM PVGNAVERVNT.] Rupert. Glossa. Vatabl. & alij per stellas accipiũt Angelos, quasi hæc Poëticè dicantur, nilque aliud significent, quàm quòd Deo & Angelis pro Hebræis pugnante etiam stellæ Deo obedientes & lucentes cum eo & pro eo pugnasse videantur. Sic & Franciscus Valesius sacræ Philos. ca. 31. per stellas accipit Angelos, quorum cursus dicitur assidua illa & continens operatio, qua homines custodiũt & gubernant. Sic Apocal. 12. 4. dicitur draco caudâ suâ traxisse tertiam partem stellarum, id est Angelorum, & misisse eas in terram. Planiùs accipias ipsas stellas, sed à suis Angelis motas, impulsas & directas. Sensus est q. d. Stellæ è cælis pro Hebræis contra Sisarianos pugnauerunt, eiaculando in eos grandinem, ventos, procellas, fulgetra, tonitrua, ignes, & stellas cadentes, quæ eos perculerunt & interemerunt, vti contigit Iosue contra Chananæos pugnanti c. 10. 11. Angeli enim per stellas in nubes per se congregatas & ritè dispositas more suo influentes, causarunt procellas & fulmina, quæ Angeli ita direxerunt, vt non in Hebræos, sed in Sisarianos ferrentur. Philo Biblicus ait Deum orãte Debborâ præcepisse astris: *Descendite astra, & incendite inimicos meos, vt sciant virtutem meam. Et descenderunt astra, & expugnauerunt castra eorum.* Et antenùs: *Cùm,* inquit, *Debbora & Barac iuerunt ad prælia̋iam cum hostibus, Deus conturbauit motum stellarum suarum, & dixit ad eas: Festinate & ite, & conturbate brachia hostium, & conterite virtutem cordis eorum, quoniam veni vt dominetur populus meus; & profecta sunt astra sicut præceptum erat eis, & incenderunt inimicos eorum.* Intellige astra non descendisse de cælo motu locali, sed virtute & efficientia sua, quia scilicet è cælis ignes & fulgura vibrarunt in Sisarianos.

Pulchrè hîc alludit nomen Ducis. Barac enim Hebr. fulgur significat: fulmineo ergo Barac Deus fulminans subministrabat suâ fulmina. Sic Mars à Poëtis dicitur fulminare, & Ptolomæus vocatus est Ceraunus, id est fulmineus. Consentit Iosephus lib. 5. c. 6. *Commissâ ait, pugnâ vehemens imber mixtus grandine superuenit, quem ventus in aduersos Chananæorum vultus inferens, & prospectum adimens, inutiles eorum iaculatores & funditores reddidit, atque etiam scutati manibus rigentibus præ frigore gladios vix retinebãt.*

Sic de Clodoueo multa, reperies similia apud Gregorium Turonicum lib. 2. histor. Franc. ca. 30. Honorij exercitum diuino miraculo victoriam incredibilem de Gothis retulisse scribit B. August. lib. 5. de Ciuit. Dei c. 23. Ariulphum ducem S. Sabinus martyr propè Spoletum suo clypeo muniuit, & in bello protexit, ait Paulus Diaconus lib. 4. cap. 17. Robertus Monachus l. 6 & 7. de Bello sacro refert sæpè S. Georgium, Mauritium, & Demetrium, visos sub nostris castris militasse. S. Georgius Aragonensibus in bello Oscensi maximum Agarenorum exercitum prostrauit, vt narrat Carbonellus libr. 1. & in bello Valentino sæpè nostris auxilium tulit. S. Iacobus Apostolus Hispaniarum patronus Ramiro Regi Legionis, propè victo atque prostrato eius exercitu, in colle, qui Clauinus nominatur, Hispanicè Clauijo, apparuit, & victoriam pollicitus est, quam postero die à Mauris obtinuit, vt constat ex Regio priuilegio eiusdem Ramiri 9. Kal. Iunij. Era 972. & refert Calixtus II. lib. de Miraculis D. Iacobi & Vincentius Belluacensis lib. 27. Speculi historialis, cap. 31. Plura vide apud Thomam Bozium tom. 2. de signis Ecclesiæ l. 17. Signo 79.

STELLÆ MANENTES IN ORDINE ET CVRSV SVO. ADVERSVS SISARAM PVGNAVERVNT.] q. d. Stellæ, quæ imperante Iosue cum sole & luna steterũt immotæ, vt ad exitum Israelitarum victoria perduceretur, nunc iuuerunt Barac cursu non intermisso. *Stellæ pugnant pro Israele.*

1. At quomodo pugnauerunt contra Sisaram? Respondet Rabbi Salomon, stellas de cælo incãduisse, lutumque itinerum ita calefecisse, vt vngulæ equorum Sisaræ nimio calore deciderent solutæ, quo illo incommodo affectus, pugnare haud potuit.

2. Secundò, Rab. Dauid Kimchi ait, stellas ita calefecisse milites Sisaræ, vt cùm refrigerari vellent in torrente Cison, in eo perierint, quod significari putat illis verbis: *Torrens Cison traxit cadauera eorum.*

3. Tertiò, Abulen. putat stellas manentes in ordine suo propterea dici contra contra Sisaram pugnare, quia fortè sidera videbãtur inflammata cadere super Sisaræ exercitum, cometis nimirum & fulguribus in eum iactatis. Sic enim & currus turbati in prærupta ferebantur, & mulieribus de cælo iactis mors Chananæorum oculis obertabat, Hebræis nullo interim læsis detrimento.

4. Quartò plenè & germanè, q. d. *Stellæ manentes in ordine suo.* Hebr. *in semitis suis.* Vatabl. *è stationibus suis,* hoc est ordinata acie incedentes pugnauerunt contra Sisaram, quia in eum eiusque castra iaculatæ sunt ventos, procellas, fulgetra, quibus ea afflarunt & prostrãrunt. Tò ergo *manentes in ordine & cursu suo,* significat Primò stellas ordinatè more suo incessisse, vti incedit acies militum. Nam in Script. stellæ, vocantur militia siue acies Dei: in acie autẽ maximè spectatur ordo militũ: hic enim si seruatur, vincit; si turbetur, vincitur. Secundò, stellæ nõ cominus, sed eminus è cælo pugnasse contra Sisarant. Tertiò, Angelos qui ordinem & cursum stellarum moderantur, per eas contra Sisaram certasse. Quartò, solem & stellas hîc non constitisse, vti constiterunt sub Iosue. Soli stationem imperante cap. 10. 12. sed motum suum ordinarium cõtinuasse, itaque produxisse procellas & fulmina, easque in Sisarianos vibrasse. Ita Lyran. Caieta. & alij. Quintò, stellas è suis stationibus in cælo facilè perdidisse Sisarianos in terra; quia ex alto facile est perdere hostem infrà in valle consistentẽ. Faciliùs enim, fortiùs & certiùs tela ex alto in imum, quàm ex imo in altum iaciuntur. Vnde Duces præliaturi solent captare locum excelsum, illudque est omen & causa victoriæ: tũ quia hostis ex imo in eum magno nisu scandere debet itaq; vires exhaurit, antequàm cum antagonistis suis; qui quieti integris sunt viribus, confligat; tum quia efficacius tela ex monte in vallem, quàm ex valle in montẽ vibrantur: tum denique quia ex alto omnes hostium acies, vires, machinationes, &c. conspiciuntur, vt eis occuratur. Addunt Rabbini in Seder Olam, *Omnia quæ in cælis & quæ in terris sunt pugnasse contra Sisaram* pro Barac & Hebræis.

TORRENS CISON TRAXIT CADAVERA EORVM.] Pro *traxit,* Hebr. est גרף *garaph* id est *voluit, deuoluit, conuoluit, volutauit.* Septuag. *eiecit.* Chald. *fregit.*

fregit. Vatabl. *scopauit*, id est instar scopæ coertit. Torreoa Cison fluit ad radices montis Thabor, vbi contritus est Sisara: quare milites eius fugientes per torrentē Cison, eo per Dei prouidētiam aquis redundante & tumido hausti mersique sunt; quare torrens deuoluit eorū cadauera. Vnde Iosephus ait Deum tunc ingentem immisisse imbrem, quo vtique auctus valdè intumuit torrēs Cison. Festiuè R. Eliezer c. 42. narrat voluisse Deū, vt in mari rubro submersi Ægyptij, sepelirentur; sed deprecatam hoc terram, quòd qui ab aquis interempti essent, ab aquis etiam absorberi deberent: Deum verò dixisse: *O terra hac vice suscipe istos; alia vice eos qui super te interfecti fuerint proiiciam in mare. Dicitur enim: Torrens Cison traxit cadauera eorum.* Ethopœia est Rabbinica, qua significatur omnes res etiam inanimes Deo ad nutum morem gerere, omnesq; ab illo suauiter & ipsatum naturis conuenienter gubernari. Ita Serarius.

Cadumim quid? Resp. 1. TORRENS CADVMIM, TORRENS CISON.] Torrens Cadumim idem est cum torrente Cison, vt habet Chald. *Ipse*, inquit, *est torrens Cison*: sed cur dictus est *Cadumim?* Primò Septuag. in Codice Roman. Pro *Torrens Cadumim*, vertunt, *torrens antiquitatum*: קדם *kedem* enim significat antiquum, priscum, primum, quod Marinus simpliciter explicat. q. d. Cison est torrens antiquus, licet enim sit torrens, tamē ab antiquo fluit, nec fluere cessat, vti alij torrentes sæpè siccantur in æstate, & fluere desinunt. Sublimiùs Chald. sic explicat: *Fluuius in quo facta sunt signa & fortitudines Israeli ab antiquo* R. Kalbag verò; Dicitur Cison, inqoit, Cadumim, id est antiquus, quòd in eo renouatum sit antiquum prodigium maris rubri; quia sicut Deus illo mersit Pharaonem, sic in Cison mersit copias Sisaræ. Sic & Rupertus, qui censet Cadumim esse mare rubrum, itaque vocari ob antiquum mersi in eo Pharaonis prodigium.

Optimè Arias & Vatab. sic explicant, q. d. ab antiquo, ab olim, ab initio torrēs Cison à Deo factus & ordinatus est ad hoc, vt in eo pugnante Barac mergerentur Sisariani.

2 Secundò, Serarius torrentem, *Cadumim* vertit *torrentem Orientalium*: *kedem* enim Orientem quoque significat. Torrens enim Cison labitur partim versus mare Mediterraneum, quod est ad Occidentē, partim in mare Galilææ, quod est ad Oriētem: quare *Cadumim* hîc notare partem hanc Orientalem torrentis, qua mersi fuere Chananæi.

3. Tertiò alij *Cadumim*; quod est participium passiuum, propriè vertunt *præuentorum, præoccupatorū*; vbi scilicet Sisariani ex inopinato aquis præuēti & suffocati. קדם *kadem* enim significat præuenire, præoccupare. Omnes hæ expositiones probabiles sunt cōiecturæ, nil enim certi hic statui potest. Vnde S. Hieron. in locis Hebr. *Cadomi*, inquit, *torrens, iuxta quem Debbora bellum gessit.* Addit Adrichom. riuulum quemdā procedentem ex torrente Cison vocari *Cadumim*, sed an ab vrbe quapiam ita dictus sit, an aliunde, non explicat.

Allegor. B. Petrus Damiani ser. 40. qui est de S. Cassiano martyre, totum hoc prælium applicans Ecclesiæ, per torrentem Cison accipit Baptismum. *Nam cùm Catechumenus*, inquit, *lauacro sacri fontis immergitur, tanquam Sisara cum suo exercitu, sic nequissimus spiritus cum his qua sibi militant vitiis omnibus necesse est perimatur.*

Porrò huius victoriæ, vtpote illustris & cælestis, subinde fit mentio in Script. vt Psal. 82. 10. *Fac illis sicut Madian & Sisara, sicut Iabin in torrente Cison.* id est, perde nostros hostes, sicut perdidisti Madianitas per Gedeonem, ac copias Sisaræ Ducis & Iabin regis in torrente Cison. Nec enim ipse Sisara periit in Cison, vtpote occisus à Iahel; multò minus eo perijt Iabin rex, qui prælio non interfuit. Rursum Elias Sacerdotes Baal iussit occidi ad torrentem Cison, 3. Reg. 18. 40. idque appositè. vt scilicet vbi Sisariani gentiles mersi fuerāt, ibi & Baalitæ idololatræ mergerentur. Hinc *Cison* Hebr. idem est quod duritia, vel induratus, vel stipula: torrens enim hic eos quasi stipulas durè abripuit, eò quòd ipsi in suo scelere & idololatria essēt obdurati.

CONCVLCA ANIMA MEA ROBVSTOS.] Poëticè hoc ait Debbora. q. d. gaude, exulta, triumpha ô anima mea, quia Deus Sisarianos quantumlibet armatos & robustos cecîdit, tibique calcandos subiecit.

Aliqui vertunt: *calcabas anima mea fortiter*, q. d. torrentē qui mersit Sisarianos, tu ô Debbora forti siccoque pede calcasti, sicut mare rubrum quod hausit Pharaonem se diuidens, siccum dedit aditū & transitum Hebræis. Fauent. Septuag. Roman. qui habent *Conculcauit eum* (torrentem Cison) *anima mea potens.* Ita Serarius. Quod si verū est, nouū est & prodigiosum miraculum. Verùm Complut. Regij & alij pro *eum* habent *eos*, scilicet milites Sisaræ. Vnde & Chald. vertit: *Ibi conculcauit anima mea occisos eorum in robore.*

Aliò prorsus abit Caietan, qui vertit: *Anima mea*, id est populi mei, *diriget fortitudinem*, hoc est in Deo fortitudinem suam locabit.

VNGVLÆ EQVORVM CECIDERVNT FVGIENTIBVS IMPETV, ET PER PRÆCEPS RVENTIBVS FORTISSIMIS HOSTIVM.] Solent enim vngulæ in vehementi cursu, ex collisione ad saxa, equis ex pedibus excidere. Significatur ergo hac phrasi ingens hostium pauor, indeque impetus in fuga. Septuag. Roman. vertunt: *Quando impediti sunt calcanei equi, festinatione festinauerunt.* Complut. verò & Regij habent: *Tunc abscissa sunt crura equorum hinnitibus potentium illius.* Vers. 22.

FORTES EIVS.] Aquila, inquit Procopius, Hebr. מדהרת *midareth*, exposuit *Decus irruentium*, *hoc est vngulæ equorum in acie agillimorum inutiles factæ sunt.* Chald. *Tunc eductæ sunt vngulæ equorum à fremitu.*

MALEDICITE TERRÆ MEROZ, DIXIT ANGELVS DOMINI.] Quæ sit terra *Meroz*, ignoratur. Probabiliter Pagnin. in Nom. Hebr. opinatur *Meroz*, esse *Merom*, tum quia litteræ penè sunt eædem; tum quia Iosue, ca. 11. 7. ante annos 120. ibi cecîdit Iabin regem Azor, antecessorem huius Iabin, cuius Dux Sisara cæsus fuit à Barac. Porrò *Merom*, inquit Adrichom. ex S. Hieron. lacus est triginta stadiis latus & sexaginta longus, qui inter Cæsaream Philippi & Mare Galilææ quasi in medio situs est, quem Iordanis fluuius medius perfluit. Qui quidē lacus tēpore resolutionis niuium à Libano monte defluentium valdè accrescit ac dilatatur, ac æstiuo tempore ex maiori parte exsiccatur. Quo fit, vt diuersi generis herbæ, arbusta & arbores in syluam eo loci accrescant, quæ leonibus, vrsis, pardis, aliisque feris maximè abundat, ac Regibus Principibusque viris gratam & iucundam præbet venationem. Vers. 23.

Male

Maledicitur ergo hic præ cæteris accolæ lacus Merom, quòd suppetias non tulerint Nephthalitis contra Sisaram, sed potiùs occultè fauerint Sisaræ, ideoq́; pro terra *Merom*, id est excelsa, hic vocatur *Meroz*, id est secretum, quòd secreta contra Hebræos cum Sisara consilia agitarint; alioqui enim ob negatas suppetias duntaxat non eis malediceret Angelus, cùm easdem negarint Rubenitæ, Danitæ, Aseritæ v.16.17. quibus tamen idcirco non maledicit: Quocirca maledicit terræ *Merom*, vt fiat terra *Meroz*, id est macilenta & sterilis (רזה *raz* enim maciem significat) vtque hoc ipsa voce innuat pro *Merom*, id est celsitudo vocat eam *Meroz*, id est maciem & sterilitatē, quam hac maledictione ei induxit, sicut Dauid eandem imprecatus est montibus Gelboe, ob cæsum in ijs Saulem & Ionatham. 2. Reg. 1.21. Vnde Septuag. hic vertunt: *Maledictum omnia inhabitans eam.*

Dixit Angelvs Domini.] Quæres, quis hic Angelus? Primò, Chald. censet esse Barac, qui dicatur Angelus, quòd à Deo sit missus ad parandam Israeli de Sisara victoriam. Secundò, Procopius cēset esse Pōtificem. Sacerdos enim, præsertim summus, Angelus Domini exercituum est, vt ait Malach. c.2. Tertiò, Caieta. cēset esse Debborā. Quartò, planè & genuinè Abulens. censet fuisse verum Angelum, scilicet Michaëlem, qui bello huic præfuit tanquam Israelis princeps ac protector. Daniel. 10. Sic & Rupert. Arias verò censet fuisse Angelum, qui hoc Canticum Debboræ suggessit & dictauit: sed hunc verisimile est fuisse eundem qui bello præfuit, puta S. Michaëlem.

Qvia non venervnt in auxilivm Domini.] Per suos fideles Hebræos pugnantis contra impios Chananæos. Vnde explicans subdit: *in adiutorium fortissimorum eius*, militum Hebræorum. Septuag. in Codice Regio habent: *Quia non venerunt in auxilium, Dominus auxiliator noster, Dominus in pugnatoribus potens.*

Vers. 24. Benedicta inter mvlieres Iahel. Hebr. מנשים *minnasim*, id est ex *mulieribus*, vel *præ mulieribus Iahel*. Hinc Gabriel Archāgelus sumpsit suā salutationem, qua B. Virginem salutauit Lucæ 1. dicens: *Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.* Iahel enim fuit typus B. Virginis, vti dixi c.4. 28.

Vers. 25. Aqvam petenti (Sisaræ) lac dedit, ad eum somno consopiendum, vt dormientem occideret, et in phiala principvm, hoc est in phiala præclara & præstanti, ex qua bibere solent principes, vti erat Sisara, obtvlit bvtyrvm] Hoc est lac pingue & spissum: ex hac enim lactis pinguedine agitata coagulatur & fit butyrum. Nec enim Iahel butyrum, sed lac dedit sitienti, potumq́, petenti Sisaræ. Est Catachresis.

Vers. 26. Sinistram manvm misit ad clavvm] Quasi ad instrumentum in tabernaculo suo obuiū. Videtur hic clauus fuisse ferreus; hic enim acutior est, faciliusq́ue incutitur & penetrat vsque ad terram. Aliqui tamen censent clauum fuisse ligneum, vt foret typus crucis Christi, quæ fuit ex ligno. Verū aptius clauus hic fuit typus, imò idæa clauorum ferreorum, quibus Christus fixus in cruce in eadem confixit Sisaram, id est diabolum, omnes ei vires adimendo, vt superiùs dixi ex Origene. Audi Rupertum hic c. 7. *Clauus tabernaculi ipsum est stigma passionis Christi, Clauum tulit, quæ iussa mortificato membra sua super terram crucē suam baiulauit, & infigens carnem suam cum vitiis & concupiscentiis. Hoc tunc validè fit, quando non pro vanitate humanæ laudis, sed pro gloria assumitur Dei, afflictio carnis; non inquam in ambitione auræ popularis, sed in timore Domini. Id ipso Psalmista postulat: Confige timore tuo carnes meas.* Psal. 118.

Vers. 27. Volvebatvr ante pedes eivs.] Non capite, vtpote quod Iahel clauo iam terræ affixerat, sed motitando & agitando pedes & latera, cum expiraret Sisara. Ita Abulen.

Vers. 28. Vlvlabat mater eivs.] Sisaræ. Vatab. *eiulabat*, scilicet quòd Sisara filius more suo ad se triūphans & spoliis onustus non reuerteretur. Vnde ex hac eius mora & tarditate suspicans quid sinistri ei contigisse, augurans q́; eius cędem (hāc enim ei mens pauida præsagiebat) lamentabatur. Poëticè hic inducitur matris lamentum, vti fit in tragœdia, vt tragicus Sisaræ interitus meliùs repræsentetur.

Vers. 29. Vna sapientior ceteris vxoribvs eivs (scilicet Sisaræ) hæc socrvi (matri Sisaræ eiulanti quòd Sisara non rediret) verba respondit.] Vt eius dolorem leniret, & suspicionem sinistram in opinionem meliorem conuerteret, quòd scilicet spolia hostium ampla diuideret, ideoq́ue sedire tardaret.

Vers. 31. Sic pereant omnes inimici tvi Domine] Vti periit Sisara impius cū omnibus suis, licet plurimis & fortissimis.

Qvi avtem diligvnt te, sicvt sol in ortv svo splendet, ita rvtilent.] Sol oriens spargit iubar suum aureum, splendoremq́; suum pulcherrimum & gratissimum, qui sensim vsque ad meridiem crescit, & pulchrior fit ac robustior. Sic pariter Israelitæ ceteriq́; diligentes te ô Domine omni decore, gratia, robore, lætitia, viribus, prosperitate, victoria, felicitate & triumpho resplendeant, iisq́ue semper te benedicente increscant & proficiant, vt nemo eis ausit vel possit resistere, donec iisdem donis planè impleantur & abundent, quod fiet in cœlo cùm videbunt Deum Deorum in Sion, ac eius gloriam, omneq́ue bonū participabunt, iuxta illud Prouer. 4. *Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectam diem.* Vide ibi dicta.

Pro *in ortu suo*. Hebr. est בגבורתו *bigburatho*, id est *in virilitate sua*, hoc est *in fortitudine sua*. Ita Chald. *Misericordia*, inquit, *eius* (Dei) *splendescent sicut exire solet sol in fortitudine sua.* Sept. ἐν δυναστείᾳ αὐτοῦ, id est *in potentatu suo*, cùm scilicet sol claro manè exoriens apparet auricomus, ac fortiter suos splendoris radios longè lateq́ue totis quasi viribus eiaculatur, iisq́ue omnes tenebras dispellit, omniasq́ue suis fulgoribus superat & collustrat, vt nil ei obsistere valeat. Hoc est quod ait Malachias cap. 4.2. *Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ.* Et Sapient. 3. 7. *Fulgebunt iusti sicut sol.* Et Ecclesi. c. 27. 12. *Homo sanctus in sapientia manet sicut sol.* Vide quæ illis locis annotaui, æquè ac Isaiæ 45.1. ad illa: *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro.* Cyrus enim Persicè idem est quod sol.

Vers. 32. Qvievitqve terra per qvadraginta annos.] Sub his 40. annis continentur viginti anni quibus Iabin oppressit Hebræos cap. 4. v. 3. Vide dicta c. 3. v. 11. & 30. Minùs ergo rectè Iosephus, *Postquam*, inquit, *solo tenus vrbem Asor æquasset* (Barac) *ducem Israelitarum agit ad annos* 40.

Addit Philo Biblicus in Antiquit. Debboram

morien-

morientem conuocasse populum, eique hæc vltima dedisse monita: *Ecce ego maneo vos tanquam mulier Dei,& illumino vos tanquam ex femineo genere, & obaudite mihi quasi matri vestræ,& intendite verbis meis tanquam morituri & ipsi. Ecce ego proficiscor mori viā totius carnis,quo venietis & vos? tantùm cor vestrum dirigite ad Deum Dominum vestrū in tempore vitæ vestræ, quoniam post mortem vestram in his in quibus viuitis,*

A *pænitere non poteritis. Nunc ergo filij mei vos obaudite voci meæ,donec habetis tempus vitæ & legis lumen, dirigite vias vestras. Et dum loqueretur Debbora verba hæc, leuauerunt omnes populi vocem vnanimiter & plorantes dixerunt: Ecce nunc mater moreris,& relinquens filios tuos, cui commendas eos? Ora itaque pro nobis. & post recessum tuum erit anima tua memor nostrì in sempiternum.*

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

HEbræos rursus idololatrantes opprimunt Madianitæ; quare pænitentes Deum inuocant, qui liberatorem eis per Angelum designat Gedeonem. Vnde Angelus v. 18. Deo sacrificat. Mox Gedeon v.25.iussu Dei aram Baal subuertit, ideoque Jeroboal,id est vltor Baal vocatur:inde v. 34. classico milites conuocat, ac signum victoriæ à Deo petens accipit rorem in solo vellere, & mox siccitatem in solo vellere. Quintus ergo Jsraelis Iudex fuit Gedeon. cuius acta hîc enarrantur.

1. FEcerunt autem filij Israël malum in conspectu Domini: qui tradidit illos in ma-
nu Madian septem annis, 2. & oppressi sunt valdè ab eis.Feceruntque sibi an-
tra & speluncas in montibus.& munitissima ad repugnandum loca. 3. Cumque se-
uisset Israel,ascendebat Madian & Amalec,cæterique Orientalium nationum: 4. &
apud eos figentes tentoria,sicut erant in herbis. cuncta vastabant vsque ad introitum
Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel, non oues,non bo-
ues,non asinos. 5. Ipsi enim & vniuersi greges eorum veniebant cum tabernacu-
lis suis,& instar locustarum vniuersa complebant, innumera multitudo hominum, &
camelorum,quidquid tetigerant deuastantes. 6. Humiliatusque est Israel valdè in
conspectu Madian. 7. Et clamauit ad Dominum postulans auxilium contra Ma-
dianitas. 8. Qui misit ad eos virum prophetam, & locutus est: Hæc dicit Domi-
nus Deus Israel:Ego vos feci conscendere de Ægypto,& eduxi vos de domo seruitutis,
9. & liberaui de manu Ægyptiorum,& omnium inimicorum,qui affligebant vos: eie-
cique eos ad introitum vestrum,& tradidi vobis Terram eorum. 10. Et dixi: Ego
Dominus Deus vester, ne timeatis deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et
noluistis audire vocem meam. 11. Venit autem Angelus Domini,& sedit sub quer-
cu,quæ erat in Ephra,& pertinebat ad Ioas patrem familiæ Ezri.Cumque Gedeon fi-
lius eius excuteret atque purgaret frumenta in torculari,vt fugeret Madian, 12. ap-
paruit ei Angelus Domini,& ait: Dominus tecum,virorum fortissime. 13. Dixitque
ei Gedeon : Obsecro,mi domine , si Dominus nobiscum est,cur apprehenderunt nos
hæc omnia?vbi sunt mirabilia eius,quæ narrauerunt patres nostri,atque dixerunt: De
Ægypto eduxit nos Dominus ? Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in
manu Madian. 14. Respexitque ad eum Dominus.& ait:Vade in hac fortitudine
tua,& liberabis Israel de manu Madian: scito quòd miserim te. 15. Qui respondens
ait: Obsecro,mi domine, in quo liberabo Israel: ecce familia mea infima est in Ma-
nasse,& ego minimus in domo patris mei. 16. Dixitque ei Dominus:Ego ero te-
cum: & percuties Madian quasi vnum virum. 17. Et ille: Si inueni,inquit, gra-
tiam coram te,da mihi signum quod tu sis qui loqueris ad me. 18. Nec recedas
hinc donec reuertar ad te,portans sacrificium , & offerens tibi. Qui respondit: Ego
præstolabor aduentum tuum. 19. Ingressusque est itaque Gedeon & coxit hœ-
dum,& de farinæ modio azymos panes: carnesque ponens in canistro,& ius carnium
mittens in ollam, tulit omnia sub quercu,& obtulit ei. 20. Cui dixit Angelus Do-
mini: Tolle carnes & azymos panes,& pone supra petram illam.& ius desuper funde.
Cùmque fecisset ita, 21. extendit Angelus Domini summitatem virgæ, quam te-
nebat in manu,& tetigit carnes & panes azymos. ascenditque ignis de petra,& carnes
azymosque panes consumpsit:Angelus autem Domini euanuit ex oculis eius. 22. Vi-
densque Gedeon quòd esset Angelus Domini,ait: Heu mihi Domine Deus:quia vidi
Angelum Domini facie ad faciem. 23. Dixitque ei Dominus: Pax tecum:ne ti-
meas, non morieris. 24. Ædificauit ergo ibi Gedeon altare Domino,vocauitque il-

lud, Domini pax, vſque in præſentem diem. Cumque adhuc eſſet in Ephra, quæ eſt fa-
miliæ Ezri, 25. nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, & alte-
rum taurum annorum ſeptem, destruesque aram Baal, quæ eſt patris tui: & nemus, quod
circa aram eſt ſuccide: 26. & ædificabis altare Domino Deo tuo in ſummitate pe-
træ huius, ſuper quam ante ſacrificium poſuiſti: tolleſque taurum ſecundum, & offeres
holocauſtum ſuper ſtruem lignorum quæ de nemore ſucciderís. 27. Aſſumptis ergo
Gedeon decem viris de ſeruis ſuis, fecit ſicut præceperat ei Dominus: Timens autem
domum patris ſui, & homines illius ciuitatis, per diem noluit id facere, ſed omnia no-
cte compleuit. 28. Cumque ſurrexiſſent viri oppidi eius manè, viderunt destructã
aram Baal, lucumque ſucciſum, & taurum alterum impoſitum ſuper altare, quod tunc
ædificatum erat. 29. Dixeruntque ad inuicem: Quis hoc fecit? Cumque perquire-
rent auctorem facti, dictum eſt: Gedeon filius Ioas fecit hæc omnia. 30. Et dixe-
runt ad Ioas: Produc filium tuum huc, vt moriatur: quia deſtruxit aram Baal, & ſuc-
cîdit nemus. 31. Quibus ille reſpondit: Numquid vltores eſtis Baal, vt pugnetis pro
eo? qui aduerſarius eſt eius, moriatur antequam lux craſtina veniat: ſi Deus eſt, vindi-
cet ſe de eo, qui ſuffodit aram eius. 32. Ex illo die vocatus eſt Gedeon, Ierobaal,
eò quòd dixiſſet Ioas: Vlciſcatur ſe de eo Baal, qui ſuffodit aram eius. 33. Igitur
omnis Madian, & Amalec, & Orientales populi congregati ſunt ſimul: & tranſeuntes
Iordanem, caſtrametati ſunt in valle Iezrael. 34. Spiritus autem Domini induit
Gedeon, qui clangens buccina conuocauit domum Abiezer, vt ſequeretur ſe. 35. Mi-
ſitque nuntios in vniuerſum Manaſſen, qui & ipſe ſecutus eſt eum: & alios nuntios in
Aſer & Zabulon & Nephtali, qui occurrerunt ei. 36. Dixitque Gedeon ad Deum:
Si ſaluum facis per manum meam Iſrael, ſicut locutus es, 37. ponam hoc vellus la-
næ in area: ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, ſciam quòd per manum
meã, ſicut locutus es, liberabis Iſrael. 38. Factumque eſt ita. Et de nocte conſurgens,
expreſſo vellere, concham rore impleuit. 39. Dixitque rurſus ad Deum: Ne iraſcatur
furor tuus contra me, ſi adhuc ſemel tentauero, ſignum quærens in vellere. Oro vt ſo-
lum vellus ſiccum ſit, & omnis terra rore madens. 40. Fecitque Deus nocte illa vt
poſtulauerat: & fuit ſiccitas in ſolo vellere, & ros in omni terra.

Vers. 1. FECERVNT AVTEM FILII ISRAEL MALVM IN CONSPECTV DOMINI,] id eſt fecerunt idola & idololatriam. Hęc enim antonomaſticè dicitur malum, quia ſummum ſcelus, idque in conſpectu Domini, quia Deo videnti & indignanti opponit alium Deum, eumque creatum, & ſæpè factum fictumque ex lapide, auro, argento vel ære, quæ ſumma Dei iniuria, vilipenſio & offenſio.

QVI (iratus, iuſteque tantum ſcelus, tantamque ſui iniuriam vindicans) TRADIDIT ILLOS IN MANV MADIAN SEPTEM ANNIS.] Madian fuit filius Abrahæ ex Cethura. Geneſ. 25. 2. à quo eius poſteri dicti ſunt Madianitæ, & regio eorum Madian. Duplex autem fuit regio Madian, vna iuxta mare rubrum ad Orientem, in quam fugit Moſes, pauitque oues Iethro, eiuſque filiam Sephoram vxoré duxit. Exodi 2. Altera vicina Moabitis iuxta Arnon & Areopolim, cuius incolæ maſculi omnes occiſi & exciſi ſunt à Moſe Numer. 31. 7. eò quòd Hebræos prouocaſſent ad fornicationem & cultum Beelphegor Numer. 25. Verùm plures tunc hanc cladem metuentes, iam antè ad vicinas gentes profugerunt, qui poſtea in Madian redierunt: alij quoque vicini, in Madian incolis hac cæde vacuatam, ingreſſi, illam occuparunt, qui pariter dicti ſunt Madianitæ. Hi ergo Iudæam inuaſerunt, & à Gedeone cæſi ſunt. Porrò Madian abundat camelis, ouibus & capris Philo Biblicus aſſerit Iſraelitas traditos Madianitis ſub Gedeone, eò quòd incitati à quodam Madianita mago, cui nomen Aod, conſuluiſſent Deos Madianitarum.

MADIAN.] Hebr. *Midian* idem eſt quod litigium, iurgium, contentio, ait Pagnin. quia licet

A Madianitæ fratres eſſent Hebræorum, æquè ac Iſmaelitæ ſiue Saraceni, atque Idumæi poſteri Eſau, vtpote ex eodem Patre Abraham & Iacob reſpectiuè prognati, tamé eorum perpetui fuere hoſtes. Rurſum *Madian* Hebr. *Midian* idem eſt quod *Middin*, id eſt ex iudicio, ait Pagnin. quia iuſto Dei iudicio inuaſerunt Hebræos ad caſtigandum eorum ſcelera, Origen. verò *Madian* interpretatur *extra iudicium*; quia Madianitæ iniuſtè, quantum eſt ex parte ipſorum, licet iuſtè ex parte Dei, expilarunt Hebræos: hi enim nullam eis iniuriam intulerant. Vnde.

Tropol. Madianitæ ſunt Turcæ, Hæretici, Tyranni, cæterique impij, qui pios iniuſtè affligunt, ſed Deo id permittente vel ad peccatorum caſtigationem, vel ad patientiæ probationem.

B CVMQVE SEVISSET (ſeminaſſet triticum, hordeum, auenam, piſa, fabas, &c.) ISRAEL, ASCENDEBAT MADIAN ET AMALEC (id eſt *populus lingens* Hebr.) CETERIQVE ORIENTALIVM NATIONVM.] Hebr. *Filij Orientis*, ex Abraham & Cethura progeniti, habitantes ad Orientem, qui proinde vocantur filij Orientis. Geneſ. 25. 6. Tales quoque dici poſſunt Iſraëlitæ, Moabitæ, Ammonitæ, &c. Vers. 3.

ET APVD EOS (filios Iſrael) FIGENTES TENTORIA, SICVT ERANT IN HERBIS CVNCTA VASTABANT.] paſcentes in eis ſuos camelos, boues, oues, nec permittentes vt ſata in grana & meſſem creſcerent & matureſcerent, quare omne frumentum omnemque annonam ſuccidebant, vt Iſraelitæ fame perirent. Vers. 4.

Tropol. Madianita eſt dæmon, eiuſque affe-

ctę

clæ,qui bona virtutis ſemina vel à Deo,vel à concionatore aliòue ſimili mentibus hominum immiſſa diſturbant,ſuffocant & auferunt,ne in opus bonum adoleſcant.

Vers. 5. INSTAR LOCVSTARVM.] Hæ enim innumera ſua copia, æquè ac edendi rodendique auiditate omnia germina radicitus ſuccidunt & depaſcuntur, vt nihil frugis ſuccreſcere & naſci queat. Vnde grandis hæc fuit plaga octaua Ægypti Exodi.10.13.

Vers.6. HVMILIATVSQVE EST ISRAEL.] Hebr. *attenuatus eſt*. Septuag. *depauperatus & ad mendicitatem redactus.*

Vers.7. ET (id eſt idcirco,quia ſcilicet fames cogebat) CLAMAVIT AD DOMINVM] Nimirum fames docet homines Dei oblitos illius recordari,imò ad eũ clamare vt eam leuet. Sic ſæpè ſuperiores qui ſubditos habent rebelles, adimendo eis cibum humiliant, & ad obedientiam officiumque reducunt. B Qui enim alium paſcit,ius in eum acquirit iubendi quæ velit. Homines enim ſunt animales & inſtar animaliũ eſcâ ducuntur. Venter enim latrans quiduis ſubit,vt ſe ſatiet.

Vers. 8. QVI MISIT AD EOS VIRVM PROPHETAM] S. Auguſt. ſuſpicatur fuiſſe Angelum illum, qui mox v.11.apparuit Gedeoni. Verùm alij paſſim cẽſent fuiſſe hominem prophetiæ ſpiritu à Deo donatum, miſſumque ad Hebræos more cæterorum prophetarum. Quiſnam hic fuerit ignoratur, quia Script. eum non nominat. Rabbini diuinant fuiſſe Phinees Pontificem,ſed temerè, ille enim iam pridem erat vita functus. Si enim hoc tempore vixiſſet, fuiſſet ducentorum annorum, quæ ętas illo æuo erat inſolens & inſueta. Porrò Deus volens exaudire clamorem Hebræorum eoſque à Madianitis liberare per Gedeonem, præmiſit hunc prophetam,qui eorum ingratitudinem, idola & ſcelera acriter perſtringeret,vt ad cor redirẽt, ac deinceps ſoli Deo ſeruirent. C Deum imitetur Prælatus, qui ſubditis offenſas condonare ſtatuit, vt priùs aceto correctionis eos perſundat & compungat,ne ad vomitum redeant.

Vers. 10. NE TIMEATIS DEOS AMORRHÆORVM,] id eſt ne colatis eos,ne eos reuereamini. Timor enim in Script. omnem cultum Dei ſignificat,tum quia *primus in orbe Deos fecit timor*;tum quia Deus maximè colitur metu & reuerentia,iuxta illud: *Si Dominus ego ſum,vbi eſt timor meus?* Malach.1.6. Dominus enim à ſeruo poſcit timorem, ab eoque timeri & coli vult.

Vers. 11. VENIT AVTEM ANGELVS DOMINI, ET SEDIT SVB QVERCV QVÆ ERAT IN EPHRA,] D vrbe ita dicta, quæ fuit patria Gedeonis,ad quem hic Angelus mittebatur. Alia eſt ergo Ephra ab Ephrata;hæc enim erat in tribu Manaſſe, ex qua erat Gedeon,vt patet v.15. Rurſum Ephrata Hebr. ſcribitur per *Aleph*:Ephra verò per *Ain*. Ad hæc Ephrata Hebr. idem eſt quod *incrementum*: *Ephra* verò idem quod *pulueruleuta*, vel *damula*, vel *cerua*. Porrò Angelus hic ſedit ſub quercu appoſitè,quaſi Gedeoni robur ad bellandum contra Madian additurus. Quercus enim robuſta ſymbolum eſt roboris. Vnde eum ſalutans ait: *Dominus tecũ virorum fortiſſime.* Sic Debbora ſedebat ſub palma,quia ſuis oraculis texebat palmam victoriæ Barac & Hebræis contra Siſaram.

ET PERTINEBAT (quercus ſub qua degebat Angelus) AD IOAS PATREM FAMILIÆ EZRI,]ex qua erat Gedeon. Ioas enim erat pater,id eſt prin- A ceps, ſiue primus & caput familiæ Ezri, ex qua prognatus eſt Gedeon. Tales alibi vocãtur principes domorũ,id eſt familiarum. Hebr. eſt אבי עזרי *abi ezri*, quod Vatabl. & alij vt nomen proprium accipiunt, vertuntque *ad Ioas* oriundum ex *Abi ezri*: fuit enim familia *Abiezri* celebris, vt patet v. 34. Porrò *Abi ezri* Hebr. idẽ eſt quod *pater auxilij*: ex hoc ortus eſt Gedeon, qui deſtinabatur à Deo in auxiliũ Iſraelis,ad liberandũ eum à Madianitis.

CVMQVE GEDEON FILIVS EIVS (Ioas) EXCVTERET ATQVE PVRGARET FRVMENTA IN TORCVLARI, VT FVGERET MADIAN.] *Excuteret*, ſcilicet flagello,vti Belgæ & alij flagellãdo ſegetes excutiũt grana ex ariſtis, Alioqui in Palæſtina (vti etiamnum fit in Italia) boues triturabant ſegetes eas vngulis calcando,itaq; grana excutiendo: vnde illud: *Non alligabis os boui trituranti.* Deut.25.4. B Sed & Gedeon hic flagello triturauit,quia ſecretò & feſtinanter id fecit, ne à Madianitis appropinquantibus comprehenderetur; eademque de cauſa id fecit in torculari,vbi vuæ ſolent exprimi, ex eiſque vinum elici; torcular enim hoc erat in loco plano,& fortè in horreo,vt vult Vatabl. vbi ſolent ſegetes flagellari & triturari.

Tropol. S.Gregor.3. Moral.17. *Quid eſt*, inquit, *frumentum virga cædere, niſi rectitudine iudicij à vitiorum paleis virtutum grana ſeparare? ſed hæc agentibus Angelus apparet: quia tantò magis Dominus interiora denuntiat, quantò ſe ſtudioſiùs homines ab exterioribus purgant.*

Allegor. S. Auguſt. ſer.108. de Tempor. *Torcular*,inquit, *vbi meſſem terebat,propter aſſiduas tribulationes Eccleſiæ typum geſſit. Meſſis quæ cædebatur Chriſtianum populum ſignificauit, quem adueniens Chriſtus virgâ diſciplinæ vel baculo crucis ſuæ à paleis,id eſt à pec-* C *catis omnibus ſeparauit. Nam & Angelus ille qui venit ad eum,& ipſe in typum Domini Saluatoris accipitur. Arborem ſub qua ſtetit, & virgam quam tenuit crucem ſignificaſſe manifeſtum eſt. Petra illa ſuper quam Gedeon obtulit holocauſtum, Chriſtus erat. Sic enim ait Apoſtolus: Petra autem erat Chriſtus. Hædus ille qui oblatus eſt, humanum genus peccatis obnoxium deſignauit. Quod Angelus virga ſua tetigit petram & exiit ignis, & conſumpſit hædum illum, crux tetigit Chriſtum,& de petra quæ erat Chriſtus, ignis exiit charitatis qui humani generis peccata conſumpſit. De ipſo enim verus Gedeon Chriſtus in Euangelio dixit: Ignem veni mittere in terram,& quid volo niſi vt accendatur?*

Et S.Ambroſ. proœm. libr.1. de Spiritu ſancto. *Non otiosè*, ait, *vellus non in campo poſuit, vel in prato,* D *ſed in area,vbi meſſis eſt tritici (meſſis enim multa, operarij autem pauci) eò quòd per fidem Domini futura eſſet meſſis fœcunda virtutum.*

ET AIT (Angelus) DOMINVS TECVM (ſit) VIRORVM FORTISSIME.] Hebr. גבור החיל *gibbor hechail*, id eſt *fortis robore vel ſtrenuitate*. Septuag. *Potens fortitudine*. Chald. *Vir Virtutis*. Vatabl. *Vir fortiſſime*: *Gibbor* enim ſignificat virum fortem,potentem,robuſtum,quales erant gigantes: *chail* verò ſignificat robur,induſtriam,ſtrenuitatem,vires. Vnde Serarius ſuſpicatur pro *virorum* legendũ *virium*, ſed nil cogit hoc dicere:nam τὸ *virorum* reſpondet Hebr. *gibbor*: *gibbor* autem & fortem & virum ſignificat:viri enim ſunt fortes. Vnde *Gabriel* dictus eſt quaſi *fortis Dei*, vel *vir Dei*. Adde qui viribus eſt fortiſſimus,hic virorum eſt fortiſſimus. Vers. 12.

Porrò Gedeon fuit fortis non tantùm corpore, ſed magis animo, quo tantum bellum generosè

aggressus est. Rursum fuit fortis non solùm naturali, sed & supernaturali, quam Deus hîc illi indebat, & deinceps illi inditurus erat ad opus tam arduum capessendum, fortitudine. Cùm enim Deus cuipiam nomen aliquod attribuit, simul & rem dotemq; nomine significatam illi indit. Sic cùm B. Virgo salutata est à Gabriele Dei legato, *gratia plena*, tunc simul Deus nouam gratiæ copiam & plenitudinem illi indidit: Salutatio enim Dei (& sanctorum eius, vt S. Pauli, ait Chrysost.) est efficax, ac Dei dicere est facere. Sic Deus Simoni nomen commutans, eumque vocans *Kepha* (Cephas) id est *Petrum*, petrinam fortitudinem, qua foret Ecclesiæ basis, illi indidit. Idē dicendū de Ioanne & Iacobo, cùm eos vocauit Boanerges, id est filios tonitrui, & de Abram, cùm eum vocauit Abraham id est patrem multarum gentium, &c.

Dicitur ergo Gedeon virorum fortissimus, ait Serarius, quia corporis viribus excellebat, animiq; robore præstabat. Secundò, quia ob Dei præsentiam & opem multò magis deinceps iisdem corporis animique viribus valiturus, magnaque ad populi sui salutem gesturus erat, eaque ipsi tam corporis quàm animi, tam præsens quàm futura ideo proponebatur fortitudo, vt magna cum fiducia & alacritate ad Israëlitici populi vindicias aggrederetur, neque sese nimium despiceret, imparemque oneri & operi huic duceret. Sic enim & lucta mirabili ac diuturna confirmatus est Iacob, dum in præferocis, ac peritati Esau conspectum venire deberet Genes. 32.

Porrò Septuag. vertunt in nominatiuo δυνατὸς τῇ ἰσχύϊ, vt habent Complut. id est, *potens vi*, vel ἰσχυρὸς τῶν δυνάμεων, id est *fortis virtutum*, vt habent Roman. Vnde S. August. hîc quæst. 32 censet hoc esse Epithetum non Gedeonis, sed Dei. q. d. Dominus tecum est, ô Gedeon, Dominus inquam, qui est fortis virtutum. Verùm meliùs Nustet, Chald. & alij vertunt in vocatiuo, vt Gedeon ab Angelo salutetur, voceturque virorum fortissimus? Nam causam huius tituli dat Angelus v. 14. cùm ait: *Vade in hac fortitudine tua & liberabis Israel de manu Madian.*

VERS. 14. RESPEXITQVE AD EVM DOMINVS,] puta Angelus legatus Domini, eiusque personam repræsentans *Respexit* oculis benignis, sed actibus, Gedeonem timidum erigens ad fiduciam, eique suam opem blando vultu nutuque promittens, ideoque eum extimulans ad capessendū munus Iudicis & Ducis contra Madianitas, quod ipse illi offerebat. Rectè τὸ *respexit* respondit τὸ *obsecro*, Hebr. בִּי *bi*, id est *in me*, scilicet obsecro vt respicias hoc est mihi meisque sis propitius, quod dixerat Gedeon vers. præced. Respiciendo ergo in eum Angelus petitioni & votis eius satisfecit.

VADE IN HAC FORTITVDINE TVA.] Hebr. בְּכֹחֲךָ *becochacha*, id est in robore quod tibi olim indidi, & nunc adauxi, ac deinceps magis augebo & amplificabo. Vnde Abul. sic exponit: *Vade in fortitudine tua*, hoc est *in fortitudine adiutorij, quod tibi iam promisi.* Audi Theod. quæst. 12. *Memor erat Gedeon mirabilium Dei firmamq; de Deo tenebat opinionē, &c. Et meruit vt audiret ab Angelo: proficiscere in robore fidei huius & vinces.*

VERS. 16. EGO ERO TECVM, ET PERCVTIES MADIAN QVASI VNVM VIRVM] q. d. Ne timeas ô Gedeon tot millia Madianitarum; ego enim te ita roborabo, adeoque eis potentiorem efficaciam, vt omnes tam facilè cædas, perinde ac si omnes essent vnus dumtaxat vir; siue quàm facilè cæditur vnus vir, tàm facilè tu mea ope cædes tota castra Madian. Sic enim vnus Angelus pro Ezechia pugnans cecîdit vna nocte in castris Sennacherib 185. millia Assyriorum, 4. Reg. 19. 35. Tam potens est Deus, imò vnus Dei Angelus.

VERS. 17. DA MIHI SIGNVM, QVOD TV SIS, QVI LOQVERIS AD ME.] Non peccauit Gedeon petendo signum, quia nesciebat an is qui secum loquebatur esset homo propheta, an Angelus Dei vel diaboli. Satanas enim se transfigurat in Angelum lucis. Ita Abulens. Ait ergo: *Da mihi signum quod tu sis*, scilicet talis, cui diuinam opem victoriamque tam admirabilem de Madian pollicenti fidem habere possim & debeam. Videbat Gedeon Angelum instar iuuenis pulcherrimi, vultu, habitu & moribus elegantissimum, ac miram ex eius præsentia & alloquio sentiebat consolationem, alacritatem & lætitiam; sed necdum certò quis esset, & vnde veniret, ei constabat. Idipsum ergo signo petit sibi declarari & confirmari. Porrò signum hoc poscenti Gedeoni dedit Angelus v. 21. cum virga tangens panem & carnes, illico ex eis ignem elicuit, quo illa Deo in sacrificium obtulit, eoq; facto disparuit. Licet aliqui putent Gedeonem pro signo postulasse id quod proximè subjicit: *Ne recedas hinc donec reuertar ad te:* quibus fauent Septua. sed planiùs, dicemus duo petijsse Gedeonem, primo, signum iam dictum, secūdò, ne Angelus abiret antequàm munus aliquod ei honoris ergo attulisset,

VERS. 18. NE RECEDAS HINC DONEC REVERTAR AD TE, PORTANS SACRIFICIVM ET OFFERENS TIBI.] Quæres, an verè Gedeon hîc obtulerit sacrificium? Affirmat S. Augustin. quæst. 31. Voluit, inquit, Gedeon coram Angelo sacrificium offerre velut adiuuandus præsentia eius sanctitatis. Sic & Theod. qu. 12. & Abul. qu. 56. Probant primò, quia id disertè asserit Noster dicens: *Portans sacrificium, offerensq; tibi.* Secūdò, quia Septuag. vertunt ἐξοίσω θυσίαν, καὶ θύσω ἐνώπιόν σου, id est, *Feram sacrificium, & sacrificabo coram te.* Sic & Vatabl. Tertiò, quia hoc signum petijt Gedeon ab Angelo, vt ipse se à Deo missum ostenderet per ignem à se miraculosè productum, quo panem & carnes à Gedeone allatos cremaret & sacrificaret: qua ratione Elias se verū Dei esse Prophetam contra sacerdotes Baal demonstrauit, ignem è cælo eliciendo, qui bouem suum inflammaret, & quasi holocaustū Deo adoleret. 3. Reg. 18. Et Manue Pater Samsonis iubente Angelo cap. 13. 16. holocaustum obtulit. Non ergo Gedeon, qui sacerdos non erat, obtulit sacrificium, sed materiam sacrificij detulit Angelo sine igne, vt is igne miraculoso illud cōsummaret, itaque sacrificaret, atq; hoc signo ostēderet se à Deo cui sacrificabat esse missum. Vnde pro eo quod Noster vertit: *Offerens tibi*, Hebr. est *dimittam*, vel *deponam coram te*, vt scilicet tu ea inflammes, & per ignem cælestem Deo in sacrificium offeras & cōsumas. Coxit verò Gedeon carnes sacrificij, quia simul volebat prandium ferre vel Angelo in corpore humano apparenti quasi homini, vel Prophetæ (nesciebat enim an esset Propheta, an Angelus, sed de eo dubitabat, & alterutrum esse suspicabatur) vt pars illi in cibum cederet, si esset Propheta, pars verò altera in sacrificium Dei. Angelus verò vt ostenderet se esse Angelum, nec cibo vesci, vtque euidentius esset miraculum,

An Gedeon sacrificarit. Asserunt nonnulli.

omnia

omnia etiam sua ipsum Deo concremauit, & concremando sacrificauit. Nec enim Angelus legibus sacrificiorum in Leuitico latis, quæ non permittunt carnem coctam sacrificari, tenebatur. Ita Abulens. Hæc sententia est probabilis, illique fauent Septuag. qui signum hoc Gedeonis in hoc sacrificio Angeli constituere videntur.

Melius negant alij. Verùm contrarium est verius, scilicet Gedeonem panem & carnes attulisse Angelo, non ad sacrificium, sed ad prandium; vt videlicet Angelus specie humana apparens quasi homo ea comederet: nesciebat enim Gedeon esse Angelum, sed dubitabat an homo esset, an Angelus.

Prob. 1. Prob. Primò, quia nullus hic erat sacerdos qui sacrificaret, Gedeon enim non erat ex tribu sacerdotali puta ex Leui, sed ex Manasse. Angeli etiam non solent sacrificare. Et Gedeon nesciebat eum qui apparebat esse Angelum.

2\. Secundò, quia hœdus ex lege non poterat sacrificari, nisi pro peccato Principis. Leuit. 4.2.

3\. Tertiò, Gedeon coxit panes & carnes; ergo ad prandium. Nā ad sacrificium debebant afferri carnes crudæ, imò animal viuum, quod à sacerdote mactabatur, coquebatur, & comburebatur in honorem Dei.

4\. Quartò, extra tabernaculum sacrificare non licebat: ergo nec in area Gedeonis.

5\. Quintò, quia Angelus hîc apparebat specie viatoris, ideoque virgam siue scipionem viatorium manu gestabat, iamque quasi de via fessus, & vmbram quietemque captans sedebat sub quercu. Videtur ergo Gedeon hospitale officium ei exhibere voluisse, ac panes & carnes ad eum refocillandum attulisse. Sic enim fecit Abraham, Angelis quasi peregrinis de via ad se diuertentibus prandium parando, Genes. 18. & Manoe c. 14. v. 15.

6\. Sextò, quia pro *sacrificium*: Hebr. est מנחה *mincha*, id est munus vel donum, vt vertit Chald. Sic Aod obtulit Regi *mincha*, id est munus c. 3. 15. Fateor *mincha*, speciatim quoque significare munus, quod ex farre vel pane Deo offertur, puta sacrificium farreum. Leuit. 2. Verùm *mincha* nunquam significat sacrificium carneum: carnes autem hic attulit Gedeon.

Ad primū ergo respondeo; pro *sacrificium*, Hebr. est *mincha*, id est donum. Noster tamen vertit *sacrificium*, quia Angelus paulò pòst donum Gedeonis noluit sibi vsurpare, sed illud conuertit in sacrificium, quod Deo obtulit: & quia epulæ per catachresin sæpè vocantur θυσία, id est sacrificium & victimæ, vt patet Prou. 9. 2. 3. Reg. 25. in Septuag. Matth. 22. 4. θυσία enim dicitur à θύω, id est occido, vnde *tuer* Gallicum. Idem dico ad secundum. Addo pro θύσω, id est *occidam*, in Septuag. legendū videri θήσω per η, id est *ponam*; ita enim legit S. August. qu. 35. Ad tertium patet responsio ex iam dictis. Adde nescisse Gedeonem an is qui apparebat esset sacerdos, qui posset sacrificare. Denique Gedeonem nō cogitasse de sacrificio patet ex eo, quòd non erexit, altare, non attulit ligna & ignē, quibus hostia cremaretur: vnde nullam Angelo sacrificij fecit mentionem; multò minùs præsciuit Angelum virga sua ignem eliciturum, quo carnes ab eo allatæ sacrificarentur. Ita Theod. Procopius. Caiet. Arias, Serarius. Audi Procopium: *Sacrificium id dicit, quod ad epulam destinatum erat. Victima enim non coquebatur iuxta legem. Cæterùm sub quercu ponit Abrahamū imitatus, ac ratus hunc ferculā absumpturū.*

Cornel. in Iudicum.

Vers. 19. AZYMOS PANES,] non quòd esset tempus Paschale, quo Iudæis non nisi azymo vesci licebat, sed quòd Gedeon festinaret, mereretúrque ne Angelus ob moram abiret: quare cùm non haberet tempus farinam fermentandi, ex ea infermentata azymos panes festinanter coxit.

Vers. 20. PONE SVPRA PETRAM ILLAM.] Petram ergo illam Angelus statuit pro altari, in quo omnia hæc Deo per ignem sacrificare destinabat. Petra hæc erat typus Christi. 1. Corinth. 10. 4. qui simul est altare, sacerdos & victima, quā Deo in Eucharistia offerimus. Aliud signum enarrat Philo Biblicus, scilicet Angelum iussisse Gedeoni, vt aquam super petram effunderet, ac Gedeonem ab Angelo petiisse hoc signum, dixisséque: *Fiat medium sanguis & medium ignis. Et effudit Gedeon aquam super petram, & factum est cùm effudisset, vt fieret media pars flamma, media autem pars sanguis, & commixta sunt vtraque, id est ignis & sanguis, & non extinxit ignem sanguis, nec sanguinem ignis exussit.* Addit Philo per Gedeonem cæsa esse centum & viginti Madianitarum millia, & cæteros fugisse. Verùm hic Philo est suspectæ fidei.

Vers. 21. EXTENDIT SVMMITATEM VIRGÆ, &c. ET TETIGIT CARNES ET PANES AZYMOS, ASCENDITQVE IGNIS DE PETRA, ET CARNES AZYMOSQVE PANES CONSVMPSIT.] Ecce hoc est signum quod Gedeoni poscenti Angelus exhibuit, quo primò ostendit se esse Angelum à Deo missum. Secundò, se non vesci cibo. Tertiò, se hæc omnia à Gedeone allata, sibique oblata Deo per ignem sacrificare. Ignem autem produxit ex valida collisione petræ per virgam cuspide ferrea, vt videtur armatam; sicut silicem collidendo ad ferrum, ex eo elicimus ignem, aut alio simili modo applicando actiua passiuis, eo modo, quo ex secretis naturę causis sciebat producendum ignem. Angelus ergo hic sacerdotis officio functus est. Gedeon verò ministri. Ita Theod. Abul. Lyran. Dion. & alij.

Mysticè, caro hœdi est culpa, ius sunt illecebræ cupiditatum. Quòd ergo Angelus extendit virgam, & tetigit petram, de qua exiuit ignis, ostendit quòd caro Christi repleta spiritu cælesti igneóque diuino, peccata omnia hominum exureret. Ita S. Ambros. proœmio lib. 1. de Spiritu sancto, quem audi: *Iam tunc igitur in mysterio declaratum est: quia Dominus Iesus in carne sua totius mundi peccata crucifixus aboleret, nec solùm delicta factorum, sed etiam cupiditates animorum: caro enim hœdi ad culpam facti refertur, ius ad illecebras cupiditatum, sicut scriptum est: quia concupiuit populus cupiditatem pessimam: & dixerunt quis nos cibabit carne? Quòd igitur extendit Angelus virgam & tetigit petram, de qua ignis exiuit, ostendit quòd, caro Domini spiritu repleta diuino peccata omnia humanæ conditionis exureret. Vnde & Dominus ait: Ignem veni mittere in terram.*

Eadem ad verbū extant in S. August. serm. 108. de Temp. Quare ex alterutro in alterum transcripta sunt. Audi & S. Gregor. 3. Moral. 17. *Angelus occidi hœdum præcipit, id est omnem appetitum carnis nostræ immolari, carnesq́; supra petram poni, & ius carnium desuper fundi. Quem alium signat petra, nisi eum de quo per Paulum dicitur: Petra autem erat Christus? carnes ergo super petram ponimus, cùm corpus nostrum in Christi imitatione cruciamus. Ius etiam carnium desuper fundit, qui in conuersatione Christi ipsas etiam à se carnales delectationes exinanit. Quasi enim ius ex carne liquidum in petram funditur, quando mens à cogitatio-*

tationum carnalium fluxu vacuatur. Quæ tamen mox Angelus virga tangit, quia intentionem nostram, nequaquam potestas diuini adiutorij deserit. De petra autē ignis exit, & ius carnesq; consumit, quia afflatus à redemptore spiritus tanta cor nostrum flamma compunctionis concremat, vt omne quod in eo illicitum est & operis & cogitationis exurat.

ANGELVS AVTEM DOMINI EVANVIT EX OCVLIS EIVS.] Ascendens in cælum, ait Caiet. vnde venerat. Vnde Chald. vertit: *Ascendit è regione oculorum eius.* Inde quoque agnouit Gedeon hunc esse Angelum Dei. Vnde sequitur.

VERS. 22. VIDENSQVE GEDEON, QVOD ESSET ANGELVS DOMINI AIT: HEV MI DOMINE DEVS (moriendum mihi est) QVIA VIDI ANGELVM DOMINI FACIE AD FACIEM]

VERS. 23. DIXITQVE EI DOMINVS (Angelus legatus Dei) PAX TECVM, NE TIMEAS, NON MORIERIS.] Ex hoc Gedeonis dicto, & ex illo Manue cap. 13. 12. *Moriemur, quia vidimus Deum,* liquet communem vulgi opinionem tunc fuisse moriturum eum, qui Deum vel Angelū vidisset. Vnde Iudæi hanc colligunt regulam: *Quicumq; manifestè Angelum viderit, hunc statim cōsequetur mors.* Orta videtur ista opinio ex eo quòd Angeli sint subtilissimi spiritus ac familiares Deo: quare cùm hominibus apparent, videntur eos velle à carne ad spiritum secum traducere ad Deum, ac subinde citare eos ad iudicem Deum. Adde quod Angeli subinde morituris apparent, vt eos ad aliam vitā traducant. Vnde Iacob viso Angelo admirans se non mori ait: *Vidi Dominū facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Gen. 32. 30. Tanta enim est Angelorum lux, gloria, maiestas, vt hominē exanimare videatur. Aucta est hæc opinio ex illo Dei ad Mosen oraculo. Exodi 33. 20. *Non videbit me homo & viuet,* ait S. Aug. hîc qu. 54. Item ex aliquorum punitione, qui ob scelera ab Angelis occisi sunt, vti ab eis cæsi sunt primogeniti Ægyptiorum. Exodi 12. & Sodomitæ Gen. 19. Her & Onan Gen. 38. Sic etiamnum de spiritibus, eorumque apparitionibus multi multa imaginantur & narrant, quæ vana & fabulosa sunt.

Opinio morituros eum qui viderit Angelum. Vnde?

Verùm hunc eorum timorem vanum fuisse, liquet ex visionibus Angelorum factis Abrahæ, Iacob, Mosi, Iosue, Gedeoni, & alijs. Hi enim viderunt Angelos, nec tamen mortui sunt. Vnde Angelus hîc ait Gedeoni: *Ne timeas, non morieris.* Etsi enim hic Angelus iā euanuisset ex oculis Gedeonis, tamen hanc vocem formauit in aëre vicino auribus Gedeonis, vt ipsi metum mortis adimeret, ait Abulens.

VERS. 24. ÆDIFICAVIT ERGO IBI GEDEON ALTARE DOMINO, VOCAVITQVE ILLVD: DOMINI PAX.] Eò quòd Angelus ei dixerat: *Pax tecum ne timeas, nō morieris.* Erexit ergo hoc altare non ad sacrificandum; hoc enim vetitum erat erigi extra Tabernaculum siue templum Leuit. 17. 4. sed in monumētum incolumitatis & pacis sibi ab Angelo viso præstitæ, salutisq; & liberationis Israelis à Madianitis ab eodem sibi promissæ. Vnde vocauit illud: *Domini pax.* Simile altare ædificarunt Rubenitæ, Iosue 22. v. 10. Ita Abul. nisi malis cum Caiet. Lyrano, Aria, & Serario, hoc altare idem esse cum eo quod iussu Dei ædificauit Gedeon v. 26. idque pariter est probabile.

VERS. 25. DIXIT DOMINVS AD EVM: TOLLE TAVRVM PATRIS TVI, ET ALTERVM TAVRVM ANNORVM SEPTEM, DESTRVESQVE ARAM BAAL, &c.] Chald. *Taurum qui pinguefactus fit annos septem.* Vnde Arias & Rabbini, quos & Theodor. putant hunc taurum vel à ciuitate, vel à patre Gedeonis Deo dicatum fuisse in sacrificium ab initio persecutionis Madianitarum, vt ea cessante Deo in sacrificium offerretur, ideoq; tot annis quot durarat persecutio fuisse saginatum, ac pluribus saginandum fuisse, si persecutio diutiùs durasset.

VERS. 26. ET ÆDIFICABIS ALTARE DOMINO DEO TVO IN SVMMITATE PETRÆ HVIVS, SVPER QVAM ANTE SACRIFICIVM (victimam panum & carnium) POSVISTI: TOLLESQVE TAVRVM SECVNDVM, ET OFFERES HOLOCAVSTVM.] Vnde Arias putat vtrumque taurum fuisse immolatum & sub secundo priorem intelligi. Fieri tamen potest, ait Serarius, vt è duobus vnus hîc tantùm luce oriente, vt Abulensi videtur quæst. 40. vel alia quapiam de causa immolari potuerit, & hic prius immolatus sit, quia septennis pinguissimus, seruituti que finiendæ accommodatissimus, ideoq; vel altero iam cremato penitus, vel adhuc postea cremando, hunc solum aræ superpositum, & adhuc ardentem inuenerunt Ephræi, v. 28.

Hic ergo Gedeonem, licet nō ex tribu sacerdotali scilicet Leui, sed ex Manasse Deus creauit sacerdotem, iussitque ei sacrificare sibi, vt esset typus Christi, qui fuit sacerdos.

Allegor. S. Ambr. proœmio in lib. 1. de Spiritu S. *Gedeon,* inquit, *occidit vitulum à patre suo idolis deputatum, & ipse septennem alium vitulum immolauit Deo. Quo facto manifestissimè reuelauit, post aduentum Domini omnia gentilitatis abolenda sacrificia, solumq; sacrificium Deo Dominicæ Passionis pro redemptione populi deferendum. Etenim vitulus ille erat in typo Christus, in quo septem spiritualium plenitudo virtutum, sicut Esaias dixit, habitabat. Hunc vitulum & Abraham obtulit, quando diem Domini vidit, & gauisus est. Hic est qui nunc in hædi typo, nunc in ouis, nunc in vituli offerebatur. Hædi, quòd sacrificium pro delicto sit, ouis, quòd voluntaria hostia; vituli, quòd immaculata sit victima. Præuidit ergo mysterium S. Gedeon.* Eadem habet August. ser. 108. de Temp. sed phrasis magis redolet stylum sancti Ambros.

VERS. 31. NVNQVID VLTORES ESTIS BAAL, VT PVGNETIS PRO EO? QVI ADVERSARIVS EST EIVS, MORIATVR ANTEQVAM LVX CRASTINA VENIAT. SI DEVS EST, VINDICET SE DE EO, QVI SVFFODIT ARAM EIVS.] Significantiùs habent Hebr. *Nam vos litigabitis pro Baal? num vos eum seruabitis?* Apparenti argumento Ioas pater liberat filium Gedeonem, aræ Baal euersorē à morte, q. d. Si Baal Deus est, sentit vtique hāc iniuriam in succisione aræ suæ sibi irrogatam: quare si ipse Deus est omnipotēs & impietatis vindex, seruet se suūque cultum, ac vindicet se de eo, qui euertit aram eius ante crastinum diem, vt omnibus appareat eum esse Deum, ab omnibus timendum colendumque.

VERS. 32. EX ILLO DIE VOCATVS EST GEDEON IEROBAAL, EO QVOD DIXISSET IOAS: VLCISCATVR SE DE EO BAAL, QVI SVFFODIT ARAM EIVS.] *Gedeon,* Hebr. idem est quod *succisor iniquitatis & idoli,* item *succisor doloris:* hic enim comitatur iniquitatem, sicut lictor reum. Idē dictus est *Ierobaal,* quasi ירוב בעל *iarub baal,* id est litigās, contendens, certans cum Baal. Vnde pro *vlciscatur se de eo,* Hebr. est ירב בו *iareb bo,* id est litiget cum eo, litem illi intendat, contendat & certet cum

eo,

eo, ac si potentior est vlciscatur se de eo, eumq; castiget & puniat. q.d. Vt quid vos litigatis cum Gedeone filio meo, eò quòd euerterit aram Baal? litiget ipse Baal si Deus est, cum eo. Si enim Deus est potens est & iustus, vt iniuriam hanc suam puniat: quare non eget vobis actoribus & litigatoribus. Est argumētum in speciem probabile, & ad hominem. Ciues enim & incolæ Ephra cultores Baal, hanc de suo Baal opinionem & sensum habebant: sed reuera ipsum in se est imbecillum & inualidū. Simili enim modo liceret dicere Hæreticis iconoclastis: Si Deus & sancti ægrè ferunt imaginum suarum confractionem, vindicet se de nobis, nosq; castiget. At hoc dicere non licet, nec sufficit ad facti excusationem: tum quia Deus vltionem suæ iniuriæ sæpè in hac vita dissimulat, differtque in alteram vitam, vt sit acrior & æterna: tum quia constituit Reges & Magistratus, qui iniurias sibi illatas iudicent & vindicent; quare illi ex officio idipsum facere obligantur.

Porrò pro *Ierobaal*, per crasin Gedeon vocatus est *Arbel*. vt patet Osee 10. 14. Vide ibi dicta.

Tropol. Vis esse Gedeon, id est succisor iniquitatis? Succide ex corde tuo & proximorum omnes cupiditates noxias; hæc enim sunt idola & aræ Baal, quæ quisque sibi in mente pingit & fingit, quæ si succidat, facilè Madianitas, id est dæmones superabit.

Aliter nomen Gedeon (nescio à qua radice Hebræa) interpretatur explicatque S. Greg. 30. Moral. 17. *Gedeon*, inquit, *interpretatur circumiens in vtero Dominus enim noster per maiestatis potentiam omnia complectitur, & tamen per dispensationis gratiam intra vterum Virginis humilitatem sumens venit. Quis est ergo circumiens in vtero, nisi omnipotens Deus sua dispensatione nos redimens, diuinitate cuncta complectens, & humanitatem intra vterum sumens? In quo vtero & incarnatus est, & clausus non est, quia & intra vterum fuit per infirmitatis substantiam, & extra mundum per potentiam maiestatis. Madian verò interpretatur de iudicio. Vt enim hostes eius repellendi destruendiq; essent, non de vitio repelluntur, sed de iudicio iustè iudicantes fuit.*

Vers. 34. SPIRITVS AVTEM DOMINI INDVIT GEDEON.] Septuag. *Et Spiritus Domini fortificauit Gedeonem*. Chald. *Et Spiritus fortitudinis ab ante Dominum vestiuit Gedeon*. q.d. Gedeon à Deo plenitudinem, & abundantiam spiritus & fortitudinis accepit, ad instruendum prælium cōtra Madianitas innumeros. Hoc enim significat verbum *induo*, vt patet Iob. 7. 5. *Induta est caro mea putredine*, hoc est plena est putredine, & tota quasi putida & putrida. Et ca. 8. 22. *Qui oderunt te, induentur* (id est replebuntur) *confusione*. Psal. 34. 26. *Induantur* (repleantur) *confusione & reuerentia qui magna loquuntur super me*. Psal. 108. *Induit maledictionem sicut vestimentum*, quo vndique ambitur & cingitur. *Fiat ei sicut vestimentū quo operitur, & sicut zona qua semper præcingitur. Induantur qui detrahunt mihi pudore, & operiantur sicut diploide confusione sua*. 1. Cor. 15. oportet *corruptibile hoc induere incorruptionem*. Ephes. 6. *Induite* IESVM CHRISTVM, vt eius spiritu pleni, vndique eo quasi ambiamini, ipsumque intuentibus repræsentetis, vt qui vos viderit & audierit, ipsum Christum in vobis se videre & audire existimet.

Vers. 36. DIXITQVE GEDEON AD DEVM: SI SALVVM FACIS ISRAEL PER MANVM MEAM SICVT LOCVTVS ES.]

Vers. 37. PONAM HOC VELLVS LANÆ IN AREA: SI ROS IN SOLO VELLERE FVERIT, ET IN OMNI TERRA SICCITAS, SCIAM QVOD PER MANVM MEAM, SICVT LOCVTVS ES, LIBERABIS ISRAEL] Gedeon iam certa habuerat indicia Angelum Dei sibi apparuisse, per ignem miraculosè ab eo è petra elicitum, Deumq; velle vt ipse prælium contra Madian capesseret; cur ergò de nouo petiit eius rei signum, puta rorē in vellere? S. Tho. 2. 2. q. 97. art. 2. ad 3. Abul. hîc, & nonnulli alij censent Gedeonem peccasse infidelitate, vel mortali, vel saltem veniali, eò quòd dubitarit de promissis Dei, ac ab eo ex debilitate fidei nouum signum petierit.

Mitius meliusque Origen. hom. 8. S. Ambros. loco citato, Isidorus, Lyran, Caiet. Arias, Serarius & alij asserunt eum nō peccasse, quia Apostolus Hebr. 11. Gedeonem inter sanctos veteris Testamenti annumerat, eumq; à fide eximia collaudat; & quia Deus hîc tam facilè petitioni vtriq; Gedeonis obsecutus est.

Videtur ergo Gedeō ex magna in Deum fiducia, animoque lætitia gestiente (iam enim Spiritus Domini eum induerat) ad Dei gloriam hæc duo signa petiisse, non tam ad suam, quàm ad suorum commilitonum, quos ad se & prælium hocce suū iussu Dei conuocabat, fidem & spem erigendam; vt scilicet ipsos sensim ad se confluentes [illegible] signis diuinis cōfirmaret, & in certam victoriæ spem accēderet, vnde & coacto iam exercitu signum hoc petiit. Ita Caiet. Salianus & Suarez. Rursum videtur Gedeon à Deo motus & instinctus hæc signa petiisse, ad mysterij, quod iis de Christo figurabatur, significationem, de quo mox plura. Simili de causa Moses petiit à Deo signum missionis suæ ad Pharaonem. Exodi 3. & Ezechias sanationis suæ è morbo. Isaiæ 38. 27. Ita Suarez tom. 1. de Relig. li. 1 de irreligiositate cap. 2. & Lessius lib. 2. de virtut. Card. c. 45. dub. 1. Tertiam excusationem Gedeonis affert Suarez, eamque præ ceteris probat, ipse æquè ac Serarius, quòd scilicet Gedeon petierit hoc signum, vt omnē dubitationis motum etiam inuoluntarium ex animo tolleret; licet enim ipse firmiter crederet Dei promittenti victoriam, tamē sentiebat in re tam ardua aliquos dubitationis motus & diffidentiæ tentationes, quas vt eximeret, fidemque omnino solidaret & augeret, petiit hoc signū. Quartam affert Dion. Carth. quòd scilicet crederet quidem Deo promittenti victoriam, sed metueret, ne promissio hæc esset conditionata, si scilicet Hebræi toto corde Deo seruirent, nō absoluta: quare petit hoc signum, quo Deus declaret promissionem hāc esse absolutam: petiit ergo Gedeon geminum signum, siue vnum idemq; inuersum. Priùs enim petiit, vt ros solùm esset in vellere ouis, in reliqua verò terra esset siccitas: posteriùs verò petiit, vt solum vellus esset siccum, reliqua verò terra esset rorulenta & humida.

Ros in vellere ad literam quid.

Sed cur hoc signum potiùs quàm aliud quoduis postulauit Gedeon? Ad literam Arias censet, quòd ipse per vellus indicarit suam vilitatē & abiectionem, ac ineptitudinem ad bellum hoc conficiendum; vnde petierit rorem, id est gratiam, misericordiam, spiritum & fortitudinem à Deo sibi ad hoc infundi. Hebr. enim גזה *gizza*, id est *vellus*, alludit ad גזז *gazaz* (littera enim *zain* continet *de*, ideoque continet *daleth*, quæ est in nomine *Gedeon*) id est detondere, succidere, excidere. q.d. Ego ô Domine sum quasi vellus ouile detonsum,

& omni robore viribusque succisum;tu ergo rore tuæ gratiæ & fortitudinis illud imple, vt illo roboratus tantum prælium capessere audeam, illudque feliciter conficiam.

E contrario in posteriore signo Arias opinatur, rorem in terra fuisse sudoris & anxietatis symbolum, quasi Gedeon per hoc educeri voluerit,an sine labore magno magnaque suorum cæde, ingens futura esset Madianitarum hostium strages & excidium,quasi sic orarit:Esto ô Domine velleri, id est mihi siccitas, quies & amplitudo. (Huc enim Hebr. חורב *choreb*, id est *siccitas*, per Metathesin in symbolis vsitatam alludit, vt *choreb* sit רוחב *rochob*, id est dilatans & dilatatio) terræ autem omni hostili reliquæ,puta Madianitis, esto sollicitudo,anxietas, pauor, commotio,deiectio. Et huc alludit Hebr. טל *tal*, id est ros,quòd alludit ad טיל *til* & טלל *talal*,id est *proiicere deiicere*. Arias ergo censet Gedeonem per vellus intellexisse se ac suos, per terram circumiacentem Madianitas,& in priori signo per rorem victoriam;in posteriori verò,sudorem lacrymas & calamitatem portendi.

Verùm durum videtur eundem rorem hic duo contraria significare, scilicet victoriam & calamitatem. Quare congruentiùs tum ad sensum litteralem, tum mysticum, dicemus rorem vtrobique idem significare, nimirum Dei gratiam & misericordiam, opem, victoriam; vt scilicet Gedeon in priori signo velleri, id est sibi petierit rorem diuinæ opis & fortitudinis ad Madianitas superandos,cùm reliqua Iudæa esset illius expers,sicca, afflicta & sterilis;in posteriori petierit eundem rorē fortitudinis sibi in priori signo postulatum, etiam cæteris Iudæis suis popularibus, præsertim suis cōmilitonibus infundi, vt ipsi se socios Gedeoni ad pugnam cum Madianitis tam arduam animosè offerrent.

Porrò in vellere hoc signum petijt. Primo quia vellus hoc velut ouium pastor habebat obuium & ad manum.Secundò, quia vellus aptum erat symbolum huius victoriæ.Vellus enim est lana ab ouibus euulsa & detonsa. Olim enim lanam ab ouibus vellebāt,cui vulsioni postea successit detonsio. Hæc ergo,vt ait Varro l.2.de re rustica c.11. *Vellera alij vellumina appellant,ex quorum vocabulo animaduerti licet,prius lanæ vulsuram quàm tonsuram inuentā. Qui etiam nunc vellunt, ante triduo habent ieiunas quòd languidæ minùs radices lanæ retinent.* Idem libr.4.de lingua Latina: *Velia*, inquit, *Vnde essent plures accipi causas, in queis quòd ibi pastores Palatini ex ouibus ante tonsuram inuentam vellere lanam sint soliti:ex quo vellera dicuntur.* Varroni consentit Isidor. libr.19.Originum c.27. *Lana*,inquit,*à laniendo,id est vellendo dicta.Hinc & vellus dictum,quòd primi lanæ vellerentur,non tonderentur.*

Velleris symbolo ergo tacitè innuit Gedeon, Madianitas totondisse omnia sata & germina Iudææ,sicut vellus hoc detōsum erat ab oue,ac proinde petere se vt vicissim ipse simili modo Dei ope detondeat, & ab Israële abradat Madianitas. Hinc nomen *Gedeon* Hebr.significat succisorem, excisorem,detonsorem, ac alludit ad גזה *gizza*, id est vellus ab oue detonsum.

Quæres secundò, quid mysticè significet ros in vellere,& mox in terra?

Ros in vellere est Christus in Virgine. Resp.Allegor.ros in vellere est Christus in Virgine. Ros enim significat Verbi in Virginem illapsum & incarnationem instar roris sore secretum, tranquillum,castum,suauem,spiritalem,fœcundū, sine virginitatis corruptione, & sine partus dolore.Vellus enim est tam vterus Virginis,quā humanitas Christi Virginis vtero cōcepta, in quā diuinitas se vt ros cælestis insinuauit. Vnde S. Ambr. S.Ephrem,S.Sophronius,Proclus & alij, B.Virginem vocant & inuocant: *Vellus Gedeonis.* Audi S. Ambr.serm.9.*Maria,ait,rectè velleri comparatur, quæ ita concepit Dominum,vt toto eum corpore hauriret, nec eius discissuram corporis pateretur, sed esset mollis ad obsequium,solida ad sanctimoniam.* Et S.Hieron.in Epitaph. Paulæ. *Pastores nocte vigilantes,audire meruerunt: Gloria in excelsis Deo, & super terrā pax hominibus bonæ voluntatis, dumq; seruant oues, inuenerunt Agnum Dei puro & mundissimo vellere, quod in ariditate totius terræ cælesti rore compluntum est.* Hinc S.Bern.serm.2.super Missus est:*Quid, ait,Gedeonis vellus significat,quod vtique de carne tonsum,sed sine vulnere carnis in area ponitur, & nunc quidem lana,nunc verò area rore perfunditur, nisi carnem assumptam de carne Virginis absque detrimento virginitatis?cui vtique distillantibus cælis tota se infudit plenitudo diuinitatis: adeo vt ex hac plenitudine omnes accepimus, qui verè sine illa non aliud quàm terra arida sumus:Huic quoque Gedeonico facto propheticum dictum pulchrè satis conuenire videtur, vbi legitur, descendet sicut pluuia in vellus.*

Idem serm.in Natiuit.Mariæ:*Intuere ô homo consilium Dei, agnosce consilium sapientiæ,consilium pietatis. Cælesti rore aream rigaturus, totum vellus priùs infudit; redempturus humanum genus, pretium vniuersum contulit in Mariam.* Ecclesia denique in ipsa primarum Circumcisionis vesperarum Antiphona secunda, ita canit : *Quando natus es ineffabiliter ex Virgine, tunc impleta sunt scripturæ: sicut pluuia in vellus descendisti, vt saluum faceres genus humanum.*

Denique B.Petrus Chrysol.serm.3.de Annunt. *Cælestis imber,ait,Virgineum in vellus placido se fudit illapsu, & tota diuinitatis vnda bibulo se nostræ carnis celauit in vellere;donec per patibulum crucis expressum, terris omnibus in pluuiam salutis se effunderet,*&c.

Plura hac de re dixi Isaiæ 45.8. ad illa: *Rorate cæli desuper*,vbi nouem analogias roris & Christi recensui.

Porrò prius signum impletum est in Cōceptione Virginis; tunc enim ipsa sola rorem cælestem, id est Verbum diuinum vtero suo concepit, reliqua terra,id est feminis cæteris manentibus siccis, & huius roris expertibus:posterius in eiusdem partu, tunc enim pariens Christum rorem hunc in terram effudit,ipsaque mansit quasi vacua & quasi sicca.

Mysticè. Mysticè, Ros fidei & gratiæ Dei primò depluit in vellus Gedeonis,id est in Iudæos Gedeonis cōtribules vsque ad Christum: at eo prædicante hic ros apud Iudæos ob eorum incredulitatē in Christum exaruit,& deriuatus est ad reliquā terram,id est ad omnes gentes,quæ fidem & gratiam Christi auidè susceperunt.Ita Origen.Theod.Procop.Rupert.hic & S.Aug.serm.108.de Temp.S.Ambros. lib.de Viduis & proœm.l.1. de Spiritu S. ac Chrysost.in Psal.71. ad illa: *Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.* Significatur ergo hic electio Gentium,& reprobatio Iudæorū, qui priùs rore diuinæ legis & electionis irrigati fuerant: *Inde est quòd nūc fidei rore totus orbis humescit*, ait S.Ambros.Audi S.Hieron ad Paulinum: *Postquam siccato vellere vniuersus orbis cælesti rore perfusus est, & multi de Oriente & Occidente venientes recubuerunt*

runt in sinu Abraha, desijt esse notus tantū in Iudaa Deus & in Israel magnum nomen eius, sed in omnem terram exiuit sonus Apostolorum, & in fines orbis terra verba eorum. Vberius D. August. lib. de vnitate Ecclesiæ c. 5. *Non video,* inquit, *quid hic aliud figuratum & pranuntiatum sit, nisi vt aream intelligamus orbem terrarū, locum velleris populum Israel. Erat autem apud illum populum hoc munus in vellere, id est in velamine, & quasi in nube secreti quia nondum fuerat reuelatum. Nunc autem videmus orbem terrarum iam reuelato rore saginari per Euangelium Domini nostri, quod tunc in illo tegmine figurabatur, illam vero gentem amisso sacerdotio quod habebat, quia in scripturis non intelligit Christum, tanquā in sicco vellere remansisse.*

Symbolicè. Symbol. S. Ambros. libr. de Viduis post initium, per vellus accipiens humanitatem Christi, quę rorem vitæ diuinæ in Incarnatione excepit: *Vellus hoc,* inquit, *in morte desiccatum expresse sanguine seu rore, eodem per gratiam suam totum mundum irrigauit.* Idem proëm. libr. 1. de Spiritu S. *Venit,* ergo, inquit, *iam Dominus, venit & pluuia. Venit Dominus stillicidia secum calestia deferens, & ideo iam nos bibimus, qui ante sitiebamus, & diuinum illum spiritum haustu interiore potamus. Hoc ergo pranidit S. Gedeon, quia verum & spiritualem rorem etiam gentes nationesq́; erant fidei perceptione bibitura & ideo diligentiùs explorauit.*

Et S. Iren lib. 3. c. 19. *Quapropter,* ait, *necessarius est nobis ros Dei, vt non comburamur* (igne tentationis & concupiscentiæ) *neque infructuosi efficiamur.* Rorem hunc verbi diuini specialiter excipimus per conciones, lectiones, orationes, inspirationes Dei, realiter verò per Eucharistiam, in qua ipsam carnem Christi agni immaculati manducamus, nobisque vnimus, eaq́; quasi vellere purissimo vestimur, inde rorē omnem gratiæ cælestis exugimus, ac præsertim eius humilitatem & mansuetudinē (cuius symbolum est vellus laneum & molle) induimus.

Tropolog. Tropol. P. Berthonius, & ex eo Serarius: *Ecclesiastici,* ait, *qui more velleris Domino sunt coniuncti, & esse debent molles, humiles, & benigni; solebant esse rore diuina gratia pra cateris madefacti, area verò, id est populi saculares, respectu eorum erant indeuoti, aridi & duri, sed verè hodie videmus contrarium; area magis est rorida quàm vellus, saculares deuotiores sunt quàm regulares, laici quàm clerici, subditi quàm Pralati, vt compertum est.*

Mimeticè, velleris ab humore circumcisio defensi miraculum renouatum fuit in S. Bernardo, qui scribens primam Epistolam ad Robertū Nepotem sub dio, cùm circumcirca plueret, chartam tamen non madefecit, ait Baron. tom. 12. anno Christi 1125.

Nuper superior cuiusdam prisci & numerosi Ordinis suos ad primæuum virtutis feruorem exhortans, argutè sic orsus est: *Primitus in nobis vigebat conscientia: ex cōscientia decurtata secuta est scientia, inde vtraq́; pracisa, mera facti sumus entia, hoc est stipites & lapides. Redeundū ergo nobis est ad pristinam conscientiam, vt eam primo patrum nostrorum spiritu & sanctitate repleamus:* Vitium hoc est, commune rerū creatarum, vt sensim degenerent, arescant, deficiant, & senescentes in suum nihilum ex quo venerunt redeant: quare viri Ecclesiastici & religiosi crebrò se renouent oportet, vt primæuum vocationis suæ spiritum fugientem reuocent, cōseruent & adaugeant, vti eos facere conspicimus. Sanè hoc sæculo, quo Lutherus quasi nouus Madianita, imò Madianitarum Dux Ecclesiam Dei, sua hæresi, crapu-

A la & luxuria deformauit, atque quasi *Zeb*, id est lupus, oues agnosque Christi diripuit & laniauit. Deus quoque illi S. Ignatium de Loyola fundatorem Societatis Iesv, quasi nouum Gedeonē opposuit, per gratiam Christi magno omnium gaudio cernimus, omnes Ecclesiæ ordines magno studio sese reformare, & ad primæuum instituti sui vigorem rigoremq́; ingentibus animi passibus contendere. Deo sit laus & gloria. Pergamus omnes strenuè hac via qua cœpimus, vt quisq; suę religionis vellus exarescens rore diuinæ sapientiæ & gratiæ imbuere satagat, vt vitam Angelorum, ad quā vocati sumus, æmulemur, simusque homines cælestes & Angeli terrestres; vt nimirum ardeamus amore cum Seraphim; diuinorum scientia fulgeamus cū Cherubim: spirituales facti omnia indicemus cum Thronis: nobis ipsis dominemur cū Dominationibus: fortiter resistamus inordinatis motibus nostris, malignorumq́; spirituum suggestionibus cū Virtutibus: regnum animæ in iustitia & pace gubernemus cum Potestatibus: subditis nostris debitè prouideamus cum Principatibus: magna, si habemus, proximis nostris communicemus cum Archangelis: minora subsidia indigentibus impertiamur cum Angelis.

Secundò idem roris vellerisque miraculū quasi renouatū fuit in S. Arnulpho Metensi Episcopo, à quo omnis familiæ Pipini & Caroli Magni prosapia, æquè ac nobilitas & sanctitas, quasi à fonte deriuata descendit. Hic enim anno Christi 485. peccatorum veniam à Deo poscens, annulum proiecit in Mosellam dicens: *Tunc me putabo culparum nexibus absolutum, quando istum quem proiicio recepero annulum,* ac post aliquod tempus annulum hunc in pisce sibi à piscatore allato inueniens, peccata sibi remissa cognouit, Deoque gratias egit. Ita narrat Paulus Diaconus in eius vita, idque ex Caroli Magni ore se accepisse profitetur, additque: *Nec dissimiliter pater hic venerabilis cum Gedeone illo signum à Domino poposcit, ille etenim indicium per vellus in area positum capere voluit, vtrùm in bello victoriam de inimicis habere potuisset; iste annulum in profundissimum fluminis gurgitem proijciens, experiri cupit vtrum de inimicis iam victoriam cepisset. Fortes quidem erant quos ille deuicerat, sed hi quos iste superauerat fortiores.*

Deniq; ex hoc Gedeonis vellere orta est historia vel fabula Argonautarum, qui sexaginta annis post Gedeonem sub Abesan Iudice floruisse dicuntur ab Eusebio, Geneb. & alijs in Chron. Hi enim fuere 54. Heroës, qui in naui dicta Argo nauigarunt in Colchum, vt vellus aureum auferrent: quorum duces & primores fuere Iason, Castor, Pollux, Hercules, Orpheus, de quibus Virgil. Eclog. 4.

Alter erit tum Tiphys, & altera qua vehat Argo
Delectos Heroas.

Vide Diodorum lib. 5. c. 3. & Hyginium Fab. 14.

Rursum ad vtrumq; hoc vellus, scilicet Gedeonis & Iasonis respiciens Philippus cognomento *Bonus* Burgundiæ Dux, Caroli audacis pater, anno Domini 1430. die tertia Idus Ianuarij instituit Ordinem celeberrimum equitum aurei velleris, constantem heroibus nobilissimis ac fortissimis, qui collapsam Christianæ fidei dignitatem erigerent, ac Baalis aras, id est Turcicas Mosqueas, ait Serarius, atque Hæreticorum conuenticula quasi noui Gedeones deijcerent & succiderent. Ita Pontus Heuterus lib. 4. Burgund. Guilielmus Mennens l. 1. de

de Aureo vellere ca.1.& 2. Hadrianus Barlandus, Aluarus Gometicus, Iacobus Meyerus, & alij qui res Belgicas & Burgundicas scripserunt.

Vers. 38. EXPRESSO VELLERE CONCHAM RORE IMPLEVIT,] vt certò sciret vellus esse rorulentum, imò rore turgidum; hoc enim signum sibi à Deo dari petierat. Mysticè, quomodo mens nostra debeat esse concha, primò seipsum implens rore & aqua gratiæ & virtutis, antequàm illā in alios deriuet, non canalis, qui omnem aquā, quam recipit emittit, nihil sibi retinēs, pulchrè docet S. Bernard. serm.18. in Cant. *Disce, inquit, & tu non nisi de pleno effundere, nec Deo largior esse velis. Concha imitatur fontem: non manat ille in riuum, nec in lacum extēditur,*

A *donec suis satietur aquis,&c. Imple te priùs, & sic curato effundere. Benigna prudensq; charitas affluere solet, non effluere.* Vnde S.Ambros. proëm.lib.1.de Spiritu sancto. *Aqua,* inquit, *est ros gratiæ calestis. Veniat igitur Domine Iesu hæc aqua in meam animam, in meam carnem, vt huius humore pluuiæ nostrarum conualles mentium, atque intimi cordis arua viridescant. Veniant in me stillicidia tua, gratiam immortalitatemq; rorantia. Dilue gressus mentis meæ, ne iterum peccem. Ablue animi mei calcaneum, vt possim abolere maledictum, ne morsum serpentis in teriore pede sentiam, sed sicut ipse insisti sequentibus te, vt serpentes & scorpiones illæso possim calcare vestigio.*

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

GEdeon iussu Dei è triginta duo millibus militum formidolosos dimittit ad viginti duo millia, mox eos qui prono ore biberant aquam fluminis: quare solos trecentos sibi reseruat. Secundò, v.9. descendens in castra Madian audit Madianitæ somnium de pane subuertente castra Madian, illumque panem esse gladium Gedeonis. Vnde certam victoria spem concipit. Tertiò, vers.16. cum trecentis irruit in Madianitas innumeros, ac clangens tubis, lagenarum complosione, & inde lampadibus effulgurantibus, Madianitas percellit, vt ipsi mutua se cæde trucident.

1. IGitur Ierobaal qui & Gedeon, de nocte consurgens, & omnis populus cum eo, venit ad fontem qui vocatur Harad. erant autem castra Madian in valle ad Sep-
temtrionalem plagam collis excelsi. 2. Dixitque Dominus ad Gedeon: Multus te-
cum est populus, nec tradetur Madian in manus eius: ne glorietur contra me Israel,
& dicat: Meis viribus liberatus sum. 3. Loquere ad populum, & cunctis audienti-
bus prædica: Qui formidolosus & timidus est, reuertatur. Recesseruntque de monte
Galaad, & reuersi sunt de populo viginti duo millia virorum, & tantùm decem millia
remanserunt. 4. Dixitque Dominus ad Gedeon: adhuc populus multus est, duc eos
ad aquas, & ibi probabo illos: & de quo dixero tibi vt tecum vadat, ipse pergat: quem
ire prohibuero, reuertatur. 5. Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Domi-
nus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas, sicut solent canes lambere, separabis
eos seorsum: qui autem curuatis genibus biberint, in altera parte erunt. 6. Fuit ita-
que numerus eorum qui manu ad os proiiciente lambuerant aquas, trecenti viri: om-
nis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat. 7. Et ait Dominus ad Gedeon:
In trecentis viris qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian:
omnis autem reliqua multitudo reuertatur in locum suum. 8. Sumptis itaque
pro numero cibariis & tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad taber-
nacula sua: & ipse cum trecentis viris se certamini dedit. Castra autem Madian erant
subter in valle. 9. Eadem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, & descende in ca-
stra: quia tradidi eos in manu tua. 10. Sin autem solus ire formidas, descendat
tecum Phara puer tuus. 11. Et cùm audieris quid loquantur, tunc confortabun-
tur manus tuæ, & securior ad hostium castra descendes. Descendit ergo ipse & Pha-
ra puer eius in partem castrorum, vbi erant armatorum vigiliæ. 12. Madian au-
tem & Amalec, & omnes Orientales populi, fusi iacebant in valle, vt locustarum
multitudo: cameli quoque innumerabiles erant, sicut arena quæ iacet in littore ma-
ris. 13. Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo: &
in hunc modum referebat quod viderat: Vidi somnium, & videbatur mihi quasi
subcinericius panis ex hordeo volui, & in castra Madian descendere: cumque perue-
nisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subuertit, & terræ funditus coæqua-
uit. 14. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeo-
nis filij Ioas viri Israelitæ: tradidit enim Dominus in manus eius Madian, & omnia
castra eius. 15. Cumque audisset Gedeon somnium, & interpretationem eius, a-
dorauit: & reuersus est ad castra Israel, & ait: Surgite, tradidit enim Dominus in
manus nostras castra Madian. 16. Diuisitque trecentos viros in tres partes,

&

& dedit tubas in manibus eorum,legenaſque vacuas ac lampades in medio lagenarũ.
17. Et dixit ad eos: Quod me facere videritis,hoc facite: ingrediar partem caſtro-
rum,& quod fecero ſectamini. 18. Quando perſonuerit tuba in manu mea,vos quo-
que per caſtrorum circuitum clangite & conclamate,Domino & Gedeoni. 19. In-
greſſuſque eſt Gedeon,& trecenti viri qui erant cum eo,in partem caſtrorum ,incipiẽ-
tibus vigilijs noctis mediæ,& cuſtodibus ſuſcitatis,cœperunt buccinis clangere, & cõ-
plodere inter ſe lagenas. 20. Cumque per gyrum caſtrorum in tribus perſonarent
locis,& hydrias confregiſſent , tenuerunt ſiniſtris manibus lampades,& dextris ſonã-
tes tubas,clamaueruntque: Gladius Domini & Gedeonis: 21. ſtantes ſinguli in lo-
co ſuo per circuitum caſtrorum hoſtilium. Omnia itaque caſtra turbata ſunt,& voci-
ferantes,vlulanteſque fugerunt: 22. & nihilominus inſiſtebant trecenti viri buccinis
perſonantes.Immiſitque Dominus gladium in omnibus caſtris,& mutua ſe cæde trun-
cabant, 23. fugientes vſque ad Bethſetta, & crepidinem Abelmehula in Tebbath.
Conclamantes autem viri Iſrael de Nephthali, & Aſer, & omni Manaſſe perſequeban-
tur Madian. 24. Miſitque Gedeon nuntios in omnem montem Ephraim, dicens:
Deſcendite in occurſum Madian, & occupate aquas vſque ad Bethbera atque Iorda-
nem. Clamauitque omnis Ephraim , & præoccupauit aquas atque Iordanem vſque
Bethbera. 25. Apprehenſoſque duos viros Madian,Oreb,& Zeb,interfecit Oreb in
Petra Oreb,Zeb verò in Torculari Zeb.Et perſecuti ſunt Madian,capita Oreb & Zeb
portantes ad Gedeon trans fluenta Iordanis.

VERS. 1. AD FONTEM QVI VOCATVR HARAD] *Harad.* Hebr. ſignificat timorem, vt diſcamus quòd *initium ſapientiæ ſit timor Domini.* Nam *beatus homo qui ſemper eſt pauidus.* Prouerb.28.14. Fons hic typus eſt Baptiſmi & pœnitentiæ,quã milites prælio præmittere debẽt, vti fecêre iuſſu Conſtantini Imper.pugnaturi contra Maxentium, qui idcirco de eo victoriam retulêre,vti narrat Theodor.libr. 3.cap.3.

VERS. 2. NE GLORIETVR CONTRA ME ISRAEL ET DICAT: MEIS VIRIBVS LIBERATVS SVM.] *Ne opus cæleſtis dexteræ,virtuti aſſignetur humanæ.* &c. *Vt ſibi de patrato diuinitus belli opere paucitas vſurpare nihil poſſet,* ait Saluian.lib.7.de Prouidentia.q.d. Volo vt trecentos tantùm, eoſque inermes ad prælium hoc adhibeas, vt omnibus conſtet victoriam non militum,ſed meis viribus eſſe partam.Hac de cauſa Deus elegit infirma mundi,vt confundat fortia, 1.Corinth.1.ſcilicet viles & indoctos piſcatores, vt per eos quaſi Apoſtolos orbem conuerteret:horum enim typus fuere hi Gedeonis milites.

VERS. 3. QVI FORMIDOLOSVS ET TIMIDVS EST REVERTATVR,] ne alijs militibus hanc ſuam formidinem affricet,idq; iuxta legem Deuter.20.8. Sic Chriſtus timidos à ſua militia reijcit , dicens: *Qui non arripit Crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus.* Matt.10.38.Dicat ergo animoſus Chriſti miles: *Dominus illuminatio mea & ſalus mea quem timebo? Dominus protector vitæ meæ à quo trepidabo?* Pſalm.26.

RECESSERVNTQVE DE MONTE GALAAD] Alius eſt hîc mons Galaad à Galaad, in quo Iacob cum Laban fœdus iniit Geneſ.31. 48. qui erat trãs Iordanem: hic enim erat cis Iordanem, ibi enim caſtra ſua habebat Gedeon. Serarius putat montem Gelboë hîc vocari montem Galaad,Fauet Adrichom.

VERS. 5. QVI LINGVA LAMBVERINT AQVAS, SICVT SOLENT CANES LAMBERE [vt manu aquam ex flumine hauſtam in os iniiciant, vti explicat verſ. ſequenti, ſicut canes lingua lambentes aquam in os iniiciunt, non autem os aquæ applicant, vt aquam ſugant, ſicut faciunt equi & boues] SEPARABIS EOS SEORSVM, vt eos in militiam &

A expeditionem tuam contra Madian coopt[es]. QVI AVTEM CVRVATIS GENIBVS BIBERINT IN ALTERA PARTE ERVNT.] vt eos à caſtris tuis domũ ableges. Ioſephus putat à Gedeóne hîc electos eos,qui erant ignaui,fortes verò reiectos. Audi eũ: *Vt ergo ſciant rem totam pendere à Dei auxilio , iuſſit vt circa meridiem, tùm æſtus ſeruet maximè,exercitum ducat ad fluuium,& quotquot procumbentes biberent , eos viros fortes crederet : quotquot autem trepidè & tumultuariè potum ſumerent, ſic exiſtimaret eos metu hoſtium hoc facere, & cum his iuſſit hoſtem inuadere.* Vnde Abulenſis colligit lambentes aquas , tanquam timidiores, ignauos & cõtemptibiles fuiſſe à Gedeone & Deo electos,vt maior Dei virius in hac victoria eluceret. Sic & Theod.q.15.& S.Aug.q.37.

Veriſimiliùs Lyran. Arias, Serarius & alij cenſent electos qui lambuerant aquas præ illis, qui B curuato genu biberant,quaſi temperantiores,tolerantiores illis, & expeditiores, vtpote qui toti ad certamen imminens intenti, obiter & curſim more canum aquam lambendo ſitim reſtinguerent, ideoque ad prælium aptiores.Nam primò,hi ſtantes bibebant, cæteri verò genu flexi vel proni in terram.Secundò,hi aquam modicam ad os manu iniiciebant,cæteri verò ore flumen ſorbebant , vt totum ventrem implerent,quod magnæ gulæ erat indicium.

Tropol. qui ad res terrenas & corporeas flecti neſcit,qui vitijs non indulget,neque ob peccati ſitim ſternitur pronus,ille probabilis,ille electus eſt. Hoc tandẽ deſiderium nos à poſſeſſione Dei, bo- C ni in infinitum melioris excludit. Egregiè namque Proſper ait: *Qui vult Deum poſſidere,renuntiet mundo, vt ſit illi Deus beata poſſeſſio: Nec renuntiat mundo is, quem terrenæ poſſeſſionis adhuc delectat ambitio ; quia quamdiu ſua non relinquit , mundo, cuius bona retinet, ſeruit. Et vtique non poteſt mundo ſeruire ſimul & Deo: ac ſic propterea voluit Deus cultores ſuos omnibus renuntiare, propter quæ diligitur mundus, vt excluſa cupiditate mundi, diuina in eis charitas poſſit augeri vel perfici.* Huc vſque Proſper libr.2. de vita contemplatiua capit.16.Rurſum S.Gregor.30. Moral.33. *Aquis,* inquit, *doctrina ſapientiæ , ſtante autem genu recta operatio deſignatur . Qui ergo dum aquas bibunt genuflexiſſe*

flexisse perhibentur; à bellorum certamine prohibiti recesserunt: quia cum illis Christus contra hostes fidei pergit ad prælium, qui cùm doctrina fluenta hauriunt, rectitudinem operum non inflectunt.

Vers. 6. FVIT ITAQVE NVMERVS EORVM, QVI MANV AD OS PROIICIENTE LAMBVERANT AQVAS, TRECENTI VIRI.] Ecce hic explicat quid sit lambere aquas more canum, scilicet manu aquam in os inijcere, sicut canis inijcit lingua. Nam alioqui stantes non poterant lingua aquam contingere, vti faciunt lambendo canes: in eo ergo erant canibus, qui manus non habent, sed lingua pro manu vtuntur, dissimiles: *Manu*, ait, S. August. q. 27. *Aquam raptam in os proijciebant, & hoc erat simile bibentibus canibus, qui non ore apposita, sicut boues, aquam ducunt, aquam bibunt, sed lingua in os rapiunt, sicut etiam isti intelliguntur fecisse, sed tùm manu in os aquam proijcerent, quam lingua exciperent.*

. Nimirum ait Origen. homil. 9. *Ille probabilis, ille electus est qui postea quàm ad aquas baptismi ventum est, flecti ad necessitates terrenas & corporeas nescit, qui vitiis non indulget, neque ob peccati sitim sternitur pronus.* Addit deinde Origen. *Sed & quòd dicit eos manu vel lingua aquam lambere non absque sacramenti quadam significantia hoc mihi videtur scriptū, scilicet quòd & manu & lingua operari debent milites Christi, hoc est opera & verbo; quia qui docet & facit hic magnus vocabitur in regno cælorum. Quod autem etiam similitudines canis lambentis Script. posuit, videtur mihi istud animal hoc in loco propterea nominatum, quòd super omnia cætera animalia amorem dicitur proprij domini seruare, nec tempore nec iniuriis obliterari in eo fertur affectus.*

Vers. 12. DESCENDAT TECVM PHARA PVER TVVS.] id est famulus tuus. Puer hic animosus Gedeonis metum dispellens fuit typus Christi, ait Leo Castrius in Isaiæ, cap. 10. *Phara* enim idem est quod *frugifer*, vel *ramificatus*, & exaltatus in arbore crucis; hac enim Christus martyribus fidelibusq; metum ademit.

Mysticè S. Gregor. 30. Moral. c. 33. Trecenti representant mysterium S. Trinitatis, inquit, additque: *Iste trecentenorū numerus in Tau littera cōtinetur, quæ crucis speciem tenet. Cui si super transuersam lineam, id quod in cruce eminet adderetur, non iam crucis species, sed ipsa crux esset. Quia ergo iste trecentorum numerus in Tau littera cōtinetur, & per Tau litteram, sicut diximus, species crucis ostenditur, non immeritò in his trecentis Gedeonem sequentibus illi designati sunt, quibus dictum est:* Lucæ 9.) *Si quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucē suam, & sequatur me. Qui sequentes Dominum tantò veriùs crucem tollunt, quantò acriùs & se edomant, & erga proximos suos charitatis compassione cruciantur. Vnde & per Ezechielem (cap. 9) Prophetam dicitur: signa Tau super frontes virorum gementium & dolentium.* Sic & S. Aug. serm. 108. de Temp.

Vers. 13. VIDI SOMNIVM, ET VIDEBATVR MIHI QVASI SVBCINERICIVS PANIS EX HORDEO, VOLVI ET IN CASTRA MADIAN DESCENDERE.] Pro *subcinericius*, Hebr. est צליל *tselil*, quod R. Dauid & similes vertunt *strepitum*, vel *tinnitum edens*, à צלל *tsalal*, id est strepere, tinnire. Meliùs, Noster, Sept. Chald. & alij vertūt tostum vel assatum sub cinere, hoc est subcinericium à rad. צלה *tsala*, id est assauit, torruit: sic ab הגה *haga*, id est meditari, loqui fit הגיון *higgaion*, id est meditatio.

Congruè Deus in somnio hoc Madianitæ militi primario immisso, per panem hunc hordeaceū & subcinericium significabat Gedeonem in specie abiectum & contemptibilem, qui tumultuariè & subitò, quasi ex cinere hunc exercitum exiguum trecentorum militum collegerat. Ita S. August. q. 37. Lyran. Abul. Arias & alij, idque allusione pulchra, Hebræi enim bellum vocant מלחמה *milchama*, id est comestionem, siue deuorationem hominum, ducto nomine à לחם *lechem*, id est panis. Vnde ad hoc appositè dicitur Num. 14. 9. *Sicut panem deuorare eos possumus*, significat ergo hæc visio Gedeonem & Hebræos, qui hactenus fuerant panis Madianitarum, vtpote ab eis deuorati, vt deuoratur panis, deinceps fore gladios, percussores & occisores Madianitarum se deuorantium.

Coniectauit igitur optimè Madianita hic ex ambigua nominis significatione, nam לחם *lechem* & panem & bellum significat. Ex hac ergo coniunctione & affinitate, non naturæ (quæ enim est affinitas panis ad gladium?) sed significationis, cōiecit per panem significari gladiū & bellum, quod à Gedeone iam imminente Madianitarum castris imminebat. Ita Arias, & noster Gaspar Sanchez in Isaiæ c. 14 nu. 29. Appositè Gedeoni in area grana ad panem excutienti, & panes Angelo liberaliter offerenti, in præmium hospitalitatis Deus panem dedit omen & signum victoriæ, vt ostenderet quàm efficax sit beneficentia & hospitalitas, vtpote quę panes vertat in gladios, quibus hostes quoslibet prosternat.

Allegor. hic panis fuit typus Eucharistiæ, quæ Madianitas, id est dæmones, cæterosque hostes quasi gladius ferit & deijcit; hic enim est panis, qui de cælo descendit, & castra hostium subuertit, sicut panis hic videbatur ex alto descendere in castra Madian, quasi à Deo in illa demissus vt eadem distnrbaret.

CVMQVE PERVENISSET AD TABERNACVLVM PERCVSSIT ILLVD.] *Tabernaculum* intellige Principis, siue ducis, indeque cæterorum militum. Tabernaculum ergo, id est tabernacula, quę in medio castrorum esse solent, vt sint tutiora ab hoste. Vnde mox vers. sequenti tabernaculum hoc interpretatur omnia castra Madian. Ita Caiet. Arias & alij.

RESPONDIT IS CVI LOQVEBATVR,] putà commilito, siue socius Madianitæ, qui somnium quod viderat sibi narrarat: *Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis*, ob analogias iam recensitas. Dixit hoc vtique instinctus à Deo, vnde subdit: *Tradidit enim Dominus in manus eius Madian & omnia castra eius.* Ita Abulens. Vers. 14.

CVMQVE AVDISSET GEDEON SOMNIVM (linguam enim Madianiticam intelligebat, siue quia illa vicina erat Hebrææ, siue quòd à Madianitis Iudæam iam per septennium occupantibus eam didicisset) ADORAVIT] Deum, quòd sibi hoc omen diuinum victoriæ præsuntium præbuisset. Vers. 15.

DIVISITQVE TRECENTOS VIROS IN TRES PARTES (quasi in tres acies, vt ternis agminis Madianitas cingeret) ET DEDIT TVBAS IN MANIBVS EORVM, LAGENASQVE VACVAS, AC LAMPADES IN MEDIO LAGENARVM] *Vox lampades*, Hebr. לפידים *lappadim*, in genere significat lucentem flammam, in quacumque re vel materia illa sit. Chald. vertit *beguraca*, id est *accēsa* vel *ignita*. Vnde non est verisimile lāpades has fuisse nostrates vulgares, quæ oleo ardent & aluntur: hæ enim inclusæ lagenis ijs complosis fuissent extinctæ, sed Vers. 16.

vt

vt ait Arias, lignei erant torres ex pino, cupresso, cedro aut simili oleaginosa & pingui arbore; qui ignem accipere, fouere, ac diutius seruare possèt, vento obluctante excitandum augendumque potiùs quàm extinguendum; præsertim si insuper pice, cera, oleo, bitumine, &c. obliti, vnctique fuerint. Itaq; omnia hic ad terrorem comparata percelluerunt Madianitas, quia inopinatà & nocturna, scilicet multitudo trecentarum tubarum clangentium ad prælium, fragor lagenarum, quarum quisque suam commilitonis lagenæ allidebat, indeque subitò emicantes vicinæ circumquaque lampadum, id est tortium siue titionum flammæ, hostem insequentes. Simili stratagemate Hannibal à Q. Fabio Max. ad Casilinium obsessus, eum elusit & euasit: Nam duobus boum millibus ad cornua singulorum faces accensas alligauit, itaque eos stimulando impulit in montes à Romanis infestos, *ac metum ipse reluctantium flammæ ex capite*, ait Liuius Decade 3. lib. 2. *calorq́; iam ad viuum ad imaq́; cornuum adueniens, velut stimulatos furore agebat boues, quo repente discursu haud secus quàm syluæ montibusque accensis omnia circumvirgulta ardere; capitumq́; inquietatio excitans flammam hominum passim discurrentium speciem præbebat. Qui ad transitum saltus insidendos locati erant: vbi in summis montibus ac super se quosdam ignes conspexerunt, circumuentos se esse rati præsidio excessere: qua ingens emicabat flamma velut tutissimum iter petentes summa montium iuga tum in quosdam boues palantes à suis gregibus inciderunt: & primò cùm procul cernerent, veluti flammas spirantium miraculo attoniti constiterunt, deinde vt humana apparuit fraus, tum verò insidias rati esse cum multo maximoq́; strepitu concitant se in fugam, leuiq́; armatura hostium incurrere.*

Huic similia sunt quæ recenset Iulius Frontinus li. 2. de stratagem. cap. 4. *Hispani*, inquit, *contra Hamilcarem boues vehiculis adiunctos in prima fronte constituerunt, vehiculaq́; tædæ & sebi & sulphuris plena signo pugnæ dato incenderunt, actis deinde in hostem bobus consternatam aciem perruperunt.*

Phalisci & Tarquinienses compluribus suorum in habitu sacerdotum subornatis faces & angues furiali habitu præferentibus aciem Romanorum turbauerunt. Idem Veienses & Fidenates facibus arreptis fecerunt.

Atheas rex Scytharum cùm aduersus ampliorem Triballorum exercitum confligeret, iussit à feminis & pueris omniq́; imbelli turba greges asinorum ac boum ad postremam hostium aciem admoueri, & erectas hastas præferre: famam deinde diffudit, tanquam auxilia sibi ab vlterioribus Scythis aduentarent, qua asseueratione auertit hostem.

Idem lib. 3. c. 8. *Cyrus*, inquit, *rex Persarum incluso Sardibus Crœso, qua prærupt⁹ montis nullum aditum præstabat, ad mœnia malos exæquantes altitudinem iugi subrexit: quibus simulachra hominum armata Persici habitus imposuerat, noctuq́; eos monti admouit. Tum prima luce ex altera parte muros aggressus est; vbi orto sole simulachra illa armatorum referentia habitum refulserunt; Oppidani captam vrbem à tergo credentes, & ob hoc in fugam dilapsi, victoriam hostibus concesserunt.*

Idem lib. 3. c. 5. *Alexander Macedo*, inquit, *cùm hostis in saltu editiore castra communisset, seducta parte copiarum, præcepit his quos relinquebat, vt ex more ignes excitarent, speciemq́; præberent totius exercitus: ipse per auias regiones circumducta manu hostem superiore ex gressu loco depulit.*

Alleg. Procop. & S. August. serm. 108. de Temp. Milites Gedeonis, inquit, sunt discipuli Christi, qui miraculorum faces præ se tulerunt & prædicationis tubam, quibus Madian, id est gentilismum & idolorum cultum prostrauere.

Hannibalis stratagema.

Et aliorum.

Tropol. Rupert. lagenæ, ait, sunt fragilia & quasi testea martyrum corpora, quibus per mortē fractis cœperunt coruscare miracula, per quæ in fugam acti sunt persecutores, & conuersi ad Christum infideles. Sic ferè & S. Ambros. lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 16. ac fusè S. Greg. 30. Moral. c. 23 quem audi: *Designatur in tubis clamor prædicantium; in lampadibus claritas miraculorum: in lagenis fragilitas corporum. Tales quippe secum dux noster ad prædicationis prælium duxit, qui despecta salute corporum hostes suos moriendo prosternerent, eorumq́; gladios non armis, non gladijs, sed patientia superarent. Armati enim venerunt sub duce suo ad prælium martyres nostri; sed tubis, sed lagenis, sed lampadibus. Qui sonuerunt tubis dum prædicant; confregerunt lagenas, dum soluenda in passione sua corpora hostilibus gladijs supponunt; resplenduerunt lampadibus, dum post solutionem corporum, miraculis coruscarunt. Moxq; hostes in fugam conuersi sunt; quia dum mortuorum martyrum corpora miraculis coruscare conspiciunt, luce veritatis fracti, quod impugnauerunt, crediderunt.*

Tropolog. de Martyribus.

Idipsum clariùs explicat dum subdit: *Cecinerunt ergo tubis, vt lagenæ frangerentur: lagenæ fractæ sunt, vt lampades apparerent: apparuerunt lampades, vt hostes in fugam verterentur: id est prædicauerunt martyres, donec eorum corpora in morte soluerentur: corpora eorum in morte soluta sunt vt miraculis coruscarent; coruscauerunt miraculis, vt hostes suos ex diuina luce prosternerent: quatenus nequaquam Deo erecti resisterent, sed sum subditi formidarent.* Eadem ad verbum habet, & ex S. Greg. transscripsit Beda.

Rursum Origen. hic homil. 9. sub finem: *Vide*, ait, *quia electi milites Dei cum lampadibus pugnant. Sic enim eos Christus armauerat dicens: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ vestræ ardentes. Et iterum: Sic fulgeat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Talibus ergo lampadibus accensis pugnare decet milites Christi, luce operum refulgentes & splendore gestorum. Quæ sunt autem buccinæ corneæ in quibus tuba canunt? Qui de cælestibus loquitur, qui de spiritualibus differit, qui mysteria regni cælorum reuelat, ille buccina concinit, ille de tuba loquitur, qui de magnis & maximis loquitur, qui scientiam Christi humanis auribus pandit. Sed cur & cornea dicitur buccina? Quia & de sancto dicitur, cornu eius exaltabitur in gloria. Vnde & vniuscuiusque buccina dicitur cornea, in eo quòd multiplicem scientiam Christi, & crucis eius, quæ in cornu designatur, differit sacramenta. Cum has ergo buccinas militantes, & cum has pugnantes vincimus alienigenas, & hostes in fugam vertimus etiamsi fuerit multitudo eorum sicut locusta. Locustis enim comparata est dæmonum multitudo, quibus neque in cælo neque in terris est sedes. Præcedat ergo & nos hoc bello operum lux, scientia virtus, diuini verbi prædicatio.*

QVOD ME FACERE VIDERITIS, HOC FACITE.] nimirum hæc sex ait Serarius: *Primò, me tuba clangente clangitote & vos: secundò, me clamante, Domino & Gedeoni, clamatote & vos: tertiò, me lagenam meam frangente, frangitote & vos vestras: quartò, me læua manu lampadem tenente, tenetote & vos: quintò, me manu dextera tubam tenente, eamq́, porrò inflante, tenetote similiter & inflatote etiam vos: sextò, me meo in loco stante, state, & vos in vestro singuli.* VERS. 17.

Tropol. discat hic prælatus subditos præire exemplo, eoq́; illos magis docere, quàm verbo. Exempla

pla enim fortiora sunt verbis, magisq; persuadent. Pudet enim militem cessare, vbi imperatorem laborare & certare videt. Ita fecit Christus, de quo Lucas Act. 1. 1. *Cœpit Iesus facere primò, & secundò docere: Discite*, ait ipse, *à me, quia mitis sũ & humilis corde.* Matt. c. 11. v. 29. Vnde S. Ephrẽ epist. ad Ioan. Monachum: *Rectè*, inquit, *ergo exemplum bonorum operum teipsum prabẽs, & potissimum fratribus, qui tecũ habitãt, secundum eum qui habet A me videbitis & sic facietis.*

Moraliter igitur disce hic, ducem militibus, patrem filijs, superiorem inferioribus ad ardua præcedere debere, primumq; manum rei difficili admouere, si illam citò rectèque confectam velit. Ita fecit Cato, qui apud Lucanum lib. 9. sui exemplo milites ad omne discrimen impellit, dicens:

Ingrediar primusq; gradus in puluere ponam.
Me calor æthereus feriat. mihi plena venena
Occurrat serpens, fatoq; pericula vestra
Prætentate meo: sitiat quicumque bibentem
Viderit, aut vmbras nemorum quicumque petentem
Æstuet, aut equitem peditum præcedere turmas
Deficiat, si quo fuerit discrimine natum
Dux aut miles eam, &c.

VERS. 18. CONCLAMATE DOMINO ET GEDEONI.] scilicet sit hoc prælium & victoria. Vnde v. 20. dicitur eos conclamasse: *Gladius Domini & Gedeonis*; scilicet hic est qui vos ô Madianitæ persequitur, cædit & sternit. Vnde Chald. *Gladius à facie Domini procedit, & victoria per Gedeonis manum est*, quem vos ô Madianitæ velut antagonistam formidatis, ac per somnium de vobis triumphaturum iam cognouistis. q. d. Deus est, Deus inquam est, qui Madianitas vlciscitur, suum in eos gladiũ vibrat, ipsos necedat; Gedeon verò hac in re illius minister est, ab illo vltorem accepit gladium, suisq; ipsum in hostes defigit manibus. Audi S. August. q. 40. *Hoc significat quòd gladius ei erat operaturus, quod Domino placeret & Gedeoni.*

Hinc laudandi Poloni & Hungari, qui instar Gedeonis prælium adoriuntur inclamato nomine Iesu, & Hispani nomine S. Iacobi, ideoque sæpè victoriam de hostibus reportant.

VERS. 19. INCIPIENTIBVS VIGILIIS NOCTIS MEDIÆ ET CVSTODIBVS SVSCITATIS COEPERVNT BVCCINIS CLANGERE.] Nox ipsa & tot tubarũ clangur percellunt Madianitas, vt putarent maximum Israelitarum exercitum in se irruere, cui se posse resistere diffiderent. Vnde in fugam versi se inuicem protrinere & conficere. Hoc strategema imitantur callidi belli duces: cùm enim paucos habent milites multas tubas inflari curant, vt ex ijs hostes suspicentur, maximas contra se venire copias, itaque de fuga cogitent. Sic fecit Pompeius contra Mithridatem pugnaturus. Audi Dionem lib. 36. *Primùm, ait, tubicines omnes ex composito simul bellicum cecinerunt, tum milites & reliqua omnis turba conclamarunt: & illi quidem hastas aut pila ad scuta concutiebant: isti* (calones & lixæ) *lapides etiam ad ærea vasa* Simile fecit Fredegundis Regina Franciæ, pro Clothario filiolo suo pugnans: nam iussu Landerici Ducis, milites eius singuli præcisis arborum ramis septi, & tintinnabula pulsantes intempesta nocte hostes perterrefecerunt, & in fugam compulerunt, vti narrat Aimoinus lib. 3. c. 81.

Strategema Pompeij.

ET COMPLODERE INTER SE LAGENAS,] vt partim fragore huius complosionis, partim coruscatione tot tædarum siue titionum inde emicantium & effulgurantium, Madianitæ consternerentur. Simili strategemate Octauium Cæsarem, po-

A stea Augustum, Salonas obsidentem fugarunt Salonitani, vti narrat Dio lib. 42. *Mulieres*, inquit, *demissis capillis, vestitu nigro indutæ, acceptis facibus, denique quàm maximè terribili habitu composita media nocte ad castra oppugnãtium accesserunt: metuq; exanimatis excubitoribus (quippe dæmonum speciem illæ exhibebant) omnibus simul locis castrorum ignem miscerunt, eas subsecuti viri multos eo tumultu excitatos, multos etiam dormientes occiderunt: ita & castra & stationem nauium, quam Octauius tenebat, confestim occupauere.*

Tropol. Auctor homil. de Virgin. apud S. Bernard. *Exierunt*, ait, *cum lampadibus lumbos habẽtes præcinctos, & lucernas in manibus ardentes, vt & castitatis cingulum astringatur in corpore, & ad vtilitatem proximi & gloriam patris lux exempli clareat in operatione. Sic Gedeon in lagunculis lampades occultans, sed in hora certaminis fractis vasculis demonstrans, repẽtina luce ho-* B *stes terruit & vertit in fugam: terrentur enim principes tenebrarum visa luce bonorum operum, quia stare ante lucem tenebræ nõ possunt.* Et Isaac Abbas orat. 17 *Qui corporis, ait, timet infirmitatem, ad id quod secũdùm naturam est non peruenit; qui supplex ad Deum confugit, in ea quietem inueniet: ni Gedeon hydrias confregisset, non aspexisset lampadum splendorem. Itidem homo nisi corpus contempserit, diuinitatis lumẽ nõ intuebitur. Etenim Iahel vxor Aber Cinei nisi tulisset clauum Tabernaculi, Sisaræ superbiam non oppressisset. Si mens igitur se cõfirmauerit, decreueritq; charitatẽ sequi, omnia carnis vitia superabit.*

TENVERVNT SINISTRIS MANIBVS LAMPADES, ET DEXTRIS SONANTES TVBAS.] vt firmiùs tenerent, ideoque maiori vi sonoque eas inflarent: maior enim vis est in dextera. Mysticam significationem & causam dat S. Greg. 30. Moral. cap. 34. *Pro dextero*, inquit, *habere ducimus quidquid pro magno pensamus: pro sinistra verò quod pro nihilo ducimus Benè ergo illic scriptum est, quòd in dextera tubas, lagenas au-* C *tem in sinistra tenuerunt: quia Christi martyres pro magna habent prædicationis gratiam, corporum verò vtilitatem pro minimo. Quisquis enim plus facit vtilitatem, corporis quàm gratiam prædicationis, in sinistra tubã atque in dextera lagenam tenet. Si enim priori loco gratia prædicationis attenditur, & posteriori vtilitas corporis, certum est quia in dextris tuba, & sinistris lagena tenẽtur.* VERS. 20.

STANTES SINGVLI IN LOCO SVO PER CIRCVITVM CASTRORVM HOSTILIVM.] *Stantes*, vt scilicet itaodo fingerent se transitum dare copijs suis maximis Madianitas inuadentibus, quasi quælibet tuba, & quælibet tubicen suam duxisset armatorum cohortem: quælibet enim turma equitum suum habet tubicinem: Erat enim nox cùm nihil videtur, ideoque multa, quæ non sunt, videri videntur, præsertim pauidis & consternatis. VERS. 21.

OMNIA ITAQVE CASTRA TVRBATA SVNT;] D non tam ob linguarum diuersitatem, vt vult Iosephus, quàm quòd in castris suis putarent esse Israelitas, seque mutuò non agnoscerent, & diuina quadam cæcitate ac rabie per obuios omnes grassarentur. Sic Tropol. Hæretici, qui sunt nostri Madianitæ, contra se inuicem digladiantur, seseque conficiunt. Vide S. Hieron. in Ezech. *Hæreticorum expugnatio*, inquit, *nostra victoria est.* Et S. Hilar. li. 7. de Trinitate: *Bellum Hæreticorum, ait, pax est Ecclesiæ.*

IMMISITQVE DOMINVS GLADIVM IN OMNIBVS CASTRIS, ET MVTVA SE CÆDE TRVNCABANT;] mutuum immisit Deus in Madianitas terrorem & cæcitatem, vt putantes Hebræos in medijs castris stragem edere, præ pauore, præ somni impotentia, præ mœrore & ira quisque sibi VERS. 22.

vicinum

vicinum hostem esse existimans gladio feriret, A quique fugiebant sequentes se pariterque fugientes, crederent esse Israelitas hostes insecutoresque suos; quare dum eos putant ferire & cędere, ceciderunt se mutuò, eò quòd Israelitæ continuo clangore tubarum & fulgore lampadarum, siue titionum ardentium eos insequerentur. Hoc meruit fides & spes excelsa Gedeonis qua Deo obediens cum trecentis militibus, qui ludicris armis lagenarum & lampadarum armabantur, animosè inuasit innumeros Madianitas armatissimos, ideoque eos prostrauit, & vt ait Sidonius Apollin. in Panegyr.

Solo venit victoria cantu.

Simili modo perculit & percussit Deus hostes Iosaphat regis Israel. 2. Paral. 20. Ex Gentibus Gedeonem imitatus est Leonides, qui cum trecentis Lacedæmonijs animosè ad Thermophylas obiecit se Xerxi eiusque copijs innumeris, easque cecidit & fugauit, qui proinde ab omnibus Historijs celebratur.

In his omnibus Gedeon fuit typus Christi, vti per sedecim analogias ostendi Isaiæ 9. v. 4. ad illa prædicta de Christo: *Sceptrum exactoris eius superasti sicut in die Madian.*

Deniq; exercitus Madian erat vt minimùm 135 millium, é quibus hîc cæsa sunt 120. millia, reliqua quindecim millia fugientia persecutus Gedeon cecîdit trans Iordanem, vt audiemus cap. seq. v. 10. Atque hæc omnia perfecit cum trecentis duntaxat militibus; sed per stratagemata Deo pro eo pugnante & hostes percellēte. Verè Iudas Machabęus alter Gedeon: *Non in multitudine exercitus*, ait, *victoria belli, sed de cælo fortitudo est.* 1. Machab. 3. 19.

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

GEdeon Ephraimitas iurgentes, quòd ad bellum vocati non essent, leni responso placat. Secundò, v. 10. cadit reliquias Madian. Inde v. 15. ciues Soccoth & Phanuel, eò quòd superbè panes sibi negassent conterit. Tertiò, v. 21. Principes Madian trucidat. Quartò, v. 22. regnum sibi ob Hebræis oblatum recusat. Quintò, v. 27. ex manubijs hostium fabricat Ephod quod eius posteris fuit in ruinam idololatriæ & excidij. Denique v. 30. eius filij, mors, & sepultura locus recensetur, ac eo mortuo relapsus Hebræorum ad cultum Baal.

1. DIxeruntque ad eum viri Ephraim: Quid est hoc quod facere voluisti, vt nos
non vocares, cùm ad pugnam pergeres contra Madian? iurgantes fortiter,
& propè vim inferentes. 2. Quibus ille respondit: Quid enim tale facere potui,
quale vos fecistis? nónne melior est racemus Ephraim vindemijs Abiezer? 3. In
manus vestras Dominus tradidit principes Madian, Oreb & Zeb: quid tale facere
potui, quale vos fecistis? quod cùm locutus esset, requieuit spiritus eorum, quo
tumebant contra eum. 4. Cúmque venisset Gedeon ad Iordanem, transiuit eum
cum trecentis viris qui secum erant: & præ lassitudine, fugientes persequi non poterant.
5. Dixitque ad viros Soccoth: Date, obsecro, panes populo qui mecum
est, quia valdè defecerunt: vt possimus persequi Zebee & Salmana reges Madian.
6. Responderunt principes Soccoth: Forsitan palmæ manuum Zebee & Salmana
in manu tua sunt, & idcirco postulas vt demus exercitui too panes. 7. Quibus ille
ait: Cùm ergo tradiderit Dominus Zebee & Salmana in manus meas, conteram
carnes vestras cum spinis tribulisque deserti. 8. Et inde conscendens, venit in
Phanuel: locutusque est ad viros loci illius similia. Cui & illi responderunt, sicut
responderant viri Soccoth. 9. Dixit itaque & eis: Cùm reuersus fuero victor
in pace, destruam turrim hanc. 10. Zebee autem & Salmana requiescebant cum
omni exercitu suo. Quindecim enim millia viri remanserant ex omnibus turmis
Orientalium populorum, cæsis centum viginti millibus bellatorum educentium
gladium. 11. Ascendensque Gedeon per viam eorum qui in tabernaculis morabantur, ad Orientalem partem Noba & Iegbaa, percussit castra hostium, qui securi erant, & nihil aduersi suspicabantur.
12. Fugeruntque Zebee & Salmana,
quos persequens Gedeon comprehendit, turbato omni exercitu eorum. 13. Reuertensque de bello ante solis ortum,
14. apprehendit puerum de viris Soccoth:
interrogauitque eum nomina principum & seniorum Soccoth, & descripsit septuaginta septem viros.
15. Venitque ad Soccoth, & dixit eis: En Zebee & Salmana, super quibus exprobrastis mihi dicentes: Forsitan manus Zebee & Salmana in
manibus tuis sunt, & idcirco postulas vt demus viris, qui lassi sunt & defecerunt,
panes. 16. Tulit ergo seniores ciuitatis & spinas deserti ac tribulos, & contriuit
cum eis, atque comminuit viros Soccoth. 17. Turrim quoque Phanuel subuertit, occisis habitatoribus ciuitatis.
18. Dixitque ad Zebee & Salmana: Quales
fuerunt viri, quos occidistis in Thabor? Qui responderunt: Similes tui, & vnus ex
eis quasi filius regis. 19. Quibus ille respondit: Fratres mei fuerunt, filij matris

meæ, viuit Dominus, quia si seruassetis eos, non vos occiderem. 20. Dixitque
Iether primogenito suo: Surge, & interfice eos. Qui non eduxit gladium: timebat
enim, quia adhuc puer erat. 21. Dixeruntque Zebee & Salmana: Tu surge, &
irrue in nos: quia iuxta ætatem robur est hominis. Surrexit Gedeon, & interfecit
Zebee & Salmana: & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium camelorum
decorari solent. 22. Dixeruntque omnes viri Israël ad Gedeon: Dominare nostri
tu, & filius tuus, & filius filij tui: quia liberasti nos de manu Madian. 23. Quibus
ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabi-
tur vobis Dominus. 24. Dixitque ad eos: Vnam petitionem postulo à vobis: Date
mihi inaures ex præda vestra. Inaures enim aureas Ismaelitæ habere consueuerant.
25. Qui responderunt: Libentissimè dabimus. Expandentesque super terram pal-
lium, proiecerunt in eo inaures de præda. 26. & fuit pondus postulatarum inau-
rium, mille septingenti auri sicli, absque ornamentis, & monilibus, & veste purpu-
rea, quibus reges Madian vti soliti erant, & præter torques aureas camelorum.
27. Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & posuit illud in ciuitate sua Ephra. Fornica-
tusque est omnis Israel in eo, & factum est Gedeoni & omni domui eius in ruinam.
28. Humiliatus est autem Madian coram filijs Israel, nec potuerunt vltrà ceruices
eleuare: sed quieuit terra per quadraginta annos, quibus Gedeon præfuit. 29. Abijt
itaque Ierobaal filius Ioas, & habitauit in domo sua: 30. habuitque septuaginta
filios, qui egressi sunt de femore eius: eò quòd plures haberet vxores. 31. Concu-
bina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium nomine Abimelech.
32. Mortuusque est Gedeon filius Ioas in senectute bona, & sepultus est in sepul-
chro Ioas patris sui in Ephra de familia Ezri. 33. Postquam autem mortuus est
Gedeon, auersi sunt filij Israel, & fornicati sunt cum Baalim. Percusseruntque cum
Baal fœdus, vt esset eis in Deum: 34. nec recordati sunt Domini Dei sui, qui eruit
eos de manibus inimicorum suorum omnium per circuitum. 35. Nec fecerunt
misericordiam cum domo Ierobaal Gedeon, iuxta omnia bona quæ fecerat Israeli.

Vers. 1. DIXERVNT AD EVM VIRI EPHRAIM, &c. IVRGANTES FORTITER.] Erant enim Ephraimitæ arrogantes, vt patet Isaiæ 11.13. ob numerosam & potentem suam tribum, quodque illa à Iacob prælata esset tribui Manasse, ex qua erat Gedeon. Iurgantur ergo contra eum, quòd ipsos ad bellum non vocarit, præsertim quia Ephraimitæ arctiori cognationis vinculo coniuncti erant Manassensibus, quàm cæteris tribubus, eò quòd Ephraim & Manasse patres harum tribuum fuissent immediati filij Ioseph, qui frater erat Iudæ, Roben, Gad, &c. è quibus prognatæ sunt cæteræ vndecim tribus. Ioseph enim vnus è duodecim patriarchis non vnam, vt cæteri eius fratres, sed duas tribus constituit.

Vers. 2. QVIBVS ILLE RESPONDIT: QVID ENIM TALE FACERE POTVI QVALE VOS FECISTIS] qui fugientes Madianitas ad Iordanem cecidistis plurimos & quasi innumeros, eorumque Principes Oreb & Zeb, vt dictum est cap. præcedenti v. 24. Sapienter id dixit Gedeon, vt iurgium modesto placidoque responso sopiret, iuxta illud: *Responsio mollis frangit iram.* Prouerb. 15. 1.

Docet ergo hic Gedeon, superbiam & litem aduersarij nulla re magis placari, quàm si te sub eo humilies, eumq; laudes & tibi præferas. Qui hoc facit sapiens est & magnanimus. Verè enim Philemon in Ecdicazomeno: *Nihil, ait, neque iucundius, neque docto viro dignius est, quàm posse conuicianteni ferre.* Et Ouidius lib. 3. Tristium:

Quo quisque est maior, magis est placabilis ira.
Et faciles motus mens generosa capit.

Quocirca Iosephus li. 5. c. 8. *Plus, ait, profuit hæc mansueta Gedeonis responsio, quàm Madianitica victoria.*

NONNE MELIOR EST RACEMVS EPHRAIM A VINDEMIIS ABIEZER?] Est prouerbium idem significans, q. d. vt explicat Chald. Infirmissimi tribus Ephraim præstantiores sunt robustissimis familiæ meæ Abiezer. Aut meliùs; q. d. paucæ personæ cesæ ab Ephraimitis, scilicet Oreb & Zeb Principes Madian, pluris æstimandæ sunt, quàm omnes Madianitæ, quos nos Manassenses cecidimus. Tertiò & optimè, Gedeon Metaphoricè suam victoriã vocat vindemiam, reliquias verò victoriæ racemationem, qua vuæ post vindemiam reliquæ colliguntur. q. d. mea victoria fuit quasi vindemia colligens vuas ex vinea plena: sic enim ego cecidi & turbaui omnia castra Madian: vestra verò persecutio, qua turbatos à me fugientes insecuti estis & cecidistis, fuit quasi racematio post vindemiam, id est victoriam, sed hæc vestra racematio plutis est B mea victoria; tum quia cecidistis ipsos principes Madian, tum quia plurimos gregarios trucidastis. Ita Arias, Abulen. & alij.

Posset quoque neruosè ex Hebræo sic verti: *Puerilis conatus Ephraim maiores sunt forti irruptione Abiezer* hoc est mea. Hebr. enim עוללות *Oleloth* significat pueriles cogitationes, conatus, opera, ab *Oleb*, id est puer. Porrò Gedeon ortus erat ex familia Abiezer, qui erat pronepos Manasse.

CVMQVE VENISSET GEDEON AD IORDANEM, TRANSIVIT EVM CVM TRECENTIS VIRIS.] Est Hysterologia: iã antè enim Gedeon transierat Iordanem, ibi enim delata sunt ad eum capita Oreb & Zeb, vt dictum est v. vlt. cap. præcedenti. Hic tamen eius transitum per Iordanem enarrat, vt recenseat vbi, & qua ratione persecutus sit fugientes, eosque ceciderit, nimirum trans Iordanem. Vers. 4.

DIXITQVE AD VIROS SOCCOTH.] Locus siue vrbs ita dicta, quòd ibi Iacob veniens è Meso- Vers. 5.

pota-

potamia fixisset tabernacula. Hæc enim Hebr. significat *Socoth*. Genes. 33.17. Hinc patet Gedeonē transiuisse Iordanem iuxta mare Galilææ, eò loci vbi Iordanis è mari illo emergit, ideóq; est maior, quàm sit anterius vbi in mare hoc primum influit. ibi enim ad egressum Iordanis ex mari sita est Socoth in tribu Gad.

Vers. 6. FORSITAN PALMÆ MANVVM ZEBEE ET SALMANA IN MANV TVA SVNT, ET IDCIRCO POSTVLAS VT DEMVS EXERCITVI TVO PANES.] *Palmæ*. id est volæ manuum, hoc est manus ipsæ. Est Sarcasmus. q. d. Videris ó Gedeon imperiosè nobis loqui, quasi iam victor de Zebee & Salmana euaseris, eosque manibus post terga reuinctis captiuos ante te abducas; at nondum illos vicisti, vt audeas à nobis panes petere. Nimirum frustra præsumis te cum trecentis dumtaxat, quindecim millia, quæ ipsi secum ducunt, cæsurum. Vide hic vt opera heroica subeant calumniam & inuidiam ab ijs, qui illa laudare & promouere deberent. Hanc enim subit hic Gedeon à Gaditis, sicut paulò antè subiuit ab Ephraimitis. Fuit hæc barbara Gaditarum inhumanitas, qua Gedeoni Iudici, principi & liberatori suo, pro se contra Madianitas pugnanti, adeoque postulanti non carnes, sed panes denegarunt, vnde ipse eam acriter castigauit.

Vers. 7. CONTERAM (דשתי *dasti*, id est *triturabo*) CARNES VESTRAS CVM SPINIS TRIBVLISQVE.] Pro *tribulis* Hebr. est ברקנים *barkanim*, quod significat spinas siue tribulos acerrimos, qui vt fulgur oculos penetrant ac lædunt, ita illi corpus: ברק *barac* enim significat fulgur. Rursus *barkanim* per Metathesin alludit ad עקרבים *acrabbim*, id est Scorpiones. Ita sunt dictę spinæ magnæ & acutæ, quę martyrum carnes discerpebāt & laniabant instar Scorpionum, animalium venenatorum. Audi Isidorum lib. 6. Etymol. c. vlt. *Virgæ sunt extremitates frondium arborumq́; : si lenis, virga est; si autem nodosa vel aculeata, Scorpio rectissimo nomine vocatur, quia arcuato vulnere in corpus infligitur.*

His ergo tribulis siue Scorpionibus percutiebant reos vsque ad necem, ideoque subinde eos humi sternebant, ibique flagellando quasi triturabant, sicut trituratur frumentum. Aliqui hanc triturationem censent factam, quòd ferrata carpenta (his quoque triturabant, & grana excutiebant) super eos induxerint, vt fecit Dauid Ammonitis 2. Reg. 12. v. vlt. sed nulla carpentorum horum fit hic mentio. Dicitur enim dumtaxat quòd tribulis eos triturarit, sicut flagellis triticum triturant Belgæ.

Vers. 8. VENIT IN PHANVEL.] Locus iuxta Socoth, ita dictus à Iacob, eò quòd ibi luctans cum Angelo dixisset: *Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Genes. 32. 30. *Phanuel* enim Hebr. idem est quod *facies fortis*, hoc est *Dei*.

Vers. 9. DESTRVAM TVRRIM HANC,] quam Phanuelitæ ædificarant, vt ad eam confugerent ingruente hoste, putantes in ea se fore tutos, ideoque superbè Gedeoni respondentes, negabant ei panem pro alimonia exercitus. Addit Abulens. quæst. 11. Phanuelitas Gedeoni mortem minitanti respondisse se ipsius minas nihili facere, sibi aduersus illas turrim istam stare, tum Gedeonem subiunxisse, se non ipsos tantùm, sed & turrim excisurum.

Vers. 10. ZEBEE AVTEM ET SALMANA (Duces Madian) REQVIESCEBANT CVM OMNI EXERCITV TRANS

A IORDANEM,] ideoque Gedeonem, à quo cis Iordanem cæsi erant, non formidantes, sed securi, ideoque securos & imparatos ex inopinato adortus Gedeon cecidit. Addunt Septuag. Hebr. & Chald. eos requieuisse in *Carcar*, de quo ita scribit S. Hieron. in locis Hebr. *Carcar vbi erant filij* (τὸ *filij* irrepsisse videtur, ideoque delendum) *Zebee & Salmana, & est vsque hodie castellum cognomento Carcaria, vnius diei itinere à Petra distans.* Petra est ciuitas Arabiæ, à qua cognominata est Arabia Petræa in Moabitica regione, cui confinis erat tribus Ruben.

QVINDECIM ENIM MILLIA VIRI REMANSERANT, qui effugerant stragem Madianitarum editam à Gedeone cap. præcedenti, CÆSIS CENTVM VIGINTI MILLIBVS BELLATORVM.] Hinc patet castra Madian habuisse 135. millia bellatorū, præ- B ter calones, lixas, famulos, cæteramque imbellem turbam, è quibus à Gedeone & socijs cæsa fuere 120. millia, quindecim verò millia effugerunt, quæ hic ab eodem trucidata sunt. Perperam Iosephus pro *quindecim* habet *octodecim millia*.

ASCENDENSQVE GEDEON PER VIAM EORVM, QVI IN TABERNACVLIS MORABANTVR.] hoc est Arabum, qui exinde Scenitę vocantur: nam σκηνὴ est tabernaculum, ita dictum ab Hebr. שכן *sachan*, id est habitauit; quia Arabes hi non habēt domos fixas, sed vagantes ex vna regione, quam depasti sunt, transeunt cum suis tabernaculis in aliam vicinam, illamque similiter depascuntur; abundant enim camelis, equis & vaccis. Vnde & Nomades (νέμειν enim est pascere) appellantur, de quibus Plinius lib. 6. c. 28. & Strabo lib. 16. Vnde Gedeon C non recta via, sed à tergo per Arabes hosce Scenitas inuasit castra Zebee & Salmana, vt eos nil tale cogitantes in improuiso inuaderet & opprimeret, qua in re se rei bellicæ & stratagematum egregiè peritum ostendit. — Vers. 11.

ANTE SOLIS ORTVM] Hebr. ad verbum est: *ab ascensu solis*, vt vertit Pagnin. in Lexico, hoc est *ante ascensum* (id est ortum) *solis*, vt vertit Vatabl. quare minus rectè Lyran. Arias, Caietan. & alij vertunt: *desuper existente sole*, quasi iam ortus fuerit sol, vt vult Arias, aut quasi fuerit meridies, quo completur ascensus solis, vti putat Caiet. aut quasi fuerit vespera ante occasum solis, vt conijcit R. Dauid & Lyran. Licet enim Daniel. 6. 20. *Ascensio solis* vocetur *occasus solis*, tamen hæc est phrasis Chaldaica, qua lingua scriptus est liber Danielis. Nam Hebræa, Græca & Latina phrasi ascensus solis significat ortum solis, quo scilicet sol ascendit super horizontem, ait Vatabl. Nota hic rursum stratagema D Gedeonis, quo nocte ante ortum solis hostes somno vinoque sepultos adoritur & trucidat. — Vers. 13.

CONTRIVIT.] Hebr. est ידע *ioda*, id est, *scire fecit*, scilicet per flagella & verbera, hoc est castigauit, puniuit. Sic Magister discipulo petulanti minans virgas ait: Hisce docebo te, id est castigabo te. quamquam Serarius putet pro *ioda* legendum ידוש *iadus*, id est triturauit. Sic enim legitur v. 9. — Vers. 16.

DIXITQVE (Gedeon) AD ZEBEE ET SALMANA: QVALES FVERVNT VIRI QVOS OCCIDISTIS IN THABOR] Audierat Gedeon fratres suos vterinos ex eadem matre natos, imminentibus Madianitis de more fugisse in montem Thabor; audierat pariter ibidem nonnullos cæsos esse à Madianitis; suspicatus est ergo cæsos esse suos fratres. Et vera fuit eius suspicio, vt patet v. 19. — Vers. 18.

QVI RESPONDERVNT: SIMILES TVI: fratres enim non rarò fratribus, æquè ac parentibus assimilantur. ET VNVS EX EIS QVASI FILIVS REGIS.] Sensus planus est & clarus, scilicet vnum ex eis insigniorem habuisse vultum eximium & regium. Nonnulli tamen sic explicant: *vnus*, id est quilibet *ex eis* erat forma tam elegāti, vt videretur esse filius regis. Vnde Septuag. in Codice Romano habent: *Sicut tu, sic illi, in similitudinem filij regis*. Complut. & Regij: *Sicut tu, sic illi, similis tu similis illis, qualis species filiorum regum.*

VERS. 22. DOMINARE NOSTRI TV, ET FILIVS TVVS, ET FILIVS FILII TVI, QVIA LIBERASTI NOS DE MANV MADIAN.] Erat Gedeon iam populi iudex & princeps à Deo constitutus: non ergo Israelitæ hic eum Iudicem creare volunt, sed plenum imperium, hoc est regnum illi offerunt, illudque hereditarium vsque ad secundam generationem. B Hoc enim significat *τὸ dominare*, scilicet mero & pleno iure, quasi rex. Iudex enim illo æuo populo Israel dominari non poterat, sed iuxta leges eum iudicare & regere debebat. Rex enim est absolutus omnium Dominus, ideoque quasi Deus terrestris; vnde & multi reges voluerunt haberi colique vt Dij, vt Caligula, & Domitianus, quem proinde Martialis siue adulando siue corripiendo vocat Dominum Deumque: *Edictum*, inquit, *Domini Deiq; nostri*. Porrò Augustus Cæsar audiens natum regem Messiam, puta Christum, noluit vocari Dominus.

VERS. 23. QVIBVS ILLE AIT: NON DOMINABOR VESTRI, &c. SED DOMINABITVR VOBIS DOMINVS.] Modestè titulum Domini, regisque ius recusat Gedeon, illudque in Deum transscribit, qui propriè erat Israelitarum rex & Dominus, ideoque postea ægrè tulit eos à Samuele petere regē; C instantibus tamen dedit Saulem: quia rex videbatur decerpere aliquid tum nomini, tum iuri Dei in suum populum, poteratque impunè leges & iussa Dei violare, imò nouos Deos inducere, vti fecit Ieroboam, Manasses, Salomon, aliique Reges Israelis.

VERS. 26. MILLE SEPTINGENTI AVRI SICLI.] quifaciunt 6800. coronatos Francicos, siue libras auri ferè 70. Siclus enim est semiuncia. Quare non est verisimile totum hoc aurum expensum fuisse in solum Ephod. Quis enim Pontifex, imò quis homo ferret Ephod, siue vestem ponderantem 70. libras? Quare pars huius auri in alia ornamenta fuit expensa. Simili modo dicitur Dauid 1 Paral. 20. 2. fecisse sibi diadema ex corona imposita Idolo Melchom, quod ponderabat talentum auri 2. Reg. 12. 30. Quia scilicet partem coronæ aptauit in diadema, non verò totam. Quis enim talentum D auri capite suo gestare posset?

VERS. 27. FECITQVE EX EO GEDEON EPHOD,] id est superhumerale. Exodi 28. v. 6. Quæritur, quale hoc fuit Ephod, & an Gedeon illud faciendo peccarit?

Ephod Gedeonis, quid. Resp. 1. Primò, Procopius & alij apud Abulens. censent Ephod hoc fuisse idolū, vnde pro *posuit*, Hebr. est יצב *iatseb*, id est *statuit*, sicut solent statui idolorum statuæ. Hinc & Israel *fornicatus est*, id est idololatrauit in eo; *Hinc quoque factum est Gedeoni & omni domui eius in ruinam*. Verùm quis credat virum sanctum, imò Deo familiarem, & ab eo dilectum & electum, qualis fuit Gedeon, post tantam victoriā à Deo acceptam, à Deo ad idola deflexisse, & idololatriæ fuisse auctorem, sicut fuit Ieroboam primus rex Israel conflando vitulos aureos, eosque quasi Deos colendos statuendo in Dan & Bethel?

Secundò, Arias censet hoc Ephod, vtpote aureum, diuersum fuisse ab Ephod Pontificis facto ex cocco, purpura, bysso & hyacintho; Exodi 28. 6. ac factum à Gedeone hoc fine dumtaxat, vt esset perpetuum victoriæ tam admirabilis monumentum. Vnde Caiet. censet Ephod hoc fuisse loricam ex auro ductilem, vt esset signum militiæ, pugnæ & victoriæ. Lorica enim humeros & pectus tegit munitque, æquè ac Ephod siue superhumerale. Huic sententiæ satis fauent Hebræa, quæ habēt: *Et fecit illud in Ephod, & statuit in Ephra*; quæ verba innuūt ex auro spoliorum factum esse hoc Ephod, ideoq; fuisse quasi loricam auream, quam proindè posteri quasi idolum coluerunt. Hæc expositio valde est accommoda. 2.

Tertiò, Lyran. per Ephod propriè accipit Ephod Pontificale, & sub eo intelligit cęteras vestes sacerdotales, quasi Gedeon illas fecerit, vt ipse ijs sacrificaret domi suę, ideoque *peccarit mortaliter*, sed de eo ante mortem pœnituerit. Verùm nec hic, nec alibi quidquam legimus de hac eius pœnitentia. 3.

Quartò, verisimiliùs S. August. q. 41. Theodor. q. 16. Dionys. Seranus & alij censent Gedeonem fecisse Ephod Pontificale, cæterasque Pontificis vestes: hę enim sub Ephod quasi veste primaria intelliguntur, ait S. August. tam hic quam c. 17. 5. & c. 18. 14. & 18. Vnde Osee 3. 4. Septuag. *Ephod* vertūt *τὴν ἱερατείαν*, id est sacerdotium omneque instrumentum sacerdotale. Sic ergo per Ephod hic accipe omnem supellectilem ad sacrificium necessariam. Hoc igitur Ephod fecit Gedeon primò, ad perenne victoriæ monumentum: hanc enim consecutus erat per sacrificium; in altari à se iussu Dei erecto oblatum. Vnde & postquam recusasset regnum sibi ab Hebræis oblatum, illudq; in Deum resignasset, fecit hoc Ephod, vt se profiteretur religiosum esse Dei ministrum, eiusque iussa æquè ac curam populi se in humeros suos excipere, vt ea eorumque infirmitates humeris suis portat, ac mediator ac sequester sit inter Deum & populū. Hoc enim repræsentabat Ephod siue superhumerale. Hinc & ex spolijs hostiū efficit hoc Ephod. Vnde Hebr. est: *Fecitq; illud* (scilicet totum hoc spoliorum ex auro donum) *in Ephod*, id est ex eo eiusque pretio confecit Ephod. 4.

Secundò, fecit hoc Ephod Pontificale splendidum auroque fulgens, quia in eo erant Rationale Vrim & Tummim, per quæ Deus à Pontifice cōsultus dabat oracula Principi & Reipubl. Exo. 28. nō vt ipse Gedeon eo vteretur, sed vt Pōtifex, qui non longè à sua vrbe Ephra habitabat in Silo, vbi erat tabernaculum cum arca, ab eo in Ephra euocatus, hoc Ephod indutus pro se consuleret Dominum, sicut eum consulebat Dauid per Abiathar Pontificem; Gedeon enim erat Iudex populi, ac in rebus dubijs ac perplexis sæpè occurrentibus responso & oraculo Dei indigebat.

Tertiò, videtur Gedeon Ephod hoc fecisse, vt Pontifex eo indutus pro se & populo sacrificaret in altari, à se iussu Dei erecto in Ephra c. 6. v. 26. Ad quid enim altare, nisi vt in eo sacrificetur? Addit Serarius, Gedeonē ipsum per se in eo sacrificasse. Cùm enim ipse iussu Dei in eo immolasset taurū c. 6. 26. existimasse videtur quòd Deus secū dispēsasset, vt licet non esset sacerdos ex tribu Leui, tamen

men quasi præter ordinem auctoratus à Deo in eo A sacrificaret. Idcirco enim videtur Deus iussisse illi vt hoc altare erigeret. Altare enim essentialiter respicit sacrificium, nam vt ait Aristot. 1. de cælo c. 4. *Frustra est calceus cuius non est vsus.*

Non peccauit Gedeon faciendo Ephod. Igitur nõ peccauit Gedeon faciẽdo hoc Ephod. Probatur primò, quia dicitur hîc quieuisse in senectute bona. Secundò, quia à S. Paulo Hebr. 11. collocatur in Catalogo Sanctorum & heroum veteris testamenti, qui fide eximia & operibus fidei heroicis excelluerunt. Tertiò, quia viuente Gedeone eius ductu Israel seruiuit Deo, post mortem verò eius deflexit ad Baalim, vt dicitur v. 33.

Fauet S. August. q. 41. dum ait: *Deus illud factum Gedeonis patienter tulit, vt pax in terra perseueraret, quia licet factum erat quod prohibuerat, non tamen longè recessum ab eo, qui tale aliquid in Tabernaculo in suum honorem fieri iusserat:* imò non prohibuerat Deus ipsam fieri tale Ephod, vti nec tale Tabernaculum simile illi Mosaico, vt rectè aduertit Serarius. B Nam tale Tabernaculum fecit Salomon 2. Paral. 5. v. 4. & 5.

Peccarunt tamen posteri Gedeonis, qui memoriã miraculosę victorię, tanquam per splendidum hoc Ephod adeptæ, impulsi diuinos et honores detulerunt. Vnde sequitur:

Fornicatvsqve est omnis Israel in eo.] Hebr. אחריו *acharau*, id est *post eum*, scilicet post mortem Gedeonis. Ita Septuag. Chald. & alij. Noster tamen τὸ *post eum* refert ad Ephod, quòd in illo & cum illo Israel fornicatus sit mysticè, id est idololatriam commiserit, illud vt idolum & Deum adorando, vel certè illo ad cultum Baalim abutendo; scilicet quòd sacerdos Baal illo sacrificaret, hoc Ephod indutus & ornatus. Gaudet enim dæmon si Deo res suas surripiat, ac illa quibus colitur Deus ad sui cultum traducat.

Et factvm est Gedeoni et domvi eivs in rvinam. Hebr. למוקש *lemokes*, id est in laqueum, tum culpę idololatriæ, tum pœnæ eiusdem: ob illam enim culpam tota posteritas Gedeonis excisa est, vt audiemus cap. sequenti. Atque pœnam hanc subijt etiam Gedeon ipse, qui incautè Ephod hoc, quod posteris in idola adeò procliuibus futurum erat occasio idololatriæ, fabricauit. Gedeon enim ob hoc perdidit omnem suam posteritatem. Culpam verò idololatriæ commisit non ipse Gedeon, sed eius posteri. Id non præuidit Gedeon; vnde à culpa saltem mortali excusandus est, venialis enim imprudentia & inaduertentia in eo admitti potest. Vnde hoc sensu cùm dicitur: *Gedeoni & domui eius*, τὸ & accipiẽdum est expositiuè per Exegesin, vt significet *id est*, q. d. *Gedeoni*, hoc est domui siue posteritati eius: hæc enim, Ephod hoc adorauit, æquè ac Israelitæ adorarunt serpentem æneum à Mose erectum. Num. 21. qui proinde ab Ezechia rege confractus est. 4. Reg. c. 18. 4.

Moraliter hîc discant Principes, quàm periculosum & exitiale sit immiscere se rebus sacris. Ecce tibi Gedeon faciens Ephod bona licet mente, perdidit omnem suam progeniem. Sic Ozias rex volens thus adolere Deo, lepra percussus est. 2. Paralip. 26. 17 Idem tentantes Core, Dathan & Abiron viui à terra absorpti sunt. Numer. 16.

Vers. 28. Qvievit terra per qvadraginta annos,] id est vsque ad annum 40. Gedeonis; vnde sub his 40. annis complectitur Script. septem annos, quibus Israël seruiuit Madianitis, vt dixi c. 3.

Abiit itaqve Ierobaal,] id est litigator & excisor Baal falsi Dei, puta Gedeon. Vers. 29.

Habvitqve septvaginta filios.] præcisè Vers. 30. inclusó quoque Abimelech, de quo vers. sequenti, inquit Serarius, licet alij 70. filios accipiant quos habuit ex vxoribus, excluso quem habuit ex concubina, ita vt cum Abimelech habuerit 71. filios.

Porrò hi filij mortuo Gedeone videntur coluisse idola, ac præsertim Ephod à Gedeone fabricatum, ideoq; Deo vindice occisi & excisi. Hoc enim est quod iam dixi: *Et factum est domui* (id est familiæ, puta filijs) *eius in ruinam.* Disce hîc quàm vana sit in filijs parentum spes & gloria: nemo enim ex tot filijs Patri Gedeoni in principatu successit, imò omnes mox intetempti sunt, nimirum *Heredum filij noxæ.* Sic Artaxerxi, ait Iustin. lib. 10. *Regi Persarum ex Pellicibus centum quindecim filij fuere, sed tres tantum ex iusto matrimonio suscepti, Darius, Ariarates & Ochus, qui omnes inglorij periere.*

Concvbina avtem illivs,] nomine *Druma*, Vers. 31. ait Iosephus lib. 5. c. 9. Concubina erat secundaria vxor, quæ erat quasi ancilla, ac proinde eius filius non succedebat cum filijs vxorum in hereditatem patris. Quare Abimelech non fuit nothus siue spurius, vti eum vocat Iosephus, sed legitimus Gedeonis filius.

In Sichem.] Id dicit vt indicet occasionem, qua Abimelech affectauit regnum; quia scilicet à suis ciuibus Sichimitis ad illud prouectus.

Genvit ei filivm nomine Abimelech.] *Abimelech* Hebr. idem est quod *pater rex*, vel *pater regis*; vel *pater regum*. Indidit hoc ei nomen mater, ad dignitatem sibi & filio suo conciliandam, vtpote quòd esset filius Gedeonis, qui erat iudex & quasi rex Israelis: fortè etiam hoc nomen voluit C esse omen regni, quòd scilicet ipse aliquando regnaret, vt ipsa optabat. Sic Agrippina consulens diuinos, an Nero filius suus esset futurus Rex & Imperator, audiensq; fore, sed eum matrem suam occisurum; regni filij sui auida respondit: *Occidat dum imperet*, ac verè ab eo occisa temerarij sui voti meritas dedit pœnas.

Audi quid de Regilliano lib. de Tyrannis scribat Trebellius: *Mirabile fortasse videatur, si quæ origo imperij eius fuerit, declaretur. Militari enim ioco regna promeruit. Nam cùm milites cum eo quidam cœnarent, astitit Valerianus Tribunus, qui diceret: Regilliani nomen vnde credimus dictum? Alius continuò: credimus quòd à regno. Tum is qui aderat Scholasticus, cœpit quasi grammaticaliter declinare & dicere, Rex, rega, regi, Regillianus. Milites vt est hominum genus pronum ad ea quæ cogitant, dixerunt: Ergo potest rex esse. Item alius: Ergo potest nos* D *regere. Item alius: Deus tibi regis nomen imposuit. Quid multa. His dictis cùm alia die manè processisset, à principibus Imperator est salutatus. Ita quod alijs vel audacia vel iudicium detulit, huic iocularis astutia.*

Mortvvsqve est Gedeon filivs Ioas in senectvte bona.] *Bona*, id est primò prouecta, Vers. 32. grandi, annosa. Secundò, *bona*, id est quieta & tranquilla. Tertiò, *bona*, id est gloriosa, quam omnes venerarentur, colerent & suspicerent. Quartò, *bona* bonitate virtutis ex bona conscientia, probitate & sanctitate: hęc enim cęterarum bonitatũ omnium est fons & origo. Vidit hoc quoq; Cicero, qui lib. de Senect. *Aptissima*, inquit, *omnino sunt arma senectutis artes exercitationesq; virtutũ, quæ in omni ætate cultæ, cùm diu multumq; vixeris, mirificos afferunt fructus non solùm nunquã deserunt, ne extremo quidem tẽpore ætatis*

 (quan-

(quamquam id quidē maximum est) Verùm etiam quia A *conscientia bene actæ vitæ, multorumq́; benefactorum recordatio iucundissima est.*

Sic in senectute bona mortuus est Abraham. Genes.25.8. Dauid 1.Paral.29 28. Tobias c.14.15. Nam *senectus non annis, sed moribus veneranda, superiorum vitæ portus debet esse, non vitæ superioris naufragium,* ait S. Ambrosius lib. de Iacob & vita beata c.10. Idem lib.2. de Abel. cap.1. *Cogitationes nostræ,* inquit, *bonorum operum processibus explicentur, vt nihil imperfectum finis noster inueniat, nihil inexplicatum terminum vitæ nostræ offendat nihil tanquam incude positum vsus nostri operis derelinquat.* Et paulò pòst: *Partus noster fides sit, nutrimenta nostra præcepta doctrinæ sint.* B *His quasdam cordis nostri imbuatur infantia, instituatur pueritia, iuuenculescat adolescentia, senecta canescat. Aetas enim senectutis vita est immaculata. Itaque ea demum bona est animæ senectus, quam nulla perfidiæ inquinamenta macularint.*

Idem lib.1. Hexam.c.8. *Sed senectus,* inquit, *ipsa in bonis moribus dulcior, in consilijs vtilior, ad constantiā subeunda mortis paratior, ad reprimendas libidines firmior. Infirmitas quoque corporis sobrietas mentis est. Vnde ait Apostolus: Cùm infirmor tunc potens sum. Itaque non in virtutibus, sed in infirmitatibus gloriabatur. Responsum quoque diuinum refulsit oraculo salutari: quia virtus in infirmitate consummatur.*

POSTQVAM AVTEM MORTVVS EST GEDEON, AVERSI SVNT FILII ISRAEL, à Deo Deique cultu, ET FORNICATI SVNT CVM BAALIM (idolis, Dijs gentium) PERCVSSERVNTQVE CVM BAAL FOEDVS, VT ESSET EIS IN DEVM] Hebr. *Præfecerunt sibi Baalem fœdere in Deum,* id est fœdus inierunt cum Baal, vt esset eis in Deum: Chald. *Posuerunt sibi fœdere ad errorem.* Septuag. *Posuerunt sibi Baal berith in fœdus, vt esset eis ipse in Deum.* Sic quoque legit S. Aug. Vnde ex Hebr. & Septuag. liquet Hebræos pro Deo coluisse *Baal berith,* id est *Baalem fœderis,* quem scilicet quasi præsidem fœderum, hoc fœdere sibi quasi Deum confœderarunt: ברית *berith* enim est fœdus. Vers.33.

NEC FECERVNT MISERICORDIAM CVM DOMO IEROBAAL (qui proprio nomine dictus) GEDEON] quia permiserunt eius domum id est filios omnes occidi à tyranno Abimelech, imò in occidendo iuuerunt, ut patebit cap. sequenti. *Misericordia,* Hebr. חסד *chesed* significat omnem virtutem, quæ in proximum se exserit, scilicet beneficentiam, pietatem, gratitudinem, iustitiam, fidelitatem, &c. Israelitæ ergo Deo infideles in Gedeonem quoque fuêre infideles, malefici, impij, ingrati, iniusti, vt patebit ex cap.9. Vers 35.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ABimelech filius Gedeonis cæsis 70. fratribus, imperium Israelis per Sichimitas cognatos suos inuadit & obtinet. Quare Ioatham eius frater v.8. & seq. per Apologum rhamni ipsi, æquè ac Sichimitis exitium intentat & prænuntiat, quod deinde rei euentus comprobauit, vti narratur vers.23. & seq. per spiritum dissentionis, quem Deus inter vtrosque immisit. Abimelech ergo fuit sextus Israelis non tam iudex quàm tyrannus.

1. ABijt autem Abimelech filius Ierobaal in Sichem ad fratres matris suæ, & locutus est ad eos, & ad omnem cognationem domus patris matrisque suæ, di-
cens: 2. Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis est melius, vt dominen-
tur vestri septuaginta viri omnes filij Ierobaal, an vt dominetur vnus vir? si-
mulque considerate, quòd os vestrum & caro vestra sum. 3. Locutique sunt fra-
tres matris eius de eo ad omnes viros Sichem vniuersos sermones istos, & inclina-
uerunt cor eorum post Abimelech, dicentes: Frater noster est. 4. Dederuntque
illi septuaginta pondera argenti de fano Baalberit. Qui conduxit sibi ex eo viros
inopes & vagos, secutique sunt eum. 5. Et venit in domum patris sui in Ephra,
& occidit fratres suos filios Ierobaal septuaginta viros, super lapidem vnum: re-
mansitque Ioatham filius Ierobaal minimus, & absconditus est. 6. Congregati
sunt autem omnes viri Sichem, & vniuersæ familiæ vrbis Mello: abieruntque &
constituerunt regem Abimelech, iuxta quercum quæ stabat in Sichem. 7. Quod
cùm nuntiatum esset Ioatham, iuit, & stetit in vertice montis Garizim: eleuataque
voce, clamauit, & dixit: Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus. 8. Ierunt
ligna, vt vngerent super se regem: dixeruntque oliuæ: Impera nobis. 9. Quæ
respondit: Numquid possum deserere pinguedinem meam, qua & dij vtuntur &
homines, & venire vt inter ligna promouear? 10. Dixeruntque ligna ad arborem
ficum: Veni, & super nos regnum accipe. 11. Quæ respondit eis: Numquid pos-
sum deserere dulcedinem meam, fructusque suauissimos, & ire vt inter cætera li-
gna promouear? 12. Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni, & impera nobis.
13. Quæ respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat
Deum & homines, & inter ligna cætera promoueri? 14. Dixeruntque omnia
ligna ad rhamnum: Veni, & impera super nos. 15. Quæ respondit eis: Si verè
me regem vobis constituitis, venite, & sub vmbra mea requiescite: si autem non
vultis, egrediatur ignis de rhamno, & deuoret cedros Libani. 16. Nunc igitur, si
rectè & absque peccato constituistis super vos regem Abimelech, & benè egistis
cum

cum Ierobaal, & cum domo eius, & reddidistis vicem beneficijs eius, qui pugnauit pro vobis, 17. Et animam suam dedit periculis, vt erueret vos de manu Madian, 18. qui nunc surrexistis contra domum patris mei, & interfecistis filios eius septuaginta viros super vnum lapidem, & constituistis regem Abimelech filium ancillæ eius super habitatores Sichem, eò quòd frater vester sit: 19. si ergo rectè, & absque vitio egistis cum Ierobaal, & domo eius, hodie lætamini in Abimelech, & ille lætetur in vobis. 20. Si autem peruersè egrediatur ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum Mello: egrediaturque ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & deuoret Abimelech. 21. Quæ cùm dixisset, fugit, & abijt in Bera: habitauitque ibi ob metum Abimelech fratris sui. 22. Regnauit itaque Abimelech super Israel tribus annis. 23. Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech & habitatores Sichem: qui cœperunt eum detestari, 24. & scelus interfectionis septuaginta filiorum Ierobaal, & effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum, & in cæteros Sichimorum principes, qui eum adiuuerunt. 25. Posueruntque insidias aduersum eum in summitate montium: & dum illius præstolabantur aduentum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus: nuntiatumque est Abimelech. 26. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, & transiuit in Sichimam. Ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem, 27. egressi sunt in agros, vastantes vineas, vuasque calcantes: & factis cantantium choris egressi sunt fanum Dei sui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech, 28. clamante Gaal filio Obed: Quid est Abimelech, & quæ est Sichem, vt seruiamus ei? numquid non est filius Ierobaal, & constituit principem Zebul seruum suum super viros Emur patris Sichem? Cur ergo seruiemus ei? 29. vtinam daret aliquis populum istum sub manu mea, vt auferrem de medio Abimelech. Dictumque est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, & veni. 30. Zebul enim princeps ciuitatis, auditis sermonibus Gaal filij Obed, iratus est valde, 31. & misit clàm ad Abimelech nuntios, dicens: Ecce, Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis, & oppugnat aduersum te ciuitatem. 32. Surge itaque nocte cum populo qui tecum est, & latita in agro: 33. & primo mane oriente sole, irrue super ciuitatem, illo autem egrediente aduersum te cum populo suo, fac ei quod potueris. 34. Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, & tetendit insidias iuxta Sichimam in quatuor locis. 35. Egressusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ ciuitatis. Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco. 36. Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Vmbras montium vides quasi capita hominum, & hoc errore deciperis. 37. Rursumq; Gaal ait: Ecce populus de vmbilico terræ descendit, & vnus cuneus venit per viam quæ respicit quercum. 38. Cui dixit Zebul: Vbi est nunc os tuum, quo loquebaris: Quis est Abimelech vt seruiamus ei? Nónne hic populus est, quem despiciebas? Egredere, & pugna contra eum. 39. Abijt ergo Gaal, spectante Sichimorum populo, & pugnauit contra Abimelech, 40. qui persecutus est eum fugientem, & in vrbem compulit: cecideruntq; ex parte eius plurimi, vsque ad portam ciuitatis: 41. Et Abimelech sedit in Ruma: Zebul autem, Gaal & socios eius expulit de vrbe, nec in ea passus est commorari. 42. Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quòd cùm nuntiatum esset Abimelech, 43. tulit exercitum suum, & diuisit in tres turmas, tendens insidias in agris. Vidensque quòd egrederetur populus de ciuitate, surrexit, & ruit in eos. 44. cum cuneo suo, oppugnans, & obsidens ciuitatem: duæ autem turmæ palantes per campum aduersarios persequebantur. 45. Porrò Abimelech omni die illo oppugnabat vrbem: quam cepit, interfectis habitatoribus eius ipsaque destructa, ita vt sal in ea dispergeret. 46. Quod cùm audissent qui habitabant in turre Sichimorum, ingressi sunt fanum dei sui Berith, vbi fœdus cum eo pepigerant, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat munitus valde. 47. Abimelech autem audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos, 48. ascendit in montem Selmon cum omni populo suo: & arrepta securi, præcidit arboris ramum, impositumque ferens humero, dixit ad socios: Quod me videtis facere, citò facite. 49. Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur ducem. Qui circumdantes præsidium, succenderunt: atque ita factum est, vt fumo & igne mille homines necarentur, viri pariter & mulieres, habitatores turris Sichem. 50. Abimelech autem, inde proficiscens venit ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitu. 51. Erat autem turris excelsa in media ciuitate, ad quam confugerant simul viri

viri ac mulieres, & omnes principes ciuitatis, clausa firmissimè ianua, & super turris tectum stantes per propugnacula. 52. Accedensque Abimelech iuxta turrim, pugnabat fortiter: & appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur: 53. & ecce vna mulier fragmen molæ desuper iaciens illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius. 54. Qui vocauit citò armigerum suum, & ait ad eum: Euagina gladium tuum, & percute me: ne fortè dicatur quòd à femina interfectus sim. Qui iussa perficiens interfecit eum. 55. Illoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israel, reuersi sunt in sedes suas: 56. & reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfectis septuaginta fratribus suis. 57. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est, & venit super eos maledictio Ioatham filij Ierobaal.

VERS. 2. QVID VOBIS EST MELIVS VT DOMINENTVR VESTRI SEPTVAGINTA VIRI OMNES FILII IEROBAAL.] Fingit tyrannus omnes 70. fratres suos ambire regnum, ac fore inter eos de regno continuam concertationem, vt sibi vni illud attribuant. Nam filij Iudicum parentibus in Principatu non succedebant, sed vno moriente alius ex alia familia & tribu à Deo vel populo eligebatur. Et esto aliquis filiorum hic Gedeon successisset, is fuisset vnicus, videlicet primogenitus, non 70. Vnde patet Abimelech hæc cōfingere & mētiri, vt sibi vni regnum deferatur.

VERS. 4. DEDERVNTQVE ILLI SEPTVAGINTA PONDO ARGENTI DE FANO BAALBERIT.] vt ijs milites conscriberet, per quos regnum Israelis inuaderet, & occuparet. Hebr. non habent τὸ *pondo*, sed tantùm 70. *argenti*, scilicet siclos, inquiunt Vatabl. Arias & alij. Verum 70. sicli argenti sunt 70. floreni Brabantici, quorum quisque continet quatuor Iulios Romanos siue quatuor regales Hispanicos, quibus vix vnum alterúmve militem conscribere potuisset. Quare Arias ex Rabbinis asserit nomine argenteorum in Pentateucho intelligi siclum, in Prophetis (qualis apud Hebr. est hic liber Iudicū) libram, in Hagiographis talenta. Hoc etsi vbique non sit verum huic tamen loco congruere potest. Nam libra argenti continet 24. siclos siue florenos Brabanticos: quare 70. libræ argenti faciunt 1680. siclos siue florenos Brabanticos, hoc est coronatos Francicos 560. quibus illo æuo plures conscribi poterant milites, saltem ad inchoandum bellum. Alij minas intelligunt, mina autem cōtinebat 60. siclos. Ezech. 42. 12. quare 70. minæ continent 4200. siclos. Alij talenta subaudiunt: talentum autem Hebræum continebat tria millia siclorum, hoc est vncias 1500, Atticum verò siclos 1500. hoc est vncias 750. quare 70. talenta ingentem faciunt argenti vim. Noster vertit *pondo*, quæ vox propriè libram significat, licet pōdo subinde idem sit quod pondus siue sicli, siue vnciæ seu alterius rei, quæ pondere mensuratur.

DE FANO BAALBERIT.] hoc est *Baal*, qui præerat *berit*, id est fœderi, quale iam Sichimitæ cum Abimelech inierant. Sic enim Romani, teste Dion. Halicarnasseo li. 4. colebant Deum Pistium & Fidium, quasi fidei & fœderum tutorē & vindicem, ac Iouem fulmen manu continentem, quod scilicet in eos, qui fidem & fœdus violarent torqueret; Et Iouem lapidem: nam fœdus ineuntes illud sanciebant mactando porcum, dicendo: *Si fidem fallam Iuppiter me feriat, sicut ego lapide porcum hunc feriam & immolabo.* Ita Liuius lib. 1. Vide quomodo tyranni Sichimitæ tyrannicum suum imperium ordiantur à scelere & sacrilegio. Expilant enim ærarium Dei, sui, vt illud tyranno suo tribuant. Mox

A sacrilegio addunt parricidium. Vnde sequitur:

QVI CONDVXIT EX EO SIBI VIROS INOPES ET VAGOS.] Hebr. *vacuos & leues*. Arias, *perditos & vagos*. Pagnin. *cerebro vacuos & instabiles*. Lyran. *ceruicosos*. Chald. *vacuos & libertinos*. Septuag. *vacuos & stolidos*.

ET OCCIDIT FRATRES SVOS FILIOS IEROBAAL (Gedeonis) SEPTVAGINTA VIROS SVPER LAPIDEM VNVM.] Erant præcisè tantùm 69. nam Ioatham septuagesimus effugerat, imò tantùm 68. si Abimelechum inter 70. filios Gedeonis annumeres. Sed Script. more suo rotundum perfectumque numerum assignat, etiamsi illi aliquid desit vel supersit; computat enim per denarios, centenarios & millenarios. Ita Serarius & alij. VERS. 5.

SVPER LAPIDEM VNVM] Arias censet lapidem hunc fuisse altare, ab Abimelech tyranno dicatum idolo suo Baalberit, erectumq; eodem loco, quo ante Gedeon pater eius aram Baal destruxerat c. 6. ideoq; dictus est Ierobaal, quasi ipse vlcisci
B voluerit iniuriam à patre factam Deo Baal, ideoque ad sarciendam hanc iniuriam illi eodem loco occiderit, & quasi immolarit 70. Gedeonis filios & fratres suos. Hinc & Sichimitæ pro restituto eis suo Baal, videntur in singula cæsorum fratrum capita numerasse et pondo argenti, scilicet 70. pondo pro 70. filijs Gedeonis ab eo cæsis.

Simili barbarie & parricidio Phraartes Herodis Parthorum regis ex pellice filius, vt regnaret, patrem senem & 30. fratres occidit, teste Iustino lib. 42. qui & lib. 10. narrat Ochum Persarum regem 80. fratres interemisse: sic Amurathes, Selimus, Baiazetes & alij Turcarum Imper. fratres suos occidunt, ne ab eis imperio priuentur. Patrum memoria ad Carolum Quintum confugit Muleasses rex Tunetanus à proprio filio nomine Amida regno pulsus, & ferro candēti exoculatus, idq; iusto Dei
C iudicio, eò quòd ipse Muleasses prius 18. fratres partim mactasset, partim exoculasset. Ecce quò agit homines cæca & furens dominandi libido. *Fratricidarū exempla.*

Hinc patet Abimelech non fuisse verè Israelis Iudicem & Principem, vtpote nec à Deo, nec à populo, sed à paucis Sichimitis ciuibus suis electū & vi intrusum, sed tyrannum: Vnde nec tribus Iuda, nec ceteræ eum acceptasse leguntur. Hinc & ipse ferè in Sichem dumtaxat regnauit, vt patet ex v. 6. & seq.

CONSTITVERVNT (Sichimitæ) REGEM ABIMELECH IVXTA QVERCVM QVÆ STABAT IN SICHEM.] Andreas Masius in Iosue cap. vlt. v. 26. & Serarius hîc opinantur & probabiliter coniectant hanc quercum esse *Elam more*, vbi Abraham veniēs ex Chaldæa in Chanaan primū altare Deo erexit. Genes. 12. 6. & sub qua Iacob idola domus suæ defodit. Genes. 35. 4. indeq; vocari hîc *ela mucsab*, id VERS. 6.

est

est *quercam statam*, vbi scilicet patriarchæ stato more solebant Deum inuocare. Quercus ergo hæc annosa fuit,

Religione patrum multos seruata per annos.

scilicet quingentorum annorum: tot enim fluxerunt ab Abraham vsque ad Abimelech. Verùm vt dixi Iosue vlt.26. hæc res incerta est, & communem quercuum (quæ communiter ad trecêtos annos viuunt) ætatem superat.

Porrò vocatur hæc quercus מצב *mutsab*, id est stationis, vt vertunt Septuag. quòd ad eandem conuenire solerent Sichimitæ, ibique stationes & conuentus suos agere.

VRBIS MELLO.] Hæc vrbs Mello diuersa est à voragine Mello quæ erat inter Sion & Ierusalem. Hæc enim erat vrbs sita iuxta Sichem, eique subiecta quasi eius colonia vel municipium.

VERS.7. QVOD CVM NVNTIATVM ESSET IOATHAM (qui erat minimus Gedeonis filius, & cædem fratrum effugerat) IVIT ET STETIT IN VERTICE MONTIS GARIZIM (qui imminet vrbi Sichem) ELEVATAQVE VOCE CLAMAVIT ET DIXIT: AVDITE ME VIRI SICHEM, ITA AVDIAT VOS DEVS.] q.d. Adiuro vos ô Sichimitæ per Deum, vt me audiatis. Aut q. d. audite me recta iustaque loquentem, vt & Deus vos exaudiat. Ex aduerso Caiet. Hæc verba, inquit, sunt imprecatio vltionis diuinæ in impios Sichimitas. q.d. Opto & imprecor vobis vt ad vestram iniquitatem attêdat, eamque audiat & videat, & puniat ac vindicet Deus iustus iudex, & scelerum vindex.

VERS.8. IERVNT LIGNA VT VNGERENT SVPER SE REGEM, DIXERVNTQVE OLIVÆ: IMPERA NOBIS,] &c. Hic est primus, elegantissimus, & cæterorum omnium antiquissimus Apologus. Gedeon enim & Ioatham, multis sæculis antecesserunt Phædrum, Auienum, Æsopum, aliosque fabularum & apologorum scriptores. De Apologorum origine, elegantia, vsu, &c. multa dixi in Ecclesiastico.

Porrò vt Apologum hunc totum paucis explicem & oculis subijciam, notandum est primò, illum hic induci à Ioatham, vt ostendat Sichimitis, quàm iniquè & impiè egerint tyrannum Abimelech in Regem extollendo, cæsis 70. eius fratribus, ipsosq; dignos esse, vt qui parricidam, quia cognatum, sibi Ducem côstituerunt, ipsum pariter parricidam sentiant. Vnde diras illis non tâtùm imprecatur, sed & ex solita Dei in tales vindicta denûtiat.

Nota secundò, in Apologis, Parabolis & similitudinibus quædam ad decorem & elegantiam Apologi vel parabolæ adijci, quæ rei per ipsum significatæ adaptare non est necesse, imò subinde est impossibile. Quare hic non est necesse, quæ de oliua, fico & vite iterantur, sigillatim applicare: pleraque tamen applicari possunt.

Apologi arborum explicatio. Nota tertiò, arborem hic esse hominem, sed inuersum (arbor enim habet radices deorsum, ramos sursum; homo verò radices sensus & motus habet in capite sursum, pedes verò quasi ramos deorsum) ac consilij rationisque capacem. Oliua, ficus & vitis quæ recusant oblatum sibi ab arboribus regnum,

Oliua, ficus, vitis, rhamnus qui sunt Othoniel, Debbora & Gedeon, ait Lyran. qui priores fuere Iudices, ijque optimi, quia inuitè & coacti quasi à Deo principatum capessiuerunt. Audi Lyran. Dicunt Hebræi,

Explic. 1. quòd per oliuam significatur Othoniel, qui fuit de tribu Iuda, vt dictum fuit suprà c.1. Tribus autem Iuda vocatur oliua Ierem.11.16. *Oliuam vberẽ, pulchram fructiferam, speciosam vocauit Dominus nomẽ tuum.* Per ficum, quæ habet fructum dulcem, intelligitur Debbora: quæ in Hebræo scribitur Debbora, & interpretatur apis quæ facit mel dulce, & sicut ficus fructum dulcem, ita quod proprietas huius arboris respondet interpretationi nominis. Per vitem verò intelligitur Gedeon; qui erat de filijs Ioseph, eò quòd Ioseph vocatus est filius accrescens Genes.49. vitis autem ramus crescit notabiliter in vna æstate. Hucusque Lyran.

Rursum aptiùs idem Lyran. per oliuam, inquit, de qua exprimitur oleum; & ficum, quę habet dulcem fructum; & vitem, quæ facit fructum plurimum, intelliguntur alij filij Gedeonis, qui erant pingues in diuitijs, dulces in mansuetudine, & multiplicati in prole. Per rhamnum autem, quæ est arbor vilis, intelligitur Abimelech, qui erat de ignobili matre, qui regnauit alijs occisis. 2.

Plenius & vniuersaliùs: oliua, ficus & vitis denotant homines qualibet ratione ad imperandum idoneos & aptos: & Arias quidem per oliuam sapientes, per ficum diuites, per vitem lenes modestosque accipit: Rhamnum verò (qui licet adeò inter arbores non excellat, vt ne arbor vel lignum quidem sit, sed frutex, sed spinæ tantùm exiles, acutæ & pungentes, statim tamen imperium inter ligna oblatum capessit) significare imperio ineptos & tyrannos. 3.

Rursum aptiùs per ficum accipias viros mites, blandos, suaues; per vitem feruentes, acres & efficaces in agendo: hi enim apti sunt ad regendum: imitantur enim Dei sapientiam omnia gubernantem, quæ *attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.* Sapien.8.1. Rege ergo suauiter, sed fortiter, & sapienter reges. Oliua notat viros misericordes & bonitate pingues, ac charitate quasi adipatos. Charitas enim vti est regina virtutum, sic est hominum. Qui ergo charitate sunt copiosi, optimè regunt. Obiurga, puni, castiga; sed ostende te id facere non ex odio, sed ex amore, & placebis ijs quos obiurgas & castigas. Vnde Christus Petrum præfecturus Ecclesiæ: *Simon Ioannis,* inquit, *diligis me plus his?* eoque respondente: *Domine tu scis quia amo te,* subiecit: *pasce oues meas.* Ioan.21.v.15. qui igitur regit, sit ficus per suauitatem, sit vitis & vinum per fortitudinem, sit oliua & oleum per compassionem & charitatem. 4. genuina.

Nota quartò: quòd oliua, ficus & vitis vno ore consonè respondent, non conuenire sibi vt deserant pinguedinem, dulcedinem & vinum suum, quibus tribus & homines in epulis, & Dij in sacrificijs delectantur, vt in reges promoueantur. hoc tantùm significare, quòd personæ priuatę sibi suęque perfectioni & commodis vacare possint: at publicæ quæ alijs præsunt, ita publicis rebus & curis distineantur; si quidem vt par est rebus non potiri, sed consulere velint, vt sibi suisque vix vacare liceat; quod qui amet, imperio abstineat. Rursum reges & principes debere omnem suam pinguedinem, dulcedinem & lętitiam transfundere in subditos, ac se quasi depauperare, vt eos ditent, si verè reges boni & euergetę, hoc est benefici esse velint. Caussam aliam dat Arias: *Nulla* inquit, *ex omni plantarum genere auaritia studium aptiùs refert, quàm ficus: cuius ad exsugendum vndique humorem & frequentissima radices, & nonnullæ adeò longè deprehenduntur, vt ad puteos & fontes ac paludes longo interuallo distantes pertineant, adeò etiam sagaces, vt intra domos loca*

quærere

quærere, subire atque obtinere didicerint, in quibus lagena, hydria cæteraq́; aquaria vasa statuuntur, vbiq́; soleant diutius hærere. Non aliter & reges auari, alienas opes ardentes sitiunt, ad easque corripiendas in mille manus & brachia dilatantur, in publicas & priuatas ædes se insinuant, loculos, crumenas, thesauros, quidquid abditum & repositum est tentant, palpant, adoriuntur. Verùm hæc causa hoc loco impertinens est.

Quòd verò rhamnus insulenter respondet: *sub vmbra mea requiescite*, tantumdem est ac si dicat Tyrannus: sub meam protectionem, quæ nulla, vel non nisi aculeata, pungens, affligens & periculosa est (quia si semel ignem concipit, ille totum peruadet, omniaque vicina combureret) concedite, totosque vos mihi regendos tradite. Rhamnus enim exilis est, vnde vix vmbram iacit quæ protegat, ac sub se delitescētes pungit & stimulat: Sin autem, *egrediatur ignis de rhamno & comburat cedros Libani.* Sensus est q.d. Tyrannus in suos etiam nobilissimos, si qua in re ei aduersentur litemque moueant, exitium per suos lictores & milites immittet, quo tamē ipse quoque affletur & intereat, vti in plerisque tyrannis contigisse narrant historiæ. Vtcumque ergo res cadat, à tyranno nulla vtilitas, maxima verò pernicies expectanda est. Æquum ergo & in promptu est, vt & ipsum vobis ô Sichimitæ eueniat, vtpote qui non viros aptos imperium detractantes, sed Abimelech tyrannum illud ambientem elegistis, vt idem inquam, eodem modo vobiscum & cum rege vestro Abimelech sacrilego & parricida agatur, vtque discordia, lis & bellum inter vos concitetur, quo vtrique pereatis. Ita ferè Arias.

Allegor. Allegoriam habet Beda in quæst. hic: ligna syluæ, ait, sunt homines: his meritò noluit imperare oliua, ficus & vitis, quia minimè id merebantur: oliua enim gratiam Spiritus sancti, & vnctionem pacis significat: ficus sacræ legis habet imaginem; vnde Paterfamilias in vinea plantat ficum, id est legem: vitis significat Christum, vt ait Christus Ioan. 15.1. rhamnus notat Antichristum, qui omni asperitate & feritate humanum genus vastabit, sed exibit ignis de rhamno, id est iniquitas de Antichristo, & omnes qui in eo confidunt pariter deuorabit.

Rursum S. Hieron. in cap. 2. Aggæi, per ligna accipit homines, impios, per oliuam, ficum & vitem tres personas S. Trinitatis, per rhamnum verò diabolum.

Symbol. Symbol. S. Methodius tract. de Castitate apud Photium in Bibliotheca p. 345. per ficum accipit legem status innocentiæ in paradiso: ibi enim ficum comedit Adam quæ nos omnes perdidit; per vitem accipit legem naturæ sub Noë: hic enim inuenit vitem & vinum: per oliuam, legem Mosis & prophetarum: hi enim vngebantur oleo: per rhamnum, legem Christi; hæc enim pungit instar rhamni, quia ipsa est lex mortificationis, castitatis & crucis (vnde & spinas, quibus coronatus est Christus, fuisse è rhamno censet Gretserus, Bellonius & alij primæ notæ tract. de cruce) quæ sola potuit vulnera nostræ concupiscentiæ sanare, ac ijs qui sanari nolunt, eò quòd ad crucem nolint accedere, minatur ignem æternum. Vnde S. Methodius ibidem censet Eliam fugientem Iezabelem quieuisse *sub rhamno*, pro quo nos habemus *sub Iunipero*. 3. Reg. 19. v. 4. Sic ergo hunc Apologum symbolicè explicat, q.d. postquam ficus, id est lex naturæ in paradiso, & vitis, id est lex naturæ data Noë post diluuium, & olea, id est lex Mosis sœtentia humanæ naturæ vulnera curare non potuissent, *misit quartò Deus rhamnum*, id est crucē & *castitatem, qua illis imperaret, quaque voluptatibus superatis, etiam in reliquum tempus illis interminata est, quòd nisi sibi parerent omnes, & sincerè ad se accederent, futurum vt omnes flamma gehennæ absumerentur.* Hæc ingeniosè dicta sunt, sed minùs huic loco appositè ad litteram. Rhamnus enim hic notat tyrannum Abimelech, ac proinde aptè repræsentare nequit Christum, Christique crucem & castitatem, sed potiùs Antichristum. Noster tamen Gretserus lib. 1. de Cruce c. 12. censet ideò dici hic delatum fuisse regnum Israelis rhamno, vt significaretur Christum regem Iudæorum coronandum rhamno, sub quo fideles placidè conquiescunt, ibique quietem inter medias spinas inueniunt: *Hoc diadema ex rhamno*, inquit Clemens Alex. *inimicum ijs qui insidiantur, eos prohibet, ij autem qui in Ecclesia fidei versantur amicum, eos circumsepit & munit. Hæc corona est flos eorum qui crediderunt in eum, qui fuit glorificatus: cruentat autem & castigat eos qui non crediderunt. Nam iuxta votum rhamni, ignis è rhamno, hoc est Christo coronato egreditur, qui omnes cedros Libani consumit, & tunc maximè cōsumet cùm audient illud: Ita in ignem æternum.* De spinis coronæ Domini hæc refert Gregor. Turonensis: *Ferunt ipsas coronæ sentes quasi virides apparere, quæ tamen si videantur aruisse folijs, quotidiè tamen reuirescere virtute diuina.* Hucusque Gretserus.

Tropol. Tropol. Glossa: per oliuam, ficum, vitem, significantur tria genera hominum dignitatem regiminis refugientium. Primi sunt deuoti, quærentes in oratione & diuino obsequio occupari, à quibus retrahit cura regiminis, quæ causat distractionem mentis; & isti significantur per oliuam. Psal. 51. 10. *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei.* Secundi sunt homines in sacra Scriptura studiosi, de qua dicitur Eccles. 24. 27. *Spiritus meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & fauū.* Et adeò in ea studiosi refugiunt per curam regiminis, à dulcedine eius separari, & isti signantur per arborem ficum, quæ respondit: *Numquid possum deserere dulcedinem meam, &c.?* Tertij sunt homines verè humiles, qui non reputant se dignos promotione ad regimen aliorum, propter quod hæc refugiunt quantum possunt, & isti signantur per vitem, quæ licet non possit se sustinere, sed ab alio fulcitur, tamen ex ea fructus optimus producitur: sic verè humilis per alium regi & sustentari quærit, & fructum optimum facit dicens: *Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum & homines, & inter cætera ligna, &c.* Humilitatis enim fructus est valdè placens Deo & hominibus: propter quod beata Virgo Maria propter humilitatem ad concipiendum Dei filium fuit electa, sicut ipsa dicit Luc. 1. 48. *Respexit humilitatem ancillæ suæ, &c.* Hucusque Glossa.

Rursum S. Clemens lib. 8. Const. Apost. cap. 46. Apologum rhamni Episcopis, qui à spiritualibus ad sæcularia curanda animum deflectunt, accommodat. Audi eum: *Ierunt ligna vt vngerent super se regem, &c. Hactenus parabola, quæ in Episcopos planè conuenit: hi enim sunt qui relicto verbo Dei dulci, vitali & illuminante, ad spineta lutum sine rerum sæcularium, vt in earum iudicijs regnent, se transferri patiuntur.*

tur, ex arbore fici, olea & vitâ facti arbores rhamni, id est infrugifera & spinosa: siue potiùs dicendum est, in arborem fici, olea & vita rhamnum inserentes: non intelligentes tàm vtrumque facere valeat alterum eorum, quod præcipuum est, planè deserere, sicut sancti Apostoli docuerunt, cùm aiunt in Actis Apostolorum: Non est æquum nos relinquere verbum Dei & ministrare mensis.

Vers. 9. QVÆ (oliua) RESPONDIT: NVMQVID POSSVM DESERERE PINGVEDINEM MEAM, QVA ET DII VTVNTVR ET HOMINES? Oleum enim hominibus est cibus, medicina, lux; Deo verò quotidie accendebatur in septem lampadibus Candelabri. Exodi 25. Insuper oleum erat libamen in sacrificio mincha, siue farinæ & farris, Leuit. 2. Oleo quoque vngebantur Sacerdotes, Pontifices & vasa Tabernaculi.

Vers. 10. FICVM.] Ficus non floret, nec vlla se speciosa ornamentorum luxurie ostentat, sed fructum edit dulcissimum. Vnde repræsentat eos, qui pauca dicunt, sed multa magnaque faciunt, iuxta illud Pythagoræ: *Magna noli promittere, sed facere.*

Vers. 13. NVMQVID POSSVM DESERERE VINVM MEVM, QVOD DEVM LÆTIFICAT ET HOMINES?] Quod scilicet est res optima, ait Valesius S. Phil. c. 27. Nam Deus Genes. 1. creans omnia vidit bona, sed quædam optima, vti est vinum, quod ipsum & homines lætificat: quò enim res quæque in se est melior, eò illius intuitu magis delectatur Deus: vinum ergo quod est optimum mirè lætificat tam Deum, quàm homines. Hoc verius est in vino cõsecrato Eucharistiæ quod Ioatham ignorabat, qui fortè etiam putabat Deum esse corporeum, ac verè delectari vino, vti Gentiles putabant Deos vesci nectare & ambrosia. Vinum enim Deum lætificat; quia vinum erat libamen quod cum hostia libabatur, id est effundebatur Deo ad cornu altaris. Sacrificium enim erat quasi conuiuium, quo cum hominibus epulabatur Deus. Vnde in eo erat farina loco panis, carnes loco epularum, sal pro condimento, vinum vice potus, oleum pro vnctione. Porrò vinum, ait Valesius, lætificat, quia citissimè abit in vitales spiritus, ac satis citò in sanguinem calidum; quæ enim citò nutriunt, præstant alacritatem refectione illa facili spirituum, ac reuocant ab exolutione & deliquio, itaq; exhilarant; robur verò ad sustinendos labores non ita præstãt, quia facilè dissipantur. Quare vinum facit hominem obliuisci dolorum & molestiarum, vt curas omnes deponat. Vide dicta Ecclesi. 31. ad illa, *Vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem.* Iucunditatem enim hanc parit cita, vt dixi, spirituum vitalium refectio, quorum penuria quia laborant melancholici, hinc tristes sunt. Rursum vinum calefacit, laxat, funditque cor, ideoque lætificat, lętitia enim est cordis laxatio & diffusio, quã facit calor; tristitia verò eiusdem contractio & torpor, quam causat frigus. Quare indicibilem sympathiam vinum habet cum corde.

Porrò in Apologo hoc regni arborum proponi poterat palma, cedrus, laurus, quercus, cypressus, &c. Sed maluit Ioatham proponere oliuã, ficum, & vitem, quia hæc magis sunt in hominum vsu; ac apud plures gentes, vt Syros, Indos, Italos sunt communia, atque fructus ferunt omnibus communes, obuios & vtilissimos.

Vers. 14. AD RHAMNVM] *Rhamnus*, ait S. Hieron. in Aggæi c. 2. *spinosus frutex, & arbuscula sentibus vncinisque contexta, quæ tenens quidquid attigerit & retentum vul-*

A *nerat, & vulneratorum sanguine delectetur.* Isidor. lib. 17. Origin. ca. 7. *Rhamnus*, inquit, *genus est rubi, quam vulgò senticem vrsinam appellant, asperum nimis & spinosum.*

EGREDIATVR IGNIS DE RHAMNO.] Rhamnus enim facilè concipit ignem, ait Abul. Non ex agitatione, collisione & attritu ramorum, vti fit in silice alliso ad ferrum; sed ex stipula similiue materia illi subiecta, quæ facilè ardente sole, aut aliquo accendente ignem concipiens eodem rhamnum succendit.

Ignis hic notat discordiam: hæc enim exardescens inter tyrannũ & subditos, vtrosq; flagranti bello quasi incendio consumit. Sic Valens Imper. Arrianus à Gothis, quos Arrianos fecerat, concrematus est: *Iusto quippe Dei iudicio*, inquit lib. 2. Epist. 3. Petrus Damianus, *ab eisdem consumptus est flamma* B *vindictæ, quos ipse percusserat igne perfidiæ. Sic enim iuxta Scripturæ sententiam: Egressus est ignis de rhamno, & deuorauit cedros Libani.*

Allegoriam deinde subiungens Damianus, asserit Gedeonem esse typum Christi Saluatoris: *Per plurimas eius vxores diuersas debere nationes intelligi, quæ sibi cohæsere per fidem: Per septuaginta filios, totidem linguarum populos: Per concubinam synagogam: Per Abimelech, Antichristum qui synagogæ filius erit. Vnde & in Apocalypsi his qui credituri sunt dicitur. Qui dicunt se Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ. Et sicut ille peremit septuaginta fratres, sic iste persecuturus est omnes quæ sibi non consentient nationes.*

Idem deinde Tropologiam subnectens ait: *Quid per Ioatham, qui interpretatur consummatus siue perfectus, nisi sanctum & doctum quempiam prædicatorẽ debemus accipere? Hic in montem Garizim ascendit & voce magna clamauit. Prius ascendit, & postmodum clamauit. Antè consurgit in montem, & sic eleuat vocem, quia* C *nisi Doctor virtutum priùs culmen ascendat, inaniter clamat.* Pergit Damianus cætera enodãdo, cuius verba fusa in pauca contraham: *Per Garizim sancta designatur Ecclesia, quæ est virtutum omnium schola, & cælestium segetum vbertate fœcunda. Per oliuam significantur ij, qui Spiritus S. pinguedine delibuti, euangelizando pacem reconciliant homines Creatori. Per ficum qui sanctæ legis eruditione sunt sufficienter instructi. Per vitem, qui triumphum Dominicæ Passionis prædicare non cessant, itaq; per doctrinæ suæ botros attenita corda nostra vino beati cruoris inebriant. Cùm igitur oliua, ficus ac vitis, hoc est spirituales viri lignis præesse syluestribus, id est terrenis hominibus atque carnalibus nullatenus acquiescant, offert se rhamnus, & ab eo consumendus, & eosdem vel prauæ conuersationis exemplo vel erronei dogmatis incendio consumpturus. Rhamnus enim spinis crebrescentibus horret, per quem scilicet quilibet peruersus innuitur, qui si peccato*D *rũ tanquam veprium asperitate densatur.* Ex quibus tandem concludit: *Lignis itaque petentibus regem, id est prauis quibusque carnaliter eligentibus præsulem; rhamnus accedit in medium, quilibet videlicet reprobus, qui & ignem damnationis in se ex eorum prauitatibus augeat, & eos peruersè viuendi vel docendi reciproca combustione consumat.*

EGREDIATVR IGNIS EX EO, ET CONSVMAT HABITATORES SICHEM.] *Ignis*, scilicet iræ, Vers. 20.
vindictæ & furoris egrediatur ex Abimelech, & consumat Sichimitas. Est hæc propriè execratio & imprecatio, qua Ioatham impijs Sichimitis imprecatur diras, puta iustam Dei vindictã & exitium, illaque fuit efficax; nam reuera excisi sunt. Sic efficax fuit maledictio Iosue ca. 6. 26.

quâ ipse diras imprecatus est ei qui reædificaret Iericho. Et Elisei, qua maledixit pueris sibi per ludibrium inclamantibus: *Calue, Calue*; nam mox ab vrsis lacerati fuere. 4. Reg. 2. 24. Deus enim vlciscitur impiorum in pios iniurias, eorumque gemitus, preces & imprecationes exaudit.

EGREDIATVR IGNIS DE VIRIS SICHEM, &c. ET DEVORET ABIMELECH.] Ita factum est, vt patet v. 57. licet enim mulier, quæ tegula occidit Abimelech, non fuerit ex Sichem, sed ex Thebes; tamen Thebes erat in finibus Sichem, ait S. Hier. in locis Hebr. Adde Sichimitas fuisse occasionē cur à muliere occisus sit Abimelech. Denique Thebes videtur fuisse Sichimorum colonia æquè ac Mello.

VERS. 21. ET ABIIT IN BERA.] Audi S. Hieron. in locis Hebr. Distat vicus Bera ab Eleutheropoli octo millibus ad Aquilonem. Eleutheropolis vrbs erat tunc celebris in tribu Iuda non longè dissita à Ierusalem.

VERS. 23. MISITQVE DOMINVS SPIRITVM PESSIMVM INTER ABIMELECH ET HABITATORES (Hebr. בעלי *baale*, id est viros vel dominos & principes) SICHEM.] *Spiritum*, odij scilicet & discordiæ, qua se mutuo exitio confecerunt. Fecit hoc Deus non tantùm permissiuè, sed & positiuè, obijciendo eis occasionem discordiæ, nimirum inijciendo scrupulum Sichimitis de parricidijs Abimelech, quorum ipsi causa fuerant, quodque ipsi hominem, tam impium & fratricidam sibi regem creassent: inde enim eum detestari cœperunt; quod sentiens Abimelech vicissim eos detestatus est: atque hic fuit fons belli mutui, quo vtrique se confecerunt. Ita Abul. Licet enim Deus positiuè nequeat esse causa peccati, v. g. odij & discordiæ sed ad illud se habeat permissiuè dumtaxat; tamē potest positiuè aliquid indifferens facere bono fine ex quo præscit multa peccata secutura. Scrupuli ergo iam dicti Deus positiuè fuit causa; peccatum verò & odium inde secutum permisit dumtaxat. Secundò, S. August. quæst. 44. Caiet. & Arias per spiritum hunc pessimum accipiunt diabolum: huic enim volenti turbare eorum pacem & bellum concitare, Deus nō tantùm permisit id facere, sed & positiuè eum quasi tortorem immisit, ad ipsos tam impios diuexandum & castigandum, vt sui sceleris & parricidij, ob quod castigabantur, recordarentur & pœnitentiam agerent: turbare ergo pacem impiorum pios vnanimi vi opprimentium, ob finem iam dictum, est virtus, non vitium: in diabolo verò est vitiū, quia ipse malo fine id facit; vt scilicet odia, cædes, aliaque peccata suscitet. Sic Deus spiritum exitij immisit in impium Achab ad eum in bello occidendum. 3. Reg. vlt. Hinc Poëtæ dicūt Iouem id facere per Alecto cæterasque furias; de quis ita canit Virgil. 7. Æneid.

Deus quomodo immittat spiritum discordiæ

Luctificam Alecto dirarum ab sede sororum
Infernisq; ciet tenebris, cui tristia bella.
Iraque, insidiæque, & crimina noxia cordi.

Et mox.

Disjice compositam pacem, sere crimina belli;
Arma velit, poscatque simul rapiatque iuuentus.

Denique iustè hæc omnia direxit Deus ad castigandum parricidia Abimelech, & idololatriam Sichimitarum.

Sapienter S. August. lib. 22. de Ciuit. c. 1. *Multa quidem, inquit, fiunt à malis contra voluntatem Dei: sed tanta est ille sapientiæ tantæque virtutis, vt in eos exitus siue fines, quos bonos & iustos ipse præsciuit, tendāt omnia, quæ voluntati eius videntur aduersa.* Et Enchirid. cap. 100. *Non sineret bonum fieri malè, nisi omnipotens etiam de malo facere posset benè.*

Nota hunc locum pro pœna vermis conscientiæ, qua castigauit hic Sichimitas, & castigat in æternum impiorum in gehenna, qui sanè magnum eis est tormentū. Torquet enim eos acerrimè hæc cogitatio: Tu tua culpa & stultitia te coniecisti in has pœnas, tu facillimè poteras culpā & tormenta hæc vitare. Cur tam demens fuisti vt ob modicam voluptatem in æterna hæc incendia te conijceres? ô stoliditas! ô malitia! ó cupiditas quò me duxisti! ô irreuocabilis error meus:

——— *Manet, æternumque manebit*
Supplicium sceleris, spretæque iniuria legis.

QVI COEPERVNT EVM DETESTARI.] Sic & Septuag. Hebræi verò habent יבגדו *ibgedu*, id est *præuaricati sunt, rebellarunt*. Chald. *mentiti sunt.*

VERS. 24. ET SCELVS INTERFECTIONIS SEPTVAGINTA FILIORVM IEROBAAL, &c. CONFERRE IN ABIMELECH.] Hebr. Septuag. & Chald. hæc recensent vt ad Deum pertinentia: sic enim habent: *Et immisit spiritum malum inter Abimelech & habitatores Sichem, qui rebellarunt ei, vt veniret iniuria 70. filiorum Ierobaal, & sanguis eorum, vt poneret super Abimelech fratrem illorum, qui occiderat eos, & super Dominos Sichem, qui fortificauerunt manus eius vt necaret fratres suos.* Noster tamen Interpres hæc tribuit Sichimitis, nō Deo quia solerter & profundè vidit Deum hunc discordiæ spiritum immisisse in Sichimitas, per immissam à se conscientiam & remorsum parricidij, cuius auctorem faciebāt ipsum Abimelech, ideoque eum vt parricidam & patriæ perditorem auersabantur ac contra eum bellū parabant. Nulla enim alia hic odij causa probabilis afferri potest.

VERS. 26. VENIT AVTEM GAAL.] Fuit hic Gaal hostis & æmulus Abimelech, qui eo velut vili & indigno deiecto, ambiebat fieri Princeps Sichimitarum, vt colligitur ex v. 28.

VERS. 27. VASTANTES VINEAS,] vuas colligendo, & in torculari exprimendo. Vineæ hæ erant principum Sichem, qui Abimelech in regem euexerant: fortè etiam erant vineæ ipsius Abimelech. ita Abul.

INGRESSI SVNT FANVM DEI SVI,] puta Baalberit v. 4.

VERS. 28. CLAMANTE GAAL FILIO OBED: QVIS EST ABIMELECH ET QVÆ EST SICHEM VT SERVIAMVS EI? NVMQVID NON EST FILIVS IEROBAAL, ET CONSTITVIT PRINCIPEM ZEBVL SERVVM SVVM SVPER VIROS EMOR PATRIS SICHEM? CVR ERGO SERVIEMVS EI?

Quatuor rationibus Gaal concitat Sichimitas ad rebellādum regi Abimelech à se electo. Prima est: *Quis est Abimelech?* q. d. Abimelech est vilissimus Sichimitarum, vtpote filius concubinæ patricida, tyrānus. Ergo indignum est pati, vt ipse Sichimitis & Israeli dominetur. Secunda: *Quæ est Sichem?* quasi dicat: Sichem est nobilis, antiqua, potens diuesque ciuitas, in qua sunt multi sapientes & præstantes viri digni imperio. Quis ergo ferat infamem Abimelech illis dominari? Tertia: *Numquid non est filius Ierobaal*, id est Gedeonis, qui vestrum Deum Baal profanauit, eiusque aram euertit? q. d. Gedeon vestrum Deum Baal euertit, Abimelech autem est filius Gedeonis. Quid ergo à filio hoc expectandum, nisi similia paternæ audaciæ exēpla, vt Baalem & numina vestra pessumdet? Quarta: *Et cōstituit Principem Zebul*

seruum

ferrum suum super viros Emmor patris Sichem. Quasi dicat: Abimelech super Sichimitas Principem & Vicarium suum constituit Zebul, ignobilem & exosum seruum: indignū ergo est vt ei pareamus. Quis enim patiatur vilem seruum liberis & nobilibus capitibus dominari: Sichimitas appellat *viros Emmor patris Sichem,* eò quòd ciues essent vrbis Sichem, in qua ante 500. annos regnarat celebris ille in Genesi princeps Emmor, pater Sichem, qui nomen suum dedit vrbi. Gen. 33. & 34. Vnde Sichimę antiquitas & dignitas æstimari potest, vt non ferendum sit Zebul vile mācipium illam regere & gubernare. Hisce rationibus Gaal persuasit Sichimitis, vt rebellare pergant regi Abimelech eumque regno expellant, ac ad illud ipse se eis Ducem obtulit, vnde subdit:

VTINAM DARET ALIQVIS POPVLVM ISTVM SVB MANV MEA, VT AVFERREM DE MEDIO ABIMELECH.] vt ego ipse pro eo regnarem.

Porrò Septuag. Zebul vocant *Episcopum,* id est Superintendentem & præsidem Sichem. Sic Cicero vocat se Episcopum, id est Præsidem Campaniæ.

Denique Hebræa ex alijs punctis, quæ substituerunt Masalleretæ, iam aliter habent: Nimirum sic: *Numquid filius Ierobaal & Zebul præpositus eius? Seruite viris Emmor patris Sichem; & cur seruiemus ei nos?* Quæ verba obscura sunt, & vix apertum habent sensum. Quare interpunctio & versio S. Hieron. vti planior, ita est & verior, præsertim quia ei consentiunt Septuag.

Vers. 31. ET OPPVGNAT ADVERSVM TE CIVITATEM.] *Oppugnat,* id est obsidet, occupat, opprimit ciues & ciuitatem. Erat enim Gaal in ipsa ciuitate Sichem sollicitans ciues ad rebellandum Abimelech, ac in ea contra ipsum se armans & fortificās: Hebr. est צרים *tsarim,* id est vt Chald. *arctat.* Septuag. *obsidet,* Vatab. *occupat.*

Vers. 37. RVRSVMQVE GAAL AIT: ECCE POPVLVS DE VMBILICO TERRÆ DESCENDIT.] *De vmbilico,* id est de summitate montium, vt dixit vers. prǽced. Sicut enim vmbilicus in homine extat, sic mōtes eminēt in terra. Ita Abulen. Arias, Vatab. Rursum sicut vmbilicus est quasi centrum siue mediū in homine, vt si circini pedem vnum figas in vmbilico quasi in centro indeque alterum pedem per extensas hominis manus æquè ac pedes circumagas, perfectum circulum circa hominem sis descripturus: Sic pariter montes sunt quasi in medio terrę circumcirca adiacētis & aspectabilis, vt homo in monte quasi in centro consistēs, circumcirca terrā subiacentem in orbem quasi oculis aspicere & circumlustrare possit. Sic Ierusalem Ezech. 38. v. 12. vocatur vmbilicus terræ, quia ipsa erat medium & quasi centrum terræ tunc habitatæ & cognitæ. Sic Plinius lib. 3. c. 12. lacum Reatinum appellat vmbilicum Italiæ; Liuius Ætolorum regionem vocat vmbilicum Græciæ; Cicero Act. 6. in Verrem Ennensem syluam nuncupat vmbilicum Siciliæ.

Montes terræ vmbilici. Cant

Vers. 42. ET VNVS CVNEVS VENIT PER VIAM QVÆ RESPICIT QVERCVM.] Hebr. additur, *quercum* מעוננים *meonenim,* id est *præstigiatorum.* Septuag. *aspicientium.* Vatab. *augurum.* Chald. & Pagnin. nomen Hebr. *Meonenim* vt proprium retinent. Certa ergo hic quercus designatur ex voce *Meonenim* tunc nota, nunc ignota.

SEQVENTI ERGO DIE EGRESSVS EST POPVLVS IN CAMPVM.] non ad reliquum vindemiæ peragendum, vt volunt Iosephus & Procopius, sed ad pugnandum contra Abimelech. Vnde sequitur:

QVOD CVM NVNTIATVM ESSET ABIMELECH, TVLIT EXERCITVM SVVM ET DIVISIT IN TRES TVRMAS;] nimirum vnam turmam sibi asciuit, eaque ciuitatem Sichem ciuibus in campum egressis vacuam oppugnauit & cepit, duabus verò cęteris iussit prosequi Sichimitas vrbe egressos, omnesque mactare, atque hac ratione vniuersos ciues cum ciuitate disperdidit. Ita Abul. & Arias.

IPSAQVE DESTRVCTA VT SAL IN EA DISPERGERET;] non tā vt vrbem desiccaret redderetque sterilem: sal enim quia igneum omnia germina erodit, adurit & siccat Psal. 106. v. 33. & 34. Deut. 29. v. 22. & 23. Ierem. 17. 6. Sophon. 2. 9. Sic Vesuuius mons iuxta Neapolim nuper eructans cineres, omnes circumcirca agros siccauit, sed ad tempus duntaxat: cineres enim sunt salsi. Verùm, hoc in agris fieri subinde solet ab hostibus, non in vrbe, vtpote quę non colitur, nec seritur, sed incolitur & habitatur. Fecit id ergo Abimelech ad significandum summam suam in Sichem iram & indignationem. Putat Abul. veterem illum morem fuisse puniendi vrbes per aspersum in ijs sal, in crimine læsæ maiestatis. Vers. 45.

Addit Abul. Abimelech iustè sic Sichimitas puniuisse, eò quòd ipsi spōte eum in regem suscepissent, & paulò pòst grauissimas ei iniurias intulerant. Sic enim iustè punit rex subditos sibi rebellantes. Verùm Abimelech non fuit legitimus rex, sed tyrannus & inuasor regni: nec enim Deus, nec cæteræ tribus eum regem crearāt, sed pauci Sichimitę, qui non habebant potestatem & ius creandi regem totius Israelis.

IN TVRRE SICHIMORVM.] Verisimiliter Serarius & alij censent turrim hanc esse oppidum Mello, quod cum Sichimitis rebellarat regi Abimelech. Hoc dicitur turris, quia in eo erat arx excelsa & munita instar turris. Dicitur *Sichimorum,* quia erat eorum colonia. Mellonitæ enim audita clade Sichimorum, malè sibi conscij eamdem sibi metuentes, confugerunt ad hanc turrim, vt in ea contra Abimelech se tutarentur. Vers. 46.

DEI SVI BERITH.] Decurtatè, nam integrè vocabatur *Baalberith* vt patet v. 4.

ASCENDIT IN MONTEM SELMON.] Sichimæ & Mello vicinum, de quo Psal. 67. 15. Vers. 48.

THEBES.] Vrbs erat in Iudæa, *in finibus Neapoleos pergentibus Scythopolim, quasi in decimo tertio eius lapide, quam oppugnans Abimelech fragmine molæ ictus interijt,* ais S. Hieron. in locis Hebr. Euseb. Adrichom. & alij. Quare alia hęc est ab vrbe Thebes in Ægypto, ex qua oriundi fuere milites & martyres Thebęi, quorum dux fuit S. Mauritius: alia quoque fuit Thebe in Grę cia, à qua dicti fuere Thebani, quorum Dux fuit Epaminondas. Porrò Thebes hæc Iudææ alia est à Thesba, ex qua oriundus Elias Propheta cognominatus est Thesbites, vti contra Lyran. docent S. Hieron. Euseb. Adrichom. Borchard. & alij. Porrò *Thebes* Hebr. idem est quod *oualis,* vel *cerosus,* vait Pagni. idque hic est appositum: ibi enim Abimelech capite, quod ouale est figuræ, confracto, in cœnum & terram prolapsus occubuit. Vers. 50.

FRAGMEN MOLÆ;] fragmen lapidis molaris. Vers. 53.

VERS. 54. NE FORTE DICATVR QVOD A FEMINA IN A TERFECTVS SIM.] Ita Abimelech, qui tota vita gloriam regni quæsierat, iustè ingloriâ morte punitus est, occisus à femina. Iustè lapide percussus interijt, qui super lapidem 70 fratres occiderat. Sic tegula à muliere deiecta miserè Argis perijt Pyrrhus rex Epirotarum teste Plutar. Et orbis terror, flagellum Dei Attila Hunnorũ rex à femina percussus cultro est, ait Marcellinus. Et Hermannus Saxonum rex arcem vnam mutato habitu oppugnans, saxo à femina deiecto interemptus est, teste

Reges occisi à feminis.

Auentino lib. 5. Quocirca Gentilis ille apud Virgil. Æneid. 10. ita cadentem solatur:

Hoc tamen infelix miseram solabere mortem;
Æneæ magni dextrâ cadis.

Moral. Theod. q. 16. *Ex his, ait, quæ contigerũt Abimelech & Sichimitis, discimus improbã cõsensionẽ interitum afferre vtentibus ea, & tandẽ in dissensionẽ desinere; siquidẽ qui liberos Gedeonis interfecerãt, mutua plaga perierũt.*

Deniquе in Abimelech verum fuit illud: *ingressus est vt vulpes, regnauit vt leo, mortuus est vt canis,* non baculo, sed lapide à femina percussus.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SEptimus iudex Thola eligitur: octauus Iair v. 3. mox v. 6. Hebræi ad sua idola redeuntes castigantur à Deo per Philisthæos & Ammonitas octadecim annis. Vnde v. 10. seriò pœnitentes Deum inuocant, qui eos increpans tandem v. 16. eorum miseretur.

1. POst Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patrui Abimelech, vir
de Issachar, qui habitauit in Samir montis Ephraim: 2. & iudicauit Israelem
viginti & tribus annis, mortuusque est, ac sepultus in Samir. 3. Huic successit Iair
Galaadites, qui iudicauit Israelem per viginti & duos annos, 4. habens triginta filios
sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta ciuitatum, quæ ex nomine eius sunt appellatæ Hauoth Iair, id est, oppida Iair, vsque in præsentem diem, in
Terra Galaad. 5. Mortuusque est Iair ac sepultus in loco cui est vocabulum Camon.
6. Filij autem Israel peccatis veteribus iungentes noua, fecerunt malum in cõspectu
Domini, & seruierunt idolis, Baalim & Astaroth, & dijs Syriæ ac Sidonis & Moab
& filiorum Ammon & Philisthijm: dimiseruntq; Dominum, & non coluerunt eum.
7. Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philisthijm & filiorum Ammon. 8. Afflictique sunt, & vehementer oppressi per annos decem & octo, omnes
qui habitabant trans Iordanem in Terra Amorrhæi, qui est in Galaad. 9. in tantùm,
vt filij Ammon, Iordane transmisso, vastarent Iudam & Beniamin & Ephraim: afflictusque est Israel nimis. 10. Et clamantes ad Dominum, dixerunt: Peccauimus tibi,
quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, & seruiuimus Baalim. 11. Quibus locutus est Dominus: Numquid non Ægyptij & Amorrhæi, filijque Ammon & Philisthijm, 12. Sidonij quoque & Amalech & Chanaan, oppresserunt vos, & clamastis
ad me, & erui vos de manu eorum? 13. Et tamen reliquistis me, & coluistis deos
alienos: idcircò non addam vt vltrà vos liberem: 14. ite, & inuocate deos quos elegistis: ipsi vos liberent in tempore angustiæ. 15. Dixeruntque filij Israel ad Dominum: Peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet: tantùm nunc libera nos.
16. Quæ dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola proiecerunt, &
seruierunt Domino Deo: qui doluit super miserijs eorum. 17. Itaque filij Ammon
conclamantes in Galaad fixere tẽtoria: contra quos congregati filij Israel, in Maspha
castrametati sunt. 18. Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos: Qui
primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

VERS. 1. POST ABIMELECH SVRREXIT DVX IN ISRAEL THOLA, FILIVS PHVA PATRVI ABIMELECH.] Erat ergo Thola consobrinus Abimelech, vtpote filius Phua, qui erat frater Gedeonis patris Abimelech. Videtur Thola electione populi creatus Iudex, nam Dei hic nulla fit mentio. Ita Abul. Sic à populo Iudices electi fuere Iephte, Abesan, Ahialon & Abdon c. 12. 8. *Surrexit* ergo electus à populo ad corrigendum scandalum, & abolendum tyrannidẽ Abimelech, ne quis deinceps illam imitaretur, & simile quid attentaret. Vnde Hebr. & Septuag. addunt *surrexit ad saluandum Israel,* scilicet vt liberaret Rempubl. à tyrannide & idololatria Baal berith inducta ab Abimelech, vtque eam ab hostibus vicinis, si more suo Israelem inuaderent, defenderet: & fortè reipsa defendit, etiamsi Script. factum non commemoret. Erant enim Iudices Israelis saluatores, vt dictum est c. 2. 16. & c. 3, 9.

Pro *patrui Abimelech* Hebr. est בן דודו *ben dodo*, id est filius patrui eius, scilicet Abimelech, supple. erat Thola nouus hic Iudex. Sic & Septuag. quin & Chald. nisi quod hic vertat in genitiuo: *filij patrui eius*: quasi non Thola, sed pater eius Phua fuerit filius patrui Abimelech. Rabbini verò, & ex iis Pagnin. Arias, Vatabl, Caiet. τὸ *dodo* retinent vt nomen proprium, vertuntque: *Thola filius Phua, filij Dodo*; quasi Dodo fuerit pater Phua, & Auus Thola Iudicis. Sed magis credendum S. Hieronymo, Septuag. & Chald. qui *dodo* vertunt *patrui eius.*

rie. Nimirum Hebræi ob merita Gedeonis voluerunt ex eius prosapia creare Iudicem, qui ei succederet; cumque filij Gedeonis omnes ab Abimelech essent occisi, acceperunt filium fratris eius, scilicet Thola, eumque crearunt Iudicem.

VIR DE ISSACHAR.] Dices, Gedeon fuit de tribu Manasse, quomodo ergo frater eius Phua, eiusque filius Thola fuit de tribu Issachar? Resp. S. Aug. & alij Gedeonem & Phua fuisse fratres vterinos dumtaxat, ita vt mater eorum nupserit primò Ioas Manassensi, ex eoque genuerit Gedeonem, deinde nupserit alteri viro è tribu Issachar, ex eoque genuerit Phua patrem Thola. Poterant enim feminæ extra tribum suam viris alterius tribus nubere, quando illæ habebant fratres, qui patrum suorum erant heredes, eorumque hereditatem in tribu eorum seruabant, ne illa ad virum alterius tribus per feminam (si deficiente prole mascula ipsa foret heres) illi nubentem transiret. Numer. vlt.

QVI HABITAVIT IN SAMIR (vrbe) MONTIS EPHRAIM.] Licet ergo esset ex tribu Issachar, tamē habitauit in tribu Ephraim, vt habitans quasi in medio magis numerosarum tribuum, eas velut Iudex faciliùs regeret. Regem enim decet esse in cétro regni, vt facilè ab omnibus regni partibus adiri & conueniri possit.

Alleg. *Thola* Hebr. idem est quod *vermiculus* vel *coccineus*. Vnde typus fuit Christi, qui ait: *Ego sum vermis & non homo*. Psalm. 21. 7. idem sanguine æquè ac charitate fuit coccineus, quia sanguine suo pro nobis purpuratus, & charitate ignea flagrans fuit filius *Phua*, id est Anguli, quia ipse est lapis angularis Ecclesiæ. Sedes eius fuit *Samir*, id est custodia, fæx, sentes, adamas. Magna enim nobis in tot periculis & insidijs opus custodia, magna fæcis nostræ cognitione atque contemptu, magna carnis animique compunctione, magna denique constantia & adamantino robore.

VERS. 3. HVIC SVCCESSIT IAIR GALAADITES,] ac proinde è tribu Manasse: hæc enim habitabat trans Iordanem in Galaadite iuxta montem Galaad; vnde & oppida, quibus filij eius 30. præfuerunt, erant in tribu Manasse. Fuit hic octauus Iudex Israelis.

Iair Hebr. idem est quod *illuminans*, quia Israelem sua iustitia, virtute & religione illustrauit. Omnes Iudices ad hoc à Deo dati sunt Israeli, vt eum in vera Dei fide & cultu continerent; ideoq; omnes sancti fuere, atque vt tales laudantur ab Ecclesiastico cap. 46. 13. & ab Apostolo Hebr. 11. 32. Hinc Iair typus fuit Christi, qui quasi lux mundi *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Ioan. 1. 9.

Tropol. Prælatus & fidelis quisque sit *Iair*, id est illustrator aliorum, iuxta illud Christi: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificēt Patrem vestrum qui in cælis est*. Matth. 5. 16.

VERS. 4. HABENS TRIGINTA FILIOS SEDENTES (Hebr. *equitantes*. Septu. *conscendentes*; Iosephus equitandi peritissimos) SVPER TRIGINTA PVLLOS ASINARVM.] Caiet. vult pullos hos fuisse equinos, non asinos; quia, inquit, hoc affertur hic ad ostendendam principum horum gloriam: gloria autem est equitare super equum, non asinum: sed errat Caiet. Hebr. עירים *aiarim* pullos asini, non equi, significat hic & alibi, teste S. Hieron. Sept. Pagnino & alijs passim. Sic & Lyran. Arias, Vatab. & Abul. A qui per pullos asini accipiunt mulos, qui ex asino & equa gignuntur: nobiles enim mulis vehuntur. Simplicius accipias meros asinos, quia hos significat Hebr. *aiarim*, atque hi in Palæstina vegetiores & fortiores sunt nostris: vnde ibi asinis pro equis vtebantur, præsertim quia Deus Hebræis vetuerat vsum & copiam equorū, vti ostendi in Pentateucho Deuter. 17. 16. ad illa: *Non multiplicabit sibi equos*. Huc facit etymon asini, de quo Isidor. lib. 12. Etymol. *Asinus*, inquit, *& asellum à sedendo dictus quasi assedus: sed hoc nomen, quod magis equus conueniebat, ideo hoc animal sumpsit, quia priusquam equos caperent homines huic præsidere cœperant. Animal quippe tardum & nulla ratione renitens statim vt voluit sibi homo substrauit*.

ET PRINCIPES TRIGINTA CIVITATVM.] In Hebr. est pulchra paranomasia in voce *aiarim*, quæ B & pullos & ciuitates significat. Similis est in Græco Πῶλοι & Πόλεις.

QVÆ EX NOMINE EIVS SVNT APPELLATÆ HAVOTH IAIR, ID EST OPPIDA IAIR.] Iam pridem hæ triginta ciuitates, & insuper aliæ triginta, hoc est sexaginta, ab alio antiquiore Iair nuncupatæ erant ciuitates Iair, vt patet Num. 32. 41. hic tamē illud nomen eis confirmatum est, & quasi de nouo inditum ob nouam rationem; quia scilicet 30. his vrbibus præerant 30. principes filij Iair Iudicis, cęterarum verò 30. hic non fit mentio, quia illæ ad hos 30. Principes non spectabant.

OPPRESSI PER ANNOS DECEM ET OCTO.] Hi Vers. 8.
18. anni cōprehendi nequeunt annis Iudicis sequētis, puta Iephte, hic enim tantùm sex annis pręfuit. Quocirca Serarius vult eos omnino addendos in C Chronologia annis cæterorum Iudicum. Verùm c. 3. ostendi id fieri non posse. Quare hi 18. anni comprehendi debent annis præcedentis Iudicis, scilicet Iair qui præfuit 22. annis. Licet enim Iair omni studio contenderet Israelitas continere in cultu vnius veri Dei; tamen ipsi partim ex innata malitia & procliuitate ad idola, partim ex commercio & connubijs vicinarum Gentium idololatrarum, partim ex cōtinua 23. annorum pace sub Thola Iudice opibus epulisque abundantes & lasciuientes deflexerunt ad idola & vitia Gentium quare Deus iustus perfidiæ vindex statim illos castigauit, immittēdo in eos Philisthæos & Ammonitas, quia eos spoliarent & opprimerent, idque per 18. annos, donec ipsi tot flagellis fracti, serò idolis abiectis pœnitentes ad Deum redirent, qui proinde hac pœnitētia reconciliatus liberauit eos per Iephte, vt patet ex sequent. Hoc est quod prędixit Script. c. 2. 16. *Suscitauitque Dominus Iudices,* D *qui liberarent eos de vastantium manibus, sed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum Dijs alienis*.

ET CHANAAN.] Sic quoque vertunt Septuag. Vers. 12.
Hebr. מעון *maon*, quod alij retinent quasi nomen proprium loci. Vide S. Hier. in locis Hebr. *Maon*, ait, *regio Moabitarum iuxta Ieremiam* c. 48. 23. iuxta Septuag. Marinus in Lexico & alij putant Maon idem esse cum Bethmaon & Baalmaon, quæ erat vrbs Moabitarum iuxta torrentem Arnon in tribu Ruben. Hinc incolę Maon 1. Paral. 4. 41. & 2. Paral. 26. 7. vocantur *Meonenim*, vbi Septuag. vertunt *Minæos*. Vnde & Septuag. Iob cap. 2. vers. 11. Sophar amicum Iob constituunt regem *Minæorum*. S. Hieron. verò 2. Paral. 26. 7. vertit *Ammonitas*. Vnde videtur ipse *Meonenim* per *Methathesin* accepisse pro *Ammonim*, id est Ammonitis. Priore verò loco te

Cornel. in Iudicum. N 3 Paral.

Paral.4.41.vertit *habitatores*, hoc enim significat τὸ meonemin. Vt vt est, certum est hos fuisse Chananæos. Sic enim vertunt Septuag. & Noster, qui commune Chananæorum nomē eis appropriant, quasi ipsi illo æuo præ cæteris vocati sint Chanaan & Chananæi.

Vers. 14. Ite et invocate Deos qvos elegistis.] Est Sarcasmus similis illi Deuter.32. *Vbi sunt Dij eorum, in quibus habebant fiduciam?* &c. *Surgant & opitulentur vobis & in necessitate vos protegant.*

Vers. 16. Idola proiecervnt.] Ecce hoc est signum serij doloris & pœnitentiæ, idola & vitia sua abijcere: ideoque mox Deus eorum misertus est.

Qvi dolvit svper miseriis eorvm.] Hebr. קצר *Katsar*; id est, *angustata est anima eius in labore Israelis*. Septuag. ὠλιγώθη, id est *imminuta vel contracta est*. Dicitur hoc Anthropopathos: nec enim angustia cadit in Deum, sed figuratè significat magnū in Deo commiserationis affectū. Sic Deus ait Ierem.18.7. *Repentè loquar aduersum gentem & aduersum regnum, vt eradicem & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei. Et subitò loquar de gente & de regno, vt ædificem & plantem illud,* Videatur S. Chrysost. hom.5. ad populum, & 25. in Genes. ac. 65. in Matth.

Vers. 17. Itaqve filii Ammon conclamantes, id est suos ad bellum conuocantes, in Galaad fixere tentoria.] Nam regio Ammon vicina est Galaad & Galaaditis, puta Manassensibus, qui proinde primi eis irruentibus se oppo suere.

Contra qvos congregati filii Israel in Maspha castrametati svnt.] Duplex est Maspha, vna in Tribu Gad, altera in Tribu Manasse, quæ hic intelligitur; tum quia Ammonitæ tribum Manasse sibi vicinam inuaserant; tum quia eis quasi dux appositus fuit Iephte, qui erat ex Manasse, vt audiemus cap. sequenti. Porrò *Maspha* Hebr. idem est quod *specula*, quia erat loco alto, ex quo Ammonitarum aliorum que vicinorum hostium aduentum speculabantur, vt contra eum sibi prospicerent.

Vers. 18. Qvi primvs ex nobis contra filios Ammon coeperit dimicare, erit dvx popvli Galaad.] Ita tum quidem tumultuario consilio decreuerunt, sed non satis rectò. Vnde paulò pòst sanius consilium eis in mentem venit de accersendo Iephte viro bellicoso, vt audiemus cap. sequenti. Ita Abul.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iephte Iudex nonus Israelis à populo constituitur, qui primùm ratione agit cum rege Ammon, vt ab inuasione Israelis cesset, sed frustra quare v.29. irruente in eum Spiritu Dei Israelitas ad bellum conuocat facitq́ votum, vt si ipse victor redeat, eum qui primus sibi è domo sua occursurus sit, Deo immolet. victori redeunti occurrit filia quare illā quasi voti reum Deo sacrificat.

1. FVit illo tempore Iephte Galaadites vir fortissimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad. 2. Habuit autem Galaad vxorem de qua suscepit filios: qui postquam creuerant, eiecerunt Iephte, dicentes: Heres in domo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es. 3. Quos ille fugiens atque deuitans, habitauit in Terra Tob: congregatique sunt ad eum viri inopes, & latrocinantes, & quasi principem sequebantur. 4. In illis diebus pugnabant filij Ammon contra Israel. 5. Quibus acriter instantibus, perrexerunt maiores natu de Galaad, vt tollerent in auxilium sui Iephte de Terra Tob. 6. Dixeruntque ad eum: Veni & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon. 7. Quibus ille respondit: Nónne vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei, & nunc venistis ad me necessitate compulsi? 8. Dixeruntque principes Galaad ad Iephte: Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus, vt proficiscaris nobiscum, & pugnes contra filios Ammon, sisque dux omnium qui habitant in Galaad. 9. Iephte quoque dixit eis: Si verè venistis ad me, vt pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps? 10. Qui responderunt ei: Dominus, qui hæc audit, ipse mediator ac testis est, quòd nostra promissa faciemus. 11. Abijt itaque Iephte cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui. Locutusque est Iephte omnes sermones suos coram Domino in Maspha. 12. Et misit nuntios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: Quid mihi & tibi est, quia venisti contra me, vt vastares terram meam ?13. Quibus ille respondit: Quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Ægypto, à finibus Arnon vsque Iaboc atque Iordanem: nunc ergo cum pace redde mihi eam. 14. Per quos rursum mandauit Iephte, & imperauit eis vt dicerent regi Ammon. 15. Hæc dicit Iephte: Non tulit Israel Terram Moab, nec Terram filiorum Ammon: 16. sed quando de Ægypto conscenderunt, ambulauit per solitudinem vsque ad Mare rubrum, & venit in Cades. 17. Misitque nuntios ad regem Edom, dicens: Dimitte me vt transeam per terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus eius. Misit quoque ad regem

Moab,

Moab, qui & ipse transitum præbere contempsit. Mansit itaque in Cades, 18. &
circuiuit ex latere Terram Edom, & Terram Moab: venitque contra Orientalem
plagam Terræ Moab, & castrametatus est trans Arnon: nec voluit intrare terminos
Moab: Arnon quippe confinium est Terræ Moab. 19. Misit itaque Israel nuntios
ad Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, & dixerunt ei: Dimitte
vt transeam per terram tuam vsque ad fluuium. 20. Qui & ipse Israel verba de-
spiciens, non dimisit eum transire per terminos suos: sed infinita multitudine con-
gregata, egressus est contra eum in Iasa, & fortiter resistebat. 21. Tradiditque eum
Dominus in manus Israel cum omni exercitu suo, qui percussit eum, & possedit om-
nem Terram Amorrhæi habitatoris regionis illius, 22. & vniuersos fines eius,
de Arnon vsque Iaboc, & de solitudine vsque ad Iordanem. 23. Dominus ergo
Deus Israel subuertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israel, & tu
nunc vis possidere terram eius? 24. Nónne ea quæ possidet Chamos Deus tuus,
tibi iure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram
cedent possessionem: 25. nisi fortè melior es Balac filio Sephor rege Moab: aut
docere potes, quòd iurgatus sit contra Israel, & pugnauerit contra eum, 26. quan-
do habitauit in Hesebon, & viculis eius, & in Aroer, & villis illius, vel in cunctis
ciuitatibus iuxta Iordanem, per trecentos annos. Quare tanto tempore nihil super
hac repetitione tentastis? 27. Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me malè
agis, indicens mihi bella non iusta. Iudicet Dominus arbiter huius diei, inter Israel,
& inter filios Ammon. 28. Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis
Iephte, quæ per nuntios mandauerat. 29. Factus est ergo super Iephte Spiritus
Domini, & circuiens Galaad, & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens
ad filios Ammon, 30. votum vouit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon
in manus meas, 31. quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ,
mihique occurrerit reuertenti cum pace à filijs Ammon, eum holocaustum offe-
ram Domino. 32. Transiuitque Iephte ad filios Ammon, vt pugnaret contra eos:
quos tradidit Dominus in manus eius. 33. Percussitque ab Aroer vsque dum ve-
nias in Mennith, viginti ciuitates, & vsque ad Abel, quæ est vineis consita, plaga
magna nimis: humiliatique sunt filij Ammon à filijs Israel. 34. Reuertente au-
tem Iephte in Maspha domum suam, occurrit ei vnigenita filia sua cum tympanis
& choris. 35. Qua, visa scidit vestimenta sua, & ait: Heu me, filia mea, decepisti me,
& ipsa decepta es: aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero.
36. Cui illa respondit: Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quod-
cumque pollicitus es, concessa tibi vltione atque victoria de hostibus tuis. 37. Di-
xitque ad patrem: Hoc solum mihi præsta quod deprecor: Dimitte me vt duobus
mensibus circumeam montes, & plangam virginitatem meam cum sodalibus meis.
38. Cui ille respondit: Vade. Et dimisit eam duobus mensibus. Cumque abijsset
cum socijs ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus. 39. Expletis-
que duobus mensibus, reuersa est ad patrem suum, & fecit ei sicut vouerat, quæ
ignorabat virum. Exinde mos increbuit in Israel, & consuetudo seruata est: 40. vt
post anni circulum conueniant in vnum filiæ Israel, & plangant filiam Iephte Ga-
laaditæ diebus quatuor.

Vers. 1. FVIT ILLO TEMPORE IEPHTE GALAADITES (ideoque ex tribu Manasse, non Gad, vt vult Caiet. Manassenses enim passim vocantur Galaaditæ, non Gaditæ, etsi & ipsi partem regionis Galaad occuparent) VIR FORTISSIMVS.] Hebr. גבור חיל *gibbor chail*, id est, *vir virtutis, vel roboris, vel strenuitatis.*

FILIVS MVLIERIS MERETRICIS] non publicè expositę, sed concubinæ priuatæ. Hebr. est זונה *zona*, quæ vox & meretricē, vt vertunt Septuag. & Noster, & tabernariam, vt vertit hic Chald. significat. Fuit ergo Iephte spurius, quales nunc legibus arcentur à principatu, æquè ac à sacerdotio, ob infamiam & mores subinde minùs honestos, eò quòd neglectim educentur. Verùm Iephte hęc omnia aboleuit sua fortitudine & virtute, quare Deo dispensante in lege Deuter. 23. 2. quæ sancit ne mamzer, id est spurius admittatur in Ecclesiā A Dei ad iura populi Israel, Iephte admissus factus est dux populi. Similia spuriorum ad principatus euectorum exempla recenset Plutar. Athenæus & Serarius hic.

QVI NATVS EST DE GALAAD.] Pater ergo Iephte vocabatur Galaad. Ita Septuag. idque patet ex v. sequenti.

EIECERVNT IEPHTE DICENTES: HERES IN DOMO PATRIS NOSTRI ESSE NON POTERIS, QVIA DE ALTERA MATRE NATVS ES,] Vers. 2. id est quæ esset alterius tribus, scilicet diuersæ à sua, inquit Matthæus Galenus Cancellarius Duacensis scribens in cap. 11. ad Hebr. Nemo enim, inquit ipse, poterat vxorem non suæ tribus honestè ducere: si quis tamen illectus forma id tētasset, mulier *zona* vocabatur. Vnde Septuag. eam vocant ἑταίραν, id est amicam: defuncto autem marito hęc sine dote & hereditate ad propriā

 tribum

tribum redibat: filius tamen si quis natus fuisset in A patris tribu sortiebatur hereditatem, quod modò fratres Iephte negabant, vt ipse ijs exprobrat v.7. non ausurus hiscere, si scorto natus fuisset. Ita Galenus. Verùm falsum est, quòd Israelitides feminę sine nota & infamia non possent nubere in alia tribu. Nam principes Iuda sæpè ducebant filias Sacerdotum ex tribu Leui, idq; sibi honori ducebant, vt Aaron duxit Elizabeth filiam Aminadab, Principis tribus Iuda. Exod.6.23. Et Zacharias duxit Elizabeth cognatam B. Virginis, quæ erat ex tribu Iuda. Lucæ 1.

Porrò *mulier altera* hic non intelligitur ea quæ sit alterius tribus, sed quæ sit alia à legitima vxore, id est quæ sit meretrix & concubina, quam Septuag. honestè vocant ἑταίραν, vti nos vocamus amicam: vel quæ sit vxor alterius viri, ideoque adultera, qualem matrem Iephte fuisse insinuat Iosephus.

EIECERVNT.] iniustè: spurio enim à patre & domo iure communi debentur alimenta, non tamen hereditas vti docet Syluester & alij Doctores Casuum.

Vers.3. HABITAVIT IN TERRA TOB,] quæ sita erat in terra Galaad, ait Iosephus & Adrichom. Serarius putat esse Tubin, de quo 1. Machab.6.13. Porrò *Tob* significat bonum: sanè terra hæc Iephte fuit bona eminenter, id est optima, quia benignè fugientem excepit & aluit.

CONGREGATIQVE SVNT AD EVM VIRI INOPES ET LATROCINANTES.] τὸ *latrocinantes* non est in Hebræo, Græco & Chald. quare videtur ex margine in textum irrepsisse, intrusum ab aliquo volente explicare τὸ *inopes*: inopes enim milites sæpè rapinis & latrocinijs viuunt. Porrò rapinæ hæ iustę sunt, si rapiantur ab hoste bello iusto: iniustæ, si ab amicis, vel ab hostibus in bello iniusto. Quare latrones hi, quibus præfuit Iephte, fuere milites & prædones, qui fortè anteà iniustè rapiebant aliena, sed postquā Iephte secuti sunt, non nisi iustas, puta ab Ammonitis & Philisthæis prædas egerant, vti fecere illi qui Dauidem à Saule profugum secuti sunt. 1. Regum 22.2.

Latro enim priscis idem erat quod miles, qui dictus est latro quasi latero, quòd lateri Ducis adhæreret, eumq; stiparet; vel à latendo, quòd lateret & ex insidijs ad prędandum irrueret. Ita Varro, Festus, Nonius Marcellus & alij.

Vers.8. SIS QVE DVX OMNIVM QVI HABITANT IN GALAAD.] Sed post victoriam de Ammonitis cæterę quoq; tribus Iephte in ducem suum acceptarunt.

Vers. 11. LOCVTVSQVE EST IEPHTE OMNES SERMONES SVOS CORAM DOMINO IN MASPHA.] *Coram*, id est publicè, pro concione & audiente populo, in cuius medio censebatur esse Deus, ait Vatab. Secundò, *coram Domino*, id est inuocando Deum in testem pacti, quod cum legatis de Ducatu inibat. Ita Abul. Tertiò, *coram Domino*, id est coram Pontifice, Ephod & Rationali, in quo erant Vrim & Tummim, induto: hic enim repręsentabat Deū, eumque consulens pro Principe oracula accipiebat. Quartò, *coram Domino*, id est coram altari, quod ibi vt videtur erexerunt, vt sanctè hoc fœdus sancirent. Porrò sermones quos ibi locutus est Iephte, fuit promissio, quia promittebat legatis se fideliter & strenuè bellū populi administraturum, ac vicissim illi promittebant se constanter eius quasi Ducis sui imperiū & iussa secuturos. Atque ad hoc inuocauit Deum, tum in testē, tum in auxilium, vt imperium hocce suum & bellum secundaret, vti fecit Iosue, Iudas Machabæus, Constantinus, Theodosius, alijque Duces, qui proinde Dei ope victoriam adepti de hostibus triumpharunt. Vers. 13.

QVIA TVLIT ISRAEL TERRAM MEAM QVANDO ASCENDIT DE ÆGYPTO, A FINIBVS ARNON VSQVE IABOC ATQVE IORDANEM.] Casus hic est: Sehon rex bello occupauit vrbes aliquas Moab & Ammon: Moses verò & Hebræi Sehon regem occiderunt, omniaque quæ eius erant occuparunt. Quæritur ergo nunc rex Ammon de iniuria sibi facta, terramque suam à Sehon occupatam ab Hebræis, qui Sehoni illam bello extorserunt, repetit & reposcit.

TVLIT, scilicet iniustè per vim & bellū iniustum, TERRAM MEAM:] hanc enim iniustè inuasit & occupauit Sehon rex Amorrhæorū; vos verò ô Hebræi Sehon inuadentes & occidentes, omnia, quæ ipse tam iustè quàm iniustè occupabat; vobis vsurpastis, excluso me, qui eram primus & iustus heres, cui proinde ea reddere debebatis, non verò ea vobis vindicare. Historia narratur Numer.21. 25. & seq. & licet ibi tantùm terræ Moabitarum à Sehon subactæ, ac eo occiso à Iudæis occupatæ, fiat mentio, tamen Ammonitidis quoque partem tunc fuisse ab eis occupatam liquet ex hoc loco. Aut certè dicendum cum Lyrano, Caiet. Dionys. & alijs eundem fuisse olim, vel tunc regem Moabitarum & Ammonitarum: Moabitæ enim Ammonitis erant coniuncti, vtpote à duobus fratribus Moab & Ammon à Lot progeniti. Genes.19. Rex ergo Ammon agit pro Moabitis, vel vt subditis, vel vt socijs & fœderatis, qui ius suum per eum ab Hebræis repetunt.

NON TVLIT ISRAEL TERRAM MOAB, NEC Vers. 15.
TERRAM FILIORVM AMMON.] quam scilicet actu tunc possidebant Moabitæ & Ammonitæ, vetuerat enim Deus Hebræis, ne eos quasi sibi ex Lot & Abraham cognatos inuaderent. Numer.21. & Deuter.2. & 3. illam verò Moabitidis & Ammonitidis partem quam bello siue iusto siue iniusto (res enim hæc incerta est & dubia) occupauit Sehon rex Amorrhęorum, Hebræi eo prostrato iussu Dei occuparunt, vt in sequenti narrat Iephte, quia illa iam non erat Moabitarum, sed Sehonis regis hostis Hebræorum, quam ab eo recipere & bello repetere nequiuerant Moabitæ: quare illam vt Sehonis, non vt Moabitarum, iure belli, annuente Deo occuparunt Hebræi. Est hæc prima ratio, qua Iephte probat regem Ammonitarum falsò queri de terra sua ab Hebræis sub Mose occupata, ideoque iniustè cum Ammonitis in Iudæam immisisse ad eam opprimendam. Verùm hæc ratio sola non sufficiebat, nec satisfaciebat regi Ammon; hinc alias subiungit Iephte, quibus eam corroborat.

NONNE EA QVÆ POSSIDET CHAMOS DEVS Vers. 24.
TVVS TIBI IVRE DEBENTVR? QVÆ AVTEM DOMINVS DEVS NOSTER VICTOR OBTINVIT, IN NOSTRAM CEDENT POSSESSIONEM.] Est hæc secūda ratio, q. d. Tu occupas regiones illas, quas Deus tuus Chamos tibi dedit: ergo pari iure nos occupamus terram Sehon regis (in qua erant aliquę vrbes ab eo Moabitis & Ammonitis ereptæ), quam pro nobis pugnans victor Deus nobis dedit. Hæc ratio Iephte non quaquauersum est solida. Deus enim Turcis alijsque tyrannis dat victorias, & regiones

giones Christianorum subiugat; & tamen Turcæ & Tyranni iniustè eas inuadunt & detinent ex ambitione & cupidine dominandi. Impia enim est Alberici Gentilis lib. 1. de iure belli c. 22. sententia, iustè à Turca possideri omnia quę ipse Christianis eripuit, eò quòd ipse ex voluntate Dei volentis castigare Christianos id faciat: Neque verum erat Chamos dedisse terram illam Moabitis.

Erat tamen hæc ratio apposité ad hominē, q.d. Tu ô rex Ammon edicito à quo & quo iure obtineas omnes tuas regiones & vrbes. Sanè nihil splēdidius dixeris dedenisque, quàm Dei tui Chamos voluntatem & voluntariam donationem. At ego similiter assero Deum nostrum terrā illam, quam repetis, nobis per victoriam suam nobis concessam donasse: Deus autem est omnium regnorum Dominus, qui proinde transfert regna de gente vna in aliam prout ei libuerit.

Verus autem titulus iuris Hebræorum ad occupandas hasce regiones erat, quòd ipsi è Dei mandato inuaserāt regna Sehon & Og regum Amorrhæorum, eodemque mandato occupabant & possidebant omnia, quæ eis fuerant subiecta, vt patet Numer. 21. & Deuter. 2. Hunc titulum insinuat, sed expressè non allegat Iephte, quia illum Gentili regi Ammon vix probare potuisset. Ita Abul.

Vers. 25. NISI FORTE MELIOR ES BALAC FILIO SEPHOR REGE MOAB] q.d. cùm Hebræi cæso Sehon occuparunt eius ditiones, tunc Balac erat rex Moab, isque sapiens & potens. Atqui hic tunc ne verbulo quidem ditiones hasce ab Hebræis repetijt. Ergo nec tu, qui illo trecentis ferè annis posterior es, illas repetere debes aut potes. Est hæc ratio tertia. Sequitur quarta.

Vers. 26. PER TRECENTOS ANNOS.] q.d. trecentis annis occupauimus has regiones, quas nunc postliminio repetis. Ergo longissima temporis præscriptione eas occupamus, præsertim cùm per tot annos nullus illas à nobis repetierit.

QVARE TANTO TEMPORE NIHIL SVPER HAC REPETITIONE TENTASTIS?] sed siluistis, ac silentio vestro vos contētos significastis: & vt eas possideremus tacitè consensistis? Nota hic à Mose ad Iephte præcisè non fluxisse trecentos annos, sed 266. dumtaxat; sed Iephte more vulgi annos adauxit ad magis roborandam præscriptionem, atque vsus est numeris rotundis & perfectis, scilicet centenarijs. q.d. iam agitur tertius annorum centenarius, agitur tertium præscriptionis & possessionis sæculum: ergo frustra laboras vt nos ea iam serò deturbes. Porrò Melchior Canus & Seratius, qui annos oppressionis Hebręorum ab annis Iudicum separant & separatim numerant, computant à Mose ad Iephte annos 340. vt minimùm. Abulensis opinatur illo æuo præscriptionem per longum tempus, etiam cum mala fide, iure gētium valuisse, & rem tamdiu possessam confirmasse possidenti: alioqui enim, inquit, replicasset rex Ammon hāc Hebręorum possessionem initam fuisse cum mala fide, ideoque pręscriptionis tempus hic nō valere. Verùm hoc ei probandum fuisset. In dubio enim melior est conditio possidentis. Et actor si possessorem è sua possessione deturbare velit, incumbit malæ fidei probatio. Quisque enim præsumitur esse bonus & bonę fidei possessor, nisi contrarium probetur.

Solymani malè fundamentum. Sic nuper Solymanus Turcarum Imper. post annos mille omnia sibi iura reddi volebat, quæ olim Magni Constantini fuissent, teste Iouio lib. 30. Hoc est Turcicum.

Porrò simili modo quo Iephte, responderunt olim Lacedęmonij apud Isocratem in Archid. *Hāc colimus terram ab Herculis posteritate datam, Delphico oraculo confirmatam, & incolis eius bello superatis. Non vos latet possessiones siue priuatas siue publicas præscriptione longi temporis confirmari. Messenam tenuimus ampliùs 400. annos.*

IVDICET DOMINVS ARBITER HVIVS DIEI] Vers. 27.
id est huius litis, quam hoc die agimus. Sic dies pro iudicio sumitur 1. Corinth. 4. 3. & Ierem. 17. 16. Est Metonymia.

FACTVS EST ERGO SVPER IEPHTE SPIRITVS DOMINI.] Vers. 29.
Hoc est, immisit Deus Iephte Spiritum fortitudinis, ardoris, & zeli ad capessendum bellum contra iniquum regem Ammon: eoque impulsus conuocauit ad illud incolas Galaad, & tribus Manasse, & *Maspha Galaad*, id est Maspha, quę est in extremis terminis Galaad versus montes Libanum & Hermon: hisce enim maximè & proximè imminebant vicini hostes Ammonitæ.

VOTVM VOVIT DOMINO DICENS: SI TRADIDERIS FILIOS AMMON IN MANVS MEAS, Vers. 30.
QVICVMQVE PRIMVS FVERIT EGRESSVS DE FORIBVS DOMVS MEÆ, MIHIQVE OCCVRRERIT REVERTENTI CVM PACE A FILIIS AMMON, EVM HOLOCAVSTVM OFFERAM DOMINO.] Huic simile est quod scribit Aldrouandus in Asino: Alexandro Macedoni, inquit, cùm reddita sors esset eum qui primus occurrisset interimeret; vbi quemdam præ se agētem asellum vidit, arripi hominem confestim ex oraculo imperauisse tradunt. At eum iam iā iugulandum intellecta mortis ratione proclamauisse: anteambulonem suum, non se peti ex responso, quando is obuiam occurrisset prior, puta asinum suum.

Quæres primò. Quàm victimam hic vouerit Iephte? Primò, aliqui censent eum vouisse primum hominem sibi è domo sua occursurum Deo immolare. Ita S. August. *Quid vouit Iephte? Resp. 1.*

Secundò, Rabbini & Abul. putant eum vouisse pecus immolabile primo occurrens, siue is bos esset, siue vitulus, siue hircus, siue aries, Deo sacrificare; sed postea Iephte de mente & materia hac voti sui dubitasse, quia verba eius erant generalia; quare primò occurrente filia, censuisse se ad illam immolandam obligari. 2.

Tertiò & optimè intendit Iephte primum viuens, siue primum animal è domo sua sibi occursurum Deo mactare. Vnde ex Hebręo verti potest in genere neutro: *quodcumque*, scilicet animal primò mihi è domo obuiū immolabo. Ita Chald. Vatab. Pagnin. & alij. Id patet ex euentu: nam cùm prima ei è domo occurreret filia, putauit se voto ad illam immolandam obligari & cogi. 3.

Quæres secundò: An hoc votum fuerit licitum, an illicitum? Primò, multi censent illud fuisse impium, stultū & parricidale. Ita S. Ambros. 1. Offic. c. vlt. S. August. q. 49. Tertul. lib. 3. cōtra Marcion. Nazianz. orat. de Machabæis, Theod. & Procop. hic Chrysost. hom. de Iephte. Et S. Thomas citans S. Hieron. 2. 2. q. 88. art 2. *In vouendo, ait, fuit stultus, quia discretionem non habuit, & in reddendo impius.* Impium enim est filiam occidere, impium est Deo homines immolare, & humano sanguine litare. Vnde S. Hieron. lib. 2. contra Iouin. *Votum Iephte multi censent impium.*

ante

ante medium: *Reprehenditur pater voti temerarij.* &c. *Si enim canis, inquiunt, si asinus occurrisset, quid faceret?* Lege enim vetitum erat offerre canem vel asinũ. Pergit S. Hieron. *Ex quo volunt* (Hebræi) *Dei dispensatione esse factum, vt qui improspectè vouerat, errorem votorum in filiæ morte sentiret*, vt temeritas vouentis castigaretur, ait S. August. quæst. 49.

Si dicas Iephte laudari ab Apostolo Hebr. 11. respondet Abul. eum laudari ex merito fidei; quòd scilicet ipse cõfidẽs Deo exposuit se periculo mortis in prælio pugnãs contra tam potentes Ammonitas, non autem à voto, satis autem constat quòd Iephte, & quilibet virorum illorum, quos in illo suo fidei Catalogo posuit Apostolus, grauiter peccarit, ait Abul. Vnde & Gentiles vituperarunt & damnarũt eos, qui homines Saturno immolarunt. Quis Creonti, ait Serarius, vitio non dat, quòd Menœceum filium Thebis Erichtheo, quod Praxitheã filiam Athenis immolarit? Nonne suum regẽ expulerunt Idomeneum Cretenses, quòd à Troiano bello reuersus, nostri huius Iephte instar, Deorum aris obuium filium ex voto imponere voluerit? De Agamemnonis Iphigenia quàm Poëtæ multa? & in Suasoria Seneca: Nonne & hoc nomine infames olim Scythæ, Tauri, Pontici & Afri? de quibus in Scorpiaco Tertull. in Octauio Minucius, in Protreptico Clemens & Euripides.

Quocircà Procopius ait victoriam hanc à Deo concessam fuisse Iephte non ob votum, sed vt iniurias Israëli ab Ammonitis factas esse, manifestum fieret.

Alij pium. Secundò, alij ex aduerso censent hoc votum Iephte fuisse pium & sanctum, eò quòd factum sit ex impulsu Spiritus S. Ita S. Anselm. & Ambrosiaster in cap. 11. ad Hebr. Serarius & Salianus hic, ac fauet hic S. August. & S. Hieron. Epist. ad Iulian. vbi ait Iephte obtulisse virginem filiam, & idcirco in enumeratione Sanctorum ab Apostolo collocari.

Probant. 1. Probant primò, quia hic dicitur irruisse in eum Spiritus Dei, quod licet ad pugnam referri debeat, tamen ad votum quoque, quod pugnæ & victoriæ fuit medium, imò principium, referendum videtur.

2. Secundò, quia Ecclesiasticus c. 46. & Apostolus Hebr. 11. Iephte ponit in Catalogo Sãctorum, quare non videtur peccasse hic: aut certè si peccauit, mox pœnituit.

3. Tertiò, quia Deus per votum hoc videtur ei concessisse tantam victoriam. Ergo illud ratum gratumque habuit.

4. Quartò, quia filia eius offerens se immolandam ad satisfaciendum voto patris, à Patribus mirè laudatur, & Isaaco comparatur.

5. Quintò, quia immolatio hæc filiæ fuit typus immolationis filij Dei in cruce, vt docent Patres: nullus enim illius expressior fuit typus & figura, quàm hæc filia immolata à patre pro salute Israelis. Videtur ergo Deus voluisse hunc typum dare, qui præluderet, & præsignificaret immolationem Christi.

Tertij sent. media. Tertia sententia est media & verisimilior, scilicet votum hoc quidem in se fuisse illicitum & impium, eò quòd per hoc hominem, imò filiam Deo mactarit, quod omni iure naturæ, diuino & humano est vetitum. Iephte tamen excusari vel à toto, vel à parte per ignorantiam & religionis zelum, quòd simplici, candido & pio animo putaret se hoc voto obligari ad filiam immolandam, eò quòd ipsa prima sibi occurrisset. Erat enim rude hoc sæculum, & casuum conscientiæ ignarum. Ac Iephte erat homo militaris; milites autem putant se suis iuramentis & votis, etiamsi perperam factis, obligari ex religione & veneratione, quam Deo debent. Ita S. Hieron. in c. 7. Ierem. sub finem excusat Iephte per ignorantiam inuincibilem, quòd intentio offerentis esset bona, etiamsi oblatio mala, eò quòd illo æuo rudi non esset propheta, imò nec summus sacerdos, ait Abul. hic 48. qui sciret hunc casum resoluere. Audi Serarium. Extenuatur Iephte factum primò, quia cùm Dei veri cultura tam sæpè & tam diu collapsus esset, ea iam apud Israelitas, obtinuerat opinio è Gentilium erroribus petita, Deo istiusmodi sacrificium gratum esse. Secundò, exemplum Abrahami aspiciebat, sicque illum rectè imitari putabat, & fortassis, vt

B indicat D. Aug. sperabat si sacrificium Deo gratum non esset, impeditum iri instar illius Abrahami, Genes. 22. Tertiò, magna etiam in eo fidei laus fuit, quòd vt idem notat August. quantumuis molestum sibi esset, maluerit votum reddere, quàm suo ipsius dolori obsequi. Quartò, credebat, inquit idem August. bonæ virginis animam bene recipi, seu in cælum euolare, quæ non seipsam vouerat immolandam, sed voto & voluntati non restiterat patris, & Dei secuta fuerat iudicium. Quintò, boni communis publicæque salutis erat permanens; ideoque verebatur ne, si votum non expleret, indignaretur Dominus, ac se populumque totum calamitate afficeret aliqua. Sextò, valdè ipsum mouebat, quòd tam nobilem de tam fe-

C rocibus ac superbis hostibus, statim post votum adeptus esset victoriam, vt certò sibi persuaderet suum Deo haud displicuisse votum, ideoque ipsi à se iam satisfaciendum.

Hinc Iephte à nullo propheta vel Pontifice legitur reprehensus, sed ab Apostolo & Ecclesiastico laudatus. Cur ergo nos eum damnemus?

Porrò S. Iustinus quæst. 99. ad Orthodoxos, ait diabolum fecisse, vt filia cum cythara gratulans patri victoriam prima occurreret, hoc fine, vt Iephte filiæ vnicæ amantissimus votum violaret. Iephte verò tentationem hanc vicisse, ac filiam votam immolasse ad testandam suam erga Deum pietatem, ideoque eum Catalogo Sanctorum esse adscriptum.

Quocircà Patres in hac immolatione filiæ Iephte magna agnoscunt mysteria. *Mysteria filiæ Iephte.*

Nam primò S. August. quæst. 49. ait per illam

D significatum fuisse humano sanguine litandum esse Deo Patri.

Secundò, S. Chrysost. hom. de Iephte tom. 5. ait hic adumbratum fuisse, quòd Christus filiam suam, id est Ecclesiam quasi virginẽ Deo esset oblaturus in holocaustum, præsertim per immolationem martyrum tempore persecutionis. Audi S. Chrysost. *Iephte existimo esse Dominum nostrum Iesum Christum victorem mundi, qui obtulit filiam suam vnicam ipsam Ecclesiam tempore persecutionis malis Pontificibus, non agnorum, sed luporum, dicente ipso: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Obtulit ergo Ecclesiam per immolationem martyrum tẽpore persecutionis, & victima vnica oblata est Deo, vt sacrificium acceptabile esset patri ex lucru vnigeniti. Offert vnicus vnam, sponsus sponsam, pater filiam. Quid enim inueniri potest fortius integritate & virginitate Ecclesiæ, quæ concipit in corruptione,*

ptione, creat in integritate? Virgo est ista quæ vitam non nouit.

Anagog. S. August. significabatur, inquit, nos per immolationem mortis transituros ad beatam immortalitatem, vti transijt filia Iephte.

Tropol. Innuebatur quemque suam filiam, id est animam debere Deo offerre per mortificationem cupiditatum & passionum, *occidendam in malis, viuificandam in bonis*, ait S. Chrysost. & August.

Vers. 35. FILIA MEA DECEPISTI ME, ET IPSA DECEPTA ES.] *Decepisti*, quia cùm tu vnica mihi sis proles & heres, sperabā ex te posteritatem; at iam omnē eius spem mihi tuo occursu sustulisti. *Decepisti* ergo *me*, quia meam spem fefellisti. *Decepta es*, quia putabas mihi lætitiam, tibi gloriam mihi victori occurrendo afferre, at iam mihi tristitiā, tibi mortem peperisti. Hebr. est: *Incuruanda incuruasti me*, vel *humiliando humiliasti me, & tu fuisti inter turbantes me*. Est pulchra allusio per Metathesin inter פרע *cara*, id est humiliare, & עכר *acbar*, id est turbare. q.d. turbasti me, quia me measq; spes humiliasti & prostrauasti. Septuag. Roman. *Perturbatione perturbasti me & tu fuisti in perturbatione mea.* Videntur Septuag. vtroque modo legisse רכע *acbar*, id est turbare. Complut. verò & Regij habent: *Impediuisti me; & scādalum facta es in oculis meis.* S. Ambr. lib. 1. Offic. c. 12. legit: *Heu mea filia impedisti mihi, in stimulum dolorum facta es mihi.* Idem lib. de Virgin. *Heu me filia perdidisti me.*

APERVI ENIM OS MEVM AD DOMINVM, vouēdo me eum qui primò occurreret illi immolaturum, ET ALIVD FACERE NON POTERO.] q.d. votum iam editum retractare nequeo, quare ex illo te, vtpote primò occurrētem Deo immolare debeo. Hinc patet Iephte non intēdisse vouere solum animal immolabile, sed & hominem, imò filiam, si primò occurreret. Sic enim ipse illud hic interpretatur. Nemo autem melior est mentis & voti sui interpres, quàm ipse vouens. Hinc & aptè vocatur *Iephte*, id est aperiens, scilicet os ad vouendum, aperiēs inquam nimis amplè & improuidè.

Vers. 36. CVI ILLA RESPONDIT: PATER MI SI APERVISTI OS TVVM AD DOMINVM (id est, si vouisti me immolare Deo) FAC MIHI QVODCVMQVE POLLICITVS ES, CONCESSA TIBI VLTIONE ATQVE VICTORIA DE HOSTIBVS TVIS.] Vide & admirare in hac filia animos, obedientiam, religionem & amorem patriæ, quibus se morti & immolationi generosè & alacriter offert. Potuisset enim ipsa patri replicare: Ego non voui me Deo immolare: nec tu ô pater es vitæ meę Dominus, vt me inuitam deuouere & mactare possis. Nolo ergo adolescētula & illiberis mori, volo florem iuuentutis meæ læta peragere: volo stirpem meam & tuam propagare. Quare votum tuum irrito & dissoluo: atque ita se morte, patrem voto & mœrore liberasset. Sed noluit, vt suam erga Deum religionem, erga patrem obedientiam, erga Rempubl. charitatem testaretur. Fecit ergo seipsam victimā, imò holocaustum Deo pro patre & patria. Timebat enim, ne si ipsa mortem recusaret, pœna violati voti in patrem & patriam recideret, ac victoria accepta in cladem conuerteretur. Audi S. Ambros. *Quod in spectatu & eruditu viris plenum miraculi est, hoc in virgine multò magnificentius, multoque illustrius deprehēditur.* Et paulò pòst: *Nec fletus, inquit, æqualium mouit puellam, nec dolor inflexit, nec gemitus retardauit, nec dies præterijt, nec fefellit hora. Rediit ad patrem quasi ad votum rediret, & voluntate propria cunctantem impulit, facitque arbitratu spontaneo, vt quod erat impietatu fortuitum fieret pietatu sacrificium.*

Porrò Deus id fieri permisit, ait Serarius, grauibus de causis. Prima est, vt mortis, quam Christus Dominus causa nostra, non voluntate tantùm ac desiderio, sed effectu etiam ac reipsa perlaturus erat, figura esset clarissima. Deinde, vt splendesceret magis Iephte fides, & summa erga Deum religio; à qua eum neque rei tam caræ amissio, neque posteritatis amor, neque præsentis futurique temporis tam acerbum vulnus deducere potuissent. Tertiò, vt similiter eximia tenerrimæ virgunculę fides, erga Deum religio, erga patrem patriamque totam pietas & præcellēs animi magnitudo velut speculum, in quod orbis terrarum totus posset intueri publicè statueretur. Quartò, vt intelligeret mundus vniuersus, quàm accuratè, diligenter & inuiolatè, quæcumque vel consilio bono, vel diuino monitu ac instinctu vota essent, Deo reddi deberent, etiamsi mille grauissimæ occurrerent difficultates.

DIMITTE ME VT DVOBVS MENSIBVS CIRCVMEAM MONTES, ET PLANGAM VIRGINITATEM MEAM CVM SODALIBVS MEIS.] quòd scilicet virgo sine prole & herede morerer; hoc enim illo æuo erat triste ac dedecorosum, iam autem per Christum virginitas summæ laudi & gloriæ ducitur, quasi cælestis conuersatio & imitatio vitæ Angelicæ. Vers. 37.

Fleuit ergo hæc filia virginitatem suam, id est ætatem suam virginalem nuptijs opportunam, sed sterilitate ex voto patria damnatam. Huiusmodi denicales feriæ (ita à nece appellatæ) fuere quoque apud Romanos, inquit Arias.

Formulam planctus, siue threnum filiæ Iephte Philo Biblicus asserit hunc fuisse: *Audite montes threnum meum, & intendite colles lachrymas oculorum meorum & testes estote petræ in planctu animæ meæ. Ecce quomodo accusor, sed non in vano recipiatur anima mea. Prosusscantur verba mea in calis, & scribantur lachrymæ meæ ante conspectum firmamenti, vt pater non expugnet filiam, quam deuouit sacrificare, vt princeps illius vnigenitam audiat in sacrificio promissam. Ego autem non sum saturata thalamo meo, nec repleta sum coronis nuptiarū mearum.* Et post nonnulla: *lachrymate arbores ramos vestros, & plangite iuuētutem meam; venite feræ syluarum, & conculcate supra virginitatem meam, quoniam abscissi sunt anni mei, & tempus vitæ meæ in tenebris inueterauit*, &c. Hæc ipse more suo. *Threnus filiæ Iephte.*

Porrò Iephte imitati sunt Gentiles. Ita enim Erichteus bellum contra Eumolphum gerens, doctus victorē se fore, si filiam victimæ loco immolasset, re cum vxore communicata, filiam hostiæ in morem mactauit. Ita Plutarch. in parallelis. Idē ibidem sub finem: *Pestilentiā, inquit, Lacedæmonem vrgente, diuinitus significatum est cessaturam luem, si pro more generosam immolarent virginē. Helena autem cùm esset aliquando forte ducta, & ornata produceretur, aquila deuolans gladium abripuit, & in armentum deferens buculæ impaluit, quo factum est vt cæde virginis abstineretur.* Idem prorsus contigit Valeriæ Lupercæ, quæ aræ destinata, cùm aquila gladium rapuisset, & buculæ cuidam iniecisset. Valeria bucula mactata rem sacram fecit, inquit Plutar.

Quæritur, Cur cupit circumire montes in hoc suo planctu? Causas tres dat Arias. Prima est, vt *clamor & lamentatio in sublimia loca edita longiùs ac la-* *Cur filia Iephte circuit montes. Resp. 1.*

tiùs

tibi ad circumuicinorum aures pertingeret. Namque hæc est vocis natura & vis. Ieremiæ 31. Vox in Rama audita est, ploratus atque vlulatus multus. Altera, *vt longiùs montium prospectus monumentum rei tam incolis, quàm hospitibus & viatoribus frequentiùs repræsentaret.* Tertia, *vt è solitarijs à se visis & peragratis locis pluribus, vnum aliquem vbi intra claustri parietes inclusa vitam perageret solitariam, optaret.* sed hanc causam superiùs confutaui & mox pleniùs confutabo.

Causa litteralis & proxima fuit, quòd tota illa regio montosa sit. Habitabat enim in Maspha, id est in alta montis specula, ex qua in subiectos montes descenditur, vt habent Hebræi.

VERS 39 *Rabbini dicunt eam factam religiosam.* ET FECIT EI SICVT VOVERAT.] Rabbini, & ex eis Lyran. Pagnin. Vatab. tradūt Scribas & Sapientes Hebræorum, intellecto hoc Iephte voto consultos respondisse, posse mortem filiæ naturalem à patre voto promissam commutari in mortē ciuilem, videlicet in vitam religiosam & castam; itaque factum esse. Quare filiam hanc non fuisse occisam à patre, sed fecisse se Nazaræam, id est religiosam & quasi monialem. Sicut S. Bern. occurrens reis à Prætore ob delicta suspendendis, eos liberauit, monachosque effecit dicens: Vos breui morte vultis eos occidere, ego longa morte mortificationis assiduè in monasterio eos consumam & perimam.

Confutantur. Verùm hæc sententia falsa est, & planè repugnat huic versui: *Fecit ei,* inquit, *sicut vouerat,* Atqui vouerat eam Deo non tantùm mactare, sed & in holocaustum offerre, id est iugulatam totam cremare & comburere in honorem Dei (hoc enim exigebat holocaustū) ergo reuera eam iugulauit & cremauit. Hic est communis Patrum sensus, vt Theodor. S. August. Bedæ, Procopij, Rupert. Abul. Hugonis Victor. Dionysij, Serarij, Saliani, Tornielli hîc, & S. Ambros. l. 1. Offic. c. vlt. Tertul. l. 3. contra Marcion. c. 4 S. Hier. epist. 34. ad Iulian. S. Chrysost. hom. de Iephte, Origen. tom. 9. in Ioan. Nazian. Orat. de Machabæis. D. Thom. 2. 2. quęst. 88 art. 2. ad 2. Suarez, Lessij, Azor. & aliorum passim.

Denique Philo ait nomen huius filiæ fuisse Seilam, vtique æterna memoria dignum.

VERS. 40. ET PLANGANT FILIAM IEPHTE:] Hebr. לתנות *letannot*, quod Septuag. vertunt *ad plorandum*. Chald. *ad lamentandum* filiam Iephte. Alij *ad enarrandum*. Alij *ad donandum*, scilicet laudem filiæ Iephte. Porrò Rabbini, Pagnin. & Vatab. vertunt: *ad alloquendum vel consolandum filiam Iephte*, quòd ex voto patris debeat manere innupta. Putant enim

A ipsi mortem naturalem in ciuilem, siue in cœlibatum fuisse commutatam. Vnde quatuor diebus in anno patebat ad eam accessus, ait Vatab. vt eam alloquerentur & solarentur, sicut ad moniales in claustro reclusas subinde in anno patet aditus. Verùm hoc iam refutaui.

Iephte typus Christi. Denique S. August. quæst. 49. & ex eo Hugo Victor. ostendit Iephte per omnia fuisse typum Christi. Nam primò, inquit *Iephte*, Hebr. idem 1.
est quod *ianua quæ aperitur.* Et sic Christus ait: *ego sum ostium.* Ioan. 10. per quod patet aditus ad cælum: *ipse enim aperit, & nemo claudit.* Apoc. 3. 7.

Secundò, fratres Iephte domo eiecerunt quasi 2.
filium fornicariæ: Sic Christum è Synagoga sua eiecerunt Scribæ quasi violatorem legis, nec legitimum Synagogæ filium.

Tertiò, Iephte exulans habitauit in terra 3.
B Tob, id est bonitatis, hoc est optima: sic Christus à Iudæis vita expulsus, iuit ad vitam beatam in cælum.

Quartò, Ad Iephte colligebātur inopes & latro- 4.
nes: sic ad Christum meretrices & publicani, ac inter eos latro in Cruce, atque mystici prędones, qui sua pœnitentia & virtute viui faciunt cælo, rapiuntque regnum cælorum.

Quintò, Galaaditæ requisierunt exulem Iephte 5.
vt eis esset dux belli contra Ammonitas: sic Gentiles requisierunt Christum à Iudæis spretum, vt à peccati & diaboli iugo liberarentur. Huc vsque S. August.

Sextò, Iephte ante prælium votum vouit Domi- 6.
no: sic Christus ante passionis & mortis duellum orauit in horto, seque hostiam Deo deuouit di-
C cens: *Non mea voluntas, sed tua fiat.*

Septimò, Iephte immolauit filiam suam; Chri- 7.
stus carnem & humanitatem suam.

Octauò, Israelitę planxerunt quotannis mortem 8.
filij Iephte. Sic Christiani quotannis in hebdomada sancta plangunt mortem Christi, eique Threnos Ieremiæ lamentando decantant: tum quoque Ecclesia quasi virgo plāgit fidelium suorum peccata. Audi S. August. q. 49. *Per sex mundi ætates, tanquam per 60. dies flevit sancta Virgo Ecclesia virginalia sua, quia licet virginalia, tamen fuerunt peccata deflenda, propter quæ vniuersa ipsa virgo tota orbe diffusa quotidie dicit: dimitte nobis debita nostra. Eosdem autem sexaginta dies duos menses maluit appellare, quantum existimo, propter duos homines vnum per quem mors; alterum per quem resurrectio mortuorum, propter quos etiam duo testamenta dicuntur.*

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IEphte Ephrathæos ob rebellionem & conuicium cadit. Mox vers. 7. sexto anno sui principatus moritur, eique succedit decimus Iudex Abesan, ac post eum vndecimus Ahialon, quo vitâ functo suffectus est duodecimus Abdon.

1. ECce autem in Ephraim orta est seditio. Nam transeuntes contra aquilonem, dixerunt ad Iephte: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluisti, vt pergeremus tecum? Igitur incendemus domum tuam. 2. Quibus ille respondit: Disceptatio erat mihi & populo meo contra filios Ammon vehemens: vocauique vos, vt præberetis mihi auxilium, & facere noluistis. 3. Quod cernens posui animam meam in manibus meis, transiuique ad filios Ammon, & tradidit eos Dominus in manus meas. Quid commerui, vt aduersum me consurgatis in prælium? 4. Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad, pugnabat contra Ephraim:

Ephraim:percusseruntq; viri Galaad Ephraim,quia dixerat: Fugitiuus est Galaad de
Ephraim, & habitat in medio Ephraim & Manasse. 5. Occupaueruntque Galaaditæ
vada Iordanis,per quæ Ephraim reuersurus erat.Cumque venisset ad ea de Ephraim
numero fugiens,atque dixisset: Obsecro vt me transire permittatis: dicebant ei Ga-
laaditæ:Numquid Euphratæus es?quo dicente:Non sum, 6. interrogabant eum Dic
ergo Scibboleth,quod interpretatur Spica. Qui respondebat, Sibboleth:eadem lit-
tera spicam exprimere non valens. Statimque apprehensum iugulabãt in ipso Iorda-
nis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia. 7.Iu-
dicauit itaque Iephte Galaadites Israël sex annis: & mortuus est, ac sepultus in ciui-
tate sua Galaad. 8. Post hunc iudicauit Israël Abesan de Bethlehem: 9 qui habuit
triginta filios,& totidem filias,quas emittens foras, maritis dedit,& eiusdem numeri
filijs suis accepit vxores, introducens in domum suam. Qui septem annis iudicauit
Israel, 10. mortuusque est,ac sepultus in Bethlehem. 11. Cui successit Ahialon Za-
bulonites: Et iudicauit Israël decem annis: 12. Mortuusque est ,ac sepultus in Zabu-
lon. 13. Post hunc iudicauit Israël Abdon, filius Illel,Pharathonites: 14. qui habuit
quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, ascendentes super septuaginta pullos
asinarum,& iudicauit Israël octo annis: 15.mortuusque est,ac sepultus in Pharathon
terræ Ephraim in monte Amalec.

Vers. 1. ECCE AVTEM IN EPHRAIM ORTA EST SEDITIO,] Similis illi, qua ijdem eadem de causa murmurarunt contra Gedeonem ca.8. vers. 1. Erant enim Ephraimitæ siue Ephrathæi homines arrogantes, ac se Manassensibus (qualis erat Iephte) superbè præferebant,vt dixi c.8. v.1.

NAM TRANSEVNTES (Iordanem) CONTRA AQVILONEM DIXERVNT AD IEPHTE.] Ephraimitæ cum dimidia tribu Manasse habitabant cis Iordanem: hi ergo transeunt Iordanem ad alteram dimidiam tribum Manasse habitantem versus Aquilonem,puta versus montem Libanum & Hermon, vt cum Iephte ibidem in Maspha habitante expostulent, quòd ipsos ad belli societatem non vocarit.

IGITVR INCENDEMVS DOMVM TVAM.]ac te in ea.hebr.enim & Septuag.addũt *tecum* vel *super te*.

Vers. 3 POSVI ANIMAM MEAM IN MANIBVS MEIS] hoc est, exposui vitam meam periculo & discrimini in pugna ancipiti contra Ammonitas. q. d. Ego vobis ad belli aleam vocatis, sed periculum detrectantibus, illud solus pro vobis subiui, illudque à vobis & toto Israële victor depuli.Mihi ergo non obstrepere,sed gratias agere debetis. Sic Iob ait cap.13 14. *Animam meam porto in manibus meis*. Et Dauid: *Anima mea in manibus meis semper*. Psal.118.109.*Et posui animam meam in manu mea*.1. Reg.28.21.Qui enim aurum,oleum,vinum similemve rem pretiosam non recondit vt seruet, sed in manu portat,certo periculo, ne illa ei eripiatur, vel in terram cadat & dilabatur,eandem exponit.

Vers. 4. FVGITIVVS EST GALAAD DE EPHRAIM] ET HABITAT IN MEDIO EPHRAIM ET MANASSE.]Hæc est vis & significatio huius conuicij, q.d. Tu ô Iephte, æquè ac tui Manassenses trans Iordanem in Galaadite habitantes,es homo ignobilis & vilis, quia quasi spurius è domo patris eiectus fugisti in Galaad,æquè ac tui Manassenses exclusi à communi habitatione tribus Ephraim & dimidiæ tribus Manasse,cõmorantium cis Iordanem cum cæteris omnibus tribubus Israel: quare ab ijs videmini quasi expulsi & reiecti tanquã fugitiui, in extremitatem & angulum istum Galaaditis trans Iordanem retrusi,velut indigni qui cũ cęteris tribubus in terra cis Iordanẽ promissa habitetis.q.d. Vos estis meri miserique Galaaditæ,vos estis quisquiliæ Israelis? vos estis fæx Ephraim &

A Manasse cis Iordanem habitãtis:quare esto iactetis vos in medio duarum harum nobilissimarum tribuum habitare & ad eas pertinere,eò quòd iuxta eas habitetis, tamẽ reuera estis earum reiectamentum,quia non inter eas, sed quasi fugitiui ab eis expulsi habitatis in Galaad semota,quasi in extremo terræ promissæ termino, taletque ab Ephraimitis & cęteris Manassensibus cis Iordanem habemini & æstimamini. Secundò,propriè: *Fugitiuus est Galaad de Ephraim*, q.d. Nos Ephraimitas subitò & inopinatò inuadẽtes vastantesq; Galaaditem, fugerunt è pagis ad suas vrbes Galaaditæ. Fugitiui ergo sunt, nec nobis resistere valent vel audent. Ita ipsi superbè. Verùm mox vires suas colligentes Galaaditæ ostenderunt se non esse fu-
B gitiuos,sed ipsos Ephraimitas ceciderunt & fugere compulerunt. Vide hic petulantiam & damna linguæ intemperantis. Ob hoc enim verbum & conuicium cæsa sunt ex Ephraim à Iephte 42.millia vers.6.

NVMQVID EPHRATHÆVS ES?]Hoc est,oriundus ex tribu Ephraim, quæ nobis hanc litem & pugnam mouit. Vers. 5.

DIC ERGO SCIBBOLETH, &c. QVI RESPONDEBAT SIBBOLETH]Galaaditæ fugientes Ephrathæos hostes persecuti,cùm illi se Ephrathæos negarent, ne ab eis occiderentur, veritatem explorant per pronuntiationem vocis *Scibboleth*.Ephrathæi enim *Scibboleth* aspiratè pronuntiare nequibant, sed pro ea leniter & quasi blæsè sibilando dicebant *Sibboleth*; nimirum non valentes pronũtiare literam *schin*, sed pro ea dicentes *sin*, indeq;
C agnoscebantur esse Ephrathæi & hostes, ideoque iugulabantur. Simili prorsus modo in pronuntiatione eiusdem aspirationis, Flandri explorant an quis Gallus sit necne: Pronuntia, inquiunt *achs en tachentich* (id est 88.) Galli enim aspirationem *ch* efferre non valentes,dicunt leniter *ast en tactentic*, indeque Galli esse dignoscuntur. Vers. 6.

QVOD INTERPRETATVR SPICA:]Potest quoque *Scibboleth* verti *fluminis fluxus*, *alueus* vel *inundatio*,vti vertunt Pagnin. Vatabl.& alij,idque appositè ad locum.Fiebat enim hoc examen Ephrathæorum ad vada fluxumque Iordanis,quasi inde è re præsenti hoc nomen præ alijs,velut, nationis & gentis indicium tesseramque acceperint.

Septuag. vertunt: *Dicite iam spica tesseram*,id est

pronuntiate tesseram, scilicet vocem *Scibboleth*, id est *spica*. Milites enim habent suam tesseram noctu, ex qua cognoscant an quis amicus sit an hostis: amici enim illam norunt, hostes eamdem ignorant.

Vers. 7. SEPVLTVS IN CIVITATE SVA GALAAD.] hoc est in Maspha, quæ erat ciuitas Galaaditis regionis: patet ex Hebræo: in eo enim Galaad est genitiui casus. Ita Serarius & alij.

Vers. 8. ABESAN DE BETHLEHEM.] Maldon. in c. 2. Matth. vers. 1. accipit Bethlehem, quæ erat in tribu Zabulon, ideoque censet Abesan fuisse Zabulonitam; sed alij passim accipiunt Bethlehem, quæ est in tribu Iuda, asseruntque ex ea oriundum fuisse Abesan. Porrò Rabbini coniectant Abesan esse Booz maritum Ruth, sed non probant; esto temporum series ferè consentiat.

Vers. 11. CVI SVCCESSIT AHIALON.] Septuag. *Aelom*. Mirum est hunc omitti ab Eusebio in Chronico. Tempore Ahialun euersa à Græcis est Troia, oc-

A cisus Priamus. Æneas fugit in Latium ibique regnauit; cùm ante eum ibidem regnassent Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus annis 150. Aeneæ successit Ascanius, & post eum alij, à quibus tandem prognati Romulus & Remus Romam condidere sub tempora Achaz Regis Iuda. Tunc etiā contigêre errores Vlyssis gesta Pyladis & Orestis, cęterorumque Troianorum & Græcorum Principum qui post Troiæ excidium floruere, vel floruisse à Poëtis finguntur. Ita Euseb. Bellarm. Salianus, Turniellus & alij in Chron.

ABDON FILIVS ILLEL PHARATHONITES.] Vers. 13.
B Hinc patet Abdon fuisse è tribu Ephraim: in hac enim erat Pharathon, vt patet vers. 15. & ex Iosepho lib. 13. Antiq. qui & addit sepulturam eius fuisse splendidam.

IN MONTE AMALEC.] Mons hic, ait Abul. nominatus fuit Amalec, siue à viro, cuius nomē proprium erat Amalec, cuius hic mons fuerit, vt vult Dion. siue quòd olim ad Amalecitas pertinuerit. Vers. 15.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Noua Hebræorum idololatria noua Philisthinorum oppressione à Deo castigatur. Quare Angelus matri & patri Manue prænuntiat ortum Samsonis, qui eos liberet, iubetq; eum fieri Nazaræum. Mox Manue v. 14. Immolat hœdum, in cuius flamma Angelus in cælum redit. Denique vers. 24. nascitur Samson, & Spiritu Dei imbuitur, fitq; decimus tertius Israëlis Iudex & vindex.

1. RVrsumque filij Israel fecerunt malum in conspectu Domini: qui tradidit eos in manus Philisthinorum quadraginta annis. 2. Erat autem quidam vir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Manue, habens vxorem sterilem. 3 Cui apparuit Angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & absque liberis: sed concipies & paries filiū: 4. caue ergo ne bibas vinum ac siceram, nec immundum quidquam comedas: 5. quia concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula: erit enim Nazaræus Dei ab infantia sua, & ex matris vtero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum. 6. Quæ cùm venisset ad maritum suum, dixit ei: Vir Dei venit ad me, habens vultum angelicum, terribilis nimis. Quem cùm interrogassem, quis esset, & vnde venisset, & quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere: 7. sed hoc respondit: Ecce concipies & paries filium: caue ne vinum bibas, nec siceram, & ne aliquo vescaris immundo: erit enim puer Nazaræus Dei ab infantia sua, ex vtero matris suæ vsque ad diem mortis suæ. 8. Orauit itaque Manue Dominum, & ait: Obsecro Domine, vt vir Dei, quem misisti, veniat iterum, & doceat nos quid debeamus facere de puero, qui nasciturus est. 9. Exaudiuitque Dominus deprecantem Manue, & apparuit rursum Angelus Dei vxori eius sedenti in agro. Manue autem maritus eius non erat cum ea. Quæ cùm vidisset Angelum, 10. festinauit, & cucurrit ad virum suum: nuntiauitque ei dicens: Ecce apparuit mihi vir, quem antè videram. 11. Qui surrexit, & secutus est vxorem suam: veniensque ad virum, dixit ei: Tu es qui locutus es mulieri? Et ille respondit: Ego sum. 12. Cui Manue: Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis vt faciat puer? aut à quo se obseruare debebit? 13. Dixitque Angelus Domini ad Manue: Ab omnibus quæ locutus sum vxori tuæ, abstineat se: 14. & quidquid ex vinea nascitur, non comedat: vinum & siceram non bibat, nullo vescatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque custodiat. 15. Dixitque Manue ad Angelum Domini: Obsecro te, vt acquiescas precibus meis, & faciamus tibi hœdum de capris. 16. Cui respondit Angelus: Si me cogis, non comedam panes tuos, si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manue quòd Angelus Domini esset. 17. Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen, vt, si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te? 18. Cui ille respondit: Cur quæris nomen meum, quod est mirabile? 19. Tulit itaque Manue

Manue hœdum de capris, & libamenta, & posuit super petram, offerens Domino,
qui facit mirabilia: ipse autem & vxor eius intuebantur. 20. Cumque ascende-
ret flamma altaris in cælum, Angelus Domini pariter in flamma ascendit. Quod
cùm vidissent Manue & vxor eius, proni ceciderunt in terram. 21. & vltrà eis non
apparuit Angelus Domini. Statimque intellexit Manue Angelum Domini esse,
22. & dixit ad vxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Deum. 23. Cui
respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum
& libamenta non suscepisset, nec ostendisset nobis hæc omnia,. neque ea quæ sunt
ventura dixisset. 24. Peperit itaque filium, & vocauit nomen eius Samson.
Creuitque puer, & benedixit ei Dominus. 25. Cœpitque Spiritus Domini esse
cum eo in castris Dan inter Saraa & Esthaol.

Vers. 1. *Ann. 40. seruitutis cœperunt ante Samsonem, & in eius morte finiuntur.*

TRADIDIT EOS IN MANVS PHILISTHINORVM QVADRAGINTA ANNIS.] Hos quadraginta vt & cæteros seruitutis Hebræorum annos, ab annis Iudicum separant Melchior Canus & Serarius. Verùm in illis istos includi ostendi c. 3. idem liquet ex hoc cap. & sequenti, vbi narratur quòd tempore Samsonis Iudicis, Philisthæi oppresserint Hebræos. Ergo cum annis Samsonis concurrunt, in iisque includuntur anni oppressionis Hebræorum. Licet enim Samson in vita sæpiùs Philistheos ceciderit: non tamen eorum iugum ab Hebræis prorsus abstulit nisi in morte, cùm principes eorũ secum ruina domus occidit & sepeliuit. Vnde Angelus signâter de eo hic ait v. 5. *incipiet liberare Israël de manu Philisthinorum.* Et rursum cap. 15. 20. de eo dicitur: *Iudicauitq́, Israël in diebus Philisthijm* (quibus scilicet Philisthini dominabantur Israeli) *viginti annis.*

Ex dictis liquet hos 40. annos cœpisse viginti annis antequàm Samson esset Iudex, ac durasse per 20 annos, quibus Samson fuit Iudex, atque finiri in eius morte. Moriens enim secum oppressit omnes Philisthinorum Principes cum tribus Philisthinorũ millibus: quare tunc planè vires eorum infregit, ac iugum eorum ab Israele abstulit. Cœperunt ergo hi 40. seruitutis anni anno sexto Abesan, ac sequenti anno septimo eiusdem natus est Samson; nam post cœptam, imò proptèr cœptam seruitutem natum esse Samsonem liquet ex verbis Angeli v. 5. *Ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum.* Ergo Samson factus est Iudex anno decimo nono seruitutis, ac viginti annis fuit Iudex: quare mortuus est anno ætatis 39. qui seruitutis Hebræorum fuit quadragesimus & vltimus. Ita Salianus, Torniellus & alij, licet Serarius Samsoni det annos vitæ dumtaxat 34 vel 35. scilicet totidem quot vixit Christus, cuius ipse erat figura & typus.

Quare minus verè Eusebius in Chron. Lyran. Abul. & Genebr. hos 40. annos ita numerant. vt cœperint cum principatu Samsonis, ac toto eius tempore durarint per 20. annos, atque deinde per alios viginti annos durarint sub Heli Pontifice & Iudice, qui Samsoni successit. Nam vt dixi hi quadraginta anni cœperunt ante natiuitatem Samsonis. Ideò enim ipse natus est vt seruitutem hanc excuteret. Adde annos vitæ eius 19. exactos antequàm ipse fieret Iudex, & 20. quibus fuit Iudex, habebis annos 40. seruitutis, quos quærimus.

Vers. 2. DE STIRPE DAN.] Hæc enim tribus contermina erat Philisthæis inuasoribus, ideoque prima eorum rapinas sentiebat: quare ex ea à Deo electus fuit Iudex & vindex Samson: fuit ergo ipse Danita. Vnde de eo vaticinans Iacob Genes. 49.

A 17. ait: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retro.* Vide ibi dicta.

MANVE.] Hic fuit pater Samsonis Iudicis, ad hoc à Deo electus ob suam & vxoris virtutem, religionem & pietatem; vnde meruit cum Angelo colloqui, atq; ex sterili vxore hunc filium Israelis liberatorem virtute diuina procreare. Sic alij Prophetæ viriq; magni nati sunt ex parentibus sterilibus, vt Isaac, Ioseph Samuel, Ioannes Baptista, &c. vt ostenderetur eos à Deo datos mundo ad ipsius salutem; ac essent typus Christi ex Virgine nascituri: quare hi non iam parentum, quàm Dei fuere proles & filij: Hinc *Manue* Hebr. מנוח *Manoach*, idem est quod *Noach* siue *Noë*, id est requies: sicut enim Noë requiem dedit mundo ab vniuersali cataclysmo siue diluuio, iuxta illud Genes. 6. 29. *Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarũ in terra, cui maledixit Dominus.* Sic Manue per Samsonem filium consulatus est Israelem, dans ei quietem à vexatione Philisthinorum. Ex nomine ergo videtur Manue fuisse vir quietus, placidus, bonus & benignus. Audi Iosephum lib. 5. c. 10. *Manoches quidam vir inter Danitas optimus, & patria sua sine controuersia princeps. vxorem habuit eximia pulchritudine suspiciendam supra omnes eius ætatis feminas: ex qua cùm nihil liberorum susciperet, ægrè ferens orbitatem in suburbanum suum, quod erat in campo magno, cum vxore ventitans, crebris precibus sollicitabat Deum, vt daret sibi liberos.* Falsum ergo est, quod idẽ subdit, Manue fuisse vxoris suæ valde zelotypum.

Viri magni ex sterilibus nati, cur?

Manue idem quod Noë.

C Et S. Ambros. epist. 70. *Pater*, inquit, illi (Samsoni) *erat de tribu Dan, timens Deum, haud ignobili genitus loco, præstans cæteris. Mater verò sterilis, sed virtutibus animi haud infœcunda, quæ propria hospitio mentis recipere meruit visionem Angeli.* R. Abraham in l. Iuchasin ait, nomen matris fuisse *Hatseli eophunith*, eamque progratam ex tribu Iuda.

CAVE ERGO NE BIBAS VINVM AC SICERAM,] id est omne quod inebriare potest. Causam subdit: Vers. 4.

QVIA CONCIPIES ET PARIES FILIVM, CVIVS NON TANGET CAPVT NOVACVLA, D ERIT ENIM NAZARÆVS (id est separatus & consecratus) DEI AB INFANTIA SVA, ET EX MATRIS VTERO, ET IPSE INCIPIET LIBERARE ISRAEL.] q. d. Deus destinat Samsonem filiũ ex te nasciturum liberatorem Israelis, ideoque vult iubetque eum esse Nazaræum, id est sibi dicatum ab vtero per omnem vitam: quare pariter iubet tibi, quæ es mater eius futura, vt vino & sicera abstineas quamdiu eum vtero gestabis, & iam natum lactabis; ne scilicet ipsum alas & lactes, inficiasque vino & sicera à te hausto, cum velit ipsum esse Na- Vers. 5.

zaræum, qui ijs omnino abstinere debet. Vide dicta Numer. 6 Samson ergo fuit Nazaræus per omnem vitam, mater verò eius non fuit Nazaræa, sed tantùm vino & sicera abstinere debuit toto tempore conceptionis & lactationis eius, ne Nazaræatum eius infringeret. *Samuel & Samson*, inquit S. Hieron. l. 2. contra Iouin. *vinum & siceram non biberunt. Erant enim filij repromissionis, & per abstinentiam ieiuniumq; concepti.* S. Basil. homil. de ieiunio: *Quid fortissimum Samsonem inexpugnabilem reddidit? Nonne ieiunium, per quod in matris vtero conceptus est? Ieiunium concepit, ieiunium nutriuit; ieiunium fortem effecit: Quod sanè Angelus matri præcepit, monens, quæcumque ex vite procederent, ne attingeret, non vinum, non siceram biberet.*

Cuius non tanget caput novacula.] Dices: id non videtur verum, nam Dalila totondit capillos Samsonis mariti sui. Respondeo hoc fecit Samsoni dormienti & inuito fraudulenter & hostiliter, vt eum capillis æquè ac viribus spoliatum proderet & traderet Philisthæis: hic autem iubet Angelus, vt nec Samson, nec parentes tondeant vel radant caput Samsonis, eò quòd Deus velit eum esse Nazaræum, cuius consecratio & sanctitas consistebat in coma integra & intonsa. Mandatum ergo hoc est rei faciendæ, non oraculum rei futuræ. Causa fuit, quòd prolixi capilli signum sint pulchritudinis, maiestatis, venerationis, terroris, austeritatis: consecrationis, vti hic in Samsone liquet.

Erit enim Nazaræus Dei ab infantia sua, et ex matris vtero.] Hinc nonnulli putant Samsonē fuisse sanctificatum in vtero. Nazaræus enim idem est quod separatus & cōsecratus Deo. Sed perperam. Nam iubetur Samson esse Nazaræus ab vtero, ita vt in vtero non sugat succum ex vino & sicera à matre haustum ac proinde vt mater ijs abstineat, vt hac ratione Deo dicetur quasi Nazaræus legis veteris, non autem sanctificatur in vtero. Fuit ergo Samson Nazaræus, hoc est primò separatus à cæteris Iudæis. Secundò, coronatus coma sua. Tertiò, consecratus Deo; vnde fuit typus Christi & religiosorum noui testamenti, vt fusè ostendit Hieron. Platus lib. 2. de bono status religiosi ca. 19. Tropol. discant hic parentes filios quos à Deo acceperunt ipsi reddere: *Fidens*, ait ad Lætam S. Hieron. *loquor accepturam te filios, quæ primum fœtum Domino reddidisti. Ista sunt primogenita, quæ offeruntur in lege. Sic natus est Samuel: Sic ortus Samson est: Sic Ioannes Baptista ad introitum Mariæ exultauit & lusit.*

Samson Nazaræus tripliciter.

Et (id est *quia*) ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum.] Ideo volo eum esse Nazaræum, id est mihi dicatum, quia per eum quasi meum volo liberare Israel à seruitute Philisthinorum. Hinc disce abstinentiam à vino & sicera facere, homines non tantùm sanctos, sed & sanos & robustos, vti fecit Samsonem; hic enim robur suum hausit à Nazaræatu, cuius præcipua lex erat abstinere vino, & alere comam. Quocirca Samson fuit typus Christi, de quo scriptum est: *Quoniam Nazaræus vocabitur.* Vnde & Christi ortus ab Angelo Gabriele fuit prænuntiatus, sicut & ortus Samsonis. Nota τὸ *incipiet*, quia plenè & perfectè Samson in vita nō liberauit Israelitas, sed tantùm inchoatè: Nam nō vno prælio Philisthæos planè prostrauit, vti fecere alij iudices, sed pluribus minutis cladibus eos cecīdit & debilitauit, donec

A in morte Principes eorum secum ruina domus oppressit; tunc enim plenè videtur eos eneruasse, sed ita vt paulò post, resumptis viribus, rursus sub Samuele Hebræos afflixerint.

Vir Dei venit ad me.] Nesciebat esse Angelum, sed putabat esse Prophetam. Porrò sicut Angelus hic primò apparuit matri Samsonis, deinde patri; sic Gabriel Archangelus primò apparuit B. Virgini, nuntians ei Verbi Incarnationem, vtpote quæ virgo paritura erat, deinde Iosepho eius coniugi. Vers. 6.

Quem cum interrogassem.] Chald. & Recentiores contrariè vertunt: *Non interrogaui eum*, quia legunt לא *lo* per *Aleph*, id est *non*. Noster autem meliùs cum Septuag. legit לו *lo* per *vau*, idque notatur in margine, quod Hebræi vocant *Keri vketib*, id est *lectio & scriptio*, scilicet differens & diuersa. Nam matrem interrogasse Angelum de no-

B mine patet ex eo quod subdit: *Noluit mihi dicere.*

Faciamus tibi hoedum de capris] progenitum, id est hœdum caprinum tenerum & iuuenculum. τὸ *faciamus* est ambiguum: significat enim & cibos epulasque parare, & sacris operari, siue hostiam Deo cædere & incēdere. Quare Manue per τὸ *faciamus* explorare volebat, quis esset qui secum loquebatur, homóne an Deus, vel Angelus *Dei*. Si enim permitteret sibi sacrificium offerri, certum erat ipsum esse Deum; sin id abnueret, & cibum tantùm sibi apponi cuperet, certū erat eum esse hominem. Vnde Angelus vtrumque recusans respondit: *Si me cogis* inuitando & vrgendo, *non comedam panes tuos*, quia sum Angelus, qui cibo nō visibili, sed inuisibili vescor, vt aiebat Raphael Vers. 15.

C Tobiæ c. 12. 19. *Si autem vis holocaustum facere, offer illud Deo.* non mihi, qui Dei sum Angelus.

Cur quæris nomen meum, quod est mirabile?] Hebr. פלאי *peli*, quod & *mirabile* significat, & *arcanum*, vt vertit Chald. Vers. 18.

Nonnulli putant nomen Angeli huius fuisse *pele*, id est admirabilis. Verùm falluntur: Angelus enim recusat nomen suum edicere, eò quòd sit admirabile & dictu ineffabile. Ita Noster. Septuag. & alij.

Porrò S. August. hic quæst. 52 53. 54. opinatur Angelum hunc dictum *pele*, hoc est admirabilem esse Christum. Hic enim est *magni consilij Angelus* vt vertūt Septuag. Isaiæ 9 v. 6. ideoque *admirabilis*, vt ait ibidem Isaias: hinc in flamma cum victima sacrificij ascendit in cælum, quia significabat Christum hominem factum non accepturum sacrificium, sed ipsummet fore victimam, & sacrificium.

D Verùm certum est Angelum hunc propriè fuisse Angelum, typicè autem repræsentasse Christum. Vnde & in *pele* additur *iod*, diciturque *peli*, vt significetur Christi nomen fore *Iesus*, cuius prima littera est *iod*, ait Leo Castrius in Isaiæ c. 9.

Quæres; Cur Angelus hic ait suum nomen esse *pele*, id est admirabile? Resp. primò, quia Angeli cùm sint puri spiritus non habent nomina vocalia & corporalia, sed mentalia & spiritualia, quæ homini sunt incognita & noua, ideoque admirabilia. Loquuntur enim Angeli sibi inuicem, & se mutuò compellant appellantque per signa spiritualia, putà per conceptus mentis, quos ei cui loqui volunt ostendunt & patefaciunt. Quare Angeli dum apparent & nomina assumunt, vt vocentur Michaël, Gabriel, Raphaël, non ea assumunt quasi ea sint ipsis propria, quibus in cælo vocentur & compellen- *Nomen Angelis mirabile.*

pellentur, sed vt per ea innotescant hominibus, A eisque suggerant nomen, quo ab eis vocari & inuocari possint. Hinc *Raphael* vocatur quasi medicus Dei, quia Tobiam curauit à cæcitate: *Gabriel* quasi fortitudo Dei, quia pro populo Dei fortiter pugnauit Daniel. 10.

Secundò, nomen Angeli est admirabile significatione, quia significat Angeli naturam ac dotes, præsertim gratiæ & gloriæ quæ hominum captum superant, ideoque eis sunt admirabilia.

Tertiò, nomen Angeli huius fuit admirabile efficacitate, quia ipse efficax fuit in operãdo magna, stupenda & admirabilia, vnde explicans subdit, *qui facit mirabilia.* Angelus enim hic mira vi & quasi miraculo ex petra elicuit ignem, quo hœdus Manue Deo sacrificaretur. Rursum mira nuntiauit de Samsone ex sterili matre nascituro, quodque ipse futurus esset Nazaræus, ideoque iudex & vindex Israelis; ipse quoque admirandam istam fortitudi- B nem procurauit Samsoni ad patrandum opera heroica, quæ mox audiemus. Denique ipse in flamma illæsus ascendit in cęlum, & corpore suo in elementa (è quibus illud compegerat & assumpserat) resoluto euanuit, quæ omnia Manue & vxori eius erant admiranda. Quartò, nomen Angeli fuit admirabile repræsentatione. Angelus enim hic primò repræsentabat Deum, eius erat nuntius; sicut legatus repræsentat personam sui Principis, à quo mittitur. Deus autem, Deique nomen est admirabile, vtpote significans admirabilem eius Deitatẽ, virtutem potentiã & gloriam, iuxta illud Psal. 8. 1. *Domine Dominus noster quàm admirabile est nomẽ tuum in vniuersa terra?* Mirabilis enim est, omnemque Angelorum & hominum intellectum superat C Dei essentia, maiestas, sapientia, bonitas, operatio, ceteraque eius attributa, vtpote immensa & infinita.

In Christo omnia mira. Secundò. Angelus hic repręsentat Christũ, cuius admirabilis fuit incarnatio, natiuitas, vita, sanctitas, doctrina, opera, miracula, mors, resurrectio, ascensio, missio Spiritus Sancti, qui proinde admiranda per Apostolos operatus est, adeoque totum mundum ad se conuertit, ac indies per fideles suos similia operatur. Quare qui magna & mira ad Dei gloriam animo destinat, inuocet Angelum *pele*, inuocet Christum, cuius nomen est *admirabilis*, vt per se operetur magna & mirabilia. Ita S. Aug. vide dicta Isaiæ 9. 6. Hinc & B. Virgo Christi genitrix vocatur & inuocatur à fidelibus *Mater admirabilis*, hicque titulus ipsi est gratissimus, vti ipsamet D cuidam viro sancto reuelauit: quia ipsa fuit mater & virgo, mater Dei & hominis, mater creatoris, adeoque mater sui Patris, quia genuit eum, à quo genita est, &c. Quæ omnia sunt stupenda & admirabilia.

Porrò Dauid Chytræus opinatur quòd à *Pele* dicta sit *Pallas* Dea sapientiæ apud Gentiles. A Pele, inquit, *Græcorum Palladem Deam sapientia & doctrina ex cerebro Iouis natam, nomen accepisse magis consentaneum est, quàm à πάλλειν seu vibranda hasta. Non enim dubium est, doctrinam Ecclesiæ de filio Dei, æterna sapientia, ex Iehoua mente ab æterno genita, & caput Gorgonis seu draconis diaboli à se contritum ostentante. Coloss. 2. ab Ethnicis deprauatam & in Palladis idolum conuersam esse.* Verùm hæc noua Nouatoris sunt commenta, si non figmenta, esto enim res in se non sit absona, nomen tamen dissonat. A *Peli* enim dicenda fuisset *Palia*, non Pallas.

A Denique probabiliter opinatur Serarius hunc Angelum Pele, id est admirabilẽ fuisse S. Michaelem (hic enim olim erat Protector Synagogæ Hebræorum, cui præfuit Samson, sicut nunc est Ecclesiæ Christianorum) qui cum superbo Lucifero confligens, Dei maiestatem & nomen admirans, humiliter dixit מי כ אל *micael*, id est, *quis sicut Deus*; ideoque eum cælo deturbans eius locum occupauit, sua humilitate factus omnium Angelorum Princeps, sicut Lucifer sua superbia factus est dæmonum caput, & imus in inferno, nec tantùm Angelorum, sed & hominum. Audi Serarium docentem Michaëlis nomen & inuocationem mirè valere contra omnes tentationes. Age, inquit, proponatur tibi flagitium quodlibet, statimque animo succurrat, Deum illud vetare. Numquid tu illud admittes? Nonne te ab eo statim hæc abducet cogitatio: *Quis sicut Deus?* Titillet te voluptas & il- B lecebra qualibet. At *quis sicut Deus?* Terreat te potens ac formidabilis quispiam. At *quis sicut Deus?* Tibi parentes, propinqui, & sodales cordi sint. At *quis sicut Deus?* in omnibus denique peccatorum occasionibus, inuitamentis ac lenocinijs prodest semper plurimum Michaëlis nomẽ, id est *Dei* prohibentis, benignitate tanta nos prosequentis, præmia æterna promittentis, gehennã perpetuam minitantis, omnia semper & vbique intuentis, omnium ab omnibus rationem reposcentis, comparatio cum fructu & delectatione, quæ inanis & fallax è peccato quæritur; & cum quolibet, aut dæmone aut homine, nos ad ambitionem, superbiam, iracundiam, vindictam, ebrietatem aliudue quocumque scelus aut flagitium hortante ac pel- C liciente.

Vers. 19. TVLIT ITAQVE MANVE HOEDVM DE CAPRIS,] id est hœdum tenerum, adhuc lactentem & sugentem vbera capræ matris suæ (hoc enim significat τὸ de capris) eumque mactauit, excoriauit, coxit, & ad Angelum attulit, vt si Propheta esset inde comederet; sin esset Angelus Deo offerret, vt ipse dixerat v. 16.

Angelus hic sacrificat. ET LIBAMENTA] Hebr. מנחה *Mincha* (quod alludit ad nomen *Manoach*, id est Manue: omnes enim vtrobique litteræ sunt eædem: Manue enim hic obtulit Deo *Mincha*) id est vinum, oleum, panem vel farinam, quæ homini in conuiuio, æquè ac Deo in sacrificio libari, id est ad cornu altaris effundi vel cremari solebant.

ET POSVIT SVPER PETRAM OFFERENS D DEO QVI FACIT MIRABILIA, *Offerens*, non tam per se, quàm per Angelum. Angelus enim hic functus est officio sacerdotis, & sacrificauit dum ignẽ è petra elicuit, quo hœdi caro Deo sacrificaretur & combureretur. Vnde Vatab. & Rabbini pro *qui facit mirabilia*, vertunt *mirificabat facere*, scilicet Angelus hoc est fecit miraculũ, quia ex petra elicuit ignem. Manue verò fuit quasi eius minister, & diaconus, dum hœdum mactauit, coxit, & cum libamentis in petra posuit, vt ab Angelo Deo cremarentur. Vnde sequitur.

IPSE AVTEM ET VXOR EIVS INTVEBANTVR.] Simile prorsus fecit Angelus cum Gedeone, carnes ab eo allatas & petræ impositas miraculoso igne à se producto consumens, Deoque sacrificans, vti audiuimus cap. 6. Deo enim dispensante non tantùm Angelus, sed & Manue laicus ex tribu Dan, non Leui, sacrificare poterat etiam extra Tabernaculum,

VERS. 20. CVMQVE ASCENDERET FLAMMA ALTARIS A (ab Angelo è petra, quæ erat hic loco altaris, iactu baculi siue scipionis, quem manu gerebat, elicita ad comburendum holocaustum) IN CÆLVM, ANGELVS DOMINI PARITER IN FLAMMA ASCENDIT,] vt se non hominem Prophetam, sed Angelum esse ostenderet, ideoque à flamma illæsum in cælum, è quo venerat, redire, seque mysticè repræsentare Christum, qui immolans se in ara crucis per flammam tum amoris tum doloris, tertio die à morte surrecturus, & 40. die in cælum gloriosè erat ascensurus. Ita S. August. Rursum quòd ipse in sacrificio Eucharistiæ per flammam charitatis iugiter incruentè immolandus, & manducandus foret sub speciebus panis & vini, sed ita vt speciebus in stomacho consumptis, ipse viuus & illæsus euanescat, & in cælum quasi ascendat. Vnde S. Andreas Apostolus ad Ægeam Tyrannum: *Ego*, inquit, *omnipotenti Deo, qui vnus & verus est, immolo quotidie non taurorum carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatum Agnum in altari, cuius carnem postquam omnis populus credentium manducauerit, Agnus qui sacrificatus est, integer perseuerat & viuus.*

VERS. 22. MORTE MORIEMVR QVIA VIDIMVS DEVM,] id est angelum Domini, vt præcessit. Angelus enim repræsentabat Dominum, sicut legatus repræsentat Principem, à quo mittitur, videbat ergo Deum in Angelo, vel certè Angelum esse Deum putabant, ait S. Aug. hebr. enim *Elohim* & Angelum & Deum significat. Porrò illo æuo communis hominum sensus & timor (licet inanis & vanus) erat, eum qui vidisset Deum vel Angelum illicò moriturum, ob causas, quas recensui cap. 6, 22.

VERS. 24. ET VOCAVIT NOMEN EIVS SAMSON.] *Vocauit*, scilicet mater pariens, vt patet ex Hebræo, sed inspirata à Deo: Nam Samsoni nomen hoc inditum fuisse à Deo docet S. Chrys. hom. 18. in Ioannem. *Samson* Hebr. idem est quod *Sol lætitiæ*, שמש *scemes*, id est Sol, & ששון *Sason*, id est gaudium, lætitia; vel potiùs *Samson*, id est paruus sol, soliculus, solillus. Est enim nomen diminutiuum à *Scemes*, id est sol, sicut ab איש *isch*, id est vir, diminutiuè dicitur אישון *ison*, id est viruculus, & à שבת *sabbat*, שבתון sabbathon, id est sabbatulum, hoc est paruum sabbatum. Vocauit ergo filium *Samson*, id est soliculum, vt hoc nomine quasi omine qualis futurus esset indicaret. q. d. Israëli in tenebris luctus & mœroris ob seruitutem & oppressionem Philisthinorum constituto Deus oriri fecit nouum solem, putà Samsonem, qui sua virtute & fortitudine has tenebras dispellat, & noua nos libertatis, lætitiæ & felicitatis luce perfundat & recreet. Hinc Samson fuit typus Christi, qui est sol iustitiæ iuxta illud Zachariæ: *Visitauit nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent.* Lucæ 1. & illud Malach. 4. 2. *Orietur vobis timentibus nomē meum sol iustitiæ & sanitas in pennis eius.* Et Isaias c. 9. 2. ac ex eo Matth. c. 4. *Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam; & sedentibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis.* Ita S. Aug. Beda, Arias, Serarius, & alij. Porrò Arias: Samson, ait, idem est quod sol diruēs, vastans & populans, scilicet Philisthæos. שמם *scamam* enim est diruere, populari. Denique Talmudici in Sota c. 1. asserunt Samsonem à Deo nominatum, illum siquidem Psalmo 83. vers. 12. vocari *Scemes & magen*: id est *solem & scutum*. Nam liquet Samsonem etiam in generatione temporeque suo fuisse Israëli scutum.

Samson idem quod paruus sol.

Sic Cyrus fuit sol Persidis, vti ostendi Isaiæ 41. 2. Et S. Columbani matri visum est se parere solem, cùm ex eo esset grauida.

Chaldaicè verò *Samson* idem est quod *ministerium* vel *minister*, scilicet Dei ad magna miraq; opera patrandum: *scemes* enim est *ministrare*, ait Pagnin.

ET BENEDIXIT EI DOMINVS] suis bonis & donis eum cumulando, ac præsertim heroica animi & corporis fortitudine eum donando, vt quotidie in ea cresceret ad Philisthæos profligandos.

COEPITQVE SPIRITVS DOMINI ESSE CVM EO IN CASTRIS DAN INTER SARAA ET ESTHAOL] VERS. 25.
id est in loco, qui postea c. 18. v. 12. ab euentu vocatus est *castra Dan*, situsque erat inter Saraa & Esthaol, nam Hebræi tunc non habebant castra, vtpote oppressi à Philisthæis. Hebr. est. *Cœpit spiritus Dei* לפעמו *lepaamo*, id est per vices eum agitare, B excitare & impellere, scilicet ad ardua audendū & molienda. Vnde deinceps quotiescumque narratur Samson aliquid eximium aggredi, præmittitur: *Spiritus Domini irruit in Samson.* Hinc notat S. Ambros. in illud Lucæ 1. 17. *Ipse præibit in spiritu & virtute Eliæ*, hæc duo, scilicet spiritum & virtutem siue fortitudinem semper esse coniuncta. Nam omnis fortitudo tam ad ardua agendum & aggrediendum, quàm ad dura patiendum, est à spiritu, quē nobis aspirat Spiritus S. Ille ergo assiduè nobis inuocandus est. Sic Ioannes Baptista dicitur habuisse spiritum & virtutem Eliæ; & Gabriel dixit B. Virgini: *Spiritus S. superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi*, Lucæ 1. & Christus Apostolis Actor. 1. ait: *Accipietis virtutem Spiritus S. superuenientis* C *in vos.* Vbi vides semper virtutē iungi & tribui Spiritui S. Quocirca Septuag. hoc loco vertunt: *Cœpit cum eo spiritus proficisci*, eum comitari, & quasi pædagogus deducere, atque ad actus heroicos extimulare. Chald. *Mansit spiritus fortitudinis à Domino ad roborandum eum.* R. Radac. *Incepit prophetia illi venire vice prima.* Idem rursum sic: *Cœpit prophetiæ spiritus eum pulsare, & quasi tinnitum ei facere, quasi ante ipsum aliquod foret tintinnabulum.* Caietan. *Cœpit eum spiritus agitare signo aliquo sensibili, quod tamen quale fuerit scriptum non est.* Arias: *Cœpit spiritus Domini impellere eum, ita scilicet vt feliciorum temporum fortasse memor, & præsentium pertæsus, animo diuinitus excitato, de Israelitarum rerum correctione & restitutione, deque hostium damno & labefactatione cogitare cœperit.*

Denique audi S. Ambros. epist. 24. ad Vigilium: *Cùm diuturna iniuria longa subiectione ita essent depressa Hebræorum pectora, vt nullus viriliter ingenio ad libertatem animos tollere auderet, ortus est illis Samson diuino* D *oraculo prædestinatus, magnus vir, nec in pluribus numerandus, sed in paucis præstantissimus & quod sine vlla controuersia sit, viribus corporis omnium facilè primus; eoq; ingenti admiratione nobis spectandus à principio; non illa quæ temperantiæ & sobrietatis iam inde à pueritia vini abstemius præclara insignia dedit; nec illa quæ intonsa capite Nazaræus sacra diu seruauit custodia; sed ab adolescentia, quæ in alijs ætas mollior, in hoc egregia atque supra humanum modum perfecta virtutis stupenda facinora effecit, quibus diuini oraculi mox aperuit fidem quòd non perfunctoriè tanta eum anteisset gratia, vt descenderet Angelus, per quem ortus eius præter spem parentibus annunciaretur, futuri regimen & præsidium sui. Nam grauibus iam diu Palæstinorum imperijs affligebantur.* Et intrio lib. de Spiritu S. *Samson diuina promissione generatus spiritum comitantē habebat. Sic enim legimus: Quia benedixit eum Dominus, & cœpit Spiritus Domini*

comitari

comitari cum eo in castra. Sic verò Aug. de Temp. serm. 107. *Vbi erat potentissima illa fortitudo nisi in eo quod Scriptura dixit: Incedebat cum illo spiritus Domini. Ad Domini spiritum pertinebat illa fortitudo. In Samson vas erat. In spiritu plenitudo erat. Vas impleri & exinaniri potest.*

Porrò Samson, ait Euseb. in Chronico, similia vel eadem fecit quæ Hercules, imò nõ alium fuisse Gentilium Herculem, quàm Hebræorum Samsonem docet noster Gaspar Sanchez in Minores Prophetas pag. 805. ac fabulas de heroicis gestis Herculis ex Samsonis historia esse petitas, de

A quo plura capite decimosexto in fine.

INTER SARAA ET ESTHAOL:]R. Ase in tract. Sutah. cap. 1. asserit hos duos esse magnos montes, quos Samson euulserit, & manibus suis contriuerit instar molæ, sed hæc ridicula sunt Rabbini figmenta: Sunt enim hæ duæ vrbes (non montes) terminales, quæ tribum Dan à tribu Iuda disterminant, vt patet Iosue 15. 33. 2 Esdræ 11. 29. ac inter eas natus & sepultus est Samson.

Porrò *Saara*, Hebr. idem est quod *lepra*, *Esthaol* idem quod *postulatum*, aut *ignis*, vel *vxor stultitiæ*, ait Pagnin. in nomin. Hebr.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Samson impulsu Dei postulat vxorem Philisthæam, ad quam vadens leonem obuium discerpit, in cuius ore post aliquot dies reperit examen apum & fauum mellis. Inde vers. 10. in nuptiali suo conuiuio, sodalibus proponit hoc ænigma. De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. *Quod cum illi soluere nequirent, per vxorem à Samsone solutionem extorquent, eamq; Samsoni edicunt. Quare ille triginta sindones triginta Ascalonitis occisis ereptas eis ex pacto persoluit, ac iratus domum redit.*

1. DEscendit ergo Samson in Thamnatha, videnśque ibi mulierem de filiabus
Philisthijm, 2. ascendit, & nuntiauit patri suo, & matri suæ dicens: Vidi mulie-
rem in Thamnatha de filiabus Philisthinorum: quam quæso vt mihi accipiatis vxo-
rem. 3. Cui dixerunt pater & mater sua: Numquid non est mulier in filiabus fra-
trum tuorum, & omni populo meo, quia vis accipere vxorem de Philisthijm, qui
incircumcisi sunt? Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe: quia placuit
oculis meis. 4. Parentes autem eius nesciebant quòd res à Domino fieret, & quæ-
reret occasionem contra Philisthijm. eo enim tempore Philisthijm dominabantur
Israëli. 5 Descendit itaque Samson cum patre suo & matre in Thamnatha. Cumque
venissent ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis sæuus, & rugiens, & occurrit ei.
6. Irruit autem Spiritus Domini in Samson, & dilacerauit leonem, quasi hœdum in
frusta discerpens, nihil omnino habens in manu: & hoc patri & matri noluit indica-
re. 7. Descenditque & locutus est mulieri, quæ placuerat oculis eius. 8. Et post ali-
quot dies reuertens vt acciperet eam, declinauit vt videret cadauer leonis, & ecce
examen apum in ore leonis erat ac fauus mellis. 9. Quem cum sumpsisset in manibus,
comedebat in via: veniensque ad patrem suum & matrem, dedit eis partem, qui &
ipsi comederunt, nec tamen eis voluit indicare quòd mel de corpore leonis assump-
serat. 10. Descendit itaque pater eius ad mulierem, & fecit filio suo Samson conui-
uium. Sic enim iuuenes facere consueuerant. 11. Cùm ergo ciues loci illius vidissent
eum, dederunt ei sodales triginta vt essent cum eo. 12. Quibus locutus est Samson:
Proponam vobis problema: quod si solueritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo
vobis triginta sindones, & totidem tunicas: 13. sin autem non potueritis soluere,
vos dabitis mihi triginta sindones, & eiusdem numeri tunicas. Qui responderunt ei:
Propone problema, vt audiamus. 14. Dixitque eis: De comedente exiuit cibus, &
de forti egressa est dulcedo. nec potuerunt per tres dies propositionem soluere.
15. Cumque adesset dies septimus, dixerunt ad vxorem Samson: Blandire viro
tuo, & suade ei vt indicet tibi quid significet problema. quod si facere nolueris, in-
cendemus te, & domum patris tui. an idcirco vocastis nos ad nuptias vt spoliare-
tis? 16. Quæ fundebat apud Samson lachrymas, & querebatur: dicens: Odisti
me, & non diligis: idcirco problema, quòd proposuisti filijs populi mei, non vis mi-
hi exponere. At illi respondit: Patri meo & matri nolui dicere: & tibi indicare po-
tero? 17. Septem igitur diebus conuiuij flebat ante eum: tandemque die septimo
cùm ei esset molesta, exposuit. Quæ statim indicauit ciuibus suis. 18. Et illi dixe-
runt ei die septimo ante solis occubitum: Quid dulcius melle, & quid fortius leo-
ne? Qui ait ad eos: Si non arassetis in vitula mea, non inuenissetis propositionem
meam. 19. Irruit itaque in eum Spiritus Domini, descenditque Ascalonem, &

percussit ibi triginta viros, quorum ablatas vestes dedit ijs qui problema soluerant. Iratusque nimis ascendit in domum patris sui: 20. vxor autem eius accepit maritum vnum de amicis eius & pronubis.

Vers. 1. DESCENDIT ERGO SAMSON IN THAMNATHA.] *Thamna*, inquit Adrichomius pag. 24. Thamnas, Thamnata, & Themna est in via inter Ptolemaidam & Gazam, & eadē via progrediendo venitur in Accaron & Geth. Hic oues suas tondit Iudas. Ciuitas Philisthinorum, iuxta quam Samson discerpsit & lacerauit leonem, atque inibi duxit vxorem ex Philistæis, quam ceperunt Philisthæi. Munita est postea hæc vrbs à Bacchide.

Thamnata ergo erat oppidum in cōfinio trium tribuum, scilicet Iuda, Dan & Ephraim, versus mare Mediterraneum, inter Ptolemaidem de Gazam in finibus Diospoleos, ait S. Hieron. quod in sortem suam accepit tribus Iuda. Iosue 15. 17. sed Iudæis eripuerunt Philisthæi. vt patet ex hoc capite, idque disertè asserit Iosephus: recuperarunt illud posteà Iudæi, vt patet 2. Paral. 29. 18. Iudæis iterum illud extorserunt Philisthæi tempore Achaz Regis Iuda, vt ibidem dicitur.

Vers. 3. HANC MIHI ACCIPE, QVIA PLACVIT OCVLIS MEIS;] non tantùm quia pulchra, sed & quia occasio mihi erit inuadendi Philisthæos, itaq; ordiendi meum liberatoris Hebræorum officium, ad quod me Deus destinat, vt patet ex seqq.

Vers. 4. QVOD RES A DOMINO FIERET.] Hinc patet Samsonē non peccasse, quòd contra legē petierit vxorem Philisthinam, quia id fecit Deo impellēte, ac proinde in lege sua dispēsāte: alioqui matrimonia hæc cum infidelibus, æquè ac cum hæreticis communiter sunt periculosa & noxia, vti fusè docet S. Ambros. epist. 24. idque suo malo expertus est Samson qui hic, vti & in alijs, fuit typus Christi, qui Ecclesiam ex Gentibus sibi desponderit repudiatis Iudæis. Vnde S. Ambr. epist. 70. iuxta editionem veterem, quę in editione Romana extat li. 3. epist. 24. ad Vigilium, & lib. 1. de Abraham cap. vlt. habet perinsignia axiomata hæc: *Primò in connubio religio quæritur. Secundò, non potest congruere charitas, si discrepat fidei. Tertiò sæpè illecebra mulieris decepit etiam fortiores maritos, & à religione fecit discedere.* Vnde concludit: *Caue Christiane gentili aut Iudæo filiam tuam tradere: Caue gentilem, aut Iudæam aut alienigenam, hoc est hæreticam, & omnem alienam à fide tua vxorem accersas tibi.*

Vide Apostolum 2. Cor. 6. 14. vbi multis hæc matrimonia cum infidelibus dissuadet. Vnde S. Iuliana Gentili diuiti eam coniugem ambienti generosè respondit: *Tuum matrimonium est societas cū inferis, & sepulchrum positum in oculis.* Quocirca Ecclesia matrimonia disparis cultus irritauit, & nulla decreuit. D

ET QVÆRERET OCCASIONEM CONTRA PHILISTHIIM.] Samson enim faciebat hoc dilemma. Philisthæi vel mihi dabunt Philisthinam vxorem, quam peto, vel negabunt: si negent, arripiam occasionem inuadendi eos, eò quòd vxorem negando dedecore me afficiant. Si dent, debebunt mihi meisque Hebræis esse benigniores, vtpote iam eis affinitate coniuncto; quod si nō præstent, erit mihi hæc occasio nouæ litis; occasio inquam, eos persequendi & damnis afficiendi. Ita S. Ambros. ep. 24. *Ignorantes*, inquit, *parentes, quòd in eo intentio vergeret vt Palæstinis aut negantibus infestior foret, aut acquiescentibus affectus inferenda in subditos iniuria demeA retur, cùm ex coniunctione æqualitas par, & gratia consortij iure accresceret; aut si quid offensum esset, longiùs vltionis studia procederent, quasi alienigenam declinandam arbitrabantur.*

Addit S. Ambros. Samsonem ineunte iuuentute duxisse vxorem, vt periculum fornicationis, quod iuuenes ob feruorem ætatis subeunt, effugeret. *Talibus*, inquit, *commendatus insignibus, vbi primùm adoleuit, coniugio intendit mentem, siue quòd vagam ac familiarem adolescentulis abhorreret animo lubrica libidinis consuetudinem; siue quia iam causa quærebatur, quemadmodum à ceruicibus plebis suæ auerteret Palæstinorum potentiam, duraq; imperia.*

APPARVIT CATVLVS LEONIS SÆVVS ET RVGIENS.] Catuli enim leonis grandibus sunt sæuiores; tum quia magis famem latrante stomacho; tum quia iuuentus facit eos petulantiores, animosiores & ferociores. Ita Plinius lib. 8. cap. 16. *Leoni*, ait, *præcipua generositas tunc cùm colla armosq; vestiunt iuba. Id enim ætate contingit à leone conceptis.* Vers. 5.

B

IRRVIT Septuag. (*insiluit*) AVTEM SPIRITVS DOMINI IN SAMSON.] eum animans & roborans ad inuadendum & occidendum leonem. Vnde sequitur: *Et dilacerauit leonem.* Audi S. Ambr. ep. 24. *Occurrit ei leo ferus de sylua, agresti libertate fæuior. Comes nullus, telum in manibus haudquaquam suppeditabat: cedere pudor, & conscia virtus fiduciam dare. Tunc irruentem in se brachijs amplexus necat, & lacertorum nodo exanimatum præter aggerem supra sylvestria germina proiecit, ac dereliquit. Locus erat lætus pabuli herboso gramine, vinetis consitus.* Vers 6.

Hinc patet robur & vires Samsonis non fuisse C naturales, sed supernaturaliter illi à Deo inditas: vnde & à capillis eius, Deo ita ordinante, pendebant, vti audiemus cap. sequenti.

Tropol. Leo est res ardua, vt grauis tentatio, quā instar Samsonis inuocato Dei spiritu animosè inuadere & superare debemus: occide hunc terroris leonem, occisus ampliùs te non vexabit; sicque fiet vt qui priùs videbatur leo inuincibilis, iam videatur formica debilis. Talis enim animosis est dæmon. Vnde à Iob cap. 4. v. 10. & 11. iuxta Sept. vocatur *myrmicoleon*, id est formica leo, si enim eum timeas, fæuiet vt leo; sin contemnas, erit debilior formica. Hinc Salomō ait Prou. 22. 13. *Dicit piger: Leo est foris, in medio platearū occidendus sum.* Ex aduerso dicebat Alexandro Magno festiuè Craterus: *Macte Alexander, pro regno cum leone pugna.* Id ipsum quisque sibi cū dæmone pro regno cęlesti pugnanti, à Deo dici putet. Sæpè, ait Seneca, nos terrent non res ipsæ, sed rerum vmbræ & phantasmata, scilicet nimia difficultatis apprehensio & ponderatio. Quare cæcis quasi oculis inuadenda sunt ista imaginationis terriculamenta, vti facit leæna, de qua Plinius lib. 8. cap. 16. *Cum pro catulis*, inquit, *fœta dimicat leæna, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expauescat.*

Leo est res ardua quam vincat vt Samson leonem.

Porrò primus hic fuit fortitudinis Samsonis actus, quo cęteris maioribus prelusit, ac Philisthęis terrorem incussit: qui enim leonem animalium fortissimum lacerarat, quem non laceraret? Tradit Plinius & alij leonis animos viresque infringi, si quis in oculos vultumq; eius pallium vestémve aliam injiciat. Ardor enim & vis eius consistit in oculis,

oculis, qui si velo obducantur, ipse se cæcum & captum putat, itaque se capi & ferri permittit: Atque hoc modo nonnulli leones superarunt & mactarunt. At Samson nil tale hic fecit, sed leonem videntem & oculatissimum sine gladio vel fuste inermis aggressus, sola manu apprehensum lacerauit, vt ostenderet se esse leonibus fortiorem, ac plusquam leonem irruiturum in Philisthæos.

ET HOC PATRI ET MATRI NOLVIT INDICARE.] tum modestiæ causa; tum quia Dei destinatione & instinctu, ex leone hoc occiso, & melle in eius ore reperto facturus erat ænigma, quod propositurus erat Philisthæis, cuius solutionem illi facilè inuenissent, si leonem ab eo occisum, & fauum in eo repertum inaudissent ab eius parentibus. Docet hic Samson, quòd qui secretum seruare vult, illud nulli, nec amicissimo vel parenti indicet, dicatq; cum Isaia cap. 24. 16. *Secretum meum mihi.* Aristoteles interrogatus, *quid omnium esset difficillimum?* respōdit: *Tacere quæ loqui non oportet.* Facilius enim ignitum carbonem ore cōtinuerit quis, quàm arcani quidpiam, vt olim dixit Socrates, quē in iocis imitatus l. 2. de Oratore Tullius: Magno igitur opere laudandum ac imitandum Samsonis in leonina cæde, mellificijque noui monstratione, silentium.

Vers. 8. ET ECCE EXAMEN APVM IN ORE LEONIS ERAT AC FAVVS MELLIS.] Chald. *In corpore.* Meliùs Noster in Sept. & alij: *in ore.* Solent enim apes ore animalium siue viuorum siue mortuorum delectari; ita tamen vt aliquibus ore sedentibus cæteræ corpori leonis insiderent, vel illud circumuolitarent. Hinc apes visæ sunt insidere ori Pindari, Platonis & S. Ambrosij, vt melleam eorum facundiam præsignificarēt. Quin & ad Iouem puerum, qui postea factus est Rex Cretæ, ac post mortem Deus & Deorum Princeps, apes aduolasse eiusque os melle impleuisse, itaq; eum nutriuisse narrat, vel potiùs fabulatur Virgil. in fine Georg. Porrò solent apes, teste Plinio, Virgilio, Plutarcho, Columella & alijs, quos citat & sequitur Vlysses Aldrouandus tract. de apibus, è corpore boum mortuorū naturaliter nasci, ac Rex apum ex ipso bouis capite, cęteræ ex reliquo corpore. Cur non & nasci possint ex cadauere leonis? Quanquam hic non dicūtur natæ ex leone, sed ori eius insedisse, nimirum circumuolitantes per flores cāpi, in quo erat cadauer leonis, os eius ingressę in eodem fauum cōstruxere, in eoque mel suum de more condiderunt. Denique Deus per Angelum dirigens Samsonem effecit, vt apes ex cadauere leonis nascerentur, vel alibi natæ in os leonis inuolarent, ibique mellificarēt, ob gesta Samsonis, quæ exinde secuta sunt, & ob mysteria, quę per hoc Deus repræsentare volebat, de quibus mox. Sic in Hippocratis Medicorum Principis (vt habet eius vita) sepulchro inuentum est examen apum ad multum tempus mellificantium, item in capite Onesili iam exinanito teste Herodoto.

Apes hominum ori insidentes.

Allegor. Leo significabat Christum, ipse enim est Leo de tribu Iuda. Genes. 49. & Apocal. 4. & 5 qui sua morte deuicit mortem, peccatum, dæmonem & gehennam. Vnde ex eo post mortem prodijt mel Eucharistiæ, & examen apum, id est innumera fidelium & sanctorum copia. Ita S. August. cuius verba mox citabo.

Porrò Abul. & Lyran. has apes è leone natas censent fuisse sordidiores & viliores, quia leonis grauis est odor & halitus, quem apes mundæ fugiunt. Sicut in Sardinia mel est amarum, eò quòd ibi apes pascantur absinthio, quod est amarum, teste Plinio lib. 21. 13 Verùm contrarium censet Serarius & alij: viui enim leonis grauis est halitus, non mortui. Num vile famulo suo mel dedit Dominus? Num suis Samson parentibus, suæque, vt Iosephus vult, sponsę? in animalium generosissimo generosissimas quoque apes fuisse arbitror, & generosissimum à Deo Samsoni datum mel, quod non falsò laudarit infrà vers. 14.

PROPONAM VOBIS PROBLEMA.] Hebr. חידה *chidda*, id est ænigma; propriè enim fuit hoc ænigma, id est obscura, arcana & inuoluta propositio. Vers. 12.

DE COMEDENTE EXIVIT CIBVS, ET DE FORTI EGRESSA EST DVLCEDO.] Ecce hoc est problema, id est ænigma à Samsone propositum Philisthæis iuuenibus in conuiuio. Veterum enim mos erat ænigmata & gryphos similes cōuiuis in conuiuio, promisso soluenti præmio, proponere, vti ostēdi Ecclesiastici 32. v. 4. & 5. Idem patet ex Plutarch. & Athenæo de cœnis sapientum: *Non minus,* ait lib. 7. saturn. c. 1. Macrobius, *quàm dulcedo vini hilarant verba conuiuiam: Et crateri liquoris ad lætitiam nati adhibenda non modò Nympharum, sed musarum quoque admistione, temperies.* Vers. 14.

In Hebræo est pulchra Paranomasia: sic enim habet: *De comedente exiuit comestibile.* Sensus est q. d. De leonis ore, qui alia animalia vorare solet, prodijt fauus, qui est cibus suauissimus, ac de forti, id est de eodem leone, qui animalium est fortissimus, egressa est dulcedo, id est mel dulcissimum, nimirum leo à me occisus præbuit mihi mel vt significetur actus heroicos meæ fortitudinis parituros mihi & cuilibet alteri mirificam voluptatem, gaudium, felicitatem & gloriam.

Alleg. S. August. serm. 107 de Temp. *De edente,* ait, *exiuit cibus, & de forti est egressa dulcedo. Quid aliud significat quàm Christum à mortu resurgentem? De edente vtique, id est de morte, qua cuncta deuorat atque consumit exiuit cibus ille qui dixit: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi, quem humana exacerbauit iniquitas, eiq; aceti & fellis amaritudinem propinauit, atque ab eo plebs gentium vitæ dulcedinem conuersa suscepit, ac sic de mortui leonis ore, id est de Christi morte, qui accubans dormiuit vt leo, apum, id est Christianorum processit examen.*

Tropol. S. Ambros. l. de Elia & ieiunio c. 11. legens cum nonnullis codicibus Græcis (qui pro ἰσχυρῦ habent πικρῦ) *de tristi exijt dulce,* subdit, *sed & forte laboriosum est, exit enim dulcedo de tristitia vel labore* (vnde & Hebr. עז *az,* significat durum, acerbum) nam in tentationibus & laboribus superatis, quasi in leonibus interfectis, suauissimi consolationum, gaudiorum & præmiorum fructus inueniuntur: quocirca *Christus, fauos post fella gustauit,* ait Tertul. idem fecere Martyres, quorum expressum hic typum exhibet Samson. Sic Paulus gaudet se liberatum de ore leonis, id est Neronis 2. Timoth. 4. 17. Nimirum *bonorum laborum gloriosus est fructus, & qui non concidat radix sapientiæ.* Sapient. 3. 15. Hoc est *sugere mel de petra oleūque de saxo durissimo.* Quocirca S. Ambros. loco iam citato docet amara esse pręoptanda dulcibus, ijsque dulcia esse temperanda, ac præsertim epulas ieiunio. *Ipsa* ait, *corpora dulcibus frequenter inflantur & melle iecur tenditur: idem tamen esca amaritudine temperatur. Ideò non mediocris, sed laudata quæstio: De manducante exiuit*

esca,

esca, & de forti dulcedo. Alij habent: Et de tristi dulce, Graeci Codices maximè, sed & forte laboriosum est. Exit enim dulce de tristitia vel labore.

Idem Ambros. lib de Tobia cap. 15. hoc ænigma explicat de eleemosyna: *De manducante*, inquit, *exiuit esca, & de forti exiuit dulce. Graecus & de tristi habet. Sic inuenimus. Tamen de forti hoc intelligitur, quia leo fortis est feritate; & qui ferus tristis. Et de vobis, qui pecuniam deuorastis & auaritiā, exeat misericordia. Haec est enim esca egenorum. Et de tristi exeat dulce, vt dimittatis ei qui non habet vnde soluat.*

Analogia apis & leonis. Porro inter leonem & apem multæ sunt analogiæ. Prima, in colore, qui vtrique est fuluus, & in complexione, quę vtrique est ardens & cholerica.
1. Secundò, in fortitudine; apis enim licet parua suo
2. aculeo omnes fugat. Tertiò, in generositate apis
3. enim generosa est, nec quid impurum patitur.
4. Quartò, in industria, qua apis superat leonē: assiduè enim laborat conficitque fauos, & in ijs mel
5. ac ceram. Quintò, in pariendo: Leo enim primò parit quinque catulos, deinde pauciores, ac tandem vnum, inde nullum: sic & apis initio plures parit apiculas, deinde pauciores & minores, ac tādem nullas. Ita Aldrouandus in ape.

VERS. 14. NEC POTVERVNT PER TRES DIES PROPOSITIONEM SOLVERE.]

VERS. 15. CVMQVE ADESSET DIES SEPTIMVS.] Videntur hi Philisthæi sodales Samsonis prima die submisisse vxorem Samsonis, quę ab eo ænigmatis solutionem exquireret, interim & ipsi cogitarunt, sperantes se eius solutionem inuenturos: sed cùm per tres dies cogitando illam non inuenissent, tum sum vrserunt vxorem cum minis, vt à Samsone solutionem eliceret: quod cùm Samson facere abnueret, tandem die septimo & vltimo totis viribus aggressi sunt vxorem, vt à Samsone rem expiscaretur, quod ni faceret, minabantur se eam cum domo combusturos. Fecit vxor suorum ciuium postulata per septem dies flens, ac tandem die septimo lachrymis & lamentis omnia miscens Samsonis animum expugnauit, vti dicitur vers. 17.

AN IDCIRCO VOCASTIS NOS AD NVPTIAS VT SPOLIARETIS?] Sindonibus & tunicis nostris, quas Samson tollet, nisi ænigma eius soluerimus. Pro *vt spoliaretis*. Septuag. & Vatabl. vertunt: *vt pauperes faciatis*. Chald. *Vt possideatis nos*, id est vt nostras vestes aucupemini & occupetis.

VERS. 17. SEPTEM IGITVR DIEBVS CONVIVII FLEBAT ANTE EVM: TANDEMQVE DIE SEPTIMO, CVM EI ESSET MOLESTA, EXPOSVIT] Hunc versum exposui v. 15. quibus adde alteram expositionem solidiorem, scilicet *septem diebus*, hoc est durantibus septem diebus in certamine hoc propositis, putà die septimo antequàm is finiretur, flebat ante eum assiduè: vnde tandem victus Samson eodem die septimo ante solis occasum, ei rem totam exposuit. Non enim primis huius septenarij diebus, sed vltimo & septimo vrserunt eam Philisthæi cum minis incendij, vt solutionem ænigmatis à Samsone expiscaretur: nam ante diem septimum sperabant ipsi se, cogitando, solutionem illius inuenturos, & adueniente die septimo, quo mulcta indicta soluenda erat si ante vesperam ænigma non exponerent, desperantes de eius solutione vxorem stimularunt, vt omni ratione & modo illam à Samsone extorqueret. Hoc est enim quòd paulò antè dictum est v. 15. *Cumque adesset dies septimus dixerunt ad vxorem*, &c. *Septem diebus* ergo *flebat*, id est in fine septem dierum, sive die septimo & vltimo flebat. Cùm enim spatium temporis nominatur, cuius nulla pars designatur, significatur eius plenitudo siue complementum, vti dixi in Canonibus proœmij. Idipsum docet noster Gaspar Sanchez in Habacuc pag. 1202. lit. B. & Vatab. *Septem diebus*, inquit, *id est vsque ad septimum diem: nā inceperat quarta die flere*. Vide hic quam insidiosæ sunt lachrymæ mulieris. Verè Cato:

Coniugis iratæ noli tu verba timere,
Instruit insidias lacrymis dum femina plorat.

QVÆ STATIM INDICAVIT CIVIBVS SVIS. Vide hic vt vxor prodat maritum Samsonem. Verè Menander: *Mulier*, ait, *etiam cùm dicit optima & suauissima, formidanda est vel maximè*. Et Antiphanes: *Vnum hoc se dicebat mulieri credere; fore vt mortua cùm fuerit non reuiuiscat: in alijs omnibus, quamdiu viuit, ei nihil credere*. R. Iose celebris illius Antigoni discipulus in Pirke Auoth c. 1. *Ne* inquit, *sermonis multum cum muliere habeas: nequidem vt dixerunt Rabbini cum vxore propria, quantò minus cum aliena? Vnde & dixerunt sapientes: Quotiescumque cum femina sermonis plus habet vir, sibi ipsi malum accersit, & à studio legis impeditur, tandemq́; in gehennam descendit.*

QVID DVLCIVS MELLE? ET QVID FORTIVS LEONE?] q.d. Ænigmatis tui, *De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo*, hęc est solutio, quòd tu in ore leonis voracis & fortis inueneris fauum mellis: *Quid enim dulcius melle, & quid fortius leone?* S. Ambros. epist. 24. quæ in veteri editione est 70. ex Iosepho addit Samsonem tum illicò subiecisse: *Quid muliere perfidiosius?* VERS. 18. *Quid dulcius melle*

Alleg. hæc omnia Christo eleganter & multipliciter applicat S. Paulinus epist. 4. Primò: *Christus*, inquit, *ipse nobis leo est, in cuius mortui ore cibum mellis inuenimus. Quid enim dulcius Dei verbo? Et quid fortius Dei dextera? Aut in cuius mortui ore fauus & apes nisi in cuius verbo salutis nostra bonum & congregatio gentium?* *Allegor.*

Secundò, *Quarum* (Gentium) *potiùs figuram plerique in hoc leone posuerunt, quia populus gentium, qui credidit corpus feritatis erat antè, nunc Christi est in quo Apostoli velut apes à rore cali & diuinarum floribus gratiarum mella sapientia condiderunt, at sic esca ab ore edentis exierit, quia priùs efferæ à Deo nationes receptum Dei verbum fideli corde sumentes fructum salutis ediderint,*

Tertiò, *Qui verò Christum magis in eodem sibi leone proponunt, Samsonem Iudaeorum figuram accipiunt, videlicet vt illum leonem quasi Christum Iudæi occideret, id quoque assignantes mystica praeparationi, quòd eo potissimum tempore, quo coniugium petebat optatam potentis belluæ egerit cadem: quia videlicet non posset firmari coniugium, quod in Christo & Ecclesia pactum est, nisi occiso leone de tribu Iuda. Idem enim Dominus & Leo ille qui vicit & catulus leonis est, sua sponte sopitus, & à semetipso resuscitatus, de quo scriptum est: Quis suscitabit eum? Voluntariè enim sacrificans pro nobis Patri hostiam sui corporis; Idem summus in aeternum sacerdos animam suam, sicut ipse testatur, eadem resumpsit potestate quā posuit.*

Quartò: *Hic leonis catulus, quia Filius Dei, & idem Leo, quia aequalis patri, quare vt mihi videtur, huic aptius est leoni: De edente exiuit esca, & de potente dulcedo. A quo enim nisi à Saluatore nostro, cuius sermo vita est, & qui hanc nobis escam simul & ruminauit docēs; & prompsit impertiens; & si placet aliter, vt de edente esca sic exeat, quia hic leo de tribu Iuda pro nobis victor, ex ore*

nos

nos aduersi leonis eripiens, ideo venatur vt seruet; capit vt absoluat, frangit vt solidet, mandit vt integret, hoc in nobis edens, quo corrumpimur. Quamobrem optemus huius leonis præda fieri, ne simus præda leonis inimici; efficiamur esca Dei, ne simus esca serpentis; edat nos Christus, ne diabolus voret.

Anagog. Anagog. *Edente enim Christo in nobis absumitur, quo consumimur. Christus etenim vita est, & mortale hoc non poterimus deponere nisi absorbeamur, quia mortem nostram deuorat Christus.*

Tropolog. Tropol. *Cibum eum Christi esse non possumus, nisi faciamus voluntatem eius, vt vicissim & ipse cibus nobis fiat, in quo semper viuimus, si ad eius præcepta viuamus. Sic ergo de potente exit dulce, cùm amaritudine malitia nostra per ipsum in dulcedinem bonitatis commutata. dulcis à verbo eius esca procedimus, qui nos edendo consumpsit peccato, reparauit ad vitam. Solus hic potens, dulciter potens, qui liberauit pauperem ab auaro potente, qui feritatem mei corporis per mysterium pietatis suæ in mortem sui corporis perimens, ibi cibum vitæ edit, vbi misera fames mortis atebat, qui mihi offensionem gratia, peccatum iustitia, infirmitatem virtute, mortem vita, confusionem gloria, regno mutauit exilium. quia audiebamus: Terra es, & in terram ibis: Nunc iam audimus: Conuersatio vestra in cælis est.*

QVID DVLCIVS MELLE?] Resp. saccharum; sed saccharum illo æuo & pluribus sequentibus fuit incognitum. Vnde in Scriptura nulla eius fit mentio. Legi totam S. Script. & nusquam inueni vocem *saccharum*; imò primi qui sacchari mentionē faciunt fuêre Dioscorides, Plinius & Galenus, qui tamen tantùm cannarum sacchari meminerunt, modum verò illud per ignem liquandi, ac ad candorem, spissitudinem, & eximium dulcorem miro modo excoquendi nō attingunt, ita ex Matthiolo & Cardano nostri Conimbr. in Meteora lib. 7. cap. 10. Audi Plinium lib. 12. cap. 8. *Saccharum & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectum gummium modo candidum, dentibus fragile. Amplissimum nucis auellanæ magnitudine ad medicinæ tantum vsum.* Hęc Plinius, nec plura habet de saccharo. — *Saccharum priscis incognitum.*

Mysticè: *Quid dulcius melle?* Audi Sapientiam: *Spiritus meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & fauum.* Ecclesiast. 24. 27.

QVID FORTIVS LEONE?] Audi Zorobabel: *Forte est vinum, fortior Rex, fortiores sunt mulieres, super omnia autem vincit veritas.* 3. Esdræ 3. 10. Veritas ergo est fortior leone, adeoque rerum omnium fortissima. Tropologiam dedi v. 13. & 14. cui adde in leonum ore inueniri mel, cùm in ore superborum, in quo priùs erat putor arrogantiæ & blasphemiæ, postea pœnitentium & humilium inuenitur dulcedo laudis & gratiæ Dei.

QVI AIT AD EOS: SI NON ARASSETIS IN VITVLA MEA, NON INVENISSETIS PROPOSITIONEM (ænigma) MEAM.] Nonnulli per arationem intelligunt fornicationem Philisthinorum cum vxore Samsonis, vtpote pariter Philisthæa: τὸ enim *vitula* notat eam fuisse petulantem, procacem & lasciuam. Verùm nulla hîc fornicationis facta est mentio, sed potiùs minarum, quibus Philisthæi coëgerunt illam à Samsone exquirere ænigmatis solutionem. Dico ergo Hebr. חרש *charas* significat excogitare, vestigare, & insuper arare: itaque arare hîc ponitur pro vestigare, scrutari, rimari, quia sicut arando aperitur terra tecta, sic rimando aperitur & inuenitur rei occultæ veritas.

Sensus ergo est q. d. nisi fraudulenter per vxorem meam perfidam exquisissetis solutionem mei ænigmatis, nunquam illud vestro acumine inuenissetis. Porrò vxorem vocat vitulam ob iuuenilem eius leuitatem, imprudentiam & inconstantiam, qua marito Samsoni hoc onus soluendi triginta sindones sua perfidia imposuit, ac suos Philisthęos licet nec consanguineos, nec affines illi antetulit. Decem mulierum formas, ait Serarius, depinxit olim Simonides. Alias enim dixit sues, alias vulpes, alias, canes, quasdam verò terræ similes, quasdam mari, nonnullas cineri asinoque clitellario, mustellę, iubato equo, simiæ, demum verò apibus etiā: halq; vnas, sicuti & Phocylides, laudauit. Samson verò noster monstrat quasdam etiam esse vitulas, quæ lasciuæ, loquaces, infidæ, ingiq; impatientes, ac Domino coniugato suo molestæ ac noxiæ. — *Decem formæ mulierum.*

Mysticè S. Ambros. lib. 2. de Spiritu sancto in proœmio, docet per vxorem Samsonis, hoc est per Ecclesiam è Gentibus collectam, quærendam à Christo reuelationem arcanorum Dei, fidei & salutis: *Quid dulcius melle, quid fortius leone? Ad quæ ille respondit: Si non domuissetis vitulam meam, non inuenissetis quæstionem meam. O diuinum mysterium! ô euidens Sacramentum! Euasimus interemptorem, potentem vicimus. Ibi nunc cibus vitæ est, vbi erat antè misera fames mortis. In salutem pericula, in suauitatem amaritudo conuertitur. Gratia ex offensione processit, potentia ex infirmitate, vita de morte. Sunt tamen qui è contrario putent sundari non potuisse coniugium, nisi occiso leone de tribu Iuda. Et ideo in corpore eius, hoc est Ecclesia apes repertæ, quæ condunt mella sapientiæ, quia post Domini Passionem magis Apostoli crediderunt. Hunc igitur leonem Samson, quasi Iudæus occidit, & in eo mel in figura redimendæ hereditatis inuenit, vt reliquiæ saluæ fierent secundùm electionem gratiæ.*

INRVIT ITAQVE IN EVM SPIRITVS DOMINI, impellens eum ad heroicam Ascalonitarum hostium Israelis stragem; DESCENDITQVE ASCALONEM, ET PERCVSSIT IBI TRIGINTA VIROS, QVORVM ABLATAS VESTES DEDIT IIS QVI PROBLEMA SOLVERANT.] Ita nimirum hostibus promissum hosticum præmium ex hostium eorumdem cæde & spolijs persoluit. Iustè ergo hoc fecit Samson; tum quia iustum erat Israeli cum Philisthæis bellum; tum quia ad hoc eum agebat irruens Spiritus Domini, qui pariter effecit, vt Thamnarenses Philisthæi & Oedipi, qui ænigma hoc soluerant, vel nescirent Ascalonitas hos sibi confœderatos à Samsone cæsos; vel si scirent, in eum insurgere, & sociorum necem vlcisci non auderent. VERS. 19.

Dices, Numer. 6. vetitum erat ne Nazaræi tangerent quid immundi v. g. cadauer; quomodo ergo Samson, qui erat Nazaræus, cadauera occisorum à se tetigit, vt eis tunicas adimeret? Resp. à peccato, æquè ac ab immunditia legali excusat eum necessitas soluendi debitum paranymphis promissum. Adde Samsonem, hæc omnia fecisse impulsu irruentis in se Spiritus Dei, vt hîc dicitur. Deus enim eum quasi magister dirigebat, ac proinde in lege cum eo dispensabat. Id patet ex eo, quòd Deus parauerit ei cibum faui & mellis in ore leonis mortui, ac potum in maxilla asini pariter mortui c. 15. Quis autem non vtatur escis & potibus sibi à Deo paratis?

IRATVSQVE NIMIS ASCENDIT IN DOMVM PATRIS SVI.] *Iratus*, tum vxori suæ, quæ secretam

ænigma-

ænigmatis solutionem à Samsone acceptam reuelauerat & prodiderat Philisthæis, ideoque causa fuerat cur ipse ijsdem pendere deberet triginta tunicas & sindones, quæque magis amabat iouenes Philisthæos, quàm sponsum suum Samsonem. Vnde & ipsa à Samsone fecit diuortium, alteri, scilicet Philisthæo cuidam è pronubis Samsonis nubens; indeque Samson nouam malefaciendi Philisthæis sumpsit ansam.

IRATVS] quoque paranymphis suis Philisthæis, qui fraude per vxorem Philisthæam ænigmatis so- A lutionem, indeque præmium triginta sindonum à se extorserant. Iratus denique toti vrbi Philisthinæ, quæ iam fraudulentos paranymphos sibi assignauerat.

VXOR AVTEM EIVS ACCEPIT MARITVM VNVM DE AMICIS EIVS ET PRONVBIS.] Septuag. eum vocant *nymphagogum*, alij *paranympham*. Christus Matth. 9. vocat eos *amicos sponsi*: alibi vocantur *filij sponsi*, vel *filij nuptiarum*, qualis Christo fuit Ioannes Baptista, dum eius cū Ecclesia nuptias sua prædicatione honestauit, & quasi conciliauit. VERS. 20.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Samson, ob vxorem sibi ademptam & alteri traditam, per 150. faces ad caudas trecentarum vulpium alligatas segetes Philisthinorum succendit: quare Philisthæi eius vxorem cum patre comburunt. Mox v. 8. Samson ingenti plaga eos percutit. Quare ipsi conflato exercitu Samsonem sibi à Iudæis dedi poscunt: hi illum ligatum dedunt, sed ille ruptis funibus mille Philisthæos maxilla asini occidit v. 15. Deinde sitiens orando ex eadem maxilla aquam elicit, sitimque restinguit v. 18.

1. POst aliquantulum autem temporis, cùm dies triticeæ messis instarent, venit
Samson, inuisere volens vxorem suam, & attulit ei hœdum de capris. Cumque
cubiculum eius solito vellet intrare, prohibuit eum pater illius dicens: 2. Putaui
quòd odisses eam, & ideò tradidi illam amico tuo: sed habet sororem, quæ iunior &
pulchrior illa est, sit tibi pro ea vxor. 3. Cui Samson respondit: Ab hac die non erit
culpa in me contra Philisthæos: faciam enim vobis mala. 4. Perrexitque & cepit
trecentas vulpes, caudasque earum iunxit ad caudas, & faces ligauit in medio: 5. quas
igne succēdens, dimisit, vt huc illucque discurrerent. Quæ statim perrexerunt in segetes
Philisthinorum. Quibus succēnsis, & comportatæ iam fruges, & adhuc stantes
in stipula, concrematæ sunt, in tantum, vt vineas quoque & olíueta flamma cōsumeret.
6. Dixeruntque Philisthijm: Quis fecit hanc rem? Quibus dictum est: Samson
gener Thamnathæi: quia tulit vxorem eius, & alteri tradidit, hæc operatus est.
Ascenderuntque Philisthijm: & combusserunt tam mulierem quàm patrem eius.
7. Quibus ait Samson: Licet hæc feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam vltionem,
& tunc quiescam. 8. Percussitque eos ingenti plaga, ita vt stupentes suram femori imponerent.
Et descendens habitauit in spelunca petræ Etam. 9. Igitur ascendentes
Philisthijm in terram Iuda, castrametati sunt in loco, qui postea vocatus est Lechi, id
est maxilla, vbi eorum effusus est exercitus. 10. Dixeruntque ad eos de tribu Iuda:
Cur ascendistis aduersum nos? Qui responderunt: Vt ligemus Samson, venimus, &
reddamus ei quæ in nos operatus est. 11. Descenderunt ergo tria millia virorum de
Iuda, ad specum silicis Etam, dixeruntque ad Samson: Nescis quòd Philisthijm imperent
nobis? quare hoc facere voluisti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, sic feci
eis. 12. Ligare, inquiunt, te venimus, & tradere in manus Philisthinorum. Quibus
Samson, Iurate, ait, & spondete mihi, quòd non occidatis me. 13. Dixerunt: Non te
occidemus, sed vinctum trademus. Ligaueruntque eum duobus nouis funibus, & tulerunt
eum de petra Etam. 14. Qui cùm venisset ad locum Maxillæ, & Philisthijm
vociferantes occurrissent ei, irruit Spiritus Domini in eum: & sicut solent ad odorem
ignis lina consumi, ita vincula quibus ligatus erat, dissipata sunt & soluta. 15. Inuentamque
maxillam, id est, mandibulam asini, quæ iacebat, arripiens, interfecit in ea
mille viros. 16. & ait: In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum, deleui eos, &
percussi mille viros. 17. Cumque hæc verba canens complesset, proiecit mandibulam
de manu, & vocauit nomen loci illius, Ramathlechi, quod interpretatur eleuatio
maxillæ. 18. Sitiensque valdè, clamauit ad Dominum, & ait: Tu dedisti in manu
serui tui salutem hanc maximam atque victoriam: en siti morior, incidamque in manus
incircumcisorum. 19. Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla
asini, & egressæ sunt ex eo aquæ. Quibus haustis, refocillauit spiritum, & vires recepit.
Idcircò appellatum est nomen loci illius, Fons inuocantis de maxilla, vsque in
præsentem diem. 20. Iudicauitque Israël in diebus Philisthijm viginti annis.

VERS. 3. AB HAC DIE NON ERIT CVLPA IN ME CONTRA PHILISTHÆOS: FACIAM ENIM VOBIS MALA.] q. d. vlifcar iniuriam in vxoris meæ ablatione mihi illatam: quare vobis imputate cladem à me inferendas, nõ mihi. Ego enim vobis iniuriam non intuli, sed vos mihi intulistis. Vestra ergo est culpa, vestra erit & pœna. Porrò Sãson maximè intendebat vlcisci publicas iniurias toti populo à Philisthæis illatas, sed iis tacitis suas priuatas eis obiicit; ne Philisthæi iras & arma in totum populum, sed in se solum conuertant. Ipse enim omnes quasi ad duellum prouocabat, quod erat opus heroicæ fortitudinis, æquè ac prudentiæ & charitatis in suos populares & ciues, vt eos à Philisthæorum vindicta faceret immunes.

VERS. 4. CEPIT TRECENTAS VVLPES. Hinc patet Samsonem æquè callidum ac fortem fuisse, vtpote qui vulpes adeò dolosas dolo superarit & ceperit. Tritum est illud: *Annosa vulpes non capitur laqueo*, sed norat ipse vulpinari cum vulpibus, fecitque quod Lysander aiebat: *Si leonis exuuia non sufficiunt, vulpis pellem ei assue*, hoc est quod robore conficere nequis, confice astutia. Et illud Pindari de Melisso Ode 4. *Ille animositate similis audacia grauiter frementium leonum, ad venandum cum labore: solertia autem est vulpes, quæ supina cohibet impetum Aquilæ; oportet autem quodlibet faciendo labefactare aduersarium.* Adde Deum per Angelum secundariè actus Samsonis, has vulpes collegisse eo loco & modo, quo sciebat illas facilè à Samsone capiendas, sicut animalia omnia adduxit ad Noë tẽpore diluuij, vt ipse ea, eorumque stirpem seruaret in arca, aut certè artem & rationem has vulpes capiendi Samsoni suggessisse. Porrò Iudæa, ac præsertim tribus Dan abundat vulpibus, vnde in tribu Dan erat locus *Salebim, in quo erant vulpes* c. 1.35. vt vertunt Septuag. Hinc & illud Cant. 2. *Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas.* Sic Iulius Cæsar Romæ spectaculũ dedit leonum 400. Probus Imper. mille, item mille leopardorum, mille ceruorum, mille aprorum, mille ibicum, mille struthionum: Heliogabalus collegit mille mustelas, totidem sorices, decem millia murium, decem millia pondo araneorum & muscarum, teste Lampridio & Vopisco in eorum vita, ac Plinio l. 8. c. 16. Quid mirum si Sãson trecẽtas collegerit vulpes? Collegit autem eas, tum ne vineas ciuium suorũ vastarent, tum vt segetes Philisthinorũ succenderent. Ita ciuibus suis tantùm profuit, quantùm hostibus nocuit.

CAVDASQVE EARVM IVNXIT AD CAVDAS.] Noluit Samson singulis vulpibus alligare faces, licet id opinetur Abul. ne singulæ in antra sua se abderent, & faces extinguerent, sed binis vulpium caudis singulas faces alligauit, vt dum vna huc, altera illuc conatur faces effugere, in campos segetum plenos profugiant, illasque succendant. Rursum vt moram ad succendendum segetes omnes necessariam eis iniiceret, dum vna vulpe fugiente altera sistit, vel aliò se proripere satagit.

ET FACES LIGAVIT IN MEDIO.] Pro *faces* Hebr. est לפידים *lappidim*, id est torres, tædas, titiones ex pino, cedro, cupresso aliaq; pingui materia, quę facilè ignem concipiunt, diuque fouent & retinent. Hebr. est. *Conuertit caudam ad caudam & facem posuit in medio duarum caudarum.* Non ergo implexæ vel astrictæ à Samsone fuere vulpium caudæ: hoc enim difficile fuisset, & impedimento vulpium cursui, sed vtriusque vulpis caudæ fortiter adnexo, quin & longius tracto fune Samson medium ttionem vel facem alligauit, vt à binis fortius traheretur, minusque obiectis stipulis vel impedimentis retineretur: sicubi verò implicaretur, acuto astutoq; vulpium ingenio expediretur. Porrò vulpes hæ ignem ad caudas se insequentẽ continuò fugientes (valde enim ignem horrent vulpes) ad segetes, vt in ijs latitarent, putãtes se ignem effugere posse, receperunt: illasque succensas à se rursum fugientes, in alias & alias segetes profugerunt, eisque pariter ignem immiserunt, quocirca plurimas non tantùm segetes, sed & vineas & oliueta succenderunt. Ingens ergo damnum hic Philisthæis intulit Samson.

Serarius opinatur ex hoc facto Samsonis orta esse vulpinalia Romæ. *Vulpinalia à Samsone.* Romani enim quotannis Aprili mense, quando in Circo celebrabant Equiria, id est ludos equestres, simul solebant vulpem ardenti tæda exurere, cuius ritus originem Ouidius. lib. 4. Fastor. refert ad rusticum quemdã, qui Carseolis vulpem, eò quòd gallinas suas comedisset, exurere cœpit; sed vulpes ex rogo elapsa in vicinas segetes, eas succendit. Verùm hoc videtur esse fabula, vera autem est hæc vulpium historia à Samsone edita. Vnde videntur Romani illam, vt & multa alia ab Hebræis accepisse. Omnium enim gentium ritus & superstitiones Roma in se transfulit.

Tropol. S. Ambros. in Psal. 118. serm. 11. in fine, S. August. serm. 107. de Temp. hom. 4. in Cãtica, per vulpes accipiunt hæreticos: *Vulpes sunt hæretici.* primò, quia vtrisque ingens inest dolus & ars fallendi. Hinc S. Isidor. lib. 12. Etymol. c. 2. vulpi hoc dat etymon: *Vulpes*, inquit, *dicitur quasi volupes; est enim volubilis pedibus, & nunquam rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currit fraudulentum animal, insidiisque decipiens. Nam dum non habuerit escam, fingit mortem: sicque descendẽtes quasi ad cadauer volucres rapit & deuorat.* 1.

Audi S. Ambros. loco iam citato: *Per hanc figuram* (vulpium) *significans quod improbi ac fraudulenti homines, & maximè hæretici liberam linguam habeant ad latrandũ, sed exitus impeditos: aut religiosa principia, finem vero fraudis sua incendio depulatum: ideoq; & trecentas vulpes dimisit, eò quòd perfidi crucis quidem se prædicatione commendare desiderant, sed mysteriũ eius tenere non possunt, qui hac prædicatione cõposita & falsa atque simulata, vrere magis conantur fructus alienos: tùm vtique vera crux Domini non exurat aliena merita, sed fœcundet.* Idem in cap. 9. 5. Lucę: *Hæretici*, inquit, *fructus succendere conantur alienos. Ad præsens ore liberi, sed in futurum ignem iam vincti, cauda facibus significantes suis finis incendium.*

Secundò, vulpes hæ capitibus dissociantur sed caudis sociantur; quia apud Hæreticos tot sunt sententiæ, quot capita, omnes tamen in fine conspirant ad fidem orthodoxam impugnandã. 2.

Tertiò, hæretici instar vulpium Samsonis suis litibus, bellis, cædibus, incendiis omnia deuastant. 3.

Quartò, Philisthæis, id est aliena dogmata sectantibus nocent, non fidelibus in fide constantibus. 4.

Quintò, *quid sibi volunt caudæ vulpium*, ait S. August. *nisi posteriora Hæreticorum, qui prima habẽt blanda, magna deceptoria opera*, quasi capita; *posteriora verò ligata, id est damnata, & ignem in fine trahentia, vt eorum fructus & acta consumant, qui suis seductionibus acquiescunt.* 5.

6. Sextò, vulpes cicurari nequit, nec vlla arte mores & dolosam indolem mutat; sic nec Hæretici. Vnde nullus hæresiarcha (excepto Berengario, cuius dubia est salus) legitur ad fidem Orthodoxam rediisse. Vidi Lonanij vulpeculam recens natam, quæ iuncta catulis felis cum iis lacte felis alebatur, sed ipsa illico catulos felis occidit: vidi aliam cum catulo canis grandiore educari, sed ita vt vulpes non caninos, sed canis vulpinos à socio vulpe mores indueret.

7. Septimò, vulpes cùm vult imitatur latratum canis & vlulatum lupi; sic Hæretici alios se simulant, & Orthodoxam vocem fidemque imitari se iactant.

8. Octauò, vulpes nunquam rectis itineribus, sed tortuosis semper anfractibus currit. Sic apud Hæreticos omnia sunt praua, vafra, distorta, nec aliud nisi dolos, cædes, proditiones Catholicorum machinantur.

9. Nonò, vulpes in spelæū vna via intrat, alia exit, ait S. August. in Psal. 80. Sic hæretici dum vna ratione premuntur, alia elabuntur. Rursum per blāditias irrepunt, at cùm dominium assecuti sunt, feroces euadunt, exeuntque per rapinas, strages & funera ciuium.

10. * Decimò, vulpes callida est, quia calida, indeque fœtens; sic Hæretici ardent inuidia, ita & libidine, indeque putent.

11. Vndecimò, vulpes vbi minxerit, illico terrā efficit sterilem, vt germinare nequeat: sic vbi Hæretici suam hæresim effuderint, omnia virtutū germina exarescunt. Ipsi igitur.

Astutam vafro gestant sub pectore vulpem.

Samson ergo capiens vulpes, est doctor reuincens hæreticos, ac per eos hæresum libros & Synagogas comburens. Ita Origen. hom. 4. in Cant. & S. August. in Psal. 70.

Vers. 5. Et comportatæ tam fruges, et adhuc stantes in stipula,] id est segetes iam demessas & in aceruum comportatas, quàm non demessas & in agro adhuc stantes. Hebr. *Succendit ab aceruo vsque ad segetem.* Septuag. *atferunt ab area vsque ad spicas rectas.*

Vers. 6. Et combusserunt tam mulierem quam patrem eius, eò quòd secundis suis nuptiis occasionem dederit Samsoni succendendi suas segetes. Addit Ioseph. cognatos quoque eius fuisse exustos. Ecce mulier hæc volens effugere cremationem à Philisthæis sibi comminatam, sua perfidia in eundem ignem recurrit. Rursum disce hic adulteras (qualis erat hæc mulier) olim punitas morte, eaque ignis & incendij. Vnde & Iudas Thamar nurum suam ob adulteriū iussit comburi. Genes. 38. 24. vide ibi dicta. Audi S. Bonifacium Epist. 19 ad Ethibaldum Merciorū Regem: *Saxones adulteram cogunt per laqueum suspensam vitam finire, & super bustum illius incensa & concremata corruptorem eius suspendunt.*

Vers. 8. Percussitque eos ingenti plaga, (obuios quosque passim feriendo, sternendo & mactando) ita vt stupentes suram femori imponerent,] quod intensæ & anxiæ cogitationis signum est: tunc enim quasi stupentes solemus suram pedis vnius alteri femori imponere. Ita Sanctus Augustinus. & Hugo Victor. Hebr. *Percussit eos cibia super femur plaga magna.* Vatabl. *Percussit eos in crure vnà cum tibia*; hoc est percussit eos in cruribus simul & femoribus. Chaldæus. *Percussit equites cum peditibus.* Rabbi Dauid: *Percussit eos circumagēda se super pedes*, id est circumgyrando omnes circumcirca occidēbat, ne à tergo lædi posset. Sic Lusitani pauci in India contra multos barbaros pugnantes, circumgyrando se, pugnant in orbem. Hebræi & Burgensis: *Percussit eos sura id est calcibus femora Philisthinorum.* q. d. Non armis feriendo, sed calcibus calcitando eorum femora illisit. Ita varij variè. Verùm optimè & plenissimè vertit Noster iuxta sensum quem dedi, cui consentiūt Septuag. qui vertunt: *Percussit eos cibiam super femur* (præ stupore ponentes) *plagam magnam.*

Est hæc secunda huius capitis plaga à Samsone Philisthæis inflicta, tertiam per maxillam irrogatam audiemus v. 15.

Habitavit in spelunca petræ Etam,] quæ sita erat in tribu Iuda, habebatque vicinum torrentem, ait Adrichom. Innuit hic Script. præcedentem Samsonis pugnam in vicinis Iuda montibus contigisse, indeque victorem Samsonem ad speluncam Etam demigrasse, vbi propter locorum angustias, vnus aliquis miles plurimis bellatoribus par esse posset, tantoque magis Samson, qui solus in medio campo pluribus centurijs præstabat. Neque tamē eò secessit metu, sed vt ait Dionys. quò *ibi* quietiùs vacaret Deo, quo impulsore ista patrabat. Et ne vrbs, quam adiisset, ipsius causa periclitaretur; cùm ille vellet suo se tantùm periculo ac virtute tutari. Ita Salianus.

Ligaveruntque eum] Potuisset Samson ciuibus suis resistere ac dicere: Ego vestri causa percussi Philisthæos, vt eorum vires infringam ne vobis dominentur, cur ergo me liberatorem vestrum eis traditis: sed noluit, vt eos immunes & indemnes à Philisthæis redderet, qua in re illustre dedit exemplum iustitiæ legalis, æquè ac ciuicæ charitatis, quia ipse vitam suam pro publica ciuium & Reipub. salute periculo mortis exposuit. Audi S. Ambrosium paraphrasticè hunc locum & sensa Samsonis graphicè describentem epist. 24 quæ in veteri edit. est 70. *Et quæ iusticia forma est genus Abrahamidarum, vt circumscripta primò coniugis, deinde abducta perniciosa mihi vindicta sit, & sine periculo domesticam iniuriam non licuerit vlcisci? Tantumne inclinatis animos ad turpe vernulatum obsequium, vt executores vos aliena præbeatis insolentia, atque in vosmetipsos vertatis manus? Si pereundum est, quia dolorem habui, liberū iuuat perire manibus Palæstinorum. Tentata domus, sollicitata vxor. Si non licuit mihi viuere sine eorū fraude, saltem liceat mori sine meorum scelere. Retuli ego acceptam iniuriam, non intuli. Vos æstimate an digna vicissitudo fuerit. Illi damno fructuum queruntur; ego coniugis amissione. Conferte manipulos messis & sociam thori. Dolorem meum ipsi probarunt, cuius iniurias vindicauerunt. Videte quo vos ministerio dignos putant. A vobis eū morte affici volunt, quem ipsi vltione dignum, de iis qui me læserant, iudicauerunt, & qui vindictæ præbuere ministerium Sed si adeo subdita superbis colla gestitis, tradite me hostium manibus, vos nolite occidere. Non mortem abnuo, sed vestrum fugio contagium. Verùm si formidine ceditis, insolentibus alligate vinculis manus: inermes licet inuenient sibi arma nobis soluta. Certè conditioni impositæ satis futurum arbitrati sunt, si vinctum in potestatem daretis.*

Allegor. Samson hic fuit typus Christi, qui à ciuibus suis Iudæis ligatus & traditus est Pilato & Romanis, vt ab eis crucifigeretur. ita S. Aug.

Et sicut solent ad odorem ignis lina Vers. 14.

con-

CONSVMI, id est facillimè Samson rupit funes, pet. A inde ac lina, quæ ficca, mox vt calorem ignis senserunt, comburuntur. Metaphoricè sensus caloris vocatur odor. Vnde Septuag. *Sicut stappa cùm olfecerit ignem.* Perperam ergo nonnulli Codices pro *odorem* legunt *ardorem*, & pro *lina ligna.*

INVENTAMQVE MAXILLAM, ID EST MANDIBVLAM ASINI, QVÆ IACEBAT.] Hebr. maxillam טריה *teria*, id est virentem, id est humentem & tabo adhuc fluentem. Ita Chald.

INTERFECIT IN EA MILLE VIROS.] Asini enim vti magna habent duraque capita, sic & maxillas, præsertim in Syria, vbi sunt grandiores & fortiores nostratibus; quanquam naturaliter vix fieri poterat, vt vnâ maxillâ occideret mille viros; nam percutiendo tot viros maxillam sæpius confregisset; sed Dei virtus ei adfuit, quæ & maxillā in suo robore cōsecrauit, vt tot ictibus allisa duris corporibus non rumperetur, ac Samsoni vires dedit, vt per illam mille viros necaret. Hic impletum illud Psal. 3.8. *Percussisti omnes aduersantes mihi sine causa,* vbi pro *sine causa* Hebr. est לחי *lechi*, id est *maxilla.*

Symbol. in maxilla asini Samson percussit mille Philisthæos. Homo enim carni, gulę & luxuriæ deditus (vti erant Philisthæi) nihil est aliud quàm bucca aut maxilla, ait Clemens Alexand. lib. 2. Pædag. c. 1. sub initium. Mala ergo siue maxilla asini percussit asinos, id est Philisthæos asininos & carnales. Sicut ergo Hercules non telo, sed claua tot monstra cecidit, sic Samson maxillam vertit in clauam, eaque hostes prostrauit.

Mysticè S. Ambros. lib. 2. de Spiritu S. in Prooemio per maxillam accipit patientiam, quæ omniū est victrix: *Inuictus Samson,* inquit, *Atque ita insuperabilis, vt in maxilla asini viros mille perimeret: ita plenus gratia cælesti, vt etiam aquam in maxilla asini sitiens reperiret: siue ad hoc miraculum conferas, siue ad mi-*

Matth. 5. *raculum veritas, quòd in populi foret humilitate gentilis & requies & triumphus. iuxta quod scriptum est Qui te percusserit in maxillā & præbe ei & alteram. Per hanc enim iniuriarum patientiam, quam erudiunt sacramenta baptismatis, & de quibusdam stimulis iracundia triūphamus, vt morte obita resurrectionis requiem consequamur.*

Hinc Cabalistæ tradunt חמר *chamor*, id est asinus, per Anastrophen idem esse quod רחם *rechē*, id est misericordia, qua Christus pro nobis pugnans dæmones, omnesque nostros hostes profligauit.

VERS. 16. ET AIT: IN MAXILLA ASINI, IN MANDIBVLA PVLLI ASINARVM DELEVI EOS.] in Hebræo pulchra est Paranomasia : בלחי חמור חמרתים *Bilchi chamor chamorathaim*, quod Pagnin., Caiet. Vatab. & Rabbini vertunt: *In maxilla asini aceruum aceruorum deleui percussi* q.d. duos aceruos vel cumulos Philisthinorum cecidi. Ludit in voce *chamor*, id est asini, quæ deducta est à *chomer*, id est aceruus siue mensura quæ corus dicitur, cōtinetque triginta modios; hæc enim erat asinarium onus, quod asinus in Palæstina baiulat. Ita Vilalpando parte 2. de templo lib. 3. c. 9.

Porrò Iosephus & S. Ambros. epist. 70. opinantur Samsonem hæc ex arrogantia dixisse, ideoq; siti à Deo afflictum. Audi S. Ambros. *Vtinam quàm fortis in hostem, tam moderatus in victoria fuisset. Verùm quod facilè vsu venit, insolens rerum secundarum animum qui debuit euentum pugna diuino fauori & præsidio deferre sibi arrogauit dicens: in maxilla asini deleui mille viros. Nec aram statuit Deo, nec hostiam immolauit, sed negligens sacrificij, assumptor gloria, vt triumphum suum perpetuo consecraret nomine, vocauit locum maxilla interfectionem.*

Verùm meliùs Abulen. Serarius & alij censent Samsonem hoc cantico gratias Deo egisse, quòd eius ope solus per vnam maxillam ceciderit exercitum Philisthinorum. Addunt Lyran. Abul. Caiet. & Arias (idq; colligitur ex v. sequenti) Samsonem prolixus carmen hic Deo cecinisse: v. g. illud quod postea cecinit Dauid Psal. 143. *Benedictus dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum,* &c. ac post singulos versus iterasse: *In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum deleui eos,* quasi carmen intercalare.

SITIENSQVE VALDE,] ex labore tum itineris, VERS. 18. tum mactandi tot Philisthæos.

B APERVIT ITAQVE DOMINVS MOLAREM VERS. 19. DENTEM (Septuag. *lacum qui in maxilla*. Perperam Chald. *petram qua in maxilla*; nisi per petram accipiasos dentis duritiem vt petrā. Hebr. enim המכתש *machtes*, dentem molarem significat) IN MAXILLA ASINI, ET EGRESSÆ SVNT EX EO AQVÆ] S. Ambros. epist. 70. *Dei misericordia,* inquit, *cùm proiecisset ille maxillam, aperuit fissuram eius, & fons erupit ex ea.* D. Hieron. in Epitaph. Paulæ: *Fontē de molari maxilla dente produxit.* Prudentius in Enchiridio.

ab ore leonis.

Mella fluunt: maxilla asini fontem vomit vltro.

Stultitia exundat lympha: dulcedine virtus.

Et S. Ephrem. tom. 1. pag. 128. *Tanta,* inquit, *erat Samson sanctimonia, vt etiam quandoque sitiente eo, & in inopia aqua orante, ex arrepta mandibula asini emerita aqua scaturiret.* S. Chrysost. hō. 15. ex variis in C Matthæum locis: *Sanctus erat Samson, atq; ita tamē sanctus, vt cum sitisset post laborē pugnæ, in loco sicca deprecatus in defectu anima sua Dominū, statim ex ipsa maxilla, quam in manu tenebat, erumpente aqua biberit, atque inde sitis æstum ex eodem mortui pecoris osse quo vicerat, refectus extinxerit.*

Nota quod ait Chrysost. *quam in manu tenebat,* hoc est manu tenuerat; nam iam ante eam in terram proiecerat, ibique eo orante ex illa fons erupit. Porrò erupit hic fons ex terrā in maxillam, indeque scaturiit, vt maius appareret miraculum, idque congruè ad meritū Samsonis & præmium: quia enim ipse per mandibulam fortissimè pugnans & cædens Philisthæos ingentem contraxit sitim; hinc Deus per eamdem maxillam sitis remedium præbuit, eliciens ex illa fontem aquæ perennem Disce hîc quàm magnus Deus per res D viles & paruas, vti per maxillam, magna operetur, quare nemo desperet se eius ope magna facturum, dummodo ei strenuè cooperetur.

IDCIRCO APPELLATVM EST NOMEN LOCI ILLIVS: FONS INVOCANTIS DE MAXILLA.] τὸ *de maxilla* refert ad τὸ *fons*, non ad τὸ *inuocantis*, vt patet ex Hebræo. q.d. fons inuocantis (Samsonis) qui est in *lechi*, hoc est in loco dicto Ramath lechi, id est eleuatio maxillæ, eò quòd ibidem Samson orans ex maxilla fontem hunc elicuerit.

VSQVE IN PRÆSENTEM DIEM.] Fontem hunc perdurasse ad sua tēpora tradit S. Hieron. in Epitaph. Paulæ imò & Glycas par. 2. annaliumdiserte: *Hic fons,* inquit, *in hodiernum vsque diem in Eleutheropolis suburbio conspicitur, & fons maxillæ nuncupatur.*

Vnde Serarius fontem istum adhuc extare, & aquas fundere opinatur. Nam Glycas, inquit, vix 500. annis nostrum seculum antecessit, cùm vsque ad Ioannem Comnenum Imperatoris Alexij filium suos protulerit annales. Nam quis ex eo tempore illum vel arefecisset æstus, vel obstruxisset lutum, vel dissipasset manus?

Maxilla Ecclesia est prædicator.

Tropol. S. Gregor. lib. 13. Moral. cap. 6. *Maxillæ,* inquit, *Ecclesiæ sancti prædicatores sunt, sicut sub Iudææ specie per Ieremiam dicitur: plorans plorauit in nocte, & lachryma eius in maxillis eius: quia in aduersitate Ecclesiæ illi amplius plangunt, qui vitam carnalium confringere prædicando nouerunt. Per ipsos quippe sancta Ecclesia iniquos à vitijs conterit, & quasi glutiens in sua membra conuertit. Vnde ipsi quoque primo prædicatori, velut maxilla Ecclesiæ dicitur: Occide & manduca. Hinc est etiam quod Samson maxillam asini tenuit, & hostes peremit; quia redemptor noster simplicitatem atque patientiam prædicantium sua manu virtutis tenens, à vitijs suis* A *carnales interfecit. Et maxilla in terram proiecta postmodum aquas fudit, quia data morti prædicatorum corpora magna populis monstrauere miracula*, Appositè in Martyrol. die 24. Febr. Baronius: *Babylas*, inquit, *mortuus velut rediuiuus contra Gentiles pugnas aggressus est maiores. Nam more Samsonis, ossibus pugnans in fugam vertit Philisthæos.*

IVDICAVITQVE ISRAEL IN DIEBVS PHILISTIIM VIGINTI ANNIS; quibus scilicet Philisthini opprimebāt Hebræos. Hinc patet primò, annos Samsonis concurrere cum 40. annis seruitutis, quibus Hebræi seruierunt Philisthæis, vt dixi c. 13. 1. Patet secundò, Samsonem verè fuisse Iudicem Israelis, quia *iudicauit*, id est vindicauit & liberauit eum à seruitute Philisthinorum. Fuit tamen ipse dispar & dissimilis cæteris Iudicibus, qui per exercitus pugnarunt: ipse enim solus contra exercitus præliatus est, eosque fudit & occidit. Patet tertio, eum iudicasse per 20. annos. VERS. 20.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Samson Gazà à Philisthæis circumcessus ablatis vrbis portis egreditur: Mox v. 4. amās Dalilam, ab ea vrgentibus Philisthinis variè tentatur, vt aperiat in quo sita sit sua fortitudo: cuius assidua importunitate victus v. 17. indicat eam sitam in capillis: hos ergo ei dormienti abscindit Dalila, itaq; eum Philisthæis prodit & tradidit. Hi eum vinciunt, exoculant, incarcerant, diesq; festos & ludos agunt. Tandem v. 26. Samson recrescentibus capillis & viribus, concutiens duas columnas domus, eius ruina Principes & tria millia Philisthinorum secum obruit & sepelit, pluresq; occidit moriens quàm viuens.

1 ABiit quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem, ingressusque est ad
eam. 2. Quod cum audissent Philisthiim, & percrebuisset apud eos
intrasse vrbem Samson, circumdederunt eum, positis in porta ciuitatis custodibus: & ibi tota nocte cum silentio præstolantes, vt facto manè exeuntem occiderent. 3. Dormiuit autem Samson, vsque ad medium noctis: & inde consurgens
apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis & sera, & impositasque humeris
suis portauit ad verticem montis, qui respicit Hebron. 4. Post hæc amauit mulierem, quæ habitabat in valle Sorec, & vocabatur Dalila. 5. Veneruntque ad
eam principes Philisthinorum, atque dixerunt: Decipe eum, & disce ab illo, in quo
habeat tantam fortitudinem, & quomodo eum superare valeamus, & vinctum affligere. quod si feceris, dabimus tibi singuli mille & centum argenteos. 6. Locuta
est ergo Dalila ad Samson: Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo, &
quid sit quo ligatus erumpere nequeas? 7. Cui respondit Samson: Si septem
neruiceis funibus, necdum siccis & adhuc humantibus, ligatus fuero, infirmus ero
vt cæteri homines. 8. Attuleruntque ad eam satrapæ Philisthinorum septem funes
vt dixerat: quibus vinxit eum, 9. latentibus apud se insidijs, & in cubiculo finem
rei exspectantibus, clamauitque ad eum: Philisthiim super te Samson. Qui rupit
vincula, quomodo si rumpat quis filum de stuppæ tortum putamine, cùm odorem
ignis acceperit: & non est cognitum in quo esset fortitudo eius. 10. Dixitque
ad eum Dalila: Ecce illusisti mihi, & falsum locutus es: saltem nunc indica mihi
quo ligari debeas. 11. Cui ille respondit: Si ligatus fuero nouis funibus, qui numquam fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorum hominum similis. 12. Quibus
rursum Dalila vinxit eum, & clamauit: Philisthiim super te Samson, in cubiculo
insidiis præparatis. Qui ita rupit vincula quasi fila telarum. 13. Dixitque Dalila
rursum ad eum: Vsquequo decipis me, & falsum loqueris? ostende quo vinciri debeas. Cui respondit Samson: Si septem crines capitis mei cum licio plexueris, &
clauum his circumligatum terræ fixeris, infirmus ero. 14. Quòd cùm fecisset
Dalila, dixit ad eum: Philisthiim super te Samson. Qui consurgens de somno extraxit clauum cum crinibus & licio. 25. Dixitque ad eum Dalila; Quomodo
dicis quod amas me, cùm animus tuus non sit mecum? Per tres vices mentitus es
mihi

mihi,& noluisti dicere in quo sit maxima fortitudo tua. 16. Cumque molesta esset
ei,& per multos dies iugiter adhæreret,spatium ad quietem non tribuens, defecit
anima eius,& ad mortem vsque lassata est. 17. Tunc aperiens veritatem rei,dixit
ad eam: Ferrum numquam ascendit super caput meum,quia nazaræus, id est, con-
secratus Deo sum de vtero matris meæ: si rasum fuerit caput meum, recedet à me
fortitudo mea;& deficiam,eroque sicut cæteri homines. 18. Vidensque illa quod
confessus ei esset omnem animum suum ; misit ad principes Philisthinorum ac
mandauit: Ascendite adhuc semel,quia nunc mihi aperuit cor suum: Qui ascende-
runt,assumpta pecunia quam promiserant. 19. At illa dormire eum fecit super
genua sua, & in sinu suo reclinare caput. Vocauitque tonsorem , & rasit septem
crines eius, & cœpit abigere eum ; & à se repellere: statim enim ab eo fortitudo
discessit: 20. Dixitque Philisthiim super te Samson. Qui de somno consurgens,
dixit in animo suo : Egrediar sicut antè feci, & excutiam,nesciens quod recessisset
ab eo Dominus. 21. Quem cùm apprehendissent Philisthiim , statim eruerunt
oculos eius, & duxerunt Gazam vinctum catenis, & clausum in carcere molere fe-
cerunt. 22. Iamque capilli eius renasci cœperant. 23. & principes Philisthi-
norum conuenerunt in vnum,vt immolarent hostias magnificas Dagon deo suo &
epularentur, dicentes; Tradidit deus noster inimicum nostrum Samson in manus
nostras. 24. Quod etiam populus videns, laudabat deum suum, eademque dice-
bat: Tradidit deus noster aduersarium nostrum in manus nostras , qui deleuit ter-
ram nostram, & occidit plurimos. 25. Lætantesque per conuiuia, sumptis iam
epulis, præceperunt vt vocaretur Samson, & ante eos luderet. Qui adductus de
carcere ludebat ante eos, feceruntque eum stare inter duas columnas. 26. Qui
dixit puero regenti gressus suos: Dimitte me, vt tangam columnas, quibus omnis
imminet domus,& reclinet super eas, & paululum requiescam. 27. Domus au-
tem erat plena virorum ac mulierum, & erant ibi omnes Principes Philisthinorum;
ac de tecto & solario circiter tria millia vtriusque sexus spectantes ludentem Sam-
son. 28. At ille inuocato Domino, ait: Domine Deus memento mei,& redde
mihi nunc fortitudinem pristinam Deus meus, vt vlciscar me de hostibus meis , &
pro amissione duorum luminum vnam vltionem recipiam. 29. Et apprehendens
ambas columnas,quibus innitebatur domus,alteramque earum dextera,& alteram
læua tenens. 30. ait: Moriatur anima mea cum Philisthiim , concussisque fortiter
columnis, cecidit domus super omnes principes , & cæteram multitudinem quæ
ibi erat: multoque plures interfecit moriens , quàm antè viuus occiderat. 31.
Descendentes autem fratres eius & vniuersa cognatio tulerunt corpus eius, & se-
pelierunt inter Saraa & Esthaol in sepulchro patris sui Manue : Iudicauitque Is-
rael viginti annis.

VERS. 1. VIDIT IBI MVLIEREM MERETRICEM, INGRESSVSQVE EST AD EAM,] nō vt cum ea fornicaretur, sed alterius negotij vel mysterij causa, āit S. August. serm. 107. de Temp. Verùm ingredi ad meretricem in Script. significat fornicari & meretricari. Quare fornicatus est hîc Samson.

VERS. 3. IMPOSITASQVE (portas Gazæ) HVMERIS SVIS PORTAVIT AD VERTICEM MONTIS.] Peccauit mortaliter Samson fornicando cum meretrice, & tamen retinuit suam fortitudinem supernaturalē, qua portas vrbis impositas humeris tulit in montem; quia fortitudo hęc erat gratia gratis data, nō gratum faciens, ac consistebat cum peccato mortali. Sita enim erat in eius Nazaræatu , id est in coma intonsa, ac abstinentia à vino & sicera: fornicatio autem non tollebat eius Nazaræatum , ac consequenter nec eius fortitudinem.

Samson tollens portas est Christus resurgens à limbo. Allegor. Samson media nocte tollens portas Gazæ repræsentat Christum , post mediam noctē è sepulchro resurgentem , ac lapidē sepulchri amouentem , insuper portas mortis & gehennæ auferentem, indeq; patriarchas & prophetas sanctosque omnes cum triumpho educentem. Ita S. August. serm. 107. de Tēp. S. Hieron. in c. 1. ad Ephes. S. Gregor. hom. 21. in Euang. quem audi : *Quem nisi redemptorem Samson ille significat ? Quid Gaza ciuitas*

A *nisi infernum designat ? Quid per Philisthæos nisi Iudæorum perfidia demōstratur? Qui cùm mortuum Dominum viderēt eiusq; corpus in sepulchro iam positū , custodes illicò deputauerunt, & eum qui auctor vitæ claruerat, in inferni claustris retentum, quasi Samsonem in Gaza se deprehendisse lætati sunt. Samson verò media nocte non solùm exiit, sed etiam portas tulit: quia videlicet redemptor noster ante lucem resurgens, non solùm liber de inferno exijt, sed & ipsa etiā inferni claustra destruxit. Portas tulit, & montis verticem subijt , quia resurgendo claustra inferni abstulit, & ascendendo cælorum regna penetrauit. Hanc ergo resurrectionis eius gloriam fratres charissimi, quæ & priùs demonstrabatur ex signo , & pòst patuit ex facto,*
B *tota mente diligamus, pro eius amore moriamur.*

HVMERIS SVIS.] R. Simeon Hacchasid in Suta c. 1. fol. 10. censet humeros Sāsonis tam fuisse latos, vt vnus ab altero distaret sexaginta cubitis: quare eum fuisse gigantem. Verùm omnes refutant vtrumque. Nec enim fortitudo Samsonis in gigātea corporis mole; sed in capillis sita erat.

POST HÆC AMAVIT MVLIEREM, QVÆ HABITABAT IN VALLE SOREC (vbi erant vites vuæ & vina præstantissima) ET VOCABATVR DALILA. VERS. 4. *Dalila Samsonis vxor.*

Quæres, an hæc fuerit Samsonis vxor , an concubina & meretrix? Vxorē fuisse censet S. Chrysost. hom. 17. ex varijs in Matth. locis: *Hanc tantum,*

inquit, *& talem virum & pulchritudine, & veritate, & sanctitate, vxor sua sicut inimicum decipiens, alligans Allophylis tradidit.* Et postea: *Subdola irrepsit in præcordia mariti.* Et S. Ephrem serm. aduersus improbas mulieres tom. 1. *Tam sanctitate, pulchritudine & fortitudine virum propria mulier deturbauit, & velut hostem vinctum in alienigenarum manum tradidit, & cui neque leones, neque alienigenæ resistere quibant, hunc propria coniux deiecit.*

Idem sentit Abbas Ioseph apud Cassian. Collat 17. c. 20. & Rabbini nonnulli, ac S. Prosper lib. de promiss. c. 22. & Pererius in c. 31. Genes. disp. 1.

Verius eius concubina. Verùm alij passim opinantur Dalilam non fuisse vxorem Samsonis, sed concubinam; tum quia ipsa domi suæ Philisthæos Samsonem capturos abscondit inscio Samsone: si enim ipse eius fuisset maritus, peruiam habuisset totam domum, nec quis eo inscio in ea celari potuisset; tum quia si fuisset maritus Dalilæ, duxisset eam in domum suam, non autem ad domum eius diuertisset: ac habuisset cognatos, famulos & ancillas, qui ei dolos Dalilæ, æquè ac Philisthæos ab ea domi absconditos detexissent.

Vnde Iosephus Dalilam vocat meretricem, æquè ac S. Ambros. epist. 70. S. Hieron. epist. 126. ad Euagrium Abul. quæst. 7. Serarius & alij, qui propter easdem rationes autumant Dalilam Philisthæam fuisse, non Iudæam.

Hinc appositè Hebr. vocatur *Dalila*, id est paupertas, tenuitas, infirmitas, exhaustio, ait Pagnin. in nom. Hebr. quia talis solet esse meretrix: & quia *debilitauit & infirmauit*, tum aliorum, tum *Samsonis* robur, ait, Elias in Thibi, *cor & opera.*

Verè Comicus in Truculento: *Nec omnis ætas, inquit, ad perdiscendum sat est amanti, dum id perdiscat, quot pereat modis, quot ludificetur exemplis, quotque exoretur exorabulis. Ita disciplina in ædibus est lenonijs. Priusquam vnum dederis, centum quæ poscat parat.* Et verè ibidem Geta. *Meretricem, inquit, esse reor, mare vt est, quod des deuorat, nec vnquam abundat. Meretrix meum herum miserum sua blanditia intulit in pauperiem, priuauit bonis, luce, honore atque amicis.*

Mulier quàm perniciosa. Vide hîc quàm perniciosa sit mulier. Quid fortius Samsone? quid sanctius Dauide? quid sapientius Salomone? & tamē hos viros perdidit mulier, æquè ac Eua Adamum omnesque eius posteros. Vide S. Chrysost. hom. 17. ex diuersis in Matth. & S. Ephrem sermone contra improbas mulieres. Audi S. Hieron. epist. 22. ad Eustoch. *Samson leone fortior & saxo durior, qui & vnus, & nudus mille persecutus est armatos, in Dalila mollescit amplexibus.* Et S. Ambros. Apologia 2. Dauid c. 3. *Samson, inquit, validus & fortis leonem suffocauit: sed amorem suum suffocare non potuit. Vincula soluit hostium: sed suarum non soluit nexus cupiditatum. Messes incendit alienas: & vnius ipse mulieris accensus igniculo, messem suæ virtutis amisit.*

Denique Dalila prodens Samsonem per capillos, fuit typus Iudæ prodentis Christum per osculum, vti docent Patres.

VERS. 5. DABIMVS TIBI SINGVLI MILLE ET CENTVM ARGENTEOS.] Argenteus, supple siclus, erat Florenus Brabanticus cōtinens quatuor regales Hispanicos, siue quatuor Iulios Romanos; mille ergo & centum argentei faciunt totidem Florenos Brabanticos. Multiplica hos per quinque (quinque enim erant Satrapæ, & Satrapæ siue Principes Philisthinorum, scilicet Accaron, Ascalon, Azotus, Gaza, & Geth) habebis quinque millia & quingentos

A Florenos Brabanticos, quibus Dalila Samsonem vendidit.

SI SEPTEM NERVICEIS FVNIBVS.] hoc est funibus confectis & contortis ex neruis boum, taurorum, vel aliorum animalium. Hebr. enim יתר iether & neruum & funem significat. Pagnin. hic vertit *nergas.* Arias *vimina.* Ioseph *palmites vitis.* Septuag. Chald & alij *funes.* Mentitur Samson, vt Dalilam deludat & à se ableget, ne secretum fortitudinis suæ ei reuelet. VERS. 7.

QVI RVPIT VINCVLA, QVOMODO SI RVMPAT QVIS FILVM DE STVPPÆ TORTVM PVTAMINE.] hoc est de stuppæ quisquilijs, quæ putari & abijci solent, hoc est filum vilissimum & debilissimum; putamen enim est omne id, quod non tantùm à nucibus, sed ab alijs etiam rebus excutitur ac proB ijcitur, ait Nonius. Abulen. & Lyran. pro putamine legunt *sputamine*, id est sputo, puta filum sputaticium: nentes enim & nectentes funes solent crebiò conspuere stuppam, vt tantò faciliùs eam stringant & torqueant. VERS. 9.

DEFECIT ANIMA EIVS, ET AD MORTEM VSQVE LASSATA EST.] id est, in maximos angores animiq; angustias redactus est, vt ferè mortē mallet quàm contentissimam illam cum sua Dalila pugnam & importunitatem: ita multos vincit dæmon & caro continuatione & prolixitate tentationis, qui primò fortissimè ei restiterant: sensim enim hac duratione animi cum viribus languescunt & eneruantur, tandemque vinci se sinunt; cedunt & succumbunt, ni Dei auxilium assiduè imploratum adsit, & constantiam homini tribuat. VERS. 16.

SI RASVM FVERIT CAPVT MEVM, RECEDET A C ME FORTITVDO MEA.] Hinc patet fortitudinem hanc admirabilem, & vires naturæ superantem, fuisse qualitatem supernaturaliter Samsoni inditam, sed cum pacto; si videlicet ipse Nazaræus esse perseueraret & comam non tonderet, sed iugiter aleret. Vnde quia ipse sua culpa; indicando scilicet Dalilæ suæ hosti & proditrici causam fortitudinis suæ, comam furtiua detonsione perdidit, idcirco fortitudinem hanc subduxit illi Deus: non subducturus illam, si sine culpa, alopeciâ, alioue morbo aut incendio, alioue casu, aut vi illata illam perdidisset, vt rectè aduertit Abul. & Auctor de Mirabil. S. Script. apud S. August. lib. 2. c. 6. *Mandati*, ait, *Dominici obseruatio donum fortitudinis cōseruabat.* Fuit ergo donum hoc qualitas non transiens, sed permanens quamdiu ipse Nazaræus & coma coronatus permaneret, non quòd coma hanc fortitudiD nem causaret, nec quòd in capillis fortitudo hæc consisteret (sita enim erat in lacertis, neruis, totoque corpore, ac magis in animo) sed quòd seruata coma esset conditio & signum Nazaræatus, pactique diuini conseruatio, ideoque causa moralis huius fortitudinis ex Dei ordinatione. Quòd ergo Samsone opus aliquod heroicum aggrediente dicitur. *Irruit in eum Spiritus Domini*, non significat fortitudinem hanc in illo non fuisse permanentem, ac per singulos actus inditam, sed indicat nouum Dei instinctum, nouosque animos ad hoc illudue machinandum illi à Deo fuisse immissos. Spiritus enim notat inspirationem, instinctum, animos & impetum ad quippiam audendum. Ita Sanctus Paulinus epistola 4. ad Seuerum, & Sanctus Ambrosius lib. 2. de Spiritu sancto in Procemio, quem audi. *Non ita est, vt tamen vim corporalium capillorum pute-* VERS. 17. *Fortitudo Samsonis sita in capillis.*

putemus. Sunt quidem crines religionis & fidei: crines Nazaræi in lege, perfecti in parsimonia, & abstinentia consecrati: quibus illa in type Ecclesiæ, quæ Domini pedes oleo perfuderat, verbi cælestis vestigia detergebat. Tunc enim & secundùm carnem nouerat Christū. Isti videlicet crines, de quibus dicitur capillatura tua greges caprarum ex illo capite pullulantes, de quo dictum est Caput viri Christus. Et alibi: caput eius aurum Cephas & crines eius abietes nigra.

Causa literalis roboris Samsonis. Causa ergo literalis cur durante coma Samsoni duraret & fortitudo fuit, quòd durante coma permaneret ipse Nazaræus, hoc est Deo consecratus. Nazaræi enim consecratio maximè consistebat in coma, vt dixi Numer. 9. Deus enim Nazaræatui Samsonis hoc fortitudinis donum quasi præmium assignabat.

Allegor. Alleg. causa erat, quòd per comam Nazaræi repræsentabat Christum Nazaræum & Nazarenū, à quo omnis fortitudo procedit: Christus enim est caput nostrum, & velamentum ac ornamentum capitis nostri. VndeS. August. serm. 107. de Temp. Fortitudinem, ait, non in pede, non in manu habebat sed in coma, id est velamento: & in velamento Christus habebat virtutem, quando vmbræ legis veteris eum tegebant. Coma ergo Samson in velamēto erat quia in Christo aliud videbatur, aliud intelligebatur.

Tropol. Tropol. causa erat quòd capillus notat cogitationes & intentiones hominis; sicut enim à capite sano germinat sani capilli, sic ex mēte bona oriūtur bonæ cogitationes, à quibus omnium virtutū fortitudo germinat.

Symbol. Symbolica causa fuit, vt indicaret Deus hoc esse donum suum: qua ratione enim vilis & exilis capillus, id est capitis pilus, per se tantam fortitudinē causare potuisset? Rursum vt Deus moneret capillorum, id est rerum minimarum nobis exactam curam esse habendam. A minimis enim pendent maxima. Minima ergo da Deo, & ab eo obtinebis maxima; sin illa Deo neges & des rebus terrenis, perdes maxima. Audi S. Ephrem in serm. ascetico de vita Religiosa. *O miraculum ingens, ô obstupescendum: fuit namque leo animal generosissimum vnico fabiè capillo in terra vinctum tenetur; atque humiliatur, ita profectò & ista virtus (qua leoni comparatur) terrena qualibet cura, veluti capillo vno colligatur, & in terra marcescit atque vilescit. Quamobrem sobrium ac vigilem carissime te prabe: & teipsum vincens, manusque admouens, capillum in te illum exiguum ac vilem abscinde: vt non in derisum venias, quemadmodum Samson ille fortissimus, qui in vno momēto & ictu oculi, sola asini maxilla armatus mille viros occidit, & quasi vnum capillum septenos validissimos funes amputauit; & seipsum à vinculis liberaut, inimicos occidit, & Deo victoriam dedicauit: oratióq, eius maxillam asini in fontem aqua conuertit: Hic autem licet tantus ac talis esset, adeoq, multa praclara prastitisset, semetipsum tamen per imprudentiam hostibus vinctum tradidit: humiliatusque valde est postquā crines ei ablati sunt, terribilesque illas suas & admirabiles vires colligauit ac perdidit. Quare & tu tibi ipsi attende, &c.*

Hinc S. Ambros. lib. 1. Offic. c. 26. capillos Samsonis vocat *inuicti crinis ornatum, prarogatiuam virtutis*. Et S. Paulinus ad Cytherū; *Samson, ait, vi capillorum potens, virtute crinitus sacra: Et: ille recepit robur tecretis crinibus*. S. Chrysost. ex varijs in Matth. locis hom. 17. capillos Samsonis appellat *arcanum virtutis sua martyrium*, id est testimonium.

An in solis capillis fortitudo Samsonis. Quæres, an Samsonis fortitudo in solis capillis, an etiam in reliquis cæremoniis Nazaræatus, ac præsertim in abstinentia à vino & sicera sita fuerit vt si vinum biberet, fortitudinem amitteret, esto capillū intonsum seruaret? Affirmat Abul. S. Basil. & alij mox citandi, & ratio est, quia ob Nazaræatum datum fuit ei hoc robur. Atqui Nazaræatus tam consistebat in abstinentia vini & siceræ, quā in coma intonsa, ideòque Deus abstinentiam hāc tam strictè præceperat non tantùm Samsoni, sed & matri eius cap. 13. 4. addque vt doceret nos sanitatem & robur non consistere in vino, sed esse donum Dei, qui statuit vt abstinentia sit mater tam roboris & sanitatis, quàm sapientiæ & sanctitatis, vt patet in priscis Anachoretis. Negat Serarius & alij. Ratio est quòd Samson hîc solum capillorum meminerit, in iisque suam fortitudinem sitam asseueret. Porrò sciuit hoc Samson indicante hoc matre, vel reuelante Angelo, vel inspirante Deo, Vtraque sententia est probabilis, sed prior probabilior,

VERS. 19. AT ILLA DORMIRE EVM FECIT SVPER GENVA SVA.]Putat Noster Delrio lib. 3. Disquis. Magic. p. 119. 2. Dalilam papauer aliaque soporifera Samsoni in cibo vel potu dedisse, vt fortiùs dormiret, nec expergisceretur in detonsione capillorum, idque à similibus mulierculis factitatum docet ex Virgilio, Apuleio & Cæsario. Addunt alij propinasse ei vinum, quod in Sorec, vbi ipsa habitabat, erat præstantissimum; nam *sine Cerere & Baccho friget Venus, & in vino luxuria*, ait Apost. Ephes. 5. 18. *Et Venus in vinis, ignis in igne furit*. Vnde & Iosephus Samsonem vocat ebrium; idem insinuāt S. Ambros. Epist. 70. S. Basil. Orat. 1 & 2. de Ieiunio, & Theodor. quæst. 50. in l. 3. Reg. Quod si verum est, iure meritóque Samson permissus est à Deo incidere in somnum, in eoq; perdere comam, & cum ea fortitudinē, quia contra legem Nazaræatus vinum bibit, & contra legem temperātiæ plus æquo bibit. Negat tamē idipsū Abul. quia Script. nullam vini vel temulentiæ facit mentionem, factura vtique, si ipse per eam Nazaræatum suum adeò à Deo commendatum infregisset. Sed audi S. Basil. hom. 1. de ieiunio; *Qua res fortissimam viri Samsonem inexpugnabilem reddidit? An non ieiunium? Cum ieiunio in vtero matris conceptus est, cum ieiunio educatus est, ieiunio in virum adoleuit, quod ieiunium Angelus matri indixerat? Quidquid sequitur à vinea ne edat, vinumque & siceram ne bibat. Ieiunium prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legum latoribus subministrat sapientiam, bona anima custodia, corpori tutus comitor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium.* Et hom. 2. exaggerat dicens. *Ieiuniū magnum illum Samsonem educauit, idque quamdiu vita adfuit, singulis conflictibus milleni hostes prostrati sunt, vrbium porta subrupta sunt, leones robur manuum illius non sustinuerunt. At simul atque ebrietas ac scortatio corripuit hominem, captus est ab hostibus atque exoculatus, pro ludo expositus est pueris alienigenarum.* Ex quibus concludit S. Hieron. lib. 2. contra Iouinian. *Quàm pulchra res quæ placat Deum, leones mitigat, damones terret.*

ET RASIT SEPTEM CRINES EIVS,] hoc est septem cincinnos, quibus constabat, & in quos distincta erat Samsonis cæsaries, ne si tota sparsa difflueret, oculos eius totamque faciem velaret. Ita Abulens. Alij per septem crines accipiunt omnes crines. Septenarius enim est symbolū vniuersitatis,

Allegor. Sicut Dalila totondit crines Samsonis, A sic Iudæi per noctem Passionis Christi, illudentes ei eius capillos vulserunt, vel raserunt, iuxta illud Isaiæ 50. v. 6. *Genas meas dedi vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me.* Item cùm milites corona spinea comam eius lacerarent.

Mysticè S. Ephrem tom. 1 serm. aduersus improbas mulieres: *Septem crines in capite gestabat Samson, qui septiformе lumen designabant gratiæ.* Et postea: *Mysterium fortitudinis ipsius inter dormiendum noctu per dolum depradans mulier, illum iam nudum atque inermem circumuenit.* Et pluribus interiectis, hæc mulieri mala dat epitheta & malitiæ elogia: *Quid est mulier? Naufragium super terram, fons nequitiæ, thesaurus immunditiæ & malitiæ, mortifera conuersatio atque confabulatio,* B *oculorum pernities, animarum exitium, cordis spiculum, iuuenum perditio, sceptrum inferni & concupiscentiæ præceps. Quid est mulier? causa diaboli, requies serpentis, diaboli consolatio, dolor inconsolabilis, caminus succensus, eorum qui saluantur offensio, malitia incurabilis, diurna confabulatio, hospitium lasciuorum & officina dæmonum. Quid est mulier? amor flagitiosus, bestia impudens, incontinentissimus impetus, effrænatum os rerum arcanarum, triumphus tenebrarum, dux delictorum, oblectamentorum magistra, insatiabilis concupiscentia, nequitiæ & æterni supplicij conciliatrix. Quid mulier? prudentia terrena, vini socordia, concumbens incontinentia, excitata cura, vipera vestita, pugna voluntaria, quotidiana calamitas, procella domus, viri naufragium, immanis bellua, adulterorum diuersorium, arma diaboli, expetita rabies, exornata mors, vt non immeritò dictum sit à Sapiente: Breuis omnis malitia super malitiam mulieris.* C

Epitheta mulieris mala.

ET COEPIT ABIGERE EVM ET A SE REPELLERE: STATIM ENIM AB EO FORTITVDO DISCESSIT.] Tale est meretricum ingenium, vt virorum opes viresque exhauriant, mox inopes pauperesque repellant. En tibi vt tanta Samsonis virtus ab imbelli muliercula prosternitur, & prostrata illuditur?

Nisi coma Samsonis.

Ex hoc facto Samsonis & Dalilæ orta est historia, vel potiùs fabula Gentilium de Nisi Megarorum regis sub idem hoc tempus regnantis, coma adeo cælesti, vt quamdiu eam seruaret, nec vinci, nec regno pelli posset; sed Scylla Nisi filia amore Minois vrbem obsidentis dementata, patri dormienti comam resecuit, itaque patrem & patriam hosti prodidit. Verùm Minos Scyllam vtpote tam infamem parricidam exhorruit, eamque pedibus colligatis in mare præcipitem dedit dicens:

Dij te submoueant, ô nostri infamia sæcli
Orbe suo, tellusque tibi pontusque negetur. D

Ita ex Pausania, Seruio, Apollidoro & aliis Martinus de Roa lib. 5. Singul. c. 7. & Serarius q. 16. qui & addit: Alij, vt Ouidius, tradunt eam furiis correptam & agitatam seipsam in pelagus præcipitē dedisse, ac ob Minois imprecationem, in auem migrasse, qua quia Græcis κείρειν est tondere, suo sibi perpetuum dedecus ac infamiam nomine conflaret.

Pluma fuit plumis in auem mutata vocatur
Ciris, & à tonso est hoc nomen adepta capillo.

Quibus omnibus quid significatur aliud, quàm funestus facinorum omnium exitus, propudiosum scelerum dedecus, infamis libidinum merces? Et nostra quidem Ciris Dalila est, cuius etsi extrema ignoramus, imò & dependas ei à Satrapis pecunias A videmus vers. 18. nihil tamē dubitandum, quin & diris conscientiæ agitata furiis suorum pœnas dederit flagitiorum.

QVEM CVM APPREHENDISSENT PHILISTHIIM, STATIM ERVERVNT OCVLOS EIVS.] VERS. 21. vt si fortitudo ipsi rediret, illam ei inutilem redderent, cùm non videret quem feriret, itaque immunes & securi ab eo forent. Samson excæcatus à Philisthæis fuit typus Christi oculis velati in Passione à Iudæis illi illudentibus, æque ac excæcationis Iudæorum, quæ inde secuta est. Ita S. August. serm. 107. de Temp.

Iustè, congruaque pœna Samson priuatur oculis, quia eis lasciuè aspexerat & concupierat Dalilam, quæ proinde iusto Dei iudicio eius captiuitatis & cæcitatis fuit causa, *Visu*, ait S. Hieron. in c. 28. B Ezech. *quia malè fuerant abusi, Samson & Sedecias priuantur;* nimirum libido excæcat oculos tum corporis; quia spiritus visiuos exhaurit; tum potius mentis. Fuit tamen hæc pœna ei salubris: nam per cæcitatem oculorum corporis, aperti sunt oculi mentis, vt ex pœna agnosceret culpam, de eaque pœniteret, pœnitensque Deum inuocare, itaque cum eo in gratiam rediens fortitudinem suam ab eo reciperet.

Tropol. audi S. Gregor. lib. 7. Moral. cap. 13. *Plerumque, ait, priùs oculus contemplationis amittitur, & post, per carnis desideria, huius mundi laboribus animus subiugatur. prout testatur Samson ab Allophylis captus qui postquàm oculos perdidit ad molam deputatus est: quia nimirum maligni spiritus postquàm tentationum stimulis intus aciem contemplationis effodiunt, foras in circuitum laborum mittunt.* Et S. Brigitta lib. 4. c. 126. à tribus C hostibus Episcopo cauendum monet. *Quorum secundus pungit oculos, vt est,* inquit, *pulchritudo mundi & possessiones terræ: apparatus rerum & vestium: fauores hominum & honores, Cùm enim omnia ista appetuntur & offeruntur; sic excæcant oculos animæ & rationis quòd dulciùs videatur stare cum Samsone ad molam curæ mundialis, quàm cum sponsa Ecclesia ad dispensationem curæ Pastoralis.*

Audi S. Paulinum Epist. 4. *Cæcitate Samsonis, quàm corporeis tantùm captus oculis, spiritales non amisit, illuminor ad intellectum bonum, vt exemplo illius sciam, quos magis debeam oculos habere. Non enim inuocasset ille vir Dominum in sua virtutis auxilium, nisi mentis oculos habuisset incolumes, quibus lumen est Christus in cuius lumine videbimus lumen.* Et postea: *Et mortem mihi Samsonis & cæcitatem volo, vt viuam & videam Deo; Nam forsitan ille receptis propter futurum mysterium in coma viribus, recipere simul, vt amiserat, oculos ideo non desiderauit, quia virtus illa cælestis gratiæ* D *internis sana luminibus corporeo non egebat obtutu.* Vnde ex cæcitate hoc morale elicit documentū: *Hoc igitur exemplo & nos contentis ad Dominum sensibus, carnales oculos sæcularium rerum auersione cæcemus quibus orbari propheta desiderabat cùm diceret: Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Et Dominus ipse oculis Iudæorum cæcitatem præferens dicit: Si cæci essetis, peccatum non haberetis. Reminiscamur quâ pernicie illis in paradiso oculi sint aperti; quos tamdiu habuerunt illuminatos Deo, quamdiu clausos habuere peccato. Nam tum demum pubertatis vt ætatis suæ hauserunt pudorem, cùm bonæ conscientiæ castitatem, cuius lumine vestiebantur, præuaricationis crimine perdiderunt. Et ideò veri luminis damnū est ad vsum tenebratū vti luminibus, & oculos in terrena defixos cæcare cælestibus. Illuminatur autē anima tali cæcitate, qua despicit mundum, vt conspiciat Deum.*

VINCTVM CATENIS ET CLAVSVM (Hebr. *ligatum eum* נחשתים *nechustaim*, id est *duobus æneis aut chalybeis vinculis*) IN CARCERE MOLERE FECERVNT.] *Molere*, id est molas trusatiles(quibus olim frumentum commolebant mancipia in pistrino)eum versare & circumagere coëgerunt.

Tropol. S Paulin. epist. 4. ad Seuerum: *Qui peccatum operatur, ait, de mola vita sua hostile triticum molit, vt Zabolum(id est diabolum) pascat, cui panis fit anima, qua sibi famet est.*

Rabbini moderni & prisci, teste S. Hieron in c. 47. Isaiæ v. 1. pro molere accipiunt actum venereum, quasi ad eum coëgerint Philisthæi Samsonem, vt ex eo simile semen, id est proles fortes eliceret, vt scilicet ipse eis gigneret nouos Samsones, qui Hebræis talionem redderent, eosq; opprimerent, sicut Samson oppresserat Philisthæos.

B Verùm apage hanc obscenitatem : illa se pascant Rabbini obsceni, æquè ac Gentiles, qui teste Apollodoro lib. 2. Biblioth. tradunt Thestium Regem filias suas quinquaginta Herculi dormienti supposuisse, *summaope adnitens vt Herculis semine repleta omnes sibi nepotes procrearent.* Idē tentarunt Saracenæ feminæ apud Patrem Gasparem Barzeū, Armuzij Samsonem, sed frustra, vti refert Noster Trigautius in eius vita.

VERS. 22. IAMQVE CAPILLI EIVS RENASCI COEPERANT.] Verisimile est, ait Abul. quòd tunc Samson ad cor reuersus, suæ fornicationis & & imprudētiæ pœnitentiam egerit, ac rursum seruauerit regulam vitamque Nazaræorum, itaque se Deo reconciliarit, ac crescētibus capillis paulatim donum fortitudinis recuperarit & à Deo receperit. Idem asserit Auctor de Mirabil. S. Script. apud S. Aug. l. 2. c. 6. Arias, Serarius. & alij. Hinc etiam colligitur Samsonem non diu fuisse detentum captiuum, nam capilli resecti illicò recrescunt.

Tropol. S. Paulinus epist. 4. *Illam, ait speciem, qua in illo Samsone vel recrinito vel moriente retexitur & in omnem Christi famulum connenire arbitror : homo enim qui præuentus fuerit in aliquo peccato, & salubri erpœnitende ad instaurationem gratia quasi capillis renascentibus reuertitur, ponens vt arcum arcum brachia sua id est fidem spei vera, & spem fidei non fictam, exercens idē ad pratium manus suas operibus pietatis, cuim exercitatio ad omnia vtilis est : tum vt quibusdam bona conscientia & fidei firma lacertis valens audebit inuadere , & poterit vertere inimicorum columnas: qua quidem sunt columna hostilis domus quibus nititur , in qua velut nostri victor epulatur, illudens capiti, si membris nostris, vt armis sua iniquitatis vtatur.*

VERS. 23. VT IMMOLARENT HOSTIAS MAGNIFICAS DAGON DEO SVO. Quis & qualis fuerit Dagon dicam 1. Reg. 5. 2. D

VERS. 25. ET ANTE EOS LVDERET,] Saltando murum & motionem agendo. Ecce Philisthæi hîc illudūt Samsoni quasi scurræ, vti Iudæi Christo patienti, dicentes: *Prophetiza, quis est qui te percussit?* Vide ad quàm indigna deductus sit Samson Israëlis Iudex & princeps, Vnde Abul. eius sortē miserans quæst. 35 exclamat: *O admiranda Samsonis calamitas, ò Iudaici populi grauissima infelicitas & opprobrium? fortissimum ille virorum, atque toti populo stupendus , ipsoque nomine terribilis Samson , qui leones ferissimos facili manu ictu domuerat, magnos hostilis exercitus cuneos fundens inauditam omnibus sæculis stragem egerat , & quod mirabilius est tanta facilitate, vt facilius sibi agere quàm nobis cogitare foret. O nimis plangende vir, imò virorum flos,*

A *qui omnes viribus superans sola prudentia caruisti & miserabilis muliercula pulchritudine tractus, & fallacibus lacrymis deceptus in extremam decidisti sortē, ita vt turbatorum quos legeras, miserior factus; turpiter ab hostibus vtroq; priuatus lumine, in æternum totius populi Hebræorum opprobrium ad molam asinariam molere cogaris.*

Porrò quomodo Samson fuerit typus Christi, audi docētem S. August. serm. 107. de Temp. *Samson Christum significabat. Verum mihi videor dicere, sed continuò occurrit cogitantibus? Et Christus vincitur blanditiis mulieribus? Et Christus quomodo dicitur ad meretricem intrare potuisse? Deinde & Christus capite nudatur, capillo raditur, virtute spoliatur, alligatur, excæcatur, illuditur, Eurgila fides, attende quid sit Christus, non solum quid fecerit, sed etiā quid passus est Christus. Quid fecit? Operatus est vt fortis; passus vt infirmus. In vno intelligo vtrumque, video fortitudinem filij Dei: video infirmitatem filij hominis.* Et paucis interiectis: *Quadam facit Samson ex persona capitis , quadā ex persona corporis: totum tamen ex persona Christi. In eo enim quod virtutes & mirabilia operatus est Sāson, caput Ecclesia Christum significabat : in eo autem quod prudenter fecit illorum qui in Ecclesia iustè viuunt im:ginem gessit. Vbi fertè præuentus est & incautè egit, eos qui in Ecclesia peccatores sunt figurauit.*

VT TANGĒM COLVMNAS, QVIBVS OMNIS IMMINET DOMVS.] Samson hîc typus fuit Christi manus extendentis ad duo crucis extrema, quibus collisit & oppressit, dæmones, peccatum & gehennam. Sic ergo ipse suos interemptores interemptus oppressit , & illius passio facta est interfectio persequentium, ait S. August. serm. 107. de Temp. VERS. 26. *Samson moriens typus Christi in cruce.*

C DOMVS.] Multi censent domum hanc fuisse sacram, siue Templum Dagon. Nam, v. 23. dicūtur Philisthæi immolasse hostias Deo suo Dagon, ibidemque epulati ob captum Samsonē: hostiæ autem immolabantur in domo sacra , puta in templo. Ita Iudas, Abul. Dion Serarius Salianus & alij Hinc Philo lib. de plantat Noë, docet olim côuiuari solitos in templo, vt cum Deo modestè & religiosè conuesci viderentur: Additque. *ex hoc more natam aiunt vocem* μεθύειν (id est exhilarari, inebriari) *quasi* μετὰ τὸ θύειν(post sacrificium) *quia post sacra prisci domum indulgebant poculis* Sic c. 9. 27. Sichimitæ in fano Dei Berith inter epula & pocula maledicebant Abimelech; Ibi ergo idolis suis immolabant, ibidemque idolothyta , id est idolis immolata comedebant, vt docet Apost. 1. Cor. 8. 10. Ibi quoque laudes Dijs suis canebant , & deinde omni luxu & luxuriæ genere lasciuiebant, vti fecere Hebræi adorantes vitulum anreū, Exodi 32. & 2. Machab. 6 v. 4. Daniel. 5. 4. Idē testatur Virgil. Æneid.

Accedit quòd domus priuatæ non sint tam amplæ vt capiant tria millia spectantium, nec habeāt solas tam amplas vbi Samson ludens à tribus millibus conspici potuisset: templa verò ad hoc capacia permulta sunt. VERS. 27.

AC DE TECTO ET SOLARIO CIRCITER TRIA MILLIA]Tecta enim in Palæstina erāt plana, habebantque fenestras ita dispositas vt per eas spectantes videre possent quidquid erat in infima domus parte , vt Samsonem hîc saltantem Ita Abul. VERS. 30.

MORIATVR ANIMA MEA CVM PHILISTHIIM]Est Synecdoche. Anima enim mori nequit, cùm sit immortalis. Anima ergo quasi pars præci-

præcipua ponitur pro toto homine. q. d. moriar ego. Aut certè anima mori dicitur non in se, sed in corpore, q. d. moriatur anima corpori, vt illud deserat, nec ampliùs viuificet. q. d. moriar ego, dummodo moriantur Philisthei. Opprimam ruina domus Philisthæos hostes Israelis, etsi ego eadem opprimendus sim. Morte mea emam mortem hostium & vitam ciuium.

Samson nō peccauit se occidendo.

1. Dices, Samson hic occidit seipsum, ergo fuit sui homicida; ergo peccauit mortaliter, cumq; in hoc peccatu obierit, est damnatus. Resp. S. Aug. hic & l. 1. de Ciuit. c. 21. Samsonem non peccasse, quia se occidit ex Dei instinctu: Spiritus, inquit, latenter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat, adeoque hic preces eius exaudiuit, & pristinam fortitudinem ad id faciendum restituit.

2. Resp. secundò: non peccauit hic Samson, quia columnas domus concussit hoc fine, vt eius ruina omnes Principes Philisthinorum, plurimosque è populo opprimeret, itaque insignem hostibus suis cladem inferret. Licet enim ipse hic priuatā tantùm excæcationis suæ vltionem à Deo flagitet; tamen quia ipse publicus erat populi sui Iudex vindexque, & quia Apostolus Hebr. 11. eum à fide & fortitudine commendat, & quia Deus hîc supernaturaliter eum ad hanc ruinam adiuuit; hinc omninò versimile est ipsum omnem hanc vltionem retulisse ad Dei honorem & Reipub. suæ bonum, vtque laudes Idolo Dagon à Philisthæis ob se captum attributas adimeret, & Deo vero restitueret.

Itaque Samson hic propriè & Physicè seipsum non occidit, vti fecisset si gladio se transfodisset, vel caput ad columnam allisisset sed permisit tantùm se communi cum hostibus ruina opprimi, sicut Eleazar videns Elephantem regium illi se supposuit eumque occidit, ac eius ruentis mole obrui se permisit, vt populum liberaret 1. Machab. 6. 46.

Nec etiam se occidit morali imputatione, quia directè intendebat Philisthæos occidere, se verò indirectè & permissiuè tantùm eadem clade, quā euadere nō poterat, inuoluere, quòd sicut magnæ fortitudinis fuit, sic & magna pro præteritis culpis fuit pœna & satisfactio. *Non eligitur*, inquit, Caiet. *in huiusmodi casibus mors propria in seipsa, sed per se eligitur mors hostium, & concomitans propria mors toleranda admittitur propter bonum vltionis. Sic Princeps exercitus prosticaturus hostes, mortem propriam concomitantem non cespuit.* Sic & Lyran. & Frāc. Victoria Relect. 10. de Homicid. in fine, Dom. Soto lib. 2. de Iust. q. 9. art. 8. Lessius lib. 2. de Iustit. c. 9 dub. 6. n. 33. Quin & S. Ambr. epist. 70. ait Samsonem in morte seipsum vicisse: *Etsi incomparabilis*, inquit, *in hac vita fuerit, tamen in morte seipsum vicit, & insuperabilem gessit animum, vt contemneret, & quasi pro nihilo haberet vitæ finem omnibus formidolosum. Victoris igitur fuit quod victoriarum numero diem clausit, nec captiuum exitum, sed triumphalem inuenit. Denique non telis, sed cadaueribus hostium pressus humatus est proprio tectus triumpho.* Hæc Ambr. & S. Paulin. ad Cytherium: *Qui fetuus glorianter vixerat hoste, obruto victor cadit.* Denique Bachiarius epist ad Ianuar. de recipiendis lapsis, Samsonem vocat martyrem, quòd pro Dei religione & honore vltrò occubuerit, sed abusiuè. Sic enim milites contra hæreticos & Turcas pugnando occumbentes essent martyres, quod nemo dicet; martyr enim non pugnat, sed patitur.

Samson non fuit martyr.

Symbol. Disce hîc quam vanæ sint vires, æquè ac opes omnesque res mundi. En tibi lacertosus Samson viribus suis perit. Sic & Milo Crotoniates, qui pugno ferocem taurum occidebat, eumque humeris ferebat per milliare, suis viribus occubuit. Nam senex effectus per syluas vadens, volens experiri pristinas vires, cùm quercum diffringeret, partibus distractis vi sua rursus coëuntibus captus & collisus est. Sic pugnacissimi milites pugnando, peritissimi natatores natando occumbunt.

Hercules est Samson.

Denique multi censent ex historia Samsonis Gentiles mutuatos esse gesta fabulasque sui Herculis; cùm reuera alius non fuerit Hercules, quàm Samson. Ita Philastrius lib. de Hæres. cap. 8. *Pagani, ait, fortes viros ex Samsonis figura vsurpantes, Hercules nuncupatunt.* D. August. lib 18. Ciuit. cap. 19. *Hebræorū Iudex Samson, cum mirabiliter fortis esset; putatus est Hercules.* Otho Frisingensis lib. 1. c. 25. *Fortissimum Samsonem, ob incredibilem fortitudinem Herculem putabant.*

Prob. 1.

Pererius in Genes cap. 49. prophetia 6. *Fuit talis certè Samson robore corporis ac fortitudine animi, qualem fuisse Herculem ambitiose mendacia finxerunt Græci.* Martinus de Roa lib. 5. Singularium cap. 7. *Herculis labores, vires & ærumnas ex Samsonis historia veteres depinxere.*

Probant primò. quia pleræque Gentilium fabulæ acceptæ sunt à SS. Script. vt fabulæ Titanum ex historia gigantum: diluuium Deucalionis ex diluuio Noë: incendium Phaëtontiū ex incendio Sodomæ: campi hortiq; Elysij ex paradiso terrestri. &c. vti docet Origen. lib 4. contra Celsum, S. Iustin. Apol. 1. Clemens Alex. 1. Strom. Tertul. in Apologet. Nazianz. orat. 20. S. Hieron. in cap. 5. Amos. S. August. 2. doctr. Christ. c. 28.

Secundò, quia Hercules dicitur vixisse eodē sęculo quo Samson. Vnde Euseb. Præfat. i Chron. *Mihi, ait, videntur Hercules & Samson non multum inter se distare tempore: siquidem ambo circa Troiæ captiuitatem fuerunt.* Sic & S. August. lib. 18. de Ciuit. c. 12. *His, ait, temporibus Hercules in Tyria alias Syria clarus habebatur.* 2.

Tertiò, quia Hercules celebris erat, & colebatur quasi heros & Deus magnus à Tyriis & Palæsthinis, teste Herodoto lib. 1. c. 20. Cicerone lib. 3. de natura Deorum, Plinio l. b. 37. c. 5. & S. August. loco iam citato. Atqui ibidem, puta in Iudæa, quæ Philisthinis Tyriisque contermina est, floruit Sāson. Rursum Hercules non gladio, sed claua pugnabat, vnde cum claua pingitur. Sic & Samson non ense, sed maxilla asini, quasi claua Philisthæos mactauit. 3.

Quartò, quia Hercules Græcè [illegible] fuit symbolum solis; Samson autem Hebr. idem est quod paruus sol, vti dixi cap. 13. 24. Audi Macrobium lib. 1. Satur. c. 20. *Et reuera Herculem solem esse vel ex nomine claret. Heracles enim quid aliud est nisi heras, id est aeris cleos, quæ porrò alia aeris gloria est, nisi solis illuminatio; cuius recessu, profunditate occulitur tenebrarum? Præterea sacrorum administrationes apud Aegyptios multiplici actu multiplicem Dei asserunt potestatem, significantes Herculem hunc esse.* Duodecim labores Herculis sunt duodecim signa Zodiaci; quæ sol quotannis percurrit & conficit. 4.

Quintò, & maximè, quia gesta Herculis similia & quasi eadem sunt cum gestis Samsonis. Hercules enim leonem interfecit, vnde & pingitur 5.

cum

tum Leonis exuuiis, sic & Samson. Hercules vt se suosque liberaret, maximos subiit labores & agones; sic & Samson. Audi Serarium q.36. Herculis Nemæus leo, nonne Samsonis Thamnathæus leo est? Hydræ, Centauri, Stymphalides aues, aliaque id genus commentitia, nonne Ascalonitarum, Gazæorum, Philisthinorumque aliorum impetus innuunt, maioribusque omnia mendaciis cumulant? Quid duæ Herculis columnæ, nonne illæ duæ sunt, quas concussit, & per quas quemdam velut malorum Oceanum in Philisthæos immisit Samson? Fœda item Herculis apud Omphalem seruitus & effeminatio, de qua lib. 3. & 7. contra Celsum Origenes; ceteraque eius vitæ impuritas, ac libido, nonne Samsonis in Gazæa meretrice ac Dalila petulantiam acerbamque seruitutem clamat? Eiusdē verò Herculis post homicidia libidinesque pœnitentia, de qua idem Origenes lib.3, contra eundē Celsum, & Plinius lib.35.c.11. iterataque per Thestium & Eumolphum expiationes, ac Eleusiniorum sacrorum initiationes, quid nisi Samsonis pœnitudinem, sacrique Nazaræatus religionem ac renouationem indicant? Mors in Oeta monte vltrò ac sponte suscepta, de voluntario etiam Sāsonis interitu non omninò nihil significat.

Denique in Samsonis vita planè cernitur illud Herculeum:

Melior mihi dextera linguá est.

Vers. 30. MVLTOQVE PLVRES INTERFECIT MORIENS, QVAM ANTE VIVVS OCCIDERAT. Occidit enim moriens omnes Principes Philisthinorum, & tria millia è populo. Minùs verè ergo Philo Biblicus asserit eum moriendo oppressisse 40. millia hostium. Hoc est quod intendebat Samson, scilicet Philisthinis ingentem cladem inferre, per quam Hebræos ab eorum seruitute liberaret, etiamsi sciret se eadem ruina opprimendum. Morte ergo sua peperit vitam & libertatem populi sui. Atque hac in re fuit typus Christi, qui plures occidit moriēs quàm viuens; quia morte sua eneruauit vires dæmonum, peccati, mortis, gehennæ, nosque ab eorum iugo liberauit. Nā vt ait S. Paulinus Epist.4. *In Christi passione Zaboli* (id est diaboli) *domus recidit, & regnum mortis solutum est. Itaque mortem ipsam mo-*
A *riendo destruxit, soluens inimicitias in carne sua, & faciēs vtrumque vnum, id est hominem & Deum, quem in seipso connexuit Deus & homo Christus Iesus.*

Sic Iudas Machabæus in vltima pugna cum paucis contra plurimos confligens, & occumbens, plures occidit moriens quàm viuens. Ita noster Edmundus Campianus Angliæ Samson, qui primus è Societate Iesu pro Orthodoxa fide generosè occubuit, plures conuertit moriendo sua pietate, modestia, fortitudine, hilaritate, quàm viuens prædicando, vti mihi narrarunt occulati testes, imò tunc ab eo conuersi. Ita Martyres plures occiderunt, imò viuificarunt moriendo quàm viuendo, quia plures conuerterunt, sua patientia, constātia alacritate in morte, quàm viuentes suis exhor-
B tationibus, vnde in vitis Martyrum legimus iam centum, iam trecentos, iam mille, iam tria vel quinque millia fuisse ad Christum conuersa: nimirum *sanguis martyrum semen est Christianorum*, ait Tertul. in Apologet.

Huic simile est quod narrant Græci de suo Achille. Achilles enim ab Apolline telis confixus & lethaliter sauciatus acriùs inuasit Troianos, pluresque cecîdit, alios in fugam egit, ita vt Troiani etiam ad eius occisi cadauer, quasi adhuc spiraret cædes, non auderent accedere. Quin & moriens fugientes Troianos compellans: *Heu meticulosi Troiani*, inquit, *ne mortui quidem mea hasta vos fu-*
C *ga subtrahere poteritis, sed morte pœnas luetis vestris furtu. Vt dixit, illi exhorruerunt, perinde ac vt in montibus hinnuli vocem rugientis leonis expauescunt formidolosi*, ait Q. Calaber. lib 3. Paralipom.

Deniq; noster Salianus in Epitaphio Mausolæi Samsonis inter alia hæc ei dat elogia: *Samson heros mille prodigiis inclytus, imò totus ipse prodigium* &c. *Columnas ingentes multorum millium sedem quassat & concutit, & cum vniuerso Dagonis templo deiicit ac deuoluit in præceps. & sua moriens oppressus Trophæis, hostem ac seruitutem populi sui eodem sepulchro concludit in quo sol rutilans (Samson enim Hebr. idem est quod Sol) & orbitam suam nullo remorante decurrens, & cursum amisit & lucem. Anno mundi* CIↃ CIↃ IC CCC IC. *ætatis* XXXIX. *ante veri Samsonis ortum* CIↃ CLIV.

ALTE-

ALTERA PARS LIBRI,

In qua post gesta Samsonis & Iudicum, aliæ quædam historiæ, quæ sub idem tempus contigerunt, attexuntur; nimirum cap. 17. scelesta in tribu Ephraim idololatria; c. 18. Danitarum expeditio, vrbisque Lais expugnatio, ac lapsus in idololatriam c. 19. tribus beniamin stuprum. c. 20. eiusdem excidium. c. 21. eiusdem restauratio,

---

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Mater Micha dat ducentos argenteos ad conficiendum idolum: quare Michas fecit Ephod & Theraphim, vnumque è filijs Sacerdotem creauit. Mox v. 7. Leuitam peregrinantem in domum recipiens, eumdem sui idoli sacerdotem constituit.

1. Fvit eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas, 2. qui dixit matri suæ Mille & centum argenteos, quos separaueras tibi, & super quibus me audiente iurraueras, ecce ego habeo, & apud me sunt. Cui illa respondit: Benedictus filius meus Domino. 3. Reddidit ergo eos matri suæ, quæ dixerat ei: Consecraui & voui hoc argentum Domino, vt de manu mea suscipiat filius meus, & faciat sculptile atque conflatile: & nunc trado illud tibi. 4. Reddidit igitur eos matri suæ: quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, vt faceret ex eis sculptile atque conflatile, quod fuit in domo Michæ. 5. Qui ædiculam quoque in ea Deo separauit, & fecit ephod: & theraphim, id est, vestem sacerdotalem, & idola: impleuitque vnius filiorum suorum manum, & factus est ei sacerdos. 6. In diebus illis non erat rex in Israel. sed vnusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. 7. Fuit quoque alter adolescens de Bethlehem Iuda, ex cognatione eius: eratque ipse Leuites, & habitabat ibi. 8. Egressusque de ciuitate Bethlehem, peregrinari voluit vbicumque sibi commodum reperisset. Cumque venisset in montem Ephraim, iter faciens, & declinasset parumper in domum Michæ, 9. interrogatus est ab eo vnde venisset. Qui respondit: Leuita sum de Bethlehem Iuda, & vado vt habitem vbi potuero, & vtile mihi esse perspexero. 10. Dixitque Michas: Mane apud me, & esto mihi parens ac sacerdos: daboque tibi per annos singulos decem argenteos, ac vestem duplicem, & quæ ad victum sunt necessaria. 11. Acquieuit, & mansit apud hominem, fuitque illi quasi vnus de filijs. 12. Impleuitque Michas manum eius, & habuit puerum sacerdotem apud se, 13. Nunc scio, dicens, quòd benefaciet mihi Deus habenti Leuitici generis Sacerdotem.

Vers. 1. FVIT EO TEMPORE VIR QVIDAM DE MONTE A EPHRAIM NOMINE MICHAS] *Eo tempore*, quo videlicet gesta sunt quæ hoc libro Iudicum continentur, quæ quia potissimum erant huius libri argumentum, Auctor priùs ordine enarrare voluit, & tam longam quinque sequentium capitum narrationẽ in finem libri reiicere. Ita Lyran. Abulen. Salianus, Carthus. Et alij.

Quando contigit idololatria Michæ. Quæres, Quando contigerunt ea quæ hisce capitibus sequen. recensentur? Resp. Serarius q. 14. contigisse paulò post mortem Samsonis, antequã Heli succederet, vti hic collocantur. Verùm alij passim censent contigisse ante tempora Iudicum, paulò post mortem Iosue, viuente Caleb, & maioribus illi coæuis, vt colligitur ex c. 20. 27. vbi dicitur hæc contigisse viuente Phinees Pontifice, qui fuit filius Eleazari filij Aaron, ac penè coæuus Iosue. Et c. 18. 30. consecratus dicitur sacerdos Ionathan filius Gersam filij Mosis. & ex eo quòd tunc ab Hebræis necdum expugnata esset Ierusalem, quæ tamen expugnata legitur Iudic. 1. 8. vt patet c. 19. 11. ita Abulens. q. 1. & 16 Lyranus Masius in Iosue c. 19. v. 47. Ribera in Osee c. 10. & alij. Rabbini verò hic inter se dissentiunt. Alij enim putãt hæc accidisse sub Iosue adhuc viuente, sed præ senio languente, nec idololatris obsistente: alij vt Raschi & Seder Olam hæc collocant sub Othoniele; Alij sub Aod secundo Iudice: sed verius est hæc paulò ante Othonielem contigisse, nimirum paulò post mortem Calebi & Seniorum, qui Iosue vlt. v. 31. post Iosue dicũtur multo vixisse tempore, putà quindecim, vel vt Salianus, 17. annis: hi enim

si

si vixissent, non permisissent idololatriam publicā in Israelē induci. Vnde sub ijs Israel ibidem dicitur seruijsse Deo: ijs autem mortuis subintroijt idololatria, cuius origo & ingressus hic describitur; ob quam Deus illicò in Israelem misit Chusan regem Mesopotamiæ, qui eum affligeret. Vnde Israel afflictus, pœnitens ab idolis ad Deum redijt, Deusque misit Othonielem primum Iudicem, qui eum à seruitute Chusan liberauit; vti dictum est cap. 3. v. 8. Accedit, quòd Danitæ ideò quæsiuerunt nouas sedes in Lais c. 18. quia ab Amorrhæis arctabantur in montibus, cùm tribus Iuda duce Caleb, ac ceteræ tribus Chananæos suos debellassent, vti narratum est c. 1. 34. Vnde Iosephus l. 5. Antiq. c. 2 post mortem Iosue & bella Calebi, ac pacem à ceteris tribubus cum Chananæis initam, statim subiunxit hanc Danitarum contra Lais expeditionē. Quare historia quinque sequentium capitum recto temporis ordine ponenda fuisset ante caput secundum, scilicet immediatè ante vers. 35. capitis primi. Ita Salianus, & alij, qui vrgent quoq; illud, quod hic dicitur, tunc non fuisse rex, id est Iudex & Princeps, ideoque quemlibet fecisse id quod ei libebat.

Obijcit Abulens. Hæc cōtigere ante Ierusalem ab Hebræis expugnatā, vt patet c. 17 11. Atqui Ierusalem expugnata est Caleb adhuc viuente, imò ab ipso Caleb, vt dixi c. 1. 8. ergo hæc contigerunt ante mortem Caleb. Resp. Ierusalem à Caleb quidem expugnatam, sed paulò post rursum à Iebusæis fuisse receptam; vti & aliæ vrbes à Iosue expugnatæ rursum à Chananæis fuere occupatæ, æquè ac Gaza, Accaron & Ascalon à Philisthæis, vt patet c. 18. Aliam responsionem adiungam c. 19 11.

Hunc Micham videtur significare Sulpitius in Chron. cùm post Samsonem ponit Iudicem *Simmichas*, quasi ab Hebræo aliquo audierit שם מיכה *Semo Michah*, id est *cuius nomen Michah*. Et huc Samsonis etiam apud Cedrenum successor trahi posset *Schamanas*, vel potiùs *Schamanas*, vel *Schamadas*. Nam שמם *Schamam* Hebr. vastare ac desolari est, *Schamad* perdere ac euertere. Quis verò Israelitarum vastator, desolator, perditor euersorque maior & perniciosior, quàm qui à vera illos fide abstrahit, ad idola pertrahit? Verùm errat vterq; nam Michas non fuit Iudex, sed potiùs hostis populi Dei; nec Samsoni alius successit quàm Heli.

QVI (Michas) DIXIT MATRI SVÆ.] Fuit hæc mater vidua & vetula, vtpote habens nepotem sacerdotem, ac cum filio suo Micha superstitiosa, & idolorum cultui addicta. Rabbini nonnulli asserunt, vel potius fingunt illam fuisse Dalilam, quæ mille & centum argenteos, quos pro proditione Samsonis à Philisthæis acceperat, ad idoli fabricā contulerit. Verùm hæc longè antè Samsonem & Dalilam contigerunt, vt dixi.

VERS. 2. MILLE ET CENTVM ARGENTEOS (scilicet siclos, id est totidem florenos Brabanticos) QVOS SEPARAVERAS TIBI, ET SVPER QVIBVS ME AVDIENTE IVRAVERAS, ECCE EGO HABEO ET APVD ME SVNT. CVI ILLA RESPONDIT: BENEDICTVS FILIVS MEVS DOMINO.] *Quos separaueras tibi*, id est quos seposueras ad futuros casus, vel necessitates aut commoditates occursuras. Hebr. est: *Qui accepti erant tibi*, quod Vatab. Pagnin. Arias, Caiet. & alij exponunt: *Qui tibi furto erant sublati*. Meliùs Noster vertit *Quos acceperas* vt seponeres, id est quos separaueras tibi.

IVRAVERAS,] id est iurando voueras te ijs fabricaturam idolum. Secundò, *iuraueras*, id est diris deuoueras eum, qui tibi mille & centū argenteos furto subduxerat. Tertio, & planiùs: *iuraueras*, id est adiuraueras me, vt si quid scirem de hisce argenteis quos perdideras, id tibi edicerem. Casus est hic. Mulier hæc seposuerat ad futuros vsus mille & centum argenteos: inuenit eos & accepit; imò vt multi iam citati volunt, furto surripuit filius eius Michas: mater non inueniens suos argenteos adiurauit filium, vt diceret, numquid de his argenteis sciret: Filius ingenuè confessus est se eos inuenisse, accepisse & habere. Vnde mater eius veracitatem collaudans ait:

BENEDICTVS FILIVS MEVS DOMINO.] Per *Dominum* intelligit Deum, non Israelis verum, sed falsum fictumque, cui mox parauit idolum, vt sequitur. Hic enim in ipsius sensu erat *Iehoua*, vt habetur in Hebræo. Nomen enim *Iehoua* datur non tantùm Deo vero, sed & falso; quem scilicet idololatræ habent, coluntque vt suum Deum, ideoq; nuncupant *Iehoua*, id est Deum verum, vt patet ex multis Script. locis. Nisi quis dicat mulierem hanc simul coluisse Deum verum Israelis, & idolū gentium, vti fecere Guthæi siue Samaritæ 3. Reg. 17. Aut in honorem Dei veri fabricasse suum idolū, quasi minorem Deum; nimirum ipsa iungens Deum dæmoni, volensq; per cultū dæmonis honorare Deū: qui crassus & blasphemus fuit error; sed prius quod dixi est verius. En tibi origo idololatriæ in Israele fuit mulier. Sic hæreses omnes à mulieribus vel cœperunt, vel propagatæ sunt, vti ex S. Hieron. ostendi 2. Timoth. 3. v. 6.

CONSECRAVI ET VOVI HOC ARGENTVM DOMINO.] id est vel Deo meo Baal, vel Astaroth &c, vt illi ex argento hoc statuam siue idolum cōflari vel sculpi curem. Sic Græci & Romani colebant Iouem, Martem, Venerem, Mercurium, Saturnū, illisque multa idola statuebant in quibus eos adorabant & consulebant, vti ostendit Baruch. c. 6.

ET FACIAT SCVLPTILE ATQVE CONFLATILE.] VERS. 3.
Abulens. putat sculptile, idem esse quod cōflatile. Meliùs alij hæc distinguunt, censentque ex hoc argento facta esse duo idola, vnum arte fusoria conflatum; alterum sculpendo effigiatum, ideoq; illud conflatile, hoc sculptile dictum: nam hæc duo distinguuntur cap. 18. 18.

ET NVNC TRADO ILLVD TIBI.] *Trado*, id est mox tradam, vt patet ex Hebr. Mater vt filium ad reddendos 1100. argenteos, quos inuenerat & abstulerat, alliciat adigatque, asserit se illos vouisse Domino, ita tamen vt ipsa sua manu eosdem tradat filio, qui idolum, quod vouerat, fieri curet: sed mater argenteis omnibus à filio receptis, ducentos tantùm idolo fabricando impendit; reliquos omnes sibi seruauit. Vnde filius Michas è suis opibus Ephod, id est vestes sacerdotales, aliaque idola sibi fieri curauit. Ita Arias.

ET FECIT EPHOD ET THERAPHIM] id est vestem sacerdotalem & idola. Nam per *Ephod*, id est VERS. 5.
superhumerale cum Rationali, velut præcipuam vestem sacerdotalem, cæteræ omnes significantur. *Theraphim* verò erant idola. Vnde Aquila vertit: μορφώματα, id est *Figuras* vel figurationes: iam in his figuris vel figurationibus varia opera intellige opere sculptorio vel fusorio effigiata, sicut *apud Cherubim*. Hebr. vocatur *varium* variequè pictū. Ita S. Hieron. Epist. ad Marcellam de Ephod & the- *Theraphim* raphim *quid*

raphim tom. 3. Porrò Septuag. *Theraphim* nūc vertunt Εἴδωλα, nunc κενοτάφια, nunc τὰ γλυπτὰ, nunc τὰ δῆλα, nunc ἀποφθεγγόμενοι. Chald. Genes. 31. vertit *Silmenaia*, hic *demain* id est *imagines & similitudines*. Erant ergo *theraphim* idola domestica, quæ domi colebant, & quasi oracula consulebant de rebus arcanis vel futuris, quos Romani Deos Penates & Lares vocabant. Audi quid de Alexandro Seuero scribat Lampridius: *Si facultas esset, id est si non cum vxore cubuisset, matutinis horis in Larario suo (in quo & diuos Principes, sed optimos, electos, & animas sanctiores, in quis & Apollonium, & quantùm scriptor suorum temporum dicit, Christum, Abraham & Orpheum, & huiusmodi Deos habebat, ac maiorum effigies) rem diuinam faciebat.*

Addunt Arias, Caiet. Oleaster & Rabbini *theraphim* fuisse hominum imagines ad hoc factas, vt superiorum virtutum siue cælorum influxum reciperent, itaque futura pronuntiarent. Audi R. E- B leazar: *Quare vocantur Hatteraphim? adducebant hominem primogenitum & mactabant, eiq́; caput abscindebant, atque hoc sale & aromate condiebant, ac inscribebant super Laminam auream nomen cuiusdam, spiritus immundi. Supponebant porrò nomen illud sub lingua ipsius, eumq́; reponebant in pariete, atque coram eo accendebant lucernas, & adorabant eum, ipse verò alloquebatur eos:* Mussitando.

Citat hæc Elias in Thisbi, & Lyran. Verùm hæc incerta sunt, & locis Script. incongrua. Porrò dicuntur *theraphim* quasi *Seraphim*. Chaldæi enim Hebræam litteram s. conuertunt in t. aut vt R. Eleazar *theraphim* vocantur imagines probrosæ, turpes, putidæ quales sunt idololatricæ, quia *theraph* Chaldæis significat *putrescere & probro afficere*. Vnde *beth hatturpa* est *domus turpitudinis*. indeque Latinum *turpe & turpitudo*. Vide quæ de theraphim fusè dixi Osee 3. 4.

Porrò Philo Biblicus asserit theraphim Michæ non vnum, sed multa fuisse idola, per quæ pro varijs variè ederentur oracula: Audi eum: *Fecit sibi effigies tres puerorum & vitulorum. & Leonem, aquilam & draconem & columbam. Et factum est, vt omnes qui seducebantur, venientes ad eum, & si quid voluissent pro vxore interrogare, per columbam interrogarent eum: si quis autem pro filijs, per effigies puerorum. Qui verò pro diuitijs, per speciem aquilæ. Qui pro fortitudine per Leonis effigiem consulebant eum. Si autem pro pueris & pro puellis, per species vitulorum interrogabant: Nam si pro longitudine dierum, per draconis effigiem interrogabant. Et erat iniquitas eius multiformis, & irreligiositas eius astuta.* Verùm hæc incerta sunt; nam Philo hic, qui scripsit antiquitates Biblicas est pseudophilo, mul- D taque incerta & fabulosa continet.

IMPLEVITQVE VNIVS FILIORVM SVORVM MANVM, ET FACTVS EST EI SACERDOS.] q. d. Michas vnum è filijs suis v. g. primogenitum (huic enim olim competebat ius sacerdotij) consecrauit Sacerdotem idoli à se fabricati. Implere enim manus alicuius, phrasi Hebræa significat consecrare eum sacerdotem: hoc enim fiebat implendo manus eius tum donis & victimis, tum vnctione olei, vt dixi Numer. 3. 3.

Vers. 7. FVIT QVOQVE ALTER ADOLESCENS DE BETHLEHEM IVDA (est enim alia Bethlehem in tribu Zabulun) EX COGNATIONE EIVS (scilicet Iuda q. d. oriundus ex Iuda) ERATQVE IPSE LEVITES,] scilicet pater eius erat ex tribu Leui, mater A verò ex tribu Iuda: poterant enim Hebræi, præsertim Leuitæ, ex alia tribu vxorē ducere. Porrò Leuites hic fuit Ionathan ex parte Gersam nepos Moysis, vti audiemus c. 18. v. 30. Peccauit grauiter tam Michas, quàm Leuites, quòd passus sit se à prophano Micha sacerdotem consecrari (Leuitæ enim erant dumtaxat ministri Sacerdotum; vti sunt iam Diaconi) idque idoli: sed huc eum adduxit inopia, & spes alimoniæ ac honoris à Micha sibi promissi. Vnde sequitur.

Vers. 10. ESTO MIHI PARENS AC SACERDOS.] Sacerdos enim vocabatur *Pater* reuerentiæ causa: ipse enim laicis erat quasi Pater spiritualis, id est sacrorum & salutis eorum curator, instructor, director, præpositus: simili modo discipulis *Patres* sunt præceptores, ciuibus senatores, iuuenibus senes, Reipub. Principes: Principibus consiliarij, religiosis superiores, pœnitentibus confessarij, populo præ- B dicatores. Vnde S. August. vel potiùs Gennadius lib. de Ecclesiæ moribus c. 31. *Hi inquit, patres non solùm sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, omnibusq́; rebus excelsi, nulla superbia consulunt ijs, quos filios suos vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.*

Hinc disce quanta apud idololatras quoque fuerit sacerdotum reuerentia. Audi quid de Tartaris feris & barbaris scribat Alexander Guaginus in sua Tartaria. *Seijd supremus sacerdos dicitur, qui apud Tartaros in tanta auctoritate & reuerentia habetur, vt reges ei aduenienti occurrant, stantesq́; equo insidenti manum porrigant, capiteq́; inclinato manum illius osculentur, idque ipsis regibus permissum est. Duces verò non manum, sed genua. Nobiles pedes deosculantur. Plebes autem vestes tantùm aut equum manibus attingunt.*

VESTEM DVPLICEM.] Chald. & Septuag. *Par* C *vestium*. Hebr. *erامē vestium*, id est duas vestes, quibus ex ordine vteretur, scilicet vnam æstiuam, alteram hybernam. Aut vnam ferialem, alteram festam. Aut vnam domesticam, alteram forensem. Ita Rabbini, Vatab. Pagnin. Et alij.

Vers. 12. ET HABVIT PVERVM SACERDOTEM;] scilicet Leuitam illum, de quo v. 7. qui puer, id est adolescens erat, sacerdotem constituit, & apud se detinuit. Patet ex Hebr.

Vers. 13. NVNC SCIO, DICENS; QVOD BENEFACIET MIHI DEVS HABENTI LEVITICI GENERIS SACERDOTEM.] Imò maledicet tibi Deus; primò, eò quòd idolum fabricaris, Secundò, quòd Leuitam ad idololatriam tuo pretio illexeris. Tertiò, quòd idololatriæ in Israele sis fons & origo, quæ per multa durabit sæcula. Quartò, quòd tu cùm D sis laicus ex tribu Ephraim, ausus sis Leuitam consecrare sacerdotem. En quot ibi sacrilegia?

Hinc tamen disce, quanta olim fuerit opinio, & religio status Leuitici & Ecclesiastici. Vide S. Chrysost. hom. 18. in Acta Apost. vbi suadet vt fideles domi sacerdotem alant: sic enim Deum Benedicturum eis in bonis tam temporalibus quàm spiritualibus.

Verè Tertull. lib. de Præscript. c. 41. *Ordinationes*, ait Hæreticorum *temerariæ, leues, inconstantes, &c. Apostatas nostros hæreticis collocant, vt gloria eos obligent; quia veritate non possunt. Nusquàm facilius proficitur quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est.* Et S. Hieron. lib. 6. in cap. 16. Isaiæ: *falsa doctrina pro lucro cuncta facit.*

CA-

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAnitæ idola Michæ surripiunt, & Ionathan sacerdotem abducunt inde ex inopinato irruentes in vrbem Lais, eam capiunt & succendunt; ibiq; sedes figunt, vocantes nomine suo Dan, atque in eâ idola collocant.

1. IN diebus illis non erat rex in Israel, & tribus Dan quærebat possessionem sibi, vt habitaret in ea: vsque ad illum enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperat. 2. Miserunt ergo filij Dan, stirpis & familiæ suæ quinque viros fortissimos de Saraa & Esthaol, vt explorarent terram, & diligenter inspicerent: dixeruntque eis: Ite, & considerate terram. Qui cùm pergentes venissent in montem Ephraim, & intrassent domum Michæ, requieuerunt ibi: 3. & agnoscentes vocem adolescentis Leuitæ, vtentesque illius diuersorio, dixerunt ad eum: Quis te huc adduxit? quid hîc agis? quam ob causam huc venire voluisti? 4. Qui respondit eis: Hæc & hæc præstitit mihi Michas, & me mercede conduxit, vt sim ei sacerdos. 5. Rogauerunt autem eum, vt consuleret Dominum, vt scire possent an prospero itinere pergerent, & res haberet effectum. 6. Qui respondit eis, Ite in pace: Dominus respicit viam vestram, & iter quo pergitis. 7. Euntes igitur quinque viri venerunt Lais: videruntque populum habitantem in ea absque vllo timore, iuxta consuetudinem Sidoniorum, securum & quietum, nullo ei penitus resistente, magnarumque opum, & procul à Sidone atque à cunctis hominibus separatum. 8. Reuersique ad fratres suos in Saraa & Esthaol, & quid egissent sciscitantibus responderunt: 9. Surgite, ascendamus ad eos: vidimus enim terram valde opulentam & vberem: nolite negligere, nolite cessare. Eamus & possideamus eam, nullus erit labor. 10. Intrabimus ad securos, in regionem latissimam, tradetque nobis Dominus locum, in quo nullius rei est penuria, eorum quæ gignuntur in terra. 11. Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est, de Saraa & Esthaol sexcenti viri accincti armis bellicis. 12. ascendentesq; manserunt in Cariathiarim Iudæ: qui locus, ex eo tempore, Castrorum Dan nomen accepit, & est post tergum Cariathiarim. 13. Inde transierunt in montem Ephraim. Cumque venissent ad domum Michæ, 14. dixerunt quinque viri, qui priùs missi fuerant ad considerandã Terram Lais, cæteris fratribus suis: Nostis quòd in domibus istis sit ephod, & theraphim, & sculptile, atque conflatile: videte quid vobis placeat. 15. Et cùm paululum declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Leuitæ, qui erat in domo Michæ: salutaueruntque eum verbis pacificis. 16 Sexcenti autem viri ita vt erant armati, stabant ante ostium. 17. At illi qui ingressi fuerãt domum iuuenis, sculptile, & ephod, & theraphim, atq; conflatile tollere nitebantur, & sacerdos stabat ante ostium, sexcentis viris fortissimis haud procul expectantibus. 18. Tulerunt igitur qui intrauerant, sculptile, ephod, & idola, atque conflatile. Quibus dixit sacerdos: Quid facitis? 19. Cui responderunt: Tace, & pone digitum super os tuum: Veniq; nobiscum, vt habeamus te patrem, ac sacerdotem. Quid tibi melius est, vt sis sacerdos in domo vnius viri, an in vna tribu & familia in Israel? 20. Quod cùm audisset, acquieuit sermonibus eorum; & tulit ephod, & idola, ac sculptile, & profectus est cum eis. 21. Qui cùm pergerent, & ante se ire fecissent paruulos ac iumenta, & omne quod erat pretiosum, 22. & iam à domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in ædibus Michæ conclamantes secuti sunt, 23. & post tergum clamare cœperunt. Qui cùm respexissent ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas? 24. Qui respondit: Deos meos, quos mihi feci, tulistis & sacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis: Quid tibi est? 25. Dixeruntque ei filij Dan: Caue ne vltrà loquaris ad nos, & veniant ad te viri animo concitati; & ipse cum omni domo tua pereas. 26. Et sic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas, quòd fortiores se essent, reuersus est in domum suam. 27. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, ac quæ supra diximus: veneruntque in Lais ad populum quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladij: vrbemque incendio tradiderunt, nullo penitùs ferente præsidium, 28. eò quòd procul habitarent à Sidone, & cum nullo hominum

num haberẽt quidquam ſocietatis ac negotij. Erat autem ciuitas ſita in regione Ro-
hob: quam rurſum exſtruentes habitauerunt in ea, 29. vocato nomine ciuitatis
Dan, iuxta vocabulum patris ſui, quem genuerat Iſrael, quæ prius Lais dicebatur.
30. Poſueruntque ſibi ſculptile, & Ionathan filium Gerſam filij Moyſi, ac filios
eius ſacerdotes in tribu Dan, vſque ad diem captiuitatis ſuæ. 31. Manſitque apud
eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo. In diebus illis non erat
rex in Iſrael.

VERS. 1. TRIBVS DAN QVÆREBAT POSSESSIONEM SIBI.] Tribus Dan, æquè ac ceteræ poſſeſſionem ſuam ſorte acceperat à Ioſue c. 19. v. 40. verſùs mare & Philiſthinos; ſed his acriter reſiſtentibus, & Amorrhæis alia ex parte eos coarctantibus, vt dictum eſt c. 1. 34. non potuerunt Danitę totam ſortem ſibi à Ioſue attributam occupare: quare videntes ſe in ea nimis anguſtè habitare, nouas ſedes quęſierunt, ac coloniam duxerunt in Lais. Hoc eſt quod hic dicitur: *Sortem non acceperat*, id eſt armis capere & occupare non potuerat.

VERS. 6. DOMINVS RESPICIT VIAM VESTRAM] *Dominum* vocat ſuum idolum, ſiue theraphim: huius enim erat ſacerdos: vnde illud conſulens hoc ab eo reſponſum accepit, vel certè accepiſſe ſe finxit.

VERS. 7. VENERVNT LAIS.] quæ Ioſue 19. 49. (vbi per Prolepſin ſiue Anticipationem hęc hiſtoria narratur, cùm poſteriùs contigerit) vocatur *Leſem*, alibi *Layſa*, poſtea à Danitis vocata eſt *Dan*, ſactaque caput tribus Dan, & iuncto vtroque nomine *Leſem-Dan*, deinde *Paneas* eſt dicta à Paneade fonte, qui eam alluit. Denique à Philippo Tetrarcha in honorẽ Tiberij Cęſaris inſtaurata & ornata, appellata eſt *Cæſarea Philippi*, vbi Chriſtus Petro ſe filium Dei confitenti dixit: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petrã ædificabo Eccleſiam meam.* Matth. 16. Erat vrbs hæc loco amœniſſimo ſita, inter duos riuos Ior & Dan, ad radices ferè montis Libani. Vnde Ieroboam in ea, æquè ac in Bethel poſuit ſuos vitulos aureos. Erat enim ipſa terminus terrę Iſrael versùs Septẽtrionem, ſicut Berſabee versùs Auſtrum: vnde dicitur *à Dan vſque Berſabee*, id eſt per totum Iſrael. Hic oritur *Iordanis* fluuius, ita dictus, quòd conflatur ex confluxu duorum riuorum, ſcilicet *Ior & Dan*, aut quaſi ירד מדן *ioret middan*, id eſt *deſcendens ex Dan*. Ex hac vrbe oriunda fuit mulier illa ſanguinis fluxum patiens, quam Chriſtus tactu fimbriæ ſanauit. Matth. 9. 20. quæ ibidem proinde ſtatuam Chriſto erexit, ad cuius baſin herba quædam naſcebatur, quæ ſenſim creſcens vbi Chriſti fimbriam attigiſſet, quoſlibet morbos curabat, teſte Euſebio lib. 7. Hiſtor. c. 14. ita Chriſtus vrbem Dan, quæ tantorum monſtrorum & multiplicis idololatriæ fuerat ſedes, fidei quaſi cathedram thronumque ſuum effecit.

Vrbs Dan eſt Cæſarea Philippi.

VIDERVNTQVE POPVLVM HABITANTEM IN EA ABSQVE VLLO TIMORE] Tres hîc dantur illecebræ & cauſæ, cur Danitæ Lais inuaſerint. Primò, quòd ciues in ea habitarent ſecuri, ideoque inermes; ſecũdò, quòd eſſent opulẽti; tertiò, quòd ſeparati à cunctis hominibus, qui eis auxiliari potuiſſent.

ET PROCVL A SIDONE,] itinere ſcilicet vnius diei, ait Ioſephus.

Tropol. diſce hîc quàm periculoſa ſit nimia ſecuritas: hæc enim allexit Hebræos vt perderent Lais. Rurſùm noctu maximè eſſe excubandum contra hoſtes. Hinc Græci noctu ceperunt Troiam Audi Virgilium 2. Æneid.

Inuadunt vrbem ſomno vinoq́; ſepultam.

Sic Cyrus Babylonios, eorumque regem Baltaſarẽ noctu inuaſit & occidit. Daniel. 5. 30. ſic Abraham ſuper hoſtes irruit nocte, eoſque percuſſit. Geneſ. 14. 15. ſic Niſus noctu cum Euriolo inuadent caſtra hoſtium, ait apud Virgil. Æneid. 9.

Euriale audendum dextrâ: nunc ipſa vocat res.

Ita quondam & Romani apud Athenæum lib. 3 noctem illunem obſeruantes, ebrius Athenienſes conſopitoſque inuadunt & obtruncant. Ita denique & Gracchus apud Liuium lib. 23. ſilenti profectus agmine, caſtra campana vt in peruigilio neglecta, ſimul omnibus portis inuadit, diripit & euertit.

MANSERVNT IN (id eſt iuxta, vt patet ex ſequentibus) CARIATHIARIM (id eſt vrbe ſyluarum; erat enim locus ſyluoſus) IVDÆ.] Erat ergo hæc vrbs non in tribu Iuda ſed in confinio tribus Dan & Beniamin. Minùs rectè ergo Adrichom. eam collocat in tribu Dan. VERS. 12.

THERAPHIM AT (id eſt) SCVLPTILE ATQVE CONFLATILE] *Theraphim* enim erant idola ſculpta, vel conflata ex auro argento, vel ære. Adde *Theraphim*, id eſt idola non ſolùm fuiſſe ſculpta vel conflata, ſed picta quoque, malleo deducta ex argilla à figulo efficta, aliáue arte & modo effigiata & efformata. q. d. erant in domo Michæ *theraphim*, id eſt idola varia variè efficta, ſed præſertim arte fuſoria conflata. & ſculptoria exſculpta; hoc enim videtur exigere v. 18. vbi dicitur: *Tulerunt ſculptile, Ephod, & idola atque conflatile.* Et v. 20. *idola ac ſculptile.* Denique *theraphim* propriè erant idola, à quibus diuinatio petebatur, vt dixi ſuperiùs. VERS. 14.

VIDETE QVID VOBIS PLACEAT;] ſuper hac re ſcilicet, an idola hæc Michæ accipere, an ei ſalua relinquere velitis.

PONE DIGITVM SVPER OS TVVM] q. d. *digito compeſce labellum*, ſile: ſymbolum enim ſilentij eſt digitus ori ſuperpoſitus. Vnde Harpocrates Deus ſilentij pingebatur quaſi puer nudus, imberbis, indicem digitum dextræ manus ori imponens, ſiniſtra verò cornu-copiæ geſtans, myrhta redimitus. Vide Pierium. VERS. 19.

Harpocrates Deus ſilentij.

POSVERVNTQVE SIBI SCVLPTILE, ET IONATHAN FILIVM GERSAM FILII MOYSI, AC FILIOS EIVS SACERDOTES IN TRIBV DAN.] *Filij Moyſi.* Ita conſtanter legunt Latina Romana, & cætera. Sed Septuag. Chald. & Hebræa moderna legunt: *filij Manaſſe.* VERS. 30.

Verùm germana lectio eſt: *filij Moyſi*, itaque habent vetera Hebræa, vt notarunt Rabbini, Caiet. & Vatab. *Gerſam* enim fuit filius Moyſi, vt patet Exodi 2. verſ. 22. Cæterùm Hebræi olim vt cõſulerent honori Moyſi, ne infamia tã grauis à nepote

te Ionathan vtpote sacerdote idolorum, illi quasi auo inureretur, ad marginem *Moysi* posuerunt *Manasse*, litera ר in vicinam ב conuersa, & mutatis punctis, itaque legere cœperunt: *filij Manasse*, quasi significantes quòd Ionathan, qui natura erat *filius*, id est nepos Moysis, tanto & tam sancto patre, hoc est auo indignus potiùs dicendus esset filius Manassis regis idololatræ: filius inquam non natura, sed imitatione, aut potiùs impietatis similitudine. Nam alioqui Ionathan hic aliquot sæculis præcessit Manassen: quæ lectio marginalis tandem in textum Hebræum irrepsit, sed ita vt notetur circulo, & littera נ eleuata & suspensa; nimirum vt alia vetus lectio quæ habet *Moysi*, vera & germana esse indicetur. Hinc patet hæc non diu post mortem Iosue contigisse: nam idoli huius sacerdos erat Ionathan nepos Moysi qui tum erat adolescens Ita Ioseph. & alij citati c. 17. v. 1.

Vide hîc quàm *Heroum filij noxæ*, quamq; à parentium virtute degenerent, fiantque perditissimi, vt meritò parentibus optandum sit mori illiberes, quàm tam infames post se liberos relinquere. En tibi Moses legislator, dux & propheta populi, fundator synagogæ & auitæ fidei, post se reliquit nepotem Ionathan, qui factus est idolorum sacerdos primus, & princeps cæterorum, qui eum in Israele deinde plurimi secuti sunt. En tibi tam sancti aui tã sacrilegus nepos. Sic Adam pius post se genuit parricidam Cain, Ezechias Manassen, Iosias Ioachim, Salomon Roboam, Abraham Ismaelẽ, Heli Ophni & Phinees, Samuel degeneres filios ob quos populus petijt regem, quem Deus per Samuelem dedit Saulem.

Captiuitas Danitarum quando. VSQVE AD DIEM CAPTIVITATIS SVÆ. Hebr. *vsque ad diem migrationis terræ.* Sic & Septuag. Quæres, quænam fuit hæc Danitarum captiuitas, in qua finita fuit eorum idololatria? Sunt tres sententiæ. Prima accipit captiuitatem Assyriacam, qua decem tribus, inter quas vna erat Dan, à Salmanasar abductæ sunt in Assyriam anno sexto Ezechiæ regis. 4. Reg. 17. 2. Ita Seder Olam & Raschi.

Secunda censet peculiarem hanc fuisse tribus Dan captiuitatem, quam alibi Script. non narrat. ita Caiet.

Tertia asserit fuisse eo tempore, quo arca Dei sub Heli Pontifice capta est, & Hebræi ingenti strage cæsi, & magna clade affecti fuere à Philisthæis (tunc enim multi ab eis bello capti in captiuitatẽ fuere abducti, tam ex tribu Dan, quàm ex cæteris tribubus. Ita Lyran. Abul. Vatab. Arias, Serarius Geneb. in Chronol. Ribera in Osee cap. 10. Probatur primò, quia id significant verba sequẽtia, quibus ait: *Mansitq; apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo.* Atqui hæc fuit in Silo vsque ad Heli & Samuelem. Vbi nota Iosue arcam cum Tabernaculo collocasse in Silo, quia

A Silo erat in tribu Ephraim, ex qua erat & Iosue, vt sic faciliùs in sua præsens tribu Iosue, seruaret purum Dei cultum. Addit Iosephus li. 5. Antiq. c. 10. id factum ob loci pulchritudinem. Mansit in Silo arca a sexto anno Iosue vsque ad vltimum Heli per annos 350.

Secundò, quia idolum hoc non fuit in tribu Dan, vsque ad Salmanasar. Quomodo enim publicam hanc idololatriam in regno suo permisisset Dauid rex pijssimus & potentissimus? quomodo Samuel? quomodo Iosaphat, Asa, Ezechias?

Tertiò, si in Dan fuisset idolum Michæ, Ieroboam ibidem non collocasset suos vitulos aureos quasi idola; suffecisset enim ipsi idolum Michæ ad populum à Ierusalem in Dan abstrahendum. Porrò vituli aurei ipsius substituti fuere huic idolo

B Michæ, vt faciliùs à populo reciperentur, vtpote qui iam pridem ibidem idolum Michæ, auctoritate Ionathan sacerdotis, qui erat nepos Moysi & posterorum eius, roboratum coluisset.

Minùs rectè ergo Caiet. putat hîc duo tempora vocari. Vnum, quo Ionathæ sacerdotis durauit posteritas; & hoc esse vsque ad Daniticam captiuitatem de qua dictum. Alterum, quo steterit Michæ idolum; & hoc fuisse ad Philisthæam arcæ captiuitatem Helique mortem, vti iam dixi. Nã vnum idemque tempus notari hic satis indicant ipsa verba textus, præsertim Hebraici, qui sic habet: *Et constituerunt sibi filij Dan sculptile & Iehonathanem filium Gersan, filij Mosis. Ipse* (Iehonathan) *& filij eius fuerunt sacerdotes tribui Dan vsque ad diem migrationis terræ.*

C Idem ergo fuit terminus & finis Danitarum, ac sacerdotis & sacerdotij idololatrici, ac cõsequenter idololatriæ apud eosdem Danitas, nimirum clades Israelis, & captiuitas arcæ sub Heli; tunc enim plurimi ex Danitis & cæteris tribubus à Philisthæis fuere in captiuitatem abducti, ac inter alios idola hæc Michæ, cum suo sacerdote, vt satis colligitur ex 1. Reg. 4. 10. & Psalm. 77. v. 61. vbi de hac strage agens ait: *Tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem* (arcam) *eorum in manus inimici.*

IN DIEBVS ILLIS NON ERAT REX IN ISRAEL.] qui suo imperio & potentia idololatriam hanc punire & euertere posset. Impunè ergo illa grassata est; & durauit per tempora Iudicum vsque ad Heli, quia Iudices non habebant tantam auctoritatem & imperium, quanta ad hoc malum tollendum requirebatur. Hinc videtur quod Vers. 31.

D Samuel sanctissimus & zelosissimus propheta, creato rege Saule, omnibus modis apud eum egerit, vt ipse reliquias idololatriæ è domo Michæ ac toto Israele cum suis sacerdotibus tolleret, quod ipsum fecisse non est dubium, & satis significat Script. 1. Reg. 28. v. 9.

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

VXore Leuitæ ab incolis vrbis Gabaa, qui erant è tribu Beniamin, infanda libidine occisâ, maritus Leuita cadauere vxoris in duodecim partes dissecto & ad duodecim tribus misso, omnes concitat ad tantum scelus vindicandum. Est hæc secunda appendix ad librum Iudicum, in qua recensetur historia stupri & belli Beniaminitici, quæ contigit eodem tempore quo præcedens Michæ, paulò post mortem Iosue & Seniorum illius æui. Nam vt dicitur cap. 20. 28. contigit tempore Phinees, qui patri Eleazaro (hic enim pro Iosue consulebat Deum ex iussu Dei & Mosis Num. c. 27. v. 21.) in Pontificatu successit sub idē tempus, quo Othoniel successit Iosue. Videtur enim Eleazarus Iosue coæuus paulò post illum obijsse. Vnde Iosue cap. vlt. v. vlt. eius mors statim post mortem Iosue recensetur. Sicut ergo idololatria Michæ & Danitarum accidit sub Ionathan nepote Mosis, vt audiuimus c. 18. 30. sic hæc historia excidij tribus Beniamin accidit sub Phinees nepote Aaronis: Aaron autem fuit frater Mosis. Ita Rabbini Iosephus, Abul. Lyran. Serar. & Genebr. in Chronol. Minus rectè ergo Sulpitius & Arias censent hanc historiam contigisse tempore Heli Pontificis; Suidas sub Samsone; & Masius sub Aod secundo Iudice; & alij sub Othoniele, qui fuit primus Iudex.

1. FVit quidam vir Leuites habitans in latere montis Ephraim, qui accepit vxorem
de Bethlehem Iuda: 2. quæ reliquit eum, & reuersa est in domum patris sui in
Bethlehem, mansitque apud eum quatuor mensibus. 3. Secutusque est eam vir suus,
volens reconciliari ei, atque blandiri, & secum reducere, habens in comitatu puerum
& duos asinos: quæ suscepit eum, & introduxit in domum patris sui. Quod cùm
audisset socer eius eumque vidisset, occurrit ei lætus. 4. & amplexatus est hominem.
Mansitq; gener in domo soceri tribus diebus, comedens cum eo & bibens familiariter.
5. Die autem quarto de nocte consurgens, proficisci voluit, quem tenuit socer,
& ait ad eum: Gusta priùs paululum panis, & conforta stomachum, & sic proficisceris.
6. Sederuntque simul, ac comederunt & biberunt. Dixitque pater puellæ ad
generum suum: Quæso te vt hodie hîc maneas, pariterque lætemur. 7. At ille consurgens,
cœpit velle proficisci. Et nihilominus obnixè eum socer tenuit, & apud se
fecit manere. 8. Manè autem facto, parabat Leuites iter. Cui socer rursum: Oro
te, inquit, vt paululum cibi capias, & assumptis viribus, donec increscat dies, posteà
proficiscaris. Comederunt ergo simul. 9. Surrexitque adolescens, vt pergeret cum
vxore sua & puero. Cui rursum locutus est socer: Considera quòd dies ad occasum
decliuior sit, & propinquat ad vesperum: mane apud me etiam hodie, & duc lætum
diem, & cras proficisceris, vt vadas in domum tuam. 10. Noluit gener acquiescere
sermonibus eius: sed statim perrexit, & venit contra Iebus, quæ altero nomine vocatur
Ierusalem, ducens secū duos asinos onustos, & concubinam, 11 Iamque erant
iuxta Iebus, & dies mutabatur in noctem: dixitque puer ad dominum suum: Veni,
obsecro, declinemus ad vrbem Iebusæorum, & maneamus in ea. 12 Cui respondit
dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filijs Israel, sed
transibo vsque Gabaa: 13. & cùm illuc peruenero, manebimus in ea, aut certè in
vrbe Rama. 14. Transierunt ergo Iebus, & cœptum carpebant iter, occubuitque
eis sol iuxta Gabaa, quæ est in tribu Beniamin: 15. diuerteruntque ad eam, vt
manerent ibi. Quò cum intrassent, sedebant in platea ciuitatis, & nullus eos recipere
voluit hospitio. 16. Et ecce, apparuit homo senex, reuertens de agro & de
opere suo vesperi, qui & ipse de monte erat Ephraim, & peregrinus habitabat in
Gabaa. Homines autem regionis illius erant filij Iemini. 17. Eleuatisque oculis,
vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea ciuitatis? & dixit ad
eum: Vnde venis? & quò vadis? 18. Qui respondit ei: Profecti sumus de Bethlehem
Iuda, & pergimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim, vnde ieramus
in Bethlehem: & nunc vadimus ad domum Dei, nullusque sub tectum suum
nos vult recipere. 19. & habentes paleas & fœnum in asinorum pabulum, & panem
ac vinum in meos & ancillæ tuæ vsus, & pueri qui mecum est: nulla re indigemus
nisi hospitio. 20. Cui respondit senex: Pax tecum sit, ego præbebo omnia quæ
necessaria sunt: tantùm, quæso, ne in platea maneas. 21. Introduxitque eum in
domum

domum suam, & pabulum asinis præbuit: ac postquam lauerunt pedes suos, recepit eos in conuiuium. 22. Illis epulantibus, & post laborem itineris, cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri ciuitatis illius filij Belial, (id est, absque iugo) & circumdãtes domum senis, fores pulsare cœperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes: Educ virum, qui ingressus est domum tuam, vt abutamur eo. 23. Egressusque est ad eos senex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meum, & cessate ab hac stultitia. 24 Habeo filiam virginẽ, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestrã libidinem compleatis: tantùm obsecro, ne scelus hoc contra naturam operẽmini in virum. 25. Nolebant acquiescere sermonibus illius. Quod cernens homo, eduxit ad eos concubinã suam, & eis tradidit illudendam: qua cùm tota nocte abusi essẽnt, dimiserunt eã mane. 26. At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, vbi manebat dominus suus, & ibi corruit. 27. Manè facto, surrexit homo, & aperuit ostium, vt cœptam expleret viam: & ecce concubina eius iacebat ante ostium sparsis in limine manibus. 28. Cui ille, putãs eam quiescere, loquebatur: Surge & ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens quòd erat mortua, tulit eam, & imposuit asino, reuersusque est in domum suam. 29. Quam cùm esset ingressus, arripuit gladium & cadauer vxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frusta concidens, misit in omnes terminos Israel. 30. Quod cùm vidissent singuli, conclamabant. Numquam res talis facta est in Israel, ex eo die quo ascẽderunt patres nostri de Ægypto, vsque in præsens tempus: ferte sententiam, & in commune decernite quid facto opus sit.

Vers.2. QVÆ RELIQVIT EVM.] Noster Interpres תזנח *tiznach*, id est *reliquit*, elongauit se, iam legũt תזנה *tizna* per ה, id est *fornicata est*. Vnde censent Rabbini eam à Leuita dimissam fuisse ob adulterium. Verùm huius criminis nec Septuag. nec Chald. nec Iosephus meminerunt. Septuag vertunt: *irata est ei*. Chald. *contempsit eum*. Iosephus ait eam discessisse à marito ob eius zelotypiam. Verisimile est inter eos fuisse mores diuersos, indeque, simultates, lites & iurgia, qualia inter coniuges crebra sunt, ideoque vxorem à marito secessisse ad suos parentes. Id colligitur ex illo v.3. *secutusque est eam vir suus volens reconciliari ei.*

Vers.10. ET CONCVBINAM] id est vxorem secundariam.

Vers.12. NON INGREDIAR OPPIDVM GENTIS ALIENÆ] puta Ierusalem, quæ tunc occupabatur à Iebusæis; licet enim illa expugnata sit à Caleb. Iudic.1.8. tamen posteà eam recuperarunt Iebusæi. Aut potiùs Caleb vrbem Ierusalem quidem expugnauit, sed non arcem Sion; hanc enim diu post expugnauit Dauid. Quare Iebusæi tenentes arcem dominabantur vrbi, in qua mixtim habitabant Iudæi & Iebusæi, puta Benjaminitæ, vti disertè dictum est cap.1.21. & Iosue c.15. vers.vlt. Hac ergo de causa Leuita hic noluit pernoctare in Ierusalem, ne cum Iebusæis idololatris versari cogeretur.

Vers.15. ET NVLLVS EOS RECIPERE VOLVIT HOSPITIO.] *Mentior*, inquit S.Ambros.lib.5. Hexam. c.16. *Si non Sodomitis hæc fuit causa supplicij, inhospitalitas*: imò Ezechiel cap.16.49. *Hæc*, ait, *fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis & abundantia & otium, & manum egeno & pauperi non porrigebant.*

Vers.16. FILII IEMINI.] id est *filij Beniamin*, hic enim per Aphæresin primæ syllabæ *ben* vocatur *Iemini*.

Vers.18. VADIMVS AD DOMVM DEI,] ad tabernaculum & arcam fœderis in Silo, deuotionis gratia, vt ibidem inuocato & adorato Deo, inde incolumes redeamus domum in montem Ephraim.

Vers.19. HABENTES PALEAS ET FOENVM. Hinc liquet rum in Iudæa non fuisse publica hospitia, sed proficiscentes rerum annonam detulisse, ac apud amicum vel ciuem aliquem hospitium quæsiuisse, vti etiamnum fit in Turcia, Tartaria, Scythia, &c.

Vers.22. FILII BELIAL, ID EST ABSQVE IVGO] scilicet homines effræenes, impij, scelesti. Vide quæ de Belial dixi 2. Corinth 6.15.

Vers. 24. HABEO FILIAM VIRGINEM, ET HIC HOMO HABET CONCVBINAM, EDVCAM EAS AD VOS.] Quæres, an peccarit hic vir offerendo libidini Gabaonitarum filiã suam, & maritus Leuita educendo vxorem suam ad euadendam Sodomiam? Resp. licitè eos potuisse volẽtibus inferre grauiorem iniuriam, offerre minorem ad redimendam grauiorem. Minor autẽ iniuria erat violari filiam vel vxorem, quàm virum libidine nefanda, eumque hospitem, violando simul ius hospitij, quod tum temporis sanctissimum erat & inuiolabile: sic volenti committere adulterium licet suadere fornicationem cum meretrice, ac volenti committere maius peccatum suadere minus. Hoc enim cõsilium prudens est & honestum, non enim suadetur hic minus malum absolutè, sed sub cõditione hac: si vis planè committere maius peccatũ, committe potiùs minus; quod est obiectum huius consilij prudens, & viro cordato dignum. Ita S. Chrysost. hom.27. ad populũ & homil.43. in Genes. illi qui assuetus est iurare per Deum, suadet vt iuret potiùs per caput suum. Et S. August. lib 2. de Adulter. coniug. c 15. *si facturus est*, ait, *quod non licet, iam faciat adulterium, & non homicidium*, id est faciat minùs peccatum, potiùs quàm maius. idem docet S. Ambros. lib.1. de Abraham c.6. S. Greg. lib.32. Moral. c 20. ac disertè Caiet. hic Barth Fumus in Summula Casuum, Verbo Tyrannus D Soto lib. 6. de iustitia quæst.1. art.5. Adrian. quodlibet 1 q.2. S. Thomas quæst. de Malo. Vide Nauarrum cap. 14. num. 40. in fine. Hoc in genere, iam in particulari.

Resp. Secundò, videri virum hunc peccasse cõtra pietatem. Hæc enim dictat patri, vt filiæ suæ pudori

pudori & bono consulat, potiùs quàm hospitis A externi, etiamsi grauior iniuria inferenda sit; & contra iustitiam, si ea inuita & repugnante (vti fieri solet) violandam obtulit & contra charitatē, si in filia erat periculum consensus in delectationem veneream. Ita Lyran. Abul. Dion. & Pererius in ca. 19. Genes. vers. 5. vbi simile dixi de Lot offerente filias Sodomitis ad liberandos hospites. Quòd si periculum consensus non erat in filia, ipsaque sponte patri sese submiserat, aut ad tantum nefas euitandum etiam obtulerat, & hoc probrū sustinendum, nullum omninò fuit peccatum.

Denique animi perturbatio, incogitantia, & inopia consilij culpam viri huius valde imminuerunt. B

Magis excusandus est Leuita, qui vt propriam iniuriam infandam euaderet, obtulit vxorem ad stuprum, si ipsa ad hanc sui oblationem (ad quam non obligabatur) consentit. Quisque enim potiùs à se prohibere debet iniuriam, præsertim iā nefariam, quàm ab alio, putà ab vxore. Charitas enim incipit à seipso.

Vers. 25. QVOD CERNENS EDVXIT,] vt obiecti præsentia & feminæ pulchritudine illecti abstinerēt à A vito, nec vlterius quid peterēt vti reipsa factum est. Ita Abul. & fortè incolæ Gabaa petebant virum simulatè, vt femina, quam appetebant, & cuius per forum transeuntis miram pulchritudinem viderant, eis offerretur, vti asserit Iosephus.

Fuit hoc ingens scelus, quod proinde totius penè tribus excidio Deus vindicauit. Vnde de eo dicitur Osee 9. 9. *Profundè peccauerunt, sicut in diebus Gabaa. Recordabitur* (Dominus) *iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum.*

IN DVODECIM PARTES AC FRVSTA CONCIDENS MISIT IN OMNES TERMINOS ISRAEL.] putà ad duodecim tribus, cuique tribui vnam partem. Non peccauit hic maritus, quia non concidit B vxorem ad dehonestationem corporis ipsius, sed potiùs ad honorem illi restituendum per vindictam tanti flagitij, quæ paulò pòst reipsa secuta est; nam hâc concisione omnes excitauit ad vltionem. Ita Abul.

Hoc Leuitæ factum exemplumque citat S. Athanas. epist. ad Orthodoxos; similique modo Arianorum nefanda scelera contra Catholicos cōmissa recensens, eosdem excitat, vt Arianos detestentur.

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

VNdecim tribus bellum inferentes Beniaminitis ad vindicandam nefandam eorum libidinem: secundo ab eis caeduntur, tertio tandem aggressi eosdem cadunt vsque ad internecionem, sexcentis dumtaxat fuga in solitudinem elapsis.

1. EGressi itaq; sunt omnes filij Israel, & pariter congregati, quasi vir vnus, de Dan
vsque Bersabee, & Terra Galaad, ad Dominum in Maspha: 2. Omnesq; anguli
populorum, & vnctæ tribus Israel in Ecclesiam populi Dei conuenerunt, quadraginta
millia peditum pugnatorum (3. Nec latuit filios Beniamin, quòd ascendissent filij Israël in Maspha.) Interrogatusq; Leuita, maritus mulieris interfectæ, quomodo tantum scelus perpetratū esset. 4. respondit: Veni in Gabaa Beniamin cum vxore mea,
illucq; diuerti: 5. & ecce homines ciuitatis illius circumdederunt nocte domum, in
qua manebam, volentes me occidere, & vxorem meam incredibili furore libidinis
vexantes, denique mortua est. 6. Quam arreptam, in frusta concīdi, misique partes
in omnes terminos possessionis vestræ: quia numquam tantum nefas, & tam grande
piaculum factum est in Israel. 7. Adestis omnes filij Israel, decernite quid facere debeatis. 8. Stansque omnis populus, quasi vnius hominis sermone respondit: Non
recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit domum: 9. sed hoc
contra Gabaa in commune faciamus: 10. Decem viri eligantur è centum ex omnibus tribubus Israel, & centum de mille, & mille de decem millibus, vt comportent
exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Beniamin, & reddere ei pro scelere, quod meretur. 11 Conueneritq; vniuersus Israel ad ciuitatem, quasi homo vnus,
eadem mente, vnoque consilio. 12. Et miserunt nuntios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum est? 13. Tradite homines de
Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, vt moriantur, & auferatur malum de Israel.
Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel audire mandatum; 14. sed ex cunctis vrbibus, quæ sortis suæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, &
contra vniuersum populum Israel dimicarent. 15. Inuentique sunt viginti quinque
millia de Beniamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa, 16. qui
septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra, vt dextra præliantes: & sic fundis lapides ad certum iacientes, vt capillum quoque possent percutere, & nequaquam
in alteram partem ictus lapidis deferretur. 17. Virorum quoque Israel, absque
filijs Beniamin, inuenta sunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum
ad pugnam. 18. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consulueruntque Deum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis
contra

contra filios Benjamin? Quibus respondit Dominus: Iudas sit dux vester. 19. Statimque filij Israel surgentes manè, castrametati sunt iuxta Gabaa. 20. & inde procedentes ad pugnam contra Benjamin, vrbem oppugnare cœperunt. 21. Egressiq; filij Benjamin de Gabaa, occiderunt de filijs Israel die illo viginti duo millia virorū. 22. Rursum filij Israel & fortitudine & numero cōfidentes, in eodem loco, in quo priùs certauerant, aciem direxerunt. 23. ita tamen vt priùs ascenderent & flerent coram Domino vsque ad noctem: consulerentque eum, & dicerent: Debeo vltrà procedere ad dimicandum contra filios Benjamin fratres meos, an non? Quibus ille respondit: Ascendite ad eos, & inite certamen. 24. Cumque filij Israel altera die contra filios Benjamin ad prælium processissent, 25. eruperunt filij Benjamin de portis Gabaa: & occurrētes eis tanta in illos cæde bacchati sunt, vt decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent. 26. Quamobrem omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino: ieiunaueruntque die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas, 27. & super statu suo interrogauerunt. Eo tempore ibi erat arca fœderis Dei, 28. & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum atque dixerunt. Exire vltrà debemus ad pugnam cōtra filios Benjamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cras enim tradam eos in manus vestras. 29. Posueruntque filij Israel insidias per circuitū vrbis Gabaa: 30. & tertia vice, sicut semel & bis, contra Benjamin exercitum produxerunt. 31. Sed & filij Benjamin audacter eruperunt de ciuitate, & fugiētes aduersarios longiùs persecuti sunt, ita vt vulnerarent ex eis sicut primo die & secundo, & cæderent per duas semitas vertentes terga, quarum vna ferebatur in Bethel, & altera in Gabaa, atque prosternerent triginta circiter viros: 32. putauerunt enim solitò eos more cædere. Qui fugam arte simulantes, inierūt consilium vt abstraherent eos de ciuitate, & quasi fugientes ad supradictas semitas perducerēt. 33. Omnes itaque filij Israel surgentes de sedibus suis, tetenderunt aciem in loco, qui vocatur Baalhamar. Insidiæ quoque, quæ circa vrbem erant, paulatim se aperire cœperunt, 34. & ab Occidentali vrbis parte procedere. Sed & alia decem millia virorum de vniuerso Israel, habitatores vrbis ad certamina prouocabant. Ingrauatumque est bellum contra filios Benjamin: & non intellexerunt quòd ex omni parte illis instaret interitus. 35. Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israel, & interfecerunt ex eis in illo die viginti quinque millia & centum viros, omnes bellatores & educentes gladium. 36. Filij autem Benjamin, cùm se inferiores esse vidissent, cœperunt fugere. Quod cernentes filij Israel, dederunt eis, ad fugiendum locum, vt ad præparatas insidias deuenirent, quas iuxta vrbem posuerant. 37. Qui cùm repente de latibulis surrexissent, & Benjamin terga cædentibus daret, ingressi sunt ciuitatē, & percusserunt eam in ore gladij. 38. Signum autem dederant filij Israel his quos in insidiis collocauerant, vt postquam vrbem cepissent, ignem accenderent: vt ascendente in altum fumo, captam vrbem demonstrarent. 39. Quod cum cernerent filij Israel in ipso certamine positi (putauerunt enim filij Benjamin eos fugere, & instantiùs persequebantur, cæsis de exercitu eorum triginta viris) 40. & viderent quasi columnam fumi de ciuitate conscendere; Benjamin quoque aspiciens retrò, cùm captā cerneret ciuitatem, & flammas in sublime ferri: 41 qui priùs simulauerant fugā, versa facie fortiùs resistebāt. Quod cùm vidissent filij Benjamin in fugam versi sunt, 42. & ad viam deserti ire cœperunt, illuc quoque eos aduersariis persequentibus, sed & hi qui vrbem succenderant, occurrerunt eis. 43. Atque ita factum est, vt ex vtraque parte ab hostibus cæderentur, nec erat vlla requies morientium. Ceciderunt atque prostrati sunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa. 44. Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores. 45. Quod cùm vidissent qui remanserant de Benjamin, fugerunt in solitudinem: & pergebant ad Petram, cuius vocabulum est Remmon. In illa quoque fuga palātes, & in diuersa tendentes, occiderunt quinque millia virorum. Et cùm vltrà tenderent, persecuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia. 46. Et sic factum est, vt omnes qui ceciderant de Benjamin in diuersis locis, essent vigintiquinq; millia, pugnatores ad bella promptissimi. 47. Remanserunt itaque de omni numero Benjamin, qui euadere, & fugere in solitudinem potuerunt, sexcenti viri, sederuntque in Petra Remmon mensibus quatuor. 48. Regressi autem filij Israel, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta, gladio percusserunt, cunctasque vrbes & viculos Benjamin vorax flamma consumpsit,

Vers. 1. EGRESSI ITAQVE SVNT OMNES (id est plurimi, omnes qui commodè domo abesse egredique poterant) AD DOMINVM IN MASPHA.] Quatuor erant vrbes in Iudæa dictæ *Maspha*, id est *specula*; ait Abul. qui Galaaditicam hîc intelligit. Meliùs alij accipiunt illã, quæ erat in confinio tribus Iudæ & Beniamin; hæc enim erat vicina Gabaæ, quam punire volebant, æquè ac vrbi Silo, vbi erat Tabernaculum fœderis cum arca, quod ex Maspha videri poterat. Erat enim Maspha in loco alto quasi specula, vnde ibidem dicuntur *congregati ad Dominum*, eminùs in Tabernaculo supra arcam residentem. Adde in tota Synagoga simul collecta ad causam piam, vt hîc erat, Deus aderat, illique præerat. Vnde ad eam conuenientes dicebantur *congregari ad Dominum*. Hinc & aliàs sæpiùs Hebræi comitia celebrarunt in Maspha, vt patet 1. Reg. 7. 10. Ierem. 40. 1. Machab. 3. 47. vbi & causa additur cùm dicitur: *locus orationis erat in Maspha ante in Israel*. q. d. Esto in Silo esset Tabernaculum cum arca, tamen in Maspha erat Synagoga, siue locus orationis, ideoque eò quasi ad Synagogam siue proseucham conuenerunt Israelitæ. Vnde Rabbini Synagogarum originem referunt ad Synagogam celebrem & principem, quæ erat in Maspha.

Vers. 2. OMNESQVE ANGVLI POPVLORVM.] hoc est omnes populi habitãtes in suis locis, quasi angulis. Sic hodie vocantur *Cantones*, id est Anguli Heluetiorum. Rursùm & potiùs *omnes anguli*, id est omnes primores. Præfecti & Duces populorum, omnes Principes tribuum, ait Noster Salazar in Prouerb. c. 1. v. 21. n. 229. hi enim populũ in vnione & officio cõtinent, sicut anguli stringunt continentque totam domum. Hinc Angulus pro Principe sumitur, vt cùm Christus dicitur *factus in caput anguli*, & esse *lapis angularis*, id est columna, basis & princeps Ecclesiæ Psal. 117. 22. Et Matth. 21. 42. & cùm Isaias ait c. 19. v. 5. *Deceperunt Aegyptum angulũ* (id est Principem) *populorum*. Et Zachar. cap. 10. v. 4. *Ex ipso angulus*, hoc est ex Iuda prodibit princeps, putà Iudas Machabæus. Similia sunt Sophon. 3. 6. & 1. Reg. 14. 38.

Vers. 12. ET MISERVNT NVNTIOS AD OMNEM TRIBVM BENIAMIN.] per vniuersas vrbes & cognationes Beniaminitarum.

Vers. 15. INVENTIQVE SVNT VIGINTI QVINQVE MILLIA DE BENIAMIN.] Hebr. & Chald. habent 26. *millia*, quibus consentit Lyran. & Abul. Sed Septuag. æquè ac Latina Romana constãter legunt 25. *millia*: atque his planè consentit numerus cæsorum & superstitum vers. 35. & 47. Denique facilè חמשה *chamissa* id est *quinque*, deprauari potuit in ושׁשה *vesissa*, id est *& sex*.

Vers. 16. QVI (incolæ Gabaa) SEPTINGENTI ERANT VIRI FORTISSIMI, ITA SINISTRA VT DEXTRA PRÆLIANTES, ET SIC FVNDIS LAPIDES AD CERTVM IACIENTES, VT CAPILLVM QVOQVE POSSENT PERCVTERE.] Est hyperbole. q. d. peritissimi erãt fundæ, vt eâ iacientes lapidẽ certò scopum configerent. Ita Lyran. Abul. Caiet. Tales quoque erant incolæ Balearium insularum, qui à teneris exercebãtur in iactu fundæ, adeò vt pueri ientare non possent, nisi ientaculum eminùs positum funda deiecissent, teste Strabone. Audi quid de Commodo Imper. scribat Herodianus: *Ceruos & damas, item cornigera alia præter tauros, currens pariter ipse atque insequens impetebat, ac præuenta fuga certissimis ictibus prosternebat. Leones verò & Pantheras, aliaque id genus nobilissima animalia, currens in orbem superne iaculis confodiebat sic vt nec telum quisquam secundum, nec vulnus viderit nisi lethiferum. Nam vt primùm se fera concitauerat, statim illam vel in fronte vel in corde sauciabat, nullo præterea visu scopo, neque ad aliam corporis partem telo destinato, sic vt pariter cum vulnere ipso conficeretur.* Plura tam peritorum sagittariorum exempla recensui Thren. 3. v. 12.

IVDAS SIT DVX VESTER.] *Iudas*, id est tribus Iuda, eiusque Princeps. Vers. 18.

FRATRES MEOS.] Hostes vocant fratres, vt ostendant quòd licet vitia sint punienda, natura tamen est diligenda, ait Lyran. hinc hostis olim erat hospes, vnde Italicum *hoste*. Vers. 19.

QVIBVS ILLE RESPONDIT, ASCENDITE AD EOS ET INITE CERTAMEN.] Mira Dei ordinatio: Iubet enim vndecim tribus semel cæsas à Beniaminitis ad 22. millia v. 21. iterum eos aggredi, & ab eis rursùm cædi ad 18. millia v. 25. & tamen illæ bellum iustum piumque agebant.

Cur hoc? Prima causa fuit, vt præterita eorum peccata castigaret, ac nominatim quòd permisissent idolum Michæ: item cultum Baalim & Astaroth. c. 2. & 3. ita Hebræi, Lyran. & Abul. *Probi in bello caduntur ob tres causas.*

Secũda innuitur v. 22. quòd scilicet nimis in sua fortitudine & numero confiderent: vt discerent Dei esse victoriam, eamque ab eo dari sæpè paucis & debilioribus contra plures & potentes.

Tertia, vt castra vndecim tribuum, in quibus multi erant scelerati, à fæce expurgaret; itaque digna redderet, quibus victoriam largiretur: vtque probaret & excitaret eorum fidem & obedientiã, quæ sanè hîc magna fuit; nam licet secundò cæsi, tertiò tamen bellum Dei iussu instaurarunt, ideoque victores euaserunt. Audi S. Gregor. 14. Moral. c. 13. *Quid est quòd in vltionem sceleris inflammatur Israel, & tamen priùs ipse prosternitur: nisi quòd priùs ipsi purgandi sunt, per quos aliorum culpæ feriuntur: vt ipsi iam mundi per vltionem veniant, qui aliorum vitia corrigere festinant?* Cõfirmat exemplo adulteræ; cuius accusatoribus ait Christus Dominus: *Qui sine peccato est vestrûm primus in illam lapidem mittat.* Ioan. 8. 7. de quibus S. Greg. *Ad aliena*, inquit, *punienda peccata ibant, & sua relinquebant. Reuocãtur itaque intùs ad conscientiam, vt priùs propria corrigant, & tunc aliena reprehendant.*

Denique vt ostenderet se supremum esse necis & vitæ omnium Dominum, itaque omnes sacro sui metu & reuerentia percelleret, vti & factum est. Vide Origen. hom. 14. in Numer. S. August. li. 5. de Ciuit. c. 21. & 23. Saluian. lib. de Prouidentia. S. Gregor. 21. Mor. c. 3. S. Ephrem to. 1. serm. de patientia.

Similibus de causis Deus permisit in bello contra Pharaonem infidelẽ inito, occidi Iosiam pijssimum regem Iuda; & Ladislaum regem Hungarorum ab Amurathe Imper. Turcarum in clade Varnensi; ac S. Ludouicum Regem Franciæ volentem recuperare terram sanctam à Soldano Ægypti capi, & in secunda expeditione peste mori, vt miram eius patientiam acueret, eamque toti mundo ostenderet, & mox in cælis coronaret: quam sanè præ alijs heroicis eius virtutibus ego admiror & veneror. Sic S. Bernard. ante S. Ludouicum, iussu Dei incitans Christianos ad capessendã eandem in terram sanctam expeditionem, quæ tamen malè cessit cæsis Christianis. Vnde S. Bernard.

Bernard.à multis impostor audiuit: sed ipse se tutatus est, ostenditque per miracula hanc fuisse Dei voluntatem, vti ipse citans hanc Israelitarum geminam cladem narrat lib.2.de Consid. ad Eugenium sub initium.

VERS.26. IEIVNAVERVNTQVE DIE ILLO VSQVE AD VESPERAM. Ex hoc loco, & ex 2.Regum c.1.& 9 liquet Hebræos in ieiunio solitos ieiunare vsque ad vesperam. Ex qua consuetudine fluxit superstitiosa obseruatio Saracenorum, Turcarum & Iudæorum posteriorum, qui cùm ieiunant, non antè cibum sumere solent, quàm stellam Veneris siue Hesperum (hanc enim colunt Saraceni) conspexerint, vt de Iudæis refert S.Hier.lib.2.contra Iouin. & Tertul.lib.contra Psychicos sub finem. De Saracenis idem liquet ex c.2.Alcorani.

Ad vesperam quoque olim ieiunabant Christiani: vnde in huius rei memoriam etiamnum vesperæ in ieiunio quadragesimæ ante prandium recitantur; quasi prandium, quod deinde sequitur, non tam prandium quàm cœna sit.

VERS.37. QVI CVM REPENTE.] Intricatus est hîc ordo & sensus historiæ, sed eum sic extrices & digeras cũ Lyrano & Abul. Israelitæ se diuiserunt in tres turmas siue partes, inæquales tamen: vna fuit insidiarum, quæ positæ erant à tergo vrbis Gabaa, vt A Beniaminitis ad Israelitas insequendum egressis, vrbem ipsam ingrederetur & succenderet. Altera turma erat decem millium, quæ Beniaminitas vrbe elicere, vt prior turma insidiarum iam dicta vrbem intercipere posset, quæq; eos ad tertiam turmam, siue aciem numerosissimam totius reliqui exercitus ad duas semitas consistentem, simulatè fugiendo deduxit, dum vrbis captæ signum à prima turma per fumum daretur: quo facto conuerterunt se, & omnes turmæ siue acies Beniaminitas aggressæ sunt, ex eisque interemerunt 25.millia, & insuper centum viros.

B A VIRIS VSQVE AD IVMENTA.] Hinc patet paruulos omnes femin[a]sque fuisse occisos, tam in Gabaa, quàm in omnibus alijs vrbibus & viculis Beniamin, idque clariùs liquet in Hebræo. Fecerunt ergo tribum Beniamin anathema, quale præcipitur faciendum in crimine publicæ idololatriæ Deut.13.15. Et quanquam hîc legis illius & vindictæ metas modumque vndecim tribus excesserint occidendo mulieres & paruulos innocentes; diuina tamẽ prouidentia id permissum est, ad puniendam Sodomiticam, & effrænem Gabaanorum libidinem, simul & rebellionem audacem & temerariam vnius tribus Beniamin contra cæteras vndecim. VERS.48.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IVrant vndecim tribus se non daturas Beniaminitis filias suas in vxores: Vnde mox dolentes de tribus illius interitu, sexcentis viris ex illa reliquis vxores dant 400. *virgines ex clade Iabes Galaad reseruatas, & ducentas Silontinas ex raptu.*

1. IVrauerunt quoque filij Israel in Maspha & dixerunt: Nullus nostrum dabit filijs Beniamin de filiabus suis vxorem. 2. Veneruntque omnes ad domum Dei in Silo, & in conspectu eius sedentes vsque ad vesperam, leuauerunt vocẽ, & magno vlulatu cœperunt flere, dicẽtes: 3. Quare Domine Deus Israel factum est hoc malum in populo tuo, vt hodie vna tribus auferretur ex nobis? 4. Altera autem die diluculo consurgentes, extruxerunt altare: obtuleruntque ibi holocausta, & pacificas victimas, & dixerunt: 5. Quis non ascendit in exercitu Domini de vniuersis tribubus Israel? Grandi enim iuramento se constrinxerãt, cum essent in Maspha, interfici eos qui defuissent. 6. Ductique pœnitentia filij Israel super fratre suo Beniamin, cœperunt dicere: Ablata est tribus vna de Israel, 7. vnde vxores accipient? omnes enim in commune iurauimus, non daturos nos his filias nostras. 8. Idcirco dixerunt: Quis est de vniuersis tribubus Israel, qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inuenti sunt habitatores Iabes Galaad in illo exercitu non fuisse. (9. Eo quoque tempore cùm essent in Silo, nullus ex eis ibi repertus est.) 10. Miserunt itaque decem millia viros robustissimos, & præceperunt eis: Ite, & percutite habitatores Iabes Galaad in ore gladij, tam vxores quàm paruulos eorum. 11. Et hoc erit quod obseruare debebitis: Omne generis masculini, & mulieres quæ cognouerunt viros interficite: virgines autem reseruate. 12. Inuentæque sunt de Iabes Galaad quadringentæ virgines, quæ nescierunt viri thorum, & adduxerunt eas ad castra in Silo, in Terram Chanaan. 13. Miseruntque nuntios ad filios Beniamin, qui erant in Petra Remmon, & præceperunt eis, vt eos susciperent in pace. 14. Veneruntque filij Beniamin in illo tempore, & datæ sunt ex eis vxores de filiabus Iabes Galaad: alias autem non repererunt, quas simili modo traderent. 15. Vniuersusque Israel valdè doluit, & egit pœnitentiam super interfectione vnius tribus ex Israel. 16. Dixeruntque maiores natu: Quid faciemus reliquis qui non acceperunt vxores? omnes in Beniamin feminæ conciderunt, 17. & magna nobis cura, ingentique studio prouidendum

dum est, ne una tribus deleatur ex Israel. 18. Filias enim nostras eis dare non possumus, constricti iuramento & maledictione, qua diximus: Maledictus qui dederit de filiabus suis vxorem Beniamin. 19. Ceperuntque consilium, atque dixerunt. Ecce solemnitas Domini est in Silo anniuersaria, quæ sita est ad Septentrionem vrbis Bethel & ad Orientalem plagam viæ, quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad Meridiem oppidi Lebona. 20. Præceperuntque filijs Benjamin, atque dixerunt: Ite, & latitate in vineis. 21. Cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repentè de vineis, & rapite ex eis singuli vxores singulas, & pergite in terram Benjamin. 22. Cumque venerint patres earum, ac fratres, & aduersùm vos queri cœperint, atque iurgari, dicemus eis: Miseremini eorum: non enim rapuerunt eas iure bellantium atque victorum, sed rogantibus vt acciperent, non dedistis, & à vestra parte peccatum est. 23. Feceruntque filij Beniamin, vt sibi fuerat imperatum: & iuxta numerum suum, rapuerunt sibi de his quæ ducebât choros, vxores singulas: abieruntque in possessionem suam, ædificantes vrbes, & habitantes in eis. 24. Filij quoque Israel reuersi sunt per tribus & familias in tabernacula sua. In diebus illis non erat rex in Israël: sed vnusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

Vers 4. *Altare hoc an licuerit* ALTARE] Non peccarunt quia in sanctuario altare hoc erexerunt. Iam autem Deuter. 16. 2. tantùm vetatur ne extra sanctuarium hostias in altari immolêt. Adde, illud præceptum latum esse à Deo ob periculum idololatriæ, hic autê nullum eius erat periculum. Vnde videtur hic in illa lege fuisse dispensatum. Ita Abul. Tertiò, Caiet. censet eos non aliud nouum altare fabricasse, sed istud, quod erat in tabernaculo restaurasse. Quartò & optimè dicas, hoc nouum altare erectum ob necessitatê. Cùm enim omnes tribus congregatæ essent, ac singulæ plures vellent Deo offerre hostias, vnum altare Tabernaculi ad eas capiendas nô sufficiebat. Quare necessum fuit aliud altare erigi, vt omnibus satisfieri posset. Hic autem casus necessitatis censebatur exceptus à lege illa communi vnius altaris. Vnde Salomon in simili necessitate aliud altare erexit 3. Reg. 8. 64. Aliàs verò ad hoc opus fuit peculiari Dei instinctu & dispensatione, per quâ Samueli in Rama, Galgala & Bethlehem sacrificare licuit 1. Reg. 7. 1. & 16. Dauidi in Areâ Ornan. 2. Reg. 24. Eliæ in monte Carmelo 3. Reg. 18.

Vers. 6. DVCTIQVE PŒNITENTIA,] non propriè dicta: nec enim peccarant occidendo Beniaminitas, sed *pœnitêtia*, id est dolore. q. d. dolentes vnam tribum Beniamin penè extinctâ in Israel: Deus enim volebat omnes duodecim tribus conseruari, tum ad honorem Abrahæ, Isaac & Iacob Patriarcharum; tû ad robur & plenitudinê Synagogæ, æquè ac Reipubl. Israelis; tum ob mysteria numeri duodenarij, præsertim quia duodecim tribus, & Patriarchæ earum capita & principes fuere typus duodecim Apostolorum; tum denique quia ex Beniamin nasciturus erat Saul, quem Deus destinauerat primum regem Israelis, & S. Paulus Doctor Gentium, ac duodecim millia signati, qui tempore Antichristi conuertentur, eique resistent Apocal. 7. 8. In *Gabaa*, inquit S. Hier. in Epitaph. Paulæ, *vrbe ad solum diruta paululum substitit Paula recordata peccati eius, & concubinæ in frusta diuisæ, & tribus Beniamin sexcentos viros propter Paulum Apostolum reseruatos, de quo prædixerat Iacob.* Genes. 49. 27. *Beniamin lupus rapax, manè comedet prædam, & vespere diuidet spolia.* De Paulo ergo rectè hic dicas, id quod de Fabio Maximo cecinit Ouid. lib. 1. de Ponto Eleg. 2.

Qui nasci vt posses, quamuis cecidere trecenti. (Fabij cæsi ab Hannibale)
Non omnes Fabios abstulit vna dies.

Vers. 10. MISERVNT ITAQVE DECEM MILLIA.] Hebr. Chald. & Septuag. constanter habent: *duodecim millia*. Sic & Iosephus lib. 5. Antiq. ca. 2. vnde nonnulli suspicantur hic esse mendum.

ET PERCVTITE HABITATORES IABES GALAAD,] iustè, quia à communi vndecim tribuum prælio & sceleris vindicta soli se subduxerunt: vnde ab vndecim tribubus, hoc est à toto populo iustam mortis sententiam acceperunt. Debebant enim ipsi in publica Reipubl. causâ, conuentu & prælio comparere vt cæteri, ac Rempubl. adiuuare, & propugnare vt cæteri. Hoc enim iustitia legalis & aurea exigit.

Vers. 12. VIRGINES AVTEM RESERVATE.] Virgines enim magis amant primos sponsos, quàm corruptæ. Virgines autem dignoscebant, non per explorationem matronarum, vt vult Abul. sed ex communi fama, quòd numquam fuissent nuptæ. Vide dicta Numer. 13. Porrò videntur hic vndecim tribus ex zelo nimio modum iustæ vindictæ excessisse, eò quòd paruulos quoque & mulieres innocentes occidi iusserunt.

Vers. 18. *An iuramentum hoc obligabat* FILIAS ENIM NOSTRAS EIS DARE NON POSSVMVS CONSTRICTI IVRAMENTO.] Iuramentum hoc obligabat eo casu, quo Beniaminitis reliquis, de vxoribus, quæ essêt Israelitides, alia ratione prouideri potuisset, vt ipsi non cogerentur ducere gentiles & alienigenas; vel cogerêtur manere cælibes cum interitu totius tribus. Tunc enim nô obligabat hoc eorum iuramentum, eo casu scilicet, quo vna tribus perire debuisset, vel mulieres alienigenæ ex vicinis assumêdæ fuissent, quod periculosû, & lege vetitum erat; tum quia sicut votum, ita & iuramentum factum de minori bono, quod maius bonum impediat, non obligat quatenus illud impedit; & iurans censetur tacitè maius bonum excipere voluisse cùm iuraret; nam alioqui illicitum fuisset iuramentum: quia promissio, licet iuramento firmata, non censetur infringi, quando in melius commutatur; hîc autem melius erat non perire vnam tribum, quàm non dare illi filias suas vxores. Vide Syluest. verbo iuramentum. Quocirca peccassent Israelitæ, si iurassent se in tali necessitate & periculo non daturos vxores Beniaminitis,

minitis, ait Abul. Putarunt tamen ipsi, cùm essent A simplices & rudes, se hoc iuramento teneri, vnde rationes quærunt, quibus & iuramento & conseruationi tribus caueatur: & quamuis Abul. fucatas eas fuisse putet, & in fraudem iuramenti: meliùs tamen Lyran. Hugo. Caiet. Arias censent legitimas fuisse, & quoad Galaaditas mulieres eis datas patet, quia Galaaditæ bello non interfuerant (vnde & meritò excisi sunt; debuerant enim, vt rectè Abul. vocati ad communem vindictam tanti sceleris venire) iuramentum autem præsentes tantùm, qui scilicet iurarant, concernebat, non absentes.

Vers. 19. Ecce solemnitas;] non nundinarum, vt vult Abul. sed festi alicuius. Videtur autem hoc festum fuisse Tabernaculorum, quod celebratur in Septembri tunc enim collectis vuis, vites abundant B folijs & pampinis, sub quibus hi virginum raptores latitare potuerunt, vt dicitur v. 20. Ita Arias, Serarius & alij.

Vers. 21. *Raptus hic fuit licitus, cur.* Rapite ex eis singuli vxores.] Quæres: An licitè raptum hunc consulere potuerunt, & an Beniaminitæ, consilium hoc exequendo virgines Silûtinas rapere? Resp. affirmatiuè; vnde dico nec maiores natu raptum hunc consulentes fuisse periuros; quia singuli tantùm particulatim iurarant se eis proprias filias non daturos, non autem non daturos aliorum filias communi decreto. Similiter nec parêtes filiarû fuisse periuros, quia ipsi consilij raptus non erant conscij, nec dederunt filias suas, sed hæ illis abreptæ sunt; immò, vt textus innuit parentes priùs Beniaminitis parentibus C illas negarant. Vnde peccatum, siue inæqualitas ab eorum parte fuisse dicitur, quia scilicet eas petentibus iure suo Beniaminitis, in tali necessitate negarant ob iurisiurandi religionem.

Denique non fuit hîc peccatum raptus, vt rectè Lyran. Caiet. Dion. Arias quia is tantùm misericordialis fuit non valde inuitis filiabus, nec etiam parentibus, nisi ob periurij periculum, quod hîc nullum erat, & quia raptus hic factus est mandato illorum, ad quos spectabat cura totius populi, & communis boni, quorum erat in tali necessitate & prouidere iuramento, & determinare vxores, modumque eas accipiendi saluo iuramento, quas quiuis eorum alioqui Beniaminitis dare debuisset, ne tribus illa interiret, vel tardè nimis succresceret.

Simili modo Romulus & Romani instituerunt *Raptus Sabinarum.* ludos, & aduentantes ad eos rapuerunt virgines Sabinas, vt eas haberent vxores. Id factum est post annos 700. tot enim Phinees, æquè ac Othoniel, antecessit Romam & Romulum. Romanorum raptus contigit 14. Kal. Septembris, ait Plutarch. Beniaminitarum verò eodem mense Septembris. Romani rapuerunt virgines 527. vel vt Halicarnassæus 689. Beniaminitæ verò 200. Beniaminitas ad raptum coëgit necessitas, Romanos libertas, vti docet S. August. lib. 2. de Ciuitate, cap. 17. & lib. 3. cap. 13. Vnde Romanorum raptus conciuit bella & strages, Beniaminitarum verò pacem & lætitiam.

Hic finitur Historia duodecim Iudicum Israelis, qui fuere typus 12. Apostolorum, ac præfuere populo à Iosue vsq; ad Heli, per annos 299. nimirum Othoniel annis 40. Aod 80. Barac 40. Gedeon 40. Abimelech tres, Thola 23. Iair 22. Iephte sex, Abesan septem. Ahialon decem, Abdon octo, Samson viginti. De quibus ita scribit Rupertus lib. 4. de Victoria verbi Dei cap. 6. *Erant vnici & veri Saluatoris (Iesu Christi) vicarij. Saluatio per illos dupUci modo, videlicet iudicando, & præliando administrabatur, iudicando quippe populum ab idolorum seruitute prohibebant: præliando ipsi in fronte gradientes, de hostibus, quibus seruierant, fortiter vindicabant. Erant ergo in disciplina Iudices, in prælio Duces, in vtroque Saluatores, Sacramenta victoriasq́; Saluatoris æterni, gestu præclaris & victorijs mystica præfigurantes. Sicut enim speculum oppositum soli, similem reddit imaginem; ita & Saluatorum & Iudicum illorum lucida fides, Saluatori & Iudici æterno, cuius erant Vicarij, similem prætulit in gestis suis pulchritudinem.*

COMMENTARIA IN LIBRVM RVTH.

ARGVMENTVM.

ERTEXITVR hic Genealogia Iudæ Patriarchæ à Phares filio eius vsq; ad Dauidem, ex quo prognatus est Christus, hoc fine vt Christus (quem quasi scopum & finem tota S.Script.respicit) ostēdatur natus ex Iuda, vti promiserat & prædixerat Iacob Iudæ filio suo benedicens, Genes.49.10. Inducitur autem hîc in hanc genealogiam Ruth Moabitis & Gentilis, sed mox facta fidelis & proselyta, quia miro casu vel potiùs Dei prouidentia in eam subintrouit, æquè ac Rahab Chananæa: *vt ostenderet*, ait S.Hieron. *non dedignatum ex peccatoribus nasci, qui venerat vt omnium peccata deleret, vtque gentium vocatio & electio Iudæis exclusis à Christo facienda, in Ruth gentili & auia Christi præsignificaretur.* Tropol. vt in Ruth idæa & exemplar piæ, modestæ & sanctæ vxoris daretur. Symbol. vt iudicaretur nobilitatem generis dari à Deo, vtpote qui Ruth gentilem, vilem & pauperē asciuit in familiam Abrahæ & Iudæ, eamque fecit genitricem Dauidis & posterorum, quin & ipsius Christi. Vnde Ruth à Rabbinis & S. Chrysost. & B.Petro Damiano vocatur *mater regni & regum.* Omnes enim reges Iuda ab ea descenderunt.

A Est hic liber appendix libri Iudicum; vnde & ab Hebræis illi annectitur: eius enim historia contigit sub Iudicibus, vt patet c.1.v.1. Estque præludium & quasi manuductio ad librum Regum: in eo enim gesta Dauidis & cæterorum regum ex Ruth prognatorum describuntur. Quocirca recto ordine interijcitur hic liber inter lib. Iudicum & Regum. Porrò hic liber ab omnibus (tam Catholicis quàm hæreticis) excipio Manichæos, qui totū vetus Testamentum, ac consequenter & librum Ruth, velut à Deo malo profectum reijciebant & blasphemabant, teste S. August. in libris contra Faustum) habitus fuit Canonicus S.Script. esto in nonnullis Arabicis, vtpote manuscriptis duntaxat non extet.

B Auctor libri est incertus, à nonnullis enim censetur fuisse Ezechias rex, ab alijs Esdras à pluribus verò Samuel; idque verisimilius videtur; tum quia Samuel sub hoc tempus vixit; tum quia ipse lib. 1. Regum conscripsit, ad quem hic liber dirigitur.

Scripserunt in Ruth. Rupert. Abul. Lyran. Hugo. Dion. Caiet. Serarius, ac Feuardentius, qui pulchra & plurima morum documenta ex hoc libro elicit.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELimelech Bethlemites vrgente fame, cum vxore Noemi & duobus filijs peregrinatur in Moab: ibi omnibus defunctis, sola Noemi vidua cum Ruth nuru sua in Bethlehē reuertitur.

1. IN diebus vnius iudicis, quando iudices præerant, facta est fames in Terra,
Abijtque homo de Bethlehem Iuda, vt peregrinaretur in regione Moabitide
cum vxore sua ac duobus liberis. 2. Ipse vocabatur Elimelech, & vxor eius
Noëmi: & duo filij, alter Mahalon, & alter Chelion, Ephratæi de Bethlehem Iuda.
Ingressique regionem Moabitidem, morabantur ibi. 3. Et mortuus est Elime-
lech maritus Noëmi: remansitque ipsa cum filijs. 4. Qui acceperunt vxores
Moabitidas, quarum vna vocabatur Orpha, altera verò Ruth. Manseruntque
ibi decem annis, 5. & ambo mortui sunt, Mahalon videlicet & Chelion: reman-
sitque mulier orbata duobus liberis ac marito. 6. Et surrexit vt in patriam per-
geret, cum vtraque nuru sua de regione Moabitide: audierat enim quòd respexis-
set Dominus populum suum, & dedisset eis escas. 7. Egressa est itaque de loco
peregrinationis suæ, cum vtraque nuru; & jam in via reuertendi posita in Terram
Iuda, 8. dixit ad eas: Ite in domum matris vestræ, faciat vobiscum Dominus
misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum: 9. Det vobis inuenire re-
quiem in domibus virorum, quos sortituræ estis. Et osculata est eas. Quæ eleuata
voce flere cœperunt. 10. Et dicere: Tecum pergemus ad populum tuum.
11. Quibus illa respondit: Reuertimini filiæ meæ, cur venitis mecum? num vl-
trà habeo filios in vtero meo, vt viros ex me sperare positis? 12. Reuertimini filiæ
meæ,

meæ & abite: iam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo coniugali, etiam
si possem hac nocte concipere, & parere filios, 13. si eos expectare velitis, donec
crescant, & annos pubertatis impleant, antè eritis vetulæ quam nubatis. Nolite, quę-
so, filiæ meæ: quia vestra angustia magis me premit, & egressa est manus Domini
contra me. 14. Eleuata igitur voce, rursum flere cœperunt: Orpha osculata est so-
crum, ac reuersa est: Ruth adhæsit socrui suæ. 15. Cui dixit Noemi: En re-
uersa est cognata tua ad populum suum, & ad deos suos, vade cum ea. 16. Quæ
respondit: Ne aduerseris mihi vt relinquam te & abeam: quocumq; enim perrexe-
ris, pergam: & vbi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus, populus
meus, & Deus tuus Deus meus. 17. Quæ te terra morientem susceperit, in ea
moriar: ibique locum accipiam sepulturæ. Hæc mihi faciat Dominus, & addat, si
non sola mors me & te separauerit. 18. Videns ergo Noemi, quòd obstinato animo
Ruth decreuisset secum pergere, aduersari noluit, nec ad suos vltrà reditum persua-
dere: 19. profectæque sunt simul, & venerunt in Bethlehem. Quibus vrbem ingres-
sis, velox apud cunctos fama percrebruit: dicebantque mulieres: Hæc est illa
Noemi. 20. Quibus ait: Ne vocetis me Noemi (id est, pulchram) sed vocate me
Mara (id est, amaram) quia amaritudine valdè repleuit me Omnipotens. 21. Egres-
sa sum plena, & vacuam reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noemi, quam
Dominus humiliauit, & afflixit Omnipotens? 22. Venit ergo Noemi cum Ruth Moa-
bitide nuru sua, de terra peregrinationis suæ; ac reuersa est in Bethlehem, quando
primùm hordea metebantur.

Vers. 1. *Quando vixit Ruth? Resp. 1.*

IN DIEBVS VNIVS IVDICIS.] A Quæres; quis fuit hic Iudex, sub quo hæc fames, & coniugium Ruth cum Booz contigit? Primò, Iosephus; Zonaras, & Magister Histor. Scholasticæ censent fuisse Heli Pontificē. Verùm id dici nequit, nam Heli iudicauit 40. annis, deinde Samuel & Saul annis totidem, his successit statim Dauid, anno ætatis trigesimo. Iā Dauid genitus fuit à Iesse, hic ab Obed, hic à Booz, quæ omnes generationes tam paucis annis, scilicet octoginta, quibus præfuere Heli, Saul & Samuel, fieri non potuere.

2. Secundò, Rabbini & Lyran. censent Iudicem hunc fuisse Abesan, de quo Iudic. 12. adeoq; Abesan esse Booz. Litterę enim vtriusque nominis ferè sunt eædem. Verùm obstat ratio temporis; nam Abesan factus est Iudex anno 272. à capta Iericho-te per Iosue c. 6. quādo Salmon duxit Rahab, quę exploratores Iosue exceperat, ex eaque genuit Booz, qui fuit maritus Ruth quare Booz, si est idē cum Abesan, fuit circiter 272. annorum, quod illo æuo erat insuetum & impossibile; tunc enim nemo tamdiu vixit.

3. Tertiò, Seder Olam censet fuisse Aod secundum Iudicem.

4. Quartò, Abul. in cap. 4. Ruth. q. 90. censet fuisse Barac, sub cuius vltimis annis cōtigerit hæc fames. Accedit Torniellus, nisi quòd hic sub annum vigesimum Barac eam accidisse arbitretur.

5. Et verò. Quintò valdè appositè Noster Salianus censet famem hanc contigisse sub Abimelech, filio Gedeonis, coniugium verò Booz cum Ruth sub eius successore Thola, de quo plura c. 4. 21.

FACTA EST FAMES IN TERRA.] non vniuersa, sed Israel, vt habet Chald. ad illam enim cuitandam Elimelech concessit in Moab, eò quod ibi non esset fames. Verisimile est famem hanc ob peccata populi à Deo fuisse immissam; Deus enim solet publica scelera publica fame vel peste castigare. Talia autem fuere parricidia & idololatria ab Abimelech & Sichimitis commissa.

Fabulantur Rabbini stationem aliam solis, quæ-
Cornel. in Ruth.

lis fuit sub Iosue, præiuisse hanc famem, eiusque causam exitisse, atque hanc stationem Elimelech vtpote virum sanctū precibus à Deo impetrasse, ideoque ipsum esse, de quo dicitur 1. Paral. 4. 22. *Qui stare fecit solem.* Vbi fusè hac de re agam.

IPSE VOCABATVR ELIMELECH.] Perperam Iosephus, Zonaras & Theodor. eum vocant *Abimelech.* *Elimelech* Hebr. idem est quod *Deus meus rex*, vel *Dei mei rex*, aut *fortis mei rex*. Fuit hic vir primarius & diues, vtpote ex familia Salmon Principis tribus Iuda, eiusque filio Booz propinquus. Vers. 2.

EPHRATAI] id est oriundi ex Bethlehem, quæ alio nomine dicebatur *Ephrata.* Sic & Dauid di- B citur filius viri *Ephratai*, id est Bethlehemitæ. 1. Reg. 12. 12.

Alibi verò *Ephrateus* vocatur is, qui erat ex tribu Ephraim, vt Iudic. 12. 5. & 1. Regum 1. vers. 2 & 3.

ET VXOR EIVS NOEMI.] *Noemi.* Hebr. idem est quod *pulchra, suauis, amœna*, qualis hæc fuit tam dictis quam factis. R. Simeon ait eam dictam *Noëmi*, propter illud Psal. 89. 17. *Sit splendor Domini Dei nostri super nos*; nam ibi pro *splendor*, Hebr. est *noam*.

Rabbini tradunt hanc fuisse filiam fratris Salmonis, ideoque neptem Nahassonis, qui fuit princeps tribus Iuda. Nahasson enim genuit Salmon eiusque fratrem, qui fuit pater Noëmi. Porrò he- C roicas Noemi virtutes has ex hoc libro colligit Serarius. Primò enim elucet hic eius in vero Dei cultu, etiam cùm in idololatrarum regionem extrusa esset, constantia. Secundò, zelus, dum ad eundem cultum nurum suam Ruth adduxit. Tertiò, prudentia, dum tam peritè huius explorauit animum & confirmauit. Quartò, in aduersis asperisque rebus tolerantia, maximè in fame, inopia, & quodā veluti exilio. Quintò, patriæ amor, dum ad illam vetula iā & decrepita redire voluit. Sextò, sapientia in Ruth conseruanda, dirigenda, & ad felicissimum tandem connubium prouehenda, è quo salus mundi, terræ gaudium, cælorum lætitia Christus Iesus prognatus est. *Quinque virtutes Noemi.*

ET DVO FILII, ALTER MAHALON, ET ALTER CHELION.] *Mahalon* Hebr. idem est quod *infirmitas* vel *chorus*. *Chelion* verò *defectus*, vel *deficientia*. Appositè, quia vterque præmaturè in Moab diem obijt. Rabbini tradunt hos duos esse eos, qui 1. Paral. 4. in Hebræo vocantur *Ioas* & *Saraph*, quod noster vertit *securum* & *incendens*, quia desperantes de Israelis à fame liberatione, securè nimis & remissè in Moab id est terra idololatrarum degebant, ibique duxerunt vxores Moabitides: ideoque aiunt eos à Deo addictos exitio & incendio. Sed hæc eorum de more sunt commenta, aut potiùs figmenta.

VERS. 4. QVI ACCEPERVNT VXORES MOABITIDAS.] Rabbini, vt dixi, aiunt eos grauiter hac in re peccasse. Nec est quod cogat eos à peccato excusare, ait Abul. Excusari tamen possunt partim necessitate, quòd in Moab non inuenirent feminas Israelitides, quas ducerent, ac ipsis, vtpote iuuenibus, in feruore ætatis difficilis & periculosus esset cælibatus. Rursùm quòd Noëmi eorum mater pia femina videtur eos ad hoc coniugium direxisse ex Dei instinctu, qui per Ruth destinabat nasci Dauidem, & ex eo Christum. Addunt aliqui Orpham & Ruth fuisse ab idolis conuersas ad Deum verū, quare licitè potuisse duci à Mahalon & Chelion Hebreis, vti Salmon duxit Rahab Chananæam ad Iudaismum conuersam Iosue cap. 2. licitum enim Hebræis erat Chananæas ducere, si illæ ad Iudaismum conuerterentur.

Verùm hæc responsio hîc non habet locum nam Orpha, ad idola sua rediit, & Ruth tunc demum conuersa est cum secuta Noëmi, cùm ea ex C Moab migrauit in Bethlehem, vt patet ex sequent.

QVARVM VNA VOCABATVR ORPHA.] Hanc Goliath Gigantis, quem Dauid prostrauit, fuisse matrem asserunt Thalmudici, & Philo, seu potiùs Pseudophilo in Antiquit. Biblicis ac Prudentius in Hamartigenia, dum ait, eam præ Noëmi sequela maluisse *semiferi stirpem nutrire Golia*. Ratio eorum est, quòd mater Goliath vocetur *Rapha* vel *Harapha*. 2. Reg. 21. v. 19. & 22. ac 1. Paral. 20. v. 6. & 7. *Harapha* autem idem videtur quod *Orpha*. Verū errant; nā primò, Harapha erat Philisthæa, Orpha verò Moabitis. Secundò, Harapha erat ex Geth vrbe Palæstinæ Orpha verò ex vrbe Petra. Tertiò, Harapha fuit tempore Saulis & Dauidis; Orpha verò longè anterius; scilicet tēpore Ruth & Booz, qui fuit proauus Dauidis. Quartò Orpha Hebr. per ע *Ain*, Harapha verò per ה *He* scribitur. Porrò *Orpha* Hebr. idem est quod *ceruicosa*, vel *ore nudata*. Vnde R. Samuel in Sutha c. 8. ait matrem Goliath fuisse meretricem, ideoque dictam *Harpham*, quia eam omnes deceruicabant, deprimebant, dedecore veluti scortum afficiebant: *Harapham* vero; quia eam omnes granorum ac triticorum, quæ 2. Reg. 29. & Prouerb. 27. & 21 *harpihoth* vocantur, instar contundebant.

An Orpha mater Goliath?

Verùm alia est Orpha hæc ab Harapha matre Goliath vti iam ostendi: imò non mater, sed pater Goliath, 1. Paral. 20. v. 6. & 7. vocatur *Rapha* vel *Harapha*; ab eo enim posteri Gigantes dicti sunt Raphaim, vt ibi dicitur v. 4. de quo plura 1. Reg. 21. v. 19. & 22.

ALTERA VERO RVTH.] Thalmudici tradunt Ruth fuisse filiam Eglon regis Moab, quem occidit Aod, Iudic 3. vt sic Dauidi suo prosapiam regiam ea Moab concilient: sed nugantur. Quomodo enim rex Moab filiam suam dedisset exteris pauperibus & penè fame pereuntibus?

Porrò Ruth erat ea Moab, quæ est pars Arabiæ Petreæ, cuius metropolis erat vrbs dicta *Petra*, eò quòd in rupe esset sita, (quam Bellonius li. 2. c. 53 opinatur esse *Mecham*, vbi extat sepulchrum Mahometis: sed errat) Id patet ex illo Isaiæ 16. *Emitte agnum Domine Dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. Et intelligebatur de Messia qui futurus erat de filijs David: & ipse David futurus erat de stirpe Ruth qui venturus erat de vrbe Moab, quæ vocatur petra deserti*, ait Abul. hîc quæst. 16. Vide dicta Isaiæ 16. v. 1.

Porrò Ruth. Hebr. idem est quod *irrigua* vel *ebria*, à rad. רוה *raua*; id est *irrigare*. Aut potius *visio* vel *prophetia*, à rad. ראה *raa*, id est *vidit*; quasi *Ruth* B idem sit quod *Rauth*. Aut *inspiratio* ait Auctor Imperfect. in Matth. cap. 1 à rad. רוח *rauach*, id est *spirauit*, inspirauit; quasi Ruth sit idem quod *Rachut*, quia sine Dei inspiratione nec dixisset, nec fecisset ea quæ dixit & fecit. Vnde in ea, ait idem Auctor, laudatur dilectio generis Israel, simplicitas, obedientia, fides. Cabalistæ aiunt *Ruth* per Anastrophen esse *Tur*, id est, *turtur*, quia ipsa vt turtur gemendo maritum suum defunctū luxit. Thalmudici dicunt eam vocatam *Ruth*, eò quòd ex ea prognatus sit Dauid, quem Deus præuiderat fore משירות *besciroth*, id est in canticis, psalmis & laudationibus.

Denique non videtur Ruth fuisse soror Orphæ. nec consanguinea in gradu propinquo, sed per affinitatem cognata, vt dicam v. 15.

ITE IN DOMVM MATRIS VESTRÆ.] Hebr. & Septuag. *Ite, redite, vnaquæque in domū matris suæ*. VERS. 8. Hinc liquet eas non fuisse sorores, nec eandē habuisse matrem, sed diuersam. Suadet Noemi nuribus suis Orphæ & Ruth reditum ad suos Moabitas, vt commodiùs apud suos viuant, vtque ipsa earum curâ exoneretur; ac vt ipsas adhuc infideles non deducat ad populum fidelem in Israel hoc enim fuisset scandalum. Quare tacitè (quod alias sæpè apertè fecerat) eas adhortatur, vt conuertant se ad fidem & religionem Israelitarum. q. d. Si vultis mecū pergere in Israel; Israeliticè in fide & cultu vnius veri Dei vobis viuendum est. Si id facere non vultis, redite ad vestros Moabitas infideles.

FACIAT VOBISCVM DOMINVS MISERICORDIAM SICVT FECISTIS CVM MORTVIS, ET MECVM:] mortuos enim maritos vestros (qui mei erant filij) dum viuerent, coluistis ea obseruantia D & amore, qua par est; mortuos verò decenter sepelistis, luxistis, memoria conseruastis, celebrastis, & in eorū gratiam viduæ huc vsque mecum permansistis, me alendo, fouendo, iuuando. Vnde Chald. vertit: *Faciet Dominus bonum vobiscum sicut id quod fecistis cum maritis vestris dormientibus: quod renuistis viros accipere post mortem eorum: & mecum, quòd aluistis & sustentastis me.*

Multò magis fideles amicis defunctis exhibent misericordiam, cùm pro animabus eorum orant & sacrificant vti fecit S. Ambros. Theodosio Imper. Sicut ipse narrat Orat. de obitu eius: *Dilexi*, inquit, *& prosequor eum vsque ad regionem viuorum donec fletu & precibus inducam virum, quò sua merita vocant, in montem Domini sanctum, vbi perennis vita, vbi corruptela nulla contagio, nullus gemitus, nullus dolor, nulla consortia mortuorum, vera regio viuentium. vbi*

mortale

mortale hoc induat immortalitatem, & corruptibile hoc induat incorruptionem. Magna requies, qua votum impleat diligentis, magna promissio.

Vers. 11. Num vetra habeo filios in vtero meo, vt maritos ex me sperare possitis?] Hinc colligitur præter legem Deut. 29. quæ iubet Iudæis suscitari semen (id est prolem) fratri sine liberis defuncto, idipsum in vsu fuisse apud Gentiles. Vnde Thamar Chananæa ante legē & Mosen, suscitauit semen filijs Iudæ ipsique Iudæ, Genes. 38. Cùm enim femina in aliqua familia nupsisset, marito mortuo eidem familiæ adhærebat, ex eaque alium maritum expectabat, nec trāsibat ad aliam, idque honestatis & affinitatis iam cum ea contractæ causa.

Porrò Caiet. & Serarius hinc colligunt suscitationem hanc seminis fratri defuncto, vsitatam in fratribus quoque vterinis dumtaxat. Nam si Noëmi vidua rursum alteri nupsisset, indeque natos filios dedisset maritos Orphę & Ruth, illi mariti vtique fratres tantùm vterini fuissent Mahalon & Chelion, qui eorum priores fuerant mariti; quod intellige si fratres illi vterini patres habuissent quidem diuersos, sed ex eadem tamē tribu & familia, tunc enim vxor, marito suo sine prole defuncto, suscitabat semen ex eius fratre vel consanguineo eiusdem familiæ; ad quod faciendum non videtur fuisse obligata, si posterior frater vterinus ex patre alterius tribus vel familiæ fuisset progenitus.

Vers. 13. Ante eritis vetulæ quam nubatis.] Hebr. est תעגנה teagena, quod alij עג og, id est vri, vstulari deriuantes vertunt: *Nam aduremini absque marito?* quasi Apostolus huc alludat, dum ait: *Melius est nubere quàm vri.* 1. Corint. 7. Germaniùs, Septuag. Chal. Vatab. Pagnin. Marinus & passim recentiores vertunt: *Num detinebimini* vel *retardabimini, vt maneatis viduæ donec ego nouos vobis gignā?* q. d. Nū vos obligabitis (hoc enim significat κατισχεθῆναι, vt vertunt Septuag.) ad manendum in viduitate, donec ego nouos filios procreem, qui vestri fiant mariti? Hebræa hic sunt obscura, sed ea planè & clarè sic vertas: *Si dicerem: est mihi spes: Etiam fui hac nocte cum viro: & genui etiam filios? An propterea expectaretis quousque magni fierent? an propterea differretis, vt non essetis cum viro?* iuxta hunc sensum explicandi sunt Septuag. pariter obscuri.

Vers. 15. En reversa est:] quia Orpha minùs amabat Noëmi quàm Ruth; hinc Ruth adhæsit Noemi, Orpha verò ab ea ad suos recessit.

Cognata tva] Orpha fratria tua, quæ scilicet maritum habuit fratrem mariti tui: vos enim duæ nupsistis duobus fratribus, ac proinde per nuptias cum ijs factas, estis cognatæ, hoc est affines. Hoc enim significat Hebr. יבמתך iebama.

Ad popvlvm svvm et ad Deos svos.] Non quasi Noemi hortetur nurum suam Ruth, vt instar Orphæ redeat ad Deos Gentium, quos hactenus in terra Moab coluerat; illud enim suadere fuisset peccatum, sed volens eam consolari, hortatur vt redeat ad populum suum, ibique rursum nubat: permittit verò, vt pergat Deos suos colere (quod connexum erat, quodque ipsam facturam sciebat si ad suos, qui erant idololatræ, rediret) idque facit vt sincerum & constantem Ruth nurus suæ animum exploret, qui necessarius erat ad religionem cum patria mutandam, constanterque retinendam; ne ipsa postea quereretur se Noemi socrus suæ artibus vel fraudibus impulsam, transisse in alienam ac minùs sibi gratam religionem. Ita Abul.

Et ad Deos svos.] Hinc patet Orpham non fuisse ad Deum cōuersam, sed patriæ religioni & idolis eiusdem semper adhæsisse; Ruth verò quia patriam cum Noëmi mutauit, mutauit & religionem, ac in Israelitarum coloniam & synagogam transijt. Disce hic quàm noxium sit, inter infideles hæreticos & impios degere; quàm bonum verò, inter fideles & pios: illi enim manent vel fiunt infideles, hæretici, impij, hi verò fideles, orthodoxi & pij iuxta illud Psal. 17. *Cū sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris.* Sic Orpha rediens ad suos infideles, mansit infidelis; Ruth verò transiens ad fideles, facta est fidelis.

Ne adverseris mihi vt relinqvam te. Vers. 16.
Chald. *Ne me irrites, ne me cogas.* Hinc patet Ruth initiatam fuisse sacris Iudaicis per baptismum, non qui esset Sacramentum, sed qui esset ablutio corporis, sicut masculi initiabantur per circumcisionem. Audi Thalmudicos ritum huius initiationis describentes: Qui proselytus esse vult, tria ei, siquidem mas sit, necessaria; vt nimirum circumcidatur, baptizetur, & in holocaustum offerat vel pecudem, vel par turturum aut columbarum; si femina verò fuerit, duo tantùm posteriora faciat, baptizetur nimirum, & holocausti offerat victimam.

Popvlvs tvvs, popvlvs mevs Devs tvvs, Devs mevs.] Magnus fuit hic Ruth amor, obseruantia & fidelitas erga Noemi socrum suam, quā patriam cum extera regione, & domesticam fidem cum peregrina Iudæorum religione commutare constanter decreuit: quia videbat eam tam sapientem & probam, totque virtutibus & gratijs præditam vt certò sibi persuaderet illam veram habere fidem & religionem, ac Deum eius esse Deum verū. Vnde hoc exemplū nuribus imitandum proponit Origen. lib. 1. in Iob. dicens: *Beata Ruth tantum detulit socrui sua veterana vt vsque ad mortem non sit passa eam relinquere. Idcircò sanè in Scriptura perpetuò magnificatur: apud Deum verò in infinita sæcula beatificatur. Indicabit nihilominùs atque condemnabit in resurrectione omnes malignas & impias nurus, quæ socern vel socribus suis contumeliam vel iniuriam ingesserint: Non reminiscentes, quòd ipsi eis viros genuerint atque nutrierint: & pro substantia & pro victu illis laborem acquisierint.* Ex quibus hāc conclusionem elicit: *Si igitur diligis virum tuum, ô mulier, dilige & eos qui genuerunt eum, & nutrierunt sibi filium, tibi verò maritum. Noli separare filium à patre vel matre. Noli compellere filium patrem, aut matrem inhonorare, ne in condemnationem incidas apud Dominum Deum in die terribilis inquisitionis atque iudicij. Sufficiat tibi ô mulier, quia possides virum, quem non nutristi, & substantiam tuam quam non acquisijsti, quia venis in domum, quam non ædificasti, & eris Domina atque potestatem habens laborum alienorum, pro quibus tu nullatenùs laborasti. Noli ergo retribuere mala his, qui tibi præparauerunt, atque suo labore acquisierunt omnia siue virum, siue substantiam. O mulier ne ascendat super te maledictio à Domino Deo.*

Rursum S. Hieron (vel quisquis est auctor, stylus enim dissonat, esto sit grandiloquus) tomo 9. tract. de vera Circumcisione, asserit Ruth hoc tā animoso pioque responsu meruisse, vt fieret mater id est auia Christi; vnde exclamat: *O virtutem viris*

etiam præferendam, Abraha fidem incircumcisa gentis mulier imitatur, quam virilis circumcisio dereliquit, & per aliena vestigia meritum iustificationis ingreditur, à quibus maiorum tacta hereditas deuiauit. Deos suos Moabita contemnit, cùm tu Israel desideres alienos: illa in vnum Deum, suorum iam oblita, coniurat; & tu post multitudinem fornicaris idolorum: hinc eligitur à Domino, hinc fit Israelita mente, non genere; fide, non sanguine; virtute, non tribu: hinc vsque adeò benedicitur, vt prophetarum tuorum mater vocetur & regum.

HÆC MIHI FACIAT DOMINVS ET HÆC ADDAT.] scilicet immittat mihi morbum, paupertatem, persecutiones, & his peiora addat. Hæc enim in iuramento hoc Hebræorum subintelliguntur; ipsi enim per Euphemismum illa subticent boni ominis causâ, ne scilicet illa quæ sibi imprecantur, reuera eueniant. Tale erat iuramentum Romanorum in fœdere, quod recenset Festus lib. 11. *Iouem*, inquit, *lapidem iurantes, silicem tenentes, his verbis vtuntur: Si sciens fallo, tum me Diespiter salua vrbe arceq́; bonis eijciat, vt ego hunc lapidem. Et lapidem tunc manu excutiebant.*

Alleg. Ruth, hîc typum gessit Ecclesiæ è Gentibus ad Christum transeuntis. Audi S. Chrysost. hom. 3. in Matth. *Considera ea quæ in Ruth facta sunt, nostris quadrare. Hæc enim erat & alienigena, & in extremam delapsa pauperiem: sed videns eam Booz, nec ipsam paupertatem despexit, nec generis ignobilitatem abominatus est. Sicut & Christus Ecclesiam suscipiens & alienigenam, & magnorum laborantem penuria bonorum, accepit eam consortem.* Subdit deinde modum. *Sed quemadmodum Ruth illa, nisi priùs reliquisset parentes, nisi domum contempsisset, & gentem, & patriam atque cognatos, nunquam tali fuisset iuncta connubio; ita Ecclesia etiam non antè amabilis efficitur sponso, quam patrios mores ritusq́; reliquerit. Quod propheta quoque ad ipsam loquens ait Psal. 44. Obliuiscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum. Hoc Ruth etiam fecit, & idcirco aquè ac Ecclesia mater regum effecta est. Ipsum enim ex stirpe est Dauid.*

Audi & S. Ambros. lib. 3. in Lucam post mediũ: *Quomodo intrauit* (Ruth) *in Ecclesiam, nisi quia sancta & immaculata moribus supra legem facta est? si enim lex impijs & peccatoribus posita est, vtique Ruth, quæ definitionem legis excessit, & intrauit in Ecclesiam, & facta est Israelitis; & meruit inter maiores dominici generis computari, propter cognationem mentis electa, non corporis, magnum nobis exemplum est; quia in illa nostrûm omnium, qui collecti ex gentibus sumus, ingrediendi in Ecclesiam Domini figura præcessit. Hanc igitur æmulemur, vt quia hæc moribus hanc prærogatiuam meruit adsciscendæ societatis sua, sicut historia docet: nos quoque propter morum electionem in Ecclesiam Domini, meritis suffragantibus adlegamur.*

VERS. 19. NE ME VOCETIS NOEMI (ID EST PVLCHRAM, item decoram, iucundam, suauem, hilarem) SED VOCATE ME MARA (ID EST AMARAM) QVIA AMARITVDINE VALDE REPLEVIT ME OMNIPOTENS.] Priuauit enim me marito & vtroq; filio, fecitque viduam & orbam. Idem dicere poterat B. Virgo, videns filium suum crucifixum & mortuum.

Tropol. cùm ob dotes aliquas laudamur, defectus nostros inspiciamus, itaque laudes in lamenta vertamus, vti Noëmi exemplo fecit S. Greg. lib. 2. epist. 64. cùm à Narse laudatus fuisset: *Multa mihi*, inquit, *dulcissima charitas vestra per epistolas suas in bona operationis laudibus est locuta; ad quæ omnia breuiter ego respondeo. Nolite me vocare Noemi, id est pulchrũ, sed vocate me mara, id est amarum, quia amaritudine plenus sum.* Et lib. 1. epist. 6. ad eundem, dolens se è quiete monasterij euectum ad curam Pontificalem: *Simiam*, inquit, *Leonem vocas. Quod eo modo vos agere conspicimus, quo nos scabiosos sæpe catulos, pardos vel tygres vocamus. Ego enim, bone vir, quasi filios perdidi: quia per terrenas curas recta opera amisi. Nolite ergo me vocare Noëmi, id est pulchrum sed vocate me Mara, quia amaritudine plenus sum.*

Idem respondit S. Leandro lib. 7. epist. 125. Idẽ fecit S. Digna virgo & martyr in Hispania anno Domini 853. sub Mahomad Saraceno de qua ita scribit S. Eulogius illi coæuus, & in eadem persecutione martyr, in Memor. Sanct. lib. 3. cap. 7. *Hæc puella cùm pro summâ humilitate a que obedientia inter conuirginales vltimam se indicaret, essetq́; incomparabili apparatu obsecundatrix, nunquam tamen appellari se dignam patiebatur, dicebatq́; cum lacrymis: Nolite me dignam vocare, sed magis indignam, quia cuius meriti sum, etiam nomine debeo insigniri.*

Pro *omnipotent*. Hebr. est *Saddai*, quod & cornucopiam, siue Deum omnibus bonis abundantem, mammosum, æquè ac castigantem & vastantem significat: vtrumque huic loco competit. q. d. Deus qui quasi *Saddai*: id est *Mammosus*, olim me coniugio honorato & prolibus opibusque cumularat, nunc quasi *Saddai*, id est *vastans*, ijsdem me spoliauit & vastauit. Idem tamen, vt spero, misertus mei, rursum vt prior. *Saddai* benignè solabitur, ditabit & beabit. Ipse enim suos *mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit*. Vide quæ de *Saddai* dixi Genes. 17. 1.

REVERSA EST IN BETHLEHEM, QVANDO PRI- VERS. 22.
MVM HORDEA METEBANTVR] scilicet in Paschate. Die enim secunda Paschatis Hebræi offerebãt Deo primitias spicarum, ac deinde die tertia eas demetebant. Vnde Chald. vertit: *Illa* (Noëmi & Ruth) *ascenderunt in Bethlehem in ipsis Paschæ ascensionibus*, seu cùm adesset Paschalis dies, *& in illo die cœperunt filij Israel metere gomer seu manipulũ, quod eleuari, seu coram Domino offerri solebat, & erat ex hordeis.*

Simili modo Iosue reducens Hebræos ex Ægyptia seruitute, ingressus est in terram promissam in Paschate. Iosue c. 3.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ruth in agro Booz spicas colligit, ac benignè à Booz excipitur & pascitur, domum reuersa Noemi socrui sua reliquias affert, ab eaq́ audit Booz sibi esse affinem.

1. ERat autem viro Elimelech consanguineus, homo potens, & magnarum opum, nomine Booz. 2. Dixitque Ruth Moabitis ad socrum suam: Si iubes, vadam in agrum, & colligam spicas, quæ fugerint manus metentium, vbicumque clementis in me patris familias reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade filia mea. 3. Abiit itaq; & colligebat spicas post terga metentium. Accidit autem vt ager ille haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech. 4. Et ecce, ipse veniebat de Bethlehem, dixitq; messoribus, Dominus vobiscum. Qui responderunt ei: Benedicat tibi Dominus. 5. Dixitq; Booz iuueni, qui messoribus præerat: Cuius est hæc puella? 6. Cui respōdit. Hæc est Moabitis, quæ venit cū Noemi, de regione Moabitide, 7. & rogauit vt spicas colligeret remanētes, sequens messorum vestigia: & de manè vsque nunc stat in agro, & ne ad momentum quidem domum reuersa est. 8. Et ait Booz ad Ruth: Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco: sed iungere puellis meis: 9. & vbi messuerint, sequere. Mandaui enim pueris meis, vt nemo molestus sit tibi: sed etiā si sitieris, vade ad sarcinulas; & bibe aquas, de quibus & pueri bibunt. 10. Quæ cadens in faciem suam & adorans super terram, dixit ad eum: Vnde mihi hoc, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris peregrinam mulierem? 11. Cui ille respondit: Nuntiata sunt mihi omnia, quæ feceris socrui tuæ post mortem viri tui: & quòd reliqueris parentes tuos, & terram in qua nata es: & veneris ad populum, quem anteà nesciebas. 12. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenā mercedem recipias à Domino Deo Israel, ad quem venisti, & sub cuius confugisti alas. 13. Quæ ait: Inueni gratiam apud oculos tuos domine mi, qui consolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis vnius puellarum tuarum. 14. Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescendi fuerit, veni huc, & comede panem, & intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, & congessit polentam sibi, comeditq; & saturata est, & tulit reliquias. 15. Atque inde surrexit, vt spicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis, dicens: Etiamsi vobiscum metere voluerit ne prohibeatis eam: 16. & de vestris quoque manipulis proiicite de industria, & remanere permittite, vt absque rubore colligat, & colligentem nemo corripiat. 17. Collegit ergo in agro vsque ad vesperam: & quæ collegerat virga cædens & excutiens, inuenit hordei quasi ephi mensuram, id est, tres modios. 18. Quos portans reuersa est in ciuitatem, & ostendit socrui suæ insuper protulit, & dedit ei de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat. 19. Dixitque ei socrus sua. Vbi hodie collegisti, & vbi fecisti opus? sit benedictus qui misertus est tui. Indicauitque ei apud quē fuisset operata: & nomen dixit viri, quòd Booz vocaretur. 20. Cui respondit Noemi: Benedictus sit à Domino: quoniam eamdem gratiā, quam præbuerat viuis, seruauit & mortuis. Rursumque ait: Propinquus noster est homo. 21. Et Ruth, Hoc quoque, inquit, præcepit mihi, vt tamdiu messoribus eius iungerer, donec omnes segetes meterentur. 22. Cui dixit socrus: Melius est, filia mea: vt cum puellis eius exeas ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat tibi. 23. Iuncta est itaque puellis Booz: & tamdiu cum eis messuit, donec hordea & triticum in horreis conderentur.

VERS. 1. HOMO POTENS ET MAGNARVM OPVM.] Hebr. איש גבור חיל *is gibbor chail*, id est vir potens vel fortis robore. Ita Septuag. hoc est robustus tam corpore, quàm animo: Aut vir potens opibus: has enim *chail* quoque significat, idque hic est aptius: Booz enim parabatur maritus ad coniugium cum Ruth, in quo maximè spectari solent opes.

VERS. 3. COLLIGEBAT SPICAS POST TERGA METENTIVM,] vti faciunt pauperes & famelici, qui post segetem demessam & in aceruos collectam, deciduas & reliquas spicas legendo faciunt spici- A legium quod lege veteri non tantùm licitum erat, sed & commendatum à Deo, imò messoribus iussum vt de industria spicas aliquas pauperibus colligendas relinquerent. Leuit. cap. 19. 9. & cap. 23. 22. Sic Antigonus succedens Alexandro Magno aiebat; *Alexander messuit, ego spicas lego.* Sic & nos post messem tot Patrum & Doctorum, facimus Sapientiæ spicilegium.

NOMINE BOOZ.] Hebr. בעז *Booz*, ait Pagnin. in Nom. Hebr. idem est quod *in fortitudine*, vel *in eo fortitudo*, hoc est *fortis*. Talis hic fuit, vt patet v. 1. Hinc Auctor Imperfecti hom. 1. in Matth. *Booz* inter- VERS. 4.

terpretatur, *praualens*. Hinc & duæ columnæ in templo Salomonis vocabantur *Iachin & Booz*. 3. Reg.7.21. id est *directio & fortitudo*, vt exponunt Septuag.2.Paral.3.17.

VERS 4. DIXITQVE BOOZ) MESSORIBVS: DOMINVS VOBISCVM.] q.d. Dominus vobis adsit, cooperetur, benedicat, vosque roboret & prosperet. A Deo enim bonitas messis & cuiuslibet rei expectanda & postulanda est. Hinc Varro lib.1. de re rustica: *Quia Dij, ait, facientes adiuuant, priùs inuocari vult XII. Deos Consentes, non vrbanos, sed agrestes, qui agricolarũ Duces sunt, Iouem, Tellurem. Solem Lunam, Cererem, Liberum, Rodigum, Floram, Mineruam, Venerem, Lympham ac bonum Euentum.*

Dominus vobiscum quid. Hic primùm illa salutandi formula: *Dominus vobiscum*, inuenitur, quam post Booz alij vsurparunt, vt propheta missus à Deo ad Asa regẽ Iuda, dum victor cum exercitu reuerteretur; *Dominus vobiscum*, inquit, *quia fuistis cum Domino*. 2. Paralip.15 & posteà Gabriel salutans B. Virginem dicendo: *Dominus tecum* ac tàdem Ecclesia eandem induxit in Missæ sacrificium & officium Ecclesiasticũ: De quo vide Bellarin.lib.2.de Missa c.16.& Ioannem Durantum de ritibus Ecclesiæ lib.2.c.15.& B.Petrum Damiani Opusc.11. Vnde lib.4.Ration.c.de salute ad populũ, Gulielmus Minatensis Episcopus: *Huiusmodi, ait, mutuæ salutationes notant, quòd sacerdotis & populi vnus debet esse affectus. Et est sensus? Tu pro nobis facturus es preces ad Dominum, & quia Dominus Deus illas tantùm preces approbat & exaudit, quæ ex bono corde procedunt, oramus & nos similiter pro te, vt ille sine quo nullum est bonum, sit cum Spiritu tuo, vt qui tecum est in ore, sit & in corde & maneat.* Et pergit: *Potest etiam dici, quòd in hac responsione populus se refert solum ad actionem immolationis, ad quam sacerdos procedit, in qua per spiritum totaliter eleuatus, & ab omni terrenitate prorsus abstractus esse debet.*

Et Isidor. Pelus. lib.1. Epist.22. *Illud autem quod à plebe respondetur: Et cum Spiritu tuo hanc habet sententiam; Pacem quidem nobis tribuisti Domine, hoc est mutuam inter nos concordiam. Pacem autem nobis da, hoc est eiusmodi tecum coniunctionem, quæ nullo modo diuelli possit; vt cum Spiritu tuo pacati, quem nobis in creationis initio indidisti, à tua charitate nequeamus diuelli.*

Denique in Con. Braccarensi can. vigesimo primo. *Placuit*, inquit, *vt non aliter Episcopi & aliter presbyteri populum, sed vno modo salutent dicentes: Dominus sit vobiscum, sicut in libro Ruth legitur.*

Herus visitat operas. Oeconomicè Booz visitans agrum & messores docet heros, vt sua sæpè prædia & operarios visitent: *Sub hoc enim metu, cum familia villicus erit in officio*, ait Cato de re rustica c.2. Vnde Plinius lib.8. cap.6. *Maiores, ait, fertilissimum in agro oculum Domini esse dixerunt.* Et Aristot.lib.1.Oeconom. *Optimum agrorum stercus, inquit, sunt Domini vestigia.*

QVI RESPONDERVNT EI; BENEDICAT TIBI DOMINVS.] Disce hic priscam piamque salutandi & resalutandi formulam. Herus enim prior comiter salutans operarios ait: *Dominus vobiscum*; illi alijs verbis, sed idem significantibus officiosè eum resalutant: *Benedicat tibi Dominus*, hoc est Dominus pariter tecum sit, tibique benefaciat, bonisque tuis te cumulet & fortunet.

VERS. 7. ET ROGAVIT (Ruth præfectum messorum) VT SPICAS COLLIGERET.] Ex lege spicæ hæ erant pauperum; quare Ruth eas legere poterat sine rogatu: maluit tamen rogare, vt messores sibi magis

A deuinciret, & liberaliores faceret ad plures sibi spicas relinquendum.

ET ADORANS,] id est reuerentiam ei exhibens corporis demissione, vel capitis curuatione. VERS. 10.

AD QVEM VENISTI ET SVB CVIVS, CONFVGISTI ALAS.] *Alas*, id est, curam, protectionem, prouidentiam; sic enim pulli confugiunt sub alas gallinæ, vt ab ea ab iniurijs aeris, æquè ac à miluis, rapacibus protegantur. Simili enim modo, *ad alas*, id est protectionem Dei confugere debemus, vt ab eo à malis omnibus corporis & animi, ac à dæmonibus defẽdamur iuxta illud Dauidis: *Sub vmbra alarum tuarũ protege me*. Psal.16.8. Et: *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis*. Psalm.90.4 Hinc & Christus ait Ierosolymæ: *Quoties volui congregare filios tuos quemadmodũ gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?* Matt.23.37. Vide ibi dicta. VERS. 12.

B Hinc Chald. hoc loco vertit: *Quia venisti vt proselyta fieres & teipsam absconderes* (vel separares) *sub vmbra maiestatis gloriæ ipsius.*

INVENI GRATIAM APVD OCVLOS TVOS, DOMINA MI.] quòd iam benignè me exceperis paueris que. Hebr. & Septuag. habent in Optatiuo: *Inueniam gratiam*, idque appositum est. Optat enim petitque, vt Booz gratiam sibi exhibitam continuare & prorogare pergat. VERS. 13.

QVI (Hebr. & Septuag. *quia*) CONSOLATVS ES ME, ET LOCVTVS ES AD COR ANCILLÆ TVÆ. Idem, vel quasi idem sunt *consolari*, & *loqui ad cor*, scilicet loqui placentia, grata, iucunda, solatij, blanditij.

QVÆ NON SVM SIMILIS VNIVS PVELLARVM (Hebr. שפחתך *sephacoth*, id est ancillarum) TVARVM.] Ecce miram humilitas Ruth, quæ se facit ancillis omnibus Booz inferiorem, & ancillarum ancillam, ideoq; meruit fieri eius vxor. Sic B. Vir-

C go dicens; *Ecce Ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum*, meruit fieri mater Dei. Hinc Ordo Virginum, quæ vulgo Annunciatæ vocàtur, quem instituit B. Iohãna, filia Ludouici XI. & vxor Ludouici XII. Regum Franciæ, illá quæ præest ceteris monialibus nuncupat *Matrem Ancillam*, æque ac S. Franciscus sui Ordinis superiores appellari voluit *Ministros*, vt impleant illud Christi: *Qui maior est vestrum erit minister vester*. Matth.13.11.

INTINGE BVCCELLAM TVAM IN ACETO.] Nota hic frugalitatem illius æui, qua operarij non aliud habebant embamma vel obsonium quàm acetum, quo intingentes panem faciebant offam. Acetum enim in æstu laborantes refrigerat, neruos astringit, vires corroborat, putredinem tollit. Vnde, etiamnum in Italia rustici panem aceto aqua diluto intinctum, quasi offam manducant. *Vini*, ait VERS. 14.

D Plinius lib.23 cap.1. *etiam vitium transit in remedia; Aceto summa vis est in refrigerando: non tamen minor in discutiendo.* Et posteà: *Per se haustum fastidia discutit, singultus cohibet, sternutamenta olfactu.* Et Rasi hic: *Acetum, ait iucundum in æstu.*

ET CONGESSIT;] ipsa Ruth, dante & in sinum eius congerente ipso Booz, vt habent Septuag. & Hebr. Quod enim ipse vel eius Vicarius dabat affatim, hoc ipsa congerebat. VERS. 14.

POLENTAM SIBI.] *Polenta* Hebr. קלי *kali*, ἄλφιτον, est tostum far siue hordeum. Fiebat autem sic, ait Cato lib. de re rustica cap.108. *Perfusum aqua hordeum siccabant nocte vna, postero die frigebãt, deinde molis frangebãt seruabantque in multos dies.* Audi Senecam epist.111. *Disce paruo esse contentum, & il-*

lam

lam vocem magnam atque animosam exclama: Habeamus aquam, habeamus polentam. Ioui ipsi de felicitate controuersiam faciamus. Idem epist. 18. *Non iniucunda, ait, res est aqua & polenta, aut frustum hordeacei panis sed summa voluptas est, posse capere etiam ex his voluptatem.*

ET TVLIT RELIQVIAS] sibi & polentæ domum ad Noemi socrum suam, vt eam pasceret v. 18. Vide quàm officiosa sit Ruth ideoque à Booz amata, euecta, & in coniugem ascita. Ita videmus eos qui officiosi sunt amari, euehique ad magna.

VERS. 20. QVONIAM EANDEM GRATIAM, QVAM PRÆBVERAT VIVIS, SERVAVIT ET MORTVIS.] q. d. Booz sicut benefecit Elimelech marito meo, eiusque filijs Mahalon & Chelion, quasi sibi consanguineis, dum viuerent; ita nunc pergit benefacere ijs mortuis, dum eorum vxoribus, quæ superstites sunt, scilicet mihi Noemi, & tibi Ruth beneficus est, nosque alit & pascit.

PROPINQVVS NOSTER EST HOMO] Additur in Hebræo: *è redemptoribus nostris ipse est*, seu à vindicibus, id est ex ijs ad quos pertinet ius liberandi nos ab orbitate, redimendi facultates nostras, vindicandi nomen filiorum meorum maritique tui ab interitu & obliuione, semen ijs ac posteritatem gignendo, vt habetur Leuit. 25. 25.

Vbi nota: *propinquus* vocatur Hebr. גואל *goel*, A id est *redemptor*, simpliciter; scilicet agri, vxoris & hereditatis, famæ & iniuriæ. *Agri*, quia si à quopiam ager esset venditus alicui externo, propinquus venditoris habebat ius redimendi agrum, reddendo pretium eius emptori, qui agrum emerat. *Vxoris*, quia si quis sine liberis esset defunctus, propinquus eius habebat ius, imò debitum ducendi eius vxorem, vt ei liberos suscitaret, sicque eam cum sua hereditate quasi redimebat, sibique vendicabat. *Famæ & iniuriæ*, quia si quis ab alio fuisset occisus, ad propinquum occisi spectabat cædem eius vindicare, & occisorem ad necem deposcere, eumque apud Iudices reum mortis peragere; vt hac ratione occiso quasi suum ius, id est suam famam & B innocentiam restitueret.

MELIVS EST, &C. VT CVM PVELLIS EIVS EXEAS AD METENDVM] non vt tu metas, sed vt iungas te metentibus, vt spicas deciduas colligas, vti dictum est v. 15. & seq. Vnde in Hebræo nō est τò *ad metendum*: Caret ergo fundamento expositio Abulens. qui sic explicat, q. d. Noemi: suadeo tibi ô Ruth mea nurus dilecta, vt operam tuam impendas Booz, demetendo eius segetes, idque gratis & sine pretio, vt hoc officio faciliùs eum tibi concilies, & viam ad matrimonium cum eo ineundum sternas. VERS. 22.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

RVth suasu Noemi matrimonium Booz iure affinitatis postulat; ille se eam ducturum promittit, ideoq́; hordeo onustam ad Noemi remittit.

1. POstquam autem reuersa est ad socrum suam, audiuit ab ea; Filia mea, quæram tibi requiem, & prouidebo vt benè sit tibi. 2. Booz iste, cuius puellis in agro iuncta es, propinquus noster est, & hac nocte aream hordei ventilat. 3. Lauare igitur, & vngere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream. Non te videat homo, donec esum potumque finierit. 4. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locū in quo dormiat: veniesq́; & discooperies pallium, quo operitur à parte pedum, & proijcies te, & ibi iacebis: ipse autem dicet tibi quid agere debeas, 5. Quæ respondit: Quidquid præceperis faciam. 6. Descenditque in aream: & fecit omnia quæ sibi imperauerat socrus, 7. Cumque comedisset Booz, & bibisset, & factus esset hilarior, issetque ad dormiendum iuxta aceruum manipulorum, venit abscōditè, & discooperto pallio à pedibus eius se proiecit. 8. Et ecce, nocte iā media expauit homo, & conturbatus est: viditque mulierem iacentem ad pedes suos, 9. & ait illi: Quæ es? illaque respondit: Ego sum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es. 10. Et ille, benedicta, inquit, es à Domino filia, & priorem misericordiam posteriore superasti, quia non es secuta iuuenes, pauperes siue diuites. 11. Noli ergo metuere, sed quidquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ, mulierem te esse virtutis. 12. Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior. 13. Quiesce hac nocte: & facto manè, si te voluit propinquitatis iure retinere, benè res acta est? sin autem ille noluerit, ego te absque vlla dubitatione suscipiam, viuit Dominus. Dormi vsque manè 14. Dormiuit itaque ad pedes eius vsque ad noctis abscessum. Surrexit itaque antequam homines se cognoscerent mutuò, & dixit Booz: Caue ne quis nouerit quòd huc veneris. 15. Et rursum, expande, inquit, pallium tuum quo operiris, & tene vtraque manu. Qua extendente, & tenente mensus est sex modios hordei, & posuit super eam. Quæ portans ingressa est ciuitatem, 16. & venit ad socrum suam. Quæ dixit ei: Quid egisti filia? Narrauitque ei

omnia

omnia, quæ sibi fecisset homo. 17. Et ait: Ecce sex modios hordei dedit mihi, & ait: Nolo vacuam te reuerti ad socrum tuam. 18. Dixitque Noemi: Expecta filia donec videamus quem rexexitum habeat. Neque enim cessabit homo, nisi compleuerit quod locutus est.

Vers. 1. POSTQVAM AVTEM REVERSA EST peracta messe, AD SOCRVM SVAM] Noëmi. Legit interpres חשב *rascab*, id est *reuersa est*: iam alijs punctis legunt חשב *teseb*, id est *sedit*, commorata est.

QVÆRAM TIBI REQVIEM,] id est quæram tibi honestum & opulentum coniugium, in quo à paupertatis tam sque laboribus, egenisque libera, in mariti diuitis & placidi cura & prouidentia conquiescas, vitamque agas, quietam, hilarem & iucundam, nimirùm quæram tibi maritum diuitem, æquè ac benignum, cum quo concorditer & hilariter viuas; nam cum mantis asperis & rixosis non est quies vxori. Porrò Aben Ezra: *Non solent puellæ quiescere*, inquit, *donec nupserint*. Est enim coniugium *quasi iuuentutis portus*, ait Plutar. ne per vagas libidines castitatis faciat naufragium.

Vers. 3. LAVARE ET VNGERE,] oleo simplici, quasi pauper, sed honesta: tales enim tunc oleo vngebantur ad nitorem & lætitiam. Suadet Noëmi nurui suæ Ruth vt vngatur oleo, non Nardino, aut simili bene olenti & illecebroso, sed naturali & simplici; nec vt stibio, cerussa, alijsque pigmentis & fucis faciem suam coloret & immutet, sed vt facie lota & nitida, & cultioribus vestibus induta cōpareat coram Booz; vt scilicet ornata modestè eum inuitet ad matrimonium sibi quasi debitum. Ornatus enim modestus vestium, & magis morum & virtutum, decet matronam honestam & castam, vti docet S. Petrus epist. 1. c. 3. v. 4. Porrò quod de Cleopatra dixit Lucanus lib. 10.

Vultus adest verbis, facies formosa precatur,

in cæteris pariter verum est.

Vers. 4. ET PROIICIES TE, ET IBI IACEBIS,] non nuda; hoc enim inuerecundum & illecebrosum fuisset, sed cultioribus vestibus induta, vt dixit v. 3. Quare licet Lyran. & Dion. imò S. Ambros. lib. 3. de fide c. 5. hoc consilium Noemi & factum Ruth accusent, quasi parùm honestum & illecebrosum, tamen vtramque excusant Theodor. Auctor Imperfecti, Abul. Salianus & Serarius & alij. tum quia totus hic ornatus & apparatus erat honestus & modestus; tum quia eo non aliud petebatur, quàm matrimonium debitum; tum quia tam Booz quā Ruth erant grandæui, probatæ, & castæ vitæ, vt eis de fornicatione non esset metuendum, tum quia hæc res dirigebatur à Noemi, quæ sapiens & pia erat matrona, ac magis à Deo qui hoc coniugium cōtrahi volebat, vt ex eo nasceretur Dauid, & ex eo Christus. Vnde Auctor Imperfecti in c. 1. Matth. ait *Ruth* Hebr. idem esse quod *inspiratio*, eò quòd inspirata à Deo hoc egerit: *Nisi*, inquit, *inspiratio Dei fuisset in Ruth, non dixisset quæ dixit, nec fecisset quæ fecit*. Nam alijs feminis & viris hoc factū Ruth non est imitandum, quia periculosum, & ad fornicationem illiciens. Pergit Auctor Imperfecti: *Quid primùm laudatur in ea? dilectio generis Israel? aut simplicitas? aut obedientia? aut fides? Dilectio quidem generis Israel, quia sic desiderabat filios suscipere ex semine Israel, & vna fieri ex populo Dei. Si enim communicationem viri desiderasset quasi puella lasciua, aliquem iuuenum potius appetisset. Quoniam autem nō lasciuia sua, sed religioni satisfacere cupiens fuit, familiam potiùs sanctam elegit, quàm iuuenilem ætatem. Simplicitas autem, quia vltronea sub pallium eius ingressa est; nec cogitauit ne fortè sperneret eam, quasi vir iustus lasciuam puellā, aut ne deluderet eam, & quod grauius erat, contemneret delusam, sicut faciunt multi: sed obaudiens facta socrus suæ consilijs fideliter credidit, quod prosperaturus erat Deus actum ipsum, sciens conscientiam suam, quia non libido ad hoc eam compulerat, sed religio erat hortata.*

Vers. 7. ET DISCOOPERTO PALLIO id est stragulo lecti, A PEDIBVS EIVS SE PROIECIT,] scilicet vestitam, non ad latus Booz, sed transuersim ad pedes eius hoc enim honestas exigebat.

Vers. 8. VIDITQVE MVLIEREM.] Licet enim esset nox, tamen quia subdio in area dormiebat, ac lucente luna vel stellis, facilè videre poterat, Ruth esse mulierem, non virum; etiamsi quænam esset ex facie dignoscere nequiret ob noctis caliginem.

Vers. 9. EXPANDE PALLIVM TVVM SVPER FAMVLAM TVAM, QVIA PROPINQVVS ES,] hoc est duc me vxorem, quia ad hoc quasi propinquus teneris, vt suscites semen marito meo sine liberis defuncto. Vnde Chald. vertit: *Accedat quasi nomen tuum ancilla tua, vt me vxorem ducas*, habeasq; thori consortem. Addit Lyran. sponsum solitum extremitatem pallij sui super sponsam ponere, vt hoc gestu significaret se eam in suam potestatem & tutelam accipere. Accusant nonnulli, vt dixi, hoc dictum factumque Ruth, quasi quæ nimis periculosè Booz castitatem tentarit, & suam exposuerit. Verùm alij passim excusant, quod confisa castitati Booz & suæ, vtpote per tot annos probatæ, censeret nil esse periculi, vti reuera ex euentu patuit nil fuisse.

Addit Abul. Ruth petijsse hac phrasi concubitum Booz. Verùm hoc non est verisimile; si tamē eum petijt, petijt vt actum cōiugalem, non vt fornicarium: Tunc enim clandestina matrimonia non erant vetita: quare per consensum mutuū siue verbis expressum, siue copula carnali indicatū, contrahebatur matrimonium. Si ergo hoc petijt Ruth, non nisi debitum coniugale petijt, ac per illud petijt ipsum coniugium; idque fecit, tum vt suæ, ac socrus suæ Noemi viduitati & paupertati per opes mariti diuitis prospiceret, tum vt nomini & memoriæ mariti sui sinè liberis defuncti, suscitando ei semen ex alio marito, consuleret; qui erat actus charitatis & amoris coniugalis tum vt Dei legi per consuetudinem extensæ, iubenti marito suscitari semen, satisfaceret, ipsumque Booz ad eidem satisfaciendum impelleret: qui erat actus obedientiæ & religionis.

Alleg. S. Hieron. prœmio in Osee *Salmon*, ait, *virum iustum Booz de Raab meretrice generauit, qui Ruth Moabitem pinna pallij sui operiens, & iacentem ad pedes ad caput euangelij transtulit*. Ex lib. 5. in Isaiæ c. 16. *Moab in quem desaniturus est hic, & de qua ne reliqua quidem saluari poterunt, habet solatium hoc: Egredietur de te agnus tuus sculatus, qui tollat peccata mundi, qui dominetur in arbe terrarum. De petra deserti hoc est de Ruth, quæ mariti morte viduata, de Booz genuit Obed. & de Obed Iesse, & de Iesse Dauid, & de Dauid Christum.*

Vers. 10. ET PRIOREM MISERICORDIAM POSTERIORE SVPERASTI.] Hebr. *meliorem fecisti gratiam*

tiam posteriorem priore. Vatab. *Præstantiorē fecisti pietatem tuam posteriorem priore.* q.d. pia fuisti in virum tuum viventem, sed pientior nūc es in mortuum, dum allaboras vt illi sine liberis defuncto suscites semen per matrimonium cum illius propinquo. Audi B. Petrum Damiani lib. 8. epist. 14. ad sorores: *Ruth socrui reverentiam dignam exhibuit, matronalem pudicitiam tenuit: defuncto viro fidem servauit: idolis deditam patriam parentesq́; deseruit, & ad cultum veri Dei sine vllo doctoris magisterio, nobilis proselyta transiuit. Ecce igitur Iudith prospera, quibus in vita fulciebatur abijciens; Ruth aduersa quibus premebatur amplectens. Vtraque scilicet mente vna, licet diuersa fortuna, vni Deo non immeritò placuit, quia nec aduersis ista succubuit, nec in prospera fuimet obliuiscens, sese illa deiecit. Sed illa tolerabat quibus abundabat, ista fruebatur quæ patiebatur; vtraque nimirum de mundana inconstantia alternitatibus asserens: sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.*

Vers. 11. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ.] Hebr. *scit omnis porta populi mei*, quod Vatab. & alij exponunt. q.d. Scit enim omnis Senatus populi mei. Iudices enim & Senatus olim in portis sedebant & iudicabant, vt à rusticis & exteris facilè adiri & conueniri possent. Pleniùs noster *portam populi* explicat per conuersionem *populum portæ*, hoc est populum intra portas habitantem.

Mulierem te esse virtutis.] Hebr. חיל *Chail*, hoc est strenuitatis, fortitudinis, roboris, q.d. sciunt omnes te esse viraginem strenuam; sedulam, laboriosam. Vnde Septuag. vertunt: γυναῖκα δυνάμεως, id est *mulierem potentem & ἀνδρείαν*, id est *virilem*. Chald. *Apertum est ante omnes, qui sedent in porta magna Sanhedrim* (id est Congregationis siue Concilij) *populi mei, te mulierem esse iustam, & in te robur siue vim esse ad assumendam præceptorum Dei lucernam.*

Vers. 12. Sed est alius me propinquior.] Sciebat vtique hoc Noëmi, sed norat eius ingenium, quòd nollet pauperculā & extraneam Ruth vxorem accipere, vti euentus ostendit, ideoq́ue non eum, sed Booz modestiorē & pientiorem ad matrimonium eius honestè inuitandum censuit. Ita Abul. Serarius & alij.

Vers. 13. Bene res acta est) טוב *tob*, (id est *bonum est*. Rabbini nonnulli τὸ *tob*, accipiunt, quasi nomen proprium propinqui, quasi ille nuncupatus fuerit *Tob*, id est *bonus*, sicut *Tobias* dictus est quasi *bonus Dei*, vel *bonitas Dei*. Vnde Raschi: *Salmon*, inquit, *Elimelech & Tob fratres fuerunt.* Verùm Septuag. Chald. Noster & alij τὸ *tob* accipiunt vt nomen appellatiuum, vertuntq́ue in genere neutro; *bonum est.*

Castitas mira Booz. Ego te absque vlla dubitatione suscipiam.] in coniugem. Mirare hic insignem charitatem, æquè ac castitatē Booz, vtpote qui Ruth accubantem nec tangere voluerit, sed matrimonium præmiserit. Audi Auctorem Imperf. hom. 1.

A in Matth. *Quid in Booz prædicatur? humilitas, castitas & religio. Humilitas quidem & castitas, quia non contigit eam quasi lasciuus puellam: nec abhorruit eam quasi castus lasciuam: sed mox vt verbum eius de lege proximitatis audiuit, nihil horum omnium lasciuiæ imputauit, sed vniuersa religioni adscripsit. Nec despexit quasi diues pauperem: nec veritus est quasi maturus adolescentulam: sed paratior fide quàm corpore manè processit ad portam, & prouocauit quendam ex genere, quem iure propinquitatis æstimabat propinquiorem, obtinuit, præualuit non tantùm iure proximitatis, quantùm Dei diligentis fauore. Idcircò fortè præualens dictus est, Booz* enim Hebr. idē est quod *fortis*. Hinc Thalmudici Booz conferunt cum castissimo Ioseph. Vnde R. Eliezer c. 39. *Tres*
B *fuerunt, ait, qui coram creatore suo concupiscentiam domuerunt.* Ioseph, Booz & Phaltiel filius Lais, de quo 2. Reg. 3. v. 15. Audi & Abulen. *Profectò*, inquit, *admirandum est, etiamsi ferreus aut adamantinus esset, & ossa eius ænea, & caro lapidea. Tulit tamen ista incitamenta venerabilis Booz, virtutis desiderio seipsum temperans.* Et inferiùs. *Sola ergo reuerentia honestatis, & iuris amor ipsum Booz tenuerunt, ne venereum expleret opus. Valde ergo laudabilis est vir ille, qui data tali opportunitate, tantis Veneris flammis resistere potuit; ideò nec à nobis sub silentio prætereundus est, sed aliquali laude canendus. Iure ergo de talibus parentibus Christus nasci voluit, quia tanta virtutis extiterunt.*

Porrò castitatem Booz multùm adiuuit durities lecti & frigus; quòd scilicet non in lecto plu-
C meo, sed in area, sub dio in aëre frigido cubaret, durities enim lecti & frigus valdè infringunt ardorem concupiscentiæ: qua de causa Pharisæi, vt alibi dixi, cubantes, laminam plumbi renibus (in quibus origo est seminis) admouebant ad eos refrigerandos, itaq; euitandas nocturnas in somnis pollutiones. Hinc quoque multi Religiosi incedunt nudipedes. Nudi enim frigidiq́ue pedes valde restinguūt calorem naturæ æstumq́ue luxuriæ; vti experientia constat. Hinc denique S. Antonius, S. Hilarion, & S. Macharius, cæteriq́ue Anachoretæ non in lectis, sed humi dormiebant. S. Franciscus teste S. Bonau. in domum Cardinalis cuiusdam inuitatus, cùm noctu in lecto molli decumberet, acres sensit dæmonum infestationes; quare mox ex ea profugit, dictitans: *mollibus dæmones ad tentan-*
D *dum allici, asperis verò deterreri & fugari.*

Vers. 15. Mensus est sex modios hordei.] Poterat Ruth hos sex modios humeris portare. Nam siligo leuior est tritico, hordeum siligine, & auena hordeo. Erat enim ipsa *mulier virtutis*, vt dixi v. 11. id est virilis, fortis & robusta.

Symbol. R. Salomon apud Lyran. per sex modios accipit sex dona Spiritus S. quia tot sunt in Hebræo Isaiæ 11. v. 2. & seq. Aben Ezra verò per sex modios accipit sex iustos, qui ex Ruth progignendi erant, scilicet Dauidem, Danielem, Ananiam, Misaëlem, Azariam & Messiam.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Booz coram Iudicibus, propinquiore iure suo cedente, adit possessionem Elimelech defuncti, eiusq́ nurum Ruth accipit vxorem, ex qua gignit Obed patrem Iesse, cuius filius fuit Dauid rex.

1. AScendit ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Cumq́; vidisset propinquum præterire, de quo priùs sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper, & sede hîc: vocans eum nomine suo. Qui diuertit, & sedit. 2. Tollens autem Booz decem viros de senioribus ciuitatis, dixit ad eos: Sedete hîc. 3. Quibus sedentibus, locutus est ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech vendet Noëmi, quę reuersa est de regione Moabitide: 4. quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis sedentibus, & maioribus natu de populo meo. Si vis possidere iure propinquitatis, eme, & posside: sin autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, vt sciam quid facere debeam. Nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es; & me, qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam. 5. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quæ vxor defuncti fuit, debes accipere: vt suscites nomen propinqui tui in hereditate sua. 6. Qui respondit: Cedo iuri propinquitatis: neque enim posteritatē familiæ meæ delere debeo, tu meo vtere priuilegio, quo me libenter carere profiteor, 7. Hic autem erat mos antiquitus in Israel inter propinquos, vt si quando alter alteri suo iuri cedebat, vt esset firma concessio, soluebat homo calceamentum suum, & dabat proximo suo, Hoc erat testimonium cessionis in Israel. 8. Dixit ergo propinquo suo Booz: Tolle calceamentum tuum. Quod statim soluit de pede suo. 9. At ille maioribus natu, & vniuerso populo, Testes vos, inquit, estis hodie, quòd possederim omnia quæ fuerunt Elimelech, & Chelion, & Mahalon, tradente Noëmi: 10. & Ruth Moabitidem, vxorē Mahalon, in coniugium sumpserim, vt suscitem nomen defuncti in hereditate sua, ne vocabulum eius de familia sua ac fratribus & populo deleatur. Vos, inquam, huius rei testes estis. 11. Respondit omnis populus, qui erat in porta, & maiores natu: Nos testes sumus: faciat Dominus hāc mulierem, quæ ingreditur domum tuā, sicut Rachel & Liam, quæ ædificauerunt domum Israel: vt sit templum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlehem: 12. Fiatque domus tua, sicut domus Phares, quem Thamar peperit Iudæ, de semine quod tibi dederit Dominus ex hac puella, 13. Tulit itaque Booz Ruth, & accepit vxorem: ingressusq́ue est ad eam, & dedit illi Dominus vt conciperet, & parēret filium. 14. Dixeruntq́ue mulieres ad Noëmi: Benedictus Dominus, qui non est passus vt deficeret successor familię tuæ, & vocaretur nomen eius in Israel. 15: Et habeas qui consoletur animam tuam, & enutriat senectutem. De nuru enim tua natus est, quæ te diligit: & multò tibi melior est, quàm si septem haberes filios. 16. Susceptumque Noemi puerum posuit in sinu suo, & nutricis ac gerulæ fungebatur officio, 17. Vicinæ autem mulieres congratulantes ei, & dicentes: Natus est filius Noëmi; vocauerunt nomen eius Obed: hic est pater Isai, patris Dauid. 18. Hæ sunt generationes Phares: Phares genuit Esron. 19. Esron genuit Aram, Aram genuit Aminadab, 20. Aminadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon. 21. Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed. 22. Obed genuit Isai, Isai genuit Dauid.

VERS. I. ASCENDIT ERGO BOOZ AD PORTAM.] In porta enim sedebant iudices, coram quibus hæc causa cessionis iuris propinquitatis legitimè agenda erat.

VOCANS EVM NOMINE SVO.] Hebr. vocans פלני אלמני *Peloni almoni*, quod Caietan. vertit: *sede hic talis*, viduæ scilicet Ruth propinquus. Septuag. *Declina huc absconditè*. Chald, *vir qui absconditus est via sua*, id est, qui videri non vult.

Verius est τὸ *peloni almoni*, ad verbum significat *talis singularis*, vel *certus quidam*, q.d. tu talis & A talis veni huc, & audi me, habeo enim negotium quod tecum tractem. Sic enim solemus aduocare exteros, quorum nomina non scimus; vel si scimus ea nominare nolumus, Vnde à τὸ *peloni* videtur deriuatum. Hispanicum *Fulano*, Græci vocant δεῖνα., Itali *vn tale*, Galli *vn quidam*.

Porrò videtur Booz eum nomine suo compellasse, sed noluit Script. eius nomen exprimere, eò quòd indignus esset nominari; vtpote qui nollet semen & nomen fratris sui defuncti suscitare. Ita Abul. iustè enim nomen eius æterna obliuione sepelitur,

pelitur. qui nomen fratris & propinqui sui eâdem
sepeliri permittit.
Denique אלמני *almonj* derivatur à באלם *neelem*, id est obmutuit, quia cuius nomen reticetur,
illud quasi mutum non auditur, & vt sic dicam,
obmutescit; talis ergo dicitur *almoni*: idem dicitur
פלני *peloni*, à פלא *pele*, id est occultum & mirabile, quia ea quæ occulta, miramur. Ita Serarius.

Vers. 3. PARTEM AGRI FRATRIS NOSTRI ELIMELECH VENDET NOEMI,] eius viui vxor, nunc vidua defuncti; *vendet*, inquam, tam pro se, quàm pro
nuru sua Ruth alenda: ambæ enim erant pauperes.
Licet enim vxores non succederent apud Iudæos
in hereditatem maritorum, aut aliorum propinquorum vel affinium defunctorum, tamen ex hoc
B
loco colligitur illas hereditatis maritorum vsumfructum habuisse ad vitam, adeoque eandem vendere potuisse, sed ita vt ius emendi proximè spectaret ad propinquos mariti defuncti, ad quos
post mortem vxoris viduæ deuoluenda erat hereditas. Vnde & qui è propinquis hæreditatem hāc;
v.g. agrum emere volebat, debebat defuncti viduam relictam, vxorem ducere, vt illi, cuius hereditatem nactus erat, semen suscitaret. Porrò verisimile est agrum hunc Elimelech, eo tempore quo
ipse peregrinabatur in Moab, alicui elocatum fuisse, qui quotannis ex eius fructibus annuum censum persolueret. Ita Abul. Lyranus, Feuardentius
& alij.

Vers. 6. CEDO IVRI PROPINQVITATIS: NEQVE ENIM
POSTERITATEM FAMILIÆ MEÆ DELERE (Hebr.
corrumpere. Sic & Septuag.) DEBEO] q.d. Est mihi
vxor, sunt filij & filiæ: illos alere debeo, vt meam
C
familiam & nomen propagent: quare nolo secundam vxorem Ruth mihi accersere, ne & illam cū
filijs alere, itaque meis, quos iam genui, alimoniam
detrahere vel minuere debeam, atque filios, saltem
primogenitum, ex Ruth procreandos non mihi,
sed alteri gignam, vt scilicet eius marito, qui propinquus meus fuit, semen & nomen suscitem. Vnde Chald. vertit: *Non possum mihi vindicare ob causam
seu colorem hunc: quia vxor mihi est, ad quam assumere
aliam mihi non facultas: ne fortè arietur in domo mea
iurgium, & corrumpam hereditatem meam. Vindica tu
tibi possessionem meam, quia tibi vxor nulla, & ego non
potero mihi vindicare.*

Vers. 7. SOLVEBAT HOMO CALCEAMENTVM SVVM.]
Erat hæc excalceatio, cæremonia politica; scilicet
erat signum quòd excalceans cederet iure suo, ac
sicut calceum, sic & ius suum tradebat alteri propinquo ad emendum agrum sui propinqui defuncti, & ad eius viduam ducendam in vxorem. Porrò excalceatio hæc erat duplex; vna in pœnam: si
D
enim frater germanus nollet fratris sui sine liberis
vxorem ducere, itaq; ei suscitare semen, lex iubebat Deuter. 25. 9. eum etiam inuitum excalceari,
& in faciem eius conspui; quæ ingens erat pœna,
contumelia & ignominia. Altera in signum cessionis iuris: Si enim quis non esset frater germanus
defuncti, sed cognatus in secundo, tertio, vel
quarto gradu, non tenebatur quidē ex lege Deuter. 25. (hæc enim solos fratres germanos tangit)
vxorem defuncti ducere ad suscitandum illi semen, tenebatur tamen ad idipsum ex quadam honestate & consuetudine; si tamen id facere nollet,
vel non posset, coram iudicibus excalceabat se,
calceumque suum alteri propinquo tradebat; vt
hoc signo significaret se ius suum illi resignare,

A
tam ad agrum defuncti emendum, quàm ad viduam eius accipiendam in vxorem.
Allegat S. Ambro. lib. 3. de fide c. 5. *Designabatur*
Inquit, *futurus ex Iudæis, ex quibus Christus secundū carnem, qui proximi sui hoc est populi mortui semen doctrinæ cælestis semine suscitaret, cui calceamentum nuptiale
Ecclesiæ copulandæ præscripta legis spiritalia deferebant.
Non Moyses sponsus: illi enim dicitur Exodi 3. Solue calceamentum pedum tuorum vt Domino suo cedat. Non
Iesus Naue filius sponsus. Nam & ipsi dicitur Ios. 5. Solue
calceamentum pedum tuorum, ne ex similitudine nominis
sponsus crederetur. Non alius sponsus, sed solus Christus est
sponsus, de quo dixit Ioannes: Qui habet sponsam sponsus
est. Illis igitur calceamentum soluitur, huic solui non potest, sicut dixit Ioannes: non sum dignus soluere corrigiam*
B
*calceamenti eius. Solus ergo Christus est sponsus, cui illa
veniens ex gentibus sponsa, antè inopi atque ieiuna, sed
iam Christi messe diues innubat, quæ manipulos fœcundæ
segetis, verbique reliquias gremio legat mentis interno, vt
exhaustam illam viduam morte filij, atque inopem defuncti populi matrem nouis pascat alimentis, non relinquens
destitutam viduam, & nouam quærens. Solus ergo Christus sponsus est, qui nec Synagogæ ipsi manipulos suæ messis
inuidebat.*
Porrò pro *calceamentum suum* Chald. vertit:
נרתקה *nartekè*, id est *vaginam*, vel potiùs *chirothecam suam* Fortè vtrumque fiebat, vt scilicet cederis
suo iure & possessione exueret calceum, & simul
chirothecam, eamq; se alteri traderet, significans
hoc signo se ius suum illi resignare. Sic enim &
nunc nonnullis in locis per chirothecam ius resignatur. Hoc enim signum resignationis appositum
C
& quasi connaturale. Aut olim hæc resignatio fiebat per calceum, posteà verò per chirothecā. Vnde
Iudæi nunc suos contractus & resignationes faciunt per resignationem lintei, quam ipsi vocant
emptionem sudar, id est sudarij, teste R. Elia, Fusè
de his agit Abul. & Serarius, Christiani verò hereditatem domus adeunt per clauium acceptionem,
agri verò per pedum positionem.

QVÆ ÆDIFICAVERVNT DOMVM ISRAEL.] Vers. 11.
puta genuerunt filios posteros & nepotes Iacobi
Patriarchæ, qui alio nomine à Deo vocatus est *Israel*, id est *dominans Deo*, eò quòd luctās cum Angelo Dei illi præualuisset. Genes. 28. Rachel enim &
Lia vxores Iacobo genuerunt 12. filios, à quibus tota *domus*, id est stirps & familia Israëlis propagata
& mirè multiplicata fuit. Vnde Chald. addit: *in duodecim tribubus*, quia hi duodecim Iacobi filij fuere
duodecim tribuum parentes, ideoque patriarchæ.
D
TVLIT ITAQVE BOOZ RVTH ET ACCEPIT Vers. 13.
VXOREM.] Licite id fecit, quia ipsa iam erat proselyta & cōuersa ad Iudaismum. Nam lex illa Deuter. 23. iubens ne Moabites ingrediatur in Ecclesiam Dei, viros tantùm concernit, non feminas, vti
docet Abulensis. Aliter respondet S. Augustin. in
Deuter. qu. 55. *Quæstio est*, inquit, *quomodo intrauerit
Ecclesiam Domini Ruth, quæ Moabita fuerit, de qua etiam caro Domini originem ducit. Nisi fortè istam mysticè
prophetauerit intraturam, quòd ait vsque ad decimam
generationem. Computantur enim decem generationes ex
Abraham quando fuit & Lot, qui genuit Moabitas &
Ammonitas Genes. 19 & 37.* Sunt autem istæ generationes: *Abraham Isaac, Iacob, Iudas, Phares, Esron, Aram,
Aminadab, Naason, Salmon, cuius filius Booz.*
Hæc responsio est ingeniosa, sed non genuina.
Nam in Deuter. additur: *in æternum*. Moraliter audi Auctorē Imperfecti hom. 1. in Matth. *Ruth*, ait,

pro merito fidei suæ nupsit Booz, quia propriam gentem contempsit & terram, & genus, & elegit Israel, & non despexit socrum, viduam simul & peregrinam, desiderio ducta generis eius magis quam sui, Deos patrum suorum repulit, & Deum viuentem elegit. Rursùs Booz pro merito suæ fidei illam accepit in vxorem, vt ex coniugio tali sanctificato genus nasceretur regale. Nam Booz senex cōstitutus non sibi vxorem accepit, sed Deo: non propter passionem corporis sui sed propter institiam legis, vt suscitaret semen proximo suo: non magis amore quàm religione feruentior: ætate senex, iuuenis autem fide: & ideò forsan nominatus est in virtute, vel virtus in ipso prænalens. Quoniam qui secundùm ætatem ad ineundum coniugium est in virtute, nominabilis laudandus, quia est in virtute, sed qui extra ætatem coniugalem iam factus, accepit ex religione virtutem ad coniugium ineundum, sicut iste Booz, ille laudabilis & nominabilis est, quia existit in virtute: & illius talis viri virtus in ipso est. D. Hieron. epist. 25. *Vide*, ait, *quanti meriti sit desertæ præstitisse solatium. Ex eius semine Christus oritur.*

Vers. 16. SVSCEPTVMQVE NOEMI PVERVM POSVIT IN SINV SVO, ET NVTRICIS AC GERVLÆ FVNGEBATVR OFFICIO,] docens puerum ambulare, loqui, colere Deum, parentibus obedire, legem Dei audire, turpia fugere, honesta sequi, beneficentiam in omnes exercere, nulli nocere, cælum ambire, &c. A pueritia enim pendet adolescentia, virilis ætas, totaque hominis vita. Quare puerorum recta institutio summi est momenti ad eorum salutem, æquè ac ad Reipubl. bonum. Quocirca S. Hieron. epist. ad Lætam, de filiola eius Paula, quæ neptis erat S. Paulæ, ita scribit: *Ipse, si Paulam miseris, & magistrum & nutritium spondeo: Gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo; multò gloriosior mūdi philosopho, qui non regem Macedonum Babylonio periturū veneno, sed ancillam & sponsam Christi erudiam regnis cælestibus offerendam.*

Vers. 17. VOCAVERVNT NOMEN EIVS OBED.] *Obed* Hebr. idem est quod seruiens, sustentans, sublenans, ait Pagnin. Vocarunt ergo eum *Obed*, quasi optantes & augurantes vt hic filius parentibus iam labore & ætate grandæuis, obsequiis suis seruiret, eorumque senectam solaretur & sustētaret. Vnde vers. 15. dicunt de eo: *Qui consoletur animam tuam, & enutriat senectutem.* Ita Iosephus, Serarius, & alij: sic apud Rumanos vocatus est *Scipio*, eò quòd ipse iunior parenti seni & cæcutienti, instar scipionis, cui incedens incumberet, subseruiret, *Obed* enim Hebr. idem est quod Latinè *scipio* siue sustentaculum. Vnde mater Tobiæ c. 5. 23. filium suum vocat *baculum senectutis*. Porrò Cornelius cognomento *Scipio*, à quo Scipionum gens patritia initium habuit, patrem luminibus carentem pro baculo gerebat, quem Grammatici *scipionem* appellant. hinc illi cognomen *Scipionis* inditum, quod deinde posteris eius adhæsit, ait Macrob. lib. 1. c. 4. Rursùm *Obed* Hebr. idem est quod *colens*, scilicet Deum, vt ex Chaldæo ait Feuardentius: fuit enim Obed pius tam in Deum, quàm in parentes, æquè ac Iesse eius filius, à quibus Dauid suxit suam virtutem & pietatem.

Obed etymon.

Dices; filius hic potiùs vocandus erat *Mahalon*, quia ei suscitabatur semen. Resp. Abulen. qu. 85. *Oportuisset filium, qui è posteriori matrimonio primus nascebatur, defuncti nomine affici, siquidem qui defuncti vxorem duceret, verus ac proprius illius frater esset, nō autem si frater impropriè, id est cognatus tantum esset.*

Alleg. Booz repræsentat Christum; Ruth Ec-

A clesiam è gentibus conuocatam. Lege Auctorem imperfecti hom. 1. in Matth.

Moraliter vide Hugonem, Dion. Feuardentiū, Serarium, ac præsertim Ludouicum de Puente in priore parte Ducis sui spiritalis; vbi ex dictis factisque Ruth pulchra & singularia elicit morum documenta.

SALMON GENVIT BOOZ; BOOZ AVTEM GENVIT OBED.] Arias in Apparatu Bibl. Reg. tract. de nominibus Hebraicis censet *Salmon*. idem esse quod *Salomon*, sed fallitur: *Salmon* enim scribitur per *sin*; *Salomon* verò per *schin*. Rursùm *Salomon* Hebr. dicitur שלמה *Salomoh*, habetque vltimam litteram *He*, צלמון *Salmon* verò habet vltimam *Nun*. Denique *Salmon* Hebr. idē est quod *vestitus* aut *vestiens*, *Salomon* verò idem est quod *pacificus*. Ita Serarius. Vers. 21.

OBED GENVIT ISAI (qui est Iesse) ISAI GE- Vers. 22.
B NVIT DAVID] *Iesse* Hebr. idem est quod *munus*, vel *existens* aut *debitor*.

Nota Salmon fuit maritus Rahab, quæ Iericbūtem prodidit Hebræis, Iosue. 2. A Rahab autem & Salmon, id est ab ingressu Hebræorum in Chanaan vsque ad annum quartum Salomonis fluxere anni 440. vt colligitur ex 3. Reg. 6. 2. ab annis enim 80. qui ibi numerantur demendi sunt 40. qui ab ingressu Hebræorū fluxere in peregrinatione per desertum, vsque ad ingressum in Chanaan. Ergo hic 440. annis tantùm quoq; fuere generationes. Salomon enim genuit Booz, Booz genuit Obed, Obed genuit Iesse, Iesse genuit Dauid, Dauid genuit Salomonem. Vnde nonnulli censent singulos quatuor primos, scilicet Salmon, Booz, Obed & Iesse, genuisse anno ætatis centesimo, vt conflent 400. annos iam dictos. Ita Abul. Serarius, Dion. Caiet. hic Salmeron, Baradius & Maldon. in Matt.
C c. 1. Verùm hoc violētum videtur, & ex necessitate confictum. Planius Lyran. R. Salomon, Genebrardus, Catharinus, Iansen. & Salianus tres ponūt Booz, qui omnes vnico hoc nomine Booz continentur; sicut Matth. 1. nomine Iechoniæ continetur tam Ioakim pater, quàm Ioachim filius, de quo mox plura. Sic ergo has generationum series distribuit Salianus tom. 2. anno Debboræ & Barac 21. Salmon in ingressu Chanaanitidis, quando duxit Rahab in vxorem, quartum circiter & trigesimum agebat annum; ipsa verò fermè 25. Post alios ex ea susceptos liberos genuit anno ætatis sexagesimo primō huius nominis Booz; de summa ergo 440. annorū, qui numerantur ab ingressu in Chananæam, vsque ad facta templi fundamenta, tollendi erunt 26. anni. Booz autem primus ac secūdus genuerunt 65. ætatis annu, tertiùs autem sep-
D tuagesimo, Obed, item & Isai 70. quibus adde 70. annos vitæ Dauidis, & quatuor de regno Salomonis, efficies omnino 440. annos.

Series genealogiæ.

Ex his autem probabiliter collectum vides primum Booz natum decimo Othonielis anno: secundùm 35. Aodi: Tertiū 20. Baraci, duxisseque Rutham, ac genuisse Obed, septimo anno Tholæ; Isai autē natum primo Samsonis, & genuisse Dauidem anno vndecimo Samuelis ineunte.

Si quis tamen malit dicere Salmon, Booz, Obed & Iesse genuisse anno centesimo, potius quàm duos Booz vni Sacræ Script. adiungere audeat, dicat similia extare illius, imò posterioris æui exempla S. Seruatius enim Traiectēsis Episcopus & patronus vixit 373. annos, teste Sigeberto in Chron. Celebratur in Historiis Ioannes de temporibus, qui

qui vixit 300. annos. Maffeius lib. 1 historiar. Indicæ trecentos pariter annos cuidam Indo assignat. Verùm hæc portenta sunt & quasi miracula, quæ in vno dumtaxat contigerunt, hic autem oportet asserere longæuitatem hanc contigisse quatuor hominibus sibi inuicem continua generatione succedentibus, quod est inauditum; præsertim cùm Dauid eorum filius vitam homini sua ætate circumscribat 70. annis: *Dies annorum nostrorum*, inquit, *in ipsis septuaginta anni.* Psal. 89 Porrò sæpè in Script. generationes & nomina aliquorum generantium subticentur, vt Matth. 1. v. 8. vbi dicitur: *Ioram autem genuit Oziam.* Ioram enim genuit Ochoziam, Ochozias genuit Ioas, Ioas genuit Amasiā, Amasias genuit Oziam. Ibidem v. 11. *Iosias autem genuit Iechoniam*, vbi Iechonias ponitur pro duobus, scilicet pro Ioakim siue Ieconia, & Ioachim siue Iechonia; scilicet Iosias genuit Ieconiam, Ieconias autem genuit Iechoniam. Accedit ratio: nam hisce 440. annis, qui fluxere à Salmon ad Salomonem, in cæteris tribubus non quinque, sed longè plures fuere generationes.

Exemplum vnum è multis clarum accipe 1. Paralip. 6. v. 33. ab Heman qui fuit Cantor tempore Dauidis, ascendendo ad Core qui vixit tempore Mosis, eique rebellans à terra absorptus fuit Numer. 16. numerantur octodecim generationes. Sic enim ait: *Heman Cantor filius Iohel, filij Samuel, filij Elcana, filij Ierobam, filij Eliel, filij Thohu, filij Suph, filij Elcana, filij Mahath, filij Amasai, filij Elcana, filij Iohel, filij Azariæ, filij Sophaniæ, filij Thahat, filij Asir, filij Abiasaph, filij Core* Numera *filij* decies octies repetitum, & videbis octodecim generationes hic recenseri.

Quare verisimile est hic pariter aliquas præteriri, & nonnullos filios intermedios quasi obscu-

A tiores omitti, nominari verò tantùm illustriores, vti Naasson, quia ipse fuit princeps tribus Iuda in ingressu terræ sanctæ, duxitque Rabab vxorem; Booz, quia ipse fuit maritus Ruth, cuius historia hic texitur, Obed, quia ex eis natus est Isai, qui fuit pater Dauidis regis.

Denique Rabbini in Iuchasin p. 10. tradunt Ruth cùm nupsit Booz fuisse annorum 40. ac deinde diu admodum vixisse. *Nam fuit*, inquiunt, *adhuc tempore Salomonis, & ad eius latus vnà cum Bethsabea sedebat in throno regio.* Sic & filium eius Obed aiūt vixisse 400. annos. sed hæc incredibilia, adeoque conficta videntur.

Tropol. S. Chrysost. homil. 3. in Matth. *Talis*, inquit, *Booz ex tali coniuge Ruth, qualem filium genuit? Obed, qui interpretatus subditus. Nunc autem qui diuitias eligunt & non mores, pulchritudinem, & non fidem; & quod in meretricibus solet quæri, hoc in coniugibus optant,* B *propterea non generāt filios subditos vel sibi, vel Deo, sed contumaces & contra se & contra Deum, vt filij eorū non sint fructus iustæ coniunctionis eorum, sed pœna condigna irreligiositatis ipsorum. Iste autem Obed qui subditus dicebatur, quid genuit? Iesse, id est refrigerium; Iesse enim latino sermone refrigerium appellatur. Nam verè quicumque subditus est Deo & parentibus suis, tales filios generat Deo præstante, à quibus refrigeretur, quoniam qui honorat patrem honorabitur à filijs suis; qui autem contumaces existunt aut in Deum, aut in parentes, generantes non refrigeria sibi generant, sed dolores; vt à filijs suis recipiant quod fecerunt in parentibus.*

Addit Chrysost. forte *Obed* sic appellatum quòd eo nascente Hebræi Philisthæis essent *subditi*, à quibus liberati fuere per Samuelem, sub quo vixit Iesse filius Obed, ideoque eum vocatum esse *Iesse*, id est *refrigerium*.

MOMENTVM
VNDE PENDET
ÆTER-
NITAS
VITÆ
ELIGE.
Huc crux ducit   Huc voluptas.

COMMENTARIVS
IN LIBRVM PRIMVM
SAMVELIS,
SIVE
REGVM
ARGVMENTVM.

Ordo.

LIBRI Regum recto temporum ordine proximè sequuntur librum Iudicum, cuius appendix est liber Ruth. Post Iudices enim in Israele regnarunt Reges, quorum gesta hic describuntur, ideoque libri Regum nuncupantur. Itaque liber Iudicum desinit in Samsone, qui ante Heli vltimus fuit Iudex, iudicauitque annis 20. Iudic. 16. vlt. Samsoni proximè successit Heli Pontifex, qui quasi Iudex præfuit Israeli 40. annis: Heli successit Samuel & Saul totidem annis. Samuel ergo absolutè vltimus fuit Iudex: nam sub eo populus petijt Regem, quem Samuel iussu Dei eidem primum dedit Saulem. Hic igitur mutauit statum Reip. ac Aristocratiam Iudicum conuertit in Monarchiam Regum. Heli autem licet Iudicis gesta non in libro Iudicum, sed in hoc libro Regum præmittuntur, quia sub ipso floruit Samuel Propheta, qui principatum mutauit in regnum, de quo mox.

Materia. Hisce igitur quatuor Regum libris Spiritus Sanctus prosequitur historiam gentis Iudaicæ, & Ecclesiæ siue Synagogæ veteris proximè à Iudicũ exitu, quorum vltimus fuit Samuel, cuius hic gesta præmittuntur, quia ab eo facta est mutatio regiminis aristocratici in monarchicum & regale. Vnde Regum nomine hi libri inscribuntur. Nam in primo libro agitur de ortu, educatione & Principatu Samuelis, ac de regno, actis & morte Saulis; in secundo agitur de regno Dauidis, qui Sauli à Deo ob inobediẽtiam reiecto, à Samuele iussu Dei surrogatus est: quocirca hi duo primi Hebr. vocãtur libri Samuelis, siue quia à Samuelis gestis incipiunt, siue quòd gesta Saulis & Dauidis gesta Samuelis censeantur, eò quòd Samuel eos reges constituit.

Sectio. Porrò hi duo primi libri complectuntur tempus quo Heli, Samuel, Saul, & Dauid præfuerunt Israeli, quod fuit 120. annorum. Nam vt dixi, Heli præfuit annis 40. totidem Samuel & totidem denique Dauid.

Duo verò posteriores libri, scilicet tertius & quartus Regum enarrant acta Salomonis, qui Dauidi patri successit, eiusque filiorum & nepotum, qui in Iuda à Salomone vsque ad vltimum Sedeciam regnarunt; item gesta Ieroboam & posterorum eius, qui schisma facientes à Roboam & Iuda, in Israele, id est in decem tribubus regnarunt vsque ad vltimum regem Osee, qui à Salmanasar captiuus abductus est in Assyriã anno sexto Ezechiæ regis Iuda. Igitur hi duo libri historiam omnem Regũ tam Iuda quàm Israel à primo ad vltimum per annos 430. pertexunt. In qua ad litteram multa virtutum, multa etiam diuinæ prouidentiæ, Deique iustè infideles & impios punientis, & fideles piosque præmiantis exempla passim describuntur; multa quoque propheticè dicta intexuntur, quæ ad institutionem fidelium & mores dirigendos multum conferunt. Audi S. Gregor. hic in Proœmio: *Historia Regum, quia eo Spiritu condita, quo & cætera Scripturæ sanctæ volumina cognoscuntur, non debet credi eis esse minor Sacramentis, quibus non est inferior titulo autoritatis. Nam omnes scriptores eius fuisse prophetæ referuntur, qui cùm historica narrant, spiritalia signant; exteriora loquuntur, & intima innuunt; terrena proponunt, vt cælestia exequantur,* &c. Et post nonnulla: *Suauis est historia Regum in superficie litteræ, altior in typo Allegoriæ, moribus instruendis vtilis, lucida in exemplis exhibendis.* Et D. August. lib. 17. Ciuit. c. 1. *Ipsa Scriptura quæ per ordinẽ Reges eorumque facta & euenta digerens, videtur tamquam historica diligentia rebus gestis occupata esse narrandis, si adiuuante Spiritu Dei considerata tractetur, vel magis, vel certè nõ minus prænuntiandis futuris, quàm præteritis enuntiandis inuenietur intenta.*

Porrò duo primi libri ab Hebræis vocantur libri Samuelis, imò ab eis æquè ac Syris vocantur *Prophetia Samuelis*; duo verò posteriores soli ab eis vocantur libri *regum* vel *regnorum*, quòd in eis plurium regum tam Iuda quàm Israel regna, id est regnationes modique regnandi recenseantur.

Vtilitas. Vbi nota quantum differat historia sacra à prophana: illa enim cùm spiritu diuino conscripta sit, narrat res humanas vt à diuina prouidentia gubernantur; hæc verò spiritu humano composita refert eas, vt hominum prudentia & industria proueniunt; itaque illa docet prudentiam diuinam, qua mens pio cultu Deo adhæreat, eiusque ope & religione potissimum nitatur; hæc verò prudentiam humanam & minutas quasdam cautiunculas hominum industria inuentas, quæ plerumque parum habent virium, & sæpè afferunt periculum. Quare nihil congruentius principum institutioni quàm sacræ historiæ, præsertim lib. Regum explicatio. Inde enim claré intelligent fundamentum regni & politiæ, totiusque prosperitatis in vera religione & iustitia esse locandum.

Extra hoc nihil Christiano principi forè firmum aut tranquillum. Profuit id plurimum Carolo V. Imper. cui adolescenti Adrianus (postea sextus eius nominis pontifex) institutor suasit lectitare libros Regum. Vnde ille eã hausit gubernandĩ documenta & principia, quæ illum non solùm Catholicum effecerint, sed etiam in maximum & potentissimum principem successibus felicem euexerunt.

Pari modo refert Cicero ad Quintum fratrem, Scipionem Africanum assiduè lectitasse pædiam Cyri, indeque tantum in bello æquè ac pace Ducem & Principem euasisse. Lamprid. in Alex. Seuero refert eum solitum legere Rempub. Platonis. Plutar. in Alex. Magno scribit eum sæpè ad manum habuisse Homerũ, ex cuius lectione sentiebat sibi addi animos ad heroica facinora, quando in eo tanta Achillem patrasse cernebat. Porrò Religionem orthodoxam esse fundamentum imperij scribit. & inculcat Theodosio Imper. S. Cyril. lib. de recta fide sub initium. Denique S. Clemens lib. primo Apost. Const. ca. 6. docet Christiano lectitandos esse libros Regum? inde enim veras piasque historias petendas esse, non à libris Gentilium.

Allegor. Allegor. & Tropol. S. Hier. epist. 103. ad Paulinum: *Samuel,* inquit, *in Heli mortuo & in occiso Saul, veterem legem abolitam monstrat. Porrò in Sadoch atque Dauid. noui Sacerdotij nouique imperij Sacramenta testatur. Melachim id est Regum tertius & quartus liber à Salomone vsque ad Iechoniam; & ab Hieroboam filio Nabat vsque ad Osee, qui ductus est in Assyrios, regnum Iuda & regnum describit Israel. Si historiam respicias, verba simplicia sunt. Si in litteris sensum latentem inspexeris, Ecclesiæ paucitas, & hæreticorum contra Ecclesiam bella narrantur.*

Omnes enim reges Iuda fuere typi Christi ex eis nascituri, qui est rex regum & Dominus dominantium, vt ait hic S. Gregor. Vnde S. August. libr. 22. contra Faustum cap. 24. *Dico,* inquit, *illorum hominum non tantùm linguam, sed etiam vitam fuisse propheticam, totumque illud regnum gentis Hebræorum magnum quemdam, quia & magni cuiusdam, fuisse Prophetam.*

Auctor. Primum Regum librum scripsit Samuel Propheta (vnde duo primi libri ab Hebræis Samuelis vocantur) vsque ad mortem suam, quæ recensetur lib. 1. c. 25. Ita censent S. Gregor. Theod. Procopius, Eucher. Hugo, Lyran. Abul. Caiet. Vatabl. Serarius, & alij passim; mortem verò Samuelis & gesta post eam vsque ad finem libri secundi scripsit Dauid, ait S. Isidorus libr. 6. orig. cap. 2. aut potiùs Nathan & Gad prophetæ, qui Dauidi erant à secretis & commentarijs, vt scilicet eius acta per singulos dies, quasi Diaria & Chronica siue Ephemerides conscriberent, vti disertè dicitur 1. Paralip. 29. in fine. Ita censet Bellar. & Sixtus Senensis lib. 1. licet Abulen. hic & quæst. 4. in cap. 17. libri Iudicum, eos ab Isaia vel Ieremia conscriptos putet, eò quòd cap. 27. v. 6. Siceleg dicatur facta Regum Iuda *vsque ad diem hanc:* hoc enim non videtur dixisse Dauid, sed aliquis eo posterior, vt Isaias vel Ieremias. Verùm hæc particula libro iam composito addi potuit ab Isaia vel Ieremia, vti similia addita sunt in Pentateucho Mosis, Iosue, Iudicum & alijs libris.

Duos posteriores Regum libros vsque ad Ierosolymæ excidium, ex priscis singulorum Regum Annalibus à Ieremia scriptos esse censet Procopius, Isidorus. R. Moses Kimchi, quos citat Sixtus Senensis lib. 1. Item Abulen. Dion. & alij; idque confirmatur ex eo, quòd caput vltimum Ieremiæ idem sit cum capite vltimo libri quarti Regum. Isaias enim diu ante posteriorum regum tempora & captiuitatem Babylonicam, quæ hic enarrantur, mortuus fuit: ea verò vidit Ieremias. Vbi nota singuli reges suos habebant à commentariis, qui acta eorum, siue Diaria quotidie conscriberent: Sic enim gesta Salomonis scripsit Arias Silonites & Addo Propheta, vt dicitur 2. Paralip. 9. quæ 3. Reg. 11. vocantur *liber verborum,* id est factorum *dierum Salomonis,* ait Theodor. & Abulen. sic acta Roboam filij Salomonis, æquè ac Abiæ regis filij Roboam, scripsit idem Addo & Semeias propheta, vt dicitur 2. Paralip. 12. 15. & c. 13. 22. sic Oziæ regis gesta scripsit Isaias, vt ibidem dicitur c. 26. 22. æquè ac Ezechiæ, vt ibidem dicitur c. 32. v. 32. vnde putant nonnulli Isaiam gesta regum scripsisse, vel ex Diarijs collegisse à Salomone vsque ad Manassem, à quo Isaias interfectus est; reliqua deinde vsque ad captiuitatem Babylonicam post Isaiam pertexuisse Ieremiam. Ita Sanchez. Fauet quòd quatuor capita Isaiæ, scilicet 36. 37. 38. 39. prorsus eadem sint cum 4. Regum cap. 18. 19. & 20. Addit Sanchez viros Ezechiæ qui collegerunt Prouerbia Salomonis Prouer. 25. fortè Diaria quoque collegisse. Vide Sixtum Senen verbo *Ezechias,* Sic pariter Iehu filius Hanani scripsit verba dierũ, id est Diaria, siue Commentarios & Annales Iosaphat regis, vt patet 2. Paralip. c. 20. v. 34. Hinc etiam à Sept. vocatur *liber Paralipomenon,* qui Hebr. inscribitur *dibre haiamim,* id est *verba,* hoc est gesta *dierum* quasi dicat, hic liber continet ea quæ in libris Regum relicta & omissa sunt ex ijs, quæ in priscis regum Diarijs conscripta erant. Ergo hi Regum libri ex antiquis eorum Diarijs collecti sunt, partim ab Isaia, cæterisque viris ab Ezechia ad hoc deputatis, partim à Ieremia, partim ab Esdra, vti sunt ea quę post Ieremiam sub Cyro contigerunt.

Libris Regum attexuntur duo libri *Paralipomenon,* id est *relictorum,* siue *residuorum,* & vt S. Hieron. epist. ad Domnionem ait, *præteritorum,* quia hi supplent ea, quæ in libris Regum de Regibus Iuda (nam gesta Regum Israel vix tanguntur in libr. Paralipomenon) prætermissa sunt, vnde eos hic intexam, vbi eadem narrant; peculiaria verò quæ addunt, in illis ipsis explicabo. Paralipomenon auctor non fuit Ieremias, quia capite vltimo narratur solutio captiuitatis Babylonicæ, ante quam mortuus est Ieremias (nisi quis dicat hanc illis postea additam, vti mors Mosis addita fuit Deuteronomio) vnde Hebræi, Lyran. Abulens. & Ioan. Driedo libr. 1. de Script. Eccles. & Sixtus Senen. lib. 1. Biblioth. probabiliter opinantur eos conscriptos ab Esdra, quia idem est finis Paralipomenon, & initium Esdræ, vt patet intuenti; & quia cũ eadem historia narratur in lib. Regum, Paralipomenon & Esdra, narratio Paralipomenon consentit cum Esdra, non cum lib. Regum. Rursum in fine Paralipomenon narrantur gesta Cyri, quæ narrare non potuit Ieremias, qui ante Cyrum, sed Esdras qui post Cyrum vixit.

Dices, 2. Paralip. 5. 9. dicitur: *Fuit arca ibi* (in templo) *vsque in præsentem diem.* Hoc autem de tempore Esdræ dici nequit: Nã ante captiuitatem Iere-

mias

mias arcam extulerat & absconderat, vt patet 2. Machab.2.v.5.Resp. Abulensis τὸ *vsque in præsentē diem* intelligi de diebus Nathan, Addo & Abiæ, qui primi Chronica & Diaria Paralip. conscripserunt, ex quibus Esdras ea descripsit & in ordinem redegit. Nam alioqui falsum esset quod in fine Paralip. de Cyro narratur. Cōstat enim diu ante Cyrum arcam ab Ieremia fuisse absconditam.

Porrò *Paralipomenon liber*, ait S.Hier. epist.103. ad Paulinum, id est *instrumenti veteris epitome, tantus ac talis est, vt absque illo si quis scientiam Script. sibi voluerit arrogare se ipsum irrideat.* Et Cassiodor. lib. de diuin. lect.c.2. *In Paralipo. ait, libris duobus, à patribus magna prædicatur vtilitas, qui veram gestorum notitiam breuiter quidem, sed plenissimè continere noscuntur.*

INTERPRETES.

B

1. AD litteram scripsit quæstiones in libros Regum & Paralip. S.Hieron. sed de ijs meritò dubitat Bellarm. & alij an sint S.Hier. quia S.Hieron. lib. de Scrip. Eccles. testatur se scripsisse traditiones siue quæstiones Hebraicas in Genesim, loca Hebraica & nomina Hebraica, sed de traditionibus siue quæstionibus Hebraicis in libros Regum & in libros Paralip. nihil dicit: præterea in quæstionibus Hebraicis in Genesim adscribit idem Hiero. passim verba Hebraica; in quæstionibus autem in libros Regum & Paralip. non nisi semel aut iterum id facit. Deniq; grauior videtur scriptio illa in Genesim, quàm ista in libros Regum & Paralipomenon; sed cuiuscūq; sit hoc opus, non magni refert. Quare quæstiones has esse S.Hier. pernegat Serarius, sunt tamen antiqui auctoris; nam sæpè citantur ab Angelomo.

C

2. S. Augustinus scripsit librum ad Simplicianum, in quo quinque quæstiones ex libris Regum resoluit. Item in Canticum Annæ lib.17. de Ciuit.ca. 4. Adhæc in varios Regum locos sermones decē, nimirum 196.200.201.204.206.207.210.211. de tempore, & primum inter Homilias 50.

3. S.Eucherius ex monacho Lugdunensis Episcopus, anno Domini 441. tempore Leonis primi Pont. & Theodosij iunioris Imperatoris, scripsit in libros Regum, quem hisce elogijs ornat Claudianus Mamertus Episcopus Viennensis illi coæuus libr. de statu animarum: *Eucherius viridis aui, maturi animi, terra dispuens, cæli appetens, humilis spiritu, arduus merito, ingenio subtilissimus, scientia plenus, eloquio profluus, magnorum sui sæculi Pontificum longè maximus,* &c.

D

Verùm, vt rectè aduertit Bellarm. de scrip. Eccles. in Eucherio, *Hi commentarij nequeunt esse Eucherij eò quòd auctor sæpè S.Gregorium citet, & ad finem expositionis libri primi Regum, lectorem inuitet ad moralia Sancti Gregorij perlegenda, Sanctus autem Gregorius plus centum annis fuerit Eucherio posterior. Fortasse qui hos libros Eucherio tribuerunt, ex eo permoti sunt, quòd Gennadius testatur scripsisse Eucherium ad Salonium & Vranium de obscuris Sanctarum Scripturarum capitulis.*

Porrò auctor horum commentariorum videtur fuisse Anglus, & vixisse paulò post tempora S. Gregorij. *Nam in tertio libro Commētariorum in libros Regum cap.22. sic loquitur: Nostris, inquit, nuper temporibus Sanctus Gregor. Papa Euangelicis coheratus eloquijs, Romanam rexit Ecclesiam, & reuerendissimi Patres Augustinus, Paulus, & alij socij eorum iubente illo venerunt in Britanniam, &c. Atque ab hoc auctore multa ijsdem*

A

penè verbis descripsit Beda in suis quæstionibus super libros Regum, ait Bellarm. loco citato. Vnde Doctores Louanienses, & Sixtus Senensis suspicantur hos commentarios non esse Eucherij, sed Bedæ.

Venerabilis Beda, qui floruit anno Domini 730. scripsit quæstiones in librum Regum, quæ incipiunt: *Post librum Iudicum.* 4.

Angelomus Gallus Monachus Ordi. D. Benedicti Congregationis Lexouiensis, vir in diuinis scripturis nobile sortitus ingenium, iussu Diugonis Episcopi Metēsis, filij Caroli Magni Imper. collegit è Commentarijs veterum Patrum opus in 4. libros Regum, Claruit anno Domini 830. Porrò Angelomus primò sensum litteralem, deinde Allegoricum prosequitur, idque ferè ex quæstion. S. Hieron. in lib. Regum. 5.

Posterioribus sæculis scripsere in hos libros Lyran. Hugo, Dion. Abulens. fusè & exactè. Nuper Caiet. & Vatab. Nouissimè nostri Franciscus Mendoza, Gaspar Sanchez & Nicolaus Serarius. 6. 7.

Mysticum sensum horum librorum tradit Commentarius Eucherij iam citatus. S Augustin. nonnulla varijs in locis tetigit, quæ collegit Germanus quidam in opere lucubrationum S. Aug. in Biblia, collegit etiam Godefridus Tilmannus Carthusianus Parisiensis in hos libros, æque ac in cæteros biblicos sensus mysticos ex varijs auctoribus, sed ferè ignotis, S.Gregor. Tropol. scripsit in sedecim capita libr.1. Regum. Origenes homiliam vnam in prima capita. Extat V.Bedæ expositio allegorica in Samuelem Prophetam, in quatuor libros distincta ad Accam. Nonnulla quoque ex his libris Alleg. explicat S.Prosper libr. de promiss. & prædict. Deniquc in libros Regum & Paralipom. scripsit Procopius Gazeus, sed eius comment. necdum vidi, & an impressi sint dubitat Bellarm. Noster Serarius hic testatur se eo manuscripto ex Bibliotheca Marci Velseri vsum fuisse. 8.

CHRONOLOGIA REGVM SACRA ET PROFANA.

POst Mosen Iosue præfuit Israeli 17. annis, deinde Iudices vsque ad Samsonem inclusiuè per annos 299. vti ostēdi initio Iosue & Iudicum. Iudicibus, puta vltimo Samsoni immediatè successit Heli per annos 40. mox Samuel & Saul per totidem annos, inde Dauid per totidem annos, Dauidi Salomon tot pariter annis. Quocirca à morte Mosis & ingressu Hebræorum in Chanaan vsque ad Heli, à quo incipiunt libri Regum, fluxere anni 316. Quare cùm Moses mortuus sit anno mundi 2495. eodemque anno Hebræi duce Iosue ingressi sint terram promissam, sequitur Heli Israeli præesse cœpisse anno mundi 2811. Illo enim mortuus est Samson, eique successit Heli. qui fuit annus ante Christi natiuitatem 1357. Post captam Troiam (à qua Gentiles omnes sua computant historias) 29. Hæc omnia iuxta tabulam Chronologicam quam præfixi Pentateucho digessi. Porrò S.Cyrillus Alexand. Græcorum doctissimus, lib.1. contra Iulianum hunc assignat synchronismum, siue combinationem historiæ sacræ cum prophanæ: Troia, ait, expugnata est post Mosen anno 410. regnante apud Hebræos iudice Esebon, apud Ægyptios Vaphre, apud Assyrios Teutamo, apud Græcos Agamemnone. *Synchronismus.*

Quintò anno post captam Troiam apud Latinos regnauit Æneas, apud Hebræos Iudex Samson.

Anno 65. post captam Troiam mortuus est Heli Pontifex, prophetat Samuel, regnat Saul.

Anno 165. post captam Troiam floruit Homerus & Hesiodus, apud Latios Alba Syluius.

Anno 268. post captam Troiam vixit Elias & Elisæus, regnante apud Hebræos Ioram.

Anno 265. post captam Troiam Lycurgus leges dedit Spartanis, Latinis rex Procas Syluius.

Anno 280. post captam Troiam prophetarunt Osee, Amos, Isaias.

A capta ergo Troia vsque ad primam Olympiadem anni 815.

Prima Olympiade nascitur Romulus & Remus, regnante apud Hebræos Ioathao, in Israel Phacee.

Olymp. 35 fuit Thales Milesius, vixitque vsque ad Olympiadem 58.

Olymp. 36. prophetant Ieremias & Sophonias.

Olymp. 46. Solon leges dedit Atheniensibus, abrogans Draconis legibus.

Olymp. 49. cùm Iudæi essent in Babylone, prophetaot Daniel & Ezechiel.

Olymp. 50. floruerunt septem Sapientes, & Anaximander.

Olymp. 56. regnat Cyrus, prophetant Aggæus, Zacharias. Hæc omnia S. Cyril. & plura.

Aduerte in hoc S. Cyrilli computu Iudicem Esebon esse Abesan. Hunc enim Sept. vocant Ebesan, prm quo Cyrilli codex corrupte habet Esebon. sub quo captam Troiam censet Cyrillus, licet Eusebius, Salianus & alij putent præcisè captam Troiam anno vltimo Abialon Iudicis, qui proximè successit Abesan: sed hoc in tanto numero & computu priscorum annorum exigua est differētia, ac concordari potest dicendo, Troiam à Græcis obsessam fuisse per decem annos: Quare sub Abesan cœpisse obsideri, & hoc velle Cyrillum; sub Abialon verò fuisse expugnatam, & hoc velle Eusebium, Salianum & alios. Rursum Cyrillus à capta Troia vsque ad Samsonem numerat annos quinque: quare pro Esebon in Cyrillo legendum videtur Abdon. Hic enim successit Iudici Abialon, præfuitque per octo annos Iudic. 12. 8. & sequen. Abdoni autem successit Samson. Hic enim fuit ordo: Abesan præfuit Israeli septem annis, post hunc Abialon, annis decem: post hunc Abdoo annis octo, post hunc Samsoo annos 20. Cyrillus sun Esebon sine Abdon tantùm tribuit annos quinque. Hinc rursum asserit anno 65. post captam Troiam mortuum esse Heli, eique successisse Samuelem, cùm præcisè id contigerit anno 69. post captam Troiam, vt patet ex dictis.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

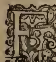
Nnæ sterili ex voto nascitur filius, vocaturque Samuel, qui ablactatus ab ea offertur & dedicatur Deo per manus Heli Pontificis.

Samuel enim hoc libro est quasi choragus, & Regni Regumque institutor, vnde ipse expressius fuit typus Christi. Nā primò, sicut Samuel natus est ex Anna sterili; sic Christus ex B. Maria Virgine. Secundò, Anna nato Samuele cecinit Canticum Eucharisticum Deo; sic B. Virgo concepto Christo cecinit Magnificat. *Tertiò, Anna ex voto Samuelem obtulit Deo; sic B. Virgo eidem obtulit suum Iesum. Quartò, Annæ filius dictus est* Samuel, *id est*, nomē eius Deus; *B. Mariæ Virginis vocatus est* Emmanuel, *id est*, nobiscum Deus, *Matth.* 1. *Quintò, Samuel fuit propheta magnus & sanctus; Christus fuit Prophetarum sanctissimus & maximus. Sextò, Samuel fuit Iudex & vindex Israelis contra Philisthæos; Christus fuit Iudex & vindex omnium fidelium & Sanctorum, profligans dæmones, mortem & gehennam ceterosque eorum hostes. Septimò, Samuel instituit regnum ac primum regem Saulem, deinde Dauidem auctorauit & creauit: Christus instituit regnum sacerdotale & sacerdotium regale, omnesque Christianos creauit reges, vt scilicet dominentur suis cupiditatibus, itaque fiant ciues, imò reges cæli, iuxta illud* 1. *Petr.* 2. 9. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, *&c. Denique Samuel omnibus suis dictis & factis prælusit ijs, quæ dicenda & facienda erant à Christo, æquè ac cæteri Iudices & Reges. Vnde S. Hieron. epist.* 103. *ad Paulinum:* In Iudicū libro, *inquit*, quot principes populi, tot figuræ sunt *Iesu Christi. Quocirca Clemens Alex. lib.* 1. *Strom. Iudices & Reges qui post Mosen Israeli præfuerunt, prophetas nuncupat, non quòd omnes ore prophetarint, sed quòd factis & regia dignitate Christum in æternū regnaturum præfigurarint. Idem asserit S. Gregor. & S. Augustinus, quorum verba in Proœmio recitaui. Finis enim & scopus legis, vt ait S. Paulus, & Prophetarū totiusque sacræ Script. est Christus. Ipse enim est rex, Saluator, redemptor mundi: ipse est honor, timor & amor noster, ipse salus nostra, ipse centrum cordis nostri, ipse portus, quies & saties nostrorum desideriorum, ipse vita, gloria, felicitas omneque bonum nostrum, ad quem proinde vt solem iustitiæ omnes reges, omnes Patriarchæ, omnes Prophetæ, omnes fideles & Sancti, seu stellulæ ab eo lumen gratiæ & gloriæ emendicantes respiciunt, ipsúmque demissis ad pedes eius coronis suis prostrati in terram reuerenter adorant, Apoc.* 4. *&* 5.

Samuel typus Christi. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

1. Fvit

1. FVIT vir vnus de Ramathaim Sophim, de monte Ephraim,& nomen
eius Elcana,filius Ieroham,filij Eliu,filij Tholu,filij Suph: Ephrathæus:
2. & habuit duas vxores,nomen vni Anna, & nomen secundæ Phe-
nenna. Fueruntque Phenennæ filij: Annæ autem non erant liberi.
3. Et ascendebat vir ille de ciuitate sua statutis diebus, vt adoraret &
sacrificaret Domino exercituum in Silo.Erant autem ibi duo filij Heli, Ophni & Phi-
nees,sacerdotes Domini. 4. Venit ergo dies,& immolauit Elcana, deditque Phe-
nennæ vxori suæ,& cunctis filijs eius,& filiabus partes: 5. Annæ autem dedit par-
tem vnam tristis, quia Annam diligebat, Dominus autem concluserat vuluam eius.
6. Affligebat quoque eam æmula eius,& vehementer angebat, in tantum, vt expro-
braret quod Dominus conclusisset vuluam eius: 7. sicque faciebat per singulos
annos,cùm redeunte tempore ascenderent ad templum Domini: & sic prouocabat eã.
Porrò illa flebat, & non capiebat cibum. 8. Dixit ergo ei Elcana vir suus: Anna,
cur fles? & quare non comedis? & quam ob rem affligitur cor tuum? numquid non
ego melior tibi sum,quàm decem filij? 9. Surrexit autem Anna postquam come-
derat & biberat in Silo. Et Heli sacerdote sedente super sellam ante postes templi
Domini, 10. cùm esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum,flens largiter.
11. & votum vouit,dicens:Domine exercituum,si respiciens videris afflictionem fa-
mulæ tuæ. & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ,dederisque seruæ tuæ se-
xum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius.& nouacula non ascendet
super caput eius. 12. Factum est autem, cùm illa multiplicaret preces coram
Domino,vt Heli obseruaret os eius. 13. Porrò Anna loquebatur in corde suo,tan-
tumque labia illius mouebantur, & vox penitùs non audiebatur. Æstimauit ergo eam
Heli temulentam. 14. Dixitque ei: Vsquequò ebria eris? digere paulisper vinum,
quo mades. 15. Respondens Anna, Nequaquam,inquit,Domine mi: nam mulier
infelix nimis ego sum, vinumque & omne quod inebriare potest,non bibi, sed effudi
animam meam in conspectu Domini. 16. Ne reputes ancillam tuam quasi vnam de
filiabus Belial: quia ex multitudine doloris & mœroris mei,locuta sum vsque in præ-
sens. 17. Tunc Heli ait ei, Vade in pace: & Deus Israel det tibi petitionem tuam,
quam rogasti eum. 18. Et illa dixit. Vtinam inueniat ancilla tua gratiam in oculis
tuis.Et abijt mulier in viam suam,& comedit,vultusque illius non sunt ampliùs in di-
uersa mutati. 19. Et surrexerunt manè,& adorauerunt coram Domino: reuersique
sunt,& venerunt in domum suam Ramatha.Cognouit autem Elcana Annam vxorem
suam: & recordatus est eius Dominus. 20. Et factum est post circulum dierum,
concepit Anna, & peperit filium.vocauitque nomen eius Samuel:eò quod à Domino
postulasset eum. 21. Ascendit autem vir eius Elcana, & omnis domus eius. vt
immolaret Domino hostiam solemnem,& votum suum. 22. & Anna non ascen-
dit: dixit enim viro suo:Non vadam,donec ablactetur infans, & ducam eum,vt ap-
pareat ante conspectum Domini,& maneat ibi iugiter. 23. Et ait ei Elcana vir suus:
Fac quod bonum tibi videtur,& mane donec ablactes eum: precorque vt impleat Do-
minus verbum suum.Mansit ergo mulier,& lactauit filium suum,donec amoueret eum
à lacte. 24. Et adduxit eum secum, postquam ablactauerat,in vitulis tribus,& tri-
bus modiis farinæ, & amphora vini,& adduxit eum ad domum Domini in Silo. Puer
autem erat adhuc infantulus: 25. & immolauerunt vitulum,& obtulerunt puerum
Heli. 26. Et ait Anna: Obsecro mi Domine,viuit anima tua Domine. Ego sum
illa mulier. quæ steti coram te hic orans Dominum. 27. Pro puero isto oraui, &
dedit mihi Dominus petitionem meam,quam postulaui eum, 28. Idcircò & ego
commodaui eum Domino,cunctis diebus fuerit commodatus Domino. Et adorauerũt
ibi Dominum. Et orauit Anna, & ait.

Vers. 1.

VIT VIR VNVS (singularis, egregius eximius, quasi vnus è multis) DE RAMATHAIM SOPHIM.] Patria hæc Elcanæ & Samuelis dicta fuit, *Rama*, id est *excelsa*, quia in monte sita,& Ramula, & Ramathaim & Ramathaim, id est duæ Ramæ: est enim nomen duale, quia vrbs hæc erat bipartita & bicollis, vtpote in monte bicipiti siue biculi sita. Ita Serarius, licet Sanchez putet Ramathaim in duali dici hanc vrbem, eò quòd vicina esset alteri Ra- A mæ, quæ erat in tribu Beniamin, quasi duæ hæ vrbes ob vicinitatem in vnum corpus coaluisse videantur. Eadem addita littera A dicta est Arimathia, è qua oriundus fuit Ioseph nobilis Decurio, qui sepeliuit Christum, Matth. 27. vt asserunt S. Hieron. in locis Hebr. Beda, Angelomus, Rabanus, Hugo Dion. & alij.

Porrò Ramatha siue Ramathaim cognominata est *Sophim*, id est *speculantium*, quod in ea, vtpote in alto monte sitæ essent vrbis & regionis totius speculatoriæ turres, & in iis excubiæ speculatorum.

Ita

Ita Vatab. Caiet. Sanchez. & alij. S. Hier. (vel quisquis est auctor) in quæst. Lyran. & R. Salon censent Rama fuisse oppidum speculatorum, id est cõtemplatiuorum, quòd in ea quasi Academia residerent Prophetæ, viriq́ue docti SS. Litterarũ studio dediti. Vnde Chald. vertit: *Fuit vir vnus Ramathæus ex prophetarum discipulis.* Elias enim, Elisæus, eorumq́ue discipuli degebant in Carmelo alijsq́ue montibus, tum vt turbas fugerent, tum vt in solitudine Deo soli vacarent, tum vt è montibus meliùs cælum suspicerent, ad illudq́ue anhelarent. A

DE MONTE EPHRAIM.] Tribus enim Ephraim habitabat in loco alto & montoso. Addit hoc, quia alia erat Rama in tribu Beniamin, alia in tribu Aser, alia in tribu Nephthalim; hæc verò sita erat in tribu Ephraim: imò Salignia cus, Adrichom. & alij numerant quinque vrbes vel villas, B quarum nomen erat Rama. Prima enim erat iuxta Thecuam, in via Hebron. Secunda, in Nephtalim, proxima castro Sephet. Tertia, iuxta Sephorim. Quarta, in Silo. Quinta, iuxta Gabaa, quæ omnes vocantur Rama, id est excelsa, quia in montibus sitæ.

Rama quintuplex.

Hinc S. Gregor. putat Samuelem in Rama natum, fuisse prognatum à tribu Ephraim; sed certũ est eum fuisse oriundum è tribu Leui, adeoq́ue à Leui per Caath & Isaar, non verò per Amram & Aaron fuisse progenitum, ideoq́ue fuisse Leuitam non Sacerdotem, vt patet 1. Paralip. 6. 33.

Dices: si Samuel erat ex tribu Leui, quomodo natus est in Rama, quę erat tribus Ephraim? Resp. Causa est, quòd tribus Leui in diuisione Chananææ non acceperat sortem propriam, vti cæteræ C tribus, sed per eas sparsa erat, adeoq́ue in ijs sua habebat oppida, inter quæ erat Rama. Cuius dispersionis causas quatuor dat Lyran. in c. 21. Iosue, *Primam, ne cultus Dei ad vnam tantum tribum pertinere videretur. Secundam, ne vna tribus vel duæ de sustentatione Leuitarum nimis grauarentur. Tertiam, quia apud omnes gentes illi qui intendunt cultui diuino à toto populo sustentantur. Quartam quia Leuitæ tenebantur docere populum de his quæ ad cultum diuinum pertinebant, faciliùs autem docerent per omnes tribus dispersi, quàm in vnum congregati.*

Samuel origine fuit Leuita.

Has Lyrani rationes ibidem oppugnat Abul. quæst. 8. sed frustra. Hinc patet Samuelem æquè ac Elcana, fuisse Leuitam, non Sacerdotem, quia ex Caath per Core, non per Aaron sacerdotem descendit; vnde dicitur Psal. 98. 6. *Moses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius.* Samuel tamẽ ex Dei dispensatione Sacerdotis officio functus est, & vt Sacerdos sacrificium D Deo obtulit, vt audiemus in seq. ita Abul. & alij. Hinc & Heman & Asaph cantores fuere filij Ioal, filij Samuel, filij Elcana, vt dicitur 1. Paralip. 6. 33. Cantores autem erant Leuitæ, non sacerdotes. Ex citato Paralip. loco pariter patet, pium Samuelem ex impio Core; quem Mosi rebellantem terra dehiscens viuum absorpsit Numer 16. fuisse progenitum. Ita Deus ex spina rosam produxit.

Ex Dei dispensatione sacerdos.

ET NOMEN EIVS ELCANA.] *Elcana* Hebr. idem est quod *Dei fortis possessio.* Talis est vir fidelis & iustus, qui per fidem, spem & charitatẽ in vno Deo recumbens fit *Elcana*, id est Dei possessio, vt nec homines, nec dæmones, nec minas, nec tormenta, nec mortem quamlibet timere debeat.

FILIVS IEROHAM.] ita legendum cum Roman. A Hebr. Chald. Septuag. Perperàm ergo in Biblijs Regiis 10 *Ierch.m* legitur *Ierobeam.*

EPHRATHÆVS.] Cur Elcana vocatur Ephrathæus? Resp. Primò Caiet. quia *Ephrathæus* Hebr. idem est quod *augustus, opulentus magnificus*: talis autem erat Elcana. Verùm hæc ratio est symbolica, non litteralis: nam ad litteram *Ephrati*, id est Ephrathæus, est nomen Patronymicum, notans patrem vel patriam Elcanæ.

Ephrathæus quid?

Secundò, S. Hiero. in quæst. Hebr. Angelomus, Ruper. Hugo, Glossa, Dion. dicunt Elcana dici Ephrathæum, eò quòd ab Ephrata vxore Caleb. 1. Paralip. 2. 19. prognatus sit, ita vt Elcana & Samuel per patrem descendant ex Leui, per matrem verò ex Caleb & Iuda, sicut versa vice Christus eorum antitypus, ac B. Virgo eius mater per pa- B trem descendunt à Iuda, per matrem à Leui, vt tam regalem quàm sacerdotalem habeant prosapiæ suæ dignitatem.

Verùm obstat, quòd Scrip. non à matre, sed à patre soleat viris suum genus & nomen indere, indeq́ue cognominare.

Tertiò ergo, genuinè S. Gregor. Beda, Lyran. Abul. Varabl. & alij censent Elcanam dici Ephrathæum, quia ex Rama quæ erat tribus Ephraim erat oriundus, non quòd ex tribu Ephraim esset prognatus (fuit enim ipse ex tribu Leui, vt dixi) sed quòd in ea habitaret. Ephrataæus ergo idem est quod Ephraimita, vt patet Iudic. 12. 5. sic Iudæi Actor. 2. vocantur Medi, Persæ, Arabes, &c. quòd ex parentibus non Medis, Persis, Arabibus, sed Iudæis in Media, Persia, Arabia essent nati.

Symbol. *Ephrathæus* Hebr. idẽ est quod *frugifer*, C Talis fuit Elcana, quia fructum nobilissimum, putà Samuelem prophetam celebessimum produxit.

ET HABVIT DVAS VXORES NOMEN VNI ANNA, ET NOMEN SECVNDÆ PHENENNA] Id fuit, more illius æui, quo polygamia Dei permissione erat licita & vsitata, ad citiùs magisq́ue multiplicandum semen Israel populi fidelis. Porrò primaria vxor Elcanæ erat Anna, secundaria Phenenna: vnde hæc ab eo ducta videtur non ex concupiscentia, sed eò quòd Anna esset sterilis & illiberis, vt ex ea proles suscitaret: Sicut Abraham duxit Agar ancillam Saræ primariæ vxoris, ipsa assentiente, imò rogante, vt cùm ipsa esset sterilis, saltem ex Agar ancilla filios marito daret. Phenenna Hebr. idem est quod *Margarita*, *Anna* idem quod *gratia*. Aptè; Phenenna enim margaritis & liberis, Anna verò gratia Dei ornabatur. Sic & hodie nonnullæ feminæ vocantur *Gratia*: Ita nuper Iaponia illa virgo, quæ cum omnibus filijs pro fide D Christi constanter mortem oppetijt, vocabatur gratia.

Phenenna & Anna etymon.

Allegor. *Phenenna* fœcunda significat synagogam Iudæorum, quæ olim fidelibus filijs abundabat. Anna sterilis significat Ecclesiam gẽtium, quæ olim sterilis erat, sed per Christum omnes gentes Deo peperit. Ita S. Greg. Rupet. Hugo, Beda, Lyran. & Dionys.

Symbol. *Anna* significat vitam contemplatiuam Deo gratam; *Phenenna* vitam actiuam proximis vtilem. Ita S. Gregor. Hugo, & Dion. vtramque enim complecti debet Elcana; id est vir eximius possidens Deum.

ET ASCENDEBAT VIR ILLE DE CIVITATE SVA. Ramathaim, STATVTIS DIEBVS. Paschæ, Pentecostis & Tabernaculorum. Exodi. 23 Deut 26. v. 16. *Vatab.*

v.16. VT ADORARET IN SILO.] vbi erat arca, altare & Tabernaculum, Iosue enim hæc collocauit in Silo, quia Silo erat tribus Ephraim, ex qua erat Iosue: vnde mansit arca in Silo toto tempore Iosue & Iudic. per annos trecentos & ampliùs, donec capta fuit à Philisthæis. 1. Regum 5. Porrò dicitur Elcana ascendisse in Silo, quia licet Ramatha in qua habitabat sita esset in monte, tamen Silo eo erat altior, imò altissimus totius Iudææ, ait Adrichom.

Adde in Script. ascendere vel descendere idem est quod venire.

ERANT AVTEM IBI DVO FILII HELI OPHNI ET PHINEES.] Heli primus fuit Pontifex ex stirpe Ithama. Aaron enim duos habuit filios, seniorem Eleazarum, iuniorem Ithamar: quare Eleazar Aaroni vt senior in Pontificatu successit: Eleazaro successit filius Phinees, & ita consequenter vsque ad Heli. Tunc enim posteri Phinees segniter administrabant Pontificatum, ideoque ille ex familia Eleazari translatus fuit ad familiam Ithamar, putà ad Heli, in eaque mansit per 120. annos, scilicet toto tempore Heli, Samuelis, Saulis & Dauidis ad Salomonem, qui Abiatharo abnepoti Heli, eò quòd conspirasset cum Adonia regni sui æmulo, Pontificatum ademit, illumque transtulit in Sadoc, qui erat ex familia Eleazari. Rursum Heli successit Samsoni, ac post eum fuit Iudex Israëlis: quare vtrumque gessit magistratum siue principatum, scilicet Ecclesiasticum & sæcularem. Gesta eius fuere communia, & nil singulare continêtia, vnde à Scriptura, æque ac gesta Abesan, Ahialon & Abdon Iudicum c. 12. omittuntur.

Etymon Heli.

Porrò *Heli* Hebr. idem est quod *super me*, vel *ascensio mea*, vel *solium meum*. Aptè, quia ipse nimis lenis & lentus permisit filios sibi dominari, & impunè impieque viuere, ideoque ipse cum filiis ceu solium vento raptum, citò Pontificatu & vita priuatus est. Vnde *Ophni* Hebr. idem est, quòd *volans*, vel *auolans*, aut *tenebræ meæ*: *Phinees* idem est quod *os parcentis* vel *confidentis*.

Vers. 4.

DEDITQVE PHENENNÆ VXORI SVÆ ET CVNCTIS FILIIS EIVS ET FILIABVS PARTES] Intellige non vestium, vt volunt Hebræi teste Angelomo, sed carnium Deo sacrificatarum. Ita Orig. Angel. Lyran. Abul. Vatab. & alij: licet enim in holocausto tota victimæ caro cremaretur Deo, tamē in victima pacifica solus adeps cum renibus Deo adolebatur per ignem, reliqua caro cedebat offerenti, qui ex ea ante tabernaculum cum suis epulabatur, & ex ea quasi sacro epulo cuique suā dabat partem, vt patet Leuit. 3. Deut. 12. 27.

Nota hic & imitare religionem & pietatem Elcanæ, qui ter in anno cum vxoribus & filiis omnibus ex Ramatha pergebat in Silo (à quo distabat septem milliaribus) ibique hostias Deo immolabat, indeque religiosè cùm suis vescebatur. Addit Abul. q. 10. eum sæpiùs venitasse, sed sine vxoribus, & alia de causa, scilicet vt quasi Leuita per vices suas Leuitarum ministerium obiret in tabernaculo.

Vers. 5.

ANNÆ AVTEM DEDIT VNAM PARTEM TRISTIS.] Pro *tristis* Hebr. est אפים *appaim*, id est *facies* vel *iras*. Vnde Sept. vertunt *secundùm faciem*. Chald. *partem electam* R. Dauid *honorabilem*, quæ scilicet speciosa erat, & pulchram habebat faciem, id est, speciem. R. Ioseph. vertit *partē irarum & tristitia*. Pagnin. *Partem cum ira vel furore*, eò quòd

Hebr. Appaim quid.

cùm Annam diligeret, indignaretur plures ei partes se dare non posse: quod secutus Noster vertit *tristis*. Hebr. enim *appaim* & faciem, & iram tristitiamque significat: vtraque enim passio maximè in facie ostenditur & elucet, atque vna alteri coniuncta & affinis est: tristis enim irascitur malo quod ipsum contristat: ac vicissim iratus tristatur de malo cui irascitur. Sic 2. Reg 6. 8. pro eo quod Noster vertit *contristatus est Dauid*. Hebr. est *iratus est Dauid*. Et hic v. 18. facies sumitur pro tristitia in Hebr.

Addit Pagnin. Dabat Elcana partem super faciem prostratus, precans pro sua vxore sterili, vt Deus eam fœcundaret & prole donaret, vti fecit Isaac pro Rebecca. Genes. 25. 21.

PORRO ILLA FLEBAT ET NON CAPIEBAT CIBVM.] Dicitur Anna comedisse sed adeò parum, vt non comedisse videretur, ait Lyran. aut potiùs initio ex mœrore nil comedebat, postea tamen mariti hortatu aliquid gustauit. Ita S. Greg. lib. 1. ca. 2. *Quæ afflicta*, inquit, *comedere noluit, à viro cohortata manducauit*. Addit Phil. libr. de ebrietate, Annam per omnem vitam vino & sicera abstinuisse, quasi Nazaræam. Hac continentia & patientia meruit fieri mater Samuelis, Prophetæ eximij. Nā Phenennæ æmulæ suæ se calumnianti & irridenti nil respondit, sed flebat. Vnde S. Chrys. hom. 62. ad populum: *Tribulatio*, ait, *mater est Philosophiæ* (moralis, putà virtutis & patientiæ) *Anna suam habens æmulam cōtumeliâ eam persecuta non est*. Præclarè S. Ambros. in Psal. 33 15. citans illud Thren. 3. 29. de Christo patiente: *Ponet in puluere os suum si fortè sit spes*, pro eoque legens: *Dabit in sepulturam os suum: Ostendit*, inquit, *quamdam supra modum patientiæ taciturnitatem, vt tamquam sepeliat os proprium, ne loquatur: & velut quodam aggere virtutum obstruat, ne vocē doloris emittat: tantum pondus afferent patientia, quam spes foueat: vt vocem ipsam velut busto quodam & tumulo sepeliat, ac includat, quam nulla extorquere, nulla excitare possit iniuria*.

Vers. 7.

Mor. de patientia.

Idem Ambr. lib. 2. de offic. c. 7. *Quantas*, inquit, *à populo illatas Moyses absorbebat contumelias? quàm miti sermone post iniurias appellabat? quomodo consolabatur in laboribus, deliniebat oraculis, fouebat operibus? merito æstimatus est super homines, & vt vultui eius nō possent intendere*.

Appositam huic rei & loco similitudinem dat S. Chrys. hom. 11. in 1. ad Thessal. *Non vides*, inquit, *in ædibus quando ex aduerso & directè steterint duæ ianuæ sitq; ventus vehemens, si alteram clauseris, nihil potest ventus, sed magna pars eius virium præciditur. Ita nunc quoque duæ sunt ianuæ, os tuum, & eius qui te contumelijs afficit & conuitijs. Si tuum clauseris, extinguis totum spiritum; sin autem aperueris, non potest cohiberi*.

Aliam appositam dat Tertul. lib. de patientia c. 8. *Omnis*, inquit, *iniuria seu lingua, seu manu incussa cùm patientiam offenderit, eodem exitu dispungetur, quo telum aliquod in petra constantissima duritiæ libratum & obtusum. Concidet enim ibidem irrita opera & infructuosa, & nonnumquam repercussum in eum qui emisit reciproco impetu saeuiet, nempe idcirco quis te lædit, vt doleas quia fructus lædentis in dolore læsi est, ergo cùm fructum eius euerteris non dolendo, ipse doleat necesse est amissione fructus sui*.

NVMQVID NON EGO MELIOR TIBI SVM QVAM DECEM (id est multi) FILII?] Ego enim sum vir nobilis, opulentus, pacificus, tui amans, vt

Vers. 8.

vt in me omnem consolationem omneque bonũ habeas, quod ex multis filijs sperare potes. Tradunt Hebr. Phenennam genuisse decem filios, qui Elcanæ mensam circumdabant & ornabant, iuxta illud: *Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ* Psal. 127. 3. Atque ad eos alludere hic Elcanã, vt soletur Annam sterilem ex aspectu tot filiorum Phenennæ gemeotem, suamque sterilitatem lugentem. Sed hoc incertum est: decem enim hic sumitur pro multis.

Vers. 9. Svrrexit avtem Anna postqvam comederat, &c.

Vers. 10 Cvm esset Anna amaro animo, oravit ad Dominvm flens largiter, et votvm vovit.] Tempus meridianum erat, ait S. Chrys. hom. de Anna, post prandium scilicet, quod omnes faciunt tempus recreationis, ipsa verò fecit orationis: quod imitantur Franciscani, aliique Religiosi, qui mox à prandio orant, & psallunt. Hinc & S. Hier. epist. 7. ad Lætam: *Sic, ait, comedat, vt statim à cibo possit legere, orare, psallere.* Et S. Chrys. hom. 24. in epist. ad Ephes. *Vis, ait, discere vigiliam animæ, vade ad Annam* Et hom. 79. ad populum: *Anna, ait, orare non potuisset, nisi circa mensam mutantibus fuisset similis, &c. Opus est itaque nos & mensam petentes & desistentes Deo gratias agere. Ad hos enim paratus numquam in ebrietatem decides aut insolentiam, numquam crapulâ disrumperis, sed orationis expectationem pro freno sensibus habens impositam, cum debita modestia ex omnibus appositis sumes, & multa quidem animam, multa verò benedictione corpus implebit. Mensa namque ab oratione sumens initium, & in orationem desinens, numquam deficiet, sed fonte largiùs omnia nobis afferet bona.*

A mensa orandum.

Rursum Anna *flens* orabat, intimi cordis compunctione & profusis lacrymis preces armabat, vti obseruat S. Gregor. & Orig.

Tertiò, *votum vouit*: talis sit nostra oratio, sic Deum expugnabit, & ab eo obtinebit quæcunque petit, vt obtinuit Anna. Porrò votum hoc Annæ erat se filium, si ei daretur, facturum Nazaræum, id est Religiosum illius æui, qui scilicet comam non tonderet, & vinum siceramque non biberet, idque per omnem vitam, vti de Samsone dictum est Iudic. c. 13. 5. quique omnibus diebus vitæ Deo in tabernaculo ministraret, cùm cæteri Leuitæ per vices tantùm, quæ tardè ob eorum multitudinem in orbem ibant & redibant, ministrarent. Erant enim Leuitæ æquè ac Sacerdotes in suas ἐφημερίας, id est classes distributi.

Porrò Anna vouendo Samuëlem facere Nazaræum, vouit eum non iturum ad funera patris & matris, & reliquas cæremonias Nazaræorum obseruaturũ, ait Abul. licet id neget Caiet. qui putat eam vouisse Nazaræatum Samuelis, quoad intonsum capillum & abstinentiam à vino & sicera duntaxat. Idem dixi de Samsone Iudic. 13. 5.

Vers. 13. Porro Anna loqvebatvr in corde svo, tantvmqve labia illivs moverantvr, et vox penitvs non avdiebatvr.] Nimirum orabat corde feruido, ita vt verba ex corde in os resultarent, sed adeò silenter & demissè, vt vox non audiretur. Vnde S. Chrys. hom. 79. orationis Annæ feruorem exaggerat, quòd nõ fuerit relonans foris, sed attenta, quòd ex mente temperanti & penè ieiuna profecta, quòd ante fores templi, quòd contumeliam patienter tulerit, &c. Audi Cassian. collat. 9. c. 26. *Nonnumquam verò tanto silentio mens intra secretũ profundæ taciturnitatis abscondi**tur, vt omnem penitus sonum vocis stupor subitæ illuminationis includat, omnesque sensus attonitus spiritus vel contineat intrinsecus, vel emittat, ac desideria sua gemitibus inenarrabilibus effundat ad Deum. Interdum verò tanta compunctionis abundantia ac dolore suppletur vt aliàs eam digerere nisi lacrymarũ euaporatione nõ possit.*

Oratio silens ex imo corde.

Hinc S. Hier. ad S. Eustochium: *Esto, inquit, cicada noctium*: cicadæ enim noctu non ore que canent, sed corde & pectore cunont, eodemque cibo capiuntur: Nam vt ait Plinius lib. 11. c. 26. *Vnum hoc, ex his qua viuunt, sine ore est Pro eo quiddam aculeatum linguis simile & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum, hoc canunt.*

Audi rursum Chrys. homil. 2. de Anna: *Illa,* inquit, *potissima est deprecatio, cùm ab intimis voces fundantur, hoc præcipuè mentis est exercitata, non intentione vocis, sed animi feruore precationem absoluere. Sic orauit & Moses, cui, cùm nihil voce resonaret, Deus tamen, q'd inquit, clamas ad me: Homines quidem externam hanc vocem tantùm audiunt, at Deus & ante hanc intus inclamantes audit. Itaque fieri potest, vt etiam qui non clamant audiantur, vt per forum ambulans oret accuratissimè, vt in consessu amicorum aliorum quidem aliud agens vehementi clamore inuocet Deum.*

Audi denique S. Cyprian. lib. de Oratione Dominica; *Anna Ecclesiæ typum portans Dominum non clamosa petitione, sed tacitè & modestè intra ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebatur nõ voce sed corde, quia sic Deum sciebat audire.* &c.

Æstimavit ergo Heli eam temvlentam] putauit ebriam. Ita Script. quia Anna ex ingẽti mœrore afflictionis, æquè ac feruore orationis labia nimis mouitabat, vt instar ebriæ os distorquere, nimiumq; deprauare videretur, ait S. Chrys. hom. 79. ad populum. Animus enim mœrore & afflictione æstuans in gestus inconditos & indecoros, quales sunt ebriorum erumpit. Heli verò nesciebat Annæ afflictionem, sed post prandium videns carnales gestus edere, suspicatus est eam in prandio largiùs bibisse. Ad hæc Anna flebat: multi autem dum ebrij sunt flere solent, vel ex gaudio, vel ex recordatione suarum ærumnarum: vinum enim facilè lacrymas eiet, ipsumque in vapores & lacrymas resoluitur.

Dixitqve ei: vsqveqvo ebria eris?] Vers. 14.
Grauis fuit hæc obiurgatio, præsertim quia à Pontifice profecta, ad quam leniendam Septuag. vertunt. *Dixit ei puer Heli.* Vnde S. Chrys. homil. 2. de Anna, & Philo lib. de ebrietate, censent Heli non per se, sed per seruum hæc Annæ obiecisse, tum ne eam nimis pudefaceret, tum quòd Põtificis dignitate ind gnum putaret cum fœmina ebria colloqui.

Respondens Anna: Neqvaqvam, inqvit, Vers. 15.
Domine mi] temulenta vel ebria sum, vti tu putas, mihiq; audacter nimis obijcit. Notat S. Chrys. reuerentiam, humilitatem & modestiam Annæ, quæ conuitium ebrietatis, quod in femina est graue & pudendum, sibi ab Heli obiectum patienter tulit, & simplici negatione refellit, ac Heli Dominum vocat, eique vt sacerdoti afflictionem suam pandit, ideoque ab eo benedici, & voti filijque compos fieri meruit. Audi S. Gregor. *Dominum sacerdotem vocans ebriam se esse abnegat, vt superiori ordini ex humilitate se subderet, & falsæ obiectioni cum veritate contrairet.*

Sed effvdi animam meam in conspectv Domini:] Animam, id est animæ meæ angustias, mœrores, afflictiones, item desideria, vota, &

& spes concipiendi prolem; hæc enim omnia, & consequenter totum quasi cor, totamque animam suam Anna orando Deo repræsentabat, & instar aquæ sincerè & candidè effundebat, nihil sibi reseruans, nil latens vel occultum tenens, sed omnia pandens & in sinum Dei effundēs. Vnde S. Chrys. hom. de fide Annæ *Nequaquam*, inquit, *aberrauerit, qui hanc mulierem pueri simul & matrem & patrem appellarit; quanquam enim & vir addiderat semen; huius tamē deprecatio vim efficaciamq́, semini præbuit, effecitq́, vt Samuel auspicatioribus exordiis nasceretur.*

Nonnulli apud Abulens. sic exponunt: effudi animam, id est bilem & iram animæ meæ in conspectu Domini, repræsentans ei motus iræ, quos conceperam contra Phenennam me subsannantem, eorumque remedium & solatium ab eo postulans, vt effusa tota coram Deo cordis mei ira, tot hoc felle liberarem, ne quid in eo remaneret, quod in Phenennam æmulam meam per os & verba iracunda effunderem. Atque hoc præsens iræ & indignationis remedium esse, vt scilicet quis eam totam coram Deo per orationem effundat, docet Abulens. & alij.

VERS. 16. NE REPVTES ANCILLAM TVAM QVASI VNAM DE FILIABVS BELIAL.] putà ebriam, sceleratam & impiam. Vide quæ de Belial dixi 2. Corinth. 6. Nota, inquit S. Hieron. in quæst. quòd omnes qui ebrietatem sectantur filij Belial vocantur. Ita S. Hieron. & ex eo Angelomus.

VERS. 17. TVNC HELI AIT EI: VADE IN PACE, ET DEVS ISRAEL DET TIBI PETITIONEM TVAM.] Ecce fructus reuerentiæ & humilitatis est Pontificis benedictio & fausta precatio, quæ Annam voti compotem fœcundamque effecit. *Mulier*, ait S. Chrys. *ex accusatore fecit patronum, nacta est intercessorem quem habuerat obiurgatorem.* Notat Theod. coniugibus ambiendam esse sacerdotis benedictionem, *vt* prolem suscipiant probam & sanctam, vti contigit hic Annæ. Samuel enim non tam Annæ, quàm Dei filius. Annæ ab eo per benedictionem Heli datus censeri debet.

VERS. 18. ET ILLA AIT: VTINAM INVENIAT ANCILLA TVA GRATIAM IN OCVLIS TVIS.] Primò S. Chrysost. sic exponit: vtinā ex rei euentu discas me non ex ebrietate, sed afflictione & deuotione orasse. Secundò & meliùs quasi dicat: Ineam apud te hanc gratiam vt pro me orare velis, vt Deus hac afflictione me liberet, soletur, & matrem efficiat. Ita Hebr. Vatab. Caietan. & alij: nam inuenire gratiam Hebræis idem est quod placere, gratum esse.

VVLTVSQVE ILLIVS NON SVNT AMPLIVS IN DIVERSA MVTATI.] Hebr. *Et non fuerunt ei ampliùs facies*, scilicet variæ & diuersæ, vt nunc mœsta, nūc læta appareret, sed eadem semper facie, graui, modesta, serena lætaque apparuit. Aliqui vertunt: *& non fuit ei ampliùs facies*, scilicet mœsta, vel *facies*, id est tristitia faciei; quia scilicet per orationem se totam Deo resignans, ab eo donata fuit animi serenitate & confidentia, vt in Deo Deique prouidentia & voluntate conquiesceret. Deus enim tunc certam illi indidit fiduciam quòd oratio eius esset ab eo exaudita, quodque filium conciperet. Vnde spei plena, ait R. Ioseph & ex eo Serarius, abiit primò in suum Silontinum hospitium, postero deinde die Ramatham, cibumque iam lætabunda sumpsit, nec tristi deiectoque vultu ampliùs fuit, sed æquali & constanti. *Vides*, inquit, Chrysost. *mulieris fidem? priusquàm acciperet quod postularat, perinde confisa est quasi iam accepisset: in causa erat, quod oraret mulier cum feruore*, &c.

Cornel. in lib. Regum.

Porò vultus serenus & constans, animi sereni & constantis est index, ab eo enim promanat. Nam vt ait Ambros. l. 1. Offic. c. 18. *Habitus mentis in corporis statu cernitur; vox quædam est animi corporis motus.* Et lib. de Helia c. 10. *Vultus*, inquit, *quidam cogitationis arbiter, & tacitus cordis interpres. Facies index plerumque est conscientiæ & tacitus sermo mentis.* *Vultus constans index animi constantis.*

Vtrumque autem est fructus orationis. Audi S. Chrysost. in Psalm. 129. loquentem de oratione: *Qui*, inquit, *ita precatur, etiam antequàm consequatur, quod postulat, ex oratione magna bona percipit, omnes animi perturbationes reprimens, iram sedans, inuidiam expellens, cupiditatem extinguens, rerum ad vitam pertinentium amorem diminuens & exsiccans, animum in magnam tranquillitatem redigens, in ipsum deinde cælum ascendens.*

Symbolicè Rupert. & S. Gregor. l. 33. mor. 24 Anna non mutauit vultum, quia oculos mentis semel per orationem in Deo defixos ab eo deinceps non auertit, sed constanter in eo tenuit, & in oratione perstitit, vt semper Deum haberet in mente.

ET SVRREXERVNT MANE, ET ADORAVERVNT VERS. 19. CORAM DEO,] id est coram arca, Deum, super arcam in propitiatorio residentem adorauerunt. Tropolog. disce hîc manè Deum inuocare, antequàm egredieris, vel operi te accingas, vt Deus illud secundet & prosperet. *Egredientes de hospitio*, ait S. Hieron epist. 32. *armet oratio, regredientibus de platea oratio occurrat antequàm sessio.* Exaudita igitur est Anna, & magno miraculo natus ei filius. Tertull. lib. de ieiunio cap. 7. *Anna impetrat facilè à Deo inanem cibo ventrem implere, & quidem propheta.* Vide quæ de manè orando dixi Deuteron. 6. 9.

VOCAVITQVE NOMEN EIVS SAMVEL, EO VERS. 20. QVOD A DEO POSTVLASSET EVM.] Hinc patet *Samuel*, Hebr. idem esse quod *Saul mel*, id est, *postulatus à Deo*. Ita Ioseph. Euseb. Serarius & alij: postulatus inquam, & postulatione matris impetratus; Hebræi enim in compositione nominum non seruant ordinem Grammaticæ, sed quasdam litteras traiciunt vel abiiciunt; vocatus est ergo Samuel hoc fine, vt quoties puer hoc suum nomen audiret, recordaretur se à Deo per miraculum matri vouenti donatum, ideoque se totum quod esset & viueret, debere Deo quasi peculiarē Dei filium, ac proinde totum se ei traderet, imò redderet, ac Nazaræatus onera, quæ mater vouerat, libens capesseret, huius enim voti reddebatur memor, dum à matre compellaretur *Samuel Samuel*. *Samuelis etyma.* 1.

2. Secundò, nonnulli apud Abulens. censent *Samuel* idem esse quod *Ismael*, vt *Samuel* dicatur quasi *Scama el*, id est exaudiuit Deus Annæ matris orationem.

3. Tertiò, S. Gregor. & Angelomus: *Samuel*, inquiunt, idem est quod *sciemo el*, id est *nomen eius Deus*, vt *Samuel* sit ferè idem, quod *Emmanuel*, id est *nobiscum Deus*. Huc alludit nomen *Samuel*, licet hæc non sit ratio & etymon nominis. Sicut Moses à Deo constitutus fuit Deus Pharaonis Exodi 7. 1. Sic & Samuel Saulis & Israëlis.

4. Quartò, Franc. Georg. tom. 1. Problem. 442. *Samuel*, ait, idem quod *scamo el*, id est, *posuit eum Deus*. Accedit Philo, qui lib. *Quod Deus*, &c. & lib. de ebrietate: *Samuel*, ait, idem est quod τεταγμένος θεῷ, id est, *positus vel ordinatus Deo*; quia scilicet Deus

eum creauit, vt sibi esset dicatus & consecratus. Aliud Samuelis etymon posteà addidit mater, de quo vers. vltimo.

Prima ratio maximè est propria & genuina, quam proinde sequuntur Ioseph. Theodor. Procopius & alij passim. Sic *Theodorus*, & inuersè *Dorotheus*, Græcè idem est quod θεοῦ δῶρον, id est, *Dei donum*; vnde Theodoretus scribit in Philotheo cap. 13. sibi hoc nomen esse impositum, eò quòd mater precibus Macedonij Anachoretæ eum à Deo impetrasset. *Theodotus* ergo Græcè idem est quod Latinè *A deo datus*, quo nomine S. Augustinus filium suum nuncupauit. vel *Deodatus* quo nomine appellatus est Philippus II. Rex Franciæ, eò quòd pater Ludouicus iam senior desperata penè generatione, eum precibus à Deo impetrasset. Sic Demaratus dictus est filius Aristonis regis Spartæ, eò quòd omnis populus supplicasset, vt Aristoni regi optimo filius similis nasceretur, teste Herodoto lib. 6. *Demaratus* enim dicitur quasi δήμου ἀρά, id est, populi imprecatio, deuotio, votum.

Vers. 21. Ascendit autem vir eius Elcana, et omnis domus (familia) eius, vt immolaret Domino hostiam solemnem (quam in tribus anni solemnitatibus, putà Paschæ, Pentecostes & Tabernaculorum offerre solebat, vnde Hebr. est *hostiam dierum*, id est annuam) et votum suum.] Hinc patet quòd vouente Anna vxore votum, etiā

Elcana votum. Elcana vir eius votum proprium Deo pro Annæ fœcūditate & Samuele nascituro nūcuparit, quod nunc eo obtento & nato persoluere velit. Nam mater repugnante patre non potest filium vouere Deo, quia filius magis pendet à patre quàm à matre, & maritus est caput vxoris totiusque familiæ. Ita docet Abulens. hîc qu. 22. & Syluester verbo Relig. 2. qu. 13. Sic S. Gregor. Nazianz. in carm. de vita sua, asserit se per votum natum, & à Deo datum matri, ideoque ei grauidæ obiectam fuisse physionomiam & nomen filij nascituri, ideoque se iam natum illicò à matre fuisse Deo oblatum. Sic S. Nicolaus Tolentinus natus est per votum parentum, nuncupatum S. Nicolao Myrensi Episcopo, ab eoque Nicolai nomen accepit. Sic S. Franciscus Assisias parentibus vouentibus obtinuit filium S. Franciscum de Paula, fundatorem Ordinis Minimorum, aliique plures similes.

Vers. 22. Non vadam donec ablactetur infans.] Dices, Anna hîc videtur non seruasse legem purificationis puerperæ, implendam 40. die à partu Leuit. 12. quando parentes primogenitum offerebant Deo, & redimebant quinque siclis, Exod. 13.

Respondet Abulens. q. 27. & seq. Leuitas (qualis erat Anna & Elcana) hac lege non fuisse obligatos, eò quòd ipsi iam Deo erant dicati & consecrati, ac quòd in ipsorum vtilitatem sacrificia illa purificationis cederent; vnde primogenitos suos non redimebant quinque siclis, nec hostias cæteris præscriptas offerebant.

Vers. 23. Precorque vt impleat Dominus verbum suum.] Hinc videtur, quòd præcesserit aliqua reuelatio de Samuele, quæ hîc non sit expressa, vti dixi de voto Elcanæ. Solet enim Scriptura multa tacere, quæ posteà suggerit & supplet. Ita Caietan. R. Nehemias asserit vocem in Silo auditam: *Puer nascetur nomine Samuel, qui liberabit Israël de manibus Philisthiim*: quare omnes matres tunc filios suos vocasse Samueles: cùm autem Anna filium suum quoque nominasset Samuelem, dixisse Elcanam: *impleat Dominus votum suum*, scilicet vt per Samuelem meum liberet Israël à Philistinis. Verùm hæc fabellam olent Rabbinicam, vti fusè hîc ostendit Abulen. Nec enim Anna filium vocauit Samuelē, ex vocis oraculo, sed quia illum per votum & lacrymas postularat, & impetrarat à Deo.

Lactavit filium suum.] S. Chrys. hom. de Samuele: *Ex eo tempore, ait, aspiciebat puerum non tantùm vt mater, sed vt rem Deo consecratam, eumq; venerabatur. Si enim qui phialas poculaque aurea Deo dicaturi sunt, posteaquam ea iam confecta acceperint, domiq; reposuerint, nequaquàm ea quasi profana vasa intuētur, sed tamquam Deo sacra, nec audent ea temerè citraque causam attingere quemadmodum alia; multò magis hæc mulier, &c.* Præsertim quia Samuel erat typus Christi, imò à nonnullis patribus nuncupatur *Nouus Israëlis Moses*. Porrò matres debere filios non nutricum, sed suo lacte lactare, exemplo Saræ & Annæ docent S. Ambros. lib. 1. de Abraham cap. 7. S. Chrysost. homil. 1. in Psalm. 20. Clemens Alexan. lib. 3. Pædag. cap. 4. sic enim pueri fiunt validiores, matribus similiores, earumque dotes & virtutes sugendo imbibunt.

Vers. 24. Et adduxit eum] iam recens, à lacte amotum, quod apud Hebræos fiebat anno ætatis tertio, vt colligitur 2. Mach. 7. 27. Ita S. Greg. Chrys. Procop. Theodor. Abulens. Caietan. Hugo, Dion. Porrò tempus triennij aptum esse lactandis pueris docet Galenus, & ex eo Francisc. Valesius sacræ phil. cap. 83.

Tunc igitur Samuel infantulus vt vocatur v. 24. fuit Deo in templo oblatus. Perperam ergo Lyran. anno ætatis decimo, alij septimo, alij duodecimo Samuelem Deo oblatum censent. Sic B. Virgo trimula fuit Deo in templo præsentata, vti docent patres quos citat noster Canisius lib. 1. Marial. cap. 12. & Christ. à Castro in histor. Deiparæ cap. 3. Audi S. Chrysost. homil. de Samuele: *A mamma, inquit, diuulsus*. Et inferiùs, *Prima statim* *Mor. de educatione puerorum.* *pueritia à mamma matris venit ad mammam spiritualē.* Et S. Hieron. ad Ruth: *Quid tam pium quam sancta matri sanctum filium custodire? Anna Samuelem non sibi, sed tabernaculo genuit.* S. August. in Psalm. 98. *Natus Samuel fuit apud matrem tempore lactis, mox vt eum ablactauit dedit in templum, vt ibi cresceret, ibi roboraretur in Spiritu, ibi Deo seruiret.*

Hinc S. Gregor. Nazianz. Orat. 40. exemplo Annæ docet matres debere suos filios ab infantia Deo consecrare. Audi S. Hieron. epist. 7. ad Lætam de instit. filiæ: *Samuel nutritur in templo, Ioannes in solitudine præparatur, ille sacro crine venerabilis est; vinum & siceram non bibit: adhuc paruulus cum Domino sermocinatur. Hic fugit vrbes; zona pellicea cingitur; locustis alitur, ac melle syluestri, & in typum pœnitentiæ prædicandæ tortuosissimi animalis vestitur exuuiis. Sic erudienda est anima quæ futura est templum Dei. Nihil aliud discat audire, nihil loqui, nisi quod ad timorem Dei pertinet. Turpia verba non intelligat. cantica mundi ignoret, adhuc tenera lingua psalmis dulcibus imbuatur.* Et pluribus interiectis: *Nutriatur in Monasterio, sit inter Virginum choros: iurare non discat, mentiri sacrilegium putet: nesciat sæculum, viuat angelicè: sit in carne sine carne; Omne hominum genus sui simile putet.*

Sic S. Maurus, S. Placidus, aliique Senatorum & Principum filij à parentibus traditi sunt S. Benedicto, vt ab eo in pietate & timore Dei educarentur. In Monasterio S. Pachomij (vt habet eius vita) alebantur pueri adeò simplices, vt ne quidem suam

suam dextram vel sinistram nossent. S. Thomas A Aquinas educatus fuit à Monachis in monte Cassino, sic & plurimi alij principum filij.

Denique S. Paulinus Epist. 5o Melaniam comparat Annæ. Eidem Dorotheus aptius comparat S. Annam matrem beatæ Virginis, quæ non Samuelem, sed Christum ipsum genuit.

ET ADDVXIT EVM, &c. IN VITVLIS TRIBVS.] Ita Hebr. Chald. & alij. Mirum ergo Septuag. vertisse in singulari: *in vitulo trimo siue trienni.* Iam in, id est cum vitulis tribus, quos scilicet cum Samuele suo offerret Deo.

ET TRIBVS MODIIS FARINÆ.] Hebr. *in Epha farina*, id est in tribus modiis farinæ. Epha enim erat decima pars gomer siue cori, qui triginta modios continebat. Erat ergo Epha magnus modius, tres minores modios continens. Id responsum fit Auctori Quæst. in lib. Regum apud S. Hieron. & Angelomo, qui putant hunc locum esse corruptum; B leguntque: *& vno modio.* Causam huius oblationis dat B. Petrus Damiani l. 6. epist. 37. quæ in ordine omnium est 105. *Samuel*, inquit, *puerulus tamquam tener agniculus cum tribus farinæ modiis & amphora vini mensæ Domini, vt ita loquar, apponitur, dum Heli sacerdoti & templo Dei à parentibus dedicatur.*

PVER AVTEM ERAT ADHVC INFANTVLVS.] Hebr. *Et puer erat adhuc puer*, id est erat paruulus infantulus scilicet triennis.

VERS. 25 ET OBTVLERVNT PVERVM HELI.] vt iuxta votum suum eum quasi à sua domo abdicantes dedicarent Deo, vt ei iugiter seruiret in tabernaculo. Audi S. Chrysost. homil. 1. de Anna dubitantem an Annæ an Samuelis virtutem magis mirari debeat. *Cùm soleant*, inquit, *indignari pueri, quoties à lacte depelluntur; nec ipse puer ægrè tulit à matre diuulsus, sed* C *ad Dominum respexit, qui matrem creauerat; nec ipsa mater doluit à puero seiuncta, propterea quòd naturalem affectum vicit interueniens gratia, & vterque se alteri commiscere existimabat.*

Idipsum deinde apposita similitudine illustrat: *Sicut*, inquit, *eodem in loco fixa vitis in longum producit palmites & vna multo interuallo pendent cum radice habet commercium. Itidem & in hac accidit femina quæ in vrbe manens vsque ad templum extendit suum palmitem: atque illic vuam suspendit maturam: nec interuallum illud vnum attulit impedimentum, cùm charitas quæ sursum Deum est puerum matri copularet.*

Addit Chrysost. hom. 3. Annam se ipsam quoque cum Samuele Deo obtulisse, vbi enim erat Samuel ibi erat & Anna: Samuel enim secum viscera trahebat materna. *Dum talia*, inquit, *loquitur, se ipsam quoque dedicauit cum puero, quasi solido quodam naturæ affectu se ipsam templo alligans. Etenim si vbi est thesaurus* D *hominis, illic est & cor eius; multò magis vbi puer mulieris, ibi & mens illius erit.*

Denique vrget hoc Annæ exemplum S. Chrysost. lib. 3. contra vitupet. vitæ Monasticæ, docetque debere parentes permittere, vt filij sui in cælesti ministerio famulentur, non in templum eos introducentes, vt Anna Samuelem; sed in ipsum cælum; cum Angelis diuino ministerio dedicandos, religiosos enim vnà cum Angelis Deo ministrare: ex quo etiam illud sequatur, vt multò magis ad parentum suorum gloriam ac felicitatem conferant, quàm si in sæculo permanserint.

VERS. 26 VIVIT ANIMA TVA,] id est iuro per animam & vitam tuam: vel tam verum est quod loquor quàm verum te viuere, vel me vitam tuam optare.

IDCIRCO ET EGO COMMODAVI (minùs rectè S. Greg. legit *commendaui*) EVM DOMINO CVNCTIS DIEBVS QVIBVS FVERIT COMMODATVS (erit) DOMINO.] *Cõmodaui*, id est tradidi vt vertit Chald. donaui, vt eum mihi Deus donauit, quasi dicat: Deus mihi eum dedit; quare ego illum Deo reddo & dedico, vt perpetuò ministret illi in tabernaculo, Hebr. *scaal*, in Hiphil *hiscil*, significat non tantùm rogare & postulare, sed & rogatum postulatumque commodare, dare, donare per Catachresim: verba enim Hebræorum actionem nunc inchoatam, nunc perfectam significant, præsertim in Hiphil. *Scaal* ergo significat & postulare, & postulationem exaudire, siue rem postulatam dare & donare. Vnde *Samuel* hîc in Hebr. vocatur quasi *Saul leel*, id est datus vel commodatus traditusque Deo. *Saul* quoque dictus est primus rex Israëlis, quasi datus à Deo, vel postulatus à populo & vocatus à Deo. Vnde à *Saule* qui erat ex tribu Beniamin, dictus est Saulus Paulus Apost. ex eadem tribu Beniamin oriundus: hinc ipse initio epist. hûc sibi dat titulum: *Paulus vocatus Apostolus*, &c.

VERS. 28

In Hebr. est pulchra Paronomasia. Ait enim Anna: Ego *scealti*, id est postulaui Samuelem à Deo & impetraui; idcirco ego vicissim *hiscilti*, id est commodaui & tradidi eum Deo, vt sit *Saul*, id est commodatus, datus & dicatus Deo per omnem vitam. Alludit enim ad nomen Samuel, illique aliud dat etymon, quasi dicat: *Samuel* meus initio dictus est quasi *Saul meel*, id est postulatus à Deo: iam verò dicitur *Samuel*, quasi *Saul leel*, id est donatus & oblatus, imò redditus Domino: *Cunctis diebus quibus fuerit commodatus* (supple erit) *Domino*, quasi quamdiu fuerit superstes, erit commodatus, datus dicatusque Deo, vt is ipse eo viatur ad libitum. Vnde Septuag. vertunt χρῆσιν κυρίῳ, id est, *vsum Domini*, quasi dicat: tradidi eum Domino viendum ad quemlibet eius vsum. Vatabl. *Ego quoque mancipaui eum Domino cunctis diebus, quibus ipse mancipatus erit Domino*, quasi dicat. Ego eum dedi Domino, vt per omnem vitam sit mancipatus & addictus Domino. Audi S. Chrysost. hom. 2. de Anna: *Vide quàm sit modesta*: Ne putes, inquit, *magnam rem aut admirandam facere quòd infantem dedicè: non ego huius beneficii sum auctor, sed persoluo debitum: depositum accepi, & hoc ei restituo qui dedit.*

Parentes filios Deo offerant.

Idem homil. 21. in epist. ad Ephes. *Quoniam*, inquit, *primitias* (filiorum, scilicet Samuelem) *obtulit, alans eius facta est fecunda, & alios etiam fratres illi acquisiuit.* Imitentur hoc parentes, vt filios ad Religionem aspirantes non auocent, sed potius incitent: sic enim à Deo & filiis & opibus ditabuntur. Audi & S. Ambros. Exhort. ad Virgines, laudantem Iulianam nobilissimam Romæ matronam, eò quòd filium vnicum Deo dicasset exemplo Annæ nostræ: *Tu, inquit, fili impetratus meus & votiuus meus, agnosce à quo donatus sis mihi. Ille tua ora plasmauit: ille tua membra destinxit; ille mea orata suscepit, cuius templo, cuius obsequio te antequàm nascereris, faciebam. Non parentibus, non tibi, sed Deo natus es cuius, antequàm de vulua matris exires, esse cœpisti. Et omnes quidem illius sumus; sed tamen tu specialiter promissus Domino, redderis; ego quasi Anna promisi vt omnibus vitæ tuæ diebus ac noctibus à conspectu Domini non recedas. Tu exequere.* Concludit D. Ambros. *Egregia*, inquit, *femina quæ sibi nihil reliquit, totum quod habuit Deo obtulit: unius vita, institutio disciplina est, & quædam forma castitatis, bono proposito & meliore magisterio.*

Audi & S. Bernard. epist. 110. parentes alloquentem, *Si filium vestrum Deus facit & suum, quid vos perditis? aut ipse quid perdit? fit de diuite ditior, de nobili generosior; clarior de illustri; & quod his omnibus maius est, sanctus de peccatore: sed vos non perditis eum; quin potiùs multos per eum acquiritis vobis filios; quotquot sumus in Claraualle, ipsum in fratrem, vos in parentes recipimus.*

CVNCTIS DIEBVS.] Lyran. censet Samuelem in templo ministrasse Deo vsque ad annum ætatis quinquagesimum dumtaxat: illo enim Leuitæ quasi emeriti libertate donabantur, nec ampliùs in tabernaculo seruire tenebantur, vt patet Numer. 8. 25. Verùm id repugnat huic loco: vnde alij passim censent eum in templo seruisse Deo per omnem vitam. Ita Philo lib. de Somniis in fine. S. August. in Psalm. 98. S. Hieron in cap. 44. Ezech. B. Petrus Damiani l. 5. epist. 9. Chrysost. homil. 4. in Acta, quem audi: *Considera Samuelem, qui post quadraginta annos tùm populi rem administrasset, tamen adhuc nutriebatur in templo,*

Hinc Patres docent summam curam parentibus adhibendam esse in educatione puerorum, ipsosque pueros à teneris se virtuti Deoque dicare debere. Audi inter alios S. Chrys. in Psal. 14. quærentem cur is & alij inscribantur *in finem*, ac respondentem: *Quoniam*, inquit, *docet de iustitia ac reliquis virtutibus: qui autem de his docet, non debet in finem vitæ suadere hæc, sed ab initio & ab ipsis incunabulis.* Et paulò pòst: *Si*, inquit, *nullus vestrûm vult possidere seruum senem, quantò magis Deus vult adolescentiam, & tamquam intactam virginem eam sibi iungit: vt eius vitæ primitias ambiat; ac quis cùm iuuentutem peccato exhauserit, languidam & eneruatam senectutem virtuti reseruet, & vitæ fæcem temperet sapientia.*

Et Clemens Alexandr. l. 1. pædag. c. 5. *Quemadmodum*, inquit, *patres & matres libentiùs vident equorum quidem pullos, boum vitulos, leonum catulos, ceruorum hinnulos, hominis puellum; ita & vniuersorum pater, eos recipit, diligit ac defendit.*

Plura in hanc rem congerit hic noster Mendoza. Denique quod dixit Plato, eos qui arte aliqua vel scientia eximij euadere volunt, à puero eam exercere debere, id verius est in studio virtutis & sanctitatis. Vnde Sancti eximij à puero sanctitati se dederunt, vti Samuel, S. Ionnes Baptista, S. Nicolaus, & alij.

Porrò votum hoc matris non arctabat Samuelem, quin grandior factus liberè posset è templo discedere, locumque alium & statum vitæ deligere, vti docet Lessius tract. de voto. dub. 10. Voluit tamen Samuel matris votum seruare, & ratum facere per omnem vitam.

ET ORAVIT] gratias Deo agendo, & Canticum sequens c. 2. canendo: pars enim prima orationis debet esse Dei laus & gratiarum actio, vt docet Paulus. Hinc laus subinde sumitur pro oratione, vt Thren. 2. 19. *Consurge, lauda in nocte.* Et Ieremiæ 7. *Tu ergo noli orare pro populo hoc, neque assumas pro eo laudem.*

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ANna ob natum Samuelem exultans Deo hymnum concinit, simulque prophetat de Christo. Mox v. 12. narrantur peccata filiorum Heli. Inde v. 18. Samuelis ministerium, & Annæ ab Heli benedictæ partus quinque prolium. Denique v. 22. Heli corripit filios, sed nimis leniter: vnde v. 27. à Deo reprehenditur per prophetam, qui idcirco obuenturas, ei tam suas, quàm filiorum & posterorum clades denuntiat.

1. EXultauit cor meum in Domino, exaltatum est cor meum in Deo meo: dilatatum est os meum super inimicos meos: quia lætata sum in salutari tuo. 2.
Non est sanctus, vt est Dominus: neque enim est alius extra te, & non est fortis sicut
Deus noster. 3. Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes: recedant vetera
de ore vestro quia Deus scientiarum. Dominus est. & ipsi præparantur cogitationes.
4. Arcus fortium superatus est. & infirmi accincti sunt robore. 5. Repleti prius:
pro panibus se locauerunt: & famelici saturati sunt, donec sterilis peperit plurimos;
& quæ multos habebat filios infirmata est. 6. Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. 7. Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & subleuat.
8. Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem: vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super
eos orbem. 9. Pedes sanctorum suorum seruabit, & impij in tenebris conticescent:
quia non in fortitudine sua roborabitur vir. 10. Dominum formidabunt aduersarij
eius: & super ipsos in cælis tonabit: Dominus iudicabit fines Terræ, & dabit imperium regi suo, & sublimabit cornu Christi sui. 11. Et abiit Elcana Ramatha, in domum suam: puer autem erat minister in conspectu Domini ante faciem Heli sacerdotis. 12. Porrò filij Heli, filij Belial, nescientes Dominum, 13. neque officium sacerdotum ad populum: sed quicumque immolasset victimam, veniebat puer sacerdotis, dum coquerentur carnes. & habebat fuscinulam tridentem in manu sua, 14. &
mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, aut in ollam, siue in cacabum: & omne
quod leuabat fuscinula, tollebat sacerdos sibi. sic faciebant vniuerso Israëli venientium in Silo. 15. Etiam antequam adolerent adipem, veniebat puer sacerdotis,
dice-

dicebat immolanti : Da mihi carnem,vt coquam ſacerdoti : nõn enim accipiam à
te carnem coctam, ſed crudam. 16. Dicebatque illi immolans : Incendatur pri-
mùm iuxta morem hodie adeps, & tolle tibi quantumcumque deſiderat anima tua.
Qui reſpondens aiebat ei : Nequaquam ; nunc enim dabis ; alioquin tollam vi. 17.
Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino ; quia retrahebant ho-
mines à ſacrificio Domini. 18. Samuel autem miniſtrabat ante faciem Domini,
puer , accinctus ephod lineo. 19. Et tunicam paruam faciebat ei mater ſua , quam
afferebat ſtatutis diebus , aſcendens cum viro ſuo, vt immolaret hoſtiam ſolemnem.
20. Et benedixit Heli Elcanæ & vxori eius ; dixitque ei : Reddat tibi Dominus ſe-
men de muliere hac , pro fœnore quod commodaſti Domino. Et abierunt in locum
ſuum. 21. Viſitauit ergo Dominus Annam , & concepit , & peperit tres filios, &
duas filias ; & magnificatus eſt puer Samuel apud Dominum 22. Heli autem
erat ſenex valde , & audiuit omnia quæ faciebant filij ſui vniuerſo Iſraëli ; & quomo-
do dormiebant cum mulieribus quæ obſeruabant ad oſtium tabernaculi. 23. &
dixit eis ; Quare facitis res huiuſmodi , quas ego audio , res peſſimas ab omni po-
pulo ? 24. Nolite filij mei ; non enim eſt bona fama , quam ego audio vt tranſ-
gredi faciatis populum Domini. 25. Si peccauerit vir in virum , placari ei poteſt
Deus ; ſi autem in Dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo ? Et non audierunt
vocem patris ſui ; quia voluit Dominus occidere eos. 26. Puer autem Samuel
proficiebat, atque creſcebat , & placebat tam Domino quàm hominibus. 27. Ve-
nit autem vir Dei ad Heli,& ait ad eum ; Hæc dicit Dominus; Numquid non aper-
tè reuelatus ſum domui patris tui, cùm eſſent in Ægypto in domo Pharaonis ? 28. Et
elegi eum ex omnibus tribubus Iſraël mihi in ſacerdotem , vt aſcenderet ad altare
meum, & adoleret mihi incenſum, & portaret ephod coram me ; & dedi domui pa-
tris tui omnia de ſacrificiis filiorum Iſraël. 29. Quare calce abieciſtis victimam
meam, & munera mea quæ præcepi vt offerrentur in templo ; & magis honoraſti fi-
lios tuos quàm me, vt comederetis primitias omnis ſacrificij Iſraël populi mei ? 30.
Propterea ait Dominus Deus Iſraël ; Loquens locutus ſum, vt domus tua , & domus
patris tui , miniſtraret in conſpectu meo, vſque in ſempiternum. Nunc autem di-
cit Dominus : Abſit hoc à me : ſed quicumque glorificauerit me , glorificabo eum:
qui autem contemnunt me , erunt ignobiles. 31. Ecce dies veniunt, & præcidam
brachium tuum , brachium domus patris tui , vt non ſit ſenex in domo tua. 32. Et
videbis æmulum tuum in templo ; in vniuerſis proſperis Iſraël ; & non erit ſenex in
domo tua omnibus diebus. 33. Verumtamen non auferam penitus virum ex te ab
altari meo:ſed vt deficiant oculi tui,& tabeſcat anima tua;& pars magna domus tuæ
morietur , cùm ad virilem ætatem venerit. 34 Hoc autem erit tibi ſignum, quod
venturum eſt duobus filiis tuis. Ophni & Phinees ; in die vno morientur ambo. 35.
Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum & animam meam faciet,
& ædificabo ei domum fidelem , & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus.
36. Futurum eſt autem , vt quicumque remanſerit in domo tua , veniat vt oretur
pro eo & offerat nummum argenteum , & tortam panis, dicatque : 37. Dimitte
me obſecro ad vnam partem ſacerdotalem, vt comedam bucellam panis.

VERS. 1. EXVLTAVIT COR MEVM IN DOMINO.] Eſt hoc A Annæ canticum, vel vt S Auguſt. vocat, *hymnus*, quo de prǣteritis & præſentibus beneficus gratias agit, ac de futuris in Chriſto prophetat v. 5. & 10. Partim ergo eſt canticum Euchariſticum, partim prophetia, ait Theodor. Procopius, Abulenſ. licet S. Auguſtinus 11. Ciuit. 4. velit totum eſſe prophetiam de Chriſto & Eccleſia , quod in ſenſu Allegorico verum eſt. Anna enim, Inquit Theodor. & Procopius, quia prophetam concepit, prophetiæ quoque gratiam participauit, ſicut & Elizabeth & B. Virgo.

Vnde Canticum Zachariæ ob natum Ioannem Baptiſtam, & canticum B. Virginis ob conceptum Chriſtum, *Magnificat anima mea Dominum*, &c. huic Annæ cantico perſimilia ſunt, ac ſubinde ad verbum cum eo conſonant, vt patet ea inter ſe conferenti.

Audi quid de Cantico ſcribat S Bern. ſerm. 1. in Cant. *Non eſt ſtrepitus oris, ſed iubilus cordis; non ſonus labiorum, ſed motus gaudiorum ; voluntatum, non vocum conſonantia; non auditur foris, nec enim in publico perſonat ; ſed ſola quæ cantat audit, & cui cantatur, id eſt ſponſus & ſponſa.*

Ex dictis conſtat canticum hoc inſpiratum fuiſſe Annæ à Spiritu S. eſſeque partem S. Scripturæ.

ET EXALTATVM EST CORNV MEVM IN DEO MEO]*Cornu*, id eſt fortitudo & gloria mea : vtriuſque enim ſymbolum eſt cornu : boues enim, cerui & rhinocerotes in cornibus habent ſuum robur, decus & gloriam : hinc & coronæ regiæ earumque radij cornua vocantur, vti oſtendit Pier. Hierog. 7. Samuel enim coronam regiam dedit Saüli & Dauidi. Senſus eſt, quaſi dicat : Deus me imbecillam & abiectam , imò ob ſterilitatem infamem & conuitiis Phenennæ expoſitam fecit robuſtam

bustam & gloriosam, per miraculum me fœcundando, dandóque filium Samuelem, qui erit robur & gloria tam mea, quàm totius Israëlis. Ita Abul. Vatabl. & alij. Vnde S. Hieron. in Quæst. per cornu accipit filium Samuelem, qui ex Anna prodierat, sicut cornu prodit ex capite rhinocerotis. Sicut enim rhinoceros suo cornu ventilat & configit feras, imò elephantes, sic Samuel ventilauit & dissipauit Philisthæos hostes Israëlis. Vnde S. Gregor. *Quia ergo*, inquit, *exaltatione, cornu in Deo sustollitur, Deum suum singulariter fatetur: quia summa illa infusio diuina dulcedinis exaltatam mentem & sui susceptibilem, & valde familiarem facit.*

Dilatatvm est os mevm svper inimicos meos:] quasi dicat: Nunc habeo quod ore meo respondeam Phenennæ, eiusque filiis & cognatis, qui mei sunt æmuli, mihique sterilitatem exprobrant: ostentans enim meum Samuelem eis silentium imponam.

Qvia lætata svm in salvtari tvo] Hebr. *in salute tua*, qua me saluasti & liberasti à malo & probro sterilitatis. Ita Chald. Vatabl. Iansen. Caiet. Mysticè *in Christo*; hic enim est salus nostra: Vnde Septuag. vertunt, *σωτηρίαν*. Noster *salutare* vel *salutarem*, id est saluatorem mundi. Ita S. August 17. Ciuit. 4. Hinc patet non esse verum gaudium in mundo, nisi in Deo & Christo. Audi S. Chrysost. hom. 3. de Anna: *Non quoniam saluata sum, sed quoniam per te saluata sum, propterea lætor & exulto. Tales sanctorum animæ de Deo qui dedit, magis quam de donis gaudent; gratorum hoc est seruorum, omnibus suis suum præponere Dominum: cùm peccauerimus, non doleamus quia punimur, sed quoniam Dominum exacerbauimus; & si quid boni fecerimus, non gaudeamus propter regna cælorum, sed quoniam rem cælorum regi gratam gessimus; mentem enim habenti gehenna quoque formidolosius est Deum offendere: & omni regno desiderabilius Deo placere.* Et paulò pòst: *Talis erat & hæc mulier, ad Deum in omnibus confugiebat, & accepta gratia magis de Deo datore gaudebat.* Sic & David: *Cor meum*, inquit, *& caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Psalm. 83. vers. 3.

Sancti in solo Deo gaudent.

Audi S. Bernard. Epist. 115. *Illud*, inquit, *verum & solum est gaudium, quod non de creatura, sed de creatore concipitur: & quod cùm possederis nemo tollet à te; cui comparata omnis aliunde iucunditas, mœror est, omnis suauitas mœror est, omne dulce, amarum, omne decorum fœdum, omne postremò quodcumque aliud delectare posset molestum.*

Addit Origenes de Elcana: *Quoties in Deo gaudemus, toties diabolum flagellamus.*

Vers. 2. Non est Sanctvs vt est Dominvs.] Celebrat Anna. primò sanctitatem Dei, quia hæc est primum & nobilissimum attributum Dei, ob quod ipse adoratione, omnique veneratione, obsequio, victima & cultu dignissimus est. 2. quia Deus in Annæ partu suam sanctitatem declarauit; tum quia eius innocentiam & probitatem contra Phenennam inuidam defendit; tum quia fidem ei omnium tacitè datam de prole per miraculum nascitura sanctè præstitit; tum quia ei dedit Samuelem, quem facturus erat prophetam sanctissimum & sanctificatorem Israëlis: quæ omnia à Dei sanctitate manarunt, ceu radij à sole, eiusque fuerunt dona & beneficia.

Neqve enim est alivs extra te] Deus verus, per essentiam sanctus, ipsaque increata & immensa sanctitas, de qua in hymno S. August. *Tu solus sanctus*: Septuag. vertunt: *Non est iustus sicut Dominus*, vbi iustus accipi potest sanctus, vel potiùs iustus, quia iustè meam innocentiam à calumniantibus defendit.

Et non est fortis sicvt Devs noster.] Pro *fortis*, Hebr. est *tsur*, id est *petra*, in qua contra tempestates & venatores securi tutique consistimus, iuxta illud Psal. 103. 18. *petra refugium herinaciis*. A *tsur* dicta est *tor*, & Tyrus celeberrima vrbs Phœniciæ & munitissima, quia vndique mari circumdata, adeò vt à Nabuchunodosor fuerit obsessa per tredecim annos, & ab Alexandro Magno ægrè expugnata. *Tyrus* enim Hebr. dicitur *tsur* vel *tsor*. eò quòd in petra fuerit extructa, atque instar promontorij mari & tempestatibus maris fuerit opposita. Talis *petra*, talis *tsur*, talis Tyrus Annæ & piis est Deus, vt proinde iis nec homines, nec dæmones, nec leones, nec ignes, nec tormenta, nec mors metuenda sint. Audi S. Bern. serm. 61. in Cantic. *Stat martyr tripudians & triumphans, toto licet lacero corpore, & rimante latera ferro, non modò fortiter, sed alacriter sacrum è carne sua circumspicit ebullire cruorem. Vbi tunc anima martyris? nempè in tuto: nempè in petra, nempè in visceribus Iesu, vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si in suis esset visceribus, scrutans ea ferrum, profectò sentiret: nunc autem in petra habitans, quid mirum si in modum petræ durruerit? neque mirum si exul è corpore, dolores non sentiat corporis. Neque hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus, non amittitur.*

Nolit multiplicare loqvi svblimia gloriantes:] Vers. 3.
Scilicet tu ò Phenenna, tuique filij & cognati, qui de vestra fœcunditate & felicitate superbè gloriati estis, cum mei meorumque despectu & contemptu. Pro *sublimia* Hebr. est *gebohа gebohа*. Chald. *Magnalia Magnalia*. Regia, *altum altum*. Caiet. *Celsitudinem celsitudinem*, hoc est valde alta, celsa, magna & sublimia, quæ vestras vires trãscendunt. Vnde alij vertunt: *Nolite loqui excelsa eminentiã*, Theod. *ne loquamini sublimia ad fastum*. Orig. lib. 1. in Iob. *Nolite loqui superba in superbia.*

Recedant (Hebr. exeant) vetera de ore vestro] Scilicet veteres superbi sermones iam dicti, quibus consueueratis gloriari, mihique sterili insultare. Chald. pro *vetera* vertit *blasphemias*; Septuag. *magniloquium*; alij, *verbum durum* vel *superbum*, iuxta Prudentij in psychomachia:

Desine grande loqui frangit Deus omne superbum.
Alta cadunt, inflata crepant, tumefacta premuntur.

Et illud Nazianzeni: *vires vacuos ventus distendit, fatuos sui existimatio.* Causam subdit dicens:

Qvia Devs scientiarvm Dominvs est] quasi dicat: Nolite superbè vos iactare & gloriari, quia Deus scit & præuidet omnia, tam futura quàm præterita & præsentia, illaque cum his connectit; quare ipse scit vestram gloriam in ignominiam, vestram felicitatem in infelicitatem, vestram copiam in inopiam se decernente & puniente conuertendam.

Et ipsi præparantvr cogitationes] quasi dicat: Deo paratæ, id est apertæ, cognitæ & præsentes sunt vestræ insolentes, ambitiosæque cogitationes, vt illas ipse contrariis suis cogitationibus, id est consiliis, iudiciis & decretis deprimat, obruat & castiget. Sic Deus Nabuchodonosorem gloriantem in sua Babylone conuertit in bestiam. Daniel. 4. ac Balthasarem eius filium in suo epulo gloriantem describens in pariete: *Mane tekel phares*,

pharis, eadem nocte per Cyrum occidit. Daniel. 5.

Deus ergo scientiarum Dominus est, quasi dicat: Deus est scientissimus. *Deus omnia nouit*, ait Chald. quare ipse scit tam futura quàm præsentia, scilicet me antea sterilem fore fœcundam, & Phenennam fore sterilem; ideoque ipse est *arbiter conscientiarum*, ait S. August. l. 17. Ciuit. 4. vt superbas earum cogitationes videat, damnet, premat sternatque. Deus est ipsius solis sol, illustrans sensibilem intelligibilis, ait Philo lib de offeren. vict. vnde rectè admonet S. August. serm. 46. de verb. Domini: *Ipse* inquit, *timendus est in publico, ipse in secreto. Procedis? videris: lucerna ardet? videt te: lucerna extincta est? videt te. In cubile intras? videt te. Ipsum time cui cura est vt videat te, & vel timendo castus esto, aut si peccaueris quære vbi te non videat, & fac.* Et Boëtius l. 5. de Consol. Phil. Prosa 6. *Auersamini igitur vitia, colite virtutes: magna vobis indicta est necessitas probitatis, cùm ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis.*

Mysticè S. Bernard. serm. 13. in Cantic. *Origo*, inquit, *fontium & fluminum omnium, mare est, virtutum & scientiarum Dominus Iesus Christus. Quis enim Dominus virtutum, nisi ipse est rex gloriæ, sed & iuxta Annæ canticum, idem ipse Deus scientiarum Dominus est, Continentia carnis, cordis industria, voluntatis rectitudo ex illo fonte manant, non solùm autem, sed & si quis callet ingenio, si quis nitet eloquio, si quis moribus placet, inde est: inde scientiæ, inde sapientiæ sermo; thesauri si quidem sapientiæ & scientiæ ibi omnes absconditi sunt.*

Porrò Deus dicitur Græcè Θεὸς à θεάομαι, quòd omnia videat; vnde Ægyptij Deum appellabant oculum mundi. Audi S. August. epist. 3. ad Fortun. *Deus totus oculus est, totus manus, & totus pes, quia omnes videt, omnia operatur & vbique est.* Vide dicta Eccles. 16. v. 16. & seq. & cap. 24. 19.

ET IPSI PRÆPARANTVR COGITATIONES] quasi dicat: Deo cogotationes omnes hominum & Angelorum patent, ab eoque diriguntur, temperantur, adimplentur. vel erumpuntur & eliduntur. Deus est qui ea quæ cogitamus, cupimus, iactamus, dirigit atque perficit, vel discutit & euertit, vti mea fœcunditatis desideria adimpleuit, Phenennæ verò inuidas & arrogantes cogitationes dissipauit & disperdidit. Hebr. pro *præparentur* est נתכנו *nitkenu*, id est ponderantur, numerantur, appenduntur, mensurantur, quasi dicat, Deus mensurat cogitationes nostras, ac videt an nimis magnæ vel paruæ, æquæ vel iniquæ, sapientes vel stultæ sint, vt sciat cuius cogitationes, quando & quomodo explere debeat, cuius non explere, v.g. Annæ desideria perficere, non Phenennæ; quasi dicat: laudo Deum qui perfecit ea quæ ego cogitaui & cupiui; in illo ergo glorior, non in me, quia sterilitatem, quam ego superare meis viribus non potui, ipse sua diuina vi superauit & discussit. Hoc est quod ait Salomon Prouerb. 16. 2. *Omnes viæ hominis patent oculis eius: Spirituum ponderator est Dominus*; vbi multa hac de re dixi.

Possunt secundò hic cogitationes non tantùm hominum accipi, sed & ipsius Dei, vti vertunt Septuag. *Deus*, inquit, *præparans adinuentiones suas*; & Chald. *Dominus*, inquit, *super omne factum suum extendens iudicium*, quasi dicat: Dei est perficere non tantùm ea quæ nos cogitamus & cupimus, sed etiam quæ ipse de nobis cogitat & cupit; sæpè enim ipse alia cogitat & vult, quàm nos cogitamus & velimus, tumque facit ea quæ ipse cogitat & vult, non quæ nos; sicut hic cogitauit fœcundare & exaltare Annam, non Phenennam. Vnde Chald. vertit: *Ipse vobis retribuet culparum vestrarum vltionem.* Theodor. *Deus præparans exercitationes suas*, id est, complens sua consilia. Symmachus: *non sunt apud Deum prætextus & excusationes.* Vatabl. *conatus eius perficiuntur.* Pagnin. *ipsi directa sunt opera*, id est, finem ad quem ab eo diriguntur attingunt. Deus enim suas cogitationes & voluntates mensurat sua omnipotentia, quæ tanta est quanta eius voluntas & intellectus: quare omnia quæ cogitat & vult perficere potest, & reipsa perficit; cùm nos multa velimus quæ perficere nequimus. Sensus ergo est, quasi dicat; *Scientiarum Dominus est*, quia scit tam futura quàm præsentia, imò ipse omnia rectè instéque ordinat & disponit: ipse enim præparat cogitationes, vt scilicet insolentes & inflatos, qualis est Phenenna, deprimat; humiles verò & miseros, qualis ego fui, soletur & extollat, sicut extulit Saram sterilem depressa Agar insolenti: quare nemo superbus confidat rebus præsentibus secundis, nemo humilis & miser in aduersis desperet, quia Deus vtriusque vices & sortes commutabit, vt hos faciat felices, illos verò infelices.

Hinc nonnulli pro לו *lo*, id est *ei*, legentes לא *lo* per *Aleph* vertunt: *non sunt* (hominibus vel Angelis) *mensurabiles cogitationes Dei*, iuxta illud Pauli Rom. 11. v. 33. *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei? Quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit?*

Tropol. Rupert. *Scientiarum*, inquit, *Domino cogitationes præparantur pro munere. Si vis ab illo promereri vel impetrare scientiæ donum, non multa oblationes arietum & taurorum, sed sanctæ cogitationes eius rei præparatoria sunt.*

Hinc vide quid cogites. Deus enim non solùm actiones & sermones, sed & intimas cogitationes & intentiones peruidet, easque in die iudicij toti mundo reuelabit & iudicabit, iuxta illud Hebr. 4. v. 12. *Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ ac Spiritus, compagum quoque ac medullarum & discretor cogitationum & intentionum cordis.*

Denique aliqui sic exponunt: *Deus scientiarum Dominus est*, hoc est Deus est scientissimus, quia ipse scit omnium hominum cogitationes & conatus conuertere ad id, quod ipse fieri voluerit; quare cogitationes hominum illi præparantur, sicut præparatur materia artifici, vt ex illa faciat id quod ipse voluerit. Sic cogitationes fratrum de Iosepho vendendo conuertit in Iosephi bonum & exaltationem, vt scilicet fieret princeps in Ægypto: sic Phenennæ probra & maledicta conuertit in laudem & decus patientis Annæ.

ARCVS FORTIVM SVPERATVS EST (Septuag. VERS. 4.
infirmatus est) ET INFIRMI ACCINCTI SVNT ROBORE.] Huic versui antistrophus est ille B. Virginis. *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.*

Prędicat Anna omnipotentiam Dei ex eo quòd sæpè fortes fortitudine sua deiecerit, ac vice versa infirmos fortes effecerit. Vnde Chald. vertit: *Et ij qui erant debiles facta sunt virilitates*, quasi dicat: Deus fortes quasi viros fecit debiles quasi feminas, & vice versa debiles quasi feminas, fecit fortes quasi viros, vti iam Phenennam, quæ in pariendo tot filios videbatur fortis, fecit infirmam, vt amplius non pariat; & me Annam sterilem ad pariendum fecit validam, vt pepezim Samuelem, & quinque

alias proles paritura sim: pendet enim hic versus à v. sequenti: *donec sterilis peperit*, &c. Arcum vocat robur, potentiā, fortitudinem, quia ante inuentas bombardas pugnabant arcubus, vti etiamnum pugnant Indi & Tartari. Propriè verò arcum vocat linguam mordacem Phenennæ, quæ scommata & sannas quasi sagittas in Annam iaculabatur, quas Anna quasi infirma & sterilis tacita audiebat. Sed Deus hanc linguam & has sannas infregit, dum Annam fœcundauit, itaque Phenennâ validiorem effecit. Ita Lyran. Hugo, Abul. & Glossa.

Arcus fortium superatus quis? Resp. 1. Porrò sententia hæc generalis est; vnde multis aptari potest. Primò ergo S. Gregor. eam adaptat S. Michaëli eiusque Angelis, ac Lucifero eiusque asseclis dæmonibus, qui erant summi & potentissimi, præ quibus Michael & Angeli videbantur esse minores minusque potentes: *Quos Deus*, inquit D. Gregor. *de cælo præcipitauit, vt in lapsis Angelis disceret homo quid timeret. Nam quid de luteo vase fiet, si Deus nec aureis superbia fætore plenis ignoscit?*

2. Secundò, Origen. homil. de Elcana, hanc gnomam accommodat dæmonibus, qui potentissimi sunt spiritus, & hominibus qui carnei sunt ideoq; infirmissimi. *Et tamen tu*, inquit Origen. *si indutus sis armis Dei, si scuto fidei munitus, & galea salutis obtectus, & lorica charitatis, & gladio spiritus accinctus, arcus contra te potentium pro munimentis talibus infirmabitur.*

3. Tertiò Beda & Orig. eam attribuunt Philosophis gentilibus & fidelibus plebeis ac simplicibus, de quibus ait Apost. 1. Cor. 1. *Stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientes.*

4. Quartò, S. Hier. in Quæst. refert ad Pharaonem & Ægyptios, ac Mosen & Hebræos: Pharao enim potens in equis & curribus insequens Hebræos per mare rubrum eo mersus est, cùm Hebræi salui validique exirent. Simili modo attenuas Chananæis, quos licet gigantes & bellipotentes imbelles Hebræi duce Iosue profligarunt.

5. Quintò, S. August. 17 Ciuit. 4. S. Greg. Theodor. Angelomus & Beda referunt ad Iudæos & gentiles, Iudæi enim in lege validi per Christum infirmati sunt: gentiles verò per eumdem erecti, & Iudæis validiores effecti.

6. Sextò, Lyran. refert ad Pharisæos & Apostolos: illos enim nobiles, doctos & potentes per gratiam Dei deiecerunt rudes, pauperes & infirmi Apostoli: *Qui olim*, ait S. Gregor. *mulierum verba timuerunt, postea auctoritatem principum libertate frangebant.*

Denique Euthym. Caiet. & Dion. illam adaptant superbis & humilibus: potentes enim & fortes in sua fortitudine superbiunt: infirmi verò in sua infirmitate se humiliant, Deique potentis opem inuocant: vnde hi à Domino, cuius ope & robore se indigere sentiunt, roborantur: illi verò robore suo priuantur, quia non agnoscunt illud se à Deo accepisse, & ab eo pendere: *vt non glorietur coram Deo omnis caro*, sed omnem roboris gloriam Deo à quo datur, attribuat. Atque hæc est causa, cur Deus per infirmos maiora sæpè quàm per fortes operetur, vt qui *gloriatur, in Domino glorietur*, ait Apost. *Virtus* enim Dei *in nostra infirmitate perficitur*. 2. Corinth. 12. 9. Vide ibi dicta.

REPLETI PRIVS PRO PANIBVS SE LOCAVERVNT, ET FAMELICI SATVRATI SVNT] Huic antistrophon est illud B. Virginis: *Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.* Lucæ 1. Vide ibi dicta. Ad litteram Deus sæpè impios opibus & cibis repletos depauperat & fame affligit, vt cogantur operas suas pro panibus lucrandis elocare, & vires suas laborando exhaurire: Vnde Aquila vertit, *attriuerunt se*; vti fecit filio prodigo, qui præ fame coactus fuit pascere porcos, eorumque siliquas comedere. Lucæ 15. Sic Deus ob peccata sæpè sterilitatem & famem populis immittit, vti immisit Ægyptiis totique orbi tempore Abrahæ. Genes. 12. v. 10. & tempore Ioseph. Genes. 45. & tempore Mosis. Exodi 10. vers. 14. & tempore Ruth c. 1. pios verò famelicos Deus saturauit, imò alios per eosdem pauit, vt patet de Ioseph pascente Ægyptum totumque orbem; de Abraham Gen. 12. de Hebræis quos per 40. annos aluit manna in deserto. Sic Iudæos à Tito obsessos fame confecit, adeò vt matres suos filios vorarent, cùm Christiani vrbe egressi cibis abundarent. Sic Anna hîc ob mœrorem sterilitatis non comedens cap. 1. v. 7. erat famelica, sed iam mœrore per generationem depulso comedens, saturata & exhilarata est, Phenenna verò priùs læta & saturata, nunc mœrens cœpit cibum fastidire, fortè etiam ipsa cum filiis ad tantam egestatem redacta est, vt cogerentur se suasque operas pro panibus congerendis elocare: hoc enim hîc innuit Anna.

Mysticè. Mysticè: Deus fideles pios satiat sapientia, prædicatione & doctrina verbi Dei, Eucharistia & Sacramentis, cùm Iudæos aliosque impios iis priuat. Ita S. Ambros. serm. 12. in Psal. 118. *Diuites*, inquit, *eguerunt & esurierunt, quia qui antea abundabant gratia, postea tamen propter perfidiam suam egere cœperunt: Qui autem pauperes erant populi nationum, iam per fidem Christi satiantur & abundant: Sicut scriptum est: edent pauperes & saturabuntur.*

Anagog. Anag. Sanctos Deus hîc ieiunantes sistit deliciis æternis in cælo, improbos hîc se ingurgitantes torquet fame perenni in gehenna, iuxta illud Isaiæ 65. v. 13. *Ecce serui mei comedent; & vos esurietis: Ecce serui mei bibent, & vos sitietis: Ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini.* Audi Tertull. lib. de spectac. cap. 28 *Vicibus res disposita est: nunc illi lætantur, nos conflictamur.* Et paulò pòst: *Lugeamus ergo dum Ethnici gaudent, vt cùm lugere cœperint gaudeamus.*

Idem lib. de Idolis c. 13. *Sæculo*, inquit, *gaudente lugeamus, & sæculo postea lugente gaudebimus. Sic & Lazarus in sinu Abrahæ refrigerium consecutus, contra diues in tormento ignis constitutus, alternas malorum & bonorum vices æmula retributione compensant.*

Et S. August. serm. 227. de Tempor. *Pauper*, ait, *beatitatem emit mendicitate, & diues supplicium facultate.*

DONEC STERILIS PEPERIT PLVRIMOS] Pendet hæc sententia à v. 4. celebrat enim nunc Dei fortes infirmantis & infirmos fortificantis potentiam, eiusque quid eximium & quasi summum assignat. Idque significat τὸ *donec*; pro enim Hebr. est עד *ad*, pro quo Sept. vertunt *quia*. Chald. *etiam*, Vatab. *adeo vt*. Sēsus ergo est, quasi dicat: Deus potentissimus sæpè fortes infirmat, & infirmos corroborat, *donec*, id est *vsque adeò*, vt faciat sterilem, qualis ego eram, parere septem, id est multos filios; fœcundę verò & filiis abundanti, qualis erat Phœnenna, deinceps partus sistat, vt fiat sterilis, imò proles iam genitas sensim auferat, aut pauperes miserasque & infirmas efficiat. Ita S. Hieron. in Quęst. Abul. Vatab. Iansen. *Anna peperit septē quo sensu.* Tradunt Hebræi, quòd Phenennæ tot moriebātur filij, quot nascebantur Annæ, ita vt nato Annæ Samuele primogenito moreretur primogenitus Phenennæ, & ita deinceps,

ceps; sed hoc refutat S. Hieron. & alij. Sic τὸ *donec* significat rei extremum & summum 1. Reg. 30. v. 4. *Planxerūt donec deficerent in eis lacrymæ.* Et 2. Reg. c. 23 v. 10. de Eleazaro: *Percussit Philisthæos donec deficeret manus eius.* Et 3. Reg c. 18. 28 de Sacerdotibus Baal *Incidebant se iuxta ritum suum cultris & lanceolis, donec perfunderentur sanguine.* Sap. 10. 13. de Ioseph: *Non dereliquit eum, donec afferret illi sceptrum regni.*

Pro *plurimos* Hebr. est *septem*. Vnde Iosephus ait Annam peperisse septē filios; verùm v. 21. tantùm numerantur quinque, vt addito Samuele sint sex. Rabbini nonnulli pro Samuele substituunt duos eius filios, vt fiant septem proles Annæ. Rursum Rabbi Salomon duos Phenennæ filios Annæ assignat, vt septem habeat, idque quia quoties ipsa pareret, toties duo semper Phenennæ filij morerentur. Cumque duo tantùm superessent, hos illa rogata suis precibus conseruauit: at hæ sunt illorum fabulæ, vt in homil. vocat Origen.

Dico ergo ad litteram: Anna peperit septem, id est multos filios. Septenarius enim est symbolum multitudinis. Prophetat Anna instincta à Spiritu sancto de filiis quos paritura erat v. 21.

Allegor. Alleg. Phenenna significat synagogam Iudæorum, quæ iam parere Deo filios desiit; Anna Ecclesiam Christianorum, quæ plurimos ex omnibus gentibus filios Deo gignit. Vnde Chald. vertit: *sterilis implebitur prole,* scilicet plurima. Ita Origen. Theod. Procop. & S. Aug. 17. Ciuit. c. 4.

Symbol. Symbolicè Cabalistæ: *Anna,* inquiunt, *peperit septem,* quia Samuel & שבע *Seba,* id est *septem,* suis characteribus eumdem exprimunt numerum, scilicet 377. Sublimiùs Philo lib. quòd Deus sit immutabilis: Septenarius, inquit, est perfectissimæ quietis & Sabbati symbolum, vnde significat animum in Deo recumbentē & quiescentem, qualis erat Samuelis: *Samuel enim,* inquit, *in solium Dei ministrorum ordinem adscitus nemini prætereà seruiens, ab vno & ente honestatur: quia status est Septenarij anima in Deo requiescentis. & nullis mortalibus occupata negotiis.*

Tropol. Tropolog. Euberius: *Vir sanctus,* ait, *qualis erat Samuel est instar multorum, quia pluris est apud Deum, pluraq́; ab eo impetrat quàm multi cæterorum,* iuxta illud Eccles. 16. 3. *Melior est vnus timens Deum, quàm mille filij impij.* Vide ibi dicta. Audi S. Chrysost. hom. 40. ad pop. *Helias,* inquit, *vnus erat; sed totus mundus non erat dignus qui rependeretur ei. Et mundus quidem innumera millia sunt, sed non sunt millia, cùm nec ad vnius mensuram perueniant.*

Et Philo lib. de Decalogo quærens, cur Deus in singulari dicat: *Non occides: non mœchaberis,* respondet: *Quia quicumque Deo paret ac legibus, æquatur frequentissimo populo, vel potiùs omnibus gentibus, imò mūdo vniuerso.* Rursū: *Apud homines,* inquit, *iniusta multitudo pluris quàm vnus iustus æstimatur; apud Deum verò bonitas rara præfertur iniquis innumeris.*

Insuper anima peccatrix, ideoq́ue bonorum operum sterilis parit plurimos cùm pœnitens multos fidei, spei, pœnitentium, eleëmosynæ, charitatis, aliarumq́ue virtutum actus producit: ac vice versa anima sancta quæ bonis operibus abundabat, dum in peccatum mortale prolabitur, sterilescit adeò, vt non tantùm nulla bona opera & merita pariat, sed & præterita dissipet & disperdat. Audi S. Basil. in cap. 1. Isaiæ ad illa: *regionem vestram alieni comedunt. Vide,* inquit; *iuuenem quempiam à puero intra ædes educatum; alacriter & studiosè ad orationem prodeuntem, nullam transmittentem beneficentiæ officij, æterni illius iudicij memorem, iugiter acquiescentem sermonis doctrinæ: talem denique mihi considera in fornicationem prolapsum. Quonam pacto miserabilem illum è proximo consequitur omnimoda conuersio priorum laborum. Conscientia commissi facinoris non iam eum comitatur, vt se conferat ad orationis locum: non idem in cœtu consistit eorum qui in arcano secessu deflent. Fit hinc ad orationem cunctantior. Denique sensim illius menti se inserit meditatio vt à proposito deficiat. Denique ad omnimodam perditionem per varios errorum anfractus adducitur* Ad hæc Orig. hom. de Elcana: *Sterilis,* inquit, *erat in me anima mea non afferebat fructus iustitiæ; nunc autem vbi per fidem Christi meruit gratiam Spiritus sancti, & impleuit eam spiritus timoris Domini, certum est quod sterilis peperit septem.* Et nonnullis interiectis: *Fœcunda,* inquit, *in propagine erat caro mea habens plurimos carnis fructus fornicationem, immunditiam, impudicitiam, idololatriam &c. Hæc erat carnis nostra numerosa progenies: sed cùm venimus ad fidem crucis Christi, & mortificationem Iesu cœpimus circumferre in corpore nostro. & mortificare membra nostra quæ sunt super terram & exhibere ea seruire iustitiæ & sobrietati; tunc fœcunditas probrosa huius generationis exclusa est, & hoc modo fœcundam filiis infirmata est.*

Denique, *Sterilis,* ait S. Franciscus, *est paupertulus, humilis sanctusq́; religiosus qui generandi in Ecclesia filios non habet officium. Hic pariet in iudicio multos quia quos nunc priuatis orationibus & bona vitæ exemplo conuertit ad Christum, illius gloriæ tunc iudex ascribet. Quæ multos habet filios infirmabitur quia prædicator vanus & loquax, qui multis nunc quasi sua virtute genitis gaudet, cognoscit tunc se nihil proprij habere in eis.* Ita Annales Waddingi anno Christi 1220. num. 30. & S. Bonauen. in vita S. Francisci.

DOMINVS MORTIFICAT ET VIVIFICAT, DEDVCIT AD INFEROS ET REDVCIT.] Primò, cùm mortuos ad vitam resuscitat: item cùm animas patrum ex inferis, id est ex limbo per Christum resurgentem eduxit, ait Theodor. ac dum animas plenè purgatas è purgatorio ad cælum traducit: vnde Chald. vertit: *ab inferis deducit ad vitam æternitatis.* Rursum cùm sanis morbum lethalem immittit, ac deinde iis pœnitentibus & supplicantibus sanitatem vitamq́ue restituit, vti fecit Ezechiæ regi, Isaiæ c. 38. Secundò, dum quem tot ærumnis affligi permittit, vt penè mori cogatur, ac deinde humiliatum iis liberat & prosperat. Tertiò, cùm sterilem, qualis Anna erat, fœcundat; & in prolibus quasi viuificat. Sterilis enim est quasi lignum aridum & emortuum, iuxta illud Isaiæ 56. 3. *Non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum.* Et Apostolus Rom. 4. 19. loquens de Abraham sene & Sara sterili: *Non,* inquit, *infirmatus est fide, nec considerauit corpus suum emortuum, cùm iam ferè centum esset annorum, & emortuam vuluam Saræ.* Et Ezech. c. 17. 24. *Siccaui lignum viride, & frondere feci lignum aridum.* Sic enim Deus arbores in hyeme defrondans & siccans mortificare videtur, in vere verò easdem frondere faciens rursus viuificare. *Vers. 6.* *Deus mortificat & viuificat.*

Alleg. Deus mortificat synagogam Iudæorum, viuificat Ecclesiam Christianorum, ait S. Gregor. Beda, Angelomus.

Tropol. S Aug. l. 17. Ciuit. cap. 4. Dominus cùm in nobis carnales affectus mortificat, spiritnales spiritumq́ue viuificat: mortificatio enim carnis est viuificatio spiritus, vti docet S. Paulus. Vnde Orig. *Deus, ait, occidit Paulum persecutorem, eumq; viuificauit vt fieret Apostolus Christi.* Audi S. Ambros. serm. de

Ieiun.

Iciun: *Occidit Deus primùm in nobis homicidia, adulteria, scelera, furta per baptismum, & sic nos tamquam nouos homines æternitatis immortalitate viuificat. Morimur ergo peccatis per lauacrum, regeneramur autem vita per spiritum.* Et paulò pòst: *Occidimur, inquit, quodammodò cum desinimus esse, quod fuimus: nouo enim pietatis genere in vno eodemq; homine impius & adulter occiditur, vt misericors renascatur & castus. Interimitur idololatria, vt religio propagetur. Fornicator & ebriosus extinguitur, vt continens & sobrius procreetur. Sic ergo mortificat Dominus vt viuificare faciat: sic occidit vt prosit: sic verberat vt emendet. Hæc est igitur circa homines suos tota eius seueritas vt in his peccata puniantur, anima conseruetur; auferantur detestanda vitia, virtutes optimæ nutriantur.*

Audi S. Greg. hîc: *Deum, inquit, ad inferos ducere, est peccatorum corda æternorum cruciatuum consideratione terrere: reducere est territas pœnitentium mentes spe vitæ indeficientis attollere. Tunc quippe peccare desinimus, cùm futura tormenta formidamus.*

VERS. 7. DOMINVS PAVPEREM FACIT ET DITAT, HVMILIAT ET SVBLEVAT] Deus enim hunc pauperem facit, illum diuitem; hunc humilem & abiectum, illum sublimem & eleuatum, imò vnum eundemque pauperem & abiectum, mox diuitem & sublimem efficit, præsertim cùm superbum humiliat, & humiliatum exaltat.

VERS. 8. SVSCITAT DE PVLVERE EGENVM, ET DE STERCORE ELEVAT PAVPEREM] Pagnin. *Exaltat mendicum, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat.* Sic Iob bonis omnibus ipsaque sanitate spoliatum, ac sedentem in sterquilinio eleuauit, & ad pristinam regni gloriam reduxit, imò eamdem duplicauit. Sic Saulem ab asinis euexit ad sceptrum; sic Dauid ab ouibus earumque fimo extulit ad gloriam regni Israëlis. Sic Ioseph è carcere euexit ad principatum Ægypti. Mysticè S. Gregor. Deus peccatorem suscitat è puluere, cùm è veniali culpa; è stercore, cùm è mortali eum per pœnitentiam eleuat ad gloriam.

Celebrat hîc Anna Dei potentiam per quinq; antitheses, vt ostendat Deum posse quemlibet ex imo eleuare ad summum, & vicissim ex summo in imum deiicere, ac proinde nec sublimi ac felici vanè gloriandum esse in sua sorte, nec humili & misero in sua infelici fortuna desperandum: Deum enim posse vtriusque vices commutare, ac re ipsa sæpè commutare, cùm superbos deprimit & humiles extollit, vti hîc Annam extulit & Phenennam depressit.

DOMINI ENIM SVNT CARDINES (Vatabl. *columnæ*) TERRÆ, ET POSVIT SVPER EOS ORBEM.] q.d. Deus mundi cardines in sua habet manu & potestate; quantò magis ea quæ iam dixi efficere poterit? Per cardines terræ Angelom. Hugo, Abul. Dion. & Iansenius accipiunt quatuor terræ extremas partes siue climata, scilicet Orientem, Occidentem, Aquilonem & Meridiem. Secundò, noster

Cardines terræ quid? Resp. 1.

2. Sanchez accipit duos cæli polos; super hos enim gyrantur cæli, omnesque orbes planetarum & elementorum circa terrã, quasi dicat: sicut Deus duos polos mundi Arcticum & Antarcticum constituit, quasi duos cardines cæli & terræ, vt circa eos assiduè moueantur & gyrentur omnes cæli & elementa, quò fit vt nunc eleuentur, nunc deprimantur; sic pariter Deus gyrat omnes homines omnesque creaturas, vt eas nunc eleuet & beet, nunc deprimat & affligat. Verùm hi propriè sunt poli cæli, non cardines terræ, vnde super eos positi sunt cæli, non terra. Tertiò, alij per cardines 3.
accipiunt centrum terræ; huic enim quasi basi incumbit terra totusque orbis. Quartò, alij acci- 4.
piunt mare dicentes cum Thalete terram quasi ratem innatare aquis, iuxta illud Psalm. 23. *Ipse super maria fundauit eam.* Verum hoc refellit Arist. & Philosophi lib. 3. de cælo c. 1. Quintò, ergo *5. genuinè.*
genuinè pro *Cardines* Hebr. est מצקי *Metsuke*, id est *fundamenta siue bases & columnæ terræ*; quare per Catachresin simpliciter per illa accipias ipsam terræ firmitatem & soliditatem, ipsi à Deo in creatione mundi inditam, & semper conseruatam ac conseruandam; in hac enim quasi in firmis cardinibus basibusque suffulta terra, stabilis, firma & immota cõsistit, vt nõ tãtùm se, sed & orbes omnes cælestes & elementares quasi basis & columna solidissima fulciat & sustentet. Terra enim nullos habet cardines vel bases, sed immutabilis Dei voluntas & potestas, quę eam semper fulcit & firmat, vnica est eius basis, columna & cardo, ait S. Basil. homil. 1. Hexam. & Nazianz. Orat. 34. Terra enim in aëre est pendula, ibique Dei voluntate quasi cardine firma consistit.

Symbolicè, cardines terræ sunt principes & prælati; hi enim sunt quasi bases & columnæ Reipub. ita S. Hieron. in quęst. vnde Cardinales sunt dicti, quòd ipsi sua prudentia & sanctitate debeant esse cardines Ecclesiæ, & columnæ basesque fidelium. Ac Hebr. *Adon*, id est Dominus dicitur ab אדן *eden*, id est, basis, æquè ac Græcè Βασιλεύς, id est, rex, à Βάσις, quòd rex sit regni basis & fulcrũ. Ita S. Gregor. Beda, Angelo. Iansen. & alij.

Symb. cardines orbis sunt sancti.

Rursum cardines Ecclesiæ, imo mundi sunt viri iusti & sancti. ait S. Hier. Nam vt ait Ruffin. Præfat. in vitas Patr. *Quis dubitat mundum precibus stare sanctorum?* vnde pro *cardines terræ*, S. Hier. in quæst. vertit *afflicti* (Radix enim *tsuc* significat arctare, angustiam, affligere) *terræ*. id est humiles & pauperes spiritu, super quos aiunt Hebræi Deum posuisse orbem, quia eorum sanctitate & precibus stat & conseruatur, ne sicut Sodoma igne cælesti ob scelera sideretur, vel aquis mergatur, vti mersus est in diluuio tempore Noë. Ita ex Hier. Rupert. l. 1. de *Omnip.* Sapientia c. 28. quem audi: *Et afflicti terræ qui sunt, nisi humiles & contriti corde: super illos planè qui huiusmodi sunt. Dominus orbẽ posuit: quia super eos qui præteritam infirmitatem memoriter tenentes, humiles apud se conscientia sunt, Dominus Ecclesiam suam collocauit; qui videlicet tantò clementiùs, tanto compatientiùs eumdem orbem portare possunt; quantò ampliùs clementiæ atque compatientiæ gratia se indiguisse meminerunt.*

Idem Rupert. l. 3. in Matth. c. 4. *Afflictio hæc*, inquit, *humilitas est quæ ad portandum orbem constantes eos facit & fortes.* Vnde R. Ionathan apud Lyran. pro *afflicti terræ*, vertit *fortes terræ*: vir enim dũ se suaque membra coarctat, fit fortior, sic & humilis. Talis erat Abraham, de quo S. Ambros. lib. de Abraham c. 6. *Vnde discimus*, inquit Ambros. *quantus murus patriæ sit vir iustus, & quemadmodum non debeamus inuidere Sanctis nec temerè derogare. Illorum etenim fides nos seruat: illorũ iustitia ab excidio defendit. Sodoma quoque si habuisset viros decem iustos, potuit non perire.*

Et Philo lib. de migratione Abrahæ: *Nam reuera*, inquit, *fulcrum generis humani iustus est, suas dotes communicans & in publicum vsum conferens.* Et paulò pòst: *Oremus*, inquit, *vt ceu columna in domo, in humano genere homo iustus permaneat, ad calamitatum remedium.*

medium. Nam hoc incolumi de publica salute desperan- A *dum non est.*

Sic Deus ob S. Paulum in naufragio saluauit omnes qui cum eo erant in naui, numero 270. Actor. 26. 24. Sic Innocentius tertius Pontifex, cùm S. Franciscum petentem Ordinis sui confirmationem repulisset, per visionem vidit Ecclesiam Lateranensem, quæ est sedes Pontificis, & mater matrixque omnium totius orbis Ecclesiarum, labantem & ruentem inniti & fulciri humeris paupens S. Francisci: quare illicò eum quæri & aduocari iussit eiusque regulam & ordinem confirmauit. Ita habent Chronica S. Francisci. Sicut ergo Atlas rex (& ab eo mons) Mauritaniæ, ob inuentam Astrologiam dicitur humeris sustinere cælum: sic & S. Franciscus & Sancti sunt Atlantes orbis.

Anagog. Anagog. Chald. pro *Cardines orbis* accipit *ca-* B *lum*, quod Deus piis, *& gehennam*, quam impiis præparauit. Sic enim vertit: *Ante Dominum reuelata sunt filiorum hominis opera: ab inferiori parte apparauit gehennam improbis verberum suorum transgressoribus, & iustis voluntatem suam facientibus fundauit orbem.*

Porrò Septuag. & ex eis S. August. 17. Ciuit. 4. hic addunt: *Deus votum vouenti dat*, id quod per votum petit, vt hîc Annæ dedit Samuelem.

Vers. 9. Pedes Sanctorum seruat Deus. PEDES SANCTORVM SVORVM SERVABIT.] Hæc est posterior pars Cantici, qua Anna prophetat de futuris, sicut priori hucusque de præteritis Dei beneficiis Deum celebrauit. Prophetat autem promitque septem miracula. Primum est hoc: *Pedes Sanctorum suorum seruabit*, ne scilicet in culpam, indeque in gehennam corruant, ita S. Gregor. Vnde Chald. *Corpus seruorum iustorum* C *custodiuit Deus à gehenna.* Per *pedes* significantur gressus, motus, actiones iustorum, quas Deus dirigit, necubi offendant, cespitent, corruant. Vnde cum Psalte cuique fideli iugiter orandum, præsertim dum domo vel cubiculo egreditur: *Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea.* Psalm. 16. 13. Nam vt idem ait Psalm. 90. 11. *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum*: quia vt ait hîc Abulens. *Nulla est pars in toto corpore humano, qua magis lædi possit quàm pedes*: Et quia super eos tota moles corporis sustentatur.

Mysticè. Mysticè, pedes animæ sunt eius affectus, quos vt dirigat fulciatque Deus, ne ad terrena labantur, iugiter inuocandus est. Nam vt ait S. August. in Psal. 144. *Adimus Deum animo, non vehiculo, affectionibus non pedibus*, passibus mentis, non corporis. Idem Præfat. in Psalm. 121. *Ad Deum*, ait, *ascendit volando,* D *qui ascendit amando.* Porrò duo animæ pedes, quibus ad Deum imus, sunt humilitas & fortitudo, ait S. Gregor. Denique S. Bonauent. in Psal. 118. v. 105. *Dictis pedibus*, inquit, *prouidere debemus, ne inquinentur, ne illaqueentur, ne subuertantur, sed puri liberi & firmi seruentur. Inquinantur autem per luxuriam: illaqueantur per auaritiam: subuertuntur per superbiam: sed seruantur per sanctimoniam. De primo: Laui pedes meos, scilicet per pœnitentiam, Quomodo inquinabo illos, scilicet per luxuriam? Ecce pedum inquinatio. De secundo: Laqueos absconderunt pedibus meis. Ecce pedum illaqueatio. De tertio: calamitates meæ illico surrexerunt, pedes meos subuerterunt. Ecce pedum subuersio. De quarto: Pedes Sanctorum suorum seruabit. Ecce pedum seruatio.*

Nota Sept. pro *pedes* vertunt *annos*: *Benedixit*, inquiunt, *annos*, vel vt habent Sixtina: *annos iusti*, dum eorum dies, menses & annos dirigit, prosperat, bonis donisque suis cumulat ac promouet, vt ad annos beatæ æternitatis perueniant. Et vt explicat S. August. 17. Ciuit. c. 4. *Vt cum illo sine fine viuat, cui dictum: & anni tui non deficient.* Psal. 101. v. 28. *ibi enim stant anni: hic autem transeunt; imò pereunt; antequàm enim veniant non sunt; cùm autem venerint non erunt, quia cum suo fine veniunt.*

ET IMPII IN TENEBRIS, tum corporis (vti Sodomitæ Genes. 19. 11. & Ægyptij Exod. 10. 21.) tum potiùs mentis, scilicet imprudentiæ, cæcæ concupiscentiæ peccatorum, ac tandem vtriusque in gehenna CONTICESCENT,] ex vehementi horrore, pauore & consternatione, vt se mutuò alloqui solitique nequeant. Audi S. Gregor. 1. part. Pastor. c. 11. *Cæcus, inquit, est qui superna contemplationis lumen ignorat; qui præsentis vitæ tenebris pressus, dum veram lucem nequaquam diligendo conspicit, quò gressum operis porrigat nescit. Hinc etenim prophetante Anna dicitur: Impij in tenebris conticescent.*

Porrò *conticescent*, hoc est primò, obscuri erunt: sic enim lunam non lucentem & obscuram per Catachresin vocamus silentem, iuxta illud Virg. 2. Æneid. *tacitæ per amica silentia lunæ.* 2. *Conticescent*, id est immobiles erunt præ stupore, sicut Ægyptij in plaga tenebrarum pauidi & stupidi non audebant se loco mouere, quasi *vinculis tenebrarum compediti.* Sapient. 17. 2 Nam vt ibidem dicitur v. 17. *Vna catena tenebrarum omnes erant colligati.*

3. *Conticescent*, quia non habebunt quidquam excusationis, quod culpæ & gehennæ suæ obtendant (sed maledicent sibi, parentibus, omnibusque creaturis, quæ sibi peccati & damnationis fuere causa) hoc est *conuincentur & conuicti silebunt.* Vnde Chald. vertit: *Improbi transgressores dicti sui in gehennam in tenebris iudicabuntur, ad ostendendum quòd non quisquam sit in quo sit fortitudo puritatis ad diem iudicij.*

Hinc gehenna vocatur Hebr. דומה *duma* id est silentium & locus silentij. Hinc & Virgil. libr. 6. Æneid.

Et chaos & Phlegeton loca nocte silentia latè.

Et Ouid. 5. Fastor.

Mox etiam Lemures, animam dixere silentum.

Et Seneca in Hyppolito.

Adit silentem nocti perpetua domum.

Est hoc secundum Annæ oraculum.

Impij ergo in tenebris conticescent, id est damnabuntur ad æternas gehennæ tenebras, qui hîc se & sua superbè iactabant, & vbique gloriosè se magnificantes personabant.

QVIA NON IN FORTITVDINE SVA ROBORABITVR VIR,] vt Deo fortissimo præualeat, vel resistere valeat. Refert hæc ad id quod præcessit, quasi dicat: Ideò Deus pedes Sanctorum suorum seruabit, quia ipsi cognoscentes infirmitatem suam confisi sunt in fortitudine non sua, sed Dei, eumque suppliciter inuocarunt; impios verò permisit labi in peccatum, & ruere in gehennam; quia ipsi in fortitudine sua confisi opem Dei inuocare neglexerunt. Audi S. Aug. in Soliloquiis c. 25. *Sperabam aliquando in virtute mea, quæ tamen non erat virtus. Et cùm sic volui currere, vbi magis stare credebam, ibi magis cecidi. Quod magis credidi posse per me, minùs semper potui. Dicebam enim: hoc faciam, illud perficiam; nec hoc, nec illud faciebam. Aderat facultas, non erat voluntas, non erat facultas. Adetat voluntas, quam de meis viribus confidebam. Nunc autem confiteor tibi Domine*

Deus

Deus meus, quia non in fortitudine sua roborabitur vir. Non est enim hominis velle quod possit, aut posse quod velit, vel scire quod velit & possit: sed potius à gressus hominis diriguntur.

Causam dat idem S. August. 17. Ciuit. 4. *Cùm enim,* inquit, *Dominus possidere nos cœperit; profectò aduersarius qui noster fuerat, ipsius, fit & vincitur à nobis, sed non viribus nostris quia non in virtute sua potens est vir.*

VERS. 10. DOMINVM FORMIDABVNT ADVERSARII EIVS.] tum tempore proximo, quo Philisthæi à Deo per meum Samuelem tonitruis & fulguribus exterriti diffugient, vti audiemus cap. 4. 7. & c. 7. v. 10. tum quolibet alio, præsertim tempore Christi, qui tum in hac vita dæmones, Pharisæos, & infideles omnes vi spiritus sui percellet & prosternet; tum maximè in die iudicij, quo eos adiget in tartara: tunc enim adeò formidabilis eis apparebit, vt dicant *montibus: cadite super nos; & collibus: operite nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni, quoniam venit dies magnus iræ ipsorum, & quis poterit stare?* Apoc. 6. 17 Osee 10. 2. Lucæ 23. 30. ita S. August. S. Gregor. Lyran. Abul. & alij. Est hoc tertiũ Annæ vaticinium, sequitur quartum.

ET SVPER IPSOS IN CÆLIS TONABIT] Hoc fecit Deus primò, cùm per Samuelem oratione sua elicientem è cælo fulgura & tonitrua Philisthæos perculit, vt dicetur c. 7. v. 10. & c. 12. 18. Secundò, cùm super Christum intonuit in Baptismo. Transfiguratione, & aliàs, Ioan. 12. 28. *Hic est filius meus dilectus,* &c. ac rursum cùm in Pentecoste per tonitru & linguas igneas misit Spiritum sanctum in Apostolos (vnde Septuag. vertunt: *ipse ascendit in calos & tonuit*) vt ipsi pariter voce tonarent, & vita fulgurarent, itaque Iudæos & gentes percellerent, eosque Christo subijcerent. Vnde S. Hieron. S. Paulum vocat *tonitru gentium.* Et Christus Iacobũ & Ioannem vocauit *Boanerges,* id est filios tonitrui.

Denique in die iudicij sententiam damnationis in impios detonabit & fulminabit dicens: *Ite maledicti in ignem æternum.*

Tonat Deus in peccatores.

Mysticè, tonat in anima peccatrice Deus, cùm ei inijcit minas, metusque gehennæ, vt ex terrestri fiat cælestis, imò ex terra fiat cælum. Nam vt ait S. Ambros. in Psalm. 118. serm. 12. *Cælum dicitur, qui vitam Angelorum custodia integritatis exercet, & corpus suum continenti sobrietate moderatur.* Audi S. Hieron. in Psalm. 133. v. 3. *Multi de terra cæli fiunt, & multi de cælo terra. Infelix Iudas cælum fuit, & factus est terra. Paulus Apostolus eo tempore quo persequebatur Ecclesiam, terra erat, conuersus est, & cælum factus est.*

Et S. Bernard. serm. 27. in Cant. *Habet,* inquit, *Ecclesia cælos suos, homines spirituales vita & opinione conspicuos, fide puros, spe firmos, latos charitate, contemplatione suspensos. Et hi pluentes pluuiam verbi salutarem tonant increpationibus, coruscant miraculis.*

DOMINVS IVDICABIT FINES TERRÆ, ET DABIT IMPERIVM REGI SVO ET SVBLIMABIT CORNV CHRISTI SVI] Hebr. & Chald. *Messiæ suo.* Est hoc quintum, sextum & septimum Annæ oraculum de Christo post mille & trecentos annos nascituro, quo illi eminus quasi applaudit & gratulatur; vbi aduerte Annam esse primam in Scriptura quæ hic exprimat nomen Messiæ siue Christi. Hucusque enim in Pentateucho, Iosue & Iudic. nomen Christi non audiuimus.

Nota, hæc tria proximè referri posse ad tempus Annæ & Samuelis, ac Saülis & Dauidis, quos Samuel reges constituit & consecrauit; vnde Septuag. pro מלכו *malcho,* id est *regi suo,* legentes in plurali מלכנו *melachenu,* id est *regibus nostris,* vertunt: *Ipse dabit fortitudinem regibus nostris:* sed sub his omnibus præcipuè intelligit Christum, eorum antitypum: Christus enim solus iudicabit fines totius terræ: Similimodo Isaias c. 14. parabolicè per casum Luciferi de cælo describit casum Nabuchodonosoris, vel potiùs Baltasaris: ac Ezechiel c. 28. per casum Cherubini describit casum & occasum Tyri.

Sensus ergo est quasi dicat: Deus per meum Samuelem *iudicabit fines terræ,* scilicet Sanctæ, siue Palæstinæ Samuel enim iudex Israël obibat celebriores vrbes iudicando, & lites quaslibet totius populi dirimendo, itaque totum Israëlem in pace & religione conseruabat, vt patebit c. 7. v. 10.

Rursum Dominus per meum Samuelem *dabit imperium* (Hebr. עז *oz,* id est *fortitudinem*) *regi suo,* primo, puta Saüli (Samuel enim vnxit Saülem in regem, qui proinde vnctus ab eo fortiter propugnauit Israëlem, ac Philisthæos aliosq; eius hostes prostrauit. Denique Dominus per Samuelem sublimabit *cornu,* id est regnum, fortitudinem & gloriam *Christi sui,* puta Dauidis, vt Saüli succedens anni superet, ac Israëlis regnum longè lateque propaget. Dauid ergo fuit Christus, id est vnctus Domini, ac ab eo mirè dilectus & electus, vt ex eo nasceretur Christus.

Quocirca hæc omnia magis spectant ad Christum: Deus enim per Christum iudicauit fines terræ, non tantùm Sanctæ, sed totius mundi, cùm omnes gentes per prædicationem Apostolorum Christi fidei & legi Euangelicæ subiecit, vt Christus omnium gentium sit princeps, rex & legislator, iuxta illud Psalm. 2. *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Et Psal. 71. 1. *Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis, iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio.* quod maximè de Salomone Dauidis filio, sed præcipuè de Christo vtriusque filio & antitypo dictum est. *Deus* ergo dedit fortitudinem & *imperium regi suo,* quando Christum omnium gentium regem & dominum constituit, illasque omnes per Apostulos illi subiecit: Quare tunc pariter *sublimabit cornu,* id est robur, regnum & gloriam *Christi sui.*

Rursum & magis id faciet Deus in die iudicij Tunc enim per Christum Iudicem iudicabit omnes omnium terrarum temporumque gentes & homines, ac fideles sibi obedientes cælo, infideles sibi rebelles inferno adiudicabit. Quare tunc vt rex cæli & terræ absolutus, omnibus omnino Angelis & hominibus imperabit, ac tunc Deus cornu regni & gloriæ eius sublimabit vsque in cælum empyreum, vt ibi cum sanctis suis in omni felicitate regnet & triumphet in æternum. Vnde Chald. hæc referens ad tempora Antichristi, Gog. & Magog. sic vertit: *Faciet vltimum de Gog & Magog, & exercitu gentium captiorum qui venerunt ex finibus terræ, & dabit fortitudinem regi suo, & multiplicabit regnum Messiæ sui.*

Tropol. S. August. libr. 7. Ciuit. 4. hæc attribuit cuilibet fideli, sancto & beato: hic enim est Christus, id est vnctus, scilicet chrismate Christi in Baptismo & Confirmatione, ideoque quasi athleta, victor, rex & triumphator mundi, carnis & diaboli, cum Christo regnabit in cælo per omnia sæcula.

Porrò

Porrò hæc aliter exponit R. Ionathan filius Vziel in translatione sua Chaldaica, eumque sequentes Rabbini posteriores, qui negant Christum venisse, vnde hæc à Christo detorquent ad Leuitarum successum, potentiam, & victorias quas habituri erant sub Samuele, & deinde sub Macbabæis, quasi illas Deo reuelante Anna præsciuerit, & hîc prædixerit. Vide Abulen. hic q. vlt. & Lyran.

Vers. 11. PVER AVTEM ERAT MINISTER IN CONSPECTV DOMINI ANTE FACIEM HELI SACERDOTIS:] nimirum discebat legis rudimenta, ac canere (hoc enim erat officium Leuitarum: vnde filij Samuelis fuere Cantores, imò eorum præfecti. 1. Paral. c. 6. & 25.) custodire tabernaculum, lucernas accendere, & cætera quæ ad officium Leuitarum spectabant obire, ait Abul. ac vt ait S. Gregor. *erat fratribus vtilis, Deo deuotus.* Vnde S. Chrysost. homil. de Samuele: *Quanquam*, ait, *in puero ætas erat immatura, virtus tamen erat matura; omnibus enim in templum ascendentibus multæ pietatis ac religionis magister factus est.* Audi S. Aug. in Psal. 98. *Samuel quid fecit infans ad templum datus? omnes ætates suas inter sancta Sacramenta Dei peregit, ab ineunte ætate famulus Dei. Ipsius coma promittebatur, & potus aqua erat*, inquit Iosephus, *& quidem vsque ad eius mortem*, inquit Philo de Nazaræatu cap. 1. 57. Audi S. Hieron. epistol. ad Lætam de instit. filiæ: *Anna filium quem Deo vouerat, postquam obtulit in tabernaculo, numquam recepit; indecens arbitrata vt futurus propheta in eius domo cresceret, quæ adhuc alios filios habere cupiebat. Denique postquam concepit & peperit, non est ausa ad templum accedere, & vacua apparere coram Domino, nisi prius redderet quod debebat: talique immolato sacrificio reuersa domum, quinque liberos sibi genuit, quia primogenitum Deo pepererat. Miraris felicitatem sanctæ mulieris? imitare fidem. Ipse, si Paulam miseris, & magistrum me, & nutricium spondeo: gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo, multò gloriosior mundi philosopho, qui non regem Macedonum Babylonio periturum veneno, sed ancillam & sponsam Christi erudiam regnis cælestibus offerendam.*

Nota τὸ *ante faciem Heli* Magnus enim ad virtutem stimulus est, si quis videat se in conspectu viri magni, vt Pontificis vel Principis versari, ab eoque videri & notari. Audi Senecam lib. 1. ad Lucilium Epist. 10. *Sic viue cum hominibus, tanquam Deus videat; sic viue cum Deo, tanquam homines audiant.* Et eodem lib. Epist. 11. *Aliquis vir bonus nobis eligendus est, ac semper ante oculos habendus, vt sic tanquam illo spectante viuamus, & omnia tanquam illo vidente faciamus. Magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis assistat. Aliquem habeat animus quem vereatur, cuius authoritate secretum suum etiam sanctius faciat. O felicem qui sic aliquem vereri potest, vt ad memoriam quoque eius se componat atque ordinet. Elige itaque Catonem.*

Vers. 12. PORRO FILII HELI FILII BELIAL.] id est erant improbissimi & impiissimi, ideoque Deus per Samuelem Helicum filiis castigauit, & morte puniuit, vt sequitur.

Vers. 13. NESCIENTES DOMINVM] practicè, id est Domino non seruientes, legi eius inobedientes, sacra prophanantes, sacrificia sacrilegè violantes, carnes victimarum Deo eripientes, & sibi arrogantes: quia vt ait S. Gregor. *prauitatem exercebant operis, sed non errabant in fide conditoris.* Talibus Sacerdotibus intentat Deus per Osee cap. 4. vers. 6. *Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi.* Præ-

A clarè Nazian. Deum sic definit: *Deus est quem omnia nesciunt, omnia metuendo sciunt*: Porrò Philo lib. de Sacerdotum præmiis, docet Sacerdotes debere semper Dei sui, vtpote cuius Sacerdotes sunt, meminisse. (*Deus sit semper in memoria.*) *Dum enim*, inquit, *assuescunt semper alimenti partem Deo decidere, nunquam in eius obliuionem veniunt: qua in re nihil in vita potest contingere homini felicius.* Idem de Essæis ita scribit lib. de vita contempl. *Perpetuam habent Dei memoriam, vt ne in somnis quidem aliud eis obuersetur, quàm imagines diuinarum pulchritudinum. Et sunt in his qui somniando prodant præclaras sacræ philosophiæ sententias.*

Imò de quolibet fideli ita scribit D. Gregor. Nazian. Orat. 33. sub initium: *Nec enim*, inquit, *tam sæpè spiritum ducere, quàm Dei meminisse debemus. Imò, si dici hoc potest, aliud nihil quàm hoc faciendum.*

Causam dat S. Bernard. lib de inter. domo cap.
B 9. *Nam sicut*, inquit, *nullum est momentum quo non fruamur Dei misericordia, sic nullum esse debet momentum, in quo illum præsentem non habeamus in memoria.*

NEQVE OFFICIVM SACERDOTVM AD POPVLVM.] Hoc est primum filiorum Heli peccatum, quòd scilicet nescientes Dominum, nescientes pariter officium suum, tum practicè, cum speculatiuè; quia enim non curabant Deum, Deique legem & officium suum obseruare, hinc nec curabant eam legere & scire, ne hæc scientia pareret eis conscientiam & remorsum peccati; atque hæc est causa cur multi suis libidinibus addicti fiant athei, vt scilicet eis liberè indulgeant sine metu numinis & vindictæ: hic enim metus eorum cupiditates vel frænaret, vel morderet, ac sensum voluptatis eorum, magno pauoris dolorisque sensu mistum di-
C lueret & infringeret: nolunt ergo scientiam & conscientiam suis cupediis oblatrantem & occlamantem.

Taxantur hîc quatuor scelera filiorum Heli ex gula manantia. Primum, ignorantia officij sui iam dicta. Secundum, rapina victimarum, nimirum quòd cùm ex victima tantùm pectusculum & armus dexter Sacerdoti deberetur, Leuit. 7. v. 32, ipsi quaslibet victimæ partes, præsertim pinguiores & delicatiores sibi vsurparent. Rursum quòd id facerent vi, rapientes eas inuitis offerentibus. Denique quòd id facerent antequam victima Deo per cremationem ab ipsis esset immolata, & caro cocta liraque. Primùm enim debebat Deo hostia pacifica offerri coquique, ac deinde pectusculum & armus dexter dabatur Sacerdoti, reliqua caro offerenti.

Sic & apud Gentiles non nisi peracto sacrificio
D eo vesci licebat. Vnde prouerbium: *haud immolata sacra sæpe deuorat*, quod iactabatur in intemperantes & ventri deditos, quales erant filij Heli.

ERAT ERGO PECCATVM PVERORVM GRANDE NIMIS CORAM DOMINO, QVIA RETRAHEBANT HOMINES A SACRIFICIO DOMINI.] Regia legunt: *quia detrahebant homines sacrificio Domini* Hebr. est נאצו *niatsu*, id est vt Chald. & Septuag. *Spernebant*, despectui habebant, abominabantur sacrificium Domini, videntes illam irreligiosam auaritiam & gulam Sacerdotum. Vers. 17.

Vide hic quàm graue sit peccatum Sacerdotum, ob scandalum quod datur laicis. (*Peccatum Sacerdotis grauius.*) Vnde Deus Osee cap. 3. *Audite*, inquit, *hoc Sacerdotes* &c. *quia vobis iudicium est quoniam laqueus facti estis speculationi, & rete expansum super Thabor.* Audi S. Gregor. homil. 17. in Euang. *Nullum fratres charissimi ab aliis*

maius præiudicium quàm à sacerdotibus tolerat Deus quãdo eos quos ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla prauitatis cernit: quando ipsi peccamus, qui compescere peccata debuimus. Plerumque, quod est grauius, Sacerdotes qui propria dare debuerant, etiam aliena diripiunt. Plerumque si quos humiliter, si quos continenter viuere conspiciunt, irrident. Consideret ergo quid de gregibus agatur, quando pastores lupi fiunt. Et inferiùs: *Imploremus Hieremiæ lachrymas; consideret mortem nostram, & deplorans dicat; Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides Sanctuarij in capite omnium platearum? Aurum quippe obscuratum est; quia Sacerdotum vita quondam per gloriam virtutum clara, nunc per actiones infimas ostenditur reproba. Color optimus est mutatus, quia ille sanctitatis habitus per terrena & abiecta opera ad ignominiam despectionis venit.* Lege sequentia.

Vers. 18. SAMVEL AVTEM MINISTRABAT ANTE FACIEM DOMINI, PVER, ACCINCTVS EPHOD LINEO] Ephod polymitum & gemmatum continens Rationale cum 12. gemmis, in quibus insculpta erant nomina 12. tribuum Israel, erat proprium Pontifici: ad Ephod lineum, erat vestis Leuitarum, qualis erat Samuel, eratque simile superpelliceo, quali vestiuntur pueri choraules canentes in templo. Ita duplex hoc Ephod distinguunt Sanct. August. quæst. 41. in lib. Iudic. & S. Hieron. contra Iouin. Minùs rectè ergo Procop. & Theodor. censent hoc Ephod Samuelis fuisse Sacerdotum, illi ab Heli Pontifice concessum ob admirabilem Dei gratiam in ipso resplendentem.

Ephod lineum vestis Leuitarum.

B

Tropol. B. Petrus Damiani lib. 2. Epist. 10. *Linum*, ait, *laboriosè peruenit ad candorem, & clerici modò litterarum studiis insudando, modò quibusdam gradibus ascendendo, difficilè promouentur ad sacri ordinis dignitates.* Et S. Gregor. hic: *Bene*, inquit, *Samuelis vestis linea fuisse* C *perhibetur, vt noui Sacerdotis gloria apertè ostenderet, quòd noua pudicitiæ moribus splenderet.*

Vers. 20. REDDAT TIBI DOMINVS SEMEN (prolem) DE MVLIERE HAC, PRO FOENORE QVOD COMMODASTI DOMINO] id est pro commodato vel dono quod obtulisti & dedisti Deo, puta pro tuo Samuele, quem mihi quasi Dei pontifici obtulisti.

Vers. 21. VISITAVIT ERGO DOMINVS ANNAM, ET CONCEPIT ET PEPERIT TRES FILIOS ET DVAS FILIAS] Ecce hic fuit fructus partim benedictionis Heli Pontificis, partim oblationis Annæ, quæ suum Samuelem Deo obtulerat: nam pro vno Samuele quinque proles ei reddidit Deus. Discant hic parentes aliquos filiorum dicare Deo; hi enim eis benedictionem in bonis tam spiritualibus quàm temporalibus impetrabunt.

D

ET MAGNIFICATVS EST PVER SAMVEL APVD DOMINVM] hoc est creuit ætate, sapientia & gratia, non tantùm apud homines, sed & apud Deum, vti explicat vers. 26. Vnde Samuel fuit typus Christi, de quo ait Lucas c. 2 vers. vlt. *Iesus proficiebat sapientia, & ætate & gratia apud Deum & apud homines.* Tropol. S. Gregor. *Notandum*, inquit, *est, quod puer Samuel dicitur, & magnificatus. Cur ergo puer, nisi quia humilis? Et cur magnificatus asseritur, nisi quia ad perfectionis celsitudinem erat sublimatus?* Et ad nouæ legis prædicatores idipsum adaptans: *Puer*, inquit, *& magnificatus in conspectu Domini Samuel dicitur, quia nouus ordo prædicatorum etsi ad magna conuersationis celsitudinem peruenit, humilitatis suæ virtutem non perdidit. Magnificari quippe non prodesset, si puer esse desisteret: quia hu-*

A *militate amissa, placere omnipotenti Deo de conuersationis altitudine non valeret.*

DORMIEBANT CVM MVLIERIBVS, QVÆ OBSERVABANT AD OSTIVM TABERNACVLI] Chald. *Quæ veniebant ad orandum in tabernaculi porta.* Ioseph. *Quæ ad Dei religionem accedebant; & in ea perseuerabant.* Erant enim hæ feminæ piæ, quæ se Deo ad ei in tabernaculo seruiendum dicarant, inter quas educata fuit B. Virgo, vti sunt nostræ moniales, de quibus dixi Exod. 38. Hæc verba iam desiderantur in Sept. Est hoc tertium filiorum Heli scelus, scilicet luxuria, puta adulterium & sacrilegium, quòd scilicet fœminas Deo dicatas violarent, idque in loco sacro & tabernaculo: Gulæ enim comes est luxuria, & venter vino æstuans despumat in libidines, ait S. Hieron. etiam sacrilegas. Vnde Chald. vers. 32. ait eos peccasse in domo Sanctuarij. Et S. Hieron. in quæst. *Locus tabernaculi*, ait, *subuersus est, & propter vitia Sacerdotum Dei Sanctuarium destitutum est.* Idem Hier. in cap. 8. Ezech. *In exemplum Ophni & Phinees*, inquit, *idolorum scelera operamur in tabernaculo Dei, & fornicamur cum his quæ se militiæ & ministerio Dei vouerunt.* Hebræi apud S. Hieron. in Quæst. hoc peccatum extenuant, dicendo filios Heli non concubuisse cum mulieribus, sed tantùm suasisse eis copulam cum maritis tempore menstrui; item ante tempus Purificationis 40. dierum à partu expletum; sed hæc sunt eorum figmenta, quibus verba S. Scripturæ inuertunt. Denique hæc scelera Sacerdotum commemorat Scriptura, vt indicetur cur Deus suscitarit Samuelem ad ea corrigendum.

Rursum, vt indicetur sanctitas Samuelis, qui inter tam improbos educatus tam probus tamen euasit. Audi S. Cyprian. lib. de singularitate Clericorum: *Mala*, inquit, *conuersatio corruptionem seminat, cupiditatem concipit, ignominiam parit, rabiem concitat, porrigit furiam, lasciuiam pascit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat, perditione gaudet, interitum fouet, confusionem mercatur, thesaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, accusationes inflammat, & catenatim in fascem glomerans numerosas indagines captionum, per infinita dedecora simplices mores inuehit in perniciem perditorum.*

Et S. Bernard. Epist. 24. ad Hugon. *Inter bonos*, inquit, *bonum esse salutem habet; inter malos verò, & laudem: illud tantæ facilitatis est quantæ & securitatis; hoc tantæ virtutis quantæ & difficultatis.* Quale nempe est illud *tangere picem & non inquinari ex ea? in igne sine læsione versari, & in tenebris absque caligine esse?* vbi alludit ad illa tria Scripturæ loca: *Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea.* Eccles. 13. v. 1. *In medio ignis non sum* D *æstuatus.* Eccles. 51. 6. *Factæ sunt tenebræ horribiles in vniuersa terra Ægypti tribus diebus; vbicumque autem habitabant filij Israel lux erat.* Exodi 10. 22.

Porrò hæc filiorum Heli luxuria procedebat partim ex gula, partim ex inobedientia qua Deo & patri suo rebellabant. Nam vt ait S. Greg. 35. Moral. c. 13. *Adam quia auctori suo esse subditus noluit, ius carnis suæ, quam regebat, amisit, vt in se ipso inobedientiæ suæ confusio redundaret, & superatus disceret quid elatus amisisset.*

Luxuria filia gulæ & inobedientiæ.

Et S. Bernard. serm. 1. in festo omnium Sanctor. *Anima*, inquit, *si regnare desiderat super membra sua, necesse est, vt sit ipsa superiori suo subiecta, quoniam talem inueniet inferiorem suum, qualem se exhibuerit superiori. Armatur enim creatura ad vlciscendam suam iniuriam creatoris. Et ideò nouerit anima quæ rebellem sibi inuenit car-*

nem

nem, suam, se quoque minùs quàm oporteat superioribus potestatibus esse subiectam. Causam dat S. August. in Psalm.143. *Agnosce,* inquit, *ordinem. Tu Deo tibi caro* (scilicet obediat) *quid iustius, quid pulchrius? tu maiori, minor tibi. Serui tu ei qui fecit te, vt tibi seruiat quod est factum propter te. Si autem contemnis tu seruire Deo, numquam efficies vt tibi caro: qui non obtemperas Domino, torqueris à seruo.*

Vers.24. NOLITE FILII MEI] Reprehendit Heli filios, sed semel dumtaxat, & nimis leniter. Peccauit ergo primò, quia ob tanta flagitia debebat eos acriter & crebrò obiurgare. Secundò, obiurgatos, si se non emendarent, à sacrificiis amouere, & sacerdotio priuare, ait Theodor. 3. eos à se abdicare (exheredare) & verberibus afficere, ait S. Chrysost. lib. 3. de Monast. 4. & maximè peccauit, quòd eos à puero non magis ad meliora flexerit, castigarit & correxerit: puerorum enim animi ad quidlibet flexiles sunt, grandæuorum verò inflexiles, vtpote in praua consuetudine radicati & obdurati. Tritum est illud:

Modus corrigendi. *Blanda patrum segnes facit indulgentia natos.*

Porrò modum corrigendi, vt scilicet seueritas condiatur lenitate, docet S. Gregor. 2. part. Pastor. cap. 11. *Necesse est,* inquit, *vt cùm peccati vulnus in subditis corrigendo restringitur, magna se solicitudine etiam districtor ipse moderetur: quatenus sic iura disciplinæ contra delinquentes exerceat, vt pietatis viscera non amittat.* Et mox: *Curandum est,* inquit, *vt rectorem subditis & matrem pietas, & patrem exhibeat disciplina.* Et paulò pòst: *Solicita circumspectione prouidendum, ne vt districtio rigida, aut pietas sit remissa, &c. Erga subditos suos inesse rectoribus debet & iustè consolans misericordia, & piè saeuiens disciplina.* Exemplum dat Samaritanum, qui alligauit vulnera læsi infundens oleum & vinum, Luc. 10. vers. 34. *Vt per vinum,* inquit D. Gregor. *mordeantur vulnera, per oleum foueantur. Necesse quippe est vt quisquis sanandis vulneribus præest, in vino morsum doloris adhibeat, in oleo mollitiem pietatis, quatenus per vinum mundentur putrida, per oleum foueantur sananda. Miscenda ergo est lenitas cum seueritate faciendum quoddam temperamentum ex vtroque, vt neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur.*

Vide de castigatione filiorum dicta Prouerb. 23.14.

NON ENIM EST BONA FAMA] hoc est pessima est fama. Est Miosis.

Vers. 25. SI PECCAVERIT VIR IN VIRVM, PLACARI EI POTEST DEVS: SI AVTEM IN DOMINVM PECCAVERIT VIR, QVIS ORABIT PRO EO?] *In Deum,* non tantùm eius legem transgrediendo (sic enim omnis qui peccat, in Deum peccat) sed eius sacerdotium, sacra & sacrificia, itaque Dei sanctitatem violando & polluendo. Significat hoc peccatum non esse irremissibile, vt voluere Nouatiani, sed difficulter remitti. Quis enim pro publico Dei ministro tam scelerato orare audeat? Sanè Moyses aliquis sit oportet. Audi S. Gregor. *Quis ei intercessor remanet, cùm ille se transgrediendo præcipitet, qui ad intercedendum pro aliis ordinatus est?* Et Orig. hom. 10. in Numer. *Qui,* inquit, *meliores sunt, inferiorum semper culpas & peccata suscipiunt: Sacerdos autem si delinquat aut Pontifex, ipsum suum potest purgare peccatum, si tamen non peccet in Deum: de huiusmodi enim peccatis non facilè remissionem aliquam videmus in legis litteris designari.* Et Nouella 123. Iustinianus: *Si,* ait, *illi quibus negotium datũ est orandi pro populo, indigni ministerio Dei inuenti fuerint, quomodo pro populi delictis placare Deum poterunt?* Hinc S. Leo epist. 90. ex Apostolica traditione probat, presbyteris aut diaconis pro crimine aliquo non esse per manus impositionem pœnitendi remedium concedendum, sed alia rigidiore ipsis satisfactione vtendum.

Pro *placari ei potest,* Hebr. est, פִּלְלוֹ *pillelo,* id est *iudicabit vel causam eius cognoscet, Deus* (ita Pagnin.) vt si videat eum ab alio in quem peccauit priùs fuisse læsum, vel aliam peccati excusationem habeat, ei parcat.

Porrò Chald. Vatabl. & R. Dauid per Hebr. *Elohim* intelligentes non Deum, sed iudicem, sic vertunt & explicant: *Si peccauerit vir in virum, iudicabit illum iudex, litemq́; dirimet, & eum qui innocens est eripiet: Si autem in Deum; quis cum illo, vel pro illo diiudicabitur? quis se iudicem interponet?*

ET NON AVDIERVNT VOCEM PATRIS SVI.] Quartum est hoc filiorum Heli scelus, scilicet contumacia & obstinatio. Causam subdit:

QVIA VOLVIT DOMINVS OCCIDERE EOS] Nota: prima causa, eaque directa & propria, cur filij Heli non audierint patrem monentem, fuit eorum praua & peruersa voluntas in malo obstinata, ob quam noluerunt audire patris monita: S. tamen Script. hic more suo causam aliam indirectam assignat, scilicet in altissimam Dei prouidentiam & iudicium id refert; nimirum quòd Deus noluerit eorum ob tanta scelera toties iterata misereri, eisque dare gratiam efficacem, qua pœniterent, & mortem euaderent, sed permiserit eos in suis criminibus volutari & obfirmari, vt eos iustissimè toties meritâ morte puniret, ad reparandum scandalum toti populo ab eis datum, & ad exemplum terroremque aliorum Sacerdotum. Solet enim Scriptura passim inculcare Dei attributa, præsertim misericordiam & iudicium, vt significet Deum omnium omnino rerum, tam bonarum quàm malarum exactam habere prouidentiam, vt illas præmiet, has castiget. Hoc enim facit homines Deum timere & colere, eosque à peccatis coercet. Nullum enim maius est peccatorum frænum, quàm Numinis metus, & Dei vindicis seria cogitatio.

VENIT AVTEM VIR DEI (Propheta) AD HELI] Vers.27. Quis hic vir? Abul. q. 22. putat fuisse Angelum specie viri indutum: R. Salomon & Rabbini recentiores censent fuisse Elcanam patrem Samuelis. Rabbini antiquiores apud S. Hieron. in Quæst. arbitrantur fuisse Phinees Pontificem, qui vixit tempore Iosue & Othonielis: censent enim ipsi Phinees esse Eliam: quare ipsum adhuc viuere & victurum vsque ad Antichristum, à quo occidetur. Sed hoc refutaui Num. 25.13. Incertum est ergo quis fuerit hic propheta, eò quòd Scriptura eius nomen, genus aut stirpem non exprimat.

Quando venerit ad Heli pariter incertum est. Videtur autem venisse cùm Samuel adhuc esset puer; tum quia id hic eius pueritiæ subnectitur; tum quia cùm Samuel factus est grandior, Deus eo vsus est ad Heli rursum commonendum, imò condemnandum. Ita S. Hier. in Quæst.

Porrò hæc prophetia continet primò, refricatque Dei beneficia in Heli collata deinde v. 29. eius & filiorum peccata exprobrat, demum v. 31. quintuplicem eis pœnam infligit.

NVMQVID NON APERTE REVELATVS SVM DOMVI (familiæ) PATRIS TVI (Aaronis) CVM

ESSENT (ipſe eiuſque filij & Frater Moſes) IN ÆGYPTO IN DOMO PHARAONIS?] Tunc enim ex omnibus filiis Iſraël elegi Moyſen in eorum ducem, ac Aaronem in eius ſocium ac interpretem, æquè ac Pontificem, vt populum ex Ægypto educerent, ac per deſertum deducerent in terram promiſſam.

Vers. 29. QVARE CALCE ABIECISTI (Hebr. *quare calcitraſtis*, non tam tu quàm filij tui, ac tu per filios tuos) VICTIMAM MEAM?] q.d. quare contempſiſtis mea ſacra, proinde ac ſi calcibus ea abieciſſetis?

ET MAGIS HONORASTI FILIOS TVOS QVAM ME,] quia non auſus fuiſti eos reprehendere & caſtigare, ne eos offenderes, itaque permiſiſti vt ipſi me offenderent, ideoque tu pariter offendiſti me. Ita S.Greg. *Magn*, ait, *Deum quàm filios honorauit, quia dum aperta eorum peccata contemneret, lucra temporalia* B *eiſdem prouidebat.*

VT COMEDERETIS PRIMITIAS OMNIS SACRIFICII ISRAEL POPVLI MEI?] vt ſcilicet primò comederetis carnes victimarum pacificarum (quæ propriè erant populi, quia pro eius pace & ſalute offerebantur, & ab eo comedebantur) antequàm mihi primitiæ adipis in altari adolerentur & cremarentur. v.15. & 16. Rurſum primitias vocat præcipuas victimarum partes: has enim fuſcinas Deo eripiebat, ſibique arrogabat ſeruus Sacerdotis verſ. 13.

Vers. 30. LOQVENS LOCVTVS SVM (certè locutus ſum, quaſi dicat, firmiter decreueram) VT DOMVS TVA ET DOMVS PATRIS TVI MINISTRARET IN CONSPECTV MEO] Hinc patet Pontificatum à Deo datum fuiſſe Heli, ac ex familia Eleazar tranſlatum C fuiſſe ad familiam Ithamar, ex qua erat Heli, vt patet ex eo quòd Heli abnepos Abiathar 3. Regum 2. ex Ithamar prognatus dicitur 1.Paral.24. Quare falsò aliqui cenſent Heli propria auctoritate inuaſiſſe Pontificatum. Cauſa tranſlationis ignoratur, ſed videtur fuiſſe ignauia vel peccatum aliquod Eleazaritarum.

Series Pontificum Synagogæ. Porrò hæc fuit ſeries & ſucceſſio Pontificum per filios: Aaroni ſucceſſit Eleazar, huic Phinees, huic Abiſue, huic Bocci, huic Ozi, vt patet 1. Paral.6.verſ.4. & ex Ioſepho lib.5.Antiq.vlt. Ab Ozi tranſlatus eſt Pontificatus ad Heli, qui erat ex Ithamar fratre Eleazari. Heli genuit Phinees, qui ante patrem occiſus fuit in prælio, cùm arca à Philiſthæis caperetur: loco Phinees ſucceſſit filius Achitob, huic filius Achias, huic filius Achimelech, huic filius Abiathar. Addit Ioſephus quòd Phinees patre Heli viuente functus ſit pontificatu eò quòd D Heli præ ſenio eo fungi non poſſet; quod intellige non quòd Phinees fuerit Pontifex, vt videtur velle Ioſephus; ſed quòd Heli ſenem manentem Pontificem, in adminiſtrando Pontificatu adiuuerit.

Ex hoc verſu patet, quòd Deus Heli eiuſque poſteris promiſerat continuam filiorum in Pontificatu ſucceſſionem; ſi videlicet illi rectè eo fungerentur: ſed his malè eo fungentibus, minatur & prædicit hîc Deus ſe rurſum illum eis ablaturum. Id fecit ſub Salomone, qui Abiathar Pontificem deſcendentem ex Heli & Ithamar à Pontificatu amouit, eò quòd contra ſe cum Adonia conſpiraſſet, eumque in regem vnxiſſet; ac Pontificem conſtituit Sadoc, qui oriundus erat ex Eleazar. Ita Abulen. Manſit ergo Pontificatus in familia Heli per quinque poſteros, ſcilicet Heli, Phinees, Achitob, A- A chias, Achimelech, & Abiathar; inde rediit ad Sadoc & familiam Eleazari, in eaque manſit vſque ad Chriſtum.

VSQVE IN SEMPITERNVM] nòn abſolutè vt patet, ſed reſpectiuè, ſcilicet toto tempore legis veteris, ſiue quamdiu duraret Iudaiſmus vſque ad Chriſtum.

PRÆCIDAM BRACHIVM TVVM] id eſt robur, dignitatem & auctoritatem tuam pontificiam, id eſt, auferam à te Pontificatum. Ita S.Gregor. Angelo. Rupert. Lyran & Vatabl. Porrò Sept. vertunt: *diſperdam ſemen tuum*. Chald. *extirpabo fortitudinem ſeminis tui*. q.d. filios & nepotes tuos faciam imbecilles, inualidos, infirmos, vt non diu viuant, nec ad ſenium perueniant, vt ſequitur, ac tandem delebo omnem poſteritatem tuam. Eſt hæc prima pœna à Deo inflicta Heli. Vers. 31.

B Symbol. nonnulli per fortitudinem intelligunt arcam teſtamenti, quæ capta fuit à Philiſthæis ſub Heli, iuxta illud Pſal.77. 61. *Tradidit in captiuitatem virtutem* (Heb. fortitudinem) *eorum*, id eſt, arcam, ait ibidem S.Auguſt. Theod. Euch. & Hugo. Arca enim erat robur & firmamentum Iſraëlis, quia Deum quaſi vehebat.

VT NON SIT SENEX IN DOMO TVA] *Senex*, id eſt Pontifex, ait S. Hieron. Angelo. & S.Auguſt. Simpliciùs accipe τὸ *Senex* vt ſonat. Sic enim ſe explicat v.33. dicens: *morietur cùm ad virilem ætatem venerit*. Rurſum aliqui apud Vatabl. *Senex*, inquiunt, id eſt Sapiens. Senum enim eſt ſapientia; vnde à ſenibus dictus eſt Senatus, qui eſt cœtus ſapientum Reipubl. conſulentium. Pœna ergo impiorum præſertim parentibus rebellium (vti fuere hi filij Heli) C congrua eſt vitæ breuitas, vt ante ſenium moriantur, iuxta illud: *Antequam dies eius impleantur, peribit: & manus eius areſcent*. Iob.15. verſ.32. Et illud: *Qui ſublati ſunt ante tempus ſuum, & fluuius ſubuertit fundamentum eorum*. Iob.22. verſ.16. Vnde Dauid: *Viri*, inquit, *ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos*. Pſalm.54. verſ.24. Et Salomon: *Noli*, inquit, *eſſe ſtultus, ne moriaris in tempore non tuo*. Eccleſ.7. v.18. Verè Seneca lib. de breuitate vitæ cap.6. *Non accepimus*, ait, *breuem vitam, ſed facimus: non inopes temporis, ſed prodigi ſumus.*

VERVMTAMEN NON AVFERAM PENITVS VIRVM EX TE AB ALTARI MEO] quaſi dicat: auferam quidem à tuis poſteris pontificatum, permittam tamen vt ſint minores Sacerdotes vel Leuitæ, ſed in augmentum pœnæ tuæ & ipſorum; vt ſcilicet ipſi videntes ſe Pontificatu, tantiſque eius opibus & emolumentis ſpoliatos, ingemiſcant, ac præ D amaritudine & dolore deficiant & tabeſcant. Hæc enim dicuntur Heli, non in perſona ſua, ſed poſterorum. Hæc eſt tertia pœna, ſequitur quarta. Vers. 33.

ET PARS MAGNA DOMVS (familiæ, puta poſterorum) TVÆ MORIETVR CVM AD VIRILEM ÆTATEM VENERIT] quaſi dicat, morientur iuuenes, non ſenes, idque violenta morte, ſcilicet *romphæa ſiue framea*, id eſt gladio, vt addunt Sept. & Chald. *Omnis*, inquit, *multitudo domus tuæ occidentur iuuenes.* Id factum audiemus capit. 22.12. & ſequent. vbi Saul occidit Abimelech Pontificem, ac nepotem Heli cum tota ſua familia, eò quòd panes dediſſet Dauidi. Porrò τὸ *omnis multitudo*, vt habent Hebr. & Chald. idem eſt quod plerique, multi: nam aliquos ſeruatos fuiſſe & mortem euaſiſſe patet ex ſequent.

HOC AVTEM ERIT TIBI SIGNVM] omnes Vers. 34.
has

has clades posteris tuis obuenturas; illas enim non vidit Heli, vtpote iam mortuus: vnde earum signum & certitudinem dat ei Deus, cædem Ophni & Phinees: hanc enim ipse viuens audiuit & ingemuit. Hæc est quarta Heli pœna; sequitur quinta.

VERS 35. ET SVSCITABO MIHI SACERDOTEM FIDELEM] Quis hic? nonnulli putant esse Samuelem, quem putant successisse Heli, non tantùm in principatu, quasi iudicem populi sed & in Pontificatu. Ita S. August. lib. 17. Ciuit. cap. 4. & in Psal. 98. & 2. Retract. c. 55. & contra Faust. c 33. Greg. Eucher. Angel. hîc Hieron. ad illud 1. Corinth. 1. *Cum omnibus qui inuocant nomen Domini*, vbi sic de Samuele: *Quem Sacerdotem fuisse illa res probat, quia & Sacerdoti successit, & hostias offerebat. De quo etiam secundùm historiam dictum est: Suscitabo mihi Sacerdotem fidelem.* Quin & S. Ignat. Epist. ad Magnesianos: *Saul, ait, priuatur honore regio; non expectans summum Sacerdotem Samuelem.*

Samuel nō fuit Pontifex.

Ratio est, quia Samuel cap. 7. vers. 9. dicitur sacrificasse & orasse pro populo, ac Saulem in Regem vnxisse, ac post eum, Dauidem. Hæc autem sunt munia Pontificis. Fauet Iosephus lib. 6. cap. vltim. dicens Samuelem à Pythonissa suscitatum esse cum Sacerdotali amictu, Nazian. quoque orat. 40. Ephod Samuelis vocat stolam Sacerdotalem, sic & Theodor. & Procop. hîc.

Prob. 1. Verùm contrarium videtur longè verius, scilicet Samuelem non fuisse Pontificem. Ratio est, quia Pontificatus à Deo addictus erat Aaroni eiusque posteris, ex quibus non erat Samuel.

2. Rursùm, Heli moriente Samuel erat iuuenis, ac iuuenis post Heli iudicare cœpit Israel, vti ipse indicat cap. 12. v. 2. At Pontifex nemo creari poterat antequam esset vir triginta annorum, vt docet S. Hier. in c. 1. Ezech. Sed hæc ratio non euincit, vti ostendam cap. 12. 2.

3. Tertiò, quia tempore Samuelis Pontifex erat Achias abnepos Heli, vt patet c. 14. 3.

4. Denique in serie Pontificum, quam texit Iosephus & alij, non ponitur Samuel, nec Script. vsquā eum vocat sacerdotem, imò Dauid Psal. 98. *Moses, inquit, & Aaron in Sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius.* Ita censent Beda, Rabanus. Abul. hîc in cap 7. q. 30. Hugo, Lyran. Caiet. Dio. Geneb. ac S. Hier. l. 1. contra Iouin. *Samuel, ait, Leuita non Sacerdos, non Pontifex fuit.* Et S. August. fusè in quæstion. veteris & noui testamenti c. 46. (vel quisquis est earum auctor, non enim videtur esse S. August.) Et S. Thom. in c. 7. ad Hebr. lect. 3. Serarius, Mendoza, Sanchez, Torniellus & alij.

Ad argumentum aduersæ sententiæ respondeo. Samuelem, etsi ex genere & prosapia duntaxat esset, Leuita, subinde tamen ex dispensatione Dei sacrificasse, vt cùm Saulem & Dauidem vnxit in reges, ideoque Sacerdotem à multis (vt à Chrys. Ambr. Aug. Bern. Damiano & aliis, quos fusè citat hîc Mendoza p. 395.) vocari; ac eos vnxisse in reges, non vt Pontificem, sed vt Prophetam, æquè ac Elias (qui non erat Pontifex) Propheta Azaelem vnxit in regem Syriæ. 3. Reg. 19. ac Elizæus per vnum è suis vnxit Iehu in regem Israel. 4. Reg. c. 9. Porrò Ephod Samuelis lineum & Leuiticum erat, non polymitum & Sacerdotale. Vnde S. Hier. in Psal. 98. 6. *Samuel, inquit, Leuitici ordinis regulam tenet: quod Ephod illud lineum atque candidum figurauit, ostendens candidum effici posse, qui per pœnitentiam no-*

A *men Domini inuocans, nigredinem peccati diluerit.*

Cùm ergo hîc dicitur: *Suscitabo mihi Sacerdotem fidelem*, intelligitur Sadoc, quem Salomon loco Abiathar creauit Pontificem, qui fideliter Deo in templo, & Christo, id est Dauidi & Salomoni regi à se vncto ministrauit.

Alleg. significatur hîc translatio Sacerdotij ab Heli & Aarone ad Christum; hic enim est Sacerdos fidelis Deo. Ita S. Greg. Theod. Angel. Procopius & S. August. 17. Ciuit. c. 4. Videmus verò hodie Iudæos absque sacerdotio esse; *& inter eos*, inquit August. *quicumque est ex Aaronico genere, cùm videt sacrificium Christianorum toto orbe pollere, sibi autem honorem illum magnum esse subtractum, deficiunt oculi eius, & defluit anima eius tabe mœroris, mors verò illa filiorum significauit mortem ipsius Sacerdotij de filiis Aaron*, inquit August. *& Sacerdos ille fidelis v. 35. maximè &*
B *principaliter est Christus Dominus*, inquit Procop. Theodor. & alij.

Porrò Christus non tantùm est Sacerdos & Pontifex, sed & Christianos quoslibet efficit sacerdotes & reges mysticos, iuxta illud Apoc. 1. 11. *Fecit nos regnum & Sacerdotes.* Vnde S. Leo serm. 3. in die anniuersario assumptionis suæ ad Pontificatum: *Omnes*, inquit, *in Christo regeneratos crucis signum efficit reges: Sancti verò Spiritus vnctio consecrat Sacerdotes.* Et mox ostendit qua in re hoc regnum & sacerdotium consistat. *Quid enim*, inquit, *tam regium quàm subditum Deo animum corporis sui esse rectorem: Et quid tam Sacerdotale, quàm vouere Domino conscientiam puram, & immaculatas pietatis hostias de altari cordis offerre?*

ET ÆDIFICABO EI DOMVM (familiam, posteritatem) FIDELEM] quæ scilicet fideliter mihi mini-
C strans in Pontificatu, fideliter, id est firmiter & constanter in eo perduret. Hoc de Samuele dici nequit: eius enim filij æquè ac Heli fuere degeneres & improbi, vt patet cap. 8. v. 3. *Declinauerunt*, inquit, *post auaritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium.* Posteri verò Sadoc fideles firmique perstiterunt in Pontificatu vsque ad captiuitatem Babylonicam, & euersum templum, imò & post eam, vt patet Ezech. 40. 46. & ex serie Pontificum, quam texit Iosephus lib. 10. c. 11. Et ex eo Sigonius de Repub. Hebr. lib. 5. c. 1.

FVTVRVM EST AVTEM VT QVICVMQVE MANSERIT IN DOMO TVA, VENIAT VT ORETVR PRO EO] Minores enim Sacerdotes ac Leuitæ, cùm quid peccassent, ex lege debebant, vt laici, offerre victimas pro peccato, & Pontifex debebat orare pro illis. VERS. 36.

D ET OFFERERAT NVMMVM ARGENTEVM, ET TORTAM PANIS] Sacerdoti siue Pontifici vt gratiam eius captet, hoc fine vt ab eo ad partem Sacerdotalem admittatur. Ex Hebræo verti potest clariùs: *veniet ad orandum pro nummo argenti & torta panis*, orando scilicet vt detur sibi quasi pauperi & famelico nummus exiguus, & fragmen panis, quo latrantem ventrem satiet. Ita Caiet. & Vatabl. Vnde noster Serarius pro *offerat*, vel, vt alij legunt *afferat*, legendum putat, *auferat*, id est accipiat *nummum & tortam panis*; verùm Rom. habent, *offerat*.

DIMITTE ME OBSECRO AD VNAM PARTEM SACERDOTALEM, tum victimæ à me oblatæ, tum quarumlibet aliarum victimarum à populo Sacerdotibus oblatarum, VT COMEDAM BVCCELLAM PANIS.] Magna fuit hæc abi-

iectio, vilitas & mendicitas posterorum Heli.

Allegor. *Buccella panis* significat sacrificium Eucharistiæ, quod è pane fit. Ita S. Gregor. Eucher. Theodor. Procop. Audi S. August. 17. Ciuit. 4. *Quod ergo addidit manducare panem, etiam ipsum sacrificij genus eleganter expressit, de quo dicit Sacerdos ipse: Panis quem ego dedero caro mea est pro sæculi vita: ipsum est sacrificium non secundùm ordinem Aaron sed secundùm ordinem Melchisedech; qui legit intelligat.*

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DEus rursum per Samuelem prædicit exitium Heli; idque Samuel Heli, ab eodem adiuratus v. 16. candidè edicit.

1. PVer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli, & sermo Domini erat pretiosus in diebus illis, non erat visio manifesta. 2. Factum est ergo in die quadam, Heli iacebat in loco suo, & oculi eius caligauerant, nec poterat videre: 3. lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, vbi erat arca Dei. 4 Et vocauit Dominus Samuel. Qui respondens, ait: Ecce ego. 5. Et cucurrit ad Heli, & dixit: Ecce ego: vocasti enim me. Qui dixit: Non vocaui: reuertere, & dormi. Et abiit, & dormiuit. 6. Et adiecit Dominus rursum vocare Samuelem. Consurgensque Samuel, abiit ad Heli, & dixit: Ecce ego, quia vocasti me. Qui respondit: Non vocaui te fili mi: reuertere, & dormi. 7. Porrò Samuel necdum sciebat Dominum, neque reuelatus fuerat ei sermo Domini. 8. Et adiecit Dominus, & vocauit adhuc Samuelem tertiò. Qui consurgens abiit ad Heli, 9. & ait: Ecce ego: quia vocasti me. Intellexit ergo Heli, quia Dominus vocaret puerum: & ait ad Samuelem: Vade, & dormi: & si deinceps vocauerit te, dices: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. Abiit ergo Samuel, & dormiuit in loco suo. 10. Et venit Dominus, & stetit, & vocauit, sicut vocauerat secundò, Samuel, Samuel. Et ait Samuel: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. 11. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Israel quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures eius. 12. In die illa suscitabo aduersum Heli omnia quæ locutus sum super domum eius: incipiam, & complebo. 13. Prædixi enim ei quòd iudicaturus essem domum eius in æternum, propter iniquitatem, eò quòd nouerit indignè agere filios suos, & non corripuerit eos. 14. Idcirco iuraui Domui Heli, quòd non expietur iniquitas domus eius victimis & muneribus vsque in æternum. 15. Dormiuit autem Samuel vsque manè, aperuitque ostia domus Domini. Et Samuel timebat indicare visionem Heli. 16. Vocauit ergo Heli Samuelem, & dixit: Samuel fili mi? Qui respondens, ait: Præsto sum. 17. Et interrogauit eum: Quis est sermo quem locutus est Dominus ad te? oro te ne celaueris me. Hæc faciat tibi Deus, & hæc addat, si absconderis à me sermonem ex omnibus verbis quæ dicta sunt tibi. 18. Indicauit itaque ei Samuel vniuersos sermones, & non abscondit ab eo. Et ille respondit: Dominus est: quod bonum est in oculis suis faciat. 19. Creuit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis eius in terram. 20. Et cognouit vniuersus Israel, à Dan vsque Bersabee, quòd fidelis Samuel propheta esset Domini. 21. Et addidit Dominus, vt appareret in Silo, quoniam reuelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, iuxta verbum Domini. Et euenit sermo Samuelis vniuerso Israeli.

VERS. 1. PVER AVTEM SAMVEL] Ioseph. l. 5. c. 11. ait eum 3 explesse annum duodecimum. Perperam Rabbini in Seder Olam, aiunt eum fuisse annorum 40, Iosephum sequuntur Suidas, Zonaras, Cedrenus, Abulens. Torniellus, Serarius, Salianus, Mendoza & alij. Porrò quot annorum tunc fuerit Heli incertum est. S. Ignatius epist. ad Magnesian. ait eum fuisse 90. annorum. Theod. 86. Serarius, 98. Salianus 72. ita vt deinde adhuc vixerit 26. annos. Mortuus est enim cùm esset 98. annorum, quando Samuel ei successit, agens annum 39. verùm nil certi de Heli anno hic statui potest.

CORAM HELI] id est instruente & dirigente eum Heli; cui Samuel ad nutum obediebat. Chald. *viuente Heli.*

ET SERMO DOMINI ERAT PRETIOSVS] id est rarus: quæ enim rara, sunt cara & pretiosa, quasi dicat: rari tunc erant prophetæ per quos Deus loqueretur, idque ob scelera filiorum Heli Sacerdotum, æquè ac laicorum. Qualis enim est sacerdos, talis est & populus. Sic Prouerb. 25. 17. vbi dicitur: *Substrahe pedem tuum*; Hebr. est *pretiosum* (Sept. *rarum*) *fac pedem tuum in domo amici tui.*

NON ERAT VISIO (prophetia) MANIFESTA] Hebr. נפרץ *niphrates*, id est rupta, id est latè diffusa vel sparsa. Vatabl. *vulgaris.* Chald. *quæ publicè innotesceret.* Sept. *distinguens*, id est distincta & clara. Hæc dicuntur ad laudem Samuelis, quòd ipse in mediis scelerum & ignorantiæ tenebris propheta emicuerit, quasi nouus quidam sol Israelis.

HELI

Vers. 2. Heli iacebat in loco svo] hoc est dormiebat in illa atrij parte, quæ vicina erat tabernaculo: cùm in remotiore atrij parte dormiret Samuel, cæterique Leuitæ; ita Chald.

Vers. 3. Lvcerna Dei antequam extingveretvr, Samvel dormiebat] Ita lege cum Roman. Hebr. Chald. Sept. Aquila & Symmacho. Est periphrasis noctis. Lucernæ enim Tabernaculi nocte ardebant, manè extinguebatur. Sensus est quasi dicat: cùm adhuc lucernæ Tabernaculi arderent, id est cùm adhuc esset nox, vel certè aurora incipiens & obscura, ideoque Samuel adhuc dormiret; apparuit ei Dominus. Ita S. Hier. Porrò Sept. vertunt: *Antequam lucerna Dei esset instructa*, quod aliqui exponunt quasi dicat: antequam esset media nox; tunc enim lucernæ concinnabantur, vt reliqua nocte dimidia arderent. Planiùs exponas de noctis fine, quasi dicat, antequam diesceret: summo mane, ante solis ortum, quo lucernæ noctu consumpta oleo affuso instaurari solent, apparuit Samueli Dominus. Hinc disce mane & in aurora, cùm primùm euigilas orare, vt Dei vocem & instinctus hauries & audias. Nam summo mane apparuit hic Deus Samueli, non verò vespere, vti opinantur Theod. & Procop.

Porrò Raban. Angelo. Eucher. Abulens. & Caiet. aliter legunt & dispungunt, nimirum sic: *Heli videre non poterat Lucernam Dei antequam extingueretur*, quasi dicat: Heli cæcutiens videre non poterat in aurora, cùm adhuc lucernæ arderent, sed videre poterat clara die cum lucernæ essent extinctæ; verùm legendum est cum Roman. vt paulò antè dixi.

Vers. 5. Et cvcvrrit ad Heli et dixit: Ecce ego: vocasti enim me] Hinc videtur quòd Samuel solitus manè à somno excitari ab Heli, putauerit se vocatum ab Heli, non à Deo, vtpote cuius vocem huc vsque non audierat. Videtur autem hæc Dei, siue Angeli vox fuisse similis voci Heli, ideoque eâ auditâ ad Heli cucurrit Samuel. Ita S. Gregor. Caiet. & Mendoza. Vide hic prophetæ Samuelis obedientiam, ob quam meruit à Deo eligi in prophetam & principem populi. Rursum disce hic Deum loquentem Samueli remittere eum ad Heli, tum vt Heli oraculum hoc Dei diligentiùs consideraret & crederet; tum vt doceret oracula Dei examinanda & dirigenda esse à superioribus, vt seruetur debitus ordo & subditorum subordinatio, ac ne locus sit illusioni diabolicæ. Ita Cassian. collat. 2. cap. 14 *Vt puerum Samuelem*, inquit, *iudicio praelectum suo, nollet per semetipsum diuini colloquij disciplina Dominus erudire; sed recurrere semel & iterum pateretur ad senem; eumque, quem ad suum vocabat alloquium, etiam illum qui offenderat Deum, dummodò senioris, doctrina vellet institui; & quem sua vocatione dignissimum iudicarat, senioris mallet institutione formari; vt scilicet & illum, qui ad diuinum ministerium vocabatur, probaretur humilitas; & iunioribus forma subiectionis huius proponeretur exemplo.* Audi S. Greg. promptam & constantem Samuelis obedientiam dilaudantem: *Puer*, inquit, *humiliter homini subiectus atque obedientia ardua arce sublimatus, dum vocatus accessit, iussus rediit; quid aliud nobis prabet nisi altissimam formam obedientia: Vera namque obedientia nec praceptorum intentionem discutit, nec pracepta discernit; nescit enim iudicare quisquis perfectè didicerit obedire.* Et paulò pòst: *Quis*, inquit, *nostrum sese à murmuratione compesceret? quis ab ira tem-*

Samuel per obedientiam meruit prophetiam.

A *peret si vocatum bis aut ter audiret; & tamen ex vocantis responso perciperet, quia vocatus minimè fuisset, nec repulsus offenditur quia vocantis aut repellentis animum videre noluit, qui in hoc solo gaudere nouerat, quod obediuit.*

Porro Samvel necdvm sciebat Dominvm] id est necdum expertus erat Dei vocem necdum assuetus erat audire Dominum loquentem, vt eius vocem à voce Heli distingueret, Deumque ex sua voce agnosceret. Ita S. Hier. in Quæst. vel quisquis est auctor: puto enim non esse S. Hier. sed passim putatur & citatur nomine S. Hier. ideoque & ego sic cito. Loquendum enim vt multi, sapiendum vt pauci. Vers. 7.

Intellexit ergo Heli (vel instinctu Dei, vt vult Salianus, vel ratiocinatione humana; quia scilicet nemo alius eò loci erat, qui Samuelem vocaret; & quia Samuel Deo erat gratissimus ob suam

B virtutem & pietatem) qvia Dominvs vocaret pverum]

Loqvere Domine, qvia avdit servvs tvvs] vt iussa tua excipiat & exequatur. Hoc cuilibet fideli dicendum, cùm Deum quid interiùs menti suggerentem vel inspirantem audit. Hinc ait S. Bernard. sub finem serm. de septem spirit. *Felix*, ait, *& beata anima, que venas diuini susurri percipit in silentio, frequenter iterans illud Samuelis? Loquere Domine, quia audit seruus tuus.* Audi S. Ephrem lib. de virt. cap. 2. tom. 2. f. 42. *Samuel per obedientiam quam Heli sacerdoti prastitit, dignus est qui vocem Dei audiret.* Et paræn. 13. f. 115. *Exemplum humilitatis in Samuele propheta habetis; non enim exaltatum est cor eius aduersus Heli sacerdotem, quamuis etiam à Deo audisset de viro isto.* Et Paræn. 21. *Vide frater ne negligas te sobrium ac*

C *vigilantem prabere in omnibus; nonne audisti quòd sapius vocatus Propheta Samuel neque semel cunctatus sit surgere, quamuis adhuc puer esset.*

Audi & Origen. hom. 1. in Cant. *Beata sunt illæ anima, qua dorsum suum curuauerunt, vt suscipiant sessorem Verbum Dei super se, & frana eius patiuntur, vt quocumque ipse voluerit flectat, & agat habenis praceptorum suorum; quia iam non propria voluntate incedunt, sed ad omnia ducuntur & reducuntur voluntate sessoris.*

Et venit Dominvs, et stetit] Hinc patet Deum, id est Angelum Dei vicarium hic non tantùm menti Samuelis hæc inspirasse, sed in corpore assumpto, corporali voce illi esse locutum. Vnde Chald. hic vertit: *Et reuelata est ei gloria Domini*, quasi dicat: Samuel vidit Angelum, Dei legatum in corpore splendido & glorioso, sed confusè, ita vt splendorem videret, sed corpus Angeli distinctè non videret; vocem tamen eius distinctè auribus Vers. 10.

D audiret. Vnde cognouit tandem se non ab Heli, sed à Deo vocari. Ita S. Greg. Abulen. Dion. Caiet. & alij.

Porrò quòd Samuelem puerum ob puritatem & sanctitatem alloquitur Deus neglecto seniore Heli, ostendit *quantò canitie melior sit iuuentus, qua virtute ornatur*; ait Theodor. quæst. 12. Nimirum *cum simplicibus* (Hebr. *cum rectis*) *sermocinatio eius.* Prouerb. 3.

Samvel, Samvel] Audi S. Gregor. *Nomen iteratur, cùm in magnam familiaritatem interna maiestatis, mens videntis accipitur, & feruentibus desiderijs ad amorem se vocantis eleuatur; vt prater id quod audit, nihil libeat, atque in latitia auditus sui immorari perpetuò concupiscat.* Talis fuit illa eiusdem Dei vocatio: *Saule, Saule*, Actor. 9, vers. 4. & illa: *Moyses, Moyses.* Exod. 3.

Exodi 3. v. 4. & illa: *Abraham, Abraham.* Genes. 22. A v. 1. de quo D. Chrys. hom. 47 in Genes. *Quid*, inquit, *vult verbi duplicatio? magna beneuolentia erga Patriarcham argumentum est, & monstrabat ei, vocatione ipsa, quòd magnum aliquid ostensurus esset. Vt igitur attentiorem redderet, vocationem geminabat.*

Vers. 11. Facio verbum, id est rem & supplicium Heli comminatum, adeò dirum & horrendum, quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures eius] scilicet vt totus percellatur & exhorrescat; putà arcæ captionem, ait Lyran. & filiorum cædem, ait Abul. & cætera recensita c. 2. ita Angelo. & S. Hier. in Quæst. Metaphora est, ducta ab eo qui repentè audit cymbalum tinniens, vel boatum bombardæ magnæ, vel tonitrui ingentis, cuius vehemens sonus percellit, & tinnitum diu durantem in auribus audientium excitat.

Vers. 13. Prædixi enim ei, quod iudicaturus (id B est iustè puniturus) esset domum (familiam & posteritatem) eius eo quod noverat indigne agere filios suos, et non corripuerit eos] Corripuerat eos Heli, sed nimia lenitate paterna, non auctoritate & seueritate Pontificia, ait Angelo. Idcirco morte punitur: luit ergo filiorum scelus sua nece. Sic Deus populo fornicante cum filiabus Moab, iussit principes suspendi. Numer. 25. Causam dat B. Petrus Damiani lib. 4 epist. 15 *Quid est*, inquit, *quod populus in luxuriæ voraginem labitur, & in eorum præpositos vindicatur? Subditi delinquunt, & Principes in patibulis suspenduntur? Scilicet alius est qui peccat: alius ille qui vapulat. Cur hoc, nisi quia culpa subditorum in Præpositorum redundat opprobrium: & quod ab ouibus erratur, negligentiæ Pastoris adscribitur, & vide quàm formidolosa sit conditio præsidentium, vt non modò pro suis, sed etiam subditorum puniantur offensis.*

Vers. 14. Idcirco iuravi domui Heli, quod non C expietur iniquitas domus eius victimis et muneribus usque in æternum] Hinc multi putant Heli esse damnatum, vt dicam cap 4. Verùm id locus hic non euincit. Agit enim de domo Heli, non de ipso Heli, quasi dicat: supplicia quæ domui Heli ob eius peccatum prædixi & intentaui c. 2. nullis victimis reuocabuntur, sed certa & fixa me decernente perstabunt, certoque posteris eius obuenient; è quibus tamen multi probi fuere & saluati videntur, vt Achias, Achimelech, Abiathar.

Vers. 17. Hæc faciat] Est formula adiurandi Hebr. quasi dicat: puniat te Deus, vel malè tibi cedat, si hæc me celaueris.

Vers. 18. Dominus est, quod bonum est in oculis suis faciat] Vide hic responsum Heli dignum Pontifice pœnitente, æquanimi, & resignato ad D omnem Dei voluntatem, & castigationem tam horrendam, ob quod Heli saluatus videtur. Ita Theodor. Procop. Lyran. Abulen. Dion. Caiet. Serarius, Mendoza hic & S. Chrys. lib. 3. contra vituper vitæ monast.

Minùs aptè ergo S. Ephrem in Apologia de Heli, hoc responsum Heli tribuit eius peruicaciæ, quasi dicat: Dominus quod bonum est in oculis suis faciat? Ego verò filiis meis molestiam inferre non possum. Et S. Gregor. *Ista*, inquit, *responsionis humilitas si subtiliter inspiciatur, vera humilitas non est; verè esset humilis, si se ad emendationem culpæ, pro qua arguebatur obtulisset. Dum ergo dicit: Dominus est: quod bonum est in oculis suis, faciat; potiùs elegit minarum Dei* A *casus incurrere, quàm de perpetratis iniquitatibus filios condemnare.* Sic & Rupert.

Moral. hinc discamus aduersitates & afflictiones quaslibet à Deo immissas, vel permissas ad nostrum bonum æquanimiter tolerare, ac Deo flagellanti dorsum humiliter subiicere. Ita fecit David fugiens Absalomem & Saülem: *Iustus es*, inquit, *Domine & rectum iudicium tuum.* Psalm. 118. v. 137. Vbi Ambrosius citat simile Ieremiæ exemplum, qui cùm in luti voragine turpi necandus illuuie mergeretur, clamabat: *Iustus es Domine*; esto hæc verba iam in Ieremia cap. 38. & 45. non reperiantur. Idem tamen Thren. 1. 18. *Iustus*, inquit, *est Dominus, quia os eius ad iracundiam prouocaui.* Sic tres pueri in fornace Babylonica, humili exultatione canebant: *Iustus es Domine in omnibus quæ fecisti nobis.* Daniel. 3. 27. ideoque ab Angelo in igne seruati sunt illæsi. B Idem fecit Daniel in lacu leonum c. 6. 16. & c. 14. 30. Ac Ionas in ventre ceti c. 2. 10. *Ego*, inquit, *in voce laudis immolabo tibi.* Et Iob c. 1. v. 21. *Dominus*, inquit, *dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum.*

Deo flagellanti dorsum subiice.

Exempla.

Sic Mauritius Imperator, qui S. Gregorium vexarat, cùm à Deo puniretur morte tam sua, quàm vxoris & filiorum suorum omnium, quos in sua præsentia cernebat à Phoca æmulo & successore imperij iugulari, pœnitens clamabat: *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum*, vti habent eius Acta, & ex eis Baron.

Causam dat S. Ambr. loco citato, *quia cùm nostra amittimus, Deo illa reddimus, non amittimus: Iustus ergo Dominus in periculis; iustus in damnis, iustus in vltionibus est, non solùm quia vnusquisque iusta pœna sua culpas luit, verùm etiam quia dum vnus punitur, plurimi corriguntur.*

C Et Tertul. lib. de fuga in persecutione cap. 10. *Vbicumque*, inquit, *fuero, in manu eius sum: faciat quod vult, non discedo, & si perire me volet, ipse me perdat, dum me ego seruo illi.*

Vers. 19. Crevit autem Samuel] Sept. ἐμεγαλύνθη, id est *magnificatus est.* tum ætate, tum potius sapientia, virtute, fama & gloria apud Deum & homines. Nam vt ait S. Gregor. *Crescit, qui in virum perfectum mentis ætate profuit.* Deinde subdit: *Nonnulli sunt qui dum virtutibus crescunt, elatione corruunt. Hi nimirum crescere videntur; sed tamen cum eis Dominus non est: quia à se eum, alta sentiendo de se, eiiciunt: quem in profectu virtutum positi per humilitatem secum habere potuerunt.* Mox inuectus in eos qui ex dignitate euanescunt: *Plerique*, inquit, *in humiliori Ordine Religiosi sunt, sed cùm subitò ad culmen sanctitatis peruenerint prima opera cum humilitate derelinquunt. Samuel igitur profecit, &* D *proficiens Dominum secum habuit. Vt profectò electorum prædicatorum morem præferret, qui cùm dona & dignitates quibus prosint aliis assequuntur, de semetipsis placere Deo non negligunt.*

Et non cecidit ex omnibus verbis eius in terram] Primò, quasi dicat; nihil à Samuele dictum fuit irritum, sed omnia ab eo dicta & prædicta, reipsâ fuere impleta. Est Metaphora à casu & ruina domorum, vel rerum pretiosarum liquidarum, in qua multa diffluunt, dissipantur, franguntur, perduntur, vt colligi nequeant. Ita Eucher. Abulens. Lyran. Dionys. Caiet. Vatabl. & alij.

Secundò, quasi dicat: Sermo Samuelis non erat contemptibilis, sed apud omnes in magno hono-

honore & pretio : quæ enim contemnimus, in terram abiicimus. *In terram*, ait S. Greg. *verbum prædicatoris cadit cum reproba eius conuersatione vilescit.*

Symbol. Hugo quasi dicat: Samuel non loquebatur de terrâ, terrena; sed de cælo, cælestia; quia ipse erat cælestis, & velut Angelus inter homines. Vnde S. Dion. Cælest. Hier. cap. 2. *Tu autem*, inquit, *ô fili diuina loquendo diuinus efficere.* Nam vt ait S. Bernard. de inter. domo. c. 43. *Vanus sermo vana conscientiæ est index:* Sicut enim Hispanus est, qui Hispanicè loquitur; Germanus, qui Germanicè; Polonus, qui Polonicè; sic cælestis est, qui cælestia promit; terrestris, qui terrestria. Nam vt ait Christus Matth. 15. *Ex abundantia cordis os loquitur.*

ET COGNOVIT VNIVERSVS ISRAEL A DAN VSQVE BERSABEE] hoc est per totam Iudæam; *illius* enim limes & terminus ad Aquilonem est Dan siue Cæsarea Philippi, ad Austrum verò limes est, Bersabee. *Cognouit* inquam, Samuelem esse *fidelem*, id est veracem prophetam, *non in ambitione vanitatis, sed in spiritu Dei, & sermonis Domini veritate iudicantem*, ait Ruper. non enim hominum plausum spectabat, nec eorum minas metuebat, quia in vno Deo solidatus et soli placere satagebat. Quare idipsum quod ore docebat, opere monstrabat. Nam vt ait S. Gregor. hom. 11. in Ezech. *Cui aliena cura committitur speculator vocatur, vt in mentis altitudine sedeat atque vocabulum nominis ex virtute actionis trahat. Non est enim speculator, qui in imo est : Speculator quippe in alto debet stare per vitam, vt possit prodesse per prouidentiam. Nihil enim*, inquit D. Chrysostom. homil. 1. in Act. *Doctore frigidius, qui verbis dumtaxat philosophatur. Neque enim hoc Doctoris est, sed histrionis & hypocritæ: ideoq; Apostoli priùs vita exemplis docebant quàm verbis. Quin potiùs nec verbis erat opus, cùm clamarent opera.*

Vers. 21. ET ADDIDIT DOMINVS VT APPARERET IN SILO. Sept. addunt : *ei*, scilicet Samueli, quasi dicat : Deus iterum apparuit Samueli in Silo : QVONIAM REVELATVS FVERAT DOMINVS SAMVELI IN SILO] quasi dicat : quia Dominus cœperat apparere Samueli in Silo : hinc eidem ibidem apparere perrexit ob sanctitatem tum Samuelis, tum arcæ fœderis, quæ erat in Silo. Deus enim est constans, ideoque constanter sua cœpta promouet & prosequitur : Quare vnius beneficij à Deo collatio, est ratio & stimulus alterius conferendi. Secùs fit apud homines, qui cùm sint arctæ mentis, cùm vnum beneficium dederint, alterum negant. Quid hic Samueli Deus dixerit Script. tacet; verisimile est iterasse & confirmasse prius oraculum de supplicio Heli, deque Israelis strage, ac addidisse salutem eidem per Samuelem, post mortem Heli, afferendam : solet enim Deus tristibus læta subiungere, & vltimum hoc propriè tangebat Samuelem.

Tropol. Philo de migratione Abrahæ : *Fons*, inquit, *vnde bona promanant est, cùm benigno Deo familiaritas : Ideò quasi obsignans sua beneficia dicit : Ero tecum. Quid igitur boni defuerit præsente omnipotente Deo? Tunc proueniunt aceruatim cuncta commoda.*

Et S. Chrysost. homil. 46. in Genes. *Quando*, inquit, *amicum & beneuolum habemus Deum, etiamsi in deserto fuerimus, multò securiores viuemus quàm ij, qui in ciuitatibus versantur, diuina gratia nobis omnia suppeditante.*

Idem Chrys. hom. 26. in Epist. ad Hebr. *Si*, inquit, *semper mente videmus Deum, si semper in recordationem eius conuertimus mentem nostram, omnia nobis facilia apparebunt, omnia portabilia, omnia sustinebimus, omnibus superiores efficiemur.* Et paulò pòst à minori idipsum confirmans : *Si quisquam*, inquit, *recordatus amici erigit animam suam delicians ex memoria illius; qui in mente habuerit eum qui nos diligere verè dignatus est, quando poterit aliquam sentire tristitiam, aut terribile aliquid, aut periculosum timere.*

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

NArrat clades à Samuele prædictas reipsâ euenisse tam Heli & filiis, quàm toti Israeli, scilicet à Philisthæis cæsa fuisse 34. millia, captam arcam, Ophni & Phinees trucidatos: vnde Heli hæc audiens è sella corruens expirauit; & vxor Phinees partu ex dolore accelerato peperit Ichabod, dicens : Translata est gloria de Israel.

1. ET factum est in diebus illis, conuenerunt Philisthiim in pugnam : & egressus est
Israel obuiam Philisthiim in prælium, & castrametatus est iuxta Lapidem adiu-
torij, Porrò Philisthiim venerunt in Aphec, 2. & instruxerunt aciem contra Israel.
Inito autem certamine, terga vertit Israel Philisthæis : & cæsa sunt in illo certamine
passim per agros, quasi quatuor millia virorum. 3. Et reuersus est populus ad castra:
dixeruntque maiores natu de Israel : Quare percussit nos Dominus hodie coram Phi-
listhiim ? Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis Domini, & veniat in medium no-
stri, vt saluet nos de manu inimicorum nostrorum. 4. Misit ergo populus in Silo,
& tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubim : erant-
que duo filii Heli cum arca fœderis Dei, Ophni & Phinees. 5. Cumque venisset ar-
ca fœderis Domini in castra, vociferatus est omnis Israel clamore grandi, & personuit
terra. 6. Et audierunt Philisthiim vocem clamoris, dixeruntque: Quænam est hæc
vox clamoris magni in castris Hebræorum ? Et cognouerunt quòd arca Domini venis-
set in castra. 7. Timuerunt Philisthiim, dicentes : Venit Deus in castra. Et inge-
muerunt dicentes : 8. Væ nobis : non enim fuit tanta exultatio heri & nudiuster-

tius

tius: væ nobis. Quis nos saluabit de manu Deorum sublimium istorum? hi sunt Dij, qui
percusserunt Ægyptum omni plaga, in deserto. 9. Confortamini, & estote viri, Phi-
listhiim: ne seruiatis Hebræis sicut & illi seruierunt vobis: confortamini, & bellate.
10. Pugnauerunt ergo Philisthiim, & cæsus est Israel, & fugit vnusquisque in taberna-
culum suum: & facta est plaga magna nimis: & ceciderunt de Israel triginta millia pe-
ditum. 11. Et arca Dei capta est: duo quoque filij Heli mortui sunt, Ophni & Phi-
nees. 12. Currens autem vir de Beniamin ex acie, venit in Silo in die illa, scissa ve-
ste, & conspersus puluere caput. 13. Cumque ille venisset, Heli sedebat super sellam
contra viam spectans. Erat enim cor eius pauens pro arca Dei. Vir autem ille postquam
ingressus est, nuntiauit vrbi: & vlulauit omnis ciuitas. 14. Et audiuit Heli sonitum
clamoris, dixitque: Quis est hic sonitus tumultus huius? At ille festinauit, & venit, &
nuntiauit Heli. 15. Heli autem erat nonaginta & octo annorum, & oculi eius cali-
gauerant, & videre non poterat. 16. Et dixit ad Heli: Ego sum qui veni de prælio,
& ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait: Quid actum est fili mi? 17. Respondens
autem ille, qui nuntiabat, Fugit, inquit, Israel coram Philisthiim, & ruina magna facta
est in populo: insuper & duo filij tui mortui sunt, Ophni & Phinees: & arca Dei capta
est. 18. Cumque ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum iuxta ostium,
& fractis ceruicibus mortuus est. Senex enim erat vir & grandæuus: & ipse iudicauit
Israel quadraginta annis. 19. Nurus autem eius, vxor Phinees, prægnans erat, vici-
naque partui: & audito nuntio quòd capta esset arca Dei, & mortuus esset socer suus,
& vir suus, incuruauit se & peperit: irruerant enim in eam dolores subiti. 20. In ipso
autem momento mortis eius, dixerunt ei quæ stabant circa: Ne timeas, quia filium pe-
peristi. Quæ non respondit eis, neque animaduertit. 21. Et vocauit puerum, Ichabod,
dicens: Translata est gloria de Israel, quia capta est arca Dei, & pro socero suo, & pro
viro suo; 22. & ait: Translata est gloria ab Israel, eò quòd capta esset arca Dei.

Vers. 1. ET FACTVM EST IN DIEBVS ILLIS] Ecce hic expletur prophetia Samuelis ac minæ Dei, & clades ab eo intentatæ Heli & filiis, totique Israëli. Quantum temporis intercesserit à prophetia Samuelis, ad hanc eius expletionem, incertum est. Serar. & Abulens. putant eodem anno expletam; editam enim esse anno 98. & vltimo vitæ Heli, quo ipse audita arcæ captura, expirans corruit. Verius est aliquot annos intercessisse. Nam prædixit cladem hanc Samuel cùm esset puer, vt dictum est cap. 3. 1. clades autem hæc contigit cùm ipse esset vir, vel certè iuuenis: nam mortuo Heli illicò successit Samuel in præfecturam populi: erat ergo grandior & maturæ ætatis. Salianus, vt dixi, putat intercessisse annos 26. vt Samuel factus sit iudex post Heli anno ætatis 39. Mendoza censet intercessisse annos 18. vel 28. alij plures, alij pauciores.

ET CASTRA METATVS EST IVXTA LAPIDEM ADIVTORII] Erat locus ita postea appellatus à Samuele, quod in eo Hebræi in prælio Dei adiutorium sensissent, & victoriam obtinuissent, vt patet cap. 7. 12. Porrò *castra dicta sunt quasi casta, eò quòd ibi castraretur libido, quia nullæ eis mulieres intererant*, ait Isidor. lib. 9. Origin. cap. 2. Notent hoc Duces, & milites, sic enim erunt fortiores, & victoria potientur.

Vers. 3. AFFERAMVS AD NOS DE SILO ARCAM FOEDERIS DOMINI] Dei enim super arcam residentis, & ex propitiatorio responsa dantis præsentiam & opem crebrò experti erant Hebræi, vt in transitu Iordanis, in expugnatione Ierichuntis, &c. multò maiorem fiduciam habent Christiani in Sacramento Eucharistiæ, & reliquiis Sanctorum; quas proinde in periculo belli, famis, pestis cum litaniis in supplicationibus solenni pompa circumferunt, ac sæpè miram exinde opem experiuntur. Vide Abulens. hic q. 5. Audi S. Athan. de Interpr. Psalm. ad Marcellinum: *Si bellum, ait populo ingrueret, arca, in qua erant tabulæ legis, ante omnes præcedebat, & hoc sufficiebat illis pro quauis acie in subsidium: nisi in baiulis arcæ, aut in populo aliquod scelus, aut hypocrisis hæreret. Fide siquidem & sana affectione opus est, vt lex nostris precibus cooperetur.*

Vers. 7. VENIT DEVS IN CASTRA] quia arca erat quasi solium Dei. Adde Philisthæos idolorum & simulachrorum adoratione & cultui assuetos, putasse arcam esse Deum, siue idolum Hebræorum; vel certè sapientiores ex eis existimasse Dei virtutem, ac diuinum quid arcæ esse inclusum: tale enim quid opinabantur de suis idolis. Ita Abulens. præsertim quia videbant Deum per arcam tam mira operari. Vnde cap. 6. 19. Deus percussit quinquaginta millia plebis, eò quòd vidissent arcam.

Allegor. arca fœderis est humanitas Christi, præsertim in Eucharistia, ob plures vtrimque analogias, quas recenset S. Bonauent. Serm. 2. in Dominica 4. Aduentus: *Arca*, inquit, *Dei velo inuolui iubetur Numer. 4. vers. 5. in velo ergo Arca, in Arca vrna, in vrna manna fuit. Per velum species Sacramentales, per Arcam corpus Christi, per vrnam anima, per manna Deitas significatur: Hanc Arcam timent Philisthiim, id est dæmones, imò etiam guttam sanguinis Christi timent.* Et citat D. Chrysostom. qui ait: *Vbicumque viderint sanguinem, fugiunt quidem dæmones, accurrunt autem Angeli.*

Vers. 8. HI SVNT DII QVI PERCVSSERVNT ÆGYPTVM OMNI PLAGA IN DESERTO] id est in mari rubro. quod vicinum est deserto Arabiæ, ait Vatabl. Nam in mari hoc Deus mersit Pharaonem cum totis Ægyptiorum castris.

Serarius & alij subaudiunt copulam *&*. Vnde Sept. habent: *& in deserto.* Et Chald. *Percussit Ægy-*

ptum

plebi omni percussione, & populo suo fecit multa miracula in deserto.

ET CECIDERVNT DE ISRAEL TRIGINTA MILLIA PEDITVM] Hebræi enim pedites pugnabant, vix equites, eò quòd Deus Deuter. 17. eis si non vsum, certè copiam equorum vetuisset, ne in eis, non in Deo spem victoriæ reponerent. Ex hac communi tot millium strage patet, non solos Heli filios sacerdotes, sed & populum, Deum offendisse neglectu templi, victimarum, oblationum, aliisque sceleribus. Sacerdotes enim imitatur populus. Ita Abulens. q. 5. Audi S. Hieron. epist. 3. ad Heliodor. post clades Romani Imperij recensitas, earum causam suggerentem : *Nostris peccatis barbari fortes sunt : nostris vitiis Romanus superatur exercitus.* Et paulò pòst: *Infelices nos qui tantùm displicemus Deo, vt per rabiem Barbarorum illius in nos ira deseuiat.*

Vers. 11. ET ARCA DEI CAPTA EST] Cur permisit id Deus? Procop. duas dat causas. Prior est, vt doceret Hebræos rectè viuentes Dei prouidentiæ confidere; peccantes verò neque arcæ, nec ipsi Deo fidere. *Legis transgressores*, ait Auctor mirab. S. Script. lib. 2. c. 7. (extat tom. 3. S. August.) *nequaquam legis arca tuetur; sed quæ in ea lex erat, arguit*, ait Theod. Posterior, vt Philisthæi arcam capientes eius vim & potestatem agnoscerent ex plagis ab ea immissis; quas audiemus c. sequ. itaque Deum Hebræorum timerent & colerent.

Tertiam causam adde, vt Deus castigaret impietatem filiorum Heli, qui arcâ & altari ad suas rapinas & scelera abutebantur.

Sic Deus permisit terram Sanctam capi à Chaldæis, & postea à Romanis, ac demum à Turcis, vt ostenderet se *non propter locum, gentem; sed propter gentem locum elegisse.* 2. Machab. 5. 19. ita Theod. q. 1. in Daniel.

Tropol. arca ab alienigenis capta indicabat testamentum Dei transiturum ad gentes, ait Eucher. & S. Greg.

Hæc clades Israelis, mors Heli, & captura arcæ contigit anno mundi 2850. & ab exitu Hebræorum ex Ægypto anno 397. Id patet ex eo, quòd ab hoc exitu vsque ad ædificationem templi, quæ contigit anno quarto Salomonis, fluxerunt anni 480. vti dicitur 3. Reg. 6. v. 1. Annus autem hic 480. conditi templi incidit in annum mundi 2933. inde ascende & tolle tres annos regni Salomonis, 40. Dauidis, & 40. Samuelis & Saülis, inuenies Heli, qui immediatè præcessit & iudicauit populum ante Samuelem, mortuum esse anno mundi 2850. hoc est ante templum conditum anno 83. iam cùm mortuus sit Heli anno ætatis 98. vt dicetur v. 15. Hinc sequitur eum natum esse anno mundi 2752. ab exitu ex Ægypto anno 299. ante templum 181. cumque ipse iudicarit Israel 40. annis, sequitur illum principatum hunc iniisse anno mundi 2810. ab exitu ex Ægypto 357. ante templum 123. cùm ageret annum ætatis 58. Hæc iuxta chronologiam quam præfixi Pentateucho.

Nota : Magis puniti sunt Hebræi post adductam in castra arcam, quàm ante adductam : nam ante, cæsa sunt dumtaxat quatuor millia, post adductam verò triginta millia; quia scilicet propter arcæ & templi à Sacerdotibus & populo violati scelus, à Deo irato & iam in arca præsente acriùs puniebantur; præsertim quia scelus hoc aliaque plura seriâ pœnitentiâ non corrigebant. Alleg. significabatur plures Iudæos à Deo damnandos fore post Christum, quàm ante Christum, quia scilicet ipsi Christum spreuerunt, eumque occiderunt, & eorum posteri parentum Christicidium defendentes in Christum credere nolunt. Ita Beda. Sic acriùs à Deo puniuntur qui coram eo in templo peccant, quàm qui foris : sacra enim sacrilegos non tuentur, sed vindicant & castigant.

CVMQVE ILLE NOMINASSET ARCAM DEI CECIDIT DE SELLA RETRORSVM IVXTA OSTIVM (*Templi*, ait Tertul. lib. de ieiuniis c. 10. & S. Chrysost. lib. 3. contra vituper. vitæ monast. *vel vrbis Silo*: in portis enim sedebant iudices; qualis erat Heli, præsertim quia ipse auidè expectabat ab aduentantibus ad portam vrbis, cognoscere euentum prælij) ET FRACTIS CERVICIBVS MORTVVS EST] Hinc notat Abulen. Caiet. & alij virum pium fuisse Heli, vtpote quem non filiorum, nec populi, ita tangeret cura, vt arcæ & sacrorum religio. Cecidit ergo retrorsum, eò quòd planè consternatus, ac præ angore, pauore & stupore, spiritu deficiente iam se in alta sede continere non posset. Retrorsum autem, quia cathedra hæc erat vacua; & carens fulcris quibus nostræ sedes dorsum sedentis suffulciunt. Ita Abulen. Monet ergo nos Heli, ait Dion. quàm nos de terræ sanctæ, ac tot Ecclesiarum & animarum captione ab hostibus dolere debeamus.

Audi B. Petrum Damiani lib. 1. epist. 6. ad Nicolaum Pontificem Prælatos percellentem : *Si Heli propter duos dumtaxat filios, quos non eâ qua digni erant increpatione corripuit, cum eis simul & cum tot hominum multitudine periit; qua arbitramur dignos esse sententia, qui in aula Ecclesiastica & in soliis iudicantium præsident, & super non ignotis prauorum hominum criminibus tacent? Qui dum dehonestare homines in publico metuunt, ad contumeliam superni Iudicis diuinæ legis mandata confundunt; & dum perditis hominibus amittendi honoris officium seruant, ipsum Ecclesiasticæ dignitatis auctorem crudeliter inhonorant.*

Quæres, an Heli sit damnatus? Affirmat S. Greg. hic & 2. parte Past. c. 6. *Quia*, inquit, *falsâ pietate superatus ferire Heli delinquentes filios noluit, apud districtum iudicem semetipsum cum filiis crudeli damnatione percussit : Hinc namque diuina voce ei dicitur: Honorasti filios tuos magis quàm me.*

Nonnulli putant Heli damnatum.

Et Eucherius; *Heli sacerdos*, inquit, *pro filiorum iniquitate damnatus est, quòd eos peccantes minùs seuerâ animaduersione plectebat. Equidem coërcuit, equidem corripuit, sed lenitate & mansuetudine patris, non seueritate & auctoritate Pontificis. Qua sententia discant sacerdotes, quomodo filiorum etiam propter scelera puniantur quique; & quamuis sancti sint, culpa tamen subditorum eisdem, si non coërceant, imputetur.*

Sic & Beda. Idem videtur sentire S. Hier. lib. 1. contra Iouin. S. Chrysost. hom. 59. in Genes. & alibi sæpiùs, & S. Cæsarius Arelat. hom. 55. B. Petrus Damiani tom. 3. epist. 16. c. 58. Quin & S. August. lib. Ciuit. 4. ait Heli reprobatum eodem modo quo Saül.

Contrarium censent Theod. Lyran. Dion. Abulen. Caiet. Serarius, Sanchez, Mendoza. Idque probatur Primò, quia Heli fuit vir probus & pius, ideoque ad eum translatus fuit Pontificatus æquè ac principatus; rursum auditâ arcâ expirans maximum dolorem, ex eoque maximum religionis zelum ostendit. *Verius est eum esse saluatum. Prob. 1.* Secundò, quia licet peccarit nimia 2. lenitate & indulgentia erga filios, tamen ex parte eum

eum excusat, quòd præ senio non ita poterat eos seuerè corrigere, præsertim cùm illi iam essent viri, & patris senis iussa dictaque contemnerent.
3. Tertiò, quia esto demus eum lethaliter peccasse: tamen videtur pœnituisse, ac duram pœnitentiam à Deo iniunctam humiliter acceptasse, cùm dixit c.3.8. *Dominus est; quod bonum est in oculis suis faciat.*
4. Quid ampliùs pœnitens dicere posset? Quartò, quia Deus ideò tam durè eum puniuit in hac vita, vt ei parceret in futura: adeò enim vltimus mortuus est, vt tam multas suorum mortes audiendo multoties moreretur. *Deus, enim non punit bis in idipsum*, vt ait Sophon. Porrò quo sensu dicatur c.3. *iniquitas eius non delenda in æternum*, ibidem explicui. Denique Heli culpam omnem residuam in purgatorio luisse & expiasse videtur, ait Dionys. & ex eo Mendoza. Porrò multi Patrum iam citatorum asserentium Heli damnatum, exponi possunt de damnatione ad mortem temporalem, aliasque pœnas illi, id est posteris eius inflictas.

Et ipse iudicavit Israel quadraginta annis] ait Hebr. Chald. Ioseph. Theod. perperàm ergo Sept. pro 40. habent viginti. Porrò S. Chrys. lib.3. de Prouidentia ante medium: *Samuel*, inquit, *cùm intueretur magistrum in mortem miserabilem deuectum, ita confusus atque turbatus est, vt decebat gratum amabilemque discipulum.*

Vers. 19. Incurvavit se et peperit] quia dolor & angor accelerarunt ei partum, adeoque peperit fœtum septimestrem, ait Iosephus, cùm communiter grauidæ parere soleant nono vel decimo mense à conceptu. Porrò partus septimestres esse vitales docet Galenus lib. Isagogico de definit. medicis, & alij quos citat & sequitur Pineda lib. 1. de rebus Salom. cap.10. imò Philo; vel potiùs Pseudophilo in Antiq. Biblicis, ait Isaac natum septimo mense, ideoque diu vixisse: sed hoc videtur fictitium. Denique matrem hanc paulò pòst reipsa expirasse, docent Iosephus, S. Gregor. Eucher. Angel. Doo. & alij passim.

Et vocavit puerum Ichabod, dicens: Translata est (Hebr. *gala*, id est migrauit, transmigrauit ab Israele ad Philisthæos) gloria de Israel] Vers. 21. *Ichabod* Hebr. dicitur quasi אִיכָבוֹד *ècabod*, id est *vbi gloria?* scilicet euanuit. Iosephus vertit ἀδοξία, id est *ingloria, ignobilitas, vilitas*: q.d. vocetur hic puer Hebr. Ichabod, Græcè ἄδοξος, Latinè inglorius: quia eo nascente occidit Israelis gloria, quasi dicat:

Fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum, &c.
Nunc tantùm sinus, & statio malè fida carinis.

Licet enim Ichabod successurus videatur patri suo Phinees & auo Heli in Pontificatu; tamen capta iam arca & translata in Philisthæam, omnis eius, æquè ac totius Israelis gloria concidit & corruit.

Nota: Heli morienti in principatu successit Samuel, in Pontificatu non Phinees vel Ophni, vtpote iam occisi nec Ichabod vtpote infans; sed Achitob nepos Heli ex filio, vt patebit cap. 14.3. ita Mendoza. *Samuel succedit in principatu Heli: Achitob in Pontificatu.*

Et pro socero suo et pro viro suo] Primò *pro*, id est *de*, quasi dicat: translata gloria regni de Israel, & gloria Pontificatus de socero suo Heli, & marito Phinees.

Secundò, id referri potest ad τὸ *vocauit*, quasi dicat: vocauit mater filium Ichabod, tum ex se, tum pro socero & viro suo, cuius erat nomen filio imponere. Aut ad τὸ *dicens*, quasi dicat: *pro*, id est propter virum suum cæsum, & socerum suum mortuum dixit: *Translata est gloria de Israel*, quia scilicet Israelis Principes & Pontifices, scilicet Heli & Phinees occubuere cum arca capta. Ita Chald. & Vatabl.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Arca à Philisthæis capta & collocata in templo Dagon, prosternit & mutilat Dagonem. Mox Deus v.6. pudendis morbis & muribus affligit Azotios; inde v.9. Gethæos, & v. 10. Accaronitas: quare decernunt ipsi arcam in Israel esse remittendam.

1, PHilisthiim autem tulerunt arcam Dei, & asportauerunt eam à Lapide adiutorij
in Azotum. 2. Tuleruntque Philisthiim arcam Dei, & intulerunt eam in
templum Dagon, & statuerunt eam iuxta Dagon. 3. Cumque surrexissent dilucu-
lo Azotij altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcam Domini: & tu-
lerunt Dagon, & restituerunt eum in locum suum. 4. Rursumque manè die al-
tera consurgentes, inuenerunt Dagon iacentem super faciem suam in terra coram
arca Domini, caput autem Dagon, & duæ palmę manuum eius abscissæ erant su-
per limen: 5. Porrò Dagon solus truncus remanserat in loco suo. Propter hanc
causam non calcant Sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum eius,
super limen Dagon in Azoto, vsque in hodiernum diem. 6. Aggrauata est
autem manus Domini super Azotios, & demolitus est eos: & percussit in secre-
tiori parte natium Azotum, & fines eius. Et ebullierunt villæ & agri in medio re-
gionis illius, & nati sunt mures, & facta est confusio mortis magnæ in ciuitate.
7. Videntes autem viri Azotij huiuscemodi plagam, dixerunt: Non maneat ar-
ca Dei Israel apud nos: quoniam dura est manus eius super nos, & super Dagon
Deum nostrum. 8. Et mittentes congregauerunt omnes satrapas Philisthino-
rum

rum ad se, & dixerunt: Quid faciemus de arca Dei Israel? Responderuntque Gethæi:
Circumducatur arca Dei Israel. Et circumduxerunt arcam Dei Israel. 9. Illis au-
tẽ circumducentibus eam, fiebat manus Domini per singulas ciuitates interfectionis
magnæ nimis: & percutiebat viros vniuscuiusque vrbis, à paruo vsque ad maiorem, &
computrescebant prominentes extales eorum. Inieruntque Gethæi consilium & fece-
runt sibi sedes pelliceas: 10. Miserunt ergo arcam Dei in Accaron. Cumque ve-
nisset arca Dei in Accaron, exclamauerunt Accaronitæ, dicentes: Adduxerunt ad nos
arcam Dei Israel, vt interficiat nos & populum nostrum. 11. Miserunt itaque &
congregauerunt omnes satrapas Philisthinorum; qui dixerunt: Dimittite arcam Dei
Israel, & reuertatur in locum suum, & nõ interficiat nos cum populo nostro. 12. Fie-
bat enim pauor mortis in singulis vrbibus, & grauissima valde manus Dei, viri quoque
qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium, & ascendebat vlu-
latus vniuscuiusque ciuitatis in cælum.

Vers. 2. STATVERVNT EAM IVXTA DAGON] idolum, siue Deum suum; tum vt eum hoc dono honorarent, ait S. August. 17. Ciuit. ca. 4. tum vt ei quasi victoriæ auctori nobilissima hæc spolia deferrent, ait Ioseph. lib. 6. ca. 1. Theod. & Procop. quasi dicat: ecce Dagon noster vicit Deum Hebræorum, nosque eorum victores effecit. Subdatur ergo arca Dei pedibus Dagonis. Hac de causa iniuriam suam tantam vlciscens Deus Dagonem deiecit, ac Philistheos plurimos morte mactauit. Audi Theodot. & Procop. *Dum Philistini arca apparente & Hebræis vociferantibus extimuissent, vtilitatem & auxilium acceperunt, cùm verò post victoriam, arcam eamdem contempsissent, ipsa experientia, quanta Dei virtus esset, didicerunt.*

Dagon quis. Quæres: Quis & qualis fuit Dagon? Resp. fuisse præcipuum Philisthinorum Deum. Lilius Gyraldus de Dijs Gentium Syntag. 2. p. 109 censet Dagon fuisse Iouem Aratrium, quem colebant Phœnices, vt frumenti & aratri inuentorem, ideoque

Resp. 1. dictum Dagon à דגן *dagan*, id est *frumentum*. Sic quoque Eusebius lib. 1. de præparat. Arias, Pagnin. & alij qui censent Dagon fuisse Deum frumentarium, siue frumenti præsidem, qui scilicet messis copiam, & frumenti abundantiam suis cultoribus daret.

Alij passim *Dagon* deriuant à דגה *Daga*, id est *piscis*, quòd idolum hoc piscis formam haberet: Cùm enim Philisthæi essent accolæ maris, piscationi dabant operam, ideoque fabricarunt & coluerunt Dagon, quasi piscium & piscationis præsidem. Vnde S. Hiero. in Quæst. *Dagon*, inquit, *idem est Hebr. quod piscis tristitiæ.* Porrò idolum hoc erat quidem specie piscis, sed homine mixti. Erat ergo compositum ex homine & pisce, ita vt caput (licet Lyran. Abulens. Adrichom. & alij censent Dagon habuisse caput piscis) & manus essent hominis, cæteris deinde membris ab vmbilico deorsum, in piscem piscisque caudam desineret. Id patet ex eo, quòd manus illi coram arca præscissæ fuerint v. 4. ita Vatabl. Caiet. & alij mox citandi. Dagon ergo fuit instar Nereidum, Tritonum & Sirenum, quæ faciem habent muliebrem, & in piscem desinunt; de quibus Horat. in arte Poët.

Desinit in piscem mulier formosa supernè.

Confirmatur, quia Syri & Palæstini pisces coluerunt quasi Deos & numina. *Syri*, inquit, Xenophon lib. 1. expedit. Cyri, *pisces habent sacrosanctos.* Cicero lib. 3. de nat. Deorum: *Syri*, inquit, *piscem venerantur.* Clemens Alexandrinus in exhortatione ad gentes: *Qui Phœniciam incolunt Syri, columbas &*

A *pisces impensè colunt.* Diodorus Siculus lib. 3. c. 2. *Vnde & Syri*, inquit, *ad hæc vsque tempora his piscibus abstinentes eos pro Dijs colunt.*

Insuper Iosephus & alij asserunt Dagon esse Dercetem (quã alij Atergatim vocant) siue Deam Syriã. quæ à Syris creditur in piscẽ mutata, ideoque specie piscis colitur, ita vt infernè habeat caudam piscis, supernè faciem hominis, putà feminæ.

Quocircà Diodorus Siculus loco iam citato, Anton. Nebrissen. in quinquag. c. 6. Sanchez, Lyran. Abulens. Scaliger, Serarius & alij censent Dagon siue Dercetem esse Venerem. Pisces enim instar veneris luxuriant & mirè prolificant. Vnde Venus dicitur nata è mari, indeque nuncupatur Aphrodite, ac à Poëtis fingitur in piscem transformari.

Audi Ouid. 4. Metamor.

B *Dercete quam versâ squamis velantibus artus,* Fuit Venus.
Stagna Palæsthini credunt coluisse figura.

Et Manil. lib. 4.

In piscem se se Cytherææ nouauit,
Cùm Babylonicas submersa profugit in vndas.

Fauet quòd Herodot. lib. 1. tradat Venerem ab Ascalonitis mirè coli in templo suo antiquissimo, indeque Cyprios eidem simile templum dicasse.

Porrò Gentes suos Deos nominabant & colebant tam specie feminea, vti erat Venus & Dercecete, quàm vituli, imò vnum eumdemque nunc pingebant vt virum, nunc vt feminam, teste Macrobio lib. 3. Satur. 8 Horat. lib. 1. Apol. 12. & Ammon. lib. de Interpret. Vide Serariũ in c. 16. Iudic. q. 23. Audi & Rhodiginũ lib. 25. c. 5. *Semiramidem*, inquit, *deæ cuiusdam Dercetûs fuisse filiam fabulosa prodit historia. Eius templum fuerat ad Ascalonem Syriæ ciui-*

C *tatem apud stagnum piscibus plenum. Eamdem Plinius vocat prodigiosam Atergatim, quòd esset facie hominis, & corporis reliqua in piscem desineret: ferunt Venerem factam deæ illi obuiam, quandoq; adolescentis speciosi amorẽ iniecisset, cui permixta Dercete filiam conceperit, &c. Ac dolore percita Dercete ex facti turpitudine in lacum se præcipitem dedit, deformataq; in piscem est.*

Tropol. *Philisthiim* Hebr. idem est quod *conspersi* aut *conspergentes*, aut *ruinam ponentes*, aut *ruinam potantes*, ait Pagnin. hi sunt homines animales, terreni & carnales, qui colunt Dagon, id est Venerem & ventrem, de quibus ait Apostolus Philipp. 3. *Quorum Deus venter est*: hi sordibus gulæ & luxuriæ se aliosque conspergunt, ac ruinam potant, quia mortem præsentem ac æternam sibi accersunt, iuxta illud Pauli: *Qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionẽ*, 1. Gal. 6. 8. Vnde S. Bonauent. in

Psal. 28. 1. Dagonem vocans *idolum Veneris. Philisthæi,* ait, *posuerunt arcam Domini iuxta idolum Veneris Dagonem, sic mali Sacerdotes, quando ponunt filium Virginis iuxta filium Veneris in altari.* Quàm atrociter ergo puniet eos Deus, cùm tam atrociter punierit Philisthæos?

Vers. 3. ECCE DAGON IACEBAT PRONVS IN TERRA ANTE ARCAM DOMINI,] quasi ab illa prostratus, illi subiectus, illamq́ue adorans. Nota: Deus hîc iniuriam arcę, id est sibi super arcam residenti illatam graui pœna vlciscitur, eaque triplici. Prima, in Dagonem, qui arcam quasi deuictam sibi subditā habebat, prosternendo ante arcam vt illam adorare videretur. Secunda, in Philisthæos, eos partim morte, partim morbo ani pudendo mulctando. Tertia, in ipsam regionem, mures immittendo, qui omnia sata & germina depascerent. Vnde prudēter Theodoret. serm. 10. de Prouident. *Deus,* inquit, *tradita arca maiestatem tuetur allophylos docens quòd non Deum vicissent, sed hominum iniquitatem.* Tropol. S. Chrys. citatus à Glossa Exodi 23. v. 23. *Non possunt,* inquit, *virtutes cum vitijs morari, sed cùm à virtutibus vitia fuerint superata, locum quem cōcupiscentia spiritus possidebat, charitas obtinebit; quem furor ceperat, patientia vindicabit: quem tristitia mortem operans occupauerat, salutaris & plena gaudio lætitia possidebit: quem acedia vastauit, excolet fortitudo; quem superbia conculcabat, humilitas honestabit; singulis vitijs expulsis eorum loca virtutes contraria possidebunt.* Quasi dicat: Non possunt simul habitare arca & Dagon, id est virtus & vitium, Deus & diabolus. Rursum arca est Eucharistia, quæ ab energumenis expellit dæmones. Audi Cassian. Collat. 7. 30. *Communionem,* inquit, *eis sacrosanctam à senioribus nostris nunquam meminimus interdictam: quin imò si possibile esset, etiam quotidie eis impartiri eam debere censebant.* Et paulò pòst: *Quæ ab homine percepta, eum, qui in membris eius insidet spiritum, seu in ipsis latitare cognoscitur, velut quoddam exurens fugat incendium.*

Vers. 4. CAPVT AVTEM DAGON ET DVÆ PALMÆ MANVVM (hoc est ambæ manus extensæ. hæ enim vocantur volę siue palmæ: hoc signo Dagon fatebatur se victum ab arca, nam si manus in pugnum contraxisset, visus fuisset arcæ minari, illamq́ue velle percutere) EIVS ABSCISSÆ ERANT SVPER LIMEN.

Priori plaga v. 3. Dagon sua sede & solio erat deiectus in terram dumtaxat: at cùm illum in suum solium restituêre Philisthæi, peius mulctatus est, capite scilicet & pedibus, vt quasi truncus iaceret in pauimento. Lucifer pro ἕκαστον, id est vna quæque, legens ἑκατὸν, id est centum in Sept. vertit: *& ambo vestigia manus eius ablata erant per partes centum.*

Porrò videntur alij etiam Philistæorum Dij in cæteris eorum vrbibus eâdem vel simili qua Dagon, pœna mulctati, vti insinuatur c. 6. 5. per quod mysticè significabatur idololatriæ interitus per arcæ dominicæ, id est Christi & Apostolorum eius aduentum, ait S. Gregor. Angelom. & Beda. Rursum Hugo Victor. lib. 5. Allegor. c. 8. *Caput,* ait, *Dagon significat superbiam diaboli: duæ palmæ operationem idololatriæ, limen finem impiæ culturæ.*

Vers. 5. PROPTER HANC CAVSAM NON CALCANT SACERDOTES DAGON, &c. SVPER LIMEN.] Tropol. S. Gregor. *Sacerdotes Dagon,* ait, *vsque in hodiernū diem remanent, quia qui per immunda desideria antiquo hosti sacrificet, adhuc est. Qui profectò super templi limen calcare refugiunt, quia neque immundis suggestionibus, nec malis operibus resistunt. Dagon itaq; Sacerdotes sunt, quia etsi manufactis se idolis non humiliant, concupiscentiarum tamen simulacris per nefaria opera se incuruant.*

Porrò Gentiles limina templorum Deorum suorum osculatos esse, ex historijs clarum est. Audi Tertull. lib. de corona militis ca. 13. *Christianus,* inquit, *nec ianuam suam laureis infamabit: si norit quantos Deos etiam ostijs diabolus affinxerit. Ianuam à ianua, Limentinum à limine, Forculum & Cardam à foribus & cardinibus.*

Sic Christiani limina templorum olim osculabantur, & limina S. Petri etiamnum Romæ osculantur.

ET DEMOLITVS EST EOS,] id est excîdit, occidit, perdidit eos, vt patet v. 9. & sequētibus. Prima Dei plaga fuit in Deum Dagonem: hæc verò secunda fuit in ipsos Philisthæos; multos enim ex eis Deus subita morte percussit, alios morbo fœtido afflixit. Nam: Vers. 6.

PERCVSSIT IN SECRETIORE PARTE NATIVM AZOTVM.] Fuit hic morbus alui & ani, ita vt intestina eorum computrescerent & per anum foras prominerent. Vnde Vatabl. vertit vocatq́ue *mariscas.* Est enim marisca ficus insipida, quæ hiando aperitur, & sua interna rubendo ostentat, de quibus Martial. lib. 11. *Purpureaq; Chelidonia, vilesq; mariscæ.* Inde morbus hic ani marisca dicitur, quia fici iam dictæ habet similitudinem. Vnde Iuuenal. Satyra 2. *Caeduntur tumidæ medico ridente mariscæ.* Cōgrua est hæc pœna ventri deditorum, quales erant Philisthæi, quorum, vt ait S. Bern. *Non alia est cura quam cibum ingerere digerere & egerere.* Nam vt ait Christus Matth. 15. 17. *Omne quod in os intrat in ventrem vadit & in secessum emittitur.*

Marisca quid.

Iosephus, & ex eo Theodor. Procop. Dion. Lyran. hunc morbum vocant dysenteriam, non vulgarem, sed propriam & peculiarem. Theodor. ex Aquila vertit phagadænam, id est cancrum, siue vlcus exedēs. Alij apud Franc. Lucam in notis hic vocant citinnium vel fratigium. Alij luem venereā. Rabbini Abul. & Genebr. vocant hæmorrhoïdas. Sidonius p. 592. *Obscœnum turgenti podice morbum.* Videtur hic morbus fuisse peculiaris & nouus, adeoq́ue non vnus, sed multiplex, singulariter à Deo vindice Philisthæis immissus: nam præter dolores acres, pariebat intestinorum putrefactionem & egestionem.

Porrò hic morbus grassabatur per omnes Philisthæorum vrbes, pagos & villas; vt patet v. 6. nec vlli dignitati ætati vel sexui parcebat; nec vllo remedio curari poterat v. 9. durauitq́ue per septem menses c. 6. v. 1. Meminit Herodotus lib. 1. sub medium, huius morbi, sed more Gentilium res Iudaicas deprauantium vera falsis admiscet, vt notat Iosephus lib. 10. Antiq. ca. 1. ait enim, Ascalone esse templum Veneris, quod nonnulli expilarint, ideoque mariscis percussi sint.

Plaga murium quāta

ET NATI SVNT MVRES.] Tertia fuit hæc plaga murium, qui, vt ait Iosephus, hortos, agros, vineas, omnesq́ue segetes, fruges & fructus depascebantur, vti fecit plaga ranarum in Ægypto, Exodi 8. Hebræi nonnulli addunt, mures hos è mariscis sanguinem suxisse. Addit S. Gregorius lib. 3. cap. 3. momordisse ventrem Philisthinorum, cùm eum in secessu exonerare vellent. Causam dat Auctor mirab. sacræ Scriptur. apud S. Augustinum libr. 2. cap. 7. *Qui misera,* inquit, *animalia diuino*

cultu

cultu venerabantur, per miserrima animalia in aduentu domini et legis castigantur; qui tabernaculi domini interiora, id est arcam extra limites suos protraxerunt, hi interiorum suorum foras prominentium fœda affliguntur clade.

Alia causa erit, si cum Eusebio, Gyraldo & alijs iam citatis dicamus Dagonem fuisse Deum frumenti: quia ergo hunc colebant Philisthæi, hinc iuste à Deo muribus puniuntur, vt illi frumentum Dagonis rodant & vorent.

Porrò hinc nata est hæresis eorum qui à muribus dicti sunt Musoritæ, de quibus Philastrius lib. de Hæres. *Musoritæ*, ait, *sunt quidam nomine qui sorices colunt, qui sub Belo* (ego sub Helo seu Heli lego) *Sacerdote, cùm fuisset capta arca testamenti ab Allophylis, atque ex ira Dei produxisset terra sorices vt eorum fruges deperirent, admoniti à suis fecerunt aureos mures.*

Porrò mures hos Philisthinorum supernaturales fuere, ait Abulens. quia nulla causa naturalis eos tam subitò & in tanto numero producere potuisset.

Denique audi Anton. Magirum in Palæstina fol. 241. *Nonnulli*, ait, *in locis Palæstinæ agri sunt penè deserti ob murium & soricum abundantiam, quos nisi quædam aues deuorarent, nullam sementem possent facere incolæ.*

Similes clades à muribus sæpè illatæ sunt. Vnde *M. Varro* ait Plinius lib. 8. cap. 29. *Auctor est à cuniculis suffossum in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia, ab ranis ciuitatem in Gallia pulsam, ab locustis in Africa, ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos.* Idem lib. 10. ca. 68. ait mures è Troade fugasse accolas, ac rationem addit quòd mus sit fœcundissimus, adeò vt ex vno geniti sint 120. Sic Popielus C Poloniæ princeps à muribus est comestus, quòd patruos suos veneno necasset; ex eorum enim cadaueribus mures enati ipsum cum vxore & filijs corroserunt, vti narrat lib. 2. rerum Polonic. Martinus Cromerus.

Idem Harroni Archiepiscopo Moguntiæ contigisse scribit Trithemius Chron. Hirsaug. ad annum 967. & Genebr. anno Domini 970. sed id refutat Serarius in sua Moguntia.

Vers. 8. OMNES SATRAPAS,] id est præfectos & principes, *Satrapa*, ait S. Thom. lib. 3. de regim. Princip. c. 22. *dicti quasi sat parati ad munus suum & ad bellum*, vel quasi *sat rapientes*, hoc est diripientes subditos: Ingeniosa est hæc allusio & lusus ingenij. Nam constat *Satrapas* esse nomen Persicum. Esther. 3. 12. Daniel. 3. 2. Hinc & Herodotus li. 3. ait Darium regem Persarum Babylonem diuisisse in 28. Satrapias siue præfecturas.

CIRCVMDVCATVR ARCA,] Hoc consilium dant Gethæi, quia putabant cladem hanc Azotijs accidisse, non ex arca, sed ex natura loci, v. g. ex infecto & pestilenti aëre, vel influxu maligno astrorum, ait Theodor. & Procop. vnde & capite sequenti post circumductæ arcæ plagas, adhuc explorant per sortes vaccarum an ab arca, an casu hæ plagæ eis obuenerint. Hinc & Septuag. vertunt: *Transeat arca ad nos*, quasi dicat: non timemus arcam arcæque vindictam; veniat illa ergo ad nos.

Prauum & infidele fuit hoc Gethæorum consilium, quod proinde Deus in ipsos eorumque stragem retorsit. Sic Iudæi occiderunt Christum, vt eius nomen delerent, & correptiones effuge-A rent; sed per hoc magis eius nomen auxerunt, & vltimum per Titum excidium incurrerunt. Præclarè Nazianz. Orat. de fuga sua sub finem: *Solus*, inquit, *ex omnibus rebus Deus est qui nec fuga vitari nec superari potest; cùm aliquem arripere ac sub manum & potestatem redigere voluerit, celeres anteuertit, prudentes decipit, fortes subuertit, sublimes contrahit, audaces mitigat, potentiam premit.*

MANVS DOMINI,] id est plaga & percussio Dei, Vers. 5. hæc enim apud homines fit manu: manus autem Dei est immensa eius potentia.

ET COMPVTRESCEBANT PROMINENTES EXTALES EORVM] id est exta siue intestina & viscera putrida per anum defluebant, vti contigit Arrio Hæresiarchæ.

Hebr. est *latuerunt ipsis* עפלים *ophelim*, id est morbi occulti ani, q. d. percussi sunt occultis & puB dendis hisce morbis Septuag. *percussi sunt in natibus*. Chald. *in constrictionibus*. Huc respexit Dauid canens Psalm. 77. 66. *Percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis.*

Porrò Abulens. quæst. 15. ait nonnullos censere, non tantùm Philisthæos percussos fuisse in secretiori parte natium, sed etiam Hebræos recentiores, qui frequentem sanguinis fluxum seu hæmorrhoidem patiuntur in pœnam illius sacrilegij, quo postularunt Christi Domini mortem, exclamantes: *Sanguis eius super nos & super filios nostros.* Et in hunc sensum interpretantur illud: *Percussit inimicos suos in posteriora.* Psal. 77. v. 66. sed prudenter opinatur illos errare, cùm nullo Scripturæ testimonio fulciantur.

ET FECERVNT SIBI SEDES PELLICEAS] Biblia Regia, item Hebr. & Chald. S. Gregor Lyran. & alij hæc omittunt (vide Franc. Lucam in notis hîc) habent tamen Sept. correcti, nisi quòd τὸ *pelliceas* omittant; sed morbus hic sedes molles exigebat: tales autem sunt pelliceæ. Vnde & Theodor. id videtur legisse. Ait enim eos fecisse sibi *sedes* χρυσᾶς, id est *aureas*; sed pro χρυσᾶς, legendum videtur βυρσᾶς, id est *pelliceas*. Ad quid enim aureæ hoc loco, nisi ad mali & doloris augmentum? Porrò Lyran. Dion. Caietan. Mendoza & alij sedes hîc propriè dictas accipiunt, has enim aiunt fecisse pelliceas, vt molliùs sederent. Verùm noster Sanchez per *sedes* appositè per Metonymiā intelligit *vestes*, ad partes illas malè affectas fouendum, ac ad viscera defluentia & emplastra eis imposita cōtinendum. Palestini enim femoralibus non vtebantur. *Sedes* ergo, inquit, sumitur pro *vestes*, id est D natium integumenta, sicut pes sumitur pro calceo & corpus pro corporis veste. Sic & Abulens. qui & tertiam causam addit, ne mures partes illas inuaderent & roderent. Huc facit quod Septuag. & Aquila hoc versu vertant: *Percussit eos in sedibus eorum: in sedibus*, id est in natibus quibus sedetur: pari enim modo hîc natium tegumenta vocari possunt sedes.

Porrò congrua hæc fuit culpæ Philisthæorum pœna; quia enim ipsi suum Dagonem ab arca, solio, sedeque sua deiectum in illud restituerant, iustè ipsi morbo puniti sunt in eo membro quo sedere solebant, vt sedere non possent nisi in sedibus pelliceis, eò quòd Deo verò solium diuinitatis abnegassent, illudque suo Dagoni assignassent, Ita Theodor. *Sedis*, inquit, *morbum passi sunt, qui arcam diuinam impiè locauerunt, nempe apud Deū falsò appellatum.* Sic & Procop. Huic simile est quod de

Arriano quodam scribit S. Athanas. in epist. ad Solitar. *Vt olim*, inquit, *Azoti incolæ ausi arcam attingere, quam illis vel oculis conspicere nefas fuit, sedium tormentis excruciati peribant: sic Arrianus quidam intenuis ausus sellam ligneam templi Alexandrini* (ex qua docebat S. Athanasius) *conuellere, fragmento ligni inde in ventrem resiliente intestina sua perforauit, & eadem vi qua solium disrumpere conabatur, rupta aluo intestina effudit, celeriusq́; quàm ipse thronum auferret, thronus ei vitam sustulit.*

Aliam rationem dat Auctor de mirabil. S. Script. l. 2. c. 7. *Quatenus*, inquit, *qui tabernaculi Domini interiora, id est Arcam extra limites suos protraxere, intraneorum suorum* (alias *interiorum suorum*) *foras prominentium fœda affligerentur clade.*

Simili viscerum dolore punitus fuit Antiochus ob direpta vasa templi 2. Mach. 9.

Tertiam causam dat Rupert. & Glossa, scilicet Philisthinos fuisse pæderastas & masculorum cõcubitores, ideoque eo membro quo peccarant fuisse punitos. Insinuat idipsum Isaias cap. 2. 6. dicens: *Augures habuerunt vt Philisthiim, & pueris alienis adhæserunt.*

Symbol. Mendoza: *In posterioribus*, inquit, *Philisthini percutiantur, vt in tota sua posteritate feriendi significentur, hoc est, non solum in hac vita sed etiam in futura,*
A *nec solum in suis corporibus, sed etiã in suis filijs ac nepotibus.* Sic Petrus Blesensis epist. 48. comparans improbos Prælatos ac Principes cum Philisthinis: *Nõnne*, inquit, *isti in posteriora percussi sunt quorum finis interitus, quorum posteritas damnata est: vt successor eorum in Ecclesia Dei de cætero non resurgat*, iuxta illud Psalm. 77. 66. *Opprobrium sempiternum dedit illis.* Huc facit illud Amos 1. 6. *Et conuertam manum meam super Accaron, & peribunt reliqui Philisthiim. rum.*

Simili modo Deus puniuit irrisores S. Thomæ Cantuariensis, qui amputatâ equi quo vehebatur, caudâ eum subsannabant, sed Deus caudam eis rependit. Nam omnes in posterioribus caudati effecti sunt, nec tantùm ipsi, sed omnes eorum po-
B steri vsq; in hodiernum diem: vt refert Polydor. Virgil. lib. 13. Histor. Anglicanæ.

Gravissima valde manus Dei:] *manus*, id est vltio, percussio, interfectio. Philo in Antiq. Biblicis numerum cæsorum ita distinctum assignat: *Mulierum in vtero habentium septuaginta quinque millia. Puerorum adhuc infantium & lactentium sexaginta quinque millia. Mulierum nutrientium & lactantium quinquaginta quinque millia. Virorum iam adultorum viginti quinque millia. Omnium simul collectorum ducenta & viginti millia.* Verùm hic non est Philo, sed Pseudophilo. Vers. 12.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Philisthæi remittunt arcam in Israel cum quinque anis & totidem muribus aureis, vt supplicium anorum & murium euadant. Plaustro ergo eam imponunt, non ab equis, sed à duabus vaccis protracto, explorantes an vaccæ rectà tendant in Israel, an aliò deflectant, vt sciant an à Deo Israel, an casu hæc plaga eis acciderit. Vaccæ cum arca rectà pergunt in Israel ad terminos Bethsames. Bethsamitæ eam excipiunt, & vaccas in holocaustum offerũt: sed ex eis Deus percussit 50. millia, eò quòd curiosius arcam aspexissent. Quare Bethsamitæ arcam in Cariathiarim mitter edestinant.

1: FVit ergo arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus. 2. Et
vocauerunt Philisthiim sacerdotes, & diuinos, dicentes: Quid faciemus de
arca Domini? indicate nobis quomodo remittamus eam in locum suum. Qui dixe-
runt: 3. Si remittitis arcam Dei Israel, nolite dimittere eam vacuam, sed quod
debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini: & scietis quare non recedat ma-
nus eius à vobis. 4. Qui dixerunt: Quid est quod pro delicto reddere debeamus
ei? Responderuntque illi: 5. Iuxta numerum prouinciarum Philisthinorum quin-
que anos aureos facietis, & quinque mures aureos: quia plaga vna fuit omnibus vo-
bis, & satrapis vestris. Facietisque similitudines anorum vestrorum, & similitudines
murium, qui demoliti sunt terram, & dabitis Deo Israel gloriam: si fortè releuet ma-
num suam à vobis, & à dijs vestris, & à terra vestra. 6. Quare aggrauatis corda
vestra, sicut aggragauit Ægyptus, & Pharao cor suum? nónne postquam percussus
est, tunc dimisit eos, & abierunt? 7. Nunc ergo arripite & facite plaustrum nouum
vnum: & duas vaccas fœtas, quibus non est impositum iugum, iungite in plaustro,
& recludite vitulos earum domi. 8. Tolletisque arcam Domini, & ponetis in
plaustro, & vasa aurea, quæ exsoluistis ei pro delicto, & ponetis in capsellam ad latus
eius: & dimittite eam vt vadat. 9. Et aspicietis: & si quidem per viam finium
minimè: sciemus quia nequaquam manus eius tetigit nos, sed casu accidit. 10. Fe-
cerunt ergo illi hoc modo: & tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, iunxe-
runt ad plaustrum, vitulosque earum concluserunt domi. 11. Et posuerunt ar-
cam Dei super plaustrum, & capsellam, quæ habebat mures aureos & similitudi-
nes anorum. 12. Ibant autem in directum vaccæ, per viam quæ ducit Bethsa-
mes, & itinere vno gradiebantur pergentes & mugientes: & non declinabant ne-
que

que ad dexteram, neque ad ſiniſtram:ſed & ſatrapæ Philiſthiim ſequebantur vſque ad
terminos Bethſames. 13. Porrò Bethſamitæ metebant triticum in valle: & eleuan-
tes oculos ſuos, viderunt arcam, & gauiſi ſunt cùm vidiſſent, 14. Et plauſtrum venit
in agrum Ioſue Bethſamitæ, & ſtetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus, & conciderunt
ligna plauſtri, vaccaſque impoſuerunt ſuper ea holocauſtum Domino. 15. Leuitæ
autem depoſuerunt arcam Dei, & capſellam quæ erat iuxta eam, in qua erant vaſa au-
rea & poſuerunt ſuper lapidem grãdem. Viri autem Bethſamitæ obtulerunt holocau-
ſta, & immolauerunt victimas in die illa Domino. 16. Et quinque ſatrapæ Philiſthi-
norum viderunt, & reuerſi ſunt in Accaron in die illa. 17. Hi ſunt autem ani aurei,
quos reddiderunt Philiſthiim pro delicto, Domino. Azotus vnum, Gaza vnum, Aſca-
lon vnum, Geth vnum, Accaron vnum: 18. & mures aureos ſecundùm numerum
vrbium Philiſthiim, quinque prouinciarum, ab vrbe murata vſque ad villam quæ erat
abſque muro, & vſque ab Abelmagnum, ſuper quem poſuerunt arcam Domini, quæ e-
rat vſque in illum diem in agro Ioſue Bethſamitis. 19. Percuſſit autem de viris
Bethſamitibus, eò quòd vidiſſent arcam Domini: & percuſſit de populo ſeptuaginta
viros, & quinquaginta millia plebis, Luxitque populus, eò quod Dominus percuſſiſſet
plebem plaga magna. 20. Et dixerunt viri Bethſamitæ: Quis poterit ſtare in con-
ſpectu Domini Dei ſancti huius? & ad quem aſcendet à nobis? 21. Miſeruntq; nun-
tios ad habitatores Cariathiarim, dicentes: Reduxerũt Philiſthiim arcam Domini,
deſcendite, & reducite ad vos.

Vers. 1. SEPTEM MENSIBVS.] Ita Hebr. Chald. & cæteri: Perperam ergo Ioſephus habet *quatuor menſibus*. *In regione Philiſth.* Sept. *in agro*, quod Theod. ſic explicat: *Cùm*, inquit, *nulla ciuitas auderet arcam excipere, eam foris reliquerunt ſub dio; ſic enim docuit Hiſtoriographus: Fuit enim*, inquit, *Arca Domini in agro Alienigenarum menſes ſeptem; poſtquam autem exiſtimarunt foris manente Arca ſe eſſe liberos à plagis à Deo immiſſis; intulit Deus ſupplicia etiam rebus inanimis. Immiſit enim murium multitudinem in vites & ſegetes, qui omnes eorum fructus perdiderunt.* A

Sic & Procopius: quod ſic intellige, non quòd plaga murium tum cœperit, ſed quod tum confirmata ſit & aucta. Hinc colligitur arcam à Philiſthæis fuiſſe captam in Septembri, qui menſis apud Hebræos erat ſolemnis & magna ex parte ſacer. Eo enim præter feſtum Neomeniæ, celebrabant feſtum Tubarum, & Tabernaculorum per octo dies, item feſtum Expiationis, ac Cœtus ſiue Collectæ, vt patet Leuit. 23. Quare illo menſe omnia erant plena oblationibus & victimis quas, quia violarant & prophanarant filij Heli, ac multi è populo eos imitantes, hinc eodem menſe noluit Deus capi arcam, vt eodem menſe punirêtur quo grauiùs in eam peccarunt. Id ita eſſe liquet ex eo quòd arca capta fuerit in Philiſthæa per ſeptem menſes, quibus exactis remiſſa in Bethſames cùm meteretur triticum, vt dicitur verſ. 13. Hæc autem meſſis in Palæſtina fit in fine Aprilis: iam computa retrogrado ordine ſeptem menſes ab Aprili, & incides in Septembrem iam dictum. B

Vers. 3. QVOD DEBETIS REDDITE SI PRO PECCATO.] Peccatum intellige ablatæ arcæ, ideoque irreuerentiæ Deo Hæbræorum illatæ, præſertim in Philiſthinorum opinione & conſcientia, ait Abulenſ. Nam alioqui ſi Philiſthini iuſtum cõtra Hebræos gerebant bellum, non erat graue peccatum, cum reliquis ſpolijs arcam quoque religiosè transferre. Peccatum autem verum & graue, ob quod à Deo flagellabantur, erat, quòd ipſi arcam cũ ſuo idolo Dagon collocaſſent, imò eam Dagoni ſubiecissent, & quaſi trophæum dicaſſent: ſed ipſi, vtpote idololatræ, & cultores Dagon non æſtimabant hoc eſſe peccatum; ideoque Deus eos C

A percuſſit, vt inde diſcerent hoc peccatum æſtimare, arcamque eſſe maiorem Dagone.

QVINQVE ANOS AVREOS, ET QVINQVE MVRES AVREOS,] quaſi piaculum plagæ anorum & murium, quo Deus Iſraël vos percuſſit. Sic ſolent offerri ſanctis effigies membrorum, quorum ſanitatem ab eis recipimus, quaſi anathemata. Vers. 5.

Tropol. docemur hic peccata noſtra licet pudenda coram Deo confiteri, vt hac confeſſione quaſi deaurentur. Audi S. Gregor. *Quia ad pretium æternæ ſalutis peccatorum turpitudines atteruntur, flendo deaurantur.* Et poſt pauca: *Dum*, inquit, *commiſſa attentiùs lugemus, in iuſtitiæ ſplendorem membra deauramus.* Et mox: *Membra*, inquit, *deaurantur, cùm corpus terrena & cœneſa concupiſcentiarũ fœditate deforme in ſplendorem cõmutatur æternæ vitæ; cùm videlicet per ſancta conuerſationis pulchritudinem radiat, quod in appetitum mundanæ dilectionis peccatorũ fœtore ſordebat*, iuxta illud Apoſtoli: *Sicut exhibuiſtis mẽbra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibeatis membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.*

B SI FORTE RELEVET MANVM SVAM A VOBIS, ET A DIIS VESTRIS.] Hinc patet non ſolum Dagonem, ſed & cæteros Philiſthinorũ Deos à Deo per arcam fuiſſe proſtratos & afflictos.

ET RECLVDITE VITVLOS (adhuc lactantes) EARVM DOMI,] retrahentes eos à matribus, ſcilicet à vaccis in itinere, ac in ſtabulum recludentes, vt indicant Hebr. & Sept. vt videatis an vaccæ ad vitulos ſuos lactentes recurrant, an verò cum arca pergant in Iſraël. Hinc vaccæ erant *mugientes*, eò quòd à vitulis ſuis auellerentur. Vers. 7.

C ET POSVERVNT ARCAM DEI SVPER PLAVSTRVM.] in triuio, ait Ioſephus, abſque aurigâ, quinque Satrapis Philiſtinorum ſpectantibus, & conſiderantibus, quam viam ſponte ſua vaccæ inirent, an eam quæ ducebat in Iſraël, an aliam. Erant hæ ſortes diuinatoriæ, nec à Deo ſuggeſtæ, ideoq; ſuperſtitioſæ & illicitæ (Philiſthini enim vacabant augurijs & ſortilegijs, vt patet ex illo Iſaiæ 2.6. *Augures habuerunt vt Philiſthiim*) ſed Deus eas direxit, vel per Angelos, vel per diabolos, vt ex Orig. vult Mendoza, ſortilegij huius inſtigatores, incitauit vaccas vt viam in Iſraël capeſſerent, vt Philiſthæi Vers. 11.

ex suis fortibus cognoscerent à Deo Israel sibi has plagas fuisse immissas. Sic Deus direxit Necromantiam Pythonissæ suscitantis Samuelem; fecitq; vt nō dæmon ab ea innocatus. Sed Samuel prodiret,& Sauli mortē meritā prænuntiaret, 1.Reg.28.

Peccarunt ergo hic Philisthæi, tum quia tentarunt Deum Israelis, quem ex tot plagis agnoscere & reuereri debebant; tum quia vtuntur augurio vaccarum, vt explorēt an à Deo, an à casu hę plagę acciderint. Prius negat Abulens.q.18. posterius silet; sed vtrumq; asserit Suarez de Relig.tract.3. lib.2.c.10.§.11. Legimus in Sanctorum historiis, eorum reliquias ab equis deuectas certo quopiam loco constitisse, vt hoc signo indicarent se ibidem humari & coli velle; sed illa fiebant Dei ductū & instinctu.

Mysticè vaccæ mugientes & vitulos suos relinquentes, ac portantes arcam rectā versus Bethsames, id est domum solis, significant prædicatores & Sanctos, qui spiritu Dei acti rectā per mortificationem carnalis affectus erga filios & parentes, & bona opera in cælum concorditer contendūt. Ita S.Greg. Eucher. Raban. Rupert. Hugo, Lyran. Dion. & alij. Audi S.Greg. *Pergunt vaccæ quia sancti viri bona incessanter faciunt; mugiunt verò, quia carnalia desideria in seipsis extinguere sine magna quotidie tribulatione nō possunt. Mugire namque ad laborem edomande carnis pertinet: pergere autem ad perseuerantiam bonæ voluntatis. Nam dum contra naturam caro carnales motus comprimere cogitur, velut mugit, dum graditur, quia propria desideria adimplere prohibetur.* Et mox: *Bene*, inquit, *duo hæc in Sanctorum profectione describūtur, pergere,& mugire, quia et si eis ad supernam patriam festinantibus magna est instantia desiderij, est nihilominus inuincibilis patiētia laboris.* Probat id exemplo Apostoli dicentis: *Ad destinatam persequor ad brauium supernæ vocationis.* Phil.3.14. Et tamen mugiebat dicens: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ,& captiuantem me in lege peccati. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Rom.7.v.23.& 24. Sic igitur ait S. Gregor. *Mugiunt vaccæ, sed pergunt quia sancti viri, etsi magna sunt tentamenta, quæ perferunt, viam tamen supernæ patriæ non relinquunt.* Plura in hanc rem congerit hic noster Mendoza.

Vers.12. IBANT AVTEM IN DIRECTVM VACCÆ PER VIAM QVÆ DVCIT BETHSAMES.] Voluit Deus arcam Bethsames potiùs quàm ad aliam vrbem à vaccis duci, quia Bethsames erat vicina Philisthææ, ex qua reducebatur arca vt patet ex Chorographia Adrichomij) eratque vrbs Sacerdotalis: Sacerdotes autem decebat arcam custodire & curare, *Bethsames* Hebr. idem est quod *domus*, id est sedes & ciuitas *Solis*. Fuit à Iudæis ædificata instar Heliopolis Ægypti, Sicut enim vitulos aureos quasi Deos ab Ægyptijs, ita & cultum solis Iudæi acceperunt, ait noster Sanchez Ierem.43. in fine capitis. Porrò Bethsames hæc non erat in tribu Beniamin, vt scribit S. Hieron. in locis Hebr. nec in tribu Dan, vt vult Adrichom. sed in tribu Iuda, vti disertè dicitur 4.Reg.c.14.v.11. Erat alia quoque Bethsames in tribu Issachar, vt liquet Iosue 19.38. Et alia in tribu Issachar, vt liquet Iosue 19. 22. Vide dicta Ierem.43. v.13.

Vers.14. ET PLAVSTRVM VENIT IN AGRVM IOSVE.] siue Iesu, qui erat typus Iesu Christi; hic enim est Bethsamita, id est incola domus solis, quia ipse vt sol diuinos radios suæ sapientiæ & gratiæ in fideles suos circumquaq; diffundit. Audi S.Iust. Dialog. contra Tryphon. *Nam ad eum venere locum, vnde arca abrepta fuerat: sed in agrum hominis cuiusdam Iesu, seu Iosue dicti illi cognominis, qui Iesu nomine transnominatus fuerat: quiq; populum in terram introduxit,& hereditario iure ipsis eam diuisit: in quem agrum cùm venissent, constiterunt. Quo facto indicatur, virtute nominis ductas esse: haud aliter quàm prior populus per eum qui nomen Iesu recipit, in terram est deductus.*

VACCASQVE IMPOSVERVNT SVPER EA HOLOCAVSTVM DOMINO.] Disputat hic Abulens. an hæc immolatio fuerit licita; multaque affert, quæ probant fuisse illicitam: scilicet 1. quòd vaccas feminas sacrificarint, cùm ex lege victima deberet esse mascula. 2. quòd extra tabernaculum,& sine altari. 3. quòd à laicis: verùm extraordinarius hic casus tam mirabilis reductionis arcæ extraordinarium poscebat sacrificium & gaudium, ait Beda, vt vaccas arcæ baiulas Deo immolarent, idque coram arca, quæ tabernaculo erat sanctior; verùm non nisi à Sacerdotibus: erat enim *Bethsames* ciuitas Sacerdotalis. Porrò altare erat hic lapis in quo sacrificasse Abrahamum tradunt Hebræi. Lapis autem erat typus Christi, qui est lapis angularis Ecclesiæ.

HI SVNT ANI AVREI.] Hos aureos anos & mures, ait Abulens. qu.13. Hebræi vel in vasa quædam sacra conflauerunt; vel quasi anathemata, ad diuinæ huius potentiæ, iustæque vindictæ memoriam conseruarunt in tabernaculo, æquè ac serpentem æneum, Num.21.& thuribula Core, Dathan. & Abiron, Num.16. Vers.17.

ET MVRES AVREOS SECVNDVM NVMERVM VRBIVM PHILISTHIIM QVINQVE PROVINCIARVM (quinque Satrapiarum Philisthinorum quæ porriguntur, seseque extendunt) AB VRBE MVRATA, VSQVE AD VILLAM QVÆ ERAT ABSQVE MVRO, ET VSQVE AD ABEL MAGNVM] Sicut ergo quinque fuerunt dumtaxat ani aurei, sic & totidē mures aurei dumtaxat à Philisthæis oblati: quia tot erāt eorum Satrapæ,& Satrapiæ. Minùs rectè ergo Hebræi apud S.Hier. Caiet.& Magister hist. scholast. sic interpretantur; quasi tot mures aureos obtulerunt quot erant vrbes & vici in Philisthæa. Vnde Isidor. Clarius. *Aliarum*, inquit, *ciuitatum & locorum homines, audientes consilium Sacerdotum, voluerant & ipsi offerre Deo Israel anos & mures aureos, timentes quinque præcipuarum ciuitatum oblationem, sibi minimè suffragaturam.* Vers.18.

ET VSQVE AD ABEL MAGNVM, SVPER QVEM POSVERVNT ARCAM] *Abel magnus* erat lapis magnus, vt vertit Chald.& Septuag.& patet ex vers. 14.& 15. Hic lapis dictus est *Abel*, id est luctus, ex luctu Philistinorum, sicut *area Atad* cognominata est *Abel* ob luctum, quem ob mortem Iacob in ea fecerunt Hebræi Genes.50.11. ita Beda, Lyran. Abul. Hugo, Dion. Vatab. Sera. Mariana, Salianus & alij. Secundò Caiet. ex R.Dauid *Abel magnum* interpretatur planitiem magnam, sic enim *Abel* pro valle & planitie capitur Iudic.7.23. Tertiò, S.Hieron. in Quæst. Procop. Angelom. Rupert. per *Abel magnum* intelligunt ciuitatem magnam, puta *Bethsames*, de qua paulò antè actum est: hæc enim dicta est *Abel*, inquiunt, ob luctum cæsorum ciuium qui arcam inspexerant: Prima sententia vti communior, ita & verior est.

PERCVSSIT (id est occidit) AVTEM DE VIRIS BETHSAMITIS EO QVOD VIDISSENT ARCAM Vers.19.

CAM DOMINI.] intectam & nudam: hoc enim sub pœna capitis vetitum erat Num. 4. ita Abul q. 26. imò quòd introspexissent, vt viderent num Philisthæi tabulas legis ex ea sustulissent, vel quid aliud ei imposuissent: vnde ex Hebræo vertas, *eò quòd inspexissent in arcam*. Ita Serar. Vatabl. Clarius, R. Salomon asserit *Bethsamitas arcam spreuisse*: Hugo Victor. *in agro reliquisse, nec in vrbem inuexisse*. Lyran. tres alias causas addit: *Prima: quòd inani lætitia gestierint. Secunda: femellas sacrificarint. Tertia: nullis arcam luminibus ante ipsam ardentibus venerati sint.* Sed harum prima ficta est. Secunda, eorum tantùm Sacerdotum fuisset qui sacrificarunt. Tertia nulla est, cùm nec in deserto lumina huiusmodi prælata sint, tantumque in tabernaculo candelabrum fuerit. Exod. 26. 27.

Bethsamitæ ecur percussi. Vera ergo causa percussionis fuit, quòd Bethsamitæ arcam quæ ex Philisthæa redierat velamentis suis cooperta, iis nudarint, nudamque intuiti sint; quod ne Leuitis quidem licebat sub pœna mortis, vt patet Num. 4 v. 5. & 20. Tanta erat arcæ religio, quia ipsa erat Dei quasi sedes & solium, qui in ea quasi inuisibilis degere, & occultari volebat. B

Allegor. Arca continens manna repræsentabat Eucharistiam, quam qui irreuerenter aspiciunt & indignè sumunt, morte præsenti sæpè puniri, & semper æterna punientur, vti docet Apost. 1. Corinth. 11. v. 30, ita Dion. Hac de causa Sacerdos in Missa externas digitorum partes abluit: *Vt qui iam antea lotus est*, ait S. Dionys. Eccles. hierar. c. 3. *nullam aliam nisi tantùm summitatum extremitatumque suarum lotionem adhibeat. Per quam profectò supremam munditiam illud consequitur, vt castissimo in habitu diuinæ speciei constitutus, ad diuinæ bonitatis imaginem prodeat, vinculis omnibus mortalium affectionum liber atque expeditus.* Et paulò pòst: *Eos*, inquit, *qui ad sacramenta cælestia conficienda accedunt, ea oportet esse munditia, vt ipsas quoque animæ extremas imagines purgatas habeant.* C

Audi Chrysost. hom. 60. ad pop. *Quo non oportet esse puriorem tali fruentem sacrificio? quo solari radio non splendidiorem manum, carnem hanc diuidentem? Os quod igne spirituali repletur? Linguam quæ tremendo nimis sanguine rubescit? Cogita quali sis insignitus honore; quali mensa fruaris: quod Angeli videntes horrescunt, neque liberè audent intueri, propter emicantem inde splendorem; hoc nos pascimur, huic nos vnimur, & facti sumus vnum Christi corpus & vna caro.*

Denique B. Petrus Damiani lib. 1. epist. 6. *Si*, inquit, *Redemptor noster tantoperè dilexit floridi pudoris integritatem, vt non modò de virgineo vtero nasceretur, sed etiam à nutritio virgine tractaretur; & hoc cùm adhuc paruulus vagiret in cunis; à quibus nunc obsecro tractari vult corpus suum cùm iam immensus regnat in cælo? Si mundis attingi manibus volebat in præsepio positus; quantam corpori suo nunc vult adesse munditiam, iam in paterna maiestatis gloria sublimatus?* A

ET PERCVSSIT DE POPVLO SEPTVAGINTA VIROS.] primarios, eò quòd septem mensibus reliquissent arcam in potestate hostium, nec quid periculi bellici, ait Theodor. & Procop. pro ea suscipere voluissent. Hoc incertum est: certiorem causam iam dedi. S. Gregor. Angelo & Rabbini dicunt eos fuisse Iudices, vel nobiles, Chald. *Senes populi*.

ET QVINQVAGINTA MILLIA PLEBIS] Ita & Sept. & Chald. Sed cur ob tam leuem aspectum & culpam, tot millia percussa? Iosephus, Hebræi S. Hieron. in Quæst. Rupert. Dion. Isidor. Clarius, Lyran. & Abulens. aiunt 70. tantùm fuisse percussos: quare hic mendum irrepsisse; ac tollendum τὸ *& 50. millia plebis*, ait Abulens. vel ita exponendum quasi dicat illos septuaginta viros adeò eximios fuisse, vt æquipararentur 50. millibus plebis ait Lyran. Sicut l. 2. 18. vnus Dauid dicitur esse instar decem millium. Denique ex Hebr. sic vertas. *Et percussit de populo 70. viros ex quinquaginta millibus virorum*, qui præsentes erant, vt quod Noster vertit. *& 50. millia plebis*, explices in nominatiuo, q. d. & 50. millia plebis aderant, videbantque hanc 70. stragem. ita Serarius. B

Verùm 50. millia plebis percussa fuisse à Deo, clarè indicat nostra versio, æquè ac Sept. & Chald. Fuit enim plaga hæc magna, vt dicitur vers. 19. Quare mirare & admirare hic iudiciorum Dei seueritatem, æquè ac in clade Sodomæ & diluuij sub Noë. Ita S. Greg. Theod. Eucher. Angelo. Rupert. Dion, Mariana, Mendoza & Salianus. Arca enim repræsentabat Deum, eiusque erat thronus & solium. C

Mysticè S. Gregor. *Qui sunt*, ait, *Bethsamitæ percussi nisi falsa contemplatione, decepti heretici? dum arcam videre in lapide præsumerent, percussi sunt: qui cùm Domini ac Redemptoris nostri sacramenta indigni discuterent, æternæ damnationis laqueo, per falaciam sunt depressi erroris.*

Rursum disce hic qua veneratione & cautela sacra vasa tractare debeamus.

MISERVNTQVE NVNTIOS AD HABITATORES CARIATHIARIM.] Siue quia erant viciniores ad quos proinde citius posset Arca transferri: siue quia fortiores, qui proinde Arcam à Philisthinis, si eam repetere vellent, faciliùs tuerentur: siue quia nobiliores, apud quos proinde Arca maiori cultu ac veneratione seruaretur. Ita Mendoza. *Vers. 21.*

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Arca Bethsames transfertur in Cariathiarim: anno à translatione vigesimo, Samuel Israëlem renouato fœdere planè ab idolis purgat, & vni Deo astringit. Inde ingruentibus Philisthinis orans & sacrificans per tonitru eos percellit: vnde perculsos cædunt Hebræi, adeò vt toto tempore Samuelis fuerint humiliati. Quare Samuel quietè iudicauit Israëlem per omnem vitam suam.

1. VEnerunt ergo viri Cariathiarim, & reduxerunt arcam Domini, & intulerunt eam in domo Abinadab in Gabaa: Eleazarum autem filium eius sanctificauerunt

cauerunt, vt custodiret arcam Domini. 2. Et factum est, ex qua die mansit arca
Domini in Cariathiarim, multiplicati sunt dies (erat quippe iam annus vigesimus) &
requieuit omnis domus Israël post Dominum. 3. Ait autem Samuel ad vniuer-
sam domum Israel, dicens: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte
deos alienos de medio vestri, Baalim & Astaroth: & præparate corda vestra Domino:
& seruite ei soli, & eruet vos de manu Philisthiim. 4. Abstulerunt ergo filij Israël
Baalim & Astaroth, & seruierunt Domino soli. 5. Dixit autem Samuel: Congre-
gate vniuersum Israel in Masphath, vt orem pro vobis Dominum. 6. Et conuene-
runt in Masphath: hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiu-
nauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauitque Samuel
filios Israël in Masphath. 7. Et audierunt Philisthiim quod congregati essent filij
Israël in Masphath, & ascenderunt Satrapæ Philisthinorum ad Israël. Quod cùm au-
dissent filij Israël, timuerunt à facie Philisthinorum. 8. Dixeruntque ad Samuelem:
Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu
Philisthinorum. 9. Tulit autem Samuel agnum lactentem vnum, & obtulit illum
holocaustum integrum Domino: & clamauit Samuel ad Dominum pro Israël, & ex-
audiuit eum Dominus. 10. Factum est autem, cùm Samuel offeret holocaustum,
Philisthiim inire prælium contra Israël: intonuit autem Dominus fragore magno in
die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israel. 11. Egressique
viri Israel de Masphath, persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos, vsque ad lo-
cum qui erat subter Bethchar. 12. Tulit autem Samuel lapidem vnum, & posuit eum
inter Masphath & inter Sen: & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. Dixitque:
Hucusque auxiliatus est nobis Dominus. 13. Et humiliati sunt Philisthiim, nec ap-
posuerunt vltrà vt venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super
Philisthæos, cunctis diebus Samuelis. 14. Et redditæ sunt vrbes, quas tulerant Phi-
listhiim ab Israel, Israeli, ab Accaron vsque Geth, & terminos suos: liberauitque Israel
de manu Philisthinorum, eratque pax inter Israel & Amorrhæum. 15. Iudicabat
quoque Samuel Israelem cunctis diebus vitæ suæ: 16. & ibat per singulos annos
circuiēs Bethel & Galgala & Masphat, & iudicabat Israel in supradictis locis. 17. Re-
uertebaturque in Ramatha: ibi enim erat domus eius, & ibi iudicabat Israelem ædifi-
cauit etiam ibi altare Domino.

Vers. 1. VENERVNT ERGO VIRI CARIATHIARIM ET REDVXERVNT ARCAM.] Audi Adrichom. pag. 22. *Cariathiarim i. vrbs Syluarum, quæ, & Cariath baal, & Bala, Baala, interdum Baal & Pharaosim, & coniunctim Baalpharasim. Hieronymo etiam Iarim. Est de Ierusalem ad quatuor milliaria, & dimidium contra accidentem euntibus Diospolim. Hieron. ait milliario vno. Vrbs priùs Gabaonitarum postea tribus Iuda, estque terminus tribus Iuda & Beniamin, sita in colle. In hac mansit Arca Domini annis 20. in domo Abinadab, quæ erat in Gabaa, id est in excelso, donec à Dauide transferretur Hierosolymam. De hac fuit Zacharias F. Ioiada, quem occiderunt inter templum & altare. De hac fuit Vrias propheta, quem interfecit Ioachim rex in Ierusalem.*

IN DOMVM ABINADAB IN GABAA.] *Gabaa,* hæc non erat vrbs Gabaa in tribu Beniamin. Iosue 18. vt vult Angelom. Ruper. Lyran. & Rabbini: sed erat collis siue locus excelsior in vrbe Caria- B thiarim (in qua sita erat domus Abinadab) ad illam enim arcam translatam patet v. 1. & 2. Gabaa enim Hebr. collem siue locum altum significat; vnde Noster & Sept. 1. Paralip. 13. collem vertunt. Ita Ioseph. lib. 6. Antiquit. ca. 1. Beda, Dion. Caiet. Vatab. Torniellus, Serarius, Salianus, & alij. Addit Beda illum collem fuisse arcem totius ciuitatis: Ille ergo locus, vtpote celsus, honoratus, munitus, congruebat arcæ, quæ erat quasi arx totius Israëlis. Hinc arca erat typus B. Virginis, quæ super omnes cælos exaltata omnibus se inuocantibus patrocinatur.

ELEAZARVM AVTEM FILIVM EIVS SANCTI- A FICAVERVNT] id est consecrauerunt per Achitob Pontificem in vrbe Silo degentem; vel in Leuitam, vt vult Abulens. Theodor. Procop. & Caiet. vel in Sacerdotem, vt censet Angelo. Hugo & Dion. Erat enim vir iustus, ait Iosephus: Aut sanctificarunt, id est elegerunt, destinarunt, aptarunt, & præfecerunt eum custodiæ Arcæ, ita & Chald. Ioseph, Abulens. Clarius, Vatabl.

ERAT QVIPPE IAM ANNVS VIGESIMVS;] translationis, & commutationis arcæ in Caria- Vers. 2. *Arca quoties & quò translata.* thiarim, & consequenter erat annus vigesimus à morte Heli, & à principatu Samuelis, qui Heli successit. Nam eodem circiter anno quo capta est arca, & reducta, ac à Bethsames translata in Cariathiarim, mortuus est Heli, ac Samuel ei suffectus est: ita Lyran. Abulens. Silianus, Mēdoza, & alij licet Caiet. Genebr. & Melchior Canus l. 11. de locis B c. 5. & ex eis Seranus, censeant Samuelem post hos 20. annos exactos demùm cœpisse iudicare Israëlem, & concionabundum obire prouinciam vt omnes ab idolis ad Dei cultum traduceret. Vnde & S. Hieron. (vel quisquis est Auctor) in Quæst. *A tempore,* inquit, *quo reprobatum est sacerdotium Heli, vsque ad Samuelis ducatum, viginti fuerunt anni miseriarum & seruitutis.* Verùm Samuelē statim à morte Heli iniisse principatum, patet ex Chronologia quam assignaui Iudic. 3. & 4. Porrò mansit deinceps arca in Cariathiarim vsque ad septimum annum regni Dauidis, qui illā inde, vt dicitur 1. Par. 13. v. 5. clarè & expresse, trāstulit in domum Obededom; inde in montem Sion; inde traducta est

in

in templum à Salomone fabricatũ. Licet S. Hieron. Angelom. & Lyran. arbitrentur arcam è Cariathiarim post annum vigesimum translatam fuisse in Maspha; inde in Galgala; inde in Nobe; inde in Gabaa; inde in domum Obededom; eò quòd hisce in locis sacrificatum legamus. Verùm hoc non euincit arcam ibidem fuisse. Nam extra locum Tabernaculi & arcæ, sæpè ob causas extraordinarias & peculiares sacrificarunt Hebræi. Ita Abulen. aliàs ordinariè sacrificia immolabant non vbi erat arca, sed vbi erat Tabernaculum; in eo enim erat altare holocaustorum sacrificijs deputatum. Tabernaculum ergo fuit separatum ab arca, ac à Silo translatum in Nobe, & inde in Gabaa ante tempora Saulis, cùm arca esset in Cariathiarim. Vnde arca educta fuit à Saule ad prælium c. 14. & post prælium reducta.

Et reqvievit omnis Israel post Dominvm.] Legit Interpres cum Chald. *ianuchu* à נוח *nuach*, id est quiescere. Iam legunt *iinnahu* à נהה *naha*, id est lamentari. Vnde Vatabl. vertit: *Et lamentatione quadam post Dominum vniuersa domus Israel anhela fuit.* Abulens. *Et festinauit post Dominum.* Idem est sensus, sed neruosior, q.d. totus populus, Israel territus clade Heli & plagis à Deo per arcã illatis, per 20. annos quieuit in vero cultu vnius Dei, idque hortante & instigante Samuele, vt sequitur: etiamsi nonnulli adhuc non publicè, sed priuatim colerent Baalim & Astaroth, hæc enim v. seq. abstulit Samuel, vt simul auferret ab eis iugum Philisthinorum, quod à tẽpore Heli hucusque subierant in cultu idolorum, vt miseriis fatigati, ab ijs ad Dei veri fidem cultumque redirent. Ita Lyran. Caiet. Dion. Salian. Torniellus, Mendoza, & alij. Audi Iosephum 6. Antiq. c. 2. *Cùm populus toto hoc vicennio votis & sacrificiis operam daret, magnamq́, religionis & cultus diuini curam præ se ferret; Samuel animaduersa eorum promptitudine, putans se nactũ occasionem adhortandi ad libertatem, & bona quæ illam consequantur, orationem & tempori accommodans, & negotio, verba in hanc fermè sententiam ad eos fecit.*

Contrarium tamen censent Hebræi apud S. Hieron, scilicet hos 20. annos fuisse idololatriæ, miseriæ & seruitutis, quâ Hebræi ob idola oppressi fuerunt à Philisthinis: Sic & Abulens. & Serarius.

Tropol. Disce hîc in orbe vniuerso non esse veram quietem nisi in Deo Deique amore & cultu. Hic enim parit quietem conscientiæ, quietem cum proximis, quietem cum hostibus, quietem à tentationibus. Audi Dion. Carthus. *Conquiescere studeamus in Deo, ipse est enim finis noster, ad quem semper respicere & adspirare debemus; in quo solo vera & salutaris quies consistit, & in ipso per fidem, sapientiam & virtutes defigimur. Optimum est enim gratia stabilire cor:* Hebr. 13. v. 9. *Impij autem in circuitu ambulant.* Ps. 11. v. 9. *Quoniam rebus vanis, caducis & variabilibus, magis quàm summo & incõmutabili bono inhærent. Et hæc ipsa inhæsio tam inordinata peccatum est, & agitatio mentis. Nam sicut virtutes mentem in Deo stabiliunt & quietãt, sic passiones & vitia inquietam & nutantem & gyrovagam reddunt.*

Vers. 3. Præparate corda vestra Domino] Audi S. Gregor. *Cor Domino præparat qui mentem non solùm ab immunda cogitatione separat; sed etiam cogitationum sanctarum ac virtutum fulgoribus illustrat, vt velut abiectis & comminutis idolis, se Dei templum efficiat; dum illis diuina gratia sedem erigit, vbi reprobus spiritus manere per praua desideria non permisit.*

Et Theodor. in Psal. 9. 1. *Proprium*, inquit, *est perfectorum hominum totum cor Deo dedicare & omnem mentem ipsi consecrare. Qui enim partitur cogitationes in mammonam, & Deum; in Christum & in aurum; in præsentem vitam, & in futuram, non potest verè dicere: Confitebor tibi Domine in toto corde meo.*

Congregate vniversvm Israel in Masphath, vt orem pro vobis Dominvm.] Erat enim Maspha locus editus, regni sedes, vtpote in quo Samuel iudicabat, id est ius dicebat, ideoque conuentu hominum celebris ac proinde comitijs, concioni & orationi aptus. Vnde *Maspha* Hebr. idem est quod, *specula*, qualis solet esse in monte vel turri. Hîc ergo Samuel renouat & instaurat fœdus populi cum Deo. Vers. 5.

Havservnt aqvam et effvdervnt in conspectv Domini,] in signum pœnitẽtiæ qua perfectè idololatriæ & peccatis renuntiabant, q.d. Sicut aquam hanc, sic & cor nostrum, omniaque eius vitia effundimus coram Domino, profitentes, nos ea detestari, pœnitere, & aquam hanc vice lacrymarum fundere. Vnde Chald. *Effuderunt cor suum in pænitentia.* Rabbini. *Hauserunt lacrymas è puteo cordis sui. Quid est*, ait S. Gregor. *aquam haurire, nisi de profunda animi pænitentiæ confusione, lacrymarum fluenta producere? velut enim aquam haurimus, dum quàm profunda iniquitate cecidimus, considerantes plangimus.* Aquam ergo pro lacrymis effundebant, q.d. optaremus pro peccatis tot lacrymas fundere, quot sunt guttę in situla: sed quia id facere nequimus, nec lacrymas in manu habemus, hinc pro eis aquam effundimus. Vers. 6.

Sic & Abulens. Caiet. Vatab. Sanchez & alij, qui sic exponũt q.d. Sumus coram te quasi aqua effusa. Fuit hæc ergo aquæ effusio, signum candidæ & sinceræ contritionis, q.d. Nos terram totam nostris sceleribus maculauimus; optamus ergo illam hac aqua abluere, significantes nos optare tantam vim lacrymarum è corde cõtrito profundere, quæ toti terræ humectandæ & purgandæ sufficiat. Sic Dauid ait Psalm. 6. 7. *Lauabo* (Hebr. אשחה *asche*, id est *natare faciam*) *per singulas noctes lectum meum, & lacrymis meis stratum meum rigabo.* *Aquæ effusio quid notat*

Rursum aquæ huius effusione significat se optare, vt peccata ipsorum planè deleantur & pereant sicut perit aqua effusa, ita vt ne gutta quidem culpæ vel pœnæ in ijs remaneat.

Perperàm ergo Rabbini nonnulli censent Hebræos aquam hanc libasse, id est sacrificasse Deo. Alij, hanc aquam fuisse certis execrationibus maledictam, vt ea hausta, labia idololatrarum sibi adhærescerent, nec diuelli possent, indeque Samuelem agnouisse idololatras, eosque morte puniuisse; vt hæc aqua fuerit similis aquæ Zelotypiæ. Numer. 5. Alij censent Hebræos aqua hac abluisse cinerem capiti inspersum in signum luctus & pœnitentiæ.

Et ieivnavervnt.] Ecce hîc tres actus pœnitentiæ, scilicet *contritio* significata in effusione aquæ: *Confessio*, cùm dicunt, *peccauimus Domino: Satisfactio*, cùm ieiunant. Hoc enim ieiunium non erat *Onasin*, id est coactionum, siue à lege præceptum, sed *Conasin*, id est voluntarium & sponte à pœnitentibus susceptum. Nam vt ait S. Greg. *Dum mens flendo compungitur, necesse est etiam vt caro, quæ delectationibus subiacuit, affligatur.* Audi S. Hier. lib. 1. contra Iouin. *Congregatum*, inquit, *Samuel populum in Masphath*

Ieiunij cōmoda.

A *phath indicto ieiunio roborauit, & fecit hostibus fertilo-rem.* Et S. Leo serm. 1. de Quadragesima, vbi agens de Hebræis hoc loco ieiunantibus: *Vt superare,* inquit, *hostes suos possent, vires animi & corporis indicto sibi reparauere ieiunio.* Et post pauca: *Abstinentes ergo à cibo & potu, seuera sibi castigationis adhibuere censurã, & vt hostes suos vincerent gulæ illecebram in se ipsis antè vicerunt.*

Et Tertull. lib. de Ieiunio c. 7. *In æquatione apud Maspham,* inquit, *congregatus à Samuele populus ita statim ieiunio delictum deleuit, vt periculum prælij simul fugerit,* imò victoriã obtinuerit. Nam vt subdit Tertull. *Ceciderunt pasti impasti, armatos inermes: hæ erãt vires ieiunantium Deo, cælum pro huiusmodi militat: habet formam prælij etiam spiritualibus bellis necessariam.* Audi rursum S. Leonem serm. de Ieiunio decimi mensis: *Ieiunia,* inquit, *nos contra peccata faciunt fortiores,* B *concupiscentias vincunt, tentationes repellunt, superbiam inclinant, iram mitigant, & omnes bonæ voluntatis affectus ad maturitatem totius virtutis enutriunt.*

Porrò S. Athanas. lib. de Virgin. *Vide,* inquit, *quid faciat ieiunium: morbos sanat, distillationes exsiccat, dæmones fugat, malasq; cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit.*

Denique S. Ambros. de Elia & Ieiunio cap. 3. *Quid est,* inquit, *ieiunium, nisi substantia & imago cælestis? Ieiunium refectio animæ, cibus mentis est. Ieiunium vita est Angelorum: Ieiunium culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum castitatis.*

PECCAVIMVS DOMINO] Præclarè S. Ambros. lib. 2. de Pœnit. c. 8. *Nouit,* ait, *omnia Dominus sed exspectat vocem tuam, non vt puniat, sed vt ignoscat: non vult vt insultet tibi diabolus, &* C *celantem te peccata tua arguat. Præueni accusatorem tuum: si te ipse accusaueris, accusatorem nullum timebis: si te detuleris ipse, etsi mortuus fueris, reuiuisces.*

Idem lib. 2. de Abel. cap. 9. *Confessio,* ait, *pœnarum compendium est.* Idem in Psal. 35. *Iustus,* inquit, *nouit quemadmodum peccatorum suorum vincula dissoluat, nec expectat accusatorem sed præuenit; vt confitendo suum alleuet omne delictum, nec habeat quod aduersarius criminetur. Vocem enim eripit aduersario, & quasi dentes quosdam paratos ad prædam criminationis infesta, peccatorũ suorum confessione constringit.*

IVDICAVIT SAMVEL FILIOS ISRAEL IN MASPHATH] *Iudicauit,* id est iudicandi potestatem exercuit; lites iuridicè definiendo, dissolutos arguendo, reos puniendo, dissidia componendo, dubia resoluendo, &c. Vnde Hebræi apud S. Hiero. D *Iudicauit,* inquiunt, id est, *idololatras morte puniuit.*

Quatuor vrbes nominatæ Masphath.

Porrò vrbes dictæ Masphath, fuere quatuor. Prima in tribu Gad. Iosue 13. 26. Secunda in dimidia tribu Manasse ad radices Hermon; quæ fuit patria Iephte. Iudic. 11. Tertia trans Iordanem in terra Moab, de qua 1. Reg. 22. 3. Quarta hæc nostra in confinio tribus Iuda & Beniamin, in qua erat orationis locus, ideoque ad eam crebrò conueniebant Hebræi. Alibi *Maspha,* vel *Masphe* vocatur. Hanc posteà ædificijs muniuit Asa rex Iuda, & in ea habitauit Godolias. 4. Reg. 25. Et Ieremias Propheta c. 40. 41. Nota: arca non erat in Masphath, vti nonnulli conijciunt ex hisce Samuelis comitijs ibidem peractis, sed in Cariathiarim, vti ostendi initio Capitis.

Mysticè S. Greg. *In Maspha,* ait, *Sacerdos iudicat, cùm non humanum arbitrium sequitur, sed diuinũ,* &c.

Et anterius: *Afflictio pœnitentiæ ad delenda peccata tũ demum idonea est, cùm Sacerdotis fuerit iudicio imperata, cùm ab eo confitentium actibus discussis, pro modo criminis onus ei decernitur afflictionis.*

Vers. 7. ASCENDERVNT SATRAPÆ PHILISTHINORVM AD ISRAEL] id est *contra* Israel, nimirum cum valido exercitu ad eum profligandum, & comitia dissipandum, quia suspicabantur Hebræos sibi velle rebellare, & iugum excutere; vel re vera per Samuelem excusserunt. Ita Dion. & Caiet.

Tropol. S. Gregor. *Ablatis,* inquit, *Dijs alienis, peracto ieiunio exhibita à Prædicatore censura examinis, ad Israel Philisthinorum Principes ascendunt; quia cùm altiori vita proficimus, maligni spiritus, qui semper bene agẽtibus inuidẽt, nobis infestiores sunt.* Quocirca S. Bernard. in serm. de Conuer. ad Clericos c. 18. *Quotidianis,* inquit, *discimus experimentis, eos qui conuerti ad Deum deliberant: tentari acriùs à concupiscentia carnis; & vrgeri grauiùs in operibus luti, & laterum, qui Ægypto egredi, & Pharaonis imperium effugere moliuntur.*

Vers. 9. TVLIT AVTEM SAMVEL AGNVM LACTENTEM, ET OBTVLIT ILLVM IN HOLOCAVSTVM INTEGRVM DOMINO.] Hinc patet Samuelem, licet ex stirpe duntaxat esset Leuita, ex Dei tamen dispẽsatione extraordinarium fuisse Sacerdotem, non tamen summum Pontificem, licet id velit Serarius. Vide dicta c. 2. 35. Eodem modo dispensauit cum Samuele Deus, vt extra Tabernaculum & altare holocaustorum, sacrificaret in Maspha.

Sed cur dicitur hoc *holocaustum integrum?* Resp. *integrum,* id est indissectum: solebat enim victima in partes dissecari, itaque in altari comburi: hoc verò ob ingruentes hostes Philisthinos dissecari non potuit: sed integrum fuit aræ impositum. Alioqui in omni holocausto tota & integra hostia debebat Deo comburi, ita Salianus.

Vers. 10. FACTVM EST AVTEM, CVM SAMVEL OFFERRET HOLOCAVSTVM, PHILISTHIIM (& principes Tyriorum, vti addit Ecclesi. cap. 46. v. 21.) INIERE PRÆLIVM CONTRA ISRAEL: INTONVIT AVTEM DOMINVS FRAGORE MAGNO IN DIE ILLA SVPER PHILISTHIIM, ET EXTERRVIT EOS;] *cùm adhuc agni victima arderet,* inquit Ioseph. *perterruit Dominus hostes fulmine, tonitru & terræ motu.* Sic Deus per fulmina contriuit exercitum Pharaonis in mari rubro, vt dixi Exodi 14. Et Chananæos per Iosue cap. 10. 11. & barbaros, per legionem fulminatricem sub Antonino Imper. teste Eusebio lib. histor. 5. c. 5. Et Eugenium tyrãnum per Theodos. Imper. de quo audi Orosium lib. 7. histor. c. 35. *Dominum Christum solus solum corpore humi fusus, mente cælo fixus orabat: Dehinc, postquam insomnem noctem precum continuatione transegit, & testes propemodum, quas in pretium præsidij cælestis appenderat, lacrymarum lacunas reliquit, fiducialiter arma corripuit.* Hinc felix pugnæ successus. *Continuò,* inquit, *magnus ille & ineffabilis turbo ventorum, in ore hostium ruit: ferebantur per aërem spicula missa nostrorum, atque vltra mensurã humani iactus manu in aëre portata nusquam propemodum cadere, priusquam impingerent, sinebantur. Tela etiam, quæ hostes vehementer intorserant, excepta ventis, impetu supinata ac retrorsum coacta, infeliciter configebant.*

Tropol. S. Greg. *Tonitrua nubium,* ait, *sunt feruentia electorum desideria, quibus suggestiones maligni spiritus expellunt. Imperfecta enim Christianorum desideria dæmonibus terribilia non sunt. Fragor magnus ergo tonitrui perfectum est vniuscuiusque desiderium electi. Cùm*

igitur

igitur fragore magno super Philisthæos Dominus intonat, tunc à filijs Israel caduntur, quia dum electorum mentem perfecta deuotio ad superna gaudia erigit, omne quod aduersa parti militat, à se penitus abscindit. Benè quoque priùs territi Philisthæi, deinde à filijs Israel cæsi memorantur: nam terrentur electorum deuotione, caduntur opere & quia opere deuotio prior est, terreri priùs, posteà verò cadi rectè perhibetur. Nam priùs donum bonæ voluntatis à Domino accipimus, vt consilia malorum spirituum postmodùm confutare valeamus. Benè etiam Dominus super Philisthæos intonare, & exterrere eos dicitur, filij autem Israël illos cædere perhibentur; quia bona desideria nobis per diuinam gratiam ministrantur, sed nos dona gratiæ per conatum liberi arbitrij ad virtutum victorias promouemus.

Vers. 11. Percvsservnt eos vsqve ad locvm qvi erat svbter Bethchar.] *Bethchar* erat vicus ita dictus à copia agnorum. Car enim agnum significat: nisi dicas ab agno à Samuele hîc immolato locum ita nominatum: agnus enim hic fuit causa victoriæ.

Porrò *Bethchar* erat in tribu Iuda, vicinus Bethsames, ait S. Hier. in Abenezer, nec lõgè ab Aphése, & lapide adiutorij.

Mysticè S. Gregor. *Bethchar*, id est domus agni, notat vitam & conuersationem Christi, ad quam omnes contendere debemus, etiamsi ad illam pertingere non possumus. *Quia*, inquit, *per indesinentem conatum certaminis, contendere debemus ad arcem perfectionis, vbi iam tantò simus hostibus nostris terribiliores, quantò redemptori nostro viciniores.*

Vers. 12. Lapis adivtorii.] S. Cypr. l. 2 Testimon. vertit *lapis auxiliator*. Hic lapis fuit perenne monumentum victoriæ, Hebræis per preces Samuelis à Deo concessæ. Sic locus cælestis victoriæ à Deo Carolo Magno datæ appellatus fuit *Mons adiutorij*, teste Crantzio lib. 2. Saxoniæ c. 4.

Vers. 14. Eratqve pax inter Israel et Amorrhævm.] hoc est inter Iudæos & Philisthinos: hî enim vocantur hic Amorrhæi, quia ipsi occupauerant ista loca Amorrhæorum, vnde cẽsebantur Amorrhæi hoc est esse è septem gentibus incolentibus terram Iudæis à Deo promissam.

Vers. 15. Ivdicabat qvoqve Israelem cvnctis diebvs vitæ svæ.]

Vers. 16. Et ibat per singvlos annos circviens Bethel et Galgala et Masphat.] Ideam hic perfecti Iudicis & Principis exhibet Samuel circumeundo vrbes Israëlis, totumque se subditorum commodis impendendo, nec vlli labori parcendo, sed continuè iudicando, id est lites decidẽdo, dissidia componendo, pacem & concordiam inter omnes redintegrando firmandoque regendo, iubendo, castigando malos, bonos præmiando toto tempore vitæ suæ. ita tamen vt in senio filij eum adiuuarent. ac tandem ipse Saül eùm à Samuele rex creatus est. Nã quamdiu Saül fuit probus & Deo obediens, Samuelem quasi in principatu socium, imò prophetam coluit, vt patet c. 11. v. 7. Improbus verò & inobediens effectus, permisit tamen Samuelem in sua vrbe Ramatha degere, & omnium qui ad eum recurrerent, ibidem lites dirimere. Hinc patet Samuelem tempore Saülis regis iudiciariam potestatem retinuisse, ac cum Saüle iudicasse populum, vsque ad finem vitæ. Porrò Samüel & Saül simul præfuerunt populo per annos 40. Actor. 13. Quos annos varij variè distribuunt. Noster Salianus censet Samuelem solum iudicasse populum per annos 23. deinde anno 24. regem creasse Saülem; ac cum eo pertexisse iudicare per annos sedecim, tumque vita functum: ita vt Saül post mortem Samuelis solus regnarit annos dumtaxat duos, de quo rursum inferiùs agendum. Deniq; quomodo Princeps rectè Rempub. iudicare & gubernare debeat, paucis, sed neruosis indicat Politicus: *Curet*, inquit, *vt in foro sit fides, in ciuitate iustitia, æquitas in iudicijs, auctoritas in magistratibus, in senatu maiestas, & in iudicijs grauitas. Discordiã à curia summoueat, omnibus rectè faciendi, aut incutiat voluntatem, aut imponat necessitatem; dominium à latrociniorum metu seruet immune, fortuita non ciuium tantummodo, sed vrbium damna munificentiâ vindicet, honor dignis, paratissimus sit.*

Tropol. S. Gregor. *Qui sunt*, inquit, *dies vniuscuiusque Doctoris, nisi virtutum spiritualium claritates. Omnibus namque diebus vitæ suæ Israelem iudicat, qui lucem iustitiæ quam loquendo asserit, ad subditorum, fidelium exemplum perfectione repræsentat bonæ conuersationis. Qui autem virtutum spiritualium lucem non habet; quia ad docendum assumit bonæ conuersationis extranea, diebus profectò iudicat vitæ alienæ.*

Denique Samuelem imitentur Princeps & Prælati, vt prouincias obeant & visitent. Vnde Concil. Trident. sess. 24. cap. 3. de reformat. ita sancit: *Patriarchæ, Primates, Metropolitani, & Episcopi propriam Diœcesim per se ipsos, aut si legitimè impediti fuerint; per suum generalem Vicarium, aut visitatorem si quotannis totam propter eius latitudinem visitare non poterunt, saltem maiorem eius partem; Ita tamen vt tota biennio per se vel visitatores suos compleatur; visitare non prætermittant.*

Sic Iosaphat rex obibat vrbes Iuda, omnes adhortans ad pietatem, & vbiq; incorruptos Iudices constituens, maximè verò in Ierusalem. *Dicebat enim*, inquit Ioseph. lib. 9. Antiq. c. 1. *rectum iudicium constitutum esse debere in ea ciuitate in qua & templum Dei, & habitaculum erat regis.* Sic Paulus cum Barnaba visitabat Eccles. Actor. 13. v. 36.

Ædificabit etiam ibi (in Ramatha vbi habitabat) altare Domino]vt in eo crebrò sacrificaret, Deumque toti Israëli placaret. Licet enim Samuel nõ ex stirpe, sed ex Dei dispensatione extraordinarius esset Sacerdos, tamen potestas hæc Sacerdotij fuit in eo, non ad vnum alterúmve dumtaxat sacrificandi actum, sed constans, stabilis & perpetua per omnem vitam, vt quoties vellet, & vbi libet sacrificaret: vnde à multis Patribus Samuel vocatur Sacerdos, vt dixi c. 2. v. 35. Vers. 17.

CAPVT

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hebræi à Samuele sene ob filiorum eius improbitatem postulant Regem. Hæc postulatio displicuit Deo, & Samueli, vnde Samuel iura & onera Regalia iussu Dei eis enarrat, & prænuntiat v. 11. Sed Hebræis in postulatione regis persistentibus v. 19. iubet Deus, vt eis acquiescat, regemque constituat.

1. FActum est autem cùm senuisset Samuel, posuit filios suos iudices Israel. 2. Fuit-
que nomen filij eius primogeniti Ioël: & nomen secundi Abia, iudicum in Ber-
sabee. 3. Et non ambulauerunt filij illius in viis eius: sed declinauerunt post auari-
tiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium. 4. Congregati ergo vniuer-
si maiores natu Israel, venerunt ad Samuelem in Ramatha, 5. Dixeruntque ei: Ec-
ce tu senuisti, & filij tui non ambulant in viis tuis: constitue nobis regem, vt iudicet
nos, sicut & vniuersæ habent nationes. 6. Displicuit sermo in oculis Samuelis eò
quòd dixissent: Da nobis regem, vt iudicet nos. Et orauit Samuel ad Dominum. 7. Di-
xit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur
tibi; non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. 8. Iuxta omnia opera
sua, quæ fecerunt à die qua eduxi eos de Ægypto vsque ad diem hanc: sicut dereclique-
runt me, & seruierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi. 9. Nunc ergo vocem eorum
audi: verumtamen contestare eos & prædic eis ius regis, qui regnaturus est super eos.
10. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum qui petierat à se regem,
11. & ait: Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, & po-
net in curribus suis, facietque sibi equites & præcursores quadrigarum suarum, 12. &
constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores sege-
tum, & fabros armorum & curruum suorum. 13. Filias quoque vestras faciet sibi
vnguentarias, & focarias, & panificas. 14. Agros quoque vestros, & vineas, & oliue-
ta optima tollet, & dabit seruis suis. 15. Sed & segetes vestras, & vinearum reditus
addecimabit, vt det eunuchis & famulis suis. 16. Seruos etiam vestros & ancillas,
& iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. 17. Greges quoque ve-
stros addecimabit, vosque eritis ei serui. 18. Et clamabitis in die illa, quia petistis
vobis regem. 19. Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt: Ne-
quaquam: rex enim erit super nos, 20. & erimus nos quoque sicut omnes gentes: &
iudicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.
21. Et audiuit Samuel omnia verba populi, & locutus est ea in auribus Domini.
22. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem eorum, & constitue super eos
regem. Et ait Samuel ad viros Israël: Vadat vnusquisque in ciuitatem suam.

Vers. 1. FACTVM EST AVTEM CVM SENVISSET SAMVEL, POSVIT FILIOS SVOS IVDICES ISRAEL.] Hebræi traduot Samuelem fuisse 52. annorum, tumque mortuum: sed errant. Erat enim senex, & post hæc multos adhuc annos vixit cum Saüle. Quare melius Abulens. Salianus & alij. censent Samuelem fuisse hoc tempore, circiter 60. annorum, ac post hæc primum regem Saülem creasse, cum eoque adhuc sedecim annis vixisse, & Israëlem iudicasse, ac defunctum esse anno ætatis 77. atque eo vita functo, Saülem solum regnasse per biennium dumtaxat.

POSVIT FILIOS SVOS IVDICES.] quasi vicarios suos, ait Abulens. ita tamen, vt ipse Samuel summus esset iudex, & princeps populi, ac præcipua per se definiret. cætera filijs definienda committeret. Constituit autẽ Iudices filios suos non ex carnali affectu, sed quia eos optimè erudierat, & præ cæteris dignos iudicabat, ait Dion, & fortè initio tales erant, sed postcà dignitate noua superbientes & muneribus corrupti, praui euaserunt. Honores enim mutant mores, sed rarò in meliores. Audi

A nunc S. Gregor. *Ecce qui prophetiæ spiritu plenus fuerat, quos Iudices Israëli ponebat, non cognouit. Quid ergo mirum, si falli in disponendis ordinibus possunt, qui prophetiæ gratiam non accipiunt; si ij qui prophetiæ spiritum habent, eumdem spiritum ad disponenda cuncta non habent.*

IVDICVM IN BERSABEE.] Erat hic terminus Vers. 2.
Australis Iudææ, quem filijs suis regendum tradidit Samuel; partem verò Septemtrionalem gubernãdam sibi reseruauit, ita Abulens. Perperam ergo Ioseph. addit, filios Samuelis iudicasse tam in Bethel, quàm in Bersabee.

ACCEPERVNT (filij Samuelis) MVNERA, ET Vers. 3.
PERVERTERVNT IVDICIVM.] Munera enim excæcant oculos etiam sapientũ, vti alibi sæpè ostendi.

Vide hic quàm filij Samuelis à patris probitate degenerarunt, æquè ac filij Heli, nimirum: *Heroum filij noxæ.* Sed cur Deus propter filios impios non puniuit Samuelem, sicut puniuit Heli? *Filij sæpè degenerant.*
Respondent Theodor. & Procop. scelera filiorum Samuelis, fuisse minora & Samueli incognita: occultè enim accipiebant munera, idque ordico

dico

dico tempore. Nam populus id aduertens illicò à Samuele pro ijs petijt Regem.

Moral. Disce his non esse gloriandum in filijs quia hi sæpè sunt degeneres. Sic enim Abraham genuit Ismaelē; Isaac, Esau; Moses, Gersam; Heli, Ophni, & Phinees; Samuel, Ioel, & Abia impios; Dauid, Absalonem; Salomou, Roboam; Ezechias, Manassem; Iosias, Ioachim: nam dignitas imperandi fuit eis occasio delinquendi: *Steterunt subditi*, ait S. Gregor. *Sed in culmine prælationis positi, prophetæ filij ceciderunt*, nimirum, sicut fumus in altum ascendit, ibique euanescit, sic & homo. Audi S. Basilium hom. 7. in diuites auaros. *Velut flumina*, inquit, *ex paruis initijs exeuntia, deinde paulatim incrementum intolerabile in processu accipientia, impetu demùm violento quidquid obijcitur, secum trahunt; sic & ij qui in magnam prouehuntur potestatem, eò quod iam aliquos oppresserunt, ad maiora continuo facinora, maioresq́ iniurias progrediuntur. Potentiæ incrementum fit eis sceleris occasio maioris.*

Vers. 5. CONSTITVE NOBIS REGEM, VT IVDICET NOS, SICVT ET VNIVERSÆ HABENT NATIONES.] Causa ergo stimulans Hebræos ad petendum regem prima, fuit senectus Samuelis, & iniquitas filiorum eius. Secuuda, vt regni regumq́ue splendorem haberent, quem videbant apud vicinas gentes. Tertia, quia sperabant se à rege meliùs defensum iri contra Philisthæos, ait Ioseph. Quarta quia metuebant regem Ammonitarum, qui contra Israel graue parabat bellum, vt patet cap. 12. 12.

Vers. 6. DISPLICVIT SERMO IN OCVLIS SAMVELIS.] tum quia displicebat ei filiorum improbitas quá audiebat, & hucusq́ue ignorarat, ita Lyran. & Abulen. tum quia iustitiam & aristocratiam diligebat, ait Ioseph. Licet enim Monarchia siue regnum sit regimen optimum, teste Arist. in Polit. illudq́ue Deus concesserit Hebræis Deut. 17. imò fore prædixit Genes. 17. 49. Peccauerunt tamen Hebræi hic regem petendo. Primò, quia petunt eum inconsulto, imò inuito Deo. Deus enim instituerat Iudicum Aristocratiam, hanc ergo ipsi in Monarchiam mutare non debebant, nisi volente, & mutante Deo. Quare Deus nouitatem hanc (studiumque nouandi regiminis) habuit exosam, ait S. Gregor. Peccarunt ergo, quia magistratum Iudicum à Deo institutum repudiarunt, aliumq́ue Regum postularunt, cùm potiùs debuissent petere à Samuele, vt filios suos corrigeret, aut eorum loco alios æquos Iudices Israeli præficeret.

Secundò, quia volebat Deus esse proprius rex & immediatus Dominus Hebræorum, qui eos partim per se, partim per Iudices à se excitatos gubernaret, vnde ægrè tulit, quòd pro se alium regem peterent quasi Deum suo Israelis regno spoliare vellent; ipse enim dixerat Exodi 19. 5. *Eritis mihi in peculium de cunctis gentibus*; & mox: *Eritis mihi in regnum sacerdotale*; vnde Ioseph. lib. 2. contra Appionem significanter ait, Deum in Israele non

Hebræi perperam petunt Regem. Cur?

tam *monarchiam* quàm θεοκρατίαν, id est, *Dei principatum*, instituisse. Videbantur ergo Hebræi petitione hac regem suum abijcere; vnde Deus indignans ait Samueli v. 7. *Non enim te abiecerunt, sed me ne regnem super eos.* Ita Theodor. Procop. Rupert. Lyran. Abulen. Dion. Caiet. & alij. Vnde Dauid: *Lætetur*, inquit, *Israel in eo qui fecit eum; & filiæ Sion exultent in rege suo.* Psalm. 149. vers. 2. vbi Theodoretus: *Omnium quidem Deus, vniuersitatis est Deus;*

A *propriè autem Israelitarum Rex nuncupabatur, cùm primùm igitur ingrati animi morbo laborarunt, alium regem, vt esset eis petierunt.*

Tertiò, quia hac petitione abijciebant Samuelem suum iudicem, quasi is principatu indignus esset, nec posset aut vellet pro filijs improbis alios Iudices probos surrogare: quæ insignis erat iniuria & ingratitudo in prophetam iam benè de eis meritum, vtpote qui totam vitam ipsorum commodis impenderat.

Quartò, quòd peterent Regem talem qualem habebant Gentiles, puta Persæ, Ægyptij, Medi, Chaldæi, qui vt ait Aristot. 3. Polit. potestatem regiam tyrannidi proximam obtinebant, ideoq́ue eorū regnum vocat *barbaricum*, & παμβασιλείαν. Duplex enim, ait Serarius, est regia potestas. *Vna finita certisq́ legum & conuentorum vinculis astricta: Altera verò absoluta & quodammodo infinita, vbi pro*

B *arbitrio penè suo quidlibet Reges faciunt in subditos, & leges ipsas: sic volo, sic iubeo, &c. Est deinde magna satellitij copia, rerum omnium luxuria, successio continua, tributorum impositio*, &c. Et hanc apud Asiaticos istos populos maximè viguisse docet ibidem Aristot. de qua Christus Luc. 22. Matt. 20. Marc. 10. *Reges gentium dominantur*, &c.

Denique Reges excluso Dei cultu, in Israelem inuexerunt cultum idolorum; vti fecit Salomon, Manasses, Ieroboam cæterique reges Israel. Vnde S Gregor. *Illi quidem*, inquit, *contra Domini voluntatem Regem petierunt; sed à regia dignitate posteà actū est, vt populus qui Deum abiecerit, idola coleret, simulacra adoraret. Quàm reuerenda ergo sint maiorum consilia cernimus, si hoc solicitè consideramus: quia qui ea despicere ausi fuat, hoc se non prouiderunt agere, vnde tam profundo erroris pelago demergi potuissent.*

C Quocirca ipsimet Hebræi hoc agnoscentes posteà dixerunt c. 12. 19. *Addidimus vniuersis peccatis nostris, vt peteremus nobis Regem.*

NON TE ABIECERVNT, SED ME, NE REGNEM SVPER EOS.] sicut hactenus regnaui, ita particulatim, solicite & exactè eos regens, eorumq́ue curam gerens, ac si proprius & immediatus fuissem eorum rex. Cur ergo alium regem quasi meliorem me postulant? Vers 7.

Moral. disce hic quòd qui Prælatum spernit, Deum spernit; & qui illum honorat, Deum honorat. Audi S. Ignatium Epist. 6. ad Magnes. *Decet*, inquit, *& vos obedire Episcopo, & in nullo illi refragari. Terribile namque est tali contradicere. Nec enim hunc fallit, qui videtur; sed inuisibilem fallere nititur, qui non potest à quoquam falli. Nam, si id fit; non ad hominem, sed ad Deum redit contumelia. Samueli namque dicit*

D *Dominus: non te spreuerunt, sed me.*

Et S. Cyprian. Epist. 18. *Quomodo*, inquit, *possunt, censuram Dei vltoris euadere, qui talia ingerunt non solùm fratribus, sed & Sacerdotibus, quibus honos tantus de Dei dignatione conceditur, vt in ipsis contemptu, Deus ipse contemptus censeatur*, iuxta hunc locum: *Non te abiecerunt, sed me*, Porrò S. Cyrillus Alexand. lib. 10. in Ioan. cap. 30. *Apostolorum*, inquit, *vexatio in eum ascendit qui illos in Apostolatus apicem euexit. Sic enim etiam ad Samuelem de filijs Israel dictum esse didicimus: Non te inquit, sed me contempserunt. Periculosum igitur nimium est, conuenientem honorem sanctis non attribuere, cum eorum contemptus in illum transeat, à quo missi sunt.* Præclarè Saluianus lib. 8. de prouidentia: *Sacrilegij*, inquit, *genus est Dei odisse cultores. Sicut enim si seruos nostros quispiam cadat in nos seruorum nostorū*

cedit iniuria; & si à quoquam filius verberetur alienus, in supplicio filij, pietas paterna torquetur; Ita & cùm seruus Dei à quocumque laditur, Maiestas diuina violatur: dicente idipsum ad Apostolos suos Domino: Qui vos spernit, me spernit.

Allegor. Angelomus: Sicut Iudæi hic abiecerunt Samuelem Iudicem, sic posteà abiecerunt Christum Samuelis antitypum, regem & Messiam suum, clamantes coram Pilato: *Non habemus regem nisi Cæsarem.*

VERS. 9. PRÆDIC EIS IVS REGIS.] Deus vt dissuadeat & deterreat Hebræos à sua postulatione Regis, recenset onera grauia quæ sub eo subituri sunt. Audi S. Gregor. *Iura hominum proponuntur contemnentibus iura Dei: & his qui mitia & salubria diuinitatis consilia spreuerunt, dura & importabilia humanæ seruitutis onera prædicuntur: vt ex his secum rationem facerent, quàm intolerabilia essent imperia hominum, qui non tam imperantis, quàm monentis Dei consilijs obedire noluissent.*

VERS. 11. HOC ERIT IVS REGIS, &c. FILIOS VESTROS TOLLET, &c.

Quæres, An ius hoc æquum & iustum sit, an verò iniquè & quasi tyrannicè à regibus vsurpatum? Primò S. Gregor. lib 4. cap. 2. & S. Thomas lib. 3. de regim. Princip. c. 11. & lib. 2. c. 9. censent hoc ius esse iustum non absolute, sed respectu hominum, adeò ad mala procliuium vt non tam politicè, quàm despoticè & tyrannicè eos regi iustum sit; vt hoc regimen sit iugum eorum, frænum, ac cupiditatis pœna & castigatio.

Secundò, alij plures meliùs censent ius hoc non esse iustum, sed iniquè à Regibus vsurpatum. Iniquum enim est, vt rex filios subditorum, & filios à parentibus ad libitum abripiat, eosque sua faciat mancipia, vt eorum vineas, agros & olíueta optima auferat, illaque det seruis suis: vt seruos, ancillas, asinos, & iuuenes optimos heris adimat, eosque operi suo admoueat. Vnde culpantur & morte puniuntur Achab & Iezabel, quòd vineam Naboth vsurparint, lib. 3. Regum capite 21. versicul. 19. Quare Deus hoc ius non sancit nec approbat, sed tantùm prædicit, eiusque acerbitatem proponit graphiceque coram oculis Hebræorum depingit, vt eos petitione regis auellat. Describit ergo ius regale, non quale est apud fideles, sed quale est apud Ethnicos, verbi gratia Chaldæos, Turcas, Tartaros, vbi Reges subditis vtuntur quasi seruis & mancipijs. Hoc enim iura sibi ipsi vsurpant. Audi S. Augustinum libro quarto de Ciuitate capite 4. *Remota,* inquit, *iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia, quia ipsa latrocinia quid sunt nisi parua regna?* Scitum est illud: *Regum est dimidium totius, tyrannorum verò totum auferre,* quia ignorant illud Platonis lib. 3. de Legibus: *dimidium plus toto.* Et illud: *Vt serues totum, dimidium, siue diuiduum facito.* Hebr. enim משפט *mispat,* id est, iudicium siue ius, significat non ius proprium, sed vsurpatum, putà morem, & consuetudinem, licet iniquam, vt patet Num. 9. 14. & 29. 6. & Exodi 21. 9. & alibi. Denique nonnullos reges Israel hac regiâ potestate vsos, vel potiùs abusos esse, patet ex magnificentia curruum, equorum & mensæ Salomonis, vnde de tributis ab eo impositis, questus apud Roboam eius filium populus peius ab eo acceptus est, ideoque fecit schisma. 3. Reg. 12.

Ius Regis iniquum.

Porrò verum, æquumque ius Regis fidelibus imperaturi describit Deus per Samuelem inferius cap. 10. 25. & per Mosen. Deuter. 17. vbi sancit, quid rex Deo, quid populo, quid sibi ipsi præstare debet. Vide S. Thomam, Bellarmin. Lipsiū, Scribanium & alios qui de Principe Christiano scripserunt.

Vnde Clemens Alexandrinus. *Deus, ait, petenti Regem populo, non humanum pollicetur Dominum, se sed insolentem daturum minatur tyrannum, libidini & voluptatibus deditum.* Ita Clemens pag. 261. Sic & Abulen. Caiet. Serarius, Mendoza, Salianus & alij. Quin & Philosophi idem censent; vnde Xenophon in memorabil. Socratis lib. 3. *Rex,* inquit, *eligitur non vt se molliter curet, sed vt per ipsum ij qui elegerunt bene beateq́; agāt,* Seneca Phil. lib. 1. De Clement. cap. 18. docet, *non ciuium seruitutem Regi traditam, sed tutelam.* Et cap. 19. addit *Rempublicam non esse Principis, sed principem esse Reipublicæ.* Hinc Homerus Regem appellauit *Pastorem populorum.* Et Claudianus ad suum Honorium:

Tu ciuem patremq́; geras, tu consule cunctis,
Non tibi; nec tua te moueant, sed publica damna.

Denique Romani non ferentes Tarquinij superbi insolens regnum, Reges vrbe expulerunt. Audi S. August. lib. 5. de Ciuit. cap. 12. *Romani,* inquit, *regalem dominationem non ferentes, annua imperia binosq́; Imperatores sibi fecerunt: qui Consules appellati sunt à consulendo, non Reges, aut Domini à regnando, atque dominando.* Et paulò pòst: *Fastus,* inquit, *Regius non disciplina putata est regentis, vel beneuolentia consulentis; sed superbia dominantis.*

FILIAS QVOQVE VESTRAS FACIET SIBI VNGVENTARIAS (vnguentorum, id est odorum & pigmentorum confectrices) ET FOCARIAS (id est *coquas,* ait Chald. quæ circa focum versantur. Vatab. *cupedinarias,* feminæ enim præ viris norunt ad delicias coquere) ET PANIFICAS, id est, vt Chald. *pistrices,* quæ panem delicatum pinsent. VERS. 13. Præclarè Clemens Alexand. lib. 2. Pædagogi. cap 8. *Oportet,* inquit, *viros imprimis apud nos vnguenta non olere; sed vitæ probitatem. Spiret autem femina Christum, qui est regalis vnctio, non vnguenta.* Ita ille Et S. Hier. lib. 2. aduersus Iouinian. *Odores,* inquit, *& diuersa thymiamata & amomum & muscus & peregrini muris pellicula, quòd dissolutis & amatoribus conueniant, nemo, nisi dissolutus negat.* Suffragatur D. Ambros. lib. de Helia & ieiunio cap. 10. *Vnguento,* inquit, *se vngunt, qui corpori odoris gratiam quærunt, sed & illa vnguenta, libidinis illecebras mouere consueuerunt.* Neruosiùs S. Chrysost. Concione 1. de Lazaro. *Te,* inquit, *non oportet olere vnguentum, sed spirare virtutem. Nihil immundius anima, quoties corpus talem habet fragrantiam. Corporis enim ac vestium fragrantia arguit intus latere animum graueolentem atque immundum. Cùm enim diabolus aggressus delicijs eneruauerit animam, omnique vitiorum genere compleuerit, tum in corpore sua corruptionis lectum oblinit vnguentis.* Denique Diogenes Cynicus. *Caue, ait, ne capitis odor sit vitæ fœtor,* Porrò de focarijs & panificis ita differit Clemens Alexand. lib. 3. Pædagog. cap. 7. *Quin etiam facilem & parabilem cibum, nempe panem effeminant: quod frumenti est nutriens, excribrantes: vt quod est alimenti necessarium, sit probrum voluptatis.* Et paucis interiectis: *Nullum,* inquit, *habet terminum delicata ingluuies. In liba enim & placentas & bellaria prouecta est: merendarum & cœna appendicum multitudinem inuenient. At mihi quidem videtur homo qui est huiusmodi, nihil esse aliud, quàm bucca & maxilla.*

EVNVCHIS.] Audi de his S. Basilium epist. 87. VERS. 15.

Igno-

Ignominiosum, inquit, *illud, ac modis omnibus perniciosum Eunuchorum genus nec femineum nec masculinũ; insaniens in mulieres, inuidiosum, vilis pretij, animo feroci effeminatum, ventri deditum, auri cupidum, sauum, inconstans, illiberale, stabularium, insatiabile, furiosum, & quod ampliùs dicendum est, cum ipsa statim generatione ferro damnandum.* Et paulò post fictam eorum continentiam, & apertam lasciuiam exprimens: *ibi*: inquit, *frustra quidem casti manent per ferrum: insaniunt verò absque fructu propter suam turpitudinem.* Hinc illud Claudiani in Eutropium Eunuchum & Consulem:

Omnia cesserunt Eunucho Consule monstra.

Et:

Tu telas, non tela pati potes.

Et:

Eunuchi quis sceptra ferat?

Vers. 19. NOLVIT AVTEM POPVLVS AVDIRE VOCEM SAMVELIS.] Nouum est hic populi peccatum contumaciæ; cuius proinde postea pœnas luit, ait S.Gregor. *Magna*, inquit, *temeritas extitit, contra Dei voluntatem, Regem petere; magna duritia consilijs prophetæ vinci non posse.* Et paulò pòst loquens de hac iterata Regis petitione: *In eo*, inquit, *mali propositi consummatio est & inconuertibilitas voluntatis.*

Vers. 21. LOCVTVS EST EA IN AVRIBVS DOMINI.] Audi S.Gregor. *In eorum auribus loquimur, apud quos magnæ familiaritatis gratiam habemus: Sancti autem viri; quia omnipotenti Deo in magni amoris vinculo coniuncti sunt, & in auribus loquuntur: quia diuinæ propitiationis eius auditum tantò fiducialiùs exposcunt; quantò apud eius misericordiam impetrandi locum sublimiùs acceperunt.*

Vers. 22. AVDI VOCEM EORVM, ET CONSTITVE SVPER EOS REGEM] Sed non talem qualem ipsi petunt, qualemque eis depinxisti, sed qualem ego descripsi Deuter. 17. qui scilicet fidelibus subditis politicè imperet, non despoticè; quique non suis, sed Reip. commodis studeat. Deus enim inquam Hebræorum petitionem regis ita resecat, vt quod in ea æquum est, concedat; quod iniquum, neget, id est, non concedat, sed fieri permittat, & fore prædicat.

Quærit S.Gregor. lib. 4. c. 1. Cur Deus concedat id quod malè petitur? Resp. quia petenti irascitur, eumque vult sua petitione, quasi iusta congruaque vindicta plectere, & castigare. Sic & S. August. in Psal. 51. *Rex, ait, non ad permanendum electus est à Domino, sed secundùm populi cor durum & malum datus ad eorum correptionem, non ad vtilitatem: secundùm illam sententiam: qui regnare fecit hominem hypocritam, propter peruersitatem populi.* Iob. 34. v. 30. Idem August. libr. 5. contra Iulianum cap. 3. vocat Saulem *pœnam peccantium*. Et S.Cyprian. epist. 38. ad Rogatianum: *Vt hoc*, inquit, *vlcisceretur Dominus excitauit eis Saul regem, qui eos iniurijs grauibus affligeret, & per omnes contumelias & pœnas, superbum populum calcaret & premeret, vt contemptus sacerdos de superbo populo, vltione diuina vindicaretur.*

Id duobus exemplis confirmat Anastasius Nicenus quæst. 15. in Script. Prius est Phocæ Imperatoris & tyranni, qui cùm innocentes opprimeret, vir quidam pius Deo conquestus: *Cur*, inquit, *Domine eum fecisti Imperatorem?* ab eo hoc responsum tulit: *quia non inueni peiorem.* Alterum monachi cuiusdam, qui scelerate ciuitatis creatus Episcopus; cum hoc honore insolesceret; ab Angelo correptus audiuit: *Cur superbis & magnificè tibi places ô infelix? Non es creatus Episcopus quòd dignus Sacerdotio sis, sed quòd ciuitas talis tali digna erat Episcopo.* Denique audi S. Gregor. *Petitus rex pro vindicta conceditur; magna etenim vindicta est, quæ ex districtione procedit interni examinis, quando reproba mens sic proijcitur, vt quod malè deliberat, agere permittatur. Qui ergo in petendo rege Dominum abiecisse conuicti sunt, dum id eis permitteretur agere, per quòd à se Dominum abijcerent, grauior pœna non erat, quã hic plecti debuissent.*

ET CONSTITVE SVPER EOS REGEM.] Hic patet Saulem in regem fuisse electum, & euectum non à Repub. nec ab optimatibus, sed immediatè à Deo per Samuelem; ac proinde potestatem regiam non à Repub. sed à Deo immediatè accepisse: (perinde ac Pontifex, licet eligatur à Cardinalibus, tamen non ab ipsis nec ab Ecclesia, sed immediatè à Christo potestatem pontificum accipit) Quare eum hac potestate Resp. nulla ratione priuare poterat, sed solus Deus; vti de facto ipse eum ob inobedientiam regno & vita priuauit eique suffecit Dauidem. Idem dico de Dauide. Hic enim non à Rep. sed à Deo per Samuelem creatus est rex, ab eoque omnem regendi potestatem accepit. Secùs est de posteris Dauidis. Hi enim non à Deo, sed à Repub. creati sunt reges. Dauid enim consentiente Repub. ex filijs vnum, purà Salomonem ex Dei voluntate successorem in regno sibi delegit, regemque constituit. Salomoni deinde successit Roboam, quasi primogenitus; huic Abia, huic Asa eodem iure.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SAul quærens asinas, reperit regnum. De ijs enim consulens Samuelem, ab eo conuiuio excipitur, poniturque in capite mensæ, qui postero mane Sauli oraculum regni à Deo acceptum annuntiat.

Hic igitur finiuntur gesta Iudicum (nam Heli & Samuel fuere Iudices, ijque vltimi) & incipiunt gesta Regum: Hic enim status reip. Aristocraticus mutatur in Monarchicum; quare hæc est secunda pars libri, adeoque hic propriè incipiunt libri Regum.

1\. ET erat vir de Beniamin nomine Cis, filius Abiel, filij Seror, filij Bechorath, filij Aphia, filij viri Iemini, fortis robore. 2. Et erat ei filius vocabulo Saul, electus & bonus: & nõ erat vir de filijs Israel melior illo: ab humero & sursũ emine-

bat super omnem populum. 3. Perierant autem asinæ Cis patris Saul: & dixit
Cis ad Saul filium suum: Tolle tecum vnum de pueris, & consurgens vade & quære
asinas. Qui cùm transissent per montem Ephraim: 4. per terram Salisa, &
non inuenissent, transierunt etiam per Terram Salim, & non erant: sed & per Terram
Iemini, & minime repererunt 5. Cum autem venissent in Terram Suph, dixit
Saul ad puerum qui erat cum eo: Veni & reuertamur, ne forte dimiserit pater
meus asinas, & solicitus sit pro nobis. 6. Qui ait ei: Ecce vir Dei est in ciuitate
hac, vir nobilis: omne quod loquitur, sine ambiguitate venit. Nunc ergo eamus
illuc, si fortè indicet nobis de via nostra, propter quam venimus. 7. Dixitque
Saul ad puerum suum: Ecce ibimus: quid feremus ad virum Dei? panis defecit in
sitarcijs nostris: sportulam non habemus, vt demus homini Dei. nec quidquam
aliud. 8. Rursum puer respondit Saul. & ait: Ecce inuenta est in manu mea
quarta pars stateris argenti, demus homini Dei, vt indicet nobis viam nostram
9. (Olim in Israel sic loquebatur vnusquisque vadens consulere Deum: Venite &
eamus ad Videntem. Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.)
10. Et dixit Saul ad puerum suum: Optimus sermo tuus. Veni, eamus. Et ierunt
in ciuitatem, in qua erat vir Dei. 11. Cumque ascenderent cliuum ciuitatis inuenerunt
puellas egredientes ad hauriendam aquam, & dixerunt eis: Num hic est
Videns? 12. Quæ respondentes, dixerunt illis: Hic est: ecce ante te, festina nunc:
hodie enim venit in ciuitatem, quia sacrificium est hodie populi in excelso. 13. Ingredientes
vrbem, statim inuenietis eum antequam ascendat excelsum ad vescendum
neque enim comesturus est populus donec ille veniat, quia ipse benedicit
hostiæ, & deinceps comedunt qui vocati sunt. Nunc ergo conscendite, quia hodie
reperietis eum. 14. Et ascenderunt in ciuitatem. Cumque illi ambularent in
medio vrbis, apparuit Samuel egrediens obuiam eis, vt ascenderet in excelsum.
15. Dominus autem reuelauerat auriculam Samuelis ante vnam diem quàm veniret
Saul dicens: 16. Hac ipsa hora, quæ nunc est, cras mittam virum ad te de
Terra Beniamin, & vnges eum ducem super populum meum Israel, & saluabit populum
meum de manu Philisthinorum: quia respexit populum meum, venit enim
clamor eorum ad me. 17. Cumque aspexisset Samuel Saulem, Dominus dixit ei
Ecce vir quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo. 18. Accessit autem
Saul ad Samuelem in medio portæ, & ait: Indica, oro, mihi, vbi est domus Videntis.
19. Et respondit Samuel Sauli dicens: Ego sum Videns, ascende ante me in
excelsum, vt comedatis mecum hodie, & dimittam te mane: & omnia quæ sunt in
corde tuo, indicabo tibi. 20. Et de asinis, quas nudiustertius perdidisti, ne solicitus
sis, quia inuentæ sunt. Et cuius erunt optima quæquæ Israel. nonne tibi &
omni domui patris tui? 21. Respondens autem Saul, ait: Numquid non filius Iemini
ego sum, de minima tribu Israel: & cognatio mea nouissima inter omnes familias
de tribu Beniamin? quare ergo locutus es mihi sermonem istum? 22. Assumens
itaque Samuel Saulem, & puerum eius, introduxit eos in triclinium, & dedit
eis locum in capite eorum qui fuerant inuitati. Erant enim quasi triginta viri.
23. Dixitque Samuel coco: Da partem, quam dedi tibi, & præcepi vt reponeres
seorsum apud te. 24. Leuauit autem cocus armum, & posuit ante Saul. Dixitque
Samuel: Ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de industria seruatum
est tibi, quando populum vocaui. Et comedit Saul cum Samuele in die illa. 25. Et
descenderunt de excelso in oppidum, & locutus est cum Saule in solario: stratuitque
Saul in solario, & dormiuit. 26. Cumque mane surrexissent, & iam elucesceret, vocauit
Samuel Saulum in solario, dicens: Surge, & dimittam te. Et surrexit Saul: egressique
sunt ambo, ipse videlicet, & Samuel. 27. Cumque descenderent in extrema
parte ciuitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic puero vt antecedat nos, & transeat: tu
autem subsiste paulisper, vt indicem tibi verbum Domini.

VERS. 1. NOMINA CIS.] Hic fuit pater Saul. *Cis*, Hebr. significat *durum*; quod licet initio S. Gregor. in malam, partem de duritia cordis Saulis interpretetur, posteà tamen in bonam partem accipit. *Pater*, inquit, *Regis*, *Cis*, *id est*, *durus*, *dicitur: quia profectò ij quorum sancti Prædicatores imitatores sunt, vita & zelo remissi non sunt: duri namque sunt, quia peccatoribus mollia non loquuntur; duri etiam sunt, quia vt alios* A *benè corrigant, dura quæ illis præcipiunt, in sua conuersatione demonstrant.*

VIRI IEMINI,] id est de tribu Beniamin, ait Vatabl. *Beniamin* enim per aphæresin decurtatum est *Iamin*, & *Iemin*. Simili enim modo ex *Ben-ammi* deductum & decurtatum est nomen Ammon. Gen. 19. Ita Chald. Caietan. Mariana, Salianus. Aut potiùs quia paulò antè dixit: *Erat vir de Beniamin.*

mini. Hic Iemini fuit celebris ex tribu Beniamin, cuius posteri dicti sunt viri Iemini; vnde ad hunc Iemini, quasi virum famosum deducitur hic Genealogia Saulis, in eoque sistit quasi per illum fit nota & clara. Ita Abulen. Mendoza & alij.

FORTIS ROBORE.[Sept. *potens robore.* Vatab. *heros fortis*, id est bellicus & disciplina militari clarus. Talis ergo fuit Cis pater Saulis, & consequenter ipse Saul: talem enim decebat eligi in regem Israelis, vteu contra Philisthæos aliosque hostes propugnaret, vti reipsa fecit Saul.

Tropol. *fortis robore* est ait S. Greg. qui virtutē quam monstrat in opere bono, habet à Spiritu S. Vnde Apostolis ait Christus: *Sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto*, Lucæ 24 49.

VERS. 2. ET ERAT EI FILIVS VOCABVLO SAVL.] Hebr. *Saul* idem est quod *postulatum*. Nomen ergo hoc ei B inditum videtur omine diuino, & quasi præsagio; quòd ipse populo postulante regem à Deo euocandus foret ad regnum.

A Saule quasi primo Israelis rege ex tribu Beniamin creato, nomen accepit *Saul* siue *Saulus* (*eò quòd ad vexandam Ecclesiam à diabolo esset postulatus*, ait S.Hier. in epist ad Philem.) qui erat ex eadem tribu, sed ex Saulo à Deo factus est Paulus, id est ex Iudæo, Christianus, ex persecutore, prædicator; ex Pharisæo, Apostolus; ex Iudæorum fiscali, doctor gentium.

Minus genuinè ergo Ambrosiaster in c. 1. ad Roman. *Saul*, vel *Saulus*, deriuat à Græco σάλος, id est maris commotio, & inquietudo; vt *Saulus* sit idem, quod inquietus & turbator, qualis initio fuit Paulus.

.Minùs quoque aptè alij *Saul* deriuant à שועל *sual* id est vulpes; *Saul* enim per א scribitur, *Scual* per ע. Allusio pariter est non etymon, quod recenset Georgius Venetus sect.8. Problem. 453. C *Saul* dici, quasi שאול *Sceol*, id est infernus; nam sicut inferni nullis malis satiatur, sic Saulus erat barathrum vitiorum.

Alleg. Saul fuit typus Christi regis regum. Nā, vt ait Beda, nomen *Saul* quod dicitur *expetitio*, Christo aptissimè congruit, qui fuit desiderium gentium, & magno desiderio semper imploratur & adesse rogatur. Vnde Christus à Iacob Genes. 49.26. vocatur *desiderium collium æternorum*; & à sponsa Cant. 5.16. *totus desiderabilis*. Hebr. *totus desideria*, S.Hier. libr. 1. contra Iouin. *totus concupiscentia*.

ELECTVS ET BONVS, tum physicè, quasi dicat, Saul erat insigni corporis forma & specie: quæ, vt ait Euripides, digna est imperio. Vnde Chal. vertit, *iuuenis pulcher*. Ita Procopius & Serarius. Vnde D Seuerus Sulpitius lib. 1. Sacræ Hist. *Saul*, inquit, *modestus animi forma excellenti erat, vt meritò dignitas corporis dignitati regiæ conueniret*: tum Ethicè & moraliter, quia erat vir probus & virtute præditus. Ita Ioseph. S.Gregor. Abulen. & alij.

Porrò *bonitas Saulis*, ait Abulen. *maximè erat circa humilitatem: quod erat valde in eo admirabile: nam ipse erat vir in virtutibus excellens, corporis statura admirabilis; quod solet homines superbos efficere: ipse autem hæc omnia habens, erat valde humilis.*

Tropol. S.Gregor. *Quid*, inquit, *in Saul electo, & bono significatur, nisi Sanctorum Patrum electi imitatores, qui per doctrinam alijs vtiles sunt, & per conuersationem sibi? qui sic alios possunt regere, vt sibimetipsis nequaquam desinant prouidere? Electi namq; & boni sūt:* A *quia sic lucra aliorum expetunt, vt sui nulla damna patiantur. Pleni quippe in se ipsis sunt, affluentes alijs, & de abundantia sui sic alijs tribuunt, vt sua plenitudinis aliquid non amittant.*

ET NON ERAT VIR DE FILIIS ISRAEL MELIOR ILLO.] putà è populo; nam Samuel Iudex & propheta vtique melior & sanctior erat Saule. Hinc c.13.1. dicitur; *Filius vnius anni erat Saul*, id est erat tam innocens & purus, ac si fuisset infans vnius anni. Vnde Chald. *Vnius anni*, ait, *in quo non sunt peccata*. Sic & S.Gregor. Angelo. Procop. Theodor. Ruper Abulen. & alij.

Causam dat S.Gregor. 2. p. Pastoralis c.1, *Tantùm, ait, debet actionem populi actio transcendere præsulis, quantùm distare solet à grege vita pastoris: vt scilicet tantùm præcellat subditis, quantùm homo præcellit brutis*; ait S.Chrys. lib.2. de Sacerd.

Vide, iam, & miserare lapsum Saulis, qui ex tam bono, tam malus euasit, vt à Deo reprobatus, vita sit spoliatus & regno. Audi S. Gregor. Nazian. Oration. 7. *Quid de Saule existimamus? nam & vnctus, & Spiritus factus est particeps, ac tunc spiritualis erat: non enim deo secus dixerim.* S. Hieron. in c.20. Ezech. *Eliguntur*, inquit, *præsentia: nec statim qui eligitur tentari non potest, nec perire: quia & Saul electus in Regem, & Iudas in Apostolum sunt postea vitio corrupti.*

Causam lapsus assignat S.Cyprian. epist. 7. *Salomon*, inquit, *& Saul quamdiu in vijs Domini ambularunt, datam sibi gratiam tenere potuerunt: Recedente ab eis disciplina dominica, recessit & gratia.* Cyrillus Alexan. in Ioan cap. 21. probat quòd *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*, exemplo Saulis. *Saul*, inquit, *tùm paruus esset in oculis suis, dux super Israel constitutus est; cùm verò in superbiam elatus esset, à Deo abiectus & reprobatus: cùm Dauid vilis in oculis suis saltaret coram arca ludens cythara, mirum in modum Deo placuit; cùm verò tumore animi inflatus populum iussit numerari; vindicem manum Dei sensit.*

QVÆRE ASINAS.] Asini in Syria sunt præstantiores Europæis; vnde filij Principum vehebantur asinis. Iudic. c.10.4. & c.12.14. Asinus ergo apud Hebræos erat iumentum regale. Hebræi enim equis vix vtebantur, idque ex Dei monito Deuter. 17. 16. Hoc ergo Sauli fuit quasi omen regni vt quærens asinas, reperiret regnum, iisque rex insideret. Hinc & Christus dum quasi Messias rex Israelis inaugurandus: cum ramis palmarum perrexit Hierosolymam, vehebatur asina. Matth. 21. VERS. 3.

Moral. Vide hic quàm omnis nobilitas ex vilitate sit orta. Nam ab asinis Saul euectus est ad regnum, & ex Agasone factus est Rex. Sic Dauid ex opilione creatus est rex. Vnde S. Chrys. hom. 59. in Matth. *Tu, inquit, qui magna de nobilitate maiorum iactas, vltra proauos atque atauos tuos si progredieris, inuenies multos è genere tuo Agasones forsan aut Caupones fuisse.*

PER TERRAM SALISA,] quæ & Bale, & Segor dicta est. Audi S.Hier. in trad Hebr. in Genes. *Bale*, inquit, *lingua Hebræa, deuoratio dicitur. Tradunt igitur Hebræi, hanc eamdem in alio scripturarum loco Salisam nominari, dicique rursum vitulam conternantem; quod scilicet, tertio motu terra absorpta est, & ex eo tempore quo Sodoma & Gomorrha, Adama & Seboim diuino igne subuersa sunt, illa paruula nuncupetur; siquidem Segor transfertur in paruam.* VERS. 4.

Allegor, Saul est Christus, ait Beda ob quinque analogias & typos. *Primus quia Saul dicitur electus: sic & Christus Isai. 42. Ecce puer meus quem elegi. Secundus, quia Saul super omnes eminebat: & ita Christus; de quo Sponsa. Can. 2. v. 3 Sicut malus inter ligna sylvarum sic dilectus meus inter filios.* , *quia Saul missus est, à patre ad quaerendas asinas, Christus ad quaerendas animas. Quartus, quia Saul secum duxit puerum; Christus chorum Apostolorum. Quintus, quia Saul quaerens asinas, invenit Regnum; Christus quaerens animas, constitutus est Rex ab eo super Sion montem sanctũ eius.* Psalm. 26.

VERS. 17. *Sitarcia quid.* IN SITARCIIS NOSTRIS] *Sitarcia*, sunt perae vel sacculi, quibus panes reliquique cibi ad viaticum imponuntur. Graecè enim σιταρχία vocatur annona militaris, quasi σῖτος ἀρκετός, id est frumentum, vel cibus sufficiens. Inde metonymicè perae hunc cibum continentes vocantur sitarcia. Malè ergo nonnulli legunt *cistarcia*, quod nomen deriuant à Latino *cista*, & Graeco ἄρτος, q. d. cista vel sporta panis.

ET SPORTULAM NON HABEMUS, UT DEMUS HOMINI DEI.] Sportulae vocantur munuscula cibaria, vel etiam nummaria, ait Budaeus in Pand. Haec enim sportulis, id est paruis sportis ad asportandum imponi solebant, uti fieri videmus Romae in sportulis, quarum frequens est usus ad cibaria transmittenda. Hebr. enim est תשורה *teschura*, id est munus, xenium, donum: haec enim in iure vocantur sportulae, eò quòd in sportulis offerrentur Iudicibus à litigatoribus. Haec igitur Saul volebat offerre Samueli pro oraculo asinorũ, non ut mercedem, hoc enim fuisset peccatum simoniae, scilicet emere & vendere prophetiam, quę est res spiritualis, pretio temporali; sed ut munus gratitudinis, vel sustentationis causa, ultrò oblatum: putabat enim Saul ex honestate prophetae deberi sed ignorabat virtutem Samuelis, munera quaelibet respuentis. Ita Ioseph. Procop. Theodor.

VERS. 9. QUI ENIM PROPHETA DICITUR HODIE, VOCABATUR OLIM VIDENS.] à visione prophetica, quam à Deo accipiebat. Prophetia enim dicitur *visio*; unde *visio Isaiae* inscribitur eius prophetia, aequè ac aliorum prophetarum.

VERS. 13. ANTEQUAM ASCENDAT EXCELSUM AD VESCENDUM, nimirum Samuel quasi Sacerdos obtulit hîc sacrificium: hoc enim loco excelso, v. g. in colle, aut monte offerri solebat. Fuit autem hoc sacrificium pacificum: ex tali enim instruebatur conuiuium, quale hic instruxit Samuel, cùm eodẽ excepit Saulem.

Tropol. S. Gregor. 2. part. Pastor. *Quicumque*, inquit, *ad celsitudinem iura pastoralis assumitur, in eadem ordinis sui sublimitate habere debet & vitae propriae altitudinem, & alienae infirmitatis compassionem.* Et paulò pòst. *Samuel ergo Saul ad excelsum tulit, & in oppidum deposuit: quia summi viri cùm sancta Ecclesiae culmen ordinant, illos quos in eodem culmine ponunt, docent sublimiter viuere, plana praedicare, sibi esse rigidos, sed subditis temperatos; sic attendere propriae saluti, ut cum infirmus possint infirmari: infirmari dixerim, per affectum mentis, non per languorem internae aegritudinis, nam si per mentis languorem Doctor iacet, curare aegros, & iacentes erigere non potest.*

VERS. 15. DOMINUS AUTEM REVELAVERAT AURICULAM SAMUELIS, quasi dicat; Dominus occultè reuelauerat Samueli postridie ad eum venturum Saulem, quem ipse regem designarat, perinde ac

A si id in aurem ei dixisset. Sic enim in aurem dicimus, quod occultum esse volumus.

ASCENDE ANTE ME.] Quare inquit Dion. Carthus. *Non dixit sequere me: vel perge mecum in excelsum: sed ascende ante me: an ad praefigurandum, quod Saul erat sibi & aliis praeficiendus in Regem? Samuel quoque erat senex: nec potuit pariter illud montuosum celeriter ascendere.* VERS. 19.

Tres alias causas dat noster Mendoza. *Mihi*, inquit, *videtur Samuel hic in re & humilitatis, & obedientiae, & temperantiae exemplum praebuisse. Humilitatis quidem, quia priores partes cessit Sauli, penè sequens praeeuntem. Obedientiae verò: quia non solum Regi electo sed etiam eligendo debitam reuerentiam deferebat. Temperãtia denique: quia qui ad labores ocyor praeuolabat, ad prandium tardior sequebatur.*

ET OMNIA QUAE SUNT IN CORDE TUO, INDI-
B CABO TIBI] id est; quidquid scire volueris, *indicabo tibi*. Hebraei teste S. Hier. tradunt Saulem habuisse omen regni per visionem, qua vidit se in summitate palmae collocari, quae visio regalis erat; ac de hac voluisse consulere Samuelem. Verùm sequentia Saulis verba, quibus Samueli ei regnum denuntianti adeò se humiliat, & quasi obstupescit significant eum planè huius rei fuisse inscium, nec quidquam de regno cogitasse.

ET CUIUS ERUNT OPTIMA QUAEQUE ISRAEL, VERS. 20.
NONNE TIBI?] *Optima*, id est Regnum siue potestas & dignitas regia: hac enim in Rep. nihil est praestantius Hebr. est כל חמדה *col chemda*, id est *omne desiderabile*, siue quod omnes desiderant, regnum; siue quod Hebraei desiderabant, regem; q. d. ait Isidor. Clarius: *Totus Israel desiderat habere regem,*
C *& tu es ille in quem omnium vota nutu diuino conspirãt.*

NUMQUID NON FILIUS IEMINI EGO SUM VERS. 21.
DE MINIMA TRIBU ISRAEL?] *minima* tum quia tribus Beniamin ob stuprum penè fuit excisa, & ad sexcentos viros redacta. Iudic. 20, 35. Ita Abulen. Lyran. Dion. tum quia ob stuprũ hoc valde fuit diffamata & deformata, ideóque videbatur principatu & regno Israelis ob tantam infamiam indigna, aequè ac fuit Ruben licet primogenitus Iacobi.

QUARE ERGO MIHI LOCUTUS ES SERMONEM ISTUM?] Intellexit Saul quòd Samuel per optima sibi promitteret regnum, quo ipse per humilitatẽ se indignum censebat, praesertim quia tunc communis omnium erat rumor & expectatio de nouo rege creando. Ita Angelo. & Abulen. Somniũ est ergo Hebraeorum, quòd Saul per palmae som-
D nium cognouerit se fore regem.

Porrò Saul humilitate hac sua meruit exaltari euehique ad regnum, quod posteà per superbiam perdidit. Audi S. Hier. epist. ad Heliodorum, de eius nepote Nepotiano, qui se sacerdotio indignũ asserebat: *Quantò magis repugnabat, tantò magis in se studia omnium concitabat, & merebatur negãdo quod esse nolebat, eoq; dignior erat, quò magis se clamabat indignũ.*

Idem humilitatem S. Paulae in eius Epitaphio ita celebrat: *Fugiendo gloriam, merebatur, quae virtutem quasi umbra sequitur, & appetitores sui deserens, appetit contemptores.*

INTRODUXIT EOS IN TRICLINIUM.] Ad conuiuium hoc sacrum, puta instructum ex sacrificio VERS. 22.
pacifico, ut dixi v. 13. Unde Hebr. Graeca, & noster illud vocant *sacrificium*. Chald. *oblationem sanctam*, ideoque non in urbe & in domo Samuelis, sed foris in excelso monte celebratum est.

Pro

Pro *tricliniu* Hebr. לשכה *liscata*, id est *cœnaculum*: necdum enim erat vsus accumbendi mensæ, sed prisci ei assidebant, vti nunc facimus; vnde fratres Ioseph mensæ eius assedisse dicuntur. Genes. 43. 33. sic in deserto *sedit populus manducare, & bibere.* Exodi 32. v. 6. imò etiam multò pòst Dauid: *Ego*, inquit, *ex more sedere soleo iuxta Regem ad vescendum.* 1. Reg. 20. v. 5. & Salomon: *Quando sederis vt comedas cum Principe*, &c. Prouerb. 23. v. 1.

Triclinium] autem propriè significat tres ordines lectulorum (κλίνη enim est lectus) mensæ, in quibus conuiuæ semiacentes & semisedentes accumbebant mensæ. Ergo hoc propriè non erat triclinium, sed cœnaculum: vocatur tamen à nostro interprete triclinium, quia posteri vsi hisce lectulis, cœnaculum quodlibet vocarunt triclinium, vti etiamnum vocatur, etsi vsus accumbendi lectulis cessarit; & vsus priscus sedendi in mensa sit reductus.

Dedit eis locum in capite.] Vt indicaret Saulem ex Dei decreto fore caput & Principem Israelis. Porrò Deus elegit Saulem in regem, quia tum erat optimus, etsi postea superbiens recidérit. Præsciebat Deus hunc casum, sed eum permittere decreuit; tum quia eum suæ libertati permittere voluit; tum vt puniret Hebræos, qui regem se inuito petierant; tum vt daret nobis exemplum eligendi Præpositos pro tempore dignissimos, ac tolerandi eorum lapsus, si posteà à primæua bonitate desciscant.

Aliam causam dat S. Gregor. *Et fortasse*, inquit, *idcircò reprobus rex eligitur, vt electus successor eius Rex Dauid in eo cognosceret, quid cauere debuisset. Sic nimirū & de illa Angelorum curia legimus; quia de apostata primo Angelo scribitur: Ipse est principium viarum Dei.* Iob 40. v. 14. *Sed quia ante omnia conditus est per superbiam cecidit, & in eius ruina sancti Angeli didicerunt, qua virtute stare potuissent*, &c.

Vers. 24. Levavit autem cocus armum, et posuit ante Saul. Dices; Armus dexter victimæ pacificæ (qualis hæc erat) cedebat Sacerdoti, puta Samueli; nec nisi ab eo eiusque seruis comedi poterat, vt sancitur Leuit. 22. 11. Quomodo ergo eum Samuel tradit Sauli? Resp. Abulen. armū hunc fuisse non dextrum, sed sinistrum, qui à laicis comedi poterat. Si malis fuisse dextrum, dicito armum hunc non fuisse victimæ, sed animalis communis. Cum victimis enim, si illæ numero conuiuarum non sufficerent, poterāt comedi aliæ carnes communes, quæ non erant Deo sacrificatæ.

Frugalitas priscorum. Moral. Disce hic frugalitatem prisci æui. En Samuel Sauli regi non perdices, non phasianos, non varia fercula, sed vnum armum apponit. Audi qualia fuerint primorum Christianorum conuiuia, describentem Tertul. in Apol. c. 39. *Non priùs discumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur, editur, quantum esurientes capiunt: bibitur, quantum pudicis est vtile: ita saturantur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse; ita fabulantur, vt qui sciant Dominum audire. Post aquam manualem, & lumina, vt quisque de scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, prouocatur in medium Deo canere. Hinc probatur quomodo biberit. Æquè oratio conuiuium dirimit. Inde disceditur ad eamdem curam modestia & pudicitia: vt qui non tam cœnam cœnauerint, quàm disciplinam.*

A S. Antonius teste S. Athan. solo pane, sale & aqua vixit ad annum ætatis 105. S. Paulus primus Eremita teste S. Hieron. pane & aqua ad annum ætatis 113. S. Hilarion herbarū succo & paucis carycis post triduum ad annum 80. Idem fecere cæteri Anachoretæ teste Theodor. Palladio, Cassiano. Audi S. Bern. epist. 1. ad Robertum: *Prudenti*, inquit, *sobrieq; conuersanti satis est ad omne condimentum, sal cum fame. Surge, præcingere, tolle otium, exere vires, moue brachia, complosas explica manus, exercitare in aliquo, & statim senties sola te appetere quæ famem tollant, non fauces demulceant. Reddet quippe sapores rebus exercitium, quos tulit inertia: fames miro modo dulcia reddit, quæ fastidium facit insipida. Olus, faba, pultes, panisq; cibarius cum aqua, quiescenti quidem fastidio sunt, sed exercitato magnæ videntur deliciæ.*

B Denique prisci Romani pultibus pro pane vescebantur teste Valer. Max. lib. 2. c. 5. Vnde & pultiphagi sunt appellati, erantque sani & validi, vt totum ferè orbem sibi bello subiecerint. Medici enim, docent multum ad sanitatem & vires conferre, si quis vno dumtaxat, eoque simplici cibo vescatur, cruditatis enim, indeque febrium & morborum causam esse ciborum varietatem. Idem docet experientia.

Quia de industria servatum est tibi.] Causam dant Sept. dum vertunt: *In testimonium positum est tibi à populo*, id est, *præter alios*; vt habent Romani *à populo*: quasi dicat: hic armus tibi seruatus est, vt te quasi futurum regem discriminet à cætero populo. *Armus*, inquit Theod. & Procop. *seruatur Sauli, quasi regnaturo, & pro populo periculum adituro, ideoq; vocatur testimonium.* Vnde Iosephus C lib. 6. c. 4. hunc armum vocat *regalem*. Armus enim symbolum est fortitudinis bellicæ, quæ in rege, præsertim Saule hoc tempore pro Israele à Philisthæis oppresso, pugnaturo requirebatur. Audi S. Gregor. *Quid in armo pectoris nisi fortitudo signatur actionis?* Hæc autem in quouis Rege, sed maximè in Saule ad subigendos hostes requirebatur.

Hac de causa sacerdoti ex victima cedebat armus dexter; separatus, ait S. Gregor. 2. par. Pastor. c. 3. *Vt non solum sit eius operatio vtilis, sed etiam singularis. Nec inter malos tantummodò quæ recta sunt faciat; sed bene quoque operantes subditos, sicut honore ordinis superat ita etiam morum virtute transcendat. Cui in esu quoque pectusculum cum armo tribuitur, vt quod de sacrificio præcipitur sumere, hoc de semetipso, auctori discat immolare; & non solùm pectore, quæ recta sunt cogitet, sed spectatores suos ad sublimia, armo operis inuitet.* Hinc D armus hic à Iosepho vocatur *portio regalis*: voluit enim eo facto insinuare Samuel, Reges ac Duces præcipuè eminere debere in fortitudine & magnanimitate, quam armus significat, quem comedere debent, vt in ipsam animam fortitudinem traijciant, non magni facientes illam quæ est corporis.

Sed Sauli cessit armus sine pectusculo, quia fuit in eo armus fortitudinis, sed defuit ei pectus sapientiæ, compassionis & charitatis in Dauidem, aliosque suos ciues.

Duas alias causas dat Auctor Antiq. Conuiual. lib. 1. cap 33. Primam *Quod*, inquit, *armus in sacrificijs pars esset sacerdotum propria, Samuel hoc symbolo id admonere voluit, vt Rex factus cum sacerdotibus coniunctè vinceret: ita enim beatum & florens futurum ipsius regnū.* Secundā, *quòd cum armus maximè valeat ad onera ferenda, Saul cogitaret, se non ad iocum, ad lusū, ad voluptates, sed ad maxima onera ferenda atque sustinenda vocari,*

VERS. 25. ET LOCVTVS EST CVM SAVLE IN SOLARIO.] Quid? Rabbini apud Lyranum & Abulensem: *De timore*, inquiunt, *Dei & custodia legis*, Carthusianus: *De pertinentibus*, inquit, *ad salutem, admonendo eum ad meliora.* Abulens. *De pertinentibus ad instructionem Regis, qualiter iste se deberet habere ad subditos, & qualiter ad Deum.*

STRAVITQVE (Samuel lectum, putà culcitrã, aut saccum stamineum, vti faciunt Hungari & Poloni) SAVL (Sauli, vel vt Gregor. strauit Saul sibi ipsi) IN SOLARIO:] putà in tecto soli exposito. A In Palæstina enim tecta sunt plana, vt in ijs ambulare, cœnare, dormire queant, vti dixi Deuter. 22.8. Audi S. Hieron. ad Suniam & Fretelam in Psal. 101. *In Palæstina & Ægypto, vbi, vel scripti sunt diuini libri, vel interpretati sunt, non habẽt in tectis culmina, sed domata, quæ Romæ vel solaria vel meniana vocãt id est plana tecta quæ transuersis trabibus sustentantur.*

Hæc verba desunt in Hebræo & Chald. & Latinis Regijs, verùm habent Septuag. *Strauerunt*, inquit. *Sauli in solario.* Vide Franc. Lucam in notis hic.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SAmuel secreto vngit Saulem in regem, idq; Dei iussu se facere triplici signo Sauli dato confirmat. 1. Est repertarum asinarum. 2. Trium virorum euntium in Bethel. 3 Chori prophetarum, cum quibus & Saul actus Dei spiritu prophetat. Mox v. 17. Samuel palàm in Maspha coram toto populo Saulem per sortem regem à Deo electum designat.

1. TVlit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput eius, & deoscula-
tus est eũ, & ait: Ecce, vnxit te Dominus super hereditatem suam in principem
& liberabis populum suum de manibus inimicorũ eius, qui in circuitu eius sunt. Et
hoc tibi signum, quia vnxit te Deus in principem. 2. Cùm abieris hodie à me, inue-
nies duos viros iuxta sepulchrum Rachel in finibus Beniamin, in Meridie, dicentq;
tibi: Inuentæ sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas: & intermissis pater tuus asinis,
solicitus est pro vobis, & dicit: Quid faciam de filio meo? 3. Cumque abieris inde, &
vltra transieris, & veneris ad quercum Thabor, inuenient te ibi tres viri ascendentes
ad Deum in Bethel, vnus portans tres hœdos, & alius tres tortas panis, & alius portãs
lagenam vini. 4. Cumque te salutauerint, dabunt tibi duos panes, & accipies de ma-
nu eorum. 5. Post hæc venies in collem Dei, vbi est statio Philisthinorum: & cùm in-
gressus fueris ibi vrbem, obuium habebis gregem prophetarum descendentiũ de ex-
celso, & ante eos psalterium & tympanum, & tibiam, & citharã, ipsosq; prophetan-
tes. 6. Et insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum
alium. 7. Quando ergo euenerint signa hæc omnia tibi, fac quæcumq; inuenerit ma-
nus tua, quia Dominus tecum est. 8. Et descendens ante me in Galgala, (ego quippe
descendam ad te) vt offeras oblationem, & immoles victimas pacificas. septẽ diebus
expectabis, donec veniam ad te, & ostendam tibi quid facias. 9. Itaq; cùm auertisset
humerum suũ vt abiret à Samuele, immutauit ei Deus cor aliud, & venerũt omnia
signa hæc in die illa. 10. Veneruntque ad prædictum collem, & ecce cuneus prophe-
tarum obuius ei: insiluit super eum Spiritus Domini, & prophetauit in medio eo-
rum. 11. Videntes autem omnes qui nouerant eum heri & nudiustertius, quod esset
cum prophetis, & prophetaret, dixerunt ad inuicem: Quænam res accidit filio Cis?
num & Saul inter prophetas? 12. Responditque alius ad alterum, dicens: Et quis
pater eorum: propterea versum est in prouerbium: Num & Saul inter prophetas.
13. Cessauit autem prophetare, & venit ad excelsum. 14. Dixitque patruus Saul ad
eum, & ad puerum eius: Quo abistis? Qui responderunt? Quærere asinas: quas cùm
non reperissemus, venimus ad Samuelem. 15. Et dixit ei patruus suus: Indica mihi
quid dixerit tibi Samuel. 16. Et ait Saul ad patruum: indicauit nobis, quia inuentæ
essent asinæ. De sermone autem regni non indicauit ei, quem locutus fuerat ei Sa-
muel. 17. Et conuocauit Samuel populum ad Dominum in Maspha: 18. & ait ad fi-
lios Israel: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego eduxi Israel de Ægypto. & erui vos
de manu Ægyptiorum, & de manu omnium regum qui affligebant vos. 19. Vos autẽ
hodie proiecistis Deum vestrum, qui solus saluauit vos de vniuersis malis & tribula-
tionibus vestris: & dixistis: Nequaquam: sed regẽ cõstitue super nos. Nunc ergo sta-
te coram Domino per tribus vestras, & per familias: 20. Et applicuit Samuel omnes
tribus Israel, & cecidit sors tribus Beniamin. 21. Et applicuit tribum Beniamin &
cognationes eius, & cecidit cognatio Metri: & peruenit vsque ad Saul filium Cis.

Quæ-

Quæsierunt ergo eum,& non est inuentus. 22. Et Consuluerunt post hæc Dominũ,
vtrumnam venturus esset illuc.Respondítque Dominus: Ecce abscõditus est domi.
23. Cucurrerunt itaque & tulerunt eum inde:stetitque in medio populi,& altior fuit
vniuerso populo ab humero & sursum. 24. Et ait Samuel ad omnem populum: Certè videtis quem elegit Dominus,quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamauit omnis populus, & ait: Viuat Rex. 25. Locutus est autem Samuel ad populum
legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino : & dimisit Samuel omnem populum,singulos in domum suam. 26. Sed & Saul abijt in domum suã in Gabaa:& abijt cum eo pars exercitus,quorum tetigerat Deus corda. 27. Filij verò Belial dixerunt : Num saluare nos poterit iste ? Et despexerunt eum,& non attulerunt
ei munera: ille verò dissimulabat se audire.

Vers. 1. Vnctionis regum antiquitas. TVLIT AVTEM SAMVEL LENTICVLAM OLEI, ET EFFVDIT SVPER CAPVT EIVS.] Hic primus est Rex Israelis qui vnctione consecrantur: nam apud gentes vngi iam erat in vsu,vt colligitur ex illo Iudic.9.8. *Ierunt ligna vt vngerent super se Regẽ* Sic Cyrus vocatur *Christus*,id est vnctus, Isaiæ 45. 1. Causa 1. Vnctio hæc ordinariè fiebat à Pontifice ; subinde tamen à propheta,vti hic. Causæ cur vngerentur variæ. Prima, vt significaretur summa regis dignitas in temporalibus, æquè ac Pontificis in spiritualibus Hac enim de causa vngebatur,ait Abul. Audi S Cyprian.(vel quisquis est Auctor) de Cardinal.Christi operibus, tract. de Chrismate: *Sicut oleum*, inquit, *fluitat & humidis quibuslibet superfertur:ita excellentia sacerdotalis & regia dignitatis,secundùm formam Dei & Christi sub se omnia continens, regimen & munimen,tam actiuæ quàm contemplatiuæ vitæ obtinet.*

2. Secunda,vt significaretur nouo regi à Deo infundi nouas vires & spiritum,ad populum Dei in vero eius cultu continendum, & contra infideles defendendum.

3. Tertia,vt admonerent reges lenitatis, benignitatis,clementiæ,misericordiæ, charitatis & beneficentiæ(horum enim symbolum est oleum) exercendæ in subditos. Ita S. Gregor. *Oleum*, inquit, *liquoribus alijs superfertur:oleum ignem fouet:oleum vulnera curare consueuit.Vngatur ergo caput Regis,quia spirituali gratia mens est replenda Doctoris. Habeat in vnctione sua oleum:habeat misericordiam abundantem,quæ virtutibus alijs præferatur. Habeat oleum, vt dum ardorem sancti Spiritus in se nutrit,lucere vehementer alijs per verbum possit.Habeat oleum medicinæ,vt sapienter disponat,qualiter peccatorum fœtores tergat, & ægras mentes saluti restituat.* Ita S.Gregor. Tropol.adaptans Doctori,quod ad litteram dicitur de rege.

4. Quarta, vt esset typus Christi qui est summus sacerdos, rex & propheta,Christus enim vnctus est à Deo oleo gratiæ,tum habitualis copiosissimæ tum vnionis hypostaticæ, quæ in se est eminentissima.Quocirca reges vncti in Scrip.vocãtur *sancti* imò *Christi* siue *Messiæ*,vt patet c.24.26.& lib.2.cap. 1.1.

Hinc mos hic ad Christianos deriuatus est, vt eorum imperatores & Reges vngantur, imò de iure Canonico sancitum est, vt patet ex cap. *Venerabilem. Extra de electione*.Et Cap. *Cùm venisset,extra de sacra vnctione*, quem morẽ Deus miraculo confirmauit. Nam cùm S. Remigius Clodouæum in Regem Franciæ vngeret, columba è cælo detulit ampullam olei, quo eum vnxit ; quæ etiamnum Rhemis asseruatur, indeque reges Franciæ vncti à Deo nanciscuntur facultatem curandi strumas, siue scropulas ; vti asserunt rerum Gallicarum scriptores,& testantur qui præsentes fuerũt, & idipsum viderunt.

Porrò hæ ceremoniæ non ex lege,sed ex consuetudine,apud Hebræos in vnctione regis adhibebantur,ait Serarius.*Prima,rex inaugurandus in sede collocabatur.Secunda,diademate ornabatur*, 2.Paral.23. 4.Reg.11, *Tertia vngebatur.Quarta,ei dabatur in manus liber legis, id est Deuteronom Quinta iurabat in ipsius obseruationem Sexta, sacrificia fiebant omnis generis* 3. *Reg.1.& hic infrà c.11. quemadmodum apud Herodianũ l.2. Septima, edebantur varia lætitiæ & approbationis signa.* 3.*Reg.& hic* v.25.27.

LENTICVLAM OLEI.] Oleo sacro vngebantur Pontifices;reges verò nunc sacro;vt cùm à Pontifice vngebantur; nunc communi; vt cùm à propheta quopiam.An Saul vnctus sit ab eo sacro ex tabernaculo accepto,an communi ; incertum est. Hebræi teste Vatab. tradunt, solos reges descendẽtes ex Iuda & Dauide,sacro oleo vnctos fuisse; Saulem verò communi,eò quòd reprobandus foret.

Porrò, *lenticula*, erat vasculum siue laguncula lenticulati figura, siue instar lentis, qualem habet cornu(vnde & cornu vocatur.) Minùs aptè ergo Abulens.putat *lenticulam*,à liniendo dictam. Idem vasculũ Festo & Varroni guttur siue gutturnium, eò quòd propter colli angustiã liquor ex eo guttatim effluat. Paruum erat hoc, tum quia parùm olei in caput regis effunditur, tum quia secreta & priuata erat hæc vnctio.

Symbol.S.Gregor. *Lenticula*, ait, *est paruum vas: quid ergo est,quòd lenticula Saul vngitur,nisi quia in fine reprobatur? velut enim lenticula, olei parum habuit,qui spiritualem gratiam proijciendus accepit.* Et inferiùs: *è contra autem,cùm electus rex*(Dauid) *vngi præcipitur, eidem propheta Dominus ait, imple cornu tuum oleo.* 1. Reg.16.1 Et Rupert.lib.2.in Ioannem cap.1. *Deus* inquit,*cùm Samuelem misit, vt in Regem vngeret electũ suum Dauid non lenticulam, sicut ad inungendum Saul, sed cornu olei tollere iussit ; verisimiliter significans, doni sui magnitudinem,simul & fortitudinem, id est throni eius firmitatem & propheticæ gratiæ celsitudinem.*

ET DEOSCVLATVS EST EVM.] Osculum hoc significabat gratiæ communicationem,inquit Procop.ac regalis & sacerdotalis officij mutuam concordiam & operam,scilicet Reges debere cum sacerdotibus & Pontificibus esse concordes, ac mutuò se inuicẽ adiuuare protegere & propugnare. Osculum enim amicitiæ & pacis est symbolum. Tunc enim optimum est regimen, cùm potestas ciuilis Ecclesiasticæ,siue cum regnum Ecclesiæ,& rex pontifici subseruit & opitulatur. Audi Theodor.q.16.causam huius osculi litteralem & allegoricam assignantem:*Gratia*, inquit, *quæ sibi inerat eũ* impe-

sequent. vocantur *filij*, id est, *discipuli Prophetarum*, scilicet Samuelis, Eliæ, Elisæi, &c. Erant tamen inter eos aliqui veri Prophetæ, qui futura prænunciarent; vt patet ex eo, quod illi ipsi prænuntiarint Elisæo raptum Eliæ in cælum, 4. Regum 2.3. Pluribus id probat Abulen. c. 19. q. 31.

Ipsosqve prophetantes,] id est hymnos Deo canentes. Cantores ergo hic vocantur prophetæ, præsertim ij qui ex afflatu Dei hymnos hos eructabant; vti fecit Saul de quo sequitur. Sic filij Asaph dicuntur prophetasse, id est Dei laudes cecinisse in cytharis, 1. Paralip. 25. 1. Vide quæ de significatis nominis prophetæ dixi 1. Corinth. 14. Causã & fructus huius cantus dat S. Iustin. quæst. 107. *Excitat*, inquit, *Ecclesiasticus cantus cum voluptate quadam animã ad flagrans eius quod carmine celebratur, desiderium. Affectiones & concupiscentias carnis sedat: cogitationes malas inimicorũ, quas cernere non est, suggestione obortas amolitur: pietatis decertatores, generosos & fortes per constantiã in rebus aduersis efficit: omniũ rerũ, quæ in vita tristes & luctuosa accidunt, pijs affert medicinã.*

Et S. Isidorus lib. 7 Sentent. c. 7. *Psallendi*, inquit *vtilitas tristia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes excitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quamuis dura sint carnalium corda, statim vt psalmi dulcedo insonuerit, ad affectum pietatis animũ eorum reflectit.* Et paulo post: *Nescio quo pacto modulatione canentis, maior nascitur compunctio cordis: multi enim reperiuntur, quĩ cantus suauitate commoti, crimina plangunt; atque ex ea parte magis flectuntur ad lacrymas ex qua psallentis insonuerit dulcedo suauissima.*

Vers. 6. Et insiliet in te spiritvs Domini, et prophetabis cvm eis,] hoc est afflatus Dei spiritu, & quasi enthusiasmo actus hymnos dictabis & canes Deo. *Hoc verbo (insiliet) tamquam ex abdito diuinitatis secrete repentinus significatur afflatus*, ait S. August. lib. 2. ad Simplician. q. 2.

Et mvtaberis in virvm alivm] maiorem à Deo infusam accipies sapientiam & magnanimitatem ex rusticano agaso ne fies ciuilis, politicus, regalis, quia indues animum liberalem & regium. Fies ex rudi sapiens, ex duro mitis, ex agresti vrbanus, ex priuato regius. Addit Nazian. dubitãdũ non esse, quin Saul per inhabitantem Spiritum sanctum fuerit in spiritualem virum commutatus.

Vers. 7. Qvando ergo evenerint signa hæc omnia tibi, fac qvæcvmqve invenerit manvs tva.] Quasi dicat: Ex hisce signis intellige certissimè te esse regem à Deo electum, & facultatem regiam adeptum cum ope Dei tibi assistente, vt possis perficere quæ velis, quæcumque in regimine agenda tibi occurrent. Regaliter ergo age & pugna intrepide pro populo Dei & tuo,

Qvia dominvs tecvm est,] tamquam tuus director & gubernator. Ita Angelom. Abul. & alij. Audi S. Hieron. in quæst. *His signis noscere poteris, quia Deum te regem fore voluit: & idcirco ad omnia quæ tibi agenda sunt, regaliter age, quia Dominus tecum est.* Et Chald. *Quando venẽt hæc signa tibi, parato tibi vasa (instrumenta) regni quia dictum (verbum) Domini in auxilio tuo.* Lyran. *Dispone*, inquit, *te quantum pertinet ad decenter & potenter regnandum.*

Vers. 8. Et descendes ante me in Galgala.] Videtur Samuel ex rumore populi, vel instinctu Dei præcognouisse machinationes bellicas Naas regis Ammon contra Iabes Galaad. Hac de causa præmittit Saulem in Galgala, quæ vicina erat Iabes Galaad, seque eò secuturum promittit, vt voluntatem Dei de hoc bello illi indicet; sed cùm vrgeret hostis Samuelem, expectare Sauli non licuit, ait Caiet. & Lyran.

A Aliter Abulen. qui generalem hic regulam dari Sauli à Samuele censent, vt quandocumque in periculis belli & hostium sit constitus, se recipiat in Galgala, eoque se euocet, & expectet quasi de voluntate Dei ibidem sciscitaturum; idque innuitur c. 13. 8. sic quoque Angelom. & Mendoza. *Optimè* inquit Serarius, *iungeretur expositio Lyrani & Abulens. vt & tunc temporis id factum sit, & postea semper de compacto fieri debuerit in difficilioribus negotijs, vti ex Iosepho intelligitur, & infrà cap. 23. vers. 8. & 13.*

Porrò in Galgala iubet descendere Saulem; tũ quia Galgala erat vicina Iordani, ad eum contra hostes, ne per eum transiret in Iudæam, defendẽdũ; tum quia Galgala erat locus dicatus orationi & sacrificio, ex quo Hebræi transeuntes Iordanẽ sicco pede, prima in Galgala posuissẽt castra, Iosue 4. 20. tum vt huius beneficij & transitus memorem redderet Saulem, eumque magis Deo obligaret.

B Vt offeras oblationem et immoles victimas.] quasi dicat afferes victimas per sacerdotem immolandas. Nam eas per se Sauli immolare non licebat, quia ipse non erat Sacerdos.

Immvtavit ei Devs cor alivd,] q. d. Deus cor Saulis, quod, cùm esset priuatus, erat pusillum, abiectum, agreste, seruile; iam eo regẽ facto fecit magnanimum, sublime, amplum & regale vt nullis periculis cederet, nullos hostes metueret, nullum onus sibi difficile arbitraretur. Sic S. Catharina Senensis petijt à Christo aliud cor conforme cordi Christi, & obtinuit. Ita Abulen. *Mutauit*, inquit, *ei cor quod antea erat paruũ & seruile, in cor Regale.* Hugo Cardin. *Altim*, inquit, *& audacius cor habuit.* Carthusianus: *Dedit Sauli cor virtuosum & specialiter magnanimum.* Vatab. *Immisit illi mentẽ aliã, & cor regium siue regium spiritum.* Theod *Qvenĩã*, inquit, *erat rusticus solum sciens terrã colere, cùm ei manus imposuisset, dedit ei spiritũ regium.* D. Greg. *Cor* inquit, *immutatũ habebat: quia qui asinas quæsierat, iãde regni dispositionẽ cogitabat.* Vers. 9. *Deus dedit cor aliud Sauli.*

C Idem tamen Gregor. rursùm in malam partem hæc verba explicat. *Si*, inquit, *aliud cor tunc recepisse cognoscitur, ceram prophetia humilis fuit, sed vt cœpit discedere, pariter & cœpit superbire. In mente sua iã non esse paruulum, sed Regem se cogitabat: adhuc non erat sublimis ordine, sed erat sublimis æstimatione.*

Propriè tamen hic mutauit Deus cor Saulis, quia fecit *prophetare*, id est Deo laudes canere, vti præcessit Ita Tertul. l. de anima c. 11. *Saulem*, inquit, *tã Dei Spiritus antea vertit in alium virum, id est propheta, quàm & malus spiritus postea euertit in alium virum, in apostatam scilicet.* Sic & alij interpretes exponunt. Vers. 10.

D Et prophetavit in medio eorvm] id est, afflatus numine easdem laudes Deo cecinit, quas cæteri prophetæ canebãt. Modũ explicat Auctor de mirabil. S. Script. l. 1. c. 18. agens de cantico Hebræorũ post trãsitũ maris rubri, Exodi 15. *Admiratione*, inquit, *dignũ miraculum, vt tunc & pariter senes cũ pueris & omnes ætates, eodem inspirati Flamine, vno quasi ex ore, nulla præmonitione edocti, eadẽ cõ imenter litteras decantarent in vnum. Vbi nõ cõfue tudine humani ingenij, sed diuino spiritu cantorũ pectora & ora inspirãtur. Dominus qui populũ antè in profundo cor ã eu apparuerat, ipse postmodũ in tali statico, eorũ lingua & ingeni i gubernabat.*

Addunt Hebræi apud S. Hier. Saulem verè prophetasse de futuro sæculo, de præmijs iustorum, & pœnis improborum.

Nvm

Vers. 11. Nvm et Savl inter Prophetas?] en subita mutatione tanta Saulis hæc vox astantium erupit, quæ versa est in prouerbium simile illi quo dicimus: *anser inter olores, asinus inter apes: coruus inter Musas.* Simili modo dixere tempore Christi de Saulo facto Paulo: *Numquid Saulus inter Apostolos?* Numquid ille Iesum prædicat, qui Iesum persequi solebat? ait S. Gregor. Hoc prouerbium quoq; vsurpes, cùm promiscuè quilibet sibi magnificam aliquam functionem solitis suis viribus maiorem vsurpat; vt hoc æuo nemo non tractat sacras literas, de ijsque disputat. Ita S. Greg. Nazian. Apolog. de fuga sua ad Pontũ: *Pro eo,* inquit, *quod deberẽt esse dociles Dei, prophetant omnes, adeò vt & Saul sit inter Prophetas iuxta priscam historiam & prouerbium.* Acutè Epictetus c. 20. ean. 20. *Philosophari,* inquit, *desideras? para te ipsum, quasi irridendum sis, quasi te subsannaturi multi sint, quasi dicturi: de repente hic nobis philosophus euasit? & vnde nobis hoc supercilium?*

Moral. Disce hic quàm vtilis sit societas bonorum: hæc enim alijs suam bonitatem affricat. En tibi Saul in societate Prophetarum, fit propheta & prophetat. Deus enim suum spiritum afflans prophetis, etiam Sauli inter eos constituto eum afflabat.

Mysticè S. Bernard. serm. 2. ad fratres, de altitudine cordis: *Magnum,* inquit, *prophetandi genus, cui vos deditos esse conspicio: magnum prophetiæ studium, cui vos conspicio mancipatos. Quod illud? Nempe iuxta Apostolum non considerare quæ videntur, sed quæ non videntur sine dubio prophetare, est Ambulare in spiritu; ex fide viuere; quæ sursum sunt quærere, non quæ super terram; obliuisci quæ retrò sunt, & extendi in anteriora, ex magnâ parte prophetare est.*

Vers. 12. Et qvis pater eorvm?] ita legunt Rom. quod primò aliqui sic explicant, quasi dicat: Mirum non est Saulem prophetare, quia Prophetæ donum prophetiæ non habent à parentibus, quasi ex traduce, sed à Deo: sicut ergo Deus illis idipsum gratis communicauit, sic & Sauli. Ita Lyran. Hugo, Dion. Vatab. Sanchez, & alij.

Aliter explicant nonnulli per Auxesin, quasi dicat: Quomodo Saul subitò factus est propheta? imò pater eorum, scilicet & cæterorum prophetarum? illis enim Saul canendo eminet, quasi pater id est magister discipulis. Quomodo tam subitò factus est prophetarum magister, qui paulò antè necdum eorum erat discipulus? Ita Hebræi apud S. Hier. in Quæst.

Porrò Sept. legunt, *& quis pater eius?* quasi dicat: Nonnè Cis est pater Saulis? Cis autem est homo amusus; quomodo ergo filius eius Saul illicò tam canorus euasit Musicus? Quis eum docuit adeò melodicè canere? vtique non pater Cis nec quis alius præter Deum. Verùm legendum cum Hebr. Chald. & Roman. *Et quis pater eorum?*

Vers. 13. Et venit ad excelsvm,] scilicet collem vnde prophetæ descenderant v. 5. in excelso enim erat locus orationis & sacrificij. Eò ergo ascendit Saul antequam ad suos rediret, vt animum colligeret, & Deo pro tot donis sibi collatis gratias ageret, ait Abulen. Hugo, & Dion. Mysticè S. Gregor. *Ad excelsum,* inquit, *post prophetiæ ministerium venit, qui ad cælestia gaudia, quæ prædicat, mentem erigit, & ad ea amando, se subleuat, quæ loquendo monstrat. Doctores quidem cum minoribus plana prædicant, quasi in plano sunt: & quia post verba prædicationis, ad promerenda ea quæ prædicant, se bonis operibus præparant, ad excelsum venire perhibentur.*

Vers. 14. Dixitqve patrvvs Savl] Patruus hic Saulis fuit Ner pater Abner principis militiæ Saulis, inquiunt Beda, Hugo, Abul. Dion. & alij. Ner ergo fuit frater Cis patris Saulis.

Vers. 16. De sermone avtem regni non indicavit ei.] Cur tam altum de regno suo Saul tenuit silentium? Respond. Lyran. *Vt euitaret iactantiam, & humilitatem seruaret.* Vatabl. *hoc tribuitur,* inquit, *modestiæ Saulis.* Abul. *Erubuit,* inquit, *de se hoc dicere, ne videretur se iactare, si hoc crederet esse verum.* Addit Carthus. *Quo exemplo,* inquit, *quorumdam iactantia, vanitas, insipientia arguuntur, qui nihil norunt celare, & præsertim, si quid gloriæ & honoris eis exhibitum fuerit, aut exhibendum, silere non valent, & propriam pandunt stoliditatem.* Porrò S. Greg. *Verbum,* inquit, *non indicat, qui magnitudinem sanctitatis per vanam gloriam non reuelat. Nam qui magna dignitate, magnaq; sanctitate radiat, multa viuendo ostendit, quæ loquendo non dicit.*

Secunda causa fuit, ne secretum propalaret: ita Lyran. *Nam Samuel,* inquit, *vnxerat eum secretè, propter quod puerum Saulis fecit præire, ne audiret verba eius, vt suprà dictum est: & ideò voluit tenere secretum, & debuit quousque Samuel negotium publicaret.* Regi enim ad regia negotia summè opus est secreto.

Tertia, ne patrui inuidiam sibi concitaret, vti concitauit Ioseph narrans somnium fratribus de suo principatu: ita Ioseph. 6. Antiq. cap. 4. Hugo, Abulen. & alij.

Vers. 17. Et convocavit Samvel popvlvm ad Dominvm in Maspha.] non quod *in Maspha* esset arca Domini, vt vult Lyran. sed *ad Dominum,* id est ad comitia Domini, ad conuentum & Ecclesiam Domini, ad Synagogã Domini, vbi enim est Ecclesia Dei, ibi est, præestque ipse Deus. Rursum *ad Dominum,* id est ad Domini sortes & iudicium; quo scilicet Dominus publicè erat designaturus regem Israelis à se electum: ita Caiet. vide dicta de *Maspha* c. 7. v. 5. & Iudic. 20. v. 1. Noluit enim Deus suspectum populo esse Samuelem, quasi humano non diuino iudicio rem tantam peregisset.

Vers. 18. Ego edvxi Israel, &c.] Verè S. Bern. Serm. de septem misericordijs, de seipso fatebatur: *Sic,* inquit, *onerat me miserationibus suis Deus, sic obruit beneficijs, vt omnino aliud sentire non possim.*

Vers. 19. Nvnc ergo state coram Domino.] *Religiosum,* inquit Caiet. *sortium vsum significatur, per stare coram summo Deo: vt non ex casu, sed ex diuina prouidẽtia expectarent effectum sortis, eleuatis mentibus in Deũ & deuotè commendando causam Deo.*

Vers. 20. Et applicvit (Hebr. בקרב *iacreb,* id est appropinquare vel accedere fecit) omnes tribvs Israel.] ad sortem, hoc est: dedit vel iecit sortem duodecim tribubus vt per eam videret, quam ex illis Deus eligeret, vt ex eâ regem designaret. *Applicuit* eas Samuel, ait Abulen. ponendo sortes pro illis, vel Deum interrogando pro singulis. Quales fuerint hæ sortes, nescimus, quia eas Scriptura non explicat.

Nota, Samuel iam antè ex Dei iussu Saulem vnxerat in regem, sed secretò; nunc vt eumdem à Deo electum toti populo ostendat, sortem iacit instinctu Dei, qui Samueli suggessit, se ita sortes has directurũ, vt non in alium quã in Saulem caderent. Prudenti consilio id fecit Deus, ne quis à Samuele non à Deo electum Saulem ob priuatam ami-

amicitiam, spes & commoda arbitraretur; aut se vel alios è Iuda, vel alijs nobilioribus tribubus, ait Lyran. regno digniores esse iudicaret. Sors hæc fuit diuinatoria sed à Deo suggesta, ideoq; licita. Vide quæ de sorte triplici partim licita, partim illicita, dixi Actor. 1. Et Ionæ 1.

VERS. 21. ET CECIDIT COGNATIO METRI.] Inter filios Beniamin qui exactè numerantur 1. Paral. 8. v. 1. & seq. nominatur *Metri*. Quare Hebræi, Lyran. Abulens. Hugo, Dion. & alij censent aliquem ex posteris Beniamin, qui nominantur 1. Paralip. 8. cognominatum fuisse *Metri*, id est *iaculatorem*, quod in arte sagittandi, scopum scilicet configendi ca celleret; in hac enim eminuisse Beniaminitas patet Iudic. 20. 16.

VERS. 22. ET CONSVLVERVNT POST HÆC DOMINVM.] per Pontificem indutum Rationali in quo erant Vrim & Tummim, vti dixi Exodi 28. 30.

ECCE ABSCONDITVS EST DOMI,] in vasis quibusdam, vt habent Hebr. & Græca, putà in populi qui conuenerat, sarcinis, ait Vatab. vel in latebram aliquam fugerat, vt ait Iosephus, idque ex humilitate qua se regno indignum iudicabat, & onus regendi formidabat, ait Lyran. Hugo, Abulen. & Caiet. Vide hic quomodo honor sequitur fugientes, sequentes fugit, vti secutus est Saulem.

VERS. 23. ALTIOR FVIT VNIVERSO POPVLO AB HVMERO ET SVRSVM.] vt sicut corpore, sic & mente, virtute & dignitate regia subditis omnibus emineret. Fuit ergo Saul procerus, & quasi gigas. Sic Anchises Æneid. 8. ait Virgil. *cunctis altior ibat*, & Turnus lib. 7. *toto vertice supra est*. Sic procerus fuit Salomō Cant. 5. 15. Carolus Magnus, Iulius Cęsar, Romulus. Suum Traianum laudat Plinius in Panegyrico: *Quòd non humeris hominum, vt alij superbi imperatores, veheretur: sed sola corporis proceritate elatior & excelsior, non de patientia ciuium, sed de superbia Principum triumphasset*.

Audi Theod. *Ideò Deus elegit omnium maximum, quia Hebræi non animi virtutem, sed corporis magnitudinem mirabantur*.

Tropol. S. Gregor. *Rex*, inquit, *præcellit collo, præcellit & capite. Quid enim in collo, nisi loquutio? quid in capite, nisi mentis contemplatio designatur? Capite ergo & collo subditorum omnium capita excellit, si contemplationis altitudine mirabilis est, & sublimitate doctrinæ*. Et paulò inferiùs: *Emineat*, inquit, *Rex collo, emineat capite, sit humero sublimis, vt conuersatione perfectus sit, eloquio mirabilis, præ cæteris arduus in arce contemplationis*.

Saul typus Christi imperatoris. Alleg. Saul fuit typus Christi, idque ob tres analogias, quas recenset Beda lib. 2. in Samuel c. 3. *Primò*, inquit, *quia Saul de tribu Beniamin, id est filij dexteræ, descenditista Christi Domini familia, qua ab eo pascitur ac regitur, tota dextera est: nam eius electus in eo solùm, qui ad dexteram regni partem pertinent, perfectè generatur. Secundò quia Saul altior fuit vniuerso populo, seu eminebat super omnem populum: ita Christus Dominus sua sanctitatis & potestatis gloria cunctos facilè superabat. Quis enim similis erit Deo, inter filios Dei?* Et iterum: *Qui de cœlo venit: super omnes est. Tertiò, quia Saul in Regem vngendus absconditus est domi; ita & Christus Dominus cùm venturi essent vt raperent eum & constituerent sibi Regem, fugit*. Nec sine mysterio Saul domi absconditur: *quia Christus Dominus*, inquit Beda, *intus se quæri debere, intus inueniri posse, intus esse quæ docet; intus, quò ducit, ostendit*.

VERS. 25. LOCVTVS EST AVTEM SAMVEL LEGEM REGNI,] id est, præscripsit leges seruandas tam Regi circa populum, quam populo circa Regem, quid scilicet Rex populo, ac viciſſim quid populus Regi præstare deberet. Hinc liquet ius regis à Samuele recensitum c. 8. v. 11. nō esse legitimum, sed iniquè vsurpatum.

ET EXPOSVIT CORAM DOMINO,] puta coram arca Domini. Hic ergo Samuel publicè coram toto populo Saulem ex Dei iussu pronuntiauit Regem, ideoque publicè rursum eum vnxit, & diademate cęterisque regijs insignibus decorauit. Ita Abulen. & sat colligitur ex innouatione regni quę facta dicitur cap. sequen. v. 14. VERS. 26.

SED ET SAVL ABIIT IN DOMVM SVAM IN GABAA.] Mysticè S. Gregor. *Domus*, inquit, *Regis in Gabaa fuisse perhibetur. Gabaa quippe sublimis dicitur. Domus ergo Regis in Gabaa esse ostenditur, quia electus Dominus nonnima & terrena cogitando mcolere; sed alta & cælestia meditari studet*.

FILII VERO BELIAL (homines indomiti, superbi, proterui, inobedientes, rebelles) DIXERVNT NVM SALVARE NOS POTERIT ISTE?] *Iste*, scilicet vilis, plebeius, ignobilis, incognitus, inexpertus; Quid faciet hic longolius? Quid præstabit turris hæc caduca? *Non est in tanto corpore mica salis*. Ad quid tantum gigantis supercilium, nisi vt capita nostra despiciat, eaque suis brachijs premat, & tundat? Hic erit noster Cacus, de quo Ouidius. VERS. 27.

Dira viro facies, vires pro corpore, corpus
Grande, pater monstri Mulciber huius erat.

ILLE VERO DISSIMVLABAT SE AVDIRE.] Hebr. *obsurdescebat*, gerebat se quasi surdum: *Noluit enim*, ait Dion. *regnum suum à turbatione, lite & sanguine inchoare. Si enim ostendisset se verba illa audire, nec vindicasset, pusillanimis videretur: si verò vlcisceretur, ferocitati & arrogantia adscriptum fuisset*. Ergo rectè dissimulauit, finxitque se non audire, iuxta illud Eccles. 32. 12. *In multis esto quasi inscius*. Sapienter S. Isidor. libr. 3. Sentent. c. 50. *Plerumque*, inquit, *Princeps iustus etiam malorum errores dissimulare nouit, nō quod iniquitati eorum consentiat: sed quòd aptum tempus correctionis expectet, quando eorum vitia vel emendare valeat, vel punire*. Et Seneca lib. 1. de Clementia: *Regibus*, inquit, *certior est ex mansuetudine securitas: quia frequens vindicta paucorum odium reprimit, omnium irritat*. Et paulò inferiùs: *Clementia ergo non tantùm honestiores; sed tutiores præstat: ornamentumq; imperiorum est, simul certissima salus*. S. Bernard. ad Eugenium Pontificem: *pauca*, inquit, *castiges; multa dissimules*. Theodosij Imper. in iniurijs clementiam ita dilaudat S. Ambros. epist. 17. *Antiochenis*, inquit, *iam donasti iniurias: inimici tui filias reuocasti, nutriendas apud affinem dedisti: matri hostis tui misisti de ærario tuo sumptus*. Et August. lib. 5. de Ciuit. c. 26. *Inimicorum suorum*, inquit, *filios, quos non ipsius iussus, sed belli abstulerat impetus, Christiana charitate dilexit; nec priuauit rebus, sed auxit honoribus*. *Sapiens multa dissimulat.*

Causam dat S. Ambros. Serm. 20. *Quò enim quis fuerit ad iniuriam patientior, eò potentior constituitur in regno*. Sapienter S. Ambros. li. 2. de Interpellat. Iob. cap. 3. *Tacere*, inquit, *debet, qui recognoscit obiectum, ne vulnus exasperet & scindatur cicatrix: tacere, & qui non recognoscit: audit enim alterius, non suum crimen: quod si referat, suum facit: si tacet, retorquet, & conuitiantem vulnerat*.

Sapientiùs Tertul. lib. de patientia cap. 8. docet, claudendas esse aures ne iniurias audiant. *Si parū*, inquit,

inquit, *æquanimiter audiam dictum aliquod in me proteruum aut nequam, reddam & ipse amaritudinis vicẽ, necesse est; aut cruciabor impatientia muta. At qui huiusmodi dictu aures absteuxerit, ab vtroque incommodo eripietur: neque loquens maledicet, neque tacens affligetur.* Ita David suas aures obstruebat. *Ego autem, inquit, sicut surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum; & factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.*

Fructum huius patientiæ subijcit Tertul. *Omnis, inquit, iniuria seu lingua, seu manu incussa, cùm potien-* A *tiam offenderit, eodem exitu dispungetur, quo telum aliquod in petra constantissima duritia libratum, & obtusum. Concidet enim ibidem irrita opera & infructuosa: & nonnumquam repercussum in eum qui emisit reciproco impetu saeuiet. Nempe idcircò quis te lædit, vt doleas: quia fructus lædentis, in dolore læsi est. Ergo cùm fructum eius euerteris non dolendo, ipse doleat necesse est amissione fructus sui.*

Regium ergo, imo diuinum est, iniurias contemnere, despicere, indulgere, & beneficijs obruere.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

NAas rex Ammon vult viris Iabes Galaad eruere oculos dextros. Audit id Saul, cogitq; exercitum, quo cadit castra Naas ad internecionem. Quare v. 12. Hebræi applaudunt, eiq; regnum confirmant in Galgala.

1. ET factum est quasi post mensem, ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit
aduersum Iabes Galaad. Dixeruntque omnes viri Iabes ad Naas, Habeto nos
fœderatos, & seruiemus tibi. 2. Et respondit ad eos Naas Ammonites: Ad hoc feriam
vobiscum fœdus, vt eruam omnium vestrûm oculos dextros, ponamque vos opprobrium
in vniuerso Israel. 3. Et dixerunt ad eum seniores Iabes: Concede nobis septem
dies, vt mittamus nuntios ad vniuersos terminos Israel: & si non fuerit qui defendat
nos, egrediemur ad te. 4. Venerunt ergo nuntij in Gabaa Saulis: & locuti
sunt verba hęc, audiente populo: & leuauit omnis populus vocem suam, & fleuit. 5. Et
ecce Saul veniebat sequens boues de agro, & ait: Quid habet populus quòd plorat?
Et narrauerunt ei verba virorum Iabes. 6. Et insiluit Spiritus Domini in Saul, cùm
audisset verba hæc, & iratus est furor eius nimis. 7. Et assumens vtrumque bouem,
concidit in frusta, misitque in omnes terminos Israel per manum nuntiorum dicens:
Quicumque non exierit, & secutus fuerit Saul & Samuel, sic fiet bobus eius. Inuasit
ergo timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir vnus. 8. Et recensuit eos in Bezech:
fueruntque filiorum Israel trecenta millia: virorum autem Iuda triginta millia.
9. Et dixerunt nuntijs, qui venerant: Sic dicetis viris, qui sunt in Iabes Galaad: Cras
erit vobis salus, cùm incaluerit sol. Venerunt ergo nuntij, & annuntiauerunt viris Iabes:
qui lætati sunt. 10. Et dixerunt: Mane exibimus ad vos: & facietis nobis omne
quod placuerit vobis. 11. Et factum est, cùm dies crastinus venisset, constituit
Saul populum suum in tres partes, & ingressus est media castra in vigilia matutina, &
percussit Ammon vsque dum incalesceret dies: reliqui autem dispersi sunt, ita vt
non relinquerentur in eis duo pariter. 12. Et ait populus ad Samuelem: Quis est
iste qui dixit: Saul non regnabit super nos? Date viros, & interficiemus eos. 13. Et
ait Saul: Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in
Israel. 14. Dixit autem Samuel ad populum: Venite, & eamus in Galgala, & innouemus
ibi regnum. 15. Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem
Saul coram Domino in Galgala, & immolauerunt ibi victimas pacificas coram Domino.
Et lætatus est ibi Saul, & cuncti viri Israel nimis.

VERS. 1. HABETO NOS FOEDERATOS.] quasi dicat: *Pange nobiscum fœdus*, vt vertunt Sept. Chaldæus verò: *Decerne nobis pactum, & seruiemus tibi;* quasi dicant: subditi & serui tui erimus, sed fœderati, non bello victi & manu capti, quasi mancipia.

VERS. 2. IN HOC FERIAM VOBISCVM FOEDVS, VT ERVAM OMNIVM VESTRVM OCVLOS DEXTROS.] tum ad ignominiam & opprobrium, vt sequitur; tum vt vos semicæcos & bello inutiles reddam. *Milites enim oculum sinistrum scuto tegunt, dextro verò in pugna rem gerunt.* Ita Abul. Audi Iosephum lib. 6 Antiq. c. 5. *Hic (Naas) Iudæis vltra Iordanem habi-* A *tantibus infestus, cum magno & forti exercitu regionem ingressus, vrbes eorum subiugare cœpit: nec contentus libertatem in præsens abstulisse, vt omnem rebellãdi materiam in futurum adimeret, tam vltrò deditis, quàm vi subactis, dextrum oculum eruebat: vt quoniam scutum sinistro prospectum negat omninò inutiles bello fierent.*

Tertiam causam addit Dion. scilicet voluisse Naas hac exoculatione Iabesitarum, terrorem sui omnibus Hebræis incutere, ne quis deinceps similis supplicij metu, sibi rebellare auderet.

Tropol. *Naas* Hebr. idem est quod *serpens*, putà diabolus, *qui dextros oculos suorum eruit, quando abstinentibus à se deuictis, sic per gulam praualet, vt carnalia*

lia sola cupiant, & spiritualia, quæ amare solebant, non attendant, ait S.Greg. Beda & Angelom. spiritualia enim sunt dextra, id est potiora & meliora; ideoque dextro & meliori oculo intuenda: Carnalia verò sunt sinistra; id est viliora; ideoque sinistro & viliori oculo obiter aspicienda. Dextro ergo suspicimus cælum & cælestia; sinistro despicimus terram & terrestria.

Audi S.Nilum in Ascetico; *Naas Ammonites, qui serpentem significat, Israeli perspicaci omnem oculũ dextrum effossurum se minitatur, vt nulla dextera cogitatio, ad vllam dexteram actionem dirigatur: eos enim qui à contemplatione ad actionem se conferunt, valdè proficere non ignorat: nam illi in actionibus suis sine reprehensione se gerunt, qui mentis oculo acutissimo, quid agendum sit, antea meditati sunt.*

Vers. 3. CONCEDE NOBIS SEPTEM DIES,] ad petendum à ceteris Hebræis consilium & auxilium. Concessit eis hoc Naas superbus non ex pietate, sed ex animositate, ait Dion. æstimans neminem ausurum eis succurrere, vel sibi in prælium occurrere. Putabat enim tam paucis diebus tantum exercitum, qui suo par foret, cogi non posse.

Vers. 4. VENERVNT ERGO NVNTII IN GABAA SAVLIS:] Gabaa enim erat patria Saulis, ideoque in ea rex factus residebat.

Vers. 5. ET ECCE SAVL VENIEBAT SEQVENS BOVES DE AGRO.] *Veniebat*, inquit Hugo, *sequens boues de agro; non vt custos boum, quia hoc esset inconueniens, vt Rex esset bubulcus: sed casu accidit, vt cùm rediret Saul de agro boues præcederẽt eũ in via.* Sic & Lyran. & Dion.

Verùm hic sensus contortus videtur & violentus: sequi enim boues de agro, est aratorum, boues ab aratro reducentium ad stabulum. Fuit ergo *Saul rex & bubulcus.* Saul arator, ait Abulen. & licet iam foret rex creatus, ad solitam tamen agriculturam, cùm alia regni negotia non occurrerent, redijt. Sic & Dauid postquam à Samuele vnctus esset in Regem, rediјt ad pascendum suas oues. Vnde vers. 7. vtrumque hunc bouem suum quo arabat Saul, concidit, in frusta. Erant ergo hi proprij eius boues, non alieni. Ita Abulen. Caietan. Sanchez, Mendoza, & alij. Causam dat S.Gregor. lib. 19. mor. c. 17. quia *perit omne quod agitur, nisi solicitè in humilitate custodiatur.* Et *hoc*, ait Hugo Card. *est contra Religiosos, qui quando fiunt Episcopi, dimittunt regulam suam.* Vide & mirare hîc simplicitatem & modestiam primorum Regum, Saulis & Dauidis, ac agriculturæ dignitatem & præstantiam; vtpote quam olim Reges, & Principes exercuerint. Sic Romulus, Remus, Curius, Fabritius, primique Romani; Senatores & principes erant aratores & agricolæ. Audi Propert. lib. 4.

Curia, prætexto quæ nunc nitet alta senatu.
Pellitos habuit, rustica corda, Patres.
Sic & prisci Senatores Romani. *Buccina cogebat priscos ad verba Quirites.*
Centum illi in prato sæpè Senatus erat.

Plinius lib. 18. histor. c. 3. *Ipsorum*, inquit, *manibus Imperatorum colebantur agri; gaudente terra vomere laureata, & triumphali aratore.* Valerius Maximus lib. 4. c. 4. *Illi*, inquit, *prædiuites, qui ab aratro accersebantur, vt consules fierent voluptatis causa solum versabant: imò quos pericula Reipub. Imperatores accersebant, angustia rei familiaris, bubulcos fieri cogebant.* Causam *Cur* dat S.Chrysost. hom. 15. in 2. ad Corinth. Quòd Deus primis parentibus agriculturam vt necessariam, *Agricultura laus.* artemque innocentissimam & præstantissimam indixerit, iuxta illud Genes. 2. 15. *Posuit eum in pa-*

A *radiso voluptatis, vt operaretur & custodiret illum.* Et mox à diluuio cœpit, *Noë vir agricola exercere terram, & plantauit vineam.* Genes. 9. 20. Audi Philonem lib. de Abel. & Cain: *Moyses*, inquit, *præclarans existimans artem pastorum, ipse tractauit hoc negotium.* Et lib. de Agricultura: *Tanta*, inquit, *cura pastoralis honestas creditur & vtilitas vt Poetarum gens reges soleat vocare pastores populi.* Et lib. de Ioseph. agens de cura pastoritia: *Quæ disciplina*, inquit, *cum ciuili conuenit. Et hoc est opinor cur Poetæ reges vocant pastores populi. Nam qui summus est in arte pecuaria, facilè bonus rex euadet, pulcherrimo hominum gregi præpositus, approbata industria in minore negotio.* Denique libr. 1. de vita Moysis tom. 2. de Moyse: *Præfuit*, inquit, *gregibus, ad principatum se præparans. Nam pastoralis ars ad regnum est præludium, hoc est ad regimen hominum, gregis mansuetissimi.* Clemens Alexand. l. Strom. *Moy-*

B *ses*, inquit, *oues pascit, vt qui ad principatum pastoralem priùs erudiretur. Et enim qui hominum gregi est præfuturus, est præexercitatio, ouium pascendarum scientia. Ab ea autem ducit Deus, vt esset Dux Hebræorum exercitus.* Et D.Ambros. eleganter idipsum notat lib. 1. Epist. epist. 4. *Abraham*, inquit, *& Iacob & posteà Moyses & Dauid pastores fuerunt, regalem, quamdam in hoc munere disciplinam induentes.* Denique S.Basil. hom. 26. de Martyre Mamante: *Ne contemnas*, inquit, *vicum vbi pastorem audis. Qui Deo primus placuit. Abel pastor fuit. Moyses magnus ille Legislator, pecudes pauit in monte Horeb; & per pasturam, ad colloquium Dei peruenit. Iacob Patriarcha pecudes pascendo, pro veritate patientiam ostendit, & in modica imagine vniuersam vitam suam, quasi quadam charactere obsignauit: Dauid à pecudum pastura peruenit ad regnum. Sorores quædam sunt pastura & regni administratio. Quapropter Dominus vtraque complexus, & pastor est & rex.*

ET IRATVS EST FVROR EIVS NIMIS.] Acuit Vers. 6.
C Saul iram iustam in Naas idololatram & tyrannum tam indigna poscentem ab Israelitis: Deo & sibi quasi Regi iã subditis, vt illa ipsi esset cos virtutis, eumque stimularet ad iustam de eo vindictam, & subditorum defensionem, ad hoc enim opus erat animo heroico & excelso, præsertim in re tam subita, cùm nullum haberet militem, & hostis, tempusque angustum vrgerent. Audi S.Basil. hom. 10. de ira: *Neruus*, inquit, *est animæ indignatio, fortitudinem constantiamq; præbens ad res bene gerendas; quæ animam voluptate delinitam ac lassescentem, veluti ferro quodam cohibens, austeriorem, fortioremq; ex molli ac remissa dedit.* Et paulò pòst: *Ira*, inquit, *velut armis vtamur. Ideò Moyses omnium hominum mansuetissimus vituli idololatriam damnans, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit. Quid Phinees iustum reddidit? Nonne contra fornicantes ira, qui alio-* *Ira cos virtutis.*
D *quin mitis ac mansuetus existens, protinus vtrumque trucidauit? Samuel autem, Regem Amalec nonne iusta ira in medium trahens occidit? Sic itaque fit ira sæpenumero bonarum actionum administra. Helias verò Zelotes turpitudinis Sacerdotes iusta indignatione in totius Israel vtilitatem, vt morte mulctarentur, effecit.*

Quocirca S.Ambros. lib. 1. Offic. c. 21. *Irascimini*, ait, *vbi est culpa, cui irasci debeatis: non potest enim fieri, vt non rerum indignitate moueamur: alioqui non virtus, sed lentitudo & remissio indicatur. Irascimini ergo; ita vt, à culpa abstineatis.*

Tropol. S.Greg. *Ecce*, inquit. *Saul vt irasci nimis potuerit, priùs in eum spiritus Domini insilijt. Quàm metuenda sit ergo Sanctorum ira cernimus, si insilientem in eos Domini Spiritum cogitamus: si dum illos foris ira-*

frontes aspicimus, commouentem spiritum intus pariter attendamus. Quoties ergo maiorum zelo corrigimur, sub eorum indignatione vehementer possumus pauore, si eorum impetum, motum sancti Spiritus credimus.

Vers. 7. ET ASSVMENS VTRVMQVE BOVEM, CONCIDIT IN FRVSTA.] Imitatus est Saul exemplum Leuitæ, qui vxorem stupro occisam conscindens in frusta, illa per totum Israelem dispersit, itaque omnes ad stupri vindictam accendit. Iudic. 19. 29. Sic nouitas concisionis, noui regis minantis, se idem facturum bobus eius, qui se à bello subduxisset, omnes impulit, ad commune periculum communibus animis armisque propulsandum. Timebant enim Tyrannum Naas, ne subiugatis & exoculatis Galaaditis, victoria insolescens, pergeret trans Iordanẽ, ibiq; pari cæteros feritate omnes Hebræos sub iugum mitteret & exocularet. Timebant quoq; iram & minas sui Regis Saulis. Timebant denique Deũ vindicem, ne si regem suum ab eo constitutum desererent, ab eo in manus Naas traderentur.

QVICVMQVE NON EXIERIT ET SECVTVS FVERIT SAVL ET SAMVEL, SIC FIET BOBVS EIVS.] Hinc patet Samuelem Dei monitu adfuisse Sauli, & interfuisse castris & prælio, vt omnes ad illud animaret, & suis precibus meritisque, eis à Deo victoriam impetraret. Vnde & eâ partâ v. 12. ait populus ad Samuelem. *Quis est iste qui dixit, Saul nõ regnabit super nos?* Et v. 14. *Dixit Samuel ad populum*, &c. toti ergo huic belli tam periculosi negotio interfuit, imò præfuit cum Saule Samuel, quasi iudex vindexque Israelis. Nota hic: tam diu bonus fuit Saul, quamdiu Samuelem directorem secutus est: quando verò eius monita iussaque neglexit, factus est malus & reprobus. Rursùs Saul præponit se hîc Samueli, quasi Rex totius Israelis, ideoque dignior; licet Samuel eo esset sanctior.

SIC FIET BOBVS EIVS.] Sed cur idipsum hominibus ipsis non comminatur? Respondit R. Salomon apud Lyranum & Abulens. *Noluit*, inquit, *comminari pœnam mortis, vel detruncationis membri, ne in principio regni sui, à magno rigore incipere videretur.* Astipulatur Dionysius: *Comminabatur*, inquit, *Saul pecorum ablationem, non hominum trucidationem; vt temperatè inciperet suam exercere iurisdictionem.*

Nouelli ergo Principes, si sapiunt, sequantur illud Claudiani: *Mitissima sors est regnorum sub rege nouo.*

Vers. 8. FVERVNTQVE FILIORVM ISRAEL TRECENTA MILLIA, VIRORVM AVTEM IVDA TRIGINTA MILLIA.] Mendaciter Iosephus, vt vires suorum Israelitarum, Vespasiano & Romanis ostentet, ait, ex Israele fuisse septingenta millia, ex Iuda verò septuaginta. Quanquam Sept. hic numerant sexcenta millia Israelis, & septuaginta ex tribu Iuda. Porrò Saul *recensuit eos in Besech*, qui erat locus iuxta Iordanem, cuius rex erat Adoni-Besec, Iudic. 1. 5. quam Iosephus *Balam* vocat, Sept. *Bama*.

Mysticè, *Besec* Hebr. idem est quod *fulgur* vel *egestas*. quod Beda ad mysterium traducens asserit, *fideles omnes, æternæ patriæ ciues, in Christo Domino, qui fulguri comparatur*, Lucæ 17. vers. 24. *numerandos esse & colligendos.* Et rursùs, *qui relictis omnibus sequuntur Dominum, describendos esse & recensendos, vt regno cælorum potiantur, quod pauperes spiritu consequuntur*, Matth. 5. v. 3.

Porrò numeris 300 & 30. millium, idem Beda hoc mysterium assignat: *Ternarim*, inquit, *propter confessionem sanctæ Trinitatis ad fidem: denarium, & centenarium propter dexteræ mercedis electionem, & denarium diuinum bonis vinitoribus dandum, referuntur ad spem. Porrò millenarius ad immobilem stabilemq; perfectæ dilectionis respicit operationẽ.* Et statim: *In filijs Israel, qui est videns Deum,* intelligit *speculantium perfectionem: in viris autem Iuda, qui interpretatur confessio confitentium fortitudinem:* suo vtrisque nomine optimè accommodato. Nam *contemplatores* minori vocabulo *filij: Confessores*, solidiori nomine *viri* nuncupantur.

CRAS ERIT VOBIS SALVS.] Mirare hîc prudentiam & celeritatem Saulis, qui vno die tantas copias conflauit, disposuit, magnis itineribus in hostẽ contendit, pugnauit, vicit, triumphauit: vt cum Iulio Cæsare dicere posset: *Veni, vidi, vici.* Hinc patet minùs verè Iosephum, & ex eo Magistrum hist. schol. pro *cras*, supponere, *tertio die.* *Credibile est*, ait Dion. *quòd Samuel diuina reuelatione cognouit, quòd Saul cum suis triumpharet.* Vers. 9.

CVM INCALVERIT SOL.] Mysticè B. Petrus Damiani lib. 6 epist. 5. *Cùm*, inquit, *mẽs per desidiam primitùs tabefacta, iam in se reuersa, ad Conditoris sui desiderium recalescit; cùm torporem negligentiæ deserit, & frigus insensibilitatis pristinæ flamma sancti amoris accendit: tunc velut incalescente sole, victoria de hostibus sumitur, & obsessa ciuitas de superbi Regis manibus liberatur. Hinc est quod de Abraham scriptum est: quia apparuit ei Dominus in conualle Mambre in ipso feruore diei.* Genes. 18. v. 1. *Hinc est, quod de Lot dicitur: Sol ortus est super terram, & Lot ingressus est Segor.* Genes. 19. v. 23. *Rectè igitur mundi, siue principis eius amicitias dedignamur, & cum eis simul societatis fœdus habere contemnimus, ne dum tenebris iungimur, luce priuemur.*

MANE EXIBIMVS.] Audi S. Gregor. *Qui*, inquit, *iam de vicino auxilio securi sunt, quamdam spem hostibus tribuunt, quos promittendo illudunt. Voce quidẽ debilitatem simulant; sed fortitudinem promissi auxilij intùs seruant. Aliud ergo promittunt, aliud credunt.* Et paulò pòst: *Dabant*, inquit, *hostibus credere, quòd sic se in eorũ manibus traderent, vt facere de eis possent quæcumque voluissent. Sed qui in diem sequentem venturum Regem in suum auxilium nouerant; exire cum eo non ad hostium manus, sed ad interfectionem cogitabant.* Vers. 10.

CONSTITVIT (diuisit) SAVL POPVLVM IN TRES PARTES,] vt tribus ordinibus & locis, in hostium castra ex inopinato irruerent; itaque eos percellerent & occuparent, ne quis eorum euaderet. Rursum, vt si vna turma deficeret vel succumberet, altera ei succurreret. Vers. 11.

Mysticè, B. Petrus Damiani lib. 6. Epistolarum Epist. 5 *Quid est*, inquit, *quòd populum in tres constituit partes, nisi quia tres sunt principales animæ virtutes, fides scilicet, spes & charitas? in trifarijs itaq; bellatorum partibus victoria certaminis obtinetur, quia tribus his virtutibus, duce Christo, omnis diabolica tentatio vincitur.*

ET INGRESSVS EST MEDIA CASTRA IN VIGILIA MATVTINA,] vt somno sopitos vel semisomnes inuaderet & opprimeret. Simili stratagemate vsus Iosue c. 10. 9. cecîdit Amorrh. vide ibi dicta.

ET PERCVSSIT AMMON] putà Ammonitas. Addit Iosephus ipsum eorũ regem Naas fuisse occisũ. Vers. 13.

ET AIT SAVL: NON OCCIDETVR QVISQVAM IN DIE HAC:] quia hæc dies est gaudij, victoriæ & triumphi, quã non decet cæde luctuq; ciuiũ funestare, fœdare, maculare, ait Ioseph. Abul. & Dion.

EAMVS IN GALGALA, ET INNOVEMVS REGNVM.] Elegit Samuel Galgala; tũ quia hic locus erat vicinus Iordani, iuxta quem commissum erat prælium, & victoria parta: tum quia Galgala locus Vers. 14.

erat

erat celebris ob castra Iosue c.5 tum quia Samuel in Galgala populum iudicare solebat. Ibi ergo fiebat conuentus populi & comitia publica; in quibus proinde Samuel voluit innouare regnū Saulis, id est nouâ populi de tanta eius victoria gratulatione confirmari. Vnde verisimile est Samuelem hic rursùm vnxisse Saulem in regem, cęterisque regis insignibus eum ornasse. Hinc Ioseph. l.6.c.4. asserit Saolē vnctū in *Masphà & in Galgala*. Ter ergo vnctus est Saul, à Samuele primò secretò, & priuatim cap.10.1. Secundò, publicè in *Masphat*. Terriò post victoriam poblicè pariter *in Galgala*. Ita Abulen. Sanchez, Serar. & alij. Sic & Da-
A uid ter fuit vnctus in regem, primò: priuatim in dumo patris cap.16.13. Secundò, publicè in Hebron *super tribum Iuda*, 2.Reg.2.4. Terriò, c.5 3. ibidem *super totum Israel*.

ET OBTVLERVNT IBI VICTIMAS PACIFICAS,] in gratiarum actionem pro pace, Israëli per victoriam Saulis parta; & in postulationem, vt illa pax tam Israëli quàm Sauli foret firma & cōstans. In noua enim tantæ victoriæ exultatione ac noui regis & triumphatoris Saulis inauguratione, par erat, hæc sacrificia ad publicam gratulationem offerri *in Galgalis*; esto ibi non esset arca fœderis, nec tabernaculum, vel altare holocaustorum. VERS. 15.

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Samuel sui principatus iustè sanctéq́, gesti testimonium poscit à plebe: Mox v.7. refricans Dei in populum beneficia ac populi ingratitudinem, grauiter eum contestatur, vt soli Deo seruiat; alioqui Dei vindictam experturum: in cuius rei signum, Dei quasi è cælo dicta sua confirmantis vocem elicit per tonitruum, v.18. Igitur hoc capite populus Samuelis innocentiam probat, sapientiam audit, patientiam videt, potentiam admiratur.

1. DIxit autem Samuel ad vniuersum Israel: Ecce audiui vocem vestram, iuxta om-
nia quę locuti estis ad me, & constitui super vos regem. 2. Et nunc rex gradiatur
ante vos: ego autem senui, & incanui: porrò filij mei vobiscum sunt: itaque cōuersa-
tus coram vobis ab adolescentia mea vsque ad hanc diem, ecce præsto sum. 3. Lo-
quimini de me coram Domino, & coram Christo eius, vtrum bouem cuiusquam tule-
rim, aut asinum: si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuius-
quam munus accepi: & contemnam illud hodie, restituamque vobis. 4. Et dixerunt:
Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam.
5. Dixitq́; ad eos: Testis est Dominus aduersum vos, & testis Christus eius in die hac,
quia non inueneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt: Testis. 6. Et ait Samuel ad
populum: Dominus, qui fecit Moysen & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Æ-
gypti. 7. Nunc ergo state, vt iudicio contendam aduersum vos corā Domino, de om-
nibus misericordijs Domini, quas fecit vobiscū, & cum patribus vestris: 8. quo modo
Iacob ingressus est in Ægyptum, & clamauerunt patres vestri ad Dominum: & misit
Dominus Moysen & Aaron, & eduxit patres vestros de Ægypto & collocauit eos in
loco hoc. 9. Qui obliti sunt Domini Dei sui, & tradidit eos in manu Sisaræ magistri
militiæ Hasor, & in manu Philisthinorum, & in manu regis Moab, & pugnauerunt ad-
uersum eos. 10. Postea autem clamauerunt ad Dominum, & dixerunt, Peccauimus,
quia dereliquimus Dominum, & seruiuimus Baalim & Astaroth: nunc ergo erue nos
de manu inimicorum nostrorum, & seruiemus tibi. 11. Et misit Dominus Ierobaal, &
Badan, & Iephte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorū per circuitū,
& habitastis confidenter. 12. Videntes autem quòd Naas rex filiorum Ammon ve-
nisset aduersum vos, dixistis mihi: Nequaquam, sed rex imperabit nobis: cùm Domi-
nus Deus vester regnaret in vobis. 13. Nunc ergo presto est rex vester, quem elegistis
& petistis: ecce dedit vobis Dominus regē. 14. Si timueritis Dominum, & seruieritis
ei, & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os Domini: eritis & vos, & rex qui
imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum: 15. si autē non audieritis vocem
Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domini super vos, & super pa-
tres vestros. 16. Sed & nūc state, & videte rem istam grādem, quam facturus est Do-
minus in conspectu vestro. 17. Numquid nō messis tritici est hodie? inuocabo Domi-
num, & dabit voces & pluuias: & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vo-
bis in cōspectu Domini, petētes super vos regē. 18 Et clamauit Samuel ad Dominū,
& dedit Dominus voces & pluuias in illa die. 19. Et timuit omnis populus nimis Do-
minū & Samuelē, & dixit vniuersus populus ad Samuelē: Ora pro seruis tuis ad Do-
minū Deum tuum, vt non moriamur, addidimus enim vniuersis peccatis nostris ma-
lum, vt peteremus nobis regē. 20. Dixit autem Samuel ad populū: Nolite timere, vos
fecistis vniuersum malū hoc: verumtamē nolite recedere à tergo Domini, sed serui-

te Domino in omni corde vestro. 21. nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt. 22. Et non derelinquet Dominus populum suum, propter nomen suum magnum: quia iurauit Dominus facere vos sibi populum, 23. Absit autem à me hoc peccatum in Dominum, vt cessem orare pro vobis. & docebo vos viam bonã & rectam. 24. Igitur timete Dominum, & seruite ei in veritate, & ex toto corde vestro: vidistis enim magnifica quæ in vobis gesserit. 25. Quòd si perseuerauerītis in malitia: & vos & rex vester peribitis.

Vers. 2. REX GRADITVR ANTE VOS.] Chald. *Ecce rex ductor in capite vestro.* Hoc enim petierat populus cap. 8. 20. Rursum Samuel hic quasi se abdicat principatu, quasi dicat: ego officio meo persunctus sum, regem quem petiistis dedi vobis Saulem: ille ergo deinceps erit rex, dux & princeps vester. Vnde mox v. 3. Samuel coram Saule toti populo administrationis suę rationē reddit, vti solent facere ij, qui magistratu abeunt, vel eo se abdicant: qua in re tum reuerentiam & obedientiam Sauli detulit, tum suam integritatē ostendit: dum Saulis & totius populi iudicio se supposuit, si quis aliquid aduersùs eum haberet ait Caiet.

EGO SENVI ET INCANVI; PORRO FILII MEI VOBISCVM SVNT.] vt me mortuo iniuriam vel damnum, si quod alicui vestrûm intuli, ex bonis meis præstent & sarciant: dummodo læsus illud nunc palàm edicat, & de eo me conuincat. ita Lyran. Secondò, Dion. quasi dicat ergo abeo, sed filij mei pro me, si qua in re opus erit, vobis, nouoque regi seruient. Tertio, Mendoza, quasi dicat: *Filij mei vobiscum sunt. Optimè illos nostis; & ab illis in meam vitam facilè inquiretis; an ego illorum malitiam fouerim, aut iuuerim, aut aliquo patrocinio ad iniustitiam exercendam incitarim. Quare cùm hac inquisitio facilis sit omnes quasi ad hoc iudicium concurramus.*

Ex τὸ *senui & incanui*, patet Samuelem hoc tempore fuisse valde senem; scilicet circiter sexaginta annorum; ita vt natus anno 2. Heli, qui 40. annis præfuit, cùm ei morienti successit, fuerit 38. annorum, ac deinde 22. præfuerit Israeli. Sic enim hisce annis additis conflabuntur anni sexaginta senectutis eius, quæ in eo citior & grauior fuit, ob labores assiduos, quos in iudicando subierat. Dices, quomodo ergo subdit Samuel: *Conuersatus coram vobis ab adolescentia mea?* Nam qui 38. est annorum non est adolescens, sed vir. Respon. Samuel adhuc viuente Heli, cum iunior esset, multa loco Heli iam grandæui administrabat; exercebat enim eum Deus per Heli, vt idoneus fieret eius successor: huc enim eum ipse destinabat.

Vers. 3. CORAM CHRISTO EIVS.] id est coram Saule, qui est *Christus*, id est *vnctus Dei*, eò quòd Deus eum per me regem creârit, & vnxerit. Samuel ergo coram Saule & coram Deo suam integritatem enuntiat, ad Saulis & populi exemplum, vt illud imitentur; simul tacitè innuens, se Deo illam acceptā referre: Nam vt ait D. August. lib. 9. Confess. c. 13. *Quisquis*, inquit, *tibi Domine enumerat vera merita sua; quid tibi enumerat nisi munera tua?* Et Epist. 105. ad Sixtum: *Cùm*, inquit, *Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronat, quàm munera sua.*

VTRVM BOVEM CVIVSQVAM TVLERIM.] Sic & S. Paulus: *Argentum*, inquit, *& aurum, aut vestem nullius concupiui: ipsi scitis.* Actor 20. v. 33. Et iterum *Capite*, inquit, *nos: neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumuenimus*, & c. 2. Cor. 7. v. 22.

Hinc B. Petrus Damiani lib. 1. Epist. 12. coarguit Episcopos, qui nolunt se suosque actus à ciuibus

A examinari. *Quæ*, inquit, *est hic arrogantia tumor: quis elationis fastus? Quæ denique tanta superbia? ut liceat Episcopum ad propria voluntatis arbitrium viuere, & quod insolenter excessum est, à subiectis suis dignetur audire.* Et paulò pòst, hunc fastum per exempla proborum contraria exaggerans: *Beatus*, inquit, *Iob dicit: Si contempsi subire iudicium cum seruo meo Iob. 31. v. 13. Et tu dicis: Absit, vt digner ad examen venire tam Clerico meo. Deus omnipotens per Isaiam clamat: venite & arguite me. Isai. 1. v. 18. Is qui iudicat omnia non dedignatur à seruis argui: tu seruum vtique cum seruo in iudicium venire fastidis? Samuel vltrò se arguendum nullis accusantibus obtulit; & virum eis in aliquo violenter oppresserit, inquisiuit. Ecce præsto sum*, inquit, *loquimini de me*, &c.

B SI OPPRESSI ALIQVEM.] Samuelis iustitiam & modestiā æmulatus S. Gregor. Nazian. Orat. 32 se populi iudicio submittit. *Quid*, inquit, *populum hunc per auaritiam circumuenimus? numquid priuatis vtilitatibus consuluimus? numquid Ecclesiam molestia affecimus? Nihil profectò, quantùm mihi conscius sum. Purum minimeq; adulterinum sacerdotium custodiui.* Mox graui contentione idipsum perurget dicens: *quod si Principatum, aut sublimium thronorum studio ductus sum, aut Imperatorum aulas calcare appetij, numquam aliud quidquam splendoris consequi mihi contingat; aut si consequutus fuero, statim illud proyciam, atque amittam.*

Porrò Samuel hæc de se recenset coram nouo rege Saule, vt eum suo exemplo doceat subditos C non opprimere, sed subleuare. Ita S. Chrysost. hom. 24. in Epist. 2. ad Corinth. qua in re vide & imitare prudentiam Samuelis.

SI DE MANV CVIVSQVAM MVNVS ACCEPI,] etiam vltrò & sponte oblatum. Magnæ integritatis, magnanimitatis & sanctitatis indicium est, munera recusare. Sic Daniel ad Baltasar c. 5. 17 *Rex*, inquit, *munera tua alteri da.* Quærit S. Chrysost. in Psal. 95. *Et quod erit interpretationis suæ Danielis præmium?* ac respondet: *A Deo merces veniet: quin potiùs hoc ipsum mihi veritatis præmium, interpretari veritatem, ac puritatem, qua infamatur, vindicare.* Sic Abraham respuit munera regis Sodomæ, quem ab hostibus liberarat. Genes. 14. 22. & Elisæus munera Naaman, quē D à lepra curarat. 4. Reg. 5. 14. Et Moses Num. 16. 15 & Iob c. 31. 7. S. Hilarion Ononis, à quo legionem dæmonum expulerat, ampla dona refutans, cùm ille instaret, vt saltē illa accipiens erogaret in pauperes, respondit: *Tu meliùs potes tua distribuere, qui per vrbes ambulas, & nosti pauperes: Ego, qui mea reliqui cur aliena appetam? Multis nomen pauperum occasio auaritiæ est: misericordia verò artem non habet. Meliùs nemo erogat, quàm qui sibi nihil reseruat. Tristi autē & in terra iacenti: Noli*, inquit, *contristari fili: quod facio pro me & pro te facio: Si enim hæc accepero, & ego offendam Deum, & ad te legio reuertetur.*

Prælati respuant munera.

Hinc S. Bernard. lib. 4. de Consid. mitè laudat Gaufridum Legatum Apostolicum, quòd omnia omninò etiam exigua munera spreuerit. *Non fuerunt*, inquit, *qui possēt Legato dicere: Ditauimus Abraham.*

brabam. Ipse verò cum Samuele liberè concionabatur ad omnes; loquimini de me, &c. Addit S. Bern. exemplum Cardinalis Martini, cui cùm Episcopus quidam equum donasset, ac mox eius quadam in re suffragium flagitasset ab eo hoc responsi tulit: *Decepisti me, nesciebam tibi imminere negotium. Tolle equum tuum, ecce in stabulo est.*

. Tropol. Quisque debet quotidie iudicium hoc sui peragere per rigidum conscientiæ examen. Audi S. Bern. ad fratres de monte Dei: *Disciito tibi præesse, vitam ordinare, mores componere, te ipsum iudicare, & te apud te ipsum accusare, sæpe etiam condemnare, nec impunitum dimittere. Sedeat accusans iustitia, stet rea & temetipsum accusans conscientia; nemo te plus diligit, nemo fidelius iudicabit. Pete à te ipso rationem præterita noctis, & ventura diei tu tibi canonem præscribito, & superuenientis noctis regimen indicito: Sic districto nunquam aliunde lasciuire vacabit.*

Vers. 4. NON ES CALVMNIATVS NOS, &c. NEQVE TVLISTI DE MANV ALICVIVS QVIPPIAM.] Magnū hoc est & mirabile totius populi de integritate Samuelis testimonium pariter & iudicium. Quocircà S. Greg. Nyssen. Meletium Episcopum Antioch. virum integerrimum confert Samueli in Orat. habita in eius funere: *Cùm primùm,* inquit, *illa Ecclesia Meletium vidit; vidit mansuetudinem atque clementiam qualis in Dauide fuit, qualis in Salomone, intelligentiam atque prudentiam, qualis in Moyse, bonitatem, qualis in Iosepho, continentiam pudicitiamq́; : qualis in Dauide, sapientiam, qualis in Samuele perfectionem.*

Integritas Samuelis. Porrò Samuel suæ integritatis testimonium poscit à populo, vt deinde liberius eum de suis sceleribus redarguat. Nam vt ait S. Gregor. lib. 7. mor. c. 16. *Mūdus esse à vitijs debet, qui curat aliena corrigere: quia nequaquam purè maculam in membro considerat oculus, quem puluis grauat: & superpositas sordes tergere non valet manus, quæ lutum tenet. Dauid vir sanguinum, templum Deo ædificare prohibetur.* 1. Paral. 22. vers. 8. *Quia qui adhuc actibus carnalibus incumbit, necesse est, vt instruere spiritualiter mentes proximorum erubescat.* Et Tertul. lib. de Patientia c. 1. *Oportet,* ait, *constantiam commonendi, propriæ conuersationis auctoritate dirigere, ne dicta factis deficientibus erubescant.* Et S. Ambros. lib. 5. in Lucam c. 6. *Nisi tu,* inquit, *priùs interiora tua vacua feceris ab omni labe peccati, non potes alijs ferre medicinam. A te igitur pacem incipe, vt cùm fueris ipse pacificus, pacem alijs feras. Quomodo enim potes aliorum corda mundare, nisi tuum antè mundaueris?*

Quocirca Ferrandus Diaconus Carthag. hoc Samuelis exemplum, Belli Ducibus imitandum proponit. Sic enim scribit Regula 1. Innocentiæ militaris: *Dux, ait, in sua administratione, non præesse diligat, sed prodesse: imitetur bonis actibus Samuelem; cōparet sibi liberam fiduciam verecundæ & honestæ libertatis, vt ingenuâ fronte dicere valeat subiectis sibi, sicut dixit Samuel: Ecce adsum ego, &c. aut de manu alicuius accepi pro exhortatione vel calceamentum, &c. Et respōdeatur etiam ei, quod dixerunt ad Samuel; Nemini nostri nocuisti, &c. O quam gloriosus dux erit ante faciem Principis, qui ista audire meruerit,* &c.

Vers. 11. ET MISIT DOMINVS IEROBAAL.] Hic est *Gedeon* successor aræ Baal. Iudic. 6. 32.

ET BADAN: hic est *Samson,* vt vertit Chald. Sic & S. Hier. in quæst. Hebr. Angelo. Lyran. Abulen. Caiet. Vatab. & passim Interpretes. Nam *Samson* dictus est *Badan,* quasi בדן *bedan,* hoc est *in Dan habitans.* Fuit enim ipse ex tribu Dan: vel quasi *bendā,* id est *filius Dan* siue *Danita,* ait Clarius, Pagnin. A-

A bulen. & alij. Vnde nonnulli codices addunt *Samson,* quod explicationis *Badan* causâ additum in margine, posteà irrepsit in textum; vnde ex eo illud deleuere Romani. Rursùm *Badan* Hebr. idem est quod *restis & fortitudo eorum,* ait Pagnin. talis enim Hebræis fuit Samson. Denique per Anagramma & Alphabetariam reuolutionem quam Hebræi vocant *Abbat,* qua vltimæ litteræ cum primis retrogrado ordine commutantur, v. g. Aleph prima commutatur cum vltima Tau; ac Beth secunda à principio, cum Schin quæ secunda est à fine, ac Daleth quarta à principio, commutatur cum Mem, quæ quarta est à media Iod: hac inquā litterarum cōmutatione *Badan* est *Samson,* sic enim per idem Anagramma, *Sesach* est *Babel,* Ierem. c. 25 vers. 26. vide ibi dicta. Vtitur Scriptura hac litterarum reuolutione, vt significet fortis Samsonis cō-

B mutationem, qua vir fortissimus post capillorum resectionem factus est infirmissimus, ac captus à Philisthæis exoculatus est.

VIDENTES AVTEM QVOD NAAS, &c. DIXISTIS: REX IMPERABIT NOBIS.] Hinc patet, causam cur Hebræi petierint regem, fuisse metum imminentis Naas, vt superiùs dixi. Vers. 12.

SI TIMVERITIS DOMINVM,] eum reuerendo, amando, colendo, obediendo, & cauendo ne qua in re legem eius transgrediendo eum offendatis. Nam vt ait S. Chrysost. in Psa. 127. *Nullū est malum quod non extinguat Dei metus. Quemadmodum ignis, quodcumque ferrum reperit contortum vel rubigine confectum, id clarum reddit ac pulchrum, ferruginem abstergens & quod in eo erat peruersum & inflexum, perfectissimè corrigit: ita Dei metus vel exiguo tēpore facit omnia, & eos qui ab ipso tincti sunt, nulla re humana frāgi finit.* Vers. 14.

Eleganter & neruosè Tertul. lib. de Præscript. cap. 43. *Vbi,* inquit, *Dei metus, ibi grauitas honesta, &*

C *diligentia attonita, & cura solicita, & adlectio explorata, & communicatio deliberata, & promotio emerita, & subiectio religiosa, & apparitio deuota, & processio modesta & Ecclesia vnita, & Dei omnia.*

ERITIS, &c. SEQVENTES DOMINVM] quasi dicat: ostendetis re ipsa vos ex toto corde sequi Dominum, sicut filij sequuntur per omnia patrē, milites Ducem, subditi Regem. Atque hinc consequemini magnum decus: *Gloria enim magna est, sequi Dominum,* vt ait Eccles. c. 23. 38. ac magnum pariter emolumentum. Deus enim vos quasi sequaces cultoresq́ue suos proteget, prosperabit & beabit. Vnde Sept. addunt: *& liberabit vos.*

SI AVTEM NON AVDIERITIS VOCEM DOMINI: SED EXASPERAVERITIS SERMONES EIVS.] Primò, aliqui cum Hugone sic exponunt: *Si præcepta Dei æstimaueritis esse aspera & difficilia, vel* Vers. 15.

D *impossibilia seruatu.* Nam vt ait S. Gregor. *Bona opera in dilectione suauitatis habenda sunt, non in æstimatione asperitatis: nam quibus semper dura & aspera videntur, quæ à Domino præcipiuntur, paulatim decidunt & deficiunt.* Et paulò pòst: *Si non exasperaueritis,* inquit, *os Domini; quasi dicat: si ea, quæ carnalibus aspera sunt, præcepta charitatis, vsque ad vitæ finem cum iucunditate deducitis.* Piger enim & nequam seruus est, *qui fingit laborem in præcepto.* Psal. 93. 20. Secundò, idem Hugo quasi dicat: *si feceritis Deū asperè loqui propter peccata vestra,* vt scilicet dicat: *Ite maledicti in ignē æternū.*

Tertiò & genuinè, Hebr. est: *Sed amaricaueritis, vel amarū feceritis os Domini,* hoc est si irritaueritis, & ad iram prouocaueritis Dominum: ira enim ostendi solet amaro ore & vultu, indeq́; prodeuntibus

tibus sermonibus amaris & asperis; vnde Chaldæus vertit: *Et rebellaueritis dictis Domini.* Rursū per *os & sermones Domini*, possunt accipi leges & præcepta Dei, quæ ipse ore suo edixit, quasi dicat, *si offenderitis legē, eamq; ad iram prouocaueritis.* Est prosopopœia: tribuitur enim legi inanimæ anima, sensus & ira: Lex enim videtur irasci impijs, dū ab ijs violatur & contēnitur, ideoq; ipsa quasi irata sui violatoribus minas & pœnas in se sancitas intentat. Verùm per legē intelligitur Deus legislator, qui prævaricatoribus irascitur, eisque pœnas in lege statutas infligit. Hic ergo sensus in idē cū priore redit.

ERIT MANVS DOMINI SVPER VOS, ET SVPER PATRES VESTROS.] Primò, Chaldæus sic exponit: *Erit plaga Domini in vobis, vt hæc quæ fuit in patribus vestris, cùm in deserto Deo rebellarunt.* Sic & Vatab. *Affliget, inquit, vos vt afflixit maiores vestros, quando fuerunt inobedientes.* Accedit Lyran. *Manus, inquit, Domini erit super vos de futuro, sicut fuit super patres vestros de præterito.* Et Carthusianus: *Quidam, inquit, sic exponunt. Ita erit super vos in posterum, sicq; puniemini, sicut iam antè fuit, & sicut puniti fuerunt patres vestri transgressores.* τὸ enim *&*, quando copulat similia, idem valet quod *sicut*, vt patet in Prouerbijs.

Secundò, Dion. quasi dicat: *Tam vos, inquit, quàm patres vestri, qui vos ad mala induxerunt, seu à vitijs non refrænant incurretis debitas pœnas Dei, vel super patres vestros defunctos condemnatos; quorum damnatio seu tormentum augebitur ex iniquitatibus & condemnationibus vestris; in quantum præbuerunt vobis occasionem & exemplum peccandi: & pœna vnius damnati redundat in alium.* Hic sensus si de viuis accipiatur planissimus est; si de mortuis, remotior videtur, & altiùs, quàm Hebræorum crassa mens se porrigeret, longiusque petitus.

Tertiò, *Erit manus Domini super vos & super patres*, id est principes vestros: princeps enim est pater patriæ teste Aristotele lib. 8. Ethic. c. 11. vnde Homerus Agamemnonem regem vocat *patrem & pastorem populorum.* Et Romani, Senatores suos qui omnia regebant, vocabant, *patres conscriptos*: ac sæpè in Scriptura principes vocantur *patres*. Ita S. Gregor. Abulen. Caiet. vnde Sept. vertunt; *super vos, & super Regem vestrum.* Audi Senecam lib. 1. de Clementia cap. 14. *Hoc, inquit, quod parenti, etiam Principi faciendum est, quem appellauimus patrem patriæ, vt sciret datam sibi potestatem patriam, quæ est temperatissima liberis consulens, suaq; post illos reponens. Tardè sibi pater membra sua abscindat, & cùm absciderit reponere cupiat, & in abscindendo gemat, cunctatus multum diuq;.*

Vers. 17. NVMQVID NON MESSIS TRITICI EST HODIE? INVOCABO DOMINVM, ET DABIT VOCES (tonitrua) ET PLVVIAS.] Fuit hoc miraculum, vt docet S. Gregor. Lyran. Hugo, Abulen. Vatabl.

Tonitru miraculosum. Dion. Caiet. & cæteri. Nam vt scribit S. Hier. testis oculatus in Amos 4. v. 7. *Nūquid in fine mensis Iunij, siue in mense Iulio in his prouincijs, maximeq; in Iudæa, pluuias vidimus? Deniq; in Regum libris, pro signo magno atque portento, diebus æstatis & messis orante Samuele pluuia concitata sunt.*

Rursùm, quia cùm serenum esset cælum, Samuel per preces suas subitò hæc tonitrua & pluuias è cælo elicuit, & à Deo miraculosè fieri impetrauit. Audi Auctorē de mirabil. S. Script. li. 2. c. 9. apud S. August. tom. 3. *Samuele, inuocante Dominum, cùm populus sibi Regem peteret, Dominus per pluuias & horribiles voces intonuit, quibus plebs quæ audierat, se Dominum repulisse ne regnaret sibi, intelligeret. Quos fragores per Samuelis iterum Dominus deprecationem compescuit, postquam populi de hac re pœnitudinē intus aspexit.*

A

Addit idem Auctor Samuelē pœnitenti populo mox stitisse pluuias, & cælum serenasse; quod nouum fuit miraculum. Hinc Clemens Alexand. lib. 6. Stromat. culpat Græcos, quòd hanc Samuelis historiam detorserint ad Æacum, fingentes ipsum suis precibus à Deo impetrasse pluuiam, qua segetes siccitate emortuæ reuiuiscerent.

Tropol. S. Gregor. *Dominus, inquit, vocem dat* (hoc est tonitruum) *quia peccatorum corda excitat, vt prauitatis suæ nequitiam recognoscant. Dat pluuias, quia excitata corda per infusionem supernæ gratiæ adiuuat, vt non solùm deserat mala quisq;, quæ fecit, sed etiam bona fortiter agat, quæ appetit.* Et paulò pòst: *Nō est, inquit, minus miraculum immutatio cordis, quàm perturbatio aëris. Non minus miraculum est, arentia corda reuiuiscere,*

B

quàm æstiuis ardoribus, inusitato more pluuias inundare. Maius quippe Miraculum est, intimo sonitu insensibilem mentem concutere, quàm collisis per ventum nubibus tonitruum insonare.

ET VIDEBITIS QVAM GRANDE MALVM FECERITIS VOBIS IN CONSPECTV DOMINI PETENTES SVPER VOS REGEM:] tum quia Deus per tonitrua, iratum se fuisse vobis testabitur: ipse enim in peccata & peccatores detonat: tū quia, vt ex R. Salomone ait Lyran. *Deus excitauit ista tonitrua, vt confutaret peruicaciam populi: nam si tantæ erāt vires Samuelis vt posset cælum commouere & tonitrua deuocare, quomodo non potuit hostem profligare & Republicæ præesse?*

ET DOMINVS DEDIT VOCES.] tonitrua mixta fulguribus & grandinibus, ait Iosephus l. 6. Ant. 6. Vers. 18.

C

Porrò S. Gregor. hom. 27. in Euang. citans illud Ierem. 15. 1. *Si steterit Moses & Samuel coram me, nō est anima mea ad populū istum. Quid est, inquit, quòd Moyses & Samuel cæteris Patribus in postulatione præferuntur; nisi quòd hi duo tantummodo in cuncta Testamenti veteris serie etiā pro inimicis suis leguntur exorasse? Vnus à populo lapidibus impetitur.* Exod. 17. v. 4. *& tamē pro lapidatoribus suis Dominū deprecatur. Alter ex principatu eijcitur, & tamē petitus, vt exoraret fatetur dicēs: Absit à me hoc peccatū in Domino, vt cessem orare pro vobis.*

NOLITE RECEDERE A TERGO DOMINI.] Hebr. Vers. 20. *de post Dominum.* Chald. *de post cultū eius*, quasi dicat: Ne destiteritis sequi Dominum, eumque amare & colere. Moral. S. Greg. *Pœnitētis, inquit, mens tūc benè dirigitur, si diuina iudicia metuat, & de Dei omnipotētis miseratione confidat. Timor quidem sine spe in desperationem præcipitat: sed cùm spei cōiungitur, salutem mentis operatur. Quare summo studio optimus Doctor inuigilare debet, vt peccantē terreat, & territū ad veniæ spem reducat. Quatenus per metū peccare desinat, & per spem impetrandæ indulgentiæ, diuinæ misericordiæ portum quærat.*

D

Tropol. idem S. Gregor. *Iusti, inquit, stant in conspectu Domini, quia testimonio bonæ conscientiæ de amore Conditoris præsumunt. Peccatores autem cùm mala committunt à facie Domini fugiunt: cùm verò redire pœnitendo deliberant, quasi post tergum Domini sunt; quia & discedere longiùs nolunt, & tamen præsumere de Deo quasi amici non possunt. Hinc est quòd peccatrix mulier retrò stetisse dicitur,* Luc. 7. v. 38. *Retrò etiam illa stetit, quæ fimbrias eius tetigit,* Matt. 9 v. 20. *Retrò quidem stat pro verecundia peccati; sed tangit per virtutem spei. Quia ergo pro commissis iniquitatibus semper erubescere debemus, & in quibus confundimur, deuitare; Samuel peccatoribus imperat, vt à tergo Domini non recedant.*

NOLITE DECLINARE POST VANA,] hoc est Vers. 21. idola, quæ falsa sunt Numina, ideoque vanissima

Idolorum vanitas.

& mendacissima, quæ opem se inuocanti præstare non possunt. Porrò vanitatem idolorum argutè ostendit & irrisit Dionysius Tyrannus, qui, vt ait S. Ambros. lib. 2. de Virgin. *Cùm venisset in templum, Iouis amictum aureum, quo operiebant simulacrum eius, detrahi iussit, & imponi laneum, dicens, aureũ hyeme frigidum æstate onerosum esse. Sic Deum irrisit suum, vt nec onus ferre posse, nec frigus putaret. Item, cum Aesculapij barbam vidisset auream, tolli imperauit, incongruum esse appellans, vt filius barbam haberet, cùm Apollo pater eius adhuc non haberet. Item simulacris tenentibus aureas pateras ademit allegans; accipere se debere, quòd Dij darent. Ita ludibrio habiti sunt, vt neque Iupiter vestem suam defendere potuerit, nec barbam Aesculapius, neque omnes qui dicuntur Dij retrahere potuerint pateras, quas tenebant, non tam furti reatum timẽtes, quàm sensum nõ habentes.*

Tropol. S. Greg. *In comparatione*, inquit, *æternorum bonorum vana sunt omnia etiam bona temporalia. Quidquid enim in hoc sæculo lætum, delectabile, sublime, aut prosperum cernitur, vanum profectò est: quia difficilè habetur, & citò amittitur. Repentè quidem alta sæculi corruunt, pulchra transeunt, læta & prospera euanescunt. Nam cùm stare in his floribus suis mundus blandiens cernitur, repentinâ fortunâ turbatur, aut sestina, & omnia deturbante morte concluditur. Vana ergo sunt gaudia sæculi, quæ quasi mauruita blandiuntur: sed amatores suos citò transeundo decipiunt.* Et inferiùs: *Declinare post, est, in eorum appetitum defluere: amorem illorum diuino amori præferre. Meritò ergo hi vana non prodeunt; quia ea, eo ordine, quo condita sunt, habere noluère.*

VERS. 22. ET NON DERELINQVET POPVLVM SVVM PROPTER NOMEN SVVM MAGNVM.] Primò, *nomen Dei*, est fama Dei, quæ magna erat apud omnes gẽtes: quòd scilicet Deus Israelem suum populũ à Pharaone, alijsque hostibus, per tot prodigia liberasset & propugnasset. ita Abul. Vatab. Dion.

Secundo *nomen Dei*, est eius omnipotentia, misericordia & fidelitas.

Tertiò, *nomen Dei*, est ipse Deus nominatus & inuocatus. Deus enim est optimus & maximus.

Mysticè. *propter nomen suum magnum*, id est propter *Christum* hic enim est *nomen Patris*; quia loquitur, id est manifestat ipsum mundo, ait Hugo. Hic quoque, *Iesus*, id est *saluator mundi. Nomen magnum*, ergo est *Iesus*. Audi S. Bern. serm. 15. in Cant. *Aridus est omnis animæ cibus, si non oleo isto infundatur. Si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi Iesum: si disputes, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Iesus. Iesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus.* Et paulò pòst huius nominis fructus eximios demonstrans: *Ira*, inquit, *impetum co-*

A *hibet, superbiæ tumorẽ sedat, sanat liuoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat auaritiæ, ac totius dedecoris fugat pruriginem.*

ABSIT A ME HOC PECCATVM IN (id est contra) DOMINVM, VT CESSEM ORARE PRO VOBIS.] Prælati enim & prophetæ (qualis erat Samuel) officium & debitum est, orare pro populo sibi subdito, præsertim in periculo offensæ neque Dei constituto; qualis erat hîc Israel. Addit S. Gregor. *Si secundùm legis præceptum hoc discutitur, peccatum non esset, si pro aduersantibus se, non oraret: nam lex Moysis præcipit, dicens: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Quid est ergo, quod dicit: Absit à me peccatum; nisi quia vir sanctus ad charitatis verticem sublimatus, non solùm diligebat amicos, sed ipsos etiam amplectebatur inimicos? legis quidem veteris mandato instru-* B *ctus; sed noua gratiæ fulgoribus illustratus, licentiam vetustatis, euangelica perfectione reprehendit.* VERS. 23.

Prælatus oret pro populo sibi subiecto.

Porrò Patres hanc Samuelis vocem, vt charitate in sibi aduersos æstuantem miris laudibus extollunt: imò vt benignitatis & charitatis speculum, omnibus imitandum proponunt. Audi S. Gregor. hom. 15. in Ezech. *Cupimus animum in benignitate dilatare? Samuel in cogitationem deducatur, qui de principatu deiectus à populo, cùm idem populus peteret, vt pro eo Domino preces effunderet, respondit, dicens: Absit à me hoc peccatum in Dominum, vt cessem orare pro vobis. Culpam quippe vir sanctus perpetrare se credidit, si eis, quos aduersarios pertulerat vsque ad eiectionem, benignitatem gratiæ non reddidisset in prece.*

Samuel charitatis speculum.

S. Chrysost. homil. 1. de cruce & latrone: *Samuel*, inquit, *qui exordinatus fuerat, qui contemptus, ait? Mihi absit peccare, intermittendo orare pro vobis Do-* C *minum, Peccatum arbitratur, minùs pro inimicis orare.*

B. Antiochus hom. 72. Samuelem vocat virum admirabilem, quòd pro ijs, qui eum principatu deiecerant, orauerit. Hinc infert S. Greg. hom. 27. in Euang. *Virtus ergo vera orationis est, celsitudo charitatis. Et tunc quisque, quod rectè petit, adipiscitur, cùm eius animus in oratione nec inimici odio fuscatur.*

QVOD SI PERSEVERAVERITIS IN MALITIA, ET VOS, ET REX VESTER PARITER PERIBITIS.] quia rex & populus politicè sunt quasi vna persona: quare sicut vnum quid fiunt in culpa, sic & vnum quid fient in pœna. VERS. 25.

Rex & populus sunt quasi vna persona.

Porrò sagaciter S. Gregor. lib. 6. *Ita*, inquit, *sibi regentium merita connectuntur & plebium, vt sæpè ex culpa præsidentium, deterior fiat vita subiectorum; & sæpè ex merito plebium, delinquat vita Pastorum.*

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Saul adsciscit sibi & Ionathæ filio tria millia militũ. Ionathas percutit stationẽ Philisthinorum. Illi ingentem redintegrant exercitum, parantq́; prælium. Saul pauidus offert sacrificiũ. vt Dei opem imploret. Interuenit v. 10. Samuel, eumq́; obiurgat, quòd se, vti iusserat, non expectarit; ideoq́; v. 14. Deum, regnum ab eo quasi inobediente ad Dauidem traducturũ edicit. Philisthini v. 19. vt arma Hebræis eripiant, cauent ne apud eos sit faber ferrarius.

1. Filius vnius anni erat Saul cùm regnare cœpisset, duobus autem annis regnauit
super Israël. 2. Et elegit sibi Saul tria millia de Israel: & erant cum Saul duo
millia in Machmas, & in monte Bethel: mille autem cum Ionatha in Gabaa Beniamin,
porrò cæterum populum remisit vnumquemque in tabernacula sua. 3. Et percussit
Ionathas

Ionathas ſtationem Philiſthinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cùm audiſſent Phili-
ſthijm, Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant Hebræi. 4. Et vniuerſus
Iſrael audiuit huiuſcemodi famam: Percuſſit Saul ſtationem Philiſthinorum: & erexit
ſe Iſrael aduerſus Philiſthijm. Clamauit ergo populus poſt Saul in Galgala. 3. Et Phi-
liſthijm congregati ſunt ad præliandum contra Iſrael, triginta millia curruum; & ſex
millia equitum, & reliquum vulgus, ſicut arena quæ eſt in littore maris plurima. Et
aſcendentes caſtra metati ſunt in Machmas ad Orientem Bethauen. 6. Quod cùm
vidiſſent viri Iſrael ſe in arcto poſitos, (afflictus enim erat populus) abſconderunt ſe
in ſpeluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris, & in ciſternis. 7. Hebræi autem
tranſierunt Iordanem in terram Gad & Galaad. Cùmque adhuc eſſet Saul in Galga-
la, vniuerſus populus perterritus eſt, qui ſequebatur eum. 8. Et exſpectauit ſeptem
diebus iuxta placitum Samuelis, non venit Samuel in Galgala, dilapſuſque eſt popu-
lus ab eo. 9. Ait ergo Saul: Afferte mihi holocauſtum, & pacifica. Et obtulit holo-
cauſtum. 10. Cùmque compleſſet offerens holocauſtum, ecce Samuel veniebat: &
egreſſus eſt Saul obuiam ei vt ſalutaret eum. 11. Locutuſque eſt ad eum Samuel:
Quid feciſti? Reſpondit Saul: Quia vidi quòd populus dilaberetur à me; & tu non
veneras iuxta placitos dies, porrò Philiſthijm congregati fuerant in Machmas, 12. dixi:
Nunc deſcendent Philiſthijm ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. Ne-
ceſſitate compulſus, obtuli holocauſtum. 13. Dixitque Samuel ad Saul: Stultè egiſti,
nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod ſi non feciſſes, iam
nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael in ſempiternum: 14. ſed ne-
quaquam regnum tuum vltra conſurget. Quæſiuit Dominus ſibi virum iuxta cor
ſuum: & præcepit ei Dominus, vt eſſet dux ſuper populum ſuũ, eò quòd non ſerua-
ueris quæ præcepit Dominus. 15. Surrexit autem Samuel, & aſcendit de Galgalis in
Gabaa Beniamin. Et reliqui populi aſcenderunt poſt Saul obuiam populo, qui expu-
gnabant eos venientes de Galgala in Gabaa in colle Beniamin. Et recenſuit Saul po-
pulum, qui inuenti fuerant cum eo, quaſi ſexcentos viros. 16. Et Saul & Ionathas
filius eius, populuſque qui inuentus fuerat cum eis, erat in Gabaa Beniamin: porrò
Philiſthijm conſederant in Machmas. 17. Et egreſſi ſunt ad prædandum de caſtris
Philiſthinorum tres cunei. Vnus cuneus pergebat contra viam Ephra ad Terrã Sual.
18. Porrò alius ingrediebatur per viam Beth horon: tertius autem verterat ſe ad iter
termini imminentis valli Sebeim contra deſertum. 19. Porro faber ferrarius non in-
ueniebatur in omni Terra Iſrael, cauerant enim Philiſthijm, ne fortè facerent He-
bræi gladium aut lanceam. 20. Deſcendebat ergo omnis Iſrael ad Philiſthijm, vt ex-
acueret vnuſquiſque vomerem ſuum, & ligonem, & ſecurim, & ſarculum. 21. Retuſæ
itaque erant acies vomerum, & ligonum, & tridentum, & ſecurium, vſque ad ſtimu-
lum corrigendum. 22. Cùmque veniſſet dies prælij, non eſt inuentus enſis & lancea
in manu totius populi, qui erat cum Saule & Ionatha, excepto Saul & Ionatha filio
eius. 23. Egreſſa eſt autem ſtatio Philiſthijm, vt tranſcenderet in Machmas.

VERS. 1. FILIVS VNIVS ANNI ERAT SAVL CVM REGNARE COEPISSET, IN DVOBVS AVTEM ANNIS REGNAVIT SVPER ISRAEL.] Impoſſibile videtur, quòd Saul filius vnius anni, creatus ſit rex, & reipſa regnarit. Quocirca Melchior Canus lib. 11. de locis c. 5 ad argum. 12. legendum vult. *Filius viginti & vnius anni erat Saul cùm regnare cœpiſſet.* Scholiaſtes Græcus verò legit: *Filius triginta annorum erat Saul, cùm regnare cœpiſſet.* Verùm huic lectioni repugnant Hebræi, Chald. Septuag. Roman. Aquila, Symmach. Theod. & cæteri, qui cõſtanter legunt: *Filius vnius anni erat Saul.* Adde, Saul hoc tempore plurium quàm 20. aut 30. erat annorum: iam enim genuerat Isboſeth, qui hoc tempore erat 20. annorum; & Ionatham eo ſeniorem, vtpote qui eſſet Dux belli contra Philiſthæos, vt patet cap. ſeq. At quo ſenſu ergo dicitur hic fuiſſe *filius vnius anni?*

Saul filius vnius anni Expoſ. 1.

Primò. Rabanus in Gloſſa τὸ *Saul* accipit in caſu Datiuo, q. d. *Sauli initio regni ſui natus erat filius vnius anni,* putà Isboſeth: verùm hoc tam violentum eſt, quàm falſum. Violentum, quia *Saul* eſt hic No- A minatiui caſus, vt patet ex eo quod ſequitur: *& duobus annis regnauit ſuper Iſrael:* quod licet Rabanus referat pariter ad Isboſeth, qui mortuo Saule patre, duobus annis regnauit, vt patet 2. Reg. 2. 10. tamen ad Saulem referẽdum eſſe, patet ex anteced. & ſequent., quæ omnia ad Saulem ſpectant, non ad Isboſeth. Falſum, quia Isboſeth hoc tempore non erat vnius, ſed viginti annorum, vt minimum. Nam Saul poſt Samuelem regnauit dumtaxat viginti vel 18. annis, quibus exactis mortuus eſt, ſucceſſitque ei filius Isboſeth, qui tum erat 40. annorum, vt patet 2. Reg. 2. 10. Deme à 40. annis, 20. remanebunt 20.

B Secundò, alij paſſim ſic exponunt, q. d. Saul cùm regnare cœpit adeo erat ſimplex & innocens, ac ſi fuiſſet puer vnius anni: & in hac innocentia perſiſtens regnauit duos annos, quibus exactis ab ea defecit per inobedientiam, ideoque à Deo & Samuele reprobatus eſt. Vnde Chald. vertit: *Sicut filius vnius anni, in quo non ſunt culpæ, Saul erat quando regnauit.* Ita S. Gregor. Angel. Eucher. S. Hieron. in 2.

Quæſt.

Quæst. (vel quisquis est Auctor) Theod. Rupert. Procop. Hugo, Lyran. Abul. Dion. Caiet. & S. August. lib. 7. Locutionum in Iudices. Audi B. Petrũ Damiani lib. 2. epist. 20. *Sic erat innocens, tamquam puer vnius anni tùm regnare cœpit; & duobus annis in eiusdem innocentiæ simplicitate permansit: sed qui tunc erat ex humilitate filius, postmodùm per superbiam factus est seruus.* Audi & Rupertum in c. 2. Apoc. pag. 21. *Saul duobus annis eadem humilitate regnauit: ab hac excidit, quando contra legem, holocaustum obtulit, cùm non esset Sacerdos de stirpe Aaron, pepercit Agag.* &c.

Porrò dicit hoc Script. Primò, vt demonstret optimam fuisse Dei electionem; vtpote qui non nisi Saulem virum optimum & dignissimum ad regnum euexerit; vt idē nos facere doceret: ita S. Gregor. Secundò, *vt ostendatur*, ait Dionys. *Prouidentia Dei ita semper se habēre, nisi nostra iniquitas obsistat, vt quà maiorem confert dignitatem, maiorem etiam conferat sanctitatem: & propterea in Saule cum suprema præsidentia, supremam innocentiam coniunxisse.*

Tertiò, vt omnes metu sacro percellat, ne quis sibi præfidat, & in sua sanctitate sit securus, videns ex ea excidisse Saulem adeò innocētem, ait Abulens. Quartam causam dat Lyran. vt indicet quàm teter & profundus fuerit lapsus Saulis: sicut enim lutum bysso candidæ, ita peccatum animo innocenti fœdiùs adhærescit. Hinc Tropol. S. Gregor. *Licet*, inquit, *multis annis regnauerit, illis solis regnasse dicitur, in quibus innocens ac humilis fuisse perhibetur.* Et paulò post: *Illo ergo*, inquit, *solùm tempore nos vixisse gaudeamus, quo innocenter & humiliter viximus. Nam illa tempora, quæ in sæculi vanitate, & fluxâ carnis vita consumpsimus, quasi perdita, minimè memorantur.*

Quocirca Iosaphat Barlaamum suum Catechistam interrogans, quot annorum esset? ab eo audiuit: *Natus sum annos* 45. miranti Iosaphat, quòd eum canum videret, respondit: *Si annos meos ab ipsa vita aeris nosse quæris, certè sanè eos plusquā septuaginta esse coniecisti. At mihi quidem nullo omninò modo inter vitæ annos censentur, qui in huius mundi vanitate consumpti sunt.* Præclarè Philo lib. de præmijs & pœnis, sub finem: *Etiam*, inquit, *qui nec de disciplinis instituti sunt, nec legibus, nec numerus initur, nec habetur ratio.* Et paulò pòst: *Virtus*, inquit, *& honestas in qualitate consistit, non in quantitate: vnde vel vnus dies sine culpa transactus, integræ vitæ sapientis æquiparatur.* Quamobrem cordatè & neruosè Eusebius Emissenus (vel potiùs Gallicanus) homil. 9. ad Monach. *Illum*, inquit, *diem tantum vixisse te computa, in quo voluntates proprias abnegasti, in quo malis desiderijs restitisti; quem sine vlla regulæ transgressione duxisti: illum diem vixisse te computa, qui puritatis, & sanctæ meditationis habuit lucem.*

Hic sensus communis est & commodus; sed tropologicus potiùs videtur, quàm litteralis. Nam sicut duo anni, quibus dicitur regnasse Saul, simpliciter pro annis propriè dictis accipiendi sunt; sic & vnus ille annus, de quo immediatè antè dicitur: *Filius vnius anni erat Saul.*

3. Tertiò, ergo nonnulli sic exponunt, quasi dicat: *Saul electus in regem vno anno quieuit, & domi priuatā vitā egit, sed exacto hoc anno regnare cœpit.* Ita Eucher. *Vno*, inquit, *anno postquam Rex electus est à Samuele, in domestica domo sedens, dissimulauit se esse Regem: reliquis duobus annis publicè iudicauit omnem Israelem, tenens obedientiam cum humilitate.* Et Beda: *Postquam*, inquit, *electus est Saul, & oleo sacro perunctus in Regē, toto anno priuata humilis & priuato similis mansit, nec regia habitu induit, cæteraq́; regni insignia curauit.* Sic quoque Genebr. in Chronol. Verùm hoc nō videtur verùm: nā mox ab electione sua Saul, quasi rex, gessit bellum contra Naas, regem Ammon vt audiuimus c. præced. Adde Iosephum asserere, quòd Saul electus rex, vno tantùm mense à regio munere abstinuerit. Denique aliud est esse filium vnius anni, aliud priuatam vitam agere.

Quartò ergo & planissimè, sensus est, q. d. Saul parta victoria de Naas, ideoque comparata sibi auctoritate & gratia populi, rursum in regem à Samuele vnctus c. 11. v. vlt. agebat, & fortè exigebat primum regni sui annum, ac inchoabat secundū; quo exacto elegit tria millia militum præsidiariorum, vt sequitur. Ita R. Dauid, Vatabl. Brixianus, Serarius & alij. 4. Optimè.

Hunc sensum exigit phrasis Hebr. quæ ad verbum sic habet: *Filius vnius anni Saul in regnare ipsum*, quasi dicat: Iam regnabat Saul vnum annum: iam agebat primum regni sui annum. Secundò, ex eo quòd Naas septimo mense à creatione Saulis inuasit Galaaditas, ac tum Saul ei occurrens eum cecidit, & regnum suum confirmauit & innouauit, vt patet ex dictis cap. 11. vnde hæc omnia fuere acta anni primi regni Saulis.

Est Hebraismus, Hebræi enim tempori, diei, mensi ex anno tribuunt nomen *filius*, vt *filius huius anni, diei, vel temporis* dicatur, qui hoc anno, die vel tempore natus est. Tempus enim, annus & dies dicuntur, quasi patres, generare eos, qui illo tempore, anno & die nascuntur: quia scilicet annus & dies adducit causas secundas, putà parentes, qui hunc filium generant. Est Metonymia. Sic Ionæ 4. 10. hedera in Hebr. vocatur *filia noctis*, quia illa nocte orta & nata erat. Sic *filius auroræ* est Lucifer, siue stella Veneris, quæ in aurora nascitur. Isaiæ 14. 12. Sic *filij prunæ* sunt scintillæ, quæ ex prunis eliciuntur. Iob 5. 7. Sic *filij Orientis* vocantur in Oriente nati. Iudic. 6. 33. Sic *filij terræ* vocantur terrigenæ. Sic *filij arcus* sunt sagittæ. Iob 41. 20. quia ex arcu violenter emittuntur, & quasi parturiuntur. Sic *filius areæ* est frumentum, vel palea. Isaiæ 21. 10. Sic Exodi 12. 3. sancitur vt agnus Paschalis sit *anniculus*. Hebr. בן שנה *ben scana*, id est *filius anni*. Sic quoties in Leuit. & Numer. iubetur immolari ouis vel agnus *anniculus*, Hebr. est, *ben scana*, id est *filius anni*. Simili tropo dicitur veritas *filia temporis*, quia tempus latentem veritatem sensim educit & aperit.

Dvobvs avtem annis regnavit svper Israel.] Præter expositiones iam recensitas, nonnulli ex hisce verbis censent, Saulem per biennium dumtaxat fuisse regem, ac in fine biennij in prælio occubuisse. Ita Hebræi in Seder Olam. c. 13 Arias apud Lorinum cap. 15. Actor. Adrichom. & Gerardus Mercator in sua Chronol. verùm difficile creditu est Saulem biennio gessisse omnia, quæ deinceps vsque ad finem libri, ac præsertim c. 14. sub finem narrantur: illa enim plures annos exigunt. Adde S. Paulum asserere Saulem regnasse 40. annis Actor. 13. 21.

Secundò, alij sic exponunt, quasi dicat: *Saul post mortem Samuelis tantùm regnauit duobus annis.* Id verum esse patet ex Iosepho lib. 6. Antiqu. cap. vlt. & Clemente Alexand. lib. 1. Strom. Abulense & alijs passim. Verùm cur huius biennij dumtaxat meminit hic Script. cùm per plura capita sequentia recenseat acta Saulis viuente adhuc Samuele?

Ter-

Tertiò, alij sic explicant, quasi dicat: *Saul per biennium dumtaxat regnauit, quia post biennium à Samuele exauctoratum, regium eius imperium abijt in tyrannicum.* Ita Lyran. Hugo, Abulen. Vatab. & Pineda lib. 8. in prooemio Salom. c. 2. Verùm plures quàm duos hîc intercessisse annos, liquet ex sequent. & demonstrat Mendoza.

Quartò ergo genuinè, τὸ *duobus annis regnauit*, iunge cum sequentibus, *& elegit tria millia*, quasi dicat, ait Genebr. anno mundi 3106. *Cùm, inquit, Saul regnasset duobus annis, elegit sibi tria millia: nempe duobus primis regni annis, fat habuit vitare inuidiam, & se aduersùs malignas linguas modestia & authoritate Samuelis tueri. Posteà dum se satis confirmasset, cœpit more regio, sese stipare satellitibus. Non quod alioqui duobus tantùm annis regnarit.* Sic & Torniellus, Baradas, Abul. Hugo, Dion & Mendoza.

Quot annis regnauit Saul? Quæres, quot annis regnarit Saul? Respondent aliqui per 40. annos; hoc enim videtur asserere Paulus Actor. 13. 21. ita Auctor apud S. Hieron. in Quæst. Hebr. Serarius in libr. 3. Reg. 6. Propos. 2. & Melchior Canus loco superiùs citato. Verùm cæteri omnes censent, Paulum illis 40. annis quos assignat Sauli, complecti quoque annos Samuelis, quibus ipse præfuit. Ita Eusebius, Iosephus, Seuerus Sulpitius, Beda, Freculphus, Torniellus. Bellarminus, Gordonus, Genebr. Gerardus Mercator & alij in suis Chronicis, Lyran. & Abulen. hîc S. Aug. l. 17. de Ciuit c. 7. Ribera lib. 1. de Templo cap. 1. Pineda lib. 8. de rebus Salom. c. 2. nu. 2. Lorinus in cap 13. Actor. Porrò hos 40. annos varij variè inter Saulem & Samuelem partiuntur. Nam Clemens Alexand. lib. 1. Strom. c. 21. Sauli cum Samuele tribuit annos 27. deinde mortuo Samuele, soli Sauli alios viginti: sic vniuersim fierent anni 47. cùm Apostolus dumtaxat 40. assignet: Rursùm Iosephus lib. 6. Antiq. cap. 14. ait: *Samuelem solum præfuisse Reipublicæ annis 12. deinde cum Saule annis 18. Saulem verò post mortem Samuelis annis 20.* vt habet idem Iosephus in fine eiusdem libri sexti, & iterum lib. 10. cap. 11. In textu tamen Græco libri sexti habet annos viginti duos, sicut & Zonaras qui Iosephum de more sequitur. Verùm sic fierent anni 52. cũ fuerint tantùm 40. vt dixi. Alij Samueli dant annos 30. Sauli decem. Alij aliter. Venùs Salianus, & alij censent Samuelem solum præfuisse Israeli per annos 22. deinde creato rege Saule cum eo præfuisse annis sedecim, mortuo verò Samuele, solum Saulem regnasse biennio dumtaxat. Iunge enim hos annos, & inuenies 40. Hic computus confirmatur ex eo quòd Arca capta à Philisthæis in morte Heli, indeque post septem menses reducta in Cariathiarim, ibi manserit per 20. annos, quibus, iam mortuo Heli, præerat eius successor Samuel, vt patet cap 7. 2. ac deinde nonnulla Samuelis & filiorum eius gesta recensentur vsque ad creationem regis Saulis, quæ biennium facilè requirunt.

Adde, quòd Scriptura cap. 8. ait, Samuelem valde senem, pro se filios suos constituisse Iudices. Atqui natus est, inquiunt nonnulli, Samuel iudicante Heli sub annum eius quartum; Heli autem iudicauit 40. annis. Adde 20. annos Samuelis, quibus Arca fuit in Cariathiarim; ac deme 4. annos Heli ante natum Samuelem, habebis annos Samuelis 50. quæ non est tanta senectus, quanta à Script. tribuitur Samueli. Ergo pluribus annis iudicauit Samuel; ac facilè fuit sexaginta an- A norum, cùm præ senio filios constituit Iudices. Quare ipse tũc 22. annos videtur explesse in principatu, ac natus anno Heli secundo; sic enim additis hisce quatuor annis, conflabuntur Samuelis anni 60. quæ iusta est eius senectus, ita Salianus.

ET ELEGIT SIBI SAUL TRIA MILLIA DE ISRAEL.] Quæres, quando illa elegit? Resp. Abulen & Caiet. anno primo regni sui, postquàm cecidit Naas, & regnum innouauit Galgalis, c. 11. 15. Meliùs Beda, Hugo. Dionys. Genebrard. Pineda loco citato. Mendoza, & alij, id Saulem fecisse cẽsent anno secundo regni scilicet postquam *duobus annis regnauit*, vti præcessit; eò enim hæc verba pertinent: vnde Vatab vertit: *tum elegit*. Causam cur elegerit dedi vers. 1. cui adde, Saulem elegisse hæc tria millia, vt irruentibus more suo repentè Philisthinis, Ammonitis, alijsque hosti- B bus vicinis, haberet ea ad manum, quæ illis statim opponeret, ne Israelis agros vrbesque vastarent. Vers. 2.

Addunt nonnulli, Saulem post biennium regni, à primaria innocẽtia & fiducia in Deum defecisse; ideoque ad humana præsidia respexisse, & hæc tria millia conscripsisse: verùm defectus & lapsus Saulis posteà contigit, vt audiemus vers. 10.

Mysticè, Beda per *tria millia*, accipit tres virtutes Theologicas, quæ nos contra omnes tentationes & hostes defendunt. *Populus fidelium, inquit, sibi de Israel tria millia elegit, quia dum vnitati fidei, sociandam spem & dilectionem cognouerit, mox sibi Doctores, qui eamdem fidem, spem & charitatem diligentiùs se suosque doceant, atque ab hostis irruptione tuẽtur elegit.* D. Greg. refert ad tres Ecclesiæ status. *Tria, inquit, millia esse perhibentur: quia in summâ perfectionis facie, virgines præferunt, iuxta quas, & continentes & verita-* C *tis defensores ponunt? dum enim exemplo virginum ad summam incorruptionis alios accendunt, dum continentium vita, alios à sæculi corruptionibus auferunt; dum humilium debilitatem per auxilia potentium defendunt; contra hostes sancta Ecclesia boni Doctores, quasi cum tribus electorum virorum millibus veniunt.*

Porrò solerter S. Greg. vrget τὸ *tria millia virorum*, quod habent Sept. *Quia prædicatores, inquit, veritatis; ad defensionem sanctæ Ecclesiæ, non infirmos & debiles, sed robustos & validos bellatores ducunt.* Et paulò pòst. *Viri, inquit, dicuntur præ fortitudine: de Israel esse referuntur, pro diuina contemplatione. Israel,* enim Hebr. idem est quod *videns Deum*, aut potiùs, *præualens Deo.*

CUM SAUL DUO MILLIA IN MACHMAS] *Machmas,* ait Adrichom. *Magmas, & Megmas ciuitas* D *magna satis, cuius multa in scripturis mentio, terminus tribus Ephraim contra Austrum. In hac Ionathas Machabæus habitauit: atque hic B. Virgo percepit, puerum Iesum non esse in comitatu, sed remansisse in Ierusalem: quamobrem regressa est in Ierusalem ad quærendum eum. Vsque hodie, ait Hieronymus, ostenditur vicus grandis in finibus Æliæ, antiquum nomen retinens, ab eâ nouem millibus distans, iuxta villam Rama. Nunc Byra dicitur, & est in dominia fratrũ militiæ templi, vt Brecar. & Breid. tradunt.*

Mysticè S. Greg. *Machmas,* inquit, *id est humilitas, quid aliud, quàm continentium ruborem significat? Nam dum præterita carnis oblectamenta recolunt, erubescunt.* Et paulò pòst: *Dum recolunt quales fuerunt in sæculo, superbire non possunt de eo, quòd magnos se vident esse in Deo.*

Iam

Iam *Bethel*, id est *domus Dei*, est Ecclesia, quam Sancti præsules & prædicatores, contra dæmonũ & tyrannorum incursus, quasi validi bellatores propugnant, ait S. Gregor.

Mille avtem cvm Ionatha in Gabaa Beniamin.] *Ionathas* Hebr. idem est, quod *columbæ donum*, vnde puritatem, purosque denotat, qui in *Gabaa*, id est *in colle sanctitatis* degunt. Audi Bedam: *Ionathas, columba donum, institutor virginum dicitur: quia incomparabili gratia Spiritus sancti efficitur, vt à manentibus in carne, carnis corruptio nesciatur. Bene & in sublimi virgines esse dicuntur, quia quod naturam humanam supergreditur, in altissimo virtutum culmine situm est. Vnde & virgo ille dilectus Iesu, locum virginum insinuans ait: Vidi supra montem Sion Agnum stantem & cum eo centum quadraginta quatuor millia. &c. Virgines enim sunt.* Apoc. 14. v. 1. *In monte quidem esse cum Agno dicuntur, quia per meritum incorruptionis, quo à terrenis & carnalibus delectationibus se diuidunt, in suprema Redemptoris gloria sublimantur.*

Porro cæterum popvlvm remisit vnvmqvemqve in tabernacvla sva.] Mysticè S. Greg. *In tabernacula*, inquit, *sua cætera plebs remittitur, ne de altioris vitæ temeritate damnetur, & velut debilis, & infirma in bello pereat, dum altæ conuersationis fidem spondet, quæ altæ virtutis robur non habet.*

Vers. 3. Et percvssit Ionathas stationem Philisthinorvm, qvæ erat in Gabaa.] *Gabaa*, erat patria & sedes Saulis ac Ionathæ, ideoque Ionathas iuuenis animosus & audax illicò ex ea exturbauit Philisthinorum stationem, id est, vt Sept. Aquila & Theod. vertunt φρούρημα, id est, *præsidium*. Philisthæi enim tempore Samsonis & posteà dominantes Hebræis, vt eos sub iugo continerẽt, ne rebellare auderent; locis Iudeæ altioribus & munitioribus (qualis erat Gabaa) erigebant arces, siue loca munita, quæ vallo cingebant (Itali vocant *fortezze*) in quibus constituebant milites præsidiarios; ideoque illa vocabant *stationes*, siue *præsidia militum*. ita Ioseph. Theod. Procop. Abulens. Caiet. Dion. & alij. Chald. vertit: *Percussit Ionathas plantationem Philisthinorum*: hæ enim stationes erant quasi *plantationes* non arborum, sed hominum & militum: vnde etiamnum Angli, dum Anglorum suorum colonias in Hyberniam traducunt, dicunt se in ea facere plantationem.

Quæres. Quibus armis Ionathas percussit Philistheos? Nam ferrea eis ademerant Philisthæi, vt patet vers. 19 Resp. arma priscorum erant brachia: *Nam pugnis rem agebant, à quibus pugna dicitur. Inter ipsos aduersarios*, inquit Cassiodorus l. 1. c. 30. *nõ erant priùs armata certamina, sed pugnis se, quamuis feruida, lacessebat intentio, vnde & pugna nomen accepit.* Hinc Lucret. lib. 4. p. 188.

Arma priscorum quæ. *Arma antiqua, manus, vngues &c.*

Postea Belus ferreum gladium primus produxit, à quo & bellum placuit nominari. Ante Belum vtebantur fundis, arcubus, baculis, fustibus, perticis, sudibus præustis. Audi Virgil. 7 Æneid.

Hic torre armatus obusto;
Stipitis hic grauidi nodis, quod cuique repertum
Rimanti telum ira facit.

Et paulò pòst:

Stipitibus duris agitur, sudibusq́; præustis,

Potuit quoq; Ionathas ignem in stationem iniicere, itaq́, eam comburere: potuit insuper incantos, vel dormiẽtes Philistheos noctu inuadere, eorumq́; arma occupare, iisque ipsosmet obtrũcare.

Mysticè, S. Gregor. *Ionathas*, inquit, *stationem Philisthinorum percutit, quia electa virginitas de carne, continentiæ arce sublimata, motus turpes extinguit. Bene autem statio Philisthinorum dicitur; quia in corpore virginali, carnales motus non habent requiem delectationis, sed statum certaminis. Stant quippe, quia impugnant: sed requiescere non possunt, quia mentem sanctam minimè oblectant.*

Qvod cvm avdissent Philisthiim;] id est Philisthim non iam cæsi à Ionatha, sed cæteri qui in Iudęa degebant. Aliqui subaudiunt: *conturbati sunt*: ita S. Hieron. Hugo & Caiet. sed id licet verum sit, non tamẽ est necesse hîc supplere; nam sensus expletur per id quod subditur: *Saul cecinit*, quasi dicat: Cùm audissent Philisthim suorũ stragem factam à Ionatha, ideoque consternarentur; Saul misit circumquaque buccinatores, qui insonantes buccinâ, vndique conuocarent Hebræos, vt Philistheos hac clade consternatos inuaderent & mactarent: ita Abul. Dion. & alij. Audi S. Hieron. in Quæst. *Hæc buccina signum victoriæ & exhortationis fuit: vt audirent & noscerent Hebræi, conturbatos & superatos esse Philisthæos.* D. Gregor. *Buccina*, inquit, *canere est & victoriam nuntiare, & exemplo victorum, aliorum mentes ad spiritualis belli propositum excitare.*

Mysticè S. Gregor. *Ionathas, stationem Philisthinorum percussit; sed Saul tuba canens, se percussisse perhibuit: quia, nimirum, electorum Prædicatorum triumphis adscribitur, quòd à subditis occulti aduersarij superantur.*

Vers. 4. Avdiant Hebræi.] cęsa esse castra Philisthinorum, seque hac buccina euocari ad cœptam victoriam prosequendam, vt planè Philisthæos è nostra Iudæa eijciamus. Sept. pro עברים *ibrim*, id est *Hebræi*, legentes, אברים *abadim*, id est *serui*, vertunt: *inobedientes fuerunt serui*.

Et erexit se Israel adversvs Philisthiim.] Hebr. *& fœtidus* (id est odibilis, exosus) *factus est Israel in Philisthijm*. Vatabl. *Palæsthini abhorrebant ab Israelitis, tamquam à re male olente & putida*. Caiet. *Fastidierunt Israelem Palæsthini*. Noster sensum reddidit. Ideò enim *fœtidus*, id est odibilis, *Palæsthinis erat Israel*; quia contra eos *se erexerat*, eisque rebellauerat. Vnde Sept. vertunt. *Et contempsit Israel Philisthijm.*

Porrò, Septuaginta Romæ correcti habent: *Et puduit Israel in alienigenas*; vnde aptiùs ex Hebręis vertas; *Et fœtorem contraxit Israel à Philisthijm*, hoc est fœtuere Palęsthini Israelitis; Palæsthini fuerũt Israelitis fœtori, id est pudori, & abominationi; fœtuit & puduit Israelitas, quòd tam imbellibus & vilibus Philisthinis seruirent; quodque iugum eorum tam inerme & vile non excuterent. Quare indignitate hac & pudore excitati, animos erexerunt, vt eos è finibus suis eijcerent.

Denique mihi magna suspicio est, nostrum pro נבאש *nibas*, id est *fœtuit*, putidus fuit, legisse נבעש *nichas* (litteræ enim vtrimque sunt similes) id est *iratus est*, excãduit, spreuit, abominatus est: sic enim videtur legisse Chald. nam vertit: *Et concitatus est Israel in Philisthæos*. Et Sept. *Contempsit*, inquiunt, *Israel Philisthijm*. Irati enim sunt, & excanduerunt Israelitę, quòd tam diu tolerassent iugum & tyrannidem Philisthinorum, cùm viderent eos tam facilè à Ionatha cæsos. Quare irâ hac excitati erexerunt animos, & in prælium contra eos conuolarunt. Ita enim est cos fortitudinis. Vnde milites

prælaturi acuunt iras in hostem, vt contra eum generosè decertent, eumque prosternant.

Clamavit ergo popvlvs post Savl in Galgala.] Dicendo; sequamur Saulem regem nostrum ad prælium contra Philisthæos, cœptam eius de illis victoriam, cum eo communibus animis & viribus prosequamur, eliminemus Philisthæos è terra Israel. Sic enim milites Gedeoni, in prælio contra Madianitas acclamarunt: *Gladius Domini & Gedeonis*. Iudic.7.20 Porrò *in Galgala*, id factum, quia *Galgala* locus erat religiosus, ob circumcisionem à Iosue c.5. ibidem peractam, vt piè & religiosè in eodem loco inuocata Dei ope ad prælium animosè pergerent.

Moraliter, disce hîc illud Iob.c.7.1. *Militia est vita hominis super terram*, id de corporali militia sæpè verum, de spirituali semper. Nam Hebræi victo Naas, illicò à Philisthæis lacessiti acrius cum eis bellum gesserunt. Vnde S.Greg. *Quoties*, inquit, *alios hostes vincimus necesse est, vt ad aliorum deuincenda certamina præparemur. Omnipotens enim Deus quia electos suos copiosiùs remunerat, eos semper vult in pugna consistere, vt ipsi semper possint sibi æterni muneris dona præparare.* Et inferiùs: *Deus*, inquit, *magna prælia permittit, quæ vincant: leuia excutit, in quibus cadant: vt victoria fortium magna sit, casus innoxius, vt cadentes, se facilè erigant: & eos fortia, in quibus victores steterant, non extollant.*

Vers.5. Et Philisthiim congregati svnt triginta millia cvrrvvm. Olim enim Syri, Arabes & Asiatici è curribus depugnabant. Mysticè, Beda: *Crescente*, inquit, *in bonis ardore virtutis agendæ, crescit & immundis spiritibus ardor eiusdem impediendæ ac restingendæ virtutis; qui videntes fidelium contra se animos erectos, hos collet, insidiarum deceptionumq́; variarum copijs expugnare contendunt.*

Vers.6. Absconderunt se in spelvnciis.] quibus abundat Iudæa, teste Iosepho lib.1. de bello c.12. Vnde & Dauid fugiens Saulem, abdidit se in spelunca 1.Reg.24. & Iosue c.10. occidit quinque reges latentes in spelunca.

In additis] Hebr. & Chald. *in munitionibus*, Vatablus: *inter spineta*. Caietanus: *in fissuris montium*. Abulensis explicat, hæc *abdita*, esse loca secreta tā vrbium, quam domorum. Tales sunt Romę cryptę & cœmeteria S.Priscillæ, S.Sebastiani, S.Laurentij, S Pancratij, &c. in quibus tempore persecutionum se abdebant Christiani, quæ ego sępiùs subintrans, vidi subterraneam ciuitatem & Romam, vidi, & obstupui. Mysticè Dion.Carth. *Sic*, inquit, *aliqui Christiani cernentes se vndique à diabolo, mundo & carne tentari, in foramine petræ, in fossa humo, id est in Christi vulneribus, & in Dominicæ passionis memoria salubriter se occultant: & in proprio humiliationis profundo se celant, atque in tantum parui pendunt, & quasi nihil se reputant quòd à dæmonibus nequeunt tāgi.* Et Beda: *Cùm viderint*, inquit, *fideles antiqui hostes insidias, &c. Præsidia mox necesse est lectionum spiritualium, ieiuniorum, eleemosynarum, orationum, cæterarumq́; virtutum, quibus defendantur, adeant, abscondanturque in eis à contradictione linguarum; vt pater, qui videt in abscondito, misereatur & adiuuet.*

Vers.7. Hebræi avtem transiervnt Iordanem.] Est Paranomasia in Hebr. עברים *ibrim*, id est *Hebræi*, & עברו *aberu*, id est *transierunt*: עברי *ibri* enim, id est *Hebræus*, dicitur ab עבר *abar*, id est *transiuit*, eò quòd Abraham veniens ex Chaldęa in Palęsthinam transierit Euphratem: vt dixi Genes. 14.13. vbi Abraham vocatur *Hebræus*, id est *transitor* Euphratis, indeq́ue eius posteri vocati sunt *Hebræi*. Sicut Romæ omnes Germani, Galli Hispani, &c. vocantur: *Transmontani*, siue *Transalpini*.

Probabiliter censet Abulens. hos Hebræos qui transierunt Iordanem fuisse Rubenitas, Gaditas & Manassenses, qui trans Iordanem habitabant; quasi dicat: hi audito aduentu Philisthinorum ex Galgalis, transito Iordane domum redierunt, quasi suo Iordane tuti, & à Palæsthinis separati.

Addit Auctor. Quæst. apud S.Hier ac S.Greg. Rabanus, Hugo Victorin & alij, eos ad Philisthęos transfugisse: id enim innui videtur v.21. c.14. licet id negent Lyran. Abulen. & Dion.

Et expectavit septem diebvs ivxta placitvm (id est constitutum & decretum) Samvelis.] Iusserat Samuel Sauli c.10. vt ingruente hoste vel periculo, iret in Galgala, ibíque nuntio ad se misso, suum aduentum præstolaretur per septem dies integros; vt inuocato Deo, ab ipso audiret, quid agendum foret. Paruit Saul, misitq́ue nuntium ad Samuelem, eiusq́ue aduentum expectauit per septem dies; sed septimo die inchoato, & necdum exacto, videns populum metu Philisthæorum diffluere; non expectato vlteriùs Samuele, sacrificium obtulit, vt Deo propitiato, ab eo disceret quid facto foret opus, ab eoq́ue robur ad prælianđum acciperet. Atque hac in re peccauit, quòd scilicet non expectarit finem diei septimæ, vti iusserat Samuel. Nam ante eius finem Samuel aduenit, qui videns Saulem sacrificasse, acriter eum de inobedientia reprehendit. Ita S.Greg. Lyran. Abulen. Caiet. Serarius. Audi S.Gregor. *Idcircò per inobedientiam cecidit, quia integris septem diebus sicut iussus fuerat, non expectauit.* Et posteà: *Ecce septem diebus prophetam sustinuit, sed dum præstolari eum in fine diei desijt, gloriam tantæ dignitatis amisit.* Vers.8.

Saul peccauit, quia Samuelem non expectauit.

Minùs rectè ergo nonnulli Saulem excusant, quòd integros septem dies Samuelem expectarit; sed quòd non rectè eos computarit: computasse enim eos à die, qua misit nuntium ad Samuelem accersendum; cùm à postero die eos computare debuisset.

Et obtvlit holocavstvm.] Putant alij qui Saulem per se sacrificasse, ideoque regno priuatum esse. Grauiter ergo peccauit, quòd cùm esset laicus, sacerdotalem functionem vsurpare præsumpserit; sicut fecit Ozias rex thurificando, ideoq́ue à Deo percussus est lepra 2.Paral.26.16. ita Rupert. Lyran. Dion. & fauet Iosephus. Addit R.Leui, Saulem hæc sacrificia obtulisse, vt à Deo spiritum prophetiæ impetraret, quo deinceps sine Samuele regeretur. Vnde & à Tertul. lib.2. contra Marc.c.23. vocatur, *despector Samuelis prophetæ*. Vers.9.

Verùm nil tale indicat Script. alioqui enim hoc illi exprobrasset Samuel acerrimè; atque habebat Saul sacerdotes in castris, per quos sacrificia offerre poterat: cur ergo illud sibi vindicaret, sciens id à Deo vetitum: ita Abulen. Serarius, Sanchez, & alij.

Cvmqve complesset offerre holocavstvm, ecce Samvel veniebat.] Vide quid faciat præcipitatio & impatientia. Si vel ad horam expectasset Saul, ecce Samuel aderat pro eo sacrificaturus, & Deum consulturus. Iam autem dete- Vers.10.

A defectu patientiæ & perseuerantiæ horariæ, temporale regnum amisit, ac paulatim eò decidit, vt tandem amitteret quoque æternū. Volebat enim Deus, vt Saul dirigeretur à Samuele, ac rex à Sacerdote & propheta, vt doceret tēporalem potestatem & principatum debere dirigi à spirituali & Ecclesiastica. Vnde S. Ignatius epist. 6. ad Magnes. *Saul*, inquit, *honore priuatur regio, non expectans summum sacerdotem Samuelem: oportet itaque & nos reuereri præstantiores; decetque non modò vocari Christianos, sed esse. Nec enim dici sed esse, beatos facit. Si qui Episcopum appellant, & sine eo omnia faciunt; huiusmodi dicet ipse, qui verus & primus Episcopus est: Quid me vocatis, Domine, & non facitis quæ dico? Tales enim non bona cōscientia mihi præditi esse videntur, sed esse simulatores & personati.*

ET EGRESSVS EST SAVL OBVIAM EI] Causas dat Dion. *Honorauit*, inquit, *Samuelem propter eius senectutem & sanctitatem, propheticamq́ue gratiam; & quoniam ante eum Iudex fuerat populi, & suis orationibus ac meritis multa bona à Deo obtinuit populo: sed & hac vice sperauit iuuari per Samuelem.*

B

VERS. 11. ET TV NON VENERAS IVXTA PLACITOS DIES.] Hebr. *ad statutos dies*, quibus scilicet te venturum promiseras & constitueras, siue *ad constitutum diem*, quem nimirùm constituere tibi placuit. Hinc putant aliqui Saulem expectasse Samuelem per septem dies integros, sed malè eos computasse, vt dixi v. 8. Meliùs alij dicunt, hanc excusationem ab eo obtendi, quòd expectarit vsque ad septimum diem inchoatum, sed non perfectum. Quasi dicat: expectaui te vsque ad septimū diem, & videns te non venire iuxta tua promissa, putabam te non venturum, ideoque instante hoste, & dilabente exercitu, obtuli holocaustum, vt Deum mihi facerem propitium. Auxit peccatum Saul,

Auget peccatum suum Saul excusando.

C quòd culpam non agnouerit & veniam petierit, sed illam excusarit, & quasi in ipsum Samuelem retorserit. Causam dat S. Greg. *Quia*, inquit, *ex radice superbiæ, ipsa culpa inobedientiæ nascitur; solent inobedientes reatus sui magnitudinem audire, sed non humiliter confitendo satisfacere. Nam, cùm sublimes videri appetunt, lapsus suos ostendere dedignantur, & ideò dum excusationes proferunt, iustitiam prætendunt, quia apparere peccatores erubescunt.*

Porrò quàm graue sit & exosum Deo, culpam excusare, docet S. Bern. tract. de præcepto & dispens. loquens de Adæ peccato & excusatione: *Antiqua illa*, inquit, *tam nota, & tam noxia præuaricatio, facilè vt creditur indulgentiam consequeretur, dummodò confessio, & non defensio sequeretur. Neque enim tantùm nocuit simplicis actionis quamuis ex deliberatione, transgressio, quantùm adiuncta excusationis, cum præmeditatione obstinatio.*

D

VERS. 12. NECESSITATE COMPVLSVS] *Saul*, inquit Dion. *mendosè se excusauit: quia non erat necessitas vera, absoluta sufficiēs, talisq́; vsurpata oblatio fuit magis offensiua Dei, quàm placatiua.* De hoc enim sacrificio dici potest, quod D. Bernard. Serm. 24. in Cant. dixit de sacrificio Caini. *Munus*, inquit, *mortuum offers Deo, sed peccas.*

VERS. 13. DIXITQVE SAMVEL AD SAVL: STVLTE EGISTI (Hebr. נסכלת *nisca lta*, id est *stultus factus es*) NEC CVSTODISTI MANDATA DOMINI DEI TVI, QVÆ PRÆCEPIT TIBI;] vt scilicet expectares meum aduentum per septem integros dies, ac per me sacrificares, & consuleres Deum, vti tibi Deus per me præceperat. Ita Angelom. Abulen. Caiet. & alij. Stultissimum enim est, mandatis Dei non obedire; itaque eius offensam, iram & vindictam in se prouocare. Singula verba habent auxesim & emphasim peccatum Saulis aggrauantem. Nam & solerter expendit S. Greg. *Ausus magnæ transgressionis esset, si ille, cuius mandata despicis tantum Dominus tuus, non etiam Deus existeret. Quantum ergo est, quod committitur, cùm Dei, ac Domini mandata negliguntur.*

Secundò viget S. Gregor. τὸ *Dei tui*, quasi dicat: *Eius præceptum contempsisti, qui, dum te de imo exaltat; dum super alios te constituit; dum Regem fecit; per impositionem tantorum munerum, velut specialiter tuus fuit.*

Tertiò premit τὸ *quæ præcepit* non omnibus generatim, sed tibi speciatim, quasi dicat: *Illa Dei & Domini tui mandata contempsisti, quæ non velut communia omnibus; sed velut propria, & soli tibi singulariter credita, obseruare debuisti.*

Tropol. S. Chrysost. ostendit peccatorem esse *stultum*, quia ex homine rationali se facit quasi bestiam irrationalem. Audi eum hom. 12. in Genes. *Homo, mansuetum animal & rationale, mores suos in feritatem vertit. Idcirco Scriptura interdum canes vocat, ob impudentiam. Isai 59 vers. 10. equos, ob libidinem. Ier. 5. vers. 8. asinos, ob stupiditatem & ruditatem. Psalm. 48. vers. 13. Leones & pardos, ob rapacitatem & habendi auiditatem Osea 13. v. 7. & 8. aspides ob fraudulentiam. Psal. 13. v. 2. Serpentes & viperas, ob latens venenum & malitiam. Psal 139. v. 4. & Matth. 3 v. 7. & alia affectibus respondentia nomina imponit, vt sic vel tandem confusi ad suam aliquando redeant nobilitatem, & sui generis consortio reuertantur.*

C QVOD SI NON FECISSES, IAM NVNC PRÆPARASSET DOMINVS REGNVM TVVM SVPER ISRAEL IN SEMPITERNVM.] *Præparasset*, Hebr. הכין *hechin*, id est *firmasset, stabiliuisset*. Sic sæpe in Script. *præparare*, sumitur pro *confirmare*, vt Psal. 88 *In æternum præparabo semen tuum*, id est confirmabo posteris tuis regnum, vt in eo, continuâ generationum serie tibi succedant. *In sempiternum*, non absolutè sed respectiuè: quamdiu scilicet durabit Respubl. & regnum Israelis. Dices, quomodò hæc sententia concordat cum illa Genes. 49. 10. *Non auferetur sceptrum de Iudâ*: ibi enim Deus promittit regnum perpetuum Iudæ; hic verò Sauli, qui non erat è tribu Iuda, sed Beniamin? Respond. Deus primò decreuerat Sauli & posteris eius perpetuare regnum, si illi per omnia sibi fuissent obedientes: Verùm quia præuidebat id Saulem non facturum, hinc decreuit ab eo transferre Sceptrum ad

D Iudam, & Dauidem. Prophetia ergo illa Iacobi de regno Iudæ, præsupponit præuisionem culpæ & reiectionis Saulis, licet post aliquot sæcula futuræ. Hoc enim euincit hæc Samuelis de regno Saulis continuando assertio.

SED NEQVAQVAM REGNVM TVVM VLTRA CONSVRGET;] vt post te in filios tuos transeat: transibit enim ad Dauidem. Nam alioqui Saul non fuit priuatus regno: imò tota vita sua mansit rex, sed eo moriente Deus regnum à filijs Saulis transtulit ad Dauidem. Vnde ex hoc loco euinci non potest, Saulem hic peccasse mortaliter, eò quòd priuatus sit regno: poterat enim Deus sine omni eius culpa regnum ab eius posteris transferre ad Dauidē. Ergo multò magis id facere poterat ob venialem eius culpam; quia scilicet nō plenè obediebat Deo & Samueli. Sic *Angelom*, id VERS. 14.

est Episcopus Ephesi, putà S. Timotheus audiuit à Christo. Apoc. 2. 4 *charitatem tuam primam reliquisti &c. Prima opera fac. Si autem venio tibi & mouebo candelabrum tuum de loco suo*, hoc est amouebo te à tuo candelabro, id est priuabo te tuo Episcopatu. Vide ibi dicta.

Saul regno priuatur ob inobedientiam.

Apposité ergo priuatur Saul regno quia Deo regi suo, à quo rex erat constitutus, non obediuit. Sic Vice-rex officio spoliatur, si regi suo non obtemperet. Homo ergo: *vt possit imperare, debet Deo esse subiectus*. ait S. Ambr. in Psal. 118. serm. 10. Et S. August. in Psal. 143. ad illa: *Qui docet manus meas ad prælium. Expedit*, inquit, *vt ille, qui sibi subijci vult quod est inferius se subijciat superiori suo. Agnosce ordinem. Tu Deo, tibi caro; quid iustius? quid pulchrius? Tu maiori, minor tibi: serui tu ei, qui fecit te vt tibi seruiat, quod factū est propter te. Si autem contemnis tu seruire Deo; nunquam efficies vt tibi caro, Qui non obtemperas Domino, torqueris à seruo.*

Et S. Gregor. li. 1. Dialog. c. 1. *Vsu quidem*, inquit, *recta conuersationis est, vt præesse non audeat, qui subesse non didicerit & nec obedientiam subiectis imperet, quam Prælatis non nouit exhibere.*

Vir secundum cor Dei qualis

QVÆSIVIT DOMINVS SIBI VIRVM IVXTA COR SVVM,] scilicet iuxta suum gustum & votum; iuxta suum placitum & desiderium; qui scilicet *cor*, id est *mentem & voluntatem suam*: planè & plenè conformet *cordi*, id est *menti & voluntati suæ*; *qui scilicet faciat omnes volūtates meas*, vt explicat S. Paulus Actor. 13. 22. Hic est Dauid: quod enim vult cor meum, hoc vult & cor Dauidis; ac proinde in eo *cor*, id est *mens mea* se planè oblectat & conquiescit: cùm in te, ô Saul, non conquieuerit; eò quòd mea præcepta non planè, sed ex parte dumtaxat expleueris. Ita S. Gregor. *Per Dei cor*, inquit, *in sacro eloquio, intima eius voluntas designatur. Iuxta eam verò sumus, quando hanc & per intellectum agnoscimus, & per amorem custodimus.* Et paulò pòst: *Patet*, inquit, *intelligi vir, præ fortitudine, secundum cor Dei, præ interna charitate. Quādo igitur necessitas exigit, ad curam sanctæ Ecclesiæ quæratur vir, vt sit conuersatione fortis: quæratur secundùm cor Dei; vt per affectum magni amoris quasi vnitus sit diuinæ voluntati.* Et inferiùs: *Ideo eum quæsiuit, quia tu iuxta cor suum esse noluisti.* Vnde meritò exclamat S. Chrys. hom. de Dauide & Goliath: *O beatum Dauidis sanctissimi meritū, quod laudat Deus, prædicat Dominus. Iudex præfert summus, dum eum Dauid sanctissimum, homo secundùm cor Dei, quidquid Deus cogitat, gerit; quidquid mente concipit, perficit; Dum inquam, Dauid cordi Dei, cor proprium iungit, & menti eius, mentem suam adnectit; hoc est, vt quæ vult Deus velit; & quæ non vult similiter nolit: sic eum Dominus indiuiduo amore & coniuncta charitate dilexit.*

Hinc morale dogma vtilissimum & sanctissimum elicit B. Petrus Damiani lib. 5. epist. 3. quę in ordine est 72. *Vnum*, inquit, *est, quod mens cuiusque fidelis debet solerter attendere, & intra semetipsam sollicitá semper inquisitione versare, scilicet, vtrùm placeat Deo, quod agit; & an eius vitá Deus, vel operibus delectetur. Quid enim prodest, quidquid homo faciat, si hoc non placeat Deo? sic de Dauid dicitur, Quæsiuit sibi Deus virum iuxta cor suum. Nam, si nunc Conditor non delectatur in homine, homo postmodùm delectari non poterit in Conditore.*

Porrò S. Hilar. in Psalm. 53. & S. Bern. Serm. 34. in Cant. docent Dauidem maximè fuisse *virum secundùm cor Dei*, eò quòd in inimicos fuerit adeò beneuolus. Sic & Dion. epist. 8. ad Demophilum: *Quid*, inquit, *Dauidem illum Dei parentem, fecit diuinâ amicitiâ dignum? Nempe, cùm esset bonus atque in hostes benignus Inueni, inquit ille summè bonus ac benignitatis amator, hominem secundùm cor meum.*

ET PRÆCEPIT EI DOMINVS VT ESSET DVX SVPER POPVLVM SVVM.] *Præcepit*, id est ordinauit, apud se constituit, in corde suo edixit & quasi præceptum sanxit; sed illud necdum promulgauit. Sic Deus ait Eliæ; *Coruis præcepi*, id est statui, ordinaui *vt pascant te*. 3. Reg. 17. 4 Causam dat S. Gregor. *Ille*, inquit, *alijs vtiliter præcipit, qui obedire Deo perfectè iam nouit; qui solùm hoc præcipit, quod ex consilio procedit intimæ veritatis.*

Addit S. Gregor. Prælatum non debere ambire imperium, sed ad illud præcepto quasi cogi. *Quia*, inquit, *electi viri ad honorem primatus non ex ambitione veniunt, sed coacti perducuntur, bene dictum: Et præcepit ei vt esset dux, quasi dicat: In honorem prælationis, non per ambitionem fultus, sed coactus ascendit.* Deinde iubens, vt ad publicum honorem perfectissimus quisquis diligenter quæratur, subijcit: *Præcipiatur ei, vt sit dux: quatenùs sublimitatis ordinem conscendere ex cupiditate non ambiat; sed ex humilitate pertimescat; sicq; sibi humilis metuat, vt subdi præcepta Dei deuotius agnoscat.*

EO QVOD NON SERVAVERIS QVÆ PRÆCEPIT DOMINVS] Tota ergo causa, cur Deus à Saulis stirpe abstulerit regnum, fuit, quòd Saul non planè & plenè accommodasset cor & voluntatem suam, cordi & voluntati Dei, quam ei explicuerat Samuel, vt scilicet se expectaret, & per se sacrificaret, Deumque consuleret. Volebat enim Deus, vt Saul honoraret Samuelem, quasi suum sacerdotem & prophetam; vt is internuntius esset inter Saulem & Deum: sicut Deus iusserat Iosue nil agere, nisi ex Eleazari pontificis consilio, & oraculo. Num. 34. v. 13.

Moraliter, disce hîc primò, quàm plenè & perfectè Deus, vt omnium Dominus, sibi suisque velit obediri ad litteram, sine excusatione & interpretatione. Vnde tam grauiter puniuit Saulem, qui id non fecit: eò quòd ipse esset primus Rex Israelis à se constitutus, priuando eum regno: vt Dauid & cæteri deinde reges eius exemplo saperent, discerentque Deo & Pontifici per omnia plenè obedire.

In primis Deus statuit exempla.

Sic primus homo, Adam, comedens pomum vetitum, punitus fuit morte sua & posteriorum; vt illi eius exemplo discerent, Deo planè obtemperare. Sic primus Angelus Lucifer, nolens Deo se humiliare & obedire, cecidit in tartara. Vide ergo hîc quàm primatus sit periculosus; discéque eum non ambire. In primis enim Deus statuit exempla posterorum: quare primos vult esse exactos, ut sint speculum sequentibus; speculum, inquam, virtutis, aut castigationis suæ. Nam vt ait Poëta.

Principijs obsta, serò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuere moras.

Non ergo primo loco, at *medio tutissimus ibis*. Primogenitus Abrahæ Ismael, vexans iuniorem Isaac, domo Abrahæ expulsus fuit. Primogenitus Isaac fuit Esau, qui iure primogenituræ spoliatus est à fratre Iacobo. Primogenitus Iacobi fuit Ruben, qui ob incestum, gradu suo deiectus est. Primogenitus Adæ fuit Cain, qui Abelem fratrē occidens, factus est vagus & profugus. Primogenitus Dauidis fuit Amnon, qui ob incestum

cum

cum forore fua Thamar, ab Abfolone fratre oc- A cifus occubuit. 2. Reg. 23. 21. & fequent.

Pontificatus eft onus onerum. Sic primatus Ecclefiafticus, fiue pontificatus, eft *onus onerum*, ait S. Leo, & ex eo B. Petrus Damiani lib. 1. epift. 20. qui fcribens ad Cadaloum ambientem Papatum, imò Antipapam (qui fe Honorium II. vocabat) *Enimuerò*, inquit, *cum religiofus quifque vir, fubire tam laboriofa Sedis onus abhorreat; illucq; vix vllis hominum precibus conftitui acquiefcat; cur tu onus onerum, vt fanctus Dei Papa dicebat, non modò non paras aufugere, fed vltrò etiam preces & pretium afferendo, anxiè te conaris intrudere.*

S. Gregorius hîc lib. 4. cap. 4. loquens de Saule electo in regem, & fe domi abfcondente: *Videat*, inquit, *facerdos, qua mente fugiendum fit culmen fanctæ Ecclefiæ, fi culmen fæculi confcendere tam cautè Reges fugerunt.* Ita fugit ipfe S. Gregorius, feféque abfcondit, donec columnâ igneâ cælitùs proditus, raptus B fuit ad Pontificatum. Sic de S. Cornelio Pontifice fcribit S. Cyprian. lib. 4. epift. 2. *Qui Epifcopatum ipfum nec poftulauit, nec voluit, nec vi, vt cæteri, quos arrogantia & fuperbia fuæ tumor inflat, inuafit fed quietus & modeftus, & quales effe confueuerant, qui ad hunc locum diuinitùs eliguntur, vim passus eft, vt Epifcopatum coactus exciperet.*

Porrò *onus onerum*, quod fubit Pontifex, ita declarat S. Bernard. li. 2. de Confid. ad Eugen. Pōtif. *Tu es, cui claues traditæ, cui oues creditæ funt. Sunt quidē & alij cæli ianitores, & gregum Paftores. Habent illi fibi afsignatos greges, finguli fingulos: tibi vniuerfi crediti, non* C *vni, vnus. Nec modò ouium fed & paftorum, tu vnus omnium paftor. Quòd fi ita eft, quanta erit farcina, quantum onus totum, vt ita dicam, orbem terrarum humeris fuftinere.*

Idem lib. 4. *Te ipfum*, inquit, *confidera: formam iuftitiæ, fanctimoniæ fpeculum, pietatis exemplar, afferterem veritatis, fidei defenforem, Doctorem gentium, Chriftianorum ducem, amicum fponfi, Cleri ordinatorem, Paftorem plebium, Magiftrum infipientium, refugium oppreſſorum, pauperum aduocatum, fpem miferorum, tutorem pupillorum, iudicem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum fenum, vltorem fcelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentum, malleum tyrannorum, regum patrem, legum moderatorem, canonum difpenfatorem, fal terræ, orbis lumen, facerdotem Altiſsimi, Vicarium Chrifti. Quis non timeat & tremat hæc audiens*, vt Pontificatus onus Angelicis humeris formidabile ambire audeat? D

Denique S. Chryfoft. (vel quifquis eft Auctor) in opere imperfecto in Matth. homil. 35. *Primatum* inquit, *Ecclefiafticum concupifcere neque ratio eft, neque caufa; quia neque iuftum eft, neque vtile. Quis enim fapiens vltrò fe fubijcere feftinat feruituti, labori, dolori, & quod maius eft periculo tali, vt det rationem pro omni Ecclefia, apud iuftum iudicem, nifi fortè qui nec credit iudicium Dei, nec timet vrì, abutens primatu fuo Ecclefiafticè, vt fæculari, & conuertat eum in fæcularem.*

Vers. 15. SVRREXIT AVTEM SAMVEL, ET ASCENDIT DE GALGALIS, IN GABAA BENIAMIN.] Eodem pergebat Saul cum exercitu, vt fequitur; fed Samuel præceffit, & fe à Saule ob culpam admiffam feparauit, vt fe iratum oftenderet, & Saulem ad culpæ agnitionem & pœnitentiam flecteret. *Quia* fcilicet, vt ait S. Gregorius, *in rege quem arguerat, humilitatem pœnitentiæ, quam mi-* A *nere cogeretur, minimè cognouit*, &c. *Rex in minifterio relinquitur, vt ipfa Prophetæ feparatione corrigatur: quia plerumque quos Prædicatoris verba non corrigunt, diuifi à Prædicatorum familiaritate; vel à fancta Ecclefiæ vnitate pertimefcunt. Iuxta Prædicatores duri funt, fed feparati refipifcunt.*

* Cornel. in Regum.

Iuit autē Samuel in Gabaa, vt fe iungeret Prophetis ibidem habitantibus, vt dictum eft ca. 10. 5. cum ijfque Dei laudibus vacaret, ac pro Ifraele oraret, ac populum cum Saule eodem pergentem ad prælium contra Philifthæos, fua faltem præfentia ad fortiter pugnandum animaret. Myfticè, S. Gregor. *Quid eft*, inquit, *quod de Samuele dicitur: furrexit & afcendit, nifi quòd in perfectioribus viris afpicimus, qui fic noftra inquinamenta refpiciunt, vt ab eis nequaquam fordidentur? fic nobis irafcuntur,* B *vt quieti intus, fecreti fui alta confcendere velociter poſsint. Fortes namque & potentes funt, & qui magna & fortia fua leniter ferunt, noftris infirmitatibus non grauantur.*

ET RELIQVI POPVLI.] id eft è populo reliqui: rò enim *populi*, non eft nominatiuus pluralis, fed genitiuus fingularis, ait Abulenf. Hæc verba defunt in Hebr. Chald. & Septuag. Regijs & Compl. funtque obfcura & implexa: fenfus tamen eorum hic effe videtur, quafi dicat: Reliqui, qui cæteris metu Philifthinorum diffugientibus manferant in caftris, hi cum Saule afcenderunt de Galgalis in Gabaa, quæ erat vrbs fita in colle tribus Beniamin.

C OBVIAM POPVLO Philifthinorum hoftium, qui è vicino oppido *Machmas* (vt dicitur v. fequenti) excurfiones faciebant, & EXPVGNABANT EOS] fcilicet Hebræos, venientes de Galgalis in Gabaa. Ionathas enim expugnauerat ftationem Philifthinorum in Gabaa, vt dictum eft v. 3. Quare multi Hebræorum è Galgalis pergebant in Gabaa: hos è latere inuadebant & cædebant Philifthini, degentes in vicina vrbe, *Machmas*: vt ergo hoc iter fuis fecurum redderet Saul, cum fuis contra eos afcendit; ac fimul vt fe cum Ionatha degente in Gabaa coniungeret; vti de facto ibi fe coniunxit, vt fequitur.

ET EGRESSI SVNT AD PRÆDANDVM DE CASTRIS PHILISTHINORVM TRES CVNEI.] Hebr. *tria capita*. Chald. *tres turmæ*. Septuag. *tria principia*. Vatabl. *tria agmina*. Cuneus propriè eft ferrum acutū, quod fenfim craffefcit, quo in fiffuras inferto ligna finduntur. Vnde illud: *Malo nodo malus quærendus eft* Vers. 17. D *cuneus*. Hinc per Metaphoram, cuneus fignificat peditum multitudinem in cunei formam redactam, quæ in acie anguftior & quafi acutior, deinde latior denfiórque procedit, ait Vegetius lib. 2. de re milit. Vnde Virg. l. 12. Æneid.

Denfi, cuneis fe quifque coactis
Agglomerant.

PORRO FABER FERRARIVS NON INVENIEBATVR IN OMNI TERRA ISRAEL: CAVERANT ENIM PHILISTHIIM NE FORTE FACERENT HEBRÆI GLADIVM AVT LANCEAM.] vt eos fub fuo iugo continerent, ne rebellare poffent. Sic feruis à Romanis olim vetita fuêre arma, ne heros fuos inuaderēt; nifi in extrema neceffitate qualis fuit poft Cannenfem cladem: tunc enim contra Hannibalem armarunt feruos, tefte Valer. Max. lib. 7. ca. 6. Sic adimenda effe feruis arma docet Arift. 2. Polit. 3. Sic Cyrus Lydis contra fe rebellantibus ademit arma, tefte Iuftino lib. 1. Vers. 19.

Verùm Deus elusit cautionem & prudentiam Philisthinorum, dum per Samuelem Hebræis dedit victoriam sine ferro & armis ferreis. Vnde S. Gregor. *Armati, inquit, ab inermibus victi sunt, vt totum quod vincitur, omnipotentis Dei laudibus tribuatur.*

Faber est meditans mysticè.

Mysticè *faber*, est orans & meditans, qui folle discursus sui in officina ferraria, id est in meditatione excitat ignem deuotionis, charitatis, iuxta illud. *In meditatione mea exardescet ignis.* Audi F. Barthol. de Martyr. Archiep. Braccarensem in insigni suo doctrinæ spiritalis compendio cap. 27. p. 285. *Faber ferrarius ignitum ferrum de igne extrahens, ictibus mollire satagit, sed antequàm penitùs frigescat, ad ignem reducit, vt iterùm facilius ignescat: sic etiam spiritus noster à feruore deuotionis extractus & occupationum terrenarum ictibus percussus ne omninò frigescat atque induretur, ad fornacem deuotionis est reducendus. Nam qui studiosè curant deuotionem nutrire quotidie, facilè conseruant ac tuentur, si verò, licet paucissimis diebus, ab officio recedant, difficulter ad exercitij interioris feruorem redire solent. Quapropter illud maximè curandum est, et orationis assiduitate cor semper Deo pateat.*

Tropol. faber est prædicator.

Tropol. *Faber ferrarius*, est prædicator, præceptor, & quiuis alius castigator vitiorum: hunc tollere conantur, *Philisthæi*, id est dæmones; vt homines inermes, eorum tentationibus resistere nequeant. Audi Beat. Petrum Damiani lib. 1. Epistol. 18. quæ ordine est 106. *Spiritualis quisquis conuentus, si fraterni Zeli frequenti correptione non vtitur, Israelitica plebis mystica laborat inopia; quæ, videlicet incipiente Saul Regis imperio, Fabrum ferrarium non habebat.* Et paulò pòst: *Philisthæi, inquit, de terra Israel Fabros ferrarios tollunt: cùm maligni spiritus, falsæ pietatis obtentu Zelum correptionis de fratrum labijs auferunt.* Causam subijcit: *Sicut ferrum reliqua metalla fortiter edomat, ita correptionis malleus vitia delinquentium reprimit, & quasi cudendo rigida mentis duritiam frangit.* Ex quibus concludit: *si de sacro conuentu correptionum censura subtrahitur, disciplinæ vigor funditùs eneruatur, & Religio tota destruitur? quia, dum vnusquisque propria sequitur voluntatis arbitrium, ad sæcularia rediens spiritualis obseruantiæ violat institutum.* Deinde ad praxim cuique hoc pium dat monitum: *Vnde quisquis est, cui regularis vitæ feruor inæstuat, correptiones, libenter amplectitur: & tunc etiam, cùm innocens est, suis reprehensionibus delectatur: non, vt eum conscientia peccasse remordeat: sed quoniam hoc prodesse cæteris audientibus sperat: et vnde ipse innocens, & mundus arguitur, alij qui vel lapsi, vel lapsuri fortè sunt, corrigantur.*

Nam vt ait Eccles. c. 12. v. 11. *Verba sapientum, sicut stimuli & quasi claui in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore vno.* Hinc & illud Ieremiæ 23. 29. *Numquid non verba mea, sunt quasi ignis & quasi malleus conterens petram?* Sic & S. Greg. Eucher. Beda, Hugo, qui & addunt, dæmonem adimere fidelibus *Fabros ferrarios*, id est bonos prædicatores, vitiorum castigatores, cùm facit vt ipsi subtilia, philosophica, poëtica, vana, elegantia & placentia populo prædicent, ac plausum populi quærant non planctum; vt ait S. Bern.

Rursùm *Fabri ferrarij*, sunt magistri & doctores qui docent Philosophiam, Rhetoricam, Mathesin, Poesin, &c. quæ fidei & doctrinæ sacræ subseruiunt, vt eam contra Hæreticos, Gentiles & impios defendant. Hos aufert Sathanas, dum satagit vt Religiosi, Clerici & Sacerdotes ijs nō studeant; sed indocti otio torpeant: inde enim orta fuit hæresis Lutheri & posterorum eius, æquè ac priscorum Hæreticorum. Ita S. Gregor. & Cyril. Alex. lib. 7. contra Iulian.

Denique, *arma ferrea*, sunt mortificationes & pœnitentiæ, quibus concupiscentia carnis retunditur & contunditur.

Vers. 21. RETVSÆ ITAQVE ERANT ACIES VOMERVM;] quia continua oratione sulcando terram, eius resistentiâ & renitentiâ retundebantur & hebetabantur; ac Hebræis difficile erat, ad eas acuendas, toties ire in Philisthijm.

VSQVE AD STIMVLVM CORRIGENDVM] quasi dicat: adeò retusæ erant acies instrumentorum ruralium, vt ne exiguus quidem stimulus quo boues pungerentur, superesset, qui non esset hebetatus; ideoque corrigi & acui deberet. Ita Lyran. Aut cum Abulensi refer hæc superiùs ad v. 20. *Descendebat ergo omnis Israel ad Philisthijm, vt acueret vnusquisque vomerem suum & ligonem, &c. vsque ad stimulum corrigendum.* quasi dicat: non tantùm ad maiora instrumenta acuenda, sed etiam ad minimos stimulos corrigendos & acuendos, oportebat ire in Philisthæam; quia in Israel non erat faber, qui eos acueret.

Vers. 22. CVMQVE VENISSET DIES PRÆLII, NON EST INVENTVS ENSIS] Populus ergo & milites sequentes Saulē, armabantur arcubus, fundis (Gibaaßitæ enim erant optimi fundibularij, vt patet Iudic. 20. 16.) perticis, fustibus, vt dixi v. 3. hæc enim sunt arma rusticana & prisca: ita ligonibus, falcibus, tridentibus, stimulis, malleis, securibus, serris, baculis siue flagellis, quibus triturantur & excutiuntur frumenta, cæterisq; instrumentis rusticanis: ac fortè ea igne liquando conflabant in perticas, pugiones & gladios, sed rudes & impolitos; iuxta illud Virgil. *Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.* Sic Sangar Iudex vomere aratri, occidit sexcentos Philisthæos. Iudic. 3. 31. Et Samson carens ense, mādibula asini occidit mille viros, Iudic. 15. 15. Ex quibus liquet, antiquam fuisse hanc Philisthinorum cautionem, ne Israelitæ haberent arma & fabros ferrarios.

EXCEPTO SAVL ET IONATHA.] Mysticè, Dion. Carthus. *Prælati, inquit, & eius Vicarij, debent tantæ esse perfectionis, quòd quantumcumque subditi spiritualibus armis priuentur, & passionum immoderantijs agitentur; ipsi tamen in omni virtute, in rationis splendore, in luce sapientiæ perseuerent firmissimè & mala vincant in bono suaq; probitate, aliorum defectuositates reprimant, ac reforment: quoniam ipsi sunt velut mensura & regula subditorum.*

Porrò Hebræi dicunt vel fingunt, Sauli & Ionathæ allatos esse hos enses cælitùs ab Angelis. Planiùs dicas, ipsos hos enses occultasse, vel occultè sibi è locis vicinis comparasse.

Vers. 23. EGRESSA EST AVTEM STATIO PHILISTHINORVM, VT TRANSCENDERET IN MACHMAS.] Iam ipsa erat *in Machmas*, vt dictum est v. 5. Ergo *in Machmas*, vel referendum est ad *statio*, non ad *transcenderet*, quasi dicat, statio Philisthinorum, quæ erat in Machmas, transcēdit Machmas, itaq; vlteriùs obuiàm Sauli & Hebræis ad præliandum cum eis: vel certè *in Machmas*, id est *vltra Machmas*, vt vertunt Sept. Hebr. *Egressa est statio Philisthinorum ad transitum* (Chald. *vadum*) *Machmas.* Vatab. *in vlteriorem partem, quæ erat inter Machmas & Gabaa, stationem siue præsidium transtulerunt.*

CAPVT

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ionathas solus cum armigero inuadit castra Philisthinorum: Deus illis terrorem & perturbationem inijcit: vnde ipsi mutua se cæde trucidant. Audit eorum tumultum Saul. v.19. edicitq; ne quis vsque ad vesperam comedat, donec hostes fugientes persequatur, & conficiat. Ionathas edictum ignorans, mel in sylua repertum comedit. Milites defatigati & esurientes v. 32. contra legem comedunt carnem cum sanguine. Vnde Saul statutâ petrâ iubet, vt in ea sanguinem effundant. Mox v.36 Saul noctu irrupturus in castra hostium, consulit Dominum: sed Dominus non respondet. Quare Saul iacit sortem, vt cuius culpâ iratus sit Deus, exquirat. Sors denotat Ionatham v.42. Ille fatetur semel comedisse. Quare à patre morti addicitur, sed populus eum liberat. Inde v.47. Saul debellat Ammonitas, Moabitas, Idumæos, aliosq; per circuitum hostes. Denique v.49 filij Saul recensentur.

1. ET accidit quadam die vt diceret Ionathas filius Saul ad adolescentē armigerum suum: Veni, & transeamus ad stationem Philisthinorum, quæ est trans locum illum. Patri autem suo hoc ipsum non indicauit. 2. Porrò Saul morabatur in extrema parte Gabaa, sub malogranato, quæ erat in Magron: & erat populus cū eo quasi sexcentorum virorum. 3. Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filij Phinees, qui ortus fuerat ex Heli sacerdote Domini in Silo, portabat ephod. Sed & populus ignorabat quò isset Ionathas. 4 Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Ionathas transire ad stationem Philisthinorum, eminentes petræ ex vtraque parte, & quasi in modum dentium scopuli hinc & inde prærupti, nomen vni Boses, & nomen alteri Sene, 5. vnus scopulus prominēs ad Aquilonem ex aduerso Machmas, & alter ad Meridiem contra Gabaa. 6. Dixit autem Ionathas ad adolescentem armigerum suum: Veni, trāseamus ad stationem incircumcisorum horum, si fortè faciat Dominus pro nobis: quia non est Domino difficile saluare, vel in multis, vel in paucis. 7. Dixitq; ei armiger suus: Fac omnia quæ placent animo tuo: perge quò cupis, & ero tecum vbicumque volueris. 8. Et ait Ionathas: Ecce nos transimus ad viros istos. Cumque apparuerimus eis, 9. si taliter locuti fuerint ad nos, manete donec veniamus ad vos: stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos. 10. Si autem dixerint: Ascendite ad nos: ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris: hoc erit nobis signum. 11. Apparuit igitur vterque stationi Philisthinorum: dixeruntque Philisthijm: En Hebræi egrediuntur de cauernis, in quibus absconditi fuerant. 12. Et locuti sunt viri de statione ad Ionatham, & ad armigerum eius, dixeruntque: Ascendite ad nos: & ostendemus vobis rem. Et ait Ionathas ad armigerum suum: Ascendamus, sequere me: tradidit enim Dominus eos in manus Israel. 13. Ascendit autem Ionathas & manibus & pedibus reptans, & armiger eius post eum. Itaque alij cadebant ante Ionatham, alios armiger eius interficiebat sequens eum. 14. Et facta est plaga prima, qua percussit Ionathas & armiger eius, quasi viginti virorum, in media parte iugeri: quam par boum in die arare consueuit. 15. Et factum est miraculum in castris, per agros: sed & omnis populus stationis eorum, qui ierant ad prædandum, obstupuit, & conturbata est terra, & accidit quasi miraculum à Deo. 16. Et respexerunt speculatores Saul, qui erant in Gabaa Beniamin, & ecce multitudo prostrata, & huc illucque diffugiens. 17. Et ait Saul populo, qui erat cum eo: Requirite: & videte quis abierit ex nobis. Cumque requisissent, repertum est non adesse Ionatham, & armigerum eius. 18. Et ait Saul ad Achiam: Applica arcam Dei. (Erat enim ibi arca Dei in die illa cum filijs Israel.) 19 Cumque loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorum: crescebatque paulatim, & clariùs resonabat. Et ait Saul ad sacerdotem: Contrahe manum tuam. 20. Conclamauit ergo Saul, & omnis populus qui erat cum eo, & venerunt vsque ad locum certaminis: & ecce versus fuerat gladius vniuscuiusque ad proximum suum, & cædes magna nimis. 21. Sed & Hebræi qui fuerant cum Philisthijm heri & nudiustertius, ascenderantque cum eis in castris, reuersi sunt vt essent cum Israel, qui erant cum Saul & Ionatha. 22. Omnes quoque Israelitæ qui se absconderant in monte Ephraim, audientes quod fugissent

ſeut Philiſthæi, ſociauerunt ſe cum ſuis in prælio. Et erant cum Saul, quaſi decē millia virorum. 23. Et ſaluauit Dominus in die illa Iſrael. Pugna autem peruenit vſque ad Bethauen. 24. Et viri Iſrael ſociati ſunt ſibi in die illa: adiurauit autem Saul populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit pan è vſque ad veſperam, donec vlciſcar de inimicis meis. Et non manducauit vniuerſus populus panem: 25. omneque terræ vulgus venit in ſaltum, in quo erat mel ſuper faciem agri. 26. Ingreſſuſque eſt itaque populus ſaltum & apparuit fluens mel, nulluſq; applicuit manum ad os ſuum. Timebat enim populus iuramentum, 27. Porrò Ionathas non audierat, cùm adiuraret pater eius populum: extenditq; ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis: & conuertit manum ſuam ad os ſuum, & illuminati ſunt oculi eius. 28. Reſpondenſq; vnus de populo, ait: Iureiurando conſtrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem hodie. (Defecerat autem populus.) 29. Dixitque Ionathas: Turbauit pater meus terram: vidiſtis quia illuminati ſunt oculi mei, eò quòd guſtauerim paululum de melle iſto: 30. Quantò magis ſi comediſſet populus de præda inimicorum ſuorum, quam reperit? nonne maior plaga facta fuiſſet in Philiſthijm? 31. Percuſſerunt ergo in die illa Philiſthæos à Machmis vſque in Aialon. Defatigatus eſt autem populus nimis: 32. & verſus ad prædam, tulit oues, & boues, & vitulos, & mactauerunt in terra: comeditque populus cum ſanguine. 33. Nuntiauerunt autem Sauli dicentes, quòd populus peccaſſet Domino, comedens cum ſanguine. Qui ait: Præuaricati eſtis: voluite ad me iam nunc ſaxum grande. 34. Et dixit Saul: Diſpergimini in vulgus, & dicite eis, vt adducat ad me vnuſquiſq; bouem ſuum & arietem, & occidite ſuper iſtud, & veſcimini, & non peccabitis Domino comedentes cum ſanguine. Adduxit itaq; omnis populus vnuſquiſque bouem in manu ſua vſque ad noctem: & occiderunt ibi. 35. Ædificauit autem Saul altare Domino, tuncque primùm cœpit ædificare altare Domino. 36. Et dixit Saul: Irruamus ſuper Philiſthæos nocte, & vaſtemus eos vſquedum illuceſcat manè, nec relinquamus ex eis virum. Dixitque populus: Omne quod bonum videtur in oculis tuis fac. Et ait ſacerdos: Accedamus huc ad Deum. 37. Et conſuluit Saul Dominum: Num perſequar Philiſthijm? ſi trades eos in manus Iſrael? Et non reſpondit ei in die illa. 38. Dixitque Saul: Applicate huc vniuerſos angulos populi: & ſcitote, & videte, per quem acciderit peccatum hoc hodie. 39. Viuit Dominus ſaluator Iſrael, quià ſi per Ionatham filium meum factum eſt, abſque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo. 40. Et ait ad vniuerſum Iſrael: Separamini vos in partem vnam, & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Reſponditque populus ad Saul; Quod bonum videtur in oculis tuis, fac. 41. Et dixit Saul ad Dominum Deum Iſrael: Domine Deus Iſrael da indiciū: quid eſt quòd non reſponderis ſeruo tuo hodie? Si in me, aut Ionatha filio meo eſt iniquitas hæc, da oſtenſionem: aut ſi hæc iniquitas eſt in populo tuo, da ſanctitatem. Et deprehenſus eſt Ionathas & Saul, populus autem exiuit. 42. Et ait Saul: Mittite ſortem inter me & inter Ionathā filium meum. Et captus eſt Ionathas. 43. Dixit autē Saul ad Ionathā: Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Ionathas, & ait: Guſtans guſtaui in ſummitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior. 44. Et ait Saul: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha. 45. Dixitque populus ad Saul: Ergóne Ionathas morietur, qui fecit ſalutem hanc magnam in Iſrael? hoc nefas eſt; viuit Dominus, ſi ceciderit capillus de capite eius in terram, quia cum Deo operatus eſt hodie. Liberauit ergo populus Ionatham, vt non moreretur. 46. Receſſitq; Saul, nec perſecutus eſt Philiſthijm: porrò Philiſthijm abierunt in loca ſua. 47. Et Saul, confirmato regno ſuper Iſrael, pugnabat per circuitum aduerſum omnes inimicos eius, contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & reges Soba, & Philiſthæos: & quocumque ſe verterat, ſuperabat. 48. Congregatoque exercitu, percuſſit Amalec: & eruit Iſrael de manu vaſtatorum eius. 49 Fuerunt autem filij Saul, Ionathas, & Ieſſui, & Mechiſua: & nomina duarum filiarum eius, nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol. 50. Et nomen vxoris Saul, Achinoam filia Achimaas: & nomen principis militiæ eius Abner, filius Ner, patruelis Saul. 51. Porrò Cis fuit pater Saul, & Ner pater Abner, filius Abiel. 52. Erat autem bellum potens aduerſum Philiſthæos omnibus diebus Saul. Nam quemcumque viderat Saul virum fortem, & aptum ad prælium, ſociabat eum ſibi.

VERS. 1. *Ionathas Dei instinctu inuasit castra Philisthym.*

VENI ET TRANSEAMVS AD STATIONEM PHILISTHINORVM.] Dixit hoc, & fecit ea quæ sequuntur Ionathas peculiari instinctu Dei, vt patet ex victoria miraculosa, quam ab eo obtinuit: alioqui temerarius fuisset, si solus cum vno armigero, inuasisset tota hostium castra. Deus ergo illi, vt id faceret, suggessit, animosque illi addidit ac fiduciam victoriæ tam miræ consequendæ. Ideoque id Ionathas patri nō indicauit, ne is illud impediret. Qui enim à Deo regitur, regis alterius regimine non eget. Ita Theod. Procop. Abulens. Caiet. & alij.

Mira eius fortitudo.

Mira ergo hic celebratur Ionathæ fortitudo, qui Deo nixus, tantum periculum solus adijt, certus aut vincere, aut vinci & pro patria mori gloriosè. Vnde S. Bern. Serm. ad Milites templi cap. 1. eos comparat cum Martyribus, vt si vincant, coronentur corona triumphantis; si vincantur, B martyrij laurea. *Quàm gloriosi*, ait, *reuertuntur victores de prælio, quàm beati moriuntur martyres in prælio!* Et c. 3 *Securi*, inquit, *præliantur, nequaquam metuentes, aut de hostium cæde peccatum, aut de sua nece periculum. Miles Christi securus interimit, securior interit; sibi præstat, cùm interit; Christo, cùm interimit. Cum occidit malefactorem, non homicida; sed vt ita dixerim malicida reputatur. Cùm occiditur ipse, non perijsse, sed peruenisse cognoscitur. Mors ergo quam irrogat, Christi est lucrum, quam excipit suum.* Et c. 4 eorum armis recensitis. *Imminente bello, ait, fide intus, foris ferro, non auro muniuntur: quatenus armati, & non ornati, hostibus metum incutiant, non prouocent auaritiam. Equos* C *habere cupiunt fortes & veloces, non coloratos, aut phaleratos; pugnam quippe non pompam; victoriam non gloriam cogitantes, & studentes magis esse formidini, quàm admirationi.*

VERS. 2. PORRO SAVL MORABATVR IN EXTREMA PARTE GABAA SVB MALOGRANATO, QVÆ ERAT IN MAGRON.] Ita Hebr. Chald. & alij: sed Sept. pro ר legentes affine ד vertunt in *Magdon*. Erat locus hic iuxta Gabaa, quæ erat patria & sedes Saulis; cuius meminit & Isaias c. 10. 28. non ergo erat in ipsa vrbe Gabaa, sed *in agro Gabaa*; vti hic legunt Biblia Regia, Glossa, Hugo, Abulen. Dion. Vatab.

Pro *malogranata*, Hebr. est *Remmon*, quod, vt nomen proprium luci, retinet Vatab. qui alibi vocatur *collis*, vel *petra Remmon*; in quem, vt locum munitum & tutum, se receperunt sexcenti è clade tribus Beniamin superstites, & reliqui. Iudic. 20. 27. ideoque & Saul ibidem castra locauit. Sic no- D bilis illa Hispaniæ ciuitas, regnique caput, dicta est *Granata*, à malogranatorum copia vel figura. Sic hic locus Hebr. dictus est *Remmon*, à malogranatorum præstantia & abundantia. Sic Iericho dicta est, *ciuitas palmarum*, ab earum fertilitate, pluresque aliæ ciuitates dictæ sunt. *Thamar*, id est *palma*, à palmetis quibus abundant. Sic Bethel prius dicta est *Luza*, à nucibus, corylis, & amygdalis Genes. 28. 19.

Malogranatum speciem habet regis.

Appositè Saul rex consedit sub malogranato; quia hoc speciem habet regis & regni. Nam vt aduertit Mendoza, primò, malogranatum in suo flore elegantem purpuream coronam; in pomo autem, purpuram; in granis, coronam in vertice ostentat: vt planè videatur regem purpuratum & coronatum repræsentare. Secundò, *quia dum multa grana sub vno cortice complectitur; vel significat multitudinem negotiorum & consiliorum, quæ à Regibus fido* A *silentio occultantur*, vt S. Ambrosius lib. 3. Hexam. c. 13. insinuat; *vel significat concentum omnium virtutum, quibus æquum est, vt Regum animi exornentur*, vt S. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum explicat; *vel significat prudentiam gubernatricem, qua Reges suos subditos, & moribus & honoribus dissidentes, in officio continēt, & in gyrum rationis circumuersant*, vt Theodoretus lib. 3. in Cant. indicat; *vel significat animorum charitatem, quam Reges sua in regno curare & conseruare debent*, vt idem Theodoretus clariùs significat. Qua de re multa dixi Cantic. 4. v. 3. & 13.

Tertiò, *Quia sicut malum granatum pulchrius apparet, cùm fatiscit; nam tunc interna grana, quæ sub vili cortice latebant, Pyropos imitata expanduntur: ita Reges quò maioribus difficultatibus scinduntur ac distrahuntur in suorum præsidium ac tutamen populorum; eò clariora* B *præbent omnium oculis suarum spectacula virtutum.*

Quocirca Henricus IV. Hispaniæ Rex malogranatum pro insigni regio delegit cum epigraphe, *Acredulce: vt significaret in optimo Rege ita seueritatem & humanitatem temperandas, vt nunquā Rex, aut sine seueritate ignauus, aut sine humanitate crudelis videatur: Non immeritò igitur Saul sub malogranata morabatur vt ab ipsa arbore admoneretur regia dignitatis & potestatis, aut sanctitatis quam in rebus arduis, difficilibusq; temporibus exercere oportebat.*

ET ERAT CVM EO POPVLVS, QVASI SEXCENTORVM VIRORVM:) præter mille qui erant cum Ionatha: Nam duo millia, quæ sibi delegerat Saul C c. 13. 2. metu Philisthinorum defluxerant & fugerant; ita vt cum Saule ex ijs tantùm remanserint sexcenti, ijque viri fortes & constantes, qui proinde licet pauci, tantas tamen victorias contra Philisthæos plurimos obtinuerunt, quantæ in sequent. narrantur.

Moraliter, Disce hic quantùm valeat virtus paucorum generosorum. Sic Gedeon cum trecentis prostrauit numerosissima castra Madian. Causam dat Iosephus lib. 5. Antiq. c. 8. vel iuxta aliam editionem 10. *Imbellem*, inquit, *natucam hominum sibi Dominus placere declarauit, vt populus victoriam non sibi, sed Deo deputaret.* Iudas Machabæus cum paucis superauit copias Antiochi, Dauid superauit Goliath, omnesque Philisthæos, Duodecim Apostoli sua virtute subiugarunt Christo totum orbem, S. Bern. S. Dominicus, S. Franciscus, & nuper S. Ignatius fundator Societatis Iesu cum paucis socijs, quanta vbique terrarum effecêre? virtus D ergo non in numero, sed in paucitate generosa consistit. Nam vt ait Isaias c. 9. 3. *Multiplicasti gentē, non magnificasti lætitiam.* Vide ibi dicta. Tritum est illud: *Virtus vnica fortior diuisā.* Et illud: *Infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia.* 1. Corint. 1. Et illud: *Virtus Dei in nostra infirmitate perficitur.* 2. Corint. 12.

ET ACHIAS FILIVS ACHITOB FRATRIS ICHABOD FILII PHINEES QVI ORTVS FVERAT EX HELI SACERDOTE (Pontifice) DOMINI IN SILO, PORTABAT EPHOD.] id est pontificalē amictum quasi Pontifex secum deferebat ad pontificatum fungendum; vt per Vrim & Tummim, quæ erant in Rationali & Ephod, pro Saule consuleret Dominum, quid in bello tam ancipiti & periculoso agendum foret. Hinc patet Samuelem non fuisse Pontificem, vt vult Serarius & alij, sed Achiam: hic enim portabat vestem pontificalem, & recta linea descendebat ab Heli pontifice. Heli enim genuit VERS. 15.

Achias fuit Summus Pontifex, non Samuel.

genuit Phinees, Phinees genuit Achitob & Ichabod, Achitob genuit Achiam; ita Iosephus.

Dices, Cap. 21. vers. 9. Dicitur Achimelech filius Achitob, fuisse Pontifex: ergo Achias nuo fuit Pontifex. Resp. Achiam fuisse binomium, & alio nomine dictum *Abimelech*, *Achias* enim Hebr. idē est, quod *frater Dei*. *Achimelech* idem; quod *frater Regis*. Deus autē est *Rex Regum*, vel certè Achiæ senior fine liberis mortuo, in Ponnficatu successit Achimelech, qui erat frater Achiæ iunior.

Achias fuit binomius.

VERS. 4. ERANT AVTEM INTER ASCENSVS, PER QVOS NITEBATVR IONATHAS TRANSIRE AD STATIONEM PHILISTHINORVM, EMINENTES PETRÆ. &c. NOMEN VNI BOSES, ET NOMEN ALTERI SENE.] Chald. *Nomen vnius lucubratio, & nomen alterius conculcatio.* Philisthini, ait Ioseph. posuerunt castra in rupe prærupta & quasi inaccessa, ideoque in ea securi degebant, neminem metuentes: idcircò Ionathas eos hac via inuasit. Sic Alexander Magnus hustes in rupe altissima commorantes, ideoque eum deridentes, rogantesque, an volare posset? à tergo per saxa inuia immittens trecentos iuuenes generosos, rupem iusit hostibus occupauit, eosque trucidauit: *En*, inquit, *ostendi me posse volare*. Ita Curtius.

Porrò, *Boses* Hebr. idem est, quod *bumescens*, vel *florescens*, vel *ouiparm*, ait Pagnin. *Sene* idem est, quod *rubus*: quæ mysticè explicans Beda: *Quia*, inquit, *non minis floren o, quàm adnersanto & pungente mundo, Sanctorum ascensu impeditur; & vt vel corpore vel corde deficiat, ab infatigabili hoste pulsatur.*

Hoc est quod aiunt Sancti Psalm 65.12. *Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Nam vt ait S. Bern. Serm. de S. Malachia: *Transiuit per ignem & aquam, quem nec tristia frangere, nec detinere mollia potuerunt.*

VERS. 6. DIXIT AVTEM IONATHAS AD ADOLESCENTEM ARMIGERVM SVVM.] Dixit hoc impulsus à Deo, tacitè promittente suam opem & victoriam, vt patet ex euentu, & victoria tam mira & felici.

QVIA NON EST DOMINO DIFFICILE SALVARE VEL IN MVLTIS VEL IN PAVCIS.] Hebr. *non est* מעצור *matsor*, id est *restrictio*, detentio, vel prohibitio, quasi dicat: nil est quod Deo arcet, detineat, restringat ad paucos vel multos, vt vincant. Nam vt sit S. Aug. Serm. 119. de tempore, *Omnipotens est Deus ad facienda maiora, & minora: Omnipotens ad facienda cælestia, & terrestria: Omnipotens ad facienda immortalia, & mortalia: Omnipotens ad facienda spiritualia, & corporalia: Omnipotens ad facienda visibilia, & inuisibilia; magnus in magnis, nec paruus in minimis.*

Hoc Ionathæ exemplum imitatus Iudas Machabæus, cum paucis contra plurimos decertaus: *Facile*, inquit, *est concludi multos in manu paucorum: & non est differentia in cōspectu Dei cæli liberare in multis & in paucis.* 1. Mach. 3. 18. Et c. 4. 30. *Benedictus*, inquit, *Saluator Israel, qui contriuisti impetum potentis in manu serui tui Dauid: & tradidisti castra alienigenarum, in manu Ionathæ filij Saul, & armigeri eius.* 1. Mach. 4 v 30. Idem dixit Asa rex Iuda, pugnans contra decies centena millia Æthiopum. 2. Paral. 14. 11.

VERS. 9. SI TALITER LOCVTI FVERINT.] Omen hoc captat Ionathas, instinctu & inspiratione Dei, vt patet ex tanta animositate Ionathæ potius diuina quàm humana, & ex tam felici euentu eius: quare omen captatum non fuit superstitiosum fuit, nec Dei tentatiuum, sed religiosum æquè ac animosum, eò quòd solus ipse cum armigero præruptam hostium arcem conscenderit, hostes inuaserit, fugarit, occiderit. Ita Lyran. Hugo, Abul. Dion. Caiet. Serarius, & alij. VideSanchez lib. 2. de superstitione c. 10. n. 10. qui & addit cum Serario & Abulen. Ionatham huic omini orationem ad Deum præmisisse, in eaque à Deo animatum ad hoc audendum. Simile omen de Rebecca, in vxorem Isaaco accipienda, accepit Eliezer Genes. 24.

Omen captat Ionathas instinctu Dei.

Omini Ionathæ simile fuit omen Pæonum, de quo ita scribit Herodot. initio lib. 5. *Pæones, qui sunt à Strymone, admoniti diuino responso; vt bellum Perinthijs inferrent: & si quidem à Perinthijs ex aduerso confidentibus prouocarentur, nominatim compellantibus, eos inuaderent, sin minus, ab inuadendo abstinerent. Ita fecerunt & vicerunt.*

ASCENDITE AD NOS. ET OSTENDEMVS VOBIS REM.] quam vos per præruptas has rupes scandendo quærere videmus. Est sarcasmus siue hostilis irrisio, quasi dicant: Ascendite ad nos, & ostendemus vobis viam non ad vitam & victoriam, quam vos quæritis, sed ad mortem, hoc est mactabimus vos. Ita Lyran. Abulen. Saliao. & alij. Vnde Iosephus lib. 6. Antiq. c. 7. *Venite huc*, inquit, *daturi pœnas audaciæ.* VERS. 12.

ASCENDAMVS.] Appositè hoc omen Ionathæ dedit Deus; quia signum fortitudinis & victoriæ est, præuenire & inuadere hostem licet potentiorem, itaque eum metu percellere & fugare: vt fecit hic Ionathas. Sic Moses Iosue cōtra Amalec iubet? *Elige*, inquit, *viros, & egressus pugna contra Amalec.* Sic Timotheus cum Iuda Machabæo dimicaturus suis ita præcipit? *Cùm*, inquit, *appropinquauerit Iudas, & exercitus eius ad torrentem aquæ, si transierit ad nos prior; non poterimus sustinere eum; quia potens poterit aduersum nos; si verò timuerit transire, & posuerit castra extra flumen; transfretemus ad eos, & poterimus aduersum illum.* 1. Mach. 5. v. 40. Sic Achab cum paucis inuadens ampla castra Benadad regis Syriæ, eas fudit, fugauit, prostrauit 3. Reg. 20. 13. Sic experti Duces; vt animos ostentēt, primi hostem inuadunt, itaque eum sæpè percellunt & sternunt.

ASCENDIT AVTEM IONATHAS MANIBVS ET PEDIBVS REPTANS.] per prærupta rupis saxa. VERS. 13.

Mystice, S. Gregor. *In manibus*, inquit, *opera solent significari. Reptat manibus pastor, quando peccatoribus viam non profert sapientia verbi, sed exemplo conuersationis.* Et inferius: *Bene ergo*, inquit, *reptans ascendere ad stationem Philisthinorum dicitur: quia ad destruenda vitia peruenire ille Doctor potest, qui peccatores magna humilitatis ostensione & magna charitatis affectione demulcet.*

ITAQVE ALII CADEBANT ANTE IONATHAM,] quasi dicat: pauore panico à Deo eis inmisso, vt patebit v. 15. corruebant ante Ionatham, vt ab eo mactarentur: vnde Vatabl. Glossa & alij legunt: *Itaque cùm vidissent faciem Ionathæ* (quasi ea perculsi) *alij cadebant ante Ionatham.* Quod acceptum videtur ex Sept. qui vertunt: *Et videntes Philisthini contra faciem Ionathæ. & percussit in eu* Sic ergo Ionathas fuit typus Christi, qui solo aspectu percolit & fugauit ementes & vēdentes in templo. Nam, vt ait S. Hieron. in Matth. 9. *Fulgor ipse & maiestas diuinitatis occulta, in humana facie relucebat.* Et in c. 21. *Igneum quiddam & sidereum radiabat ex oculis eius.*

Quare

Quare fictitium videtur quod ait Ioseph, Ionatham irruisse in Philisthæos dormientes: sic enim scribit lib.6.c.7. *Quam vocem Saulis filius cupidè arripiens vt omen victoriæ, tunc quidem recessit è loco in quo conspecti fuerant, sed ex alia parte ad rupem accedentes propter situm incustoditam, magno labore, difficultate loci superata, erepserunt ad hostem: aggressique, sopitos, viginti ex his interfecerunt, & eos stupore ac consternatione repleuerunt, vt abiectis armis in fugam se darent. Plerique verò non noscitantes inter se, quòd ex multis gentibus conflati essent, pro hostibus se inuicem innadebant; & cùm non putarent, duos tantùm Hebræos in castra penetrasse, mutuo marte cadebant quidam in præcipitia, aut ipsi ruebant, aut alij ab alijs protrudebantur.*

Vers.14. In media parte iugeri.] hoc est breuissimo terræ spatio occidit Ionathas viginti, quasi dicat: vnitos occidit, non palantes & sparsos, dicit hoc vt augeat miraculum Dei, & fortitudinem Ionathæ; vtpote qui non diuisos, vti cæsis duobus Horatijs, vltimus Horatius fugiens tribus diuersis locis tres Curiatios iam fessos occidit; itaque Albanos Romanis subiecit, teste Liuio; sed vnitos trucidauit.

Vers. 15. Et factum est miraculum in castris.] scilicet mirus & inusitatus terræ motus, indeque pauor, terror & perturbatio à Deo immissa Philisthinis, tam ijs qui erant in castris, quàm ijs, qui è castris prædatum per tres cuneos exierant cap. preced. v.17. *Miraculum* ergo, hoc est miraculosus terræ motus, ac hostium *stupor*, vt vertunt Sept. & *conturbatio*, vt Chald. *Et pauor*, vt Vatab. & *tremor*, vt alij. Hoc enim significat Hebr. חרדה *charada*; adeò enim obstupefacti, pauidi, excæcati & perturbati fuerunt Philisthini, vt socios æstimarent esse hostes ac in eos arma converterent, itaque se mutua cæde trucidarent, vt patet v.20. Idem fecere Madianitæ, clangentibus buccinis & lagenas flammeas complodentibus trecentis Hebræis, Gedeonis militibus Iudic.7. 22. Facile enim Deo fuit perturbare eorum phantasiam, vt amicos putarent inimicos: sicut naturaliter id fieri videmus in melancholicis & maniacis, qui per melancholiam velut atram nubem omnia intuentes, putant cuncta esse atra, tetra, inimica & noxia.

Porrò Hebræa ad verbum sic habent: *Et fuit tremor in castris, in agro, & in toto populo* (Philisthinorum) *tam statio, tam qui grassabantur tremuerunt etiam ipsi & tremuit terra & fuit in tremorem Elohim*, id est magnum & validum; quæ enim Dei sunt, magna sunt: Vnde *cedri & montes Dei* vocantur altissimi & maximi. Ita Vatabl. Caietan. Pagnin. & alij. Vnde cum Romanis legendum; *conturbata est terra*, non autem: *conturbata sunt castra*, vti legunt alij.

In arduis Deo parendum. Moral. Disce hîc, cùm Deus vocat ad ardua, quæ vires superant, non trepidare, nec subterfugere, sed Deo parere, remque animosè aggredi: mox enim Deus aderit, difficultates complanabit, intricata explicabit, remque omnem facilè conficiet; vti hîc Ionatha solo cum armigero castra hostium integra inuadente, illa perturbauit & cecidit per ipsosmet hostes.

Legimus in vitis Patrum; Angelum cuidam Anachoretæ ostendisse vastum gigantem, eique dixisse, cum hoc te luctari oportet. Cumque ille tremeret: *Ne timeas, inquit, incipe duntaxat, ego mox* A *adero, & gigantem tecum prosternam. Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Rom.18. *Tenans enim, iuuat inuantem.*

Vers.18. Et ait Saul ad Achiam: applica arcam Dei,] hoc est admoue, vel affer huc ad me arcã, vt Hieraticam stolam, ait Iosephus & Theod. hoc est Ephod, quod positum est iuxta arcam accipias & induas quasi Põtifex, eoque per Vrim & Tummim quæ sunt in Ephod, coram arca consulas Deum, super arcam in Propitiatorio residentem; vt per te reuelet nobis, quid in re tam ancipiti, & in hoc tumultu agere debeamus.

Fuga ad Eucharistiam in periculis. Mysticè, in periculis Christiani fugiant ad arcam, id est ad Eucharistiam: item ad B. Virginem: quæ Christum quasi manna, in arca ventris sui continuit & peperit pro cibo & salute mundi. Audi B. Petrum Damiani Serm.1. de Natiuitate Vir- B ginis: *Numquid*, inquit, *quia ita deificata, ideò nostra humanitatis oblita es? Nequaquam, Domina Scit, in quo discrimine nos reliqueris, vbi lacrans, quantũ delinquant serui tui. Non enim conuenit tantæ misericordiæ, tantam miseriam obliuisci: quia, etsi subtrahit gloria; reuocat natura; neque ita es impassibilis, vt sis incompassibilis.*

Erat enim ibi arca Dei in die illa] Quia eò è Cariathiarim fuit translata, petente Saule & Hebræis, ob belli periculum, vt Deum super arcam residentem consulerent, eumque haberent comitem, imò ducem belli.

Vers. 19. Et ait Saul ad Sacerdotem: contrahe manum tuam;] desine explicare Ephod; imò illud manu tua contrahe, & repone in arcam. Nam vrgente hoc tumultu, non est mihi otium consulere Dominum; sed illico inuolandum in hostes. Putabat enim Saul filium suum Ionatham à Philisthinis circumdatum opprimi: vnde ad illos ac- C currit, vt eum eriperet. Ita Lyran. Abulen. Varab. licet Chald. sic vertit: *Affer Ephod*, quasi dicat festina induere Ephod, & cõsulere Dominum. Vnde & Iosephus affert Deum consultum respondisse, ac promisisse Hebræis victoriam & hostium stragem.

Vers.20. Et ecce versus fuerat gladius vniuscuiusque ad proximum suum.] quasi dicat; excæcati & perturbati mutua se cæde truncarunt, æstimantes socios esse hostes.

Et cædes magna nimis.] Ioseph. lib.6. cap.7 ait, cæsa sexaginta Philisthinorum millia.

Vers.24. Adiurauit autem Saul populum dicens: Maledictus vir qui comederit panem vsque ad vesperam, donec vlciscar de inimicis meis.] *Panem*, id est cibum quemlibet: hunc enim Hebræi vocant panem. Vnde Ionathas D non panem, sed mel comedens, iudicatus fuit hoc patris mandatum violasse.

Saul indictum ieiunium à multis laudatur. Porrò Saul suis hîc hanc legem ieiunij indixit, ex recto feruore & zelo, vt hostes fugientes insequeretur; ne si sui milites ad cibos defluerent, & in mensa desiderent, hostes fuga elaberentur; atque vt hoc ieiunio, Deo gratias ageret, pro victoria tam miraculosa, eumque prouocaret ad illam planè pleneque perficiendam: censebat enim eum Deo tam liberali in se & suos, liberaliter esse agendum. Ita Abulens. Serarius, Salianus ac S. Ambros. & Hier. mox citandi. Atque hanc legem sanait cum execratione, dicens: *Maledictus vir*, quasi dicat: malefaciat ipsi Deus, ac ego malefaciam ei, id est puniam & occidam eum.

Lyra-

Ab aliquibus arguitur.

Lyranus verò putat Saulem malè id sanxisse & A iurasse, ac peiùs implesse; eò quòd non esset tanta necessitas hostis insequendi, ac in lege hac sua, necessitatis casum excipere debuisset, qualis fuit in Ionatha, & alijs pluribus præ inedia deficientibus; qui vtique maiorem hostium stragem edidissent, si eos prosequendo, simul aliquid cibi raptim sumpsissent, verbi gratia, mel obuium in sylua, vti fecit Ionathas; vt valentiores ad gradiendum & pugnandum euaderent. Denique, quòd lex hæc dederit occasionem Ionatham occidendi, & populo sanguinem lege vetitum comedendi, v. 33. Fauet Lyrano Iosephus, S. Gregor. hîc & Chrysost. homil. 14. ad popul. & noster Sanchez, qui hoc præceptum Saulis, vt nimis seuerum & stultum damnant. Verùm esto feruentior fuerit militaris duraque hæc Saulis sanctio, & aliquid discretionis in ea desideretur: tamen in se iusta sanctaque fuit, ob B causas iam dictas. Vnde populus totus eam probauit & acceptauit: quibus adde, si peccasset Saul, debuisset eum sors v. 41. indicare: aut certè silere: ibi autem sors non indicauit Saulem præcipientem, sed Ionatham præceptum transgredientem. Vnde Saulem dilaudat Tertull. lib. de Ieiunio c. 10. vbi Saulis ieiunio, ait *à Deo præstitam auctoritatem.* Ac S. Ambros. serm. 36. (in veteri editione est 25.) post Dominicam primam Quadragesimæ: *Bonus planè rex, qui hostes suos non tam armis quàm deuotione vincebat; & plus dimicabat religione, quàm telis. Cùm ergo Saul abstinentiam diei suis omnibus indixisset, & Ionathas eius filius præcepti nescius, inter medias hostium acies victor incedens, fauum mellis intincta sceptri summitate gustasset, tanta indignatio repentè commota est, vt & differretur victoria, & diuinitas læderetur.*

Sed esti lex hæc de ieiunio fuerit dura, fuit tamen iusta.

Hinc & Ionathas culpam suam fatetur v. 43. C *Gustaui*, inquit, *paululum mellis, & ecce ego morior.* Chald. *morti obnoxius sum.* Et S. Hieron. li. 2. contra Iouin. post medium: *In Exodo,* inquit, *aduersùs Amalec oratione Moysi, & totius populi, vsque ad vesperam ieiunio dimicatum est. Iesus filius Naue, stationem imperauit soli & lunæ, & in ediam plus quàm vnius diei victoris exercitum protelauit. Saul, sicut in Regnorum primo libro scribitur, Maledictus, inquit, qui ederit panem vsque ad vesperam, donec vlciscar me de inimicis meis: & non gustauit omnis populus eius, & tota terra prandebat. Tantique fuit auctoritas stationis semel Domino destinata, vt Ionathas, qui causa victoriæ extiterat, deprehenderetur sorte, & ignorantiæ crimen declinare non posset, patrisque in se concitaret manũ, & vix populi precibus saluaretur. Stationis*; id est ieiunij. *Stationes* enim à Tertul. Cassiano & S. Ambros. vocantur. *stati orationis & ieiunij dies*, quòd in eis stantes & commorantes inimicos repellimus; & sicut, Hebræi per 40. mansiones, D siue stationes peruenerunt in terram promissam; sic Christiani per 40. dies Quadragesimæ perueniunt ad Pascha & resurrectionem Christi. Ita Baron. anno Christi 57. c. 155. & Pamelius in Tertul. ad finem libri de oratione: imò ipse S. Ambros. initio serm. 36. iam citati.

Moraliter, disce hîc ieiunium parere victoriam hostium corporalium, æquè ac spiritualium.

Septuaginta hîc aliquid addunt.

Dices: Septuag. hîc addunt: *Et ignorauit Saul ignorantiam magnam.* Ergo peccauit. Resp. *ignorantiam* intelligunt, quâ Saul ignorabat futurum, vt ex hac sanctione Ionathas periculum capitis adiret, sed ignorantia hæc in Saule fuit inuincibilis & inculpata: vnde enim scire poterat Ionatham comesturum mel?

Saul vir pius & fortis bellator: sed post hæc peccauit grauiter in obedientia.

A Hinc apparet Saulem fuisse virum pium, æquè ac fortem, ac Deum ei fauisse, dedisseque ei victorias, vt omnes per circuitum hostes superaret, vt dicitur v. 47. Quare esto Deus cap. præced. ob nõ expectatum Samuelem, eius quasi minùs perfectè obedientis posteros regno priuarit; tamen eum non abiecit, sed direxit & adiuuit, donec grauius inobedientiæ crimen, non cædendo planè pleneque Amalecitas, vti Deus iusserat, committens, à Deo, abiectus fuit, ac Dauid in eius locum à Samuele in regem vnctus, de quo c. 15. & 16.

VVLGVS VENIT IN SALTVM; IN QVO ERAT MEL.] Apes enim syluestres in syluis mel efficiũt, vti videre est in Polonia & Moscouia; vbi proinde cum vrsis syluestribus depugnant, Vrsi enim melli inhiant, itaque arbores in quibus sunt faui scandere nituntur; sed apes in nares vrsorum innolan- B tes, aculeisque suis pungentes, eos facilè deturbant: Vrsi enim debiles sunt capite in naso. Vers. 25.

Apes in syluis mellificant.

Mysticè S. Ambr. Serm. 36. *Nec in abstinentia positi*, inquit, *declinemus ad fauum. Fauus enim quædam mundi est voluptas, seu vitia quæ vt scriptũ est Prouerb. 5. ad tempus quidem impinguant fauces, sed nouissima amariora sunt felle.*

Mel est mũdi voluptas.

NVLLVSQVE MANVM AD OS APPLICVIT. TIMEBAT ENIM POPVLVS IVRAMENTVM] id est adiurationem & execrationem regis dicentis: *Maledictus vir, qui comederit, &c.* v. 24. Mysticè S. Gregor. *Mel, inquit fluit quia dulcis fama sanctorum, dulciter velociterque currit sed manum ad os nullus duxit, quia de opere bono dulcedinem laudis non accipit. Manum quidem cum melle ad os applicare, est laudem operis sui C gratanter accipere. Decurrat ergo mel, & nemo ad os manum applicet vt sanctorum fama dulciter fluat; & ipsos à quibus defluit, non extollat. Fluat, vt alios satiet; sed non sumatur, ne mortem propinet.*

ET ILLVMINATI SVNT OCVLI EIVS;] qui scilicet priùs præ inedia, labore & fame, deficientibus spiritibus opticis caligabant: iam autem sumpto melle restauratis spiritibus, illuminari, refocillari & reuiuiscere videbantur, vt fortior & promptior esset, ad hostes insequendum. Hinc ieiunantium visus caligat; qui sumpto cibo restauratur. Ita Angelo. Caiet. Vatab. & alij. Aliter Beda, qui illuminatos oculos ait Ionathæ, vti fuere aperti oculi Adæ, cùm se nudum vidit, & culpam agnouit, Genes. 3. Vers. 27.

DEFECERAT AVTEM POPVLVS.] Heb. & Chald. *defatigatus est*, scilicet labore insequendi, ac inedia, vt deficientibus viribus ægrè insequi posset. Vers. 28.

TVRBAVIT PATER MEVS TERRAM,] Iuueniliter hoc dixit Ionathas; verumque fuisset, nisi mo- D ra comedendi, impedimento fuisset præsentaneæ persecutioni hostium. Ita Abulens. & Caiet. Non peccauit ergo Ionathas mel comedẽdo, quia prohibitionem patris ignorabat, peccauit tamen, patris prohibitionem publicè reprehendendo, ideoque sors culpæ eum attigit v. 41. Quia etsi indiscreta fuisset hæc sanctio patris, tamen Ionathæ erat eam non culpare, sed potiùs excusare, ne populus contra suum regem concitaretur, & tumultuaretur: quod in castris summum solet creare periculum. Vers. 29.

Ionathas nõ peccauit comedendo mel sed peccauit prohibitionem patris reprehendendo.

DEFATIGATVS EST AVTEM POPVLVS NIMIS,] tum ex ieiunio, tum ex labore continuo insequendi & cædendi Philisthæos. Vers. 31.

COMEDITQVE POPVLVS CVM SANGVINE:] quia præ fame non expectabat, donec sanguis è Vers. 32.

bobus

bobus mactatis effluεret; sed illicò mactatorum A carnes sanguine conspersas coquebat; imò crudas vel semicrudas, non tam comedebat, quàm vorabat instar luporum, præ fame & auiditate comedendi. Vetuerat Deus edi sanguinem, ob causas quas recensui, Genes. 9. 4. & passim in Leuitico, sed famis vehementia valdè hoc eorum peccatum imminuit. Ita Abulens.

VERS. 33. VOLVITE AD ME NVNC SAXVM GRANDE.] Iussit Saul, ait Abulens. vt eleuaretur magnus lapis super quem occiderentur omnia animalia, à militibus comedenda, vt ex eo pendente capite cuiuscumque iugulati pecoris, sanguis vniuersus statim efflueret: prius autem in terra plana illa iugulabãt, vbi sanguis ægrè, nec nisi lentè tardeque effluere poterat, quod ipsi præ festinatione & fame exspectare nequibant. Ita Caiet.

VERS. 35. ÆDIFICAVIT AVTEM SAVL ALTARE DOMINO:] Tum vt hoc esset quasi monumentum victoriæ de Philistinis adeptæ, vti fuit altare à Mose erectum, ob partam de Amalec victoriam, Exodi 17. 15. tũ vt in eo offerret hostias pacificas, in gratiarum actionem pro victoria accepta, ac in propitiationem: vt scilicet Deum sibi suisque redderet propitium, ad bella plura quæ supererant, simili felicitate conficienda.

TVNCQVE PRIMVM COEPIT ÆDIFICARE ALTARE DOMINO.] Dices, iam antè Saul ædificarat altare c. 13. v. 9. cum ante aduentum Samuelis in eo sacrificauit, ideoque à Samuele fuit reprehensus. Respond. Primò, S. Hieron. in Tradit. Angel. Glossa, Lyran. & Hugo, hoc primum fuisse altarẽ Deo gratum, quod Saul erexit. Nã illud c. 13. fuit Deo ingratum, ex culpa inobedientiæ Secundò, C Abul. Caiet Hugo. Lyran. & Sanchez respõdent, altare illud c. 13. 9. aliena manu, & opera populi fuisse erectum, hoc propriè iussu & opera Saulis. Nam, vt rectè aduertit Lyran. illud in Galgalis, diu antè fuit erectum à Gaditis, Rubenitis & Manassensibus tempore Iosue c. 22. 10.

VERS. 36. ACCEDAMVS HVC AD DEVM.] id est ad arcam, in qua residet Deus, vt eum consulamus, an hac nocte in castra hostium irruere debeamus. Trop. S. Gregor. *Ad Dominum*, inquit, *accedere est eius voluntatẽ, secreta contemplatione cognoscere. Et bene accessus dicitur, quia ab exterioribus ad interna tendimus, quando operis nostri exitum in diuina voluntate cognoscere tentamus. Nam qui occulta & intima quærit, & exteriora nõ deserit, ea quæ nescit adire, non inuenit. Quando ergo à nobis de occultis rebus consilium quæritur, ad Dominum accedamus, vt tunc demum quod agendũ est, proponatur,* D *cùm in diuina voluntate cognoscitur. Multa enim videntur bona esse, & non sunt. Pleraque etiam facienda sunt, sed vtiliùs fiunt si congruo tempori reseruentur. Quædam quoque alij facere debent, alij verò non debent. Quæ nimirum si electus quilibet in secreta meditationis videre negligit, ea vtique recto ordine non disponit.*

ET CONSVLVIT SAVL DOMINVM.] per Achiã Pontificem indutum Ephod, in quo erãt Vrim & Tummim; qui nomine Saulis, Deum in arca residentem interrogauit, quid hic facto foret opus. *Antiquitùs*, ait S. Chrysost. hom. 14. ad popul. *Deus dux erat bellorum, & absque illius sententia nunquam attingere pugnã ausi fuissent, & bellum ipsis pietatis materia fiebat. nec enim ex corporis infirmitate, sed à peccato vincebantur, si quando & victi fuissent: nec potentia & fortitudine, sed superna beneuolentia vincebant, quandocumque vincebant.* Audiant hoc & imitentur nostri castrorum Duces, si obtinere volunt victoriam. Hæc enim propriè datur à Deo, vt alibi ostendi.

ET NON RESPONDIT EI IN DIE ILLA:] tacuit Deus consultus, vt se subiratum ostenderet. At cui & cur? Respondet S. Chrysost. hom. 14. iam citata Deum Sauli fuisse offensum, ob temeritatem qua legem de ieiunio nimis rigidam & stultam sanxerat. S. Gregor. verò germaniùs ob eius hypocrisim: *Nam Deus*, inquit, *in simili cogitationis luce non cernitur, qui semper in claritate virtutis inuenitur.* Addit deinde aliam causam: quia Saul *ità volebat Philisthæos perimere, vt eorũ nullus vltra mouere bella potuisset. Magna quidẽ hæc dici mentis est, quæ sic æterna quærunt, vt temporalis hostis nullus à cæde relinquatur; sed quia nulli conceditur sic temporaliter vincere, vt non debeat omni tempore pugnare, meritò dicitur: Non respondit ei* B *Dominus in die illa.*

Abulens. Caietan. Serarius & alij censent Deum tacuisse, vt indicaret ieiunium à Saule sancitum, non fuisse à Ionatha seruatũ. Esto enim Ionathas sanctionem patris ignorasset, ideoque non violasset eam formaliter, sed tantùm materialiter, tamẽ multi hoc è populo nesciebant, qui potuissent scandalizari: idcircò Deus voluit hoc suo silentio, inquiri prodique Ionatham, vt ipse patefaciendo suam legis ignorantiam, se excusaret: ne videretur Deus vel Saul esse personarum acceptor, ait Abulens. Addit Caiet. Deũm voluisse Ionatham, non propter factum, hoc est violatum ieiunium; sed propter defensionem facti sui, quæ ad factum erat impertinens, quâ scilicet Patris in lege ieiunij sancienda, indiscretionẽ culpauit, publicè voluisse hac nota humiliare, vt deinceps in loquendo de C edictis regijs esset modestior & cautior.

Vide hic, vt Deus puniat totam Rempub. ob vnius ciuis peccatum: sicut puniuit tota castra Iosue c. 6 & 7. ob furtum vnius Achan. Vnde in orthodoxorum Archimandritarum libello Syn. Constant. apud Bar. t. 7. an. 536. legitur: *Communicant anathemati habentes in medio anathema sicut ostẽdit nobis antiqua scriptura in Achan & Ionathan. qui scienter & ignoranter inciderunt in anathema*, &c. Nam, vt ait S. Ambros. loco citato: *Vnius culpâ cunctis confertur ignauia. vnius delicto cunctis generatur infirmitas.* Sic & S. Gregor. Angel. & alij *Respub. tota ob vnius peccatum punitur.*

APPLICATE HVC VNIVERSOS ANGVLOS POPVLI.] *Angulos*, id est præfectos vicorũ vel platearum: sic Heluetij suos pagos vocant *Cantones*, id est *angulos*. Nam *quod sunt anguli in domo, hoc sunt principes in populo*, ait Vatab. *quia sicut angulis domus,* D *sic populus principibus innititur.* Igitur sicut Græci vrbis partes, pagos, Latini vicos appellãt, sic Hebræi *angulos* vocant: ac sicut à Græcis Præfecti pagorum, *pagitæ* nuncupabantur, sic & apud Hebræos, qui *angulis*, id est vicis præerant, *Anguli* quoque appellabantur: simile est Iudic. 20. v. 2. VERS. 38.

VIVIT DOMINVS SALVATOR ISRAEL: QVIA SI PER IONATHAM FILIVM MEVM FACTVM EST (hoc Dei irati silentiũ) ABSQVE RETRACTATIONE MORIETVR.] Ita Rom. licet S. Gregor. legat: *sine retractione morietur*. Hebr. est, *morte morietur*, id est certò & infallibiliter morietur. Chald. *occidendo occidetur*, id est sine remissione certò occidetur. Culpat hoc Saulis iuramentum S. Chrysost. hom. 14. citata, vt temerarium & parricidale, ideoque à diabolo suggestum, vtpote qui eum in filij tanti tamque innocentis cædem impelleret. *Et pater*, inquit, *factus est filij carnifex. & ante examinationem* VERS. 39. *Iuramentũ Saulis.*

damnationis pratulit sententiam. Addit Saulem sua hac temeraria ieiunij sanctione, multorum periuriorum fuisse causam: *Ea igitur,* inquit, *aumerenum commissa periuria. Temerarium est primum Saulis iuramentum à filio: secundum rursùs, & tertium ipsius Saulis de filij cade. Et visus est populus verè iurasse: sed si quis diligenter rem examinet, & hi rursus omnes periurij criminibus obnoxij facti sunt. Ipsi enim Ionatha patrem peierare coëgerunt, patri filium non dedentes: vides quot homines, tum volentes, tum inuitos periurio obnoxios vnum fecit iuramentum, quot mala molitum est, quot cades patrauit?*

Verùm S. Ambros. S. Hieron. Abulens. Caiet. Salianus, Serarius & alij hoc iuramentum Saulis vt religiosum laudant, & sacrificio Abrahæ volentis suum filium Isaac immolare, comparant. Fuit enim profectum ex magno offensi Dei placandi studio & zelo.

Incautum. Fuit tamen incautum. Nam primò, Ionathas B comedens mel contra sanctionem patris, nullam admiserat culpam, quia sanctionem ignorabat. Ergo iustè occidi non poterat; vtpote immunis à culpa & innocens. Neque silentium Dei arguebat culpam esse in Ionatha, sed alias ob causas, quas recensui, contigit. Secundò, etiamsi Ionathas sanctionem patris sciuisset; tamen transgressio eius erat leuis & exilis; vtpote gustus exigui mellis, in graui vel extrema necessitate famis; idque sine graui scandalo: quare ipse hoc gustu non merebatur mortem. Tertiò, licet daremus Ionatham mortaliter in hac comestione peccasse, tamen adhuc melius erat peccanti parcere, quàm eum vt reum punire & occidere. Erat enim Ionathas miles fortissimus, qui causa victoriæ partæ extiterat. Erat filius regis, illi in regnum successurus. Erat regia indole & moribus; quare longè vtilior & penè necessaria erat eius vita toti Israëli, quàm mors ad sanciendã disciplinam militarem. Vnde iuramentum hoc Saulis de occidendo non obligabat, quia vergebat in deteriorẽ partem, ac in nocumentum damnumque graue totius regni. Quocirca meritò populus Sauli regi contradixit, nec permisit Ionatham occidi, illique tandem Saul assensus est.

VERS. 41. DA SANCTITATEM.] id est, Reuela nobis sanctam veritatem, scilicet culpam esse in certa persona è populo. Pro toto hoc versu Hebr. habent dumtaxat: *Domine Deus Israel, da Tummim,* id est, per Vrim & Tummim, occultum reum nobis indica. Sept. Compl. *da manifestationes,* Chald. *venire fac sortem pro veritate,* id est, fac vt sors cadat super peccatorem. Vatab. *da perfectionem,* id est sortem verã & perfectam. Habent tamen Sept. Romani hæc omnia, quæ habet hîc editio vulgata; sed videntur esse congesta ex varijs interpretationibus rei eiusdem, vt aduertunt Card. Caraffa, Franc. Lucas in Notis & Serarius hîc.

Quæres, Cur veritas vocatur *sanctitas?* Resp. Quia sanctitas, vt ait S. Dionys. est ipsa puritas. Veritas autem est purissima & sincerissima, ipsaque puritas & sinceritas. Vnde de sapientia siue veritate æternâ dicitur Sapien. 7. 25. *Candor est lucis æterne, & speculum sine macula,* &c.

Veritas est sanctitas.

1\.

2\. Secundò, quia futurorum contingentium & arcanorũ cognitio (quæ hic à Saule quærebatur) adeò sublimis est, vt hominum & Angelorũ intellectum transcendat, solique Deo, qui Sanctus Sanctorũ est, sit propria. *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum: & sciemus quia Dij estis vos,* ait Isaias c. 41. 23.

A Tertiò, Quia oraculum veritatis hic à Saule quærebatur à sacra persona; puta à Pontifice sacris vestibus, in quibus erant *Vrim & Tummim,* id est *illuminationes & perfectiones,* siue vt noster vertit Exodi 28. 28. *Doctrina & veritas,* induto. Veritas ergo hic quærebatur à sanctitate; id est à Deo sanctissimo, per sanctum eius Pontificem: iure ergo ipsa vocatur *sanctitas,* q. d. Da Domine *Tummim,* id est per sacrum Pontificẽ, perque sacrum Ephod & tummim, da sanctum sanctæ veritatis oraculum. 3.

Quartò, Quia veritas auctoris, qui crimen commiserat, hic quærebatur, vt Deo offenso per eius castigationẽ iustamque vindictam satisfieret; itaque sanctitas Dei, quasi læsa exteriùs, redintegraretur. Quærebatur enim hic veritas iustitiæ, iustitia autem est sanctitas. Sensus ergo est quasi dicat: *Da sanctitatem,* id est indica nobis Domine reum qui te offendit; vt eum iustè castigemus & emendemus, itaque tuæ sanctitati offensæ, per sanctam vindictã satisfaciamus. Hinc patet indicare reum Superiori, vt is eum corrigat, esse actum sanctitatis, id est iustitiæ & charitatis. Vnde in nonnullis Religionibus sancitur, vt Religiosi suorum sociorum errata & lapsus ad superiorem deferant, vt is eos emendet. Hic enim est actus sanctitatis, puta correctionis fraternæ, imò paternæ. Tria enim opera sancta in ea peraguntur. 1. Satisfit Deo offenso; qui est actus pœnitentiæ & iustitiæ vindicatiuæ: 2. lapsus corrigitur & sanctificatur; qui est actus charitatis: 3. tollitur scandalum, caueturque ne culpa ad alios proserpat, ne scilicet illi vitium, quod à superiore vident non castigari, sed tolerari, sequantur & imitentur; qui est actus iustitiæ pariter & charitatis. 4.

Reum indicare Superiori est actus sanctitatis.

Symbol. Symbolicè, Deus qui est prima summaque sanctitas, est pariter prima summaque veritas. Ac Filius Dei ex vi suæ originis & generationis, est *verbum,* id est vera notio & intellectio Patris. Vnde à S. Ioanne sæpè ipse vocatur, *veritas,* vt cap. 1. *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Et: *Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.*

Ethicè. Ethicè, ipsa virtus & sanctitas, est ipsa prudentia & veritas practica. Nam quid aliud sunt virtutes nisi lumina veritatis? Hoc enim honestum & sanctum est, quod practicè verum est; siue quod conformè est veritati & legi æternæ, quæ est in mente; quodque ipsa recta ratio verè faciendum esse dictat. Hinc S. Ioannes in Euangel. c. 8. de diabolo ait: *ille in veritate,* id est sanctitate *non stetit.* Et passim ipse, æquè ac S. Paulus, & Dauid in Psalmis D iubet vt faciamus *veritatem,* id est opera virtutis & sanctitatis.

Rursum, quid est veritas, nisi vera fides, spes & charitas; & quid hæc tria sunt, nisi ipsa sanctitas?

Denique Christus ait Pilato, se venisse in hunc mundum, vt doceret *veritatem,* scilicet fidei, & morum, id est verã fidem & sanctitatem. Matth. 27. Veritas ergo est ipsa sanctitas. Vnde qui confitetur veritatem, dicitur Deum sanctificare & glorificare. Sic Iosue cap. 7. v. 19. dixit Achan: *Da gloriam Deo,* id est confitere tuum furtum, Deumque esse veracem, qui te furti reum per sortem significauit; vt ipsi sanctitas, laus & decus veritatis ab omnibus tribuatur.

ET DEPREHENSVS EST (per sortem de qua sequitur) IONATHAS ET SAVL, esse in culpa, dedisseque Deo causam silendi & non respondendi:

discendi: POPVLVS AVTEM EXIVIT.] liber & immunis à culpa, q.d. Sors non tetigit populum; sed eum quasi insontem præterijt: tetigit autem Saul & Ionatham, ac tandem Ionatham: quia in re esu solus Ionathas vltimò deprehensus sit, & notatus directè: indirectè tamē & Saul notatus est, castigatusque in suo dilectissimo Ionatha; tacitèque est monitus, vt mitiora deinceps, vtiliora & obseruatu faciliora edicta ederet; nec suis imperiosè dominaretur, sed modestè consuleret vt pater: alioqui in ijs ipsis, quasi suis filijs puniendus & castigandus.

VERS. 42. ET AIT SAVL, MITTITE SORTEM INTER ME ET IONATHAM.] Nonnulli censent has sortes, vtpote diuinatorias, fuisse superstitiosas & illicitas, quia earum diuinatio expectabatur à dæmone. Vnde S. Chrysost. hom. 14. ad populum ait, dæmonem instigasse Saulem ad captandas has sortes; vt is peccatum peccato adderet, ac iuramentum malè conceptum, potiùs impleret; atque parricidium Ionathæ, mente destinatum re ipsa patraret. Verùm mitiùs meliusque censent alij, scilicet Saulem has sortes captasse à Deo: nam paulò antè v. 41. Deum inuocauit, vt sortem dirigeret, ac per eam reum manifestaret. Quare Deus videtur eum mouisse ad has sortes capessendas, easque direxisse, vt reum indicarent Ionatham. Hac enim de causa Deus Sauli, Deum per Pontificem consulenti non respondit, vt daretur occasio sortibus, vt per eas Ionathas deprehenderetur. Ita Abulens. Serarius & alij. Audi S. Ambros. serm. 36. iam citato: *Denique nec bella finis imponitur, nec regi responsum propheticum datur. Vnde intelligimus, quòd Saul hostes non tam virtute militum, quàm abstinentia superabat. Denique vnius culpâ cunctis confertur ignauia, & vnius delicto omnibus generatur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, vt deficit in obseruatione ieiunium. Quod vt peccatum Saul ex ipsa diuinitatis offensione cognouit, statim Ionathæ dixit non esse parcendum, sed peccatum admissum effusione eius sanguinis expiandum.*

ET CAPTVS EST IONATHAS,] ob causas quas superiùs recensui. Quibus adde, licet nesciret Ionathas patris legem, scire tamen aliquo modo potuit; cum enim videret tam multos quos secum habebat, nihil omninò, etsi valde famelicos & fatigatos obuij mellis gustasse; facilè suspicari potuit, causam aliquam subesse quam interrogando facillimè intellexisset. v. 27. & 28. Indicat enim textus ipsius ordo, populum ante ipsum iuisse. Ita Serarius. Adiunge, in Ionatha hîc voluisse Deum ostēdere, quàm subditi Superiorum mandata, licet rigidiora & seueriora reuereri debeant, nec eis obloqui, vti oblocutus erat Ionathas, sed ijs humiliter & animosè se subdere, ac fortiter illa capessere & exequi. Si quid enim temeritate peccabat Saul, Ionathæ erat non illum traducere apud populum; sed Samuelem certiorem facere, vt eum secretò admoneret & instrueret; sicut in Religionibus, Prouincialium & Visitatorum est admonere Rectores, si quid in subditos nimia austeritate vel lenitate peccent; cùm subditorum sit tacere & obedire, ac dicere cum Psalmista: *Propter te mortificamur tota die.*

VERS. 43. Rursum, voluit Deus ostendere, quàm metuendæ sint Saulis, id est Superiorum execrationes, & vt Theod. ait, *anathemata*, licet leuiori de causa irrogata. Ita Theod. Procop. & alij.

ET ECCE EGO MORIOR.] Hebr. *Ego morior*, id est occidar à patre. Chald. *Ecce ego obligatus ad mortem*, q.d. Ego gustaui tantillum mellis; sumne propterea reus mortis? An pro gutta mellis occidar? Miserabili hac voce & lamentatione Ionathas populo mouit compassionem, vt se morti eriperet. Aliter Ionathæ animum verbaque explicat Iosephus lib. 6. Antiq. c. 7. scilicet, Ionatham id dixisse ex constantia & mortis contemptu: *Saul, inquit, iurat eum se occisurum; plus quàm genus, aut naturam, aut affectum, iusiurandum faciens. Ille mortis minis non territus, magno ac generoso animo se præbuit. Nihil inquàm deprecor, Pater; libenter enim hanc mortem fero, quæ te religione soluat; dum priùs tam magnificam victoriam videre contigit. Maximum enim mihi fuerit solatium, Palæsthinorum insolentiam ab Hebræis esse perdomitam. His omnis multitudo ad dolorem & miserationem flexa est, iurantque, non laturos se vt occidatur Ionathas auctor victoriæ: atque ita eum diris patris eripiunt, & vota Deo pro iuuene faciunt, vt ipsum immunem à peccato faciat.* Verùm solet Iosephus suorum Hebræorum gesta dictaque ornare & phalerare vt ea Vespasiano & Romanis ad pompam ostenteт.

VERS. 44. MORTE MORIERIS IONATHA.] Accusat S. Chrys. hom. 14. citata Saulem, quasi parricidam; excusant Abulens. Serarius & alij, vt religiosum Abrahæ imitatorem, qui filium morti pro industria, & disciplina militari sancienda deuouerit; vti Titus Manlius apud Romanos filium iniussu suo pugnantē occidit. *Vnde ab hoc Manlio*, ait Gellius lib. 9. c. 13. *imperia aspera & immitia, Manliana dicta sunt: quoniā bello posteà aduersùs Latinos, cùm esset Consul, filium suum securi percussit, qui speculatum ab eo missus, ne pugnaret interdictus, hostem à quo prouocatus fuerat, occidit.* Sed Manlio religiosior fuit Saul, qui Deo offenso filium reum pro victima immolare destinauit. Audi S. Ambros. serm. 36. *Videte quanta apud Saul regem fuerit religionis obseruantia, qui offensum Deum optauit etiam parricidio mitigare: & quanta sit resoluti culpa ieiunij, quæ non nisi sanguinis effusione punitur. Et si ignorans Ionathas indictum à Patre ieiunium, quia resoluerit, morti addicitur, qui sciens indictum à Christo resoluit, quid meretur? Ergo fratres statutum nobis custodiamus anni obseruatione ieiunium, vt hostes nostros spirituales carnalesque vincamus.*

VERS. 45. DIXITQVE POPVLVS AD SAVL: ERGONE IONATHAS MORIETVR QVI FECIT SALVTEM HANC MAGNAM IN ISRAEL?] Minimè populus Ionathā Patris iræ & mortis decreto eripuit, ob causas superiùs recensitas. Erat enim Ionathas robur, æquè ac amor populi.

QVIA CVM DEO OPERATVS EST HODIE] id est quia per miram Dei opem hodie tantam hostium stragem edidit. Sept. Rom. pro עם *im*, id est *cum*, alio puncto legentes עם *am*, id est *populus*, vertūt: *Populus Dei fecit diem hanc.* Pro quo Compl. pro λαὸς, id est *populus*, corruptè legentes ἔλεος, id est *misericordia*, vertunt: *Quia misericordiam Dei fecit in hac die.* Porrò aliò deflectit Chald. *Quia ante Dominum manifestum est*, inquit, *quod in ignorantia fecit hodie.*

VERS. 47. ET SAVL CONFIRMATO REGNO SVPER ISRAEL PVGNABAT PER CIRCVITVM, ADVERSVS OMNES INIMICOS, &C. ET QVOCVMQVE SE VERTERAT, SVPERABAT.] Vide hic fortitudinem Saulis, & felicitatem illi à Deo datam. Vnde patet eum nondū omninò Dei fauore & gratia excidisse, etsi posteris eius Deus regnum iam abstulerat.

VERS. 49. FVERVNT AVTEM FILII SAVL IONATHAS ET

IESSVI ET MELCHISVA.] *Iessui* c. 31. 2. & 1. Paral. 8. A 33. vocatur *Aminadab.* (à Iosepho, *Iesui*) vbi & additur quartus eius filius *Esbaal*, qui alio nomine dictus est *Isboseth.* 2. Reg. 2. 8. Fortè is hîc omittitur, quia Sauli fuit superstes, cùm ceteri tres cum Saule occubuerint. c. 31.

VERS 50. ET NOMEN VXORIS SAVL ACHINOAM.] Hæc erat primaria vxor & Regina. Præter hanc Saul habuit concubinam, id est secundariam vxorem, nomine *Respha*, ex qua genuit *Armoni & Miphiboseth.* 2. Reg. 21.

ABNER FILIVS NER PATRVELIS SAVL:] Erat ergo *Cis* pater Saulis frater *Ner* patris *Abner*; ideoque Saul elegit *Abner* patruelem suum in principem militiæ. Porrò *Cis* & *Ner* vtpote fratres eumdem habebant patrem nomine *Abiel*, vt patet de *Ner* hoc loco, de *Cis* verò cap. 1.

NAM QVEMCVMQVE VIDERAT SAVL VIRVM FORTEM ET APTVM AD PRÆLIVM, SOCIABAT SIBI.] Idem faciunt magni Castrorum Duces. VERS. 52. Tropol. idem faciat Episcopus & Prælatus. Vnde S. Gregor. *Eligat*, inquit, *doctor milites Christi eligat fortes, vt dum carnem fortiter domant, immundos spiritus potenter vincant. Eligat ergo aptos ad prælium; vt dum inter dona fortitudinis non superbiunt, triumphi gloria in cælestibus sublimentur.*

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Saul iussus delere Amalec parcit Agag regi, & melioribus iumentis: quare à Samuele increpatur, & regno priuatur. Ille v. 20. se excusat, ac tandem frigidè ait, peccaui; *vt Samuel honorem regium illi coram populo deferat. Samuel vers. 32. iubet Agag regem in frusta concidi: ac iugiter vsque ad mortem luget Saulis casum.*

1. ET dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus, vt vngerem te in regem super
populum eius Israel, nunc ergo audi vocem Domini: Hæc dicit Dominus
exercituum: Recensui quæcumque fecit Amalec Israel, quomodo restitit ei in via
cùm ascenderet de Ægypto. 3. Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire
vniuersa eius: non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid: sed interfice
à viro vsque ad mulierem, & paruulum atque lactantem, bouem & ouem, camelum
& asinum. 4. Præcepit itaque Saul populo, & recensuit eos quasi agnos: ducenta
millia peditum, & decem millia virorum Iuda. 5. Cumque venisset Saul vsque
ad ciuitatem Amalec, tetendit insidias in torrente. 6. Dixitque Saul Cinæo: Abite,
recedite, atque descendite ab Amalec: ne forte inuoluam te cum eo: tu enim fecisti
misericordiam cum omnibus filijs Israel, cùm ascenderent de Ægypto. Et recessit
Cinæus de medio Amalec. 7. Percussitque Saul Amalec, ab Heuila, donec venias ad
Sur, quæ est è regione Ægypti. 8. Et apprehendit Agag regem Amalec viuum: omne
autem vulgus interfecit in ore gladij. 9. Et pepercit Saul, & populus, Agag, &
optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus & arietibus, & vniuersis quæ
pulchra erāt, nec voluerunt disperdere ea: quidquid verò vile fuit & reprobum, hoc
demoliti sunt. 10. Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens: 11. Pœnitet
me quod constituerim Saul regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non impleuit.
Contristatusque est Samuel, & clamauit ad Dominum tota nocte. 12. Cumque
de nocte surrexisset Samuel, vt iret ad Saul mane, nuntiatū est Samueli, eò quòd venisset
Saul in Carmelum, & erexisset sibi fornicem triumphalem, & reuersus transisset,
descēdissetque in Galgala. Venit ergo Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocaustum
Domino, de initijs prædarum quæ attulerat ex Amalec. 13. Et cùm venisset Samuel
ad Saul, dixit ei Saul: Benedictus tu Domino, impleui verbum Domini. 14. Dixitque
Samuel: & quæ est hæc vox gregum, quæ resonat in auribus meis, & armentorum,
quam ego audio? 15. Et ait Saul: De Amalec adduxerunt ea: pepercit enim populus
melioribus ouibus & armentis, vt immolarentur Domino Deo tuo; reliqua
verò occidimus. 16. Ait autem Samuel ad Saul: Sine me, & indicabo tibi quæ locutus
sit Dominus ad me de nocte. Dixitque ei: Loquere. 17. Et ait Samuel: Nonne cū
paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es, vnxitque te Dominus
in regem super Israel, 18. & misit te Dominus in viam, & ait: Vade, & interfice peccatores
Amalec, & pugnabis contra eos vsque ad internecionem eorum. 19. Quare
ergo non audisti vocem Domini: sed versus ad prædam es, & fecisti malum in oculis
Domini? 20. Et ait Saul ad Samuelem: Imò audiui vocem Domini, & ambulaui in
via per quam misit me Dominus, & adduxi Agag regem Amalec, & Amalec interfeci.
21. Tulit autem de præda populus oues & boues, primitias eorum quæ cæsa sunt,
vt immolet Domino Deo suo in Galgalis. 22. Et ait Samuel: Numquid vult Dominus
holocausta & victimas, & nō potiùs vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia
quàm victimæ: & auscultare magis quàm offerre adipem arietum. 23. quoniā
quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere,

ſcere. Pro eo ergo quòd abiecisti ſermonem Domini, abiecit te Dominus ne ſis rex.
24. Dixirque ad Samuelem : Peccaui, quia præuaricatus ſum ſermonem Domini,
& verba tua, timens populum, & obediens voci eorum. 25. Sed nunc porta, quæ-
ſo, peccatum meum, & reuertere mecum, vt adorem Dominum. 26. Et ait Samuel
ad Saul : Non reuertar tecum, quia proiecisti ſermonem Domini, & proiecit te Do-
minus ne ſis rex ſuper Iſrael. 27. Et conuerſus eſt Samuel vt abiret : ille autem
apprehendit ſummitatem pallij eius, quæ & ſciſſa eſt. 28. Et ait ad eum Samuel :
Scidit Dominus regnum Iſrael à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.
29. Porrò Triumphator in Iſrael non parcet, & pœnitudine non flectetur : neque
enim homo eſt vt agat pœnitentiam. 30. At ille ait : Peccaui : ſed nunc honora
me coram ſenioribus populi mei, & coram Iſrael, & reuertere mecum, vt adorem
Dominum Deum tuum. 31. Reuerſus ergo Samuel ſecutus eſt Saulem : & adora-
uit Saul Dominum. 32. Dixitque Samuel : Adducite ad me Agag regem Amalec.
Et oblatus eſt ei Agag pinguiſſimus, & tremens. Et dixit Agag. Siccine ſeparat
amara mors ? 33. Et ait Samuel : Sicut fecit abſque liberis mulieres gladius tuus,
ſic abſque liberis erit inter mulieres mater tua. Et in fruſta concidit eum Samuel co-
ram Domino in Galgalis. 34. Abijt autem Samuel in Ramatha : Saul verò aſcen-
dit in domum ſuam in Gabaa. 35. Et non vidit Samuel vltrà Saul vſque ad diem
mortis ſuæ : verumtamen lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum pœnitebat
quòd conſtituiſſet eum regem ſuper Iſrael.

Vers. 1. DOMINVS MISIT ME, non tam per motum localem (non enim Samuel iuit ad Saulem, ſed Saul venit ad Samuelem, eum conſulturus de aſinis) quàm per instinctum internum; VT VNGERIM TE IN REGEM.] Cauſas vnctionis ſuperiùs dedi; quibus adde S. Chryſoſt. hom. 4. in Epiſt. ad Philip. in moral. *Idcircò, ait, Sacerdotes, reges & prophetæ vngebantur, quia diuinæ benignitatis ſymbolum habebat oleum* : quanta autē debeat eſſe benignitas hæc in regibus ſubiungit dicens: *Si quis Principem laudare velis, nihil illi adeo decorum adſcribet; atque miſericordiam. Principatus enim proprium eſt miſereri.* Et poſt multa: *Pretioſum*, inquit, *vir miſericors: imò miſereri, eſt Deum eſſe.*

Porrò S. Gregor. *Rex Saul*, inquit, *demoliri Amalecitas præcipitur, vt ſi mandatum Domini, eiuſdem cæde gentis, perfecerit, prioris inobedientiæ nexus enodaret.*

NVNC ERGO AVDI VOCEM DOMINI.] Deus iuſſerat ter delere omninò Amalec. Primò, Exodi 17.14 Secundò, Deuter. 25.17. Tertiò hîc; vt oſtēderet quàm ex animo & omninò id vellet fieri : quocircà grauis fuit culpa Saulis, hoc Dei præceptum præuaricantis. Vnde Rupert. lib. 1. in Deuter. c. 4. *Non igitur mirum*, inquit, *aut iniuſtum, quod talem ob culpam irrecuperabiliter proiectus eſt Saul, quia præuaricari auſus eſt quod ex lege ſemel atque iterum, imò & tertiò, tanta cum grauitate præceptum eſt.*

Superiori inobedienti non obedietur.

Tropol. Rex & Rector obediat Deo, ſuiſque Superioribus ſi velit ſibi à ſubditis obediri. Innuit *τὸ ergo*, quaſi dicat : Deus te fecit regem & rectorem: Ergo Deo tuo gratus & obediens eſto, ac regi iuxta eius voluntatem. Nam vt ait S. Auguſt. C Deum alloquens Soliloq. cap. 18. *Sicut nulla eſt hora vel punctū in omni vita mea, quo tuo beneficio non vtar; ſic nullum debet eſſe momentum, quo te non habeam ante oculos in mea memoria; & te non diligam ex omni fortitudine mea.* Audi S. Bern. epiſt. 42. *Vt securè præeſſe poſſitis, ſubeſſe & vos, ſi cui debetis, non dedignemini. Dedignatio quippe ſubiectionis, prælatione reddit indignum. Videant in vobis ſubditi, quod rebhibeāt.* Hoc eſt quod Dauid Salomoni filio, nouo regi præcepit : *Obſerua*, inquit, *cuſtodias Domini Dei tui, vt ambules in vijs eius, vt cuſtodias cæremonias eius, & præcepta eius & iudicia & teſtimonia.* 3. Reg. 2. v. 3. Quocircà ſapienter S. Gregor. lib. 1. Dialog. c. 1. *Vſu quidē,*

A inquit, *recta conuerſationis eſt, vt præeſſe non audeat, qui ſubeſſe non didicerit : nec obedientiam ſubiectis imperet, quam Prælatis non nouit exhibere.*

RECENSVI QVÆCVMQVE FECIT AMALEC ISRAELI.] Chald. *Recordatus ſum.* Orig. homil. 19. in Numer. *recogitaui.* Hebr. *viſitaui.* Sep. *nunc ego vlciſcar.* Deus enim in memoria ſua tenaciſſima recondit peccata hominum, vt ſuo tempore vlciſcatur; niſi ab homine per pœnitentiam deleantur. Audi Ierem. c. 17. 1. *Peccatū Iuda ſcriptum eſt ſtylo ferreo in vngue adamantino, exaratum ſuper latitudinem cordis eorum & in cornibus ararum eorum.* Vide ibi dicta. Sapienter S. Auguſt. in Pſal. 102. v. 8. *Non ſic*, ait *tibi videatur Deus miſericors, vt non videatur & iuſtus.* Et mox: *Cùm tibi theſaurizaueris iram in die iræ, nonne experieris iuſtum, quē contempſiſti benignum?* B S. Hier. vel quiſquis eſt Auctor (multi enim tribuunt Rabano) in illud Thren. 3. 12. *Tetendit arcum ſuum. In arcu, ait, quantò longius trahitur chorda, tanto de eo diſtrictior exibit ſagitta: ſic extremi iudicij dies quantò longius differtur vt veniat, tantò cùm venerit, de illo diſtrictior ſententia procedit.*

Cauſam dat S. Laurent. Iuſtinian. in ligno vitæ, cap. 4. dicens: *Lento gradu ad vindictam tui procedit ira diuina, tarditatemq; ſupplicij grauitate compenſat. Altiſſimus enim eſt patiens redditor; quia quos diu, vt conuertantur, tolerat; non conuerſos duriùs damnat: & quanto diutiùs expectat, vt emendentur; tanto grauiùs iudicabit, ſi neglexerint.* Quocirca Pſaltes: *Miſericordiā*, inquit, *& iudicium cantabo tibi Domino.* Pſal. 10. 11.

Vers. 3. AMALEC,] id eſt Amalecitæ prognati ab Amalec nepote Eſau, qui Hebræorum iter in terram ſanctam impedire omnibus modis ſunt conati; ideoque caeſi fuere à Ioſue Exodi 17. vide ibi dicta. Myſticè, ex Origene & S. Gregor. Beda: *Amalec*, inquit, *qui tranſitu maris rubro, reſtitit Iſraeli, ea peccata demonſtrat, quæ nobis poſt vndam Baptiſmi ne ad promiſſa cæleſtis patriæ regna perueniamus, obſiſtunt : quæ omnia demoliri, neque eis parcere iubemur.*

Porrò *Amalec*. Hebr. idem eſt, quod *populus lingens*; vnde notat guloſos & carnales; item dæmones, ait S. Greg. *Nam eorum*, inquit, *eſt lambere id eſt mentem ad peccandum carnis blandimento delinire: velut enim lingua tactu lambere ambiunt, cùm leuibus ſuggeſtionibus mentem tangunt.*

INTERFICE A VIRO VSQVE AD MVLIEREM A ET PARVVLVM ET LACTENTEM.] Iusserat Deus, qui est necis vitæque omnium Dominus, deleri planè Amalecitas, non solùm homines, sed & iumenta; ideoque eorum memoriam aboleri: hæc autem memoria in posteris (esto ipsi iniuriam non fecissent) perdurabat, quare iussit eos funditùs exscindi; præsertim quia ipsi parentum odia in Iudæos induerant, aliaque eorum peccata imitabantur. Idcircò enim Samuel occidit Agag regem Amalec, dicens v. 33. *Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua.* Paruuli quoque ob peccatum originale rei erant mortis, eisque cita mors erat beneficium potiùs, quàm supplicium; ne si adolescerent, grauiùs peccarent, ideoque acriùs in gehenna punirentur. Vnde S. Ambros. lib. 2. de Cain c. 9. *Longæuitas Caino indulta*, inquit, *vindicta est.* Satius est enim peccatores citò mori, ne culpam & gehennam B sibi adaugeant. Vnde idem S. Ambros. lib. de Interpel. Dauid: *Viuendo*, inquit, *damna contrahimus innocentiæ: morte fructum erroris adipiscimur. Lucrum ergo morte acquiritur, vita autem vsu, tamquam miseris debitoribus vsuratij nominis, ad reatum fœnus augetur.*

Cita mors beneficium peccatoris.

Hoc est quod apud Balaã vaticinatus est: *Principium gentium Amalec, cuius extrema perdentur.* Num. 24. 20. vide ibi dicta. Quo citè à S. Chrys. hom. 25. in Genes. quærens cur Deus ætatem hominũ ad 120. annos coarctauerit. Resp. id fecisse ex misericordia; ne diutius viuendo, diutius miserias huius vitæ sentirent, ac cupiditates sectando, grauiùs peccarent; ideoque acriùs punirentur. Et Orig. homil. 1. in Numer. *Bonitatis Dei indicium est*, inquit, *inimica scelestis regna destruere, & bellando cum sua gente euertere nationes.*

Deus iussit deleri Amalec, cur?

Propria autem & potissima causa, cur Deus tam seuerè iusserit deleri Amalecitas; fuit quòd C ipsi populum Hebræorum, iam recenter Deo in Sina copulatum, & velut in fide & religione nouitium, ac Deum in columna nubis, quasi ducem præeuntem, per omnia sequentem in terram promissam, ab eo auertere; imò totum hoc Dei opus euertere sint conati. Erant enim ipsi posteri Esau, qui proinde videntes tantum Hebræorum exercitum, timebant ne iam impleretur prophetia illa Genes. 25. 23. *Maior seruiet minori*, id est posteri Esau maioris, seruient posteris Iacob minoris: quare timebant, ne ab Hebræis sub iugum mitterentur, eisque seruire cogerentur. Idcircò quasi pro libertate pugnantes, extrema quæque contra Hebræos tentarunt. Hinc disce, quàm grauiter ferat, puniatque Deus eos, qui nouitios in fide vel religione scandalizant, & ab ea auertere satagunt. Hi enim D in eis nascentem quasi Deum Christumque occidunt; ac proinde sunt quasi Deicidæ & Christicidæ. Ob hoc ergo scelus iussit Deus Amalecitas cum omnibus suis stirpibus exscindi, ac fieri חרם *cherem*, id est *anathema*, imò statui sæculis omnibus futuris viuum & perenne acris iræ & vindictæ Dei exemplum, instar Sodomæ & Gomorrhæ. Ita Abulens.

Huc facit terribilis Prætextatæ pœna, quam recenset S. Hier. epist. 7. ad Lætã: *Prætextata*, inquit, *nobilissima quondam femina, iubente viro Hymettio, qui patruus Eustochij virginis fuit, habitum eius cultumque mutauit; & neglectũ crinem mundano more texuit, sibi vincere cupiens & virginis propositum, & matris desiderium: & ecce tibi eadem nocte cernit in somnis venisse ad se Angelum, terribili voce minitantem pœnas, & hæc verba frangentẽ: Tune ausa es viri imperium præferre Christo? tu caput virginis Dei, tuis sacrilegis attrectare manibus? quæ iam nunc arescent; vt sentias excruciata, quid feceris; & finito mense quinto ad inferna duceris. Sin autem perseuerauerit in scelere, & marito simul orbaberis & filiis. Omnia per ordinem expleta sunt; & seram miseræ pœnitentiam velox signauit interitus. Sic vlciscitur Christus violatores templi sui, sic gemmas & pretiosissima ornamenta defendit.*

Audi S. Anselm. epist. ad Goffridum: *Si qui separat pretiosum à vili, nempe animum à sæculo, erit tamquam os Dei, ille cuius os, & manus extrahit animam adhærentem Deo ad sæculum, quid erit? Nonne super eum cadet, quod Dominus dicit: Qui non colligit mecum dispergit, & qui non est mecum, contra me est.*

Audi & S. Bern. ep. 111. parentes filium Eliam à Religione auocantes, acriter obiurgantem: *O durum* B *Patrem! ô sanam matrem! ô parentes crudeles & impios! imò non parentes, sed peremptores, quorum dolor, salus pignoris, quorum consolatio, mors filij est. Qui me malunt perire cum eis, quàm regnare sine eis. Mira abusio. Domus ardet, ignis instat à tergo, & fugienti prohibetur egredi, euadenti suadetur regredi. Et hæc ab ijs, qui in incendio positi sunt, & obstinatissima dementia, & dementissima obstinatione fugere periculum nolunt. Proh furor! Si vos contemnitis mortem vestram, cur etiam appetitis meam? Si inquam negligitis salutem vestram, quid iuuat etiam persequi meam?* Denique hoc crimen valdè exaggerat S. Chrysost. lib. 3. contra vituperat. vitæ monast.

ET RECENSVIT EOS QVASI AGNOS,] q. d. Vers. 4.
Saul recensuit suos milites, sicut pastor recensere & numerare solet suos agnos. Legit interpres כתלאים *cattelaim*; iam legunt בתלאים *battelaim* quod Vatab. accipit vt nomen proprium loci; vertitque: *in Thelaim*. Vnde & Sept. & Ioseph. vertunt: C *in Galgalis*, quasi *Thelaim* fuerit locus vicinus Galgalis, sed ijs obscurior. Verùm alij accipiũt *telaim*, vt nomen cõmune significans *agnos*. Vnde Chald. vertit: *in agnis Paschalibus*. Rabbini: *Recensuit eos in agnis*; quod sic explicant, quasi quisque miles adduxerit agnum; vt ex agnorum numero, constaret numerus militum. Rationem addunt, quod à Deo vetitum erat, populum secundũ se numerare: quare numeratos hic esse milites non viritim per se, sed per agnos, quos singuli sigillatim adducebãt. Sed hoc friuolum est, æquè ac falsum de militibus, hi enim passim in Scriptura numerantur. Sensus ergo est, quem initio dedi.

Porrò, appositè milites comparat agnis, vt notet militum tum simplicitatem, facilitatem & obe- D dientiam, quòd vt agni sequantur suum regem, tum mansuetudinem, vnionem & concordiam, quòd sicut agni mansueti gregatim incedunt, & quò vnus præit, eò sequuntur & ceteri, sic vnire- tur & milites Saulis, vt quò ipse præcederet, eò omnes sequerentur. Præclarè Tertul. lib. ad Martyres cum diabulo decertantes: *Vos*, inquit, *inueniat munitos & concordiâ armatos, quia pax vestra, bellum est illi.*

DVCENTA MILLIA.] Minus verè Iosephus habet, *Quadraginta millia*. Sept. Correcti, *Quadringenta millia*.

ET DECEM MILLIA VIRORVM IVDA.] Hi seorsim numerantur, quia validiores & bellicosiores erant, inquit Hugo, Abulens. & Dion.

DIXITQVE SAVL CINÆO.] Cinæi erant posteri Vers. 6.

fteri Iethro ſoceri Moyſis; ideoque eius & Hebræorum amici: erantque viri Religioſi & pij: quocircà eos ab Amalecitis euocat Saul, ne cum eis, communi gentis excidio inuoluantur. Vide dicta Exodi 18. Iudic. 1. 16. & Numer. 29. 21.

TV ENIM FECISTI MISERICORDIAM CVM OMNIBVS FILIIS ISRAEL, CVM ASCENDERENT DE ÆGYPTO.] Quam, quando & vbi? Reſp. nonnulli, quando Iethro ſuſcepit Moyſen fugientem ex Ægypto in Madian, eumque aluit, & filiā Sephoram ei vxorem deſpondit. Exodi 2. 20. ita Rabanus, Hugo & Auctor tradit apud S. Hier. Verùm hæc miſericordia facta eſt ſoli Moyſi, non omnibus filijs Iſrael; cùm ipſi adhuc degerent in Ægypto, ante egreſſum ex ea: hæc autem dicitur facta, *Cùm ipſi aſcenderent*, id eſt, exirent *de Ægypto*. Secùdò, alij aiunt reſpici hîc ad Iahel Cinæam, quæ occidit Siſaram hoſtem Iudæorum. Iudic. 4. 21. Verum hoc factum eſt non in *aſcenſu*, id eſt exitu Hebræorum ex Ægypto, ſed diu poſt ingreſſum eorum in Chanaan.

Tertiò, ergo & genuinè, id factum eſt quando Hobab filius Iethro, Cinæus venit ad Moyſen & Hebræos in deſerto peregrinantes, eoſq; ſuo conſilio direxit, & per omnia adiuuit. Vnde Moyſes ei volenti in Madian ad ſuos redire, ait Num. 10. v. 29. & 31. *Noli nos relinquere: tu enim noſti in quibus locis per deſertū caſtra ponere debeamus, & eris ductor noſter*; non vt nobis oſtendas viā in Chanaan: hunc enim oſtendit Angelus in columna nubis caſtra præcedens, & viæ dux; ſed vt demonſtres nobis, vbi in hoc deſerto ſint fontes ad bibendum, paſcua ad paſcendum pecora noſtra, ligna ad ignem & fabricā. Erat enim deſertum hoc vicinum Madian è qua oriundus erat Hubab. Vnde deſertum hoc eiuſque fontes, paſcua & ſyluas ſat notat. Ita Abulenſ. Hugo, Dion. Mendoza & alij.

VERS. 9. ET PEPERCIT SAVL ET POPVLVS AGAG.] vel ex ſuperbia; vt de eo triumpharet, ait Serarius; vel potiùs ex auaritia, vt ingens ab eo lytrum, & theſauros abſconditos extorqueret, ait Lyrao. Vti Hiſpani ante centum annos, ab Atabaliba rege Americæ capto, pro lytro extorſerunt cubiculum auro plenum; ſed cùm illud eò vſque plenū quouſque promiſerat, præſtare non poſſet, ab eis occiſus eſt: vel denique ex humana erga regem commiſeratione, ait Abul. Vnde Ioſeph. ait, Saulem regi Agag vitam condonaſſe, ob corporis eius præſtantiam, & ob fortunæ regiæ ſimilitudinem: ſed præpoſterè: Nam Deus v. 3 iuſſerat eum cum omnibus ſuis occidi. Inobediens ergo fuit Deo Saul, qui ſuam cupiditatem vel commiſerationem prætulit Dei iudicio & præcepto. Vnde in eo impleta eſt prophetia Balaam. Num. 24. 7. *Tolletur propter Agag rex eius, (Saul) & auferetur regnum illius.* Vide ibi dicta.

ET OPTIMIS GREGIBVS OVIVM ET ARMENTORVM, ET VESTIBVS ET ARIETIBVS ET VNIVERSIS QVÆ PVLCHRA ERANT (repetere pepercit) NEC VOLVERVNT DISPERDERE EA: QVIDQVID VERO VILE FVIT ET REPROBVM, HOC DEMOLITI SVNT.] Ecce hic noua Saulis & populi inobedientia, profecta ex cupiditate & auaritia, quæ excæcabat eorum iudicium, vt iudicarent ſatius eſſe ea ſeruari ad humanos vſus, quàm comburi vel demoliri; eſto Deus id præcepiſſet. Iudicium ergo ſuum Saul, Dei iudicio & decreto prætulit; ideoque grauiter eum offendit, eiuſque iram

Saulis ſecunda inobedientia.

in ſe concitauit, vt regno & tandem vita priuaretur. Deus enim clarè v. 3. præceperat dicens: *Demolire vniuerſa eius: non parcas ei, & non concupiſcas ex rebus ipſius aliquid, ſed interfice à viro vſque ad mulierem, & paruulum atque lactentem, bouem & ouem, camelum & aſinum.* Quid expreſſiùs dici iuberique poterat? Nullus ergo hîc tergiuerſationi vel excuſationi erat locus; ſed mera elucet cupiditas & inobediētia. Cupiditas ergo ſpoliorum & prædæ tam opimæ excæcauit Saulem & populum, vt peiora mactaret, meliora ſibi reſeruaret; æquè ac Cain peiora Deo obtulit; meliora ſibi arrogauit; ideoque à Deo cum donis ſuis reiectus eſt. Geneſ. 4. Deus enim volebat Amalecitas ſtatui *Cherem*, id eſt *anathema*, ac funditùs exſcindi, æquè ac fecerat Iericho̅nti Ioſue. c 6. v. 7. Quare ſicut Achan ex ea ſuffurans nonnulla, fuit ſacrilegus, ideoq; ipſe factus eſt anathema; ſic & Saul immemor ipſius Achan, ait Theod. & Procop. Vide hîc miſerabilē lapſum Saulis, qui reprobationis eius cauſa extitit: quia ſcilic. benè cœperat, ſed in cœptis nō perſeuerauit, ideoq; periit, cunctaq; perdidit. Patheticè S. Bern. ep. 112. iuuenem à bene cœptis, feruidiſq; ſuis deſiderijs dilabentem, ita deplorat & coarguit: *Doleo ſuper te fili mi Gaufride, doleo ſuper te: & meritò. Quis enim non doleat florem iuuentutis tuæ quem lætantibus Angelis Deo illibatum obtuleras in odorē ſuauitatis, nunc à dæmonibus conculcari, vitiorum ſpurcitijs & ſæculi ſordibus inquinari? Quomodo qui vocatus eras à Deo, reuocantē diabolum ſequeris: & quem Chriſtus trahere cœperat poſt ſe, repente pedē ab ipſo introitu gloriæ retraxiſti?*

ET VESTIBVS.] Hebr. משנים *miſnim*, quod Pagnin. vertit: *pinguibus*. quaſi, *miſnim* per Metatheſin idem ſit, quod משמנים *miſcmanim*, id eſt *pinguibus*. R. Salomon vertit: *duplicatorum*, id eſt qui ſunt duplicati carne & pinguedine, id eſt *pinguium*. Alij vertunt: *anniculorum*, à *Scana*, id eſt *annus*: Noſter rectè vertit; *duplicium*, ſcilicet veſtium: hę enim erant meliores & pulchriores.

VERS. 11. POENITET ME QVOD CONSTITVERIM SAVL REGEM.] Loquitur anthropopathos, ſiue humano more: nam propriè in Deum, cùm ipſe ſit immutabilis, ſapientiſſimus, futurorum omnium conſcius & præſcius, æquè ac beatiſſimus, nullus cadit dolor, nulla pœnitentia. Vnde v. 29. de eo dicitur: *Porrò triumphator in Iſrael non parcet & pœnitudine nō flectetur: neque enim homo eſt, vt agat pœnitentiā.* Pœnitet ergo Deum, cùm decreta ſua ob hominū culpam mutat; cùm beneficia ſua retractat, cùm dona ſua ab ingratis & indignis reuocat, v. g. cùm Saulē hîc regno, quod ei contulerat, ob inobedientiam eius ſpoliat & priuat. Ita S. Gregor. Theod. Procop. & alij. Vnde S. Hier. in Ezech. c. 2. *Electio Iudæ, & Saulis unctio*, inquit, *non arguunt Deum ignorantiæ futurorum, ſed præſentium monſtrant eſſe Iudicem.* Sic cùm Deus diluuio vindicaturus eſſet peccata hominum, dicitur de eo Geneſ. 6. 6. *Pœnituit eum, quod hominem feciſſet in terra. Et tactus dolore cordis intrinſecus: Delebo*, inquit, *hominem quem creaui à facie terræ.* Vide ibi dicta. Præclarè S. Aug. l. 1. Conf. c. 4. Deū alloquens: *Amas*, inquit, *nec æſtuas; zelas. & ſecurus es; pœnitet te, & non doles; iraſceris, & tranquillus es opera mutas nec mutas conſilium*; vti mutat homo facti pœnitens. Et Tertul. docens quæ & qualis ſit in Deo pœnitentia lib. 2 contra Marc. c. 24. *Nihil*, inquit, *aliud intelligatur, quàm ſimplex conuerſio ſententiæ prioris quæ etiam ſine reprehenſione eius poſſit admitti etiam in homine, nedum in Deo, cuius omnis ſententia caret culpa.*

Nam & in Græco sono pœnitentia nomen; non ex delicti confessione, sed ex animi demutatione compositū est. Hæc enim significat Græcè *μετάνοια*, id est *pœnitentia*.

CONTRISTATVSQVE EST SAMVEL, ET CLAMAVIT AD DOMINVM TOTA NOCTE,] vt Sauli veniam impetraret: sed frustrà; tum quia Saul manebat in suo scelere obstinatus, eratque impœnitens, imò illud excusabat & defendebat, vt patet v.20. & seq. tum quia licet Saulē verè sceleris pœnituisset; Deus quidem illi suam gratiam, sed non regnum restituisset. Iam enim ob secundam eius inobedientiam tam claram, omninò & irreuocabiliter decreuerat eum regno priuare, illudque ad Dauidem transferre. Hoc enim Deum hac nocte respōdisse Samueli, narrat ipse Samuel v.16. & 17.

VERS. 12. CVMQVE DE NOCTE SVRREXISSET SAMVEL, VT IRET AD SAVL MANE.] Vide hîc & imitare celerem obedientiam, vigilantiam, strenuitatem Samuelis nocte surgentis, vt manè rem peragat. Hæc enim duo tempora, scilicet nox siue vespera, & manè, maximè obseruanda & ordinanda sunt. Audi F. Barth. de Martyr. Archiep. Braccarensē in insigni suo Doctrinæ spiritualis Compendio c.27. *Doce sæculares cùm cubitum eunt hæc meditari: vitam in morte terminari sicut dies declinauit in noctem: & corpus exclusa anima in sepulchra collocandum, sicut exutā veste in lecto te collocas: cùm autem manè expergisceris, recogita quàm acutè vigilare oporteat in die iudicij, vbi huius sæculi nox terminabitur: accersēris à sepulchra, rursū indues animam, vt coram Deo in iudicia stes, operum suorum omnium rationem redditurus. Hæc consideratio assiduè versetur ob oculos, nempe qua pacta te Dominus ab æterna elegerit, quasi quam plurium bonarum actianum instrumentum, vt tuis potentijs, sensibus, ac membris, beneplacitum eius in multis bonis operibus adimpleres: post creationē se tibi altiùs insinuauit, expetitque in te ac per te opera, quibus gloria eius innotescat exercere: tu verò quasi refractarium instrumentum, tanto beneficiorum ponderi nō cedis, imò resistis idque curare videris, ne voluntas Domini in te perficiatur.*

NVNTIATVM EST SAMVELI, EO QVOD VENISSET SAVL IN CARMELVM, &c.] Clarè Hebræa: *Nuntiatū est Samueli dicendo: Venit Saul in Carmelum: & statuit sibi manum, & conuersus transiit iuitque in Galgala.* Ita Sept. Chald. Vatab. & alij. Porrò *manus* metonymicè vocatur insigne opus manus, siue manufactum, putà arcus triumphalis. Vatab. *trophæum*, de relata ab Amalecitis victoria.

VERS. 13. BENEDICTVS TV DOMINO,] hoc est, à Domino vel apud Dominum. Chald. *ante Dominum*, q.d. Deus te plurimùm diligit, teque magno fauore prosequitur, ac suis benedictionibus, id est donis & beneficijs cumulat. Adulatur Saul Samueli, eum laudando, vt inobedientiam suam abscondat, vel certè os Samueli claudat, ne eum redarguat.

VERS. 15. PEPERCIT ENIM POPVLVS MELIORIBVS OVIBVS ET ARMENTIS, VT IMMOLARENTVR DOMINO] Velat Saul suam inobedientiam per speciem religionis & sacrificij; cùm reuerà eius causa fuerit auaritia. Nam vt dictum est v.9. meliora sibi seruauit, deteriora occidit; partem tamen aliquam & prædæ primitias obtulit & immolauit Deo: sed etsi omnia Deo immolasset, inobedientiæ crimen, Deique offensam non euasisset, vti et in sequent. exprobrat Samuel.

VERS. 17. NONNE CVM PARVVLVS ESSES IN OCVLIS TVIS, CAPVT (rex) IN TRIBVBVS ISRAEL FACTVS ES?] Nota hic fructum humilitatis. Deus enim ob eam Saulem euexit ad regnum. Ipse enim *humiles exaltat, superbos humiliat*, vti crebrò clamat S. Script. Vrget S. Gregor. τὸ *in oculis tuis*, q.d. qui se clarè cognoscit, sibi vilescit; superbia enim oritur ex cæcitate & sui ignorantia. Idem Greg hom.7. in Euang. sic clarè & neruosè explicat, q.d. *Cùm tu te paruulum aspiceres, ego te præ cæteris magnū feci, quia verò tu te magnum conspicis, à me paruus æstimaris.* Vnde concludit: *Qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in vento puluerem portat.*

QVARE ERGO NON AVDISTI VOCEM DOMINI?] quasi dicat: cur non perstitisti in primæua tua humilitate? sic enim pariter perstitisses in primæua tua obedientia: sed quia elatus ad regnum, defecisti ab humilitate; defecisti pariter ab obedientia; hoc est, superbus indeq; inobediens euasisti. Præclarè S. Bern. epist. 253. *Vera, ait, virtus finem nescit, tempore non clauditur, charitas numquam excidit. Numquam iustus arbitratur se comprehendisse: numquā dicit: Satis est; sed semper esurit, sititq; iustitiam: ita vt si semper viueret, semper, quantum in se est, iustior esse contenderet, semper de bono in melius proficere totis viribus conaretur: non enim ad annum, vel ad tempus instar mercenarij, sed in æternum diuino se mancipat famulatui, iuxta illud: inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum.* Psal. 118. v.112. VERS. 19.

Radix ergo lapsus Saulis fuit, quòd ipse nimis sui iudicij esset tenax, nec illud Dei iudicio & voluntati submitteret. Iudicabat enim satius esse, seruare prædam Amalec ad suos suorumque vsus, quàm illam disperdere sine fructu. Deus autem iudicabat & volebat contrarium. Accessit, imò præcessit auaritia & cupiditas spoliorum tam opimorum ex Amalec. Quare S. Chrysost. ait Saulem esse lapsum, eò quòd totum cor suum non tradidisset Deo; sed partim Deo, partim suis affectionibus & cupiditatibus: cùm è contrario Dauid cor suum totum tradidisset Deo; ideoque esset vir secundùm cor Dei: quare eum Deus amoto Saule regem creauit.

Saul nimis, sui iudicij tenax.

ET AIT SAVL AD SAMVELEM: IMO AVDIVI VOCEM DOMINI.] Inobedientiæ crimen hic excusat & defendit Saul; qua excusatione valde illud adauget, iramque Dei in se confirmat magisque accendit: quòd si scelus agnouisset & pœnituisset, veniam consecutus fuisset, licet non regnum, vt dixi. VERS. 20.

ET AMALEC (Amalecitas) INTERFECI] Porrò, non omnes Amalecitas fuisse interfectos, sed nonnullos absentes vel fuga lapsos, qui rursum excreuerint, patet ex eo quòd postea Dauid eosdē inuaserit, vt dicitur c.29. & 30.

Non omnes Amalecitæ cæsi à Saul.

MELIOR EST OBEDIENTIA QVAM VICTIMÆ.] VERS 22. quasi dicat: Melius est facere quod Deus iussit, omissis victimis quas non iussit; quàm omisso eo quod iussit, offerre victimas voluntarias, aut etiam prohibitas, vti fecit offerens oues & boues Amalecitarum, quos omnes iusserat Deus in bello mactari, non in templo immolari. Illos enim execrabatur quasi anathemata.

Dices, Religio, cuius officium est offerre victimas Deo, præstantior est omnibus virtutibus moralibus: Ergo etiam præstat obedientiæ. Religio enim proximè circa Deum versatur, illique debitum cultum, adorationem & sacrificium defert: Obedientia verò versatur circa præcepta Dei & Superiorum, ac illa adimplet. Resp. Religio in se melior maiorque est virtus, quàm sit obedientia.

Obe-

Obedientia tameo dicitur melior, quia magis necessaria,& in praxi præponenda religioni. Quod enim Deus iussit, hoc absolutè faciendū est,eique obediendum: actus verò religionis,vt victimæ & sacrificia, sunt liberi: quare obedientiæ cedant oportet. Nam liberum debet cedere necessario,& consilium præcepto. *Melior ergo est obedientia quàm victimæ*, hoc est, vt habent Hebr. *Melius est obedire, quàm victimas offerre*: obedire enim est necessarium & præceptum; victimas verò offerre, est liberum & spontaneum. Ita S.Greg. Theod. Angel. Beda & alij.

Obedientia melior victimis.

1. Adde, licet ratione obiecti, religio sit virtus præstantior quàm obedientia; tameo obedientia cuā liberè assumpta, præsertim continua & perpetua, vti fit in monasterijs, in multis præstat Religioni. Primò, quia vt ait S.Gregor. 35. Moral. 10. *Per victimas aliena caro, per obedientiam voluntas propria mactatur.* Quare quantùm voluntas hominis excellit oues & boues, tantùm obedientia præcellit victimis. Vnde S.Bern. lib. de ordine vitæ: *Tantò quisque Deum*, inquit, *citiùs placat, quanto ante oculos eius repressa arbitrij superbia, gladio præcepti se immolat.*

2. Secundò, quia per obedientiam voluntas nostra conformatur voluntati diuinæ, quæ est sanctissima, ac norma & regula omnis virtutis & sanctitatis. Quare illi propriè competit id, quod Deus ait per Isaiam cap. 62. 4. *Vocaberis voluntas mea in eo.*

3. Tertiò, quia obedientia facit voluntatem quasi viuum & perenne Dei sacrificium: in victimis verò mortua animalium caro Deo offertur. Quocircà obedientia mysticum quidē, sed nobilissimum est holocaustum, quod totum hominem Deo deuouet. Vnde S.Hier. 6. in Isaiæ c. 43. *Nō exegi*, inquit *à te oblationes, nec thura quæsiui, &c. Sed obedientiam, quæ est sacrificium, de quo Dauid Psalm. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Quare in hoc sacrificio, voluntas quasi victima immolatur & moritur: sed tamē viuit, ideoque est mortua, simul & viua; nimirū mortua sibi, & viuens Deo diuinæque volūtati. Hæc enim in ea viuit & operatur. Audi S.August. lib. 10. de Ciuit. c. 6. *Ipse homo Dei nomini consecratus ac deuotus, in quantū mundo moritur, vt Deo viuat, sacrificium est, &c. corpus etiam nostrum cùm temperantia castigamus, si hoc quemadmodum debemus, propter Deum facimus, vt non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed arma iustitiæ Deo, sacrificium est. Si ergo corpus, quo inferiore tamquā famulo vel instrumento vtitur anima, cùm eius bonus & rectus vsus ad Dominum refertur; sacrificium est: quantò magis, anima ipsa cùm se refert in Deum, vt igne amoris eius accēsa, formam concupiscentiæ sæcularis amittat, eiq́; tamquā incommutabili formæ subdita reformetur: hinc ei placens, quod ex eius pulchritudine acceperit, fit sacrificium.*

Pressiùs S.Gregor. hom. 12. in Ezech. *Qui*, inquit, *sic operantur ea quæ Dei sunt, vt tamen & quædam, quæ sunt sæculi, non relinquant, nimirum sacrificium & non holocaustum offerunt. Qui autem cuncta quæ mundi sunt, deserunt, & totam mentē igne diuini amoris accendunt, hi nimirum omnipotenti Domino sacrificium & holocaustum fiunt.*

Religionis status est holocaustū.

Quocircà S.Thom. 2. 2. q. 186. art. 7. docet statū religiosum non aliud esse, quàm holocaustum; eò quòd omnia suo Deo tradat: & qui se huic statui dicarit, is tum interiora, tum exteriora omnia Creatori suo obtulerit. D. Th. sequitur Thomas Waldēsis insignis Theologus de Sacrament. tit. 9. c. 89. vbi vitam religiosam non tantum sacrificiū,

A sed altum sacrificium esse demonstrat; eò quòd actus omnes carnis & mentis, per religionis ingressum perenniter Deo consecret.

Denique obedientiam, fidem, spem, charitatem, religionem, ceterasque virtutes secum adducit, vti rectè ostendit Hier. Platus lib. 3. de bono status religios. c. 9. Simili de causa ait Deus: *Misericordiam volo & non sacrificium.* Hinc S.Gregor. & ex eo S. Bern. tract. de ordine vitæ: *Sola*, inquit, *obedientia virtus est, quæ virtutes ceteras menti inserit, insertasq́; custodit.* Quocircà vt idem alibi ait, *Christus perdidit vitam, ne perderet obedientiam, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.*

Mysticè, S.Gregor. *Victimæ*, inquit, *ad magnæ conuersationis austeritatem; holocausta ad compunctionem vitæ secretioris referenda sunt. Melior est enim obedientia quàm victima; & auscultare, magis quàm offerre arietum adipem: quia longè altioris est meriti, propriam voB luntatem alienæ semper voluntati subijcere, quàm magnis ieiunijs corpus atterere, aut per compunctionem se in secretiori sacrificio mactare. Quid est enim adeps arietum, nisi pingue & interna deuotio? Melior est tamen obedientia; quia qui perfectè voluntatem præceptoris sui implere didicit, in cælesti regno & abstinentibus & flentibus excellit.*

QVONIAM QVASI PECCATVM ARIOLANDI EST REPVGNARE; ET QVASI SCELVS IDOLOLATRIÆ NOLLE ACQVIESCERE] Hebr. *Quia peccatum diuinationis est rebellio & iniquitas Theraphim*, abrumpere, vel auellere se à Dei voluntate & mandato. Vatab. *Quoniam contumacia est peccatum magiæ, & obfirmare animum, est peccatum idololatriæ.* Nota, loquitur Samuel de inobedientia, non subitanea & C transeunte, cuius paulò pòst hominem pœnitet, vt obediat; sed de obfirmata & obstinata, vt sit rebellio, qualis erat Saulis. Secūdò propriè loquitur de inobedientia, non generali, qua quis aliquod Decalogi præceptum, similémve legem transgreditur; sed speciali, qua quis Deo particulare aliquid per se vel per prophetam à se missum cuipiam iubenti, non vult obedire, vt fecit Saul nolens occidere oues & boues Amalec, quod ei per Samuelem præceperat Deus. Hęc enim inobedientia est propria & pręcisa, qua quis Deo nō vult obedire, sed iussionem eius spernit, transgreditur & violat; quæ grauis est iniuria & contemptus Dei. Vnde Chald. vertit: *Attendere loquelis Prophetarum eius, bonum est præ pinguedine saginatorum. Nam vt culpæ virorum qui petunt ab ariolo; sic culpa omnis viri, qui rebellat super verba legis Domini; & sicut culpa populi qui errat post errores* (idola) *sic culpa omnis hominis, qui* D *addit super loquelas prophetarum.*

Vers. 23.

Inobedientia similis idololatriæ.

Porrò, non dicitur hîc quòd inobedientia sit magia, vel idololatria, vel illis æqualis culpa; sed quod vtrique sit similis. Nam in se grauius crimen est magia vel idololatria, qua quis dæmonem vel idolum, vt Deum consulit & adorat in Dei veri iniuriā, quàm sit inobedientia, qua quis iussis Dei dumtaxat non obedit. Hæc tamen vtrique illi est similis. Nam, vt ait S.Gregor. *Quasi peccatum ariolandi, est repugnare; quia velut contempto diuino altari, ad aras dæmonum responsa percipiunt, dum cordis sui præstigiosis ac superbis adinuentionibus credunt, & salubribus Prælatorum consilijs, contraria sentiendo refragantur. Nolle autem acquiescere, idololatriæ sceleri simile dicitur: quia nimirum in inobedientia sua obstinatione nemo persisteret, si propositi sui figmentum in corde, quasi idolum non gestaret. Dum enim agenda in corde concipit, quasi*

idolum

idolum facit. Et dum conceptum mentis propositum se acturum deliberat, quasi ad adorandum simulachrum se inclinat. Quasi ergo scelus idololatriæ est, nolle acquiescere: quia quisque in propria deliberatione obstinatus est, idcirco foris in maiorum contemptum erigitur; quia intus eis qua fingendo statuit, propositi sui simulachris incuruatur.

Et ariolo. Inobediens ergo est similis ariolo, quia coniectat de voluntate Dei, ex mendacibus rationis & iudicij sui conceptibus & figmentis; sicut ariolus coniectat de futuris, ex garritu & volatu auium. Imò voluntati Dei sibi reuelatæ & cognitæ suam anteponit, quasi illa sit sapientior & melior diuinâ; ideoque Deo se sapientiorem, prudentiorem & meliorem æstimat. Quare negat Dei omniscientiam, omniprudentiam, omnibonitatem; ideoque tacitè negat Deum esse Deum, ac se suumque iudicium & volitum facit Deum, suumque idolum.

ET QVASI SCELVS IDOLOLATRIÆ, NOLLE ACQVIESCERE.] Hebr. און ותרפים הפצר *auen ycteraphim baptsar*, id est, *iniquitas vel idolum, & theraphim est reniti & repugnare*: sicut enim *idolum* est mendax Deus, *Theraphim* est mendax oraculum; sic inobediens suum iudicium & voluntatem præferens diuinæ, illud quasi fictum suum idolum colit, illudque quasi suum prudentiæ oraculum, sed falsum & mendax, consulit & sequitur. Porrò τὸ *baptsar*, varij variè vertunt. Caiet. Marinus & alij vertunt: *cogere, compellere, vim facere*, q.d. Scelus idololatriæ est, cogere mandatum Domini, illique vim facere, ac illud ad sui cerebri figmentum detorquere, vti fecit Saul, ac facit omnis inobediens. Chald. vertit: *rebellare*: quasi dicat: inobediens Deo rebellans, similis est idololatræ. Sept. vertunt: *dolorem & labores inducere*: hos enim sibi suisque creat inobediens. Pagnin. vertit: *transgredi*, quasi dicat; inobediens transgreditur Dei iussa sicut idololatra. Alij magis præcisè vertunt: *abrumpere, vi auellere*, quasi dicat: inobediens pugnans cum Deo, est similis gigantibus cum Deo; & Titanibus cum Ioue pugnantibus, vt eo de cælo & solio diuinitatis deiecto, se ipsos facerent Deos: qui enim spreta Dei voluntate suam illi aduersam sequitur, cum Deo pugnat, & seipsum quasi facit Deum. Sicut enim guloso Deus est venter, luxurioso Venus, ambitioso honor, auaro aurum, sic inobedienti Deus est proprium iudicium & propria voluntas; ad hanc enim omnes suas actiones refert, vt huic satisfaciat totis viribus laborat: hanc omnium suorum laborum finem metamque statuit: hanc summũ suum esse bonum æstimat, huic se suaque omnia dicat & tradit. Quid hoc est aliud quàm illam suam facere Deum?

Vnde moral. S. Bern. lib. de Ordine vitæ: *Cerni*, inquit, *quantum malum, quod idololatria magicisq; comparatur artibus. Adolescētes, qui tali repleti sunt malo, subdi senioribus dedignantur, facta verò eorum aut dicta, tumidâ & erectâ ceruice non obseruant, sed dijudicant; non venerando exaltant, sed spernendo subsannant: sed non impunè. Inde enim euidenter deficiunt, vnde miseri proficere debuerunt.* Causam deinde subijcit: *Hoc autem vult Deus, vt homo per hominem doceatur, & minor maiori subdatur. Si enim Angelus Angelo imperat, & inter iubentem & obedientem summa manet semper concordia: videat ille quàm grauiter peccat, qui debitam exhibere suis maioribus reuerentiam non curat.* Et pluribus interiectis, hanc obedientiæ palmam assignat: *Sola obedientia est, qua fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis conuincitur, etsi fidelis esse videatur. Hinc per Salomonem dicitur in ostensione obedientiæ: Vir obediens loquetur victorias. Vir quippe obediens victorias loquitur; quia dum alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus.*

Plura de obedientiæ præstantia dixi alibi, ac præsertim Prouerb. 21. v. 28. iam citato.

PRO EO ERGO QVOD ABIECISTI SERMONEM DOMINI, ABIECIT TE DOMINVS, NE SIS REX] quia spreuisti, vel reprobasti verbum Domini, spreuit, vel reprobauit te Dominus, ne sis rex. Iusta & congrua est hæc pœna Saulis, vt qui Deo suo subesse noluit, priuetur regno ab eo dato, ne quis subditorum ei subsit, sed illi ei rebellent, sicut ipse rebellauit Deo: perinde ac Adam inobediens Deo comedendo pomum vetitum, sensit animalia, imò membra sua sensusque omnes sibi inobedientes & rebellantes.

NE SIS REX.] Putant nonnulli Saulem hîc à Deo priuari regno, vt ampliùs non fuerit rex, sed Israëlis rex fuerit Dauid: nam ipse cap. sequenti à Samuele vnctus fuit in regem. Fauet S. Chrysost. hom. de Dauid cum Goliath, dicens: *Saulem regem putari, Dauidem verò esse.*

Saul an regno priuatus à Samuele? Meliùs alij censent Saulem hîc priuari regno, quasi in actu primo non secundo, hoc est potestate regia illũ deiici, sed permitti tamẽ ei illius vsum & administrationem ad vitam. Aut potiùs denuntiari ei priuationem regni, cuius priuationis realis executio paulò post facienda erat in eius clade & morte: sicut Hæretici alijque similes, lege Ecclesiasticâ priuantur suis bonis sed tamen iis vti permittuntur, donec huius pœnæ & sententiæ executio fiat à principe; vt per eius Fiscalem reipsa confiscentur & fisco addicantur.

Nam Saulem mansisse regem vsque ad mortẽ, patet primò quia ipse eò vsque regnum continuò gubernauit, perinde vt fecerat antè. Secundò, quia populus eum vt regem suum habuit & coluit. Tertiò, quia Dauid semper professus Saulem esse regem, se verò ad regnum ius non habere, nisi post eius mortem. Nec aliud voluit Chrys. dicens, Dauidem regem esse, scilicet à Deo designatum, vt Sauli abdicato morienti succederet, ac regnum ad posteros transmitteret, in iisque perpetuaret. Denique ipse Samuel post hanc regni priuationẽ, Sauli honorem regium detulit, eumque vt regem secutus est v. 32. alioqui enim Israel caruisset rege & principe: nec enim Dauid rexit ante mortem Saulis. Quod ergo ait Samuel: *abiecit te, ne sis rex*, hoc est abiecit te, ne diu in regno perseueres: decreuit enim tibi regnum cum vita breui auferre, illudque in Dauidem transferre: quare non tui, sed Dauidis posteri in regnum succedẽt, eruntque reges continuò Israelis.

DIXITQVE SAVL AD SAMVELEM: PECCAVI] VERS. 24. Pœnitentia hæc Saulis non fuit vera & seria, ex vero cordis dolore ob Deum offensum profecta, sed labialis dumtaxat & oralis ex metu perdendi regni, & infamiæ publicæ promanans. Hoc enim est quod ipse mentem suam explicans ait vers. 30. *Peccaui; sed nunc honora me coram Senioribus populi mei & corã Israel*; ne illi me quasi à Deo per te reprobatum reprobent, & reipsa regno deiiciant. Ita Rupert. in Apocal. cap. 2. *Humilitatem primam*, inquit, *reliquit Saul, neque pœnitentiam egit, dixit quidem: peccaui; sed non humiliter dixit aut sensit. Addit enim: sed nunc honora me: honorem ergo vel gloriam non Dei, sed suam ista confessione mercari voluit, dicendo: Peccaui.*

Pœnitentia Saulis non fuit seria.

Et

Et S.Bern.ſerm.16 in Cant. *Numquid, ait, profuit Saulis, quòd ſe ad increpationem Samuelis peccaſſe confeſſus eſt? Culpabilis procul dubio fuit illa confeſſio, quæ culpam non diluit. Quomodo enim humilem contemneret confeſſionem humilitatis magiſter? & cui humilibus dare gratiam certè ingenitum eſt, omnino non poterat non placari; ſi quæ in ore ſonuit, in corde radiaſſet humilitas.* A

Vers. 25. Sed nunc porta quaſo peccatum meum.] *Porta*, id eſt ſuffer, tolera, diſſimula, ignoſce, parce, condona. Ita Ioſeph. Chald. Pagnin. Vatab. & alij.

Et revertere mecum in Galgala v.12. ut adorem Dominum;] vt coram te & per te ſacrificem Domino; itaque populus videat, me non proiectum à Deo; ſed illi tibique eſſe reconciliatum.

Vers. 27. Ille autem apprehendit summitatem pallii eius quæ scissa est.] *Ille*, ſcilicet Samuel, inquiunt Rabbini nonnulli, apprehendit pallium ſuum, vel certè pallium Saulis, illudque ſcidit; vt ſignificaret ſciſſum & ſeparatum ab eo eſſe regnum. Verum dico, *ille*, ſcilicet Saul apprehendit pallium Samuelis, illudque renitente Samuele ſciſſum eſt, vt ſignificaretur ſciſſio & ſeparatio regni à Saule eiuſque poſteritate. Ita Sept. Ioſeph. & S.Aug. 17. Ciuit. 7. vbi cõtendit ex Sept. hic prædici regnum à Iudæis transferendum ad Chriſtum & Chriſtianos. Sic enim habent Sept. *Scidit Dominus regnum tuum ab Iſraël de manu tua hodie; & dabit illud proximo tuo magis bono quàm tu. Et ſcindetur Iſrael in duo & non revertetur, neque pænitentiam aget Sanctus Iſrael.* Nam regnum non eſt ſciſſum ab Iſraele, niſi in Chriſto & per Chriſtum, ait S.Auguſt. qui fuit melior Saule, id eſt Iudæis quorum rex erat Saul: tuncque *ſciſſum eſt in duo*: quia pars vna Iudæorum conuerſa eſt ad Chriſtum; altera verò manſit obſtinata in ſua incredulitate & Iudaïſmo. Et hoc Dei decretum erit æternum, vt amplius Iudæi non habeant regem & regnum, quia in Deum non cadit facti pœnitentia. Hæc S. Auguſt. & rectè in ſenſu allegorico, non litterali. Nam ad litteram, ſciſſum eſt hic regnum à Saule, cùm datum fuit Dauidi, qui erat obedientior & melior Saule; tuncque *regnum ſciſſum eſt in duo*; quia ſola tribus Iuda adhæſit Dauidi, quaſi regi ſuo, reliquis tribubus Abner dux militiæ regem conſtituit Iſboſeth filium Saulis, idque per ſeptem annos, donec occiſo Iſboſeth, omnes tribus Dauidem in regem acceptarunt, vt patet 2. Reg. 2. 4. & ſeq. B C

Simili modo Abias propheta pallium ſuum ſcidit in duodecim partes, ac decem partes dedit Ieroboam; hoc ſymbolo ſignificans eum fore regẽ decem tribuum, duas verò tribus reliquas, ſcilicet Iuda & Beniamin, adhæſuras Salomoni eiuſque filio Roboam. 3. Reg. 11. verſ. 30. Sciſſio ergo hæc pallij, repræſentabat ſciſſionem regni Salomonis ob eius idololatriam.

Vers. 28. Et tradidit,] id eſt tradere decreuit: ſignificatur enim actus inchoatus & deſtinatus, non perfectus. Sic *ſcidit*, id eſt ſcindere decreuit, *regnum Iſrael à te*, vt tradat illud *meliori te*, ſcilicet Dauidi.

Vers. 29. Porro triumphator in Israel non parcet.] Chald. *Decretum eſt ſuper te à Domino victoriarum Iſrael*, q.d. Lata eſt abſoluta & irreuocabilis Dei ſentẽtia ſuper te, vt priueris regno. Vocat Deum *triumphatorem in Iſrael*, vt pungat Saulem, q.d. Tu tuis victoriis contra Amalec aliosque hoſtes ſuperbis & triumphas, ideoque Deo rebellas: ſed ſcito illas victorias non eſſe tuas, nec tuis viribus partas, ſed à Deo tibi conceſſas. Ipſe enim eſt rex & *triumphator in Iſrael*, qui pro Iſraele fideli populo ſuo pugnans, eum vincere & triumphare facit de hoſtibus. Hebr. *Et etiam victoria Iſrael non mẽtietur*, id eſt, Deus qui fuit cauſa huius victoriæ & ceterarum Iſraelis, non retractabit ſuum dictum de auferendo tibi regno. Ita Noſter. Alij: *non mentietur*, vt ſcilicet promiſſionem regni Dauidi decretam, reuocet ac fallat. Vatab. verò q.d. Deus virtutem Iſraeli datam non faciet irritam; Deus non deſtituet Iſraelem priſtina virtute. A

At ille ait: peccavi; sed nunc honora me (quaſi regem) coram senioribus populi mei, et coram Israel,] id eſt coram reliquo Iſraelis populo, ne ille me à te ſpretum ſpernat & regno ſpoliet. Vides hîc pœnitentiam Saulis fuiſſe humanã, & metu regni perdendi extortam. Vnde S.Bern. in Declamat. verſus finem: *Ad quid, inquit, tibi hæc honoratio miſer? Hæccine tota erat illa ſupplicatio, Peccaui, ora Dominum pro me? Meritò ſanè non pepercit, qui intuebatur cor, falsâ non poterat ſupplicatione moueri. Vix adhuc dixerat Dauid? Peccaui, & reſponſum illi eſt: Dominus tranſtulit peccatum tuum à te. Sic nimirum, ſic vſque hodie dilectiſſimi, cuius ad alias conſolationes mens inhiat, & penitùs in caducis & tranſitorijs non renuit conſolari, ipſe ſibi profectò cæleſtis ſubtrahit gratiam conſolationis. Quam ſi digna deuotione, pleno affectu, deſiderio vehementi, petere, quærere, pulſare ſatageret; ſine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulſanti aperiretur.* Vers. 30. B *Pœnitentia Saulis humana.* C

Audi S.Greg. hic lib. 6. c. 2. *Liquet quam pœnitudinem gerat, qui adhuc honorari deſiderat. Nam ſi ſui peccati hunc veraciter pœniteret; inhonorari potiùs, quàm honorari concupiſceret*, &c. Angelomus quoque. *In eo quod ait: honora me coram Senioribus populi mei; verecundiam paſſus, at ſuperbia detentus locutus eſt: quia timebat honores amittere, & ideò non obtinuit quod petijt, dicens; Peccaui. Quiſquis enim ſub ſpecie confeſſionis humanos adhuc honores amittere timet, iſte indulgentiam, quam ficta humilitas poſtulat, à Deo adipiſci non valet*, &c.

Reversus ergo Samuel secutus est Saulem.] Ceſſit Samuel Saulis petitioni, ne eum in deſperationem vel furorem adigeret; at vt eius honorem coram populo tueretur, ne is eum ſperneret & regno pelleret. Hoc modicum conſolationis Sauli indulſit, vt regni priuationem leniùs ferret, & ne ad peiora delaberetur. Nam, vt ait S.Gregor. *Fortaſſe ſi abiectus rex ſecum ad adorandum Dominum, reuertentem prophetam non cerneret, dæmonum ſimulachra adoraret. Et proiicit ergo eum, & cum eo reuertitur; quia in potentibus huius ſæculi ſic eſt damnanda iniquitas, vt bonum quod habent, exaſperati non perdant.* Vnde colligit: *Bene ergo Samuel cum abiecto rege reuertitur; quia electi prædicatores, ſæculi potentes, & pro iniquitate percutiunt, & pro exemplo bona agere quædam ſinunt.* Vers. 31. D

Addunt Hebræi apud S.Hier. Samuelem primum locum Sauli, quaſi regi honoris cauſa dediſſe: ſed Ioſephus ait in eo tantùm Sauli detuliſſe honorem, quòd eum non deſeruerit.

Quæres, Quando miſerabilis hic Saulis caſus contigerit? Nonnulli cenſent eum contigiſſe anno 3. regni Saulis, ex eo quòd cap. 13. v. 1. dicitur ipſe

duo

duobus annis regnasse super Israël: quod multi intelligunt sic, vt innocenter, iustè & probè regnarit per biennium, ac consequenter tertio anno sit lapsus. Verùm alius illius loci magis genuinus est sensus, vt ibi dixi.

Lapsus Saul anno septimo regni.

Alij aliter: probabilis est sententia nostri Saliani: Saulem esse lapsum anno septimo regni sui, ita vt octauo regni eius anno, Dauid à Samuele vnctus sit in regem, vt dicitur c. sequenti; ac deinde Saul adhuc regnarit decē annos. Vniuersim enim regnauit annis octodecim, cùm Samuël ante eum iudicarit Israel per annos 22. Sic enim anni Saulis & Samuelis simul iuncti conflant 40. quos ei tribuit Paulus Actor. 13. Vnde sequitur lapsum hunc Saulis accidisse anno 29 à morte Heli, & ab initio principatus Samuelis, qui immediatè successit Heli. Sic enim appositè gesta tam præcedentia, quàm sequentia Saulis per hos annos octodecim compartiemur, etsi ex Scriptura nil certi definiri possit, quid quolibet anno gestum sit. Coniectura ergo hic opus est.

Vers. 32. DIXITQVE SAMVEL: ADDVCITE AD ME AGAG REGEM.] vt quem Saul noluit occidere, ego occidam, itaque Dei voluntatem expleam in vindicta & anathemate Amalecitarum.

ET OBLATVS EST EI AGAG PINGVISSIMVS ET TREMENS] præ pinguedine, quasi dicat: Adeò pinguis vt tremulo & vacillanti gressu incederet. Nā Hebr. est *Agag* מעדנות *Maadannoth*, quod Chald. vertit: *Agag deliciosus*. Pagnin. Vatab. & alij: *Agag deliciarum*, id est Agag delicijs saginatus & impinguatus, ideoque tremulus. Minus rectè ergo nonnulli sic exponunt, quasi dicat: Oblatus est Samueli *Agag cum delicijs*, hoc est gradiens deliciosè, incessu regio & superbo. Alij *gaudens de morte*, eò quòd mortem seruituti præferret: vel vt R. Kimchi quòd à Samuele benignó vitam speraret. Alij vertunt: *cum vinculis*. Ita qui à vulgata discedunt, abeunt in diuersa.

Aman ex stirpe Agag.

Porrò Aman, hostis Iudæorum ab Assuero suspensus Esther 3 vers. 1. & 10. dicitur fuisse *de stirpe Agag*. Vnde ab hoc Agag rege Amalec eum prognatum fuisse censent Ioseph. lib. 10. Ant. c. 6. Hebræi, Chaldæus, Lyran. Caiet. Serarius & Rupert. lib. 8. de Victor. Verbi Dei cap. 4. Hinc & Aman Ester cap. 12. vocatur *Bugæus*, quasi *Benagagæus*, vel *Bengogæus*, id est *filius Agag*. vel *Gog* Nam Sept. Num. 24 7. *Agag* per Aphæresin vocant, *Gog*, aut *Bugæus*, quasi *Gogæus*: subinde enim littera B. mutatur in G. Ezech. 27 9. *Senes Gibly* vertunt Sept. Biblios, & ipsa ciuitas vocatur, Giblus & Beblus teste S. Hieron. de locis Hebraicis, ita etiam I. in B. cum duellum bellum; duellius bellius, ait Cicero in Oratore. Vide Angelum Caninium in Hellenismis. Esto enim Aman fuerit Macedo, tamen fieri potuit, vt aliquis ex Amalec & stirpe Agag migrarit in Macedoniam, ex quo ibidem prognatus sit Aman. Verùm potuit alius esse Agag pater vel Auus Amani diuersus ab Agag rege Amalec: vnde nil certi in hac re statui potest. Verisimile tamē est hunc eumdem fuisse, tum quia hic fuit celebris, nec alius hoc nomine in Scriptura reperitur; tum quia hic fuit superbus, deliciosus & crudelis, æquè ac fuit Aman, vt in eum hosce suos mores cum semine transfudisse videatur. Et hoc innuit τὸ *Aman de stirpe Agag*.

ET DIXIT AGAG, SICCINE SEPARAT AMARA MORS?] quasi dicat: O quam amara est mihi delicato & in delicijs enutrito ista mors imminens, & quàm statu meo regali, opibus, honoribus & delicijs abundanti indigna. Sperabam enim in ijsdem quibus assueueram, vitam concludere. Ita Abulens. Hoc est quod ait Eccles. 41. 1. *O mors quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis, viro quieto, & cuius viæ directæ sunt in omnibus.* Vide ibi dicta.

Minùs aptè ergo Vatab. Pagnin. & alij vertunt: *Recessit à me amaritudo mortis*; quasi Agag generoso & regali animo contemnens mortem id dixerit; aut viso Samuele, ab eo vitam sperarit.

Hebr. enim סר *sar*, id est *recessit*, in Cal, more Hebr. sumitur pro *Hiphil*, id est pro *recedere facit*; siue vt Noster vertit, *separat*. Sensus ergo est: Itane mihi moriendum est, tam amara, misera & violenta morte? Itane separanda est anima à corpore; sensus à delicijs suis; Agag à regno suo? aut vt Serarius vertit: *Declinauit ad me amaritudo mortis*, quasi dicat: actum est de vita mea: imminet mihi amara & acerba mors.

Tropol. S. Greg. *Recens conuersi*, ait: *dum à solitis suis voluptatibus separantur, dolorem instar mortis sentiunt*; vnde hac tentatione pulsantur: siccine me separat à meis delicijs amara mors pœnitentiæ & sanctæ vitæ? *Quia in eis*, inquit, *carnalitas sine magna tribulatione minimè necatur. Quasi enim visis austeritatibus, quibus subdenda est, dicit menti sensualitas sua: Læta pro tam tristibus spernis?*

ET AIT SAMVEL: SICVT FECIT ABSQVE LIBERIS MVLIERES GLADIVS TVVS, SIC ABSQVE LIBERIS ERIT INTER MVLIERES MATER TVA.] Vers. 33.
quasi dicat: Ego matrem tuam te occidendo faciam viduam sine liberis, quia tu multas fecisti viduas, necando eorum filios. Nimirum iustè occideris, quia iniustè alios occidisti. Æterna enim Dei lege sancitum est, vt homicida occidatur. Nota, deliciosos qualis erat Agag, sæpè esse crudeles: quia omnem amorem quem habent, sibi ipsis impendunt, ac proinde in alios non nisi odia expromunt; imò alios fraudant & spoliant, vt plura habeant, quibus delicientur. Omnia enim sibi appetunt, alijs nihil.

Deliciosi sæpè crudeles.

Figmenta sunt quæ scribit Philo Biblicus: scilicet Deum iussisse Samueli, vt Agag regi daret vitæ inducias per sequentem noctem; qua proinde Agag vxorem suam grauidam effecerit, indeque natus sit filius nomine *Edab*, qui fuerit Amalecites ille, qui Saulem se occidisse asseruit Dauidi c. 31. vt per filium Agag iusto Dei iudicio occisus sit Saul; eò quòd ipse Agag non occidisset, vt iusserat Deus. Hæc enim est talionis pœna.

ET IN FRVSTA CONCIDIT EVM SAMVEL, non per se, vt vult Serarius; sed per suos, ait Iosephus. CORAM DOMINO] quasi sceleratum in victimam anathematis iustitiæ diuinæ sacrificans; idque non ex sæuitia, sed ex zelo iustæ vindictæ; qualem habuit Phinees occidens principem fornicantem, Num. 25. & Elias occidens Sacerdotes Baal. 3. Reg. 18.

Samuel ex zelo occidit Agag.

Tropolog. cum superbia & vitijs dimicantes, debemus ea frustatim concidere, & nihil ex eis relinquere, quod nouum nobis bellum moueat. Ita Beda.

ET NON VIDIT SAMVEL VLTRA SAVL,] id est, non inuisit Samuel Saulem ampliùs, non eum adiit honoris causa, vti fecerat priùs, non collocutus est cum eo, non eum direxit, admonuit, re- Vers. 35.

prehen-

prehēdit, vti facere solebat. Hunc esse sensum patet ex Hebræo: nam alioqui posteà Samuel vidit Saulem inter prophetas prophetantem. c. 19. 24.

LVGEBAT SAMVEL SAVLEM, quia dolebat Saulem à se vnctum, regno; ac Israelem, rege iam forti & felici priuari: atque nesciebat, quis & qualis ei successurus esset. Adde, timebat Saulem non tantùm regno, sed & vita ac salute æterna priuandū: licet enim hic tantùm à Deo regno spolietur, tamen τὸ *abiecit*, & Hebr. *reprobauit te Deus*, innuit eum à Deo derelictum, in maiora scelera ruiturum, in ijsque moriturum ac damnandum, vti re ipsa contigisse videtur. Lugebat autem, & simul lugens orabat pro Saule, vt vel regno restitueretur, vel certè in vlteriora mala non decideret. Spectabat enim Dei decretum de abiectione Saulis nō A esse omninò absolutum & irreuocabile, sed comminatorium, ac precibus flecti mutariq́ue posse. Vnde Deus cap. seq. v. 1. asserit id esse absolutum; vetatq́ue ne ampliùs lugeat Saulem, sed eius loco in regem vngat Dauidem.

Nota hic & imitare misericordiam & charitatem Samuelis erga Saulem sibi Deoq́ue inobedientem. Audi S. Gregor. *Quid est quòd luget quem cernere dedignatur; nisi quia & cum zelo rectitudinis, sancti Doctores habent affectum magnæ charitatis, ipsa autem charitatis magnitudo ostenditur, quia proiectum regem plangere perhibetur. Quo ergo affectu electorum subditorum peccata plangunt, qui pro proiectis reprobis plangere tam affectuosè didicerunt? instantia namq́, luctus ostenditur; quia subiunctum est: Vsquequo tu luges Saul?* *Charitas Samuelis.*

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Samuel vngit Dauidem in regem, vt Sauli mortuo succedat. Mox v. 14. Spiritus Dei à Saul transit ad Dauidem, ac Saulem exagitat Spiritus malus, quem Dauid pellit pulsando citharam. Vnde v. 21. eum diligit Saul, facitq́ suum armigerum.

1. Dixitq́; Dominus ad Samuelem: Vsque quo tu luges Saul, cùm ego proiecerim eum ne regnet super Israel? Imple cornu tuum oleo, & veni, vt mittam te ad Isai Bethlehemitem: prouidi enim in filijs eius mihi regem. 2. Et ait Samuel: Quo modo vadam? audiet enim Saul, & interficiet me. Et ait Dominus: Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices: Ad immolandum Domino veni. 3. Et vocabis Isai ad victimam, & ego ostendam tibi quid facias, & vnges quemcumque monstrauero tibi. 4. Fecit ergo Samuel, sicut locutus est ei Dominus. Venitq́ue in Bethlehem, & admirati sunt seniores ciuitatis, occurrentes ei, dixeruntq́ue: Pacificúsne est ingressus tuus? 5. Et ait Pacificus: ad immolandum Domino veni, sanctificamini & venite mecum vt immolem. Sanctificauit ergo Isai & filios eius, & vocauit eos ad sacrificium. 6. Cumq́ue ingressi essent, vidit Eliab, & ait: Num coram Domino est Christus eius? 7. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ne respicias vultum eius, neque altitudinem staturæ eius: quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico, homo enim videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor. 8. Et vocauit Isai Abinadab, & adduxit eum coram Samuele. Qui dixit: Nec hunc elegit Dominus. 9. Adduxit autem Isai Samma, de quo ait: Etiam hunc non elegit Dominus. 10. Adduxit itaque Isai septem filios suos coram Samuele: & ait Samuel ad Isai: Non elegit Dominus ex istis. 11. Dixitq́ue Samuel ad Isai: Numquid iam completi sunt filij? Qui respondit: Adhuc reliquus est paruulus, & pascit oues. Et ait Samuel ad Isai: Mitte, & adduc eum: nec enim discumbemus priùs quàm huc ille veniat. 12. Misit ergo, & adduxit eum. Erat autem rufus, & pulcher aspectu, decoraq́ue facie, & ait Dominus: Surge, vnge eum, ipse est enim. 13. Tulit ergo Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum eius: & directus est Spiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps: surgensq́ue Samuel abijt in Ramatha. 14. Spiritus autem Domini recessit à Saul, & exagitabat eum spiritus nequam, à Domino. 15. Dixeruntq́ue serui Saul ad eum: Ecce spiritus Dei malus exagitat te. 16. Iubeat Dominus noster, & serui tui qui coram te sunt, quærent hominem scientem psallere cithara, vt quādo arripuerit te spiritus Domini malus, psallat manu sua, & leuiùs feras. 17. Et ait Saul ad seruos suos: Prouidete ergo mihi aliquem benè psallentem, & adducite eum ad me. 18. Et respondens vnus de pueris, ait: Ecce vidi filium Isai Bethlehemitem scientē psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum, & prudentem in verbis, & virum pulchrum: & Dominus est cum eo. 19. Misit ergo Saul nuncios ad Isai: dicens: Mitte ad me Dauid filium tuum, qui est in pascuis. 20. Tulit itaque Isai asinum plenum panibus, & lagenam vini, & hœdum de capris vnum, & misit per manum Dauid filij sui Sauli. 21. Et venit

nit Dauid ad Saul, & ſtetit coram eo: at ille dilexit eum nimis, & factus eſt eius armiger. 22. Miſitque Saul ad Iſai dicens: Stet Dauid in conſpectu meo: inuenit enim gratiam in oculis meis. 23. Igitur quandocumque ſpiritus Domini malus arripiebat Saul, Dauid tollebat citharam, & percutiebat manu ſua, & refocillabatur Saul, & leuiùs habebat. Recedebat enim ab eo ſpiritus malus.

Vers. 1. VSQVEQVO TV LVGES SAVL (& lugendo oras pro eo reſtituendo) CVM EGO PROIECERIM EVM, vtpote inobedientem, obſtinatum & impœnitentem, NE REGNET SVPER ISRAEL?] Cur enim, vt ait S. Gregor. *proiecti perſona plangitur, cùm melior ſubrogatur?* Audi S. Chryſ. hom. 5. de pœnitentia: *Multum exhauſit temporis beatus Samuel pro Saule deprecans, noctesque multas tranſegit inſomnes pro delinquentis ſalute. Deus autem tempus repudians (non enim cum prophetæ oratione peccatoris conuenit pœnitentia) dicit ad prophetam; Vſque quò tu ploras? vſquequò, oſtendit tempus, ac perſeuerantiam deprecantis. Et repulit Deus tempus deprecationis prophetæ. Non enim cum iuſti interuentu, regis pœnitentia ſtetit.* Et S. Bernard. Serm. 12. in Cant. *Samuel, ait, lugebat Saul, qui ſe quærebat occidere, ad ignem charitatis incaleſcente pectore, liquefactus intus pietatis adeps foras emanabat per oculos.* Subijcit Chryſ. ſecus fuiſſe in Dauide, qui à Nathan correptus de adulterio & homicidio, ſeriò B pœnituit, ideoque ab eo illicò audiuit: *Tranſtulit Dominus peccatum tuum.* 2. Reg. 12.

PROVIDI ENIM IN FILIIS EIVS MIHI REGEM.] id eſt deſtinaui vnum è filijs Iſai creare regem, qui Sauli ſuccedat. Sed cur eum non deſignat nec nominat? Cauſam dat S. Chryſ. in Pſalm. 50. *Attende*, inquit, *diligenter. Non dixit ad Samuelem, vade, ac Dauidem mihi unge: ſed vade, vnge mihi vnum ex filijs Ieſſe. Ne videlicet, idem Dauidi accideret, quod priùs Ioſepho vt enim fratres, cum regem cum fore intellexiſſent, inſidias ipſi ſtruxerunt, eodem modo periculum erat, ne illi quoque idem facinus perpetrarent.* Idem etiam Theod. expreſſit q. 37. in Reg. *Nam*, inquit, *cùm etiam ſic facta electione, aperuerunt fratres ſuam inuidiam, fratrem conſpicati in acie, quid non feciſſent, ſi non facta eſſet hoc modo?*

Cur Deus non nominarit regem vngendum.

Vers. 4. ADMIRATI SVNT SENIORES.] & ſimul perterriti; quòd inſolitum erat tantum prophetam & C Iudicem ſolum venire; tum quia ex inopinato, nullo præmonito aderat: vnde timebant, ne iratum Saulem fugeret, eiuſque iram in Bethlehemitas, quaſi Samuelem recipientes deuolueret; aut ne triſte aliquid prænũtiaret. Tropol. S. Greg. *Electi Doctores*, inquit, *vix aliquando videri in publico debent, eſſe frequentes in ſecreto, negotijs ciuilibus vacui, ſpiritualibus pleni.*

SANCTIFICAMINI,] id eſt ſanctè vos præparate ad ſanctum ſacrificium; ad quos vos inuito, vt ei interſitis: licet ſolum Iſai cum filijs vocarit Samuel ad prandium ſacrificij, vt ſecretò vngeret vnum è filijs eius in regem; vnde ſequitur.

Vers. 5. D SANCTIFICAVIT ERGO ISAI ET FILIOS EIVS, ET VOCAVIT EOS AD SACRIFICIVM.] *Sanctificauit*, id eſt iuſſit eos ſanctificari, ſiue purificari per ſecubitum, id eſt abſtinentiam, perque aſperſionem aquæ luſtralis; vt ſi quam irregularitatem legalem contraxiſſent, illam hac luſtratione expiarent. Vide dicta Num. 19. Idem imitati ſunt Gentiles, iuxta illud: *Caſta placent Superis, purâ cum veſte venite.* Et: *Donec me flumine viuo abluero.*

Vnde illa lex apud Ciceronem l. 2. de legibus: *Caſtè Deos adeunto.* Hinc argumento à minori ad A maius colligit S. Gregor. aitque: *Si intereſſe ſacrificijs non audent, niſi ſanctificati; quid de ſacrificantibus cenſendum? ſanctificare enim, purgare eſt. Quantùm ergo puros decet eſſe Pontifices, vbi inuitata ad ſacrificium, non niſi ſanctificata admittenda ſunt plebes? ſanctificatio quippe corporis, pudicitia eſt. ſanctificatio mentis, charitas & humilitas.*

CVMQVE INGRESSI ESSENT,] ad prandium ex peracto Samuelis ſacrificio inſtructum, non enim in ſacrificio, vtpote publico coram ſenioribus, ſed in prandio coram Iſai & fratribus, Samuel ſecretò vnxit Dauidem in regem; ne Saul ſentiret; intelligeret; & vtrique, ſcilicet tam Samueli quàm Dauidi necem machinaretur. Vers. 6.

VIDIT ELIAB ET AIT: NVM CORAM DOMINO EST CHRISTVS EIVS?] quaſi dicat: Samuel Eliab primogenitum Iſai ſtitit & obtulit Domino, eumque interrogauit: Hiccine eſt Domine quem B elegiſti in regem, vt iubeas eum à me vngi; itaque ipſe fiat *Chriſtus*, id eſt vnctus Domini?

ET DIXIT DOMINVS AD SAMVELEM. NE RESPICIAS VVLTVM EIVS (virilem, grandem & elegantem) NEQVE ALTITVDINEM STATVRÆ EIVS (vti Saul rex ab humero ſursùm eminebat toti populo) QVONIAM ABIECI EVM.] Hebr. מאסתיהו *meaſtihu*, id eſt, *reprobaui eum*. Sept. *Quoniam contempſi eum*. Chald. *elongaui*, ſcilicet à regno, quaſi dicat: abieci Eliab, licet primogenitum, pulchrum & procerum, ne ſit rex. Ita S. Gregor. Abulen. Hugo, Lyran. & Dion. Alij, quaſi dicat: *abieci eum*, id eſt *Chriſtum meum*, quem ſcilicet à te vngi volo in regem, putà Dauidem feci abiectum, id eſt iuuenem & minimum natu inter filios Iſai. Vers. 7.

HOMO ENIM VIDET EA QVÆ PARENT, DOMINVS AVTEM INTVETVR COR.] Hebr. *Homo videt* (& videndo iudicat) *ſecundùm oculos* (iuxta apparen- C tiam externorum oculorum) *Deus autem videt* (& videndo iudicat) *ſecundùm cor*. Quare homines ſæpè falluntur. *Oculi* enim *vultus ſæpè mentiuntur*, & indicant mentem ſapientem vel probam, quæ inſipiens eſt & improba. *Cor* autem, id eſt mens & voluntas mentiri & fallere nequit; qui aliud ſe eſſe quàm reuera ſit fingere nequit. Deus ergo eſt *Cardiagnoſtes*, id eſt cordis inſpector; imò Dominus & poſſeſſor. Senſus eſt quaſi dicat: Deus videt cor Dauidis melius eſſe corde Eliab; eſto vultus & forma Eliab melior & grandior ſit, quàm vultus & forma Dauidis: hac de cauſa non Eliab, ſed Dauidi regnum aſſignabit. Hinc Sept. vertunt. *Quoniam homo videbit in faciem; Deus autem* D *in cor*, putà arcana & intima cordis. Et Chald. *Quia filij hominis vident in oculis ſuis, & ante Dominum manifeſta ſunt cogitationes cordis.*

ADDVXIT ITAQVE ISAI SEPTEM FILIOS SVOS.] Habuit ergo Iſai, ſiue Ieſſe (Hæc enim duo nomina apud Hebræos vnum idemque ſunt) vniuerſim octo filios. Nam Dauid abſens, erat octauus. Dices, 1. Paral. 2. cum Dauide numerantur ſeptem dumtaxat filij Iſai ſiue Ieſſe. Reſp. ibi non omnes numerari, ſed vnum prætermitti ob cauſam nobis incognitam fortè eò quòd octauus ge- Vers. 10.

Iſai habuit octo filios.

nitus

natus sit ex concubina, vel vxore secundaria; sicut c. 14. 49 Saulis filij numerantur tres, & omittitur quartus, scilicet Isboseth, de quo 2. Reg. 2.

Alter Lyran. Caiet. & Dion. dicunt enim nomen tertij filij fuisse *Nathan*, siue *Ionathan*; eumque omitti, eò quòd filius esset adoptiuus, non naturalis. Verùm de hac eius adoptione nil vspiam legimus. Hinc liquet, Samuelem reuelasse Isai Dei consilium de eligendo vno ex filijs eius in regem, eoque vngendo. Ideò enim Isai omnes filios ordine natiuitatis adduxit ad Samuelem, vt videret quem ex eis vnum Deus eligeret.

VERS. 11. ADHVC RELIQVVS EST PARVVLVS.] Vide hic, quàm diuersa sunt iudicia Dei & hominum. Isai enim Dauidem vt iuuenem & minimum, ideoque oues pascentem parui æstimabat, nec dignum conspectu Samuelis, vnde eum nō adduxit: Deus autem eum fratribus omnibus prætulit, & regem que creauit. Vnde S. Ambros. Serm. 18. in Psal. 118. *Rursu*, ait, *oues pascebat vili abiegatus obsequio, non est oblatus sacerdoti* (Samueli) *quasi indignus, qui vngeretur in regnum.*

Alia iudicia Dei, alia hominum.

PARVVLVS.] Hinc & magis ex cap. 17. v. 22. 42. 58. multi censent Dauidem, cùm vnctus fuit in regem, ætate puerum extitisse, imò puerulum, vt ait S. Chrys. in Psalm. 50. sic & Iosephus, Serarius, & alij.

Ex aduerso Hebræi Seder Olam c. 13. censent Dauidem hoc tempore fuisse 29. annorum; eò quòd putent Saulem duos duntaxat annos regnasse & vixisse: quo mortuo statim ei successit Dauid, cùm esset triginta annorum, vt dicitur 2. Reg. 5. v. 4.

Media sententia est verior, scilicet Dauidem, cùm vnctus fuit, fuisse viginti circiter annorum. Hæc enim ætas apta est regno, & media inter pueritiam & virilem ætatem. Probatur primò, quia Dauid v. 18. vocatur *fortissimus robore vir bellicosus & prudens in verbis*. Ergo facilè erat viginti annorum. Secundò, quia vt dixi cap. præced. Saul per inobedientiam parcendo Agag anno septimo regni sui, eo à Samuele priuatus est: mox autem anno sequenti, puta octauo Saulis, pro eo iam reiecto vnxit Dauidem. Saul autem posthæc regnauit adhuc decem annis: vniuersim enim regnauit 18. annis. Quare cùm post decem annos mortuus sit Saul, eique in regnum succedens Dauid, fuerit tunc triginta annorum; dicere oportet eum hoc anno quo primùm secretò vnctus est, fuisse 20. annorum. Ita Abulens. Dion. Salianus, & alij. Adde, quòd Saul. 21. Dauidem fecit suum armigerum: armigeri autem solent esse iuuenes, non pueri.

Dauid vnctus rex anno vigesimo.

Dices, Quomodo ergo Dauid hic vocatur paruulus? Respon. quia respectu fratrum omnium erat paruulus, id est minimus natu, ideoq; opilio. Vnde pro *paruulus* Hebr. est קטן *katan*, id est *paruus*, vt vertit Chald. Hinc Sept. vertunt: *minor*, id est *minimus fratrum*. Sic Beniamin vocatur *paruulus*, id est natu minimus filiorum Iacob, Genes. 43. 29. cùm tamen iam tunc genuisset decem filios, vt patet Genes. 46. 21.

Principes olim agricolæ & pastores.

ET PASCIT OVES.] Sic olim Patriarchæ & Principes fuere agricolæ & pastores ouium, & ex ouibus didicerunt pascere, regereque homines. Tales fuere Adam, Abel, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Moses. Tales quoque fuere Romani, de quibus Ouid. lib. 1. Fastor.

Iura dabat populis posita modo Prætor aratro,
Pascebatq; suas ipse Senator oues.

Vide dicta cap. 11. v. 5.

MITTE ET ADDVC EVM: NEC ENIM DISCVMBEMVS PRIVS QVAM HVC ILLE VENIAT.] Hinc patet ante prandium vnctum fuisse Dauidem, tum quia ante prandium res arduæ tractari solent; tum quia prophetæ zelosi, qualis erat Samuel, Dei præcepta vrgent, illaque illicò ante res alias exequuntur; tum quia, vt ait S. Gregor. *In obseruatione ieiunij celebranda sunt Sacramenta vnctionis.* Vnde & sancitum est, vt non nisi ieiuni sacrum Chrisma in Confirmatione accipiant.

VERS. 12. ERAT AVTEM RVFVS.] Hebr. אדמוני *admoni*, id est *rubicundus*, sanguineus, rufus, quasi esset alter *Adam*, ait Theod. ideoque typus & figura Christi. Rufi enim sunt pulchri & sæpè insignis indole. Vnde Cedrenus scribit Valentinianum Imperatorem habitum Dauidi similem, eò quòd rubicundus esset, rufis capillis, oculis cæsijs & pulchris. Rufus enim color accedit ad fuluum, qualis est Leonis, qui fortitudine superat omnia animalia, eorumque est rex. Addit Aristoteles in Physiognom. c. 10. *Quibus color ruber est, acuti sunt: quoniam omnia quæ secundum corpus sunt à motu calefacta rubescunt.*

Ruforum laus.

SVRGE VNGE EVM: IPSE EST ENIM.] quem in regem elegi, & à te vngi volo. Porrò S. Athanas. in vita S. Antonij, ait Dauidem à Samuele agnitum fuisse ex lætitia vultus, æquè ac ex eadem ab omnibus agnoscebatur Antonius inter mille Monachos: *Si quis enim ignarus eius, inter multitudinem Monachorum eum videre desiderasset, nullo indicante cæteris prætermissis ad Antonium currebat, & animæ puritatem agnoscebat ex vultu & per speculum corporis gratiam sanctæ mentis intuebatur. Nam semper hilarem faciem gerens, liquidò ostendebat se de cælestibus cogitare, sicut Scriptura ait: Corde lætante vultus floret, sed in mærore constitutò contristatur*, ait S. Athanas. Sic Samuel, inquit, agnouit Dauidem: *Lætificatos enim habebat oculos, & dentes sicut lac candidos.*

Dauid agnitus ex lætitia vultus.

Alleg. Dauid fuit typus Christi, qui fuit *rufus*, ait S. Greg. *quia lancea vulneratus: rufus quia ex passione rubicundus. Vnde & per prophetam ei dicitur: Quare rubrum est indumentum tuum? Rufus quippe extitit, qui candorem tantæ innocentiæ pretiosi sanguinis rubore colorauit. Pulcher etiam aspectu fuit, quia & resurgendo immortalitatis pulchritudinem induit, & mortales nos in magna charitate respexit.* Et inferiùs: *Rufus ergo in sæcula fuit, pulcher in paradiso, decora facie perennis in cælo: potest & omnis hæc trina pulchritudo in hac præsenti vita eius commendatione cognosci. Rufus quippe extitit; quia feruenter amauit eos pro quibus animam posuit: pulcher aspectu fuit; quia omnes nouit; Decora facie, quia omnia bona fecit.*

Dauid typus Christi.

VERS. 13. TVLIT ERGO SAMVEL CORNV OLEI ET VNXIT EVM IN MEDIO FRATRVM EIVS.] Non, vt ait Iosephus, *quasi in ipsius aurem insusurrarit Samuel: sed vt fratres omnes vnctionem viderent & intelligerent, idq; vt pluris ipsum deinceps facerent, minoreq; inuidia laborarent, cùm sibi eum præferri viderent*, ait Theodor. q. 37.

Porrò vnctus est, non vt statim regnaret, sed vt Sauli morienti in regno succederet. Hinc patet patrem & fratres Dauidis cognouisse eum à Samuele vngi in regem. Ita Abulens. licet id neget Caietanus. Ter vnctus fuit Dauid: Primò hic priuatim; secundò, publicè, cùm factus est rex tribus Iuda. Tertiò cùm factus est rex omnium tri-

Ter vnctus Dauid.

buum 2.Reg. c.2 & 5. In Græcis codicibus Psalterij additur Psalm.151. qui de hac vnctione agit, vbi Dauid de se sic canit; *Paruus eram in fratribus meis; & iunior in domo patris mei: pascebam oues patris mei, &c. Ipse emisit Angelum suum, & tulit me de quibus patris mei: & vnxit me oleo vnctionis suæ. Fratres mei pulchri & magni; & non bene sensit in eis Dominus.* Tropol. S. Greg. *Cornu olei tollitur,* inquit, *vt in excellenti liquore, magister Ecclesiæ vir esse studeat magnæ misericordiæ. Oleo vngitur caput regis, quia lucere super candelabrum debet per flammam verbi. Cornu oleum recipit, vt increpando purget: & miserando per blandimentum trahat. Cornu etiam recipit in sublimitate ordinis oleum ad fomenta virtutis. Sed pleno cornu vngitur, vt virtus Pontificis plena doceatur. Cornu namque plenum in vnctione sua habet, si tam in virtute misericordiæ, quàm charitatis & verbi perfectus est: plenum etiam cornu in* B *vnctione sua habere cognoscitur, cuius omnis potestas per misericordiam dispensatur.* Et post plura: *Oleo quippe in medio aliorum vngitur; quia qui in aliorum exemplum positus est, nullam sui partem habere obscuram debet, vt hunc omnes aspiciant & ab eo lucis exemplum sumant.* Et paucis interiectis: *Vel in medio fratrum vngitur, vt vnctum & medium se esse semper arbitretur. Agnoscat ergo dignitatem suam, & vim dignitatis exerceat: quia vnctus est; videat se medium, & communis conditionis hominem, vt pares sibi esse eos quibus eminet, recognoscat. In medio ergo fratrum vngitur, vt sit humilis & sublimis, sublimis ordine, humilis æstimatione. In medio idem vngitur, vt se priuato amore non diligat, sed ex omni quod præeminet, lucra aliorum quærat.* Atque hic finit S. Gregor. suam expositionem moralem in lib. Regum.

ET DIRECTVS EST SPIRITVS DOMINI A DIE ILLA IN DAVIDE.] Quæres, Quis fuit hic spiritus?

Spiritus Domini in Dauid quis? R. §. 1.

R. Primò, fuit spiritus fortitudinis tum animi, tum corporis, qui eum bellicosum & victoriosum effecit: vnde post hanc vnctionem Dauid iam Leonem & vrsum, quàm Goliath gigantem interfecit. Hinc Sept. vertunt: *Insiliit in eum spiritus Domini,* sicut insiliit in Samsonem, itemque, quoties is aliquod heroicum fortitudinis opus aggrediebatur. Ita Lyran. Abulens. & Vatab. qui vertit: *Agitare eum cœpit spiritus Domini.* Chald. *Mansit Spiritus fortitudinis à Deo super Dauid.*

2. Secundò, fuit spiritus animi magni & regij. Sicut enim Deus Saulem ab asinis vocans ad regnũ, ei cor rusticanum mutauit in magnanimum & regium; sic iam eumdem spiritum à Saule transtulit in Dauidem; vt qui priùs non nisi de ouibus pascendis cogitarat, iam de toto Israële gubernando & propugnando cogitaret: magnos ergo nouosque animos, nouos spiritus, nouas cogitationes, noua consilia, noua desideria & vota illi indidit: hoc enim significat Hebr. תצלח.

3. Tertiò, fuit spiritus Poëticæ & Musicæ, putà psallendi psalmosque dictandi & canendi: nam ab vnctione cœpit psallere & psalmos componere. Ita Abulens. Dion. & alij.

4. Quartò fuit spiritus prudentiæ, vt in omnibus dictis factisque mirè esset prudens, discretus, prouidus, illaque non se suamque familiam dumtaxat, sed & totum regnum sapientissimè gubernaret. Vnde eamdem à Deo postulauit & obtinuit Salomon Dauidis filius 3. Reg. 3.12. Denique Hebr. *tisflach*: quod Noster vertit: *directus est*, cum Marino & alijs vertas: *prosperauit*, fortunauit, ad felicem effectum direxit; vt scilicet Dauid omnia A prudenter & feliciter conficeret, ac ad optatum finem perduceret.

Quintò, fuit spiritus prophetiæ: Dauid enim fuit propheta, ac in Psalmis non tantùm psallit, sed & prophetat de Christo, Christique vita, morte, Apostolis, Ecclesia, &c. Ita S. Hieron. Ioseph. & alij.

Porrò spiritus hic non pertransijt, sed constanter mansit in Dauid; saltem quoad aliquas eius operationes. Hoc enim significat τὸ *à die illa & deinceps.* Ita S. Gregor. *Spiritus Domini mansit in Dauide.*

Subitò ergo Dauid per vnctionem Dei & Samuelis hic ex abiecto pastorculo ouium, factus est rex fortissimus & prudentissimus, ac Psaltes & propheta diuinus: nam si anteà aliquid horum habuisset: vtique pater & fratres eum non ita B abiecissent ad oues, sed pluris fecissent. *Subita Dauidis mutatio.*

IN DAVID.] Dauid ab amore nominatus est, quasi *amabilis*. Dauid enim Hebr. idem est quod דוד *dod*, id est *dilectus*, vel *amor & dilectio*, iuxta illud Cant. 1. *Meliores sunt amores tui* (Hebr. דודיך *dodecha*) *vino*. Hinc & Salomon filius eius idem nomen à Deo accepit, vocatusque est *Iedidia*, id est *amabilis Domino* 2. Reg. 12.25. Porrò S. Aug. l. 22. contra Faust. c. 87. & in Psalm. 34. *Dauid, ait, idem est quod, manu fortis vel desiderabilis*, vt Dauid dicatur quasi די יד, *dai iad*, id est *sufficiens* (hoc est validus, potens) *manu*. *Etymon Dauidis.*

Audi S. Chrys. hom. de Dauid & Goliath, Dauidem cum Saule conferentem & præferentem: C *Inueni mihi Dauid, virum secundùm cor meum qui faciet omnem voluntatem meam. O beatum Dauid sanctissimi meritum, quod laudat Deus, prædicat Dominus, index præfert summus! Dum enim Dauid sanctissimus, homo est secundùm cor Dei, quidquid Deus cogitat gerit; quidquid mente concipit, perficit: Dum enim, inquam, Dauid cordi Dei cor proprium iungit, & menti eius mentem suam annectit; hoc est, vt quæ vult Deus, velit; & quæ non vult, similiter nolit; sic eum Dominus indiuiduo amore & connexa charitate dilexit.* Et paucis interiectis. *Hic ab ouibus ad regnum deligitur, ille à regno ad gladium destinatur. Hunc sancta vita promouit, illum mandatorum despectio reprobauit. Dauid adhuc pastor debellat leonem, interficit vrsum; Saul contemnendo Dominum, malum in se prouocat spiritum. Regnat Dauid sanctissimus sed latenter: Saul reprobus efficitur euidenter. Hic iam rex est; ille putatur: hic iam obtinet, ille tantummodò dicitur: hic occultam possidet dignitatem; ille habet publicam regni imaginem. A Deo Dauid sancto* D *Spiritu inundatur, Saul verò spiritu isto deseritur. Denique Saul Dauid persequitur innocentem, Dauid verò traditum sibi, illæsum exhibet peccatorem: vt & in Dauid Spiritus sanctus mitesceret; & in Saule malus spiritus in innocentem sæuiret, vt vita diuersitas, diuersa iam merita demonstraret, & causæ ista hominibus deputarentur non Deo, qui malè vel benè gerentibus regnum, aut tollerent, aut conferrent.*

SPIRITVS AVTEM DOMINI RECESSIT A SAVL.] putà spiritus fortitudinis, bonitatis, prudentiæ, magnanimitatis, animi liberalis & regij; &c. *recessit à Saul*, ac recidit ipse in primæuam suam animi paruitatem, deiectionem, imprudentiam, vilitatem, pusillanimitatem: Vnde qui priùs in bellis erat acer & victor, deinceps extitit imbellis, ignauus, iners, nec quidquam præclarè gessit. *Spiritus agitans Saulem quis? Resp. 1.*

ET EXAGITABAT EVM SPIRITVS NEQVAM A DOMINO.] Quæres, Quis fuit hic *spiritus nequam*

exagi-

exagitant Saulem? Primò. Hebræi, Iosephus. Caiet. Genebr. in Chron. anno mundi 3066. Delrio lib. 3 Magic. c. 4. censent fuisse atram bilem, siue melancholiam & maniam, quæ Sauli tristes creabat imagines, suspiciones, inuidias, mœrores, anxietates, desperationes, furores, deliria, amentias. hæc enim concepit ex eo, quòd vidit se à Deo reiectum, & à Samuele regno priuatum. Primò probatur, quia Sept. vertunt: *Suffocabat eum spiritus malus.* Chald. *terruit eū.* Vatab. *turbauit eum.* Secūdò, quia à Iosepho spiritus hic vocatur *perturbatio & morbus à dæmone inflictus, qui suffocationes & strangulationes illi creabat.* Tertiò, quia hoc spiritu agitatus inuidit Dauidi successionem in regnum, ideoque eum voluit occidere cap. 18. 19. Quartò quia morbus hic Saulis leuabatur per Musicam Dauidis pulsantis citharam; quia scilicet Musica exhilarat, itaque fugat tristitiam.

Melancholicorum mira phantasmata quomodo curentur?

Porrò, quàm malignus sit humor melancholicus, docent Galenus, Fernelius & Leuinus Lemnius Medic. lib. de Complexionibus sub finem pag. 162. vbi mira melancholicorum phantasmata & curationes recenset. *Primus enim,* inquit, *sibi persuaserat nasum sibi excreuisse instar Proboscidis elephantis. Medicus farcimen naribus eius admouit, illudq; & tandem vltimam nasi pelliculam cultro abscidit: itaq; imaginarium illi nasum auulsit. Secundus credebat ranas & bufones intestina sua perterebrare. Medicus clystere per aluum eum purgauit, ac excrementa pelui excipiens, in eamdem ranas & bufones coniecit. En, inquit, ranæ & bufones ventris tui: scito te iam iis liberatum. itaq; phantasma hoc suum illi excussit. Tertius imaginabatur sibi femora esse ex vitro; quare nec sedere, nec quid tangere audebat, ne illa collisa dissilirent. Quartus opinabatur se esse mortuum, ideoq; cibum sumere nolebat: iamq; ad septem dies ieiunus persistebat (diem autem septimum inediæ Medici lethalem autumant) Medicus personatos quosdam, linteaminibus obuolutos in eius cubiculum immisit, qui se dicerent mortuos, & tamen coram eo lautè epularentur. Inuitatus ille & voce epulantium & nidore deliciarum, cœpit gustare & tandem comedere affluentiùs: peracta autem cœna somnus illi salutaris obrepsit, in eum vsum confecto liquamine: itaq; ad vitam & mentem rediit.* Hic sensus verus est; sed hoc loco non sufficit.

2. Secundò, alij censent fuisse Angelum bonum, à Deo Sauli immissum, ad eum affligendum, vt iustas ab eo inobedientiæ pœnas exigeret.

3. Tertiò, & veriùs alij censent fuisse diabolum, qui non tantùm exteriùs vexauit Saulem, vti vexauit S. Iob; sed etiam interius eum possederit, eumque diris phantasmatibus, tristitijs, mœroribus, anxietatibus, doloribus afflixerit, & per vices exagitarit; hic enim propriè est & vocatur *spiritus nequam:* ab eo ergo possessus fuit Saul, factusque energumenus & dæmoniacus, ita vt per vices ab eo exagitatus deliraret, insaniret, fureret, vti audiemus c. seq. v. 10. & seq. ita cēsent Iosephus, Ruper. Isidor. Eucher. Lyran. Hugo, Abulens. Dion. Vatabl, Serarius, Sanchez hîc, & S. Gregor. lib. 2. Moral. c. 6. ac Theod. hîc q. 38. *Cùm diuinus,* inquit, *recessisset spiritus, locum est sortitus malignus spiritus; sic tùm Apostolica gratia Iudam reliquisset, in eum ingressus est diabolus.*

Porrò, *spiritus* hic vocatur *Domini,* quia à Deo Sauli fuit immissus vel permissus ad castiganda eius peccata. Sic Paulus 2. Corint. 2. fornicatium, tradidit Satanæ. Audi S. Greg. *Ideò idem spiritus, &*

A *Domini appellatur, & malus. Domini, per licentiam iustæ potestatis: malus, per desiderium iniustæ potestatis.* Hęc enim potestas ex parte Dei punientis Saulem per diabolum, erat iusta; ex parte verò diaboli tyranni & tyrannicè Saulem excruciantis, erat iniusta. Diabolus autem in Saulem nil poterat, nisi potestate à Deo accepta, qui illam limitarat, vt tantùm & non ampliùs eum affligere posset; vti fecit in S. Iob.

PSALLAT MANV SVA, ET LEVIVS FERAS.] Quomodo psallendo fugerit dæmon, dicam vers. 23. VERS. 16.

FORTISSIMVM ROBORE ET VIRVM BELLICOSVM.] Rabbini apud S. Hier. in Quęst. & Lyran. censent *Doeg* Idumæum infensum Dauidi, hoc dixisse & finxisse, scilicet hostiliter Dauidem laudasse, vt illi, dum ante furentem Saulem staret, vitę B periculum crearet; sed necdum Dauidis virtus & fama adeò increbuerat, vt eum nosse & odisse posset Doeg. Hinc ergo patet Dauidem accepto in vnctione sua spiritu fortitudinis, illicò fortitudinem suam eximiam exeruisse ad ingentium stuporem, ac insignia quædam fortitudinis bellicæ opera edidisse: quæ qui viderunt, ad Saulem detulerunt, eique Dauidem commendarunt. VERS. 18.

QVI EST IN PASCVIS.] Vide hîc modestiam Dauidis, qui licet iam vnctus esset in regem, ac destinatus Saulis successor, tamē illicò redijt ad oues suas, factusque est Opilio, æquè ac Saul vnctus licet in regem, redijt tamen ad suos boues & aratra c. 11. 5. VERS. 19.

DAVID TOLLEBAT CITHARAM, ET PERCVTIEBAT MANV SVA, ET REFOCILLABATVR SAVL, ET LEVIVS HABEBAT.] quia scilicet exhilarabatur musica, itaque minuebatur eius melancholia, indeque sequentes angores & prauæ ani- C mæ passiones. Ad has enim mitigandas vel pellendas mirè valet Musica. Cassiodorus lib. 2. variarum c. 40. *Musica,* inquit, *tristitiam noxiam iucundat, tumidos furores attenuat, cruentam sæuitiam efficit blandam, excitat ignauiam soporantemq; languorem, vigilantibus reddit saluberrimam quietem, sanat mentis tædium bonis cogitationibus semper aduersum.* VERS. 23.

S. August. lib. 10. Confess. c. 33. asserit: *Omnes affectus spiritus nostri pro sui diuersitate habere proprios modos in voce & cantu, quorum nescio qua occulta familiaritate excitentur.*

Musica excitat animi affectus.

Quin & Seneca ex Pythagora li. 3. de ira cap. 9 *Pythagoras,* inquit, *perturbationes animi lyrâ componebat. Quis autem ignorat lituos & tubas: concitamenta esse; sicut quosdam cantus, blandimenta quibus mens resoluatur.*

Asclepiades Medicus *πάθη,* id est passiones mor- D bosque animi Musica lenire ac sedare consueuit. Timotheus excellēs fidicen, fides pulsando Alexandrum Magnum ita concitabat, vt ad arma procurreret. Vide Alexand. ab Alexandro lib. 2. Genial. c. 17. *Græcorum ciuitates,* ait Martianus Capella, *sanxerunt vt animorum corporumq; morbi ad lyræ modulos curarentur. Vnde qui ægris remedia præstabāt, olim dicebantur præcinere, inquit Macrobius, & Xenocrates lymphatos carminum modulis à dementia liberauit. Paracelsus ait Ischiaticorum dolores lenibus tibiarum Phrygia modulis sedari, tibicinemq; modulatè canentem viperarum morsibus mederi.*

Atque vt cætera sileam, illud quod Saulis per citharæ pulsum curationi affine est, commemorabo. Experientia continua & quotidiana Italos, pre-

Sternutor ex tarantulæ morsu musica curatur.

sertim in Apulia docuit & docet, eos quos momordit tarantula & stupefecit, vt lethargo correpti somnum lethalem dormiant, ni euigilent, nulla medicorum arte excitari posse, nisi carmine modulato, quod in varios numeros & harmoniam flectunt, donec illam inueniant, quæ morbo & stupori huic, quasi medela respondeat: illi deinde canendo insistunt: excitatur æger in vigilium & tripudium; saltu sudorem elicit, itaque venenum omne dispellit, ac sibi mentique & sanitati restituitur. Miraculum hoc Musicæ & carminis quis non admiretur?

Quid cithara pellit dæmonem qua vi? Resp. 1.

Sed quid potuit Musica & cithara Dauidis in dæmonem agitantem Saulem? Respondent Platonici, ac eos secuti Caietan. in cap. 2. ad Ephes. Aug. Niphus lib. 3. de Dæmon. c. 5. & sequent. Eugubinus lib. 8. de perenni Phil. cap. 26. dæmones habere corpus aliquod subtile, ideoque Musicam audire, eaque commoueri. Verùm hic iam est error. Certum est enim Angelos ac dæmones esse planè incorporeos, ac puros merosque spiritus.

2. Secundò, aliqui censent Deum posse subijcere, imò de factò subinde subijcere dæmones nonnullis rebus corporeis, v.g. melodiæ, fumo iecoris, Tob. c. 6. hyperico, rosmarino, &c. Ita Leuinus Lemnius, & Franciscus Valesius sacræ Philos. c. 28 *Iecori piscis Tobiæ,* inquit, *virtus supernaturalis tributa est, illuminandi oculos Tobiæ; vti igni inferni tributa est vis torquendi dæmones, & aquæ benedictæ data est vis eosdem fugandi, & animam à culpis abluendi.* Addit Valesius, itaque, *Dicunt Exorcistæ nonnulli, pelli dæmones suffitu cornu ceruini, & cumsuis stercoris, præsertim humani, item ruta & hyperico: duobus prioribus, eò quòd se contemni non ferat dæmon vtpote superbissimus. Ego verò,* inquit ipse, *eos venisse in hanc opinionem puto, eò quòd Medici omnes testentur, illarum rerum suffitu epilepsiam manifestari. Statim ergo vt Epilepticus illarum suffitum sentit, Epilepsiæ paroxysmo, membrorumque omnium agitatione & iactatione corripitur, aut si in paroxysmo iam laborat, ingrauescit: Exorcistæ verò id hoc dæmoni tribuunt, eumque vitiari autumant. Rutam verò & hypericum salutares esse Epilepsiæ curandæ, patet ex eo quòd flatus abigant, qui cerebrum Epilepticorum agitant.* Verùm licet certum sit Deum posse subijcere dæmones rei corporeæ, vt Musicæ; tamen incertum est, an de factò eos illi subiecerit.

3. Tertiò ergo, veriùs est, Dauidem psallendo fugasse dæmonem Saulis vi partim naturali, partim supernaturali. Naturali, quia Musica exhilarat, itaque pellit melancholiam, qua dæmon vtebatur ad Saulem cruciandum. Nullus enim humor magis quàm hic, opportunus est diabolo, vt homines vexet, tentet, incitetque ad mœrorem, inuidiam, iram, desperationem. Quare dæmon qui agit per causas naturales, maximè vtitur humore melancholico ad homines adigendum in angores, scrupulos, diffidentias, dissensiones, auersiones, odia, rixas, cædes. &c. Talis fuit Lunaticus ille à Christo curatus, qui cum Luna crescente melancholia & mania magis agitabatur à dæmone Matt. 17. 14.

Melancholia valde vtitur diabolus.

Hinc Franc. Valesius S. Phil. c. 28. *Dæmones, ait, melancholicos inuadunt, aut melancholicos morbos hominibus inferunt; quia melancholicus succus maximè omnium paratus est, hominem in insaniam & desperationem adigere: quod maximè nequam illi spiritus exoptant. Humor enim melancholicus cor deprimit, grauat, contristat, ac cerebrum atra fuligine, quasi caligine obnubilat; vt per eam omnia atra, tristia, noxia, inimica, horrida videantur.* Quocircà qui tentationes diaboli euadere cupit, caueat à melancholia; si à natura vel casu tristitiam habet, contra eam pugnet, omnibusque eius imaginationibus & suggestionibus, viriliter & constanter resistat. v.g. cùm suspiciones, timores, angores, scrupulos ingerit, dicat: non credo vobis; vos enim proceditis à meo hoste, scilicet à dæmone & melancholia: falsa sunt, inepta, stulta, quæ mihi repræsentatis; contraria ergo, quæ vera sunt, apta, & prudentia amplectar. Sic enim dicimus illi, qui laborans vertigine putat omnia verti & gyrare: falleris amice; nihil gyratur nisi tuum cerebrum, eiusque vertigine quæ te gyrat, fit vt omnia quæ quiescunt, tibi gyris agitato gyrari videantur. Hinc S. Antonius teste S. Athanasio aiebat, *nihil efficacius esse ad vincendos dæmones, quàm lætitiam spiritualem.* Et S. Iacobus ep. c. 5. v. 3 *Tristatur aliquis vestrum? oret; Æquo animo est? psallat.* Hac de causa in officio diuino vtitur Ecclesia cantu & musica, vt fideles excitet ad deuotionem, alacritatem, lætitiam, quibus Deo seruiant, diabolo resistant, & ad omne opus virtutis alacres procedant. Id in se expertus S. Aug. initio conuersionis suæ, sic ait lib. 9. Confes. c. 6. *Quantùm fleui in hymnis & canticis tuis, suaue sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat inde affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis.*

Et S. Basilius in Procemio Psalmorum: *Psalmus,* inquit, *est profligandis dæmonibus ac depellendis quoddam amuletum: Angelicæ tutelæ conciliator, scutum securitatis inter timores nocturnos, diurnorũ requies laborum, infantium tutelaris protectio, consistentium in ætatis flore decus, & ornamentum, senum solamen. Denique mundus est mulieribus exornandis appositissimus.* Et nonnullis interiectis: *Psalmus, est animarum tranquillitas, arbiter iucundæ pacis, cuius nutu exundantes ac tumultuariæ cogitationes se contrahunt & conquiescunt,* &c. *Psalmus est opus Angelorum, spirituale thymiama.* Atque vt alios plures prætereeam; S. Ambr. Præfat. in Psalm. *Psalmus,* inquit, *benedictio populi est, Dei laus, plebis laudatio, plausus omnium, sermo vniuersorum, vox Ecclesiæ, fidei canora confessio, auctoritatis plena deuotio, libertatis lætitia, clamor iucunditatis, lætitiæ resultatio. Iracundiam mitigat, solicitudinem abdicat, mœrorem alleuat. Nocturna arma, diurna magisteria. Scutum in timore festum in sanctitate. Imago tranquillitatis, pignus pacis atque concordiæ; citharæ modo ex diuersis & disparibus vocibus vnam exprimens cantilenam. Diei ortus psalmum resultat, Psalmum resonat occasus.*

Hac de causa Elisæus parans se ad excipiendam à Deo prophetiam, iussit adduci Psalten, vt eius psalmodia mens sua in Deum eleuaretur, aptareturque ad illuminationem diuinam 4. Reg. 3.

Vis ergo naturalis musices & citharæ Dauidis leuiens melancholiam Saulis, consistebat in duobus. Primò, quòd diuerteret eius phantasiam à tristium rerum cogitatione, ad attendendum lætis musices sonis & canticis. Secundò, quòd ipsa voluptas cantus eum exhilararet, itaque melancholiã abigeret vel minueret. Ita Lyran. Abulens. Valesius, Sanchez, Serarius, & alij.

Vis supernatur. citharæ

Verùm potior vis huius citharæ erat supernaturalis, nimirùm quòd Dauid citharæ pulsu mẽtem suam excitabat (æquè ac fecit Elisæus, vt dixi) vt feruentiùs oraret Deum pro Saulis salute: Vnde Deus eum exaudiens, vbi Dauidis feruentes preces

ces & merita abigebat dæmonem à Saule, & Saulem sibi mentique restituebat. Ita Iosephus (qui addit Dauidem citharizando, psalmos recitasse) Theod. Lyran. Abulen. Serarius. Simili modo S. Franciscus Senensium animos in mutua odia à dæmone excitatos, per canticum solis (quod recensui Eccles. 43 vers. 2.) sedauit & ad pristinam concordiam redegit.

Cithara typus crucis Christi.

Allegor. Cithara repræsentat crucem Christi: sicut enim chordæ in cithara distenduntur; sic Christus distensus fuit in cruce. Audi Angelomum: *Non enim illius tanta virtus erat, sed mysterium crucis Christi per lignum extensione neruorum mysticè gerebatur, in qua etiam passio tantabatur*. Sic & Prosper parte 2. Prædic. cap. 25. Imò Angelomus, Eucherius & Beda censent, malum spiritum pulsum à Saule virtute crucis Christi futuræ, cuius typus erat cithara Dauidis: sicut Hebræi liberati sunt ab Angelo percutiente & Ægypto per sanguinem Agni Paschalis, qui erat typus sanguinis Christi in cruce immolandi.

Hinc S. August. Serm. 3. de Tempor. docet citharam repræsentare carnem Christi. Audi eum: *Adhuc citharam respice, vt musicum melos sonis dulcibus reddat, tria pariter adesse videntur, ars, manus, & chorda, & tamen vnus sonus auditur: ars dictat, manus tangit, resonat chorda. Tria pariter operantur. sed sola chorda personat quod auditur. nec ars, nec manus sonum reddunt. sed ea cum chorda pariter operantur: si nec Pater, nec Spiritus sanctus susceperunt carnem; & tamen cum filio pariter operantur, sonum sola chorda excutit, carnem solus Christus accepit: operatio in tribus constat, sed quoniam ad solam pertinet chordam soni redditio, sic pertinet ad solum Christum carnis humanæ susceptio.*

Idem August. in Psalm. 36. ad illa: *Exurge Psalterium & cithara; In Psalterio*, ait, *chordæ desuper sonum accipiunt, in cithara autem ex inferiore parte: sic per carnem suam duo genera factorum operatus est, miracula & passiones. Miracula desuper fuerunt; passiones de inferiori fuerunt. Illa enim quæ fecit miracula, diuina fuerunt. sed per corpus fecit, per carnem fecit. Caro ergo diuina operans, Psalterium est: Caro humana patiens cithara est. Sonet Psalterium, illuminentur cæci, audiant surdi, stringantur paralytici, ambulent claudi, surgant ægroti, resurgant, mortui; iste est sonus Psalterij. Sonet & cithara, esuriat, sitiat, dormiat, teneatur, flagelletur, irrideatur, crucifigatur, sepeliatur.*

Hinc & sancti, qui vel martyrium subierunt, vel carnem mortificarunt & vitijs crucifixerunt, citharizant Deo in citharis suis Apocal, 14. 2. Vide ibi dicta.

Symbol. Rupert. Per citharam accipit dulcedinem prædicationis Euangelij: hæc enim sua suauitate ad se rapuit omnes gentes. *Mouit Amphion lapides canendo*: multò magis saxea corda fregit Christus prædicando.

Tropol. cithara.

Tropol. Spiritualis cithara est sermo lenis &

A blandus: item docta & pia concio vel exhortatio: adhæc psalmodia & oratio, quibus leniuntur & flectuntur ad pietatem duræ, superbæ, iratæ & aoatæ hominum mentes, iuxta illud Prou. 15. v. 1. & 4 *Responsio mollis frangit iram, lingua placabilis, lignum vitæ*. Vir mansuetus medicus est cordis. Et Eccli. 1. 6. 5. *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos.* Sic de Iudæis Christum audientibus ait Lucas c. 4 22. *Mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius.* Ita Angelomus: *Cùm sensus potentium*, inquit, *per elationem in furorem vertitur, dignum est, vt ad salutem mentis, locutionis nostræ tranquillitate, quasi dulcedine citharæ reuocetur.* Idem ijsdem verbis habet Eucherius.

B Denique qui tam in aduersis, quàm prosperis Deum laudat, eique gratias agit, hic Deo & hominibus citharizat. Audi S. Aug in Psalm. 32. *Confitere Domino in cithara: siue tibi abundet aliquid, gratias age illi, qui dedit: siue tibi desit, siue fortè damno tibi auferatur aliquid, citharizа securus. Non est enim ille tibi ablatus qui dedit, quamuis tibi ablatum fuerit quod dedit. Etiam sic, inquam, citharizа securus, certus in Deo tuo, tange chordas in corde tuo, & dic tamquam in cithara in inferiore parte bene sonante: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum.*

RECEDEBAT ENIM AB EO SPIRITVS MALVS.] Videtur ergo dæmon, qui priùs ad pulsum citharæ Dauidis, remiserat de sua sæuitia vexandi

C Saulem, eodem pulsu sæpiùs iterato & continuato tandem planè victus, à Saule recessisse. Pro *recedebat* enim Hebr. & Græca habent, *recessit*, ideoque Saul iam sanatus, Dauidem ad Patrem Iesse domum remisit. Vnde cap. sequenti Saul Dauidem ad se redeuntem non agnouit; sed parta à Dauide contra Goliath victoria, audiens populum illi acclamare: *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia*; inuidia & odio in eum exardescens, rursùm à dæmone agitari cœpit, vt patet c. 18. 10. nec deinceps ab eo liberatus legitur; quia Dauidem, quasi æmulum eiusque citharam ampliùs non ferebat.

D Porrò, Dauid à Saule dimissus, ad Patrem & oues suas rediјt; non eò quòd immineret bellum Sauli à Philisthæis, vt ait Ioseph. & Abulens. sed quia Saul iam curatus, Dauide non egebat, ac Dauid magis caulam, quàm aulam, id est vitam priuatam, quàm aulicam diligebat. Tunc verò, ait Chrys. hom. in Psalm. 50. *Dauid adolescens ciuitates quidem ac turbas aufugiens. per eremum verò philosophatus nihil commune sæcularium habens, non negotiationes, non fænerationes, non aliquid difficile mundi huius, sed & parua ætate in deserto silentij habitabat; & sicut in portu tranquillo, in eremo sedens & ouium curam habens, regnum cæleste meditabatur: ac non robore corporis, sed virtute fidei vrsos & leones gregem suum inuadentes occidebat*, vt ipse ait c. seq v. 35 & 36.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DVellum Dauidis cum Goliath, in quo Dauid eum funda v. 49. prostrauit, & gladio proprio caput amputauit. Vnde fugiunt v. 52. Philisthæi, accadunt eos insequentes Hebræi. Denique v. 57. Abner Dauidem triumphantem & manu gestantem caput Goliath ad Saulem deducit.

1 COngregantes autem Philisthijm agmina sua in prelium, conuenerunt in So-
cho Iudæ: & castrametati sunt inter Socho & Azeca, in finibus Dommim.
2. Porro Saul & filij Israel congregati venerunt in Vallem Terebinthi, & direxerunt
aciem ad pugnandum contra Philisthijm. 3. Et Philisthijm stabant super montem
ex parte hac, & Israel stabat supra montem ex altera, parte: vallisque erat inter eos.
4. Et egressus est vir spurius de castris Philisthinorum, nomine Goliath, de Geth, alti-
tudinis sex cubitorum & palmi: 5. & cassis ærea super caput eius, & lorica squama-
ta induebatur. Porrò pondus loricæ eius, quinque millia siclorum æris erat: 6. & o-
creas æreas habebat in cruribus: & clypeus æreus tegebat humeros eius. 7. Hastile
autem hastæ eius, erat quasi liciatorium texentium. Ipsum autem ferrum hastæ eius,
sexcentos siclos habebat ferri: & armiger eius antecedebat eum. 8. Stansque cla-
mabat aduersum phalangas Israel, & dicebat eis: Quare venistis parati ad prælium?
Numquid ego non sum Philisthæus, & vos serui Saul? Eligite ex vobis virũ; & descē-
dat ad singulare certamen. 6. si quiuerit pugnare mecum, & percusserit me, erimus
vobis serui: si autē ego præualuero, & percussero eum, vos serui eritis, & seruietis no-
bis. 10. Et aiebat Philisthæus: Ego exprobraui agminibus Israel hodie: Date mihi
virum, & ineat mecum singulare certamen. 11. Audiens autem Saul, & omnes Is-
raelitæ, sermones Philisthæi huiuscemodi, stupebant, & metuebant nimis. 12. Da-
uid autem erat filius viri Ephrathæi, de quo suprà dictum est, de Bethlehem Iuda, cui
nomen erat Isai, qui habebat octo filios, & erat vir in diebus Saul senex, & grãdæuus
inter viros. 13. Abierunt autem tres filij eius maiores post Saul in prælium: & nomi-
na trium filiorum eius, qui perrexerunt ad bellum, Eliab primogenitus, & secundus
Abinadab, tertiusque Samma. 14. Dauid autem erat minimus Tribus ergo maiori-
bus secutis Saulem, 15. abijt Dauid, & reuersus est à Saul, vt pasceret gregem patris
sui in Bethlehem, 16. Procedebat verò Philisthæus manè & vespere, & stabat qua-
draginta diebus. 17. Dixit autem Isai ad Dauid filiũ suum: Accipe fratribus tuis ephi
polentæ, & decem panes istos, & curre in castra ad fratres tuos. 18. & decem for-
mellas casei has deferes ad tribunum: & fratres tuos visitabis, si rectè agãt: & cũ qui-
bus ordinati sunt, disce: 19. Saul autē, & illi, & omnes filij Israel in Valle terebinthi
pugnabant aduersum Philisthijm. 20. Surrexit itaque Dauid manè, & commendauit
gregē custodi: & onustus abijt, sicut præceperat ei Isai. Et venit ad locũ Magala, & ad
exercitum, qui egressus ad pugnam vociferatus erat in certamine. 21. Direxerat enim
aciem Israel, sed & Philisthijm ex aduerso fuerant præparati. 22. Derelinquens ergo
Dauid vasa quæ attulerat, sub manu custodis ad sarcinas, cucurrit ad locũ certami-
nis, & interrogabat si omnia rectè agerentur erga fratres suos. 23. Cumq; adhuc ille
loqueretur eis, apparuit vir ille spurius ascendens, Goliath nomine, Philisthæus, de
Geth, de castris Philisthinorum: & loquente eo hæc eadem verba audiuit Dauid.
24. Omnes autē Israelitæ, cùm vidissent virum, fugerunt à facie eius, timentes eum
valde. 25. Et dixit vnus quispiam de Israel: Num vidisti virum hunc qui ascendit? ad
exprobrãdum enim Israel ascendit. Virum ergo qui percusserit eum, ditabit rex di-
uitijs magnis, & filiam suam dabit ei, & domum patris eius faciet absque tributo in
Israel. 26. Et ait Dauid ad viros qui stabant secum, dicens: Quid dabitur viro, qui per-
cusserit Philisthæum hunc, & tulerit opprobrium de Israel? quis enim est hic Phili-
sthæus Incircũcisus, qui exprobrauit acies Dei viuentis? 27. Referebat autē ei popu-
lus eumdē sermonem, dicēs Hæc dabuntur viro, qui percusserit eum. 28. Quod cum
audisset Eliab frater eius maior, loquēte eo cũ alijs, iratus est cõtra Dauid, & ait: Qua-
re venisti. & quare dereliquisti pauculas oues illas in deserto? ego noui superbiã tuã,
& nequitiã cordis tui: quia vt videres prælium, descendisti. 29. Et dixit Dauid: Quid
feci? numquid nõ verbum est? 30. Et declinauit paululũ ab eo ad alium: dixitq; eum-

dem sermonē. Et respondit ei populus verbum sicut priùs. 31. Audita sunt autē verba,
quæ locutus est Dauid, & annūtiata in conspectu Saul. 32. Ad quem cùm fuisset ad-
ductus, locutus est ei: Non concidat cor cuiusquam in eo: ego seruus tuus vadam, &
pugnabo aduersus Philisthæum. 33. Et ait Saul ad Dauid: Nō vales resistere Philisthæo
isti, nec pugnare aduersus eum: quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolesc. ētia
sua. 34 Dixitque Dauid ad Saul: Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat
leo, vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis: 35. & persequebar eos, & percutie-
bam, eruebamque de ore eorum: & illi consurgebāt aduersum me, & apprehendebā
mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. 36. Nam & leonem & vrsum
interfeci ego seruus tuus: erit igitur & Philisthæus hic incircumcisus, quasi vnus ex
eis. Nunc vadā, & auferam opprobrium populi: quoniam quis est iste Philisthæus in-
circūcisus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viuētis? 37. Et ait Dauid: Dominus
qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi, ipse me liberabit de manu Philisthæi
huius. Dixit autem Saul ad Dauid: Vade, & Dominus tecum sit. 38. Et induit Saul
Dauid vestimentis suis, & imposuit galeam æream super caput eius, & vestiuit eum
lorica. 39 Accinctus ergo Dauid gladio eius super vestē suam, cœpit tentare si arma-
tus posset incedere: non enim habebat consuetudinem. Dixitque Dauid ad Saul: Nō
possum sic incedere, quia non vsum habeo. Et deposuit ea 40. & tulit baculum suū,
quē semper habebat in manibus: & elegit sibi quinque limpidissimos lapides de tor-
rente, & misit eos in peram pastoralem, quam habebat secum, & fundam manu tulit:
& processit aduersum Philisthæum. 41. Ibat autem Philisthæus incedens, & appro-
pinquans aduersum Dauid, & armiger eius ante eum. 42. Cumque suspexisset Phili-
sthæus, & vidisset Dauid, despexit eū. Erat enim adolescens rufus, & pulcher aspectu.
43. Et dixit Philisthæus ad Dauid: Numquid ego canis sum, quòd tu venis ad me cum
baculo? Et maledixit Philisthæus Dauid in dijs suis: 44. dixitq; ad Dauid: Veni ad me,
& dabo carnes tuas volatilibus cæli & bestijs terræ. 45. Dixit autem Dauid ad Phili-
sthæum: Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo: ego autē venio ad te in no-
mine Domini exercituum, Dei agminū Israel, quibus exprobrasti. 46. hodie, & dabit
te Dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum à te: & dabo cada-
uera castrorū Philisthijm hodie volatilibus cæli, & bestijs terræ: vt sciat omnis terra,
quia est Deus in Israel. 47. Et nouerit vniuersa Ecclesia hæc, quia non in gladio, nec
in hasta saluat Dominus: ipsius enim est bellum, & tradet vos in manus nostras.
48. Cùm ergo surrexisset Philisthæus, & veniret, & appropinquaret contra Dauid,
festinauit Dauid, & cucurrit ad pugnam ex aduerso Philisthæi. 49. Et misit manum
suam in peram, tulitq; vnum lapidem, & funda iecit, & circumducens percussit Phi-
listhæum in fronte: & infixus est lapis in fronte eius, & cecidit in faciem suam super
terram. 50. Præualuitque Dauid aduersum Philisthæum in funda & lapide, percus-
sumq; Philisthæum interfecit. Cumq; gladium non haberet in manu Dauid, 51. cu-
currit, & stetit super Philisthæum, & tulit gladium eius, & eduxit eum de vagina sua:
& interfecit eum, præciditq; caput eius. Videntes autem Philisthijm, quòd mortuus
esset fortissimus eorum, fugerunt. 52. Et consurgentes viri Israel & Iuda vociferati
sunt, & persecuti sunt Philisthæos vsque dum venirent in vallem, & vsque ad portas
Accaron, cecideruntque vulnerati de Philisthijm in via Saraim, & vsque ad Geth, &
vsque ad Accaron. 53. Et reuertentes filij Israel postquā persecuti fuerāt Philisthæos,
inuaserunt castra eorum. 54. Assumens autem Dauid caput Philisthæi, attulit illud in
Ierusalem: arma verò eius posuit in tabernaculo suo. 55. Eo autem tempore, quo vi-
derat Saul Dauid egredientem contra Philisthæum, ait ad Abner principem militiæ:
De qua stirpe descendit hic adolescens, Abner? Dixitq; Abner: Viuit anima tua, rex,
si noui. 56. Et ait rex: Interroga tu, cuius filius sit iste puer. 57. Cumque regressus
esset Dauid, percusso Philisthæo, tulit eum Abner, & introduxit coram Saule, caput
Philisthæi habentem in manu. 58. Et ait ad eum Saul: De qua progenie es, ô ado-
lescens? Dixitque Dauid: Filius serui tui Isai Bethlehemitæ ego sum.

Vers. 4 ET EGRESSVS EST VIR SPVRIVS.] Pro *Spurius* Hebr. est בינים *benaim*, quod primò Vatab. Pagnin. Marinus & Rabbini vertūt: *inter duas acies*, quasi dicat: *intermedius*, sequester, duellio, qui scilicet inter duas acies Hebræorum & Philisthinorum, medium se interponeret, ac Hebræos prouocaret ad duellum secum ineundum.

A Secundò, alij *benaim* vertunt: *instar duorum* Goliath enim iam magnitudine quàm robore par erat duobus: Vnde Sept. vertunt: δυνατὸς, id est, *potens*.

Tertiò, rectè noster vertit: *Spurius*. Nam *benaim*, cùm sit duale, ad verbum idem est quod, *inter duos*, scilicet patres conceptus, cuius, scilicet

pater

pater est incertus; qui olim S.P. id est, *sine patre*, A scilicet certò dicebatur; ideoque *spurius*, ait ex Plutar. Sigonius in nomin. Roman. Quia enim furtiui fornicariorum amores solent esse vehementes & ardentes, idcircò totos se suaque in generatione effundunt, ac procreant gigantes & monstra. Hæc enim originis gigantum fuit causa, vt dixi Genes. 6. Audi S. Isidor. lib. 9. origin. ca. 5. hæc spurio etyma dantem. *Nothus dicitur, qui de patre nobili & matre ignobili gignitur, sicut ex concubina. Est autem hoc nomen Græcum, & in latinitate deficit. Huic contrarius est spurius, qui de matre nobili & patre ignobili nascitur. Idem spurius patre incerto, matre vidua genitus: velut, tantùm spurij filius, quia muliebrem naturam veteres spurium vocabant, velut ἀπὸ τοῦ σπόρου, hoc est feminæ non patris nomine. Eosdem & fauonios appellabãt: quia quadam animalia fauonio spiritu hausto concipere existimantur. Vnde & ij qui non sunt de legitimo matrimonio matrem potiùs quàm patrem sequuntur. Latinè* B *autem spurij, quasi extra puritatem, id est quasi immundi.*

Spurius ergo ἀπὸ σπορᾶς, id est *seminaro* dicitur, eò quòd è patre nil habeat nisi semen.

Porrò Rabbini aiunt vel potiùs finguot Goliath ex Orpha prognatum, Dauidem ex Ruth. Idem asserit Philo in Antiq. Biblicis, sed hic est Pseudophilo, & Prudent. in Hammartig. Vide dicta Ruth 1.

Etymon Goliath. Nomine Goliath.] *Goliath* Hebr. idem est quod *captiuitas, transmigratio, reuolutio*, ait Pagnin. Aptè: Nam ipse captus & cæsus à Dauide, causa fuit quòd Philisthæi socij sui caperentur & cæderentur ab Hebræis, itaque victoria & imperium à Philisthæis transmigraret & reuolueretur ad Hebræos primos Philisthæorum dominos.

Altitudinis sex cubitorum et palmi.] Erat enim de stirpe gigantum, ait Nazianz. Orat. 30. & Philastr. Hæresi 39.

Vers. 5. Et lorica squamata induebatur.] Regia legunt: *hamata*, sed legendum cum Roman. *Lorica squamata qual.* Chald. Vatablo & Pagnino, *squamata*, id est squamis æreis operta & tecta, ait Vatab. Sept. tamen vertunt: *hamata*, id est hamis: id est catenulis contexta, de qua Virgil. 3. Æneid.

Loricam consertam hamis, auroq; trilicem.

Porrò 2. Reg. vers. 19. dicitur Adeodatus Bethlehemites percussisse Goliath Gethæum, *cuius hastile erat quasi liciatorium texentium.* Vbi Chald. Raban. Lyran. Glossæ & Rabbini per Adeodatum accipiunt Dauidem, vt sit eadem historia & pugna cum hac quæ hoc capite describitur.

Adeodatus qui Goliath percussit, non fuit Dauid. Meliùs Iosephus, Abul. Serarius & alij censent D esse diuersam, eò quòd 1. Paral. 20. 5. Adeodatus dicatur percussisse fratrẽ Goliath: quare sicut Dauid percussit Goliath, sic Adeodatus vnus ex fortibus milinbos Dauidis percussit fratrem eius, qui pariter vocabatur *Goliath*; aut certè dicebatur Goliath, quia proceritate & robore, æquè ac superbia & audacia similis erat Goliatho Dauidis. Sic vulgò dicimus de viro forti: Iste est alter Samson, vel alter Hercules.

Vers. 7. Hastile autem hastæ eius erat quasi liciatorium (Chald. & Vatab. *quasi iugum*) texentium.] *Licia* vocantur fila quibus in pannis textores implicãt & intexunt stamina, idque circa lignum crassum, quod ab ijs *liciatorium* dicitur vel *iugũ*, eò quòd textores telã illi iungãt & circa illud conuoluãt. Vnde Ouid. 6. Metam. *Tela iugo est iuncta.*

A Eligite ex vobis virum et descendat Vers. 8.
ad singulare certamen.] Sub hoc licet bellum vertere in duellum: cùm id publica auctoritate fit, vt vnius cæde multorum strages redimatur. Sicut Romani bellum cum Albanis verterunt in duellum trium Horatiorum cum tribus Curiatijs, vtrimque tergeminis fratribus. Vide Theologos de bello & duello disserentes. Verùm Goliath hic iniquè & ex fastu duellum hoc ambiuit, & ad illud singulos Hebræos prouocauit, confisus sua proceritate, robore & armatura, putans neminem sibi posse æquari vel resistere: quare meritò Deus eius fastum strauit per Dauidem: vti sæpè in duellis prouocantes iusto Dei vindicis iudicio, succumbunt & cæduntur. Sic Radislaus Dux Curtmiensis, iniustè inuadens Boëmiam, eius regem S. Wenceslaum prouocauit ad duellum: acceptauit illud rex sanctus, vt bellum duello, & B populi periculum suo vnius redimeret. Dum ergo equum conscendit, vidit eius aduersarius illi ab Angelo hastam porrigi, se verò hac voce cælesti moneri: *Noli ferire*: quo viso perterritus, ex equo desilijt, ad pedes S. Wenceslai procidit, veniam petijt, quam ei rex mitis, ad parcendum quàm ad vlciscendum pronior illicò indulsit. Ita habet eius vita & Æneas Syluius c. 15 Boëmiæ. Audi S. Ambros. lib. 1. offic. ca. 35. *Numquam Dauid nisi lacessitus bellum intulit. Itaque prudentiam fortitudinis comitem habuit in prælio. Nam & aduersùs Goliam, immani mole corporis virum singulari certamine dimicaturus, arma quibus onerabatur respuit. Virtus enim suis lacertis magis quàm alienis integumentis nititur. Deinde eminùs, quò grauiùs feriret, ictu lapidis hostem interemit: posteà numquam nisi consulto Domino bellum adorsus est. Ideò in omnibus victor prælijs vsque ad summam senectam manu promptus, bello aduersùm Titanas suscepto, ferocibus* C *bellator miscebatur agminibus, gloriæ cupidus, incuriosus salutis.*

Duellum aliquando licitum.

Duellum S. Wenceslai Boemiæ Regis.

Abierunt autem tres filii eius maiores post Saul in prælium.] Ergo Saul iam Vers. 13.
per Dauidem citharizantem liberatus erat à spiritu malo: alioqui enim nec iuisset ad prælium, nec Dauidem à se dimisisset.

Accipe fratribus tuis Ephi polentæ. Vers. 17.
&c.

Et decem formellas casei.] id est vt Vers. 18.
Chald. & Vatab. *Et decem caseos lactis*; ex lacte enim coagulantur casei in formas rotundas vel quadratas, quæ *formellæ* vocantur.

Allegor. S. Aug. Serm. 197. qui est de Dauide & Goliath, totum hoc caput & duellum explicat de D Christo duellante cum diabolo: *Isai*, inquit, *gessit typum Dei Patris. Isai misit Dauid vt requireret fratres suos; & Deus Pater misit vnigenitum suum, ex cuius persona scriptum est: Narrabo nomen tuum fratribus meis. Ad requirendos enim fratres suos venerat Christus, quando dicebat: Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel.* Et paulò pòst: *Venit ergo Dauid cum tribus mensuris, & decem formellis casei, vt fratres suos in prælio positos visitaret; quia venturus erat Christus cum Decalogo legis & mysterio Trinitatis, vt genus humanum de potestate Diaboli liberaret.*

Et cum quibus ordinati sunt disce.] Hebr. ערבתם *arubbatam*, id est *missionem eorum accipe*, hoc est cognosce cum quibus missi & sociati sunt. Fortè Noster pro ערבתם *arubbatam*, legit vicinũ ערכתם *arucatam*, id est *ordinem eorum*, vnde vertit: *Cum quibus ordinati sunt disce*, Septuag.

Qui-

Quibus indigeant cognosce. Chald. *bonitatem eorum affer.* Pagn. *Pignus eorum tolle*, id est redime. Vatab. *Affer quædam diuersi generis* (quasi mista) *quæ illis tradas.*

Vers. 20. Et venit ad locum Magala.] Locus ita dictus quasi: *Castrorum vallum* à circulari forma, עגל *agol*, enim significat rotundum siue circulum; vel à curruum ambitu: hisce enim vallare solent castra, ac currus rotundis siue circularibus aguntur rotis. Vnde Sept. vertunt: *Et venit in rotunditatem* Chald. *venit in castra.* Vatab. *venit in vallum castrorum.*

Vers. 26. Quis enim est hic Philisthæus incircumcisus, qui exprobravit acies Dei viventis?] Ecce iam spiritu Dei impellente Dauid parturit monomachiam cum Golia, vt honorem tum Dei, tum Israelis tueatur: Vnde S. Ambros. in Psalm. 118. Serm. 17 *David*, inquit, *perterritis omnibus, allophyli impetum lusit, & singulari certamine summam belli & totius prælij pondus excepit, virtute sua solus commune crimen refellens, & totius retorquens in hostem plebis opprobrium.* Et Serm. 18. docet Dauidē hîc prælusisse Christo: *Gerebat enim typum eius*, inquit, *qui quasi despotes venturus esset in terras, & sine legato, sine adiutore, sine nuntio totum populum mundi huius crucis suæ prælio liberaret: cui applauderent animæ sanctorum per baptismatis Sacramenta renouata, quod verum illum Goliam reuelatum nobis ac proditum, verbi sui gladio trucidasset. Iacet igitur verus Golias humilitate filij Dei stratus, amisit caput quod in multas artes vertebat & fraudes. Psallunt securæ iam animæ, quæ ante peccatorum suorum tormenta deflebant. Dicunt tympanum, hoc est corporibus suis peccata mortuis resultantes: Saul triumphauit in millibus, Dauid in decem millibus. Rex ille durus indignatur, & irascitur diabolus, eò quòd tenerent innocua; quia duritia filius paucos decepit, Christus totum mundum redemit,*

Vers. 28. Quod cum audisset Eliab frater eius maior, &c. iratus est contra David, &c.] Vel ex prudentia humana arguens Dauid iuuenis curiositatem, superbiam & temeritatem, quasi qui monomachiam cum gigante ambiret; vel idipsum faciens ex quadam æmulatione vel inuidiola, ait Theodor. Vnde Allegor. S. August. Serm. 197. iam citato: *Frater iste senior*, inquit, *qui Dauid typum Christi gerentem per malitiam increpauit, significauit populum Iudæorum qui per inuidiam Christo Domino, qui pro salute humani generis venerat, detraxerunt, & multis frequenter iniurijs affecerunt. Quare*, inquit, *dimisisti oues illas & venisti ad prælium? quasi non tibi videtur per os eius saluti hominum inuidens diabolus loqui: tamquam si diceret Christo: Quare dimisisti nonaginta & nouem oues quæ non errauerunt, & venisti vt vnam requireres quæ perierat, & eam de manu spiritalis Goliæ, id est de potestate diaboli per crucis baculum liberatam ad ouile proprium reuocares. Quare, inquit, dimisisti oues paucas illas?*

Vers. 29. Numquid non verbum est?] q.d. Non quæro bellare, vti me videris arguere quòd ea de causa oues deseruerim, sed tantùm sermocinor de communi rumore & loquela, quæ in omnium ore circa hunc gigantem versatur. Ita S. Chrys. hom. 46. in Genes. *Vide*, ait, *huius prudentiam & mansuetudinem. Nihil temerarium vel asperum ij loquitur, sed reprimens eorum flammam & demulcens inuidiam inquit: Numquid*, inquit, *vidistis me arma arripere? Numquid vidistis me adordinari cæteris in acie? Tantùm videre volui & interrogare, vnde tantum huic insania?*

A Audita sunt autem verba quæ locutus est David] inquirens de præmio vincentis Goliam; vnde illa audientes cognoscebant eius animositatem & desiderium duellandi cum Goliath illi à Deo immissum; ideoque rem totam annuntiarunt Sauli, qui Dauidem videns & audiens tanto animo ad duellum cum gigante se offerentem, agnouit in eo aliquid inesse cæleste & diuinum. Nam vt ait S. Chrys. hom. de Dauide & Saule, Dauid non ex superbia vel temeritate, sed accensus zelo & patriæ charitate ad barbarum cucurrit. Vers. 31.

Nam et leonem et vrsum interfeci.] Allegor. S. August. serm. 197. *Dauid, id est Christus nunc leonem & vrsum strangulauit, quando ad inferna descēdens omnes de eorum faucibus liberauit. Denique audi* B *prophetam ex persona Domini supplicantem: Erue à framea animam meam, & de manu canis vnicam meam: libera me ex ore leonis. Et quia vrsus in manu fortitudinem habet, & leo in ore, in istis duabus bestijs idem diabolus figuratus est. Hoc ergo ex persona Christi dictum est, vt vnica eius Ecclesia de manu, id est de potestate, vel de ore diaboli tolleretur.* Vers. 36.

Tropol. Abbas Pœmen rogatus à quodam tentato spiritu fornicationis, vt daret sibi remedium, respondit illud Dauid 1. Reg. 17. *Quia leonem quidem percutiebam, nam & vrsum frequens suffocabam, Hoc autem ita intelligitur, quia furorem ab animo meo abscindebam, fornicationem autem in laboribus affligebam.* Ita Ruffinus in vitis Patr. lib. 3. num. 16.

Et induit Saul David vestimentis suis.] Videbat enim tantus Dauidis animos non posse esse nisi à Deo: illum ergo à Deo agi ad hoc duellum censebat. Hinc patet Dauidem procero fuisse corpore; alioqui enim proceri Saulis vestes & arma illi aptari nequiuissent. Minùs enim congruum est quod ait Lyran. Serarius & alij, vestes has dici Saulis non quòd essent ipsius, sed quòd ex vestiario eius essent depromptæ. Perus Rabbini fingunt Deum vestes Saulis adaptasse corpori Dauidis. Fecit hoc Saul, vt Dauidem honoraret & animaret ad duellum. Vers. 38. C

Dauid fuit procerus corpore.

Et tulit baculum suum, &c. et elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente, et misit eos in peram pastoralem,] qua vti solent pastores, vt in ea reculas suas recondant. Minùs aptè ergo S. Chrysost. S. August. & Rupert. pro *peram* vertunt *fistulam* siue *mulctram lactis*, in qua pastores solent mulgere lac ex ouibus, Ad quid enim *mulctra* in hoc duello? Vers. 40.

Et processit adversum Philisthæum.] *Dauid hominibus videbatur inermis sed gladio diuinitatis erat armatus*, ait S. Ambr. ser. 88. D

Allegor. S. August. serm. 197. *Dauid*, inquit, *gessit typum Christi, Quis enim contra Goliath, id est diabolum pugnare poterat, antequàm Christus Dominus genus humanum de potestate diaboli liberaret? Dauid enim interpretatur manu fortis. Quid eo fortius, fratres, qui vniuersum mundum vicit armatus non ferro sed ligno? Stabant ergo filij Israel contra aduersarios quadraginta diebus. Quadraginta dies propter quatuor tempora & quatuor partes orbis terræ, vitam præsentem significant, in qua contra Goliath & exercitum eius, id est contra diabolum & angelos Christianorum populus pugnare non desinit. Nec tamen vincere posset, nisi verus Dauid Christus cum baculo, id est cum Crucis mysterio descendisset.* Et post nonnulla: *Venit ergo Christus & alligauit diabolum. Sed dicit aliquis. Si alligatus est, quare adhuc tan-*

tùm

tium praualet: Verum est fratres charissimi quia multum praualet, sed tepidis & negligentibus, & Deum in veritate non timentibus dominatur. alligatus est enim tanquā innexus, canis catenis, & neminem potest mordere, nisi eum qui se illi mortifera securitate coniunxerit. Iā videte fratres, quā stultus est homo ille quem canis in catena positus mordet. Tu te illi per voluntates & cupiditates saeculi noli coniungere, & ille ad te non praesumet accedere: latrare potest sollicitare potest, mordere omninò non potest nisi volentem. Non enim cogendo, sed suadendo nocet, nec extorquet à nobis consensum sed petit. Et mox: *David tulit baculum, Christus portat crucem.*

Tropol. S. Bernard. serm. in Domin. 4. post Pentecosten: per quinque lapides Dauidis accipit quinque virtutes, quibus prosternimus Goliath, id est mentis elationem, nimirum comminationem poenarum; promissionem praemiorum, dilectionem Dei, imitationem sanctorum, & orationem.

Hinc rursum S. August. in Psalm. 33. Conc. 1. *Quod Dauid, ait, prostrauit Goliam, Christus est qui occidit diabolum. Quid est autem Christus, qui diabolum occidit? humilitas occidit superbiam.* Et mox: *Viam enim nobis fecit per humilitatem quia per superbiam recesseramus à Deo, redire ad Deum nisi per humilitatem non poteramus, & quem nobis proponeremus ad imitandum nō habebamus. Omnis enim mortalitas hominum superbiā tumuerat. Et si exstiterat aliquis humilis vir in spiritu, sicut erant Prophetae, Patriarchae, dedignabatur genus humanum imitari humiles homines. Ne ergo dedignaretur homo imitari hominem humilem, Deus factus est humilis: vt vel sic superbia generis humani non dedignaretur sequi vestigia Dei.*

Vers. 42. DESPEXIT EVM: ERAT ENIM ADOLESCENS RVFVS ET PVLCHER ASPECTV.] *Despexit* Goliath Dauidem, quia ipse erat adolescens, ac penè inermis & pulcher, Despexit ergo eius aetatem, arma & pulchritudinem. Aestimabat eum imbellem, eò quòd esset tam pulcher. Bellicosi enim solent esse vultu martio & feroci, non eleganti & pulchro. Vnde Isidorus Clarius: *Despexit*, inquit, *eum quod non esset vir bellicosus, & pugnis assuetus: nam cernebat eum iuuenem rubicundum, & pulchro aspectu; quales Martiales homines esse non solent, quos radij solares & assidua defatigatio deformes reddunt.*

Hinc Tertul. bellum Messiae de quo dicitur Psalm. 44. 4. *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime*, lib. 4. contra Iudaeos c. 9. probat fore spirituale non corporale, eò quòd praecessit v. 5. *Speciosus formā prae filijs hominum. Valde autem*, ait Tertul. *absurdum est, si quem ad bellum ense cingebat, ei de tempestiuitate decora & labiorum gratia blandiebatur.* Vnde Seneca in Hippolyto: *Quàm grata est*, inquit, *species torua viriliter.* Aristot. in Ethicis, ait primam pulchritudinis partem esse, *vt corpus aptum sit ad ferendos labores*: additque requiri quandam *in vultu ferociam, vt hostibus terribilis videatur*, qualem in Alexandro Magno fuisse docet Rhodiginus li. 9. c. 24. qualem Cicero lib. 1. de officijs vocat, *dignitatem oirilem*: ac talem in Dauide fuisse, & cum aetate bellisque quae assiduè gessit creuisse non est dubium, vt patet ex hoc conflictu cum Goliath, & magis patebit ex sequent. *Praestantissima forma*, ait Euripedes, *digna est imperio.* Sicut enim deformitas in Iuliano Apostata, vt refert D. Greg Nazian. orat. 4. contra illum, & in Caligula, Othone, Galba & similibus, vt refert Tranquillus, non obscurè prodidit illos pessimos fore Imperatores, ita planè dignitas & liberalitas formae eos optimè imperaturos praemonstrauit. Nam de Iulio Caesare, *Colore fuisse candido, teretibus membris, ore pleniore, vegetisque oculis*: De Augusto. *Forma fuisse eximia & per omnes aetatis gradus venustissima*: De Tito Vespasiano, *Forma egregia, & cui nō minus auctoritatis inesset, quàm gratiae*, testatur Suetonius in eorum vitis. Idem de Alexandro scribit Plutarch. Polybius lib. 4. laudat Philippum Macedoniae regem, Alexandri parentem ab specie atque egregio aspectu, addens, non facilè fuisse regem reperire pluribus naturae dotibus ornatum. Et de Scipione Plutarch. in eius vita: *Erat*, inquit, *Scipio animo, alijsque virtutibus vehementer excellens sed praestantiori etiam pulchritudine oris, totiusque corporis forma conspicuus, laeta atque hilari fronte: quae plurimum valent ad gratiam conciliandam.* Pacatus in Panegyr. ad Theodosium: *Augustissima*, inquit, *quaeque species plurimum creditur habere è caelo.* Et subdit: *Virtus tua meruit imperium, sed virtuti addidit forma suffragium: illa praestitit, vt oporteret te Principem fieri: haec vt deceret.*

Pulchritudo martia quae

Vers. 43. NVMQVID CANIS EGO SVM?] quasi dicat, ait S. Chrysost. hom. 46. in Genes. *Putasti te adhuc apud oues esse, & canes quosdam persequi; & ita contra me, quasi contra canem instrumentis illis instructus in pugnam venisti? statim experientia disces non tibi cum homine vulgari bellum esse.*

Sed verè Goliath impudentia, infidelitate, ferocitia erat canis; ideoque vt canis lapide percussus est à Dauide. Audi S. Paulin. natali 5.

Goliath erat canis.

Ille gigas pueri funda pastoris obiuit.
Vt canis.

ET MALEDIXIT PHILISTHAEVS DAVID IN DIIS SVIS,] dicendo v. g. perdant te Dij nostri, percutiat te noster Dagon. Porrò Dauid, ait Basil. Seleu. Orat. 15. hinc animos & omen victoriae capiebat dicens: *Maledicam inimici linguam victoriae pignus teneo*: tum quia maledicos ponire, tum quia Deos gentium humiliare solet Deus cum suis cultoribus.

Vers. 45. DIXIT AVTEM DAVID AD PHILISTHAEVM: TV VENIS AD ME CVM GLADIO ET HASTA ET CLYPEO. EGO AVTEM VENIO AD TE IN NOMINE DOMINI EXERCITVVM.] Hinc patet Dauidē à Deo impulsum suscepisse hoc duellum, alioqui enim temerè iuuenis giganti, inermis armato, imbellis bellicoso se opposuisset. Ita Ioseph. Theodor. & alij. Deus ergo illi animos aequè ac vires indidit, ac spem certam victoriae. Vnde subdit Dauid.

Vers. 46. ET DABIT TE DOMINVS IN MANV MEA,] q. d. Idcircò planè inermis tibi armato occurro, vt ostendam me vno Deo niti, & in eo omnē victoriae spem reponere, quòd scilicet ipse te adeò elatum mea manu percutiet & occidet. *Sic, sic*, ait S. August. serm. 5. de verbis Apostoli: *aliter non, omninò aliter non prosternitur inimicus. Qui pugnat viribus suis, antequam puguet ipse prosternitur.* Hae voces Dauidi inermi victoriam & regnum pepererunt. Vnde Basil. Seleuc. orat. 15. exclamat: *O plenas amoris diuini voces, vel ante victoriam positas victoria! O qui palam fecisti fidem ad pugnam armis non indigere! O qui in te ipso palam fecisti fidei vim! tales animas legere nouit gratia: quare & cura gregis distentum vocauit ad regnum.*

Audi S. Chrysost. hom. de Dauid & Goliath: *Dauid dixit ad eum: Tu venis ad me fidens in gladio, ego in Deo, tu terrenis dimicas, ego caelestibus pugno; tu in lancea, ego in fide, tu in clypeo; ego in pace, tu venis ad me in armorum virtute, ego in potentissimo genitore. Denique*

in

in te tua arma vertentur, in te tuum gladius exeretur; Dei est enim hæc pugna, Dei erit & ipsa victoria.

Porrò Iosephus 6. Antiq c.10. Dauidem Goliæ dixisse ait: *Tu me inuadis hasta tua confisus, & thorace & gladio: mihi verò pro armatura Deus est, qui te ac tuū exercitum hodie nostris manibus deleturus est.* Nota τὸ *mihi verò pro armatura Deus est. Si enim Deus pro nobis, quis contra nos?* Rom. 8.

Vers. 49. PERCVSSIT PHILISTHÆVM IN FRONTE: ET INFIXVS EST LAPIS IN FRONTE EIVS, ET CECIDIT IN FACIEM SVAM SVPER TERRAM] Chald. *Percussit Philisthæum super domum oculorum eius, & infixus est lapis in domo oculorum eius, & cecidit super nasum suum in terram.* Ergo Goliath galea sua texerat caput, sed non frōtem præsertim quia Dauidem quasi inermem despiciebat; aut si eam texerat, tam valide Dauid roboratus à Deo lapidem vibrauit, vt galeam perfringeret.

David frontem Goliæ terebrauit. Hinc patet Primò, Dauidem fuisse insignem fundibularium: petijt autem frontem Goliæ, quia eà perfractà lædebat cerebrum Goliæ, à quo omnis spiritus, motus & sensus manat: itaque fecit eum quasi exanimem & stupidum in terram corruere. Patet secundò, ictum hunc Dauidis adeò fuisse validum, vt lapis frontem Goliæ terebraret & cerebrum feriret: inde enim quasi motu & sensu destitutus concidit. Ita Abulens. Et Prudentius in Psychomachia.

Traiectumq́; cauo terebrauit vulnere frontem.

Patet tertio, primo vnius lapidis ictu Goliam corruisse. Minùs ergo benè Glossa & Hugo cēsent, Goliam ternis lapidibus & ictibus à Dauide prostratum fuisse, vt trinam Christi à diabolo tentati repulsam & victoriā repræsentaret. Addit Chald. Rabbini & Philo, vel potiùs Pseudophilo in Antiq. Biblicis Dauidē lapidi quo percussit Goliath, inscripsisse nomen Dei & Patriarcharum. Veriùs Panthaleon Cartophylax Ecclesiæ Chonensis Hom. de S. Michaele (extat apud Surium in festo S. Michaelis) asserit Archangelum Michaelem quasi præsidem Synagogæ & protectorem Israelis æquè ac Dauidis regis per eum percussisse Goliam.

Mysticè S. August. serm. 197. de Tempore: *Videte, ait, fratres, vbi Dauid Goliath percusserit, in fronte vtique vbi crucis signaculū non habebat. Sicut enim baculus, crucis typum habuit, ita etiam & lapis ille de quo percussus est, Christum Dominum figurabat. Ipse est enim lapis viuus, de quo scriptum est: lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.* Et inferiùs Tropologiā afferens: *Quod verò*, inquit, *in fronte percussus est, hoc significat, quod modo in nostris competentibus exercetur, quia quando Cathecumenus in frōte signatur, spiritalis Goliath percutitur, & diabolus effugatur.*

Idem August. hom. 31. inter 50. in fine: *Golias*, inquit, *de viribus suis superbus, elatus, inflatus, primò totam victoriam vniuersæ partis suæ in se vno cōstituit. Et quia omnis superbia habet impudentiam frontis, in ipsa fronte lapide vemento deiectus est. Euacuata est frons, quæ habebat impudentiam superbiæ suæ: & vicit frons quæ habebat humilitatem crucis Christi. Propterea & nos signum ipsum crucis in fronte portamus, quia illud intelligimus.* Ita S. Aug. ista hom. cuius titulus est: *de Monomachia Dauidis & Goliæ.*

Tropol. Duellum Dauidis cum Golia repræsentat luctam spiritus cum carne, qui scilicet carnem suā lapide austeritatis deiicit, & gladio mortificationis caput illi abscindit ne prælit, sed subsit. Vnde S. Chrysost. Goliath vocat, *turrim carneam.* Rursum subigit sibi frontem, quia in fronte animi indoles & passiones ac præsertim superbiæ, impudentia & feritas cernitur. Vnde Aristot. lib. 1. de hist. anim. cap. 8. *Quibus, ait, frons magna est, sunt segnes: quibus parua, mobiles: quibus lata, mente moueri idonei, quibus rotunda, iracundi.* Eadem penè ad verbū habet Plinius lib. 11. c. 52. qui & c. 37. addit: *Frons & alijs* (animalibus) *sed homini tantum tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, seueritatis index.* Denique spiritus validus subigit sibi cerebrum sub fronte latens, quod est officina omnis prauæ cogitationis & cōcupiscentiæ.

ET TVLIT GLADIVM EIVS. &c. PRÆCIDITQVE CAPVT EIVS.] Dauid ergo Goliam suo ipsius gladio peremit. Eò gloriosior fuit eius victoria: licet enim Goliath lapide ictus corruerit in terram, non tamen illicò mortuus occubuit, sed tunc demum, cùm Dauid illi caput amputauit. Vers. 51. Porrò Philo vel potiùs Pseudophilo in Antiq. Biblicis narrat vel potiùs fingit Goliam, cùm Dauidem suum in se gladium stringentem videret, dixisse: *Festina & interfice me, & exulta. Et dixit ei Dauid: Antequam moriaris aperi oculos tuos, & vide interfectorem tuum qui te interfecit. Et respiciens Allophylus vidit Angelum, & dixit. Non solus occidisti me, sed qui tecum aderat, cuius species non est sicut species hominis. Et tunc Dauid abstulit caput eius ab eo.*

Allegoricè D. August. serm. 197. de Tempore: *Quòd*, inquit, *Dauid non habens gladium ascendit super Goliath, & eum proprio interfecit gladio; designatum est, quòd in aduentu Christi, suo gladio diabolus victus est, qui per nequitiam suam & iniustam persecutionem, quam exercuit in Christum, omnium in eum credentium perdidit principatum.*

Denique vnctio Samuelis hic operabatur: hoc enim duello & victoriā Dauid strauit sibi viam ad regnum, ad quod à Deo destinatus, & à Samuele vnctus erat. Vnde Salianus & alij censent duellū hoc paulò post vnctionem contigisse, scilicet vnctum fuisse Dauidem anno ætatis 20. qui regni Saulis erat octauus, duellum verò hoc inijsse anno ætatis 21. qui fuit Saulis decimus.

ASSVMENS AVTEM DAVID CAPVT PHILISTHÆI ATTVLIT ILLVM IN IERVSALEM] Priùs Vers. 54.
illud in castra intulit, deinde per vrbes circumtulit, ac tandem in Ierusalem velut regni Israelis caput detulit. Quare meritò S. Chrysost. homil. de Dauid cùm Goliam deuicit, ei congratulans hoc Epinicium cecinit: *Quibus ego te laudibus, quibusq́; glorijs praeferam sancte ac religiose puer, qui innocentia pares, virtute fortes, senes merito præuenisti: qui potuisti desistentibus cunctis, immanem belluam vincere, hostem prosternere, inimicum populi detruncare? Tu enim deficiente rege, rex ipse & dignitate & merito extitisti. In desistentibus fortibus fortiter in prælium prosilijsti. Tu formidanti populo & Goliæ sæuitiam metuenti, dum fortissimè geris, victoriam de hoste Dei populo tradidisti.*

ARMA VERO EIVS POSVIT IN TABERNACVLO SVO,] puta in domo patris sui Iesse, quæ erat in Bethlehem, ac post Saulem rex factus, in regiam suam transtulit. Excipe gladium Goliæ: hunc enim Dauid sacrauit Deō & in eius tabernaculo reposuit, vt esset perenne victoriæ huius à Deo acceptæ monumentum: inde enim Dauid fugiens Saulem, gladium hunc à Pontifice recepit in vrbe Nohe, vti audiemus ca. 21. S. Basil. Seleuc orat. 15. *Sectū caput, ait, tū sectore gladio, victoriæ parenti donatū offert, & cùm quo deuicerat, Deo offert, ei victoriam arrogato*

vogat. O qui palam egisti fidem ad pugnam nullis egere armis! O qui in te ipso palam fecisti fidei vim!

Porrò de gladio hoc ait Dauid Psal. 143. 11. *De gladio maligno eripe me.* Nam Psalmus hic à Septuag. inscribitur: *Psalmus contra Goliath*: vnde & Chald. vertit: *A gladio Goliath eripe me.* Quare Dauid ante duellum Psalmum hunc composuisse, eóque Dei opē implorasse videtur: vnde mox à Deo animatus, duellum iniji, vicit, triumphauit. Aut potiùs Psalmũ hunc parta victoria quasi Epinicium Deo cecinit. Sic enim orditur: *Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum,* B Simile Epicinium Dauidi cecinit Eccles. ca. 47. 4. & seq. vbi & causam victoriæ assignat dicens: *Nam inuocauit Dominum omnipotentem.*

Vara. 55. DE QVA STIRPE DESCENDIT HIC ADOLESCENS?] Videtùr Saul non agnouisse Dauidem qui paulò antè fuerat ei familiaris, imò eius armiger & citharœdus. Vnde hoc? Respondet Pseudophilo paulò antè citatus: *Angelus, inquit, Domini erexit faciem Dauid, & nemo agnoscebat eum. Et videns Saul Dauid, interrogauit eum, quis esset? & non erat qui cognosceret.* Sed hoc est fabulosum.

Dauidem Saul non agnouit. Cur? Resp. 1.

2. Secundò, Caiet. & Torniellus respondent inter duellum hoc & citharizationem Dauidis multos C intercessisse annos, quibus vultus Dauidis crescentis ita fuerit immutatus, factúsque virilis, vt nec à Saule nec ab Abner fuerit agnitus. Verùm contrarium innuit hic series historiæ, in qua citharizationi illicò duellum hoc subiungitur: vnde Salianus asserit inter vtrumque octodecim menses dũtaxat intercessisse.

3. Tertiò Theodor. & ex eo Procopius respondēt Saulem non agnouisse Dauidem, vel quia furibūdus cithara ludentem non sentiebat, vel quòd inuidia stimulante diligenter & accuratè cognoscere A noluit, cuias, & quisnam esset. Verùm necdum audierat Saul voces populi: *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia,* quæ fuit origo inuidiæ; atque à Dauide citharizante curatus cessantibus furiis non poterat non eum agnoscere & diligere, vti dictum est c. præced. v. 21.

Quartò Magister histor. Scholast. respondet, Saulem propter exagitationē spiritus maligni factum esse labilis memoriæ, ideóque Dauidis fuisse oblitum. Idem videtur velle Lyran. Verùm etiãsi hoc non sit improbabile, non tamen omninò satisfacit. 4

Dico ergo varias huius ignorationis in Saule fuisse causas. Prima, quod Dauid iam grandescens barbâ vestiebatur, quam prius non habuerat, ait S. August. adeóque vultu erat iam magis virili quàm iuuenili: solent enim iuuenes cùm ad virilem ætatem accedunt, paucis mensibus valde in vultu mutari. Secunda, quòd Dauid iam vestiebatur habitu pastoritio: veniebat enim ab ouibus; cùm in aula Saulis veste vsus fuisset aulica. Tertia quòd reges tot habeant aulicos & famulos, totque regni negotia, vt multorũ obliuiscãtur. Abner quoque militiæ præfectus sæpiùs ab aula aberat & in castris versabatur; vnde Dauidem vix videre & nosse poterat. 5 *Genuinā*

Addunt Lyran. Dion. & Vatab. Saulem hic nō quærere, quisnam sit Dauid, sed ex qua stirpe & quo patre oriundus, vt sciat an dignus sit cui filiam suã det vxorem, in præmium victoriæ cęsori Goliæ à se promissum v. 25. ideoq́; Dauidem respondere, se esse filium Isai Bethlehemitæ, id est se esse è tribu Iuda, quæ erat regalis: Iudæ enim Iacob promiserat regnum, sicut Leui Sacerdotium, Genes. 49 Sed iam sciebat Saul Dauidem esse filium Iesse Bethlehemitæ, ab eo enim eum sibi mitti poposcerat c. 16. 22.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

D*auidi ob Goliam cæsum populus acclamat:* Percussit Saul mille, & Dauid decem milli.: *quare Saul illi inuidens, dolensq́ue eum sibi præferri, cogitat eum occidere. Primò vibrans in eum lanceam v. 11. Secundò per Philisthæos in bello, cui eum præfecit, v. 17. Tertiò v. 25. per filiam suam, quam ipsi despondit poscens ab eo pro illâ centum præputia Philisthinorum sperans illum ab eis tandem aliquando occidendum.*

1. ET factum est cùm complesset loqui ad Saul: anima Ionathæ conglutinata est a-
nimæ Dauid, & dilexit eum Ionathas quasi animam suam. 2. Tulitque eum
Saul in die illa, & non concessit ei vt reuerteretur in domum patris sui. 3. Inierunt
autem Dauid & Ionathas fœdus: diligebat enim eum quasi animam suam. 4. Nam
expoliauit se Ionathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam Dauid, & reliqua vesti-
menta sua, vsque ad gladium & arcum suum, & vsque ad balteum. 5. Egrediebatur
quoque Dauid ad omnia quæcumque misisset eum Saul, & prudenter se agebat: po-
suitque eum Saul super viros belli, & acceptus erat in oculis vniuersi populi, maxime-
que in conspectu famulorum Saul. 6. Porro cùm reuerteretur percusso Phili-
sthæo Dauid, egressæ sunt mulieres de vniuersis vrbibus Israel, cantantes, chorosque
ducentes in occursum Saul regis, in tympanis lætitiæ, & in sistris. 7. Et præcine-
bant mulieres ludentes, atque dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia,
8. Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis eius sermo iste: dixitque: De-
derunt Dauid decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest, nisi solum re-
gnum? 9. Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat Dauid à die illa, & deinceps. 10. Post
diem autem alteram, inuasit spiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio do-

mus

mus suæ : Dauid autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies : tenebatque Saul
lanceam, 11. & misit eam, putans quòd configere posset Dauid cum pariete: &
declinauit Dauid à facie eius secundò. 12. Et timuit Saul Dauid, eò quòd Domi-
nus esset cum eo,& à se recessisset. 13. Amouit ergo eum Saul à se , & fecit eum
tribunum super mille viros:& egrediebatur & intrabat in conspectu populi. 14. In
omnibus quoque viis suis Dauid prudenter agebat,& Dominus erat cum eo. 15. Vi-
dit itaque Saul quod prudens esset nimis, & cœpit cauere eum. 16. Omnis autem
Israel & Iuda diligebat Dauid : ipse enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos.
17. Dixitque Saul ad Dauid : Ecce filia mea maior Merob,ipsam dabo tibi vxorem
tantummodo esto vir fortis, & præliare bella Domini, Saul autem reputabat dicens:
Non sit manus mea in eum,sed sit super eum manus Philisthinorum, 18.Ait autem
Dauid ad Saul: Quis ego sum,aut quæ est vita mea, aut cognatio patris mei in Israel,
vt fiam gener regis? 19. Factum est autem tempus, cùm deberet dari Merob filia
Saul Dauid,data est Hadrieli Molathitæ vxor. 20. Dilexit autem Dauid Michol
filia Saul altera.Et nuntiatum est Saul,& placuit ei. 21. Dixitque Saul:Dabo eam
illi, vt fiat ei in scandalum,& sit super eum manus Philisthinorum. Dixitque Saul ad
Dauid : In duabus rebus gener meus eris hodie. 22. Et mandauit Saul seruis suis:
Loquimini ad Dauid clam me,dicentes: Ecce places regi, & omnes serui eius diligunt
te.Nunc ergo esto gener regis. 23. Et locuti sunt serui Saul in auribus Dauid om-
nia verba hæc.Et ait Dauid: Num parum videtur vobis, generum esse regis ? ego au-
tem sum vir pauper & tenuis. 24. Et renuntiauerunt serui Saul, dicentes: Huius-
cemodi verba locutus est Dauid. 25. Dixit autem Saul : Sic loquimini ad Dauid:
Non habet rex sponsalia necesse,nisi tantùm centum præputia Philisthinorum, vt fiat
vltio de inimicis regis.Porrò Saul cogitabat tradere Dauid in manus Philisthinorum.
26. Cumque renuntiassent serui eius Dauid,verba quæ dixerat Saul,placuit sermo in
oculis Dauid,vt fieret gener regis. 27. Et post paucos dies surgens Dauid , abiit
cum viris qui sub eo erant. Et percussit ex Philisthiim ducentos viros,& attulit eorum
præputia, & annumerauit ea regi,vt esset gener eius. Dedit itaque Saul ei Michol filiã
suam vxorem. 28. Et vidit Saul,& intellexit quòd Dominus esset cum Dauid:Mi-
chol autem filia Saul diligebat eum. 29. Et Saul magis cœpit timere Dauid : fa-
ctusque est Saul inimicus Dauid cunctis diebus. 30. Et egressi sunt Principes Phi-
listhinorum : à principio autem egressionis eorum,prudentiùs se gerebat Dauid quàm
omnes serui Saul,& celebre factum est nomen eius nimis,

Vers. 1. ANIMA IONATHÆ CONGLVTINATA EST ANIMÆ DAVID] q.d. Ionathas intimè & tenerrimè Dauidẽ dilexit, ita vt videretur anima ipsius glutino affixa,& quasi in vnum compacta cum anima Dauidis. Amantis enim anima magis est in amato quàm in amante , adeoque amantes vnam eamdemque videntur habere animam,mentem & voluntatem. Tales fuere S. Aug.& amicus ille eius, quem non nominat,sed ita describit lib.4. Cõfess. c.6. *Mirabar enim cæteros mortales viuere,quia ille,quem quasi non moriturum dilexeram, mortuus erat ; & me magis quia ille alter eram, viuere illo mortuo mirabar. Bene quidam dixit de amico suo, dimidium animæ meæ. Nam ego sensi animam meam & animam illius vnam fuisse animam in duobus corporibus, & ideò mihi horrori erat vita,quia nolebam dimidius viuere,& ideò fortè mori metuebam ne totus ille moreretur,quem multum amaueram.*

Amicorum anima vna.

Tales quoque fuère S.Basilius , & S. Gregor. Nazian. Audi Nazian.orat.20.in funere S.Basilij: *Vna vtrique anima videbatur duo corpora ferens. Quòd si minor fides ijs habenda est, qui omnia in omnibus posita esse dicunt : At nobis certè credendum est,quod vterque in altero,& apud alterum positi eramus.*

Causa amoris fuit similitudo morũ & amorum. Ionathas enim æquè ac Dauid,erat candidus,probus,bellicosus & triumphans de Philisthæis,vti iam triumpharat Dauid de Golia. Quare Ionathas cũ Dauide fœdus amicitiæ perpetuæ iniit & iuramẽ-

A to(addit Abul. immolatione quoque victimarum) firmauit.Idque bis renouauit c.20.& 23.

Ionathas ergo valde dissimilis fuit patri suo Sauli: huic enim Dauidis virtus & victoria mouit inuidiam & odium internecinum, Ionathæ verò mouit summum amorem.

PERCVSSIT SAVL MILLE, ET DAVID DECEM MILLIA:] quia Dauid cæso Golia cecidit tota castra Philisthinorum,in quibus erant plusquam decem millia: hæc enim videndo cæsum esse Goliam,in quo omne suum robur omnemque victoriæ spem collocarant, illicò fugerunt,ac fugiendo cæsa sunt ab Hebræis insequentibus c.17. vers.52. Porrò canticum hoc in prouerbium abiit, quo vtimur cùm duos ab insigni virtute laudamus,sed vnum alteri præferimus. Vers. 7.

B Allegor. S.Augnst.serm.197. de temp. & ex eo Ruper.lib.2.in lib.Reg.c.6. *Dauid,ait,id est Christus, maledicti hostis* (peccati & diaboli) *caput amputauit, id est principatum abstulit, & exinde resurgens ex mortuis in Hierusalem cælestem victor ascendit. Hoc auditu excitata per fidem occurrunt animæ nostræ Victori publicè & priuatim cantantes & ducentes choros lætitiæ. Quid canimus,quid confitemur? Percussit Saul mille , & Dauid decem millia in millibus suis, id est vniuersitatem peccati destruxit in suis virtutibus,suis, inquam,quia non aliunde petitis.*

PERCVSSIT SAVL MILLE, ET DAVID DECEM MILLIA] Sic Aureliano Imper. qui suamet

manu Sarmatas 48. interfecerat, & diuersis diebus vltra nongentos & quinquaginta, acclamatum est à pueris die festo saltitantibus militariter: *Mille, mille, mille, mille, mille, mille decolauimus, vnus homo mille, mille, mille, decolauimus mille, mille, mille, viuat, qui mille, mille occidit: tantum vini habet nemo, quantum fundit sanguinis.* Ita refert Theoclius Cæsareorum temporum scriptor apud Vopiscum in Aureliano. Addit Vopiscus: Idem (Aurelianus) apud Maguntiacum tribunus legionis sextæ cùm Frãcos per Galliam vagantes valde afflixisset, iterum de eo facta est cantilena: *mille Francos, mille Sarmatas occidimus: Mille, mille, mille, mille, mille Persas quærimus.* Similis est illa ad Sponsam acclamatio. Cantic. 4. 8. *Veni de Libano, sponsa mea, veni coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*

Vers. 8 IRATVS EST AVTEM SAVL NIMIS,] tum populo sic acclamanti, tum Dauidi acclamato; in eũque inuidiam & odium lethale concepit, præsertim quia videbat populum magis fauere Dauidi quàm sibi, ac Dauidem se meliorem, fortiorem & feliciorem à Deo diligi: vnde coniiciebat, in illum transferendum esse regnum, quod Samuel sibi abstulerat. Quare vt regnum sibi suisque posteris assecuraret, omnino statuit occidere Dauidem quasi regni sui æmulum; vnde ait:

QVID EI SVPEREST NISI SOLVM REGNVM?] q. d. Video Dei gratiam, populi fauorem, virtutem & felicitatem bellicam à me transiisse in Dauidẽ: quid superest, nisi vt regnum meum in illum trãsferatur? Cupido autem regni in regibus est ardentissima: regnum enim est omnis eorum dignitas, gloria, opulentia & felicitas. Qui ergo illud ambit vel aufert, tangit eorum pupillam; imò transfigit. Hæc fuit causa odij immanis & perpetui Saulis in Dauidem: ideoque pœna culpæ socia mox eum secuta est. Nam rursùm inuasit eum spiritus malus, à quo Dauid per citharam eum liberarat.

Cupido regni in regibus ardentissima.

Verùm ab hoc odio retrahere Saulem debuisset, ait S. Chrys. hom. de Dauid & Saule: Primò, quòd vera dicebat populus; verè enim Dauid occidendo Goliã percusserat decem millia hostium, & amplius. Secundò, quòd partem victoriæ daret Sauli dicendo. *Percussit Saul mille*, cùm illa tota deberetur Dauid. Tertiò, quòd Dauid ab hac voce populi erat innocens: nec enim eã procurarat, aut sciuerat futuram. Quartò, Dauidis modestia, quâ semper Sauli se obsequentem, subditum & fidelẽ in bellis præstitit.

Vers. 9. NON RECTIS ERGO OCVLIS, sed limis, acerbis, toruis, inuidis, SAVL ASPICIEBAT DAVID A DIE ILLA ET DEINCEPS.]

Vers. 10. POST DIEM AVTEM ALTERAM INVASIT SPIRITVS DEI MALVS SAVL ET PROPHETABAT,] eo modo quo energumeni, epileptici, furiosi & abreptitij dicũtur prophetare & diuinare: quia scilicet non loquuntur ex se, sed potiùs loquitur per eos mania & furia, scilicet diabolus qui eos corripit & exagitat: & quia tales subinde quædam occulta & abdita homini (sed dæmoni nota) pandunt & reuelant. Ita Theodor. Procop. Abul. & Auctor Quæst. apud S. Hieron. qui, *prophetabat*, interpretatur, *aliena referebat*. Chald. *insaniebat*. Vatab. *desipiebat*, id est insana & stulta loquebatur, vti faciũt insani & furiosi. Est Catachresis: quia enim prophetæ sæpe videbantur populo insanire, ac delira & absurda agere vel loqui, hinc & insani ac energumeni, qui emotæ sunt mentis, ac furiis vel dæmonibus aguntur, cùm insana & delira agunt dicuntque, prophetare dicuntur: imò Turcæ Epilepticos & lunaticos, vt veros prophetas habent & venerantur, eò quòd Mahomet eorum propheta, laborans epilepsia, cùm ea correptus fureret, vt morbũ hunc apud suos tegeret, dicebat se corripi tunc à Spiritu diuino, ab eoque reuelationes accipere & prophetare. *Prophetabat* ergo Saul, id est furebat, bacchabatur, insana agebat & dicebat. Quin & Plato in Timæo, & Plutarchus libro de oraculis, Enthusiastas, qui spiritu malo acti mira dicunt faciuntque, vocant *Prophetas*: ac Cicero orat. pro Sextio *vaticinari & insanire*. dixit. Ita Theod. *Pseudopropheta*, inquit, *agitati à malo spiritu sunt similes furore perciti Corybantibus. Hoc passus est etiam Saul vexatus à dæmone.* Sic Seneca ait in Medæa:

Incerta qualis entheos (id est Dei spiritu instincta) *cursus tulit.*

Cum iam recepto Mænas insanit Deo.

Et Virgil. lib. 6. Æneid. de Sybilla Æneæ:

Bacchatur vates, inquit, *magnum si pectore possit*
Excussisse Deum: tantò magis ille fatigat,
Os rabidum fera corda domans, fingitq; premendo.

Porrò Philo Biblicus Saulem hæc de se verè ex spiritu malo prophetasse narrat. *Mansit*, inquit, *spiritus in Saul, & prophetauit dicens: Quid seduceris Saul? aut quem persequeris in vanum? Completum est tempus regni tui. Perge in locum tuum: tu enim morieris, & Dauid regnabit. Nonne tu & filius tuus simul moriemini & tunc apparebit Dauid regnum?* Atque post hæc subiicit: *Et abiit Saul, & nesciuit quæ prophetauit.*

Moral. Disce hic diabolicum scelus esse inuidiã, ac inuidos possideri ac torqueri à diabolo, vti contigit Sauli. Inuidia enim propria est diabolo: vnde *Inuidia diaboli intrauit mors in orbem terrarum.* Sapien. 2.

Inuidia est scelus diabolicum.

DAVID AVTEM PSALLEBAT MANV SVA,] psalterium aut citharam pulsando, vt malum spiritum à Saule abigeret: sed frustra: quia Saule persistente in sua inuidia & odio Dauidis, perstitit pariter in eo spiritus malus.

TENEBATQVE SAVL LANCEAM] qua in bellis vtebatur, quamque vt regni sui insigne vbique secum circumferebat, vel circumferri curabat, vt alibi regibus præfertur gladius.

ET MISIT EAM, PVTANS QVOD CONFIGERE POSSET DAVID CVM PARIETE.] Vide hic quàm inuidia Saulem fecit ingratum, ferum & barbarũ in Dauidem, cui vitam & regnum debebat ob cæsum Goliam & ob cithatizationem. Audi S. Chrysost. hom. de Dauid & Saule: *Per illum vicit rex ac principatum obtinuit; & quam reposuit gratiam? Nam si quis perpendat præclarè gestorum magnitudinem, etiamsi rex à suo capite detractam coronam Dauid capiti imposuisset, numquam parem retulisset gratiam, sed ampliorem debuisset. Hic enim & vitam & regnum illi donauit; ille verò huic regnum tantùm erat cessurus.* Vers. 11.

Alleg. Sicut Dauid lancea Saulis, sic Christus in cruce lancea militis fuit appetitus: sed Dauid illæsus aufugit, Christus verò ea transfixus ad regnum perrexit. Ita Rupert. lib. 2. in lib. Reg. cap. 7. *Nam iste quidem*, inquit, *in figura patiens, non cõfixus fugiendo euasit: ille autem totus passiones præfigurantur, lancea clauisq; confixus quidem est sed resurgendo euasit.*

Hæc est prima persecutio Saulis contra Dauidem, quam multæ aliæ, sed præcipuæ sex consecutæ sunt, quas hoc ordine recenset hic Rupert. lib.

Septem persecutiones Dauidis.

lib.2.c.8. *Prima est,* inquit, *vbi nunc mittente Saul lanceam, vt configeret eum cum pariete, declinauit & fugit. Secunda, vbi postquàm percussit Philisthæos plaga magna, itidem psallentem nisus est Saul configere: & eo declinante, lancea casso vulnere perlata est in parietem. Tertia, vbi cùm fugisset David, & venisset ad Achis regē Geth, interfecit Saul propter illum Sacerdotes Domini. Quarta, vbi nuntiauerunt Ziphei, dicentes: Ecce David latitat apud nos, & surrexit Saul, & persecutus est David in desertum Maon. Cumq́; desperaret David se posse euadere, nuntius venit ad Saul, dicens: Festina & veni, quoniam infuderunt se Philisthæi super terram. Quinta in deserto Engaddi, vbi cùm ingressus speluncam fuisset Saul, vt purgaret ventrem, surrexit David & præcidit oram chlamydis eius silenter. Sexta, vbi iterum nuntiauerunt Ziphei, dicentes: Ecce David absconditus est in colle Achila, & surrexit David, & descendit in desertum Ziph, vbi cùm dormiente illo dixisset Abisai: conclusit Deus hodie inimicum tuū in manus tuas. Nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel, & secundò opus non erit, Dixit David: Ne interficias eum. Ac deinceps propitius sit mihi Dominus, ne extendam manum meam in Christum Domini. Nunc igitur tolle hastam quæ est ad caput eius, & scyphum aquæ, &c. Septima quæ & vltima, vbi ait David in corde suo: Aliquando incidam in vna die in manus Saul. Nonne melius est vt fugiam, & salues in terra Philisthinorum, & desperet Saul, cesseté; me quærere in cunctis finibus Israel? Fugiam ego manus eius. Et surrexit David, & abijt ipse & sexcenti viri cum eo ad Achis filium Maoch regem Geth.*

Prima persecutio recensetur hic. Secunda c.19.10. Tertia c.21.1. & seq. Quarta c.23.19. Quinta c.24.3. Sexta c.26.1. Septima c.27.1. Porrò idē Ruper. li.2.c.10. ostendit Deum singulas persecutiones in Dauidis bonum conuertisse, vt ex singulis ipse fortior & gloriosior euaserit; vt patet hic ea quæ singulas persecutiones consecuta sunt legenti: passionis enim comes & assecla est gloria.

Passionis comes est gloria.

Allegor. verò Ruper. c.8 iam dicto ostendit has septem Dauidis persecutiones repræsentasse septē persecutiones, quas diabolus excitauit contra Christum. Prima fuit, cùm Herodes eum cum cæteris infantibus in Bethlehem quæsiuit ad necem. Matth.2. Secunda, cum David citharisans, id est Christus prædicare incipiens in Nazareth ciues offendit, qui eum eiecerunt extra ciuitatē in montem, vt præcipitarent. Lucæ 4.29. Tertia, cùm Iudæis commendans esum carnis suæ, ab eis audiuit: *Durus est hic sermo,* ideoq́ue ab eis desertus fuit. Ioan.6.67. Quarta, cùm Principes miserunt suos ministros, vt eum apprehenderent. At illi eo intacto reuertentes dixerunt: *Numquàm locutus est homo sicut hic homo,* Ioan.7.46. Quinta, cùm Christo dicente: *Antequam Abraham fieret, ego sum.* Iudæi tulerunt lapides vt iacerent in eum. Ioan.8.58. Sexta, cùm Christo asserente: *Ego & pater vnum sumus;* Iudæi iterum voluerunt eum vt blasphemum lapidare. Ioan.10 30. Septima, cùm eum ceperunt & crucifixerunt. Matth.26. & 27.

Et declinavit David a facie eius.] lanceæ, ait Rupert. aut potiùs Saulis vibrantis lanceam, ait Lyran. Abul; Hugo. Dion. Caiet. & alij: ✻ enim, *eius,* in Hebræo est masculinum nō fœmininum, ac proinde Sauli non lanceæ congruit.

Vers. 13. Amovit ergo eum Saul a se.] tamquam æmulum sibi exosum, ne eius aspectu doleret. Sauli enim inuido, David, quasi regni æmulus & successor, erat dolor oculorum: ac ne David in aula gratiam sibi aulicorum conciliaret, itaque sensim crescendo se exturbato regnum inuaderet.

Et fecit eum tribunum super mille viros:] creauit eum Chiliarcham, quem vulgò iam *Colonellum* vocant: fecit hoc Saul tum vt onus bellandi à se iam fessu, ignauo & spiritu malo agitato in Dauidem reiiceret: tum vt eum hostibus occidendum obijceret, vt patet versu 17.

Et egrediebatur et intrabat in conspectu populi,] quasi dicat: David vbique populo aderat, quasi Dux eum præcedens ad prælium, illoq́ue finito eum victorem domum reducens. Sapienter Velleius libr.2 Hist. *Ipse,* (Dux) inquit, *primus faciat. Nam facere rectè ciues suos princeps optimus faciendo docet; cumq́; sit imperio maximus, exemplo maior est.*

In omnibus quoque viis suis David prudenter agebat,] cauens ne Saulem offenderet, & simul ne in manus hostium incideret, sed ab eis victoriam referret. Vers. 14.

Et Dominus erat cum eo.] omnes eius actiones & conatus dirigens, prosperans, & ad felicem exitum perducens.

Ecce filia mea maior Merob, ipsam dabo tibi uxorem.] Promisit eam Saul Dauidi; sed non præstitit: vel quia fictè promisit, vel quia eum pœnituit: timuit enim ne per filiam regiam vxorem David ad regnum euaderet. Vers. 17.

Symbolicam causam dat S.Gregor. lib.5. in lib. 1.Reg. cap. 1. *Quid est,* inquit, *quòd Iacob vtramque sororem habere licuit, David autem ad maioris thalamum non peruenit? nisi quia David rex fuit, Iacob verò rex non fuit? Qui ergo regimen animarum suscipit, hunc censura Ecclesiastica gregem deserere, & remotæ vita otijs vacare non sinit. Merob* enim Hebr. idē est quod, *à magistro,* ait Pagnin. vnde notat vitam contemplatiuam, cuius magister est Deus & Spiritus sanctus. *Michol* idem est quod, *riuus,* vel, *decursus aquarū;* vnde notat vitam communem, qualis est actiua: vtramque egit David, vnde contemplans edidit prophetias & psalmos tam diuinos: sed vt significaretur, reges alios & ordinarios debere potius actiuæ vitæ intendere quàm cōtemplatiuæ, hinc Dauidi Michol obtigit, non Merub.

Saul autem reputabat dicens: Non sit manus mea in eum (non occidam Dauidem manu meâ; ne infamiam & indignationem populi mihi conflem: populo enim David erat charissimus) sed sit super eum manus Philisthinorum.] vt assiduè cum eis præliando tandem aliquando ab eis occidatur, vti optimi Duces & milites pereunt pugnando in bello, sicut nautæ & natatores in aqua natando.

Vide hic malignitatem & calliditatem inuidiæ Saulis qui semper in peiora dilabitur: per inobedientiam enim cecidit in tristitiam, per tristitiam in inuidiam, per inuidiam in odium implacabile Dauidis, quo vsque ad mortem vitæ eius perpetuò insidiatus est, eumq́ue miris modis afflixit. Per odium hoc incidit in Dei derelictionem & desperationem, inde in magiam, consulens diabolum per Pythonissam, inde in sui ipsius homicidium, vt eadem manu qua voluerat occidere Dauidem, occideret seipsum.

Saul proficit in peius.

Nimirum agebat eum suis furiis spiritus malus, sed ita vt post agitationis & furoris paroxismos, Saulem sibi suæque inuidiæ & libero arbitrio relinqueret; ad hoc vt liberiùs, ideoque grauiùs peccaret. Poëtę vt idipsum pulchro claroq; sche-

mate hominibus repræsentent, fingunt Furias esse Deas infernales inuidiæ & scelerum vltrices, quæ assiduè sceleratos insectentur & crucient: vnde aiunt eas esse filias Acherontis & noctis; vtpote quæ secum omnia mala cum cæcitate adducant. Dicunt illas esse tres, scilicet Alecto, Megæram & Tisiphonem. Audi Claudian. libro primo in Ruffi.

Inuidia quondam stimulis incanduit atrox
Alecto placidas latè cùm cerneret vrbes:
Protinus infernas ad limina tetra sorores,
Concilium deforme vocat; glomerantur in vnum
Innumeræ pestes Erebi, quascunque sinistro
Nox genuit fœtu: ... (?)
Anxius, & scisso mœrens velamine luctus,
Et timor, & cæco præceps Audacia vultu.

Vide hic vt Dauid cōtinua & implacabili Saulis inuidia fuerit exagitatus, & assiduè ad necem destinatus; idque durauit toto reliquo vitæ Saulis tempore, putà per integros octo annos; tot enim sunt à decimo Saulis anno, quo Dauid Goliam superauit, vsq; ad annum Saulis 18. quo ipse in prælio miserè occubuit.

Quæres, Cur hoc permisit Deus? Resp. vt Dauidis patientiam & virtutem exerceret, acueret, solidaret, perficeret, itaq; eum ad regnum disponeret. Audi Basil. Seleuc. Orat. 15. *Ne tibi paradoxum videatur, si Dauid tanta cùm esset gratia, Deoq; in delicijs, inuidiæ iaculis fuerit expositus. Nam cùm inuidiā perimere Deus potuisset, inuidente perempto, sentiendum non est, nullam iusti rationem, nullam Dauidis curam, Deum habuisse. Sic enim & Nabal sustulit Deus, Dauidi gratificaturus, dum eius iniurias morte vindicauit. Sic ab Absalone commota mentis in patrem pœnas exegit Deus. Dauidem tamen Saulis motibus obluctari permittit Deus, vt Athleta ope diuina inuidentiæ victor euadat. Vt infirmos Deus non permittit inuidiæ, sic fortes & strenuos vocat in stadium, quo possint de inuidia ipsa triumphare. Aufert infirmum ab inuidorum rabie, at fortissimos eò deducit, vbi inuidentiæ victores euadant. Hinc Iacob extollit præstantiam Iosephi c. 49. Filius accrescens Ioseph, filius accrescens & decorus aspectu: filiæ discurrerunt super murum: sed exasperauerunt eum, & iurgati sunt, inuideruntq; illi habentes iacula. Sedit arcus eius,* &c.

Simili modo Deus exercuit, promouit & perfecit Iacobum per Esau, Mosen per Pharaonē, Isaiā per Manassen, Machabæos per Antiochum, S. Athanasium per Constantium, S. Chrysost. per Eudoxiam, S. Ambr. per Iustinam Imper.

Vers. 18. AIT AVTEM DAVID: QVIS EGO SVM, AVT QVÆ EST VITA MEA (quid in vita præclarè gessi) &c. VT FIAM GENER REGIS?] Mira hic elucet humilitas Dauidis; vtpote qui iam reiecto Saule vnctus in regem, Goliam prostrauerat, eratq; dux præliorum, assiduè triumphans de Philisthæis; & tamē indignum se æstimat matrimonio filiæ Saulis, vt eius fiat gener. Nimirum certat ipse sua humilitate cum fastu & inuidia Saulis, vt illam frangat & superet, ac præsertim vt illi extundat istum aculeum populi acclamantis: *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia,* q. d. Sauli: Mi Domine rex, non est quòd te hæc vox moueat vulgi imprudentis, adeò enim me non mouet nec extollit, vt ego me minimum seruorum tuorum æstimem, & indignum qui fiam tuus gener. Audi S. Chrys. hom. in hæc Dauidis verba: *Quis ego sum? Quis sum ego, Domine mi, quòd talem gratiam inuenerim ante faciem tuam? Ego enim minimus fui in tribu mea, & elegisti me ex ouibus, & assumpsisti me. Videte quomodo subiunxit humilitati innocentiam, vt cùm esset homo, diceret, elegisti me ex ouibus. Demonstrauit quia hoc genus pecudis innocens est: significabat enim illum pastorem bonum, qui animam suam ponit pro ouibus suis: illum agnum Dei qui venturus erat, vt tolleret peccatum mundi. Electus ergo ex ouibus vt pastorem ostenderet, & innocentiam nō negaret, dicit: Ego enim minimus fui in tribu mea. Quàm suaue est, quàm dulce in auditione vera confessionis, vt diceret se minimum in tribu sua: non erubuit quod erat, vt esset quod non erat. Confessio ista adduxit ei non peccatum, sed gloriam & misericordiam.* Subdit deinde Dauidem hic gessisse typum Christi: *Quod dixit; Minimus fui in tribu mea significabat perfectam Domini humilitatem in mundum venientis, qui formam non ingenui, sed serui assumere voluit. Quid humilius seruo? Tamen hoc Dominus esse dignatus est, vt ex seruis liberos faceret, vt seruitus ipsius nobis ingenuitatem donaret. Hoc significabat quod dixit: Minimus fui in tribu mea. Eia nunc erigite mentes gentis electam, & nolite esse pigri, neque superbi.*

Vers. 21. DIXITQVE SAVL AD DAVID: IN DVABVS REBVS GENER MEVS ERIS HODIE.] Hebr. & Sept habent: *in duabus,* vnde Hebræi subaudiunt: *vxoribus,* q. d. duas filias meas tibi addixi, itaque duplici titulo eris meus gener. Nam Merob seniorem filiam meam tibi despondi (esto ob casum occurrentem illa postea tradita sit alteri) ac Michol iuniorem nunc tibi despondeo & trado. Pagnin. verò sic explicat: *In duabus,* id est in vna duarū, scilicet in Michol eris meus gener. Sic & Hugo, Dion. Vatab. & alij.

Verùm noster aptiùs τὸ *in duabus* interpretatur, *rebus*: nam Hebræi genus femininum vsurpant pro neutro quo carent. *In duabus,* hoc est *in duobus,* putà in duobus punctis, siue in duabus conditionibus & rebus. Duæ hæ res sunt, prior, cædes Goliæ: illum enim occidenti filiam suam promiserat Saul c. 17. v. 25 posterior, centum præputia Philisthinorum, quæ nunc exegit Saul, vt patet v. 25. ita Angelom. Sanch. & alij. Sic ait Psaltes: *Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini. Vnam,* hoc est vnum, siue vnam rem.

Alter Auctor Quæst. apud S. Hieron. Rupert. Hugo, Glossa, Abul. Dion. & alij: *Duæ res,* inquit, *sunt ducenta præputia Philisthinorum*: hæc enim numerauit Dauid Sauli vers. 27. Quare cùm Saul pro Michol tātùm exegerit centum præputia, videtur pariter pro Merob priore exegisse centum, quasi dicat Saul: præstitisti mihi ô Dauid centum præputia pro Merob; præsta mihi alia centum, & dabo tibi Michol: sic Laban pro septem annis seruitutis Iacobi substituens Liam, voluit, vt alios septē annos sibi seruiret pro Rachele. Genes. 29. v. 20. & 27.

Porrò olim mariti coëmebant vxores, dando pro eis pretium aut dotem vel dona sponsalia, vti ostendi Exodi 4. vers. 26. Sic Saul ait hic Dauidi non est quod solicitus sis de dote & pretio, quo Michol vxorem emas: ista enim cùm sit filia regis magno pretio æstimanda foret. Nam ego cùm sim rex opulentus à te paupere pretium non requiro.

Vers. 25. NON HABET REX SPONSALIA NECESSE.] *Sponsalia* vocat dotem, siue pretium sponsæ iam dictum, vt patet ex Hebr.

NISI TANTVM CENTVM PRÆPVTIA PHILISTHINORVM.] Cur Saul potiùs petit præputia, quàm capita Philisthinorum? Respon. ne Dauid

Dauid afferret capita Hebræorum, fingens illa esse capita Philisthinorum: nam præputia Hebræi in Circumcisione deposuerant: quare si Dauid Sauli præputia afferret, certum erat illa non esse Hebræorum, vtpote quibus illa resecta & circumcisa erat, sed Philisthinorum. Ita Theodor. & Procop. Adde capita tot asportare fuisse valde difficile, ac regi ea offerre fuisset spectaculum horridum & crudele. A

Porrò insidiosæ fuere hæ nuptiæ, & hæc conditio Ideò enim præputia hæc cẽtum petijt Saul, vt Dauid eum centum Philisthæis confligens, ab aliquo eorum occideretur. Ita S. Chrysost. homil. de Dauide & Saule, S. August. in Psalmum 33. S. Ambros. serm 18. in Psalm. 118. Rursum Saul dedit suam Michol Dauidi, vt illa Dauidem vel perderet, vel sibi proderet. Sed Deus Dauidi fauens vtrumque discussit, & in Dauidis bonum gloriãque conuertit. Nam & Dauid cecidit ducentos Philisthæus magna fortitudine & gloria, ac Michol magis Dauidem quàm Saulem dilexit, eumque Saulis manibus eripuit, vt audiemus capite sequent. B

Vers. 27. ET PERCVSSIT (occidit) EX PHILISTHIIM DVCENTOS VIROS,] vt eorum ducenta præputia offerret Sauli. Saul tantùm petierat centum: Dauid verò obtulit ducenta, vt liberalitatem & generositatem suam Saulis ostenderet.

Vers. 30. ET EGRESSI SVNT PRINCIPES PHILISTHINORVM,] ad præliandum contra Hebræos. Sed cur egressi? Respon. ex antiquo & innato in Hebræos dissidio & odio: illud enim ad continua eos bella excitabat. Adde recentem odij belliq́ue noui caussam extitisse, quòd ignominiam in cæde Goliæ contractam, restauratis viribus & copijs delere voluerint. Recentior causa fuit, quòd Dauid ducentos eorum occidisset, & præputia eorum Sauli obtulisset: quod ingens æstimabant ipsi suum esse probrum & ludibrium. Aliam causam dant Rabbini, scilicet quòd Dauid, vtpote nouus sponsus, primo anno nuptiarum abstenturus esset bello, ac vxori & familiæ vacaturus: ac proinde putabant Philisthæi iam tempus esse inuadendi Hebræos, vtpote quiescente Dauide, quem solum timebant. Sic enim sancit Deus Deuteronom. 24. v. 5. *Cùm acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum, nec ei quidquam necessitatis iniungetur publicæ: sed vacabit absque culpa domui suæ; vt vno anno lætetur cum vxore sua.* Verùm hæc lex non vetat nouum sponsum ire ad bellum; sed tantùm iubet ne quis eum ad bellum, aliúdue onus publicum cogat: hoc enim significat τὸ *iniungetur.* Quare timere poterant Philisthæi, si arma mouerent, illicò Dauidem vtpote Chiliarcham generosum eis occursurum, vti de facto eis occurrit, vt hic dicitur: sed ipsi Martem solùm cum Hebræis tentare voluerunt, sperantes se Dauidem tandem aliquando superaturos.

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PRimò, Ionathas Dauidem Sauli reconciliat, Secundò, vers. 8. Dauid cædit Philisthæos: vnde Saul inuidia & spiritu malo agitatus lancea conatur eum configere, sed ictum declinãs euasit Dauid. Tertiò, vers. 1. Saul mittit satellites qui Dauidem domi capiant ad cædem; sed Michol vxor Dauidem monet, & dimittit posito in lecto eius simulachro. Quartò, vers. 8. Dauid fugit ad Samuelem: mox mittit Saul satellites suos eòdem, qui omnes cum Samuele prophetant, ac tandem ipse quoque Saul suos sequens, cum Samuele eiusq́ue socijs prophetat, vnde prouerbium: Num & Saul inter prophetas?

1. LOcutus est autem Saul ad Ionatham filium suum, & ad omnes seruos suos, vt
occiderent Dauid. Porrò Ionathas filius Saul diligebat Dauid valde. 2. Et
indicauit Ionathas Dauid dicens: Quærit Saul pater meus occidere te: quapropter
obserua te quæso, manè: & manebis clam, & absconderis. 3. Ego autem egrediens
stabo iuxta patrem meum, & in agro vbicumque fueris: & ego loquar de te ad patrem
meum: & quodcumque videro, nuntiabo tibi. 4. Locutus est ergo Ionathas de Da-
uid bona ad Saul patrem suum: dixitque ad eum: Ne pecces rex in seruum tuum Da-
uid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde. 5. Et posuit animam
suam in manu sua, & percussit Philisthæum, & fecit Dominus salutem magnam vni-
uerso Israeli: vidisti, & lætatus es. Quare ergo peccas in sanguine innoxio, interficiens
Dauid, qui est absque culpa? 6. Quod cùm audisset Saul, placatus voce Ionathæ,
iurauit: Viuit Dominus, quia non occidetur. 7. Vocauit itaque Ionathas Dauid,
& indicauit ei omnia verba hæc: & introduxit Ionathas Dauid ad Saul, & fuit ante
eum, sicut fuerat heri & nudiustertius. 8. Motum est autem rursum bellum: & e-
gressus Dauid, pugnauit aduersum Philisthiim: percussitque eos plaga magna, & fu-
gerunt à facie eius. 9. Et factus est spiritus Domini malus in Saul; sedebat au-
tem in domo sua, & tenebat lanceam: porrò Dauid psallebat manu sua. 10. Ni-
susque est Saul configere Dauid lancea in pariete, & declinauit Dauid à facie Saul:
lancea autem casso vulnere perlata est in parietem, & Dauid fugit, & saluatus est no-

cte illa. 11. Misit ergo Saul satellites suos in domum Dauid, vt custodirent eum, & interficeretur manè. Quod cùm annuntiasset Dauid Michol vxor sua, dicens: Nisi saluaueris te nocte hac, cras morieris: 12. deposuit eum per fenestram. Porrò ille abiit & aufugit, atque saluatus est. 13. Tulit autem Michol statuam, & posuit eam super lectum, & pellem pilosam caprarum posuit ad caput eius, & operuit eam vestimentis. 14. Misit autem Saul apparitores, qui raperent Dauid: & responsum est quòd ægrotaret. 15. Rursumque misit Saul nuntios vt viderent Dauid, dicēs: Afferte eum ad me in lecto, vt occidatur. 16. Cumque venissent nuntij, inuentum est simulachrum super lectum, & pellis caprarum ad caput eius. 17. Dixitque Saul ad Michol: Quare sic illusisti mihi, & dimisisti inimicum meum vt fugeret? Et respondit Michol ad Saul: Quia ipse locutus est mihi: Dimitte me, alioquin interficiam te. 18. Dauid autem fugiens, saluatus est, & venit ad Samuel in Ramatha, & nūtiauit ei omnia quæ fecerat sibi Saul: & abierunt ipse & Samuel, & morati sunt in Naioth. 19. Nuntiatum est autem Sauli à dicentibus: Ecce Dauid in Naiot in Ramatha. 20. Misit ergo Saul lictores, vt raperent Dauid: qui cùm vidissent cuneum prophetarum vaticinantium, & Samuelem stantem super eos, factus est etiam Spiritus Domini in illis, & prophetare cœperunt etiam ipsi. 21. Quod cùm nuntiatum esset Sauli, misit & alios nuntios: prophetauerunt autem & illi. Et rursum misit Saul tertios nuntios: qui & ipsi prophetauerunt. Et iratus iracundia Saul, 22. abiit etiam ipse in Ramatha: & venit vsque ad cisternam magnam, quæ est in Socho, & interrogauit, & dixit: In quo loco sunt Samuel & Dauid? Dictumque est ei: Ecce in Naioth sunt in Ramatha. 23. Et abiit in Naioth in Ramatha, & factus est etiam super eum Spiritus Domini, & ambulabat ingrediens, & prophetabat vsque dum veniret in Naioth in Ramatha. 24. Et expoliauit etiam ipse se vestimentis suis, & prophetauit cum cæteris coram Samuele, & cecidit nudus tota die illa & nocte. Vnde & exiuit prouerbium: Num & Saul inter prophetas?

VERS. 1. LOCVTVS EST AVTEM SAVL AD IONATHAM FILIVM SVVM, ET AD OMNES SERVOS SVOS, VT OCCIDERENT DAVID.] Crescente virtute & victoriis Dauidis crescit in eum inuidia & odium Saulis. Virtutis enim comes inuidia. Quare quem per se non potuit configere, eum per filium Ionatham & seruos suos fidissimos, ait Iosephus, occidi iubet. Sed omnia superauit Dei prouidentia protegens Dauidem, ac inuicta Dauidis patientia & prudentia, quæ eum omnibus superiorem, indeque vbique gloriosiorem effecit. Nam Ionathas magis dilexit Dauidem quàm patris impium mādatum: imò Sauli mandāti restitit, eique sua efficaci eloquentia Dauidis odium eximens, illud in amorem conuertit.

VERS. 5. ET POSVIT ANIMAM SVAM IN MANV SVA,] hoc est, exposuit se suamque vitam euidenti mortis periculo pro te tuoque regno, dum duellum tam impar & formidabile cum gigante Golia iniit. Tunc enim Hebræis videbatur Dauid animam, id est vitam suam in manu gestare, eamque offerre Goliæ vt eam auferret.

QVARE ERGO PECCAS IN SANGVINE INNOXIO?] quasi dicat: Cur peccare proponis? cur destinas & decernis effundere innoxium, imò adeo tibi beneficum sanguinem Dauidis; τὸ ergo, *peccas*, significat actum destinatum & incboatum, sed necdum perfectum.

VERS. 6. QVOD CVM AVDISSET SAVL, PLACATVS VOCE IONATHÆ IVRAVIT: VIVIT DOMINVS QVIA NON OCCIDETVR.] Vide hic quàm efficax fuerit sermo Ionathæ æquè ac patientia, modestia, oratio & virtus Dauidis, quæ tam immane odium Sauli excussit, illudque in amorem transtulit. Hæc est Christi & Sanctorum illustris victoria, qua vincendo in bono malum, aduersarios vincunt,

A non eos occidendo, sed ex inimicis amicos efficiendo; quod longè difficilius, gloriosius, & diuinius est. Occiditur enim in homine viuo odium & inimicitia, fitque vt in eo viuat amicitia & charitas. Et hoc satagebat peragere Dauid, scilicet non tam vt ipse cædem Saulis euaderet, quàm vt Saulē suæ menti, rationi, amori pristino, & gratiæ Dei restitueret. Quare Dauid fuit hic typus & præcursor Christi: sicut enim Dauid maleficia Saulis vltus est per beneficia, ideoque eadem sua tolerantiâ & beneficentiâ superauit, & in sui amorem conuertit: sic & Christus cum Pharisæorum & Iu-

B dæorum odijs certauit incensa sua charitate, vt cū crescerent odia, crescerent pariter eius miracula, curationes & beneficia: quare odiis hisce eorum, & persecutionibus se vinci non permisit, sed ipse illa diuinâ suâ patientiâ & charitate absorpsit, sustulit, & in se suique amorem conuertit. Hic est apex virtutis & charitatis Christi: quem ipse Sancto Stephano, Sancto Paulo, aliisque Sanctis illustribus inspirauit. Vnde Sanctus Chrysostomus homil. de Dauid & Saule adducens exēplum Medici, qui pro ægroto contra ægritudinem pugnat; ideoque phrenetico etiam cum conuicianti & verberanti

C non irascitur, sed condolens satagit vt ei phrenesim eximat, ita concludit, *Tu quoque igitur medicus esto ei, qui te læsit; vnum hoc quære, quo pacto illi morbum adimas. Id quod fecit hic beatus, egestatem præ diuitijs, solitudinem præ patria, labores periculaque præ delicijs ac securitate, perpetuum exilium præ terrarum orbe elegit, vt Saulem ab illo in ipsum odio maleuolentiaque liberaret. At ne sic quidem melior factus est Saul, sed persequebatur, sed vbique circumibat quærens eum, qui non solùm nihil læserat, sed quum esset læsus, tum maxima, tum innumerabilia pro iniurijs bono rependerat. At Saul imprudens post incidit in retia Dauidis.*

PER-

Vers. 8. PERCVSSITQVE EOS PLAGA MAGNA.] Vide vt Deus Dauidis patientiam noua de Philisthæis victoria remuneretur: sed hæc nouam Sauli concitauit inuidiam: vnde sequitur:

Vers. 9. ET FACTVS EST SPIRITVS DOMINI MALVS IN SAVL:] quasi dicat: Deus immisit, vel permisit dæmonem inuadere Saulem, vt eius inuidiam cruciando castigaret.

Vers. 10. NISVSQVE EST SAVL CONFIGERE DAVID LANCEA.] Conatus est lancea transfigere Dauidem. Vide quàm varium & inconstans sit cor hominis, præsertim impij & inuidi qualis erat Saul: hoc enim cùm felle rancoris & odij planè sit imbutum, esto ad tempus melle amoris oblinatur, illicò eo euaporante ad felleas suas iras, inuidias & noxas insolitas reuertitur.

Vers. 11. MISIT ERGO SAVL SATELLITES SVOS IN DOMVM DAVID, VT CVSTODIRENT EVM (noctè ne per tenebras elaberetur) ET INTERFICERETVR MANE;] vt scilicet manè Dauidem domo sua egredientem comprehenderent, & ad Saulem adducerent, ac coram eo ipsum occiderent, vt Saul certò videns occisum Dauidem, eum ampliùs non timeret, quòd regnum sibi auferret. Addit Iosephus lib. 5. cap. 14. & eum secutus Abulens. qu. 11. & 12. Saulem constituisse Iudices, qui Dauidem manè ad iudicium euocatum capite damnarent: vt scilicet videretur non ex priuato Saulis odio, sed iusta iudicum sententia damnatus & occisus: idque satis S. Script. & rationi videtur consonũ. Verùm prior expositio planior & facilior est.

Vers. 12. DEPOSVIT EVM PER FENESTRAM.] Quia satellites Saulis custodiebãt ostia, vt Dauidem comprehenderent & necarent: hinc Michol eum per fenestram dimisit. Sic S. Paulus Damasci ab Aretha obsessus, per sportam è muro dimissus euasit. 2. Corinth. 11. Nota hic fidelitatem, prudentiam & amorem Michol in Dauidem maritum. Nã primò, insidias patris ei detexit. Secundò, consilium prudens dedit vt noctu aufugeret ne manè occideretur. Tertiò, operam addidit demittẽs eum per fenestram. Quartò, eius simulachrum posuit in lecto, de quo mox.

Vers. 13. TVLIT AVTEM MICHOL STATVAM, ET POSVIT EAM SVPER LECTVM, ET PELLEM PILOSAM CAPRARVM POSVIT AD CAPVT EIVS, ET OPERVIT EAM VESTIMENTIS.] Fecit hoc Michol eo fine, vt Dauid haberet spatium fugiendi & euadendi. Simulauit enim Dauidẽ ægrotare & iacere in lecto, ideoque non fugisse. Si enim satellites sciuissent eum fugisse, illico fugientem persecuti fuissent, & comprehendissent. Dum autem putant eum domi in lecto iacere, tempus commodum ad eum honestè, modestè, sine strepitu & inopinatè comprehendendum, cùm scilicet Dauid domo egrederetur expectant. Dixit ergo eis Michol Dauidem iacere in lecto & ægrotare: hoc enim repræsentabat statua Dauidis ab ea in lecto collocata, quã ipsi in cubiculo obscuro eminùs intuentes, non statuam sed Dauidem ipsum esse putarunt. Interim Saul misit nouos apparitores ad Dauidem capiendũ, quibus idipsum dixit Michol, scilicet Dauidem ægrotare. Quare illi idipsum Sauli renunciant: atque in hoc itu & reditu, item in deliberatione & consilijs multum temporis insumptũ est, quo Dauidi fugere licuit.

Pro, *statuam* Hebr. est תרפים *theraphim*, quod Abulens. vertit: *lignum informe rotundum*; alij vertunt, *idolum*, vel, *oraculum*; alij, *astrolabium* ad cæli influxus recipiendum compositum: sed certum est *theraphim* significare *statuam*, vt vertit noster, scilicet effigiem hominis, putà Dauidis, vt censet Theodor. Procop. vide quæ de theraphim dixi Osee 3. vers. 4. Iud. 18. vers. 4 & 17. Septuag. vertunt κενοτάφια, id est, *sepulchra inania. Quomodo enim*, vt ait Theodoret. *inane sepulchrum videtur quidem habere mortuum, sed non habet; ita etiam quod per vestes erat compositum, videbatur quidem esse David agens animam, sed non erat.*

Pro Hebr. כביר *kebir*, id est, *pellem pilosam*, Ioseph. Procop. Theod. & alij multi legentes כבד *caber*, vertunt: *hepar capræ*, quod occisà caprà adhuc palpitare & se motitare solet, ait Theodor. & Procop. vt videretur non esse statua, sed verus viuusque homo, putà Dauid respirans, quasi ille videretur ægrotare sub stragulis, ibique trahere & agere animam.

Noster cum Septuag. & Chald. meliùs vertit: *pellem pilosam*: hanc enim posuit Michol, vt per hosce pilos rufos (in Galaadite enim quæ vicina est Ierosolymæ oues & capræ sunt rufi & fului coloris, vt dixi Cantic. cap. 4. vers. 1.) Dauidis capillos rufos repræsentaret. Ita Theod. & Abul. Aut certè vt molli hac pelle ægroti Dauidis caput consonere videretur: vnde Vatab. vertit: *ceruical*, vel *puluinar ex pellibus caprarum*. Audi S. Hieron. Epistol. 103. ad Marcel. *Venerunt nuntij & ecce κενοτάφια, in lecto, pro cenotaphijs in Hebræo Theraphim, id est μορφώματα, (iuxta Aquilæ interpretationem) posita sunt, & non iecur caprarum, vt nostri Codices habent, sed puluillus de caprarum pelle consutus, qui intonsis pilis, caput inuoluti in lectulo hominis mentiretur.*

[Vers. 14.] MISIT AVTEM SAVL APPARITORES QVI RAPERENT DAVID.] Saul videtur iussisse custodibus, vt Dauidem noctu domi suæ custodirent, manè verò domo egredientem comprehenderent & ad se deducerent occidendum. Verùm videns custodes tardare, eò quòd, vt ipse putabat, Dauid domi se contineret, nec egrederetur, moræ impatiens timensque ne Dauid elaberetur, aut (vt suspicax est inuidia) ne custodes muneribus vel promissis corrumperet, nouos misit apparitores, qui domum Dauidis inuaderent, indeque Dauidem violenta manu ad se abriperent, quòd si resisteret, occiderent.

Porrò Dauid in hisce angustiis constitutus cõposuit recitauitque Psalmum 58. *Eripe me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me.* Id patet ex eius inscriptione, quæ sic habet in versione S. Hieron. *Victori, vt non disperdat Dauid humilem & simplicem, quando misit Saul vt custodirent domum, vt occiderent eum.* Orando ergo & psallendo Dei opem inuocauit: qui proinde Saulis consilia discussit, & Dauidem saluauit. Idem faciamus nos in periculis & ærumnis, atque simile Dei auxilium expectemus.

ET RESPONSVM EST (à Michol vel eius ancillis & famulis) QVOD DAVID ÆGROTARET.] Ac simul Michol apparitoribus Saulis non credentibus vel dubitantibus, eminùs simulachrum Dauidis in obscuro angulo lectoque decumbens ostendit, quod illi ipsum Dauidem esse rati, rem totam ad Saulem detulerunt. Mentitur hic Michol, sed putabat in tali casu ad saluandam Dauidis mariti sui vitam, non tantùm licitum, sed & honestum, imò necessarium esse mendacium, vti putarunt obste-

tríces

trices Ægyptiæ Exodi 1. & Raab Iosue 2. aliíque permulti etiamnum putant: qua in re errant.

Audi Iosephum lib. 6. cap. 14. *Parato lecto tamquam ægrotanti, stragulis iecur capræ recens exemptum subiecit, diluculoq́; venientibus, quos pater ad Dauidem miserat, ostendit lectum opertum, & quòd palpitatione iecoris stragula moueri viderent, maritum ægrum anhelare persuasit, addẽs totam noctem inquietam eum egisse.* Sed hepar hoc capræ superiùs ex S. Hier. reieci.

Vers. 18. ECCE DAVID IN NAIOTH IN RAMATHA.] *Naioth*, ait Adrichomius, locus est in vrbe (iuxta vrbem) Ramatha siue Rama, tribus Beniamin, sex milliaribus distans ab Ierusalem versus Bethel, vbi Dauid & Samuel mãserunt, ac Saul prophetauit, Chald. pro *Naioth* vertit: *domus doctrinæ.* Hic enim erat *Ecclesia*, vt aiunt Septuag. & Ioseph. hoc est cœtus & Collegium prophetarum, id est virorum religiosorum Deo vacantium.

Vers. 20. QVI CVM VIDISSENT CVNEVM PROPHETARVM VATICINANTIVM,] id est laudantiũ Deum solutis hymnis & Psalmis. *Prophetare* enim subinde est laudare & psallere. Sic 1. Paral. 25. vers. 1. Dauid constituisse dicitur Asaph & Heman qui *prophetarẽt* (id est psallerent) *in Citharis & psalterijs.* Simile habetur 2. Paral. 35. 15. vide quæ de his prophetis dixi c. 10.

ET SAMVELEM STANTEM SVPER EOS,] quasi dicat: Samuel præsidebat eis quasi eorum præcentor & Choragus. Dices, Quomodo ergo dictum est ca. 15. vers. vltim. quòd Samuel vltrà non viderit Saulem vsque ad diem mortis suæ? Respondẽt Hebræi apud S. Hieron. Samuelem veniente Saule se abscondisse, aut certè Samuelem non vidisse Saulem in habitu regio, vti antè viderat. Saul enim hic prophetans eo se nudauerat. Sed planiùs dicimus Samuelem non vidisse, id est inuisisse Saulem vti dixi cap. 15.

FACTVS EST ETIAM SPIRITVS DOMINI IN ILLIS, ET PROPHETARE (psallere) COEPERVNT ETIAM IPSI.] Spiritus hic Dei dictauit eis hymnos quos canerent, putà eosdem quos canebat Samuel cum suis, & simul indidit eis affectum canendi, ac modulos vocis ad scitè canendum. Fecit hoc Deus in gratiam Dauidis, vt is haberet tempus effugiendi.

Moral. Disce hic quantùm valeat bonorum societas, æquè ac Sanctorum virtus & merita. Nam hi nebulones vel ministri impij Saulis inter prophetas facti sunt prophetæ, Deumque laudarunt quasi Samuel & Dauid eis suum spiritum afflassent.

Vers. 24. ET EXSPOLIAVIT ETIAM IPSE VESTIMENTIS SVIS,] ita vt esset omninò nudus, aiunt nonnulli, Honestius Angelomus, Lyran. & Abulens. censent Saulem nudasse se exterioribus dumtaxat vestimentis regijs, non verò intimis; quia spiritus Dei omnem adimit pudorem, ait Vatabl. vt liberè Dei laudes deprædicentur: imò spiritus Dei ita Saulem extra se rapuit, vt nesciret quid ageret, ait Aben Ezra. Addit Lyran. Saul, inquit, vestem regiam deposuit, & pro ea vestem religiosam seu diuinis laudibus accõmodatam, qualem habebat Samuel & prophetæ, induit: vti faciunt subinde Principes, qui S. Francisci habitum, pietatis ergo assumunt.

ET CECIDIT (ita lege cum Roman Sept. non *cecinit*, vti legunt nonnulli) NVDVS (eo modo quo iam dixi) TOTA DIE ILLA ET NOCTE; vt Dauid

A haberet tempus sufficiens ad fugiendum. Vide hic quàm miram Deus Dauidis sui habuerit prouidentiam, & quàm miris modis eum seruarit: hoc merebatur Dauidis patientia, confidentia, sanctitas. *Cecidit* ergo Saul, quia viribus & sensibus destitutus erat, ait Abulens. Aben Ezra & Vatabl. vel potiùs, quia Deum, prosternens se in terram, cum cæteris prophetis adorabat. 1. Corint. 14. ita Serarius.

NVM ET SAVL INTER PROPHETAS? Idem de Saule dictum audiuimus c. 10. sed ibi nouitas; hic autem contrarietas fuit ratio & causa prouerbij. Mirabantur enim omnes Saulem Dauidi prophetæ tam infestum inuidumq́ue, subitò ita mutatum, vt inter socios eius prophetaret & ipse, psalleretq́ue.

B Addit Auctor mirabilium S. Script. apud S. August. l. 2. c. 10. Saulem stricto arcu famulos suos insecutum. Porrò S. August. in Psalm. 103. ex hoc loco docet etiam improbis (qualis erat Saul) in ipso subinde actu & æstu improbitatis dari spiritum prophetiæ: hic enim est gratia gratis data, non gratum faciens vti est charitas. *Saul*, inquit, *non cùm persecutus fuisset, sed cùm actu persequeretur Dauidem prophetauit*, &c. *Impleti sunt spiritu prophetiæ qui missi sunt, & prophetauerant. Sed fortè bene illi animo venerant vel ob necessitatem officij sui, vel non facturi quod iussum est. Misit & alios; hoc in eis factum est, & eorum hoc modo animum interpretemur. Cùm illi tardarent, venit ipse furens, anhelans cædem, sanguinem sitiens innocentis sancti, qui etiam ingratus erat, & ipse impletus est spiritu prophetandi & prophetauit. Non ergo se iactent, qui forte sine charitate habuerint hoc munus Dei*

C *sanctum sicut sanctum baptismum; sed videãt qualem rationem habituri sint cum Deo, qui sanctis non sanctè vtũtur: Ex his erunt qui dicturi sunt in nomine tuo prophetauimus: non illis dicetur: mentimini, sed dicetur: Non noui vos; Recedite à me qui operamini iniquitatem; quià si habeam omnem prophetiam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Prophetauit autem & Saul, sed operabatur iniquitatem.*

Sic Balaam prophetauit in ipso actu impietatis, quo persequebatur Hebræos. Numer. c. 22. & seq. æquè ac Caiphas persequens adigensq́ue Christũ ad necem, prophetauit oportere eum mori pro populo Ioann. 11. v. 50.

Moral. Vide & mirare hic Dei in impios etiam obstinatos potentiam, æquè ac clementiam & beneficentiam: vt pote quæ eorum cor ita immutet & eleuet, vt prophetent; itaque eos immutat, vt ad se per pœnitentiam redeant; sed illi in sua pertina-

D cacia se obdurantes, cum Dei clementia sua duritie pugnant & certant. Sic enim fecit hic in Saule. Simile & longè ampliùs fecit in Saulo; dum eum adhuc *spirantem minarum & cædis in discipulos Domini*, in ipso persecutionis itinere & feruore, cælesti luce & voce siderans illicò immutauit, ex Saulo Paulum, ex persecutore Apostolum, ex Pharisæo Doctorem Gentium effecit. Actor. 9. vt de eo, æquè ac Saule diceretur: *Num & Saulus inter prophetas*; imò inter Apostolos? Hæc mutatio dexteræ Excelsi; sed maior in Saulo, quàm in Saule. Nam in Saule mansit cor prauum, inuidia & odio Dauidis occæcatum cum prophetia; in Saulo verò cor ferreum, odio Christi & Christianorum accẽsum, illo à Deo per miraculum exempto, factum est cor sanctum, cæleste & diuinum, insatiabili Christi & Christianorum amore æstuans & flagrans.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Dauid cum Ionatha de iniquo patris in se odio expostulans, cum eo fœdus initum certis pactis renouat & confirmat: quare Ionathas v. 18. promittit ei, se patris erga eum animum exploraturum, ac per sagittas eius amorem vel odium significaturum. Ergo v. 27. Dauidem apud patrem excusat: sed pater in eum exardescens lanceam parat. Vnde v. 36. Ionathas ex condicto odium implacabile patris per sagittas Dauidi significat, ac mox eum lacrymis amplexans in pace dimittit.

1. FVgit autem Dauid de Naioth, quæ est in Ramatha, veniensque locutus est coram Ionatha: Quid feci? quæ est iniquitas mea, & quod peccatum meum in patrem tuum, quia quærit animam meam? 2. Qui dixit ei: Absit, non morieris: neque enim faciet pater meus quidquam grande vel paruum, nisi priùs indicauerit mihi: hūc ergo celauit me pater meus sermonem tantummodo? nequaquam erit istud. 3. Et iurauit rursum Dauidi. Et ille ait: Scit profectò pater tuus quia inueni gratiam in oculis tuis, & dicet: Nesciat hoc Ionathas, ne fortè tristetur. Quinimmò viuit Dominus, & viuit anima mea, quia vno tantùm (vt ita dicam) gradu, ego morsque diuidimur. 4. Et ait Ionathas ad Dauid: Quodcumque dixerit mihi anima tua faciam tibi. 5. Dixit autem Dauid ad Ionatham: Ecce calendæ sunt crastino, & ego ex more sedere soleo iuxta regem ad vescendum: dimitte ergo me vt abscondar in agro vsque ad vesperam diei tertiæ. 6. Si respiciens requisierit me pater tuus, respondebis ei: Rogauit me Dauid, vt iret celeriter in Bethlehem ciuitatem suam: quia victimæ solemnes ibi sunt vniuersis contribulibus suis. 7. Si dixerit, Bene: pax erit seruo tuo. Si autem fuerit iratus, scito quia completa est malitia eius. 8. Fac ergo misericordiam in seruum tuum: quia fœdus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti. Si autem est iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad patrem tuum ne introducas me. 9. Et ait Ionathas: Absit hoc à te: neque enim fieri potest, vt certè cognouero completam esse patris mei malitiam contra te, non annuntiem tibi. 10. Responditque Dauid ad Ionatham: Quis renuntiabit mihi, si quid fortè responderit tibi pater tuus durè de me? 11. Et ait Ionathas ad Dauid: Veni, & egrediamur foras in agrum. Cumque exissent ambo in agrum. 12. ait Ionathas ad Dauid: Domine Deus Israel, si inuestigauero sententiam patris mei crastino vel perendie, & aliquid boni fuerit super Dauid & non statim misero ad te, & notum tibi fecero, 13. hæc faciat Dominus Ionathæ, & hæc addat. Si autem perseuerauerit patris mei malitia aduersum te, reuelabo aurem tuam, & dimittam te, vt vadas in pace: & sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo. 14. Et si vixero, facies mihi misericordiam Domini: si verò mortuus fuero, 15. non auferes misericordiam tuam à domo mea vsque in sempiternū, quando eradicauerit Dominus inimicos Dauid, vnumquemque de terra: auferat Ionatham de domo sua, & requirat Dominus de manu inimicorum Dauid. 16. Pepigit ergo Ionathas fœdus cum domo Dauid: & requisiuit Dominus de manu inimicorum Dauid. 17. Et addidit Ionathas deierare Dauid, eò quòd diligeret illum: sicut enim animam suam, ita diligebat eum. 18. Dixitque ad eum Ionathas: Cras calendæ sunt, & requirêris: 19. requiretur enim sessio tua vsque perendie. Descendes ergo festinus, & venies in locum vbi celandus es in die qua operari licet, & sedebis iuxta lapidem, cui nomen est Ezel. 20. Et ego tres sagittas mittam iuxta eum, & iaciam quasi exercens me ad signum. 21. Mittam quoque & puerum, dicens ei: Vade, & affer sagittas. 22. Si dixero puero: Ecce sagittæ intra te sunt, tolle eas: tu veni ad me, quia pax tibi est, & nihil est mali, viuit Dominus. Si autem sic locutus fuero puero: Ecce sagittæ vltra te sunt: vade in pace, quia dimisit te Dominus. 23. De verbo autem quod locuti sumus ego & tu, sit Dominus inter me & te vsque in sempiternum. 24. Absconditus est ergo Dauid in agro & venerunt calendæ, & sedit rex ad comedendum panem. 25. Cumque sedisset rex super cathedram suam (secundùm consuetudinem) quæ erat iuxta parietē surrexit Ionathas, & sedit Abner ex latere Saul, vacuusq; apparuit locus Dauid. 26. Et non est locutus Saul quidquam in die illo: cogitabat enim quod fortè euenisset ei, vt non esset mundus, nec purificatus. 27. Cumque illuxisset dies secunda post calendas,

rursus apparuit vacuus locus Dauid, Dixitque Saul ad Ionatham filium suum: Cur
non venit filius Isai nec heri, nec hodie, ad vescendum? 28. Respondítque Iona-
thas Sauli: Rogauit me obnixè, vt iret in Bethlehem, 29. & ait: Dimitte me, quo-
niam sacrificium solemne est in ciuitate, vnus de fratribus meis accersiuit me: nunc
ergo si inueni gratiam in oculis tuis, vadam citò, & videbo fratres meos. Ob hanc cau-
sam non venit ad mensam regis. 30. Iratus autem Saul aduersum Ionatham, di-
xit ei: Fili mulieris virum vltrò rapientis, numquid ignoro quia diligis filium Isai, in
confusionem tuam, & in confusionem ignominiosæ matris tuæ? 31. Omnibus enim
diebus, quibus filius Isai vixerit super terrã, non stabilietis tu, neque regnum tuum. Ita-
que iam nunc mitte, & adduc eum ad me: quia filius mortis est, 32. Respondens
autem Ionathas Sauli patri suo, ait: Quare morietur? quid fecit? 33. Et arripuit
Saul lanceam vt percuteret eum. Et intellexit Ionathas quòd definitum esset à patre
suo, vt interficeret Dauid. 34. Surrexit ergo Ionathas à mensa in ira furoris, &
non comedit in die calendarum secunda panem. Contristatus est enim super Dauid,
eò quòd confudisset eum pater suus. 35. Cumque illuxisset mane, venit Ionathas in
agrum iuxta placitum Dauid, & puer paruulus cum eo, 36. & ait ad puerum suũ:
Vade, & affer mihi sagittas, quas ego iacio. Cumque puer cucurrisset, iecit aliam sagit-
tam trans puerum. 37. Venit itaque puer ad locum iaculi, quod miserat Ionathas:
& clamauit Ionathas post tergum pueri, & ait: Ecce ibi est sagitta porrò vltra te.
38. Clamauitque iterum Ionathas post tergum pueri, dicens: Festina velociter, ne
steteris. Collegit autem puer Ionathæ sagittas, & attulit ad dominum suum: 39. &
quid ageretur, penitùs ignorabat: tantummodo enim Ionathas & Dauid rẽ nouerant.
40. Dedit ergo Ionathas arma sua puero, & dixit ei: Vade, & defer in ciuitatem.
41. Cumque abiisset puer, surrexit Dauid de loco, qui vergebat ad Austrũ, & cadens
pronus in terram, adorauit tertiò: & osculantes se alterutrum, fleuerunt pariter, Dauid
autem ampliùs. 42. Dixit ergo Ionathas ad Dauid: Vade in pace: quæcumque iu-
rauimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me & te, & inter semen
meum & semen tuum vsque in sempiternum. 43. Et surrexit Dauid, & abiit: sed
& Ionathas ingressus est ciuitatem.

Vers. 3. VNO TANTVM (VT ITA DICAM) GRADV EGO MORSQVE DIVIDIMVR.] Quasi dicat, vicinus sum morti, instat mihi mors parata à patre tuo: tãtùm deest illi occasio necis meæ patrandæ, illam quærit, illaque data certò me occidet. Sic ægris & senibus instat mors, vt ab ea vno tantùm gradu vel passu distare videantur. Sic nauigantes in mari vno tantùm palmo, & vt poëta ait, *quatuor digitis*, distant à morte: palmo enim duntaxat limbus nauis super mare eminet, quem si mare fluctuans transcendat, eam cum rectoribus submerget. Sic quilibet homo vno gradu distat à morte: si enim vel febri vel peste corripiatur, morietur: imò gutta vna aquæ siue catharri nocte in fauces defluens eum suffocabit, vti multis accidere videmus. Et hæc est vita tam caduca, tam incerta, tam breuis, cui mortales inhiant, & quasi semper duraturæ incumbunt, vt ei opes, honores, delicias sine fine comparent. O quàm exigui sunt mortaliũ termini! ô quàm exigui sunt mortalium animi! *Filij hominum vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Cur non vitam præsentem tam fallacem contemnitis, ac futuram beatam & æternam ambitis.

Caducitas vita humana.

Vers. 5. ECCE CALENDÆ SVNT CRASTINO, ET EGO EX MORE SEDERE SOLEO IVXTA REGEM AD VESCENDVM: DIMITTE ERGO ME, VT ABSCONDAR IN AGRO VSQVE AD VESPERAM DIEI TERTIÆ.] *Calendæ* erat primus dies mensis, qui apud Hebræos non quidem propriè erat festus, sed tamen sacrificijs celebris: vocabaturque Hebr. חדש *Chodes*, id est innouatio Lunæ & mensis, Græcè *νουμηνία*, Latinè, *nouilunium*. Hebræi enim habebant A menses lunares, adeoque nouilunium, siue prima dies nouæ lunæ & lunationis, erat primus dies mensis, vt dixi Numer. 28.11. vbi causas huius rei dedi; quare illo die sacrificium, indeque conuiuium cum amicis agitabant. Hac de causa Dauid, quasi gener regis, eo die solebat mensæ Saulis accumbere; sed quia eum sibi adeò infensum expertus erat, non fuit ausus ad eum accedere, ne rursus ab eo lanceâ feriretur. Ait ergo Ionathæ, vt animum patris erga se exploret, se interim mutato habitu latitaturum in agro vicino, vt à Ionatha responsum expectet vsque ad diem tertium; vt si primo die Calendarum Ionathas non habeat occasionem agẽdi cum patre de Dauide, aucupetur illam secundo, ac tertio die eamdem sibi significet, vt si videat patrem mitigatum & odium deposuisse, ad mensam eius accedat; sin autem, fuga saluti suæ consulat.

B Chaldæus ait fuisse calendas mensis secundi, putà Aprilis, & embolismi diem, quo proinde celebrabatur pascha: vt Dauid sic in eo à Saule quæsitus ad necem, fuerit typus Christi in Paschate à Iudæis occisi, sed à morte die tertia gloriosè resurgentis.

Sic & Romani celebres habebant mensium suorum calendas. *Calendæ* enim, ait Macrobius lib. 1. Saturn. c. 26. in fine, *inde sunt dictæ, quòd in illis Pontifex calata, id est vocata in Capitoliũ plebe, quot numera dies à Calendis ad Nonas superessent pronunciabat, & quintanas quidem, dicto quinquies verbo καλῶ, septimanas, repetito septies prædicabat.* Græci quoque celebrabant festa ἱερομηνίας teste Turnebo lib. 3. c. 4.

Calendæ unde dictæ.

QVIA FOEDVS DOMINI ME FAMVLVM TVVM Vers. 8.

TE-

TECVM INIRE FECISTI.] *Fœdus Domini* vocat fœdus coram Domino, & interposito Domini in iuramento fœderali nomine, initum. Item Dei respectu, veneratione & amore sancitum. Dicit hoc Dauid, vt acriùs pungat animum Ionathæ ad fœdus seruandum, & iuxta illud præstandum sibi opem apud patrem; vtpote quam non tantum sibi, sed & Deo quasi promissam præstiturus sit.

SI AVTEM EST INIQVITAS ALIQVA IN ME, TV ME INTERFICE, ET AD PATREM TVVM NE INTRODVCAS ME:], ne ille odio suo inueterato ardens in me sæuiat, meque crudeliter excruciet, q. d. Moriar potiùs manu amica, quàm inimica. Sic Phædra apud Senecam ait Hippolyto suo: *Nimus opto amantis immori manibus*. Similiter ait hîc Dauid: si mortem euadere nequeo, si moriendum mihi sit; malo amicâ tuâ manu amicè occumbere, quàm inimici hostili & crudeli vindictâ discruciari. Sciebat Dauid Ionathan, vtpote amicum, id nequaquam facturum: sed vtitur hac phrasi ad Pathos, vt cor Ionathæ cruciet, ipsumq́; adigat ad suam causam apud patrem seriò & efficaciter peragendam. Ita Abulens. Sic enim solent amantes amorem amantium stimulando acuere. Similiter Iapones suos cognatos vel amicos à rege ad mortem damnatos sua manu obtruncant; ne id fiat per inimicum vel carnificem: hoc enim ipsi infame & probrosum putant.

Vers. 9. COMPLETAM ESSE PATRIS MEI MALITIAM CONTRA TE] vt plenè planeque decreuerit, te ad necem persequi & occidere.

Vers. 12 DOMINE DEVS ISRAEL.] Subaudi, castiga & vindica me, si fidem Dauidi meo datam fefellero. Ionathas enim ex æstu amoris perturbatè, interruptè & incisè loquitur, vti solent facere amantes. Nam inuocat Deum, nec sensum explet, sed per Enallagen personæ, mentem & os à Deo ad Dauidem adeò à se amatum conuertit, dicens:

ET NON STATIM MISERO AD TE, ô Dauid mi! Deinde sensum explet dicens: HÆC FACIAT DOMINVS IONATHÆ ET HÆC ADDAT] quasi dicat: hisce & hisce pœnis me afficiat, & plures addat, pœnasq́ue pœnis accumulet.

Vers. 13 REVELABO AVREM TVAM,] quasi dicat: secretò, sed certò tibi quasi in aurem ingeram & indicabo.

ET SIT DOMINVS TECVM, SICVT FVIT CVM PATRE MEO,] vt sicut illum ex humili vilique ad regnum euexit, & tot victoriis cumulauit; ita faciat & tibi. Tacitè enim Ionathas hîc Dauidi regnum vaticinatur. Audi S. Hieron. hîc in Tradit. *Sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo, id est, sublime faciat regnum tuum, sicut sublime fecit patris mei regnum. Et si vixero, facias mihi misericordiam Domini; vt scilicet sim secundus in regno tuo; & si mortuus fuero, non auferes misericordiam tuam à domo mea vsque in sempiternum.*

Sic & Angelomus, Lyran. Abulens. & Vatabl. idque ita esse, patet ex eo quòd Ionathas ait Dauidi c. 23. 17. *Et tu regnabis super Israel, & ego ero tibi secundus, sed & pater meus Saul scit hoc.*

Vers. 14 ET SI VIXERO, FACIES MIHI MISERICORDIAM DOMINI,] id est coram Domino, Dominique nomine interposito mihi à te in fœdere promissam c. 18. 3. sic enim vocauit *fœdus Domini* v. 8. Alij *Domini*, id est, *Domino gratam & placitam*, ait Pagnin. Aut potiùs *Domini*, id est *magnam & insignem*, qualem scilicet solet Dominus suis fidelibus & amicis exhibere: quæ enim Domini sunt, magna sunt. Sic dicuntur *Cedri Dei* & *montes Dei*, id est magni & excelsi. Ita Vatabl. Sanchez & alij.

Porrò Hebræa hîc implexa sunt & obscura, & à variis variè vertuntur: sed sic optimè vertas, vt τὸ ולא *velo*, id est, *& non*, quod ter repetitur, legas non assertiuè sed interrogatiuè, hoc modo: *Et non*, id est: *Et nonne cùm adhuc fuero viuens, nonne inquam facies mecum misericordiam Domini? Et nonne si moriar non exscindes misericordiam à domo mea?* quasi dicat: omninò facies, & non exscindes, vt clarè vertit Noster. Sic videntur Interpretari Septuag. qui pro τὸ *& non*, vertunt: *& si*, hoc est *nonne?* si tamen assertiuè malis legere, post τὸ *& non*, subaudiendo *tantùm* sic ad verbũ verte cum Pagnin. & Vatabl. *Et non tantùm adhuc me viuente facies mecum misericordiam Domini, & non moriar: sed etiam non abscindes misericordiam tuam à domo mea vsque in sæculum, nec (tum quidem) cùm absciderit Dominus inimicos David*: qui sensus in re idem est cum priori: Et vtrumque clarè reddit vulgatus Interpres.

AVFERAT IONATHAM DE DOMO SVA.] Hæc Vers. 15.
verba non sunt in Hebræo, sed in Sept. & Latinis Roman. Sensus est quasi dicat: si ego Ionathas tibi ô Dauid fuerim infidus & fœdifragus, precor vt Deus me puniat, & meam familiam posteritatemque auferat & subuertat, vtque Deus requirat, vt iudicet, vindicet & vlciscatur inimicos Dauidis, & per consequens me meosque, si contra fœdus cum eo initum me eius hostem ostendero. Ita Abulens. Iurat enim Ionathas iuramento exsecratorio se fidem Dauidi datam seruaturum.

ET REQVISIVIT DOMINVS DE MANV INIMI- Vers. 16.
CORVM DAVID] Interrumpit hîc Auctor libri seriem historiæ & pacti, vt significet ita reipsa euenisse postea sicut imprecatus fuerat Ionathas: scilicet Deum *requisiuisse*, id est exegisse vindictam de Saule cæterisque inimicis Dauidis, qui eum iniustè persecuti fuerant & afflixerant. Ita Angelomus, qui & alium sensum affert nimirum hunc: *Deus requisiuit*, id est, rationem exegit ab iis, qui noluerunt cum Dauide inire fœdus; sicut inierat Ionathas: vtpote cùm viderent Dominum stare & pugnare cum Dauide.

Porrò Septuag. Chald. Vatabl. ex Hebræo sic appositè vertunt: *Et requirat Dominus de manu inimicorum David*: sicq; exponunt, vt hæc verba sint quasi materia fœderis, quod Ionathas cum Dauide iniit, quasi dicat: *Pepigit Ionathas fœdus cum domo David* dicendo: *requirat*, id est castiget & vlciscatur *Dominus* inimicos Dauidis, qui eum iniquè vexant & insectantur, ac consequenter castiget quoque & puniat me meosque, si fidem fallam, eique ex amico fiam inimicus.

REQVIRETVR ENIM SESSIO TVA,] id est locus Vers. 19.
sessionis tuæ in mensa, quasi dicat: quæret Saul cur vacuus sit locus sessionis tuæ, id est cur tu absis à mensa præter solitum. Solebat enim Dauid sæpè, præsertim diebus festis vel celebribus, quales erant calendæ, quasi gener regis illi in mēsa assidere tertio loco, aiunt Septuag. & Iosephus. Nam in mensa primus sedebat Saul, secundus à dextris sedebat Ionathas filius, tertius Dauid gener: Abner verò patruelis Saulis & princeps militiæ sedebat secundus à sinistris ex aduerso Ionathæ.

VSQVE PERENDIE:] primo enim die Calendarum Saul faciebat solemne epulum ex victimis pacificis à se Deo immolatis: secundò verò die

reliquias consumebat iuxta legem Leuit.7. Quare vsque ad tertium diem locus Dauidis in mensa Saulis futurus erat vacuus, & causam absentiæ Dauidis ex Ionatha quæsiturus erat Saul.

DESCENDENS ERGO FESTINVS, ET VENIENS IN LOCVM VBI CELANDVS ES IN DIE QVA OPERARI LICET,] quasi dicat: primo die post Calendas venies *in Ezel*, vt ibi lateas: nam ipso die Calendarum *operari*, & consequenter proficisci & magnum iter facere non licet. Licet enim Calendæ siue Neomenia non esset propriè festum à lege indictum, vt eo operari & proficisci vetaret; tamen populus ex deuotione & consuetudine Neomeniam vt festum colebat, illoque die ab opere cessabat, ac sacrificiis epulisque vacabat. Ita Abulens. qui citat S. Augustinum dicentem: *Meliùs facerent Iudæa mulieres si in Neomeniis nerent, quàm in his impudicè saltarent*. Fortè etiam Ionathas non loquitur de Calendis, sed de Sabbato, quod tum occurrebat, quo operari non licebat.

ET SEDEBIS IVXTA LAPIDEM CVI NOMEN EST EZEL.] Hebr. Hacyel, hoc est, sedebis iuxta certū lapidem qui vocatur *Ezel*, id est *itinerarius*, ait Pagnin. eò quòd itinerantibus in biuio demonstret vtriusque viæ exitum, qualis fuit lapis Mercurij, hic enim erat Deus & index viarum. Ita Lyran. & Vatabl. Aut dictus est *itinerarius*, eò quòd viatoribus milliaria & distantiam locorum ostendat. Sic enim posteà Romani omnis politiæ æmuli, in celebrioribus viis statuerunt lapides milliarios: Vnde illæ phrases, *primo ab vrbe lapide, secundo vel tertio ab vrbe lapide*: hoc est primo, secundo vel tertio ab vrbe milliario: Lapides hi etiamnum Romæ nonnullis in locis extant. Et talis fuisse videtur lapis hic *Ezel*. Audi Adrichomium: Lapis Ezel dicitur à viatoribus seu de ambulatione: distat à Ierusalem 150. stadiis, & ab Iordane stadiis sexaginta, teste Iosepho lib.5. Antiq. c.4 Idem lapis vel locus à Septuag. dicitur *Ergab*: Causam dicam v.41.

VERS.20 ET IACIAM QVASI EXERCENS ME AD SIGNVM,] vt scopum sagitta configam. Ita Septuag. Chald. Aquila, Symmach. Theodot. & alij.

VERS.21 DIMISIT TE DOMINVS,] liberum scilicet; liberauit te Deus de manu Saulis, fecitque vt cognito per me eius in te odio liber aufugeres & abires.

VERS.23 DE VERBO AVTEM QVOD LOCVTI SVMVS EGO ET TV, SIT DOMINVS INTER ME ET TE,] testis scilicet, quasi dicat: soli nos duo hoc fœdus iniimus; quare nullus eius est testis nisi Deus, qui vnus pro omnibus sufficit, vt iugiter memores nos reddat huius fœderis coram se initi, adigatque ad illud exactè seruandum.

VERS.25 CVMQVE SEDISSET REX SVPER CATHEDRAM SVAM.] Hinc videtur Saul sedisse ad mensam, non discubuisse: quare mos discumbendi apud Hebræos posteriùs introductus videtur.

SVRREXIT IONATHAS.] id est assurrexit venienti Abner honoris causa, ait Vatabl. Porrò Chald. vertit: *stetit Ionathas*. Septuag. *præuenit eum Ionathas*: quia enim cathedra Saulis adhærebat parieti, hinc priùs transire debebat Ionathas ad locum suum, quàm Saul sessione sua locum illi ad transeundum occluderet. Aut *surrexit Ionathas*, scilicet vt ad locum suum in mensa pergeret, illumque sedendo occuparet.

VERS.26 NEC PVRIFICATVS.] Hinc videtur, quòd conuiuium hoc regis Saulis in Calendis instructum fuerit ex victimis pacificis, hoc est pro pace, prosperitate, & felicitate totius mensis Deo oblatis; vt scilicet Deus hunc mensem sibi suoque regno faceret faustum & salutarem. Nam immundi poterant vesci communibus cibis, & mensæ regiæ accumbere: nec enim arcebantur communicatione hominum, sed sacrorum, putà ingressu templi. Cogitabat ergo Saul Dauidem ex cæde alicuius Philisthæi, aliáue simili re contraxisse immunditiem legalem, nec ab ea se adhuc purificasse, ideoque absentare à mensa regis, in qua carnes Deo oblatæ apponebantur, quibus immundi vesci non poterant.

CVR NON VENIT FILIVS ISAI?] Ecce hîc fel Saulis se exerit: non enim Dauidem nomine suo nuncupat, sed contemptim eum vocat *filium Isai*, hominis plebei. VERS.27

ROGAVIT ME OBNIXE VT IRET IN BETHLEHEM.] Mentitur Ionathas, sed officiosè, putans id sibi licere ad excusandum Dauidem amicum suum. VERS.28

FILI MVLIERIS VIRVM VLTRO RAPIENTIS,] id est fili meretricis: hæc enim viros ambit & ad scelus allicit. Sic & Septuag. *Fili*, inquiunt, *puellarum spontè venientium*; vnde videntur legisse נערית *naaroth*, id est, *puellarū*, per ר: iam legunt per נעות *naauat*. Vnde cum Pagnin. vertunt: *Fili peruersa rebellionis*; hanc enim significat מרדות pro quo Noster cum Septuag. aliis punctis legit מרדות *moredoth*, id est *descendentium ad viros, & viris se ingerentium*: ירד *iarad* enim significat, descendere. Aut Noster legit מרדות *mardot*, id est *dominantium*, quæ scilicet viris sua illecebra & forma dominantur, à radice *rada*, id est dominari. Sensus ergo est quasi dicat Saul: Videris mihi ô Ionatha non esse filius meus, sed matris adulteræ, eò quòd non pareas nec faueas mihi, sed Dauidem magis ames quàm me; quasi ille vel aliquis eius cognatus sit pater tuus, non ego; & quasi mater tua non ex me, sed ex Dauide te conceperit & genuerit; ideóque non mei, sed Dauidis amorem tibi ingenerarit. Vnde sequitur. VERS.30

IN CONFVSIONEM MATRIS TVÆ,] quasi dicat: hoc ipso quòd adeò amas Dauidem, confundis te & matrem tuam: ostendis enim ipsam non ex me, sed ex amico aliquo Dauidis concepisse.

FILIVS MORTIS EST,] id est reus mortis est, dignus est morte, ideoque à me morti destinatus. VERS.31

Allegor. Angelomus: *David*, inquit, *absconditum in agro est; Christus celatus. In mundo (inquit Ioannes) erat, & mundus eum non cognouit. Iuxta lapidem sedebat, quia in tabulis legis scriptus erat. Eum Saul odio habens, & inter epulas sedens filium mortis iudicabat: & Iudaica plebs, in Pascha epulis comminans, de nece Christi tractabat.*

DE LOCO (lapidis Ezel) QVI VERGEBAT AD AVSTRVM.] Hebr. נגב *negab*, id est *ad meridiem*, siue *Austrum*. Porrò Sept. retinuerūt nomen *negab*, quasi proprium, sed illud à descriptoribus deprauatum est, vt pro *negab*, legatur: *Ergab* vel *Argag*, vel *Argaph*, vel *Annegab*. Audi S. Hieron. in locis Hebr. *Ergab, ad quem locum Ionathas filius Saul veru direxit, militaribus iaculis se exercens. Pro quo Aquila & Symmachus interpretati sunt lapidem, licet Symmachus in alio loco pro hoc περίμετρον, id est ambitum dixerit.* VERS.41

Porrò *veru* S. Hieron. vocat telum vel iaculum, ad veru similitudinem factum æquè ac Virgil. 7. Æneid. dicens:

Et tereti pugnant mucrone veruq; Sabello.

PRO-

Pronus in terram adorauit tertio.] id est tertiò se in terram prostrauit, itaque reuerentiam Ionathæ exhibuit.

Vers. 42 Quæcumque iurauimus, in nomine Domini,] scilicet rata firmaque sint; vel eorum simus semper memores. Est Ellipsis & Reticentia mirè congruens dolentibus : hi enim ex dolore multa subticent : dolor enim eis os faucesque occludit, vt verba frangant, & sententiam dimidient vel incidant. Tale est illud Christi deflentis excidium Ierusalem : *Si cognouisses & tu.* Lucæ cap. 19. vers. 42.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David fugit ad Achimelech Pont. in Nobe, ab eoque petit & accipit panes propositionis, & gladium Goliæ. Inde vers. 10. videns in Iudea, vtpote Sauli subiecta, se latere non posse, fugit ad Achis regem Geth, apud quem proditus & accusatus, simulat se stultum, itaque liber euadit.

1. VEnit autem Dauid in Nobe ad Achimelech sacerdotem : & obstupuit Achimelech, eò quòd venisset Dauid. Et dixit ei : Quare tu solus, & nullus est tecum?
2. Et ait Dauid ad Achimelech sacerdotem : Rex præcepit mihi sermonem, & dixit : Nemo sciat rem, propter quam missus es à me, & cuiusmodi præcepta tibi dederim: nam & pueris condixi in illum & illum locum. 3. Nunc ergo si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inueneris. 4. Et respondens sacerdos ad Dauid, ait illi : Non habeo laicos panes ad manum, sed tantùm panem sanctum: si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus? 5. Et respondit Dauid sacerdoti, & dixit ei : Equidem, si de mulieribus agitur : continuimus nos ab heri & nudiusterrius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Porrò via hæc pollura est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis. 6. Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem Neque enim erat ibi panis, nisi tantùm panes propositionis, qui sublati fuerant à facie Domini, vt ponerentur panes calidi. 7. Erat autem ibi vir quidam de seruis Saul, in die illa, intus in tabernaculo Domini; & nomen eius Doeg Idumæus, potentissimus pastorum Saul. 8. Dixit autem Dauid ad Achimelech: Si habes hîc ad manum hastam, aut gladium? quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum, Sermo enim regis vrgebat. 9. Et dixit Sacerdos : Ecce hîc gladius Goliath Philisthæi, quem percussisti in Valle terebinthi, est inuolutus pallio post Ephod : si istum vis tollere, tolle. Neque enim hîc est alius absque eo. Et ait Dauid : Non est huic alter similis, da mihi eum. 10. Surrexit itaque Dauid, & fugit in die illa à facie Saul : & venit ad Achis regem Geth : 11. dixeruntque serui Achis ad eum, cùm vidissent Dauid : Numquid non iste est Dauid rex terræ? nonne huic cantabant per choros, dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia? 12. Posuit autem Dauid sermones istos in corde suo, & extimuit valdè à facie Achis regis Geth, 13. Et immutauit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ, defluebantque saliuæ eius in barbam. 14. Et ait Achis ad seruos suos : Vidistis hominem insanum; quare adduxistis eum ad me? 15. An desunt nobis furiosi, quòd introduxistis istum, vt fureret me præsente? hiccine ingredietur domum meam?

Vers. 1. VEnit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem,] summum, siue Pontificem. Erat enim *Achimelech* filius Achim, filij Achitob, filij Phinees, filij Heli, Pontificis. S. Marcus. c. 2. v. 26. ait Dauidem venisse ad *Abiathar*; siue quia *Abiathar* filius Achimalechi patre absente vel ægrotante, vices eius obibat; siue quia nomen vtrumque tam filio quàm patri erat commune, vti ibidem ostendi. Dauid initio persecutionis Saulis fugiens, secundò & tertiò ad eum rediit, sperans eum sibi reconciliare. At vbi à Ionatha cognouit implacabile eius contra se odium, fugit, nec amplius ad Saulem rediit.

In Nobe.] Ciuitas hæc cessit sacerdotibus occasione, vt videtur, Tabernaculi fœderis eò translati. Nam Iosue cap. 21. inter vrbes sacerdotales non recensetur *Nobe*. Post Iosue ergo data fuit sa- A cerdotibus, cùm Tabernaculum in illam fuit delatum. Tabernaculo enim deseruire debebant sacerdotes. Porrò duæ erant vrbes dictæ *Nobe* vna in confinio tribus Iuda & Beniamin cis Iordanem, altera trans Iordanem in dimidia tribu Manasse. Numer. 32. 42. & Iudic 8. 11. Multi priorem *Nobe* hîc accipiunt: Serarius verò posteriorem, eò quòd prior illa vicina esset Gabaa Saulis, Dauid verò hîc v. 1. dicat se illinc egressum non eodem die, sed ab heri & nudiustertius : ergo intelligit *Nobe* trans Iordanem sitam: hæc enim longiùs distabat à Gabaa, vbi habitabat Saul & Dauid.

Nota, Tabernaculum fœderis cõtinens Arcam, quod Moses fabricauit, fuit in Silo, ibique mansit vsque dum caperetur Arca à Philisthæis, à quibus post septem menses remissa, collocata fuit Arca in Cariathiarim. : inde translata fuit in domum

Obededom: inde à Dauide in Sion: inde à Salomone in templum ab eo erectum. Tabernaculum verò Mosaicum captâ arcâ videtur delatum in Nobe; quâ à Saule subuersâ, vt audiemus cap. sequenti, translatum fuit in Gabaon: inde à Salomone traductum in templum. 3. Reg 8.

Porrò Sacerdotes & Pontifices sacrificia offerebant eo loci, vbi erat Tabernaculum; quia in eo erat altare holocaustorum, in quo offerendæ erant victimæ. 1. Paralip. 21 26. subinde tamen Samuel aliique ob graues causas dispensante, Deo aliis in locis sacrificarunt; donec Deus elegit sibi stabilem locum in templo Salomonis.

Dices. Dauid dicitur tetendisse arcæ Tabernaculum in Sion, 2. Reg. 6. 17. Resp. hoc Tabernaculum non fuit illud priscum à Mose fabricatum, sed nouum à Dauide in Sion ad honorem Arcæ erectum.

B Et obstupuit Achimelech, eo quod venisset David.] quia videbat eum solum & inermem, velut vagum & profugum, ac causam, scilicet iram Saulis ignorabat.

Quare tu solus, et nullus est tecum?] solus enim Dauid fuerat cum Ionatha, ab eoque cognito decreto Saulis de se occidendo, illicò solus famelicus & inermis profugerat ad Achimelech, quasi Pontificem. Aliter respondent Lyran. Dion. & Athanas. hom. de Semente; scilicet Dauidem dici solum venisse, quia non veniebat comitatus solita frequentia famulorum & militum, sed paucis duntaxat stipatus.

Vers. 2. Rex præcepit mihi sermonem] Mentitur Dauid officiosè ad tutandam vitam suam: ne scilicet si diceret se fugere Saulem sibi infensum, Achimelech metuens iram Saulis, non auderet panes sibi dare. Rursum ne ipsi Achimelech crearet periculum vitæ apud Saulem. Erat enim ibi Doeg, Sauli addictus, qui nihilominùs Achimelech apud Saulem accusauit, ideoque causa fuit cur ab eo tot Sacerdotes occiderentur, vt audiemus capite sequenti.

Et pueris (famulis) condixi in illum et illum locum.] Hinc videtur quòd Dauid solus tectâ facie ne agnosceretur à Doeg, ingressus sit ad Achimelech, famulos verò suos iam antè cùm à Ionatha discederet, vel per se adiens, vel per Ionatham, ait Abul. euocans iusserit se in loco condicto iuxta Nobe expectare: quare ab Achimelech accepisse panes: eosque ad famulos & socios in locum condictum expectantes detulisse: omnes enim laborabant ex bidui itinere, inediâ & fame: quare omnes ex panibus sanctificatis famem expleuerunt, vt ait Christus Matth. 12. 3. quia aliunde panes communes ob metum Saulis habere non poterant. Necessitas enim non habet legem. Ita S. Hier. Hilar. S. Thom. Maldon. in Matth. 12. S. Ambros. & Toletus in Lucæ c. 6. Lyran. Dion. Abul. & alij hîc. Allegor. Angelomus: *David, ait, ad Achimelech solus venit; & Christus in passione sua, solus relictus est. Quod autem ait David, illo & illo in loco condixi pueris meis, hoc indicabat, quòd Dominus Apostolos suos ante passionem suam informans ait: Postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. David ab Achimelech quinque panes quæsiuit, sed vnum accepit: quia in quinque libris Mosaicæ legis vnitas retinetur.*

Vers. 4. Si mundi sunt pueri maxime a mulieribus?] quantò magis in lege noua maritos ab vsu vxorum abstinere decet eo die, quo panem non

A propositionis, sed diuinum, putà Eucharistiam sumere volunt? ita Theologi.

Et fuerunt vasa puerorum sancta.] Vers. 5.
Vasa, id est corpora fuerunt munda à mulieribus & impolluta. Sic Apostolus 1. Thessal. 4. 4. iubet vt quisque *vas*, id est corpus *suum possideat in honore & sanctitate*, id est puritate. Ita Abul. Aliter Vatab. qui per *vasa*, accipit vestes, quasi dicat: vestes habemus puras & mundas, quibus sanctum propositionis panem accipiamus.

Porro via hæc polluta est, sed et ipsa hodie sanctificabitur in vasis.] Hebr. דרך *derech*, id est, *via*, sæpè sumitur pro more, vsu & consuetudine: hæc enim res teritur, perinde ac pedibus teritur via sæpiùs repetita. Est Metaphora, quasi dicat: *via hæc*, id est mos hic laicus, immundus & pollutus est; quòd scilicet laici vescantur panibus propositionis, quos non nisi Sacerdotibus ex
B lege comedere licet: *sed sanctificabitur in vasis*, q. d. Panis hîc sanctus non polluetur, sed sanctè, id est purè recipietur in sanctis, Id est puris corporibus nostris, in hac graui necessitate famis, quâ etiam laicis licet panibus sanctis vesci: quare panis hîc mundus non polluetur nec profanabitur, sed à mundis famentibus mundè comedetur. Ita S. Hieron. Lyran. Abulens. Secundò Vatabl. pro *via hæc*, mallet legi, *panis hic*, quasi dicat: panis hic pollutus est profanus, eò quòd à conspectu Domini & Tabernaculo sit remotus: quare nobis laicis eum comedere licet. Tertiò alij, quasi dicat; *Via hæc polluta est* aliis quibusdam inconuenientiis, sed excusabitur propter munditiam à mulieribus. Quartò alij, quasi dicat: licèt *via hæc polluta*, & laica sit, id est laici negotij causâ suscepta; propter tamen vestium corporumque sanctitatem sanctificabitur, id est in
C necessitate illa instar sanctæ habebitur; panis iste quasi à mundis comedetur. Quintò Angelom. quasi dicat: mentiendo via & iter polluitur, dum à rege missum me fingo, & hoc necessitate mortis, sed sanctificabitur in illis, quorum causâ etiam fugio, quia illorum non solum mei periculi causâ mentior: nam ipsi huius rei causa saluabuntur. Prima explicatio vti simplicior, sic & congruentior videtur.

Allegor. Idem Angelomus: *David, ait, per viam pollutam se venisse ad Achimelech professus est, quia & Christus Dominus inter immundas Iudæorum actiones, impollutus pertransiuit. Quod autem ait: Sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis meis, hoc indicabat, quòd sancti Apostoli, qui Domini vasa erant; à contagione Iudæorum, fide purgante corda, sanctificabuntur.*

Porrò Chaldæus in Bibliis Regiis habet con-
D trariè: *Et ipse non in via polluta fuit ambulans. Ipse*, scilicet panis, quasi dicat: licet via, id est consuetudo hæc comedendi, scilicet panem sanctum, à laicis sit polluta; tamen hîc & nunc apud nos non erit polluta, ob causam iam dictam. Verùm Codices Veneti & Basilienses delent, τὸ *non*, & sic planè consentit Chaldæus cum Hebræo, Septuag. & Latinâ vulgatâ.

Neque enim erat ibi panis nisi tantum panes propositionis.] Vers. 6.
Quomodo Achimelech Pontifex in domo sua non habuit panes communes? Resp. Abulens. Causam fuisse quòd ipse iam posuerat in mensa panum propositionis panes recentes, ideoque iuxta legem veteres sustulerat ad victum suum & suorum; neque eis erat alios, eò quòd illi sufficerent. Verùm panes propositionis

come-

comedere poterant soli (vt dixi Leuit. 24.) sacerdotes eorumque filij masculi, non verò feminæ & filiæ: quare pro iis Achimelech debebat habere panes communes, quos Dauidi dare poterat & debebat. Quare planiùs dicas Dauidem hîc rem suam egisse cum Achimelech non in domo, sed in Tabernaculo, vbi alij non erant panes quàm propositionis. Dauid enim simulabat festinationem & vrgens negotium, ne fuga ipsius percrebresceret, itaque ipse caperetur vel occideretur à ministris Saulis. Symbol. S. Aug in Psal. 51. docet, Dauidem hîc non tantùm regis, sed & sacerdotis personam figurare, dum panes sanctos sacerdotibus propositos comedit, itaq; repræsentare Christum, qui fuit sacerdos æquè ac rex.

David cum Achimelec egit, non in eius domo sed in Tabernaculo.

Vers. 7. Erat autem ibi vir quidam de servis Saul in die illa, intus in Tabernaculo.] Pro *intus*. Serarius vult legendum *tentus*, hoc est detentus. Sic enim habent Hebræi, Septuag. Chald. S. Hieron. Vatabl. & alij: nimirum obligatus erat voto, quo vouerat se per aliquot dies in Tabernaculo mansurum, vt orationi & legi Dei legendæ & audiendæ vacaret. Ita Rabanus & ex eo Glossa. Aut vt Theod. tenebatur in Tabernaculo, quia torquebatur à quodam dæmone: aut tenebatur morbo, & ideò in tabernaculo orabat, vt eo liberaretur.

Et nomen eius Doeg Idumæus:] quia in Idumæa habitarat, nam Iosephus ait eum fuisse Syrum. Hebræi apud S. Hieron. tradunt eum fuisse armigerum Saulis: qui Saule se occidente etiam ipse se occidit c. 31. sed hoc incertum, & à Rabbinis confictum videtur. Prodidit hic Doeg Dauidem & Achimelech Sauli, vt audiemus cap. sequenti: ideoque fuit typus Iudæ proditoris prodentis Christum Iudæis. Ita S. August. in Psalm. 51.

Potentissimus Pastorum Saul,] id est vt Chald. *Præfectus Pastorum Saulis*, Septuag. vertunt: *Pascens mulas Saulis*: vnde hoc ex Sept. traductum in nonnullis codicibus Latinis legitur, æquè ac apud Iosephum. Verùm id rectè sustulere Romani, vt ostendit hic Franc. Lucas in Notationibus.

Vers. 9. Ecce hic gladius Goliath, &c. est involutus pallio post Ephod:] nimirum Dauid gladium hunc quo Goliam truncarat, obtulerat & consecrauerat Deo, quasi victoriæ auctori in Tabernaculo. Ita Abulens. Serarius & alij; licet id neget Lyran.

Post Ephod.] id est post locum siue post vestiarium, in quo Ephod & vestes sacerdotales asseruabantur, ait Vatabl. Aliter Chald. *Gladius Goliæ*, inquit, *opertus pallio, postquam quæsiuit illi in Ephod*, quasi dicat: gladius hic oblatus fuit Deo per oraculum, quo Dauid consulens Deum per Pontificem indutum Ephod, in quo erant Vrim & Tummim, vbi vellet reponi hunc gladium; ab eo audiuit illum sibi dicandum in Tabernaculo. Sic & Serarius qui id colligit ex cap. 22. v. 10. 13. 15.

Hinc colligit Abulens. rectè in templis dicari Deo gladios, arma, vexilla, similiaque anathemata in memoriam & gratitudinem sanitatum, victoriarum, aliorumque beneficiorum à Deo & Sanctis receptorum.

Anathemata in templis Deo dicanda.

Et ait David: Non est huic alter similis, da mihi eum.] Hinc patet Dauidem procero vastoque fuisse corpore; vtpote qui gladio Goliæ vteretur & pugnaret.

Alleg. Angelomus: *David, ait, Golia gladium sustulit, quia & Christus Dominus diaboli arma abstulit. Fortis enim ipse spolia diripuit.*

Surrexit itaque David, et fugit in die illa a facie Saul, et venit ad Achis regem Geth.] Dauid dimissis alio famulis solus fugit, & venit ad Achis, vt meliùs lateret incognitus; ne si cognosceretur tot stragum auctor occideretur; vt patet ex sequent. Nam Goliath occisus à Dauide erat ex *Geth*, cuius Rex erat *Achis*. Porrò *Achis* hic in titulo Psal. 33. vocatur *Abimelech*, aut potiùs *Achimelech*, id est *Achis rex*, vti vertunt Theodotion, Symmachus, sicque explicat ibidem S. August. Vers. 10

Numquid non iste est David rex terræ?] qui vbique præliatur, vincit & dominatur: aut vt Vatabl. *rex terræ*, id est huius regionis nostræ: ad eũ enim regnum terræ nostræ pertinere videtur propter deuictum Goliath: ea enim lege pugnatum erat, vt victor possideret regionem victi, quasi dicat: cùm ad Dauidem regnum tuum videatur pertinere ô Achis, cur eum in illud admittis? Vers. 11

Posuit autem David sermones istos in corde suo,] cogitans modum & rationem accusationem hanc refellendi vel declinandi, & euadendi tam præsens vitæ periculum. Vnde tunc orauit & composuit Psal. 55. in quo petit ab hostibus maledicis liberari, & paulò pòst dictauit Psal. 33. illius enim hic est titulus: *David cùm immutauit vultum suum coram Achimelech, & dimisit eum & abiit.* 1. Reg. 21. vnde videtur Dauid Psalmum hunc dictasse non initio accusationis & periculi, sed postquam ab Achis dimissus liber euasit. Nam Deo pro liberatione gratias agens cecinit: *Benedicam Dominum in omni tempore.* Dauid enim Goliath Gethæum, multosque alios Gethæos & Philisthinos occiderat, vnde eis erat odio ac terrori: Geth enim erat vna ex quinque Satrapiis Philisthinorum, cuius Satrapa, siue rex, id est regulus erat Achis. *Geth* Hebr. idem est quod torcular, idq; hîc appositum est. Dauid enim metu Saulis coactus fuit fugere ad Philisthæos coniuratos Israëlis & suos hostes; vnde ibi quasi in torculari pauoris & angoris pressus fuit: Geth tempore S. Hieron. Diocæsarea dicebatur. Sita est iuxta Gazam & Accaron, ita Adrichom. Vers. 12

David hoc tempore composuit Psal. 55. & 33.

Et immutavit os suum coram eis.] Pro *os suum* Hebr. est טעמו *taamo*, id est *gustum suum*, hoc est sensum suum, putà mentem suam, hoc est: Dauid qui priùs erat sensatus, finxit se insanum. Ita Vatabl. Secundò Pagnin. vertit: *sermonem suum*, quasi dicat: Dauid immutabat sermonem, maximè quoad pronuntiationem & accentum; ac ne Iudæus videretur, aliâ dialecto & pronuntiatione vtebatur. Ita Serarius. Tertiò & planè *gustum*, id est habitum oris & faciei suæ: ore enim & facie ostenditur gustus tum corporis tum mentis; quid scilicet homo gustet, quid ei placeat, quid eum oblectet, quidue ei displiceat, eumque contristet. Dauid ergo *mutauit gustum*, id est habitum oris & vultus sui, illum detorquendo, contrahendo, dilatando, & in varias formas gestusque os, oculos, nares & labia transformando, vti faciunt stulti, cùm quid eis placet, vel displicet. Vers. 13

Alleg. Angelom. *David, ait, id est Christus mutauit os suũ, dum aliã legem, aliud testamentum, alia præcepta & Sacramenta quàm fuerãt legis veteris, in lege noua instituit; præsertim Eucharistiã: mutauit enim ipse sacrificia boum & taurorũ in sacrificium Eucharisticũ corporis & sanguinis sui.* Ita & S. Aug. in titulo Psal. 33. qui &

addit: *Insanire Christus videbatur Iudæis, dum diceret: Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Vnde dicebant: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?* Ioan. 6.

ET COLLABEBATVR INTER MANVS EORVM] Hebr. ויתהלל *ithholel*, quod Pagnin. vertit: *insaniebat*, Vatabl. *simulabat se stultum*. Chald. *Et stupidus factus in manu eorum*, scilicet Dauid iactando brachia, diuaricando tibias, titubando, & cadendo in terram fingebat se insanum vel epilepticum.

Allegor. Christus collapsus est in manibus Iudæorum, quando ab eis crucifixus fuit. Ita Angel. Glossa, & ex ea S. Tho. 2.2. q. 111. art. 1. ad 2. Sept. vertunt: περιεφέρετο ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, id est, *delirabat*, id est, *delira faciebat & delirum se fingebat in manibus suis*: παραφορὰ enim est, mentis error & deliratio, teste Galeno & Suida, qui παράφορον quoque appellat Dæmoniacũ; vt Dauid hic repræsentet Christum, qui à Iudæis habitus est vt delirus & dæmoniacus, ac ab Herode veste albâ, quasi stultus, indutus est. Vnde & S. August. in Psal. 33 qui de hac re: *Psalmus*, inquit, *ostendit sanam & sobriam ebrietatem*. Idem tamen ibidem vertit: *ferebatur in manibus suis*, idque aptat Christo, qui in vltima cœna instituens Eucharistiam, eam gestans manibus suis portabat. τὸ enim περιφέρειν propriè dicitur de ferculis, cùm in triclinium mensamque inferuntur. *Ferebatur*, ait S. August. *Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis.*

ET IMPINGEBAT IN OSTIA PORTÆ.] Hebr. ויתו *ietau*, quod Chald. vertit; *lineam super vacuas portæ*, quasi dicat: rectâ lineâ in ostia ferebatur & arietabat vti faciunt arietes; aut lineas formabat in ostio. Pagnin. *designabat in ostiis portæ*. Vatabl. *Exarauit vnguibus in valuis portarum*: vel *pingebat siue scribebat in ostiis portæ*, sicut fatui in ostiis solent digitis suis pingere, & varias lineas describere.

Porrò S. August. in titulo Psal. 33 ex Septuag. legit: *affectabat & tympanizabat ad ostia ciuitatis*, hoc est tam crebrò & fortiter in ostia impingebat, vt tympanum pulsare videretur, aut tympana & alia ludicra in ostio pingebat.

Allegor. verò S. August. idipsũ de Christo crucifixo explicans: *Affectauit*, inquit, *id est compassus & miseratus est nos è supremis; & quoniam qui crucifigitur, in ligno extenditur; vt autem tympanum fiat, caro, id est corium in ligno extenditur; dictum est: & tympanizabat, id est crucifigebatur, in ligno extendebatur. Affectabat, id est affectum in nos habebat, vt animam suam poneret pro omnibus suis. Tympanizabat: Quomodo? ad ostium ciuitatis. Ostium nobis est, quod aperitur vt credamus in Deum. Clauseramus ostia contra Christum, & aperueramus diabolo, contra vitam æternam; clausum cor habebamus, ille autem Dominus Deus noster, quia clausum cor habebamus homines aduersùs vitam æternam, nec poteramus videre verbum quod vident Angeli, cruce aperiebat corda mortalium, hoc est, tympanizabat ad ostium Ciuitatis.*

Hinc Hebr. *ietau*, verti potest: *delineabat litteram tau*, id est formabat figuram crucis: hanc enim exhibet littera *tau*. Denique Septuag. pro *ietau*, videntur legisse: *iatef*, id est *tympanizabat*; תוף *toph* enim est *tympanum*: ita dictum à sono tympani per Onomatopœiam.

DEFLVEBANTQVE SALIVÆ EIVS IN BARBAM] vti fit in Epilepticis, phreneticis, stupidis & stultis.

Allegor. id de Christo explicat S. August. in titulo Psalm. 33. in fine: *Quid, inquit, sunt? saliuæ enim currunt infantibus. Nonne erant tamquam infantilia verba, manducate carnem meam & bibite sanguinem meum? sed ista infantilia verba tegebant virtutem ipsius. Virtus enim in barba intelligitur. Saliuæ igitur decurrentes super barbam eius, quid sunt, nisi verba infirma virtutem eius tegentia?* Sic quoque Beda, Eucherius, Angelom. & Rabanus, qui more suo S. Augustinum sequuntur.

An fictio Dauidis fuerit peccatum?

Quæres, An Dauid peccarit fingendo se stultum? Affirmant nonnulli: ratio est, quia vt docet S. Thom. 2.2. q. 111. art. 1. ad 2. Fictio est mendacium non verbi, sed facti; mendacium autem est peccatum. Vnde S. Thom. ibidem ad 2. Dauidem non aliter excusat, quàm quòd fictio hæc fuerit figuralis; fuit enim figura Christi, qui cùm esset Deus alium se esse quasi simulauit, cùm carnem nostram assumpsit, & in ea tot labores & dolores ipsamque crucem subiit.

Resp. negatiuè.

Mitiùs, veriusque Abulens. & alij censent, Dauidem non peccasse; tum quia videtur ad hoc motus à Deo: vnde & paulò pòst recedens ab Achis Dei instinctu composuit elegantem psalmum 33. *Benedicam Dominum in omni tempore*; tum quia Dauid impingens in ostia, aliasque actiones deliras faciens ipso facto non dicebat se esse stultum, sed se id dumtaxat simulare ob instans periculum; hoc autem erat verum. Porrò sic simulare non est mendacium, sed silentium dumtaxat veritatis, siue dissimulatio quâ quis aliam quasi personam, alios gestus moresque induit iustâ de causâ, vt tegat veritatem ad euadendum periculum. Sic Samuel finxit se ire ad immolandum in Bethlehem, cùm iret ad vngendum Dauidem in regem cap. 16. 2. sic Iosue c. 8. 5. finxit se pauidum fugere ciues Hai, vt eos ex vrbe eliceret & mactaret. Sic Gedeon Iudic. 7. 20. cum trecentis, complosione lagenarum & effulguratione lampadarum finxit se magnum habere militum numerum, vt Madianitas innumeros consternaret. Idem sensere & fecere Gentiles. Vnde Horatius lib. 4. Carm. Ode 12. *Misce, ait, stultitiam consiliis breuem. Dulce est desipere in loco.* Et Cato:

Insipiens esto, cùm tempus postulat aut res.
Stultitiam simulare loco prudentia summa est.

Et Ausonius lib. 2. Distichorum. Sic Solon vnus è septem Græcorum sapientibus, & Atheniensium legislator finxit se delirum, vt Atheniensibus persuaderet recuperare Salaminam Insulam. Capitale enim erat ea de re loqui. Ita Plutar. in Solone. Denique S. Simeon cognomento *salus*, id est stultus; S. Franciscus (qui se nominabat fatuellum mundi) multique alij Sancti simularunt se stultos, tum ad insignem humilitatem; tum vt docerent honoris mundique contemptum, ac mundi sapientiam meram esse stultitiam. Vnde S. Paulus 1. Corint. 4. *Nos*, inquit, *stulti propter Christum*. Et noster S. Ignatius: *Sic*, ait, *mundo demens, vt sapiat Domino*: quia *quod stultum est Dei, sapientius est hominibus*. 1. Corinth. 1. 15. Vide ibi dicta.

Multi Sancti simularunt stultitiam.

AN DESVNT NOBIS FVRIOSI?] quia sicut nusquam desunt ægrotantes corpore, sic nec ægri mente: præsertim quia mentis ægritudo & delirium pendet ex ægritudine corporis & cerebri; quod si minimum lædatur, minuatur, vel distorqueatur, creat epilepsias, phreneses, deliria, furores, &c. Fabulantur Rabbini vxorem & filiam regis Achis laborasse delirio. Vers. 15

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Dauid fugit in ſpeluncam Odollam, inde v. 5. monente Gad propheta redit in terram Iuda. Audit id Saul ſuoſque incitat vt eum proſequantur, ſibique prodant & tradant. Mox v. 9. Doeg accuſat Achimelech Pontificem, quòd Dauidi dederit panes & gladium Goliæ. Quare v. 18. eum cum 85. ſociis Doeg iuſſu Saulis occidit.

1. ABiit ergo Dauid inde, & fugit in ſpeluncam Odollam. Quod cùm audiſſent fratres eius, & omnis domus patris eius, deſcenderunt ad eum illuc. 2. Et conuenerunt ad eum omnes, qui erant in anguſtia conſtituti, & oppreſſi ære alieno, & amaro animo: & factus eſt eorum princeps, fueruntque cum eo quaſi quadringenti viri. 3. Et profectus eſt Dauid inde in Maſphà, quæ eſt Moab; & dixit ad regem Moab: Maneat, oro, pater meus & mater mea vobiſcum, donec ſciam quid faciat mihi Deus. 4. Et reliquit eos ante faciem regis Moab: manſeruntque apud eum cunctis diebus, quibus Dauid fuit in præſidio. 5. Dixitque Gad propheta ad Dauid: Noli manere in præſidio, proficiſcere & vade in Terram Iuda. Et profectus eſt Dauid, & venit in ſaltum Haret. 6. Et audiuit Saul quòd apparuiſſet Dauid, & viri qui erant cum eo, Saul autem cùm maneret in Gabaa, & eſſet in nemore, quod eſt in Rama, haſtam manu tenens, cunctique ſerui eius circumſtarent eum, 7. ait ad ſeruos ſuos qui aſſiſtebant ei: Audite nunc filij Iemini, numquid omnibus vobis dabit filius Iſai agros & vineas, & vniuerſos vos faciet tribunos, & centuriones. 8. quoniam coniuraſtis omnes aduerſum me, & non eſt qui mihi renunciet, maximè cùm & filius meus fœdus inierit cum filio Iſai? Non eſt qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annunciet mihi: eò quòd ſuſcitauerit filius meus ſeruum meum aduerſum me, inſidiantem mihi vſque hodie. 9 Reſpondens autem Doeg Idumæus, qui aſſiſtebat, & erat primus inter ſeruos Saul: Vidi inquit, filium Iſai in Nobe apud Achimelech filium Achitob ſacerdotem. 10. Qui conſuluit pro eo, Dominum, & cibaria dedit ei: ſed & gladium Goliath Philiſthæi dedit illi. 11. Miſit ergo rex ad accerſendum Achimelech ſacerdotem filium Achitob, & omnem domum patris eius ſacerdotum, qui erant in Nobe, qui vniuerſi venerunt ad regem. 12. Et ait Saul ad Achimelech: Audi fili Achitob. Qui reſpondit: Præſto ſum Domine. 13. Dixitque ad eum Saul: Quare coniuraſtis aduerſum me, tu & filius Iſai, & dediſti ei panes & gladium, & conſuluiſti pro eo Deum, vt conſurgeret aduerſum me, inſidiator vſque hodie permanens? 14. Reſpondenſque Achimelech regi, ait: Et quis in omnibus ſeruis tuis, ſicut Dauid fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum, & glorioſus in domo tua? 15. Num hodie cœpi pro eo conſulere Deum? abſit hoc à me: ne ſuſpicetur rex aduerſus ſeruum ſuum rem huiuſcemodi, in vniuerſa domo patris mei: non enim ſciuit ſeruus tuus quidquam ſuper hoc negotio, vel modicum vel grande. 16. Dixitque rex: Morte morieris Achimelech, tu, & omnis domus patris tui, 17. Et ait rex emiſſariis, qui circumſtabant eum: Conuertimini, & interficite ſacerdotes Domini; nam manus eorum cum Dauid eſt: ſcientes quòd fugiſſet, & non indicauerunt mihi. Noluerunt autem ſerui regis extendere manus ſuas in ſacerdotes Domini. 18. Et ait rex ad Doeg: Conuertere tu, & irrue in ſacerdotes. Conuerſuſque Doeg Idumæus, irruit in ſacerdotes, & trucidauit in die illa octogintaquinque viros veſtitos ephod lineo, 19. Nobe autem ciuitatem ſacerdotum percuſſit in ore gladij, viros & mulieres, & paruulos, & lactentes, bouemque & aſinum, & ouem in ore gladij. 20. Euadens autem vnus filius Achimelech, filij Achitob, cuius nomen erat Abiathar, fugit ad Dauid, 21. & annuntiauit ei quòd occidiſſet Saul ſacerdotes Domini. 22. Et ait Dauid ad Abiathar: Sciebam in die illa, quòd cùm ibi eſſet Doeg Idumæus, procul dubio annuntiaret Sauli; ego ſum reus omnium animarum patris tui. 23. Mane mecum, ne timeas; ſi quis quæſierit animam meam, quæret & animam tuam, mecumque ſeruabetis.

VERS. 1. ABIIT ERGO DAVID INDE, ET FVGIT IN SPELVNCAM ODOLLAM.] *Odollam* erat vicus in tribu Iuda, ad dexteram euntibus ex Ieruſalem in Hebron. Audi ex S.Hieron. Guilielmo Tyrio & aliis Adrichomium in tribu Iuda num. 201. *Spelunca Odollam, in ipsâ petrâ fuit, locus natura tutus,*

Descriptio speluncæ Odollam. *communitus, in quam cùm Dauid fugisset à facie Saul, ibiq; multos angustia & ære alieno oppressos ad se confugientes susciperet, factus est princeps quadringentorum virorum. Habuit eumdem vsum spelunca alias tempore Christianorum: Nam Turcæ cùm ad ea loca populabundi deuenissent, fugerunt habitatores vicinorum locorum, & sese cum vxoribus, liberis, armentis & gregibus huc contulerunt.*

Vnde appositè *Odollam*, vel vt Hebr. est *Adulam*, idem est quod congregatio, transitus vel præda eorum, ait Pagnin. in nomin. Hebr.

Symbol. Angelomus & Eucherius: Spelunca hæc, inquiunt, repræsentat carnem Christi in qua quasi in spelunca abscōdita delituit diuinitas Christi. Aut sepulchrum Christi, quod testimonium (hoc enim Hebr. significat *Odollam*, ait Beda) fuit Christum esse Deum, cùm ipse tertio die ex illo corpus suum rediuiuum & gloriosum suscitauit.

Vers. 2. Et convenervnt ad evm omnes qui erant in angvstia constitvti, et oppressi ære alieno.] Dices, Quomodo illos admisit Dauid in præiudicium creditorum, ne eos cogere possent ad soluendum sibi debita? Respon. Caietanus Illos cessisse bonis, vel impotentes fuisse ad soluendum: vnde ipsâ impotentiâ excusabantur à soluendo, vsque dum ad pinguiorem fortunam euaderent, quod futurum erat per societatem & prudentiam Dauidis, qui hostium spoliis omnes suos ditauit, vt patet 2. Reg. 2. & 15.

Dauid ad se confugientes optimè instruxit. Quod enim Dauid omnes ad se confugientes optimè ad omnem iustitiam & honestatem instruxerit, patet ex Psalm. 33. quem tum composuit. Hic enim Psalmus ad litteram continet doctrinam, quam Dauid ibidem dedit suis sociis & militibus: vnde eos alloquens v. 11. ait: *Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos.* Item ex eò quòd Dauid secum habebat Gad prophetam & virum sanctum.

Allegor. Dauid fuit typus Christi, ad quem confugiebant omnes ægri, afflicti, pœnitentes; Vnde ipse eos aduocans ait: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Matth. 11. ita Angelomus.

Vers. 3. Et profectvs est David in Maspha, qvæ est Moab,] id est quæ est vrbs regionis Moabitidis ad Moabitas non ad Iudæos pertinens. Fugit enim Dauid ex Iudæa, vtpote Sauli subdita in terram Moab, in quam nil poterat Saul. Porrò alia erat *Masphα* in Iudæa, vbi Samuel conuentum populi egit cap. 7. 6.

Maneat, oro, pater mevs et mater mea vobiscvm.] Hinc collige Saulem non solum Dauidem, sed & eius parentes & cognatos persecutum fuisse, vel certè illos persecutionem Saulis metuentes extra Iudæam in Moabitidem profugisse.

Vers. 4. Qvibvs David fvit in præsidio.] id est in arce vel loco munito terræ Moab. Hunc enim significat Hebr. מצודה *metsuda*.

Vers. 5. Dixitqve Gad propheta, &c. Vade in terram Ivda,] quia mansio Dauidis in Iuda multis fuit vtilis, & plurimum Dauidi attulit auctoritatis, vt ad regnum illicò à tribu Iuda promoueretur, vti re ipsa euenisse audiemus in sequent. ita Caietan.

Et venit in saltvm Haret,] qui locus desertus erat, inuius & incultus, non nisi sentibus, & vepribus perhorrescens, *Nihilominùs*, inquit Rabbi Salomon, *diuina virtute factus est idem locus abundans fructibus, & animalibus, & irriguus fontibus, vt Dauidem & viros eius non solùm sustentaret; sed etiam mirificè recrearet.* Quò alludens Dauid: *Dominus*, inquit, *regit me*, seu vt est in Hebræo, *pascit me: in loco pascuæ ibi me collocauit: super aquam refectionis educauit me.* Psalm. 22. v. 1. vbi vides aridas & spinosas vias amantibus commutari in floridas & amœnas.

Vers. 7. Avdite nvnc filii Iemini,] id est filij Beniamin, contribules, & cognati mei, agite, certate pro me æquè ac pro vobis, ne regnum à me vestraq; tribu ad tribum Iuda & Dauidem transferatur.

Vers. 10. Qvi consvlvit pro eo Dominvm] per Ephod in quo erant Vrim & Tummim, de quibus dixi Exod. 28. 30. Hinc patet Achimelech pro Dauide petiisse & accepisse à Deo oraculum, quâ *Achimelech pro Dauide oraculum accepit à Deo.* viâ pergere, & quid agere deberet Dauid, & quis rerum suarum futurus esset exitus, prosper, an aduersus; licet Hugo putet Doeg id fingere, & mentiri vt maiorem iram Saulis contra Dauidem & Achimelech concitet: nec enim eum pro Dauide consuluisse Deum.

Fugæ 15. Dauidis. Moraliter, Nota hîc varias, continuas & acres persecutiones, errores, fugas, pericula quibus per decem annos assiduè à Saule exagitatus fuit Dauid: idque ob suam virtutem quâ Goliath occiderat, & Israëlem liberarat. Nam primò: Saul Dauidem pulsantem citharam, itaque se liberantem à spiritu malo bis lanceâ vibratâ configere voluit cap. 18. 11. cap 19. 10. Secundò, eumdem contra Philisthæos misit, vt ab eis occideretur, ibidem vers. 17. & 25. Tertiò, submisit satellites, qui Dauidem domi caperent ad necem; sed Michol eum per fenestram dimisit cap. 19. 11. Quartò Dauid fugit ad Samuelem in Ramatha, ibidem v. 18. Quintò, cap. 20. abiit ad Ionatham qui eum Sauli reconciliare conatus est, sed frustrà. Sextò, fugit in Nobe ad Achimelech Pontificem cap. 21. vers. 12. Septimò, ex Nobe fugit in Geth ad Achis regem, ibidem vers. 10. Octauò, latuit in spelunca Odollam cap. 22. 1. Nonò, inde secessit in Maspha vrbem Moab, ibidem v. 3 Decimò, inde transiit in saltum Haret, ibidem v. 5. Vndecimò pertexit in Ceilam, eamque à Philisthæis liberauit cap. 23. 1. Duodecimo, abscondit se in monte Ziph, colle Hachila, & deserto Maon, cap. 23. v. 14. 19. & 24. Decimotertiò, delituit in deserto Engaddi c. 24. 1. vbi oram chlamydis Saulis abscidit eo illæso. Decimoquartò, abdidit se in desertum Ziph, vbi scyphum & hastam Sauli dormienti abstulit eo intacto cap. 26. 2. Decimoquintò, fugit ad Achis regem Geth cap. 27. 2. Hi sunt omnes errores & fugæ Dauidis, quas ordine suo digessi.

Dauidis patientia. Verùm has omnes inuictâ suâ patientiâ & magnanimitate tolerauit & superauit Dauid; ideoque ex singulis fortior & gloriosior euasit; adeoque per has omnes, quasi per totidem gradus ad apicem gloriæ regnumque conscendit.

Alleg. ergo Dauid repræsentauit Christum, qui prædicans, hominesque à morbis animæ & corporis liberans, assiduas persecutiones, contradictiones, conuicia, blasphemias Scribarum, Pharisæorum, Pontificum, inuictâ constantiâ, æquè ac benignitate sustinuit vsque ad mortem Crucis; ideoque gloriam & regnum æternum in cælis non tantùm sibi, sed & omnibus fidelibus sanctisque suis peperit & acquisiuit.

Tro-

Tropol. de valente persecutione. Tropol. Christum & Dauidem imitetur Christianus, vt sibi persuadeat eâdem viâ, scilicet persecutionis & crucis sibi incedendum, si ad culmen sanctitatis, gloriæ & felicitatis æternæ peruenire velit. Æternâ enim Dei lege sancitum est: *Omnes qui volunt piè viuere in Christo Iesu persecutionem patientur.* 2. Timoth. 3. 12. Sic S. Athanasius per 40. annos persecutiones assiduas ab Arrianis passus, vagus & erro totum quasi orbem fugiendo obiuit; sed sua heroicâ virtute de omnibus victor triumphauit. Si ergo ob fidem, pietatem, virtutem, pateris; cogita te esse Dauidem, & cum eo animos non demitte, sed attolle sciens tuum Saulem, tuum persecutorem tibi fabricare coronam gloriæ & diadema regni æterni. Si innocentiâ es Abel, necesse est vt eam probet & exerceat inuidus Cain. Si simplicitate es Iacob, oportet vt hirsutus Esau te stimulet. Si castitate es Ioseph; oportet vt impudica hera te tentet. Si mansuetudine & generositate es Moses, conuenit vt tuus te Pharao exagitet, attollat, perficiat. Audi S. Ioan. Apoc. 7. 14. Martyrum sub Antichristo agones & coronas describentem: *Hi sunt qui qui venerunt de tribulatione magna; & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni: ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius, & qui sedet in throno, habitabit super illos, &c.*

Denique inuidia. Denique vide hic quantum malum sit inuidia, quæ Saulem assiduè torsit, & in tot cædes & scelera adegit, vt tandem ipse sibi mortem consciscceret. Audi S. Cyprianum Saulis & cuiuslibet inuidi noxas & damna recensentem Serm. de Zelo & liuore: *Ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus auctiorem, zelo excæcante sensus nostros, atque in ditionem suam mentis arcana redigente. Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicij dies non prouidetur. Inflatur superbia, exacerbatur sæuitia, perfidia præuaricatur, impatientia concutitur, furit discordia, ira feruescit, nec se iam potest cohibere vel regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc Dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, vnitas scinditur, ad hæreses atque ad schismata prosilitur.* Et paucis interiectis inuidiam graphicè depingens: *Qualis*, inquit, *est animæ tinea, quæ cogitationum tabes, pectoris quanta rubigo, zelare in altero vel virtutem eius, vel felicitatem. id est, odisse in eo, vel merita propria, vel beneficia diuina; in malum proprium bona aliena conuertere, illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam facere suam pœnam, velut quosdam pectori suo admouere carnifices, cogitationibus & sensibus adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent, qui cordis secreta malevolentiæ vngulis pulsent, non cibus talibus lætus, non potus potest esse iucundus, suspiratur semper & ingemiscitur & doletur.*

Vers. 15 NVM HODIE COEPI PRO EO CONSVLERE DEVM?] quasi dicat: iam antè sæpè pro eo, tuo cõsensu & iussu consului Dominum, cùm scilicet Dauid educturus esset tuas copias in prælium, an id futurum esset felici successu, an aduerso? non ergo iam primùm pro Dauide nunc tibi suspecto & exoso, vti ex verbis tuis colligo, cœpi consulere Dominum. q. d. nesciebam te iram & odium gerere contra Dauidem paulò antè tibi adeò amicum & fidelem: quare noli ad culpam & pœnam mihi meæque domui imputare, quòd panes & gladium ei dederim: non enim illa dedi ipsi, nisi vt iis ad tuum seruitium (quod ipse se exequi asserebat) vteretur. Nam de sua in eum offensa hucusque nil omninò sciui nec paruum, nec magnum.

Vers. 16 DIXITQVE REX: MORTE MORIERIS ACHIMELECH TV ET OMNIS DOMVS PATRIS TVI.] Vide hic summam crudelitatem, impietatem & barbariem Saulis in insontem Pontificem & Sacerdotes; *Saulis summa crudelitas.* imò in omnes ciues Nobe, quos innoxios trucidari iussit cum omnibus paruulis, feminis & armentis, v. 19. Hæc, inquit Theodor. qu. 53. & Cedrenus, *maior aliis eius peccatis.* Saulis cædes fuit omnibus aliis eius peccatis magis impia. Vnde & Iosephus lib. 6. cap. vlt. inter Saulis mortis causas hanc etiam reponit, & copiosè Auth. Trad. apud S. Hieron. lib. 2. Reg. cap. 1.

Saul typus Herodis. Quare Saul fuit hic typus & præcursor Herodis, occidentis paruulos in Bethlehem propter Christum. Hic expletum fuit oraculum Dei contra Heli editum cap. 2. v. 33. Omnes enim hi Sacerdotes erant posteri vel cognati Heli.

Vers. 17 ET AIT REX EMISSARIIS,] id est cursoribus, qui quasi satellites Saulis Achimelech & Sacerdotes ex Nobe ad Saulem in Gabaa euocarant & adduxerant.

NAM MANVS EORVM CVM DAVID EST,] q. d. fouent iuuantque Dauidem meum hostem & regni æmulum.

NOLVERVNT AVTEM SERVI.] Laudandi sunt hi serui, quòd Sauli obedire, & manus suas sanguine Sacerdotũ fœdare noluerint. Ita Theod. S. Chrysost. tamen in Psalm. 134. reprehendit eos quòd positiuè & efficaciter non egerint causam Sacerdotum apud Saulem, vt eorum cædem impedirent; sicut cap. 14. intercesserant pro Ionatha, eiusque necem discusserant. Sed alia erat causa Ionathæ filij Saulis, alia Sacerdotum, quos quasi Dauid fauentes certò mactare decreuerat Saul.

Vers. 18 CONVERSVSQVE DOEG. (*Doeg.* Hebr. idem est quod, *solicitans*: scilicet Saulem ad necem Dauidis & Sacerdotum) IDVMÆVS IRRVIT IN SACERDOTES, ET TRVCIDAVIT IN DIE ILLA OCTOGINTA QVINQVE (ita Hebr. Chald. Roman. Septuag. Complut. Minùs rectè ergo Septuag. Vaticani numerant 305. Theodor. verò peius numerat 350.) VIROS VESTITOS EPHOD LINEO.] id est Sacerdotes & Leuitas; hi enim gestabant *Ephod lineum*, cùm Pontifex gestaret Ephod gemmeum & polymitum.

Ecce Doeg accusator & calumniator Dauidis & Achimelech in scelere profecit, fitque eius & Sacerdotum sacrilegus carnifex, vt crimen quòd cœpit perficiat. Ita scelestus ex vno crimine in aliud, ex minori ad maius prolabitur. Porrò Angelomus in lib. 2. c. 21. tradit duos Saulis filios paruulos Armoni & Miphiboseth ex Respha concubina, cùm Doego manus illis attulisse; ideoque etiam propterea à Gabaonitis crucifixos.

Quocirca Philo Biblicus asserit Doeg hoc triste à Deo accepisse oraculum: *Ad Doeg Syrum hæc dicit Dominus: Ecce dies veniunt citò, & ascendet vermis igneus in linguam eius, & tabescere faciet eum; & erit habitatio eius cum Cain in igne inextinguibili semper.* Verius est *Hoc tempore compositus Psal. 51.* Dauidem tunc composuisse Psalmum 51. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? tota die iniustitiam cogitauit lingua tua, &c. Proptereà Deus destruet te in finem.* Titulus enim illius Psalmi est hic: *In finem intellectus Dauid, cùm venit Doeg Idumæus, & nunciauit Sauli: Venit Dauid in domum Achimelech.* Hinc Doeg, ait Eucherius & Angelomus, fuit typus & præcursor tum Iudæ proditoris, tum Antichristi, qui Sacerdotes Christi maximè persequetur, eosque martyrio efficiet.

TRV-

TRVCIDAVIT IN DIE ILLA OCTOGINTA QVINQVE VIROS.] Asserunt vel potiùs fabulantur Rabbini, & ex iis Philo Biblicus, hos Sacerdotes & Leuitas posteros vel cognatos Heli Pontificis, scelera filiorum Heli imitatos esse, ac sacrificia violasse, ideoque neci huic à Deo destinatos.

Verius est Heli eiusque filios sceleratos in hisce suis nepotibus innoxiis fuisse punitos, hicque impletum esse illud oraculum Dei contra eos c.2.33. *Pars magna domus tua morietur, cùm ad virilem ætatem venerit.* Nam hi Sacerdotes & Leuitæ à Saule per Doeg interfecti, videntur euasisse martyres, quia occisi sunt pro virtute misericordiæ & charitatis, quam exhibuerant sancto, sed misero, profugo & famelico Dauidi, dando ei panes. Sicut enim qui pro castitate occiditur fit martyr; sic & qui pro charitate aliaque virtute trucidatur, martyr est. Vnde S.Bachiarius tomo 1. Biblioth. SS. Patrum, Sacerdotes hos pro innocenti Dauide occisos in martyrum Catalogum refert, & Beda in Allegoriis non tantùm Sacerdotes, sed & omnes ciues Nobe ob Dauidem trucidatos inter martyres collocat: *Nobe ciuitas*, inquit, *propter susceptum Dauidem cum suis omnibus martyrium passa est.*

Sacerdotes & alij ciues Nobe, fuerunt Martyres.

Vers. 19. NOBE AVTEM CIVITATEM SACERDOTVM PERCVSSIT (id est percuti & occidi iussit, scilicet impius Saul in odium Dauidis) IN ORE (in acie) GLADII, VIROS ET MVLIERES, ET PARVVLOS ET LACTENTES, BOVEMQVE ET ASINVM ET OVEM.] Statuit ergo eam in *cherem*, siue *anathema*, quia eam planè exitio excidioque addixit, & rabie & furore in Dauidem; quo eum exagitabat spiritus malus, siue diabolus à quo possidebatur & regebatur.

EVADENS AVTEM VNVS FILIVS ACHIMELECH, &c. CVIVS NOMEN ABIATHAR, FVGIT AD DAVID] Hic *Abiathar* patri Achimelech successit in Pontificatu, quo functus est toto tempore Dauidis; sed eo priuatus à Salomone, eò quòd contra ipsum fauisset Adoniæ regnum inuadenti: ideoque Salomon Pontificatum ab Abiathar, qui erat de familia & posteris Heli & Ithamar, transtulit & reduxit ad Sadoc, qui erat ex posteris Eleazar. 3.Reg.2. Vers. 10.

EGO SVM REVS OMNIVM ANIMARVM PATRIS TVI.] quasi dicat: Ego non causa sed occasio (ita Chald. Hebr. & Septuag.) fui mortis filiorum & cognatorum patris tui; cùm scilicet animus, id est vita singulis à Saule sit adempta. Occasio, inquam, sed inuoluntaria & contra meam intentionem, ideoque sine mea culpa: Nam caui eis eorumque vitæ quantum potui, simulando coram eis me non profugum, sed à Saule missum: vnde licet scirem Doeg id Sauli renuntiaturum, tamen probabiliter credebam vel sperabam Saulem Sacerdotibus innoxiis non irasciturum, aut certè tam crudele facinus cædis Sacerdotum non attentaturum. Reus ergo fuit Dauid non formaliter, sed materialiter; quia materiam & occasionem dedit Sauli occidendi eos, sed præter, imò contra mentem suam, necessitate famis adactus. Mortis enim eorum causa propria & directa fuit improbitas Saulis. Vers. 11.

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid liberat Ceilam à Philisthæis. Saul id audiens destinat eum ibidem cingere & capere. Quare Dauid v. 12. consulens Dominum, audit se à Ceilanis tradendum Sauli quocirca fugit ipse in montem Ziph, vbi eum visitat & confortat Jonathas. Mox vers. 19. Ziphæi indicant Sauli Dauidem apud se latere; sequitur ergo eos Saul cum copiis, cingitque Dauidem, cùmque iam eum capturus esset, nuntius occurrit dicens, Philisthæos inuasisse Judæam; vnde Saul vt eis resistat, Dauidem persequi desinit.

1. ET annuntiauerunt Dauid, dicentes; Ecce Philisthiim oppugnant Ceilam & diripiunt areas. 2. Consuluit ergo Dauid Dominum, dicens; Num vadam, & percutiam Philisthæos istos? Et ait Dominus ad Dauid; Vade, & percuties Philisthæos, & Ceilam saluabis. 3. Et dixerunt viri, qui erant cum Dauid, ad eum; Ecce nos hîc in Iudæa consistentes timemus; quanto magis si ierimus in Ceilam aduersum agmina Philisthinorum? 4. Rursum ergo Dauid consuluit Dominum. Qui respondens, ait ei; Surge & vade in Ceilam; ego enim tradam Philisthæos in manu tua. 5. Abiit ergo Dauid, & viri eius in Ceilam, & pugnauit aduersum Philisthæos, & abegit iumenta eorum, & percussit eos plaga magna; & saluauit Dauid habitatores Ceilæ. 6. Porrò eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech ad Dauid in Ceilam, ephod secum habens descenderat. 7. Nuntiatum est autem Sauli quòd venisset Dauid in Ceilam; & ait Saul; Tradidit eum Deus in manus meas, conclususque est introgressus vrbem in qua portæ & seræ sunt. 8. Et præcepit Saul omni populo, vt ad pugnam descenderet in Ceilam; & obsideret Dauid & viros eius. 9. Quod cùm Dauid rescisset, quia præpararet ei Saul clàm malum, dixit ad Abiathar sacerdotem; Applica ephod. 10. Et ait Dauid; Domine Deus Israël, audiuit famam seruus tuus, quòd disponat Saul venire in Ceilam, vt euertat vrbem propter me. 11. Si tradent me viri Ceilæ in manus eius? & si descendet

Saul

Saul,ficut audiuit feruus tuus? Domine Deus Ifraël indica feruo tuo. Et ait Domi-
nus. Defcendet. 12. Dixitque Dauid : Si tradent me viri Ceilæ,& viros qui funt
mecum in manus Saul? Et dixit Dominus; Tradent. 13. Surrexit ergo Dauid &
viri eius quafi fexcenti & egrefsi de Ceila, huc atque illuc vagabantur incerti; nun-
tiatumque eft Sauli quòd fugiffet Dauid de Ceila, & faluatus effet; quam ob rem
diffimulauit exire. 14. Morabatur autem Dauid in deferto in locis firmiffimis
manfitque in monte folitudinis Ziph, in monte opaco; quærebat eum tamen Saul
cunctis diebus; & non tradidit eum Deus in manibus eius. 15. Et vidit Dauid
quòd egreffus effet Saul, vt quæreret animam eius. Porrò Dauid erat in deferto
Ziph in filuâ. 16. Et furrexit Ionathas filius Saul, & abiit ad Dauid in filuam, &
confortauit manus eius in Deo: dixitque ei: 17. Ne timeas: neque enim inue-
niet te manus Saul patris mei, & tu regnabis fuper Ifraël, & ego ero tibi fecundus,
fed & Saul pater meus fcit hoc. 18. Percuffit ergo vterque fœdus coram Domi-
no: manfitque Dauid in filua: Ionathas autem reuerfus eft in domum fuam. 19.
Afcenderunt autem Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes: Nónne ecce Dauid lati-
tat apud nos in locis tutiffimis filuæ, in colle Hachila,quæ eft ad dexteram deferti?
20. Nunc ergo,ficut defiderauit anima tua vt defcenderes, defcende: noftrum au-
tem erit vt tradamus eum in manus regis. 21. Dixitque Saul: Benedicti vos à Do-
mino,quia doluiftis vicem meam. 22. Abite ergo,oro, & diligentiùs præparate,
& curiofiùs agite, & confiderate locum vbi fit pes eius, vel quis viderit eum ibi: re-
cogitat enim de me, quòd callidè infidier ei. 23. Confiderate & videte omnia
latibula eius, in quibus abfconditur; & reuertimini ad me ad rem certam, vt vadam
vobifcum: quòd fi etiam in terram fe abftruferit, perfcrutabor eum in cunctis mil-
libus Iuda. 24. At illi furgentes abierunt in Ziph ante Saul: Dauid autem & vi-
ri eius erant in deferto Maon, in campeftribus, ad dexteram Iefimon. 24. Iuit
ergo Saul & focij eius ad quærendum eum & nuntiatum eft Dauid, ftatimque def-
cendit ad petram, & verfabatur in deferto Maon: quòd cùm audiffet Saul, perfe-
cutus eft Dauid in deferto Maon. 26. Et ibat Saul ad latus montis ex parte vna:
Dauid autem & viri eius erant in latere montis ex parte altera: porrò Dauid defpe-
rabat fe poffe euadere à facie Saul; itaque Saul & viri eius, in modum coronæ cin-
gebant Dauid & viros eius, vt caperent eos. 27. Et nuntius venit ad Saul, di-
cens; Feftina, & veni, quoniam infuderunt fe Philifthiim fuper terram. 28. Re-
uerfus eft ergo Saul defiftens perfequi Dauid, & perrexit in occurfum Philifthino-
rum; propter hoc vocauerunt locum illum, Petram diuidentem.

VERS. 1. PHILISTHIIM OPPVGNANT CEILAM] *Ceilam,* ait S. Hieron. Eufebius & Adrichom. in locis Hebr. *Ciuitas eft in tribu Iuda, quondam fedes Dauid: Et nunc villula Ceila ad Orientalem plagam Eleutheropolios pergentibus Hebron, quafi octauo milliario: in qua fepulchrum Habacuc prophetæ demonftratur.*

ET DIRIPIVNT AREAS.] Vatabl. *Horrea,* id eft diripiunt meffem & frumenta in areis & horreis repofita.

VERS. 2. CONSVLVIT ERGO DAVID DOMINVM.] per Abiathar Pontificem ad fe profugum, vt patet verf. 6.

VERS. 5. ET SALVAVIT DAVID HABITATORES CEILÆ] quafi contribules & ciues fuos, erant enim vtrique ex tribu Iuda. Meruit ergo hic Dauid coronam ciuicam liberando ciues fuos à Philifthæis, ideo- B que paulò pòft mortuo Saule Dauid è tribu Iuda euectus eft ad regnum 2. Reg. 2.

VERS. 6. EPHOD SECVM HABENS, q.d. Abiathar fugiens Saulem venit ad Dauidem portans veftem Pontificiam, in qua erat *Ephod* cum Vrim & Tummim, vt patre Achimelech iam occifo à Saule, eius loco in Pontificatum fuccederet, ac Deum pro Dauide per Ephod confuleret.

VERS. 9. DIXIT (DAVID) AD ABIATHAR SACERDOTEM: APPLICA EPHOD,] id eft explica & indue te Ephod, vt per eius Vrim & Tummim confulas Dominum, quid in tanto periculo & tam arcta

A Saulis perfecutione mihi facto fit opus. Hinc *Abiathar* Hebr. idem eft quòd, *pater explorationis vel contemplationis;* quia ipfe orando confuluit Dominum, eiufque voluntatem & confilium explorauit pro Dauidis falute. Vide hîc pietatem Dauidis erga Deum, vtpote qui in arctis confugit ad Deum: Item erga ciues fuos Ceilanos, vtpote eos liberans à Philifthæis: adhuc erga Saulem, vtpote fugiens eius furorem quafi fubditus, nec ei refiftens, fed ei parcens cùm eum haberet in manibus cap. 24. 5. Quocirca rectè Dauidi in virtutibus omnibus cōfummato hoc tribuas elogium, quod nuper Stephano Battoreo infigni Poloniæ regni affignauit Bonifacius Vannotius in Mifcellaneis Epift. *Pietas Dauidis.*

In templo fuit plufquam Sacerdos.
In Repub. plufquam rex.
In Sententia dicenda, plufquam Senator,
In iudicio plufquam Iurifconfultus.
In exercitu plufquam Imperator.
In acie, plufquam Miles.
In aduerfis perferendis iniuriifq; condonandis, plufquam vir.
In publica libertate tuenda plufquam Ciuis.
In amicitia colenda plufquam amicus.
In conuictu, plufquam familiaris.
In venatione ferifq; domandis, plufquam Leo.
In tota reliqua vita, plufquam Philofophus.

SI TRADENT ME VIRI CEILÆ, &c. IN MANVS

NVS SAVL? ET DIXIT DOMINVS: TRADENT.] A certò & infallibiliter. Talis enim est Dei scientia & præscientia, cùm hominum sit incerta & fallibilis; ideoque reipsa sæpè fallat. Hinc colligunt Suarez, Vasquez, Molina, & alij insignes Theologi, Deum cognoscere futura contingentia non tantùm absoluta, sed etiam conditionata, v. g. quid ego facturus essem si forem Ierosolymis, Alexandriæ, Antiochiæ &c. positis talibus & talibus circumstantiis & conditionibus, etiamsi illæ nusquam ponendæ sint reipsa. Sic enim hîc præsciuit & prædixit Deus, quòd Ceilani tradituri essent Dauidem, licet contribulem & liberatorem suum, Sauli ex metu ne ab eo occiderentur, vti occisi fuerant ciues Nobe: etsi de facto eum non tradiderint, quia Dauid audiens à Deo se ab eis tradendum, traditionem præuenit & aufugit. Vide dicta Ierem. 38. v. 17. & Math. 11. 52.

Scientia Dei conditionata.

Vers. 15 PORRO DAVID ERAT IN DESERTO ZIPH IN SILVA.] *Ziph* erat ciuitas in tribu Iuda, sita in monte nemoroso & opaco, dumis & arboribus infructuosis consito; iuxta vrbem ergo erat *desertum Ziph* nemorosum, saltuosum, feris & ibicibus peruium, antris & speluncis plenum, & plurimum cauernosum, in quibus Dauid vagabundus & fugitiuus à facie Saul latitauit, seséque abscondit. Ita Brocar. Bredenb. & Adrichomius.

Descriptio ciuitatis & deserti Ziph.

Vers. 16. ET SVRREXIT IONATHAS FILIVS SAVL, ET ABIIT AD DAVID IN SILVAM, ET CONFORTAVIT MANVS EIVS IN DEO.] Chald. *in dicto Domini*, quia scilicet Deus dixerat & prædixerat Dauidem successurum Sauli in regno, cùm eum per Samuelem vnxit in regem, quasi dicat: Ionathas iussit Dauidem esse bono fortique animo, eò quòd Deum haberet tutorem, contra quem Saul nihil poterat. *Manus* ergo hîc significant robur & fortitudinem tum animi, tum corporis: hæc enim manibus exeritur & ostenditur.

Vers. 19. ASCENDERVNT AVTEM ZIPHÆI AD SAVL.] C nuntiantes ei Dauidem apud se latere, seque illum in manus eius tradituros. Vide, hîc vt omnes Iudei persequantur Dauidem, æquè ac persecuti sunt Christum eius antitypum. Vnde tunc Dauid ad Deum, vnicum desolatorum asylum confugiens, composuit Psalm. 53. *Deus in nomine tuo saluum me fac*, &c. *Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierunt animam meam.* Id ita esse patet ex titulo Psalmi qui sic habet: *In carminibus intellectus Dauid, cùm venissent Ziphæi, & dixissent ad Saul: Nonne Dauid absconditus est apud nos?*

Hoc tempore compositus Psal. 53.

Vers. 23. REVERTIMINI AD ME AD REM CERTAM.] re certò comperta, quam mihi nuntiare possitis, vbi scilicet lateat Dauid, & quomodo à me capi possit: ne incertus vager, & copias frustrà educam magno sumptuum impendio, & famæ meæ dispendio.

Vers. 25. SAVL PERSECVTVS EST DAVID IN DESERTO MAON.] *Maon*, vt ait S. Hieron. in locis Hebr. & ex eo Adrichom. erat ciuitas in tribu Iuda, sita in campestribus ad dexteram Iesimon, contra solis ortum Daromæ: iuxta vrbem, desertum erat nemorosum & cauernis plenum, in quo delituit Dauid: confine est deserto Carmeli, & deserto Pharan. Quare minùs rectè nonnulli putant Maon fuisse in Arabia, & Dauidem relicta Iudæa ob Saulis metum fugisse ad Arabes, idque significare Psalm. 119. vers. 3. cùm ait: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar*, id est cum Cedarenis siue Agarenis, hoc est, Arabibus.

Vers. 26. DAVID DESPERABAT SE POSSE EVADERE A FACIE SAVL.] sua virtute & sapientia, & sperabat tamen se Dei ope euasurum. Sciebat enim B se à Deo vnctum in regem, vt Sauli in regno succederet.

Dauid desperauit de virtute sua, non de ope Dei.

Vers. 27. ET NVNTIVS VENIT AD SAVL DICENS: FESTINA ET VENI, QVONIAM INFVDERVNT SE PHILISTHIIM SVPER TERRAM.] Vide hîc quàm opportunè Deus in arctis, suis fidelibus opituletur, & è periculis liberet, quod vulgò dicitur: *Deus ex machina*. Vnde Philo missus à Iudæis ad Caium Imper. ne Iudæos cogeret se adorare vt Deum, cùm à Caio sperneretur, conuersus ad suos dixit: *Confidite socij: nam tunc vicinum est Dei auxilium cùm deest humanum*, itaq; factum: nam paulò pòst Caius interiit, ita refert ipse in Legat. ad Caium. Ecce tibi hîc Dauid vndique cinctus à Saule, & tantùm non capiendus, à Deo liberatur miro modo, nimirùm immittendo Sauli nuntium & cogitationem de Philisthinis arcendis, itaque eum à Dauide diuertendo, & ad Philisthinos persequendos conuertendo. Fecit ergo Deus, perinde ac faciunt C Hispani in agitatione taurj: dum enim taurus aliquem furibundus insequitur vt eum laniet, illicò à tergo alius taurum stimulo pungit, cogitq; taurum retrorsum conuerti. Ita fecit hîc Deus Sauli, qui quasi taurus furebat in Dauidē. Audi S. Chrysost. homil. 46. in Genes. *maxima securitas & inexpugnabilis murus est gratia Dei. Videamus quomodo Dauid de loco in locum transiens, & quasi erraticus vagans, manu supernâ munitus fuerit: Saul autem cùm esset in medio ciuitatibus, & tantum secum duceret exercitum: & satellites habens & armigeros, quotidie timebat & tremebat inimicorum insidias.* 1. Reg 18. v. 12. & 20. *Et ille quidem, qui solus erat, non indigebat humano præsidio: hic verò coronatus & purpura indutus, illius auxilio indigebat; & regi opus erat pastoris opera; & diademate redimito, priuati adiumentum.*

Deus suos opportunè iuuat in arduis.

CA-

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid fugit in desertum Engaddi: insequitur eum Saul, cumque in spelunca purgaret ventrem, David in ea latens oram chlamydis eius abscindit: mox vers. 9. eam Sauli ostentans, cum illo expostulat, quòd se innoxium iniustè persequatur: si enim ei nocere voluisset, in spelunca eum occidisset. Quare vers. 17. Saul compunctus & flens: iustior, *inquit*, tu es, quam ego; *asseritque ipsum post se regnaturum: Quare ab eo iuramentum exigit, quòd non delebit suam stirpem, itáque eum liberum dimittit.*

1. AScendit ergo Dauid inde: & habitauit in locis tutissimis Engaddi. 2. Cumque reuersus esset Saul, postquam persecutus est Philisthæos, nuntiauerunt ei, dicentes: Ecce, Dauid in deserto est Engaddi. 3. Assumens ergo Saul tria millia electorum virorum ex omni Israël, perrexit ad inuestigandum Dauid & viros eius, etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt. 4. Et venit ad caulas ouium, quæ se offerebant vianti; eratque ibi spelunca, quam ingressus est Saul, vt purgaret ventrem: porrò Dauid & viri eius in interiore parte speluncæ latebant. 5. Et dixerunt serui Dauid ad eum: Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te: Ego tradam tibi inimicum tuum, vt facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo Dauid, & præcidit oram chlamydis Saul silenter. 6. Post hæc percussit cor suum Dauid, eò quòd abscidisset oram chlamydis Saul. 7. Dixitque ad viros suos: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem domino meo, christo Domini; vt mittam manum meam in eum, quia christus Domini est. 8. Et confregit Dauid viros suos sermonibus, & non permisit eos vt consurgerent in Saul: porrò Saul exurgens de spelunca, pergebat cœpto itinere. 9. Surrexit autem & Dauid post eum: & egressus de spelunca, clamauit post tergum Saul, dicens: Domine mi rex. Et respexit Saul post se: & inclinans se Dauid pronus in terram, adorauit, 10. dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium; Dauid quærit malum aduersum te? 11. Ecce hodie viderunt oculi tui, quòd tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca: & cogitaui vt occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus: dixi enim: Non extendam manum meam in Dominum meum, quia christus Domini est. 12. Quin potiùs pater mi, vide, & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea: quoniam cùm præscinderem summitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te: animaduerte, & vide, quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccaui in te: tu autem insidiaris animæ meæ vt auferas eam. 13. Iudicet Dominus inter me & te, & vlciscatur me Dominus ex te: manus autem mea non sit in te. 14. Sicut & in prouerbio antiquo dicitur: AB IMPIIS egredietur impietas: manus ergo mea non sit in te. 15. Quem persequeris, rex Israël? quem persequeris? canem mortuum persequeris, & pulicem vnum. 16. Sit Dominus iudex, & iudicet inter me & te: & videat, & iudicet causam meam, & eruat me de manu tua. 17. Cùm autem complesset Dauid loquens sermones huiuscemodi ad Saul, dixit Saul: Numquid vox hæc tua est fili mi Dauid? Et leuauit Saul vocem suam, & fleuit: 18. dixitque ad Dauid: Iustior tu es quàm ego: tu enim tribuisti mihi bona: ego autem reddidi tibi mala. 19. Et tu indicasti hodie quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occideris me. 20. Quis enim cùm inuenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc, pro eo quòd hodie operatus es in me. 21. Et nunc quia scio quòd certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israël: 22. iura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei. 23. Et iurauit Dauid Sauli. Abiit ergo Saul in domum suam: & Dauid & viri eius ascenderunt ad tutiora loca.

VERS. 3. SVPER ABRVPTISSIMAS PETRAS QVÆ SOLIS IBICIBVS PERVIÆ SVNT.] *Ibex* est species caprarum syluestrium, quæ in rupes præruptas aufugit: vnde tales venando insectans Maximilianus primus Imperator, in rupes inuias deductus cùm descendere nequiret, ductu Angeli, vt creditur, A descensum reperit: ideóque crucem eò loci in perenne monumentum erigi iussit. Extat hæc crux iuxta Oenipontum, vbi cùm Romam pergerem, illa mihi ostensa fuit. Audi Plinium libr. 8. cap. 35. *Capræ in plurimas species transfigurantur. Sunt capreæ, sunt rupicapræ, sunt ibices pernicitatis mirandæ, quanquam*

Maximilianus I ab Angelo in viam reducitur.

onerate capite, vastis cornibus, gladiorumque, vaginis, in hæc se librant, vt tormenta aliquo vetati, in petras potissimùm è monte aliquo in alium transilire quærentes, atque cessu pernicius quò libuerit exultant.

ET VENIT AD CAVLAS OVIVM QVÆ SE OFFEREBANT VIANTI.] id est, viam facienti, itineranti, per viam eunti. Vnde Hebr. Chald. & Sept. habent; *quæ erant in via.*

VERS. 4. PORRO DAVID ET VIRI EIVS IN INTERIORE PARTE SPELVNCÆ LATEBANT.] *Clamabo*, inquit David, *ad Deum altissimum, Deum, qui benefecit mihi.* Psalm. 56. v. 3. Chaldæus transfert: *Ad Deum, qui accersiuit araneam, vt conficeret in ore speluncæ telam propter me*: quasi sic interpretur, vt David fugiens Saulem, in speluncam se abdiderit, cuius aditum subitis aranearum telis ita Deus pertexuerit, vt Saul nullum ibi latibulum suspicatus, intuitus prætereierit. Quemadmodum & aliquando in lege gratiæ Martyrem Felicem in angusto loco latitantem, aranearum tela diuinitus expansa ab insequentibus hostibus occultauit:

Et aërio cessit vis ferrea fila.

Ait S. Paulinus Natali 5. S. Felicis, qui & appositè concludit:

Sic ubi Christus adest nobis, & aranea mare est:
At cui Christus abest, & murus aranea fiet.

Verùm huius telæ araneæ speluncam Dauidis obtegentis fides sit penes Chaldæum. Nam huic telæ Rabbini sua attexunt commenta de musca & insano, quæ refert, & vt fabulosa confutat Abulensis quæst. 6.

VERS. 5. ECCE DIES DE QVA LOCVTVS EST DOMINVS AD TE: EGO TRADAM TIBI INIMICVM TVVM.] Vbi & quando ei locutus sit Deus, Script. nusquam exprimit. Nonnulli censent Deum id dixisse Dauidi per Gad prophetam, alij per Nathan, alij per Samuelem, alij ipsimet Dauidi id à Deo reuelatum ob eius patientiam arbitrantur, vt ipse animaretur ad maiora certamina. Abulens. censet per Nathan id dictum, Serarius per Gad, Sanchez per Samuelem.

SVRREXIT ERGO DAVID ET PRÆCIDIT ORAM CHLAMYDIS SAVL SILENTER.] Abulensis putat à Deo leuitatem inditam Dauidi, & surditatem Sauli, ne audiret & Dauidem incedentem & scindentem. Addit Abulens. Dauidem surrexisse & iuisse ad Saulem eo animo, vt eum occideret, non autem vt oram chlamydis eius duntaxat præcideret: sed in hac præcisione Deum illi cor immutasse, vt de voluntate hac, licet non planè deliberata, doleret & pœniteret, & hoc significari illis verbis: *Percussit cor suum David.* Verùm Script. ibidem statim addit, *eò quòd abscidisset oram chlamydis eius.* De hac ergo abscissione pœnituit Dauid, non autem de voluntate occidendi Saulem, quam absolutè numquam habuit. Nam semper eam detestatus est, imò capite vigesimo sexto, versu decimo & vndecimo, iurat Dauid se numquam manum extensurum contra Saulem per omnem eius vitam. Quare hic fuit ordo rei gestæ: Cùm socij Dauidem incitarent, vt Saulem quem in manu habebat occideret, ille sensit quidem primos motus & inclinationem appetitus irascibilis ad eum occidendum, sed appetitu rationali & voluntate deliberata in eos non consensit. Surrexit ergo & iuit ad Saulem, non ea mente determinata vt eum occideret, vel vt oram chlamydis abscinderet, sed anceps animi in itinere deliberaturus & capturus consilium quid facturus

David numquam absolutè voluit occidere Saulem.

esset cùm ad Saulem venisset: quò cùm venit videns oram chlamydis, eam quasi rem leuem & primò obuiam abscidit. Illicò verò eius conscientia ipsum remordet, quòd oram hanc chlamydis regis sui abscidisset, quare mentis oculos Deo illustrante aperiens; videnśque quàm turpe foret regem occidere, firmiter proposuit nec eum occidere, nec in alio quopiam lædere: vnde sociis volentibus Saulem occidere fortiter restitit, eosque omnino à cæde & vulnere cohibuit. Hinc vers. 11. ait se cogitasse quidem eum occidere, non autem statuisse, vel decreuisse: vò enim *cogitaui* significat simplicem cogitationem & inclinationem appetitus sensitiui, qualem nobis suggerit tentatio iræ & vindictæ, ante eius examen & deliberatum consensum.

POST HÆC PERCVSSIT COR SVVM DAVID, EO QVOD ABSCIDISSET ORAM CHLAMYDIS SAVL.] quasi dicat: Conscientia Dauidem remordit, quòd ausus fuisset regis & Domini sui Saulis vestem conscindere, itaque maiestatem regiam temerare. *Cor* enim hîc est idem quod, conscientia. Vnde *cor* est nominatiui casus, *David* verò est accusatiui quasi dicat: *Cor suum*, id est cor eius, scilicet Dauidis *percussit* ipsum *Dauidem*, id est, conscientia pupugit Dauidem. Id ita esse patet ex Hebr. & Septuag. *Beatum enim mentium*, ait S. Bernardus, *est agnoscere culpam, vbi culpa non est*: absciderat enim Dauid oram chlamydis, non vt Saulem occideret, sed vt beneuolentiam suam erga eum demonstraret, qua eum habens in manu sua, ei pepercerat; itaque frangeret pertinax odium Saulis, eumque sibi placatum deuinceret, vti de facto fecit. Fabulantur ergo Rabbini dum aiunt, Dauidem peccasse abscindendo oram chlamydis Saulis: vnde in pœnam ei datum fuisse, vt cum senuisset non posset vestibus calefieri. Mitiùs Abulensis censet Dauidem hîc pœnitere de volontate occidendi Saulem, quæ illi obrepserat vt audiemus vers. 11 minus tamen rectè; causa enim percussionis subditur, dum dicitur, *Eò quòd abscidisset oram chlamydis Saul.*

VERS. 6.

Allegor. Eucherius: *David*, inquit, *abscindens oram chlamydis Saulis significat Christum Iudæos non occidisse, sed eis gloriam regni abstulisse: chlamydis enim abscisio, regni est amputatio.*

Tropolog. S. Gregor. 3. parte Pastor. Admon. 5. *Quid*, inquit, *per Saul nisi mali rectores, quid per David nisi boni subditi designantur? Saul igitur ventrem purgare, est prauos præpositos conceptam in corde malitiam, vsque ad opera miseri odoris extendere, & cogitata apud se noxia factis exterioribus exequendo monstrare. Quem tamen David ferire metuit, quia piæ subditorum mentes ab omni se peste obtrectationis abstinentes, præpositorum vitam nullo linguæ gladio percutiunt, etiam cùm de imperfectione reprehendunt. Qui & si quando præ infirmitate sese abstinere vix possunt, vt extrema quædam atque exteriora præpositorum mala, sed tamen humiliter loquantur quasi oram chlamydis silenter incidunt: quia videlicet dum prælatæ dignitati saltem innoxie & latenter derogant, quasi regis superpositi vestem secant; sed tamen ad semetipsos redeunt, seque vehementissimè vel de tenuissima verbi laceratione reprehendunt.* Sic & Eucherius & Angelomus.

VERS. 7. PROPITIVS SIT MIHI DOMINVS, NE FACIAM HANC REM.] Vide hîc & mirare clementiam & reuerentiam Dauidis erga Saulem regem, quem licet infensissimum persecutorem habens in manibus,

Clementia Dauidis & reuerentia erga Saul.

nibns, lædere non vult. Vnde gloriosior fuit hæc Dauidis de Saule victoria, illâ quam retulit de Golia. Audi S. Chrysostomum homil. 2. de Dauide & Saule: *Saul egressus est è spelunca, egressus est autem post illum & Dauid, liberis oculis cælum intuens, ac tunc temporis magis exultans, quàm cum Goliath deiecisset, ac barbari caput amputasset. Siquidem hæc illa munificentior erat victoria, hæc magnificentiora spolia hæc præda illustrior, hoc gloriosius trophæum.* Cuius rei rationem reddit quòd illa victoria armis constiterit, hæc virtutibus; & concludit: *Itaq; rediit non Barbari illius caput gestans; sed animi commotionem mortificatam; sed iram eneruatam: neque hæc spolia reposuit Hierosolyma, sed in cælo, inq; superna illa ciuitate: nunc haudquaquam in choris obuiam veniebant fœminæ, excipientes illum cum laudibus: sed angelicus populus è sublimi applaudebat, admirans eius Philosophiam & humanitatem.* Et paulò pòst: *Illustriorem tulit victoriam seruato Saule, quàm si illum mactasset. Quod enim tanti pretij lucrifecisset præmium occiso hoste, quantum nunc tulit illi parcendo?*

Porrò τὸ, *propitius sit mihi Dominus*, aliqui putant esse iuramentum, & esse Antiphrasin, quasi dicat, *propitius*, id est aduersus mihi sit Deus, omniaque mea disturbet, si manus in regem meum iniecero. Planiùs alij explicant, q. d. Deus mihi sit propitius, vt sua gratia me coërceat, & prohibeat, ne tantum facinus in meum regem committam. Patet ex Hebræo qui habet: *Prohibitio sit mihi à Domino*, id est, vt Chald. *Absit à me per Dominum.* Pagnin. *Absit mihi à Domino.* Vatabl. *Prohibeat Dominus, ne id faciam:* non permittat, vt id designem.

Vers. 8. Et confregit David viros svos sermonibvs, et non permisit eos vt consvrgerent in Savl.] Nota τὸ *confregit*; significat socios Dauidis planè animatos & resolutos fuisse ad occidendum Saulem; ita vt Dauid vim eis adhibere debuerit, vt hos eorum animos infringeret. Hebr. enim שסע *scasa*, significat rumpere, findere, frangere, discerpere; vnde Vatabl. vertit, *auulsit*. Hinc disce, quàm mitis fuerit Dauid & pius in Saulem, vt pro eius à quo assiduè impugnabatur vita, tanta vi & virtute pugnaret; nimirum hoc signum erat animi placidi, excelsi & regij.

Regius Dauidis animus.

Eleganter Seneca libr. 1. de Clementia c. 5. *Magni*, inquit, *animi est proprium, placidum esse, tranquillum, & iniurias atque offensiones semper despicere. Muliebre est furere in ira. Ferarum verò, nec generosarum quidem præmordere & vrgere proiectos. Elephantes, leonesq; transeunt quem impulerunt. Ignobilis bestiæ pertinacia est. Non decet Regem sæua, nec inexorabilis ira, non multum enim supra eum eminet, cui se irascendo adæquat. At si dat vitam meritis amittere: facit quod nulli, nisi rerum potenti licet: vita enim etiam superiori eripitur, numquam nisi inferiori datur: seruare proprium excellentis fortunæ, quæ numquam magis suspici debet, quàm cùm illi contingit idem posse quod Deo, cuius beneficio in lucem edimur, tam boni quàm mali.*

An licuisset Dauidi occidere Saulem? Aliqui negant.

Quæres, An Dauid licitè potuisset occidere Saulem? Respondet Abulens. q. 11. negatiuè. Ratio eius est prima, quia Dauid ab hac cæde quasi turpi abhorruit. Secunda, quia Saul erat rex, Dauid subditus; cui non licet regem licet sæuum occidere. Tertia, quia Dauid necdum erat rex, sed priuata persona; nemini autem priuato licet priuata auctoritate aliquem reum occidere: ad hoc enim re-

A quiritur auctoritas publica. Esto enim Dauid à Samuele vnctus esset in regem; id tamen erat ad hoc dumtaxat, vt regnaret post mortem Saulis, nō autem ipso viuo. Sic & Dionys.

Alij affirmant.

Alij censent licuisse Dauidi Saulem occidere ex eo quòd S. Thom. Franc. Victoria, Couarruuias, S. Antonin. Syluester, Corduba, Nauarrus, & ex iis Lessius lib. 2. de iustitia c. 9 dub. 8. num. 45. docent, inuasum posse præuenire inuadentem, etiamsi is nondum accedat, sed instructus sit ad inuadendum, si aliter non possit mortem euadere, nisi eum præueniendo: talis autem erat hæc inuasio quam assiduè Dauid sustinebat à Saule, vt naturaliter non posset mortem effugere nisi eum præueniret. Vt vt est, dico non decuisse, tum quia non decebat Dauidem priuatum occidere regem Israëlis; tum quia sciebat Dauid se Deo esse curæ, ac Deum præstiturum promissum sibi regnum,

Dicendum est non decuisse.

B ideoque se ab omnibus insidijs Saulis liberaturū; tum quia decebat eum perfectæ patientiæ & mansuetudinis dare exemplum, vt eà sibi conciliaret animos Hebræorum, itaque sibi pararet viam ad regnum: atque vt esset typus & præcursor Christi, qui noluit Pilato & Caiphæ resistere, sed ab eis permisit se occidi. Ex his patet responsio ad argumenta Abulensis.

Et inclinans se David pronvs in terram adoravit.] Saulem, quasi dicat: Dauid prosternendo se in terrā summam demissionem, honorem & reuerentiam Sauli quasi regi exhibuit. Disce hic, quomodo Prælatos & superiores, licet impios & infensos colere & revereri oporteat. Sic enim flectentur ad pietatem & æquitatem, vti hic Vers 9.

Superiores etiam impios venerari oportet.

C flexus fuit Saul à Dauide vt fleret, & odium in amorem conuerteret. Quocirca Dauid tunc dictauit Psalm. 56. in quo Deo gratias agit de sui liberatione, & hostium confusione. Vnde ait vers. 4. *Misit de cælo & liberauit me: dedit in opprobrium conculcantes me.* Et versu septimo: *Foderunt ante faciem meam foueam, & inciderunt in eam. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara.* Titulus enim huius Psalmi est: *In finem cùm fugeret Dauid à facie Saul in speluncam.*

Ecce hodie viderunt ocvli tvi, qvod tradiderit te Dominvs in manv mea in spelvnca: et cogitavi vt occiderem te,] Vers. 11. id est surrepsit, vel potiùs suggesta est mihi à socijs hæc cogitatio de te occidendo. Vnde Chald. vertit: *Et dixerunt alij vt occiderem te.* Nam Dauid ipse voluntate deliberata constanter restitit huic cogitationi, & suggestioni sociorum, adeoque vim eis

D intulit, eosque confregit, vt dixi v. 8.

Dixi enim: Non extendam manvm meam in Dominvm mevm, qvia christvs Domini est.] *Christus*, id est vnctus in regem à Deo per Samuelem. Duas causas affert Dauid cur non læserit Saulem: prior, quòd ipse sit *Dominus* suus: posterior: quòd sit *Christus*, id est vnctus Domini, quasi dicat: mihi religio fuit tangere eum, quem vnctio Dei sibi sacrauit. Rectè S. August. lib. 2. contra litteras Petiliani cap. 48. *Dauid Saulem*, inquit, *propter sacrosanctam vnctionem & honorauit viuum, & vindicauit occisum. Et quia vel panniculum ex eius veste præscidit, percusso corde trepidauit.*

Tv avtem insidiaris animæ meæ, vt afferas eam.] Singula verba Dauidis magnam habent emphasim, eiusque clementiam & Vers. 12.

virtutem adaugent. Ostendit enim se sua beneficentia certare cum insidiis & maleficentia Saulis, tamque se in ipsum esse beneficum, quàm ipse in se erat sæuus & maleficus. S. Chrysost. præter homil. de Dauide & Saule scripsit homiliam insignem, cuius titulus est: *Quod Dauid magnificentius erexerit trophaeum parcendo Sauli, quàm occidendo Goliath*; vbi repetens illa quæ citaui v. 7. addit Dauidem hic insignem plagam diabolo, qui non nisi cædes sitit & suscitat, inflixisse. *Ascendit, inquit, hoste vulneribus innumeris sauciato, vt qui licet seruasset Saulem, tamen illum reuera hostem diabolum multis plagis confixit. Egressus est ergo Dauid è spelunca dexteram illam totius orbis pretio parem sursum cum capite coronatam gestans corona iustitiæ & mansuetudinis* &c.

Dauid martyr.

Idem Chrysost. homil. proximè sequenti, docet Dauidem hic martyrij laureàm non simplicē, sed multiplicem meruisse: *Illud, inquit, considera, quod ex insidijs Saulis tripla quadruplaq́, martyrij corona redimitus est. Etenim qui seruauit hostem, eum, qui semel, atque iterum, imo frequenter lanceam in caput illius vibrarat, cùm esset occidendi potestatem nactus, tamen pepercit. Idq́, cum sciret post eam præstitam clementiam fore, vt denuo ab illo impeteretur: perspicuum est, quòd millies coronam meruit animi proposito, millies autem interfectus propter Deum, plurimas tulerit martyrij coronas: qui quemadmodum & Paulus ait: Quotidie mortuus est propter Deum. Cum enim posset hostem sibi insidiantem è medio tollere, propter Deum noluit, maluit quotidie periclitari, quàm iusta cæde à tot mortibus liberari.*

VERS. 13. *Dauid appellat ad Dei iudicium.* IVDICET DOMINVS INTER ME ET TE.] Appellat Dauid ad Dei iudicium, quia humanum non habebat. Nam Saul, qui debebat esse iudex, erat eius hostis & persecutor. Facit hoc, vt acriter cum Saule expostulet, ostendens persecutionis summam iniustitiam; vtque eum terreat & à persequendo auertat, minando Dei iudicium & vindictam. Sic S. Athanasius Constantino Imperatori ab Arrianis seducto, iubentique vt iret in exilium, dixit: *Iudicet Dominus inter me & te, ô Imperator, quia calumnijs inimicorum meorum credidisti.* Ita Socrates libr. 1. Histor. cap. 25. & Baron. tom. 3. pag. 426.

ET VLCISCATVR ME DOMINVS EX TE.] Videtur Dauid cōmotus ex passione petere à Deo vindictam de Saule, sed ex primo animi impetu & actu indeliberato, ideoque leuiter peccat, ait Abulens. Nam deliberatè noluit Dei vindictam de Saule: vnde audita eius morte, seriò grauiterq́; indoluit. Adde, Dauidem videri vltionem hanc petere ex recto iustitiæ zelo, vt Deus tantum Saulis scelus castiget ad aliorum exemplum, ne pios persequi audeāt, vt satisfiat scandalo quod Israëli dederat Saul. Sic enim Moyses Numer. 16. Ieremias cap. 17. & Dauid in Psalmis, subinde rectè sanctèque petunt à Deo iustam de impijs vindictam.

Ex zelo iustitiæ potest vindictam.

VERS. 14. SICVT ET IN PROVERBIO ANTIQVO DICITVR: AB IMPIIS EGREDIETVR IMPIETAS.] Impietas hic accipi potest simpliciter. Primò, propriè pro ipsa culpa; secundò metonymicè pro eius pœna; si pro culpa accipias, sensus erit, quasi dicat: impietas occidendi non egreditur nisi ab impio homicida, qualis es tu ô Saul, non verò à me, qui me & hic & alibi semper pium & obseruantem erga te ceterosque omnes ostendi: vt hæc gnome pertineat ad illud versu duodecimo. *Vide quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccaui in te: tu autem insidiaris animæ meæ.*

Si pro pœna, sensus est quasi dicat: Impios sequitur pœna impietatis suæ, culpam enim comitatur pœna, sicut reum carnifex. Non est ergo opus vt ego manum meam in te ô Saul extendā, teque occidam, quia tua impietas vindicante Deo te occidet. Occidêris enim ab impio, non à me qui pius sum. Nam impius Saul impia sua manu seipsum occidit, fuitque suæ impietatis vltor & carnifex, vt patebit cap. 31.

Prouerbium hoc ex visu & ore vulgi petitum directe seruit ad hæc tria, ait Caietan. manifestanda. Primò. pietatem Dauidis abstinentis à cæde Saulis omnique specie impietatis. Secundò. impietatem adulatorum illorum, qui Dauid detrahebāt apud Saulem, eumq́; instigabant ad illius cædem. Tertiò ad confutandum ipsum Saulem, qui impiè Dauidem pium persequebatur.

QVEM PERSEQVERIS REX ISRAEL? CANEM MORTVVM PERSEQVERIS ET PVLICEM VNVM,] quasi dicat: Hominem vilissimum, abiectissimum, debilissimum, instar canis & pulicis qualis sum ego, persequeris. Vt quid ergo me persequeris? Indignum est rege cum pulice pugnare, sicut indignum fuit Domitiano muscas venari. VERS. 15.

DIXIT SAVL: NVMQVID VOX HÆC TVA EST FILI MI DAVID? ET LEVAVIT SAVL VOCEM SVAM ET FLEVIT.] Vide hîc quàm efficax fuerit vox Dauidis; vide pariter quàm potens fuerit eius profunda humilitas, & incensa charitas, quæ adamantinum Saulis cor confregit, ac mire placidumque reddidit, vt in lacrymas amoris difflueret. Vide S. Chrysost. homil. iam citata *Quanta*, inquit, *subitò facta est mutatio? qui nunquam sustinuerat illum vel simplici vocare nomine, ipsam etiam appellationem habens exosam nunc adoptat eum in cognationem, appellans eum filium. Quid igitur Dauide felicius, qui ex homicida fecit patrem, e lupo ouem? qui fornacem iracundiæ multa impleuit rore, quiq́, tempestatem vertit in tranquillitatem, quiq́, tumorem omnem iræ exæstuantis animi restinxit? Verba quippe Dauidis ingressa in animum istius efferati, totam hanc perfecerunt immutationem.* Ecce hos carbones ignis iuxta monitum S. Pauli Roman. 12. 20. congessit Dauid super caput Saulis, quibus eum ad se redamandū accendit. Subdit deinde Chrysost. exempla quibus ostendat, quàm potens sit vox piorum: *Vox Sanctorum frequenter, & elementa sæpe fecit, & potestates illorum immutauit. Locutus est tantùm Iesu Naue, & constitit sol & luna. Sic & Moyses mare ingressus est & cessit: sic tres illi pueri ignis vim extinxerunt hymnis illis suis ac voce. Itidem & Saul ad eamdem vocem incaluit, dicens: Vox tua ista fili Dauid? Quid igitur Dauid? Seruus tuus Domine, mi rex. Post hæc certamen oritur, & contentio vter alterum maiore prosequatur honore. Saul quidem ad cognationem asciuit, filium appellans, Dauid autem dominum eum appellat. Quod autem dicit tale est. Vnum inquit, vnum illud quæro, salutem tuam, ac virtutis profectum: filium me appellasti, mihi verò satis est, si me pro famulo habeas, tantùm vt iram ponas, tantùm vt ne quid de me suspicere mali, neue me ducas hostem aut insidiatorem.* VERS. 17. *Charitas Dauidis fregit duritiam Saulis.*

Inde colligit Chrysost. in nostra potestate esse inimicum nobis reconciliare, si cum Dauide nos coram eo humiliemus, & charitatem in eum ostendamus. iuxta illud Prouerb. 15. 1. *Responsio mollis* *In nostra est potestate, inimicum reconciliare.*

molli frangit iram. In nobis ergo, ait Chryſ. *ſitum eſt, vt vel extinguatur ira inimicorum, vel ad maius irritetur incendium, ſi verbis aſperis eum inuadamus.* Probat id exemplo ignis quod ſubijcit, ſi enim *inſles in ſcintillam ignis, excitas incendium, contra ſi inſpuas extinguis, & vtrumque tibi in manu eſt: quoniam vtrumque, inquit ex ore tuo proficiſcitur. Idem fit & in inimicitia proximi ſi inflatos ac vecordes ingeras ſermones; excitas ignē illius, accendis carbones; ſin mites ac moderatas admoneas ſermones priuſquam exardeſcat, iram omnem extinxeris.*

VERS. 18. IVSTIOR TV ES QVAM EGO.] Pergit S. Chryſ. *Vides vt ſuam ipſum damnat malitiam, ac iuſti virtutem prædicet, nulloq; cogente ſeſe purgat. Idem tu facito cùm hoſtis inciderit in manus tuas, noli accuſare illum, ſed teipſum purga, vt illum perpellas ad ſui ipſius condemnationem. Nam ſi nos accuſamus exaſperatur; ſi nos excuſauerimus, ille reueritus noſtram humanitatem, mox ſeipſum condemnabit.* Et nonnullis interiectis: *Neque enim ſimpliciter dixit fecisti mihi bona; ſed retribuisti mihi bona. Hoc eſt pro inſidiis, pro cæde, pro malis illis innumerabilibus, magna mihi rependiſti beneficia. At ego ne ſic quidē factus ſum melior, ſed poſt illa tua beneficia perſeueraui in malitia: tu verò nec ſic quidem es immutatus, ſed conſtanter tuum obtinuiſti morem, nos iterum atque iterum tibi inſidiantes beneficiis proſequens. In hiſce ſingulis verbis, quot coronis dignus apparuit Dauid?*

VERS. 20. QVIS ENIM CVM INVENERIT INIMICVM SVVM, DIMITTET EVM IN VIA BONA?] ſinet eum abire ſaluum & incolumem: *via* enim *bona* eſt quæ ducit ad vitam, mala verò quæ ducit ad mortem. Loquitur Saul ex ſuo & ſimilium hominum mundanorum ingenio, qui inimicos ſuos data occaſione occidunt. Nam ſancti contrarium faciunt, & vincunt in bono malum, vti fecit hîc Dauid. Quē præ alijs imitatus eſt S. Ioannes Gualbertus, qui armatus occurrens inimico inermi, cùm ille vitam ſibi donari poſceret per amorem Chriſti pro inimicis ſuis crucifixi, eidem pepercit. Vnde ingrediens Eccleſiam oranſque ante imaginem crucifixi, vidit Crucifixum ad ſe caput inclinare, ac quaſi applaudere & gratias agere, quòd hoſti ſui amore pepercisſet. Quo viſo commotus Ioannes ſæculo renuntiauit, & ordinem Vallis vmbroſæ inſtituit ſub annum Domini 1020.

Mali inimicos ſuos occidunt; ſancti parcunt.

SED DOMINVS REDDAT TIBI VICISSITVDINEM HANC, PRO EO QVOD HODIE OPERATVS ES IN ME.] q. d. ego non poſſum tibi retribuere par; retribuat ergo illud tibi Deus. Cauſam dat S. Chryſoſt. homil. iam citata dicens: *Quid enim poterat Saul reponere dignū meritu, etiamſi regnum dediſſet, cum omnibus oppidis? Neque enim oppida modò, & regnum, verùm & vitam ipſam donarat illi Dauid: ille verò non habebat alteram vitam quam rependeret; eoq; illum relegat ad Deum, & ab illo manaturis præmiis honorat, pariter & hunc laudans & vniuerſos erudiens, quòd tum maiora nobis apud Deum præmia repoſita ſunt, cùm pro innumeris beneficiis in hoſtem collatis, diuerſa recepimus.*

Igitur Dauid hîc ſubditus licet, maior fuit Saule rege: nil enim ita magnum & magnanimum facit, vt amor inimicorum & iniuriæ condonatio. Audi Martinum Dumenſem Abbatem, & poſteà Braccarenſem Epiſcopum anno Domini 572. libr. de quatuor virtutibus c. 2. *Nil aliud magnum in rebus humanis, niſi animus magna deſpiciens. ſi magnanimus fueris, numquam iudicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dicas: non nocuit mihi, ſed animum nocendi habuit: & cùm illum in poteſtate tua videris, vindictam putabis vindicare potuiſſe, ſcito enim honeſtum & magnum vindictæ genus eſſe, ignoſcere.*

Magnanimitas vera eſt iniuria condonatio.

VERS. 21. ET NVNC QVIA SCIO QVOD CERTISSIME REGNATVRVS SIS.] *Scio*, ex ſingulari illa Dei erga te cura & prouidentia, quâ te tutatur, meaſque inſidias eludit, ac te in omnibus proſperat facitque hoſtibus omnibus ſuperiorem, æquè ac Iſraëlitis omnibus amabilem & admirabilem ob tuam diuinam patientiam & manſuetudinem, qua etiam mihi hoſti tuo infenſiſſimo vitam condonaſti. Ita Abulenſ. Audi S. Chryſ. homil. iam citata: *Dic obſecro vnde iſtud ſcis? Penes te ſunt pecunia, arma, ciuitates, equi, milites, breuiter vniuerſa vis apparatus regij: hic contra deſertus ac nudus, nec ciuitatem, nec domum, nec familiam habens. Vnde igitur, te quæſo, iſta loqueris? Nimirum ex ipſis Dauidis moribus. Neque enim nudus, & inermis ac deſertus me armatum, tantaque circumuallatum potentia ſuperaſſet, niſi Deum haberet adiutorem. Porro qui Deum habet fauentem omnibus eſt potentior. Vides ad quantam philoſophiam Saul poſt inſidias deductus ſit? Vides qui fieri poſſit vt inimicus omnem exuat malitiam, immutatuſq; ad meliora ſeſe recipiat? Ne velimus itaque noſtram ipſorum ſalutem per iracundiam deuorare.*

Ex Dei ergo Dauidem curâ, colligit Saul eum regnaturum.

VERS. 22. IVRA MIHI IN DOMINO, NE DELEAS SEMEN MEVM.] Vide quàm Saul rex hîc ſe ſubmittat Dauidi, eique fiat ſupplex. Vnica ergo ratio expugnandi inimicos, eoſque amicandi eſt, humilis & incenſa in eos charitas. Audi S. Chryſoſt. homil. iam citata: *Rex priuatum rogat: qui diademate cinctus eſt, ſupplicem agit, pro filiis ſuis obſecrat exulem. Et hoc ipſum arguit virtutem Dauidis, quòd hoſtis auſus ſit hæc ab hoſte petere. Nam quod iuſiurandum exigit, non eo facit, quòd diffidat Dauidis moribus, ſed quod reputet, quot malis illum affeciſſet. Iura mihi te non abolitiurum ſemen meum poſt me. Hoſtem filijs ſuis relinquit tutorem, ſuaſq; proles in illius deponit manus dum his verbis filiorum ac Dauidis manus apprehendens, Deum ſequeſtrum inducit.*

Saul ſubmittit ſe Dauidi.

VERS. 23. ET IVRAVIT DAVID SAVLI.] nec tantùm iurauit, ſed & plura quàm iurauerat præſtitit. Ita S. Chryſoſt. *Quid igitur*, inquit, *Dauid? Num vel leuiter diſſimulatione & ironia ad hæc vſus eſt? Nequaquam, ſed protinus annuit, quodque petebatur conceſſit: ac mortuo Saule non modò non occidit illius poſteros, ſed tum plura præſtitit quàm erat pollicitus; ſiquidem filium eius cùm eſſet claudus ac debilis cruribus, in ſuam ipſum domum induxit, ſuaque menſa fecit participem, ſumma illum honore dignatus, nec erubuit, nec occultauit, nec arbitratus eſt regiam menſam claudicatione pueri dehoneſtari, ſed decorari potius ac lautiorem fieri. Quotquot enim cum illo diſcumbebant, abibant magnam philoſophiæ doctrinam conſecuti.*

Dauid plura Sauli præſtitit, quàm iurauit.

Moral. Dauid docet hîc ſubditos, quàm modeſtè, humiliter, reuerenter, amanter ſe gerere debeant erga ſuos principes & prælatos tam ſæculares quàm Eccleſiaſticos, etiam rigidos & moleſtos, imò iniquos, ſæuos & tyrannos, vt eos quaſi Chriſtos Domini, & in eis quaſi vicarijs ſuis Deum ipſum colant & venerentur. In eis enim quaſi viuis imaginibus, poteſtas & maieſtas diuina elucet. Sic Moyſes veneratus eſt Pharaonem, Iſaias Manaſſen, Daniel Cyrum, Ieremias Nabuchodonoſorem, Iaddo Alexandrum, S. Paulus Neronem, S. Ioannes Domitianum, S. Ignatius Traianum, S. Cornelius & Cyprianus Valerianum, S. Sixtus & Laurentius Decium, S. Sebaſtianus Diocletianum, adeoque omnes Roma-

Subditi ſui tiantur ſuperiorum aſperitatem.

Romani Pontifices ac Sacerdotes, & Christiani à S.Petro vsque ad S.Syluestrum per trecentos annos modestè, & patienter tolerauere perpetuas persecutiones & martyria ab Imperatoribus Gentilibus, nec eis restiterunt vnquam vel quidquam mali intulerunt; sed fugerunt & abdiderunt se in speluncis & cryptis, quas hodie Romæ cernimus, & veneramur. Hoc est, quod ait Apost. Hebr. 11. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & cauernis terræ.* Hoc est, quod Christianos docet S.Petrus Epist. 1. cap. 2. 17. *Deum,* inquit, *timete, regem* (Neronem) *honorificate. Serui subditi estote in omni timore Dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Hæc est enim gratia si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias patiens iniustè, &c. in hoc enim vocati estis; quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, &c. qui cùm malediceretur, non maledicebat; cùm pateretur non comminabatur, tradebat autem iudicanti se iniustè.* Atque hac sua patientia Christiani meruerunt apud Deum, vt ipse Imperatores ad Christum conuerteret: sicut per sanctum Syluestrum conuertit Constantinum Imper. adeòque Romam, totumque orbem effecit Christianum.

Exempla. Idem faciunt Religiosi suis Superioribus & Rectoribus. Climachus gradu 4. de obedientia, narrat Religiosum quemdam nomine Abbacyrum à Superioribus suis valdè exercitum, adeò vt quotidie expelleretur ex mēsa, & sæpè incœnatos dormire cogeretur: quæ omnia ille valdè patienter tulit, ac roganti Climacho, quomodò illa toleraret, respondit: *Crede mihi Pater, probant me Patres mei, vtrum monachus esse cupiam, non autem verè id faciunt, quam ego Patris aliorumq; intentionem non ignorans, lenissimè ac sine vlla molestia omnia tolero. Et ecco decimū quintum iam annū ago istud cogitans sicut & ipsi, quando monasterium intraui, dixerunt mihi quod vsque ad trigesimum annum renuntiantes probare solerēt. Et rectè quidem pater Ioannes. Sine probatione enim aurum non perficitur. Hic igitur egregius Abba-Cyrus secundo anno postquam aduenieram, migrauit ad Dominum in monasterio hoc, patribus cùm deficeret dicens; Gratias ago Domino & vobis Patres, quod me ad salutem meam tentastis iugiter. Hac enim ex causa immunis à tentationibus dæmonum hactenum mansi. Quem etiam tamquam confessorem, & cum his, qui illic obierūt sanctis dignissimè æquissimus pastor sepeliri iussit.*

Abbacyri monachi patientia in mortificationibus.

Ibidem magis mirabilem patientiam & obedientiam recenset cuiusdam Achatij, qui à suo sene directore non tantùm asperè, sed & crudeliter tractabatur: quotidie enim non solùm contumeliis, sed & verberibus afficiebatur: *Ego igitur*, inquit, Climachus, *obuiam illi sæpissimè dicebam: Quid est frater Achati? Quomodo tibi est hodie? Ille verò continuò nunc quidem liuentem tumidumque oculum, aliquando verò faciem fractam & ceruicem, sæpè ictum caput ostendebat. Ego itaque sciens eum patientia operatium, aiebam illi: Bene sustine viriliter & proderit tibi. Cùm igitur egisset annos nouem, sub immiti & acerbo sene, migrauit ad Dominum, sepultusq; est in Patrum cœmeterio. Post quinque autem dies abiit ad magnum quemdam illic senem Achatij magister, dixitq; illi: Frater Achatius mortuus est. Quod cùm audisset senior respondit: Vere senex non id mihi persuades. Qui ait, Veni & vide. Continuò surrexit senex, venitq; cum beati pugilis magistro ad cœmeterium. Clamauit tamquam viuentem ad eum, qui verè in beata requie viuebat. Dicens, frater Achati: Putasne mortuus es? Tum verò gratus ille obediens, etiam post mortem obedientiam ostendens magno illi ita de sepulchro respondit: Et fieri quomodo potest pater, vt moriatur homo obedientiæ deditus?*

Item Achatij.

In Vitis Patrum lib. 7. 43. Pimenius Abbas rogans Nesteronem, quomodo tam leniter iniurias in monasterio toleraret? ab eo audiuit; *In principio, quando ingressus sum dixi cogitationi meæ: Ecce tu & hic asinus estis pares, sicut enim hic asinus vapulat, & non loquitur; iniuriatur & nihil respondet: ita ergo esto & tu, nam sic dicit & psalmus: Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.*

Ibidem Abbas Agathon dixit: *Si vis viuere inter monachos; esto sicut statua lapidea, quæ si iniuriā afficitur, non irascitur: si laudatur, non extollitur.* Ibidem lib. 3. num. 84. ex Ruffino narratur hęc sancti vox: *Porta cœli est iniuriarum perpessio.* Ibidem lib. 5. cap. 8. num. 2. *Laudatus est*, inquit, *quidam frater à monachis apud Abbatem Antonium: ille autem cùm venisset ad eum, tentauit si portaret iniuriam, & cùm cognouisset, quia non posset ferre, dixit ei: Similis est domui quæ à facie quidem ornata est, de tecto verò à latronibus despoliata.*

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Moritur Samuel. Dauid à Nabal tondente oues petit annonam; ille in eum conuicia & contumelias iacit. Quare Dauid iratus iurat se eum cum omnibus suis occisurum. Audit hoc Abigail vxor Nabal, suáque blandiloquentia & munificentia Dauidem placat. Post decem dies Deus occidit Nabal vers. 38. Dauid Deo gratias agit, ac duas vxores ducit, Abigail & Achinoam, pro Michol quam Saul ei abstulit, tradiditque Phalti.

1. Mortuus est autem Samuel, & congregatus est vniuersus Israël, & planxerunt eum, & sepelierunt eum in domo sua in Ramatha. Consurgensque Dauid descendit in desertum Pharan. 2. Erat autem vir quispiam in solitudine Maon, & possessio eius in Carmelo, & homo ille magnus nimis: erantque ei oues tria millia, & mille capræ: & accidit vt tonderetur grex eius in Carmelo. 3. Nomen autem viri illius erat Nabal: & nomen vxoris eius Abigail; eratque mulier illa prudentissima & speciosa: porrò vir eius durus, & pessimus, & malitiosus; erat autem de genere

nete Caleb. 4. Cùm ergo audiſſet Dauid in deſerto quòd tonderet Nabal gregem ſuum. 5. Miſit decem iuuenes,& dixit eis: Aſcendite in Carmelum, & venietis ad Nabal, & ſalutabitis eum ex nomine meo pacificè. 6. Et dicetis:Sit fratribus meis, & tibi pax, & domui tuæ pax, & omnibus, quæcumque habes, ſit pax. 7. Audiui quod tonderent paſtores tui, qui erant nobiſcum in deſerto; numquam eis moleſti fuimus, nec aliquando defuit quidquam eis de grege, omni tempore quo fuerunt nobiſcum in Carmelo. 8. Interroga pueros tuos, & indicabunt tibi. Nunc ergò inueniant pueri tui gratiam in oculis tuis: in die enim bona venimus; quodcumque inuenerit manus tua da ſeruis tuis, & filio tuo Dauid. 9. Cumque veniſſent pueri Dauid,locuti ſunt ad Nabal omnia verba hæc ex nomine Dauid:& ſiluerunt. 10. Reſpondens autem Nabal pueris Dauid, ait: Quis eſt Dauid? & quis eſt filius Iſai? hodie increuerunt ſerui qui fugiunt dominos ſuos. 11. Tollam ergo panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum, quæ occidi tonſoribus meis, & dabo viris quos neſcio vnde ſint? 12. Regreſſi ſunt itaque pueri Dauid per viam ſuam, & reuerſi venerunt, & nuntiauerunt ei omnia verba quæ dixerat. 13. Tunc ait Dauid pueris ſuis:Accingatur vnuſquiſq; gladio ſuo Et accincti ſunt ſinguli gladiis ſuis,accinctuſque eſt & Dauid enſe ſuo:& ſecuti ſunt Dauid quaſi quadringenti viri:porrò ducenti remanſerunt ad ſarcinas. 14. Abigail autem vxori Nabal nuntiauit vnus de pueris ſuis, dicens: Ecce Dauid miſit nuntios de deſerto, vt benedicerent Domino noſtro: & auerſatus eſt eos. 15. Homines iſti, boni ſatis fuerunt nobis, & non moleſti: nec quidquam aliquando periit omni tempore,quo fuimus conuerſati cum eis in deſerto: 16. Pro muro erant nobis tam in nocte quàm in die, omnibus diebus quibus paſcimus apud eos greges. 17. Quam ob rem conſidera, & recogita quid facias:quoniam completa eſt malitia aduerſum virum tuum,& aduerſum domum tuam,& ipſe eſt filius Belial, ita vt nemo poſſit ei loqui. 18. Feſtinauit igitur Abigail,& tulit ducentos panes, & duos vtres vini, & quinque arietes coctos, & quinque ſata polentæ, & centum ligaturas vuæ paſſæ, & ducentas maſſas caricarum, & poſuit ſuper aſinos: 19. Dixitque pueris ſuis:Præcedite me: ecce,ego poſt tergum ſequar vos:viro autem ſuo Nabal non indicauit. 20. Cùm ergo aſcendiſſet aſinum,& deſcenderet ad radices montis. Dauid & viri eius deſcendebant in occurſum eius: quibus & illa occurrit. 21. Et ait Dauid:Verè fruſtra ſeruaui omnia quæ huius erant in deſerto, & non periit quidquam de cunctis quæ ad eum pertinebant:& reddidit mihi malum pro bono. 22. Hæc faciat Deus inimicis Dauid, & hæc addat, ſi reliquero de omnibus quæ ad ipſum pertinent vſque mane, mingentem ad parietem. 23. Cùm autem vidiſſet Abigail Dauid,feſtinauit,& deſcendit de aſino,& procidit coram Dauid ſuper faciem ſuam,& adorauit ſuper terram. 24. & cecidit ad pedes eius, & dixit: In me ſit, domine mi, hæc iniquitas:loquatur,obſecro,ancilla tua in auribus tuis: & audi verba famulæ. 25. Ne ponat, oro,dominus meus rex cor ſuum ſuper virum iſtum iniquum Nabal:quoniam ſecundùm nomē ſuum ſtultus eſt,& ſtultitia eſt cum eo; ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos,domine mi,quos miſiſti. 26. Nunc ergo domine mi,viuit Dominus,& viuit anima tua,qui prohibuit te ne venires in ſanguinem, & ſaluauit manum tuam tibi, & nunc fiant ſicut Nabal inimici tui, & qui quærunt Domino meo malum. 27. Quapropter ſuſcipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo: & da pueris qui ſequuntur te dominum meum. 28. Aufer iniquitatem famulæ tuæ: faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem,quia prælia Domini, domine mi, tu præliaris: malitia ergo non inueniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ. 29. Si enim ſurrexerit aliquando homo perſequens te,& quærens animam tuam, erit anima domini mei cuſtodita quaſi in faſciculo viuentium,apud Dominum Deum tuum: porrò inimicorum tuorum anima rotabitur, quaſi in impetu & circulo fundæ. 30. Cùm ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia quæ locutus eſt bona de te, & conſtituerit te ducem ſuper Iſraël, 31. non erit tibi hoc in ſingultum,& in ſcrupulum cordis domino meo,quod effuderis ſanguinem innoxium, aut ipſe te vltus fueris & cùm benefecerit Dominus domino meo, recordaberis ancillæ tuæ. 32. Et ait Dauid ad Abigail: Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui miſit hodie te in occurſum meum, & benedictum eloquium tuum, 33. & benedicta tu, quæ prohibuiſti me hodie ne irem ad ſanguinem, & vlciſcerer me manu mea. 34. Alioquin viuit Dominus Deus Iſraël, qui prohibuit me ne malum facerem tibi: niſi citò veniſſes in occurſum mihi, non remanſiſſet Nabal vſque ad lucem matutinam,mingens ad parietem. 35. Suſcepit ergo Dauid de manu eius omnia quæ attulerat ei, dixitque ei: Vade pacificè in domum tuam, ecce au-

diui vocem tuam, & honoraui faciem tuam. 36. Venit autem Abigail ad Nabal:&
ecce erat ei conuiuium in domo eius, quasi conuiuium regis,& cor Nabal iucundum:
erat enim ebrius nimis: & non indicauit ei verbum pusillum, aut grande vsque mane.
37. Diluculo autem cùm digessisset vinum Nabal, indicauit ei vxor sua verba
hæc, & emortuum est cor eius intrinsecus, & factus est quasi lapis. 38. Cumque
pertransissent decem dies, percussit Dominus Nabal,& mortuus est. 39. Quod cùm
audisset Dauid mortuum Nabal, ait: Benedictus Dominus, qui iudicauit causam
opprobrij mei de manu Nabal, & seruum suum custodiuit à malo, & malitiam Nabal
reddidit Dominus in caput eius. Misit ergo Dauid, & locutus est ad Abigail, vt
sumeret eam sibi in vxorem. 40. Et venerunt pueri Dauid ad Abigail in Carmelum,
& locuti sunt ad eam, dicentes: Dauid misit nos ad te, vt accipiat te sibi in
vxorem. 41. Quæ consurgens adorauit prona in terram, & ait: Ecce famula tua
sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum Domini mei. 42. Et festinauit, & surrexit
Abigail, & ascendit super asinum, & quinque puellæ ierunt cum ea, pedisequæ eius,
& secuta est nuntios Dauid: & facta est illi vxor. 43. Sed & Achinoam accepit Dauid
de Iezrael: & fuit vtraque vxor eius. 44. Saul autem dedit Michol filiam suam
vxorem Dauid, Phalti filio Lais, qui erat de Gallim.

VERS. 1. *Quando mortuus Samuel, incertum.*

MORTVVS EST AVTEM SAMVEL.] Quoto anno regni Saulis mortuus sit, non satis liquet. Nam Samuel & Saul iunctim præfuerunt Israëli 40. annis: nonnulli hos annos ita distribuunt, vt ex eis 20. dent Samueli & 20. Sauli; alij duos duntaxat ex c. 13. 1. dant Sauli, alij decem, alij octodecim, cæteros Samueli. Alij verisimiliùs cum Saliano, Samueli dant annos 22. ceteros octodecim Sauli.

Rursùm quot annis post creatum regem Saulem superuixerit Samuel non constat. Probabiliter Salianus opinatur eum superuixisse sedecim annis; ac biennio ante Saulem obiisse anno ætatis suæ 77. cui fauent Clemens Alexand. Ruffinus, Beda, Abulens. & Ioseph. quos ipse citat. Obiit enim Saul anno regni sui 18.

ET CONGREGATVS EST VNIVERSVS ISRAEL, ET PLANXERVNT EVM ET SEPELIERVNT EVM IN DOMO SVA IN RAMATHA.] Vide hic amorem & obseruantiam totius populi erga Samuelem, quasi suum Iudicem, Prophetam & omnis boni auctorem. Vide pariter luctus pompam, & mortui venerationem. Porrò ossa Samuelis sub Arcadio Imper. anno Domini 406. ex Iudęa, magna & Imper. & populi pompa & deuotione, translata sunt Constantinopolim. Vnde S. Hier. scribens contra Vigilantiũ (quem nostri Hæretici sequuntur) docet eius & cæterorum Sanctorum lipsana siue reliquias fidelibus esse venerandas. Audi S. Hier. *Sacrilegus dicendus est nunc Augustus Arcadius; qui ossa B. Samuelis longo post tempore de Iudæa transtulit in Thraciã? Omnes Episcopi non solùm sacrilegi, sed & fatui iudicandi, qui rem vilissimam & dissolutos cineres in serico & vase aureo portauerunt? Stulti omnium Ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquiis, & tantâ lætitiâ sunt iocundati, quasi præsentem viuentemq́ Prophetam cernerent atque susciperent, vt de Palæstina vsque ad Chalcedonem iungerentur populorum examina, & in Christi laude vnâ voce resonarent?*

Translatio ossium Samuelis.

Duo montes Carmeli in Israel.

ET POSSESSIO EIVS IN CARMELO.] Duo erant montes in Israël dicti *Carmelus*. Vnus celebris in tribu Issachar iuxta mare, distans à Ptolemaide stadiis 120. vineis, oleis, aliisque arboribus odoriferis abundans, adeò vt in prouerbium abierit, vt cùm locum fertilem significare velint, dicant eum esse *Carmel* vel *Carmelum*: in hoc versati sunt Elias & Elisæus; ibique Carmelitarum fuit origo. 3. Reg. 18. Alter mons, & in monte vrbs fuit in tribu Iuda, fertilis in pascuis, fructibus & herbis, feraxque vini delicatissimi. In hoc Saul victoria potitus de Amalecitis, fornicem triumphalẽ erexit. 1. Reg. 15. In hoc pariter habitauit & suas possessiones habuit Nabal. Ita S. Hier. Botchar. Bredenb. Adrichomius in descript. terræ sanctæ.

ET HOMO ILLE MAGNVS NIMIS,] quasi dicat: erat præpotens & ditissimus; vnde explicans subdit: *Erantque ei oues tria millia & mille capræ.* Olim enim opes sitæ erant in pecudibus & pecoribus: vnde ab iis nomen accepit peculium & pecunia, quia *omnis pecuniæ pecus fuit fundamentum*, ait Columella lib. 6. VERS. 2.

OMNIBVS QVÆCVMQVE HABES SIT PAX.] Fuit illo æuo hæc vsitata salutatio, qua dicendo: *pax tibi & tuis*, omne bonum salutato apprecabantur: Pax enim vehit secum omnem prosperitatem, fertilitatem, rerum copiam, omneque bonum; sicut his aduersa omnia inuehit bellum. VERS. 6.

Pax omnia bona adducit: bellum omnia mala.

IN DIE BONA VENIMVS,] quasi dicat: ad diem lætam venimus, qua tondes oues, ac liberalitatem erga tonsores exerces dando eis splendidum epulum: oramus ergo vt nos egenos & famelicos, quasi tuos vicinos, amicos & defensores, huius tuæ lætitię & epuli facias esse participes. Hilaria celebras, illorum ergo particulam in nos deriua, nosque tecum exhilara. VERS. 8.

Bonum enim sæpè sumitur pro læto, hilari, iucundo: sicut *malum* pro tristi & funesto. Vnde illud: *Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum.* Psalm. 132. 1. Et illud: *Sufficit diei malitia sua*, id est miseria & tristitia sua. Matth. 6.

QVODCVMQVE INVENERIT MANVS TVA, id est quod habes in promptu, quod commodè dare potes, DA NOBIS SERVIS TVIS.]

HODIE INCREVERVNT SERVI QVI FVGIVNT DOMINOS SVOS,] quasi dicat: hodie increuit Dauid, qui est seruus Saulis, vt audeat se regi suo opponere, & contra eum exercitum ducere ac regnum eius ambire. Atrox fuit hæc calumnia & iniuria quam Nabal iecit in Dauidem. VERS. 10.

Calumnia atrox Nabalis in Dauidem.

VT BENEDICERENT,] vt salutarent, vt bene & fausta precarentur. VERS. 14.

PRO MVRO ERANT NOBIS,] id est nos defendebant VERS. 16.

debant ab incursu hostium. Iure ergo annonam ab eis poscebat Dauid: ciues enim alere debent milites præsidiarios, qui eos eorumque bona contra hostes tutantur & propugnant.

Vers. 17. Completa est malitia,] id est malum & vindicta acris à Dauide decreta, & plenè certoque ab eo concepta imminet tuo viro & domui tuæ.

Ipse est filius Belial.] id est auarus, ingratus, durus, malitiosus & pessimus, vt dictum est v. 3. *Belial* propriè idem est quod *sine iugo*, effrænis, indomitus; quasi dicat: Nabal ceruicosus renuit audire bonas nostras suggestiones de cauenda Dauidis vindicta illi parata. Quare idipsum tibi quæ melior es sapiens & docilis, suggerimus, vt illam à te tuaque domo auertas.

Vers. 18. Festinavit igitur Abigail,] vt Dauidem iratum aduentantem & exitium minitantem suâ beneficentiâ præueniret, & eloquentiâ leniret: itaque Nabal mariti sui inhumanitatem expiaret. Hinc aptè dicta est *Abigail*, id est *pater exultationis*, ait Pagnin. quia ipsa exiliens, exultationem peperit tam Dauidi, quàm toti domui suæ, idque fecit virili prudentia & fortitudine quasi virago; vt non tam mater, quàm pater esse videretur.

Etymon Abigail ipsi appropriatum.

Vers. 19. Quinque sata polentæ.] *Satum* erat genus mensuræ, continens libras 26. hoc est vncias 320.

Et centum ligaturas vuæ passæ] id est, centum fasciculos vuarum siccatarum in furno vel in sole. Alij tamen per *ligaturas vuæ*, accipiunt certas vuarum massas certi ponderis vel mensuræ. Vnde Sept. vertunt; *Gomor vnum vuæ passæ*. Aquila vertit: *Ephi*. Quare Theodoretus hîc asserit, *Gomor* idem esse quod *Ephi*, & *satum*, citatque Ezechielem, sed falsò. Nam Ezechiel. 45. 11. dicitur: *Ephi & batus æqualia sunt*; non autem, *gomor*. Nam ex Exodi 16. constat *Gomor* fuisse decimam partem *Ephi*: *Gomor* ergo continebat octo libras, hoc est vncias 96. *Satum* autem continebat 26. libras, hoc est vncias 320. *Ephi* verò continebat libras 80. hoc est vncias 960. Vide dicta de ponderibus & mensuris in fine Pentateuchi. Aliud ergo est *gomor*, aliud *homor*, siue corus; hic enim continebat libras 800. hoc est vncias 9600. *Gomor* igitur *vuæ passæ* continebat 96. vncias vuæ passæ. Vnde alij Hebr. צמוקים *tsimmukim*, id est *ligaturas*, vertunt: *botros*, quòd in iis colliguntur grana, aut quòd botri sicci colligentur in massam. Ita Pagnin. Arias, Marinus & alij. Centum enim botri facilè ponderant 96. vncias: quisque enim botrus ferè ponderat vnciam. Huc facit quòd 1. Paral. 30. 17. Hebr. dederint illi Ægyptio duo *tsimmukim*, id est duos botros vt videtur: nam *vuæ passæ*, & botri sunt quasi bellaria, quæ in fine mensæ pauca apponuntur. Aut potius dicendum est *Gomor* apud Septuag. non significare determinatam mensuram, sed vas quodlibet commune, quale erat gomor. Sic enim Itali *Barille* vocant omne vas minus. Hic sensus valdè planus & appositus est. Nam *ligatura* significat colligationem plurium botrorum; vt in regno Neapolitano duos pluresue botros colligant simul ad siccandum. Nam pro sexcentis Dauidis militibus, valde parũ fuissent centum botri. *Vnum* ergo *gomor*, vocatur hîc vnum vas, vna massa, vna mensura communis vuarum passarum.

Vers. 22. Et ducentas massas caricarum,] id est ficuum aridarum vel siccatarum ad solem, ex quibus fiunt massæ ficuum, & formæ quasi caseorum.

Hæc faciat Deus inimicis David] id est ipsi Dauidi, alioqui enim ridicula esset hæc imprecatio. Est Euphemismus. Dauid enim hîc iurat iuramento execratorio more vulgi: vulgus autem non audet iurando imprecari mala sibi ipsi, quia anxiè timet quòd si aliquod malum sibi imprecetur, illud reuera sibi eueniet: iurat ergo imprecando malum aliis, sed per alios intelligit se ipsum. Sic ergo Dauid imprecatur malum *inimicis suis*; id est sibi ipsi. Ita Abulens. Simili Euphemismo ait Daniel c. 4. 16. regi Nabuchodonosori: *Domine mi somnium his qui te oderunt, & interpretatio eius, hostibus tuis sit*; cùm tamen sit de ipsomet rege.

Iurat Dauid execratorio iuramento contra seipsum.

Si reliquero de omnibus quæ ad ipsum pertinent vsque mane, mingentem ad parietem.] quasi dicat Dauid: Iuro quòd omnes in domo Nabal occidam ante auroram, ita vt nec canem viuum in eâ relinquam. Canes enim eleuata tibia commingunt parietem, cùm cetera animalia mingant in terram. Sic vulgò dicimus: adeò omnes occidit, vt nec felem nec canem viuum reliquerit. Ita Lyran. Caietan. Vatab. Alij per *mingentem ad parietem*, intelligunt hominem masculũ siue magnum siue paruum. Vnde Chald. vertit, *cognoscentem cognitionem*, id est hominem siue virum cognitione & iudicio præditum. Peccauit sine dubio Dauid sic iurando, vt patet v. 31. & magis peccasset si iuramentum reipsa expleisset: nam in domo Nabal erant multi, imò omnes excepto ipso innocentes. Solus enim Nabal contumeliam fecerat Dauidi: nam seruis eius ipsius responsum displicuerat. Vnde illud Abigail retulerunt, vt ipsa illud corrigeret: Nabal tamen merebatur castigari. Vnde Theodor. q. 57. ait Dauidem iustè voluisse Nabalum occidere propter indignissima conuicia & contumelias, quibus Dauidem actu impetebat. Verum poterat Dauid aliter hæc refutare & compescere: quare non videtur potuisse licitè Nabalum occidere: quia ipse necdum erat Rex, vt publicâ auctoritate posset Nabalum damnare ad mortem. Iurauit ergo ex impetu & feruore iuuenili & militari, ab ira & cholera abreptus ob iniuriæ atrocitatem, sed rediens ad se, sedataque ira pœnituit, manumque à cæde cohibuit, vt patet ex sequen.

Peccauit Dauid hoc iuramento.

Non poterat licitè occidere Nabalum.

Sic Aurelianus Imp. Tyanensibus sibi portas occludentibus, iratus dixit: *Canem in hoc oppido non relinquam*. Vrbe capta militibus ex promisso direptionem oppidi flagitantibus, respondit: *Agite, canem negaui me relicturum, canes omnes occidite*. Et sic suæ promissioni satisfecit, & clementer hostes suos tractauit, ait Flauius Vopiscus in Aureliano.

Aureliani Imperia mitigata.

In me sit Domine mi hæc iniquitas,] quasi dicat: mihi imputa iniquitatem mariti mei Nabal, non ipsi: ipse enim stultus est, & nescit quid faciat: me ergo quæ vxor eius sum, culpa, me puni; ego luam quod ipse peccauit. Hebr. enim est *In me, ego* (subaudi peccaui) *Domine mi sit hæc iniquitas*. Aut quasi dicat; esto peccarim, audi tamen benignè verba, quæ ad mei excusationem & ad tuum commodum eloquar. Ita Vatab. Vers. 24.

Ne ponat oro Dominus meus rex (à Samuele vnctus in regem, etsi necdum regni possessionem adeptus) cor suum super virum istum iniquum) *Belial* Hebr. id est indomitum, effræ- Vers. 25.

nem;

nem, improbum) NABAL, QVONIAM SECVNDVM NOMEN SVVM STVLTVS EST.] *Nabal* enim Hebr. idem est, quod *stultus*, seu malus & malignus, siue *nebulo*, quasi dicat: ne apprehendas, ne cures, ne te affligas, ne irascaris Nabal ob eius inhumanitatem & conuicia quæ in te iecit, quia ipse verè est *Nabal*, id est stultus: nemo autem curat dicteria & probra stulti & amentis; quia stultus caret ratione instar bruti, & ignorat quid agat & loquatur. *Hebr. Nabal*, ait S. Ambros. Epist. 35. *Latinè insipiens, durus, inhospitalis, inhumanus, ingratus, qui officia nesciret referre.*

Stulti dicteria nemo curat.

Tropol. τὸ *rex*, viget S. Ambros. in Psalm. 118. serm. 14. quasi dicat: Tu ô Dauid, rex es: rege ergo tuas passiones, fræna iram, doma vindictam. Nam vt ait S. Ambros. *Quicumque proprium corpus subegerit, nec eius passionibus turbari animam suam rector sui congrua viuacitate permiserit; is bene regiâ quadam potestate se cohibens, rex dicitur; quòd regere se nouerit, arbiter sui intus sit; ne non captiuum trahatur in culpam, nec praceps feratur in vitium. Huius anima non perit in aternum; nec quisquam rapit eam, de manu patris omnipotentis aut filij. Manus enim Dei qua solidauit cælum, quos tenuerit, non amittit.* B

VERS. 26. VIVIT DOMINVS ET VIVIT ANIMA TVA,] quasi dicat: Iuro per vitam Dei & per vitam tuam, quòd verum dicam, quodque res ita gesta sit vt dixi; scilicet, quòd non viderim pueros tuos, nec conscia fuerim inhumanitatis à Nabal in te exercitæ.

ET SALVAVIT MANVM TVAM TIBI,] quasi dicat: Deus continuit manum tuam, ne tu per illam teipsum fœdares cæde & sanguine innocentium filiorum & famulorum meorum.

ET NVNC FIANT SICVT NABAL INIMICI TVI,] quasi dicat: sicut Nabal est in tua potestate C & misericordia, sic omnes inimici tui tibi subdantur, tuamque gratiam & misericordiam implorare cogantur, vti ego eamdem pro Nabal imploro. Ita Caietan. Aut quasi dicat: Omnes inimici tui æstimentur vt Nabal stulti & fatui, de quibus quid dicant vel agant, nemo sapiens curat vel consideret. Ita Abulens.

VERS. 27. SVSCIPE BENEDICTIONEM,] id est beneficiũ: siue donum annonæ, quod tibi tuisque attuli.

VERS. 28. AVFER INIQVITATEM FAMVLÆ TVÆ.] quasi dicat: remitte & condona iniquitatem Nabal mariti mei, quam ego in me transferri cupio, vt illius culpæ pœnam exoluam.

DOMVM FIDELEM,] id est familiam, stirpem & posteritatem firmam & stabilem; vt scilicet filij & nepotes ex te propagnendi continua serie regnent in Israël, exclusâ Saulis posteritate, ob eius iniquitatem. D

Vindicta Regem dedecet.

MALITIA ERGO NON INVENIATVR IN TE.] *Malitia*, id est peccatum, & vltio quæ dedecet personam regiam, ad quam à Deo destinatus es, quæque te à regno impediet: Omnes enim cupiunt regem clementem & iniuriæ immemorem, non memorem & vindictæ cupidum.

VERS. 29. SI ENIM SVRREXERIT ALIQVANDO HOMO PERSEQVENS TE, ET QVÆRENS ANIMAM TVAM, ERIT ANIMA DOMINI MEI CVSTODITA QVASI IN FASCICVLO VIVENTIVM APVD DOMINVM DEVM TVVM: PORRO INIMICORVM TVORVM ANIMA ROTABITVR QVASI IN IMPETV ET CIRCVLO FVNDÆ.] quasi dicat: si vitam Nabalo hosti tuo condonas, cùm ipse suis in te probris mortem A mereatur; Deus congruam tibi mercedem rependet, vt vicissim vitam tuam, contra omnes te persequentes, ac præsertim contra Saulem tueatur, illamque inter tot pericula securam & longæuam diutissimè conseruet: nam res recondita *in fasciculo*, siue in ligamine *viuentium*, quo scilicet ligantur vitæ, seu viui, ad hoc reconditur vt illæsa seruetur inter viuos; res verò quæ ponitur in funda, ad hoc in ea ponitur, vt fundâ illud eiciat & iaculetur: simili ergo modo Deus rotet quasi in funda, vitam inimicorum tuorum, vt animam e corpore eorum expellat & eiibret, eosque mori cogat. Ita Caietan. *Fasciculum* ergo *viuentium apud Deum*, est Dei prouidentia & cura, in qua ipse eos, quorum vitam conseruat, quasi colligatos habet, ne quis pereat.

Allegor. & Tropol. *Fasciculus viuentium*, est catalogus vel potiùs cœtus & concilium Sanctorũ B Dei amicorum, & electorum ad vitam æternam (vice versâ *fasciculus morientium*, est catalogus damnatorum ad mortem æternam: Hi enim ait Isaias c. 24. 22. *congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum*) lapis verò in funda rotatus, sunt impij & reprobi eiciendi in gehennam & mortem æternam. Ita Eucherius, Angelomus. Glossa, idque

Catalogus electorum est fasciculus viuentium.

propter quinque analogias. Prima est, quia vt ait
Eucherius. *fasciculus astringitur vt conseruetur: sic enim* 1.
electi pressura tribulationum constringuntur, vt in admo-
niti per manus redemptoris in perpetuum conseruentur;
quia verò reprobi, quo lautiores in vita sunt, eò longius
à diuina visionis gloria proiiciuntur; idcircò lapidi funda
comparantur: quo videtur allusisse regius vates Psalm. 87.
Ipsi verò de manu tua repulsi sunt. Secunda, qua est eius- 2.
dem: Quia sicut fasciculus vinculo quodam & nexu colli-
gatur, ita sanctorum cœtus eadem fide, eadem spe, eodem
C *charitatis vinculo constringitur, & vno, eodemq́; diuino*
præsidio vndique cingitur. Tertia, quia sicut fasciculus 3.
florum in manu ad oblectationem gestatur, ita electos
omnes Deus in manu sua gestat, & virtutum odore, qui
ex illis afflatur, continuo delectatur, iuxta illud Sapien-
tia 3. Iustorum anima in manu Dei sunt: Quamuis sit ibi
propriè sermo de protectione, qua Deus sanctos tuetur, vn-
de subditur. Non tanget illos tormentum mortis. Quarta, 4.
quia sicut fasciculus non nisi ex certis iisq́; lectissimis flo-
ribus conficitur, ita prædestinatorum numerus ex certis,
iisq́; charitatis virtutumq́; ceterarum odore ac suauitate
redolentibus existit. Quintò, fasciculus notat ordi-
nem graduśque gloriæ Sanctorum: sicut enim in 5.
fasce flos vnus alteri ordinatè inseritur, & vnus
præ alio emicat; sic & in cælo sancti pro meritis
suum tenent locum & ordinem, vnusque præ alio
dotibus gratiæ & gloriæ resplendet: *Stella enim à*
stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum.
D 1. Corinth. 15. 41. Hæc & plura dixi Amos 9.
vers. 5. ad illa: *Fasciculum suum super terram fundauit. Fasciculus* ergo *viuentium*, idem est quod *liber vita*.

Porrò Sebast. Munsterus licet hæreticus, hic quippiam notatu dignum affert pro suffragijs defunctorum, veterique ritu orandi pro mortuis: Per *fasciculum*, inquit, *viuentium* intelligunt Hebræi solium maiestatis, sub quo aiunt iustorum animos in sæculo alio quiescere. Hinc etiam est, vt in tumbis suis passim insculpant hanc sententiam; *Anima eius sit in fasciculo viuentium*; sicuti, *requiescat anima eius*, &c. de quibus liber qui inscribitur: *Precationes Iudæorum pro defunctis*, quem vertit Genebrardus.

Munsterus hæreticus suffragia pro defunctis probat.

Moral.

Modi placandi iratos. Moral. Nota hic modos quibus Abigail infregit iram accensam Dauidis, eumque à cæde cohibuit, quos imitemur, vt furorem furentium quasi iniecta aqua restinguamus & sopiamus. Primò, enim obtulit Dauidi multa & ampla dona quæ negarat Nabal, ideoque Dauidi bilem mouerat: dona enim iram sopiunt & amorem conciliant. Secundò, summè se humiliauit prosternēdo se in terram coram Dauide, qua humiliatione extersit superbum Nabal responsum, quo Dauidem irritarat. Tertiò, rationes affert sapientes & blandas, quibus ostendit Dauidi quàm noxia ei futura sit ira & vindicta, quamque salutaris & commoda eius oblinio & condonatio, scilicet 1. quòd Nabal sit stultus: stulti autem dicta & probra sapienti nō sunt curanda, sed contemnenda 2. quòd ipsa se offerat pro Nabal ad luendam pœnam. 3. quòd ipsa non viderit seruos à Dauide ad Nabal missos, nec maledicta Nabal audierit: quare rogat vt sibi domuique suæ innocenti parcat. 4. quòd si vitam Nabalo condonarit, Deus vicissim vitam Dauidis contra Saulem ceterosque hostes tutabitur. 5. quòd Dauid prælietur prælia Domini, scilicet ad defendendum Israelem, qui erat populus Dei: quare hoc suum decus non inquinet malitia & vltione priuatâ, nec maculet conscientiam suam puram cæde tot innocentium qui erant in domo Nabal. 6. quòd si iræ suæ indulgeat populum à se auertet, ne eum in regem acceptet. 7. quòd hæc vindicta erit ei in singultum & cordolium per omnem vitam, quodque Dei iram prouocabit, vt eum puniat pœna talionis, ac domum eius excindat: sin autem eam condonet & vitam tot innocentium seruet, Deum pariter daturum ei domum fidelem ac posteros eius in vita & in regno perpetuò seruaturum.

VERS. 31. ET CVM BENEFECERIT DOMINVS DOMINO MEO, scilicet tibi, vt te ad regnum euehat, RECORDABERIS ANCILLÆ TVÆ.] vt scilicet mihi benefacias; videtur præsagire & tacitè petere Abigail vt asciscatur in vxorem Dauidis, eique regi fiat regina.

VERS. 37. INDICAVIT EI VXOR SVA VERBA HÆC, ET EMORTVVM EST COR EIVS,] quasi dicat: timore Dauidis attonitus fuit Nabal, & quasi emortuus: Ipse enim malè sibi conscius audiens iustam Dauidis contra se iram, metuit ne illam totam in se solum effunderet: putauit enim hac de causa eum pepercisse Abigail & familiæ suæ innocenti, vt caput nocens, id est Nabal peteret. Simili modo ait Ouidius lib. 1. Tristium Eleg. 3.

Non aliter stupui, quàm qui Iouis ignibus ictus
Viuit, & est vitæ nescius ipse suæ.

VERS. 38. PERCVSSIT DOMINVS NABAL;] morbum lethalem ei immisit, qui subitaneam ei mortem afferret.

VERS. 39. AD ABIGAIL, VT SVMERET EAM SIBI IN VXOREM.] Dauid ducens Abigail, repræsentauit Christum, qui sibi Ecclesiam ex gentibus despondit. *Hæc enim amisso viro, cui antè iuncta fuerat, transiuit ad Christum, censu pio diues, humilitatis & fidei, misericordiæ quoque dotata patrimonio, &c. cui sponsus iucunditatem confert & gratiam, emundans eam ab omnibus pulchritudinis eius impedimentis*, ait S. Ambros. epist. 35. ad Iren. Qui & subdit, Achinoam alteram Dauidis vxorem significasse synagogam Iudæorum. *Achinoam enim*, inquit Ambros. *Hebr. idem est, quod fratris mei commotio: talis autem fuit synagoga: quam nutantem inueniens diabolus, sicut leo diruit & iucunditatem eius abstulit: & acescere fecit fructus eius iuxta illud Psalm. 45. Posuisti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis.* Aptiùs tamen Pagnin. in nom. Hebr. *Achinoam*, inquit, *Hebr. idem est quod, frater iucunditatis siue pulchritudinis: aut, frater meus decor siue iucunditas*: quod Iudæis ad Christum conuersis aptè congruit.

VERS. 41. *Humilitas Abigail.* ECCE FAMVLA TVA SIT IN ANCILLAM, VT LAVET PEDES SERVORVM DOMINI MEI.] Abigail absentem Dauidem, quasi præsentem in legatis ab eo missis alloquitur, eiusque se vocat famulam & ancillā: atque hac sua humilitate meruit fieri eius vxor & regina Israëlis. Vnde ipsa typus fuit B. Virginis, quæ electa à Deo in sponsam, & à Verbo in ea incarnando in matrem, dixit Gabrieli Archangelo: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum*. Ideoque ipsa ancilla Dei facta est mater Dei. *Fuit typus D. Virginis.* Verè Eccl. c. 26. v. 1. *Mulieris bonæ*, inquit, *beatus vir, numerus enim annorum illius duplex: mulier fortis oblectat virum suum, & annos vitæ illius in pace implebit, pars bona, mulier bona*, &c. Et v. 16. *Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata.* Talis enim fuit Abigail.

VERS. 44. SAVL AVTEM DEDIT MICHOL FILIAM SVAM VXOREM DAVID, PHALTI FILIO LAIS.] Tradunt, vel potius more suo fabulantur Rabbini, Phalti non cognouisse Michol, eò quòd gladius, inter ipsum & Michol interiaceret, ideoque ipsū mansisse illiberem sine filijs. Alij asserunt id eum fecisse ex studio pietatis & castitatis. Alij alia comminiscuntur: sunt enim ipsi non vasorum, sed opinionum & somniorum figuli. *Fabula Rabbinica de castitate Phalti & Michol.*

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Dauid dormienti Sauli parcens, tollensque eius hastam & scyphum, illáque ostendens Sauli, ac suam innocentiam & clementiam allegans, eius iram odiumque expugnat, vt dicat : Benedictus tu fili mi Dauid.

1. ET venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes : Ecce, Dauid absconditus est in colle Hachila, quæ est ex aduerso solitudinis. 2. Et surrexit Saul, & descendit in desertum Ziph, & cum eo tria millia virorum de electis Israël, vt quæreret Dauid in deserto Ziph. 3. Et castrametatus est Saul in Gabaa Hachila, quæ erat ex aduerso solitudinis in via: Dauid autem habitabat in deserto. Videns autem quòd venisset Saul post se in desertum, 4. misit exploratores, & didicit quòd illuc venisset certissimè. 5. Et surrexit Dauid clam, & venit ad locum vbi erat Saul: cumque vidisset locum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner, princeps militiæ eius, & Saulem dormientem in tentorio, & reliquum vulgus per circuitum eius, 6. ait Dauid ad Achimelech Hethæum, & Abisai filium Saruiæ, fratrem Ioab, dicens : Quis descendet mecum ad Saul in Castra ? Dixitque Abisai : Ego descendam tecum. 7. Venerunt ergo Dauid & Abisai ad populum nocte, & inuenerunt Saul iacentem, & dormientem in tentorio, & hastam fixam in terra ad caput eius: Abner autem & populum dormientes in circuitu eius. 8. Dixitque Abisai ad Dauid : Conclusit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas : nunc ergo perfodiam eum lancea in terra, semel, & secundò opus non erit. 9. Et dixit Dauid ad Abisai : Ne interficias eum : quis enim extendet manum suam in christum Domini, & innocens erit ? 10. Et dixit Dauid : Viuit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies eius venerit vt moriatur, aut in prælium descendens perierit: 11. propitius sit mihi Dominus ne extendam manum meam in christum Domini. Nunc igitur tolle hastam, quæ est ad caput eius, & scyphum aquæ, & abeamus. 12. Tulit igitur Dauid hastam, & scyphum aquæ, qui erat ad caput Saul, & abierunt : & non erat quisquam, qui videret, & intelligeret, & euigilaret, sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos. 13. Cumque transisset Dauid ex aduerso, & stetisset in vertice montis de longè, & esset grande interuallum inter eos, 14. clamauit Dauid ad populum, & ad Abner filium Ner, dicens : Nónne respondebis Abner ? Et respondens Abner ait : Quis es tu, qui clamas, & inquietas regem ? 15. Et ait Dauid ad Abner : Numquid non vir tu es ? & quis alius similis tui in Israël ? Quare ergo non custodisti dominum tuum regem ? Ingressus est enim vnus de turba, vt interficeret regem, dominum tuum. 16. Non est bonum hoc, quod fecisti: viuit Dominus, quoniam filij mortis estis vos, qui non custodistis dominum vestrum, christum Domini. Nunc ergo vide vbi sit hasta regis, & vbi sit scyphus aquæ, qui erat ad caput eius. 17. Cognouit autem Saul vocem Dauid, & dixit : Numquid vox hæc tua, fili mi Dauid? & ait Dauid : Vox mea, Domine mi rex. 18. Et ait : Quam ob causam dominus meus persequitur seruum suum ? Quid feci ? aut quod est malum in manu mea ? 19. Nunc ergo audi, oro, Domine mi rex, verba serui tui : Si Dominus incitat te aduersùm me, odoretur sacrificium : Si autem filij hominum, maledicti sunt in conspectu Domini : qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hereditate Domini, dicentes : Vade, serui diis alienis. 20. Et nunc non effundatur sanguis meus in terram coram Domino : quia egressus est rex Israël vt quærat pulicem vnum, sicut persequitur perdix in montibus. 21. Et ait Saul : Peccaui, reuertere fili mi Dauid : nequaquam enim vltrà tibi malefaciam, eò quòd pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie : Apparet enim quòd stultè egerim, & ignorauerim multa nimis. 22. Et respondens Dauid, ait : Ecce hasta regis: transeat vnus de pueris regis, & tollat eam. 23. Dominus autem retribuet vnicuique, secundùm iustitiam suam & fidem, tradidit enim te Dominus hodie in manum meam, & nolui extendere manum meam in christum Domini. 24. Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini, & liberet me de omni angustia. 25. Ait ergo Saul ad Dauid : Benedictus tu fili mi Dauid : & quidem faciens facies, & potens poteris. Abiit autem Dauid in viam suam, & Saul reuersus est in locum suum.

VERS. 9. QVIS ENIM EXTENDET MANVM SVAM IN CHRISTVM DOMINI (in Saulem, qui à Deo per Samuelem vnctus erat in regem) ET INNOCENS ERIT?] Dauid ab hac cæde abhorruit, eò quòd indecens & indignum ei videretur, occidere regem suum, à Deo constitutum & vnctum: religioni ergo sibi duxit Saulem lædere, ne Deum in eo lædere videretur: ita pia mentes, & vt ait S. Bernard. agnoscunt culpam, vbi non est culpa, eiusque vmbram horrescunt.

Abhorrui Dauid à cæde Saulis.

Moraliter, disce hic à Dauide, quàm prælatos, & principes etiam improbos & nobis aduersantes reuereri debeamus, quasi *christos Domini* nec eos verbo, multò minùs verbere lædere. Rursum, quanto-pere Deus eos quos parat ad magna, vt alios regant, exerceat aduersitatibus & persecutionibus. Sic enim per Saulem exercuit Dauidem, vt eius virtutem acueret, dignumque regno efficeret: quare hæ persecutiones Saulis non fuerunt aliud Dauidi, quàm exercitationes, præparationes & dispositiones ad regnum, idque Saul agnouit dicens v. 15. *Faciens facies & potens poteris.* Simili modo solent Principes, Episcopi, Rectores, subditos quos ad regimen parant, variis grauibusque imperiis, oneribus, increpationibus, mortificationibus exercere, vt eorum virtutem probent, augeant, perficiant, vtque ipsi discant in regimine subditis compati. Nemo enim rectè imperat, nisi qui rectè paret. Nemo sentit iugum obedientiæ quod aliis imponit, nisi qui priùs illud subiit & expertus est; qui enim illud non subiit, imperiosè regit & *dominatur in clero*, ait S. Petrus. *Bibentes vinum in phialis & optimo vnguento delibuti*, inquit Amos c. 6. 6. *& nihil patiebantur super contritione Ioseph.*

Prælati etiã improbi, honorandi.

Deus exercet eos quos ad magna destinat.

VERS. 15. PROPITIVS SIT MIHI DOMINVS NE EXTENDAM MANVM MEAM IN CHRISTVM DOMINI.] quasi dicat: Precor Deum vt det mihi gratiam & constantiam, ne victus persecutionibus Saulis, eum aliquando velim occidere. Vnde Hebr. est: *Prohibeat Dominum ne extendam*, &c. Chald. *Nefas mihi ab ante Dominum*, &c. Oratio est, & vt nonnulli volunt, simul iuramentum; quo Dauid iurat se non occisurum Saulem, vt per illud se in bono hoc proposito confirmet, vtque Abisai & alios volentes occidere Saulem prorsus ab eius cæde auertat.

Scyphus aquæ Saulis Quæst Resp. 1. ET SCYPHVM AQVÆ.] Perperam Castalion & Caluinistæ vertunt: *matulam.* Quæres, quis fuerit hic *aquæ scyphus*? Primò, Serarius putat fuisse clepsydram horariam, ad vigilias noctis Sauli indicandas. Nam Iulius Cæsar & prisci Duces olim in castris ad illum finem clepsydris vtebantur, teste Vegetio libr. 3. Veterum enim clepsydræ indicabant horas ex fluxu non arenæ (vt faciunt nostræ) sed aquæ, vt nomen ipsum indicat: Clepsydra enim dicitur quasi κλέπτουσα ὕδωρ, id est suffurans aquam. Erat ergo clepsydra, horologium aquarum, horas aquæ fluxu dimetiens. Secundò, Auctor Antiq. Conuiual. lib. 1. Verisimile est, inquit Iudæorum potum in militia fuisse aquam, non vinum. Vnde 1. Samuel. scyphus aquæ ad caput Saulis stetisse dicitur, non vini, vt hodie sæpenumerò magni viri noctu quoque ad lectum solent habere vini cantharos atque pocula ad potandum, & inexplebili illi suæ siti, quam sibi assidua, immoderataque vini ingurgitatione compararunt, satisfaciendum.

Clepsydra etymon.

2.

Tertiò, planiùs Iosephus: hic aquæ scyphus ait, erat ad lauãdum: mane enim & subinde per diem aquã manus & faciem abluere solemus. Iudæi vero etiam noctu non rarò se lauabant, præsertim si quæ iis pollutio accidisset. Vnde Clem. Alexand. lib. 4. Strom. c. 7. *Iudæi*, inquit, *etiam in lecto purgantur.* Idem Exhort. ad Gentes: *Semper*, inquit, *à cubili lauantur Hebræi.* Idem factitant etiamnum Iudæi, adeoque ex eis religiosiores crebrò totum corpus abluunt.

QVIA SOPOR DOMINI IRRVERAT SVPER EOS.] *Sopor Domini*, id est sopor magnus & grauis. Ita Chald. sic vocantur *montes Dei & Cedri Dei*, id est magni & excelsi. Aut meliùs, *sopor Domini*, est sopor à Domino immissus. Naturaliter enim vix fieri poterat, vt in castris tam numerosis omnes omninò etiam vigiles dormirent. Deus ergo fuit qui omnibus soporem immisit in gratiam Dauidis. Similem soporem immisit Deus Adæ, cùm ex eius dormientis latere accepit costam, ex eaq; formauit Heuã, Genes. 2. Vide hic, mirare, & reuerere prouidentiam Dei, qua Dauidem & suos cõtra tot hostium millia tuetur, immittendo omnibus soporem, vt Dauid Saulem omnesq; eius milites mactare posset si voluisset; atque eius insignis bonitas & clementia, parcendo Sauli, tam ipsi quàm toti populo patefieret, itaque ab eo in regem eligeretur. VERS. 12.

Sopor à Deo immissus, Sauli cum suis.

CVMQVE TRANSISSET DAVID EX ADVERSO, ET STETISSET IN VERTICE MONTIS DE LONGE.] Prudenter id fecit Dauid, ne si in castris Saulis mansisset, ab aliquo militum eius occideretur. Secessit ergo in montem, vt fugere posset si quis eũ insecutus fuisset, vt eminus e monte clamans per tota Saulis castra monti subiecta audiretur. Vide hic vt Dauid in omnes formas se transformet, ad Saulem placandum, sanandum & saluandum Verè Comicus: *Illud nimirum est sapere, si vbicumque opus sit animum possis flectere.* VERS. 13.

Allegor. Eucherius: *Venit*, inquit, *Dauid id est Christus ad Iudæos hostes suos dormientes in sua infidelitate, nõ eos occidit, sed tulit ab eis scyphum aquæ, id est gratiam legis: tulit & sceptrum regale, regni scilicet potestatem, quã pro magno habebant, & vnde se protegebant temporaliter, & quam aduersus Deum per incredulitatem gerebant. Deinde victor noster Dauid de castris eorum regressus, transcendit in altitudinem montis cælorum.*

FILII MORTIS ESTIS VOS QVI NON CVSTODISTIS DOMINVM VESTRVM.] Erant custodes hi dormientes excusabiles & extra culpam, quia vigilare non erat in eorum potestate & libertate. Nam Deus sopore immisso cogebat eos dormire, vt dictum est v. 12. Dauid autem vocat eos *filios*, id est reos *mortis*, quia actus hic dormiendi secundùm se spectatus damnabilis erat, dignusq; morte: vnde vigiles qui in castris noctu excubant, si à Capitaneo dormientes inueniantur, trucidantur, quia illorum somnus creat periculum euidens totis castris, ne ab hoste inuadantur & euertantur. VERS. 16.

Custodes non peccabant dormiendo.

SI DOMINVS INCITAT TE ADVERSVM ME, ODORETVR SACRIFICIVM,] hoc est, præsto sum vt occidar, & Deo immoler quasi victima, quę ipsi placeat velut odor suauitatis sacrificij. Loquitur Antropopathωs. Deus enim cùm non habeat corpus & nares, propriè non odoratur nidorem sacrificij, sed dicitur odorari metaphoricè, quia sicut odor suauis delectat odoratum hominis, sic suauitas sacrificij oblectat Deũ. Alij sic exponunt, quasi dicat, *Odoretur sacrificium*, id est offeram sacrificiũ pro peccato, si aliquod contra Deum, vel contra te ô Saul commisi. VERS. 19.

SI AVTEM FILII HOMINVM incitant te adversum

uersùm me, MALEDICTI SVNT IN CONSPECTV DOMINI vtpote qui me innocentem & à Deo in regem vnctum iniquè persequuntur. DICENTES: VADE, SERVI DIIS ALIENIS,] *Dicentes*, non verbis sed *factis*, ait Theodor. & Procop. fugando enim Dauidem ex Iudæa. cogebant eum fugere ad Philisthæos, aliasque gentes à quibus Dauid solicitabatur ad colendum eorum Deos & idola.

Vers. 20 ET NVNC NON EFFVNDATVR SANGVIS MEVS,] quasi dicat: Quia non habes iustam causam me persequendi, sed solùm te incitant filij hominum in me maleuoli & maligni; idcircò tibi supplico ne meum sanguinem innocentem effundas.

SICVT PERSEQVITVR PERDIX.] *Persequitur*, passiuè, hoc est persecutionem patitur. Comparat enim Dauid se pulici & perdici, quæ à venatore quæritur ad necem.

Vers. 21. ET IGNORAVERIM MVLTA NIMIS,] id est non cogitarim tuam innocētiam & beneuolentiam erga me.

ET SICVT MAGNIFICATA EST ANIMA TVA HODIE IN OCVLIS MEIS, Vers. 24.
quasi dicat: Sicut vita tua magno æstimata fuit mihi, vt illam tangere & lædere noluerim, cùm illam haberem in manu & potestate mea: SIC MAGNIFICETVR ANIMA MEA IN OCVLIS DOMINI, vt Deus hanc meæ clementiæ congruam mercedem & talionem rependat, vt vitam meam contra tuos tuorumque & hostium cæterorum insidias illæsam conseruet, itaq; ostendat se eam valdè æstimare & magnifacere, ET LIBERET ME DE OMNI ANGVSTIA.]

FACIENS FACIES, ET POTENS POTERIS]q.d. Vers. 25.
Præclara facies opera & res præclaras geres ac valdè potens euades, præsertim cùm mihi in regnum succedes. Vnde Chald. vertit: *Regnando regnabis, & prosperādo prosperabis.* Tigur. *facies & omninò perficies.* Vatab. *Valendo valebis*, id est magnis viribus pollebis.

CAPVT VIGESIMVMSEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David fugit ad regem Geth, ab eoque obtinet vrbem Siceleg, ex qua assiduè prædatum excurrit in hostes Israelis, omnes occidendo, ne quis eum apud regem accuset.

1. ET ait Dauid in corde suo: Aliquando incidam vna die in manus Saul: nónne melius est vt fugiam, & saluer in Terra Philisthinorum, vt desperet Saul, cesseque me quærere in cunctis finibus Israel? fugiam ergo manus eius. 2. Et surrexit Dauid, & abijt ipse, & sexcenti viri cum eo, ad Achis filium Maoch regem Geth. 3. Et habitauit Dauid cum Achis in Geth, ipse & viri eius; vir & domus eius; & Dauid, & duę vxores eius, Achinoam Iezrahelitis, & Abigail vxor Nabal Carmeli. 4. Et nuntiatum est Sauli, quòd fugisset Dauid in Geth, & non addidit vltrà quærere eum. 5. Dixit autem Dauid ad Achis: Si inueni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in vna vrbium regionis huius, vt habitem ibi: cur enim manet seruus tuus in ciuitate regis tecum? 6. Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg propter quam causam facta est Siceleg regum Iuda, vsque in diem hanc. 7. Fuit autem numerus dierum, quibus habitauit Dauid in regione Philisthinorum, quatuor mensium. 8. Et ascendit Dauid, & viri eius, & agebant prædas de Gessuri, & de Gerzi, & de Amalecitis: hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus, euntibus Sur vsque ad Terram Ægypti. 9. Et percutiebat Dauid omnem terram, nec relinquebat viuentem virum & mulierem: tollensque oues, & boues, & asinos, & camelos, & vestes, reuertebatur. & veniebat ad Achis. 10. Dicebat autem ei Achis: In quem irruisti hodie? Respondebat Dauid: Contra meridiem Iudæ, & contra meridiem Ierameel, & contra meridiem Ceni. 11. Virum & mulierem non viuificabat Dauid, nec adducebat in Geth, dicens: Ne fortè loquātur aduersum nos: Hęc fecit Dauid: & hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitauit in regione Philisthinorum. 12. Credidit ergo Achis Dauid, dicens: Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus.

Vers. 1. ALIQVANDO INCIDAM VNO DIE IN MANVS SAVL.] Licet enim ipse à Deo per Samuelem vnctus esset in regem, tamen id erat eo casu dūtaxat, quo ipse superuiueret regi Sauli. Aut putabat Dauid se hac vnctione & promissione Dei posse excidere per peccata sua, vt permissu Dei in manus Saul incideret, regnoque & vita excideret, vti exciderat Saul. Ita Abulens.

David post vnctionem non erat omninò certus de regno possidendo.

Vers. 2. ET SVRREXIT DAVID ET ABIIT IPSE, ET SEXCENTI VIRI CVM EO AD ACHIS FILIVM MAOCH REGEM GETH.] quæ erat vna ex quinque vrbibus & satrapiis Philisthinorum. Hic est *Achis*, ad quem anteà fugerat Dauid ca. 21 ac accusationes Philisthinorum metuens, coram eo simulans se stultū, liber euaserat. Iam verò idipsum non timuit, eò quòd nunc vbique etiam in Philisthæa constaret inueteratum & continuum odium Saulis in Dauidem: quare à Dauide licet iam cognito nihil sibi metuebat Achis, imò sperabat eo se duce fideli cōtra Saulem hostem suum vsurum.

Achis hic, idem qui suprà c. 21.

ET HABITAVIT DAVID CVM ACHIS IN GETH; IPSE ET VIRI EIVS, VIR ET DOMVS EIVS,] id est quisque cum sua vxore & familia. A *Geth*, dicti sunt *Gethæi*, fidissimi & fortissimi milites Dauidis, quia scili- Vers. 3.

Gethæi Dauidis milites, sic dicti non à loco natiuitatis, sed ab habitatione.

scilicet eum fugientem in Geth, secuti erant, ibiq; cum eo habitabant, indeque prædatum excurrebant, nam expressè v.2. dictum est, sexcentos hosce viros ex Iudæa cum Dauide profugisse in Geth. Erant ergo ipsi origine Iudæi, non Gerbæi & Philisthini, vt vult Abulens. Quis enim credat Dauidem regem fidelem & sanctum ad sui custodiam acciuisse Gethæos Philisthinos, qui erant infideles & iurati Israelis hostes? Hi ergo Iudæi dicuntur *Gethæi*, quia ex Iudæa fugientem Dauidem secuti sunt in Geth, ibique cum eo habitarunt vsque ad mortem Saulis, post quam cum Dauide ex Geth redierunt in Iudæam, eumque ad regnum promouerunt ac bella eius gesserunt, vti satis indicatur 2.Reg.15.18.

Vers. 5. Cur Dauid noluerit manere in Geth.

CVR ENIM MANET SERVVS TVVS IN CIVITATE REGIS TECVM?] Cupiebat Dauid ab Achis eiusq; aula separari multis de causis. Prima erat, vt liberiùs excurrere posset in Philisthæos & Amalecitas ex eisque agere prædas, quibus se & suos sexcentos milites cum vxoribus sustentaret: has enim agere nō poterat in Geth: id enim resciuisset Achis, ideoque Dauidem vt gentis suæ hostem expulisset vel occidisset. Secunda, vt pudori vxorum suarum, militumque suorum consuleret: illis enim insidiantur sæpe aulici infideles & luxuriosi, quales erant Philisthini. Tertia, ne milites sui aulicorum fastu inuidiaque, gula, luxuria, cæterisq; vitijs, ac præsertim infidelitate & idololatria inficerentur.

Verùm has causas Dauid non fuit ausus allegare Achis regi, aliam ergo prætexuit; scilicet quod non conueniret externum & peregrinum, imò oriundum ex gente Iudæorum, quæ Philisthæis & Gethæis erat sūmè infensa & exosa, in regia Gethæorum vrbe commorari; præsertim quia facilè lites & pugnæ inter milites regis & Dauidis exoriri potuissent, atque difficile fuisset Dauidi sibi suisque victum comparare in Geth, vbi aula regis omnem annonam ad se trahebat. His rationibus motus Achis dedit Dauidi Siceleg, quæ exinde tribui Iudæ cessit in possessionem hereditariam & perpetuam.

Vers. 6. Siceleg vrbs est tribui Iudæ data.

DEDIT ERGO EI ACHIS IN DIE ILLA SICELEG.] *Sicelag*, siue *Sicelech* vrbs primò sorte obtigit tribui Iudæ Iosue 15.31. deinde ei adempta est, & data tribui Simeonis, Iosue 19.v.5. postea cùm in Philisthæorum esset confinio, ab eis fuit occupata, puta à Gethæis & Achis eorum rege, qui proinde eam hic rursum Dauidi cessit, & concessit. Porrò *Siceleg* Hebr. idem est quod *angustia sextarij*, ait Pagnin. in Nomin. Hebr. idque congruè ad hunc locum. In ea enim resedit Dauid cum suis militibus, laborans angustia victus & potus.

Vers. 7.

FVIT AVTEM NVMERVS DIERVM QVIBVS HABITAVIT DAVID IN REGIONE PHILISTINORVM QVATVOR MENSIVM.] Hebr. dicitur mansisse *dies & quatuor menses*, hoc est, per annum & quatuor menses. Hebr. enim *iamim*, id est *dies*, in plurali sæpe annum significat, inquit Lyran. Pagnin. Caietan. & Nouatores. Verùm alij passim dicunt Dauidem tantùm mansisse apud Achis quatuor mensibus & aliquot diebus. Hoc enim exigit versio Latina vulgata, itaque censent Abulens. Serarius, Salianus, Adrichom. Sanchez, Torniellus, & alij quæ de re rursum dicam c.29.v.3.

Dauid in Geth fuit quatuor tantum mensibus & aliquot diebus.

Vers. 8.

ET AGEBAT PRÆDAS DE GESSVRI ET DE GERZI ET DE AMALECITIS.] *Gessur* vrbs erat in valle (*ge* enim est vallis) trans Iordanem, à qua tota vicina regio dicta est *Gessuri* vel *Iessuri*: quæ quidē regio Israeliticæ terræ quæ trans Iordanem est versùs Septemtrionem terminus fuit. atque licet dimidiæ tribui filiorum Manasse in possessionē fuerit data, pristini tamen terræ habitatores nunquā inde expulsi fuisse videntur. Iosue 13.13. Erant ergo incolæ *Gessuri*, æquè ac *Gerzi* & *Amalecitæ* hostes Israelis, ac proinde Dauid de ijs iustè agebat prædas. Porrò noster Salianus aliam hāc esse censet *Gessuri* à *Gessuri* Manassensium: hæc enim, inquit, erat vicina Amalec, & extra terminos Israelitarum Meridiem versùs, cuius nulla in Scriptura, nisi hoc loco fit mentio, sicut nec de *Gerzi*.

Vers. 9.

NEC RELINQVEBAT VIVENTEM VIRVM ET MVLIEREM.] Quæres, Quo iure fecit id Dauid? Nam ipse non erat absolutus princeps nec rex, ac per consequens nō habebat ius indicendi vel mouendi belli. Resp. Dauidem à Samuele vnctum fuisse in regem, ac à Saule creatum belli contra hostes Israelis ducem; quare auctoritatē bellandi habuit. Licet enim Saul iam Dauidem ex odio priuato persequeretur, gratum tamen & ratum habebat tum ipse, tum totus populus, quod Dauid supprimeret & opprimeret Philisthinos, aliosque hostes suos, quos ipse magno labore & periculo subiugare debuisset. Sed quo iure omnes omnino occidit? Resp. Eum ius habuisse ex lege Deut.20. v.17. & 25. quæ iubet omnes incolas terræ Hebræis à Deo promissæ, etiam paruulos & feminas occidi, eorumque bona diripi: Gessuræi autem & Gerzæi (qui Iosue 13.v.13. vocantur *Machati*, ait Abulens. licet id neget Salianus) habitabant in terra Iudæis promissa, vt patet Iosue 13.13. Amalecitæ autem licet extra eam degerent, tamē eos omnes iusserat Deus occidi, vt audiuimus c.15. Dauid ergo quasi belli Israelis dux à Saule auctoratus, publicam auctoritatem habuit hæc omnia faciendi, Deiq; iussa exequendi. ita Abul. Caiet. & alij.

Legitima authoritate Dauid occidit Gessuritas, & Amalecitas.

etiam paruulos & feminas.

Vers. 10.

IN QVEM IRRVISTI HODIE? RESPONDEBAT DAVID, CONTRA MERIDIEM IVDÆ,] hoc est contra Iudæos meridionales, siue qui habitabant versus meridiem. Mētitur Dauid se in Iudæos hostes Achis regis irruisse, cùm irruisset in Philisthæos, Chananæos & Amalecitas socios Achis. Nisi sic exponas, quasi dicat Dauid: Irrui contra Philisthæos, qui erant ad meridiem Iudæ, Mendacium hoc officiosum erat, quod Dauid necessarium putabat ad tuendam vitam.

Mendacium Dauidis.

IERAMEEL] vrbs erat in tribu Iuda spectans meridiem.

Vers. 11.

VIRVM ET MVLIEREM NON VIVIFICABAT DAVID,] id est in vita non conseruabat, viuere nō sinebat, sed omnes occidebat, ne quis superstes eum quasi hostem apud Achis & Gethæos accusaret.

Vers. 12.

CREDIDIT ERGO ACHIS DAVID.] Mirum fuit ex tot cladibus & cædibus Philisthinorum à Dauide editis, nullam permanasse ad aures Achis regis: humanitùs vix fieri id poterat: sed Deus qui omnia Dauidis opera dirigebat, ita hæc pariter direxit, vt nil resciret Achis. Sicut enim soporem immisit in tota castra Saulis ad saluandum Dauidem cap.26. sic hîc immisit quasi inaduertentiam & cæcitatem in Achis, omnesque aulicos, ne scirent Dauidem in socios sibi fœderatos irruisse.

Deus inaduertentiam immisit Achis, ne sciret quos Dauid occiderat.

CAPVT VIGESIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SAul instante prælio de eius euentu sciscitatur Deum; sed eo non respondente consulit Pythonissam, quæ ei suscitat Samuëlem, qui vers. 16. Sauli eiusque castris perniciem cædemque prædicit.

1. FActum est autem in diebus illis, congregauerunt Philisthiim agmina sua, vt præ-
pararentur ad bellum contra Israel: dixitque Achis ad Dauid: Sciens nunc scito,
quoniam mecum egredieris in castris tu, & viri tui. 2. Dixitque Dauid ad Achis:
Nunc scies quæ facturus est seruus tuus. Et ait Achis ad Dauid: Et ego custodem capi-
tis mei ponam te cunctis diebus. 3. Samuel autem mortuus est, planxitque eum
omnis Israel, & sepelierunt eum in Ramatha vrbe sua. Et Saul abstulit magos & ha-
riolos de terra. 4. Congregatique sunt Philisthiim, & venerunt, & castrametati sunt
in Sunam: congregauit autem & Saul vniuersum Israel, & venit in Gelboë. 5. Et
vidit Saul castra Philisthiim, & timuit, & expauit cor eius nimis. 6. Consuluitque
Dominum, & non respondit ei, neque per somnia, neque per sacerdotes, neque per pro-
phetas. 7. Dixitque Saul seruis suis: Quærite mihi mulierem habentem pythonem,
& vadam ad eam, & sciscitabor per illam. Et dixerunt serui eius ad eum: Est mulier
pythonem habens in Endor. 8. Mutauit ergo habitum suum: vestitusque est aliis
vestimentis, & abiit ipse, & duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, & ait il-
li: Diuina mihi in pythone, & suscita mihi quem dixero tibi. 9. Et mulier ad
eum: Ecce, tu nosti quanta fecerit Saul, & quo modo eraserit magos & hariolos de ter-
ra: quare ergo insidiaris animæ meæ, vt occidar? 10. Et iurauit ei Saul in Domi-
no, dicens: Viuit Dominus, quia non eueniet tibi quidquam mali propter hanc rem.
11. Dixitque ei mulier: Quem suscitabo tibi? Qui ait: Samuelem mihi suscita.
12. Cùm autem vidisset mulier Samuelem, exclamauit voce magna, & dixit ad Saul:
Quare imposuisti mihi? Tu es enim Saul. 13. Dixitque ei rex: Noli timere: quid
vidisti? Et ait mulier ad Saul: Deos vidi ascendentes de terra. 14. Dixitque ei: Qua-
lis est forma eius? Quæ ait: Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio. Et intelle-
xit Saul quòd Samuel esset, & inclinauit se super faciem suam in terra, & adorauit.
15. Dixit autem Samuel ad Saul: Quare inquietasti me vt suscitarer? Et ait Saul:
Coarctor nimis: siquidem Philisthiim pugnant aduersum me, & Deus recessit à me,
& exaudire me noluit, neque in manu prophetarum, neque per somnia: vocaui ergo te,
vt ostenderes mihi quid faciam. 16. Et ait Samuel: Quid interrogas me, cùm Do-
minus recesserit à te, & transierit ad æmulum tuum? 17. Faciet enim tibi Domi-
nus sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum tuum de manu tua, & dabit il-
lud proximo tuo Dauid: 18. quia non obedisti voci Domini, neque fecisti iram
furoris eius in Amalec. Idcircò quod pateris, fecit tibi Dominus hodie. 19. Et dabit
Dominus etiam Israel tecum in manus Philisthiim: cras autem tu & filij tui mecum
eritis: sed & castra Israel tradet Dominus in manus Philisthiim. 20. Statimque
Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis, & robur non erat
in eo, quia non comederat panem tota die illa. 21. Ingressus est itaque mulier illa
ad Saul, (conturbatus enim erat valdè) dixitque ad eum: Ecce obediuit ancilla tua vo-
ci tuæ, & posui animam meam in manu mea: & audiui sermones tuos, quos locutus es
ad me. 22. Nunc igitur audi & tu vocem ancillæ tuæ, & ponam coram te buccel-
lam panis, vt comedens conualescas, & possis iter agere. 23. Qui renuit, & ait: Non
comedam. Coëgerunt autem eum serui sui & mulier, & tandem audita voce eorum
surrexit de terra, & sedit super lectum. 24. Mulier autem illa habebat vitulum pa-
scualem in domo, & festinauit, & occidit eum: tollensque farinam, miscuit eam, & co-
xit azyma, 25. & posuit ante Saul & ante seruos eius. Qui cùm comedissent, surre-
xerunt, & ambulauerunt per totam noctem illam.

Vers. 2. NVNC SCIES QVÆ FACTVRVS EST SERVVS TVVS] Dauid hic ambiguè loquitur, ne Achis regem offendat, & se in vitæ periculum inducat. *David non intēdit pro Achis pugnare contra Israelē.* Nam non intendebat (licet id putet Lyran) ipse verè pugnare cum Achis contra suos Israelitas; impium enim fuisset præliari cōtra patriam suam, Deiq; populum: neque se voluit vlcisci de Saule, vt patet ex præced. & seq. vnde eo cæso valdè de eius morte indoluit. ita Abul.

Vers. 3. ET SAVL ABSTVLIT MAGOS:] quia id iusserat Deus. Leuit. c. 19. & 20. Fecit id Saul initio regni sui, ait Abul. Licet Serarius velit id eum fecisse post peccatum suum.

Vers. 6. ET NON RESPONDIT EI NEQVE PER SOMNIA, NEQVE PER SACERDOTES.] Hebr. *neque per vrim*, id est per Pontificem indutum rationali in quo erant *Vrim*, id est *illuminationes*, quibus Deus eius interrogationibus respondebat, & futura de quibus consulebatur prædicebat. Vide dicta Exodi 28 v. 20. Licet enim Abiathar fugisset ad Dauidem cū Ephod, quando Saul eius patrem Achimelech ob datos Dauidi panes occidit, c. 22. 20. tamen alius erat Pontifex cum Ephod in Tabernaculo apud Saulem, per quem ipse Deum cōsulebat; alioquin enim caruissent Hebræi Pontifice & sacris: nam *Fugiente Saulem Achimelech, alius fuit Pontifex constitutus.* Dauid cum Abiathar Pontifice ob metum Saulis, ex Iudæa profugerat in Philisthæam ad Achis regem Geth. Noluit Deus responderre Sáuli ob eius inobedientiam & impietatem, qua occiderat Sacerdotes & Dauidem persequebatur. Quare Saul videns se à Deo sperni; confugit ad *Pythonem*, id est ad diabolum, iuxta illud ethnici.

Flectere si nequeam superos, Acheronta mouebo.

Saulem imitatus est Oedipus apud Senecam, qui oraculis aliis frustra tentatis, tandem necromantiam tentauit.

Vers. 7. DIXITQVE SAVL SERVIS SVIS: QVÆRITE MIHI MVLIEREM HABENTEM PYTHONEM, hoc est dæmonem familiarem, quem Sept. vocant ἐγγαστρίμυθον, id est, ventriloquum, qui scilicet ex ventre mulieris quasi ex vtre; (hunc enim significat Hebr. אוב *ob*, vnde Latinum *obba*) loquebatur dabatque oracula de futuris, cùm de iis cōsuleretur. Hinc Apollo vocatus est *Pythius*, eò quòd ederet oracula, eiusque ministri & ministræ vocati sunt *Pythia* & *Pythonissa*. Hinc rursum omnes magi & diuini vocati sunt *Pythij* adeoque *Python* quodlibet diuinationis genus significat, siue fiat per necromantiam & suscitationem mortuorum, vti hîc fiebat per suscitationem Samuelis; siue per sortilegia; siue per incantationes; siue quo alio modo. Vide dicta Isaiæ 8. 19 & Actor. 16. 16.

MVLIEREM.] Fabulantur R. Eliezer, R. Kimchi, aliique Rabbini mulierem hanc fuisse matrem *Pythonissa vilis fuit, non nobilis mulier.* Abner, cui Saul ob cognationem pepercerit. Sed errant: nam mater Abner habitabat in sua tribu Beniamin, hæc verò in *Endor*, quæ erat in tribu Issachar. Rursum mater Abner erat matrona nobilis, hæc verò vilis operaria, ait Iosephus.

Dices, Saul Pythonissam, id est magam consuluit, cur ergo v. 3. tales interfecit? Iustin Mart. qu. 57 ad Orthodoxos: *Sustulit*, inquit, *diuinatrices, quòd hoc facto Deum placaturum se esse ita speraret, vt sententiam suam, qua eum regno priuaret abrogaret: non quòd diuinatricum scelus odisset, sed quòd regnū amaret.* Quæ ratio vera est, & Saulis ambitioni consentanea. Sed illa est ad rem præsentem congruentior quā Hebræi apud Lyranum tradiderunt. *Saul*, inquiunt, *ea causa sustulit hariolas quod illi prædicerent eius familiam euertendam & regnum transferendum ad Dauidem.*

Vers. 11. SAMVELEM MIHI SVSCITA.] *Verus Samuel suscitatus.* Quæres, an verus fuerit Samuel quem Pythonissa suscitauit? Multi negant, censentque fuisse dæmonem, siue phantasma, laruam & vmbram Samuelis effictam à dæmone. Ita Procop. Theod. Rupert. Tertull. Cyrill. Beda, & alij. Veriùs alij plures & potiores affirmant, quia sequentia clarè id significant, & clariùs Ecclesiast. ca. 46. 23. vbi inter laudes Samuelis assignat hanc quòd post mortem prophetarit: *Exaltauit*, inquit, *de terra vocem suam in prophetia, ad cessare faciendum peccata.* Pluribus idipsum probaui ibidē, & argumenta in contrarium dissolui. Estque hæc sententia Abulens. Lyran. Caiet. Dion. Serarij hîc, & S. August lib. de cura pro mortuis c. 15. S. Basil. Epist 80. Nazianz. orat. 3. Iosephi lib. 6. Antiq. ca. 15. Iustin. Dial. contra Tryphonem, S. Ambr. in c. 1. Lucæ, S. Hiero. in c. 7. Isaiæ, S. Thomæ 1. par. q. 89. art. 8. ad 2. Suarez 3. par. tom. 2. disp. 42. sect. 2. Bellarm. lib. 2. de Purgat. c. 6.

Porrò non per somnia, sacerdotes & prophetas, sed per Samuelem Deus respondit Sauli, vt tanto magis ille commoueretur & percelleretur, inquit Cyril. & Abul. dū cum cuius præcepta contēpsisset, prædictiones de regno amittēdo hactenus nō maximi fecisset, sibi iā extrema minitantē audiret.

Vers. 12. CVM AVTEM VIDISSET MVLIER SAMVELEM.] *Samuel à Deo suscitatus, non autem per incantationes Pythonissæ.* Præuenit Deus incātationes Pythonissæ, quæ morosæ & longæ esse solent, ne vi earum suscitatus videretur Samuel: statim ergo roganti Sauli sistit Samuelem, qui eum argueret tum ob alia crimina, tum ob hoc magiæ, denuntiatione cladis secuturæ. Ita Abulens. Caiet. & alij. Hac de causa turbata mulier, *exclamauit*, vt sequitur. Quæres cur id fecerit? Primò. Rabbini quia, inquiunt, cæteri mortui per magiam & necromantiam euocati, solebant erectis in cælum pedibus ascendere: Samuel verò capite in cælū erecto ascendit: sed hæc sunt eorum figmenta. Dico ergo eam turbatam exclamasse, eò quòd videret Samuelem suas incātationes præuenisse, & necdū vocatum se sistere: suâ enim venerandâ & augustâ specie perculit Pythonissam, Saul tamē putabat eam exclamare eò quòd agnosceret ipsum esse Saulē, ac ab eo sibi de vita ob magiam metueret: vnde iussit eam metum hunc deponere.

TV ES ENIM SAVL.] Quo indicio id Pythonissa cognouerit incertum est. Abul. putat Samuelem id ei indicasse.

Vers. 13. DEOS VIDI ASCENDENTES DE TERRA] *Deos*, id est *Deum*. Hebr. enim est *Elohim*, id est *Deum*, id est hominem quemdam diuinum, putà Samuelem: hunc enim dūtaxat vidit, vt patet ex sequent. Fabulatur ergo R. Kimchi, dum ait illam duos vidisse, scilicet Mosen & Samuelem; sic & alij Rabbini docent cum Samuele ascendisse Mosen, qui in eodem carcere clausus morabatur; vnde in libro Ialcut sic dicitur: *Deos vidi ascendentes de terra. Hinc habetur non fuisse solum Samuelem qui ascendit, sed duos fuisse vnum Samuelem, alterum Mosen, cui Samuel dixit. Forsitan ad iudicium vocor: veni ergo mecum, vt testificeris nullum esse verbum in lege scriptum, quod non seruauerim.* Verùm hic est Iudaismus. Iam enim in morte sua Samuel vt cæteri homines iudicatus acceperat suam sententiam, certusque erat de sua felicitate, sicut & alij Patres qui cum eo in limbo versabantur. Rursum in libro *Midras Samuel* dicitur: *Multi iusti ascenderunt cum illo.*

Vers. 15. *Samuel indignatus Sauli ob suscitationis molestiam.*

Qvare inqviet asti me vt svscitarer?] A id est, cur fuisti non causa sed occasio vt suscitarer: nam propria causa, eaque efficiens suscitationis Samuelis erat Deus. Porrò Samuel ait se inquietatum à Saule, quia commotus fuit & iratus indignitate modi, quo Saul per magiā eū suscitare conabatur.

Vers. 19.

Cras avtem tv et filii tvi mecvm eritis,] in altero seculo & vita, putà apud inferos, sed non in eadem inferni parte & loco, q. d. Tu & filij tui moriemini & apponemini ad mortuos, ac mecum eritis in loco statuque mortuorum putà apud inferos, sed dispari sorte & receptaculo: ego enim in limbo sum, tu descendes ad gehennam: *Nec enim ibi Saul malus, vbi Ionathan bonus meruit recipi*, ait Beda. Et S. August. loco cit. ad Simplic. *τὸ mecum eris*, inquit, *non ad æqualitatem felicitatis, sed ad parem conditionem mortis referatur, quòd vterque homo fuerit, & vterque mori potuerit, iamq; mortuus mortem viuo pronuntiabat.*

Mortem parem Samuel Sauli prædicit, nō eumdem statum post mortem.

Ingressa est itaqve mvlier.] Hinc probabiliter opinatur Abul. Pythonissam non fuisse præsentem eo loco & tempore, quo Saul cum Samuele loquebatur, eò quòd nollet Saul, vt quis se cum eo loquentem audiret: volebat enim secretò cum eo agere, & secreta sua cum eo solo communicare. Recedente ergo Samuele, & finito eius cum Saule colloquio, ingressa est Pythonissa ad locum in quo erat Saul.

Vers. 21. *Saul cum Samuele locutus præsente nemine, ne Pythonissa quidem.*

Et posvi animam meam in manv mea.] id est, exposui me periculo mortis, quasi maga suscitandu Samuelem; sciebam enim Saulem omnes magos occidisse.

CAPVT VIGESIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Achis ducit secum Dauidem ad prælium contra Saulem, sed socijs eius Philisthinis de Dauidis fide dubitantibus, ideoque contradicentibus, eum domum remittit.

1. Congregata sunt ergo Philisthiim vniuersa agmina in Aphec: sed & Israel castrametatus est super fontem, qui erat in Iezrahel. 2. Et satrapæ quidem Philisthiim incedebant in centuriis & millibus: Dauid autem & viri eius erant in nouissimo agmine cum Achis. 3. Dixeruntque principes Philisthiim ad Achis: Quid sibi volunt Hebræi isti? Et ait Achis ad principes Philisthiim: Num ignoratis Dauid, qui fuit seruus Saul regis Israel, & est apud me multis diebus, vel annis, & non inueni in eo quidquā, ex die qua transfugit ad me, vsque ad diem hanc? 4. Irati sunt autem aduersus eum principes Philisthiim, & dixerunt ei: Reuertatur vir iste, & sedeat in loco suo, in quo constituisti eum, & non descendat nobiscum in prælium, ne fiat nobis aduersarius, cùm præliari cœperimus: quomodo enim aliter poterit placare dominum suum, nisi in capitibus nostris? 5. Nónne iste est Dauid, cui cantabant in choris, dicentes: Percussit Saul in millibus suis, & Dauid in decem millibus suis? 6. Vocauit ergo Achis Dauid, & ait ei: Viuit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conspectu meo: & exitus tuus, & introitus tuus mecum est in castris: & nō inueni in te quidquam mali, ex die qua venisti ad me, vsque in diem hanc: sed satrapis non places. 7. Reuertere ergo, & vade in pace, & non offendas oculos satrapatum Philisthiim. 8. Dixitque Dauid ad Achis: Quid enim feci, & quid inuenisti in me seruo tuo, à die qua fui in conspectu tuo vsque in diem hanc, vt non veniam, & pugnem contra inimicos domini mei regis? 9. Respondens autem Achis, locutus est ad Dauid: Scio quia bonus es tu in oculis meis, sicut Angelus Dei: sed principes Philisthinorum dixerunt: Non ascendet nobiscum in prælium. 10. Igitur consurge manè tu, & serui domini tui, qui venerunt tecum: & cùm de nocte surrexeritis, & cœperit dilucescere pergite. 11. Surrexit itaque de nocte Dauid ipse & viri eius, vt proficiscerentur manè, & reuerterentur ad Terram Philisthiim: Philisthiim autem ascenderunt in Iezrahel.

Vers. 3.

Et est apvd me mvltis diebvs vel annis] B Hebr. *iam diebus vel iam anno*, hoc est, dies aliquot, imò verò annos aliquot. Vnde Lyran. Pagnin. & Nouatores putant Dauidem pluribus annis mansisse apud Achis. Fauent Septuag. qui vertunt: *Mansit apud nos dies*, plurimos scilicet, hic quippe secundus annus est. Secundò Vatab. & R. Dauid sic exponunt: fuit apud me multis diebus, id est quatuor mensibus, quibus æquè mihi notus est, ac si plures annos apud me mansisset. Tertiò, Sanchez censet Achis hic esse mētitum, ad fidem faciendam Philisthæis, idque probabile censet Abulens. & Torniellus. Quartò, planiùs Salianus respondet Achis respexisse ad primam commorationem Dauidis, quæ ante annos sex apud ipsum inchoata fuerat, vt dictum est ca. 27. aut certè cōputasse finem anni elapsi quo ad se venerat Dauid & initium anni sequētis siue currentis, quo adhuc secum manebat. Id enim exigunt Septuag. dum vertunt: *hic quippe secundus annus est*: nam Dauidem quatuor tantùm menses & aliquot dies mansisse apud Achis, disertè dictum est cap. 27. 7. idque affirmat Ioseph. Abul. Serarius, Salian. Torniellus & alij. Videtur ergo Dauid sub finē anni fugisse ad Achiz v.g. in Nouembri vel Decembri, ac deinde apud eum mansisse toto Ianuario & Februario.

Rever-

Vers. 4. *Prouidentia Dei erga Dauidem.*

REVERTATVR VIR ISTE.] Nota hîc miram Dei erga suum Dauidem prouidentiam. Dauid enim hîc erat in casu planè periculoso & implexo, vt cogeretur vel Achis regis esse proditor, si in prælio ad Saulem & Hebræos deficeret, vel patriæ & ciuium suorum esse hostis: si coorta eos pugnaret. Sed Deus nodum hunc perplexum ense quasi abscidit, Immisit enim Philisthæis diffidentiam de Dauidis fide, & periculi metum quod subibât, si Dauid in prælio ad suos Hebræos terga verteret, cum iisque arma in Philisthæos conuerteret, vti antè fecerat. Quare iubent illum è prælio recedere, & domum remitti. Fecit id Achis magno cum honore & laude Dauidis æquè ac eius vtilitate, & commodo. Dauid enim è prælio recedens perse- A cutus est Amalecitas, eisque spolia quæ ex sua Siceleg rapuerant, abstulit cum opima ipsorummet præda: quod, si mansisset eum Achis, facere nequiuisset.

Vers. 9. SCIO QVIA BONVS ES TV IN OCVLIS MEIS SICVT ANGELVS DEI,] quasi dicat: sûmmè mihi gratus es, summè mihi places, imò veneror te *quasi Angelum Dei*. Est comparatio & phrasis Hebræa, qua vtuntur cùm quempiam valdè laudare & extollere volunt. Sic Iacob, vt Esau fratrem sibi ob primogenituram ereptam infensum leniat, ei blanditur dicens: *Vidi faciem tuam quasi viderim vultum Dei*. Genes. 33. 10. Et mulier Thecuitis pro Absalone supplicans Dauidi ait: *Sicut Angelus Domini, sic est Dominus meus rex* 2. Reg. 14. 17.

CAPVT TRIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

AMalecitæ succendunt Siceleg & prædas abigunt: eos Dauid cum suis insequitur, & comessantes cædit spoliatque: mox spolia inter eos qui pugnarant, & eos qui ad sarcinas manserant, æqualiter diuidit v. 21. ac eorum partem ad alias Iudeæ vrbes transmittit.

1. CVmque venissent Dauid & viri eius in Siceleg die tertia, Amalecitæ impetum
fecerant ex parte australi in Siceleg, & percusserant Siceleg, & succenderant
eam igni. 2. Et captiuas duxerant mulieres ex ea, à minimo vsque ad magnum: &
non interfecerant quemquam, sed secum duxerant, & pergebant itinere suo. 3. Cum
ergo venissent Dauid & viri eius ad ciuitatem, & inuenissent eam succensam igni; &
vxores suas, & filios suos, & filias ductas esse captiuas, 4. leuauerunt Dauid & populus qui erat cum eo voces suas, & planxerunt donec deficerent in eis lacrymæ. 5. Si-
quidem & duæ vxores Dauid captiuæ ductæ fuerant Achinoam Iezraelites, & Abigail
vxor Nabal Carmeli. 6. Et contristatus est Dauid valdè: volebat enim eum populus lapidare, quia amara erat anima vniuscuiusque viri super filiis suis & filiabus: confortatus est autem Dauid in Domino Deo suo. 7. Et ait ad Abiathar sacerdotem
filium Achimelech: Applica ad me ephod. Et applicauit Abiathar ephod ad Dauid,
8. & consuluit Dauid Dominum, dicens: Persequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non? Dixitque ei Dominus: Persequere: absque dubio enim comprehendes eos, & excuties prædam. 9. Abiit ergo Dauid ipse, & sexcenti viri qui erant
cùm eo, & venerunt vsque ad Torrentem Besor: & lassi quidam substiterunt. 10. Per-
secutus est autem Dauid ipse, & quadringenti viri; substiterant enim ducenti, qui lassi transire non poterant Torrentem Besor. 11. Et inuenerunt virum Ægyptium
in agro, & adduxerunt eum ad Dauid: dederuntque ei panem vt comederet, & biberet aquam, 12. sed & fragmen massæ caricarum, & duas ligaturas vuæ passæ.
Quæ cùm comedisset, reuersus est spiritus eius, & refocillatus est: non enim comederat
panem, neque biberat aquam, tribus diebus, & tribus noctibus. 13. Dixit itaque ei
Dauid: Cuius es tu? vel vnde? & quò pergis? Qui ait: Puer Ægyptius ego sum, seruus viri Amalecitæ: dereliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiustertius. 14. Siquidem nos erupimus ad australem plagam Cerethi, & contra Iudam,
& ad meridiem Caleb, & Siceleg succendimus igni. 15. Dixitque ei Dauid; Po-
tes me ducere ad cuneum istum? Qui ait: Iura mihi per Deum, quòd non occidas me, & non tradas me in manus domini mei, & ego ducam te ad cuneum istum, & iurauit
ei Dauid. 16. Qui cùm duxisset eum, ecce illi discumbebât super faciem vniuersæ terræ, comedentes & bibentes, & quasi festum celebrantes diem, pro cuncta præda, &
spoliis quæ ceperant de terra Philisthiim, & de Terra Iuda. 17. Et percussit eos
Dauid à vespera vsque ad vesperam alterius diei, & non euasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adolescentes, qui ascenderant camelos, & fugerant. 18. Eruit ergo
Dauid omnia quæ tulerant Amalecitæ, & duas vxores suas eruit. 19. Nec defuit
quidquam à paruo vsque ad magnum, tam de filijs quàm de filiabus, & de spoliis, & quæcumque rapuerant, omnia reduxit Dauid. 20. Et tulit vniuersos greges & armenta, & minauit ante faciem suam: dixeruntque: Hæc est præda Dauid. 21. Venit

autem Dauid ad ducentos viros, qui laſſi ſubſtiterant, nec ſequi potuerant Dauid, &
reſidere eos iuſſerat in Torrente Beſor: qui egreſſi ſunt obuiam Dauid, & populo qui
erat cum eo. Accedens autem Dauid ad populum, ſalutauit eos pacifice. 22. Reſ-
pondenſque omnis vir peſſimus & iniquus, de viris qui ierant cum Dauid, dixit: Quia
non venerunt nobiſcum, non dabimus eis quidquam de præda, quam eruimus: ſed ſuf-
ficiat vnicuique vxor ſua & filij quos cùm acceperint, recedant. 23. Dixit autem
Dauid: Non ſic facietis fratres mei, de his quæ tradidit nobis Dominus, & cuſtodiuit
nos, & dedit latrunculos, qui eruperant aduerſum nos, in manus noſtras. 24. nec au-
dict vos quiſquam ſuper ſermone hoc, æqua enim pars erit deſcendentis ad prælium,
& remanentis ad ſarcinas, & ſimiliter diuident. 25. Et factum eſt hoc ex die il-
la, & deinceps conſtitutum & præfinitum & quaſi lex in Iſrael vſque in diem hanc.
26. Venit ergo Dauid in Siceleg, & miſit dona de præda ſenioribus Iuda proximis
ſuis, dicens: Accipite benedictionem de præda hoſtium Domini. 27. His qui e-
rant in Bethel, & qui in Ramoth ad Meridiem, & qui in Iether, 28. & qui in Aroër,
& qui in Sephamoth, & qui in Eſthamo, 29. & qui in Rachal, & qui in vrbibus Ie-
rameel, & qui in vrbibus Ceni, 30. & qui in Arama, & qui in lacu Aſan, & qui in A-
rat, 31. & qui in Hebron, & reliquis qui erant in his locis, in quibus commoratus
fuerat Dauid ipſe, & viri eius.

Vers. 6. *Roboratur Dauid à Deo.* CONFORTATVS EST DAVID IN DOMINO A DEO SVO.] id eſt reſumpſit animum fretus ſpe ac fiducia in Deum, ait Vatab. Iniecit Deus hoc robur & hanc ſpem animo Dauidis, vt ſperans ſe Amalecitas cæſurum, eos inſequeretur, eiſque prædam ex Siceleg abactam extorqueret. Quare Dauid animum tam ſuum quam ſociorum, ad eos inſequendum erexit. Vnde ex Heb. vertas: *Confortauit ſeipſum Dauid in Domino Deo ſuo,* ſperans ſcilicet in Dei ope ſe per illam hoſtes aſſecuturum & debellaturum. Vbi enim humana deſunt præſidia, ad diuina confugere oportet. Sapienter Seneca Epiſt. 88. *Ego,* inquit, *annum fauſtum & felicem reddo bonis cogitationibus, & animi magnitudine: qui numquam maior eſt quàm vbi aliena ſepoſuit, & fecit ſibi pacem, nihil timendo, fecit ſibi diuitias, nihil concupiſcendo.* Et inferiùs: *Quare ergo ſapiens magnus eſt, quia magnum animum habet.*

B

Vers. 7. APPLICA AD ME EPHOD] Hebr. *adduc ad me Ephod,* vt ſcilicet eo indutus, per illud vt Pontifex pro me conſulas Deum, an Amalecitas perſequi debeam, nec ne.

Vers. 13. DERELIQVIT AVTEM ME DOMINVS MEVS, QVIA ÆGROTARE COEPI.] Tropol. Eucher. *Quid eſt,* inquit, *quòd Ægyptius Amalecita puer in itinere laſſatus reſidet, niſi quòd amator præſentis ſeculi peccati ſui nigredine opertus, ſæpè ab eodem ſeculo infirmus deſpectuſque, relinquitur, vt cum eo nequaquam currere valeat, ſed fractus aduerſitate torpeſcat? Hos ergo eligit Deus quos deſpicit mundus, quia plerumque ipſa deſpectio hominem reuocat ad ſemetipſum: is enim qui patrem reliquit, & partem ſubſtantiæ quam perceperat, prodigè expendit, poſtquam eſurire cœpit, in ſe reuerſus dixit: Quàm multi mercenarij patris mei abundant panibus.* Et pluribus interiectis: C *Quem tamen Dauid inuenit, eique cibum & potum præbuit, quia manu fortis Dominus abiecta mundi non deſpicit, & plerumque eos qui mundum ſequi minimè valentes quaſi in via remanent, ad amoris ſui gratiam conuertit, eiſque verbi ſui cibum porrigit, & quaſi duces ſibi in via dirigit, dum ſuos etiam prædicatores facit: dum enim Chriſtum peccatorum cordibus inſerunt, quaſi Dauid ſuper hoſtes ducunt, qui conuiuantes Amalecitas, velut Dauid gladio feriunt, qui ſuperbos quoſque, qui ſe in mundo deſpexerunt, Domini virtute proſternunt.*

Vers. 14. ERVPIMVS AD AVSTRALEM PLAGAM CERETHI.] *Cerethi* erat certa Philiſthinorum regio ſita A ad meridiem ex qua Dauid collegit legiones fortiſſimas, inde dictas *Cherethim* & *Phelethim,* id eſt interfectores & liberatores, quas proinde deinceps ſecum ſemper habuit, quaſi milites prætorianos & regij corporis cuſtodes, vt patebit 2. Reg 14. Vnde nonnulli cenſent ab hiſce *Cerethim* ortos dictoſque eſſe *Creteſ* ſiue *Cretenſes,* ac *Cretam* eorum inſulam. Vide dicta Sophon. 2. v. 5. *Cerethi erat regio Philiſthinorum.*

Vers. 16. COMEDENTES ET BIBENTES] Nota ſtratagema Dauidis, quo enim paucis ex inopinato aggreſſus plurimos Amalecitas conuiuantes, omnes cecidit. Simili modo Abraham cum trecentis ſeruis inſecutus quatuor reges, qui ceperant Lot, noctu eos aggreſſus, dormiẽtes occidit Geneſ. 14. 15. Sic Tomyris Regina Scytharum ſimulans fugam, cùm in caſtris ſuis menſas opiparè inſtructas reliquiſſet, ſequentem Cyrum & Perſas ac conuiuantes in menſis oppreſſit ad vnum omnes, teſte Iuſtino. a

B

ÆQVA ENIM PARS ERIT DESCENDENTIS AD PRÆLIVM, ET REMANENTIS AD SARCINAS, ET SIMILITER DIVIDENT.] Vers. 24. quia æqualiter ad victoriam cooperati ſunt: niſi enim ipſi ſarcinas præliantium cuſtodiiſſent, præliantes non viciſſent, ſed metu perdendi ſarcinas timidiùs pugnaſſent, & terga hoſti vertiſſent. Hinc patet, ducentos qui laſſi reſederant ad torrentem Beſor verſ. 10. etiam ſarcinas ſociorum cum Dauide ad prælium pergentium cuſtodiuiſſe. Si enim laſſi duntaxat ſubſtitiſſent, hæc ratio in eis locum non habuiſſet. Ita Abulenſ. Caiet. & alij. Simili modo narrat Polybius libr. 10. Romanos prædam bello acquiſitam non iis ſolis qui prælio interfuerant, ſed iis quoque qui caſtrorum præſidio relicti erant, qui ægroti, qui miniſteria publica obibant, diuiſiſſe.

ET FACTVM EST HOC EX DIE ILLA ET DEINCEPS CONSTITVTVM.] Vers. 25. Pro *deinceps* Heb. eſt מעלה *mala,* id eſt, *ſuprà.* Vnde Vatabl. ſic vertit: *Fuitque ab eo die & ſuprà, & poſuit illud in ſtatutum & conſuetudinem,* idque ſic explicat, quaſi dicat: Id obſeruatum fuerat ab initio mundi vſque in eum diem, & Dauid conſtituit ab eo die eam legem, quæ conſuetudo ſeruatur & hodie quoque in Iſrael. Verũ hanc legem à Dauide, non ab Adamo cœpiſſe ſignificat Noſter, Septuag. & Chald. qui 70. *mala,* id eſt, *ſupra,* interpretantur *deinceps.* *Lex diuidendi ſpolia etiam cuſtodientibus ſarcinas, cœpit à Dauide.*

MISIT DONA DE PRÆDA SENIORIBVS IVDA] Vers. 26.
Nota

David muneribus deuincit sibi animos contribulium.

Nota hic liberalitatem Dauidis, quam illi iniecit Deus, vt hac munificentia sibi deuinciret animos Contribulium suorum, vt ipsi eum in regem sibi mox deligerent. Nam eodem die quo Dauid prçliando vicit Amalecitas, & spolia distribuit, Saul A prælium cum Philisthæis init, in eoque cæsus occubuit, cui proinde mox in regno Iudæ successit Dauid Dei cōsilio, ne Philisthæi victoriam prosecuti totā Iudæam vastarent, & euerterent; eis enim Deus opposuit Dauidem in Iuda dominantem.

CAPVT TRIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PHilisthini cædunt Hebræos: vnde Saul, ne in eorum manus incidat, gladio incumbens seipsum occidit. Mox v. 9. Philisthini caput Saulis præcisum in Philisthæam mittunt, & arma in templo Astaroth, corpus verò in muro Bethsan suspendunt, sed illud inde auferunt viri Iabes Galaad, ac combustum sepeliunt.

1. PHilisthiim autem pugnabant aduersus Israel: & fugerunt viri Israel antefaciem
Philisthiim, & ceciderunt interfecti in monte Gelboë. 2. Irrueruntque Phili-
sthiim in Saul, & in filios eius, & percusserunt Ionathan, & Abinadab, & Melchisua, fi-
lios Saul, 3. totumque pondus prælij versum est in Saul: & consecuti sunt eum viri
sagittarij, & vulneratus est vehementer à sagittariis. 4. Dixitque Saul ad armige-
rum suum: Euagina gladium tuum, & percute me: ne fortè veniant incircumcisi isti, &
interficiant me, illudentes mihi. Et noluit armiger eius: fuerat enim nimio terrore per-
territus, arripuit itaque Saul gladium, & irruit super eum. 5. Quod cùm vidisset ar-
miger eius, videlicet quòd mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum, &
mortuus est cum eo. 6. Mortuus est ergo Saul, & tres filij eius, & armiger illius, &
vniuersi viri eius in die illa pariter. 7. Videntes autem viri Israel, qui erant trans
vallem, & trans Iordanem, quòd fugissent viri Israelitæ, & quòd mortuus esset Saul, & fi-
lij eius, reliquerunt ciuitates suas, & fugerunt: veneruntque Philisthiim, & habitauerūt
ibi. 8. Facta autem die altera, venerunt Philisthiim, vt spoliarent interfectos, & in-
uenerunt Saul & tres filios eius iacentes in monte Gelboë. 9. Et præciderunt ca-
put Saul, & spoliauerunt eum armis: & miserunt in terram Philisthinorum per circui-
tum, vt annuntiaretur in templo idolorum, & in populis. 10. Et posuerunt arma eius
in templo Astaroth, corpus verò eius suspenderunt in muro Bethsan. 11. Quod cùm
audissent habitatores Iabes Galaad, quæcumque fecerant Philisthiim Saul, 12. sur-
rexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte. 13. & tulerunt cadauer
Saul, & cadauera filiorum eius, de muro Bethsan: veneruntque Iabes Galaad, & com-
busserunt ea ibi: & tulerunt ossa eorum, & sepelierunt in nemore Iabes, & ieiunauerūt
septem diebus.

VERS. 1. *Dei consilio filij Saul ceciderunt in prælio.*

PERCVSSERVNT IONATHAN ET ABINADAB, B ET MELCHISVA FILIOS SAVL.] Id Dei cōsilio factum, vt omnibus filiis Saulis occisis, Dauidi viam ad regnum complanaret & sterneret: nam Isboseth quartus Saulis filius, domi desidens minùs videbatur bellicosus, & regno tot bellis implicito inidoneus.

VERS. 2. *Saul seipsum occidit.*

ET IRRVIT SVPER EVM] Vatabl. *irruit in eum*, eum in pectus adigendo. Hinc patet Saulem seipsum occidisse. Negat hoc Iosephus & R. Leui dicentes, Saulem conatum quidem se occidere, sed non perfecisse; siue quòd lorica armatus esset; siue quòd gladium non satis firmasset: occisum ergo esse ab illo Amalecita, qui nuntium mortis Saulis C Dauidi attulit, dixitq; se Saulem occidisse, de quo lib. 2. c. 1. Verùm hæ sunt fabulæ in honorē Saulis, & gentis Iudaicæ à Iosepho Iudæo cōfictæ. Clarè enim Heb. Septuag. Chald. & Latina hoc v. 4. & 5. aiunt Saulem irruendo in gladiū mortuum fuisse ac proinde armigerum id videntem, se quoque simili modo interemisse. ita omnes interpretes, quin & cæteri Rabbini: vnde R. Radak p. 46. in Psal. 7. v. 16. *Lacum aperuit & effodit eum: & incidit in foueam quàm fecit*, sic explicat: *Prophetat Dauid*, inquit, *moriturum Saulem in gladio suo.* Iustum fuit hoc Dei iudicium, vt Saul gladium quem iniustè strinxerat in Dauidem, cōuerteret in seipsum, vti fecit Nero eodem anno, quo SS. Petrum & Paulum occiderat, imò eodem mense Iunio recurrente occidens seipsum. *Gladio*, inquit Hugo, *quo Amalecitis contra præceptū Domini pepercerat, c. 15. meritò seipsum occidit: sic, qui potestate pro communi vtilitate accepta, aut non vtitur, aut abutitur: suo se nimirum gladio confodit, quo ab hoste defendi debuerat, hostem potiùs iuuat.* Vnde & coram Amalecita cui pepercerat, occidit se, & Amalecites ipsi diadema abstulit, tulitque ad Dauidem, vt dicetur cap. seq. v. 13. ita Tropolog. in hora mortis passiones & vitia, quæ in vita occidere & mortificare negligis, te affligent, tibique decus, pacem, vitamque præsentem & æternam auferent, hi enim sunt nostri Amalecitæ.

Iusto Dei iudicio Saul iniusto suo se interficit gladio.

Quæres, An Saul peccarit se occidendo? Negāt, imò Saulem ab animi magnitudine, mortisq; contemptu, laudant Iosephus & Rabbini, quibus fauet Lyran. Hinc R. Isaac Saulem vocat iustum: *Saul*, inquit, *Dauid & Salomon iusti regnarunt.* Sic Cato se occidit, ne victus in manus Iulij Cæsaris veniret, eiq; fieri supplex cogeretur; quem idcircò laudat Seneca,

An Saul licitè se occidit? Affirmant Rabbini.

Seneca lib. de diuina Prouidentia: *Licet,* inquit, *omnia in vnam conditionem concesserint, custodiantur legionibus terra, classibus maria, & Cæsarianus portas miles obsideat, Cato qua exeat habet. Vna manus latam nostram libertatem faciet. Ferrum istud etiam ciuili bello purum & innoxium bonas tandem ac nobiles edet operas. Libertatem quam patria non potuit dare, Catoni dabit. Aggredere animo diu meditatum opus, eripe te rebus humanis.* Vide eũdem Epist. 71. vbi inter cætera ait: *Ille vir magnus est, qui mortem sibi non tantùm imperauit, sed inuenit.* Quin & ipse Iulius Cæsar accepto nuntio de Catonis morte fertur dixisse: *Inuideo Cato gloriæ tuæ, nam & tu inuidisti meæ, ne inter mea præclara facinora numeraretur & illud, me Catonem seruasse.* Sic Brutus & Cassius cæsores Iulij Cæsaris victi ab Augusto Iulij nepote, mucrone in viscera adacto morte spontanea redemerunt ignominiam, quam sibi à victore irrogandam præuidebant.

Resp. negatiuè. Ratio 1. Verùm hanc sententiam damnat fides orthodoxa; quin & melioris notæ Philosophi, vt Plato in Phędone, Arist. 5. Ethic. c. vlt. Vide Lactãt. li. 3. c. 18. & 6. ca. 11. Ratio est, quia homo nõ est dominus vitæ suæ, sed Deus: ergo illam sibi, imò Deo
2. eripere nequit. Secundò, quia Deus animam & vitam nobis dedit in custodiam, vt eius vsura ad Dei
3. obsequium & laudem vtamur. Tertiò, quia Deus cuique statuit diẽ & modum tam nascendi, quàm moriendi: ergo illum accelerare vel præterire non licet. *Nam ipse solus vitæ & necis potestatem habet.* Sapient. 16. Ratio est, quia Deus solus nobis vitam donauit, quasi ingens & summum donum quod nulla industria comparare sibi potuit homo, nulloque modo ab ipsius consensu pendet. Quare noluit Deus vt ipsa esset in hominis potestate & arbitrio, vti sunt res inferiores, sed illius ius & domi-
4. nium ipse sibi reseruauit. Quartò, quia quinto Decalogi præcepto: *Nõ occides,* tam, imò magis vetatur
5. ne quis occidat seipsum, quàm alium. Quintò, quia occidens se, facit iniuriam Reipub. nam illã mutilat, velut quoddam ipsius membrum abscindit. Peccat ergo contra iustitiam, si non commutatiuam, certè legalem. Vide S. August. lib. 1. de Ciuit. à cap. 17. vsq; ad c. 28. Audi eum c. 26. *Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminẽ spontaneam mortem sibi inferre debere velut fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas. Neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere grauissimum proprium, quem non polluebat alienum. Neminem propter sua peccata præterita propter quæ magis hac vita opus est, vt possint pœnitendo sanari. Neminem velut desiderio vitæ melioris, quæ post mortem speratur; quia reos suæ mortis, melior post mortem vita non suscipit.*

Quin & Cicero Tuscul. 1. *Vetat,* inquit, *dominans ille in nobis Deus, iniussu hinc nos suo demigrare.* Et Plato in Phædone: *Nefas esse,* dicit, *hominem sibimet manus afferre, nec aliter irasci Deum si id fiat, quam dominum si quod se mancipiorum occiderit:* alijsque multis in locis ait, *migrare ex hac vita nulli hominum licere iniussu Dei. Sumus enim hic omnes velut in acie, loco vnicuique suo ab Imperatore Deo assignato: maiorique supplicio afficiendum desertorem vitæ, quàm desertorem militiæ.*

Occidere se est pusillanimis. Porrò, quòd Saul, Cato & similes se occiderint aò vitandam seruitutem vel infamiam, indicium fuit animi nõ fortis & magni, sed mollis, pusillanimis, non valentis sustinere illusiones Philisthinorum. Id ipsum ex facto Catonis euincit S. August. lib. 1. de Ciuit. c. 23. *Amici eius,* inquit, *etiam docti quidam viri, qui hoc fieri prudentiùs dissuadebant, imbecillioris quàm fortioris animi facinus esse censuerunt: quo demonstraretur non honestas turpia præcauens, sed infirmitas aduersa non sustinens. Hoc & ipse Cato in suo carissimo filio iudicauit. Nam si turpe erat sub victoria Cæsaris viuere, cur auctor huius turpitudinis pater filio fuit, quem de Cæsaris benignitate omnia sperare præcepit? Cur non & illum secum coegit ad mortem?*

Neque dici potest, inquit Serarius, id Saulem fecisse, ne dedecore Deus afficeretur. Nam ait, *ne interficiant me illudentes mihi:* neque vllum in Deum dedecus redundare poterat, si diuinorum præceptorum contemptor à Deo puniretur, hostiumque ludibrijs dederetur. Adde quòd Saul tanta vi & celeritate mortem sibi consciuerit, vt pœnitentiæ tempus habuisse non videatur. *Saul non videtur habuisse tempus pœnitentiæ.* Denique ignominiam Philisthinorum non euasit Saul, nam mortuo eius cadaueri illuserunt. vt patet v. 9. & 10. imò caput Saulis præcisum in templũ Dagon, quasi anathema suspenderunt & obtulerunt, vt dicitur 1. Paralip. 10. 10.

An Saul damnatus. Resp. affir. Quæres, An Saul sit damnatus? Hebræi & Lyran. negant, censentque eum pœnituisse, & esse saluatum. Verùm alij passim damnatum asserunt, ac nominatim Eucherius, Beda, Rupert. Abulens. Dion. Caietan. Brugens. Serarius, Salian. Sanchez hic, & S. Bernard. serm. 26. in Cant. S. Birgitta li. 5. Reuel. interrog. 13. ad q. 1. S. Aug. lib. 2. ad Simpl. q. 2. Pineda lib. 8. de rebus Salomon. c. 1. n. 8.

Ratio. Ratio est, quia mortuus est in peccato magiæ qua paulò ante conflictum Pythonissam consuluerat, imò in flagranti delicto quo seipsum occidit, vt pœnitendi nec animum nec tempus habuerit. Quare cum Achitophel & Iuda dãnatus videtur. *Ionathas saluatus.* Secus est de Ionatha, qui per omnem vitam præclarè se gessit, pugnãdo pro Israelitis, & Dauidem contra Saulem tuendo, ac mortuus est in actu meritorio præliãdo scilicet pro patria: vnde spoliatus vita & regno terreno, videtur adeptus cæleste & æternum, quare ipse saluatus videtur, & ad Limbum Patrum in sinum Abrahæ descendisse. ita S. Aug. Beda, Rabanus, Lyran. Salian. Abul. & alij.

Hæc omnia confirmantur ex 1. Paral. 10. 13. vbi dicitur: *Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas.* (Hebr. & Septuag. *in iniquitatibus suis*) *eò quòd præuaricatus sit mandatum Domini, quod præceperat, & non custodierit illud: sed insuper etiam Pythonissam consuluerit, nec sperauerit in Domino: propter quod interfecit eũ, & transtulit regnum eius ad Dauid filium Isai.*

Saul maximè occisus ob consultam Pythonissam. Vnde liquet Saulem maximè occisum fuisse, eò quòd per Pythonissam dæmonem consuluisset, ideoque mortem ei accelerasse Deum, qui si id non fecisset, diutiùs victurus erat. Sic Deus mortem accelerauit Ochoziæ Regi ægrotãti, eò quòd de sanitate sua consuluisset Beelzebub Deum Accaron. 4. Reg. 1. Denique, mortuus est Saul biẽnio post Samuelem ait Clemens Alexand. Beda Iosephus. Abulens. Salianus, & alij. vt dixi ca. 25. 1. Pius & felix extitit initio Regni, sed impius & infelix in exitu: vt posteris esset in exemplum & speculũ, quod omnes, sed præsertim Reges & Principes crebrò intuerentur. Quare de Saule dicas quod cecinit Virgilius de Priamo capta Troia à Neoptolemo occiso:

Hæc finis Priami fatorum, hic exitus illum,
Sorte tulit, Troiam incensam & prolapsa videntem
Pergama, tot quondam populis, terrisque superbum
Regnatorem Asiæ: iacet ingens littore truncus,
Auulsumque humeris caput, & sine nomine corpus.

QVOD

Vers. 5. QVOD CVM VIDISSET ARMIGER EIVS.] Fabulantur Hebræi armigerum hunc Saulis fuisse Doeg Idumæum, de quo c. 22. 18.

Vers. 11. QVOD CVM AVDISSENT HABITATORES IABES GALAAD &c. TVLERVNT CADAVER SAVL] Hoc fecerunt Sauli gratitudinis ergo: Saül enim eos liberarat à Naas rege Ammon. cap. 11. v. 1. Vnde & iuxta numerum dierum induciarum inter ipsos & Naas initarum, ieiunarunt, putà septem diebus.

Hebræi cadauera regum comburebant. ET COMBVSSERVNT EA.] Hebræi enim regum suorum cadauera comburebant, ne dum pompa funeris regij multis diebus pararur, illa insepulta in terra putrescerent, & à vermibus corroderentur; quod fœtidum & horridum videbatur. Hic ergo ea de causa cadauer Saulis ante triduum occisi, ideoque fœtentis combusserunt, ac deinde ossa reliqua in nemore sepelierunt. Sic cadauer Asa regis cum aromatibus combusserunt. 2. Paral. 16. 4. hoc verò honore combustionis caruit Ioram rex, 2. Paral. 21. 19. Idem ante Saulem fecit Æneas in funere Miseni, de quo Virgil. 6. Æneid.

Prisci comburebant cadauera.

Ingentem struxere pyram cui frondibus atris
Intexunt latera & ferales antè cupressos
Constituunt, decorantque super fulgentibus armis.

Et inferiùs:

Auersi tenuere facem, congesta cremantur
Thurea dona, dapes fuso crateres oliuo.
Postquam collapsi cineres & flamma quieuit,
Relliquias vino, & bibulam lauere fauillam:
Ossaque lecta cado texit Chorinæus aheno.

Idem fecêre Græci. Vnde Lucian. Dialog. de luctu. *Græcus*, inquit, *exurit, Persa defodit.* Et Silius Italic. lib. 13.

Cecropidæ ob patriam mauortis sorte peremptos,
Decreuere simul communibus vrere flammis.

Idem secuti sunt Romani. Audi Seruium in li. 3. Æneid. *Romani contra faciebant comburentes cadauera vt statim anima in generalitatem, id est, in suam rediret naturam,* Respexit huc Ouidius 10. Trist. El. 4.

A *Spiritus hic vacuas priùs extenuandus in auras*
Ibit, & in tepido deseret ossa rogo:
Quam subeant animo meritorum obliuia nostro, &c.

Et Silius Italicus lib. 10. in funere Pauli.

Hæc Lybys: Atque rogus crepitantibus vndique flammis.
Æthereas anima exultans euasit in auras.

Causam dat Quintilianus declamat. 10. *Veteres,* inquit, *senserunt corpus in morte resolui, animam verò flammei vigoris impetum perennitatemque, non ex nostro igne sumentem, sed quo sidera volant; & quo sacri torquentur axes inde venire, vnde omnium rerum auctorem parentemque spiritum ducimus, nec interire, nec solui, nec vllo mortalitatis affici fato: sed quoties humani pectoris carcerem effregerit, & exonerata membris mortalibus le-* B *ui se igne lustrauerit petere sedes inter astra.* *causa.*

Rursum Seruius in lib. 11. Æneid. *Heraclitus*, inquit, *qui omnia vult ex igne constare, dicit debere corpora in ignem resolui: Thales verò qui confirmat omnia ex humore procreari, dicit obruenda corpora, vt possint humore resolui.* Censebant ergo illi idcircò cadauer esse comburendum, vt anima hoc modo à corporis sordibus purgaretur, & ad igneam suam naturam rediret.

ET IEIVNAVERVNT SEPTEM DIEBVS.] nō tantùm ob dolorem & luctum, sed etiam vt Saulis animæ suffragarentur: nesciebant enim ipsum se occidisse, & mortuum in peccato mortali, sed benè pieque de eius salute sperabant. ita Beda, qui & C addit: *Hoc etiam modo pium Christianorum genus deflet eos, qui repugnantes dæmonibus, labuntur in sæculo, quod est lubricum: Gelboë enim montes interpretantur lubrici montes.* Vide Bellarm. lib. 1. de Purg. c. 3. Vers. 13. *Ieiunarunt pro salute animæ Saulis.*

Quoad Synchronismum historiæ profanæ, sub Samuele & Saule regnauit Athenis Codrus, qui ex oraculo audiens Athenienses in prælio fore victores, si ipse in eo occumberet; pro patria se morti cædique obtulit, itaque victoriam & imperium sua morte sanciuit: tunc quoque desijt regnum Sicioniorum & Mycæneum, cœpitque Corinthium. ita Euseb. in Chron.

COM-

MOMENTVM
VNDE PENDET
ÆTER
NITAS
VITÆ
ET MORTIS.
ELIGE.
Huc crux ducit Huc voluptas.